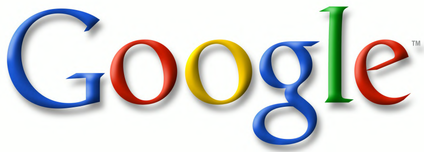





SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
LVX
FIAT
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD
VOOR
GENEESKUNDIGEN.

ONDER REDACTIE VAN

DRS. J. P. GILDEMEESTER, A. H. ISRAËLS, J. PENN,
F. J. J. SCHMIDT, J. M. SCHRANT, J. W. R. TILANUS,
J. L. CHANFLEURY VAN YSSELSTEIN, J. ZEEMAN.

VIERDE JAARGANG.

AMSTERDAM,
C. G. VAN DER POST.
1854.

ZAAK-REGISTER

VAN HET

NEDERLANDSCH WEEKBLAD

VOOR

GENEESKUNDIGEN.

VIERDE JAARGANG.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

IJ.

Z.

ZINSTORENDE DRUKFOUTEN.

Pag.	5, 2e kol. reg. 3 v. b.	*staat:*	5	*lees:* 3
»	6, 2e » » 14 v. o.	»	Asthenischen	» Sthenischen
»	7, 1e » » 16 v. b.	»	Asthenisch	» Sthenisch
»	7, 1e » » 26 » »	»	19den	» 9den
»	27, 2e » » 11 » »	»	0,0009	» 0,009
»	27, 2e » » 12 » »	»	0,0018	» 0,018
»	28, 1e » » 34 v. b.	»	0,8822	» 0,0822
»	30, 2e » » 17 v. o.	»	verwoestend	» voorkomend
»	32, 1e » » 14 v. o.	»	De Prov. Geneesk. Commissie	» De Prov. Geneesk. Commissie te 's Hage.
»	50, 2e » » 6 » »	»	cataracten	» extracten
»	72, 1e » » 2 v. b.	»	alhier	» te Leijden
»	105, 1e » » 3 v. o.	»	bevende pijnen	» borende pijnen
»	143, 2e » » 18 » »	»	in zoo weinig mogelijk	» in zoo weinig mogelijk water
»	153, 2e » » 12 » »	»	arsenikzuur-vergiftiging	» arsenigzuur-vergiftiging
»	153, 2e » » 2 » »	»	arsenias magnesiae	» arseniis magnesiae
»	220, 2e » » 1 » »	»	Dr. H. LANDRÉ.	» Dr. CH. LANDRÉ.
»	276, 2e » » 10 v. b.	»	schatbaar	» onschatbaar
»	277, 2e » » 16 » »	»	Want	» Wat
»	279, 1e » » 16 v. o.	»	verzwakken	» verzwaren
»	287, 2e » » 12 » »	»	WUTZER	» WURZER
»	288, 1e » » 25 » »	»	ontzegd	» gegeven
»	299, 2e » » 17 » »			
»	301, 1e » » 22 v. b. en			
»	302, 1e » » 8 v. o	»	structuur	» strictuur
»	462, 1e » » 28 v. b.	»	compliquées	» compliqué
»	462, 1e » » 1 v. o.	»	voorstelling	» hoofdstelling
»	464, 2e » » 12 » »	»	Geneeskundige wetenschap	» Geneeskundige politiewetenschap
»	465, 2e » » 9 » »	»	φύωμαι	» φύομαι
»	466, 1e » » 3 v. b.	»	scrophe	» scrofa
»	466, 1e » » 4 » »	*vallen weg de woorden:*	»Ook — gebruikt"	
»	470, 2e » » 1 » »	*staat:*	eindelijk	*lees:* eigenlijk

In blad 47 en 48 moet telkens in plaats van »mikropuly" (μικροπύλη) *staan:* »mikropijle."

»	479, 2e kol. reg. 11 v. o.	*staat:*	zuivere	*lees:* ruimere
»	479, 2e » » 1 » »	»	liepen er 6	» liepen er 5
»	480, 1e » » 1 v. b.	»	en 3 malen	» en slechts 3 malen
»	495, 1e » » 11 » »	»	linnen	» bekken

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 7 JANUARIJ 1854. 1.

AMSTERDAM, Januarij 1854.

Drie jaren zijn verstreken, sedert de Redactie van dit Weekblad in hare Inleiding tot het 1ste Nummer het voornemen te kennen gaf, om een door strekking en inrigting waardig en geschikt orgaan te stichten, ter plaatsing van alle zoodanige voortbrengselen der geneeskundige literatuur, welke door vorm of inhoud met het eigenaardige van een wekelijks verschijnend werk strooken.

Bij het bestaan van reeds vele tijdschriften in ons vaderland, mogt die poging om een nieuw te grondvesten, velen vermetel, anderen doelloos schijnen — de krachtige ondersteuning echter, welke zij voortdurend ondervond in de medewerking van vele in de wetenschap hooggeschatte mannen en eene verspreiding, voldoende om het door inrigting en zegel kostbare blad te kunnen doen stand houden, zijn een genoegzaam bewijs, dat het doel hetwelk de Redactie zich voorstelde niet ijdel was en de aangewende middelen, althans eenigermate daaraan hebben beantwoord.

Gesterkt door die ervaring, en met ruimer krachten in haren eigen boezem, die zij door de uitbreiding van haar personeel aanwon, heeft zij ook nu den moed en den lust, om haar werk te vervolgen. Zij wil dit echter niet, zonder daarbij te herinneren aan hetgeen zij beoogt, zonder op hare gedragslijn ten dezen te wijzen, maar tevens op de middelen, die van buiten moeten worden aangebragt.

Het *Nederlandsch Weekblad voor Geneeskundigen* hoopte een orgaan te worden voor alle Nederlandsche geneeskundigen, wie het om de bevordering van de geneeskundige wetenschap of om de behartiging der belangen van den geneeskundigen stand, zonder bijoogmerken en vooral met ter zijde stelling van alle partij- of coteriegeest te doen was. Ieder zou de vruchten van zijne ervaring of van zijn onderzoek ten nutte zijner kunstgenooten daarin kunnen nederleggen, ieder, en op zijne wijze, mits op waardigen toon, zijne denkbeelden en meeningen over algemeene belangen de geneeskundige wetenschap of den stand betreffende, daarin kunnen mededeelen. Het blad moest verder tot voertuig dienen, van al wat belangrijks in de wetenschap in het vaderland en daar buiten omging.

Met het oog op dit doel in dien ruimen omvang, waarin de Redactie het opvat, mag zij het geenszins ontveinzen, dat het Weekblad daaraan niet geheel heeft beantwoordt, maar verklaart zij veeleer, dat het voor alsnog ook niet daaraan zal kunnen voldoen. Voor eene volledigheid, als men hier voor ons land zou kunnen wenschen en verkrijgen, moest het begrip der noodzakelijkheid van eendragtig zamenwerken meer zijn doorgedrongen. Ons land toch is niet geschikt, om aan zoo vele tijdschriften als er bestaan, genoeg goed voedsel te geven, en vooral moeten die pogingen weinig goeds belovende genoemd worden, welke in den laatsten tijd werden aangewend, om voor enkele deelen der wetenschap nog afzonderlijke organen te stichten. Vele krachten worden daardoor verspild, waarvan de vruchten door zamenwerking degelijker zijn zouden en meer verspreiding konden vinden. De helaas! nog altijd te groote verdeeldheid onder de wetenschappelijke mannen van ons vaderland in dit opzigt, en daarnaast het kwalijk begrepen eigenbelang en de speculatiegeest van uitgevers leggen hier der wetenschap betreurenswaardige hinderpalen in den weg, op welker wegruiming allen, die het goede willen en kunnen, veeleer met vereende krachten moesten aandringen.

De Redactie van dit Weekblad zou niets liever wenschen dan, *ook met opoffering van het zelfstandig bestaan van haar blad,* tot zulk eene zamenwerking te kunnen geraken.

Onderscheidene pogingen werden zelfs door haar daartoe aangewend, omdat haar wensch in de eerste plaats was, dat in Nederland een zoo volledig tijdschrift, als zij bedoelt, zou ontstaan, in de tweede plaats slechts, dat haar blad dat tijdschrift worden mogt. Of die wenschen vervuld zullen worden, ligt in het duister. De Redactie wil ze echter hier als de hare doen kennen, ten einde hare oogmerken met het Weekblad des te beter te doen begrijpen. Zij voor zich wil alleen het daarstellen van een orgaan, dat niets en niemand dienen zal, dan wetenschap en algemeen belang.

Om dit doel te bereiken, schreef de Redactie zich ook in andere opzigten eene gedragslijn voor, waarbij elk nevenoogmerk ter zijde gesteld zou worden, en waarvan zij ook voor het vervolg hoopt niet af te wijken.

Het was uit dien hoofde, dat de Redactie voor zichzelve geene stoffelijke voordeelen verlangde en met haren uitgever zoodanige overeenkomst trof, dat zij het in hare magt hield, dat het doel van het Weekblad nimmer aan vreemde belangen kon worden opgeofferd. Wat naar hare overtuiging der wetenschap niet dienen kon, of tegen de belangen van den geneeskundigen stand streed, mogt nimmer als lokmiddel gebezigd worden. Het was daarom vooral ook dat zij, — al mogt ze ook menigwerf vernemen, dat eenigen niet bevredigd werden in hunne wenschen, om met elk nummer van het Weekblad hunne therapeutische kennis vermeerderd te zien, — niet toegaf aan daarover geopperde grieven, door het mededeelen van allerlei aangeprezen middelen en behandelingswijzen, die geene genoegzame waarborgen van ervaring opleverden. Het was daarom verder, dat zij niet duldde, dat men in haar blad op het gebied trad van personaliteiten en zelfs den schijn daarvan zoo ver mogelijk wilde verwijderd houden. Hetgeen in haar tijdschrift aan volledigheid ontbrak, wilde zij vooral door zulke lokmiddelen niet aanvullen. Haar blad mogt nimmer, zoo was hare overtuiging, de ruwe empirie dienen en het in het blinde rondtasten naar middeltjes in de hand werken, maar bovenal nooit aan hartstogtelijkheid en onverdraagzaamheid onder de geneeskundigen in Nederland voedsel geven.

Dat zij met het volgen van deze rigting den juisten weg is ingeslagen, daarvan ontving zij de beste bewijzen in de toenemende sympathie voor het Weekblad van de zijde der ernstigste bevorderaars der geneeskundige wetenschap, en van vele dier kunstoefenaren die prijsstellen op de handhaving der waardigheid van hunnen stand. Zij is dankbaar voor de ondubbelzinnige blijken van goedkeuring, die haar over hare strekking gewerden.

Zij moet evenwel meer nog verlangen. In den inhoud toch van haar blad zijn leemten overgebleven, die aangevuld behooren te worden. Zij wil zelve daarop wijzen, om te doen erkennen, welke middelen van hare zijde tot die aanvulling kunnen worden aangewend, maar tevens om te doen zien dat er meer vereischt wordt, dan *hare* krachten geven kunnen.

Zij wenscht meer oorspronkelijken arbeid, uit het zóo ruime gebied der klinische waarnemingen; — vollediger mededeeling, vooral van hetgeen over bijzondere onderdeelen der wetenschap, in buitenlandsche tijdschriften belangrijks te vinden is; — ruimer bespreking van algemeene belangen; — krachtiger ondersteuning van het goede en bestrijding van het verkeerde. — Zij wenscht dat alles van de meest bevoegden en bekwamen.

Beschouwt de Redactie nu haren werkkring, maar vooral hare krachten tegenover die eischen, dan moet zij op den voorgrond stellen dat de vervulling slechts voor een deel van *haar* mag worden verwacht. Zij moet met nadruk er op wijzen, dat zij als Redactie zich niet opwerpen *kan* om het Nederlandsche Weekblad volledig daar te stellen, maar alleen om de uitgave van dat blad, dat het werk van velen zou bevatten, te besturen. Als schrijvers willen en mogen de Redacteuren slechts een deel der taak aanvaarden, omdat zij zich niet bevoegd en niet bekwaam genoeg mogen rekenen om de wetenschappelijke en maatschappelijke belangen van het geheele Nederlandsche geneeskundige publiek te vertegenwoordigen. Zij moeten zelfs uitdrukkelijk verklaren, dat zij vooral niet alléen in alle zaken eene beoordeelende of beslissende stem, willen doen hooren.

Is de Redactie menigwerf opgetreden, waar zij anderen beter daartoe bevoegd kende, zij deed het alléen, waar zij te vergeefs gewacht had op de pligtsvervulling van die meer bevoegde kunstgenooten en omdat zij het in menige zaak, waarover het stilzwijgen min verkieselijk was, beter achtte van haar gevoelen te doen blijken, dan dat men aan den geneeskundigen stand het gemis van eene overtuiging of wel een verkeerd gevoelen zou toedichten. Menig onderwerp evenwel liet zij uit bewustzijn van te geringe eigen krachten in haar blad liever onbesproken, dan dat zij zou treden op een gebied, waarop haar de noodige kennis en oordeel ontbraken.

Door uitbreiding van het personeel der Redactie, die eene betere verdeeling van den arbeid mogelijk maakte, en waarbij vooral het oog gerigt was op de behartiging der practische geneeskunde, en tegelijk door hare pogingen tot het verkrijgen van vaste medewerking voor verschillende speciale gedeelten der wetenschap, is zij in staat gesteld om beter dan tot nu geschied is, aan de eischen die men haar zoude kunnen doen te beantwoorden. Met vernieuwden lust en ijver vervolgt zij met dit voornemen hare taak. Zij doet het echter niet, dan met het vertrouwen, dat zij zich, na de uiteenzetting van hetgeen zij beoogt en vermag, niet alleen de veelzijdige en onbekrompen ondersteuning van allen, die haar deze tot nu toe schonken, op nieuw zal hebben verzekerd, maar ook die van de vele andere kunstgenoten, die stilzwijgend met hare bedoelingen instemden, daartoe zal hebben uitgelokt.

Krachtig door hare bedoelingen, rekent de Redactie op die medewerking, waarin zij de schoonste belooning voor haar streven en werken zal vinden, maar die gewis nog betere vruchten zal opleveren in het nut dat het Weekblad stichten kan, wanneer het daardoor, zoo ruim als mogelijk is, aan zijn doel zal beantwoorden.

DE REDACTIE.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

CHLOROFORM. — Het is eene treurige ondervinding, dat tegenover de duizende gevallen, waarbij de chloroforminademingen met goed gevolg zonder de minste hinder, zoo tot voordeel van den lijder als tot dat van den chirurg geschieden, van tijd tot tijd enkele gevallen voorgekomen, waarbij zijn verontrustende verschijnselen deed ontstaan, ja den dood ten gevolge had. De beschouwing van die gevallen en de conclusiën daaruit getrokken, moeten dus het grootste belang inboezemen. Naar aanleiding van een doodelijk afgeloopen geval aan de Societé de Chirurgie te Parijs medegedeeld, is in de laatste maanden in die vereeniging eene langdurige discussie over dit onderwerp gehouden na het voorlezen van een rapport van ROBERT; deze heeft later een overzigt van die discussiën gegeven, waaruit wij de volgende conclusiën mededeelen.

1°. De chloroform kan den dood veroorzaken, wanneer zij in te groote hoeveelheid met de ingeademde lucht vermengd is.

2°. Ten gevolge van individuële gevoeligheid kan zij echter ook verontrustende toevallen en den dood veroorzaken, alhoewel zij in matige hoeveelheid aangewend is.

3°. Asphyxie is door het gebruik van C. niet te vreezen, ten minste wanneer men geene ondoelmatige wijze van inademing volgt of niet verzuimt op de respiratie te letten.

4°. De C. praedisponeert tot flaauwten en maakt deze, wanneer zij voorkomt, erger.

5°. In de gevallen, waarin bij uitzondering de dood volgt, heeft deze plaats door flaauwte (syncope). Het ophouden der hartkloppingen is soms zoo plotseling, dat het eene ware slagdood (sidération) gelijkt.

6°. De syncope kan bij het begin der operatie ontstaan en schijnt te volgen uit den schok, dien het organisme van de operatie zelve ondervindt. Zij kan onmiddelijk of eenige uren na de operatie volgen.

7°. De anaesthetica zijn alle min of meer vergiftigend. De C. is het krachtigste maar ook het gevaarlijkste, de aether minder te vreezen maar ook minder werkzaam.

8°. Voor dat men tot het gebruik der C. overgaat, moet men de tegenaanwijzigingen nagaan, hetzij om de anaesthesie niet toe te passen, hetzij om hare aanwending te beperken.

9°. Bij het aanwenden der C. is het van belang, naauwlettend op den staat van den pols en van de respiratie acht te geven.

10°. Het gevaar van de C. in het algemeen, evenredig aan de concentratie van den damp zijnde, zoude het nuttig zijn, hare dosis te bepalen; daar echter de inademing in de vrije lucht moet geschieden, is de bepaling der hoeveelheid ondoenlijk. Men moet dus met

kleine hoeveelheden beginnen, die men allengs, naarmate van het effect, vermeerdert.

11°. Daar de werking van de C. voortgaande en opvolgend is, kan men de gevoelloosheid en zelfs de verslapping verkrijgen door met matige doses de inademing voort te zetten, zonder dat het noodig is groote hoeveelheden te gebruiken.

12°. Zoodra de gevoelloosheid (la tolerance anaesthesique) verkregen is, kan men die korter of langer voortzetten, wanneer men met de inademing der C. slechts van tijd tot tijd ophoudt.

13°. Heeft de lijder om een of andere reden, groote hoeveelheden C. gebruikt, dan moet men vooral op opvolgende flaauwten bedacht zijn.

14°. In gevallen van belangrijke syncope of sideratie, moet men tot de volgende middelen zijn toevlugt nemen:

1°. Den lijder versche en zuivere lucht geven.

2°. Het ligchaam zoodanige ligging geven, dat het hoofd laag ligge.

3°. Den mond openen en de tong naar voren halen.

4°. Kunstmatige ademhaling door regelmatige drukking en op den thorax en den buik beproeven.

5°. Verder kunnen wrijvingen, rubefacientia op de huid aangewend worden.

In deze conclusiën van het rapport wordt gezwegen van die middelen, wier waarde den rapporteur nog niet genoeg gebleken was, electriciteit, tracheotomie enz. — Wij voegen er een bij, dat ons bij flaauwte en het verminderen der respiratie goede diensten deed, namelijk het spoedig en krachtig prikkelen der epiglottis met den vinger.

In Göttingen wordt een nieuw anaestheticum van WIGGERS (chloraethyl (?) in zijne hoogste verzadiging met chloor) zeer geroemd. Het zou zuiverder dan de aether hollandicus (hydrochloras chlorureti acetyli) te verkrijgen zijn, overigens in werking hiermede analoog zijn. T.

VARICES. — Zijn er chirurgicale gebreken, waartegen meer behandelingswijzen in de laatste jaren aanbevolen zijn, dan tegen varices? Is er eene (behalve zachte drukking) die burgerregt heeft kunnen verkrijgen? Drukking tot verkrijging van ontsteking, even als van gangreen, punctie, uitsnijding, insnijding, ligatuur, doorsnijding, acupunctuur, electropunctuur, sutuur, cauterisatie, inspuiting van ijzerzouten, zij hebben alle hunne voorstanders gehad of hebben die nog. Teregt bepaalt zich de bedaarde practicus, met het oog op al die methoden, tot eene palliatieve behandeling, zoo de oorzaken der aderuitzetting niet kunnen bestreden worden. Het groote aantal manieren maakt de keuze moeijelijk. — Uit een ander oogpunt, volgens zijne ondervinding namelijk, beschouwde VELPEAU deze zaak bij de Académie de Médecine in de uitvoerige discussie over de injectie van perchloruretum ferri in aneurysmata. Hij zeide daarover in de zitting van 28 November het volgende:

»Mogt al de inspuiting van het perchlor. ferri geen goeden uitslag bij aneurysmata geven, dit is geene reden om haar uit de chirurgicale praktijk te verbannen, want zij zoude nog voor andere ziekten kunnen te pas komen. Men heeft haar reeds tegen varices aangewend en zegt er genezing van verkregen hebben.

»Men trekke hier echter niet het besluit uit, dat ik de behandelingswijze van varices goedkeur; ik moet toch dadelijk verklaren, dat men geene varices geneest, dat men ze niet kan genezen. Ik heb mij hiermede langen tijd bezig gehouden; ik heb een groot aantal middelen beproefd, meer dan 250 personen op verschillende manieren geopereerd en, behalve bij één doodelijk geval, zonder eenig verontrustend toeval; maar nooit heb ik een duurzaam en bepaald resultaat verkregen. Onder anderen heb ik het setaceum, de ligatuur, zoowel op de blootgelegde vena, als subcutaan aangewend. Het gelukte soms; maar dat gelukken bepaalde zich tot het obliterereren van de vena. De aderen hebben echter bronnen, waarop ik niet gerekend had; ze hebben tallooze vertakkingen en collaterale aderen, zoodat, wanneer eenige vena gesloten is, eene naastliggende zich spoedig weder uitzet en terwijl ik mijne lijders genezen waande, ze later terug zag keeren met litteekenen, die van de vroegere operatiën getuigden, maar ook met nieuwe aderen even sterk uitgezet als de vroegere. Ik zag onder anderen een persoon, bij wien ik de variceuse ader in eene uitgestrektheid van 5 centim. uitgesneden had, na 10 jaren met dezelfde varices terugkeeren. Ik heb er geheel van afgezien om varices volgens eenigerlei methode te behandelen en ik geloof, dat zij, die ze nu weder met perchlorur. ferri willen behandelen, waarschijnlijk hun tijd zullen verliezen."

Omtrent de cauterisatie, waarover VELPEAU zwijgt en die volgens haren auteur BONNET zulke goede resultaten geeft, geven anderen een even ongunstig oordeel over de duurzame genezing. T.

VERSLAGEN.

AFDEELING LEYDEN EN OMSTREKEN DER NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING VAN GENEESKUNST.

Vergaderingen van 19 November en 17 December. — Bij de mededeeling der waargenomen ziektegevallen speelde natuurlijk de Cholera eene groote rol. De resultaten der therapie waren over het geheel nog niet bemoedigend.

Dr. TERLAAG toonde aan de vergadering een uitmuntend exemplaar van *empyeem*, met sterke verdringing van het hart, alsook een slecht ontwikkelden jongen, lijdende aan *cyanosis*. Een hartgebrek was hier niet te bemerken. Hij deelde verder mede, dat door hem met goeden uitslag de hysterophoor van ZWANCK was aangewend bij een 17jarigen prolapsus uteri.

Chir. AALBERTSBERG verhaalde een hem voorgekomen geval, betreffende een 7 maanden zwangere vrouw, bij

welke zich ten gevolge van een val, plotseling eene sterke pijnlijke zwelling in het linker labium vormde. Het gezwel strekte zich tot in het lieskanaal uit en deed voor een oogenblik de vrees ontstaan voor hernia. De ongemeen sterk in het rond ontwikkelde varices maakten het echter waarschijnlijker dat men hier met eene gebarsten aderspat te doen had, die echter diep moet gelegen geweest zijn, omdat de huid niet wankleurig was. Dr. SCHRANT, die het gezwel gezien had, deelde dit gevoelen en herinnerde er aan, hoe in het vorige jaar door BROCA een vliezige zak beschreven werd, die zich in de labia bevindt en door hem *sac dartoïde de la femme* genoemd is. De bovenste opening van dezen zak voegt zich aan de uitwendige opening van het lieskanaal. Hij is met eene vetweefselmassa gevuld en ontvangt de vaneen geweken vezels van het uiteinde van het ligamentum rotundum. Binnen dezen zak nu zal zich waarschijnlijk het uitgestorte bloed hebben opgehoopt. De vrouw was herstellende onder uitwendige aanwending van verdeelende middelen.

Van de medegedeelde lijkopeningen vermelden wij de volgende: Chir. ANDRESON seceerde een foetus, dat eenige dagen dood gedragen was door eene vrouw, die in het reactietijdperk der Cholera beviel. Het kind bleek geleden te hebben aan *peritonitis chronica.*

Dr. BAERT deelde de lijkopening mede van eene 40jarige vrouw, die in de maand Junij was ziek geworden. De voornaamste verschijnselen waren: pijn in de linker onderbuikstreek, eene zeer roode tong en een langzaam toenemend oedema van het geheele linker been. In den laatsten tijd bemerkte men ook een gezwel op de genoemde pijnlijke plaats. Bij de sectie vond men, achter het peritonaeum, een zeer week, op hersenmassa gelijkend gezwel, hetgeen zich van het os sacrum af, over de binnenoppervlakte van het os ilei, tot voorbij het lieskanaal uitstrekt. Eene reeks van klieren, die door dezelfde *encephaloïdmassa* geïnfiltreerd waren, omgaf en drukte de groote vaten. Het beenvlies was vrijgebleven, gelijk ook de overige organen der buikholte.

Dr. DOZY toonde een groot *ulcus perforans ventriculi* dat het colon transversum, dat aan de maag was vastgehecht, doorboord had, zoodat een aanmerkelijk gedeelte van den maaginhoud onmiddelijk in de crassa overging. De intestina tenuia waren sterk zamengetrokken en atrophisch. De patient, tot welke het praeparaat behoorde, had 2 jaren lang aan maagpijn geleden. In den laatsten tijd evenwel hield deze pijn op en zes weken lang leed nu de vrouw aan lienterie. Zij had steeds hevigen dorst; de pols was zeer klein, koorts ontbrak geheel.

Met belangstelling werd ook het volgende vernomen: Nadat Dr. TERLAAG had medegedeeld, dat hij eene kraamvrouw aan pleuropneumonie verloren had, zeide Dr. BOURSSE WILS vernomen te hebben dat er in de laatste dagen een paar gevallen van *febris puerperalis* met doodelijken afloop zijn waargenomen en vraagt of een der aanwezige leden daaromtrent ook eenige mededeeling kan doen. Hierop wordt geantwoord door Prof. SIMON THOMAS. Spr. begint met op te merken, dat hij na het eindigen der vorige Cholera-epidemie (1849) ettelijke gevallen van febris puerperalis waargenomen hebbende, waaraan toen in het Nosocomium Academicum 5 vrouwen en na verplaatsing der Verloskundige Kliniek naar het Caecilia-Gasthuis nog 1 bezweek, — bij het terugkeeren der cholera in dit jaar de vrees koesterde voor eene mogelijk ophanden zijnde epidemie van febris puerperalis. In die vrees werd hij versterkt toen in de maand September een vrij ernstig geval van metro-peritonitis bij eene kraamvrouw in den gegoeden stand alhier voorkwam en hij later vernam dat in dezelfde maand in *Amsterdam* in het gasthuis 2 kraamvrouwen gestorven waren. Het duurde echter tot het einde der maand October voordat bij de kraamvrouwen in het Nosocomium eenige afwijking werd waargenomen, toen kwamen bijna gelijktijdig 4 gevallen van F. P. voor, waarvan 3 weinig te beduiden hadden, doch het 4de een meer ernstig karakter aannam en in den vorm van metro-peritonitis cum endometritide et dysenteria puerperali verliep, zoodat de kraamvrouw eerst op den 22sten dag na de baring kon ontslagen worden. Terwijl deze nog in behandeling was, namelijk op 8 Nov. werd eene andere kraamvrouw, die den vorigen dag verlost was, door croupeuse endometritis aangetast die de toediening van ruime giften calomel en opium vorderde; den volgenden dag begon eene zwangere aan febris continua en herhaalde koude rillingen te lijden en openbaarde zich bij haar op den 6den November ontsteking aan het regterhandgewricht met pseudo-erysipelas van den voorarm waartegen hirudines, frictiën met Ung. Neap. en inwendig calomel en opium werden toegediend. Ten einde grooter kwaad zoo veel mogelijk te voorkomen, werd besloten de kraamzaal tijdelijk te ontruimen en een paar lokalen op de bovenverdieping van het Nosocomium voorloopig voor de Verloskundige Kliniek te gebruiken. Hier werden van 6—16 Nov. 8 vrouwen verlost; van deze bleven 4 wel, 1 leed aan febris intermittens quartana duplex genezen door sulph. chinii en 3 werden in zeer ligten graad door febris puerperalis aangetast die bij 2 in den vorm van endometritis catarrhalis en bij eene als peritonitis circumscripta verliep en spoedig genas. Middelerwijl waren op 11 Nov. in het Nosocomium nog 2 andere vrouwen bevallen en op de vrouwen-verbandzaal verpleegd; bij de eene, dezelfde vrouw van welke reeds gezegd is, dat zij aan (pyaemische?) ontsteking van het regterhand-gewricht leed, vertoonde zich geene afwijking in de kraambedsfunctiën, geene koorts noch buikpijn; de andere begon op den vierden dag aan peritonitis circumscripta en endometritis catarrhalis te lijden, waarbij zich op den tienden dag nog verschijnselen van lobulaire pneumonie voegden; ook deze herstelde en kon op den drie-en-twintigsten dag ontslagen worden. Van ééne der 4 vrouwen, van welke gezegd is dat zij wel gebleven waren, had Spr. 3 dagen na haar vertrek vernomen, dat zij op den vijftienden dag na de baring een koortsaanval met hevige koude had ondervonden, die zich 2 dagen later herhaalde en waarbij

zich toen verschijnselen van hevige ontsteking van beide handgewrichten en van het linker kniegewricht voegden; de koorts had toen een typheus karakter aangenomen en op den 19den dag werd de lijderes op de Kliniek van Prof. PRUYS VAN DER HOEVEN opgenomen waar zij 4 dagen later stierf; bij de sectio cadaveris werd etter in de genoemde gewrichten en in de linker vena saphena major gevonden; de baarmoeder scheen uit- en inwendig gezond doch bij een zeer naauwkeurig onderzoek werden op de plaats van aanhechting der placenta op 3 punten kleine vezelstofstremsels in de aderen der baarmoeder gevonden en op één punt ter grootte van een speldeknop aan den baarmoederhals eene op etter gelijkende stof, waarvan het echter onzeker bleef of zij al dan niet in een bloedvat bevat was. Spr. vermelde dit geval afzonderlijk, omdat het tot nog toe het eenigste was van doodelijke febr. puerp. in haren meest kwaadaardigen vorm, dat hij in de 3de week na de baring had zien ontstaan; althans gedurende de 14 dagen, tijdens welke de vrouw als kraamvrouw in het Nosocomium verpleegd was, had hij bij haar geene afwijking hoe ook genaamd waargenomen; koorts had steeds ontbroken, geen spoor van buikpijn had bestaan, de tong was altijd vochtig en zuiver geweest en de kraamvrouw die in het begin der 2de week eene korte poos en op het laatst den geheelen dag op was, had haar kind voortdurend met goed gevolg gezoogd.

Nadat de kraamzaal eenigen tijd ledig gestaan had, en al het gebruikte beddengoed, de bedgordijnen enz. voor nieuwe verwisseld waren, werd op den 28sten Nov. weder eene kraamvrouw, op dezelve opgenomen; deze werd weder door endometritis aangetast, waarvan de verschijnselen spoedig voor warme pappen en kleine giften calomel en opium weken; complicatiën werden niet waargenomen, en op den 14den dag was de vrouw convalescent. Op den 4den Dec. werd Spr. door Dr. PLAAT bij eene stads-arme geroepen die in het begin van het 2de tijdperk der baring door eclampsis was aangetast; reeds na de 2de paroxysme was volkomene bewusteloosheid ontstaan, terwijl de ontsluiting van den baarmoedermond nog naauwelijks 1″ bedroeg. In dezen toestand en nadat het toedienen van chloroform tegen de stuipen te vergeefs beproefd was, werd de opname in het Nosocomium aangeraden, waartoe echter de toestemming der betrekkingen eerst na eene nieuwe en zeer hevige paroxysme kon verkregen worden. Daar aangekomen werd, toen de ontsluiting tot 3″ gevorderd was, een levend kind met de tang uitgehaald, doch zonder dat dit op de eclampsis eenen merkbaren invloed had; integendeel de stuipen bleven met groote hevigheid en zelfs met kortere tusschenpoozen dan vóór de geboorte van het kind terug keeren en hielden eerst 11 uren na de verlossing op, waarna de vrouw nog gedurende 44 uren bewusteloos bleef. Poeders met calomel en pulv. rad. jalapp. die, nevens koppen in den nek, vesicantia aan de kuiten en clysmata tijdens de stuipen waren aangewend, hadden eerst nadat de vrouw weder bijgekomen was, ruime ontlasting ten gevolge gehad en deze nam spoedig een dysenterisch karakter aan en moest met ruime giften opium en later met acet. plumbi bestreden worden; sedert een paar dagen was de toestand veel verbeterd en meende Spreker bij deze vrouw de prognose gunstig te mogen stellen. — Minder gelukkig was hij in zijne behandeling geweest bij eene kraamvrouw tot de Polikliniek behoorende, die in denzelfden nacht verlost was; wel had de baring zeer voorspoedig plaats gehad, doch van den tweeden dag was de vrouw aan buikpijn en koorts beginnen te lijden; matige giften calomel en opium waren aanvankelijk schijnbaar met goed gevolg toegediend, totdat het ontstaan van dysenterie de toediening van mercurialia verbood; acet. plumbi en opium was toen vruchteloos gebruikt, op den achtsten dag was zwelling van den regter voorarm en ontsteking van het linker schouder- en voetgewricht ontstaan en op den elfden dag was de lijderes onder onmiskenbare verschijnselen van pyaemie gestorven. — Op den 9den en 10den December hadden twee tangverlossingen, beide wegens matige vernaauwing van den bekkenuitgang en op den 14den eene regelmatige baring op de kraamzaal plaats gehad. De eerste van deze 3 vrouwen werd 28 uren na de verlossing door endometritis aangetast, waartegen aanvankelijk slechts eene emuls. amygd. c. aq. lauroc. werd toegediend; reeds den 3den dag ontstond diarrhoea die spoedig met uitputting dreigend het toedienen van acet. plumbi en opium vorderde; den volgenden dag voegden zich daarbij verschijnselen van pleuropneumonia aan beide zijden, bestreden met bloedige koppen en later met groote vesicantia; hierdoor was de toestand verbeterd zoodat Spr. hoewel bij de prognose nog twijfelachtig stelde, echter de hoop meende te mogen koesteren van haar te zien herstellen. Bij de 2de die reeds eenige dagen vóór de baring wegens haemoptoë was opgenomen, waren weinige uren na de verlossing algemeene peritonitis, endometritis et elytritis gangraenosa en later nog verschijnselen van pyaemie ontstaan waaraan zij reeds op den 6den dag na de baring bezweek; de sectio cadaveris, die volgens gewoonte door Dr. J. BOOGAARD verrigt werd, had de bij het leven gestelde diagnose volkomen bevestigd en tevens als waarschijnlijke oorzaak der haemoptoë, enkele gedeeltelijk verweekte tuberkels in de onderste kwab der regter long doen vinden. Ook de 3de vrouw was door febris puerp. aangetast, die zich echter bij haar in eenen asthenischen vorm en wel als peritonitis uterina had voorgedaan en waarvan de verschijnselen na eene ruime plaatselijke bloedontlasting en 42 gr. calomel met opium in 3 dagen geweken waren, zoodat zij op den vierden dag geheel zonder koorts was en alles een gunstigen afloop deed verwachten.

Op den 12den Dec. had nog eene tangverlossing in de polikliniek plaats gehad en op den 16den was eene andere vrouw, die reeds vroeger 2 maal wegens vrij aanmerkelijke vernaauwing van den bekkeningang met de tang van doode kinderen verlost was, onder krachtige weeën van een schijndood kind bevallen, dat echter spoedig bijkwam; bij deze vrouwen was tot nog toe geen stoornis in het kraambed waargenomen.

Spr. besloot zijne mededeeling met eenige korte opmerkingen over het *karakter der heerschende epidemie* voor zoo verre hij die had waargenomen; wat den vorm betreft had de ziekte zich bij de meeste lijderessen als endometritis voorgedaan; ontsteking van het peritonaeum had of geheel ontbroken of waar zij bestond, was zij slechts als eene weinig beduidende complicatie te beschouwen geweest; slechts in één geval had de ziekte zich te gelijk met het bestaan van den ongunstigsten vorm van endometritis over het geheele peritonaeum uitgebreid, doch ook daar was bij de sectio cadaveris slechts eene matige hoeveelheid exsudaat gevonden. In de 3 met den dood geëindigde gevallen had pyaemisch gewrichtslijden, als het ware den dood aangekondigd, terwijl de menigvuldige complicatie met dysenterie, in verband met het weinig Asthenisch karakter der ziekte, ten gevolge had gehad, dat hij niet dan zeer voorzigtig van calomel had durven gebruik maken, welk middel dan toch eigenlijk het eenige was, waaraan hij ter bestrijding van febris puerperalis in het algemeen en van pyaemisch bloedlijden bij kraamvrouwen in het bijzonder eenige waarde hechtte. Eindelijk deelde Spr. nog mede dat op het laatst van November nog eene gegoede kraamvrouw alhier voor zoo verre hij uit de ingewonnen berigten had kunnen opmaken, aan febris puerperalis pyaemica op den 19den dag gestorven was en dat ook te *Rotterdam* in het begin van deze maand een dergelijk geval was voorgekomen.

BOEKAANKONDIGING.

Ueber einige der wichtigsten Krankheiten der Arteriën von KARL ROKITANSKY. 1853.

De naam van den schrijver van dit in de *Denkschrifte* der Oostenrijksche Akademie van Wetenschappen verschenen, doch ook afzonderlijk verkrijgbaar gesteld werk, en de belangrijkheid van het onderwerp, dat daarin behandeld wordt, zijn redenen genoeg om ons te doen gelooven, dat wij velen onzer lezers eene dienst zullen bewijzen, wanneer wij, voor zoo ver de ruimte van dit blad toelaat, hier een kort verslag van zijn inhoud geven. Deze verhandeling kan, even als vele andere, die nu en dan door ROKITANSKY in het licht gegeven werden, beschouwd worden als eene uitbreiding en voltooijing van de over dezelfde onderwerpen handelende hoofdstukken van zijn handboek der ziektekundige ontleedkunde en tot een bewijs strekken, dat de beroemde schrijver nog niet is gaan rusten op zijne lauweren, doch ijverig voortgaat met het rijke materiaal, waarover hij beschikken kan, ten dienste der wetenschap aan te wenden. Het zal niemand, die bekend is met hetgeen in genoemd handboek over de ziekten der slagaders is opgeteekend en dit, voor zoo ver daartoe gelegenheid was, met eigene waarnemingen heeft vergeleken, kunnen bevreemden, wanneer wij hier reeds terstond doen opmerken, dat men in het hier aangekondigd werk geen groot aantal nieuwe beschouwingen of nog onbekende feiten moet verwachten. Wat dáar zoo voortreffelijk beschreven en naar waarheid afgeschilderd is, is waar gebleven en zal door latere ondervinding ook niets van zijne waarde verliezen. Daarom vindt men veel, dat reeds vroeger door R. beschreven was, hier, meestal in dezelfde woorden terug. Een steeds toenemend getal van eigene waarnemingen, de door andere schrijvers bekend gemaakte nasporingen en de meer volmaakt gewordene hulpmiddelen tot onderzoek, hebben sedert de uitgave van het handboek, enkele gedeelten van het hier besproken onderwerp voor meerdere uitbreiding vatbaar gemaakt, hier en daar eene wijziging der theorie doen geboren worden, grootendeels echter het reeds vroeger waargenomene bevestigd. Wij zullen hier eenige der naar ons oordeel meest belangrijke zaken mededeelen, die R. aan zijne reeds vroeger bekende onderzoekingen heeft toegevoegd.

De ziekten der slagaders, die hier achtereenvolgens worden behandeld, zijn: 1°. de laagsgewijze afzetting op den inwendigen slagaderwand (*Auflagerung*); 2°. het aneurysma; 3°. het aneurysma en openblijven van den ductus arteriosus; 4°. de vernaauwing en obliteratie der slagaders; 5°. de spontane verscheuring van de aorta (*dissecting aneurysma*); 6°. het aneurysma spurium en a. varicosum. Daarop volgt als aanhangsel eene verzameling van 46 meer of min uitgebreide waarnemingen van lijkopeningen, die allen betrekking hebben tot het behandelde onderwerp. Eindelijk wordt het werk door een 23tal keurig uitgevoerde lithographische afbeeldingen, geteekend naar in de voorafgaande waarnemingen beschrevene praeparaten, besloten.

Ten opzigte van het eerste der zoo even opgenoemde hoofdstukken, namelijk dat, waarin de voor het ontstaan van aneurysmata zoo gewigtige *Auflagerung* met hare metamorphosen, de atheroomvorming en verkalking, behandeld en volgens mikroskopisch onderzoek beschreven wordt, kunnen wij hier volstaan met de vermelding, dat R. genoemd proces, dat hij vroeger als eene ziekelijk verhoogde vorming en afzetting van inwendigen vaatrok beschouwde, thans bepaalt als bestaande in de uitscheiding eener proteïne-verbinding uit het bloed, die op de inwendige slagaderoppervlakte stremt en veelvuldige metamorphosen ondergaat, die gepaard gaan met gewigtige opvolgende veranderingen van den spiervezelrok en de bindweefselscheede der slagader. Eene wijziging van opvatting, waartoe zeker de bekende arbeid van DONDERS en JANSEN, dien de schrijver kent, veel zal hebben bijgedragen.

Van de aneurysmata wordt het eerst over het *aneurysma spontaneum* gesproken. Als anatomische veranderingen van den slagaderwand, die hiertoe aanleiding geven, vinden wij vermeld: 1°. ontsteking en etterverzameling in den wand van de slagader. Een merkwaardig en zeldzaam geval daarvan wordt beschreven en op de IVde plaat afgebeeld. Er bestonden hier etterhaarden in den middelsten rok en in de bindweefsel scheede der aorta, die aanleiding hadden gegeven tot

ulceratie en doorboring van de inwendige rokken en tot uitzetting van den bindweefselrok tot een A. mixtum ext. In dit geval was, wegens het bestaan eener etterverzameling in de milt, eene infectie van de bloedmassa door den doorboorden etterhaard in de slagader zeer waarschijnlijk. 2°. Spontane verscheuring der beide inwendige vaatrokken. De zeldzame genezing van het zoogenaamd dissecting A. der aorta geschiedt soms met eene blijvende, zakvormige uitzetting van den uitwendigen rok. Ook wordt een geval medegedeeld en afgebeeld (pl. VI), waar op gelijke wijze eene uitgebreide aneurysmavorming van bijna alle kleine slagaders, behalve de aorta en hare hoofdtakken en behalve de hersenslagaders, was tot stand gekomen. 3° wordt eindelijk uitvoerig, als de meest gewone oorzaak van aneurysmata spontanea, de in het vorig hoofdstuk behandelde verandering der slagaderwanden door eene uit het bloed op haar nedergezette stof en hare metamorphosen besproken. Verder wordt het onderscheid opgegeven tusschen het aneurysma, dat met eene halsvormige insnoering in de slagader overgaat en grootendeels uit de gezamentlijke vaatrokken is zamengesteld met trapsgewijze verscheuring en uiteenwijking van den spiervezelrok, en aneurysmata, die denzelfden vorm, doch eene andere wijze van ontstaan hebben, zoo als door ulceratieve of atheromateuse perforatie en door scheuring der inwendige rokken.

Over het ontstaan van het *A. traumaticum* heeft R. zijne vroegere meening gewijzigd. Blijkens blz. 581 van zijn Handboek toch hield hij het voor waarschijnlijk dat dit aneurysma geboren wordt door eene paralyse van den middelsten vaatrok, welke door eene mechanische inwerking was voortgebragt en waardoor de vezelen van dezen rok uitéénwijken of ook wel gedeeltelijk scheuren, terwijl de uit- en inwendige vaatrokken ongedeerd blijven: daarbij trachtte hij de gronden te wederleggen, die voor eene scheuring van de beide inwendige rokken schenen te pleiten. Thans echter houdt hij de verandering, waardoor het A. traumaticum tot stand komt, voor eene verslapping van het weefsel van den middelsten rok of ook wel voor eene eigenlijke verscheuring van dezen en van den inwendigen vaatrok bij onveranderd blijven der bindweefselscheede. Hij is vooral tot die opvatting gekomen, nadat hij de spontane verscheuring der beide inwendige slagaderrokken bij dissecting A. met eene aan een A. mixt. ext. gelijke uitzetting van den bindweefselrok had zien genezen en het bovengenoemde geval van aneurysmata aan kleinere slagaders met verscheuring van middelsten en inwendigen rok had waargenomen. Hij houdt het er nu ook voor, dat de naauwe vereeniging van de bindweefselscheede met den spiervezelrok in den normalen toestand de vanéénscheiding van beiden door bloed belet. Ook kan een traumatisch aneurysma, volgens het bovenstaande, door een etterhaard in de slagaderwanden zelve ontstaan. Bij de beschouwing van het *A. herniosum* wordt aangetoond, hoe men het bestaan van dit A. door eene verwarring der endogene afzetting met inwendigen vaatrok heeft geconstrueerd en dat het in den zin, waarin men het vroeger aannam, niet bestaat.

Van de gedaanten waaronder de ductus arteriosus voorkomt, wanneer hij bij voortbestaande gemeenschap, zoowel met de aorta als met de art. pulmonalis, open blijft, wordt behalve de meest gewone, namelijk de trechtervormige met wijde opening in de aorta, naauwe in de longslagader (aan deze zijde heeft namelijk ook physiologisch het involutieproces de overhand boven dat aan den kant der aorta), nog vermeld, dat in zeldzame gevallen het kanaal kort en overal even wijd is. Zoodanig een geval wordt in de 18de waarneming beschreven en op pl. XIII afgebeeld. Onder beide vormen heeft waarschijnlijk de bloedstroom hare rigting van de aorta naar de longslagader, waarvoor in het eerste geval de vorm van het kanaal en van zijne beide monden, in het tweede de aanwezigheid van *Auflagerung* in de art. pulm pleit. Tot het openblijven van den d. arteriosus draagt meer dan ééne omstandigheid bij. R kent geen geval, waar de involutie van dit vat door belemmering in de circulatie der longen was vertraagd geworden en waar het derhalve van den kant van de art. pulm. uit was opengebleven. Hij meent te mogen aannemen dat alleen aan de zijde der aorta het sluiten van den ductus belemmerd wordt en dat daartoe eene aangeborene naauwheid der aorta, vooral van den arcus en de A. descendens een oorzakelijk moment daarstelt. Geschiedt hierbij eene snelle en belangrijke afwijking van den bloedstroom naar de longen, dan zal het aortabloed des te meer naar en in den ductus worden gestuwd, hoe enger het lumen der aorta is. Deze stroom zal den ductus gelijkvormig of in den gemelden konischen vorm openhouden. Hierbij mag echter niet ontkend worden dat zelfs bij monstreuze naauwheid der aorta de d. Botalli in den regel op de normale wijze atrophiëert.

Van de *vernaauwing en obliteratie* der slagaders, wordt het eerst die der aorta op de plaats waar de ductus Botalli in haar inmondt, breedvoerig besproken. Zij heeft haren eersten grond in den foetalen toestand, waarop dit gedeelte des vaatstelsels terugblijft en wordt later door de ontwikkeling eener collateraalcirculatie voltooid. Behalve de 16 van dezen toestand waargenomene gevallen, die R. reeds in zijn handboek vermeldt heeft, vinden wij hier nog 10 latere waarnemingen geboekt, waaronder 2 nieuwe van den schrijver zelven. De anatomische praeparaten van de twee laatstgenoemden, zijn met dat van zijn reeds vroeger beschreven geval op pl. XIV en XV afgebeeld. In één daarvan bestond de obliteratie boven in het andere onder en op de plaats waar de d. art. ingeplant is. In het geheel hebben wij dus hier 26 bekende gevallen van dezen merkwaardigen toestand, waarbij nog moeten gevoegd worden de twee, die door LEBERT zijn beschreven (zie Weekbl. II. blz. 235), welke door R. niet vermeld worden. Uit alle deze gevallen nu stelt R. eene statistische opgave zamen, betreffende de wijze waarop de dood plaats vond, den toestand van het hart, de verschillende graden der obliteratie en hare plaats, den toestand van den ductus Bot. (die slechts

in 4 gevallen open werd gevonden) enz. Door onzen Schrijver wordt verder in het bijzonder de aandacht gevestigd op de trekking, die door den inéénschrompelenden ductus op den isthmus aortae wordt uitgeoefend, en waardoor de inknikking op de vernaauwde plaats verklaard wordt, die in geene der besprokene waarnemingen werd gemist. De oorzaak van het voorkomen der obliteratie boven, of op de plaats waar de d. arteriosus is ingeplant, moet volgens R. gezocht worden in de hoogere of lagere inplanting van den isthmus aortae in den boog der art. pulmonalis en in de gelijktijdig meer of min scheeve rigting dezer inplanting. Nadat dit meer breedvoerig is toegelicht, worden eindelijk de drie door HAMBERNJK aangenomene oorzaken van deze obliteratie verworpen. Aan hetgeen van de vernaauwing en sluiting der slagaders door ziekte van de vaatwanden reeds bekend was, vindt men hier niets nieuws toegevoegd.

Behalve eene beknopte mededeeling van eenige gevallen van verscheuring der groote slagaderstammen door aangeborene vernaauwing tegelijk met in het oog vallende teederheid en verdunning hunner wanden, is het grootst gedeelte van het 5de hoofdstuk aan de spontane verscheuring der aorta, wegens ziekte van hare wanden, het eigenlijke *dissecting aneurysma* gewijd. Nadat PEACOCK in 1849 beweerd had, dat bij dit aneurysma de beide inwendige vaatrokken niet in hunne geheele dikte waren gescheurd, doch dat van den middelsten rok alleen de inwendige lagen inscheuren en de bindweefselscheede niet alleen loslaat, maar het bloed tusschen de lagen van den spiervezelrok is geëxtravaseerd, heeft R. de praeparaten zijner vroegere waarnemingen nogmaals aan een naauwkeurig onderzoek onderworpen. Hij kwam daarbij eenerzijds tot het resultaat dat voor vele gevallen PEACOCK regt had, doch kan anderzijds zijne oorspronkelijke meening betreffende de oorzaak van het eigenlijke A. dissecting niet laten varen, daar hij bepaald ziet, dat op de plaats van de scheur de bindweefselscheede zuiver losgelaten heeft, ofschoon van hier af op uitgestrekte plaatsen lagen van den spiervezelrok aan haar vastgehecht zijn. Hij vond ook in zijne aanteekeningen over latere gevallen uitdrukkelijk vermeld dat nu eens de uitwendige rok zuiver afgescheiden was, dan eens dat zij tegelijk met gedeelten van den middelsten rok had losgelaten. Hij herinnert zich in vele gevallen van spontane verscheuring der aorta de gewoonlijk waargenomene vaatinjectie, zwelling enz. der bindweefselscheede gemist te hebben, welke hij vroeger als een vereischte voor de spontane verscheuring beschouwde. Hij vermoedt dat dit de gevallen zijn, waarin alleen de inwendige lagen van den middelsten slagaderrok scheuren en de uitwendige lagen verder van de plaats der scheuring af aan gemakkelijk tot op groote uitgestrektheid losgewoeld worden. Dientengevolge verdeelt R. de gevallen van spontane verscheuring in 3 reeksen, namelijk: *a*) die waar de bindweefselscheede met hare elastische laag in eene groote uitgebreidheid van den kringvezelrok is afgescheiden en binnen haar de laatstgenoemde tegelijk met den inwendigen rok is gescheurd. De bindweefselscheede is hier door het in haar uitgestort bloed zakvormig uitgezet en vertoont alle kenmerken van chronische ontsteking. De scheur in de beide inwendige rokken heeft gemeenlijk een dwarschen of spiraalsgewijzen vorm, soms is zij met eene scheur in de lengte gecombineerd. De spiervezelrok is meestal vaal van kleur, de inwendige rok normaal of in geringe mate met *Auflagerung* bedekt. In deze gevallen is de afscheiding der bindweefselscheede het primaire, de scheuring der inwendige rokken het secundaire proces. *b*) De gevallen waar de laesio continui in eene scheur der inwendige lagen van den kringvezelrok en van den binnensten vaatrok bestaat, waarbij de uitwendige lagen van den eersten met de daarmede vereenigde bindweefselscheede losgemaakt zijn. Deze laatste is vrij normaal, niet zeer gemakkelijk af te scheiden, de spiervezelrok is vaal, zeer ligt splijtbaar, broos, het vezelnet van hare elastische lamellen is onduidelijk geworden en met vele vetkorrelhoopjes bedekt. De scheur is gewoonlijk zamengesteld uit eene dwarse en overlangsche, en heeft soms alleen in de lengterigting plaats. De verscheuring die hier in de inwendige lagen van den spiervezelrok ten gevolge van hare broosheid geschiedt gaat vooraf: de lospelling van de uitwendige lagen van dezen rok met de bindweefselscheede is het secundaire proces. De verscheuringen in deze 1e en 2e reeks stellen het eigenlijk dissecting aneurysma daar. Tot opheldering van deze toestanden volgen eenige opmerkingen over de verhouding der afzonderlijke slagaderrokken jegens mechanisch geweld zooals men ze door proefneming leert kennen, over den aard en de wijze der verscheuring van den aortastam ten gevolge van traumatische invloeden, over de omstandigheden, waaronder de spontane scheuring tot stand komt.

Gevallen van genezing nadat de gescheurde opening is glad geworden en de uitwendige zak met eene met den inwendigen vaatrok overeenkomend vlies is bekleed, zooals aan verschillende waarnemers zijn voorgekomen, heeft R. niet gezien. Daarentegen heeft hij gevallen waargenomen (obs. 36—41, pl. XVIII—XXI) waar de genezing daardoor tot stand gekomen was, dat de verscheurde inwendige rokken tegelijk met de binnenste oppervlakte der in de scheur blootgelegde bindweefselscheede met *Auflagerung* bekleed worden, welke tevens de randen der scheur aan den bindweefselrok vasthechtte. Hierbij blijft het vat verwijd en schijnt daar, waar de randen der scheur sterk uitéénweken, uitgezet. Soms is deze uitzetting aanzienlijk, van de scheur der inwendige vaatrokken door scherpe grenzen afgescheiden; zij bootst een met een hals met de slagader verbonden aneurysma na. Onder 20 gevallen zag R. 3 malen twee scheuren die gelijktijdig waren ontstaan, 3 malen eene herhaling der scheuring, eenmaal nam hij het weder geopend worden eener genezende scheur waar. *c*) Tot de derde reeks eindelijk behooren de scheuren van aneurysmatische slagaders met ziekte van alle hare rokken. De uit het bloed

afgezette lagen zijn met den kringvezelrok gescheurd en de uitwendige rok, meestal met eene laag der middelste losgewoeld.

Wat over het *A. spurium* en *A. varicosum* gezegd wordt, komt, wat de hoofdzaken betreft met het vroeger daarover door R. geleerde overeen en vordert hier dus geene nadere uitéenzetting. J. P. G.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

FRANKRIJK. — Sedert het vorige berigt is de *Cholera* te Parijs sterk afgenomen; van 23—27 December zijn dagelijks 21, 13, 7, 7, 4 ziektegevallen in de hospitalen voorgekomen.

Het totaal tot 27 December is:

Lijders in de hospitalen verpleegd		923
(waarvan in de ziekezalen aangetast		248
en van buiten ingekomen		675)
Sterfgevallen	in de civiele en milit. hospitalen	463
"	in de stad	293
"	in den omtrek	94
	Totaal sterfgevallen	850

ENGELAND. — De geneeskundige dienst aan de hospitalen te Londen, wordt thans door de volgende personen vervuld:

	Physicians.	Assistant Physicians.	Surgeons.	Assistant Surgeons.
Bartholomews.	3	3	3	3
London.	3	3	3	3
St. Mary's.	3	3	3	3
St. George's.	4	2	4	2
Westminster.	3	2	3	2
Middlesex.	3	3	3	1
St. Thomas's.	3	2	5	0
Guy's.	3	4	3	2
University College.	3	2	2	2
King's College.	3	1	2	2
Chaning-cross.	2	1	2	0

Dit personeel is echter, zoo als de *Medical Times* aanmerkt, niet groot genoeg in verhouding tot het aantal zieken, zoodat eene hervorming van de gasthuisdienst zeer wenschelijk te achten is. In St. Bartholomew's Hospital b. v. rekent men voor elken Physician iets minder, en voor elken chirurg. iets meer dan 100 bedden daags. Ieder bed nu wordt gemiddeld jaarlijks door 10 patienten bezet, zoodat ieder geneesheer gezegd kan worden in een jaar tijd 800 en ieder chirurg. 1200 zieken te behandelen. De taak der assistenten is echter nog veel grooter. Behalve toch dat zij bij afwezigheid der seniores voor deze optreden moeten, zien zij aan genoemd ziekenhuis te zamen ongeveer 90,000 buiten-patienten. Teregt wordt aangemerkt, dat bij zulk een enorm aantal zieken geene goede behandeling mogelijk is, zoolang het cijfer van het geneeskundig personeel zoo laag gesteld is en de geneeskundigen bovendien nog hunne gewone stadspraktijk waarnemen.

In de bovenstaande lijst zijn niet opgenomen eenige consulterende artsen, die niet bezoldigd worden, maar wier betrekking alleen honorair is. Zoo is er een afzonderlijk oogheelkundige in St. Mary's en Guy's hospital en in University College. St. Mary heeft bovendien een eigen oorheelkundige; terwijl een bijzonder verloskundige gevonden wordt bij St. Bartholomew's, the London, Middlesex, St. Thomas's, University College en King's College.

DUITSCHLAND. — Een heelmeester, die weleer de betrekking als „*Impfarzt*" bekleedde, werd in 1848 beschuldigd, een zeker aantal kinderen door de inenting met syphilitische smetstof geïnfecteerd te hebben. Dezelfde chirurg toen tot eene gevangenis van 2 maanden veroordeeld, denuncieërde onlangs verscheidene geneesheeren te Keulen wegens dezelfde misdaad, die men hem ten laste gelegd had. Een der getuigen, stads-physicus Dr. CANETTA verklaarde, dat eene syphilitische besmetting door koepokstof niet konde plaats hebben. Anderen daarentegen hielden deze vraag voor nog onbeslist. Wat onbetwistbaar in deze zaak blijft, is het verschijnen van verdachte zweren bij een niet gering aantal kinderen uit aanzienlijke gezinnen na de vaccinatie, welke zweren door de geneesheeren met antisyphilitica genezen werden. Sommige zuigelingen bezweken. Ook moeders werden aangetast. (*Augsb. Allg. Zeitung.*)

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Bij dispositie van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 Dec. ll. zijn de verschillende Presidenten en Secretarissen der Provinciale Geneeskundige Commissiën met 1854 herbenoemd en ter vervulling der vacerende betrekking van President der Commissie te Haarlem benoemd Dr. T. A. JORRITSMA te Hoorn en van Secretaris der Commissie van Drenthe Dr. D. COHEN te Assen.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie alhier is op 28 December bevorderd tot Apotheker de Heer F. A. GOSSELAAR.

— De Prov. Geneesk. Commissie te Haarlem heeft den 16den Dec. bevorderd tot Plattel. Heelmeester den Heer C. F. IMMING. (*Rep.*)

— Den 21 December is te Utrecht overleden Dr. C. W. VAN LEDE, med. doctor te Rotterdam.

OOST-INDIE. — Door den Gouverneur-Generaal zijn geplaatst: te Sampas de Off. v. Gez. 2de kl. A. H. THEPASS; te Bangoewangie de Off. v. Gez. 3de kl. J. H. BRUIJNIS; te Samarang de Off. v. Gez. 2de kl. F. W. DOLGE; te Soerabaya de Off. v. Gez. 3de kl. L. J. DE ROOCK en de Apoth. 3de kl. P. G. WEYERS; te Batavia de Off. v. Gez. 3de kl. B. H. EGBERTS; te Willem I de Off. v. Gez. 3de kl. C. L. DOLESCHALL; terwijl aan den gepens. Off. v. Gez. 1ste kl. O. KUNHARDT eene acte als particulier geneesheer in Krawang is uitgereikt.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 14 JANUARIJ 1854. 2.

KLINIEK.

ZIEKTEGESCHIEDENIS EN LIJKOPENING VAN EENEN LIJDER AAN NEPHRITIS SUPPURATIVA EN CARCINOMA OSSIUM FEMORIS.

MEDEGEDEELD DOOR Prof. G. E. V. SCHNEEVOOGT.

De mededeeling van ziektegevallen, waarbij de diagnose moeijelijk en onzeker, de verklaring van het pathologisch proces onmogelijk en de therapie onvruchtbaar bleven, kan soms meer nut voor de wetenschap en de praktijk opleveren dan van zoodanige, waaromtrent geen twijfel in de diagnose geene onzekerheid in de pathogenetische verklaring en geene teleurstelling bij de therapie bestonden. Voorzeker een ieder, die een ruim veld van observatie te doorwandelen heeft, zal meer reden vinden om zich over de eerste te beklagen dan zich op de laatste te beroemen. Tot die eerste behoort ook het navolgende ziekteverhaal, waarvan de voorloopige mededeeling door mij reeds op de laatste algemeene vergadering der Ned. Maats. tot bevordering der geneeskunst gedaan is, maar hetwelk tot dus ver onafgewerkt bij mij bleef liggen.

Op den 8sten Febr. 1853 werd bij de mannenzieken op zaal E. zekere J. v E. opgenomen, 47 jaren oud, gehuwd, werkman van beroep. Hij klaagde over pijn in de beide dijen, die hem het loopen ten eenemale onmogelijk maakte. Zijn uitzigt bood niets bijzonders aan; intusschen bekende hij vroeger veel spirituosa gebruikt, nooit aan syphilis geleden, maar doorgaans eene goede gezondheid genoten te hebben. Hij meende zich wel te herinneren, dat hij in zijne jeugd nu en dan door het graveel geplaagd was geworden en wel eens steentjes ontlast had, alhoewel zich daarvan in de laatste 20 jaren geene sporen meer vertoond hadden. Daarenboven zou hij in den laatsten zomer een aanval van Apoplexie (?) gehad hebben, die later door een tweeden met convulsiën en verlies van bewustzijn gevolgd zou geweest zijn, maar die geenerlei sporen noch in de beweging, noch in de psychische functiën, noch in het gevoel nagelaten had. — De pijn in de dijen, waardoor hij sedert omstreeks de helft van Januarij gekweld was geworden, meende hij aan koude te moeten toeschrijven. Voornamelijk liet zij zich aan de regter zijde gevoelen, en wel in den loop van den nervus ischiadicus het sterkst. Het eerste oppervlakkigere onderzoek liet derhalve eene Neuralgia ischiadica vermoeden en noopte tot de aanwending van Cucurbitae cruentae, Vinum Sem. Colch. en Tinct. Opii; doch zonder eenig effect. Den 16den Februarij kreeg hij eenen koortsaanval met hevige dedolatie, dysphorie, anorexie, in één woord met zoogenaamde rheumatische en gastrische verschijnselen, welke eenige dagen aanhielden, zoodat de lijder eerst tegen het einde der maand weer koortsvrij genaamd kon worden. De voortdurende klagten over pijn in de beenen noopten nu tot een nader onderzoek, waarbij het bleek, dat er nergens eenige zwelling in de beenen, noch in het heupgewricht te vinden was. Desniettemin strekte de pijn zich aan beide zijden van de lenden-streek over de heupen en de beenen, zoowel van voren als van achteren, uit, maakte hem elke beweging, vooral de adductie en flexie der dijen hoogst moeijelijk en dwong hem nacht en dag op den rug, met uitgestrekte beenen, te blijven liggen. De spieren van de dij waren daarbij slap, de dijen zelve vermagerd, en de drukking in de lenden- en liesstreek onverdragelijk. — Waaraan was de pijn toe te schrijven? Psoïtis, coxarthritis, ostitis medullaris



osteocopi enzv. waren de toestanden, wier meerdere of mindere waarschijnlijkheid onderzocht en besproken werd, met dat gevolg echter dat de diagnose nog onzeker bleef.

Op den 8sten Maart klaagde hij weêr over eenen koortsaanval met koude en opvolgend zweet; den 9den was hij apyretisch, maar den 10den kwam de koorts weer met de hevigste lancinerende pijnen in den rug en de dijen opzetten. Toen hij den 11den wederom vrij was werd hem het Sulph. Chin. toegediend, waardoor de koorts den 12den reeds niet meer terug kwam. Intusschen bleef hij zich onwel gevoelen, klaagde vooral over totaal gemis van eetlust (met zuivere tong en regelmatige ontlasting) over slapeloosheid of benaauwde droomen, terwijl pijn in de lendenstreek en in de dijen zich standvastig bleef vertoonen. De urine werd nu en in de volgende 4 weken herhaalde malen onderzocht, maar toonde evenmin op het uitzigt iets bijzonders, als er bij de chemische reactie albumen ontdekt kon worden. Mixt. absorb. over dag, pulvis Doveri s'avonds, later Mur. ferri ammon. met Nux vomica werden toegediend zonder eenig gevolg. De algemeene toestand verslimmerde, de vermagering nam toe, de pols werd frequenter en kleiner, de huid werd werkeloos, dor en koud (meestal cutis anserina), de onderste extremiteiten lagen geheel werkeloos, maar het hoofd bleef nog helder. Bij deze verschijnselen kwam nog den 30sten April eene bepaalde klagte over pijn in de regter zijde, onder de costae spuriae. Het plaatselijk onderzoek liet aldaar, ter hoogte van de lever, een rond, veerkrachtig, pijnlijk gezwel ontdekken, ter grootte van eene handpalm, dat bij de percussie een doffen toon gaf. De drukking daarvan vermeerderde de pijn in de lendenstreek. Dat het een absces was trok ik niet in twijfel; maar van welk orgaan? van de lever? Daarvoor was overigens de omvang van de lever, blijkens de percussie, niet groot genoeg, er was voorts geenerlei stoornis in de se- en excretie van de gal geweest en het strekte zich wat veel naar de buiten- en achterzijde uit. De voornaamste reden, waarom ik het voor een nierabsces meende te moeten houden, was èn in de plaats èn in de bij drukking daarvan vermeerderde lendenpijn en vooral daarin gelegen, dat ik nog eenmaal op dezelfde plaats een nierabsces bij eene lijderes te behandelen gehad had. Dat de urine steeds helder bleef, meende ik daaraan te moeten toeschrijven, dat het absces óf nog buiten het nierbekken gebleven, óf de ureter geoblitereerd was. — Inmiddels duurden de pijnen in de dijen onafgebroken voort, de regter bil begon op te zwellen, het regter been scheen verkort te zijn; de pols werd frequenter, de vermagering nam toe, de alvus werd dun; en den 3den Mei openbaarde zich voor het eerst een ligt delire, met carphologie, heete huid, aanhoudende koorts en slapeloosheid en de ondragelijkste pijnen in de regter lies. Het aldaar ingestelde plaatselijke onderzoek liet nu eindelijk eene zwelling ontdekken als van een absces. Het regter been was geheel naar buiten gekanteld, kon volstrekt niet willekeurig bewogen worden, en de drukking in de lies liet aldaar duidelijk crepitatie voelen en hooren. Dat er fractuur was, leed dus geen oogenblik twijfel en wel van den hals van het dijebeen, buiten het ligamentum capsulare; maar hoe die toestand gekomen was, kon met geene voldoende zekerheid opgemaakt worden, daar zich nooit eenige zwelling of ander spoor van coxarthritis vertoond had en er geene uitwendige beleediging, ja zelfs geene andere beweging had plaats gehad, dan die gevorderd werd om den lijder op het ondersteeksel te zetten. Intusschen werd het vroeger op grond van de lancinerende pijnen uitgesproken vermoeden van carcinoma ossium, door de blijkbare broosheid daarvan aanmerkelijk versterkt en zelfs tot diagnose verheven. De toestand werd allertreurigst. Zijne onrust, zijn delirium maakten dat het been zelfs niet op een hellend vlak stil gehouden kon worden, en toch veroorzaakte de minste beweging duidelijke crepitatie, en de hevigste pijnen. Wel werd door morphine en campher de rust eenigzins herwonnen en de slaap bevorderd; maar spoedig moest ik deze middelen laten staan en ze door eene solutio emolliens vervangen, daar de tong droog, de ontlasting dun en

onwillekeurig begon te worden en zich dysurie bij hem vertoonde, terwijl de urien spaarzaam en zeer rijk aan kalkzouten werd. Niet weinig was ik verwonderd, toen ik den 25sten Mei ook het linkerbeen, met den voet en de knie naar buiten gekanteld, de liesstreek opgezet en pijnlijk en aldaar zoowel bij drukking als bij beweging de duidelijkste crepitatie vond; zoodat ook hier een breuk van het dijbeen ontstaan was, zonder dat noch de oppasser, noch de lijder het tijdstip, waarop en de omstandigheden waaronder dit plaats gevonden had, wisten op te geven. Van dien tijd af naderde het einde met rassche schreden. Voedsel werd niet meer genuttigd; de alvus en de urien werden onwillekeurig ontlast; de lijder verkeerde doorgaans in een bewusteloozen toestand; gangraena ex decubitu vormde zich overal waar eenige drukking plaats vond, de koorts bleef aanhouden, de pols werd sneller en kleiner en den 30sten Mei gaf de lijder den geest.

Lijkopening 36 uren na den dood. De vermagering was betrekkelijk niet zeer sterk. De ontbinding begon zich reeds eenigzins te vertoonen. De hersenen waren uitwendig droog, de gyri sterk zamengedrukt door eene groote hoeveelheid serum, die in de beide hersenholten bevat was en hydrocephalische verweeking, ook van het corpus callosum, ten gevolge gehad had. Voor het overige was er nergens een spoor van bloeding in de hersenen te ontdekken. — De borstkas leverde weinig bijzonders op. De longen waren oedemateus en vertoonden hier en daar plekken, waarin pneumonia lobularis plaats gevonden had. Het hart was slap en week en bevatte geene coagula van fibrine. De lever was groot en slap, even als de milt, maar bood overigens geene bijzondere weefselveranderingen aan. Het onder de lever uitstekende gezwel, waardoor de darmen verdrongen waren, bleek inderdaad een nierabsces te zijn, hetwelk 16—18 oncen dikken etter bevatte. Het had voornamelijk zijnen zetel gevestigd in het bovenste gedeelte van de nier, had aldaar het weefsel geheel verdrongen en onderscheidene zakken, overblijfselen van de pyramiden, gevormd, wier wand op sommige plaatsen ter naauwernood 2 millimeters dik was. De bekleedselen der nier waren spekachtig vezelig ontaard en op enkele plaatsen 1—2 centimeters dik. Zij waren van boven met de lever en ter zijde met het omentum vergroeid. De in de holte van de nier bevatte etter was zeer dik, maar zonder afzettingen van gruis of steentjes. Het slijmvlies van het nierbekken was aanmerkelijk verdikt, eveneens het bindweefsel, dat daaronder gelegen was. Datzelfde geldt ook van het slijmvlies van den regter pisleider, die doorgaans zeer uitgezet en verdikt was, maar op eene plaats, ongeveer 3 centim. voorbij het uittreden van den pisleider uit de nier, eene zweer ter lengte van 1½ centim. vertoonde, terwijl dáár te gelijkertijd vernaauwing en zamensnoering van den pisleider plaats vond. Beneden die zweer was de pisleider weer sterk uitgezet en verdikt en liep zoo door tot in de blaas, alwaar de inmonding vrij plaats greep. De blaas zelve was zamengetrokken en tot 2 centim. verdikt, hetgeen vooral het slijmvlies geldt, dat de onmiskenbare sporen van vroegere ontsteking droeg. Ook de voorstanderklier was vergroot, verdikt en verhard. De darmen boden geene bijzondere afwijkingen aan. — Reeds vóór dat de huid ingesneden en de heupgewrichten nader onderzocht waren, bleek het uit den stand der onderste ledematen, uit de sterke crepitatie en overgroote bewegelijkheid, dat er fractuur aan beide zijden plaats gevonden had. Het nader onderzoek bevestigde dit vermoeden. Alleen aan de regterzijde waren de omkleedselen van het dijgewricht met eene op etter gelijkende mergachtige vloeistof doorzegen. Aan de linkerzijde was dit daarentegen geenszins het geval. De aard van de fractuur, de toestand van het gewricht en van het been waren aan beide zijden genoegzaam dezelfde. De breuk had aan beide zijden vlak onder den trochanter major plaats gevonden, in eene schuinsche rigting. Beide breukeinden waren niet geheel meer door het beenvlies omgeven en de ontbloote plekken waren met osteophyten van verschillenden aard bedekt, die hier fluweelig, vlokkig, daar wrat- en stalaktietvormig waren en op sommige plaatsen den vorm van knobbelige uitsteeksels, schubjes en plaatjes ver-

kregen hadden. De beenzelfstandigheid in den omtrek van de breuk was broos (als osteoporeus) geworden en overal met een melkwit sap, eene vloeibare encephaloïde massa doorzegen, die onder het mikroskoop, bij grooten rijkdom van losse kernen, de veelsoortigste cellen vertoonde, en vooral het merg der beenderen doortrok, ja dit zelfs, in de nabijheid van de breuk, geheel vervangen had. Het bovenste breukeinde van het dijbeen, de trochanter en de hals waren geheel met die encephaloïde massa doortrokken; de hals was aan beide zijden verkort, verdikt en poreus geworden, aan de regter intusschen meer dan aan de linkerzijde; het hoofd van het dijbeen en de kapsel hadden er niet door geleden. Het andere gedeelte der dijbeenderen had daarentegen eene geheel andere ontaarding ondergaan; eenige centimeters namelijk onder de breuk waren de dijbeenderen ivoorachtig wit, stevig hard en zwaar geworden (osteosclerose). Intusschen was het zeer duidelijk, dat de buitenste laag het meest in deze ontaarding gedeeld had, terwijl de binnenste lagen van het dijbeen, naar de mergholte toe weeker waren; ja op de binnenvlakte zelve vond men nog eenige stalaktietvormige osteophyten. Nergens waren cloaken, etterhaarden of eigenlijke caries te vinden. Hetzelfde proces vond ook aan het os ilei en wel aan de symphysis sacro-iliaca plaats, waar eveneens mergachtige infiltratie van de gewrichtsoppervlakte gevonden werd. In de wervelen en in het overige beenstelsel was geen spoor van hetzelfde ziekteproces te ontdekken.

Ik zal wel niet noodig hebben dit ziektegeval, na de mededeeling der lijkopening, met vele woorden toe te lichten. Wat bij het leven slechts vermoeden was, werd na den dood tot zekerheid. Maar heeft die zekerheid tevens eenig meerder licht op het pathologisch proces geworpen? heeft zij den oorsprong daarin verduidelijkt? heeft zij het verband der verschijnselen helderder aangetoond? Ik kan het niet bevestigend beantwoorden.

De aard van het absces in de nier, het voor 20 jaren plaats gehad hebbende nierlijden geven alle regt te vermoeden, dat dit anterieur was en langen tijd bestaan had, ofschoon het verwondering moet baren, dat daarbij steeds eene goede gezondheid genoten werd, zoo zelfs dat de urine nooit (?) eenige afwijking vertoonde, de lijder nooit eenige pijn in de lendenstreek gevoeld, en hij dus de ontdekking daarvan zoo laat gemaakt had; immers eerst eene maand vóór zijnen dood.

In welk verband staat nu dit nierlijden met de aanvallen van apoplexie, die hij in den zomer van 1852 zou gehad hebben? Is hier aan uraemie te denken? Maar de lijder genoot toen nog eene betrekkelijk goede gezondheid, zoodat hij zijne dagelijksche bezigheden kon verrigten. Dit laatste is zelfs een bezwaar om eene apoplexia serosa aan te nemen, waarvoor anders in het in de hersenholten uitgestort serum, en in de hydrocephalische verweeking wel eenige grond te vinden zou geweest zijn. Waarschijnlijker komt het mij echter voor, dat de voorafgegane apoplexiën slechts vasculaire geweest zijn en het pathologische proces in de hersenen eerst in de laatste weken tot stand gekomen is, terwijl bij de toenemende ontmenging van het bloed, ook na de voorafgegane koortsaanvallen, tevens oedema pulmonum, gangraena ex decubitu enz. ontstaan zijn.

De vraag wijders of het carcinoma ossium in eenig regtstreeks verband tot het nierabsces gestaan heeft? op welke wijze dit tot stand kwam? waardoor het zich zoo bij uitsluiting symmetrisch in beide dijebeenderen, en in het regter heupbeen localiseerde? durf ik ter naauwernood te opperen, zeker als ik ben, dat daarop niet anders dan door hypotheses geantwoord kan worden. Opmerking verdient het echter mijns inziens, dat wij hier eenen vorm van carcinoma ossium hebben, dien ROKITANSKY *zeldzaam* noemt.

Het was buiten allen twijfel noch carcinoma areolare, noch fibrosum, maar medullare en vertoonde zich als *infiltratie van het been met een melkwit sap, eene vloeibare encephaloide massa.* Het was toch ook niet in die massa aanwezig, die soms zoo'n verbazenden omvang erlangt en het been verdringt of uitzet; maar het was blijkbaar uit het bovenste gedeelte van het merg ontsprongen en had van daar de beenzelfstan-

digheid geïnfiltreerd. Hersenachtig merg en spekachtig kraakbeenige zelfstandigheid, hetzij in den vorm van knobbels, hetzij meer geïnfiltreerd, waren nergens, ook niet in het versche praeparaat, te ontdekken en ook het gedroogde draagt er de sporen niet van; maar het cellige sponsachtige weefsel toont ten duidelijkste aan, dat hier slechts infiltratie van een dunner vocht plaats gehad heeft; en zoo immer het mikroskoop in staat is kankerelementen aan te toonen, dan gaf het mij hier de gewenschte zekerheid.

Voor de diagnose biedt dit geval ook menig punt aan, het welk nadere beschouwing verdient. Rokitansky spreekt in het éene geval van dezen vorm van geïnfiltreerden kanker, dat hij geobserveerd heeft, ook van rheumatische pijnen, die jaren lang voorafgegaan zouden zijn. Ik wil hier alleen maar wijzen op het vage begrip, dat de routine, aan het woord rheumatisch hecht. Bij elke pijn wordt zeker een naauwkeuriger onderzoek gevorderd of zij aan syphilis, kanker, ostitis, periostitis enz. toe te schrijven is, of zij eene zuivere neuralgie genoemd mag worden, dan wel of zij in een ziekelijken toestand der spieren, scheeden, pezen enz. te zoeken is. Het woord rheumatismus is een stopwoord voor menig onvolledig onderzoek, een dekmantel voor menige onzekere diagnose. Ook hier bestond in den aanvang deze onzekerheid. Dat de pijn intusschen niet aan idiopathisch lijden van den nervus ischiadicus mogt toegeschreven, niet met den naam van neuralgia ischiadica bestempeld mogt worden, was mij reeds duidelijk, toen een later onderzoek mij leerde, dat zij in beide dijen, en niet geheel in het beloop van de zenuw gevonden werd. Eene bilaterale zuivere neuralgie is toch over het algemeen eene zeldzaamheid. Waar de pijn aan beide zijden gelijkelijk bestaat is de oorzaak daarvan doorgaans niet alleen in de peripherische zenuw, maar hetzij in het centrum of in andere deelen te zoeken. Het standvastige, het eigenaardige van die pijn, zonder eenige zigtbare of voelbare zwelling, het reeds vroegere onvermogen om met het lijdende deel eenige beweging te maken, lieten mij, eerst in verband tot het cachectisch uitzigt, tot de dorre drooge huid, een dyscratisch beenlijden vermoeden, en het gemis van zwelling, ettering, en absces, liet mij later na de voorafgegane breuk, met meerdere zekerheid carcinoma medullare infiltratum aannemen.

Waardoor ik overigens bij het leven het nierabsces gediagnostiseerd had, heb ik vroeger reeds gezegd. Pathognomonische verschijnselen bestaan er in het algemeen niet en werden hier althans stellig gemist. Het was derhalve voor een deel langs den weg van uitsluiting, dat ik er toe kwam; voor een ander deel dankte ik deze diagnose aan den levendigen indruk, dien ik van een ander soortgelijk geval, door mij waargenomen, gekregen had.

Dat de koortsen onmiskenbaar eenen nadeeligen invloed op zijnen toestand uitgeoefend en zijnen dood verhaast hebben, zal wel niemand in twijfel trekken, die met eenige aandacht de historia morbi gelezen heeft.

En de therapie? inderdaad men kon van haar niet anders dan palliatieve hulp verwachten, waar het lijden zóo veelzijdig, de kwalen zóo diep ingeworteld waren. Zij lenigde het lijden, zij bevorderde de Euthanasie.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

HET MET DEN DOOD EINDIGEN VAN CHOREA ZONDER COMPLICATIE. — Dit punt wordt in de Arch. Gén. de Médecine Sept. 1853 behandeld door Leudet, naar aanleiding van een zoodanig geval, dat door hem in de kliniek van Rayer was waargenomen. Het betreft eene zeventienjarige corsettenmaakster, die sinds 6 dagen aan hevige chorea leed, zoodat zelfs de spraak bemoeijelijkt was, terwijl somtijds ook haar geheugen tekort schoot om de vragen van haar geneesheer te beantwoorden. Uitgenomen drie maanden te voren doorgestaan rheumatismus articularis der bovenste ledematen, genoot zij steeds eene goede gezondheid en had in Julij voor het eerst gemenstrueerd. Een maand daarna werd zij doornat, de menstruatie bleef achterwege en onmiddelijk daarna, denzelfden dag dus, voelde zij zich geheel en al onwel, leed aan doffe hoofdpijn en had een sterk gevoel van koude. Den volgenden ochtend ontstonden hevige onwillekeurige bewegingen in de ledematen, die zich bij haar opname in het gasthuis, den

zevenden dag harer ziekte, ook aan de spieren van de bovenlip openbaarden. Zintuigen ongedeerd. Weinig slaap, ten gevolge der stuipachtige bewegingen. Gelaat bleek. Voor hare opname was geene behandeling in het werk gesteld. Thans dient men de lijderes in haar bed te bevestigen en geeft haar des avonds met 4 uur tusschenruimte 2 pillen extr. opii aq. te zamen van ½ decigramm. Het opium brengt naauwelijks eenige slaap aan. Om 5 uur des morgens werd er niets bijzonders aan haar opgemerkt, maar om zeven uur zag men de bewegingen in hevigheid afnemen, de ademhaling belemmerd, het gelaat blaauw. Een kwartier daarna vond de geneesheer haar in agone, ledematen thans onbewegelijk, zwakke en versnelde ademhaling en hartslag; tien minuten later was zij een lijk. — Cerebrum behalve wat bloedrijkheid geheel normaal, evenals de medulla spinalis met hare vliezen. Behalve wat adhaesie van 't pericardium en plaatselijke verdikking van het endocardium, leverde de sectie niets op der vermelding waardig of ter opheldering der bij het leven waargenomen stoornis van het zenuwstelsel.

Een soortgelijk geval van doodelijk eindigende chorea uit de kliniek van SKODA is in de Deutsche Kliniek IIde Jaarg. p. 205 medegedeeld. Het betreft een 19jarig meisje steeds gezond, regelmatig gemenstrueerd; genezen van intermittens huiswaartskeeronde, werd zij door een kanonschot verschrikt en wel zoo hevig, dat zij ineen zeeg. Van nu af ontstonden er onwillekeurige bewegingen van de bovenste ledematen. In 't gasthuis opgenomen, werd haar toestand aanvankelijk onder het gebruik van flor. zinc. gr. j d.d. beter, maar die beterschap was slechts voorbijgaande en kort daarop werden ook de onderste ledematen door de chorea bevangen. Men beproefde nu koude begietingen, waarop men eens volkomen genezing had zien volgen, doch in dit geval schenen zij eer na- dan voordeel aan te brengen, althans de convulsien namen toe en aldra waren alle willekeurige spieren daardoor aangedaan. De gelaatsspieren, de oogspieren werden ginds en her getrokken, de ademhaling en de pols versneld (136), groote dorst en hitte. Het was noodig de patiente te binden. Na velerlei vergeefsche therapeutische pogingen, terwijl de patiente ook door gemis aan slaap uitgeput werd, ontstond er sopor en bewusteloosheid en overleed de lijderes kalm en rustig.

De sectie leverde eigenlijk niets op; het cerebrum met zijne vliezen, was nog al bloedrijk en met serum doortrokken. Het ruggemerg werd door Prof. ROKITANSKY onderzocht. De witte stof meer dan gewoon serumhoudend; de grijze stof van een geel-roode kleur, inzinkend op de snedevlakte, terwijl de witte uitpuilt, deze laatste met eene grijsachtig mat doorschemerende stof doorloopen. Voorts vertoont zich sterke varikositeit der zenuwbuisjes, veel detritusmassa, eene aan den rand van het praeparaat uitsijpelende kleverige vloeistof, ondereengemengd met afgegrensde stroomen van een roodachtige vloeistof en vele hyaline blaasjes.

Men ziet, dat zelfs het onderzoek van ROKITANSKY naauwelijks meer dan een uitvoerig negatief resultaat oplevert. Noch in deze waarneming noch in de eerst medegedeelde van LEUDET vindt men gewag gemaakt van den toestand van den processus odontoïdeus, die in eene door FRORIEP medegedeelde autopsie van doodelijk afgeloopen chorea gezwollen werd gevonden en daardoor eene indeuking in het ruggemerg had kunnen veroorzaken. Het foramen magnum had dien ten gevolge een boonvormige gedaante gekregen. ROMBERG is eerlijk genoeg, bij de mededeeling van drie autopsiën van aan chorea overledene lijders, zijn spijt te kennen te geven, dat hij bij onbekendheid met FRORIEP's waarneming, daarop geen acht heeft geslagen. Zonder te wanhopen van het eenmaal vinden van anatomische veranderingen, die deze hevige pathologische verschijnselen kunnen verklaren, willen wij hier liever met LEUDET een oogenblik bij de prognose van chorea stilstaan. Behalve de waarnemingen van hem en van SKODA zijn ook vroeger dergelijke op zichzelf doodelijk eindigende gevallen meegedeeld door BRIGHT, BABINGTON, HUGHES en PRICHARD, door DUGÈS, OLLIVIER D'ANGERS, ROSTAN, RUFZ en LEGENDRE, en van de drie waarnemingen bij ROMBERG kan men bij twee den dood als het gevolg der chorea aanmerken.

Uit die gevallen nu blijkt, dat al moge de voorzegging in het algemeen gunstig luiden en slechts het gevaar van recidive en zelfs van hardnekkige wederinstorting daarbij op den voorgrond staat, toch een op zich zelf doodelijke afloop der ziekte mogelijk is, en den geneesheer tot voorzigtigheid in zijne uitspraak verpligt. Die doodelijke afloop nu grijpt vooral plaats in gevallen, waar de convulsive bewegingen én zeer algemeen alle spierprovinciën in opstand brengen én tevens door hevigheid zich onderscheiden. Meestal vindt dit stijgen der ziekte in korten tijd plaats, doch is het bovenstaande geval het eenige voorbeeld waar de ziekte zoo spoedig, in 8 dagen, ten einde liep, meestal strekte het beloop over 2 tot 6 weken zich uit. Het steeds toenemend geweld der stuiptrekkingen begint in den regel af te nemen bij het intreden van den comateusen en asphyctischen toestand, die het laatste tijdperk der ziekte uitmaakt. Z.

NIET RECIDIVEREN VAN DYSENTERIE. — Dr. AUSTIN FLINT deelt mede, dat van 38 gevallen van dysenterie, die in genezing overgingen, in 16 de lijders voortdurend konden worden waargenomen of berigt gaven van den staat hunner gezondheid, gedurende eene tijdsruimte van 1—13 jaren. Zoo was de verdere geschiedenis van één geval gedurende 13 jaren bekend, van 2 gevallen 7 jaren, van twee 5 jaren, van negen 4 jaren, van één 2 jaren en van één 1 jaar. Van deze 16 lijders overleed slechts één en wel aan tuberculosis der longen, vier jaren nadat hij van dysenterie was hersteld. Van de overige 15 bleef de gezondheid goed, zoo lang zij werden waargenomen of van zich lieten hooren; dat is, geen van hen leed aan eenige andere belangrijke ziekte en bijna allen genoten eene voortreffelijke gezondheid. Geen van deze 15 lijders is ten tweeden male door dysenterie aangetast. Dit is des

te opmerkelijker, omdat allen met uitzondering van slechts éenen, gedurende vele jaren aan den invloed der epidemisch heerschende ziekte zijn blootgesteld gebleven. Ook in andere, hier niet vermelde gevallen, heeft Dr. F. nimmer een tweeden aanval van dysenterie gezien. Drie der bovengemelde gevallen kwamen op verschillende tijdperken in één huisgezin voor, namelijk: 1 geval vóór 13 jaren, 1 vóor 4 jaren en 1 twee jaren geleden. In deze gevallen werden steeds nieuwe voorwerpen aangetast. Zij die de ziekte vroeger gehad hadden bleven vrij. Hoewel het, volgens het vermelde zou schijnen, dat een aanval van dysenterie geen ongunstigen invloed op het organisme uitoefent, dat bij de lijders niet voor een tweeden aanval noch voor eenige andere bijzondere ziekte vatbaar maakt, meent echter de Schr. dat het aantal zijner ziektegevallen te gering is om er vaste wetten uit af te leiden. Hij meent echter geregtvaardigd te zijn om er uit te besluiten, dat lijden der gezondheid na het doorstaan van dysenterie geen algemeene regel is en dat een aanval dezer ziekte geene meerdere vatbaarheid voor de oorzaak of de oorzaken, die haar doen geboren worden, ten gevolge heeft. Verdere nasporingen, deze punten betreffende, zijn zeer wenschelijk. (*Monthly Journal of med. Sc.* uit het *Buffalo Journal.*)

ONDOORSCHIJNENDE CORNEA. — Omtrent de vroeger (Weekblad III. 484) vermelde proeven van NUSSBAUM om glaasjes in de cornea te plaatsen, ten einde deze, zoo zij vooraf ondoorschijnend ware, licht zoude kunnen doorlaten, heeft Prof. VON SIEBOLD in het Zeitschrift für Wissenschaftlichen Zoölogie V. 187 een berigt gegeven, betreffende twee konijnen, die 7 à 8 maanden vroeger geopereerd waren.

De kleine glaasjes schenen de dieren volstrekt niet te hinderen, de secreta van beide oogappels waren niet vermeerderd noch veranderd, de inwendige oppervlakte der oogleden was geheel normaal. De oogen werden niet meer dan gewoonlijk gesloten of bewogen, evenmin waren de vaten buitengewoon geïnjicieërd of in geprikkelden toestand; rondom de opening, waarin het glaasje bevat was, was eene leukomateuse verandering van de cornea, naar welke een paar roode bloedvaten liepen.

Daar de cornea bij deze dieren niet geheel ondoorschijnend was, kon men niet nagaan of er lichtperceptie door het glaasje was, maar zoo veel is zeker, dat zij zonder hinder gedragen worden, zoodat bij onherstelbare ondoorschijnendheid der cornea bij menschen, de plaatsing van de kleine glaasjes met gegronde hoop op welslagen kan beproefd worden. Men herinnere zich hierbij dat de glaasjes zeer klein zijn, den vorm van een hemdsknoopje hebben en in eene eenvoudige dwarsche insnijding in het midden der cornea gebragt worden.

VERSLAGEN.

KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN.

Vergadering van 24 *December* 1853. — Nadat de inhoud van onderscheidene brieven is medegedeeld, werd door de commissie, belast met het beramen van maatregelen, om tot de uitvoering te geraken van het door de Akademie, in hare vergad. van 24 Sept. j. l. goedgekeurd plan van onderzoek, naar eene ondersteIde daling des bodems van Nederland en naar de wetten der watergetijden op onze kusten, bij monde van den Heer STAMKART verslag van hare werkzaamheid gedaan. De Heer G. J. MULDER leest daarop het tweede en derde gedeelte van het rapport over de zelfontbranding van ladingen in schepen, waarvan het tweede gedeelte *het onderzoek naar handelsartikelen, welke onder zekere omstandigheden voor zelfontbranding vatbaar zijn*, het derde *de maatregelen van voorzorg uit het voorafgegane onderzoek voortvloeijende tot wegneming van bij het vervoer van artikelen veroorzaakte gevaren voor veiligheid van lading en schip*, bevat.

Daarna wordt door de H. H. VAN GEUNS, W. VROLIK, G. J. MULDER en SIMONS een schriftelijk voorstel ingebragt, betreffende de zorg voor den algemeenen gezondheidstoestand, als onderwerp voor een opzettelijk onderzoek aan 's lands regering aan te bevelen. Van het denkbeeld uitgaande, dat de zorg voor den algemeenen gezondheidstoestand meer en meer belangstelling begint te ondervinden, zoowel van de zijde der geneeskundigen, als van die der regeringen, wijzen zij op de oorzaken daarvan en meenen als zoodanig in de eerste plaats de cholera-epidemiën. Naast den onvruchtbaren strijd over het gewigtig vraagpunt of deze ziekte besmettelijk is of niet, heeft zich eene groote waarheid den weg tot aller overtuiging weten te banen, namelijk dat het de pligt is der regering, daaraan hare beste krachten te wijden. De voorstellers treden in eene korte uiteenzetting van hetgeen daaromtrent elders geschied is en doen opmerken, dat het onderwerp der gezondheidspolitie, de algemeene gezondheidstoestand in twee deelen kan gescheiden worden, voor zoover deze namelijk afhankelijk is òf van de plaatselijke gesteldheid òf van de meer bijzondere levensverhoudingen. Zij willen de aandacht der Akademie op deze onderwerpen vestigen, om aan hare overweging het voorstel aan te bieden, dat zij het onderzoek hiervan opvatte; een onderzoek, dat de vereenigde werkzaamheid van onderscheidene leden vordert, wanneer het naar een goed plan opgevat, naauwkeurig, grondig en veelzijdig zijn zal. Het zal statistische nasporingen, kennisneming van den gezondheidstoestand der bevolking, van de gesteldheid der steden, van alles wat tot de levensvoorwaarden betrekking heeft, omvatten; het zal zich verder ook uitstrekken tot de wettelijke bepalingen, verordeningen, keuren, bijzondere inrigtingen enz. Als resultaat van het onderzoek zal daaruit als van zelf voortvloeijen, wat ter verbetering van den algemeenen gezondheidstoestand zoude kunnen geschieden. De voor-

stellers verlangen, dat de Akademie daaromtrent door eene commissie voorgelicht worde; zij zetten den werkkring daarvan uitéen en lossen de bedenkingen en bezwaren op, welke zij te gemoet zien. Ten slotte meenen zij niet onopgemerkt te mogen laten, hoe de vrees voor eene hervatting der cholera-epidemie in het volgend jaar geenszins als hersenschimmig mag beschouwd worken: en zoo hier en daar reeds bij de gemeentebesturen, op grond hiervan, op eene afschaffing der jaarmarkten wordt aangedrongen, zoude dan de regering niet in ruimen zin het onderzoek naar alles, wat tot beveiliging der bevolking gevorderd wordt, ter harte moeten nemen, zoude de Akademie het niet van haren pligt mogen achten, op dit onderzoek aan te dringen? Terwijl de voorstellers zich aldus op de ervaring beroepen, zien wij daarin vooral eene reden om ons wakker te maken uit de sluimering van onverschilligheid, waarmede het onderwerp van openbare gezondheidsregeling nog steeds behandeld wordt. Zij vestigen de aandacht op de groote sterfte bij deze en vroegere cholera-epidemiën te Rotterdam, Schiedam, Delft enz. op de hevige epidemiën, waardoor Utrecht geteisterd werd, op de sedert jaren vermeerderde sterfte in de residentie en na een terugslag op de zoo lang reeds gewenschte, zoo dikwijls reeds toegezegde, maar ook zoo gedurig verdaagde reorganisatie van de wetgeving op het stuk der geneeskunde en geneeskundige politie en op hetgeen daarover in 's lands vergaderzaal werd in het midden gebragt, wijzen zij op de loffelijke pogingen, in de jongste jaren in het werk gesteld om de woningen der arbeidende klassen te verbeteren, op de belangstelling daaraan door den koning geschonken, waarna het volgend voorstel aan de overweging der Akademie wordt aanbevolen, dat door haar eene commissie benoemd worde, welke haar zal voorlichten, omtrent de wijze waarop 1°. aan de regering het groot belang zal worden kenbaar gemaakt van een onderzoek naar den gezondheidstoestand der groote steden en der landstreken, waar, uit de plaatselijke gesteldheid nadeel voor de gezondheid voortvloeit; 2°. te onderzoeken op hoedanige wijze en in hoeverre de diensten der Akademie ten deze aan de regering zullen worden aangeboden tot verzameling en rangschikking der feiten en het afleiden der gevolgtrekkingen, welke tot grondslag kunnen dienen der maatregelen door de regering te nemen.

Na beraadslaging worden de voorstellers met eenparige stemmen uitgenoodigd, om zoo mogelijk in de volgende vergadering de Akademie in den geest van het door hen voorgedragene te dienen van ontwerp-voorstel aan de regering.

Nadat door den secretaris eene door den Hr. W. DE HAAN ter vervulling zijner spreekbeurt ingezondene *schets eener natuurlijke verdeeling der Lepidoptera, gegrond op metamorphose en pterologie* is ingebragt, draagt de Hr. G. VROLIK eene *natuurkundige beschouwing van den groei eens aardappels in het weefsel van den moederknobbel* voor, welke hij met daartoe medegebragte voorwerpen toelicht.

Daarna spreekt de Hr. DONDERS *over den oogspiegel en over het accommodatievermogen der oogen.* Hij vestigt de aandacht der Akademie in de eerste plaats: op de verbeteringen door hem aan den vroeger beschreven oogspiegel (Zie Weekbl. III blz. 154) nog aangebragt en op de nieuwe daarmede verkregene resultaten. Onder de verbeteringen somt hij op: 1°. kegelvormige verwijding der buis, waarin eene grootere lens kan geplaatst worden, die, bij behoorlijken afstand van de vlam, geheel verlicht gezien, een grooter gedeelte van het waar te nemen netvlies verlicht vertoont en wel zoo groot als het zigtbare veld bij sterk verwijde pupil. 2°. Het vervangen van den oorspronkelijken spiegel door een doorboorden (COCCIUS). Het voordeel is minder verlies van het uit het waargenomen oog terugkeerende licht door reflexie. Lang vóór de mededeeling van COCCIUS had spreker zich te vergeefs om dergelijke spiegels aan de mechanici EPKENS en STRATEMEIJER gewend. 3°. In den binnensten koker is eene bewegelijke mikrometer aangebragt, die voor de sterkst bijziende oogen digt genoeg bij den spiegel gebragt kan worden, om den juisten graad van bijziendheid te bepalen en op het netvlies van dergelijke oogen metingen te bewerkstelligen. 4°. Zijn de lensen van REKORS en de afzonderlijke positieve lensen vervangen door éene schijf, waarin 3 positieve en 3 negatieve lensen voorkomen, die, goed gekozen, toereikend zijn, om op alle oogen, zoowel netvlies, als glasvocht, lens, iris, waterachtig vocht en cornea te onderzoeken. Bij wegschuiving der schijf ziet men onmiddelijk door de opening, zonder eenig lichtverlies; welke methode ieder, die niet bijziende is, op elk oog, dat zich voor afstand accommoderen kan, toepassen kan. Als nieuwe waarnemingen worden vermeld: 1°. Dat COCCIUS regt heeft, wanneer hij in de gezigtsas eene soort van schaduw heeft waargenomen. Spr. onderzocht het uiteinde der gezigtsas op het netvlies door naar eene zeer kleine (op grooten afstand geplaatste) vlam, op den spiegel van den oogsspiegel teruggekaatst, te laten zien, nadat voor de vlam een kruis was uitgespannen. Zag de persoon achtereenvolgens naar de verschillende afdeelingen der vlam, dan verplaatste zich insgelijks eene witachtige vlek opvolgend in dezelfde afdeelingen van het kleine vlammetje op het netvlies, zoodat die lichte vlek klaarblijkelijk aan het uiteinde der gezigtsas beantwoordt. Deze lichte vlek is door een *bruinen halo* omgeven, waarvan de grond te zoeken is in den grooteren rijkdom aan pigment in het weefsel der choroïdea, door Spr. aldaar gevonden. De verklaring der lichte vlek is hem nog twijfelachtig. HANNOVER'S onlangs geuite twijfel, of de gele vlek wel aan de gezigtsas beantwoordt, mag hiermede als weerlegd beschouwd worden. 2°. Door een klein vlammetje op den n. opticus te laten vallen en door bewegingen van den spiegel daarop te laten wandelen, overtuigde zich Spr., dat de geheele oppervlakte van den n. opticus ongevoelig voor licht is, maar dat de lichtperceptie onmiddelijk aanvangt, wanneer eenig licht die zenuw overschrijdt. Bij de vele moeiten, nog onlangs door DUBOIS REYMOND gedaan, om door berekening te vinden,

of de grootte der blinde vlek aan grootte de der intrede van den n. opticus beantwoordt, waarbij hij tot twijfelachtige resultaten kwam, mag deze regtstreeksche methode niet onfgewigtig heeten. 3°. Door eene kleine vlam wordt de geheele gezigtszenuw verlicht, maar naauwelijks eenig diffus of door den n. opticus teruggekaatst licht op het overig gedeelte van het netvlies geworpen. Het licht dringt echter niet diep in de zenuw door en ook de vaten ziet men bij den mensch niet dan zeer diep te voorschijn treden, waarvoor Spr. als oorzaak vond, dat de vezelen der gezigtszenuw hare mergscheede, vooral aan den omtrek, eerst nabij de sclerotica verliezen. Als oorzaak van den donkeren ring, die bij vele menschen den n. opticus bij zijne intrede omgeeft, vond Spr. pigmentophooping in het stroma der choroïdea daar ter plaatse. Het is dus zeker geen ziekelijk verschijnsel.

In de tweede plaats handelt de Heer DONDERS over het accommodatievermogen. Hij herinnert, hoe vele proeven door physici en physiologen geleverd zijn tot verklaring van den grond of 't mechanisme der accommodatie, hoe in den laatsten tijd STURM op theoretische gronden, uit den vorm der oppervlakten van de brekende middelstoffen afgeleid, en ook ENGEL, — naar aanleiding van onmiddelijke onderzoekingen met versche lensen, de noodzakelijkheid van het bestaan van dit vermogen hadden ontkend, hoe de oogspiegel door de diffusie-beelden bij gebrekkige accommodatie, op het netvlies onmiddelijk zigtbaar te maken, aan allen twijfel een einde had gemaakt. Spr. herinnert, dat vóór eenigen tijd door een onzer landgenooten, Dr. CRAMER te Groningen een werk geleverd is over het accommodatievermogen, dat zoowel ten opzigte van den grond, als van het mechanisme der accommodatie zeer gewigtige bijdragen heeft geleverd. Tot opsporing van den grond dienden de reflexie-beeldjes. MAX LANGENBEEK beweerde voor eenige jaren verplaatsing en verandering van het voorste spiegelbeeldje der lens bij de accommodatie te hebben aangenomen en besloot dat vermeerderde bolheid van de voorvlakte der lens oorzaak was van de accommodatie voor de nabijheid, doch vond te minder ingang, wijl hij een musc. compressor lentis improviseerde, die deze vermeerdering zou te weeg brengen. Spr. had vroeger getracht zich van de verplaatsing der beeldjes te overtuigen, doch hoezeer hij aanvankelijk tot geene resultaten kwam, verklaarde hij, dat met behulp van een kijkertje, onder gunstige omstandigheden gewigtige resultaten moesten te verkrijgen zijn.

CRAMER nam nu dit onderzoek op en construeerde een werktuig, door hem ophthalmoscoop genoemd, waarmede hij verandering in grootte en plaats van het voorste spiegelbeeldje met zekerheid aantoonde. Het werktuig, hetwelk Spr. vertoont, bestaat uit *a*) eene kegelvormige buis, voor welke het waar te nemen oog zich plaatst, *b*) een ter zijde verschuifbaren koker, waarin een kaarsje kan geplaatst worden, *c*) een naar de andere zijde verschuifbare horizontale mikroscoop met 10 à 20 malige vergrooting. In de buis *a* zijn twee zijdelingsche openingen, waardoor aan de eene zijde het licht van het kaarsje het waar te nemen oog bereiken kan, aan de andere zijde dat oog door het mikroscoop kan worden waargenomen. Het waar te nemen oog kan naar een kruis van draden of door deze heen in de verte zien. De door de cornea, de voorvlakte en achtervlakte der lens teruggekaatste beeldjes noeme men respectievelijk α, β en γ. CRAMER liet nu voor de verte accommoderen en rigtte de buis *b* en het mikroscoop zoodanig dat β midden tusschen α en γ kwam te staan. Liet hij nu in de nabijheid zien, dan naderde β tot α en CRAMER besloot daaruit dat voorvlakte der lens naar voren kwam. Aangezien hij geene beweging in γ waarnam meende hij te mogen besluiten, dat de achtervlakte der lens niet van plaats verandert en de voorwaartsche verplaatsing van de voorvlakte moest dus, zoo besloot hij, op *toenemende welving* berusten. Werkelijk bleek deze uit het kleinere meer omschrevene beeld bij β bij accommodatie voor de nabijheid. Spr. heeft CRAMER'S werktuig vereenvoudigd, gemakkelijk aanwendbaar en tot het verkrijgen van meer afdoende resultaten geschikt gemaakt, — en wel in verbinding met den beschreven oogspiegel. Dit werktuig wordt insgelijks vertoond. In plaats der vlam van het kleine waskaarsje komt de onder een hoek van 45° op een spiegel teruggekaatste vlam eener goede lamp, in plaats van CRAMER'S mikroscoop een gewoon oculair van HUIJGENS, dat genoegzaam vergroot, en waardoor men de drie spiegelbeeldjes zeer gemakkelijk en bij het te baat nemen van zijn eigen accommodatievermogen, gelijktijdig waarneemt. In hetzelfde vlak, waarin het teruggekaatste licht en het oculair liggen, rigt zich de gezigtsas op de overkruising van twee lijnen of door die overkruising heen op grooten afstand en de gezigtsas ligt dan ook in hetzelfde vlak. Het op den spiegel teruggekaatste licht bereikt het oog door de as eener buis aan welks uiteinde dat oog zich bevindt en zoowel het visier voor het waar te nemen oog als het oculair zijn beweeglijk om eene as, boven welke het waar te nemen oog ongeveer met de voorvlakte zijner lens geplaatst is. Op den boog uit genoemde as op het vlak beschreven kan men aflezen hoe veel graden de op het visier gerigte gezigtsas met het door den spiegel gereflecteerde, op het oog vallende licht vormt, en onder een gelijken hoek met die gezigtsas kan men aan de andere zijde het op hetzelfde vlak verschuifbare oculair plaatsen. Nu is het duidelijk, dat, wanneer deze beide hoeken gelijk zijn, het waarnemend oog die stralen ontvangt, welke juist in de gezigtsas door de verschillende vlakten der brekende middelstoffen zijn teruggekaatst, zoodat eene projectie der waargenomene beeldjes, welker afstand men met een mikrometer in het oculair bepalen kan, ons, onder inachtneming van de afwijking der stralen, waar zij door de cornea gaan, onmiddelijk leeren kan, hoe ver de voorvlakte der lens, bij de verschillende accommodatietoestanden en in verschillende oogen, van de cornea verwijderd is. Onder een hoek van 35° ziet men de beeldjes doorgaans alle drie regt duidelijk. In de meeste oogen staat, bij accommodatie voor verwijderde voor-

werpen, β dan zeer digt bij γ, om zich, bij accommodatie voor de nabijheid, midden tusschen α en γ te plaatsen. Bij enkelen staat daarentegen β reeds midden tusschen α en γ bij accommodatie voor grooten afstand en treedt dan tot in de nabijheid van α, bij accommodatie voor de nabijheid. Wordt echter de accommodatie voor de nabijheid dikwijls herhaald, dan naderen zulke oogen allengs tot de eerstgenoemde en het schijnt dus dat werkelijk de lens daarbij in haar geheel achteruitwijkt; immers de accommodatie gelukt nog zeer goed, de lens moet dus boller worden en men ziet ook werkelijk β kleiner en meer omschreven zich vertoonen, terwijl voorts bij accommodatie voor verwijderde voorwerpen β veel meer tot γ genaderd is dan bij het begin der waarneming, hetwelk zonder achteruitwijken der lens niet wel verklaarbaar is. Nadere toetsing hiervan belooft SENFF's methode om uit den afstand van twee spiegelbeeldjes van twee ter zijde geplaatste lichten de bolheid der lens te berekenen, hetwelk HELMHOLTZ reeds aanvankelijk op de voorvlakte der lens heeft toegepast. Kennen wij nu langs dezen weg de bolheid en door spreker's methode den afstand tusschen cornea en voorvlakte der lens, dan ontbreekt alléén nog de juiste kennis van de achtervlakte der lens, die wel niet ligt zal verkregen worden, wijl de aldaar teruggekaatste stralen een weg door de lens zelve moeten afleggen en daarbij eene afwijking van hunne rigting ondergaan, die, bij de anatomische-physische gesteldheid der lens, naauwelijks voor berekening vatbaar schijnt. — Spr. stelt zich van zijne methode gewigtige resultaten voor van het onderzoek van oogen van bijziendcn en verzienden, voorts in gevallen van hebetudo visus enz. — Tot het mechanisme overgaande, deelt Spr. in de eerste plaats de door CRAMER verkregene resultaten mede. Een hoofdmoment is daarbij de stand der iris. KARL STELLWAG VON CARION had reeds beweerd dat zij op de lens rust en dat alleen van den omtrek der lens een ringvormig kanaal als achterste oogkamer voorkomt. CRAMER besluit, vooral op grond zijner bevriezingsproeven, dat er geene achterste oogkamer hoegenaamd bestaat. Hoe het zij, Spr. heeft zich overtuigd, dat de iris op de lens rusten kan en hoopt weldra aan te toonen, dat dit gedurende het leven nog eer het geval zal zijn dan na den dood. STELWAG VON CARION had ook reeds doen opmerken, dat gelijktijdige werking der circulaire en radicale vezelen van de iris eene drukking op de in hare concaviteit gelegene lens moet te weeg brengen, wijl de iris hierbij trachten moet, hare bolle vlakte in eene platte te veranderen. Dat werkelijk de iris op die wijze eene drukking op de lens uitoefent en dat *dien ten gevolge* de lens in het gedeelte, dat aan de pupil beantwoordt eene sterkere welving verkrijgt, heeft CRAMER proefondervindelijk aangetoond. Vooreerst zag hij op een versch uitgesneden oog eener phoca, waarbij de uitwendige oogspieren geene werking meer konden uitoefenen, dat eene magneto-elektrische prikkeling der iris de lens boller maakte en dat dit niet meer geschiedde, wanneer de iris afgescheurd was. Na lange voortzetting der proef bleef de lens in het midden zigtbaar eene sterkere welving behouden, afhankelijk van drukking der iris. Op vogeloogen, zonder deze uit den kop te nemen, die op eene kurken plaat bevestigd was, verkreeg hij gelijke uitkomsten. Aan den zoogen. musc. tensor choroïdeae schrijft CRAMER het vermogen toe om de Zonula Zinnii te spannen, waardoor de lens zou belet worden, achteruit te wijken. Anatomische nasporingen hebben Spr. tot eene geheel andere voorstelling omtrent de werking van den zoogen. m. tensor choroïdeae geleid. Het is hem namelijk gebleken, dat het zoogenaamde ligamentum pectinatum iridis, hetwelk uit veerkrachtige vezelen van de membrana Descemetii, zich op de iris voortzettende, zou bestaan, niet aanwezig is, dat veeleer alle vezelen, van genoemde membrana afkomstig, zich naar achteren voortzetten en tot inhechting dienen van den m. tensor choroïdeae, terwijl zijdelings van dezelfde veerkrachtige vezelen de radiaire vezelen der iris ontspringen, welk vlies zich overigens van de processus ciliares voortzet. Zeer innig is de m. tensor met de choroïdea verbonden, welker stroma zich in het perimysium van dit spiertje voortzet en de naauwelijks uitrekbare choroïdea moet dus als het vaste punt beschouwd worden, terwijl de veerkrachtige vezelen, van de memb. Descemetii afkomstig, uitrekbaar en het vlies zelf met de binnenste lagen van het hoornvlies een een weinig verschuifbaar is. Zamentrekking van den m. tensor choroïdeae moet dus bevestiging en verplaatsing der gezegde veerkrachtige vezelen naar achteren ten gevolge hebben, en aangezien de iris van deze vezelen haren oorsprong neemt, wordt de inhechting der iris insgelijks naar achteren verplaatst en daarbij, in dien stand, een vast punt gegeven aan de radiaire vezelen der iris. Op die wijze alleen kan de gezamentlijke werking der vezelen van de iris eene drukking op de lens ten gevolge hebben, terwijl de achter de lens gelegene deelen eene aanzienlijke achteruitwijking der lens beletten en de processus ciliares, die met een vochthoudend kanaal de ruimte aanvullen ter zijde van de lens, door de drukking van het bevatte bloed veerkrachtig zijn en de aangrenzende deelen steeds ondersteunende, zich gemakkelijk naar vorm en ruimte accomoderen. Zoo zijn de radiaire vezelen der iris met den m. tensor choroïdeae (liever *m. Brueckianus*) als ééne tweebuikige spier te beschouwen, welker buiken door de van de membrana Descemetii afkomstige veerkrachtige vezelen gescheiden zijn. Spr. meent dat het mechanisme der accommodatie hiermede zeer goed opgehelderd is. — Met een enkel woord maakt hij ten slotte melding van zijne nasporingen omtrent den m. *Cramptonianus*, dien hij, geheel in strijd met de onderzoekingen van CRAMPTON, BRUECKE en CRAMER leerde kennen als een enkel, half-gevederd spiertje, dat als analogon te beschouwen is zoowel van de radiale vezelen der iris, als van den m. Brueckianus, zoodat hierin ook de verklaring ligt van het accommodatievermogen van het vogeloog, waarvan CRAMER geene voldoende rekenschap had kunnen geven.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — Het vroeger (Weekblad III. 514.) vermelde adres van den raad dezer stad aan den Koning luidt volgens de Amst. C. aldus:

Onder de onderwerpen, wier wettelijke regeling wordt te gemoet gezien, hetzij naar aanleiding der grondwet hetzij ten gevolge van toezeggingen van Uwer Majesteits Regering, hetzij eindelijk ter voldoening aan algemeen gevoelde behoefte, mag éen vooral belangrijk worden genoemd, als diep ingrijpende in het dagelijksche leven en waarvan veel voor het geluk en het welzijn des volks wordt verwacht: namelijk eene verbeterde geneeskundige staatsregeling of wetgeving.

» De onvolledigheid, ongeschiktheid en onbruikbaarheid der bestaande algemeene wetgeving op dit stuk zijn sedert jaren door elken deskundige, en ook door Uwer Majesteits Regering erkend; bouwstoffen tot herstel en verbetering zijn in menigte verzameld; aan vele en uitvoerige voorlichting der wetenschap heeft het niet ontbroken; en toch laat zich de degelijke en volkomene hervorming onzer geneeskundige staatsregeling nog steeds met ongeduld wachten.

» De gemeenteraad van Amsterdam, door de wet geroepen, om het toezigt op de plaatselijke gezondheidspolitie, opgedragen aan het dagelijksch bestuur, te schragen door verordeningen, welke in het belang van de *zedelijkheid* en van den gezondheidstoestand worden vereischt, vindt zich, bij gebrek van steun in eene op dit punt welgeordende algemeene wetgeving, onmagtig, om door noodzakelijke en gepaste maatregelen een, voor het leven en de gezondheid der talrijke aan zijne zorg toevertrouwde bevolking zoo gewigtig onderwerp, behoorlijk te regelen. Hij kan noch mag dit langer stilzwijgend voorbij zien, en acht het eenen zijner heiligste pligten om de aandacht van Uwe Majesteit te vestigen op den jammerlijken toestand, waarin zich de geneeskundige wetgeving bevindt.

» Zonder te treden in eene uitvoerige uiteenzetting van al de punten, welke in meerdere of mindere mate betere voorziening van de wetgevende magt vorderen, of in een naauwgezet onderzoek naar hetgeen de wetenschap in dit opzigt regt heeft te eischen, kan de Raad volstaan met te verwijzen, naar de inbreuken op eene goede geneeskundige politie, welke sedert jaren in deze bevolkte stad straffeloos moeten worden geduld bij de bestaande wetgeving: naar het gebrek aan behoorlijke wettelijke regeling omtrent het toezigt der geneeskundige politie op den algemeenen gezondheidstoestand; op de levensmiddelen, de prostitutie enz., waartoe voldoende regt en magt ontbreken aan de onderscheidene autoriteiten; naar de door de regterlijke magt bij herhaling uitgemaakte onverbindbaarheid der instructiën, behoorende bij de wet van 12 Maart 1848, staatsblad N°. 16, en de daaruit voortvloeijende geheel of gedeeltelijk onwettige uitoefening der geneeskunst; naar de roekelooze spotternijen met betamelijkheid, zedelijkheid en gezondheid, schier dagelijks te vinden in de openbare dagbladen, welke overvloeijen van aankondigingen van geheime en dus genoemde universele genees- en voorbehoed-middelen tegen allerlei, zelfs de meest tegenstrijdige, kwalen, door onbevoegden verkrijgbaar gesteld en aangeprezen; waarbij niet alleen de gezondheid der ingezetenen wordt prijs gegeven aan onverstand en eigenbaat, maar zelfs schandelijke aanslagen worden gesmeed op de zedelijkheid des volks.

» Lang reeds heeft die teugelloosheid eener pseudo-geneeskunst ergernis verwekt, en, wat meer is, de gezondheid van velen benadeeld, het leven van sommigen verkort; maar sterker nog dan te voren heeft de verontwaardiging over hare verderfelijke strekking zich geopenbaard bij het heerschen der raadselachtige ziekte, welke stad en land met huivering heeft vervuld, toen de ijver van bevoegde geneeskundigen, welwillend gesteund door plaatselijk bestuur, diakoniën en andere liefdadige inrigtingen, om den voortgang der ziekte, naar menschelijk pogen, zooveel doenlijk te keeren of haren invloed te verminderen, droevig werd tegengewerkt door aankondigingen van beweerde universele middelen tegen de cholera, welke gunstig mogen zijn voor beoogd winstbejag, doch in zulke tijden vooral als ongeoorloofd behoorden geweerd te kunnen worden.

» Dien toestand der geneeskundige wetgeving door tijdelijk toezien te bestendigen, zou, naar de eerbiedige meening van den Raad, eene zware verantwoordelijkheid op hem laden. Hij wendt zich daarom tot Uwe Majesteit, met de eerbiedige doch dringende bede om voorziening in de groote behoefte der hoofdstad des rijks aan eene goede en volledige geneeskundige wetgeving.

« De Raad wenscht in geenen deele de Hooge Regering te bemoeijelijken en den last der wetgeving, welke reeds op haar rust, te verzwaren; maar hij is overtuigd dat vóor alles eene goede *hygiène* gunstig moet werken op den zedelijken en maatschappelijken welstand der bevolking, en hij vermeent tevens, dat reeds sedert geruimen tijd zoo vele en voldoende bouwstoffen verzameld en ter beschikking der Hooge Regering voorhanden zijn, dat de tegenwoordige bede wel geene ongelegenheden of onoverkomelijke moeijelijkheden voor het algemeen bestuur kan opleveren.

« Uit dien hoofde, Sire! brengt de Raad der stad Amsterdam eerbiedig en vertrouwend het verzoek voor Uwen troon, dat spoedig door Uwe Majesteit een wetsontwerp moge worden voorgedragen tot eene behoorlijke regeling dezer zoo teedere als belangrijke aangelegenheid, opdat spoedig worde daargesteld eene voldoende geneeskundige wetgeving, waarbij wordt geordend, wat thans ongeordend is; verbeterd, wat dringend verbetering behoeft; beteugeld, wat thans niet te weren is; en zoo doende de aan het gemeentebestuur opgedragen plaatselijke wetgeving uitvoerlijk en hare bevoegdheid met juistheid omschreven worde, en daardoor de physieke welstand der ingezetenen, die magtige hefboom voor welvaart en zedelijke kracht, op goede grondslagen moge kunnen bevestigd worden."

— Nadat in de laatste dagen van December in Parijs nog enkele choleragevallen waren voorgekomen, wordt de epidemie, volgens de laatste berigten, als geweken beschouwd. In Engeland komen in enkele steden voortdurend nog eenige gevallen voor.

— Volgens de door de administratie opgemaakte Staten, zijn gedurende het jaar 1853 in de Stads-ziekenhuizen alhier het volgend aantal lijders

	opgenomen	uitgegaan	overleden
In het Binnengasthuis...	3337	2844	423
» » Buitengasthuis...	2000	1761	233
» » Voorm. O. M. H..	275	311	57
» » Cholerahospitaal.	218	118	100
Waarvan			
Op de Zieken-Afdeelingen.	3531	2868	704
» » Chirurg. Afdeelingen.	1503	1576	99
Syphilitischen..........	240	239	4
Krankzinnigen.........	89	88	1
Op de Kraamzaal......	467	463	5
	———	———	——
Totaal (1853)....	5830	5034	813

Op de Kraamzaal zijn geboren 415 kinderen, waarvan 8 tweelingen en 30 doodgeborenen.

Het aantal verpleegden op 1 Januarij 1854 bedroeg 785, terwijl dit op 1 Januarij 1853 802 was.

Vergelijkt men deze opgaven met die over vorige jaren (Zie Weekblad III. p. 31), welke de volgende totalen gaven:

(1852)....	5535	4858	600
(1851)....	4898	4288	575
(1850)....	5097	4494	605

dan blijkt het, dat het aantal zieken dit jaar grooter dan in de beide vorige jaren geweest is, welk verschil wederom grootendeels door het aantal verpleegden op de Zieken-Afdeelingen gegeven is, zijnde dit toen geweest:

(1852)....	3327	2774	477
(1851)....	2779	2283	466
(1850)....	2931	2448	474

Na aftrek der choleralijders is het getal echter even groot als dat in het vorige jaar.

Bij de opgave moet opgemerkt worden, dat het voormalig Oudemannenhuis slechts gedurende de eerste maanden van het jaar als hulplokaal gebruikt is, vandaar de disproportie tusschen de ingekomen en uitgegane lijders.

Behalve de in het cholerahospitaal verpleegde zieken, is het volgende aantal choleralijders voorgekomen:

In het Binnengasthuis...	24	5	19
» » Buitengasthuis...	1	»	1
dus totaal choleralijders.	243	123	120

— De emeritus-Hoogleeraar aan de Utrechtsche Hoogeschool B. F. SUERMAN is door Z. M. gepensioneerd.

— Den 8sten Januarij is te Zutphen overleden Dr. H. WAARDENBURG, tweede geneesheer aan het Prov. krankzinnigengesticht aldaar, in den ouderdom van 32 jaren.

†ROTTERDAM. 11 Januarij. — Heden overleed te Giessendam, ten huize zijns vaders, de Heer C. M. VEENENBOS, Adsistent-Heelmeester aan het Stedelijk Ziekenhuis alhier. Reeds als leerling der geneeskundige school onderscheidde hij zich door ijver en helder verstand; zijne betrekking aan het Ziekenhuis vervulde hij met eene naauwgezetheid en hartelijkheid, welke hem ieders achting en liefde verwierven. Diep wordt zijn verlies betreurd door allen, die in eenigzins nadere betrekking tot hem stonden, niet het minst door zijne mede-geneeskundigen aan het Ziekenhuis, welke zijne menigvuldige goede eigenschappen op hoogen prijs stelden.

†MIDDELBURG. 11 Jan. 1853. — In de laatst gehouden vergadering, van den Gemeente-raad alhier zijn tot Lectoren aan de Geneeskundige school, uit tweetallen aangeboden door de Commissie van Bestuur over dezelve, aangesteld: in Anatomie en Physiologie Dr. J. C. DE MAN; in de Pathologie en Therapie Dr. ADR. A. FOKKER, en in de Obstetrie Dr. U. KEYSER. De heeren J. H. CORNIELJE en J. PRIESTER zijn als Lectoren in Chirurgie en Pharmacie aan die inrigting werkzaam gebleven. Bij het heropenen van den cursus, op ll. Maandag den 9den is gebleken, dat het aantal leerlingen in de Heelkunde 17, dat in de Pharmacie 10 bedroeg, terwijl daarenboven nog onderscheidene vrouwen het onderwijs in de verloskunde volgen zullen. Ten gevolge hunner benoeming moeten de Heeren Dr. FOKKER en Dr. DE MAN hun ontslag nemen, als leden van de Commissie van Bestuur over de school, en de eerstgenoemde tevens als lid van den Raad.

Het lectoraat in Anatomie en Physiologie werd vroeger, in verbinding met obstetrie, waargenomen door den Heer JOH. DE MAN JR. en tijdelijk, na ZE. bedanken, door den nu reeds overleden Prosector J. J. PIETERSE; terwijl de geneeskundige vakken gedoceerd werden door den Hoogleeraar DE JONGE.

OOST-INDIE. — Door den Gouverneur-Generaal zijn tot dirigerende officieren der 2de kl. bevorderd de Off. v. Gez. 1ste kl. P. BLEEKER en D. M. PILLER.

PARAMARIBO. 9 November. — De ziektetoestand in de kolonie Suriname was gedurende het drooge saizoen (September en October) vrij gunstig. Tusschenpozende en remitterende koortsen waren zeldzaam. huiduitslagen daarentegen als: erythema, eczema, lichen, strophulus, doch bovenal furunculi, zeer veelvuldig, het catarrhaal-rheumatisch ziektekarakter was overigens zeer gekenmerkt.

Volgens de laatste ontvangene berigten uit Demerary had de gele koorts wederom, in de kwaadaardigste gedaante, aldaar hare verwoestingen begonnen; zij bepaalde zich echter tot nieuw-aangekomenen en tot het scheepsvolk.

— Op den 21 October overleed alhier de Apotheker der 2de klasse bij de geneeskundige- en hospitaaldienst, JAKOB CORONEL, oud 52 jaren.

BIBLIOGRAPHIE.

Canstatt: Bijzondere Ziekte en Genezingsleer. Nieuwe uitgave van Dr. *Henoch*, vertaald door Dr. *Dusseau*. Van der Post. 1854.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 21 JANUARIJ 1854. 3.

KLINIEK.

BINNENGASTHUIS, AMSTERDAM.

SYPHILIS SECUNDARIA, MENINGITIS CEREBRALIS CIRCUMSCRIPTA, OBTURATIO ART. FOSSAE SYLVII DEXTRAE, EMOLLITIO CORP. STRIATI DEXTRI.

MEDEGEDEELD DOOR

Dr. J. P. GILDEMEESTER EN Dr. E. F. HOYACK.

JAN HISSINK, 25 jaren oud, kastenmaker, ongehuwd, wordt den 20sten Mei 1853 in het Binnengasthuis alhier opgenomen.

In vroegere jaren altijd gezond, ook van gezonde ouders gesproten, verhaalt pat. in Sept. ll. een chanker aan de glans bij het frenulum gekregen te hebben, die, langzamerhand verhardende, na de gewone plaatselijke behandeling genas; onderwijl zwollen vooral regts de liesklieren aan, ook deze aandoening ging weêr allengs voorbij onder het in- en uitwendig gebruik van kwik, zonder dat dit kwijling had veroorzaakt. Onder deze behandeling evenwel brak over het gansche ligchaam een exantheem uit, dat nog niet geheel verdoofd was, toen ook de keel werd aangedaan.

Na eene kuur van ongeveer 9 maanden was hij schijnbaar hersteld en waren zijne krachten voldoende bijgekomen, zoodat hij zijne werkzaamheden weêr dacht te aanvaarden, moest echter voor zijne eerste wandeling den 5den Mei boeten met eene linkszijdige verlamming van den n. facialis en van de bovenste en onderste extremiteit derzelfde zijde. Van nu af kon pat. het bed niet meer verlaten, de keel begon ook weêr te ulcereren en zoo besloot hij eindelijk zich naar het gasthuis te vervoegen.

Bij de opname wordt het volgende genoteerd: pat. is vrij groot van ligchaamsbouw, redelijk wel gevoed en bleek van gelaat; de huid is vochtig, zonder spoor van exantheem, de pols eenigzins frequent en week. Het hoofd is met dik, blond haar rijkelijk bedekt, de mond naar regts verschoven, de linkerwang hangt slap naar beneden; het linkeroog wordt minder ferm gesloten dan het regter, staat evenwel niet open; de blaauwe, beiderzijds bewegelijke irides vertoonen geen overblijfsel van vroegere iritis. Het linkeroor is bijna geheel doof, de tong wat beslagen, het tandvleesch gezond; de uvula helt naar links over, in de linker tonsilla is eene diepe kuil aanwezig, met geel etterig exsudaat gevuld, de stem is niet heesch. De klieren ter zijde van den hals zijn gezwollen, hetgeen alleen bij betasting merkbaar is. Arm en been der linkerzijde zijn minder verlamd dan wel magteloos te noemen, zonder hulp is het hem onmogelijk zich in bed op te rigten, ook tot staan is hij niet in staat. Borst- en buikorganen leveren niets afwijkends op. De bodem van het vroegere ulcus aan het frenulum is nog niet volledig zacht en in het midden van opperhuid ontbloot. In de regterlies zijn nog een paar kleine, gezwollen kliertjes aanwezig; de oppervlakte van het scheenbeen is volmaakt gelijk en effen.

Pat., die vrij apathiesch en alles behalve spraakzaam is, heeft geen hoofdpijn, ook vroeger nooit daaraan geleden, maar klaagt wel over dorst en pijn in de lendenen; het slikken is hem niet bijzonder hinderlijk, spijsvertering weinig gestoord, ontlasting traag, de urine lichtbruin zonder bezinksel.

Voorschrift: Mixt. c. Iodeto kalico (scr. ij): voedende diëet: pilul. c. Rheo et sapone om de ontlasting te bevorderen.

11 *Junij*. De zieke is meer en meer achteruitgegaan; sedert ruim éene week eene

kleine, weeke pols van circa 120 slagen in de minuut, met eene beslagene tong en trage ontlasting, daarbij nu ook gedurig klagten over hoofdpijn. De apathie en onverschilligheid klimmen somwijlen tot een waren status typhosus, vragen worden of volstrekt niet of slechts met ja of neen beantwoord, de woorden ter naauwernood verstaanbaar: des nachts woelt pat. onophoudelijk en praat meestal stil voor zich heen, maar altijd geheel zonder zamenhang.

15 *Junij*. De verslimmering in de laatste dagen is in het oog vallende; hij ligt afgezakt in bed, dof voor zich heen pratende, overdag echter nog vrij wel compos mentis, althans op vragen volgen geregelde, hoewel zeer korte antwoorden. Hij blijft geen oogenblik in dezelfde houding liggen, en heeft daarenboven ligte stuiptrekkingen van den romp en de extremiteiten; voorts zeer duidelijke subsultus tendinum, die het voelen van den kleinen, frequenten (130) pols bemoeijelijkt, en vlokken lezen: de urien loopt onwillekeurig af, de stoelgang blijft zeer traag. De huid druipt van het zweet, in plaats van de Mixt c. jodeto kalico is gisteren en heden een dec. tamarind. c. sulph. magnesiae voorgeschreven en de seton uit den nek weggenomen, die 14 dagen lang gezeten heeft zonder den patient te baten.

16 *Junij*. Heden morgen ten 5 ure ontsliep hij zacht.

Lijkopening, gedaan 30 *uren na den dood*. De kleur der huid zeer bleek, het ligchaam niet bijzonder vermagerd, de panniculus adiposus zelfs vrij dik. Het cranium is dun, vooral langs de art. meningea media, den sinus longitudinalis sup. enz., maar toch zonder eenig spoor van ostitis of periostitis, deze laatste is ledig zonder coagula. De vaten op de dura M. duidelijk geteekend, met bloed gevuld; de arachnoidea nog al troebel, met veel serum onder dezelve. De slagaderlijke vaatjes der pia M. zijn fraai door bloed opgespoten. Aan de basis vóor het chiasma en langs de nn. olfactorii rondom de artt. fossae sylvii en de plaats, waar de art. corp. callosi zich naar boven omslaat, een geel vast exsudaat, op ingedikte etter gelijkende, hetwelk vooral links is opgehoopt en aldaar met de vliezen eene harde plek vormt, de D. M. is daar evenwel niet in begrepen. In de regter art. foss. sylvii is een oblitererende vezelstofprop aanwezig, die zich verlengt tot in den zijtak, welke naar de art. corp. callosi gaat; hij hangt op eene plaats met den slagaderwand zamen en bestaat op de doorsnede geheel uit vast gestremde vezelstof zonder etter noch bindweefselvorming. De pulpa cerebri is algemeen bloedrijk, het regter corpus striatum vooral aan de binnenzijde geheel verweekt, vuil van kleur; de ventriculi cerebri ledig. Verder leverde de sectie niets belangrijks op, het bloed was dun, vloeibaar, het hart slap en ledig, zonder stremsels, met zuivere klapvliezen, inwendig even als de meeste vaten met bloedrood geïmbibeerd. De longen normaal, de lever evenzeer, geen spoor van spekkige infiltratie noch lidteekens te vinden; de milt klein, bruinrood op de doorsnede, matig vast op het aanvoelen. Nieren van gewone grootte, met eenigzins bloedrijke bastzelfstandigheid, overigens gezond.

Wij hebben met opzet de ziektegeschiedenis benevens lijkopening zoo veel mogelijk breedvoerig medegedeeld, wijl wij van meening waren, dat het geval der aandacht overwaardig is. Het helpt toch eenigzins eene gaping aanvullen, die men aantreft, als er sprake is van het anatomische substraat van hersenlijden bij syphilitici. Wie met de rijke litteratuur over syphilis bekend is, weet, dat er sedert lang van onderscheidene kanten gevallen van hersen- en zenuwlijden, opgetreden onder het verloop van secundaire en tertiaire syphilis, spoedig genezen met de gewone antisyphilitica, zijn wereldkundig gemaakt, veelal met het doel om bepaaldelijk op die gelukkige en soms onverwachte uitkomst oplettend te maken, ten einde de noodzakelijkheid te bewijzen van op aetiologische momenten te letten. Maar hoe was het onder die omstandigheden met de anatomische diagnose gelegen? Men nam al naar de verschijnselen de zitplaats der ziekte hier of daar aan en prees zich later gelukkig van er in geslaagd te zijn eene zoo belangrijke stoornis te hebben uit den weg geruimd. Wij willen gaarne bekennen, dat het ons bij het opmaken van den status praesens evenzoo

gegaan is; dat wij toen aan eene periostitis of exostose aan de basis cranii in de nabijheid van het os petrosum dachten, drukking uitoefenende op den n. facialis en n. acusticus als oorzaak van derzelver verlamming, terwijl wij het onbeslist lieten, op welke wijze het cerebrum daarin deelen kon. In het verdere beloop bleek het ons wel, dat het hersenmerg omschreven moest zijn aangedaan, zelfs eene verweekte plek moest voorhanden wezen, maar meer konden wij onmogelijk weten; het zou ondankbare arbeid geweest zijn, zoo wij getracht hadden de pathologische veranderingen te localiseren. De beste waarnemers, daaronder ROMBERG, en a., komen er rond voor uit, dat men hiertoe, zoo het de hersenen zelf geldt, met veel minder grond van waarschijnlijkheid in staat is dan tot het beoordeelen van den aard der ziekelijke ontaarding. Om hier niet in te vele bijzonderheden te treden, wijzen wij slechts in het voorbijgaan op de verschijnselen bij encephalitis, verweeking en drukking door pseudoplasmata; vooral is verweeking nog al met zekerheid aan te nemen, zoo ze maar niet te haastig verloopt; dit was hier het geval en daarom konden wij de encephalitis niet uitsluiten.

Alhoewel de ziekte, die ons bezig houdt, gelijk wij gezien hebben, maar bij uitzondering tot ontleedkundig onderzoek op het lijk gelegenheid geeft, zoo vinden wij toch hier en daar gevallen daarvan opgeteekend. Het meest worden periostitis en exostosen aangetroffen, die op hare omgeving eene mechanische prikkeling hebben uitgeoefend, met onderscheiden gevolg, al naar de plaats, den omvang, enz. Voorts tuberkels in de hersenen, in en op de zenuwscheeden, om den vorm aldus genoemd, niet om hunne anatomische eigenschappen, daar zij niet uit zoogenaamd tuberculeus exsudaat bestaan. Eenigen tijd geleden hebben wij een dergelijken knobbel ter grootte van een kleine knikker uit de linker voorkwab onderzocht en denzelven voornamelijk uit een amorph, hyaline, vast, voor een gedeelte tot bindweefsel overgegaan fibrineus exsudaat zamengesteld bevonden. Verder verdikkingen in meerderen of minderen graad van het pericranium, vergroeijing van hetzelve met het cranium, met de D. M. en arachnoïdea of van deze alleen onderling; gele exsudaatmassa's in en onder de arachnoïdea, soms verscheidene lijnen dik, die groeven in de hersenkronkels veroorzaakt hebben met plaatselijke ontsteking en verweeking. DUCHEK, in zijn *Abtheilungsbericht* (Pr. Vjschr. I. 1853), heeft in 6 gevallen encephalitis gevonden en spreekt daarvan als een der laatste leden der constitutionele ziekte. Ter loops moeten wij nog vermelden, dat ook het ziekelijk veranderde bloed (chlorosis syphilitica) door gestoorde voeding verschijnselen van zenuwlijden zal teweeg brengen.

Vergelijken wij daarmede hetgeen in ons geval na den dood is gevonden. — Vooreerst vinden wij daarin op nieuw een bewijs voor het verband, waarin emollitio cerebri soms tot slagaderverstopping staat, namelijk in die gevallen, welke niet van inflammatoiren, noch van hydrocephalischen aard zijn. Gewoonlijk is daarbij de hersenmassa tot eene gele brei verweekt, evenwel kan men aan de kleur niet te veel gewigt hechten, daar er niet zelden ook rood onder vermengd is, hetgeen bijv. gebeurt, wanneer na de belette toevoer later weêr wat bloed langs collateralen weg wordt aangevoerd: dit bedraagt evenwel altijd te weinig dan dat de voeding op die plaats zich zou kunnen herstellen. CARSWELL heeft het eerst dat verband aangetoond, hij meende het alleen op vergevorderden leeftijd geldig, als wanneer bij sterke atheromateuse ontaarding der slagaderwanden op de eene of andere plaats verstopping door ophooping van atheromateuse massa ontstaat. HASSE heeft (*Zeitschr. f. rat. Med.* Bd. IV. p. 91) dat onderzoek verder voortgezet, en behalve onderscheidene gevallen met die van CARSWELL overeenkomstig, nog 2 andere vermeld, waar hij diezelfde verweeking en obliteratie zamen verbonden aantrof bij gave en niet atheromateuse vaatwanden. Van nog meer belang zijn op dit punt VIRCHOW's waarnemingen (vgl. diens opstel over *die acute Entzündung der Arteriën*), die meer bepaaldelijk tracht op te helderen de wijze van vorming der hier voorhanden *partieel oblitererende* vezelstofstremsels. De wanden kunnen verdikt en ontaard zijn, hetzij door het atheromateuse proces, hetzij door een-

voudige sclerose ten gevolge van plastische ontsteking alleen van deze of van het bindweefsel te gelijk in den omtrek, of het lumen kan ook alleen vernaauwd zijn door drukking van buiten af enz.; onder al deze omstandigheden is de locale stremming van het bloed vrij wel verklaarbaar. De wanden zijn ook soms gezond of maar secundair ziek, als onmiddelijk gevolg van den veranderden toestand van den inhoud; stremsels, zoo zij voorhanden zijn, hebben zich dan niet op de plaats zelve gevormd, maar zijn van een verwijderd punt in het vaatstelsel losgescheurd en zoo verre met den bloedstroom voortgestuwd, als hun omvang en het lumen der vaten zulks toeliet. Het spreekt van zelf, dat dit alleen van uit de vv. pulmonales, het geheele linkerhart, de aorta en de groote slagaderstammen kan geschieden; het meest geven hartziekten daartoe aanleiding. Bij het leven wordt zulk eene gebeurtenis gewoonlijk door plotseling optredende hevige verschijnselen gekenmerkt, bereikt bijv. het verweekte fragment van een stremsel, een kalkstukje of wat het ook zij, de hersenarteries, dan stort de zieke gewoonlijk op eens bewusteloos neder, en doet een ieder op het eerste gezigt aan apoplexie denken. Bij beide gevallen van HASSE is hoogstwaarschijnlijk hetzelfde gebeurt, schoon hij daarop niet gekomen is, want VIRCHOW's theorie is van latere dagteekening. Hiermede is welligt te vergelijken, wat de symptomen van beletten bloedtoevoer naar de hersenen betreft, hetgeen men soms waarneemt na onderbinding der carotis communis; korten tijd na de operatie worden de patienten bewusteloos en halfzijdig verlamd; de collaterale bloedsomloop kan zich echter te gemakkelijk ontwikkelen, dan dat niet spoedig die toevallen zouden verdwijnen. De gele verweeking heeft VIRCHOW ook altijd gezien als gevolg van de obliteratie en niet omgekeerd; hij kon haar evenmin ooit voor een ontstekingsproces houden, afkomstig van de veranderingen in de slagaderwanden. De takken boven de verstopping zijn ledig, maar de haarvaten bevatten nog bloedligchaampjes, de zelfstandige contractie der wanden is zeker niet krachtig genoeg om het bloed verder dan in de capillaria te drijven: er schijnt dan uitzweeting van een deel van den inhoud te volgen, blijkens de zwelling van het hersengedeelte, hetwelk er in betrokken is en eindelijk maceratie van het merg, Het is dus wel niet ten onregte met den naam van gangraena cerebri bestempeld.

Passen wij eenen ander op onzen JAN HISSINK toe, dan kunnen wij, per exclusionem te werk gaande, al dadelijk het atheromateuse proces en andere ontaardingen der wanden, b. v. ook sclerotische verdikking uitsluiten, waarvan op het lijk geen spoor te vinden was; zo kwamen na voorzigtige uitpelling uit het omgevende exsudaat geheel gaaf te voorschijn. Ook aan een coagulum, dat centrifugaal zou voortgestuwd en in de art. f. sylvii zijn blijven steken, kan niet gedacht worden, als wij letten op de longen, het hart en de groote vaten, die door hunne normale zamenstelling zulks onmogelijk maken. Er blijft dus niets anders over dan het exsudaat op en om de slagader aanwezig, te beschuldigen van door compressie het lumen vernaauwd en de geregelde diastole en systole te hebben belet. Als voorbeschikkend moment tot stremming op die plaats verdient de ombuiging genoemd te worden, welke het vat aldaar in zijnen loop nam. Konden wij in ons geval een stremsel aannemen, van lager af met den bloedstroom opgedreven, dan ware voorzeker het plotselinge optreden der verschijnselen van verlamming, stupor enz. eerder verklaard, maar dan had ook de syphilis met het heele proces niets te maken, immers syphilis en hartziekte sluiten elkaêr niet uit, en een syphiliticus kan even goed daardoor te gronde gaan als ieder ander. Nu echter hebben wij een exsudaat aan de basis cerebri gevonden bij een lijder aan secundaire syphilis en gelooven geregtigd te zijn hetzelve als een uitvloeisel dezer laatste te beschouwen, welks uitbreiding door gepaste middelen niet is kunnen worden voorkomen, en zoo doende eindelijk de obturatie en verweeking heeft voortgebragt.

Wij zouden ten slotte nog de ziekteverschijnselen bij het leven met het gevondene post mortem kunnen vergelijken, maar laten het liever achterwege, overtuigd als wij zijn, dat onze gevolgtrekkingen weinig waarde zouden hebben.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

ANALYSE VAN HET DUINWATER

DOOR

E. H. VON BAUMHAUER.

Op verzoek van de Stedelijke Regering van Amsterdam heb ik het water van de Duinwater-Maatschappij, hetgeen op last der Regering op Zondag den 11den Dec. jl. aan de Haarlemmerpoort in tienponds stopflesschen was gehaald, en mij verzegeld was bezorgd, scheikundig onderzocht; daar dit onderzoek voor de medici, vooral van Amsterdam, waarde heeft, deel ik het hiermede; dewijl de uitkomsten van wateranalysen door de scheikundigen zeer verschillend worden uitgerekend, acht ik het noodig, niet alleen het berekend eindresultaat maar tevens de wijze op te geven, volgens welke het onderzoek is geschied, met bijvoeging der door het onderzoek gevondene cijfers.

Twee kilogrammen water werden in eene platinaschaal op een waterbad tot droog toe uitgedampt, en het residu, na bij 140° gedroogd te zijn, gewogen:

gev. 0,613
0,611
0,607
0,605

gemiddeld voor 1 kilo 0,3045

Het vaste residu werd met warm water uitgespoeld, het onopgeloste op een filtrum verzameld, en in de gebruikte platinaschaal op 140° gedroogd en gewogen:

gev. 0,415
0,417

gemiddeld voor 1 kilo 0,208

Dit laatste is in het resultaat opgegeven als ketelsteen, hoewel het ketelsteengehalte eensdeels lager zal uitvallen, doordien het water gewoonlijk niet tot droog toe wordt uitgedampt, anderdeels hooger, doordien de gips hier zooveel mogelijk door water is uitgespoeld.

Uit de waterige oplossing werd door salpeterzuur zilveroxyde aan chloorzilver verkregen 0,2405, dus chloor in 1 kilo 0,0297, aan zwavelzure baryt 0,090, dus zwavelzuur (SO^3) in 1 kilo 0,0155 [1]).

De waterige oplossing van het residu uit twee andere kilo's water werd met aqua barytae gepraecipiteerd: de gefiltreerde solutie met carbonas ammoniae uitgedampt, op nieuw gefiltreerd en de solutie met zoutzuur uitgedampt en vervolgens zacht gegloeid; eene zelfde hoeveelheid aqua barytae werd eveneens behandeld; uit het duinwater werd aan chloorsodium en chloorpotassium verkregen 0,1255 en uit de aqua barytae 0,0015, dus in 1 kilo aan chloorsodium en chloorpotassium 0,0620.

Dit residu werd in water opgelost (hetgeen geheel en al plaats vond), en na toevoeging van chloridum platini, uitdamping en uittrekking met verdunden alcohol aan chloridum platini et potassii verkregen 0,0226, dus na aftrek van het chloorpotassium uit de baryt.: aan chloorpotassium in 1 kilo 0,0027 of aan potassa 0,0017, dus aan chloorsodium in 1 kilo 0,0593 of aan soda 0,0314.

Uit de waterige oplossing van het residu uit twee andere kilo's water werd, na toevoeging van zoutzuur, uitdamping, zachte gloeijing en uittrekking met verdund zoutzuur aan onoplosbaar kiezelzuur verkregen: 0,001 of in 1 kilo water 0,0005.

Uit deze zoutzure oplossing werd na koking met salpeterzuur door ammonia gepraecipiteerd 0,0004 ijzersesquioxyde en aluinaarde, dus in 1 kilo 0,0002. Daarna door oxalas ammoniae oxalas calcis, die na branding aan koolzure kalk gaf 0,0204, dus in 1 kilo aan kalk 0,0057.

Eindelijk door phosphas sodae en ammonia, phosphas magnesiae et ammoniae, die na branding aan pyrophosphas magnesiae gaf 0,0244; dus in 1 kilo aan magnesia 0,0045.

De ketelsteen uit 2 kilo's water werd opgelost in zoutzuur: de zoutzure solutie verdampt, het residu zacht gegloeid en opgelost in verdund zoutzuur; het onopgelost geblevene kiezelzuur bedroeg $\left\{ \begin{array}{l} 0,0174 \\ 0,0164 \end{array} \right.$ of gemiddeld in 1 kilo, 0,0087.

Uit de vloeistof werd na kooking met salpeterzuur door ammonia neêrgeslagen $\left\{ \begin{array}{l} 0,0024 \\ 0,0029 \end{array} \right.$ ijzersesquioxyde met sporen van aluinaarde en phosphorzuur, zoo als later blijken zal; dus in 1 kilo gemiddeld 0,0013.

Verder werd uit die solutie op de vroeger beschrevene wijze gevonden $\left\{ \begin{array}{l} 0,3394 \\ 0,3369 \end{array} \right.$ koolzure kalk en $\left\{ \begin{array}{l} 0,0479 \\ 0,0454 \end{array} \right.$ pyrophosphas magnesiae, dus in 1 kilo gemiddeld: aan kalk 0,0947, aan magnesia 0,0085.

De ketelsteen uit twee andere kilo's water werd in verdund zoutzuur opgelost, en na filtratie door nitras barytae gepraecipiteerd: hieruit werd nog verkregen: 0,0129 zwavelzure baryt, dus aan zwavelzuur (SO^3) uit 1 kilo water 0,0022.

Twee kilo's water werden met zoutzuur in eene platinaschaal uitgedampt en het residu op 140° gedroogd; het residu vervolgens met water uitgetrokken; er bleven 0,0018 kiezelzuur onopgelost terug; of in 1 kilo 0,0009.

Uit het vocht werd na toevoeging van salpeterzuur door nitras argenti gepraecipiteerd 1,3625 chloorzilver; trekken wij hiervan af het vroeger gevondene chloorzilver, en berekenen wij vervolgens de hoeveelheid door zoutzuur verdreven koolzuur, zoo vinden wij in 1 kilo water aan gebonden koolzuur 0,0861.

Twee kilo's water werden met verdund zwavelzuur op een waterbad tot bijna droog uitgedampt; het residu in een kolfje door middel van potassa caustica ontleed en de dampen gevoerd door verdund zoutzuur; dit zoutzuur

[1]) In dit geheele onderzoek zijn gebruikt filtra van Berzeliuspapier, die 0,0006 asch achterlieten.

werd met chloridum platini uitgedampt en het residu met verdunden alcohol uitgetrokken, er werd aan chloridum platini et ammonii verkregen 0,0105.

Uit dezelfde hoeveelheid verdund zwavelzuur eveneens behandeld met dezelfde hoeveelheid potassa, zoutzuur en chloridum platini werd verkregen 0,005; hieruit vinden wij voor de hoeveelheid ammonia (NH^4O) in 1 kilo water 0,0003.

In een groot koperen bekken, van binnen goed vertind, werden 36 kilo's water tot droog toe uitgedampt en het residu vervolgens met water uitgeloogd; het residu werd zoolang uitgespoeld, totdat de hoeveelheid vocht juist een liter bedroeg. Het onopgeloste werd zoo goed mogelijk op een filtrum verzameld en vervolgens gedroogd.

Van dit gedroogde residu werden genomen 2,488 gr. (bij 140° gedroogd), en daarvan op de gewone wijze door ontleding met salpeterzuur en drooging van het koolzuur door middel van zwavelzuur eene koolzuur-bepaling gedaan; het verlies bedroeg 0,966, waaruit wij voor het koolzuurgehalte in den ketelsteen van 1 kilo water berekenen 0,0808, vroeger hebben wij gevonden voor het gebonden koolzuurgehalte van 1 kilo water 0,0861, hetgeen een onderscheid geeft van 5 millioensten's 100 CC van het vocht, dus het vocht van 3,6 kilo's water, werden in een kolfje, na eerst goed gekookt te zijn, door zoutzuur ontleed en de dampen gevoerd door eene oplossing van chloorbaryum in ammonia, er ontstond wel is waar eene troebeling, doch het praecipitaat was te gering om gewogen te kunnen worden. Wij mogen hierbij ook niet onopgemerkt laten, dat de koolzure magnesia bij uitdamping en drooging een gedeelte van zijn koolzuur verliest. De kalk en de magnesia uit den ketelsteen hebben, na aftrek van de kleine hoeveelheid gips, 0,8822 CO^2 noodig, en wij kunnen dus gerust aannemen, dat zij in den ketelsteen geheel en al als carbonaten aanwezig zijn.

In het waterig vocht bleek door middel van sulphas narcotini de aanwezigheid van salpeterzuur. Tot de bepaling daarvan werden 100 CC (3,6 kilo's) na toevoeging van een afgewogen stukje koper met zoutzuur gekookt, en vervolgens na verwijdering der dampkringslucht werd het kolfje goed gesloten en gedurende 12 uren van tijd tot tijd geschud, het stukje koper had 0,002 in gewigt verloren, waaruit de hoeveelheid salpeterzuur (NO^5) in 1 kilo water berekend wordt op 0,0003. Door middel van molybdenas-ammoniae kon in het waterig vocht niet de minste spoor van phosphorzuur worden aangetoond wel daarentegen in den ketelsteen.

100 CC (3,6 kilo's) vocht werden vervolgens tot een klein volumen ingedampt, en door middel van nitris potassae, zwavelzuur, en chloroform op jodium en bromium onderzocht, noch door dit middel, noch door amylum kon de minste spoor hetzij van jodium of van bromium worden ontdekt.

Eindelijk werd door het apparaat van MARSH zoowel op het waterig vocht als ook op den ketelsteen naar arsenik gezocht doch ook hiervan geen spoor gevonden.

Te vergeefs heb ik getracht het gehalte aan bewerktuigde stoffen op eene directe wijze te bepalen; doch wij bezitten daartoe nog geen middel; hetgeen des te meer te bejammeren is, daar dat gehalte in dit water vrij groot is, waardoor dit water in massa gezien eene ligtgele kleur heeft; het vocht verkregen uit 36 kilo water, had eene vrij donker-bruine kleur, en de ketelsteen werd bij verhitting zwart. Het gehalte aan bewerktuigde stoffen heb ik dus met het analyse verlies te zamen door aftrekking moeten bepalen.

Indien wij nu de uitkomsten onzer analyse berekenen, zóo vinden wij voor de zamenstelling van het water der *Duinwatermaatschappij*: in 1 kilo water:

Koolzure kalk	0,1662	vormende den ketelsteen.
〃 Magnesia	0,0176	
Zwavelzure kalk	0,0038	
IJzersesquioxyde met sporen van Aluinaarde en Phosphorzuur	0,0013	
Kiezelzuur	0,0085	
Organische zelfstandigheden en verlies	0,0106	
Keukenzout	0,0361	
Zwavelzure kalk	0,0138	
〃 Soda	0,0130	
Chloor magnesium	0,0106	
IJzersesquioxyde en Aluinaarde	0,0002	
Kiezelzure potassa	0,0013	
Salpeterzure potassa	0,0006	
Soda	0,0066	verbonden aan organische zuren en een spoor koolzuur.
Potassa	0,0006	
Ammonia	0,0003	
Organische zelfstandigheden en verlies	0,0134	
Som der vaste bestanddeelen	0,3045	

OVER DE VERHOUDING VAN DE SUIKER IN HET DIERLIJK ORGANISME. — Dr. VON BECKER meent dat het nog niet genoegzaam bewezen is, dat suiker, zonder voorafgaande omzetting, als zoodanig uit de darmen in het bloed kan overgaan. Om zich hieromtrent zekerheid te verschaffen spoot hij bij 53 konijnen eene oplossing van druivensuiker in water in eene aan beide uiteinden onderbondene darmlis en vond na den dood bij 43 van deze dieren in het uit de borstholte en uit het hart genomen bloed suiker, terwijl bij één deze stof in de urine te voorschijn trad, zonder dat zij in het bloed kon aangetoond worden. Ook bij dieren waar eene oplossing van rietsuiker door eene slokdarmbuis in de maag gespoten was, werd druivensuiker in het bloed en in de urine, in één geval zelfs rietsuiker in de urine aangetroffen. Bij konijnen die gedurende eenigen tijd uitsluitend met voedsel dat zeer rijk aan suiker was, gevoed werden, vond hij meer in suiker het bloed dan bij een dier dat na 26 uren gevast te hebben, werd gedood. Ten einde de verhouding na te gaan, naar welke deze suikeropslorping geschiedt, werd in darmlissen van dezelfde dieren eene oplossing van een vooraf bepaald suikergehalte geïnjiciëerd. Nadat de dieren eenige uren na de injectie gedood waren, vergeleek men de hoeveelheid van de nog in den darm aanwezige suiker met die, welke er was ingespoten geworden. Uit een groot aantal proefnemingen waarbij de dieren allen 4 uren na de injectie van dezelfde quantiteit suikeroplossing, die echter verschillende hoeveelheden suiker bevatte, gedood werden, blijkt dat de absorptie niet toeneemt naarmate de opslorpende slijmvliesoppervlakte grooter is, doch dat voor eene gelijke hoeveelheid ingebragte suiker, de absorptie dezelfde blijft, niettegenstaande de darmoppervlakte grooter of kleiner is, mits deze niet onder een zekere grens daalt. De sterkte der opslorping stond in eene regtstreeksche verhouding tot de concentratie van de ingespotene oplossing, d. i. hoe meer geconcentreerd deze was, des te meer werd geabsorbeerd. Eene andere reeks van proeven, waar de dieren in ongelijke tijdsruimten na de injectie van eene even groote en even geconcentreerde oplossing werden gedood, leerde dat de opslorping in de eerste uren na de inspuiting het levendigst is, later met steeds verminderende intensiteit geschiedt. Wanneer de in den darm gebragte oplossing zeer geconcentreerd was, werd standvastig in de eerste uren de darmlis meer door vocht uitgezet gevonden, dan onmiddelijk na de injectie, waaruit v. Becker besluit afleidt, dat hoe grooter de kracht is waarmede het vocht in den darm indringt, des te sterker ook de absorptie van de suiker is. Is het ingespoten vocht zeer verdund, daar dringt ook weinig in den darm en de hoeveelheid opgeslorpte suiker wordt betrekkelijk kleiner. Uit dit alles leidt v. B. af dat deze absorptie een zuiver endosmotisch proces is en volgens de bekende wetten der endosmose ongedwongen kan verklaard worden.

Wanneer bij konijnen druiven-, melk- of riet-suiker in de vena jugularis was ingespoten, werd er suiker met de urine uitgescheiden, doch alleen gedurende 3 — 6 uren na de injectie, wanneer het ingespoten vocht minder dan 1.5 grm. suiker bevatte. Bij verschillende voorwerpen verschilde, onder schijnbaar gelijke omstandigheden deze uitscheiding door de nieren zeer, — wanneer echter 45 minuten na de inspuiting verstreken waren, ontbrak zij in geen enkel geval. De in den aanvang alkalische urine wordt spoedig neutraal en ten laatste zuur. Deze zure reactie trad ongeveer twee uren na de injectie in, en bleef nog eenigen tijd bestaan nadat de suiker reeds uit de urine verdwenen was. V. B. vermoedt dat zij aan de tegenwoordigheid van benzoëzuur moet toegeschreven worden. Daar namelijk de hoeveelheid der zure, suikervrije urine, die bij konijnen na de injectie kan opgevangen worden, niet toereikende was voor een scheikundig onderzoek, stelde hij eene zekere hoeveelheid versche, heldere koeijenurine, waarin druivensuiker opgelost was, gedurende verscheidene dagen aan eene zachte warmte bloot. Deze werd reeds na 2 dagen zuur en de suiker verdween. Ook den 8sten dag reageerde deze urine zuur, terwijl normale urine zonder suiker, een ammoniakalen geur verspreidde en alkalisch reageerde. Het zuur van de eerstgemelde urine bleek bij scheikundig onderzoek benzoëzuur te zijn.

Ten slotte werden door v. B. in navolging van de proefnemingen van BERNARD, bij verscheidene konijnen bepaalde gedeelten van de zenuwcentra door scherpe werktuigen verwond. Hij verkreeg daarbij het resultaat dat de deelen, door wier verwonding kunstmatig diabetes mellitus werd verwekt, niet uitsluitend tot den bodem der 4de hersenholte bepaald zijn, doch dat ook door prikkeling van het achterste gedeelte der pons Varolii dezelfde uitkomst verkregen werd. Dat tusschen dit en de door BERNARD ontdekte plaats indifferente vezelen liggen, na welker kwetsing geen suiker in de urine optreedt, werd door een drietal proefnemingen bewezen. Maar ook in de pons is het gebied dezer vezelen beperkt, want in de gevallen, waar de steek door het voorst gedeelte van de pons V. gegaan was, ontstond geen diabetes. Wanneer men het door BERNARD opgegeven punt nader beschouwt, dan blijkt dat dit tusschen de crura cerebelli ad. med. obl. ligt. Van deze crura verloopt een horizontaal gelegen stelsel van vezelen straalsgewijs naar de med. obl. dat bij de BERNARD'sche proefnemingen noodzakelijk moet getroffen worden. Eene gelijke verhouding bestaat ook tusschen de crura cerebelli ad. pontem en de pons, waar de dwarse vezelen bij de proeven van v. B. werden gekwetst. De Schr. meent dat aan deze beide stelsels de invloed op de omzettingen der suiker moet worden toegeschreven.

CORPORA AMYLACEA. — Het was te verwachten, dat de door VIRCHOW ontdekte reactie dezer ligchaampjes op iodium door velen zou beproefd worden en verdere mededeelingen, betreffende den aard en het voorkomen dezer thans nog meer raadselachtige gewordene ligchamen zou uitlokken. ROKITANSKY (Zie *Archiv. f*

path. Anat. etc. VI. 2) deelde aan VIRCHOW mede, dat hij zich van de juistheid van diens opgaven aan de in het ependyma voorkomende ligchaampjes heeft overtuigd. Hij zegt ook, dat hij dergelijke deeltjes vroeger in een atrophischen n. opticus, als ook in het tot atrophie der medulla aanleiding gevende exsudaat eener matgraauwe, doorschijnende vloeistof in de mergstrengen van het ruggemerg en in het hersenmerg, voorts ook bij herhaling en van zeer aanzienlijke grootte in aan osteomalacie lijdende beenderen heeft gevonden. Reeds vóór dat hem de later ontdekte reactie op iodium bekend was, troffen hem deze ligchaampjes steeds door hun van andere concentrisch gebouwde ligchamen verschillend aanzien en door hunne oplossing, zoowel in het vocht, waarin zij zich bevonden als in het door water verdunde na verwarming. Hunne oplossing in aether deed hem aan vet denken, waartegen echter de oplosbaarheid in waterachtig vocht pleitte. Bij dit alles verschilde de wijze hunner oplossing van die van zetmeelkorrels eenigzins daarin, dat zij wel is waar eerst opzwellen, doch niet bersten, zoo als dit door drukking geschiedt, doch tot een zekeren graad opgezwollen, op eens verdwijnen. Overal zag hij de ligchaampjes in bindweefselachtige deelen geplaatst. — LUSCHKA (ibid) vond zeer talrijke corpora amylacea van verschillende grootte in beide *ganglia Gasseri* van eene hoogbejaarde vrouw. Zij waren tusschen de zenuwbuisjes en gangliëncellen geplaatst en vertoonden kort na de inwerking van zoutzuur, zonder dat eenige gasontwikkeling plaats greep eene duidelijk concentrische structuur. Ook op den wand van sommige uit het merg der halfronden van het cerebrum getrokkene kleine vaten zag hij kleinere corpora amylacea van den fijnsten concentrischen bouw. L. meent dat deze waarneming misschien van eenig gewigt is, in verband met de onlangs door VIRCHOW uitgesprokene meening, dat eene weeke, tot bindweefsel behoorende grondmassa overal de zenuwelementen der centra doorkruist en zamenverbindt en dat het ependyma alleen haar aan de oppervlakte vrij boven de zenuwelementen te voorschijn komend gedeelte is.

Wij kunnen hier nog bijvoegen, dat ofschoon wij de corpora amylacea van het ependyma alleen door toevoeging van eene iodiumoplossing, zoo als Prof. DONDERS ook heeft gezien, de violette kleur zagen aannemen, het ons tot nog toe niet gelukt is, dezelfde reactie in de veranderde cellen van de Malpighische folliculi in spekmilten waar te nemen, zoo als door VIRCHOW wordt medegedeeld. Ofschoon wij zoowel eene sedert een jaar op spiritus bewaarde zoogenoemde spekmilt, die geheel doorzaaid was met de naar gekookte sagokorrels, gelijkende bolletjes, als ook eene versche in het lijk van een aan m. Brightii met hydrops en albuminurie gestorven kind gevondene, daartoe onderzochten, zagen wij noch door iodium alleen, noch door opvolgende bijvoeging van zwavelzuur, de eigenaardige paarsche kleur te voorschijn treden. De ligchaampjes, die hier, hoogstens alleen door hun matten glans met de corpora amylacea der hersenen overeenkomen, verkrijgen alleen een bruingeele kleur, die door zwavelzuur tot bruinrood overging, ook wanneer de ligchaampjes geheel geïsoleerd aan de inwerking der reagentia werden blootgesteld. G.

CYSTICERCUS CELLULOSAE IN HET OOG. — In de Deutsche Klinik is een geval medegedeeld door Dr. VON GRAEFE van Cysticercus cellulosae in de voorste oogkamer die met goed gevolg door hem geëxtraheerd was. Hij deed daartoe eene lineaire incisie van 2‴ in de cornea, niet juist in het midden en op eenigen afstand van de cornearand. Het gelukte het mesje tusschen de blaas en de cornea te voeren zoodat de eerste niet beleedigd werd, bij het terugtrekken van het mesje kwam het entozoön ongedeerd van zelve te voorschijn; het vertoonde na 10 minuten onder water de karakteristieke bewegingen, het was geheel rond 1½‴ in diameter, wat troebel, doch nog doorschijnend, de hals 2½‴ lang, aan het bij de blaas gelegen deel ½‴, van voren ¼‴ breed, beide gedeelten van den hals waren door een eenigzins dof-witten ring gescheiden, aan den hals zat de kop met zuigmonden van ⅓‴ breedte. — De corneawonde was geheel zuiver, de pupil met uitzondering van een wit plekje aan den ondersten rand geheel rond, aan deze plaats had het dier aan de iris vastgezeten, welke verbinding echter zeer los moet geweest zijn, daar het bij het uitvloeijen van het humor aqueus door de eenvoudige spanning van het oog naar buiten was getreden. 48 uren na de operatie werd het oog opengelaten, den 5den dag werd beweging toegestaan. Het witte exsudaat was geheel opgeslorpt, doch er was aldaar synechia posterior, die noch spontaan noch na indroppeling van atropine losliet. Zij hinderde echter de irisbeweging weinig, evenmin als het zien. Den 9den dag kon de patient door een convexglas matig groot drukschrift lezen en den 16den zonder bril fijne letters. De overige brekende middenstoffen in de retina bleken geheel normaal te zijn.

BLIJVENDE INVLOED DER VACCINATIE. — Hoezeer het aan geen redelijken twijfel onderhevig is, dat de vaccine binnen een min of meer beperkt aantal jaren verwoestend of verzachtend werkt op intoxatie met variolagif, dat er ten tijde der vaccinatie eenmaal eene wijziging in het organisme tot stand komt, of dat er eene chronische vaccine-intoxicatie wordt teweeg gebragt, zoo kan men tot nog toe die vaccinewerking alleen uit haar effect en uit de lidteekens der wonde opmaken, maar direct waarneembaar is zij niet. Het wekt daarom zeer de belangstelling, wat WERTHEIM in Weenen onlangs heeft medegedeeld. Hij vond vooreerst, dat de polsfrequentie, die gedurende het beloop der vaccinepuisten wordt opgewekt, nog na meerdere maanden de polsfrequentie vóór de vaccinatie met 8 tot 12 slagen overtreft. Terwijl het geheele individu schijnbaar tot den norm is teruggekeerd, moet dus die toename der polsfrequentie als het blijvend kenteeken der voorafgegane vaccinatie beschouwd worden. In de tweede plaats kwam hij tot het resultaat, dat de revaccinatie na ver-

loop van 4 maanden slechts hoogst onvolkomene puisten te voorschijn doet komen. In de derde plaats merkte hij op, dat de polsfrequentie kort voor het maximum der exsudatie haren hoogsten graad bereikt, daarentegen gelijk reeds gezegd is, ook na het volkomen afloopen van het uitslag niet meer tot de vroegere frequentie terugzinkt.

FRACTURA SPONTANEA NA VARIOLA. — CHASSAIGNAC heeft in MALGAIGNE'S Revue een zoodanig geval medegedeeld van fractuur van den bovenarm. Het betrof een meisje van 23 jaren dat gedurende de reconvalescentie van variolae een absces aan de dij kreeg en een week na het opdroogen der puisten hevige pijn en zwelling aan den regterarm ondervond, na het doen van eene ligte beweging. Gedurende de geheele ziekte had zij reeds den arm niet kunnen gebruiken. De crepitatie was zeer duidelijk, maar zoo alsof 2 groote beenoppervlakten op elkander schoven. Rondom de fractuur kwam eene aanmerkelijke zwelling, die na 6 weken in absces overging, na 8 weken was de fractuur nog niet geconsolideerd, en vormde zich nog verscheide abscessen aan den arm die geopend werden en allengs sloten, zoodat patient na 4 maanden geheel hersteld was. — Er was dus hier reden om eene verandering van het been of ostitis als praedisponeerende oorzaak van het breken van den arm aan te nemen, eene aandoening die na variolae nog niet schijnt waargenomen te zijn.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — Aan de Med. Doctores en Apothekers hier ter stede, is dezer dagen eene circulaire met verzoek van aanbeveling rondgezonden, met bijgevoegd reglement eener nieuwe »*Vereeniging tot onderlingen waarborg tegen kosten door ziekte veroorzaakt,*" onder Directie van den Heer J. BOS en onder Toezigt van twee Kommissarissen.

Het hoofddenkbeeld is om voor den fatsoenlijken doch onbemiddelden stand, voor wien de ziekenbussen of fondsen niet bestemd zijn, en door wien deze ook om de bezwarende bepalingen daaraan verbonden, niet gezocht worden, eene inrigting te scheppen, waarin de leden onderling de jaarlijksche onkosten voor geneesheer en artsenijen voor elkander bestrijden.

Alhoewel met deze inrigting de belangen van den geneeskundigen stand niet op eene onteerende wijze worden aangerand, zoo als plaats vond in de Verzekerings-Maatschappij, onder Directie van den HH. GUY DE CORAL en HOELEN, en zelfs voor de geldelijke belangen der geneeskundigen en apothekers, bij het tegenwoordige reglement behoorlijk schijnt gezorgd te zijn, verdient zij echter van de zijde der geneeskundigen geenszins die aanbeveling, waarom in de circulaire verzocht wordt.

De geneeskundige stand moet zich verzetten tegen elke inmenging van vreemden in de regeling der onderlinge betrekking van den geneeskundige tot zijne patiënten. Vereenigden zich deze ten einde de honoraria hunner geneeskundigen gezamenlijk te dragen, geen onzer zoude dit in beginsel afkeuren of tegenwerken. De belanghebbenden zullen dit echter zelve nooit doen, de zaak is, om na te melden reden, onbestaanbaar. Het geldt hier echter eene onderneming door een bijzonder persoon, als Directeur opgerigt. Het *principiis obsta*, geldt hier vooral. Wij hebben de treurige ondervinding er van, hoe noodzakelijk dit is in het tal van ziekenbussen, welke inrigtingen vroeger met een uitnemend doel ingerigt, later een middel geworden zijn van exploitatie èn van den geneeskundigen stand èn van de leden, ten bate van de directeuren of administrateuren. Wij zien het in deze zaak, hoe moeijelijk het voor den geneeskundigen stand is, om de eenmaal ingeslopen en ingewortelde misbruiken daaruit te roeijen.

Vooral echter in het belang van den beoogden stand van deelnemers in de vereeniging, verdient zij geene ondersteuning. Wel verre dat die stand daarmede zou worden gebaat, zou hij behalve de vermeerdering der onkosten voor de directie- en administratieloonen, voornamelijk daardoor schade lijden, dat de onkosten voor geneeskundige hulp aanzienlijk zouden worden verhoogd bij het gemis van die onmiddellijke betrekking, uit een finantiëel oogpunt, tusschen den geneeskundige en den patient. Dat gemis moet noodwendig tot misbruiken van de zijde van geneeskundigen, zoowel als van de deelnemers aanleiding geven. Wij behoeven dit niet verder te ontwikkelen. Het is de reden, waarom zelfs de oprigting eener geheel onderlinge vereeniging van bepaalde klassen van personen bijv. ambtenaren, tot onderlinge waarborg in eene zaak als deze, tot nog toe onoverkomelijke bezwaren schijnt met zich te voeren. Achten wij om die redenen de zaak niet goed te keuren, wij gelooven ze nog uit een ander oogpunt onbestaanbaar. Bij het openstaan der deelneming voor allen, zal zij weinig aanlokkelijks hebben voor gezinnen, die eene doorgaande goede gezondheid genieten, maar bij voorkeur worden gezocht door ziekelijken, door hen, voor wie de grondslag gegolden heeft, waarop de inrigting zich steunt, voor wie namelijk de geldelijke nasleep hunner kwalen een drukkende last is. Die last nu zal niet verligt worden, wanneer juist zij, die allen onder hem gedrukt gaan, zich vereenigen, om dien zoo vermenigvuldigd, gezamenlijk te dragen. Het bewijs hiervan ligt in het bovenstaande zelve duidelijk voor oogen. — Wij kunnen de nieuwe inrigting geen welslagen voorspellen.

— Wij ontleenen uit een stuk door den heer S. COOL ingezonden in de Amsterdamsche Courant van den 19den dezer het volgende omtrent de gezondsheidstoestand der cellulaire gevangenis hier ter stede: » Men heeft gesproken over gebrekkige verwarming, doch daarbij over het hoofd gezien, dat in vele andere gevangenissen, zelfs gedurende de felste koude aan geene verwarming gedacht wordt. Sedert de indienst-stelling der

cellen-gevangenis hier ter stede, kan men nu eerst met grond een oordeel daarover uitspreken, omdat sedert 1851 geen winterkoude van eenige duur geheerscht heeft en het strekt ons tot geuoegen te kunnen opgeven, dat de warmtegraad, met geringe uitzondering, in alle cellen volkomen en voldoende is bevonden. Ook de ventilatie laat sedert de voor lang aangebragte verbeteringen weinig te wenschen over, en men moet met de atmospheer in gemeenschappelijke gevangenissen, vooral die der nachtverblijven, kennis gemaakt hebben, om den cel-bewoner gelukkig te prijzen, die in zijn behoorlijk verwarmd verblijf, naar welgevallen frissche lucht kan doen binnendringen, of ze daar buiten sluiten. Het meest afdoend bewijs, dat voor voldoende luchtzuivering gezorgd is, levert de uitkomst al weder op. Neemt men in aanmerking, in welken jammerlijk verwaarloosden toestand, met wonden overdekt en aan allerlei schuwelijke kwalen lijdende, vele gevangene worden ingebragt, dan zal men zich dankbaar te verheugen hebben, dat het afzonderingsstelsel uit een hygiënisch oogpunt beschouwd, den toets kan doorstaan. Immers, in weerwil der zooeven genoemde omstandigheid, vonden er onder een aantal van 1700 gevangenen slechts drie sterfgevallen plaats, en waren daaronder twee, die bij hunne gevangenneming reeds in een vergevorderd tijdperk van longtering verkeerden, terwijl de andere, onder den indruk van een over hem uitgesproken vonnis, aan zenuwkoortsen bezweek. Geene epidemische ziekten, geen enkel choleragevaI heeft zich in de cellen opgedaan, en toch werden er gedurende het heerschen der ziekte telkens personen ingebragt, die oogenschijnlijk tot de voorbeschikking die kwaal met zich omdroegen. Het afzonderingsstelsel heeft dus ook wat den gezondstoestand betreft geene vergelijking te schroomen, en menig een zagen wij, dank zij der goede verpleging, behoorlijke voeding en voortdurende werkzaamheid, de cel verlaten, onder het genot eener gezondheid, die vroeger zelden zijn deel was."

— Door de Ged. Staten van Gelderland is Dr. J. VAN DER ELST benoemd tot 2den geneesheer aan het Prov. krankzinnigengesticht te Zutphen. (*G. C.*)

— Z. M. heeft benoemd tot Off. van Gez. 3de Kl. bij de geneesk. landmagt in Oost-Indië den Heer F. H. DEISSNER.

— De Prov. Geneesk. Commissie heeft den 3 Jan. geëxamineerd en bevorderd tot plattel. heelmeester den Heer J. PRINS, en tot vroedmeester den Heer A. DEMMERS. (*G. C.*)

— Den 15den Januarij is te Middelburg in den ouderdom van 66 jaren overleden Jonkheer BONIFACIUS DE JONGE, Medicinae Doctor, oud-Professor in pathologie en therapie aan de Geneeskundige School, Voorzitter der Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Zeeland, Ridder der Orde van den Ned. Leeuw, enz. Eerst sedert kort was hij uit zijne betrekking van leeraar in de pathologie en therapie eervol ontslagen. Wij hopen op 's mans verdiensten terug te komen.

BIBLIOGRAPHIE.

Burger: Ueber Verrenkungen der Knochen. Würzburg 1854. Stahel.

E. Jaeger: Ueber Staar und Staaroperationen mit 10 lithographirten Tafeln. Wien 1854. L. W. Seidel. f 2.70.

F. C. Weinke: Der nervöse Zustand, das Siechthum unserer Zeit. Wien, 1854. Heubner. 12 ngr.

J. J. Böllinger: Beiträge zur Zahnheilkunde. Freiburg i. B. 1854. Wagner. 4 ngr.

Ch. Gerhardt: Lehrbuch der organischen Chemie. Bearb. von *R. Wagner*. 1 Bd. Leipzig 1854. Wigand. 16 ngr.

C. G. Mitscherlich: Lehrbuch der Arzneimittellehre, III Bd. 2 Abth. Medicamenta resolventia. Berlin 1854. G. Bathge. 5 thl.

C. Eckhard: Grundzüge der Physiologie des Nervensystems. Giessen. 1854. Bicker. 1 thl.

C. Tüngel: Ueber Künstliche Afterbildung. Kiel 1853. Schwors. 1½ thl.

J. F. H. Albers: Handbuch der Allgemeinen Arzneimittellehre. Bonn 1854. Ed. Weber. 1½ thl.

Joh. Reickel: Die am häufigsten vorkommenden Arten der Unterleibs-brüche zur Beachtung und Belehrung für Jedermann in besondere für Bruchkranke dargestellt und durch Abbild. erlautert. Leipzig 1854. Magaz. f. Literat.

W. Roser: Handbuch der Anatomischen Chirurgie. Zweite Aufl. Tubingen, 1854. Laupp. cpl. 3 thl.

L. A. Frankl: Hippokrates und die moderne Medicin. 5e Aufl. Zweite Th. Die Charlatane 2te Aufl. Wien, 1853. Jasper u. Hügel. 12 ngr.

W. Bernatzik: Pharmakologisch-Therapeutische Abhandlung über die gebräuchlichsten Iodpräparate. Wien, 1853.

Hugo Rühle: Untersuchungen über die Hôhlen Bildung in tuberkulösen Lungen. Breslau, 1853.

C. H. Schauenburg: Der Augenspiegel seine Anwendung und Modificationen nebst Beiträgen zur Diagnostik innerer Augenkrankheiten. Nach dem Holländ. des Dr. *van Trigt* mit Zusätzen bearbeitet. Lahr. 1853. J. H. Geiger. 24 sgr.

E. Levrat: De la Goutte, sa nature, ses causes, ses rapports avec le rhumatisme et les neuralgies et son traitement curatif et préservatif. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 1.50.

Foucart: Agenda des médecins et chirurgiens pour 1854. etc. Paris, 1855. Labé. fr. 1.75.

Serres: Du bistournage sous les rapports hygiénique, chirurgical et pathologique. Toulouse, 1853. Imp. de Chauvin.

M. E. Filhol: Eaux minérales des Pyrenées. Paris, 1853. V. Masson. fr. 5.00.

A. Velpeau: Traité des maladies du sein et de la région mammaire. Paris, 1853. V. Masson. fr. 12.00.

W. F. Barkow: On fatty degeneration. London, 1853. Churchill. 4 s.

J. Lizars: Practical observations on the Treatment of Stricture of the Urethra and Fistula in Perineo. 3d Ed. London, 1853. Lizars. 5 s.

J. C. Hall: Prevention of Cholera. A Letter. 2d Ed. London, 1853. Longman.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 28 JANUARIJ 1854. 4.

DE CHOLERA-EPIDEMIE TE DELFT.

DOOR

Dr. P. J. A. H. VERMEULEN.

(Uit het Verslag der commissie voor Epidemiologie der Afdeeling Delft der Maatsch. ter Bev. van Gen.)

Het epidemiologisch verslag, M. H.! over de laatste maanden des verloopenen jaars, kenmerkt zich door eene treurige belangrijkheid. Bleven wij in de eerste acht maanden van epidemisch heerschende ziekten verschoond, in de laatste vier waren wij niet zoo gelukkig: de *Aziatische Cholera, de ziekte κατ' ἐξοχην*, heerschte alhier in een betrekkelijk zeer hoogen graad.

In mijn vorig Rapport heb ik reeds medegedeeld, dat in het einde van Augustus (den 27sten) zich een paar gevallen van Cholera Asiatica sporadisch hadden vertoond, bij menschen alhier uit Rotterdam aangekomen waar toen reeds de gevreesde ziekte epidemisch heerschte[1]). In den beginne van Sept. werd een huisgezin aangetast, in het uiterst westelijk gedeelte onzer stad, waarvan geen der leden in aanraking met choleralijders was geweest. Vier leden van hetzelve bezweken in een paar dagen tijds, en, zonderling genoeg, die geheele buurt is later door de ziekte niet meer bezocht. Allengs kwamen er nu meer en meer ziektegevallen voor in het Z. O. gedeelte der stad (de Gasthuislaan, enz.), en de Cholera nam meer duidelijk het epidemisch karakter aan. Den 20sten September waren er reeds 15 personen aangetast en 10 overleden.

Tijdig zijn de noodige maatregelen genomen, ten einde den vijand zoo veel mogelijk te keer te gaan. Eene cholera-commissie werd geconstitueerd onder voorzitterschap des Burgemeesters, welke den 16den Sept. hare eerste vergadering hield. De stadsgeneeskundigen werden dáar gehoord. Voor goed en gezond warm voedsel, ten behoeve der mindere klasse, werd van stadswege gezorgd: wollen dekens werden beschikbaar gesteld: buitengewone middelen werden aangewend tot betere reiniging van achterbuurten en stegen, enz. enz. Een doelmatig lokaal om choleralijders op te nemen, was reeds vroeger door Regenten van het Gasthuis in gereedheid gebragt. Desalniettemin nam de ziekte langzamerhand toe; zoodat op den 30sten Sept. het getal aangetasten bedroeg 85, dat der overledenen 46, terwijl slechts 16 herstelden.

In den beginne van October is het getal der aangetasten eenigzins verminderd: edoch deze beterschap was van korten duur en vooral in de tweede helft dezer maand kwam er eene geweldige exacerbatie, zoodat er met ulto. October 306 aangetasten waren opgegeven, 174 overledenen en 101 herstelden; blijvende er dus alstoen onder behandeling 31.

In de eerste helft van November duurde de ziekte nog met hevigheid voort en maakte vele slagtoffers; na den 16den dier maand werden de gevallen plotseling veel zeldzamer. Van 1—17 Nov. zijn aangetast 101 personen; van 17 Nov. tot 1 Dec. slechts 15. Met ulto. November waren er 422 choleragevallen aangegeven, 237 overledenen, 182 herstelden en bleven er dus onder behandeling slechts 3.

In December eindelijk, en wel op den 3den, is nog éen nieuw geval voorgekomen, hetwelk echter gunstig is afgeloopen: zoodat de slotsom luidt:

423 gevallen, 237 overl., 186 herst.

In het cholera-hospitaal zijn verpleegd 25 lijders, waarvan 15 zijn overleden en 10 hersteld.

[1]) Zie Weekblad v. Gen. III p. 439.

Van de overledenen waren:

	Mannel.	Vrouwel.	Totaal	Daaronder tot den meer gegoeden stand behoorende:
Kinderen bened. 10 jaren. . . .	38	39	77	9
Jongel. v. 10 tot 18 jaren oud. .	12	10	22	1
Volwassenen. . .	74	64	138	28
	124	113	237	38

Uit het bovenstaande volgt, dat gedurende deze epidemie in den tijd van drie maanden ruim 2,2 procent onzer bevolking (volgens de laatste opgaven berekend ad 19,142 zielen) door de cholera is aangetast, en dat ruim 1,23 proc. er het slagtoffer van is geworden. Eindelijk, dat van de aangetasten meer dan 56 proc. zijn bezweken.

Niet onbelangrijk komt het mij voor, M. H.! deze zeker niet zeer bemoedigende resultaten te vergelijken met de uitkomsten in de epidemie van 1848—1849 verkregen. Alstoen was de slotsom van 8 Nov. 1848 tot 13 Sept. 1849:

975 aangetast. 571 overled. 404 herst.

Staande dus het getal overledenen tot dat der aangetasten als ± 58,56 proc. Derhalve zijn wij nu nog gelukkiger geweest dan toenmaals, vooral als wij ons die twee weken herinneren, waarvan in de eerste 238 choleragevallen en 133 overledenen, dus 55,88 proc., en in de tweede 120 gevallen en 83 overledenen, dus circa 69,18 proc., zijn aangeteekend.

Wat de epidemie betreft van 1832—33, toen zijn opgegeven:

354 aanget. 155 overl. 199 herst.

Dus stierven toen slechts ruim 43 proc. Was de cholera toen zoo veel goedaardiger? Zijn wij in de behandeling der lijders zoo zeer achteruit gegaan? Of zijn er onder die opgaven der aangetasten veel *cholerines* begrepen? Ik geloof het laatste.

Thans moet ik kortelijk gewagen van den *aard* der choleragevallen, gedurende de geheerscht hebbende epidemie. Blijkens de uitkomsten hebben zij zich, vooral in den beginne, maar toch ook tot het laatste toe, onderscheiden door *groote kwaadaardigheid.* Eenige uren waren vaak genoeg om den sterksten te vellen. Plotseling was dikwerf de overgang in het paralytisch stadium. En hoe hebben wij ons bedrogen gezien in die symptomata, die zoo stoutweg als gunstig worden opgegeven! Hoe velen zijn er bezweken, die wij behouden waanden! Immers de huidwarmte bleef tamelijk normaal; de pols bleef voelbaar, er bestond eene gewenschte diaphoresis, ja zelfs urine-excretie! En onder de herstelden zijn er ook velen, die wij hadden opgegeven. Een geval wil ik hier vermelden. Het betreft eene vrouw, in de achtste maand harer graviditeit. Ruim 36 uren heeft zij gelegen met alle verschijnselen van het paralytische tijdperk: ijskoud, zonder pols, enz. Zij gebruikte voor geneesmiddel slechts koud water, haar op haar dringend verlangen ruimschoots toegestaan, daar ik het niet geraden oordeelde, vooral in dit geval, eenige ingrijpende kuur te *beproeven.* Deze vrouw nu is tegen mijne verwachting niet alleen volkomen hersteld, maar ook het foetus is blijven leven; deszelfs bewegingen, die opgehouden waren, hebben zich hersteld en werden in de reconvalescentie even sterk en voelbaar als te voren. Later echter is deze patiënte vroegtijdig bevallen en haar kind spoedig *na* de geboorte overleden. Doch om na deze uitweiding op den aard der cholera terug te komen: wij hebben reeds gezegd, dat dezelve zich door hevigheid en groote bedriegelijkheid kenmerkte. Buitendien is opgemerkt: dat spasmi, met hevige pijnen vergezeld, zich slechts bij uitzondering hebben voorgedaan: dat zeer vele lijders, vooral volwassenen, slechts weinig of niet braakten: dat het *niet braken* als een zeer ongunstig prognosticum is te beschouwen: dat betrekkelijk zeer vele kinderen zijn aangetast en bezweken: dat er zich veel minder zoogenaamde typhus cholericus heeft vertoond dan in de vorige epidemie: dat het cholera-exantheem hoogst zeldzaam (op 132 gevallen slechts tweemaal) is waargenomen: eindelijk, dat daar, waar de diarrhoea bloederig werd, schier geene genezing is gevolgd. Over het algemeen waren de lijders bijna zonder pijn, onverschillig, apathisch. De meest constante symptomata waren: hevige diarrhoea van de eigenaardige rijstwaterachtige stof; aanmerkelijk dalen zoo niet geheel verdwijnen van den

pols, koude, vox cholerica, en de zoo eigenaardige gelaatsverandering. Cholera *cyanotica* is slechts zeldzaam voorgekomen.

En nu de *behandeling* der lijders? Stellig durf ik verklaren, dat dezelve in deze epidemie, door dezelfde geneesheeren, veel eenvoudiger is in het werk gesteld, dan in die van 1848—49. Onbesuisd aangrijpen van elk geroemd specificum, heeft niet plaats gevonden. En toch was de behandeling nog al verschillend. Hielden eenigen in het eerste stadium *opium*, in het tweede *campher*, in het derde, als zich cholera-typhus voordeed, *aqua chlorata* voor aangewezen, anderen verhieven hunne stem luide tegen het gebruik bij echte Cholera Asiatica van groote giften opium; en het mag niet verzwegen worden, dat de meeste gevallen van typhus Ch. zijn voorgekomen bij die lijders, die in het eerste tijdperk veel opium hadden gebruikt. Anderen onder ons meenden in het verloop der ziekte iets te zien, dat op kwaadaardige intermittentes, febres perniciosae geleek, en behandelden hunne patiënten in den regel met groote doses chinine, soms in verbinding van opium of van campher. In enkele gevallen scheen deze behandeling tot een gewenscht einde te leiden, in vele andere nogtans leverde zij, even als de zoo geroemde Ipecacuanha-kuur, teleurstelling op. Weder anderen handelden, vooral in het eerste en tweede tijdperk, geheel *expectatief* en grepen eerst dan met wezenlijke artsenijmiddelen in, wanneer de kracht van den eersten aanval was doorgestaan en in de nagebleven gevolgen der ziekte directe indicatiën waren te vinden. En geen wonder, dat men er zoo dikwerf toe besloot, tot het expectatieve, tot het *niets doen*. Immers is het gezegde van CANSTATT, betrekkelijk de Aziatische Cholera, nog geldig: »Wir befinden uns gegen über einer mächtigen Vergiftung, gegen die wir kein Gegengift kennen." En verder: »Nur dort, wo die Naturheilkraft selbst das Beste zu thun vermag, kann er (de geneesheer nl.) durch symptomatisches Verfahren und als Minister naturae mitwirken; und den günstigen Ausgang der Krankheit befördern helfen."

Overigens is het gebleken, dat bij verschillende zoogenaamde geneesmethoden, het resultaat genoegzaam hetzelfde is geweest; iets, hetwelk hier zoo als elders plaats heeft, en het beste bewijs oplevert, dat.... *wij eigenlijk niet weten wat cholera is.*

Ik moet hier nog bijvoegen, dat wanneer de ziekte tot genezing neigde en bij vermindering of ophouden der diarrhoea hardnekkig braken overbleef, de subnitr. bismuthi, met acet. morphii verbonden, dikwijls groot en zigtbaar nut heeft gedaan. Bouillon, wijn en andere versterkende middelen, tijdig toegediend, waren vaak tot eene zeer spoedige en schier onverwachte herstelling bevorderlijk.

Wat mag wel de oorzaak zijn, dat onze stad ook thans weder zoo vreesselijk door de cholera is geteisterd? Dat het getal der aangetasten en overledenen alhier zoo ongunstig afsteekt bij dat te 's Gravenhage, Leiden en zoo vele andere plaatsen? Eene hoogstgewigtige en moeijelijke vraag, M. H.! die ik mij niet in staat gevoel op te lossen! De ligging onzer stad is zeker niet *ongezond* te heeten. De armoede, die bron van zoo vele ziekten en ellende, is hier zeker niet grooter dan in zoo vele andere plaatsen van ons vaderland. Maar mogen wij toch niet teregt wijzen (met erkenning van het vele goede dat hier verrigt is en verrigt wordt) op den allerellendigsten toestand der woningen voor de mindere klassen, en vooral op het gemis aan zuiver water in de armenbuurten hier ter stede? [1]). Immers het water uit de grachten opgeschept, die Delft in alle rigtingen doorkruisen, kan geen drinkbaar en gezond water heeten! Wat zijn toch die grachten en grachtjes anders dan groote riolen, die al de uitwerpsels eener bevolking van bijna 20,000 menschen opvangen! En hoe gebrekkig is die zoogenaamde spuijing of waterverversching! — Kunnen wij dan al niet met genoegzame zekerheid bepalen, welke de oorzaken zijn, dat de cholera in

---

[1]) De meeste choleragevallen zijn voorgekomen in die wijken, alwaar het water het slechtste was. In hoe verre goed voedsel en eene geregelde levenswijze kan strekken tot voorbehoedmiddel, dient te worden vermeld, dat in *geen openbaar gesticht* de ziekte zich heeft vertoond, en dat slechts 2 militairen zijn aangetast.

Delft zoo bij uitnemendheid geheerscht heeft, voorzeker ware het toch ook ten dezen opzigte wenschelijk, dat er voor betere woningen en voor drinkbaar en zuiver water ook voor de behoeftigen werd gezorgd.

Wat nu ten laatste betreft de overige ziekten die, behalve de cholera, in de laatste maanden hebben geheerscht, verdient het opmerking dat, in tegenoverstelling met 1848 en 49, de morbi intercurrentes menigvuldig waren. Meestal hadden zij eerst een gastrisch, later een catarrhaal, rheumatisch karakter. Cholerines waren talrijk. Borborygmi, ligte pijnen in het epigastrium, dolores colici, flatulentia waren aan de orde van den dag. En hoe vaak is onze nachtrust ook om pseudo-cholera gestoord! Bovendien hebben zich nog al vele intermittentes en enkele febres typhoïdeae vertoond. In December, toen de temperatuur veel kouder werd, veranderde het ziektekarakter geheel, en thans zijn het febres catarrhales, anginae, bronchitides en enkele genuine pleuritides en pneumoniae, die wij te bestrijden hebben.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

OVER DE UREUM-AFSCHEIDING IN VERBAND MET DE STOFWISSELING. — De vroeger in ons blad (Jaarg. III. p. 252) medegedeelde methode ter quantitatieve bepaling van het ureum, heeft, gelijk hare eenvoudigheid en gemakkelijke uitvoerbaarheid tegenover het tijdroovende der vroegere bepalingswijzen verwachten liet, aanleiding gegeven tot uitgebreider onderzoek van verschillende kanten. Bij gemis van quantitatieve ureumbepalingen in grooten getale, die elk voor zich genoegzame zekerheid bezaten, bleef zelfs een hoofdpunt, zoo als de verhouding van het ureum tot de omzetting der stikstofhoudende bestanddeelen des ligchaams onbeslist; getuige de uitval van C. SCHMIDT tegen de gevolgtrekkingen, die LEHMANN in zijn art. *Harn* (WAGNER'S *Handwb.*) op enkele proeven durft bouwen. (Zie *Characteristik der Epid. Chol.* p. 94.)

Wij achten, het ook in afwachting dat de voortzetting van dit onderzoek later nog belangrijker bijdragen tot de kennis der stofwisseling zal opleveren, van gewigt, alvast in het kort een en ander, wat thans reeds is aangewonnen, kortelijk aan te geven. TH. BISCHOFF in zijn boek: »*der Harnstoff als Maass des Stoffwechsels* 1853," en G. SIEGMUND in zijne dissertatie: »*de Ureae excretione nonnulla*, 1853 Berlin," en in een opstel in VIRCHOW'S *Archiv*. 1853 VI. Heft 2, handelende over den invloed van *Digitalis en Vagus-doorsnijding op de pisstofafscheiding*, zijn tot nog toe van hen, die zich dit onderwerp hebben aangetrokken, de beide eerste, die de verkregene uitkomsten publiek hebben gemaakt. BISCHOFF gaf daarvan later nog een overzigt in LIEBIG *und* WÖHLER'S *Ann. Oct.* 1853. Hij bepaalde bij een hond, een geheel jaar lang, dagelijks de hoeveelheid pisstof, die dit dier, onder de meest verschillende voorwaarden ten opzigte van zijne voeding, uitscheidde. Gedurende een tijdvak van vijf maanden onderzocht hij dit eveneens bij een konijn. Bij den mensch heeft hij getracht de quantitatieve verhouding van de pisstof onder gewone levensomstandigheden, gedurende een langer tijdsverloop en bij menschen van onderscheiden leeftijd en geslacht, te weten te komen.

Het bleek daaruit, dat de voorwaarden, waaronder ureum gevormd en uitgescheiden wordt, veel meer afwisselen en veel zamengestelder zijn dan men tot nu toe geloofde, zoodat er nog een tal van naauwgezette nasporingen gevorderd wordt, aleer men de wetten en de beteekenis dier uitscheiding bekend kan noemen. Het volgende acht bij niettemin ruimer kennisname waardig. De pisstof is genoegzaam onder alle omstandigheden het product der stofwisseling en der omzetting van de stikstofhoudende bestanddeelen des ligchaams. Zij ontstaat nimmer onmiddelijk uit het albumen van het bloed, gelijk vroeger sommige aannamen die er daarom ook niet de maatstaf in konden zien van de omzetting van stikstof in de verschillende organen. Alleen wanneer er lijm in het bloed komt, wat welligt nimmer onder gewone omstandigheden plaats heeft, lijdt deze regel eene uitzondering en is het ureum niet enkel een product van de omzetting der vaste ligchaamsdeelen. Hoewel nu het ureum pas uit de stofomzetting in de organen ontstaat, hebben toch de voedingsmiddelen door qualiteit en quantiteit er grooten invloed op. Het wordt wel gevormd bij volkomene onthouding van voedsel bij hongerlijden van het dier, maar toch bedroeg de hoeveelheid ureum bij rijkelijke voedering met enkel vleesch (4000 gramm.) in 24 uren 190 gramm., terwijl bij spaarzame voeding met aardappelen en vet (500 en 250 gr.), maar 6 tot 8 gramm. werden uitgescheiden.

Stikstofvrij voedsel bv. vet, beperkt de omzetting van de stikstofhoudende ligchaamsdeelen. Maar niet altijd neemt daarbij de hoeveelheid ureum af. Wanneer echter *alleen* stikstofvrij voedsel, bv. vet, gegeven wordt, nemen èn de omzetting van stikstofhoudende weefsels èn de hoeveelheid ureum beide af. Hetzelfde ziet men ook bij eene gelijktijdig rijkelijke voeding met vleesch. Maar wanneer men slechts zoo veel vleesch geeft als vereischt wordt om het dier zijn gewigt te doen behouden, wordt wel door het vet de omzetting beperkt, doch houdt de afname der ureumhoeveelheid daarmede geen gelijken tred. De hoeveelheid kan dan soms grooter zijn

dan bij voeding met hetzelfde gewigt vleesch zonder vet. De reden daarvan ligt in het volgende. Het is namelijk gebleken, dat *nimmer* al de stikstof van het binnen een bepaalden tijd in het ligchaam gebragte voedsel in de pisstof wordt wedergevonden. Er wordt een veranderlijk quantum in een anderen vorm uit het ligchaam verwijderd. In welken vorm en door welk orgaan is op het oogenblik nog onbekend. Dit niet in den vorm van pisstof uitgescheiden quantum stikstof beliep soms bij ontoereikende vleeschvoeding meer dan twee derde der geheele hoeveelheid, die opgenomen was. Bij rijkelijke vleeschdiëet was het nog minder, zoodat het naauwelijks in aanmerking kwam tegenover de hoeveelheid stikstof, die in den vorm van pisstof werd uitgescheiden. Het is vooral op grond hiervan, dat BISCHOFF aanneemt, dat het oorspronkelijke product van de stofwisseling der stikstofhoudende bestanddeelen des ligchaams alleen de pisstof is, waarvan hij vermoedt dat een gedeelte slechts nog verder bv. in koolzure ammonia wordt omgezet. Die koolzure ammonia zou dan de boven nog onbekend genoemde vorm voor het overblijvende quantum uit te scheiden stikstof zijn. Het vet nu schijnt die verdere omzetting van het ureum te beperken, vandaar dan ook, dat, gelijk boven gezegd is, hoewel het vet de vorming van ureum doet afnemen, toch de hoeveelheid ureum bij gelijktijdige voedering met vet en vleesch kan toenemen en zelfs grooter worden, dan bij voeding met hetzelfde gewigt vleesch alleen; want in dat geval blijft bijna al de omgezette stikstof in den vorm van ureum.

Eindelijk heeft ook het water invloed op dit deficit van pisstof in de urien. Want hoewel water en ureumgehalte der urin in naauw verband staan en specifiek zware urin steeds rijk, specifiek ligte steeds arm aan ureum is, hangt toch de geheele hoeveelheid ureum, die in een gegeven tijdsbestek wordt uitgescheiden, innig zamen met de hoeveelheid water. Veel urien, dus veel water, voert in denzelfden tijd ceteris paribus altijd meer pisstof weg dan weinig urien of weinig water. Die invloed van het water kan velerlei zijn. Het kan de oplossing en uittrekking der pisstof uit de organen bevorderen; het kan de vorming van pisstof zelf doen toenemen. Het kan, doordien het in rijkelijke hoeveelheid passerende spoedig de ureum uit het ligchaam verwijdert en de verdere boven vermoede omzetting in koolzure ammonia voorkomt, de hoeveelheid ureum, die door de urin wordt uitgescheiden, verhoogen, terwijl het niet in dien vorm uitgescheiden gedeelte stikstof afneemt. Daaruit laat zich begrijpen, waarom bij rijkelijke vleeschdiëet weinig van de stikstof in het ureum ontbreekt, bij spaarzame of geen vleeschvoeding daarentegen zeer veel; want in het eerste geval toch is de hoeveelheid urien meestal zeer groot, in het laatste geval zeer klein. Dezelfde verklaring schijnt men te moeten inroepen voor de toename van ureum, die door keukenzout wordt teweeg gebragt; een feit, dat door BISCHOFF later, na de uitgave van zijn boek (over de pisstof als maatstaf der stikstofomzetting) als voortzetting zijner proeven in de boven genoemde annalen is meegedeeld.

Na al het gezegde staat het voor het oogenblik vast, dat de hoeveelheid ureum onder bepaalde omstandigheden en in een bepaald tijdsbestek uitgescheiden, zelfs wanneer de urin geen andere stikstofverbinding bevat, niet als directe maatstaf voor de omzetting der stikstofhoudende organische ligchaamsdeelen mag beschouwd worden. Intusschen blijft het daarvoor van groot gewigt en het komt er nu maar op aan, de voorwaarden van zijn vorming en uitscheiding nader te leeren kennen.

A. G. SIGMUND stelde eenige proeven met konijnen in het werk, volgde dezelfde methode van LIEBIG, maar sloeg geen acht op het keukenzout, dat BISCHOFF eerst uit de urine verwijderde, alvorens hij tot de bepaling van het ureumgehalte der urine overging. Zijne resultaten waren, met betrekking tot het dier in gewone omstandigheden en onder voedering met koolsbladen, dat de hoeveelheid ureum, die dagelijks wordt uitgescheiden, afneemt met de hoevèelheid voedsel, dat daarentegen naarmate deze spaarzamer is, het ureumgehalte der urine toeneemt; in de derde plaats, dat bij spaarzamer voedsel de hoeveelheid ureum in betrekking tot dit grooter wordt. Het besluit, dat het dus ten koste van het ligchaam voortdurend gevormd werd, ligt voor de hand. De regel, die uit de beide eerste resultaten kan afgeleid worden, dat het ureum de maatstaf is der stofwisseling, is, gelijk wij zoo even zagen, door BISCHOFF. SIGMUND stelde voorts proeven in het werk op dezelfde konijnen met cubeben en extr. aeth. cantharidum, en zag dat daardoor de geheele hoeveelheid ureum zoowel, als het procentgehalte der urine hooger steeg dan ooit te voren. Ook in verhouding beschouwd tot eene gewigtshoeveelheid voedsel, nam het toe. Wanneer men daarbij nog in aanmerking neemt, dat de dieren na die proeven aanzienlijk in gewigt waren afgenomen, dan ligt het door SIGMUND te trekken besluit voor de hand, dat beide middelen in hooge mate de stofwisseling bepaaldelijk de omzetting der stikstofhoudende deelen versnellen. Op welke wijze en langs welken weg dit effect wordt teweeggebragt, dit ligt buiten het door SIGMUND in het werk gestelde onderzoek. — Later heeft dezelfde in VIRCHOW's *Archiv.*, volgens proeven op konijnen, een en ander medegedeeld, over den invloed van digitaline en van doorsnijding van den N. Vagus op de uitscheiding van ureum. Wat de proeven met het eerste konijn leerden, komt hierop neder, dat de digitaline, gelijk ook STANNIUS gevonden heeft, den pols niet verlangzaamt, zoo als TRAUBE dit zag bij den hond en men bij den mensch insgelijks aanneemt. In het oog loopend was de werking der digitaline op de uitscheiding van ureum; onder gelijke voeding bragt digitaline vermeerdering der hoeveelheid urine teweeg, tegelijk was die zwaarder geworden, maar (in strijd met het boven in normalen toestand als regel door BISCHOFF gevondene) werd er tevens minder ureum uitgescheiden. Gelijk wij boven zagen, deden dus cubeben en cantharidine de ureumuitscheiding toe, digitalis deed die afnemen. Toch zijn alle drie diuretica en betoonden zich dit ook in deze proeven. Een tweede proef leverde dezelfde resultaten. In het oogloopend bij beide is de in verhou-

ding tot het voedsel toegenomen uitscheiding van water met in het eerste geval absolut, in het tweede relatief verminderde ureumuitscheiding.

Bij de bekende theorie nopens de gevolgen van vagusdoorsnijding, waarbij de pols frequenter, tegenover die van het gebruik van Digitalis, waarbij zij verlangzaamd pleegt te worden, was het niet onbelangrijk het effect dier doorsnijding op de ureumuitscheiding na te gaan. SIGMUND deed dit, en vond dat onder gelijkblijvende voeding hare hoeveelheid een derde grooter was geworden, terwijl tevens de hoeveelheid urine aanzienlijk was vermeerderd. Bij de vagusdoorsnijding aan een tweede konijn in het werk gesteld, was wel de hoeveelheid uitgescheiden ureum toegenomen, maar niet in zoo aanmerkelijke mate. Toch moet men den directen invloed der vagusdoorsnijding op de ureumuitscheiding ontkennen, want in een derde proef bleek die in plaats van toe — veeleer afgenomen te zijn. Bij het nagaan dier proeven in hare bijzonderheden blijkt, dat de hoeveelheid ureum in directe verhouding staat tot de algemeene verwarring in het gestel, die met de zenuwdoorsnijding gepaard ging. Hoe langer de abnorm verhoogde polsfrequentie duurde, hoe onrustiger het dier was, hoe sterker zijn dorst en hoe vaker de urine zuur werd gevonden, des te aanzienlijker was het gehalte aan ureum. Wanneer men dit resultaat met dat der proeven met canthariden en cubeben vergelijkt, waarbij insgelijks de dieren sterker werden aangegrepen, dan rijst het vermoeden, dat de voormalige ureumafscheiding niet van eene bijzondere aandoening der nieren maar veeleer van een algemeen koortsachtigen toestand der dieren is af te leiden. SIEGMUND geeft ten slotte in bedenking of niet de ureumuitscheiding ter beoordeeling van de intensiteit der koorts zou kunnen dienen. Eene vraag, die in vago reeds vroeger toestemmend beantwoord kon worden (Zie LEHMANN'S *Phys. Chemie* III. p. 168 2de edit.), maar die na het nu mogelijk geworden naauwkeuriger onderzoek bepaalder gesteld moet worden.

BLOEDUITSTORTING IN DE GLANDULAE SOLITARIAE VAN HET RECTUM BIJ JONGGEBORENEN. In het *Zeitschr. der Gesellsch. d. Aerzte zu Wien* Jan., deelt Dr. SCHULER drie gevallen van haemorrhagie der dikke darmen van pasgeborenen mede, waar na den dood de gl. solitariae met bloed opgevuld werden gevonden. Bij de lijkopening zag men, nadat de met bloed vermengde faeces verwijderd waren, de oppervlakte van de dikke darmen met linze- tot erwt-groote, ronde, donkerrood gekleurde, gemakkelijk verschuifbare, vaste, uitpuilende gezwelletjes bezaaid. In het daartusschen gelegen, gelijkmatig bleekrood gekleurd slijmvlies kon ook met de loupe geen verlies van zelfstandigheid ontdekt worden. In het midden van deze verhevenheden zag men eene vlakke, ingedrukte plaats ongeveer ter grootte van een hennipzaad, die evenmin eenig spoor van opening vertoonde. Bij het insnijden vloeide eene vrij aanzienlijke hoeveelheid rood gekleurd vocht uit, waarin onder het mikroskoop duidelijk bloedligchaampjes en korreltjes gezien werden. De aderlijke vaten, die van de dikke darmen uitgingen, waren in één geval met zeer veel, in de beide andere met de gewone hoeveelheid bloed gevuld, de darmscheilklieren waren eenigzins gezwollen en rood gekleurd. Van de drie kinderen, waar deze toestand na den dood aangetroffen werd, waren twee zwak en slecht gevoed. In twee gevallen was geen diarrhae voorafgegaan; in het derde was zij vroeger aanwezig, doch was aanmerkelijk verbeterd, toen de haemorrhagie plaats vond. In twee gevallen was evenzeer in het rondom den anus gelegen bindweefsel bloeduitstorting ontstaan, welke zich reeds gedurende het leven als verscheidene roodachtig blaauwe, vaste knobbels van de grootte van erwten of hazelnooten openbaarde. Bij één kind waren tevens over de geheele huid ecchymosen verspreid en alle 3 gevallen eindigden, binnen korten tijd met den dood onder verschijnselen van algemeene anaemie. De beschrevene gezwelletjes van de dikke darmen kwamen in plaatsing en vorm geheel overéén met de gl. solitariae der dikke darmen ofschoon deze naar alle rigtingen tot een 4—6voudigen omvang waren uitgezet. De bloeduitstorting in den darm en in de folliculi had zich in alle 3 gevallen alleen tot de dikke darmen bepaald.

BRONCHOPHONIE, PECTORILOQUIE, EGOPHONIE. — In de vergadering der *Berliner Gesellsch. f. Wiss. Medicin* van 31 Oct. 1853, werd door Dr. HOPPE eene verhandeling over het ontstaan dezer verschijnselen voorgedragen, waarin voornamelijk de door LAENNEC gestelde onderscheiding wordt verdedigd tegen SKODA, die, gelijk bekend is, deze verschillende nuances van stem onder éénen naam brengt en als de eenige oorzaak daarvan, het medeklinken van verschillende de bronchia omgevende media (*Consonans*) aanneemt. Deze oorzaak is klaarblijkelijk door SKODA veel te algemeen gesteld, daar het bekend is, dat consoneren bijna onmogelijk in de lucht, zelfs niet in eene afgeslotene ruimte, kan ontstaan, en dat tot haar ontstaan zoodanige elastieke ligchamen gevorderd worden, van welke éene of twee afmetingen, in verhouding tot de derde, zeer klein zijn (snaren, staven, gespannen vliezen enz.); deze voorwaarden nu ontbreken geheel bij pleuritisch exsudaat en bij verdigting van het longweefsel zonder vorming van digt onder den borstwand liggende cavernen.

Wanneer men derhalve in de beide laatste gevallen bij de auscultatie de stem duidelijk verneemt in de plaats van het normale chaötische brommen, zoo kan men dit alleen toeschrijven aan *eenvoudige overbrenging* en *voortleiding* der geluidgolvingen uit de lucht der bronchia in de hen omgevende vaste massa: *ware consonance* kan alleen plaats grijpen, wanneer luchthoudende holten door eenen dunnen, vasten, elastieken wand van het ausculterende oor worden gescheiden. — De onderscheiding tusschen bronchophonie en pectoriloquie is dus geenszins eene ongegronde, doch berust op het verschil dat er bestaan moet tusschen eene door eene vaste middenstof *voortgeleidde* en eene door consonance *versterkte* stem. Daarmede overeenkomstig is

ook het timbre van beide stemsoorten verschillend: het karakteristieke der bronchophonie ligt niet, gelijk bij de pectoriloquie, in de *intensiteit* der stem, doch in een *bijzonder gewijzigden toonklank.*

Ook de egophonie neemt Dr. HOPPE in zijne bescherming: hij heeft die slechts bij versch uitgestorte pleuritische exsudaten gehoord en gelooft, dat zij uit interferenties der hart- en slagaderbewegingen, die zich aan de vloeistof zouden mededeelen, moet verklaard worden. (*Deutsche Klinik,* 1853 n°. 52.)

VERSLAGEN.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

Vergadering der 1ste *Sectie,* 17 *November* 1853. — Dr. GILDEMEESTER vertoont twee *tumores mammae,* waarvan hij met Prof. VROLIK en Dr. DUSSEAU een anatomisch onderzoek heeft in het werk gesteld. Beiden, uit het Museum Vrolikianum afkomstig, waren vóór vele jaren geëxtirpeerd en op spiritus bewaard geworden. In het eene geval had de vrouw de operatie vele jaren overleefd en zij, aan wie het andere gezwel had behoord, was nog in leven.

De beide gezwellen zijn twee belangrijke specimina van de reeks der goedaardige tumores mammae, die met eenvoudige hypertrophie dezer klier aanvangende, met vele tusschenvormen, door schijnbaar heteroplastische, uitgebreide en woekerende gezwellen gesloten wordt.

Het eerste gezwel heeft eene rondachtige gedaante en is nog door overblijfselen van onveranderd klierweefsel hier en daar omgeven. Het heeft ongeveer de grootte van twee mansvuisten, is omschreven en op het gevoel vast van consistentie. De huid, die hetzelve bedekt, is normaal van voorkomen, verschuifbaar over het gezwel: de tepel is naar binnen getrokken. Op eene versche doorsnede vertoont de tumor eene witte, eenigzins roodachtige kleur, op vele plaatsen met geele plekken doormengd: reeds met het bloote oog ontdekt men daarin een vezelachtigen bouw, met sterk golvend verloop der vezels. In den omtrek, beantwoordende aan de plaats, waar zich uitwendig de tepel bevindt, ziet men eene roode, weekere, korrelige, roodbruine massa van de grootte eener kastanje, welke, zoo als door mikroskopisch onderzoek bevestigd werd, uit overblijfselen van uitgestort bloed bestaat. Deze massa gaat in haren omtrek allengs in het vezelig weefsel over en schijnt door concentrische, door bloedextravasaat gescheidene lagen van dit laatste omgeven te zijn.

Wanneer men niet zeer dunne sneedjes van dit gezwel onder het mikroskoop onderzoekt, ontdekt men daarin niet anders dan stevige, sterk gegolfde bindweefselbundels, die door toevoeging van azijnzuur verbleken en vele aan beide uiteinden spits uitloopende kernvezelen bezitten. Overigens zijn groepen van groote vetcellen en vele vetdroppels door de vezelbundels verspreid. Als men echter zeer dunne doorsneden onderzoekt, blijkt het weldra dat op onderscheidene plaatsen, midden tusschen het vezelig weefsel zich elementen van het normale weefsel der borstklier bevinden, zoowel groepjes van tot klierkorreltjes vereenigde acini met hun epithelium en dikken wand, als talrijke melkbuisjes, die zich op de dwarsche doorsnede als met een eigen wand omgevene alveoli voordoen en waarin op vele plaatsen het bekleedend cylinderepithelium duidelijk kon herkend worden. De bindweefselbundels van het gezwel wijken uitéen om deze blaasjes en kanalen tusschen zich op te nemen en omvlechten ze in allerlei rigtingen. Vele cellen van schijnbare tela adiposa schenen niet anders dan met vet gevulde klierblaasjes te zijn. De overgangen toch van ledige holten tot geheel met een vetdroppel opgevulde, waren op vele plaatsen waar te nemen. Ook ziet men onderscheidene openingen in het weefsel tegen haren wand aan met een fijn korrelig vet bedekt. Het kon dus waarschijnlijk genoemd worden dat sommige der groote vetcellen ontstaan zijn uit klierblaasjes, waarvan het epithelium de vetmetamorphose heeft ondergaan.

Het valt niet moeijelijk uit deze korte beschrijving van het weefsel des gezwels, tot den aard van hetzelve te besluiten. Vroeger zoude men het een sarkoma genoemd hebben. Een naauwkeurig onderzoek echter leert dát men hier niet met een op zichzelf staand, op eene omschrevene plaats der klier ontwikkeld nieuw product te doen heeft, doch dat daarin niet anders voorkomt dan eene bovenmatig ontwikkelde *tela interlobularis,* eene hypertrophie van het in den normalen staat tusschen de klierkwabjes en klierkorreltjes voorkomend bindweefsel, dat hier de eigentlijke klierelementen verdrongen heeft, waardoor ze geatrophiëerd zijn en voor een gedeelte door vetmetamorphose van hunnen inhoud tot vetcellen zijn overgegaan. Deze soort van gezwellen, ook door LEBERT goed beschreven, behooren ontwijfelbaar tot zoogenaamde goedaardige voortbrengselen, d. i. men heeft noch een invloed van dezelve op de algemeene voeding van het organisme, noch recidive na de verwijdering te vreezen, hetzij op de plaats zelf, hetzij in andere organen.

De tweede borstklier vertoont eene structuur, die, hoe vreemd zulks ook bij den eersten oogopslag moge schijnen, wat de hoofdzaken betreft, naauw verwant is, aan de zoo straks beschrevene. Deze mamma is overgegaan in een onregelmatig, gekwabd gezwel, dat ongeveer de grootte van een kinderhoofd zal bezitten. De uitwendige huid is op vele plaatsen door rondachtige knobbel- of wratvormige verhevenheden, die van het gezwel uitgaan, vooruitgedrongen of, naar het schijnt, ook doorboord, hoewel het niet zeker is, dat zulks niet aan eene maceratie der oppervlakkige lagen door den spiritus, waarop het gezwel lang is bewaard geworden moet worden toegeschreven, vooral omdat zich geene sporen van bestaan hebbende verzwering der huid vertoonen. De borsttepel is normaal van gedaante en plaatsing. Normale kliergedeelten zijn in het door spir. zeer verhard praeparaat, niet te onderscheiden.

Het weefsel van de kwabben van het gezwel is over het algemeen zeer vast; op de doorsnede vertoont het een eigenaardig, moeijelijk juist te beschrijven aanzien en dat eenigzins, hoewel het veel onregelmatiger is, aan takken en bladen eener plant herinnert. Van uit den basis der kwabben toch heeft het weefsel een vezelig zich eenigermate straalsgewijs naar de peripherie uitstrekkend verloop. Tusschen dit vezelig gedeelte bevinden zich talrijke, rondachtige, kleine openingen, die tot kanaaltjes leiden en waarvan vele in groepen bij elkander staan, het weefsel een poreus aanzien gevende. Bovendien treffen ons vooral vele wratachtige, hanenkam- of bloemkoolvormige uitwassen, die zich óf in schijnbare kysten bevinden, die zij voor een gedeelte opvullen en met welker wand zij op een of twee plaatsen naauw zamenhangen, of naauw omgeven worden door het overig weefsel van het gezwel, hoewel zij daarmede slechts op eene beperkte plaats zamenhangen en er voor het overige geheel uitgeligt kunnen worden.

De bloemkoolvormige vegetatiën herinneren ook, wat haar fijner maaksel betreft, geheel aan die, welke wij ook in andere normale of pathologische holten aantreffen, bv. aan de corpora Pacchioni der arachnoïdea, aan de vegetatiën der eijerstokskysten, enz. Zij vertoonen zich onder het mikroskoop als langwerpige, gesteelde ligchamen met een rond of veelvuldig gespleten uiteinde. Zij zijn uitwendig met eene zamenhangende laag epithelium bedekt. Inwendig bezitten zij geene holte, doch zijn solide, bestaande uit digt bindweefsel waarvan de vezels evenwijdig in de lengterigting verloopen. De jongere papillen zijn meer doorschijnende dan de oudere en vertoonen talrijke verlengde kernen en kernvezelen. De ontwikkeling dezer vegetatiën geschiedt geheel op dezelfde wijze als die van de weivliezen en andere weefsels.

Onderzoekt men het overig weefsel onder het mikroskoop dan kan men niet twijfelen of ook hier treft men de ziekelijk veranderde normale klierelementen aan. Terwijl echter in 't eerste geval eene hypertrophische ontwikkeling van het interlobulaire bindweefsel had plaats gevonden, vindt men hier eene sterke vergrooting en verwijding der eigentlijke klierbestanddeelen, vooral van de melkbuisjes, welke voornamelijk van het haar inwendig bekleedend cylinderepithelium te herkennen zijn. Op de overlangsche doorsneden doen zij zich als kanalen van grootere of kleinere doormeting voor, waarvan vele digt nevens elkander verloopen: op de dwarsche doorsnede meent men een alveolair weefsel voor zich te zien. In enkele praeparaten gelukte het in deze kanaaltjes zich de papillaire woekeringen te zien uitstrekken. Deze gaan blijkbaar van den wand der melkkanaaltjes, misschien ook van de acini uit. Wat het vezelig weefsel betreft, dat de genoemde deelen omgeeft, zoo bestond dit eensdeels uit jonge, uit gekernde cellen ontwikkelde vezelcellen, anderdeels uit breede, platte, zacht gestreepte. en eenigzins glinsterende stroken, die aan org. spiervezelen doen denken, deze vezelen trokken zich door azijnz. zamen; door potasch zwellen zij eenigzins op en worden zeer helder, door Acid. nitr. veranderen zij weinig, en doorkruisen het weefsel in allerhande rigtingen.

Gelijksoortige gezwellen zijn in den laatsten tijd door vele ontleedkundigen beschreven geworden. Het eerst zijn zij naauwkeurig waargenomen en beschreven door JOHANNES MÜLLER, die er den naam van *cystosarkoma phyllodes* aangegeven heeft, en wiens beschrijving ook bij ROKITANSKY e. a. teruggevonden wordt.

Het is thans, door latere onderzoekingen gebleken, dat de gezwellen, die men vroeger met het oog op hunnen hoofdzakelijk vezeligen bouw met daarin geplaatste holten Cystosarcomata genoemd heeft, wanneer men ze aan een naauwkeurig anatomisch onderzoek onderwerpt, niet allen dezelfde structuur vertoonen. Bepaaldelijk geldt dit van het zoogenaamd Cystosarkoma mammae, LEBERT, BIRKETT e. a. hebben in vele dezer gezwellen niet anders dan eene hypertrophische ontwikkeling òf van het tusschen de afscheidende elementen der klier aanwezige bindweefsel, of van de klierkorrels, acini en ductus lactiferi, of van alle deze deelen gezamenlijk, herkend. Ook het tweede der straks beschrevene gezwellen behoort tot deze groep van ziekelijke veranderingen der borstklier. Alleen het te voorschijn treden van talrijke woekerende vegetatiën uit den wand der melkbuisjes en het verdringen der overige weefseldeelen dientengevolge geeft aan deze soort van gezwellen een eigenaardig voorkomen, dat bij een oppervlakkig onderzoek hunnen aard ligt zou kunnen doen miskennen. Wanneer men den vorm dezer papillaire woekeringen en hare plaatsing beschouwt, kan al ligt de vraag opkomen, of zij niet voor veranderde klierkorreltjes zouden moeten gehouden worden. Werkelijk heeft BIRKETT ze als onvolkomen ontwikkelde klierelementen beschouwd, en MECKEL houdt ze voor geinverteerde klierkwabjes. De structuur echter dezer produkten, die geheel uit vezelig of fibroplastisch weefsel bestaan, zonder eene holte te bezitten, pleit tegen zoodanig eene beschouwingswijze, waarmede ook vooral in strijd is, dat deze vegetatien ook op geheel andere plaatsen, in kystoïden der testes, van de eijerstokken enz. voorkomen.

Uit het onderzoek dezer gezwellen volgt dus, dat beiden tot de waarschijnlijk partiële hypertrophien der borstklier behooren, waarbij in het eerste meer de tela conjunctiva interlobularis, in het tweede de klieracini en melkbuisjes abnormaal ontwikkeld zijn. Gelijk à priori uit dit zamenstel te verwachten is, behooren beide tot de goedaardige weefselveranderingen, recidiven na de wegname van zulke borstklieren zijn dus ook niet waargenomen. De aanwezigheid der papillaire vegetatiën vermindert deze goedaardigheid niet.

Daarop vraagt Prof. VAN MAANEN het woord om, naar aanleiding van hetgeen onlangs in de Akademie van Wetenschappen door den Heer SCHLEGEL over het verschil van kleed bij vogels en zoogdieren gezegd is, aan de vergadering eene waarneming tot hetzelfde onderwerp behoorende mede te deelen. Na gesproken te hebben over de standvastigheid der kleur van de bekleedselen bij vogels en zoogdieren, waar de jongen met dezelfde

kleuren prijken, welke de ouders vertoonen, verhaalt Spr. dat hij van twee zwartblaauwe duiven, licht kastanjebruine jongen heeft verkregen met witte staarten, welke op hare beurt later weder zwartblaauw gekleurde duiven voortbragten. De omstandigheden waaronder deze duiven uitgebroed waren, waren altijd dezelfde gebleven, in het voedsel, de woning enz. waren geene veranderingen gebragt, toen de gemelde kleursverandering bij de jongen werd waargenomen. Spr. wenscht gaarne opheldering van de vergadering over deze waarneming en vraagt of zij niet analogie aanbiedt met het voorkomen van albinos bij menschen en sommige zoogdieren. Prof. VROLIK brengt daarop in het midden dat, ook bij andere dieren dergelijke veranderingen van kleur niet zelden waargenomen zijn, en haalt het voorbeeld aan van den zwarten panther, die soms in het nest van gevlekte is aangetroffen, van de paarden van verschillende kleur, die met de Spanjaarden naar Centraal- en Zuid-Amerika werden overgebragt en na geruimen tijd in den wilden staat te hebben doorgebragt, allen één van kleur geworden zijn, alsmede andere voorbeelden om te bewijzen dat de domesticiteit voor het onstaan van kleurspelingen bevorderlijk was. Na eenigen twijfel betreffende de gevolgtrekkingen uit sommigen dezer waarnemingen te hebben geopperd, verklaart de Heer VAN MAANEN dat de door hem gemaakte waarneming eenigzins op zich zelf staat en door het aangevoerde niet genoegzaam wordt opgehelderd.

Voor het sluiten der vergadering deelt Prof. VON BAUMHAUER nog eene nieuwe wijze van aanwending mede van de gevulkaniseerde kaoutchouk, tot het sluiten van wijde glazen fleesschen. Door deze laatsten namelijk met eene eenvoudige glazen schijf te bedekken en daaromheen een cirkelvormige band van genoemde stof te plaatsen, wordt door de zamentrekking dezer laatste de flesch luchtdigt gesloten. Door anatomische en andere praeparaten op deze wijze af te sluiten, heeft men onder anderen het voordeel van ze zonder veel omslag weder uit de fleesschen te kunnen nemen.

BOEKAANKONDIGING.

P. HARTING. *Mikroskopische voorwerpen uit beide organische rijken. Beknopte handleiding voor beginnende praktische beoefenaars der mikroskopische weefselleer van planten en dieren.* Met 3 platen. Tiel bij CAMPAGNE, 1854. VII en 323 blz.

Onder dezen titel is het *vierde deel* van HARTING'S teregt hooggeschat werk »*Het Mikroskoop*" ook afzonderlijk verkrijgbaar gesteld. Wij juichen deze inrigting, als zeer bevorderlijk voor eene meer algemeene verspreiding, van harte toe, ja wij hopen niet onbescheiden te zijn, door er bij te voegen, dat wij voor velen eene dergelijke afzonderlijke uitgave ook van het tweede deel wenschelijk zouden geacht hebben. Onder die »velen" toch bedoelen wij vooral hen, die zich gaarne eenige vaardigheid in het gebruik van het mikroskoop zouden willen eigen maken, maar die eenig bezwaar vinden in het uitvoerige en het kostbare van een vierdeelig werk. Hoe belangrijk toch, ja hoe onontbeerlijk voor hem, die grondige mikroskopische studiën wenscht te maken, de kennis zij van het mikroskoop als werktuig en van diens ontwikkelingsgeschiedenis, — de gewone prakticus, wien slechts een zeer beperkte tijd ten dienste staat, beoogt hoofdzakelijk slechts het gebruik voor zijn bijzonder doel. Heeft hij zich door het tweede deel de manipulatiën en wat verder vereischt wordt, eigen gemaakt, heeft hij eenmaal *leeren zien*, dan is hem voorzeker bovenstaande handleiding eene uitmuntende oefenschool, na het doorloopen van welke bij in staat zal zijn om met vrucht het mikroskoop in zijn dagelijkschen werkkring toe te passen. Overtuigd als wij zijn van de waarheid dezer laatste stelling en wenschende zoo veel wij vermogen, bevorderlijk te zijn aan de bereiking van het nuttige doel, dat de schrijver zich heeft voorgesteld, haasten wij ons de aandacht der lezers van dit blad, op het nieuw verschenen werk te vestigen.

Het bevat »voorbeelden tot oefening" zoowel uit het planten- als uit het dierenrijk: geene weefselleer. Men verwachte echter geen droogen catalogus, maar de aangegevene en vaak door afbeeldingen opgehelderde voorbeelden worden tevens genoegzaam besproken, om den onderzoeker in staat te stellen tot het vatten van het verband en de beteekenis van de voorwerpen, welke hij beschouwt. Daarbij wordt aan het geheel zoo veel mogelijk eenheid gegeven, door de inlassching van twee hoofdstukken, welke in eene reeks van aphorismen de levensgeschiedenis, zoowel der plantaardige als der dierlijke cel bevatten.

Men beschouwe dit werk ook niet alleen als eene handleiding voor beginners, zoo als de titel, zeer bescheiden, luidt. Ook de meergevorderde mikroskopist en histoloog zal het boek niet uit de hand leggen, zonder veel daaruit te hebben geleerd en hier en daar nieuwe waarnemingen er in te hebben aangetroffen. Met belangstelling zal hij HARTING'S gevoelen vernemen over de cel als secretie-orgaan, over elastine over basement membrane, over bloedligchaampjes-houdende cellen, over het zenuwmerg en meer andere in den laatsten tijd veelvuldig besproken zaken. Eindelijk zal de aanhaling der zoo verspreide literatuur over de mikroskopische planten en dieren zeker aan velen welkom zijn.

In de »errata" misten wij eenige drukfouten, die voor zoo verre zij in de noten voorkomen, alwaar de lezer naar de afbeeldingen verwezen wordt. voor den beginner moeijelijkheid zouden kunnen opleveren; wij bedoelen pag. 10, 14, 15, 35, 77, 161, 175 en 211, alwaar verkeerde cijfers gevonden worden. J. M. S.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

ENGELAND. — Door Dr LOUDER LINDSAY geneesheer van een Cholera-hospitaal in Engeland is eene reeks van proeven genomen om de Cholera van den mensch op dieren over te planten. Het is hem ten slotte gelukt de ziekte gelijktijdig bij drie honden en eene kat op te wekken. Twee van de honden stierven spoedig onder alle verschijnselen van Cholera, hetgeen bevestigd werd door de karakteristieke verschijnselen in de cadavers. Het Edinburg Medical and Surgical Review zal in het Nummer van April deze onderzoekingen volledig mededeelen.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. Bij Z. M. besluit van 23 Jan. zijn tot leden der respectieve provinciale commissiën van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt benoemd te Zwolle Dr. J. H. PETERS te Kampen, in plaats van wijlen Dr. DASSEN; te Arnhem Dr. G. J. LUCHTMANS te Zutphen, in plaats van wijlen Dr. STORK; te 's Gravenhage Prof. G. C. B. SURINGAR te Leyden in plaats van wijlen Prof. MACQUELYN; te Dordrecht de Apoth. A. F. VAN DER VLIET te Rotterdam in plaats van den Heer A. G. DE GRAAFF, eervol ontslagen; te 's Hertogenbosch de Apoth. W. M. VAN HOUTEN aldaar, in plaats van den Heer A. S. VAN HAL, eervol ontslagen.

— Naar men verneemt is door den Heer Inspecteur van de Geneeskundige dienst bij de Landmagt aan de eerst aanwezige Officieren van Gezondheid eene circulair schrijven gerigt, om met overleg van de mil. autoriteiten opgave te doen van den gezondheidstoestand van hunne respective garnizoensplaatsen, zoowel wat betreft de nadeelige invloeden aan de plaats eigen, als wat aangaat de gebreken aan de gebouwen tot huisvesting der manschappen en paarden, het drinkwater enz. met verzoek tevens aan te geven de middelen, welke ter verbetering of vernietiging der schadende magten zouden kunnen aangewend worden.

— In het kantongeregt N. IV te Amsterdam zijn tot eene boete van ƒ 25 veroordeeld, wegens het uitoefenen van eenen anderen tak der geneeskunde, dan waartoe zij bevoegd waren, de Apothekers J. J. ROMPELMAN en J. W. L. COCX. De eerstgenoemde wegens de behandeling gedurende 10 of 11 dagen van een kind aan stomacace gangraenosa lijdende, hetwelk daarna op 31 Nov. naar het Gasthuis getransporteerd zijnde, denzelfden dag overleed. De tweede wegens het verkoopen van Cholerakruiden met voorschrift van gebruik. Het is bij het eerste vonnis ten overvloede gebleken, dat tot constatering van onwettige praktijk, het confisceren en identifieren van de voorgeschreven geneesmiddelen niet noodig is, maar het feit alleen door getuigenverhoor kan geconstateerd worden.

— Door het ophanden zijnde vertrek van Dr. V. D. MEER MOHR, zal de betrekking van Interne in het Buiten-Gasthuis alhier vacant komen.

— Den 17den Januarij is in den ouderdom van 67 jaren overleden de Heer A. BAKKER, Heel- en Vroedmeester te Amsterdam.

OOST-INDIE. — Door den Gouverneur-Generaal is aan den chef der geneeskundige dienst aldaar Dr. W. BOSCH een tweejarig verlof tot herstel van gezondheid verleend.

— Hoewel geene bepaalde epidemische ziekten in deze bezittingen schijnen te heerschen, althans in hevigen graad, worden toch telkens nog plaatsen opgegeven, waar de cholera in meer of mindere mate heerscht, vooral op Sumatra's Westkust.

BIBLIOGRAPHIE.

G. J. Mulder: De voeding van Nederlanders. Rotterdam, 1854, H. A. Kramers. ƒ 0,80.

E. Lumpe: Compendium der practischen Geburtshilfe. IIIte Aufl. Wien, 1854. Braumüller. 1½ thl.

P. Guislain's: Klinische Vorträge über Geistes-Krankheiten. Deutsch mitgetheilt von *H. Laehr.* Berlin, 1854, A. Hirschwald. 3 thl. 24 ngr.

H. F. Germann: Die Geburtshilfliche Poliklinik zu Leipzig in ihrem Vertheidigungs-Kampf gegen Hofrath Prof. *D. Jörg.* Nebst zwei Tafeln. Leipzig, 1853. L. Voss. 2⅓ thl.

A. Hannover: Das Mikroskop, seine Construction und sein Gebrauch. Leipzig, 1854. L. Voss. 28 ngr.

K. W. Ideler: Zur gerichtlichen Psychologie. Eine Auswahl von Entscheidungen der Königlichen Wissenschaftlichen Deputation für das Medicinal-Wesen. Berlin, 1853. Hirschwald. 1 thl. 12 sgr.

N. Pirogoff: Klinische Chirurgie. Eine Sammlung v. Monographiën. 1°. Heft. Leipzig, 1854. Breitkopf u. Härtel. ⅔ thl.

Lengyel de Przemysl: Die Heilquellen u. Bäder Ungarns, Siebenbürgens. u. s. w. Pesth, 1854. Geibel. 1⅓ thl.

A. Reinvillier: Cours élémentaire d'hygiène en vingt-cinq leçons. Paris, 1854. Labé. fr. 3.50.

E. Lévrat: Du Cholera, son début, de quelques précautions à prendre et des premiers soins à donner aux malades. Paris, 1853. Chez tous les libraires. fr. 0.50.

J. F. Payen: Etudes sur l'assistance publique à Paris. Paris, 1854. Imp. de Remquet. 1½ feuill.

J. Delioux: Etudes sur les maladies périodiques. 2½ feuill. Paris, 1854. Impr. d'Hennuyer.

E. de la Mare: Guérison de la phthisie pulmonaire par l'hélicine. Paris, 1854. Maillet-Schmitz.

P. Foissac: De la Météorologie dans ses Rapports avec la science de l'homme et principalement avec la médecine et l'hygiène publique. II vol. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 15.00.

E. Triquet: Recherches pratiques pour servir à l'histoire des maladies de l'oreille. 3¼ fr. Paris, 1854. Imp. de Remquet.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 4 FEBRUARIJ 1854. 5.

GENEESKUNDIGE POLITIE.

Onder de voortbrengselen in de geneeskundige litteratuur van den laatsten tijd is er een dat, vooral op dit oogenblik, waarin de geneeskundige staatsregeling van ons land, zoo wij hopen, op een keerpunt staat, de aandacht in volle mate verdient. Het is een onlangs verschenen geschrift van C. VOGEL, dat ten titel voert: »*Die Medicinische Polizeiwissenschaft, theoretisch und practisch dargestelt fur Polizeibeamte, Aerzte und Apotheker.*"

De schrijver, die meer dan 25 jaren in eene staats-geneeskundige betrekking gewerkt heeft, en thans in het Groothertogdom Sachsen-Weimar-Eisenach aan het hoofd der geneeskundige zaken staat, legt in dit werk de beginselen bloot, die naar zijn inzien voor de geneeskundige politie moeten gelden, en naar welke hij zelf in zijn bestuur geleid wordt.

Met zulk een regt dus als hij over geneeskundige politie mag spreken, verdient zijn werk, voor ieder, wie het begrijpt, dat staatshandelingen in de eerste plaats op ondervinding behooren te berusten, een zorgvuldig onderzoek. Het verdient zulks te meer, omdat de S. in menig opzigt afwijkt van zijn voorgangers, onder anderen van den in ons land wel het meest bekenden SCHURMAYER.

S. werd bewogen tot de uitgave van dit werk, door den uitgedrukten wensch van den beroemden MOHL, dat een in juiste stelselmatige orde en met de noodige zakenkennis bearbeid werk over geneeskundige policie eene levendig gevoelde behoefte zou bevredigen. SCHURMAYER's handboek voldoet in dit opzigt, naar V. meening, aan de behoefte niet. Bij al de verdiensten van dat werk ontbreekt daarin de stelselmatige ordening en blijkt het, dat het den schrijver aan eigene ondervinding ontbreekt, zoo als men die bij het practisch leven in het geneeskundig bestuur kan verkrijgen. Bovendien kwam het genoemde werk reeds in 1848 uit, en sedert dien tijd is eene vloed van litteratuur verschenen, welke daarin dus niet kon worden in acht genomen, en is voor eene grondige toetsing van de eischen die daarbij zijn uitgesproken, nu de groote opgewektheid van dien tijd, in eene welligt al te groote kalmte is overgegaan, de tijd gekomen.

Het is ons voornemen, om onderscheidene onderwerpen, die door den S. behandeld zijn, in het bijzonder nader te doen kennen en te overwegen. Het zal daaruit blijken, dat wij gewis met hem in alle opzigten niet overeenstemmen, en dat wij ook niet zouden kunnen wenschen, dat al zijne inzigten voor ons land zouden worden in toepassing gebragt. Onderscheidene zijner meeningen moeten wij zelfs eer vooropgevatte denkbeelden, die niet van eenzijdigheid zijn vrij te pleiten, dan wel resultaten van ondervinding noemen. Veel nogthans is er in zijn werk wat ernstige overweging verdient, veel wat als blijkbaar resultaat van ondervinding licht verspreidt over menig betwist punt. Het is daarom, dat wij op den hoofdzakelijken inhoud van het werk hier wijzen willen, opdat allen, die belang stellen in de regeling der geneeskundige zaken van ons land, kennis er van nemen en zoo mogelijk nut er mede doen.

Na de inleiding waarin over het begrip der geneeskundige politie, hare verhouding tot de geneeskunde, hare definitie, de verschillende namen, die men er aan geeft, haar gewigt, hare bronnen, de litteratuur en geschiedenis gehandeld wordt, zijn in het eerste gedeelte van het werk de doeleinden der geneeskundige politie, hare middelen en de wijze van aanwending dier middelen uiteen-

gezet. In het tweede speciale gedeelte wordt hoofdzakelijk behandeld alles wat betrekking heeft de uitoefening der kunst, op de zorg voor het behoorlijk personeel en materiaal dat er toe vereischt wordt; terwijl eindelijk in het laatste gedeelte de afwering van schadelijke invloeden wordt besproken.

Eene korte aanwijzing van de voornaamste onderwerpen, die hier in de onderscheidene deelen van het werk ter sprake gebragt worden zal beter nog het gewigt er van doen bevroeden. Zoo wordt door den schrijver in het algemeene gedeelte de inrigting van het geheele geneeskundige staatsbestuur (zoo als dit in de Ontwerpen van wet der geneeskundige staatscommissie genoemd wordt) besproken, en ontwikkeld, door welke instellingen en met welke beginselen aan de geneeskunde de noodige invloed kan worden verzekerd, welke eigenschappen voor den neeskundigen beambte vereischt worden, hoe men zich daaromtrent verzekert, welke opleiding zij noodig hebben, door welke middelen men hunne pligtsbetrachting waarborgt enz.

In het bijzondere gedeelte worden de vereischten ontwikkeld, die aan de zorg voor een goed geneeskundig personeel verbonden zijn. De regeling der standen, hun onderwijs en bewijzen van kennis, de toelating van buitenlandsche geneeskundigen, de zorg voor een behoorlijke verspreiding van geneeskundige hulp, de oorzaken van gebrek aan geneeskundig personeel, en van overvulling, en de middelen waardoor daarin kan worden voorzien, het bestaan der geneeskundigen, de tax enz. komen daarbij ter sprake even als de wering van onbevoegde praktijk, de overschrijdingen der bevoegdheid, de verhouding van homoöpathen enz., terwijl eindelijk wordt aangewezen hoe de staat door de bevrijding van onbillijke lasten, door eene eervolle behandeling van de zijde van de besturen, vooral zonder vernederende controle, door opwekking met belooningen, door ondersteuning van invalide geneeskundigen, en eindelijk door een doelmatige discipline zich van de behoorlijke pligtsvervulling van het geneeskundig personeel heeft te verzekeren.

In het tweede hoofdstuk van het bijzonder gedeelte worden hoofdzakelijk de quaestiën onderzocht, die zich aan de uitoefening der pharmacie verbinden, de eigenschappen, de vorming, de bewijzen van kennis voor de pharmaceuten, en voor de leerlingen vereischt; de inrigting der apothekers, het zelf dispenseren der geneeskundigen, de voorschriften der homoöpathen enz.

Vooral verdient hier de aandacht, wat de S. aanvoert over de noodzakelijkheid van een genoegzaam bestaan voor de apothekers. » Wil men goed ingerigte en bestuurde apotheken hebben," zegt hij, » dan moet er voor gezorgd worden, dat de pharmaceuten, bij eene strenge vervulling van hunne beroepspligten, niet alleen renten voor het kapitaal, dat tot hunne vorming en vestiging vereischt wordt, maar ook schadeloosstelling voor de onkosten aan hun beroep verbonden en een voldoend inkomen tot levensonderhoud verkrijgen kunnen. Anders zullen zich geene beoefenaars in genoegzaam aantal opdoen, of, zoo als de ondervinding leert, zullen ze spoedig, en wel door den nood gedrongen, in hunne bestemming tekort schieten. De strijd tusschen bestaan en pligt begint. De nood maakt ligt slecht, en wee dan hen, die aan geneesmiddelen behoefte hebben!

Het eerst loopt dan de deugdelijkheid der geneesmiddelen, hun eerste vereischte, gevaar, omdat de contrôle daarover zeer enge grenzen heeft. Boven alles moet daarom niets geschieden, waardoor het behoorlijk bestaan van den apotheker in zijn beroep op het spel zou kunnen gezet worden.

De ondervinding leert, dat dit bestaan het meest in gevaar wordt gebragt, door te groote concurrentie. Er mogen niet te veel apothekers zijn. De oprigting van een te groot aantal te verhinderen, is niet moeijelijk; maar waar eene overmaat voorhanden is, moeten zij met behoorlijke inachtneming van de in het spel zijnde bijzondere belangen worden ingetrokken, en is de zaak dringend, moet zelfs de gedwongen onteigening worden toegepast."

Bij het bestaan van een behoorlijke artsenijtax rekent S. nu dat voor het behoorlijk bestaan van eene Apotheek in den regel, in welvarende plaatsen een getal van minstens

7000—9000 inwoners vereischt wordt. Voor de behoeften op het platte land, in ijler bevolkte streken wil S. concessien verleend zien tot oprigten van Apotheken zonder eigene laboratoria, waarin nader bepaalde geneesmiddelen alleen uit nadere binnenlandsche Apotheken mogen worden aangeschaft, maar aan wier bestuurders het drijven van andere zaken is vrijgelaten; terwijl eindelijk de S. het zelfdispenseren tot de kleinste plaatsen beperkt.

Vergelijken we met zulk een toestand dien van ons land, hoe daar in de grootere plaatsen het getal der Apotheken, nog gestadig klimmende, reeds nu ongeveer 6 maal grooter is, dan de aangegeven norm, dan zullen we ons niet te verwonderen hebben, over den toestand der Pharmacie en van hare ongelukkige beoefenaars, die de schets, welke de S. ons geeft van de verderfelijke gevolgen van een schijnbaar liberalisme, op eene schrikbarende wijze verwezenlijkt, in het gemis van de meest wezenlijke waarborgen voor de deugdelijkheid van de geneesmiddelen, in den diep gezonken zedelijken toestand van vele Pharmaceuten, in het beklagenswaardig lot van de eenlijken onder hen, in de zware lasten eindelijk, die naast dat alles op het ongeluk drukken, bij het noodzakelijk gemis van een behoorlijken artsenijtax.

Zoo eenig gedeelte van V. werk, verdient gewis de uiteenzetting van zijne inzigten over dit onderwerp eene ernstige behartiging.

Het laatste gedeelte, dat over de afwering van schadelijke invloeden handelt, schijnt ons het minst gewigtig of liever het onvolledigst bewerkt. Zulks hangt af van de naar ons inzien eenzijdige opvatting en definitie der geneeskundige politie, waarvan de S. uitgaat, en waarbij hij hare doeleinden niet alleen, maar ook de middelen, die gebezigd moeten worden, tot enger grenzen beperkt, dan wij den werkkring wenschen opgevat te zien, waarin de staat zich van de vruchten der geneeskundige wetenschap in het belang van het leven en de gezondheid der staatsburgers het best zal kunnen verzekeren.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

GENEZING VAN EENE GESCHEURDE WOND VAN DE LEVER. — Traumatische verscheuring der lever loopt in de meeste gevallen binnen korten tijd doodelijk af, wegens de daardoor veroorzaakte meest hevige haemorrhagie en opvolgende buikvliesontsteking. Ofschoon ook enkele gevallen van genezing van zoodanig eene verwonding in de geneeskundige litteratuur zijn opgeteekend, zoo kan men bij een gunstigen afloop met regt veelal aan de gestelde diagnose twijfelen. De volgende ziektegeschiedenis, die wij zoo veel mogelijk verkort uit *the Lancet* van 10 December j. l. overnemen, is daarom uit verscheidene oogpunten belangrijk, vooral omdat men in de gelegenheid was de genezing der leverwond, nadat de lijder aan eene andere ziekte bezweken was, op het lijk te constateren.

Een 33jarig schilder, die vroeger eenige epileptische toevallen had gehad, doch sedert 2 jaren daarvan bevrijd was gebleven, viel door het instorten van een steiger van eene hoogte van 35 voeten op de regterzijde neder en werd terstond naar het Guy's hospitaal gebragt, waar hij onder behandeling van HILTON kwam. Men vond hem toen in een hoogen graad van collapsus, met bleek, ingevallen gelaat, koude, klamme huid, kleinen, zwakken, snellen pols. Boven de regter wenkbraauw was eene gescheurde wond, waarin het been bloot lag; aan de kin en op de linkerhand bestonden nog eenige kleinere verwondingen. De patient klaagde over hevige pijn in het midden en aan de regterzijde van den buik. Des avonds lag hij met opgetrokken beenen op den rug en kon niet de minste drukking op de regterzijde of rondom den navel verdragen. De ademhaling geschiedde geheel met de tusschenribspieren, de pols was klein; er werd niet gebraakt en eene geringe hoeveelheid urine ontlast. Er werden 30 bloedzuigers op den buik geplaatst en om de 6 uren één grein opium toegediend. In de eerste dagen bleef de lijder zeer onrustig en klaagde zeer over de pijn in den buik. De huid was heet en droog, de tong beslagen, de pols klein, hard en snel; de buik werd tympanitisch opgezet, er had geene darmontlasting plaats. Er werd een paar malen gebraakt. Nadat den 2den dag des morgens nog 30 en des avonds 40 bloedzuigers waren geappliceerd, en daarbij met het gebruik van opium werd voortgegaan (poeders bestaande uit mercur. c. creta werden weggelaten omdat pat. er op braakte), eindelijk kwikzalfinwrijvingen in de liesstreek werden verrigt, terwijl inwendig ijs werd toegediend, namen alle gemelde verschijnselen af, zoodat van af den 14den dag af de verschijnselen van buiklijden verdwenen waren; de lijder gevoelde zich beter, de pols was 96, de tong zuiver en rood. Ondertusschen was de wond van het voorhoofd gaan etteren en het ooglid was pijnlijk en gezwollen. Er ontstonden nu klagten over een ge-

voel van verwarring in het hoofd en de regterhand werd gevoelloos en magteloos; gedurende verscheidene dagen had hij koude rillingen met hevige hoofdpijn, terwijl de pols zeer versnelde (170) en de tong weder beslagen en droog werd. Daarbij voegden zich stuipen, die naar epileptische toevallen geleken. Op den 34sten dag had zich de paralyse ook tot de linkerhand en het linkerbeen uitgestrekt, de tong week naar de linkerzijde af, de pupillen waren verwijd en onbewegelijk. De huidwonde werd toen door HILTON met het mes verwijd om het ontblootte wandbeen bloot te leggen, dat genecroseerd bleek te zijn. Een gedeelte daarvan werd met de trephine weggenomen, en de dura mater die door de wonde uitpuilde ingesneden, er kwam echter geen etter te voorschijn. Behalve dat patient zich verligt gevoelde na de operatie, en de verlamming van de linkerzijde verminderde, kwam er weinig verandering in de verschijnselen en nadat zich nog verscheidene convulsive aanvallen geopenbaard hadden, overleed de lijder den 38sten dag na zijne opname. — Bij de lijkopening, 5½ uur na den dood, vond men — behalve eene vergroeijing door oude adhaesiën van de dura mater met de hersenen en der gyri onderling aan den linkervoorkwab met onduidelijke scheiding der grijze en witte stof, — alle kenmerken van recenta meningitis met etter in de sinus longitud. en later. der hersenen. In een der hersenkronkels nabij de plaats der uitwendige beleediging was een klein absces. Verder hadden alle willekeurige spieren die men onderzocht door ontelbare trichiniae spirales, waarvan ook het diaphragma er zeer vele bevatte, een gespikkeld aanzien. In beide longen waren lobulaire abscessen aanwezig. In de buikholte werd geen bewijs van recente ontsteking waargenomen, noch in den vorm van weiachtig exsudaat, noch van adhaesiën; maar het coecum en colon ascendens, een klein gedeelte van het c. transversum en het gedeelte van het duodenum dat tusschen het colon en de lever gezien werd, hadden alleen eene donkere, loodkleurige tint, hetzelfde was het geval met het daaraangrenzende peritonaeum van den buikwand, zonder dat alle deze deelen eenig spoor van ontbinding vertoonden. De gemelde kleur scheen het gevolg te zijn van ecchymose of uitstorting van bloed onder het weivlies, of mogelijk van imbibitie met het bloed dat ten tijde van het ongeval uit de gescheurde lever gevloeid was. Immers gedeelten van deze donkergekleurde oppervlakte waren bedekt met kleine, zwarte, naar pigment gelijkende vlekken en hier en daar zag men kleine, ingeschrompelde, bloedcoagula, met die van bloedzuigerbeten overeenkomende, welke aan de vrije oppervlakte van dit gedeelte van het buikvlies vastgehecht waren. Het bloot liggend donkergekleurde gedeelte van het duodenum scheen aan zijne meest convexe zijde verdund, en wel op eene plaats die begrensd werd door twee scherpe lijnen door de spiervezelen gevormd, en waar het buikvlies er dof en vlokkig uitzag; het scheen alsof de slag eene geweldige vaneenscheiding van de circulaire spiervelen had doen ontstaan benevens waarschijnlijk eene geringe scheuring van het buikvlies, die later genezen was, zonder dat de spiervezelen zich weder vereenigd hadden. Het slijmvlies had aldaar geen gezond voorkomen en dit geheele gedeelte was veel dunner dan het overig omliggend weefsel. Het fijner weefsel van de lever vertoonde niets ziekelijks (er was geen secundair absces), doch het bleek duidelijk dat de regterkwab van dit orgaan boven het duodenum aan hare convexe oppervlakte gescheurd of gebroken was geweest, waarbij de scheur zich van den scherpen rand nabij den bodem der galblaas, schuins achterwaarts, naar de linkerzijde ter lengte van 3 duimen had uitgestrekt; een gedeelte daarvan was door versche, doch stevige adhaesiën met het diaphragma vergroeid. Het meest nabij den scherpen rand der lever weken de beide wondlippen ongeveer ¼ duim van één en bevonden zich niet in hetzelfde vlak; deze vanéénwijking verminderde allengs totdat zij alleen eene scheur of spleet werd, die zich in de zelfstandigheid van de lever verloor. In het meest gapend gedeelte dezer spleet scheen een gedeelte van het leverweefsel bij de beleediging van de omringende deelen losgemaakt te zijn en als een ronde, scherpe verhevenheid, die alleen aan hare basis met het onderliggend weefsel verbonden was, overgebleven te zijn. De gescheurde oppervlakte was omgeven en bedekt door versche schijnvliezen, maar de ruwe rand van de scheur, die haar van de gladde bolle oppervlakte van de lever scheidde was zeer sterk en voldoende gekaraktiseerd. De nieren waren groot, in het bekken bevond zich eenig etterachtig vocht.

VERVALSCHINGEN VAN DEN TABAK. — De hooge accijns die in Engeland van tabak, snuif en sigaren geheven wordt, doet vermoeden dat ook in dit handelsartikel vervalschingen niet tot de zeldzaamheden zullen behooren. De *Analytical commission* achtte het daarom nuttig de nasporing daarvan tot het onderwerp van hare werkzaamheden te maken, en deelt er uitvoerige verslagen over mede in de laatste nummers van *the Lancet.* Wij lezen daar dat het tabaksblad een eigenaardig weefsel bezit, waardoor het gemakkelijk kan worden onderscheiden van de bladen van alle andere planten, die volgens loopende geruchten tot vervalsching van den tabak gebruikt worden. Dit geldt voornamelijk den vorm en de structuur van de haartjes en van den middelnerf en de aderen. Deze zijn zóo eigenaardig, dat de waarnemer onder het mikroskoop terstond den tabak herkent, bij moge gesneden of opgerold, ja tot snuif gemalen zijn. Evenzoo onderscheidt zich het weefsel der bladen van de meeste andere planten, z. a. zuring, hoefblad, rhabarber, die men soms in vervalschten tabak heeft gevonden, waardoor zij niet alleen van tabaksbladen doch ook van elkander verschillen. Terwijl het weefsel van den tabak gelijk blijft, wisselt zijn scheikundig zamenstel zeer, vooral ten opzigte van de daarin bevatte gom en suiker en van de hoeveelheid asch, die men na de verbranding overhoudt. Zoo verschilde b.v. in 6 monsters van onbewerkte tabaksbladen het hygrometrisch vocht van 10,8 — 13,4 pCt, het extract van 40.8 — 60.0 pCt. de suiker van sporen

tot 3,6 pCt., de gom van 7,4—10,1 pCt. en de asch van 10,6—22,6 pCt. Deze laatste bestaat hoofdzakelijk uit zwavelzure, phosphorzure en zoutzure kalk- en andere zouten. Hetzelfde verschil vertoont zich bij de bladstelen. Uit dien hoofde kan tabak door zoodanige zouten tot een aanzienlijken graad vervalscht worden, zonder dat men met zekerheid kan verklaren dat er werkelijk vervalsching heeft plaats gevonden. Onder 56 monsters onbewerkte en bewerkte tabak, bij verschillende handelaars gekocht, was noch bij mikroskopisch noch bij chemisch onderzoek eenig vreemd blad, of eenige vreemde vaste zelfstandigheid te ontdekken. De commissie verwondert zich hierover en meent dit alleen te kunnen verklaren uit het naauwlettend toezigt, dat van de zijde der beambten van de accijnsen op de tabaksfabriekanten gehouden wordt. Men zou echter dwalen, wanneer men hieruit opmaakte dat de tabak nooit vervalscht wordt, daar het gebleken is dat nu en dan op de pakhuizen enz. van tabakshandelaars vreemde plantsoorten en minerale stoffen worden in beslag genomen.

Tot het onderzoek van het zamenstel der sigaren werden zeer dunne, dwarsche doorsneden van verschillende gedeelten der sigaar en van haren geheelen inhoud gemaakt en onder het mikroskoop onderzocht. Elke sigaar werd daarop zorgvuldig ontrold en elk blad of gedeelte van een blad insgelijks aan een naauwkeurig mikroskopisch onderzoek onderworpen. Op deze wijze viel het niet moeijelijk om te bepalen of eene sigaar uit tabak bestond of niet. Bovendien werden de Manilla sigaren, waarvan verhaald wordt dat zij opium bevatten, opzettelijk aan een scheikundig onderzoek tot opsporing van de alcaloïden van opium, onderworpen. Onder 58 monsters van verschillende soorten van sigaren, trof men er slechts 2 aan, die vervalscht bleeken te zijn. Het eene, voor Manilla sigaren gekocht, bestond uit twee opgerolde dekbladen van dun bruin papier, terwijl de inhoud geheel door hooi was zamengesteld en geen spoor van tabak bevatte. Het andere bestond uitwendig uit een tabaksblad, inwendig uit hooi. In zekere buurt van Londen schijnt de verkoop van dusdanige pseudo-Manilla sigaren een geregelde tak van industrie te zijn. Beide bovengenoemde monsters waren van rondventers gekocht. — In twaalf monsters van manilla sigaren uit verschillende winkels kon door eene naauwkeurige scheikundige analyse geen opium aangetoond worden, hoewel reeds de tegenwoordigheid van ¼ grein opium in elke sigaar daarbij niet verborgen had kunnen blijven.

In hoogere mate bleek de snuif vervalscht te zijn. Het mikroskopisch en chemisch onderzoek van 43 monsters van verschillende soorten en uit verschillende winkels leerde dat bij allerlei soorten groote hoeveelheden keukenzout worden bijgevoegd en wel van 1,0 — 12,8 pCt.; ook koolzure, phosphorzure en zwavelzure alkaliën en aarden kwamen soms in hoeveelheden voor, die te groot waren dan dat zij van het zamenstel van den tabak zelf konden worden afgeleid.

Voorts vindt men in meer dan ⅓ der monsters tot 5 pCt. ijzeroxyde, afkomstig van verschillende gekleurde aardsoorten, waarmede men de snuif verft. Het is dikwijls reeds aan de kleur van de asch te kennen, vooral in die der Schotsche rappé. In 9 monsters kwam chroomzuur-loodoxyde voor, soms voor 4,6 pCt., in 3 loodoxyde, waarschijnlijk als menie daarin aanwezig, in 3 bichromas potassae, waarvan in één voor 6,3 pCt. voorkwam. Sommige monsters waren blijkbaar met kiezelaarde vervalscht, in twee werd poeder van iriswortel aangetroffen. Deze uitkomsten moeten des te meer treffen, omdat van den kant der kommiezen groote moeiten worden aangewend om vervalschingen tegen te gaan. Doch voor sommige vindt men eene gereede verklaring in de wet zelf, die daartoe den weg openstelt, daar zij zonder beperking ten aanzien der hoeveelheid de bijvoeging van water, keukenzout en andere alkalizouten, en voor de snuif uit Ierland en Wales van kalkwater toelaat. Benalve dat de schatkist door alle deze vervalschingen aanmerkelijk schade lijdt, kan niet ontkend worden, dat vele der zoo straks genoemde stoffen een schadelijken invloed op de gezondheid moeten uitoefenen en dus een meer naauwlettend toezigt hierop gevorderd wordt.

Uit de verslagen van wege de beambten der accijnsen over de jaren 1851 en 1852 blijkt dat 82 vervolgingen werden ingesteld tegen personen uit verschillende gedeelten van het vereenigd koningrijk, wegens vervalsching van snuif, tabak of sigaren. Zij waren meestal gegrond op het in beslag nemen van de middelen tot vervalsching in de pakhuizen, magazijnen enz. Men vindt daaronder opgenoemd: rhabarberbladen, aardappelen, salpeter, boombladen, hoefblad, zuring, zaagsel, verschillende aardachtige stoffen, turf enz. enz.

VERANDERING DER LENSZELFSTANDIGHEID BIJ CATARACT. — De kennis, die men van de chemisch-physische verandering heeft, die de lens bij verduistering ondergaat, bepaalt zich tot eenige weinige analysen van cataracten, waarbij het gehalte aan kalkzouten zeer hoog wordt aangegeven. KLETZINSKY (HELLER'S *Archiv.* 1853, VIII. IX.) heeft het onderzoek ruimer opgevat en eenige vergelijkende onderzoekingen van normale lensen en cataracten medegedeeld. Zij betreffen lensen, die, na in alcohol te zijn bewaard, op een waterbad *gedroogd* zijn.

	normale lensen.		cataracten.
gewigt:	van 48—57 milligr.	—	van 23—31 milligr.
„	„ 24 lensen 1280 „	—	„ 24 cataracten 690 „
„	v. éene lens (gemidd.) 53 „	—	„ één cataract 29 „
volumen:	„ „ „ 31 kub. millim.	—	„ „ „ 21 kub. millim.
specifiek gew.	1,706	—	„ 1,380
aschgehalte	v. 12 lensen 10 mgr. of 1,5625 pCt.	—	v. 12 cataracten 10 mgr. of 2,900 pCt.

In de zamenstelling van den asch was geen verschil te ontdekken.

Gedroogde normale lensen nemen in waterdamp 88,437 pCt. water op, cataracten slechts 64,927 pCt.

Hieruit volgt dat gewigt, volumen, digtheid en hy-

groscopiciteit voor de zelfstandigheid van de normale lens grooter is dan voor de door cataract aangedane; 2°. dat, terwijl de hoeveelheid asch in beide soorten van lensen gemiddeld dezelfde schijnt, zij echter in vergelijking met de organische stof veel grooter is: 3°. dat dus een cataract als eene marastische of atrophische lens te beschouwen is.

In verband hiermede is eene mededeeling van KIRK niet onbelangrijk (*Monthly Journal*, Nov.), waarbij in de lenszelfstandigheid van een atrophisch oog ware verbeening van den kern gevonden is. Het betrof een oog, waarbij binnen de chorioidea eene harde massa met spiculae van been gevonden werd. De capsula lentis was geheel vrij van kalkaardige deposita, hoewel zij vrij dik was. De lens was kleiner dan gewoonlijk, vrij hard, maar op verscheidene plaatsen van den rand nog met zacht weefsel voorzien. De buitenste lagen bestonden uit vrij duidelijke parallele vezels, waar tusschen een groot aantal rhomboïde crystallen met ronde crystalhoopen uit phosphas- en carbonas calcis. De harde kern was doorzaaid met beenligchaampjes, die dikwerf regelmatig rondom Haversche kanalen geplaatst waren, welke 1 millimeter breed waren en gedeeltelijk met kalkaardige stof opgevuld waren.

DIKTE VAN GEWRICHTSKRAAKBEEN BIJ VERSCHILLENDE LEEFTIJDEN. — REDFERN te Aberdeen, die meermalen belangrijke onderzoekingen omtrent de physiologie en pathologie van het kraakbeen gepubliceerd heeft, behandelt in het *Monthly Journal* van Januarij de vraag, of het gewrichtskraakbeen met den leeftijd toe- of afneemt. Het blijkbaar algemeen aangekleefd gevoelen is, dat met het toenemen der jaren de gewrichtskraakbeenderen dunner worden door allengsche verandering derzelve in beenzelfstandigheid; dit vindt bij althans in de nieuwste werken over dit onderwerp. Hij heeft daarop eene reeks van onderzoekingen gedaan op lijken van verschillenden leeftijd (23 tot 80 jaar) en de resultaten daarvan tabellarisch medegedeeld. De meeste metingen zijn door hem gedaan op het hoofd van het dijbeen en de knie-gewrichtskraakbeenderen, die de dikste kraakbeenplaten bezitten.

Het resultaat hiervan is, dat het *niet* waar is dat het gewrichtskraakbeen allengs met den leeftijd dunner wordt en dat zij in het algemeen bij oude lieden niet dunner zijn dan bij jonge voorwerpen. Men moet hier echter bij opmerken, dat in het algemeen in enkele gewrichten, vooral in de zoo even bijzonder genoemde, bij het toenemen der jaren veelal de verandering in vezelig kraakbeen of in vezelig weefsel plaats vindt, die REDFERN senile verandering van het kraakbeen noemt, en analoog met de verandering is die ribbekraakbeen, cornea enz. ondergaat.

GENEZING VAN OZAENA. — Terwijl het bekend is, dat bij deglutitie de spieren van den pharynx en het zachte verhemelte hunne werking zoo combineeren, dat de communicatie tusschen pharynx en neusholte gesloten wordt, zoodat de ingeslikte spijzen niet in de neusholte geraken, meent MAISONNEUVE (volgens eene mededeeling in de Académie de Médecine van 10 Januarij) dat zulks ook plaats vindt, wanneer vloeistoffen in de neusholte worden ingespoten en dat eene krachtige injectie in den eenen neusgang het vocht uit den anderen doet terugloopen. M. wil dit feit toepassen op de behandeling van verschillende gebreken van de neusgangen en vooral bij ozaena. De onaangename stank, die dit hardnekkige gebrek geeft, moet afgeleid worden van het lang verblijf van slijm, bloed of etter in de hoekige holten, waarin zij aan lucht, warmte en vochtigheid zijn blootgesteld. Bij iedere expiratie geven die stoffen de bekende onaangename stank aan de omgevende lucht. De daartegen gebruikelijke behandelingswijze voldoet hier ook weinig, althans kunnen de ulcererende slijmvliesoppervlakten moeijelijk gereinigd, veel minder zuiver gehouden worden. Niemand heeft hiertegen krachtige injectiën aanbevolen, in de overtuiging, dat het vocht noodzakelijk in den pharynx moest vloeijen. Veelvuldige proefnemingen hebben MAISONNEUVE nu overtuigd, dat dit laatste ongegrond is en dat het in den eenen neusgang met een fiksche spuit ingespoten vocht, geheel langs den anderen neusgang terugvloeit, zoodat men gemakkelijk het slijmvlies van alle onreinheden kan bevrijden. De lijders kunnen de inspuiting later zelve herhalen, vooral door middel van mechanieke irrigateurs. Deze wijze zoude de behandeling zeer bekorten en de genezing zeer bevorderlijk zijn.

VERSLAGEN.

GENEESKUNDIGE KRING TE AMSTERDAM.

Vergadering van 25 Januarij. Namens de commissie voor statistiek en topographie werd door Dr. DORNSEIFFEN een rapport voorgedragen, over den invloed van de verschillende uitleggingen der stad Amsterdam op den gezondheidstoestand der inwoners, waarin spreker breedvoerig betoogde, dat deze stad sedert hare vroegste wording, aan de kleimonden van eene goed stroomende rivier bij eene frissche zeeboezem eene niet ongezonde woonplaats is geweest: dat aan de latere uitbreidingen der stad meer binnenwaarts naar de lage veen- en moerasstreken van Amstelland, voor een zeer groot deel, de meerdere ongezondheid van het zuidelijk en zuidwestelijk gedeelte der stad moet worden toegeschreven, alwaar ten gevolge der miasmatische invloeden jaarlijks een groot aantal bewoners ten offer wordt gebragt. Bij de verschillende uitleggingen beschreef hij de onderscheidene gods- en ziekenhuizen, die sedert de 14de eeuw hier ter stede hebben bestaan en gaf daarbij tevens een statistiek overzigt der pest-epidemiën die van 1489 tot 1664 in Amsterdam gewoed hebben. — Verder toonde hij aan, dat bij enkele vergrootingen der stad, aan de noordelijke en noodoostelijke oevers van het Y door ophooging van kleigrond daargesteld, dergelijke nadeelige invloeden niet bespeurd worden, dat integendeel die zoogenaamde eilanden, en het oostelijk- en westelijk-dok bekend zijn voor gezonde en frissche woonstreken; waarna spreker eindelijk aanschouwelijk maakt,

en mededeeling doet van het door den Heer J. GALMAN in 1852 ontworpen plan tot vergrooting van Amsterdam, aan den mond der Amstel, door ophooging der kleigronden, tusschen de oostelijke en westelijke doks-dijken, tevens in verband gebragt met verbeterde uitwatering en hierdoor zuivering der stadsgrachten; welke aanwinning van grond door de bebouwing van woonhuizen, om de door spreker zoo even aangevoerde redenen, zeer voordeelig geacht worden; waarom bij ten slotte hierop uit een hygiënisch oogpunt de bijzondere aandacht van de geneeskundigen vestigt.

Dr. VAN DER VOORT deelde daarop mede, dat de epidemische constitutie in November catarrhaal-rheumatisch was; bij een niet groot aantal ziektegevallen was de sterfte, vooral ten gevolge der in deze maand nog voortheerschende cholera, betrekkelijk belangrijk. De meest voorkomende ziekten waren, de cholera en cholerines uitgenomen, inzonderheid diarrhoeën, enteralgiën en intermitterende koortsen. Inflammatoir lijden werd zelden geobserveerd. De cholera was met het einde van November merkelijk afgenomen, zoodat slechts 150 gevallen met 100 sterften in deze maand aan de centrale cholera-commissie werden medegedeeld, de hevigheid der ziekte bleef echter nagenoeg dezelfde, zoodat de meeste lijders weinige uren na het uitbreken der ziekte reeds bezweken. Onder de chronische ziekten werd phthisis pulmonum en chronisch gewrichtsrheumatisme het meest gezien. De toestand der kraamvrouwen liet niets te wenschen over.

In December was het karakter der ziekten meer catarrhaal-inflammatoir. De plotseling ingevallen en aanhoudende vorst werkte in dat opzigt nadeelig op de gestellen in en veroorzaakte zeer veel bronchitis en bronchopneumonie, vooral bij zeer jonge kinderen en ouden van dagen en was bij velen hunner de oorzaak van den dood. Groot was ook het aantal pneumoniën, die in December werden waargenomen, namelijk 35, van welke 14 met den dood eindigden, terwijl pleuritis ook niet zelden werd behandeld. Het gastrisch lijden was in deze maand geheel op den achtergrond getreden, ofschoon betrekkelijk nog vele en soms hardnekkige diarrhoeën gezien werden. In deze maand waren aan de centrale cholera-commissie nog 16 choleragevallen en 10 sterften medegedeeld, en kon de epidemie dus in de eerste week als geëindigd beschouwd worden. Het totale bedrag der choleralijders, in de hoofdstad behandeld, bedroeg 798 met 548 sterfgev., in dier voege, dat in September 345, in October 287, in November 150, in December 16 behandeld zijn, en overleden 206, 232, 100, 10, van welke 218 in het cholerahospitaal werden opgenomen en 100 bezweken zijn; het getal lijders aan de commissie voor epidemiologie opgegeven, was 190 met 108 sterften. De overige ziekten in December waargenomen, waren vooral febres continuae catarrhales, f. intermittentes, apyretische catarrhen en rheumatische aandoeningen der gewrichten. Op de kraamzaal kwam niets bijzonders voor.

Het algemeen aantal ziektegevallen was niet zeer groot, de sterfte vrij aanzienlijk.

BOEKAANKONDIGING.

C. PH. F. GROSHANS. *Historisch verslag over de geneeskundige school te Rotterdam, uitgebragt in eene openbare redevoering bij de plegtige viering van haar Vijfentwintigjarig bestaan, uitgesproken in de Waalsche Kerk, den* 8sten *Sept.* 1853. Rotterdam, 1853, bij M. WIJT EN ZONEN. 98 blz.

Bij al de afkeurende oordeelvellingen, die de klinische scholen in ons land zijn ten deel gevallen, bij de heerschende opinie, dat zij in hunnen tegenwoordigen vorm overvloedig zijn en ook niet voldoende, doet het den onpartijdigen beoordeelaar goed van tijd tot tijd ook eens stemmen van eene andere zijde te hooren. Op Spr., als oudste der docenten der Rotterdamsche Klinische School, rustte de pligt, het woord te voeren, toen zij nu eenige maanden geleden, haar Vijfentwintigjarig bestaan vierde. Wien den Spr. kent, die weet met welke voorliefde hij als docent werkzaam is, zal wel verwachten, dat zijn spreken van die voorliefde zoude getuigen en van zijne verknochtheid tot de Rotterdamsche school. Hij wist dit dan ook niet beter, en teregt, te doen dan door op eene zeer eenvoudige wijze en in onopgesmukten stijl de geschiedenis dier school, zoowel wat onderwijs als onderwijzers betreft, ten haren voordeele te doen spreken, na vooraf aangetoond te hebben, hoe de gebrekkige opleiding der heel- en vroedmeesters, der apothekers en der vroedvrouwen reeds bijna vóór eene eeuw het oprigten van zulke scholen had noodzakelijk gemaakt. Met welke moeijelijkheden men te worstelen had, hoe zij langzamerhand ten bate van onderwijzers en leerlingen zich ontwikkelde, hoe zij den grond legde tot de verdere wetenschappelijke vorming van vele, thans hooggeroemde hoogleeraren aan onze hoogescholen en aan het Athenaeum en de Klinische School te Amsterdam, schetst Spr., zoo als ieder geschiedkundige zulks behoort, onpartijdig, zonder zeer veel ophef, grooten deels alléén met feiten. Een tal van 123 aanteekeningen aan het slot van het werkje, en waaronder eenige zeer uitvoerige en voor de geschiedenis der geneeskunde in Nederland niet onbelangrijke voorkomen, verhoogen nog de waarde van dit geschrift en maken het tot iets meer dan tot een gelegenheidsstuk.

Maar de Spr. heeft blijkbaar meer gewild dan eene geschiedenis der Rotterdamsche school te geven, hij heeft, zoo als uit menige plaats duidelijk blijkt, zoo niet de noodzakelijkheid, althans de wenschelijkheid van het voortbestaan, zoo niet van *alle* klinische scholen, dan toch der Rotterdamsche willen aantoonen. Uit eenige plaatsen, maar vooral uit aanteekening 122, spreekt duidelijk, dat de geëerde Schr de miskenning, die de Rotterdamsche school volgens hem nog altijd ten deel zoude vallen, zwaar torscht, en dat die instelling eene billijker beoordeeling en eene betere waardering verdiend had. Maar had de billijkheid dan ook van den Spr. geen betere beoordeeling dier tegenspraak mogen eischen? Werd door de school zelve wel niet voedsel gegeven aan een afkeurend oordeel? De be-

hoefte aan lijken, door Spr. zelve op blz. 40 als nog op het oogenblik bestaande geschetst, de moeiten waarmede het onderwijs in de heelkunde tot op korten tijd geleden nog had te worstelen (blz. 46, en waarmede ook het verloskundig onderwijs, zoo als hier en daar wel uit S. woorden blijkt, ook thans nog schijnt te moeten kampen, — dit een en ander mag wel de oorzaak geweest zijn, dat men voor eene geneeskundige school, in de tweede stad van ons land wat ruimer gelegenheid tot *praktische* oefening voor heel- en verloskundigen (waarvoor zij toch eigenlijk is bestemd) had gewenscht. Een klein staatje van het aantal chirurgische ziekten in de laatste 10 jaren bijv. behandeld, van het aantal verlossingen door de leerlingen der school bijgewoond, had zulk een oordeel, althans grootendeels, in waarde kunnen verminderen, waarbij de schoone gelegenheid, die daar ter stede door het nieuwe ziekenhuis is geboren geworden en dat zóo veel ter bevordering onzer wetenschap kan doen, nog meer het gewigt van zulke beoordeelingen had kunnen verminderen en ons doen zien, dat Rotterdam als volkrijke, door vele vreemdelingen bezochte stad uitnemend geschikt kan gemaakt worden voor eene goede geneeskundige school.

Eene aankondiging is wel eene slechte plaats voor eene gedachtewisseling over het al of niet wenschelijke van het bestaan blijven in onzen tijd van klinische scholen. Toch hangt deze kwestie innig zamen met eene andere niet minder dikwerf besprokene, met de vraag nl.: kan en behoeft men tegenwoordig in ons land nog het bestaan en vormen van verschillende standen van geneeskunstoefenaren verdedigen en in stand houden? — Doch zoo als ik dáár zeide, het is hier de plaats niet over dit punt te spreken, en al ware het ook zeer gepast, al konde ik ook, hetgeen ik trouwens niet geloof, eene magt van nieuwe gronden er tegen aanvoeren, waartoe zoude dat dienen en wat zoude het baten? Het is immers moeite en tijd verloren, nog meer over ons geneeskundig onderwijs en onze geneeskundige staatsregeling te zeggen, wanneer men ziet hoe niets helpt, ofschoon een ieder, leek zoowel als deskundige, innig overtuigd is, dat beide dringend radicale veranderingen behoeven. Wie heeft er nog lust over verbetering, verandering of zoo iets in dezen te spreken, waar bij het een een allerongelukkigste toestand hardnekkig wordt volgehouden en waar men bij het ander nog altijd even als voor tien, voor twintig en nog meer jaren roept: wachter wat is er van de nacht? Waarlijk! Difficile est satyram non scribere! A. H. I.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

DUITSCHLAND. — De politieke bladen hebben reeds vroeger medegedeeld, dat in Beijeren een zekere Doctor LANDOLFI uit Italie een nieuw en geheim middel tegen carcinoma had uitgevonden. Van tijd tot tijd zijn daaromtrent mededeelingen in Duitsche journalen gedaan, waaruit blijkt, dat de zoo hooggeroemde behandelingswijze bestaat in het plaatselijk aanwenden van butyrum antimonii, zincum muriat. aurum muriatum en joduretum bromii. Behalve het aanwenden van deze caustica wordt nog inwendig aurum muriaticum en narcotische cataracten toegediend. Men ziet dus, dat de wonderkuur geheel eenvoudig is en dat het wonderbare alleen in den ophef gelegen ligt, waarmede de genezing vooraf aangekondigd wordt.

VEREENIGDE STATEN. — In de Vereenigde Staten is het eene gewoonte geworden, om voor allerlei zaken de geneeskundigen tot schadevergoeding voor den regter te roepen, zoodat meermalen van de zijde der geneesheeren daartegen preventive maatregelen moeten genomen worden. Zoo weigerde onlangs een voornaam chirurg te Boston iemand een gebroken lid te verbinden, vóor dat de lijder eene schriftelijke belofte had gegeven om den geneesheer niet te vervolgen, wanneer het lid niet volmaakt mogt genezen. Dit is de eenigst veilige weg voor de geneesheeren. Die zucht om van deze voor ongelukkige gevallen geld te krijgen, wordt alleen geëvenaard door de vervolgingen, aan de spoorweg-maatschappijën wegens persoonlijke ongelukken aangedaan. De jury's zijn gewoon in beide gevallen belangrijke geldboeten tot schadevergoeding toe te wijzen; zoo werd ook onlangs een hoogleeraar in de heelkunde, wegens voorgewende verkeerde behandeling, door een jury tot eene schadevergoeding van 800 dollars veroordeeld. (*Monthly Journal. Jan.*)

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Wij ontleenen het volgende nopens den staat der burgerlijke geneeskundige dienst in N. I. aan het verslag der regering van het beheer en den staat der koloniën over 1851; het strekke tot vervolg van het in den Jaargang 1851 van dit Weekblad p. 190 medegedeelde, omtrent het Summier Rapport van Dr. BOSCH en tot aanvulling der van tijd tot tijd vermelde bijzonderheden nopens de *Cholera* in die gewesten.

Het jaar 1851 kenmerkte zich over het algemeen door een vrij bevredigenden gezondheidstoestand der bevolking. Hierop maakte echter het uitbreken der cholera eene uitzondering. Nadat reeds sedert eenigen tijd de vrees voor het uitbreken dezer vreesselijke ziekte door berigten van elders was ontstaan, ontving men voor het eerst op den 12den April 1851 te Batavia het stellige berigt, dat zij te Samarang was uitgebroken, alwaar ook in 1821 dezelfde epidemie zich ook het eerst had vertoond. Het naauwkeurigst in het werk gesteld onderzoek had niet kunnen aantoonen, vanwaar die ziekte was gekomen, zoodat men aannemen moest, dat zij zich op de plaats zelve had ontwikkeld. Vandaar breidde zij zich over bijna alle residentiën uit, totdat zij in het laatst van November ophield. In het geheel werden door haar in de onderscheidene residentiën aangetast 35,938 personen, waarvan 14,328 overleden, alzoo 39,84 pCt. Deze cijfers hebben echter slechts eene betrekkelijke waarde, omdat men bijna ze,

ter mag zeggen, dat niet alle gevallen zijn bekend gemaakt. Terstond bij het ontvangen van het berigt, dat de ziekte op Java was uitgebroken, werden de geneeskundigen te Batavia bijeengoroepen om in overleg met den chef der geneeskundige dienst over de stuiting der ziekte te raadplegen, waarbij men dan ook bepaalde, de cholera niet als contagieus te beschouwen, hygiënische voorschriften vast te stellen en eene formule op te stellen, waarvan een ieder bij het ontstaan der eerste verschijnselen zoude gebruik kunnen maken. Het procesverbaal dier bijeenkomst werd zoo veel mogelijk verspreid, ook onder de inlanders. Algemeen wordt het gedrag van geneeskundigen en pharmaceuten geprezen en merkte men als eene bijzonderheid op, dat de inlander, anders van Europesche geneesmiddelen zeer afkeerig, met vertrouwen van de voorgeschreven mixtuur gebruik maakte.

Wat nu de residentiën meer in het bijzonder betreft, zoo heerschte de cholera in de residentiën Bantam, waar zij niet zeer kwaadaardig was, Batavia, Buitenzorg, Chéribon, vooral aan de strandplaatsen, Tagal, Pekalongan ook aan de strandplaatsen, Kadoe in zeer geringen mate, Samarang veel minder dan in 1821, Djokjokarta zeer enkele gevallen, Bagelen, Banjoemaas, Japara vrij hevig, Rembang, Soerabaya niet zeer hevig en werd het gebruik van gezuiverd drinkwater zeer geprezen, Passaroean, Banjoewangie. De residentiën Preanger regentschappen, Soerakarta, Madioen, Patjitan, Kedirie en Bezoekie bleven verschoond. Van de buitenbezittingen heerschte de ziekte in de Lampongs, in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo en op Celebes. In het laatste gunstig.

In het algemeen werden in de onderscheidene residentiën en afdeelingen op Java en Madura bij de civiele geneeskundige dienst behandeld 28,763 zieken, 4,485 meer dan in 1850, waarvan overleden 2,927. Op de buitenbezittingen werden bij die zelfde dienst behandeld 5,737 personen, van welke 254 overleden. Wat de meer bijzondere ziekten in de onderscheidene residentiën aangaat, teekenen wij het volgende aan: In de residentie Bantam heerschten in den aanvang van het jaar koortsen van niet zeer kwaadaardig karakter, de lepra kwam zelden voor, het aantal leprozen bedroeg niet meer dan 40. Syphilis was weinig verspreid. In de residentie Batavia heerschten de natuurlijke pokken in de Z. en O. districten der Ommelanden en in de stad en voorsteden van Batavia. De gezondheidstoestand van de stad Batavia, wier ongezondheid hoofdzakelijk aan de uitwaseming der omliggende moerassen werd toegeschreven, werd in 1851 veel verbeterd door de gegravene afleidingen voor den afvoer van het stilstaand water uit de lager gelegene terreinen, zoo ook door ophooging dier vlakten, terwijl tevens door de ondervinding meer en meer bevestigd werd de ongegrondheid of overdrijving van het vermoeden, alsof de nadeelige uitwasemingen der in de kampongs (dorpen) bestaande begraafplaatsen der inlanders medewerkten tot het voortduren van den staat van ongezondheid. Op Buitenzorg liet de gezondheidstoestand, niettegenstaande de menigvuldige regens in 1851, weinig te wenschen over. De variolae heerschten er eenigen tijd. Wegens de moeijelijke contrôle, kon men van de syphilis weinig zeggen, er schijnt weinig verandering in gekomen te zijn. Van deze ziekte beweerde de civiele geneesheer, dat zij in de afgelegene zuidelijke districten der Preanger regentschappen onbekend is. In Cheribon breidde de syphilis zich echter uit. De koortsen, die aldaar in 1850 hadden gewoed, hielden in 1851 op, maar heerschten daarentegen in de residentie Tagal. Ook in Pekalongan had de bevolking veel met epidemische koortsen te kampen, waarvan de oorzaak gezocht werd, eensdeels in de daar bestaande gewoonte om vóor dat de nieuwe rijst kan geoogst worden, zich te vergenoegen met voedsel, afkomende van het afgeloopen tweede gewas en daarna op eens te veel van de jonge, nog onrijpe rijst te nuttigen, en anderdeels aan de plotselinge veranderingen in den dampkring, welke hier en daar met aanhoudende regens werden waargenomen. Syphilis kwam zeldzaam voor. Van Kadoe wordt alléen gemeld, dat voor de syphilis eene stap tot verbetering gedaan was, doordien de bij het bestuur bekende prostituées zoo veel mogelijk in éene wijk verzameld werden en daardoor onder beter toezigt stonden. In het stads verband Samarang (res. Samarang) werden 1347 zieken verpleegd, waarvan 137 overleden. Het meest kwamen koortsen en dysenterie voor. Daarna volgde de syphilis, waarvan ook de bevolking van Salatiga veel had te lijden. Van het gezonde klimaat van Oenarang werd veel gebruik gemaakt. In de residentie Soerakarta klaagde men alléen, dat de syhilis zich sterk uitbreidde. Er bestond digt bij de hoofdplaats eene door particulieren onderhouden inrigting ter opname van lepreuzen en andere afzigtelijke ziekten, waar men 480 personen verpleegde. Volgens het rapport van den chef der geneeskundige dienst, zoude de residentie Djokjokarta een der meest gezonde van den geheelen O. I. Archipel zijn, indien daar de verderfelijke zucht tot het snuiven van amfioen niet bestond. Syphilis kwam daar zelden voor, kwaadaardige ziekten, zoo als lepra enz. evenmin. In de residentie Madioen heerschten koortsen en buikziekten. In de residentiën Patjikan, Kedirie, Bagelen en Banjoemaas was, behalve het nu en dan voorkomen van koortsen, de gezondheidstoestand zeer voldoende. In de residentie Japara brak in Februarij 1851 eene niet nader omschrevene huidziekte uit, waardoor de lijders maanden achtereen onbekwaam werden voor den arbeid, maar zij week voor zeer eenvoudige middelen. In enkele afdeelingen der residentie Rembang heerschte in de maand Maart eene koortsepidemie, ten gevolge van gebrekkig voedsel, die eene buitengewone uitdeeling van rijst en zout noodzakelijk maakte. In het stads verband en hospitaal voor voor publieke vrouwen te Soerabaya werden in 1851 3238 personen verpleegd, waarvan 2574 herstelden en 223 overleden. De syphilis bleef onder de inlandsche bevolking sterk heerschen. Hetzelfde geldt van de residentie Passaroean, waarvan 33 pCt. van de vrouwelijke bevolking gezegd wordt syphilitisch te zijn, terwijl

daarentegen in de residentie Banjoewangie die ziekte onbekend was.

Aangaande de buitenbezittingen wordt van Benkoelen gezegd, dat intermitterende koortsen daar de heerschende kwaal waren. Syphilis, behalve één enkel zeer goedaardig geval, kwam niet voor. Lepra in zeer geringe mate. Framboesia kwam menigvuldig voor en werd zelfs onder de epidemische ziekten genoemd. De gezondheid van Palembang, voor zoo verre men op de gegevens kan staat maken, mag zeer voldoende genoemd worden. Op Riouw leverden rheumatische aandoeningen en beenzweren het grootst aantal zieken op. Lepra werd daar alleen gevonden bij Chinezen, die bij elkander in een steenen gebouw werden gehouden. Minder gunstig luiden de berigten voor de Z. en O. afdeeling van Borneo, waar, behalve de cholera, het geheele jaar door intermitterende gastrische koortsen heerschten. Opvallend was de bijzondere gevoeligheid der reconvalescenten voor het water, en het was bijna altijd zeker dat hij, die zich te vroeg in het bad begaf, weder instortte. Geringe en slechte voeding en vooral het eten van onrijpe vruchten werden voor de hoofdoorzaken gehouden. De uitbreiding der syphilis, lepra en framboesia was van weinig bela..g. De gezondheidstoestand bij het mijn-etablissement te Pengaron was niet gunstig, ofschoon hij in de laatste tijden door doelmatige voorschriften verbeterd was. Slechte leefwijze gaf tot vele koortsen aanleiding. Syphilis kwam zelden voor. Op Banka werden te Muntok 620 zieken, waarvan 179 aan febr. remitt. behandeld waarvan 8 overleden.

De bevolking van Amboina had gedurende de maanden April tot Junij veel van febr. remitt. en interm. te lijden. Op eene bevolking van 21,297 zielen telde men 5279 lijders van welke 160 bezweken, een getal dat volgens het plaatselijk bestuur echter veel grooter is geweest. De ziekte scheen zich alléén tot de afdeeling Amboina te bepalen. Bijgeloof en vooroordeel maken den Amboinees afkeerig van het gebruik van Europeesche geneesmiddelen, zoodat hij zelden hulp inroept. Onder de bevolking der negorijen was de syphilis bijna geheel onbekend, zooveel te meer echter onder de inwoners der hoofdplaatsen. Lepra werd voortdurend veelvuldig waargenomen. De gezondheidstoestand van Banda wordt zeer geroemd. Op Ternate werden 430 zieken behandeld, waarvan 18 overleden. De syphilis heerschte daar vrij sterk, ook vele gevallen van Lepra kwamen voor. Bij eene vermeerderde communicatie met het eiland Botti breidde zich de syphilis nog al uit op Timor-Koepang, waar de algemeene gezondheidstoestand nog al voldoende was. Het verslag van Decima (Japan) levert geene bijzonderheden op. De Europesche geneesheer aldaar behandelde 274 zieken, van welke 2 Japannezen overleden.

Gedurende 1851 werden op Java en Madura gevaccineerd 324,596 kinderen, waarvan men bij 309,658 slaagde en bij 15,938 niet. Gerevaccineerd werden 44,936 kinderen, 33,010 met goed gevolg, 11,926 mislukten. Op de buiten-etablissementen vaccineerde men 49,720 kinderen, en wel 46,607 met gunstigen en 3113 met ongunstigen afloop, men revaccineerde 516, 321 met goed, 195 met slecht gevolg. Gedurende dit jaar werden 1969 personen op Java en Madura door variolae verae aangetast, waarvan 176 stierven.

Over het algemeen laat de beveiliging van den gezondheidstoestand der inlandsche bevolking nog veel te wenschen over. De civile geneeskundige dienst wordt grootendeels door Off. van gezondheid waargenomen. Van Batavia alléén wordt gezegd, dat in de civile geneeskundige dienst goed is voorzien. Op andere plaatsen schijnt zij nog al wat te wenschen over te laten.

— Aan den gemeenteraad te Rotterdam is door vijf raadsleden een in den breede gemotiveerd voorstel ingediend, strekkende ter oprigting van eene gezondheidscommissie, ten einde het gemeentebestuur als adviserend ligchaam in alles wat met den openbaren gezondheidstoestand in betrekking staat, ter zijde te staan. Deze speciale commissie zal dienen te worden zamengesteld uit genees- en heelkundigen, regtsgeleerden en natuur-, schei- en bouwkundigen.

— Tot lid der Plaatselijke Geneeskundige Commissie te Delft, is benoemd de Heer M. S. GUTTELING, Heel- en Vroedmeester. (*G. C.*)

— De Officier van Gezondheid 3de kl. W. KROL is verplaatst van Leiden naar 's Gravenhage, de Heer M. L. VERSPYCK van 's Hage naar Leiden. (*Rep.*)

††ROTTERDAM. 27 Jan. — De alhier ter stede gevestigde vereeniging van apothekers, heeft in hare laatst gehoudene vergadering besloten, hare afkeuring publiek te maken, omtrent de strekking der Nederlandsche Verzekerings-Maatschappij voor geneeskundige behandeling, onder directie van de Heeren L. J. GUU DE CORAL en Q. HOELEN.

††— [In verschillende andere steden, waar de Directie getracht heeft eene afdeeling te stichten, is die poging, even als te Amsterdam, op de algemeene afkeuring der geneeskundigen en apothekers afgestuit. RED.]

BIBLIOGRAPHIE.

M. D. de Monestrol: Du Choléra. De l'action de l'agent cholérique. De l'hygiène en temps d'épidémie. Des premiers secours à donner aux malades en l'absence du médecin. De l'emploi de médicaments préventifs. De l'emploi du camphre et des bains chauds comme curatifs. 1 f. Paris, 1853. J. B. Baillière.

P. Pitet: Du Choléra Morbus epidémique et de son traitement curatif et preservatif. Paris, 1854, chez l'auteur. fr. 1,50.

P. Laurent: Etudes physiologiques sur les animalcules des infusions végétales, comparés aux organes élémentaires des végétaux. T. Ier. Des infusoires. Nancy, 1854. Gonet. fr. 20.00.

Sallenave: Guide dans les maladies chroniques, méconnues et incurables, aux qu'elles on est le plus exposé. 5 f. Bordeaux, 1853. Chez l'auteur.

Loiset: Premier mémoire sur l'enzoötie foudroyante (myélite dorso-lombaire) attaquant toutes les espèces herbivores dans le nord de la France. Lille, 1853. Imp. de Lefebure-Ducrocq. 5 feuill.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 11 FEBRUARIJ 1854. 6.

GENEESKUNDIGE POLITIE.

II.

»Waar de staatsmagt werkt tot behoud van het leven en de gezondheid of tot genezing en leniging van ziekten der staatsburgers, oefent zij geneeskundige politie uit. Dus heeft de geneeskundige politie onloochenbaar dezelfde doeleinden als de geneeskunde, wanneer het begrip van deze laatste in de ruimste wetenschappelijk-practische beteekenis wordt opgevat. Geneeskunde en geneeskundige politie zijn practische vakken. De zoodanige kunnen alleen in hunne doeleinden en in hunne middelen of in een van beide onderscheiden worden. Terwijl nu de doeleinden van beide vakken dezelfde zijn, zoo moet het wezenlijke onderscheid in de middelen liggen. De geneeskundige politie bedient zich direct dan ook alleen van staatsmiddelen; zij bestaat in de aanwending van staatsmiddelen tot geneeskundige doeleinden, en zij is in de aanwending van die middelen begrensd door het begrip van politie: zij bestaat dus in de aanwending van politiemiddelen tot geneeskundige doeleinden."

Op deze redeneringen grondvest VOGEL zijn werk, de uiteenzetting van zijne leer der geneeskundige politie. Naar onze meening echter ten onregte. Het zou ons te ver voeren, wanneer wij den S. hier in de reeks van zijne redeneringen volgen wilden, en hem gaan bestrijden in zijne identifiëering van behoud van leven en gezondheid, genezen en lenigen van ziekte met geneeskundige doeleinden, van geneeskundige doeleinden met die der geneeskundige politie, in zijne beperking van de middelen der geneeskundige politie tot zoogenaamde politiemiddelen. Wij zouden daarmede met hem geraken op een weg, dien wij liever vermijden willen, omdat hij naar ons inzien tot weinig goeds leidt. De strijd toch over woorden, zoo als staat, staatsdoel, politie, politiemiddelen, geneeskunde, geneeskundige doeleinden, is onvruchtbaar, omdat aan geen van deze een volledig omschreven, algemeen en voor altijd geldig begrip gehecht wordt. In de hoofden der philosophen zijn die woorden de uitdrukking voor hunne begrippen, hoe zij den staat, het staatsdoel, de politie, de geneeskunde enz. wenschen opgevat te zien. De ondervinding leert ons echter, dat er nog niet veel eenheid in die begrippen bestaat, en niet zelden gewis mag men zich, wat eenige daarvan betreft, verheugen, dat zij niet verder ingang vinden, niet zoo zeer omdat zij de begrippen van andere philosophen omverwerpen, maar omdat, vonden ze ingang, het niet zelden leiden zou tot omverwerpen en afbreken van de feitelijke toestanden, van de staten, zoo als ze zijn, van de geneeskunde, zoo als ze wordt beoefend en toegepast, zonder er iets beters voor in de plaats te stellen.

Wij willen staatkundigen over het eerste laten spreken, maar van de geneeskunde mogen wij het zeggen, dat die wetenschap en de vruchten van hare toepassing, met de aprioristische begrippen, die men er aan hecht en er over verspreidt, niet zelden hier in hunne waarde miskend zijn en ginds overschat worden. Is toch het eerste het geval niet bij die sceptici, die den invloed der practische geneeskunde op het leven en op de gezondheid zouden willen doen ontkennen, waar het genezen en lenigen van ziekten betreft? Is het laatste niet blijkbaar in de utopiën, die men zich schept om met de kennis, die de geneeskundige wetenschap ons geeft, des menschen levensduur zoo ongeveer te verdubbelen?

Wij zouden haast zeggen, dat zijn de gevolgen van dat philosopheren, maar wij zeg-

gen liever, om der wille van de ware wijsgeren, het zijn de gevolgen er van, dat men zich meer door vooropgevatte denkbeelden omtrent de geneeskunde, dan wel door den inhoud van de wetenschap zelve laat leiden, waar het er op aankomt, om hare toepassing te bepalen en hare vruchten te beoordeelen.

Wij zullen ons hier aan zulk eene waardering der geneeskunde, die in het belang der zaak de taak mogt zijn van veel bekwameren, niet wagen, maar willen alleen op het beginsel wijzen, dat de bepaling van het doel of de doeleinden der geneeskunde, niet apriori moet worden vastgesteld, maar uit haren inhoud worden afgeleid, en willen we niet in utopiën vervallen, als practische wetenschap begrensd moet blijven door de middelen, die de wetenschap ter bereiking van die doeleinden ons biedt. Behoud van het leven, genezen, verlenging van den levensduur, mogen uit dit oogpunt onder de doeleinden der geneeskunde gerekend worden. De wetenschap biedt de middelen er toe aan. Zij mogen ook thans de voornaamste genoemd worden, zij zijn echter de eenigste niet. Zoo als de geneeskunde nu is uitgebreid, vindt zij reeds nu als geregtelijke geneeskunde, eene algemeene erkende toepassing op eene juiste regtspleging, en valt het niet te betwijfelen, dat zij, zich onafhankelijk van elk bepaald doel ontwikkelende, haren invloed op andere doeleinden, vooral het bevorderen van andere takken van wetenschap, veel verder zal uitbreiden.

Reeds nu mag het niet worden geloochend dat de geneeskunde sedert zij hare waarneming niet tot het individu beperkt maar op ruimer kringen, op de maatschappij uitbreidt, een' vermogenden invloed zal verkrijgen op de staatswetenschappen. De discussiën in den laatsten tijd in ons land gevoerd over belastingstelsels, mogen daarvan ten bewijze strekken; in ruimer opzigt kunnen die bewijzen gevonden worden in de resultaten der onderzoekingen omtrent den gezondheidstoestand van het volk, die den wijzen staatsman ten opzigte van velerlei vraagstukken, welvaart, pauperisme, zedelijke en verstandelijke ontwikkeling van het volk eene bepaalde rigting in zijne denkwijze en in zijne handelingen geven moeten.

Alle de rigtingen waarin de kennis, die de geneeskundige wetenschap geeft, met vrucht toepasbaar is, moeten worden erkend; zij moeten het vooral waar wij vragen hoe de staat zich van die vruchten in zijn belang, en het belang zijner burgers het best kan verzekeren.

Hoe wij de leer nu noemen willen, die ons deze verhouding zal doen kennen, geneeskundige politie, geneeskundige staatsregeling of staatsgeneeskunde, doet weinig ter zake, meer komt het er op aan dat wij het doel van dien tak van wetenschap niet miskennen, en den inhoud er van niet dóór aprioristische bepalingen inkrimpen, zoodat het doel er onder lijdt uit onze voorliefde voor abstracte begrippen.

Van die fout is evenwel VOGEL niet vrij te spreken, omdat hij in de eerste plaats de definitie van geneeskundige politie afleidt uit een beperkt doel der geneeskunde, en daarenboven nog de middelen die de staat zal aanwenden om dat doel te bereiken, bepaalt tot zoogenaamde politiemiddelen. Het is blijkbaar dat de schrijver zich hier door het woord politie laat leiden, waarvan het begrip echter volgens zijne eigene erkentenis (§ 21) onbepaald is.

Waartoe dient het dat wij den staatswerkkring in geneeskundige zaken aan andere begrippen zullen binden, dan aan die van de geneeskundige wetenschap en aan de beginselen die den staatswerkkring in het algemeen bepalen? Het leidt allicht tot verwarring of tot eenzijdigheid wanneer wij den politie-werkkring daarvoor in de plaats stellen.

Niet alleen toch wordt het begrip van politie bij de verschillende schrijvers, maar ook hare werkkring in de verschillende staten zeer verschillend opgevat, en meerendeels, zooals in ons land, niet in zoo ruime beteekenis dat de geheele zorg van den staat, waardoor deze zich van de vruchten der geneeskundige wetenschap in het belang zijner burgers zal verzekeren, daarop zou kunnen worden gegrond.

De voornaamste middelen toch, die de staat tot het volbrengen van zijnen werkkring in deze moet toepassen, worden gewoonlijk in het begrip van politiemiddelen niet op-

gevat. Als zoodanig noemen wij de instellingen van geneeskundig onderwijs, van de examens tot waarborg van de bekwaamheid der kunstoefenaren, als zoodanig willen wij hier ook vooral noemen het wetenschappelijke onderzoek, het verzamelen en het verspreiden van kennis omtrent den algemeenen gezondheidstoestand van het volk, omtrent de oorzaken die dien gezondheidstoestand benadeelen, de middelen die hem verbeteren kunnen. Naar de ondervinding elders reeds lang verkregen, zal de staat door deze rigting in zijnen werkkring meer doen kunnen, dan door eenig ander middel. Wij willen nu daarlaten of zulke middelen tot het forum van politie kunnen gebragt worden, tot den werkkring van den staat echter moeten zij zeker worden gerekend, omdat deze juist daar moet intreden waar de krachten der individuën te kort schieten.

Slechts daarop willen wij vooral wijzen dat die werkkring niet door vooropgevatte denkbeelden, door een in ons oog gedwongen verband met het begrip van politie enger mag worden beperkt dan in het belang van den staat noodig is.

Tegen die eenzijdigheid, zoo ligt het gevolg van de vaagheid der begrippen die aan politie gehecht worden, moet de geneeskundige politie gevrijwaard of haar naam veranderd worden.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

De zenuwen in betrekking tot de dierlijke warmte. — Er zijn in Frankrijk zelden ontdekkingen van eenige, soms zelfs van zeer luttele, wetenschappelijke waarde aan de orde van den dag of er mengt zich in den strijd der wetenschap een daaraan eigenlijk geheel vreemd element het regt der prioriteit namelijk, dat vaak nu eens de naar een gemeenschappelijk doel strevende ijveraars verdeelt en hun blik benevelt, dan weer den stand van zaken voor het oog des toeschouwers verwart en ingewikkelder doet schijnen dan die is of behoefde te zijn. Dit is ook thans weder min of meer het geval met de belangrijke ontdekking van den invloed der sympathicus-doorsnijding op de dierlijke warmte. Wij willen in het midden laten, aan wie der twee verdienstelijke experimentaal-physiologen, die zich vooral met dit punt hebben bezig gehouden, aan BERNARD of aan BROWN-SEQUARD de eer der prioriteit toekomt, maar willen liever de resultaten hunner proeven en de gevolgtrekkingen, die zij er uit afleiden, kortelijk vermelden, waarbij wij ons verheugen hunne denkbeelden te kunnen toetsen aan de bij ons te lande onder de leiding van Prof. DONDERS verkregene uitkomsten. Hen, die den historischen gang van het onderzoek wenschen na te gaan, zij eene verwijzing naar het onlangs door BERNARD in de *Gazette Médicale* geplaatste stuk voldoende. BERNARD vangt het verslag zijner proeven, betrekkelijk den sympathicus en in het bijzonder den invloed, dien de doorsnijding dier zenuw op de dierlijke warmte uitoefent, aan met een historisch overzigt, waarin de litterarische bronnen vermeld worden, waaruit men de kennis, zoowel van vroegere onderzoekingen als van die van hem zelve en van zijne tijdgenooten, putten kan. Dat hij van de door DONDERS en DE RUITER genomene en in het verslag van het Utrechtsche Genootschap medegedeelde proeven geen kennis draagt, zal men den franschen geleerde naauwelijks euvel duiden.

Uit de tegenstrijdige feiten, die betrekkelijk den invloed der innervatiestoornissen op de warmte van verlamde deelen worden aangehaald, besloot BERNARD dat de voorwaarden van het verschijnsel meer zamengesteld waren, en dat voor de beweeg-, gevoels- en sympathische zenuwen afzonderlijk hun invloed op de warmte moest onderzocht worden. Hij begon met de sympathische zenuwen en zag, dat op de doorsnijding van den sympathicus aan den hals van het konijn geen verlaging maar aanzienlijke verhooging van temperatuur in het geheele door die zenuw verzorgde gedeelte van het hoofd volgde. Hij onderzocht nu of het alleen de sympathicus was, op wier doorsnijding warmteverhooging volgde. Die proeven nam hij op hetzelfde ligchaamsdeel, namelijk het gelaat en het hoofd, waarbij vooral in 't oog vallend het oog en het oor de meeste verschijnselen opleveren. De doorsnijding van den trigeminus werd gevolgd door dalen der warmte van het oor aan die zijde, vergeleken met het andere oor, — een tegenovergesteld effect dus, als na de sympathicusdoorsnijding plaats vond. Wat opmerking verdient is BERNARD's gezegde dat, hoewel het gewone gevolg der MAGENDIE's doorsnijding van den trigeminus roodheid, opzwelling, in een woord conjunctivitis niet achterwege bleef, toch de temperatuur dier deelen gedaald was. Snijdt men nu ook de sympathicus door, dan volgt onmiddelijk daarop een aanzienlijk rijzen der warmte. Het doorsnijden van de beweegzenuw van het gelaat gaf ten aanzien der warmte geen afdoend resultaat; want dit verschilde naar de plaats, waar de facialis werd doorgesneden. Daar dit verschil vermoedelijk berustte op den niet enkel motorischen aard der in den facialis, ter plaatse der doorsnijding, begrepen zenuwvezelen, nam BERNARD zijn toevlugt tot het doorsnijden der voorste wortels van spinaalzenuwen, waarop hij afname der temperatuur zag volgen. Zonder

nu verder in bijzonderheden die proeven met de daarbij in acht genomen voorzorgen en tegenproeven na te gaan, willen wij alleen de door BERNARD daarop gevestigde stellingen doen kennen. Zij luiden bij hem als volgt:

1°. De doorsnijding der gevoelszenuwen brengt, behalve vernietiging van het gevoel, vermindering der warmte in de deelen, die zij verzorgen, teweeg.

2°. Op gelijke wijze brengt doorsnijding der beweegzenuwen, behalve verlies van beweging, afkoeling der verlamde deelen teweeg.

3°. De vernietiging van den sympathicus, die noch onbewegelijkheid der spieren noch verlies van gevoel veroorzaakt, brengt eene standvastige en zeer aanzienlijke vermeerdering der warmte teweeg.

4°. Derhalve, wanneer men een gemengden zenuwstam doorsnijdt, die tegelijk gevoels-, beweeg- en sympathische vezelen bevat, krijgt men de drie bovengenoemde uitwerkselen vereenigd, te weten: verlies van beweging, verlies van gevoel en verhooging der warmte.

Dit nu kan men b. v. verkrijgen door doorsnijding van den n. ischiadicus; intusschen zal men ligtelijk begrijpen, dat de warmteverhooging in dit geval maar weinig in het oog zal vallen, want zij wordt min of meer opgewogen door de temperatuursafname, die het gevolg is der gelijktijdige verlamming van gevoel- en bewegingszenuwen.

5°. »Na het gezegde geloof ik," zegt BERNARD, »op redelijke gronden te hebben vastgesteld, dat die toename der warmteontwikkeling bepaaldelijk aan den nerv. sympathicus eigen is."

Hij beschrijft nu de verschijnselen van warmteverhooging, die met de doorsnijding van het halsgedeelte van den sympathicus gepaard gaan. Oogenblikkelijk daarna stijgt de temperatuur van de geheele aan de verspreiding der zenuw beantwoordende gezigtshelft, zoodat na enkele minuten het verschil tusschen beide zijden 4 à 6° gr. C bedragen kan. Men kan dat verschil, zoowel met de hand aan het oor van het dier, als met den thermometer in den gehoorgang of in het neusgat derzelfde zijde opmerken. Hoewel nu de eene zijde van het hoofd warmer is dan de andere, is echter hare temperatuur niet hooger dan die van het rectum of van andere binnen in het ligchaam gelegen deelen. Intusschen heeft BERNARD enkele malen de warmte van het oor gevonden 40° te bedragen, terwijl die van het rectum gewoonlijk 38 à 39° bij een konijn niet te boven gaat. DONDERS vond, dat slechts zeer zelden de warmte van een oor hooger, meestal iets lager is dan die van den anus. BERNARD bewees verder, dat die temperatuursverhooging zich niet enkel tot de uitwendige deelen van die helft van den kop bepaalt, maar evenzeer meer naar binnen zich uitstrekt, zelfs in de schedelholte en in de hersenzelfstandigheid. Het bloed dat van die warme deelen terugstroomt bezit, gelijk bij op honden door een in de vena jugularis gebragten thermometer meermalen waarnam, eene hoogere temperatuur.

»Geheel het gedeelte van den kop, hetgeen na doorsnijding van de zenuw heet wordt, wordt de zitplaats van een meer activen bloedsomloop. Dit blijkt vooral duidelijk aan de vaten in de ooren van een konijn. Maar de volgende dagen en somtijds reeds den volgenden ochtend is die vaatturgor aanmerkelijk afgenomen of zelfs verdwenen, hoewel de hitte van het gelaat aan die zijde voortdurend verhoogd blijft."

Iets later in hetzelfde opstel beweert BERNARD, dat, indien de dieren gezond blijven, hij nimmer in de deelen, wier warmte verhoogd was, oedeem noch eenige ziekelijke stoornis, die men tot ontsteking zou kunnen betrekken, heeft opgemerkt. Hij hecht vooral gewigt aan het voorwaardelijk gezegde: »indien de dieren gezond bleven," terwijl, wanneer zij ziek werden, hetzij van zelve, hetzij ten gevolge van andere kunstbewerkingen, de slijmvliezen van neus en oog alleen aan die kant, waar de sympathicus is doorgesneden, zeer rood worden, sterk zwellen en overvloedigen pus afscheiden. De oogleden blijven dan gewoonlijk door mucopus aaneengekleefd, de neusholte is er door verstopt. Indien het dier geneest, verdwijnen deze verschijnselen met de terugkeerende gezondheid. Hij kan daarom niet toegeven, dat de door JOHN REID, DUPUIJ en a. aangegeven *ontsteking der conjunctiva* als een gewoon gevolg der sympathicusdoorsnijding zou te beschouwen zijn; hij beschouwt het als een toevallig verschijnsel en dat slechts plaats grijpt ten gevolge van een verzwakten toestand van het dier. Hij geeft het feit aan, zoo als hij het heeft waargenomen, zonder voor het oogenblik zich in te laten met eene verklaring, hoe het komt, dat de gewijzigde warmteontwikkeling en gevoeligheid van zoodanig deel onder zekere omstandigheden kan overgaan in eene hevige ontsteking met overvloedige pusafscheiding.

BERNARD heeft verder nagegaan, hoe de door de sympathicusdoorsnijding verhitte helft van den kop zich verhoudt onder groote wijzigingen der omgevende temperatuur; wanneer hij de laatste aanzienlijk verhoogde boven den graad van eigenwarmte, nam niet de geopereerde maar alleen de gezonde zij een hoogere temperatuur aan, zoodat men aldra niet meer de een van de ander door het temperatuursverschil kon onderscheiden.

Doet men de temperatuur der omgevende middenstof dalen, dan bemerkt men, dat de geopereerde zijde veel langer aan de afkoeling weerstand biedt, dus langer zijn hoogeren warmtegraad behoudt. Het verschil tusschen beide zijden kan daardoor tot 6 à 7 graden bedragen. Hetzelfde is het geval, wanneer men het dier langzaam doet sterven; aan de geopereerde zij van den kop blijft het leven langer bestaan dan aan de gezonde: terwijl deze reeds doodskoud en onbewegelijk is, bezit gene nog eene aanmerkelijke hitte en vertoont nog reflexiebewegingen.

De proeven ten bewijze der vermeerderde warmte na doorsnijding, afsnijding of verwoesting van het halsgedeelte van den sympathicus zijn gemakkelijk te herhalen, maar daarbij raadt BERNARD op het volgende te letten: Vooreerst doe men die proeven liefst bij een lage temperatuur, daar het verschil tusschen de geopereerde en gezonde zijde van den kop dan duidelijker te voorschijn komt.

Men neme liefst krachtige dieren, die bezig zijn te digereren, want het verschijnsel komt later en zwakker te voorschijn, naar mate de dieren vooraf meer kwijnen en verzwakt zijn. Men vermijde het dier veel pijn te doen en zeer te verontrusten, want de ondervinding leerde dat, wanneer de operatie moeijelijk gaat, de opgewektheid en onrust van het dier het onmiddelijke gevolg der doorsnijding geheel kan maskéren. Het sterkst en het spoedigst ziet men de hitte, wanneer niet enkel de zenuw wordt doorgesneden, maar het geheele bovenste halsganglion wordt geëxtirpeerd. De verschijnselen, die het gevolg zijn der sympathicusdoorsnijding, schijnen de periodische wisseling der dierlijke warmte te volgen; sterker gedurende de digestie, zwakker gedurende onthouding van voedsel.

BERNARD heeft na doorsnijding en wegname der sympathicus knoopen van de buik- en borstholte, soortgelijke verschijnselen, als bij wegname van den halsknoop, ten aanzien van circulatie en warmteontwikkeling waargenomen.

Wij gaan thans met BERNARD over tot een andere reeks van verschijnselen, die namelijk, welke volgen op de galvanisatie van het doorgesneden eind van den sympathicus. Hij zag daarop niet enkel de zaamgetrokken pupil zich verwijden, maar ook de warmteverschijnselen, die op de zenuwdoorsnijding gevolgd waren, verdwijnen en zelfs afwijking in tegenovergestelde rigting; het vroeger ingezonken oog puilt naar buiten, de vaatrijkdom der deelen verdwijnt en hunne temperatuur daalt onder de norm. Kortheidshalve zullen wij de uitvoerige mededeeling van eene dergelijke proef overslaan. Diezelfde tegenstelling in warmteontwikkeling tusschen de al of niet geopereerde gezigtshelft vindt men eveneens bij de inwerking van chloroform.

BERNARD deelt twee proeven mede op dieren, die na doorsnijding van den sympathicus gechloroformiseerd werden. Bij het eerste dier, een hond, was de wonde aan den hals reeds weder gesloten, maar het regter oor was nog *meer opgespoten* en warmer dan het gezonde. Gedurende de chloroformisatie, terwijl het dier geheel gevoelloos was, had het oor aan de geopereerde kant een *lagere* temperatuur dan het gezonde; nadat de uitwerking der chloroform voorbij was, was het oor aan de geopereerde zijde 3½ graad warmer dan het gezonde; toen men op nieuw het dier chloroformiseerde, daalde die aan de geopereerde zijde een halve graad en steeg aan de gezonde zijde 4½o bijna, zoodat dit laatste thans een halve graad warmer was dan het eerste. In een tweede proef onmiddelijk na doorsnijding van den sympathicus, werd gedurende de chloroformnarcose hetzelfde verschil opgemerkt; aan de zieke zij daalde de temperatuur, hoewel weinig, aan de gezonde zij rees zij aanzienlijk.

Welk verband bestaat er nu tusschen de doorsnijding van den sympathicus en het rijzen der eigenwarmte? Hangt dit laatste zamen met meerdere vaatinjectie, gaat het daarmede hand aan hand, zoodat men de toegenomen warmte pas als een verwijderd gevolg der opgeheven sympathicuswerking mag aanmerken?

BERNARD is niet geneigd, gelijk wij boven reeds den vermoeden, om de vaatinjectie als noodzakelijke schakel in de rij der verschijnselen te erkennen. Hij geeft aan, dat onmiddelijk na de doorsnijding verhoogde warmte der deelen met zeer sterken vaatturgor gepaard gaat; dat de arteriën krachtiger slaan, dat de bloedsomloop werkzamer is, en dat de absorptie sneller plaats grijpt. Maar eenvoudig weg ze aan de *meerdere bloedmassa* die in die deelen circuleert, aan het daardoor minder gemakkelijk afkoelen der verhoogde temperatuur toe te schrijven, dit kan hij niet. Daarvoor is het verschil van 6 à 7 graden tusschen de beide gezigtshelften hem te groot, doch vooral vindt hij bezwaar tegen die in zijn oog al te mechanische verklaring, wijl hij zegt, dat men vaak de vaatrijkheid der deelen reeds den dag na de operatie ziet afnemen, hoewel de temperatuur niet merkbaar verschilt. Hij haalt onder meerdere proeven er ééne aan, waarmede hij zijne opvatting wil staven, die echter alleen leert, dat de zigtbare bloedrijkheid en de warmte niet steeds zoo juist hand aan hand gaan, daar de eerste minder, hoewel daarom niet verdwenen was, terwijl de temperatuursverhooging nog aanzienlijk (toch ook gedaald) was. De vraag rijst bij het nalezen dier proef op, of niet de warmtegraad der meest oppervlakkige vaten van het uitwendig oor in overeenstemming met de mindere bloedrijkheid was, daar toch de temperatuur in den meatus zelve en niet aan het uitwendig doorschijnend gedeelte van het oor bepaald werd. Van meer gewigt is een tweede bezwaar dat hij oppert, namelijk dat na doorsnijding van het vijfde paar wel roodheid der conjunctiva maar geene warmteverhooging zou ontstaan.

Die bezwaren worden echter in ons oog door hetgeen DONDERS bij het nemen dier zelfde proeven opmerkte weerlegd. Wij lezen in het verslag van het Utrechtsch Genootschap 1°. dat de temperatuursverhooging des te sterker is, naarmate de bloedsaandrang naar de ooren van witte konijnen, waaraan wegens hare doorschijnendheid dit zeer goed is waar te nemen, heftiger is; 2°. dat de temperatuursverhooging *te gelijk met de congestie* allengs afneemt, het sterkst in de eerste uren tot den volgenden dag; 3°. dat ook tusschen de oogleden de temperatuur aan de zijde waaraan de doorsnijding heeft plaats gehad, alleen hooger wordt wanneer eene congestie naar de conjunctivae wordt waargenomen, hetgeen vooral bij honden het geval is. DONDERS vond verder dat, wanneer tegelijk de sympathicus doorgesneden en de art. carotis onderbonden wordt, de temperatuur aan die zijde niet hooger, maar integendeel bij geringe bloedrijkheid lager was, dan aan de andere zijde. Dit is in strijd met de waarneming van BERNARD die zegt, dat naar zijne ondervinding aan de zij der sympathicusdoorsnijding het oor toch warmer blijft dan het andere. Welligt heeft hij alleen in den aanvang dit opgemerkt en de latere afkoeling voorbijgezien.

BERNARD onderbond aan weerszijde de vena, waarop de ooren afkoelden; sneed hij nu aan eene zijde de sympathicus door, dan werd het oor aan die zijde warmer. Iets wat, dunkt ons, niet strijdt met de door hem bestredene verklaring dat de sympathicus doorsnijding

paralyse der arteriën en tengevolge der uitzetting meerdere bloedrijkheid en toename van warmte zou teweegbrengen. Wanneer in een afgekoeld oor meer arterieus bloed van den gewonen warmtegraad stroomt, zal natuurlijk dit oor verwarmd worden boven het andere. Men behoeft daartoe nog niet eens eene verdere verklaring, b.v. meerdere stofwisseling en dien ten gevolge warmteproductie, in te roepen.

Geen der door B. uit de onderbindingsproeven getrokken tegenwerpingen behoudt dus zijn kracht, alleen uitgezonderd de na doorsnijding van den trigeminus door hem waargenomen, *roodheid* der conjunctiva *met afkoeling*. Een feit, wat welligt bij nadere herhaling der proef geen steek zal houden, gelijk dan ook DONDERS congestie der conjunctiva en verhoogde temperatuur steeds elkander begeleiden zag.

De andere bedenking van BERNARD dat, wanneer de sympathicusdoorsnijding paralyse der arteriën veroorzaakte, men dit reeds terstond bij de doorsnijding moest zien, terwijl hij ze daarentegen eerst zaamgetrokken en vernaauwd en pas later verwijd zag; die bedenking verliest veel van haar gewigt door de opmerking van BROWN SEQUARD, dat op het oogenblik der doorsnijding de zenuw nog niet verlamd is, maar integendeel geprikkeld wordt, al is dit ook slechts gedurende enkele oogenblikken. BERNARD beschouwt ten slotte de vaatuitzetting niet als gevolg der opgeheven werking van de zenuwen op de vaten, maar als een gevolg van den bloedsaandrang dien de verhoogde stofwisseling vordert en welke laatste in het weefsel zelve onder den invloed van de zenuwen staat. Intusschen dunkt ons zijne aanname van eene snellere stofwisseling bij opheffing der zenuwwerking nog wel zoo onaannemelijk als de vaatparalyse, die hem zoo zeer stuit.

BROWN SEQUARD verdedigt de door BERNARD verworpen afleiding der verschijnselen uit eene na de doorsnijding van den sympathicus ontstaande paralytische vaatuitzetting en overvulling met bloed. Hij schetst eerst hoe de wegname van het ganglion cervicale superius zich openbaart door zamentrekking van de pupil, de oorzaak van welke, zamentrekking der circulaire vezels, hij hoofdzakelijk meent te moeten zoeken in de bloedrijkheid van het oog. Te gelijker tijd met de iris trekken zich ook de spieren van den oogbol van de oogleden en van het gelaat min of meer zamen. Het oprigten van het oor meent hij èn aan de zamentrekking der spieren èn ten deele aan de grootere hoeveelheid bloed te moeten toeschrijven. Voorts openbaart zich de paralyse in vermeerderde afscheiding van mucus en tranen, soms in het ontstaan van ophthalmia. Verder schijnt de werking van de zintuigzenuwen van den opticus, van den acusticus en van de gevoelszenuwen van het gelaat aanzienlijk vermeerderd. Wanneer men het dier doodt, vindt men, dat aan de geopereerde zijde van den kop de reflexbewegingen langer duren, dat de beweegzenuwen en spieren van het gelaat en het oog met inbegrip van de iris, langer hunne irritabiliteit bewaren, dat eindelijk de lijkverstijving later ontstaat en later ophoudt, dat de rotting aan de geopereerde zijde zich langer laat wachten dan aan de gezonde kant. Alle deze verschijnselen nu worden gezamenlijk teweeg gebragt, doordien bij paralyse van den sympathicus de bloedvaten zich uitzetten, daardoor veel meer bloed opnemen, hetgeen met verhoogde warmteontwikkeling en versterking der levenseigenschappen van spieren en zenuwen, van beweeg-, gevoels- en zintuigzenuwen gepaard moet gaan. Wordt omgekeerd de werking van den sympathicus aangezet, hetgeen het geval is door galvanische prikkeling van den doorgesneden zenuw, dan brengt dit zamentrekking der bloedvaten teweeg; het gevolg van die zamentrekking is vermindering der hoeveelheid bloed, die in het gelaat en het oor circuleert en tevens verlaging der temperatuur en vermindering der levensuitingen der spieren en zenuwen aan de zij van den kop, waar de zenuw geprikkeld wordt.

Het is welligt niet geheel overbodig, tot helderder voorstelling van het noodzakelijk verband en den zamenhang dier reeks van verschijnselen, waarbij het bloedvaatstelsel de hoofdrol speelt, te herinneren aan de vroegere in ons blad (Jaarg. II p. 75) medegedeelde proeven van STANNIUS en tevens, hetzij zonder eenige aanmatiging gezegd, aan de hoofdpunten van de leer der dierlijke warmte, ten einde de ondergeschikte plaats, die volgens de pas medegedeelde onderzoekingen aan het zenuwstelsel bij de ontwikkeling der dierlijke warmte toekomt, bij het overzien van haren algemeenen gang beter te gevoelen.

LANDOLFI'S GENEESWIJZE VAN KANKER. — De behandelingswijze van carcinoma van LANDOLFI is door Dr. TRETTENBACHER te München in de *Allg. Medicinische Central-Zeitung* van 18 Januarij [1]) uitvoerig beschreven. Het opzien, dat zij te regt of ten onregte door behulp der politieke bladen maakt, doet het wenschelijk voorkomen, dat wij geneeskundigen haar kennen, welligt dat dan à priori reeds eenig oordeel mogelijk is. TRETTENBACHER had gedurende vier maanden te München en Cöthen haar bij een groot aantal gevallen waargenomen, zoodat hij haar zeer naauwkeurig kon opgeven; hij vermeldt, dat LANDOLFI er geen geheim van maakt en meent, dat een veelvuldig beproeven van het middel tot vaste resultaten kan leiden.

LANDOLFI'S geneeswijze bedoelt nu het dooden en uitstooten van de door kanker aangetaste weeke deelen door het kunstmatig verwekken van gangreen in dezelve met opvolgenden etteringsgrens tusschen het nog gezonde

---

[1]) Het berigt over dit onderwerp in het vorig nummer, dat grootendeels met het bovenstaande overeenkomt, was ook uit de *Central-Zeitung* genomen. In dit blad even als in het Med. Wiener Wochenschrift wordt de persoon van LANDOLFI meermalen als een rondreizend charlatan beschouwd, wiens titels van Dr. en Prof. twijfelachtig worden geacht. Het stuk van TRETTENBACHER is echter zeer bezadigd en zonder ophef geschreven. — LANDOLFI is thans te Berlijn en zou reeds van den koning van Pruissen de adelaarsorde ontvangen hebben.

en het afgestorven kankerachtige. Terwijl de ettering allengs voortgaat, wordt het afgestorven los en uitgestooten, hetgeen steeds, ook in bloedrijke organen, zonder de minste bloeding geschiedt. Hierna vertoont zich de wonde in den regel zuiver en schoon, en geneest zij onder geringe etterafscheiding. Eene aandoening van het geheele organismus, koorts, vertoont zich in het algemeen niet. Slechts vindt eene matige ontsteking der omgevende deelen plaats, waarbij de pijn de eerste 6—8 uren, naarmate de gevoeligheid van de patient, meer of min hevig is en allengs afnemende, nog 3—4 dagen aanhoudt.

Het geneesmiddel dat dit bewerkt, is een mengsel van chloretum bromii, chloretum auri, chloretum antimonii en chloretum zinci *tot gelijke deelen* [1]), welke geelbruine vloeistof met meel tot eene pasta gevormd op linnen gestreken wordt en op het kankerachtig ontaarde deel gelegd wordt en wel onmiddelijk op de ulcererende plek. Is de huid nog ongedeerd, dan wordt zij vooraf door een erwtgroot stukje lapis causticus, dat ½—1—2 dagen liggen blijft, vernietigd, om op de dieper gelegen deelen te kunnen komen, de omliggende deelen moeten hierbij zorgvuldig gespaard worden. Bij een teedere en dunne huid en slechts oppervlakkig liggende gezwellen kan de pasta dadelijk op de huid gelegd worden. De dikte der laag wordt naar de verlangde werking bepaald; men kan rekenen, dat eene 1 lijn dikke pasta een halve duim diep werkt. Bij ontstoken toestand der omliggende deelen laat LANDOLFI aan de aanwending der pasta eene ligte antiphlogistische behandeling, eenige hirudines en cataplasmata, voorafgaan.

De pasta blijft nu zoo lang liggen tot zij te gelijk met het afgestorvene weefsel afvalt, hetgeen na 8—14 dagen plaats vindt. Is er iets ziekelijks, eene verdachte harde plek, enz. overgebleven, dan wordt het middel in gepaste verhouding nogmaals aangewend. Om eene zeer matige werking te verkrijgen, kan de pasta met een zalf vermengd in een zeer dunne laag, of het vloeibare mengsel zonder meel met een penseel aangewend worden.

Gedurende de eerste dagen legt LANDOLFI over de pasta een eenvoudig dekkend verband, plukselwieken met ung. simplex met ligte compressen en hechtpleisterstrooken, dat dagelijks een- of tweemaal vernieuwd wordt. Begint zich de ontstekingsgrens en ettering te vertoonen dan wordt de zalf met ung. basilicum verwisseld en daarover week makende pappen, liefst uit gekookte salade (Lactuca sativa) gelegd, waarmede tot aan de loslating van het afgestorvene voortgegaan wordt. Bij trage werking en bij slechte reuk en later zoo als hij meent om granulatie te bevorderen, wendt hij bals. St. Genevieri aan, dat de volgende zamenstelling heeft: R. Terebinth. dr. 1*β*, Ol. olivarum unc. j, Cerae flavae dr. vj, Spermaceti dr. 1*β*, pulv. Pterocarp. santalini dr. j, Camphorae scr. j. misce et leni calore in vase vitreo semper agitando lente liquefacta refrigerataque dentur ad ollam.

Onder deze behandeling is de genezing der wonde bij carcinoma van geringen omvang, bijv. bij huidkanker, in 3—4 weken, bij grootere aandoening, bijv. bij kanker in klieren in 2—4 maanden voleindigd.

Gedurende de plaatselijke behandeling worden in den regel inwendig geene geneesmiddelen gebruikt. Slechts bij groote gevoeligheid en hevige smart geeft hij gedurende de eerste dagen eene mixtuur van Liq. anodyn. mineral. Hoffm. en Laud. liq. Syd. ãã dr. j, syrupi citri unc. ij, aquae destill. unc. iij a. 1—2—3 u. 1 l.

Eene goed voedende niet prikkelende kost worde genoten, zonder dat het bed of de kamer voortdurend gehouden worde.

Bij uitgedrukt constitutioneel lijden laat LANDOLFI nu een inwendige kuur volgen, die in het gebruik bestaat van pillen uit ¼—½ gr. Bromium, 9 gr. Pulv. Sem. Phellandrii aquatici en even zooveel extr. conii (dagelijks 1—2 maal 1 pil).

»Voor deze behandeling kunnen, zoo als van zelve spreekt, alleen zoodanige kankergebreken te pas komen, die voor de aanwending van het middel toegankelijk zijn, eerst huidkanker en dan klierkanker. Voor eene gunstige behandeling schijnt het noodzakelijk, dat het gebrek zekere grenzen niet te buiten gaat. LANDOLFI heeft althans kankers van eenigen omvang of de zoodanigen, die met eene slechts ee..igzins beduidende vernietiging gepaard gingen, niet in behandeling genomen. Hoe het met de duurzaamheid der genezing staat en of de wijze van LANDOLFI meer is dan eene navolging van de CANQUOIN'sche manier of boven deze te verkiezen zij, moet de toekomst leeren."

Bovenstaande is getrouw, bijna woordelijk, de mededeeling van TRETTENBACHER. Men ziet de vernietiging van het carcinomateuse product door een causticum, waarin geen arsenicum voorkomt, is het voornaamste. CANQUOIN roemde voor ongeveer 20 jaren op dezelfde wijze zijne geneeswijze: cauterisatie door chloorzink, met of zonder butyrum antimonii. Dat echter de cauterisatie alleen het carcinoma niet geneest, d. i. de recidive niet voorkomt, is genoeg bewezen. Bij de keuze tusschen de plaatselijke vernietiging door een bijtmiddel en de wegname met het mes, zijn het dus bijkomende zaken, die voor het eene of andere in bepaalde gevallen pleiten. VELPEAU heeft in zijn onlangs verschenen werk (*Traité des maladies du sein et de la région mammaire*. 1854) het onderwerp weder uitvoerig behandeld. Hij is van meening, dat de caustica niet geheel verworpen moeten worden; zij zijn boven de operatie met het mes te verkiezen, wanneer de kanker in verzwering verkeert en breed is, wanneer de bedekkende huid niet kan gespaard blijven, wanneer de lijder voor de bloedige kunstbewerking bevreesd is en het gebrek op voor het mes ontoegankelijke of gevaarlijke plaatsen zit. Overigens is de operatie met

[1]) TRETTENBACHER merkt hierbij op, dat ½ drachme van ieder genoeg voor één geval is, en voegt er bij, dat de bekende eenvoudige pasta van CANQUOIN (chloretum zinci en chloretum antimonii met meel) ook wel zal voldoen!

het mes wegens minder langdurige pijnlijkheid, kortere behandeling, vooral bij diepzittend lijden te verkiezen. Wat de keuze van het causticum betreft, dat van CANQUOIN keurt hij niet af, doch verkiest eene pasta van zwavelzuur met saffraan, voor het uitsluitend aanwenden van de zoozeer gebruikte pasta arsenicalis ziet hij geen reden.

Het verschil van LANDOLFI'S causticum met de vroeger gebruikte moet dus in de bijmenging van het chloretum bromii en auri gezocht worden. Bij de weinige bekendheid met de therapeutische werking van bromium kan natuurlijk niet geoordeeld worden, in hoeverre de bijvoeging van dit middel van eenigen invloed is; het chloretum auri werd vroeger reeds door RECAMIER gebruikt doch weder verlaten.

LANDOLFI zal voorzeker zijn kruistogt tegen carcinoma gedurende eenigen tijd voortzetten, de politieke bladen zullen hem daarin behulpzaam zijn, hij zegt kanker te genezen. Terwijl het nu van de eene zijde de arme lijders te vergeven is, dat zij iemands raad volgen, die zegt hen te zullen genezen, tegenover den eerlijken medicus, die zeggen moet: ik ken geen radicaal middel tegen kanker, — is het te betreuren, dat in deze tijden nog de brutaliteit van iemand, die zegt een middel te bezitten zonder dat hij de waarde daarvan vooraf door ondervinding geconstateerd hebbe, zoo spoedig zegevieren kan. Had LANDOLFI eenige duurzame genezing van zijn middel gezien, TRETTENBACHER, die hem zoo trouw ter zijde stond en naauwkeurig observeerde, zou zelf niet zóo omzigtig over de waarde van het middel spreken en het niet van de toekomst verwachten.

SPEKACHTIGE VERANDERING VAN DE ONDERBUIKSORGANEN. — MECKEL (*Annal. des Charité-krankenh.* IV. 2) heeft de ziekelijke produkten, die de zoogenoemde speklevers, speknieren, spekmilten enz. doen geboren worden en die bij voorshands onder den algemeenen naam van spekziekte (!) zamenvat, scheikundig onderzocht, en deelt daaromtrent het volgende mede. Uit de op gemelde wijze veranderde organen wordt door heet en door kokend water eene hoeveelheid eener stof uitgetrokken, die zuur reageert, een laffen smaak heeft, geelachtig van kleur, slijmerig en volkomen opgelost is, het water doet schuimen en bij de destillatie van het water niet mede overgehaald wordt: een gedroogd dierlijk vlies met deze stof doortrokken, verhindert de endosmose van eiwitoplossing niet. Kali caust. maakt de oplossing helderder, door toevoeging van zoutzuur verzamelt zich eene laag van vetdroppels op hare oppervlakte, waaruit M. het besluit trekt dat de spekstof eene zeep met overmaat van vetzuren is. In koud water wordt een witachtig vet afgezet, dat uit eene geelachtige olie en geheel witte kristallen bestaat. Voorts wordt uit dezelfde deelen door kouden, doch vooral door heeten alcohol eene geelbruine, kristallijn olieachtige brij uitgetrokken, waaruit in het laatste geval bij bekoeling wolkjes van kromme naalden neervallen; aether eindelijk trekt nog eene geringe hoeveelheid eener dergelijke stof uit, die als een witachtig poeder vast wordt. De verschillende uittreksels verschillen weinig, al het waterachtig extract is in alcohol, doch niet volkomen in aether oplosbaar, evenzoo wordt het alcoh. extr. slechts voor een gedeelte door aether opgelost; eene verbinding van alle extracta wordt in heet water tot eene zeepachtige oplossing. Na de verbranding blijft van alle extracta eene poreuse kool met duidelijke sporen van aardachtige bestanddeelen over. Onder het mikroskoop was in de uitgedampte extracta geene polarisatie van het licht waar te nemen. Men zag er echter oliedroppels in, waarvan sommige door jodium eene gele of bruine kleur aannamen, welke door toevoeging van zwavelzuur alleen donkerder werd, andere die na langen tijd door jodium en zwavelz. donker blaauwachtig groen werden, wederom andere, die soms uit concentrische lagen gevormd schenen, en door jodium en zwavelz. langen tijd schoon violet werden, vervolgens nu eens blaauw, dan weder donkerbruin. Verder kwamen er kogelvormige of onregelmatig gevormde en gekronkelde deeltjes in voor, met dubbele of meervoudige omtrekken en die aan de hersenvetten herinnerden; deze werden door jod. naauwelijks gekleurd en na toevoeging van zwavelz. geheel kleurloos. Eindelijk naaldvormige kristallen, die door beide reagentia schoon blaauw en groen werden, benevens cholestearinekristallen. Betreffende deze laatste vermeldt M. dat zij, even als alle cholestearine, waar en in welken vorm zij ook voorkomt, eene eigenaardige reactie jegens jodium en zwavelzuur vertoonen. Door jodium namelijk worden zij naauwelijks gekleurd, wordt daarentegen zwavelzuur bijgevoegd, zoo vertoont het in de krystaltafels opgelost jodium eene kleurwisseling; zij worden namelijk eerst voor korten tijd violet, blijven daarna gedurende vele dagen indigo- of hemelsblaauw, eindelijk smaragd groen. Wanneer deze laatstgenoemde kleursverandering heeft plaats gegrepen, vertoont zich in tot dusver niet van elkander te onderscheiden cholestearinekrystallen eene verschillende gesteldheid. Terwijl sommigen daarvan onder stomp worden hunner hoeken langzamerhand gedeeltelijk opgelost worden, ontstaan in andere bij uitwendigen rhombischen vorm, inwendig groene naalden, die later nog geelrood worden en eindelijk na kleurloos te zijn geworden uitéénvallen.

Onderzoekt men de spekachtig ontaarde weefsels mikro-chemisch, dan ondekt men daarin stoffen, die eene verschillende verhouding jegens de aangewende reagentia vertoonen. Vooreerst zag M. daarin eene stof, die alleen na toevoeging van jodium geelachtig rood gekleurd werd. Zij is uit zichzelve kleurloos, half doorschijnend en is gelijkmatig in de zieke weefsels geïnfiltreerd. M. meent dat zij zamengesteld is uit eene gestremde eiwitachtige stof en een vet. Men herkent aan de tegen de bruinachtige kleur, die andere stoffen door jodium aannemen, scherp afstekende geelroode kleur van deze zelfstandigheid, aan de kleine slagaders alle door spekziekte veranderde gedeelten, in de lever elke spekstof bevattende cel, in de darmen elke op dezelfde wijze ontaarde vlok of Peijersche kapsel, voorts elke spekzieke slagader, glomerulus, pisbuis in de nieren,

elke even zoo veranderde Malpighische folliculus in de milt. Door sterke zuren gaat deze roodachtige kleur allengs verloren, zonder dat kleurenspel voorafgaat, ook wordt zij door kaustische kali vernietigd. — Eene andere stof, die vaster schijnt dan de vorige en in kleinere hoeveelheden verspreid voorkomt, wordt door jodium naauwelijks veranderd; voegt men er echter later zwavelzuur bij, zoo neemt zij allengs eene prachtige violette kleur aan, die daarna opvolgend blaauw, groen, geel wordt en na één uur geheel verdwenen is, hoewel de vorm der weefsels blijft bestaan. M. zag haar vooral schoon in de glomeruli der Malp. ligchaampjes van spekuieren en beschouwt haar als eene verbinding van cholestearine met andere vetten, misschien wel van de eerstgenoemde, door jodium rood gekleurde stof. De corpora amylacea der hersenen, die VIRCHOW als uit cellulose zamengesteld beschouwt, bestaan uit dezelfde cholestearine-verbinding en zijn uit de hersenzelfstandigheid vrij geworden. — Voorts komt ook in de besprokene weefsels, ofschoon zeldzaam, zuivere geïsoleerde cholestearine voor, zoowel met als zonder gelijktijdige aanwezigheid der zoo even genoemde stoffen. Eindelijk komen alleen in de nieren verkalkingen voor, die M. spekkalk noemt, die zich zonder aanwending van jodium niet van andere kalkconcrementen laten onderscheiden, doch na bijvoeging van dit en van zwavelzuur komt op de plaats waar de donkere omtrekken der kalkstoffen zoo even verdwijnen, de violette kleur der bovengenoemde stof te voorschijn.

De aard en wijze van ontstaan dezer vetten (die M. *spekvetten* noemt, even als zijn geheele opstel met *spekrood*, *spekviolet*, *spekbloed*, *spekachtige cel* enz. enz. doorspekt is) blijft onduidelijk. Geen ander vet bezit de eigenschap van in jodium een kleurenspel te weeg te brengen, met amylon en dextrine kan men ze dus niet wel in verband brengen. M. vermoedt dat de normale vetsoorten als grondslag van de spekstofvorming moeten beschouwd worden en dat daaruit door eene ongewone inwerking van bases, vooral van kalk, eigenaardige ontledingen, zeepen van ammoniak en andere alkaliën, ten slotte cholestearine en spekkalk te voorschijn treden.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — De Plaatselijke geneeskundige commissie te Schiedam, had onlangs aan den gemeenteraad aldaar voorgesteld, om maatregelen te nemen tegen het begraven van schijndooden. Aan den raad was daarop gerapporteerd dat, volgens het Burg. Wetboek, de ambtenaar van den Burgerlijken Stand, die het bevel tot begraven geeft, het best in staat is, om tot het nemen van maatregelen mede te werken, terwijl de plaatselijke wetgeving niet bevoegd is, in dit opzigt verder te gaan dan de bepalingen der algemeene wet. Dien ambtenaar b.v. zou kunnen worden opgedragen te zorgen, dat er in het vervolg in het bewijs van overlijden, dat overgelegd moet worden, door een doctor of chirurgijn worde geconstateerd de dag en het uur, waarop het overlijden werkelijk heeft plaats gehad. Op die wijze is deze zaak ook te Amsterdam geregeld. — De ambtenaar van den Burgerlijken Stand heeft daarop later verklaard, dat hij het doel, dat men beoogt, toejuicht en dat hij zich vereenigen kan met het middel, dat tot bereiking van dat doel wordt voorgesteld; zoodat hij, wat hem betreft, bereid is, daartoe mede te werken.

Wij moeten op het bovenstaande, uit de *Gemeentestem* overgenomen, opmerken dat de zaak te Amsterdam niet aldus geregeld is en dat zoodanige regeling groote moeijelijkheid in zich zou hebben.

Alhier wordt door den ambtenaar van den Burgerlijken Stand een bewijs gevorderd, *dat* het overlijden door een geneesheer geconstateerd is; meer niet. Hij kan ook niet getuigen *wanneer* zulks plaats heeft gehad, tenzij hij toevallig bij het sterven tegenwoordig geweest ware. Wij zouden hier niet van spreken, wanneer wij niet bij ondervinding die groote moeijelijkheid kenden. Het gebeurt hier meermalen, dat voor sommigen een certificaat van eenige waarde is, dat een persoon vroeger of later overleden is, dan inderdaad plaats had gevonden. Men vraagt zoodanig bewijs van den geneesheer en het is meermalen gebeurd, dat deze, onnadenkend het gegeven hebbende, later bemerkt, dat hij om den tuin geleid is en dat hem een verkeerd uur was opgegeven.

Het is dus ondoenlijk om van den geneesheer de opgave van den dag en het uur van overlijden te vergen, hij *kan* dit niet volgens eigen aanschouwen opgeven; het *eenvoudig constateren van het overlijden* is, om het begraven van schijndooden te voorkomen, genoegzaam.

— Door den directeur en eersten geneesheer van het krankzinnigengestìcht Meerenberg is een belangrijk verslag, betreffende die inrigting over het jaar 1852, uitgegeven.

Wij vermelden er uit, dat in dat jaar bij de 308 lijders op 1 Jan. in behandeling 118 lijders gekomen zijn, terwijl ontslagen en overleden zijn 61 personen (23 hersteld, 7 verbeterd, 7 niet verbeterd, 24 overleden), zoodat er ult° December 365 lijders in behandeling waren.

De gezondheidstoestand was over het algemeen zeer gunstig; van de overledenen stierven aan apoplexia 5, marasmus 9, diarrhoea 1, phthisis 2, pneumonia 2, typhus 1, febris intermittens perniciosa 1, congestio cerebralis 2, convulsiones 1, totaal 24.

Bij het omstandig verhaal van hetgeen omtrent den arbeid, onzindelijkheid en opgewektheid, lijfsdwang, verpozing, bibliotheek, wandelingen, onderwijs, godsdienstoefening en personeel over dat jaar op te maken viel, voegt de verslaggever eenige algemeene opmerkingen over het steeds klimmend aantal naar M. gezonden krankzinnigen en over het groote aandeel, dat de voor rekening van Amsterdam verpleegden daarin hebben, zoodat hij besluit, dat het aantal behoeftige krankzinnigen te Amsterdam, vooral in vergelijking met het platte land, verbazend groot is. Deze opmerking

leidt hem tot eene uitvoerige uiteenzetting dier ongunstige verhouding en doet hem daarbij op de nadeelen wijzen van eene groote stad en vooral van Amsterdam, vooral in betrekking tot slechte woningen en slecht voedsel, misbruik van sterken drank en op ongeschikte huwelijksverbindtenissen en verkeerde opvoeding enz. Wij kunnen den geleerden schrijver in al deze zaken nu thans niet volgen, maar meenen zijn vertoog aan de meest gezette overweging zoo van geneeskundigen als van leeken te moeten aanbevelen.

— De Heeren stadsgeneesheeren alhier hebben, naar aanleiding van de minheusche wijze, waarop hun vroeger (III. p. 523) vermeld adres aan den gemeenteraad, waarbij op bespoediging der nieuwe regeling hunner dienst werd aangedrongen, in de raadsvergadering behandeld is — de raad ging om redenen van vorm over tot de orde van den dag — een nieuw adres aan dit collegie ingediend, waarbij de door Burgemeester en Weth. voorgestelde bezwaren ter behandeling van hun voorstel breedvoerig wedergelegd zijn.

— Wij vernemen, dat van het werk van Dr. C. VOGEL: »*Die Medicinische Poliseiwissenschaft, theoretisch und practisch dargestellt, für poliseibeamlte, Aerste und Apotheker,*" in het hoofdartikel besproken, bij den Boekhandelaar H. C. A. CAMPAGNE te Tiel, eene vertaling, met de Nederlandsche Wetgeving in verband gebragt, het licht zal zien, bewerkt door Mr. L. G. VERNÉE, kantonregter te Medemblik. Het werk is ter perse.

— Bij Z. M. besluit is de buitengewone Hoogleeraar bij de geneeskundige faculteit aan de Hoogeschool te Utrecht F. C. DONDERS, benoemd tot gewoon Hoogleeraar en het tractement van den buitengewonen Hoogleeraar bij die faculteit L. C. VAN GOUDOEVER verhoogd tot *f* 1600; tevens is tot lector in de scheikunde bij de wis- en natuurkundige faculteit aldaar benoemd Dr. J. W. GUNNING, tot dusverre amanuensis bij het scheikundig laboratorium.

— Z. M. heeft te Utrecht een Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut gevestigd. De Hoogleeraar C. H. D. BUYS BALLOT, die aanvankelijk aldaar reeds het meteorologisch observatorium heeft opgerigt, is tot hoofddirecteur van die inrigting benoemd en Dr. KRECKE tot directeur der waarnemingen te land en tot directeur van het observatorim. Een of twee zeeofficieren zullen er als directeuren der waarnemingen ter zee bij gedetacheerd worden.

— Z. M. heeft benoemd tot Off. v. Gez. 3de kl. bij de geneeskundige dienst der landmagt in Oost-Indië, den Heer C. D. T. BUSEMANN.

— Den 6den Februarij is te Groningen tot art. obstetr. doctor gepromoveerd de Heer B. VAN CALCAR, med. doctor te Hoogezand.

— Den 4den Februarij is in den ouderdom van 81 jaren overleden de Heer G. G. VAN DER VOORT, Apotheker alhier.

BIBLIOGRAPHIE.

F. C. Donders: De accijnsen op 't geslagt en op 't gemaal, uit het diaetetische oogpunt toegelicht en vergeleken. Tiel, 1854. H. C. A. Campagne. *f* 0.40.

Statistisch Jaarboekje voor het Koningrijk der Nederlanden. Derde Jaarg. Uitgegeven door het Departement van Binnenlandsche Zaken. 's Gravenhage, 1853. v. Weelden en Mingelen. f 2.50.

J. E. Erdmann: Ueber den Naturalismus, seine Macht und seine Widerlegung. Halle, 1854. C. E. M. Pfeffer. 6 ngr.

G. Cless: Luft im Blute. Stuttgart, 1854. Ebner u. Seubert. 12 ngr.

H. Prosch u. *H. Ploss*: Medicinisch-Chirurgische Encyklopädie für praktische Aerzte. 1e Bd. 1e Lief. Leipzig, 1854. F. A. Brockhaus. 1⅓ thl.

E. Brücke: Ueber die Chylus-Gefässe u. die Resorption des Chylus. Wien, 1853. Braumüller. 1⅓ thl.

J. Engel: Darstellung der ersten Entwickelung der Circulations-, Respirations- u. Verdauungs-Apparates. Wien, 1853. Braumüller. 28 ngr.

G. W. Scharlau: Ueber die Körperliche Verhältnisse, welche bei sonst scheinbar Vernünftigen, die Zurechnungsfähigkeit f. begangene Verbrechen ausschliessen. Stettin, 1854. Nagel. ½ thl.

F. Euzière: Topographie médicale du Caire. 8½ feuill. Marseille, 1853. Impr. d'Arnaud.

Alm. Lepelletier de la Sarthe: Nouvelle doctrine médicale, ou doctrine biologique. Paris, 1853. J. B. Baillière. fr. 7.00.

B. Aliès: Possibilité d'amoindrir considérablement les ravages du choléra. 2e Ed. Luxeuil, 1853. Imp. de Docteur.

A. Foucart: De la Suette milliaire et de son traitement; traité pratique suivi d'une analyse de toutes les épidémies de suette observées jusqu'à nos jours. Paris, 1853. Labé. 6 fr.

A. Mercier: Mémoire historique sur divers points de la pathologie urinaire. Paris, 1853. Labé. 1 fr. 50.

Turette: Du traitement curatif du choléra-morbus épidémique et de sa prophylaxie; suivi de quelques reflexions sur son mode de transmission. Paris, 1853. Labé. 1 fr.

J. Parigot: Tableau analytique des maladies mentales, à l'usage des jurisconsultes et des médecins. Bruxelles, 1853. 3 fr.

C. Rousset: Traité du Choléra Morbus. Sec. Ed. Paris, 1854. Hamel. 2 fr.

P. A. Piorry: Traité de médecine pratique et de pathologie jatrique ou médicale. IX vol. Ouvrage terminé. Paris, 1853. J. B. Baillière. fr. 64.00.

P. H. Clias: Traité élémentaire de gymnastique rationnelle hygiènique et orthopédique; avec atlas. Genève, 1853. J. Cherbuliez.

A. A. de la Rive: Traité d'electricité théorique et appliquée. T. Ier. Paris, 1853. J. B. Baillière. fr. 9.00.

Ph. C. Sappey: Récherches sur la conformation extérieure de la structure de l'urètre de l'homme. Paris, 1854. Baillière. fr. 2.50.

A. Bossu: Traité des plantes médicinales indigènes, précédé d'un cours de botanique. 52¾ feuill. Paris, 1854. J. B. Baillière.

Lordat: Théorie physiologique des passions humaines. 17 feuill. Montpellier, 1853. Impr. de Ricard.

L. Fleury: Recherches expérimentales sur la sudation. 1¼ feuill. Paris, 1854. Impr. de Remquet.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 18 FEBRUARIJ 1854. 7.

KLINIEK.

BINNEN-GASTHUIS TE AMSTERDAM.

ABSCESSUS CEREBRI MET CONSECUTIVE APOPLEXIE.

DOOR Prof. P. H. SURINGAR.

HELENA DE BEER, eene ongehuwde dienstbode van 37 jaren, werd den 29sten Januarij 1854 in het Vrouwen-Clinicum van het Binnen-Gasthuis te Amsterdam opgenomen.

Acht dagen voor dien tijd had de patiënte, keukenmeid in het Café restaurant op den Dam, ná dien dag groote onaangenaamheden met den kok gehad en reeds eenige dagen over duizeligheid geklaagd te hebben, des avonds onder haar werk een aanval van beroerte gekregen.

Op Zaturdag den 7den Januarij, dus 14 dagen voor den insultus apoplecticus, had de lijderesse geklaagd over pijn in de linker zijde van den buik welke, volgens de verklaring van hare meesteresse, onder koortsverschijnsels zoo hevig was, dat zij te bed moest gaan. Een apothecar, over genoemde pijn geraadpleegd, had een spaansche vliegenpleister geappliceerd, en een heelmeester had, omdat de pijn binnen twee dagen niet was geweken, op verzoek van de kasteleinesse eene aderlating gedaan. — Na gedurende vier dagen het bed gehouden te hebben, had de patiënte, hoewel onder een zeer lusteloos gevoel, haar gewone werk hervat. Dit onaangenaam ziek gevoel week echter van lieverlede en werd de laatste dagen voor den beroerte-aanval door een gevoel van wel bevinden gevolgd.

De lijderesse was, gelijk de moeder zeide, nimmer van te voren ziek geweest; alleen had zij nu en dan hoestverschijnsels bij hare dochter opgemerkt, welke zij meende te moeten toeschrijven aan eenen voor vier jaren plaats gehad hebbenden val in het water. Ook had zij voorleden jaar, gedurende eenigen tijd, zeer dikke beenen gehad.

Uit de verdere mededeelingen, door hare moeder, maar vooral door hare meesteresse gedaan, ontleenen wij het volgende: 1o. de patiënte was steeds zeer stil, achterhoudend en gedrukt; 2o. zij maakte niet zelden gebruik van spirituosa (strenua potatrix); 3o. zij was altijd slecht bij kas, leende geld bij velen en hield zelfs de gelden, door de menschen waar zij diende haar ter uitbetaling gegeven, eenigen tijd terug.

Des avonds, kort na den aanval der apoplexie, was een geneesheer ontboden, die de lijderesse gedurende zeven dagen behandelde en later door eenen anderen, vermits de patiente naar de woning harer tante was overgebragt, werd vervangen.

Hoewel het bewustzijn, naar het verhaal der moeder, daags na den aanval was teruggekeerd, waren er echter dagelijks vrij langdurige zenuwtrekkingen in de verlamde ledematen, onder verlies van bewustzijn, opgetreden. De vraag, of genoemde trekkingen dagelijks omstreeks denzelfden tijd plaats vonden, werd bevestigend beantwoord.

Status praesens. De patiënte is bijzonder dommelig. Zij moet op een stoel worden vastgebonden, uit vrees voor vallen over de regterzijde. — Het gelaat is vaal van kleur. — De pupillen zijn niet verwijd. De tong vertoont een wit-geel beslag; hare beweging is belemmerd, vooral bij het spreken; zij wordt echter regt voorwaarts uitgestoken. Er bestaat volkomene symmetrie tusschen de beide aangezichtshelften. — De geheele regterzijde van het ligchaam is ongeschikt voor vrijwillige beweging en volkomen ongevoelig. Er bestaat geene koortsbeweging. De moeije-

lijk weg te drukken pols geeft 70—80 slagen. — De huidstemperatuur is normaal; uitgenomen de voeten, welke zeer koud zijn. — De patiënte klaagt over drukkende hoofdpijn.

Diagnosis. Op grond van de dagelijks nagenoeg op denzelfden tijd plaats hebbende schokken door de verlamde zijde, in verband met haren betrekkelijk jeugdigen leeftijd, ontbrekenden apoplectischen bouw (de patiënte was bijzonder tenger en zeer bleek) en niet aanwezige koorts, werd eene *febris larvata* gediagnosticeerd.

Eene mixtuur met 24 greinen sulphas chinii werd voorgeschreven en een clysma geappliceerd.

Des anderen daags was het bewustzijn volkomen teruggekeerd. Eene ruime stoelgang was op het enema gevolgd. Poeders, ieder met 2 greinen sulphas chinii werden met een Julapium acidulum voorgeschreven. — Na het gebruik van drie poeders ontstond er nausea. — De poeders werden nu om de twee uren toegediend. De nausea hield op.

Op den 2den dag na de opname is de patiente veel beter. De spraak is vrijer. De klagten over hoofdpijn blijven echter voortbestaan. — Tegen drie ure des middags ontstaat er beving in den verlamden arm, welke van lieverlede in hevigheid toeneemt. Spoedig worden de bevingen door vrij hevige convulsiën met verlies van bewustzijn achtervolgd. Op den rug liggende beweegt zich het hoofd steeds naar regts. De linkeraangezichtsspieren verkeeren in eene aanhoudende stuipachtige beweging. De veelvuldige plaats grijpende ademhaling gaat met een niet geaccentueerd geluid, met eene trillende tong en met eene op en neêr gaande beweging van de onderkaak, welke tot op een duim afstand de bovenkaak nadert, gepaard. Vocht in den mond gebragt, wordt niet dan na afsluiting der neusholte neêrgeslikt. De linker pupil is matig verwijd en naar de binnen ooghoek gerigt. De regter is wijder, minder gevoelig voor den indruk van het licht en in de regte as van het oog geplaatst. De verlamde arm verkeert in gestadige beweging. De flexores hebben het overwigt, en rytmisch met de regtwaartsche bewegingen van het hoofd hebben de schokken en ook de vuistvorming plaats. De regter borst en buikspieren deelen in de convulsive bewegingen, vooral de quadriceps femoris, de gastrocnemius en de soleus. Aan de niet verlamde linker ligchaamshelft worden alleen zeer geringe bewegingen van de buikspieren waargenomen. De huidwarmte is toegenomen, vooral aan de verlamde zijde. De pols is traag en kan niet worden weggedrukt.

Er wordt een clysma aangewend.

Negen volle uren duurt deze toestand voort. De verschijnselen nemen echter in hevigheid af.

Eerst op den 6den dag keert het bewustzijn en wel voor zeer korten tijd onvolledig terug. De pols is bijzonder klein.

Op den 7den dag is er op nieuw een toenemend coma zonder voorafgegane convulsiën. Daarbij worden opgemerkt: sterke hitte om het hoofd; korte, snorkende ademhaling met een open mond; drooge tong; frequente, uiterst kleine pols; ruim kleverig zweet; onwillekeurige ontlasting van urine en drekstoffen.

De bewustelooze toestand duurt 2 dagen voort en de patiente bezwijkt op den 9den dag na de opname, den 6den Februarij 1854 des morgens ten half tien ure.

Lijkopening 23 uren na den dood.

Schedelholte. Het harde hersenvlies is langs den sinus longitudinalis superior door sterk ontwikkelde pacchionische ligchaampjes op verschillende plaatsen doorboord. Daar waar genoemde ligchaampjes het meest zijn ontwikkeld, vindt men kleine uithollingen in de schedelbeenderen. Na verwijdering van het harde hersenvlies ziet men eene door de beide volgende hersenvliezen doorschijnende graauwe plek. Zij was het 2''' dikke verwulf van een hersenabsces, dat zich op de grens tusschen de voorste en middelste kwab van het linker halfrond juist tegen den processus falciformis bevindt. Na kruiswijze insnijding van dit apostema cerebri blijkt het, dat de holte de omvang heeft van een kippenei en gevuld is met groenen, lijvigen etter. Bij naauwkeuriger onderzoek met het mikroskoop blijkt het, dat deze dikke etter bestaat uit etterbolletjes, waarvan de

meeste rijk zijn aan fijne vetkorrels, uit grootere korrelcellen, (entzundungskügeln), uit enkele cholestearine krijstallen en uit vrij veel daar tusschen gelegen moleculair-vet. De wand van het absces, welke streng van de omliggende oogenschijnlijk normale hersenzelfstandigheid is afgescheiden, heeft op het uitwendig aanzien veel overeenkomst met eene zoogenaamde membrana puogenetica, gelijk men die in oude caverneu aantreft. Het bestaat uit een lijn dik vliesje dat, vrij los van zamenhang, behalve de bovengenoemde elementen kleine langwerpige ligchaampjes (kernen) en eenige onregelmatige vezeltjes bevat. Door eene uit hersenvezelen bestaande tusschenwand, ter dikte van een paar lijnen, is het absces gescheiden van eene apoplectische haard, waarin zich een vuil bruin bloedcoagulum bevindt, hetwelk, bij nader onderzoek, wel onregelmatige, donkerrood gekleurde amorphe massa's, maar nog geene haematoïdine krijstallen bevat. Men ziet daarin tevens kleine vezelstofstremsels. De wand der holte is ruw, vlokkig en vertoont eene wijnmoerkleur. Intusschen hangen er geene grootere lappen hersenweefsel in de holte, welke vrij regelmatig begrensd en eivormig van gedaante is. Rondom beide holten zijn de hersenen niet verweekt. Met den ventriculus lateralis, waarin zich een weinig helder serum bevindt, corresponderen de holten niet Eene der opstijgende takken van de arteria corporis callosi, die zich naar de ziekelijk ontaarde hersendeelen begeeft, was verstopt door een bruinrood coagulum, hetwelk onder het mikroskoop ontkleurde bloedligchaampjes, sterk gekleurde amorphe massa's, doch geen haematoïdine krijstallen vertoont. De regter hersenkwab is vast en bloedrijk. De vaatvlechten van de beide zijdelingsche holten zijn hyperaemisch. Aan de basis cerebri ziet men niets ziekelijks.

Borstholte. De achter onderkwab van de linker long is sterk aan den borstwand vastgehecht. In de bovenkwab bestaat vrij wat emphyseem. — De regter long is hier en daar sterk aangehecht. De onderkwab is met bloed overvuld. De beide overige longkwabben zijn bloedarm. — Het pericardium bevat een weinig helder vocht. Het hart is klein van omvang. De klapvliezen van het hart en van de slagaders zijn normaal. Nergens ziet men sporen van atheroom.

Buikholte. De lever, vrij groot van omvang, vertoont wat het weefsel betreft niets afwijkends. De galblaas is met donkere gal opgevuld.

De milt is groot en week.

De nieren, waarvan de linker veel grooter is dan de regter, leveren ten opzigte van hun maaksel niets abnormaals op.

De maag en darmen schijnen gezond.

Naar aanleiding van het meêgedeelde ziektegeval en de verrigte lijkopening moeten wij met een enkel woord spreken: 1°. over het periodisch optreden van convulsiën in de verlamde deelen gepaard met verlies van bewustzijn; 2°. over het gelijktijdig bestaan van een hersenabsces en eene apoplectische haard.

Ten opzigte van het eerste door ons te besprekene punt moet de vraag worden gesteld: Bestond er grond om eene febris larvata aan te nemen? Wij zijn van oordeel dat zoowel het anamnestisch onderzoek als de status praesens daartoe regt gaven. Veertien dagen voor den beroerte-aanval toch had de lijderesse geleden aan koorts met pijn in de linkerzijde van de buik, welke, gelijk later bleek, afhankelijk was van eene vergroote en verweekte milt. Daarenboven had de lijderesse ten vorigen jare dikke beenen gehad, welke bij het niet bestaan van hart of longgebreken vermoedelijk als uiting van hydraemie moesten beschouwd worden. Eindelijk zou het duurzaam verblijf in eene lage vochtige keuken het zijne hebben kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van intermittens. — En wat den status praesens betreft, ook die bevestigde genoemd vermoeden meer en meer. Vooreerst toch had de patiënte eenen zeer tengeren en alles behalve apoplectischen bouw; zij was ten anderen vaal van kleur en op eenen leeftijd, waarop apoplexiën zelden voorkomen. — Vooral echter werd het bestaan eener larvata gegrond op het sedert den insultus apoplecticus regelmatig dagelijks terugkeeren der convulsiën onder nagenoeg dezelfde verschijnsels. — De gemaakte diagnose werd op den tweeden dag van haar verblijf in het Gasthuis door het uitblijven der verschijnsels na

het gebruik van eene ruime gift sulphas chinii meer en meer bevestigd.

Hoogst belangrijk vooral waren de resultaten der verrigte lijkopening. Het gelijktijdig bestaan van twee zoo bepaald omschrevene holten in de hersenen, waarvan de eene met etter en de andere met bloed gevuld was, moet als een zeer zeldzaam voorkomend iets beschouwd worden. ROKITANSKY althans maakt niet bepaald melding van de aanwezigheid van groote omschrevene apoplectische haarden midden in eene oogenschijnlijk gezonde hersenzelfstandigheid, welke een absces omringt, maar spreekt wel van atrophia cerebri ex vacuo en van capillaire apoplexiën als gevolg daarvan.

Het lijdt wel geen twijfel, dat het absces vroeger dan de apoplexie gevormd is, vermits de beroerte-aanval slechts 16 dagen aan den dood is voorafgegaan en bij de lijkopening bleek, dat het absces zeer dikken in eenen zak besloten etter bevatte. Daarenboven was de omringende herzenzelfstandigheid niet verweekt, gelijk bij iedere acuut verloopende abscesvorming schijnt plaats te hebben. — De apoplectische haard daarentegen was in overeenstemming met de verschijnsels, welke tijdens het leven zijn waargenomen en ook op grond van hare anatomische kenmerken meer dan waarschijnlijk van zeer jongen oorsprong.

Neemt men nu aan, dat het hersenabsces het eerst gevormd is en daarna de apoplectische haard dan kan de verklaring van den zamenhang dier holten geen bezwaar opleveren. Het kleiner worden van den omvang eens abscessus cerebri door indikking van den inhoud doet een vacuum ontstaan hetwelk op de eene of andere wijze moet worden aangevuld. Deze aanvulling heeft of plaats door wei of door bloed, vermits een midden in de herzelfstandigheid gelegen vacuum de vaten door gemis aan steun doet uitzetten. — In het door ons waargenomen geval moet de uitstorting van bloed vermoedelijk aan een voorafgaand exciterend moment worden toegeschreven. Bestond er toch niet genoegzame grond voor het optreden eener beroerte? Wij meenen zulks bevestigend te mogen beantwoorden; 1°. pleiten daarvoor de minder goede gesteldheid van het bloed, blijkens het uiterlijk der lijderesse en de in het lijk gevondene toestand der milt. Hierbij kan men nog voegen de in de anamnese vermelde zuchtige zwelling der onderste ledematen, welke vroeger had plaats gehad en de kort voor den apoplectischen aanval bestaan hebbende koorts; 2°. de neêrgedrukte gemoedsstemming, waarin de patiënte gedurende langen tijd heeft verkeerd, gepaard met de angst, welke zij meer dan waarschijnlijk gehad heeft, voor het openbaar worden harer verkeerde handelingen; 3°. het langdurig misbruik maken van spirituosa; 4°. het onttrekken van eene aanzienlijke hoeveelheid bloeds door eenen onbevoegden, om splenalgische klagten, meer dan waarschijnlijk afhankelijk van hare vergroote en verweekte milt, te doen wijken; 5°. de op den dag van den insultus plaats gehad hebbende oneenigheid met den kok over een flesch genever.

Ten slotte moet nog worden opgemerkt, dat met het ontbreken van pathologische produkten aan de basis cerebri in het door ons beschreven geval zeer wel is overeen te brengen het niet bestaan hebben van braking, welk verschijnsel, gelijk vroeger door GENDRIN en later door andere Waarnemers is opgeteekend geworden, vrij standvastig met aandoening van de grondvlakte der hersenen voorkomt.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

HONDSDOLHEID. — Landphysikus Dr. GERNET beschrijft in CASPER'S *Vierteljahrsschrift*. V. 1, eene epizootie van hondsdolheid, die in Hamburg van October 1851 tot het begin van 1853 heerschte. In Meckelenburg en Holstein had deze epizoötie reeds gedurende het geheele jaar 1851 geheerscht, werd waarschijnlijk uit Lauenburg naar Hamburg gebragt, en verspreidde zich verder over Duitschland en Frankrijk, in eene bepaalde rigting van het O. naar het W. Er werden in

tot geheel 267 gevallen van dolle honden waargenomen. In Oct. 1851 zag men 4 gevallen, in Nov. 3, in Dec. 4, in Jan. 1852 19, Febr. 13, Maart 23, April 17, Mei 27, Junij 8, Julij 21, Aug. 44, Sept. 45, Oct. 17, Nov. 11 en Dec. 9; 213 honden leden aan de zoogenaamde razende woede en slechts 44 aan de stille; 256 behoorden tot het mannelijke 10, tot het vrouwelijke geslacht en 1 was gecastreerd. In Hamburg zelve kwamen 125 gevallen voor, in de voorsteden 142. Officiëel zijn 141 lijkopeningen verrigt, 32 werden in de »Curstall" bewaard en tot aan hunnen dood waargenomen. Bij deze gelegenheid maakte GERNET nog de volgende opmerkingen over den incubatietijd: Een hond in den hoogsten graad aan razende woede lijdende beet 14 anderen, die alle 8 weken, onder behoorlijke zorg voor lucht, beweging, zindelijkheid en voeder, onder quarantaine werden gesteld. Van de 14 werden slechts twee honden na verloop van 37 en 41 dagen ziek, de anderen bleven volmaakt gezond. Ook drie menschen door denzelfden hond gebeten, bleven ongedeerd. Hetzelfde gebeurde bij 7 andere gezonde honden, die allen door een dollen waren gebeten, slechts één werd na verloop van 17 dagen ziek. De dispositie voor het opnemen en de ontwikkeling van het gift der hondsdolheid schijnt dus tamelijk beperkt te zijn. Schr. houdt de rabies canina voor eene specifieke ziekte en wederlegt het gevoelen van BRÜCKMÜLLER, door ons reeds in onzen tweeden jaargang blz. 226 medegedeeld. In de meeste gevallen wordt zij door inenting voortgeplant. Eene indeeling in stadia is gemakkelijker op het papier te brengen, dan in de werkelijkheid te zien, de verschijnselen loopen zoo snel in elkander over, dat de stadia niet uit elkander kunnen gehouden worden en niet duidelijk te erkennen zijn. In de epizoötie te Hamburg was het verloop zeer acuut, de meeste dieren stierven op den 5den, hoogstens op den 6den dag, ook wanneer men den loop der ziekte door niets hinderde. Noch de Schr. noch de veearts SCHRADER hebben immer het minste van de zoogenaamde watervrees kunnen opmerken, integendeel, de dieren dronken tot op het laatste oogenblik, en werden hierin slechts dan gebinderd, wanneer de paralytische verschijnselen der onderkaak of van de fauces hen het drinken moeijelijk of onmogelijk maakte. Wanneer men tijdperken der ziekte eens aannemen wil, dan wordt de stemsverandering niet, zoo als men gewoonlijk zegt, in het derde maar wel in het tweede tijdperk waargenomen. Schr. heeft nimmer gezien, dat de dieren in het begin heen en weder liepen, alle personen lekten, dat zij in het eerste stadium nog voedsel gebruikten, en in het tweede stadium niet en in plaats daarvan allerlei vreemdsoortige zaken opaten, of dat eerst in het derde stadium het karakter van stille of dolle woede zich openbaart; in geen een geval werd de dood door stuipen voorafgegaan. En toch wordt dit alles nog bijna algemeen aangenomen, even als de watervrees, die Schr., zoo als reeds gezegd is, in geen geval zag. Meer dan honderd menschen werden gebeten en bij slechts één brak de hydrophobie uit. Ten slotte neemt de Schr. behalve de voortplanting door inenting door middel van eene beet, ook nog een spontaan ontwikkelen der ziekte aan, en raadt hij het gebruik van muilkorven af en wil de honden liever aan een touw zien vastgebonden.

Ten gevolge eener enquête in Frankrijk gehouden over de oorzaken enz. der hondsdolheid in de jaren 1851 en 1852 gehouden, waarvan de bijzondere vraagpunten reeds vroeger (II. 258) zijn vermeld, deelt A. TARDIEU in de *Annales d'hygiène publique*, Janvier 1854 de volgende uitkomsten mede, omtrent de rabies canina bij menschen. Over het algemeen was die enquête bij de eerste maal minder gelukkig geslaagd, men had slechts naauwkeurige opgaven van 90 gevallen gekregen. Gelukkiger was men in 1852, toen men vrij wel uiteengezette beschrijvingen van 48 gevallen verkreeg, in dat jaar in Frankrijk voorgekomen. Uit die 136 gevallen bleek, dat er 7 waren van lijders beneden de 5 jaren, 30 van 5—15 jaren, 15 van 15—20 jaren, 12 van 20—30 jaren, 54 van 30—60 jaren, 8 van 60—70 en 6 boven de 70 jaren, terwijl van vier de leeftijd niet was vermeld. Hierdoor wordt het gevoelen wederlegd, van hen die meenen dat de hondsdolheid niet van een bepaald vergift zoude afhangen, maar veeleer de werking van schrik zoude zijn, dat zij dus bij zeer jonge kinderen niet zoude voorkomen, wier ouderdom toch voor eene ziekelijke verbeeldingskracht bewaart. De zeven boven vermelde gevallen wederleggen een en ander voldoende. Onder de 48 gevallen in 1852 opgegeven, waren 13 lijders in het gelaat gewond, 15 aan de onderste, 12 aan de bovenste ledematen en 8 waarvan de zetel van den beet niet nader was vermeld. Deze opgave kan ons doen zien, hoe gevaarlijk de gewoonte is, zich door een hond in het aangezigt te laten lekken, de 13 gevallen van verwonding der plaats zijn op die wijze geboren. Van 97 gevallen kwamen 25 voor in de maanden Maart, April en Mei; 42 in Junij, Julij en Augustus; 13 in September, October en November en 17 in December, Januarij en Februarij. Van de 54 door dolle honden gebetenen, brak de hydrophobie bij 21 uit. Het incubatie tijdperk duurde in 69 gevallen 14 maal minder dan eene maand, 41 maal van 1 tot 3 maanden, 8 maal van 3 tot 6 maanden, 6 maal van 6 tot 12 maanden. Van de 20 gevallen, die van den duur der ziekte gewagen, liepen er 6 binnen de twee dagen af, 8 in drie dagen, 5 in vier dagen, 1 in zes dagen, op 58 vroeger vermelde gevallen had het incubatie tijdperk 41 maal nog geene vier dagen aangehouden. Van 27 doodelijk afgeloopen gevallen, hadden 12 geen enkele maatregel van voorzorg gebruikt, van 4 is van deze omstandigheid geen gewag gemaakt, in 8 gevallen is de cauterisatie onmiddellijk geappliceerd, 3 hebben eerst na eenig tijdsverloop zich aan die kunstbewerking willen onderwerpen. TARDIEU raadt derhalve, zoo als hem uit deze en andere gevallen blijkt, dat men terstond flink en krachtig de wonde moet laten cauteriseren.

BOEKAANKONDIGING.

The diseases of the heart and the aorta, bij WILLIAM STOKES. Dublin 1854. — Pag. XVI en 689.

Ik kan niet ontkennen, dat mijn eerste indruk bij het ontvangen van dit nieuwe lijvige boekdeel over hartziekten, al was er de beroemde naam van STOKES aan verbonden, bij de menigte reeds bestaande werken over hetzelfde onderwerp — ook van Engelsche schrijvers, verwondering was. Dat mijne verwondering onder het lezen der voorrede voor voldoening plaats maakte, zal men begrijpen uit de volgende stukken, welke ik uit die voorrede overneem, liever dan in mijne eigene bewoordingen het doel van den schrijver te ontvouwen. Men zal er namelijk eene heldere beschouwing over de betrekking van physische diagnostiek tot de geneeskundige praktijk in vinden, welke ven het hoogste belang is te achten bij de eenzijdigheid, die nog te vaak aangetroffen wordt, zoowel bij beoefenaars als bij veroordeelaars der physische diagnostiek.

»In deze verhandeling," zegt Dr. S., »heb ik getracht de resultaten mijner klinische waarneming, gedurende meer dan het vierde eener eeuw bijna zonder tusschenpozing voortgezet, weder te geven. Echter moet men niet verwachten, er elke waarneming van hartziekte in terug te vinden, welke door mij gedurende dien tijd is gedaan, maar veeleer de uitdrukking van de bijzondere overtuiging bij mij voortgebragt door eene langdurige ondervinding, hoewel ik mij zelf ter naauwernood vele der gevallen herinner, waarop deze overtuiging gegrond is. Een dergelijk werk moet, indien de schrijver er van genoegzame ondervinding heeft gehad, en inzonderheid indien hij zijne eigenliefde niet heeft zoeken te vleijen door het voorstaan van eenige nieuwe of bijzondere leerstellingen — erger belemmering bestaat er niet voor een zuiver oordeel — altijd eenige waarde bezitten. Het is eene proeve om anderen op de juiste hoogte te plaatsen, waarop hij zelf gekomen is, om hun mede te deelen tot welke besluiten hij gelooft dat men veilig geraken kan en welke twijfelingen en moeijelijkheden hij zelf niet is kunnen te boven komen.

»Ik heb getracht eene bij uitstek practische strekking aan dit werk te geven; en op gevaar af van veel, dat nieuw en belangrijk is, voorbij te gaan, heb ik slechts in zoo verre gebruik gemaakt van pathologische ontleedkunde en de daarop gegrondveste physische diagnostiek, als deze van invloed zijn op de dagelijksche uitoefening van ons vak..."

»Zonder in het minst de vele uitstekende werken over pathologie en diagnose van hartziekten gering te willen schatten, moeten wij intusschen bekennen, dat hun invloed op geneeskundigen met weinig persoonlijke ondervinding toegerust dikwerf eene geheel andere is dan die door de schrijvers bedoeld was. Hun gebrek aan klinische kennis doet hun het gewigtige feit over het hoofd zien, dat ziekten zoo dikwijls gecompliceerd zijn. Zij passen op zamengestelde ziektegevallen diagnostische regelen toe, opgemaakt voor eenvoudige ziektetoestanden; en terwijl de schijnbare eenvoudigheid dezer regelen hen met vertrouwen op hunne krachten doet steunen, geraken zij tot jammerlijke dwalingen, doordien in de bijzondere gevallen de regelen niet van toepassing zijn. De diagnostiek van zamengestelde ziektetoestanden is zelfs voor zulk een klein orgaan als het hart, nog verre van volmaakt; en zoolang dit zoo blijft, moet men de regelen van physische diagnostiek, gegrond op vermeende enkelvoudige gebreken, met groote voorzigtigheid gebruiken. Op gevaar af van beschuldigd te worden, dat ik den tegenwoordigen stand van zaken van het physische onderzoek misken, kan ik niet nalaten de meening te uiten, dat vele uitspraken in onze beste leerboeken zich kenmerken door eene overdrevene positiviteit, en dat de moeijelijkheden aan het maken eener speciële diagnose verbonden, oneindig grooter zijn dan menigeen zou willen gelooven."

Na vervolgens aangetoond te hebben, dat hij niet alleen de pogingen der school van physische diagnose ten volle erkent en waardeert, doch ook geheel te huis is op haar gebied, vervolgt de Schr. aldus:

»Ernstig moet ik mij nog verklaren tegen eene strekking, welke zich in vele scholen duidelijk vertoont, welke de diagnose grootendeels, zoo niet geheel en al, willen vestigen op zuiver physische teekenen met uitsluiting van die belangrijke klasse van verschijnselen, welke wij, bij gebrek van een beteren naam, genoodzaakt zijn Vitale te noemen. Niets toch geeft meer aanleiding om de eerste en grootste les der geneeskunde in den wind te slaan, welke, bescheidenheid en voorzigtigheid in het stellen der diagnose aanbevelend, ons aandrijft, onze ziektegevallen met de meest mogelijke veelzijdigheid van elken kant te bezien en toe te lichten."

»Wanneer de jeugdige geneesheer, bij het verlaten der school trotsch op zijne ingebeelde virtuositeit in de verfijningen der diagnose, zijne intrede doet in de ernstige realiteit der praktijk, zal hem grootere bescheidenheid en omzigtigheid geleerd worden: hij zal vinden, vooral bij chronische ziekten, dat belangrijke veranderingen kunnen bestaan zonder daaraan beantwoordende physische teekenen, — dat naar mate de ziekte vorderingen maakt, hare oorspronkelijke kenteekenen verdwijnen, — dat de symptomen van eene versche en onbeteekenende aandoening aan eenig bijzonder hartgedeelte in staat zijn, om die van eene andere en veel belangrijkere aandoening geheel in de schaduw te stellen, — dat functionele stoornissen niet alleen de teekenen van organische gebreken in het oneindige kunnen doen afwisselen, maar zelfs geheel kunnen doen verdwijnen, — dat de teekenen, waarop hij heden zijn oordeel vestigde, morgen kunnen ontbreken, — en eindelijk, dat somtijds de eenvoudige vraag óf er organische óf slechts functionele stoornissen bestaan, den meest geoefenden en verlichten geneesheer onoverkomelijke zwarigheden kan aanbieden."

Van ganschet harte stem ik de waarheid dezer opmerkingen toe en weinig moeite zou het mij kosten, elke der uitspraken van Dr. S. met voorbeelden te staven. Boven bedenking mogen wij het verheven achten, dat een werk, aangevangen onder dergelijke leidende gedachten en steunende op een rijken schat van eigen waarnemingen (behalve eene menigte bij uittreksel medegedeelde gevallen, bevat het 80 uitgewerkte ziektegeschiedenissen) eene waardige plaats zal innemen naast de verschillende gelijksoortige werken. Nog steeds bestaat er meer behoefte aan onbevooroordeeld waargenomene en goed gecommentariëerde ziektegeschiedenissen, dan aan monographiën en handboeken over diagnose en over semiotiek — meer behoefte aan analyse van ziektesymptomen dan aan synthese.

Het werk is verdeeld in 12 hoofdstukken: 1°. ontsteking van het hart en zijne vliezen; 2°. klapvliesgebreken van het hart; 3°. ziekten van het spierweefsel van het hart; 4°. zwakte of ontbrekende spierkracht van h. h.; 5°. vettige ontaarding van h. h.; 6°. behandeling van de organische ziekten van h. h.; 7°. over den staat van het hart bij typhus; 8°. plaatsverandering van h. h.; 9°. verscheuring v. h. h.; 10°. gestoorde werking v. h. h.; 11°. aneurysma der borstaorta; 12°. aneurysma der buikaorta. — Het is uit deze bloote inhoudsopgave duidelijk, dat het werk met echt Engelsche onafhankelijkheid en oorspronkelijkheid geschreven is. Natuurlijk zou het mijn bestek te buiten gaan, van het geheel een ook maar vlugtig overzigt te geven (eene *aankondiging* moet ook niet in eene *kritiek* ontaarden); ik bepaal mij derhalve tot één hoofdstuk en wèl het 2de (bl. 128—254), mij voorbehoudende, om welligt later op eenig ander bijzonder hoofdstuk terug te komen.

Het vraagstuk, aangaande de oorzaak der harttoonen wordt slechts ter loops behandeld: volgens S. gaan alle de theoriën dienaangaande mank aan het gebrek, dat zij gepoogd hebben, de harttoonen exclusief uit een of ander der mogelijke momenten te verklaren. Hij schijnt over te hellen tot de meening, dat tot het tot stand komen van beide toonen, zoowel klapvliesspanning als spierwerking zamenwerken, dat echter de laatste oorzaak oneindig meer tot den 1sten dan tot den 2den toon bijdraagt. Slechts enkele zeer eenvoudige klapvliesgebreken rekent hij, dat men met zekerheid kan diagnosticeren, namelijk: 1°. ziekte der v. mitral. (met of zonder stenose van het ostium venosum — dit laatste reeds niet met zekerheid te bepalen); 2°. ziekte van de v. semil. aortae zonder ontoereikend sluiten; 3°. dezelfde met ontoereikende sluiting. De physische teekenen, welke hij daarvoor opgeeft, wijken weinig of niet af van hetgeen algemeen aangenomen wordt. Zamengestelde gebreken — en deze maken de groote meerderheid uit — gebreken van de regter harthelft zijn niet met zekerheid te erkennen. Deze onzekerheid is echter van weinig belang, daar de juiste bepaling van den aard en de zitplaats der klapvliesgebreken veel minder afdoet voor prognose en behandeling dan eene juiste kennis van den physischen en vitalen toestand van het spierweefsel van het hart. Door een twintigtal ziektegeschiedenissen worden deze stellingen toegelicht en tevens eene menigte opmerkingen gemaakt, waaronder vooral de volgende van practisch gewigt zijn. De physische teekenen houden dikwijls geen gelijken tred met de pathologische veranderingen, doch openbaren zich soms op een laat tijdperk, zeer plotseling: bij het eerste verschijnen daarvan wordt alsdan dikwijls ten onregte gedacht aan acute, inflammatore aandoening en dienovereenkomstig gehandeld tot groot nadeel voor den zieke. Somtijds kan een verontrustend geruisch veroorzaakt worden door geheel stationaire, weinig beteekenende overblijfselen van ziekte, naar welke het geheele hart zich geaccommodeerd heeft, zoodat er geenerlei gevaar voor consecutieve aandoeningen bestaat. Hier behoort men zich zeer in acht te nemen, om niet onnoodig in te grijpen of de zieken angstig te maken, hetgeen bij hartkwalen ontzettend veel nadeel veroorzaakt. Dezelfde les behoort ernstig overwogen te worden, waar de minste twijfel bestaat, dat men misschien met een zoogenaamd anaemisch geruisch zou kunnen te doen hebben. Vooral moet men oppassen, niet te veel verzwakkende middelen te gebruiken: antiphlogistisch mag er alleen gehandeld worden bij werkelijke ontstekingachtige, acute gevallen; chronische gevallen — ook al hebben zij hun oorsprong te danken aan primitieve ontsteking — mogen nimmer worden behandeld als chronische ontsteking. In het algemeen zal de behandeling niet zoo zeer naar de vooronderstelde klapvliesgebreken als naar den staat van de spierzelfstandigheid moeten gerigt worden. De punten, die hierbij vooral in aanmerking moeten komen, zijn: of er veel of weinig hindernis voor den loop van het bloed bestaat; of de werking van het hart in het algemeen verhoogd of onderdrukt is; of dezelve regelmatig is of niet; of de hartholten verwijd of hunne wanden hypertrophisch zijn. Deze laatste omstandigheden eindelijk staan volstrekt niet in eene constante verhouding tot den graad en de soort der klapvliesgebreken.

Hoewel niemand meer overtuigd kan zijn dan ik van de waarheid der stelling, dat tot de behoorlijke erkenning van een ziektegeval alle omstandigheden moeten gewaardeerd worden, en dat de kans op eene goede behandeling waarlijk niet alleenlijk afhangt van de subtiliteit der locaaldiagnose, zoo kan ik echter aan de andere zijde niet ontkennen, dat ik den schrijver wel wat al te skeptisch vind met betrekking tot de hoogte, waarop ons het physische onderzoek reeds nu heeft gebragt. Ja, wat meer zegt, ik durf te beweren dat de lezing der door den Schr. medegedeelde ziektegevallen hem door iedereen van onregtvaardigheid jegens zich zelven zal doen beschuldigen, daar hij dikwijls eene naauwkeurigheid van diagnose bereikt, zoo groot als door den meest enthousiasten specialist zou kunnen verlangd worden. Mijne eenige aanmerking op den vorm dezer ziektegeschiedenissen zoude zijn, dat men in de meeste meerdere volledigheid en uitgebreidheid zou wenschen.

Maar ik zou moeten vreezen zelf het tegenovergestelde

verwijt te verdienen, door deze aankondiging nog langer te maken. Ik vergenoeg mij derhalve met de herhaling, dat ik STOKES's werk verre van overtollig, integendeel als eene belangrijke aanwinst voor de leer en behandeling der hartziekten beschouw en vertrouw dat het aan velen dezelfde voldoening als aan mij zal schenken.
F. J. J. S.

INGEZONDEN STUKKEN.

Wel-Edele Heeren!

Het zij mij vergund U te doen opmerken, dat hetgeen in het Weekblad van den 11den dezer, uit de *Gemeentestem* overgenomen, medegedeeld is, nopens maatregelen, die hier genomen zijn, ter voorkoming van het begraven van schijndooden, niet volkomen met de waarheid overeenstemt. De Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt te Schiedam, had aan den gemeenteraad voorgesteld, maatregelen te nemen: 1°. tegen de mogelijkheid van het begraven van schijndooden; 2°. tegen het verborgen houden van grove misdrijven, vooral van kindermoorden en 3°. ter juiste naleving der bepaling van het Burgerlijk Wetboek, dat geen lijk vroeger dan 36 uren na het overlijden mag ter aarde besteld worden; en daarop heeft eene commissie uit den raad voorgesteld, den ambtenaar van den Burgerlijken Stand te verzoeken, te doen afkondigen, dat van elk, die een verlof verlangt om een lijk te begraven, de overlegging zal gevorderd worden van een bewijs, door een med. doctor of stedelijken heelmeester afgegeven, waaruit *en* het werkelijk overlijden *en* de dag en het uur, waarop de dood *geconstateerd* is, blijken moet; zoodat van dit laatste tijdstip de bij de wet gevorderde termijn van 36 uren zal beginnen te loopen. Het spreekt dus van zelf, dat wat door UEd. met opzigt tot de onmogelijkheid voor den geneesheer, om den tijd van het overlijden op te geven, aangevoerd werd, op het alhier genomen besluit volstrekt van geene applicatie is.

Van niet minder belang dan de regeling dezer zaak, is de verordening op het bouwen van woningen enz., die hier onlangs door den gemeenteraad aangenomen is, doch waarvan sommige bepalingen (welke is mij nog onbekend) door de Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland aan den Koning ter vernietiging zijn voorgedragen, op grond, dat zij naar het oordeel dier Staten met het algemeen belang in strijd zijn:

Deze verordening luidt als volgt:

Verordening op het bouwen en het betrekken van nieuwe, alsmede op het ontruimen van ongeschikte en voor de gezondheid schadelijke woningen.

Art. 1 Geen woning zal mogen gebouwd worden dan met inachtneming van ten minste de volgende afmetingen: De oppervlakte binnen de muren 22 vierkante ellen; De hoogte, gerekend van den vloer tot onder tegen de balklaag 2,8 ellen; Op den zolder eene borstwering van 1 el; En de nok van het dak 2 el hooger dan de borstwering.

Art. 2. De vloer zal van hout moeten zijn en gelegd worden op de hoogte door den gemeente-architect, de commissie voor de zaken der fabricage, of den gemeenteraad te bepalen, doch ten minste 0,15 el boven den beganen buitengrond.

Art. 3. Onder den vloer zullen zich ten minste twee luchtgaten ieder van 0,012 vierkante el moeten bevinden die aan de buitenlucht vrijen toegang onder den ganschen vloer verschaffen en den luchtstroom zoo veel mogelijk bevorderen.

Art. 4. De muren zullen van 0,2 el beneden den beganen buitengrond af tot 0,6 el daarboven niet anders mogen gemetseld worden dan van vlakke klinkers of andere even harde steen-soort, en sterke basterd tras. Voor het overige zullen de buitenmuren ten minste één steen dik moeten zijn.

Art. 5. De lichtramen in die muren zullen van geene mindere afmeting mogen zijn dan 2,50 vierkante el. Die op den zolder zullen te zamen geene mindere grootte mogen hebben dan 1,40 vierkante el.

Art. 6. Voor elk gezin in eene woning zal deze ten minste één vertrek en één zolder moeten hebben, die aan de vereischten der bovenstaande en volgende artikelen beantwoorden. Voor eene huis met een beneden- en een bovenwoning zal echter één zolder voor beiden voldoende zijn, mits deze geene mindere oppervlakte hebben dan 25 vierkante ellen.

Art. 7. De kubiek inhoud van 61,60 el, bij Art. 1. bedoeld zal slechts voor een gedeelte van 14 kubiek el, en de ruimte van den zolder, bij hetzelfde artikel en artikel 6 voorgeschreven, voor niet meer dan 11 kubiek el door binnen betimmering ingenomen mogen worden. Onder de binnenbetimmering van het beneden vertrek is begrepen een portaal aan de buitendeur, waarvan elke woning voorzien zal moeten zijn.

Art. 8. De breedte van den beganen buitengrond vóór de woning zal niet minder mogen zijn dan van 2,5 el voor een woning zonder andere verdieping dan de zolder, en van 5 el voor een woning met een verdieping behalve den zolder. Woningen met meer dan één zoodanige verdieping zullen op geene andere plaats bebouwd mogen worden dan die daarvoor door de commissie voor de zaken der fabricage of den gemeenteraad geschikt is geoordeeld.

Art. 9 De secreten en andere middelen tot afvoer van onreinheden zullen in of bij de hiervoren bedoelde woningen niet anders geplaatst of ingerigt mogen worden dan overeenkomstig de opgave en aanwijzing daarvan door den bouwmeester schriftelijk en in dubbeld aan den gemeente-architect gedaan en door dezen, de commissie voor de zaken der fabricage of den gemeenteraad goedgekeurd, waarvan op één der dubbelden aan den bouwmeester terug te geven, melding gemaakt zal worden.

Art. 10. Een nieuw gebouwde of grootendeels hernieuwde woning zal niet betrokken mogen worden bin-

een drie maanden na de voltooijing, wanneer deze in de eerste helft van het jaar heeft plaats gehad en niet binnen zes maanden daarna wanneer zij eerst in de laatste helft van het jaar voltooid is geworden. Het tijdstip der voltooijing zal gerekend worden te zijn dat der aangifte daarvan aan de commissie voor de zaken der fabriekage wanneer van deze de deugdelijkheid daarvan gebleken is.

Art. 11. Wanneer op een deswege door de plaatselijke commissie van Geneeskundig Toevoorzigt uitgebragt verslag, eene woning als zoodanig ongeschikt en voor de gezondheid schadelijk geoordeeld wordt en hiervan aan den bewoner en aan den eigenaar eene schriftelijke en door den gemeentebode bezorgde kennisgeving van wege Burgemeester en Wethouders gedaan is, zal zulk eene woning binnen den bij de kennisgeving bepaalden tijd geheel ontruimd moeten zijn en niet weder ter bewoning afgestaan of betrokken mogen worden alvorens de vereischte verbeteringen zijn aangebragt.

Art. 12. Elke overtreding van een der bovenstaande bepalingen zal gestraft worden met eene boete van ten minste *f* 1 en ten hoogste *f* 25. Bovendien zal de regter bevelen, dat hetgeen in strijd met deze verordening gemaakt is binnen eenen door hem te bepalen tijd in overeenstemming daarmede gebragt zal moeten zijn en, bij gebreke daarvan, ten koste van den nalatige, vernietigd zal worden; onverminderd de bevoegdheid bij art. 180 der wet van 29 Junij 1851 (Staatsblad n°. 85) aan Burgemeester en Wethouders toegekend. Bij overtreding van art. 10 of 11 zal de regter tevens bevelen, dat des noods de ontruiming der woning na verloop van tweemaal vierentwintig uren na de beteekening van het vonnis door de ambtenaren der policie geschieden zal.

Art. 13. Ter verzekering van de naleving der bepalingen in de art. 1 en volgende tot en met 11 hiervoren vervat wordt den gemeente-architect en den beambten der politie, den last verstrekt om, des noods vergezeld van één of meer deskundigen, de woningen der ingezetenen, hun ondanks, binnen te treden met inachtneming van de voorschriften der wet van 31 Augustus 1853 (Staatsblad n°. 83).

Aldus vastgesteld ter Openbare Vergadering van den gemeenteraad te Schiedam, den 17den Januarij 1854.

De Burgemeester,
(*Get.*) C. A. VAN BOLÉS.
De Secretaris.
(*Get.*) VERNEDE.

In verband met eene vereeniging voor het bouwen van woningen voor de arbeidende klasse, die door toedoen der Afdeeling Schiedam van de Maatsch. tot Bev. d. Gen. is tot stand gebragt, beloven wij ons veel goeds van dezen maatregel, waaraan de behoefte zich al meer en meer doet gevoelen.

Met de meeste achting enz.

Schiedam, 15 Febr. 1854. A. MAAS.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

BELGIE. — In de laatste dagen van de vorige week heeft de Académie de Médecine de Belgique verscheidene zittingen gehouden, betreffende het vroeger (III. 354.) vermelde ontwerpwet van geneeskundige staatsregeling aan de Akademie om advies toegezonden. Het rapport door eene commissie daaromtrent uitgebragt, is wederom op verscheidene plaatsen veranderd. Het gouvernement zal het zijne er weder in wijzigen, zoodat het nog eenigen tijd kan duren, voordat het bij de Kamers in behandeling komt. De voornaamste verandering in het Regeringsontwerp gemaakt, is de vergunning, dat de geneesheeren ten platte lande en in steden, waar geen apotheker is, geneesmiddelen mogen leveren. De einddiscussiën zijn tot het einde der maand uitgesteld.

BERLIJN. — De najaarsepidemie van Cholera heeft in totaal 1405 personen aangetast waarvan 465 genezen en 940 overleden zijn; hiervan zijn 413 in de stads cholera-hospitalen behandeld, van welke 153 hersteld en 255 overleden zijn.

BINNENLAND

NEERLANDSCH INDIE. — De Gouverneur-Generaal heeft tot *chef over de geneeskundige dienst* (Kolonel) benoemd den dirig. Off. v. Gez. 1ste kl. G. WASSINK en zulks in plaats van Dr. W. BOSCH met verlof naar Nederland; ontslagen den tweeden stadsgeneesheer te Samarang C. A. HOGENRAAD, eervol uit Z. M. militaire dienst den Apotheker 2de kl. D. W. ROST VAN TONNINGEN; magtiging verleend tot uitreiking eener akte van toelating tot uitoefening der genees- heel- en verloskundige praktijk voor de assistent-residentie Sumanap (Madura) aan den onlangs uit Nederland aangekomen particulieren geneesheer L. C. VAN DER VOORT.

— In verband met hetgeen vroeger (Weekblad III. 482.) nopens de verbetering van koepokstof gezegd is, kan thans gemeld worden, dat het op den 4den December ll. te Magelang aan den plaatselijken geneesheer en opziener der vaccine Dr. VAN ELK volkomen gelukt is koepokstof van kinderen op de nijers van koebeesten over te brengen en van deze op de kinderen. Zij hebben te weeg gebragt de schoonste pokken, die men zich kan voorstellen: hebbende alle kenmerken van echter zuivere pokken. Van deze kinderen zijn weder andere gevaccineerd geworden.

— Bij nader besluit van den Gouverneur-Generaal van 15 Dec., is verklaard, dat de bij publikatie van 27 Aug. 1853 (Zie Weekblad III. 482) vastgestelde strafbepalingen [op de onbevoegde uitoefening der geneeskunst] *niet* toepasselijk zijn op inlanders en daarmede gelijkgestelde personen en mede niet op Europeanen of met hen gelijkgestelden, die bij onbstentenis, afwezigheid of belet van bevoegde genees- of heelkundigen, eenige hulp aan zieken of gewonden hebben verleend, door toediening van geneesmiddelen als andersints.

AMSTERDAM. — Door de faculteiten aan de Hoogeschool alhier zijn den 8sten Februarij onder anderen de volgende prijsvragen uitgeschreven:

I. *Ordo medicorum.*

Quaeritur in tuberculorum genesin et evolutionem quam exerceant vim motus coporis, tum universi, ut in locomotione, quae vocalur, in perficiendis laboribus in exercitatione gymnasticâ, lum particulares, ut in loquelâ, in cantu aliâve laterum inteutione? Quid in solvenda quaestione effici potest ex morbi tuberculosi frequentiâ pro vario, quibus victus paratur, opificiorum genere, tum etiam ex calculo phthisicorum in monasteriis, ergastulis, carceribus, aliisque locis, motum corporis in aëre pleno, ut dicunt, impedientibus? Ad quam quaestionem tam latine quam patrio sermone respondere licebit.

II. *Ordo dis ciplinarum mathematicarum et physicarum*

Algarum Nederlandiae historia, etsi haud parum exculta, eo tamen progressa nondum esse videtur, ut eam, si plures ejusdem partes et geographicas stationes spectemus, perfectam et absolutam habeamus. Quo igitur melius cognoseantur nostrae Algae, Ordo requirit, ut Algae, quae inhabitant munimenta maritima. rivulos fluenes, lacuum aquas, canales fossos, stagnaque turfosa, ea maxime quae nondum pervestigata sunt, explorentur, earumdemque genera et species, sive jam cognitae sive nondum inventae, enumerentur, novarum, si quae sint, natura exponatur, formae describantur et figuris illustrentur, harumque specimina, secundum artis regulas parata, Ordini tradantur.

— De Minister van Finantiën *ad interim*, heeft op eene missive van den Heer adviseur voor scheikundige zaken, dienende van berigt op de missives van twee arrondissements-directeurs der directe belastingen, betrekkelijk de toepassing van het tarief op de zoogenaamde *Revalenta Arabica*, overwegende, dat even gemeld artikel bestaat uit een mengsel van linzenmeel, boonenmeel en maïsmeel, bij resolutie van 10 Februarij goedgevonden, de Heeren arrondissements-directeurs te kennen te geven, dat voor zoo veel de toepassing van het tarief van regten betreft, de *Revalenta Arabica* moet worden gerangschikt onder de rubriek: *brood, beschuit en meel van alle graansoorten.* (*St. C.*)

— In de maand Januarij heeft zich in de gemeente *Opende*, bij eenen landbouwer eene kwaadaardige ziekte onder de schapen geopenbaard, waaraan van eene kudde van 120 in het begin der maand Februarij reeds 55 waren gestorven, allen binnen de 24 uren na de eerste verschijnselen. Uit het onderzoek van den Veearts BILLROTH te Noordhorn, op last van den Comm. des Konings in het werk gesteld, bleek dat de ziekte hoofdzakelijk gevestigd was in de lever, de darmen en het bloed. Zij werd door den genoemden Veearts eene antbraxziekte genoemd, welke ook in Duitschland onder vele kudden groote verwoestingen aanrigt. Bij twee andere landbouwers, wier schapen met die van den bovenvermelde kudde in aanraking kwamen, hebben zich reeds eenige sterfgevallen onder dezelfde verschijnselen voorgedaan. De ziekte wordt dan ook door buitenlandsche veeartsen voor besmettelijk gehouden. Door den Veearts BILLROTH zijn voorloopig maatregelen tegen verdere verspreiding aan de hand gegeven. Wij hopen dat doortastende en afdoende maatregelen niet uit zullen blijven, maar beproefd zal worden om dit begin eener epizootie onmiddellijk te fnuiken.

— Een soldatenvriend doet in de N. Rott. Ct. het voorstel, dat in het vervolg aan de officieren en onderofficieren, door de officieren van gezondheid onderrigt zal worden gegeven in de gezondheidsleer van den soldaat, en in het verleenen van de eerste hulp bij verwondingen, het aanleggen van eenvoudige verbanden, de hulp bij beeten van vergiftige dieren en bij de verschillende soorten van schijndood.

— Te Putten (op de Veluwe), is tot stadsdoctor benoemd de Heer NIEUWENHUISEN, Doctor in de Genees- en Verloskunde te Nijmegen. (*Rep.*)

— Den 13den Februarij is alhier in den ouderdom van 70 jaren overleden de Heer C. B. KAPPELHOFF, heelmeester alhier, den 28sten Januarij de Heer T. J. STADHOUDER, Apotheker te Delft.

BIBLIOGRAPHIE.

Ch. Anglada: De la Pathologie; de son objet, de son but et de ses principes. Ire leçon du cours de pathol logie médicale. Montpellier, 1853. Impr. de Marteaîne. 3½ feuill.

E. Bertulus: Mémoire d'hygiène publique sur-cette question: Rechercher l'influence que peut exercer l'éclairage au gaz sur la santé des masses daus l'intérieur des villes. 4½ feuill. Marseille, 1853. Impr. de Mme Veuve Olive.

G. J. Agatz: Aerztliches Taschenbuch. 1854. 2 Jahrg. Würzburg, 1853. Holm. ⅚ thl.

F. Angermann: Das Stottern, sein Wesen und seine Heilung. Berlin, 1853. Trowitzsch u. Sohn. ⅙ thl.

B. Bamberger: Electricität u. Magnetismus als Heilmittel. Berlin, 1854. Förster. ⅙ thl.

C. von Bönninghäusen: Die Körperseiten u. Verwandtschaften. Homoöpathische Studiën. Munster, 1853. Regensberg. ⅓ thl.

Bouchut: Theoretisch-Practisches Handbuch der Kinderkrankheiten nebst eine Abhandlung über Diaetetik u. Phys. Erziehung. Nach der 2te französ. Originalaufl. deutsch bearbeit. u. reichlich mit Zusätzen versehen von Dr. *B. Bischoff*. 1°. Abth. Würzburg, 1854. Stahel, 3 thl. 6 ngr.

Burger: Die Verrenkungen der Knochen. Würzburg, 1854. Stahel. 1 thl. 18 ngr.

W. Gollmann: Der homoöpathische Rathgeber in allen Krankheiten der Geschlechts- u. Harnwerkzeuge u. in den Krankhaften Folgen früherer Jugendsünden nach dem neuesten Wissenschaftlichen Standpunkte. Mit e. Anhang ub. das diessfällige Heilverfahren mittelst Electro-Magnetismus. Wien, 1854. Leipzig, Hubner. 1⅓ thl.

O. Kohlrausch: Zur Anatomie u. Physiologie der Beckenorgane, nebst naturgetreuer Abbildung der Langsdurchschnitte des männl. u. Weibl. Beckens. Leipzig, 1854. Hirzel. 3 thl.

C. Martius: Die Combinations Verhältnisse der Krebses und der Tuberculose. Erlangen, 1853. Palm. u. Enker. 7 ngr.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 25 FEBRUARIJ 1854. 8.

KLINIEK.

OVER AEGOPHONIE.

Het is bekend, dat LAENNEC [1]) dit physisch verschijnsel voor een pathognomonicon van het pleuritisch exsudaat hield, dat veel overeenkomst zou hebben met de pectoriloquie, om welke reden hij de aegophonie ook *pectorïloquie chevrotante* noemt.

Hij zegt, dat dit verschijnsel voorkomt: bij de acute en chronische pleuritis met eene middelmatige uitstorting en derhalve onderstelt hij, dat het ook bij den hydrothorax en andere uitstortingen van vochten in de borstholte moet bestaan, zonder zulks evenwel door zijne eigene ondervinding te bevestigen. Hij heeft de aegophonie eerst den 2den, 3den of 4den dag zien verschijnen en nimmer vóor dat de ademhaling op die plaats zoo goed als opgehouden had [2]). Naarmate het pleuritisch exsudaat opgeslorpt wordt, verdwijnt ze allengs. Bij uitgebreid empyema bestaat dat teeken evenmin en het wordt eerst met het begin der absorptie hoorbaar. De plaats, waar men volgens L. de aegophonie het duidelijkst hoort, is tusschen den inwendigen rand van het schouderblad en de columna vertebralis, vandaar verder aan den onderrand der scapula 1—3 vingers breed naar binnen tegen het borstbeen [3]). De aegophonie komt volgens L. tot stand door de natuurlijke resonnatie der stem in de luchtpijpstakken, overgebragt door middel van eene trillende laag vocht, die vooral daarom duidelijker bij de auscultatie vernomen wordt, uit hoofde van de zamendrukking van het longweefsel, waardoor het digter wordt dan in den normalen toestand, en dus de meeste geschiktheid bezit, om een toon voort te planten [1]). Bij pneumonie zonder pleuritisch exsudaat, bij tuberculosis enz. zegt L. de aegophonie nimmer te hebben gehoord.

SKODA [2]) houdt de aegophonie in geenen deele voor een pathognomonicon van pleuritisch exsudaat, en beschouwt deze slechts als eene wijziging van de bronchophonie. Hij zegt dit verschijnsel dikwijls te hebben waargenomen, zoowel bij de aanwezigheid van vocht in cavo pleurae als zonder hetzelve; voorts bij pneumonie en tuberculose met of zonder longholten. Hij vermeldt ook bepaald pleuritische exsudaten zonder aegophonie te hebben waargenomen. Ook zouden bij pneumonie zoowel als bij pleuritisch exsudaat enkele woorden of lettergrepen een aegophonischen klank hebben, andere weder niet.

G. WEBER [3]) sluit zich geheel en al aan SKODA, omtrent de verklaring van dit verschijnsel aan. Hij meent bovendien, dat een weinig heen en weder bewogen slijm dat stemgeluid teweeg zou kunnen brengen.

---

1) De l'Auscultation Médiate enz. Paris, 1819. T. I. § 153 en volgg.

2) Ibid. § 157. 3) Ibid. § 160.

---

1) Ibid. § 161. Zoowel op deze als op andere plaatsen van zijn werk heeft L. de voorwaarden van medeklinking of consonans vrij goed beschreven en hetgeen SKODA nog bijgevoegd heeft, kwam ons nimmer zoo uitermate belangrijk voor, om er zoo veel ophef van te maken. Slechts dat is door SKODA bijgevoegd, steunende op vele waarnemingen, dat namelijk het verdigte, zamengedrukte longweefsel door eene open luchtpijpstak met den larynx in verband moet staan, om medeklinking te kunnen verwekken. In elk geval is de condensatie van het longweefsel de eerste en voornaamste voorwaarde voor het ontstaan van medeklinking.

2) Abhandlung über Percussion u. Auscultation. 4e Ausgabe, pag. 65.

3) Theorie en Methode van het physisch onderzoek enz., uit het Hoogduitsch vertaald en met aanteekeningen voorzien door Dr. F. J. J. SCHMIDT, pag. 24.

Barth en roger [1]) vermelden gevallen van een zekeren graad van aegophonie bij afwezigheid van vocht in de pleuraholte en weder andere gevallen, waar deze klank ontbrak, hoewel er eene zekere hoeveelheid vocht aanwezig was.

Davies [2]) meent, dat een taai vocht als een trillend tongwerktuig in de luchtpijpstakken kan werken en dat de aegophonie niets anders is dan eene soort van bronchophonie, die door de plaatselijke omstandigheden toevallig gewijzigd wordt. Hij ontkent echter niet, dat er ook eene kleine hoeveelheid vocht in de pleuraholte aegophonie kan verwekken. Albers voegt hierbij, dat een ieder wel gelijk kan hebben en dat wanneer men in sommige gevallen na den dood geen exsudaat in de pleuraholte bij duidelijke aegophonie gedurende het leven vindt, hetzelve toch kan hebben bestaan en vóor den dood kan opgeslorpt zijn (?)

Sedert skoda hadden dus de meeste schrijvers de aegophonie als een pathognomonicon voor pleuritisch exsudaat opgegeven. Kort geleden is hoppe weder als belijder der oude leer van de pectoriloquie en de aegophonie opgetreden [3]). Hoewel de verklaring dier verschijnselen door laennec volgens hoppe niet steek houdt, zoo houdt hij het er evenwel voor, op physische gronden steunende, dat de geleiding en mededeeling van den klank de vermelde verschijnselen teweeg brengt, en dat eene verklaring derzelve door medeklinken (consonanz) niet mogelijk is. De aegophonie zegt hij slechts bij versche pleuritische exsudaten te hebben gehoord en hij meent, dat zij zich door de interferentie van hart- en slagaderbewegingen, die zich aan het vocht mededeelen, laat verklaren.

Zoo zijn wij dan weder op het punt teruggekomen, waar de leer van de aegophonie vóor omtrent 35 jaren stond, hoewel het niet twijfelachtig is, dat zoo lang hoppe zijne theoretische stellingen niet door vele feiten kan staven, wij nog steeds op de hand van skoda, omtrent de verklaring van dit verschijnsel moeten zijn. Een zeer fraai geval van aegophonie nog onlangs door ons waargenomen zijnde, vermeenen wij, dat het niet onbelangrijk is het mede te deelen, te meer, omdat wij op grond van deze waarneming, eene geheel andere verklaring voor het ontstaan der aegophonie vermeenen te moeten geven, dan de tot heden aangenomene.

Den 24en Januarij jl. werd in het militaire hospitaal alhier opgenomen J. B., fuselier, vrijwilliger, 26 jaren oud, van een gezond en tamelijk sterk gestel, goed gespierd, en van eene frissche, gezonde gelaatskleur. De lijder zegt vroeger nimmer ziek te zijn geweest. Drie dagen vóór zijne komst in het gesticht kreeg hij steken in de linker zijde, onder de korte ribben, met hoest en opgeven van sputa mucosa. Wij vonden den lijder op den rug liggende, met eene opgezette gelaatskleur en vooral zeer roode wangen. Hij had eene zeer sterke Baritonstem, hoestte veel bij het spreken en gaf sputa rufa in geringe hoeveelheid op. Hij klaagde over pijn op de borst, vooral bij het inademen. Ademhaling 36, hoofdzakelijk buikademen. De *percussie* was aan de voorzijde vol en helder, achter van boven het linker schouderblad, tusschen hetzelve en de wervelkolom en vervolgens naar onder tot aan den rand van den thorax, zeer dof, zelfs leêg te noemen, geene stemtrillingen op deze zijde bij het opleggen der hand (die daarentegen aan de regter achterzijde zeer sterk fibrerende waren). De *auscultatie* gaf aan den binnenrand van het linker schouderblad, doch vooral aan den onderrand van hetzelve eene zeer sterke aegophonie te kennen, die evenwel naar beneden, waar de percussie zeer dof en de stemtrilling opgeheven was, geheel verdween. Van den onderrand van het schouderblad verneemt men sterk consonerend blazen met fijnen gelijkblazigen reutel (crepitatie). Aan de regter achterzijde sterk supplementair vesiculair ademen, de stem sterk brommend, doch zonder

---

[1]) Traité pratique de l'Auscultation, pag. 201.

[2]) Die Erkenntniss der Krankheiten der Brustorgane aus physikalischen Zeichen enz., bewerkt door Prof. albers te Bonn, pag. 96.

[3]) Sitzung der Gesellschaft für Wissenschaftlichen Medicin in Berlin van 31 October 1853.

Deutsche Kliniek 1853, n°. 52. Vergel. ook Nederl. Weekblad voor Geneeskundigen 1854, n°. 4. Pag. 38.

spoor van aegophonie, die ter eener zijde links tot een vinger breed van den processus spinosus zeer ontwikkeld, aan gene zijde een vinger breed van de proc. spinosi af in de natuurlijke bronchophonie overging. Bij de inspectie en palpatie der hartstreek ziet en voelt men onder den linker tepel geen aanslaan van het hart, daarentegen zeer duidelijk in eene regte lijn omtrent twee vinger breed van het sternum, terwijl de klopping in scrobiculo cordis nog sterker is. De harttoonen normaal, pols 120, noch hard noch vol. Huidwarmte toegenomen, huid droog, wit-geelbeslagene tong, dorst, anorexie en dien dag eene dunne ontlasting. Urine hooggekleurd, met een sedimentum lateritium. *Diagnosis: linker pneumonie met linker pleuritisch exsudaat* (Pulvis Doveri dr. β in x p. aeq. verdeeld. om het uur 1 poeder).

25 Januarij (2de dag). Gedurende den geheelen dag en de nacht bijna aanhoudende prikkelhoest met opgeven van slechts weinige sputa rufa. De physische verschijnselen als den vorigen dag; ademhaling 32, pols 124. Klagen over sterke drukking en benaauwdheid over de geheele borst met steken in de linkerzijde. Sterk opgezette gelaatskleur, zeer heete en ruim transpirerende huid. (Wegens de complicatie met pleuritis V. S. ℥ viij en een infus. digitalis van gr. x op ℥ vj., nitrat. potassae dr. j). Vespera pols 108, ademhaling 28.

26 Jan. (3de dag). Het uit de ader gelatene bloed bevat eene taaije, vrij dikke crusta. Voor het overige geene verandering. De eigenaardige (zoo hij zegt bij hem natuurlijke) stem van den lijder deed ons den larynx en de trachea auscult eren, en wij vernamen daar tot onze niet geringe verwondering den prototype van aegophonie in hare volkomenste ontwikkeling. Ademhaling 28, pols 108. (Inf. digitalis ut heri.)

27 Jan. (4 dag). Bij het onderzoek van de rugzijde der borstkas worden heden voor het eerst weder stemtrillingen bij het opleggen der hand onder het schouderblad vernomen, de aegophonie is op de vroeger vermelde plaatsen steeds aanwezig, *welk verschijnsel zich heeft uitgebreid naar onder, waar weder de stemtrillingen bij het opleggen der hand te voorschijn treden;* de aegophonie is op die plaats echter minder sterk dan aan den binnenrand van het schouderblad. Nog steeds verticale stand van het hart, pols 92, ademhaling 36 (Inf. digit. ℥vj e gr. xv).

28 Jan. Status idem, ademhaling 32—36, pols 96—100, Vesper. ademhaling 28, pols 80 (Infus. digitalis ut heri).

29 Jan. De lijder houdt zich voor hersteld, pols 64, ademhaling 20. Bij de inspectie der borstkas ziet men het hart weder duidelijk onder den linker tepel aanslaan. Van onder de scapula naar beneden is de percussie niet meer leêg, maar wel dof; de stemtrillingen zijn bij het opleggen der hand duidelijk, doch minder sterk dan aan de tegenovergestelde zijde. De percussie geeft aan den binnenrand van het schouderblad nog een dofferen toon dan naar beneden, de aegophonie is daar en aan den onderrand van het schouderblad nog even sterk, naar beneden insgelijks nog duidelijk merkbaar, nog steeds consonerend blazen onder de scapula met grove en ongelijkblazige reutels. Patient hoest nog veel en geeft sputa mucosa op, die niet meer rood gekleurd zijn. Hij is convalescent en heeft goeden eetlust (Mur. ammon.).

Van dien dag werd de aegophonie steeds minder en ging langzamerhand in eene hooge bronchophonie over, die den 18en Februarij nog niet geheel had opgehouden, en hoewel zwak evenwel merkelijk verschilde met het stemgeluid der tegenovergestelde zijde. De percussie is over de geheele achterzijde van onder het schouderblad nog steeds eenigzins dof in vergelijking van de regter zijde. Het consonerend blazen en de reutels hebben geheel opgehouden en men verneemt weder duidelijk, hoewel nog zwak vesiculair ademen op die plaats. *De stem in den larynx en de trachea heeft haar blatend karakter onveranderd gehouden* en schijnt dit in de natuurlijke constructie van zijn stemwerktuig te liggen.

Beschouwen wij de waargenomene physische verschijnselen met betrekking tot de aegophonie, zoo vinden wij:

1) De blatende toon was van den beginne af steeds het sterkst onmiddelijk onder en

aan de binnenzijde van het linker schouderblad. Op die plaats bestond consonerend ademen en crepitatie. De linker long was dus naar achter en boven gedreven, had meerdere vastheid en was daarenboven pneumonisch geinfiltreerd. Daar de vochtkolom bij pleuritisch exsudaat bijna nimmer zoo hoog klimt en de aegophonie evenwel daar het sterkst was, zoo mag men hieruit besluiten, dat gecondenseerd longweefsel de beste voorwaarde is voor het voortplanten van den aegophonischen klank.

2) Zoo lang de percussie een zeer doffen bijna leegen toon van onder het schouderblad naar beneden gaf, de stemtrillingen daar geheel opgehouden hadden, het hart een verticalen stand door verschuiving had, werd *noch* stem *noch* aegophonie op die plaatsen vernomen. Met het helderder worden van den percussietoon, het terugkeeren der stemtrillingen, vernam men ook daar aegophonie. Dit bevestigt de stelling van LAENNEC, dat veel vocht geene aegophonie toelaat, weinig vocht voor dien stemklank gunstig is.

3) Ging de aegophonie aan den binnenrand en onmiddelijk onder het schouderblad langzamerhand in eene hooge bronchophonie over. Tevens hield ook het consonerend ademen op en verdwenen de reutels. Hieruit mag men besluiten, dat bronchophonie en aegophonie slechts wijzigingen zijn van denzelfden klank, maar geene specifiek verschillende klanken.

4) Daar de aegophonie van onder het schouderblad tot aan den rand van den thorax nog bleef bestaan, zoo lang de percussie daar nog eenigzins dof bleef (welke dofheid moet worden toegeschreven òf aan eene zeer geringe hoeveelheid vocht òf aan oedema aan de oppervlakte der long òf aan gelatineus exsudaat op de pleura costalis), zoo blijkt hieruit, dat de voorwaarden tot de aegophonie aan den thorax zeer gering kunnen zijn, en geene gevolgtrekkingen uit dat verschijnsel kunnen worden gemaakt op intensiteit of uitbreiding van longinfiltraat of pleuritisch exsudaat.

5) Daar de blatende toon *bij onzen lijder* bepaald in den larynx ontstond en slechts naar de verwijderde plaatsen voortgeleid werd, welke de voorwaarden tot medeklinken bezaten, zoo verdient het de volle aandacht, bij voorkomende gevallen van aegophonie steeds het strottenhoofd te ausculteren, ten einde door vele waarnemingen te constateren of het blaten al dan niet zijn oorsprong neemt in dat deel, te weeg gebragt door eene eigenaardige spanning der stembanden. (Wij hebben reeds boven vermeld, dat onze lijder eene baritonstem heeft). Mogt die waarneming door andere worden bevestigd, zoo zou het blaten aan den thorax als diagnosticum van weinig waarde zijn en slechts in het algemeen aanwijzen, dat er voorwaarden tot medeklinken bestaan (SKODA's theorie). Werkelijk bewijst ons geval ook, dat zoowel bij pleuritisch exsudaat als bij pneumonisch infiltraat aegophonie kan worden gehoord.

Ten slotte meenen wij te moeten aanmerken, dat de opgehevene stemtrillingen bij het opleggen der hand op den thorax in verband met een leegen toon, de verschuiving van het hart bij linkzijdig, de uitpuiling der lever in minderen of meerderen graad bij regtzijdig exsudaat, ons ten allen tijde gebleken is, als het beste diagnosticum voor pleuritisch exsudaat en dat wij de aegophonie steeds onder de twijfelachtige kenteekenen van zoodanig exsudaat hebben gerangschikt.

Dr. C. GOBÉE.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN

DOOD TEN GEVOLGE VAN DE AANWENDING DER UTERUSSONDE. — Het afkeurend oordeel, dat vroeger in dit Weekblad over de door SIMPSON en VALLEIX zoo zeer geprezene uterussonde is geveld, wordt bevestigd door hetgeen hierover onlangs in de Académie de Médecine te Parijs is gezegd. PAUL BROCA deed daar mededeeling van drie gevallen, waarin hij de sonde, wegens anteversio en retroversio uteri had aangewend. Toen er bij het eerste geval gevaarlijke accidenten kwamen, is hij ook bij de beide andere met deze behandeling opgehouden. Het eerste geval nu, dat doodelijk afliep, is het volgende:

Zeer sterk uitgedrukte anteversio uteri. Het collum uteri vergroot en gegranuleerd. Uit het orificium komt zeer veel taaije en purulente stof. De uterussonde ingebragt, geeft den uterus dadelijk de normale rigting en wordt gedurende vijf minuten in deze positie ge-

houden. Hierop volgt aanmerkelijke beterschap. Den volgenden dag wordt eveneens gedurende vijf minuten met de sonde de uterus in de begeerde rigting gebragt. Na een dag rust wordt de beide volgende dagen de sonde nog twee keeren op dezelfde wijze gebruikt. Bij de laatste aanwending wordt er pijn bespeurd, die toenemende, eene metritis doet vermoeden, waarbij zich den volgenden dag reeds peritonitis voegt. Deze peritonitis wijkt spoedig; doch wordt gevolgd door andere accidenten, die kort daarop met den dood eindigen en bij de gevolgde lijkopening bleken te ontstaan uit adhaesies der intestina. Alle deze adhaesies waren wel niet alleen aan de laatste peritonitis toe te schrijven, maar er hadden zich bij oudere adhaesies nu nieuwe gevoegd, op zoodanige wijze, dat het caliber der ingewanden geene faeces meer doorliet. Ofschoon dus in dit geval de dood niet alleen door het catheterismus en de daarop gevolgde metritis en peritonitis is ontstaan, zoo heeft toch deze peritonitis doodelijk ingewerkt op de intestina, die vroeger wel vernaauwd, maar nog geene volkomene hinderpaal aan de beweging der faeces daarstelden. BROCA voegt bij deze mededeeling de verzekering, dat eveneens ARAN en NÉLATON ieder eene lijderes ten gevolge van het gebruik der uterussonde hebben verloren, en dat ook door CRUVEILHIER een diergelijk geval is waargenomen. VELPEAU geeft als zijn gevoelen op, dat deze operatie gevaarlijk is, en dat zij daarenboven niet in staat is eene voortdurende genezing teweeg te brengen, wijl de sonde alleen helpt zoolang zij wordt aangewend en kort daarop de uterus zijn abnormale positie weder herneemt. Ook MOREAU verklaart van hetzelfde gevoelen te zijn.

BIJDRAGE TOT HET VRAAGSTUK OMTRENT HET VOORKOMEN VAN SUIKER IN DE URINE VAN GENARCOTISEERDEN, ENZ. — Men zal zich herinneren, dat in het Weekblad vroeger (Jaarg. 1853 bl. 405) melding werd gemaakt van proeven door W. ROBERTSON, apotheker van het Rotterdamsche ziekenhuis in het werk gesteld, en bij welke hij, in tegenspraak met REIJNOSO, niettegenstaande het in acht nemen van alle voorzorgen, *geen suiker* vond in de urine van door chloroforme genarcotiseerden enz. Ook van andere zijden zijn dergelijke negatieve uitkomsten medegedeeld, zoodat dit belangrijke vraagstuk nog steeds onbeslist bleef en bij menigeen niet ongegronde twijfeling oprees, omtrent de deugdelijkheid van REIJNOSO's uitkomsten. Eene sterke bevestiging van dezen twijfel vinden wij in eene dezer dagen door BENCE JONES (Med. Times en Gazette 1854, 4 Febr. pag. 101) medegedeelde opmerking, welke zeer geschikt is om de tegenstrijdigheid der verschillende uitkomsten te verklaren. Het is hem namelijk gebleken, dat het meestal gebruikt wordende reactief, het proefvocht van BARRESWIL, na verloop van eenige weken meestal onbruikbaar wordt, daar er bij eenvoudige verhitting of bij toevoeging van volkomen gezonde urine koperoxyde wordt gereduceerd, even alsof er een sterk suikerhoudend vocht ware bijgevoegd. Wanneer men dus — iets, dat zonder twijfel dikwerf gebeurt — een lang te voren bereid proefvocht gebruikt, is het duidelijk, dat men geheel ten onregte de aanwezigheid van suiker zal aannemen, waar zij niet voorhanden is. Heeft men derhalve het proefvocht niet versch bereid, zoo is het steeds noodzakelijk het eerst zelf aan eene proef te onderwerpen; en is deze voorzorgmaatregel niet in acht genomen, zoo kan men geen het minste vertrouwen schenken aan verkregene positieve resultaten. Negatieve resultaten daarentegen houden natuurlijk altijd hunne waarde.

Indien deze opmerking van BENCE JONES zich bevestigt, zal het meer dan ooit zaak zijn, niet al te ligtvaardig tot de aanwezigheid van suiker in dierlijke vochten te besluiten, en, zooveel mogelijk, telkens van meer dan ééne methode van onderzoek gebruik te maken. Voorshands zoude het zeer geoorloofd zijn, het geheele voorkomen van suiker in de urine van genarcotiseerden, zenuwzieken enz. ten hoogste te betwijfelen.

VERSLAGEN.

KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN.

Vergadering van 28 *Januarij* 1854. — Na het lezen der notulen werd door de commissie, benoemd in de vergadering van December, aan de vergadering een ontwerp-adres aan den Minister van Binnenlandsche Zaken voorgesteld, waarin de Akademie aandringt, dat van regeringswege een zorgvuldig onderzoek worde gedaan, naar den algemeenen gezondheidstoestand van het volk, ten einde door het opsporen van de bronnen van het kwaad verbetering te verkrijgen van eene reeks van schadelijke invloeden, welker bestaan reeds door eene oppervlakkige beschouwing van de gesteldheid onzer steden, van de buurten en woningen der mingegoeden wordt aangewezen. De Akademie herinnert daarbij aan de resultaten, welke soortgelijk onderzoek reeds in andere landen gehad heeft, en die onder anderen in de rapporten der Engelsche commissie te vinden zijn, welke der Akademie door bemiddeling van de regering onlangs zijn geworden.

Tot aanprijzing van haar voorstel wijst zij op de verwoestingen, welke de cholera-epidemiën ook in ons land hebben teweeg gebragt, op den slechten physieken toestand van een belangrijk deel der bevolking, op den zieken en den kwijnenden staat der behoeftigen, die nu tot last verstrekken der maatschappij, en die in een land als het onze, waar men voor de vele werkzaamheden talrijke vreemdelingen moet roepen, tot steun konden zijn, terwijl zij aan het naauwe verband herinnert wat tusschen de physische gesteldheid en zedelijken staat der bevolking moet worden aangenomen.

Wat den aard van het onderzoek betreft, beoogt de Akademie vooral dat naar de plaatselijke omstandigheden, welke op den gezondheidstoestand invloed hebben, omdat dit tot geheel eigenaardige voorzieningen van de zijde der regering aanleiding kan geven, terwijl een onderzoek naar de levenswijze der bevolking minder

regtstreeks tot de bemoeijing der regering behoort, of tot den werkkring van bestaande magten kan gebragt worden. Het onderzoek moet vooral gerigt zijn met het oog op datgene, wat voor verbetering vatbaar is. Men moet daarbij nagaan welke oorzaken bestaan dat in sommige plaatsen, onder sommige gedeelten der bevolking en in verschillende tijden een min gunstige gezondheidstoestand wordt waargenomen.

Dat onderzoek moet zijn in de eerste plaats statistisch. Men moet over de geboorten en sterfte een veelzijdig overzigt verzamelen en verschillende plaatsen, steden, buurten onderling vergelijken. De kennis van bijzonderheden omtrent leeftijd, beroep en den aard der ziekten zijn daarbij noodig, vooral die der bekende volks- en hevige epidemische ziekten, waaromtrent de numerieke opgaven door de inlichtingen der geneeskundigen moeten worden aangevuld. Niet slechts ziekte en sterfte, maar ook de kwijnende gezondheidstoestand en gebreken behooren tot dit onderzoek; hetwelk door de statistiek der armlastigen, door de mededeeling van bijzonderheden, die door armbesturen en door buurtcommissarissen enz. kan worden verschaft.

Wijst dit statistisch onderzoek het bestaan van nadeelige invloeden voor eene zekere bevolking aan, hun aard en uitgebreidheid moeten nader worden onderzocht. Men onderzoeke den bodem, of deze aan overstroomingen is blootgesteld, of uit dezen of uit de grachten nadeelige dampen zich ontwikkelen, naar de afwatering der strooming of stilstand van het water, de beplanting enz. Het onderzoek breide zich verder uit over de woningen, zoowel der gegoeden als der armen, tot winkels, werkplaatsen enz. Men dient hierbij vooral te letten op de overbevolking van huizen en buurten, de ventilatie, de inrigting van stookplaatsen, de toevoer van water als drank en als zuiveringsmiddel; met den meest mogelijken aandrang moet het onderzoek worden bevorderd van den afvoer van onreinheden uit de woningen, de drekkuilen, riolen, zinkputten enz. Vooral is hier te noemen het gemis aan gelegenheid om op onschadelijke wijze de excrementen uit de woningen te verwijderen. Ook de woekerhuur voor de woningen der armen, verdient daarbij niet onopgemerkt te blijven.

Verder strekke zich het onderzoek uit tot den bouw der steden, de aanlegbreedte der straten, stegen, gangen, de bestrating en op de keuren en verordeningen die hierop betrekking hebben, op de bronnen van verontreiniging der dampkringslucht, zoo als vuilnisbelten, slagterijen, leerlooijerijen, bewaarplaatsen van bloed enz., en eindelijk op den invloed van fabrijken, zoowel op de arbeiders daarin werkzaam als op de bewoners van belendende huizen.

Ten slotte moeten als onderwerpen van onderzoek genoemd worden de publieke gebouwen, kerken, scholen, gasthuizen, kazernen, gevangenissen, schouwburgen, tapperijen, koffijhuizen, slaapsteden voor armen.

Dit onderzoek moet zoover in bijzonderheden worden voortgezet, dat men daaruit kan afleiden of en welke middelen kunnen gevonden worden om het kwaad op te heffen. Contracten, verordeningen, gewoonten, keuren, besluiten, moeten daartoe worden nagegaan, en met de inlichtingen van de deskundigen zal men zich vergewissen van hetgeen de ondervinding heeft geleerd, omtrent de bezwaren waarmede men te strijden heeft, terwijl men nuttige wenken zal kunnen verzamelen uit de overtuiging, die zich daardoor bij regeringspersonen, bij de politie, bij particulieren gevestigd heeft omtrent den weg, die tot verbetering kan leiden.

Naast dit alles is de kennisgeving noodig van hetgeen de ondervinding in andere staten nopens hetzelfde onderwerp heeft geleerd, om met de resultaten daarvan te rade te gaan. De bouwstoffen, die daarvoor gevonden worden, zijn reeds vele.

De omvang van dit aldus uiteengezet onderzoek, erkent de Akademie, is groot en het zal veel arbeid en geruimen tijd vorderen; niet onbelangrijke kosten zullen daarmede vergezeld gaan; zij steunt echter op het verlichte oordeel der regering, die hare zorg voor deze gewigtige aangelegenheden niet zal weigeren, zoo de overtuiging omtrent het nut van het onderzoek gevestigd is. Zij merkt verder op, dat de veelzijdigheid der nasporingen de werkzaamheden eener Commissie vorderen, waarin verschillende vakken van wetenschap worden vertegenwoordigd.

De Akademie zelve biedt zich aan, om de taak op zich te nemen, wanneer dit de hooge regering behaagde, in welk geval haar de gelegenheid zou moeten geboden worden, om des noodig nader de bijzondere maatregelen kenbaar te maken, die noodzakelijk zijn, om van particulieren en besturen de noodige medewerking te verkrijgen.

Na eenige discussiën over dit ontwerp, waarbij door Prof. SCHNEEVOOGT de vrees wordt uitgedrukt, dat het aanleiding zal geven tot vertraging der geneeskundige staatsregeling, na het verwerpen van een voorstel van Prof. DONDERS om de beslissing over dit ontwerp tot eene volgende vergadering uit te stellen, en nadat andere leden hadden te kennen gegeven, dat zij het beoogde onderzoek als eene taak van te grooten omvang voor de Akademie beschouwden, werd na geboorde verdediging der voorstellers en op nader voorstel van Prof. MULDER besloten, dat het adres zou worden ingezonden, dat de Akademie zich echter alleen tot voorlichting en medewerking zou bereid verklaren en in het adres eene phrase zou worden opgenomen, waarin te gelijker tijd werd aangedrongen op eene verbetering der geneeskundige staatsregeling.

Het verlangen van Prof. DONDERS, dat tevens op de verbetering van het geneeskundig onderwijs zou worden gewezen, werd niet gedeeld.

Vervolgens werd een schrijven van Prof. PRUYS VAN DER HOEVEN medegedeeld, waarin hij der Akademie als taak van werkzaamheid het ontwerpen eener geographia medica van Nederland voorstelt. Daarop wordt besloten, aan den S. te verzoeken, zijne denkbeelden over dat werk nader uiteen te zetten.

Door Prof. SCHROEDER VAN DER KOLK werd vervolgens eene voordragt gehouden over het anatomisch physiologisch onderzoek van het fijne zamenstel en de

werking van het ruggemerg, welk stuk in handen gesteld wordt van de Heeren DONDERS en HALBERTSMA, terwijl ten slotte eene bijdrage werd geleverd door Prof. HALBERTSMA over de ziektekundige ontleedkunde der tanden, welke in handen wordt gesteld van de HH. HARTING en SEBASTIAN.

BOEKAANKONDIGING.

Prijsverhandeling over de goed- en kwaadaardige gezwellen, door Dr. J. M. SCHRANT. Amsterdam, IPENBUUR en VAN SELDAM.

Deze met goud bekroonde prijsverhandeling is een antwoord op de vraag naar: »een Anatomisch, Physiologisch en Pathologisch onderzoek omtrent het ontstaan, het wezen en het verschil der goed- en kwaadaardige gezwellen, met aanwijzing van het daaruit af te leiden nut voor de genees- en heelkundige behandeling," die door de bezorgers van wijlen het MONNIKHOFF'sche legaat was uitgeschreven. De bekrooning had reeds in 1850 plaats: de uitgave der geheele verhandeling werd echter eerst in de laatste helft van 1852 voltooid. Deze aankondiging is, door oorzaken, die geheel buiten de schuld der Redactie en grootendeels ook buiten die van den aankondiger lagen, veel langer vertraagd dan wenschelijk was of het werk zelf verdiende.

Zoo dit werk intusschen niet reeds tot *algemeene* bekendheid gekomen is, het werd echter meer dan dit gewoonlijk met Hollandsche letterarbeid het geval is ook in het buitenland opgemerkt en verdient dan zeker wel in de eerste plaats onder de aandacht van diegenen onzer land- en kunstgenooten te worden gebragt, aan wien deze verhandeling tot nog toe onbekend was gebleven.

Men zal het bij de aankondiging van een' zoo uitvoerigen en veelomvattenden arbeid, wel niet van ons vergen een resumé van den *geheelen* inhoud te geven; wij zullen ons dan ook liever bepalen met op die gedeelten opmerkzaam te maken, die ons toeschenen, het meest belangrijke te bevatten. S. heeft zijne verhandeling verdeeld in 12 Hoofdstukken: 1°. Bloedgezwellen. 2°. Vezelstofgezwellen (waartoe de tuberkels worden gerekend) 3°. Pigmentgezwellen. 4°. Vezelgezwellen. 5°. Vaatgezwellen. 6°. Kraakbeengezwellen. 7°. Beengezwellen. 8°. Vetgezwellen. 9°. Epitheliumgezwellen. 10°. Colloïd- en Eiwitcelgezwellen. 11 Beursgezwellen en 12°. Kanker. Deze hoofdstukken worden door eene inleiding voorafgegaan, waarin de gezwellen in het algemeen en de beste wijze van classificatie worden besproken. Het algemeene plan van bewerking voor elk hoofdstuk is meestal zóo, dat de schrijver ons eerst de verschillende vormen, waaronder ieder gezwel voorkomt, doet kennen, dan den oorsprong, het verloop en de uitgangen nagaat, en eindelijk zoo veel mogelijk naar aanleiding van deze verkregen kennis de meest rationele wijze van behandeling aan de hand geeft. Aan het eind van elk hoofdstuk vat hij zijne voornaamste resultaten in eene reeks van korte stellingen, corollaria, te zamen.

Het eerste hoofdstuk levert weinig stof voor bijzondere beschouwingen: het tweede daarentegen handelt over een belangrijker onderwerp en is dan ook een der uitgebreidste der geheele verhandeling geworden. Het zijn vooral de tuberkels, die hier uitvoerig worden besproken. Ter beoordeeling van het standpunt, vanwaar S. zijn onderwerp beschouwt, nemen wij hier enkele der corollaria over, die aan het eind van dit hoofdstuk voorkomen. — »Tuberkels zijn vezelstofgezwellen. Tuberkelstof is vezelstof. — Uitgebreide tuberculosis berust op vezelstofcrase. — De tuberkelcrase sluit, als zij zich kenbaar maakt als vezelstofcrase, de bloedstoestanden uit, bij welke de fibrine moeijelijk stremt, onder welke behoort de albuminosis met hare celrijke produkten. — De boosaardigheid der tuberculosis is aan de bloedziekte toe te schrijven." — Bij de vele belangrijke bijzonderheden, die dit hoofdstuk bevat, behoort onder anderen, dat de zoogenaamde acute albumineuse tuberkels (*Rok.*), zoowel wat hunne chemische als hunne morphologische bestanddeelen betreft, geenzins tot de tuberkels moeten gebragt worden, maar gedeeltelijk als mergkanker gedeeltelijk als ophoopingen van epitheliumcellen moeten worden beschouwd.

Om niet al te breedvoerig te worden, zullen wij thans eenige minder belangrijke onderwerpen met stilzwijgen voorbijgaan en ons alleen bepalen bij de drie laatste hoofdstukken, waarvan, vooral dat over de colloïd- en eiwitcelgezwellen te veel nieuws bevat, om ons niet eenigzins langer bezig te houden.

S. begint dit hoofdstuk met eene opgaaf der physische en chemische eigenschappen van het colloïd: het doet zich hierbij als een ware Proteus kennen. Eene zekere glans, die echter voor die van vet onderdoet, is misschien het meest constante der physische, het bevatten van *mucine* (die daarin door TILANUS werd aangetoond) het beste der chemische kenteekenen [1]).

Oorspronkelijk kende men het colloïd slechts in de ziekelijk vergrootte glandula thyreoïdea, waarvan ECKER in 1847 het eerst eene tamelijk naauwkeurige beschrijving gaf. In hetzelfde jaar toonde FRERICHS de groote overeenkomst aan, die tusschen het colloïd der thyreoïdea en den inhoud van sommige nier- en ovariumcysten, der ranula en het carcinoma gelatiniforme bestaat. S. maakte nu, deels steunende op de onderzoekingen van TILANUS, deels op de overeenkomst van sommige microscopische bestanddeelen, de aanwezigheid van *colloïd* in een groot aantal gevallen kenbaar, nu eens als physiologisch dan weder als pathologisch product: hij nam tevens zijn ontstaan als cel-inhoud (dat reeds door FRERICHS, ECKER en SIMON voor sommige gevallen was aangetoond) als algemeenen regel aan. — Een ander proces dat S. eiwitmetamorphose noemt, staat volgens hem met de colloïdvorming in een naauw verband: het is mede nu eens physiologisch dan eens pathologisch

[1]) Het bleek echter later, dat de mucine wel bij *verweekend* colloïd gevonden werd, maar niet bij vastere vormen, zoodat hare aanwezigheid waarschijnlijk niet aan het colloid als zoodanig eigen is.

en bestaat in de vorming van een [meestal?] eiwitrijk vocht binnen de cellen, waardoor deze gewoonlijk in grootte toenemen en dikwijls bersten. S. neemt ook eene eiwitmetamorphose van het colloïd aan en leidt tevens den oorsprong dezer stof uit eiwit af. Opmerkelijk is het hierbij, dat volgens de door MULDER en VIRCHOW opgegeven reacties van het colloïd, bloedloogzout in de azijnzure en zoutzure oplossingen dezer stof *geen* praecipitaat teweeg brengt en het colloïd zich dus aanmerkelijk van alle zoogenaamde proteïnstoffen onderscheidt [1]). — Slechts een naauwkeurig *scheikundig* onderzoek zal hier licht kunnen verschaffen, het microscoop *alleen* baat weinig of niets bij het onderzoek eener stof, die geenen bepaalden organischen of kristalvorm bezit.

Het volgende hoofdstuk staat in het naauwste verband tot het thans beschouwde, daar het grootendeels bevat, wat men de latere lotgevallen van het colloïd zou kunnen noemen. S. leidt namelijk het ontstaan van vele der enkelvoudige en van de meeste zamengestelde beursgezwellen af van colloïdvorming of van de daarmede nu verwante eiwitmetamorphose: door elk dezer beide processen kan zich eene cel tot eene cyste vergrooten. In vele gevallen meent S. echter, dat niet zoo zeer de geheele cyste als hare inhoud uit eene vergrootte cel ontstaat, de wand wordt dan door het omliggende vezelweefsel gevormd en kan zich later met een epithelium bedekken. Het colloïd kan echter daartoe het blasteem niet opleveren, daar het als zoodanig ongeschikt is voor celvorming.

In het laatste hoofdstuk der verhandeling wordt de kanker zeer uitvoerig behandeld. S. gaat van den mergkanker als van de type uit en vindt hier als meest karakteristieke kenmerk eene weelderige *kern*vorming: de kernen komen hierbij in groot aantal vrij voor en kunnen alleen tot celvorming, *niet* tot vezelvorming dienen: specifieke kankercellen bestaan niet. Op deze uitspraken voortgaande, onderzocht S. de voornaamste voor boosaardig gehoudene gezwellen. Zoo is bv. de epitheliumkanker volgens hem een epitheliumgezwel, dat eene zeer weelderige kernvorming vertoont: door toenemende kernvorming kan de epitheliumkanker tot mergkanker worden — De colloïdkanker (*Gallert-Krebs*) ontstaat door colloïd- en eiwitmetamorphose der kankerelementen. — Het boosaardig osteoïd is volgens S. een kanker met verbeend stroma. — BENNETT's fibro-nucleated growth moet als een vezelgezwel worden beschouwd, waarin kankerelementen zijn geïnfiltreerd. — Aangaande de zoogenaamde typhus-massa kwam S. tot geen bepaald resultaat, daar hij éens vele kernen, een andere keer daarentegen eene soort van tuberkel-ligchaampjes vond. — De kanker ontwikkelt zich uit een *albumineus* blasteem: deze ontwikkeling wordt door eene atrophie der normale weefselelementen vergezeld of ook wel er door voorafgegaan. In het exsudaat komen op de gewone wijze eerst kernen daarna cellen te voorschijn, soms ook worden nieuwe cellen in reeds bestaande gevormd, deze dochtercellen dragen echter volgens S. weinig bij tot de groei van den kanker. — Eene overgang van normaal weefsel tot kanker schijnt meer dan twijfelachtig: het boosaardig worden van oorspronkelijk goedaardige gezwellen berust op eene vorming van kankerelementen tusschen het reeds bestaande weefsel. — Na de ontwikkeling beschreven te hebben, komt S. aan het *verval* van den kanker en toont hierbij aan, hoe dit naar de omstandigheden nu eens als eene genezing dan weder als een ongunstig teeken moet worden aangezien. Hij gaat achtereenvolgens de verzwering, de necrosis, de vetontaarding, tuberculisatie en likteekenvorming na, waarbij de zonderlinge strijd tusschen ROCHDALEK en DITTRICH over likteekenachtige plekken in sommige levers ter sprake komt, die de eerste voor genezen kanker, de ander voor het uitwerksel van secundaire syphilis hield. S. brengt ze tot den colloïdlever. Eindelijk vermeldt S. nog de verweeking, de colloïdontaarding en de verkalking van den kanker en komt tot het besluit, dat de kankerelementen eensdeels door het aannemen van den epitheliumtypus [?], of door verdikking der celwanden (kraakbeentypus), anderdeels door colloïd- en eiwitmetamorphose hunne beteekenis als kankerelementen kunnen verliezen. — S. tracht nu nog de oorzaken van het ontstaan des kankers op te sporen en meent, dat men hierbij zoowel eene plaatselijke als eene algemeene oorzaak, die steeds *beiden* aanwezig zijn, moet aannemen: de laatste zoekt hij in het bloed en wel in eene *albumineuse crasis*, waaronder hij eene bloedmenging verstaat, die aanleiding geeft tot het ontstaan van albumineuse exsudaten, deze kunnen echter ontstaan, *zonder dat daarom het eiwit in het bloed vermeerderd is.*

Wat de behandeling van den kanker betreft, stelt S. eene vroegtijdige exstirpatie bovenaan: onder de medicamenten meent hij de iodium-praeparaten misschien nog voor de werkzaamste te moeten houden. Als voorbehoedmiddel eindelijk raadt hij aan om de vorming eener albumineuse crasis (die gewoonlijk ook rijk aan vet is) tegen te gaan door onthouding van vette spijzen, spirituosa enz. Ook zoude een vochtig klimaat

---

[1]) Wanneer zich de ontdekking van VIRCHOW, die in de corpora amylacea en in de colloïdmilt *plantencellulose* vond, bevestigt (REF. verkreeg bij het onderzoek eener colloïdmilt geheel dezelfde uitkomst), dan zou het ontstaan uit eiwit zoowel als latere eiwitmetamorphose nog veel minder te verklaren zijn. Het laat zich naar het ons toeschijnt, vooral ook na den uitslag van VIRCHOW's onderzoekingen, met eenigen grond vermoeden, dat S. door meer op den vorm en op de physische eigenschappen dan op scheikundige kenteekenen af te gaan, verband heeft trachten te brengen waar het werkelijk niet bestaat. De vormen toch, waaronder zich het colloïd kan voordoen (korrels, bollen of onregelmatige klompen) zijn zóo weinig karakteristiek; de physische eigenschappen (het is nu eens vast dan eens vloeibaar, nu eens sterk dan weder minder lichtbrekend) zijn zóo uiteenloopend, dat een bepaald *chemisch verschil* hier naar ons oordeel meer afdoet dan eene *overeenkomst in vorm*.

en zittende leefwijs schadelijk werken: men zorge dus voor vrije beweging en zuivere [drooge?] lucht.

Uit het bovenstaande verslag, hoe kort en onvolledig het ook zij, zal men toch naar wij vertrouwen, genoeg kunnen zien, dat in de prijsverhandeling van den Heer SCHRANT een aantal nieuwe feiten en denkbeelden zijn bevat die, vooral wanneer zij door latere waarnemingen worden opgehelderd of bevestigd, onze aandacht zeker ten volle verdienen. Ref. aarzelt dan ook niet om de lezing dezer verhandeling aan ieder, die de beoefening der pathologische anatomie op prijs stelt, aan te bevelen. Jammer is het, dat hier en daar (waarschijnlijk door de haast der bewerking) enkele duistere uitdrukkingen zijn ingeslopen, die welligt tot eene verwarring van begrippen aanleiding zouden kunnen geven. Zoo lezen wij bijv. pag. 184 van »*kernen*, die (door ver»weeking van het colloïd of door vorming van eiwit»cellen) een blaasvormig aanzien vertoonen en tot vet»cellen, vaten en bindweefsel *overgaan*," en op pag. 315. »— in enkele gevallen, zoo als ook bij den *over»gang van het colloïdklompje (?) tot kraakbeencel* en »bij den verderen wasdom dezer laatste, ziet men dui»delijker dochtercellen, *moge de kraakbeencel een klompje »blijven* of een waar blaasje vormen," terwijl onmiddelijk daarop verklaard wordt, dat het colloïd *ongeschikt* is voor celvorming. — Somtijds stuitten wij ook op enkele moeijelijk te verklaren waarnemingen of niet zeer waarschijnlijke hypothesen: hiertoe brengen wij o. a. het volgende (pag. 355): »Ook schijnt zich een »vliatwand te kunnen vormen, zonder bemiddeling van »kernen of cellen, door het naast elkander liggen van »los zamenhangende zeer fijne vezels," — althans zoo lang wij nergens door andere waarnemingen eene analoge vorming kennen. — Wat het colloïd betreft, zoo zal wel, zoo lang deze stof in een scheikundig opzigt in eene zóó digte duisternis gehuld blijft, de contrôle vrij moeijelijk, zoo niet onmogelijk zijn. Hoe zal men thans in elk geval met eenige zekerheid kunnen bepalen, wat men voor colloïd te houden hebbe, wat niet?

Leijden, Febr. 1854. J. A. BOOGAARD.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — Het volgende is ons ter plaatsing toegezonden:

Op den 23sten December ll. werd aan de Provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, residerende te 's Gravenhage, kennis gegeven, dat in het naburig Pijnaker de zoo bekende ENGELTJE VAN DER VLIES overleden was.

Daar deze persoon, gedurende eene reeks van jaren, de aandacht en belangstelling van het publiek op zich heeft weten gevestigd te houden daardoor, dat zij voorgaf geen voedsel tot zich te nemen, zoo heeft de commissie het van hare bevoegdheid en roeping geacht, om aan het lijk dezer vrouw een ontleedkundig onderzoek in het werk te stellen, opdat het op officiële wijze blijken zou, hoe het met de zaak gelegen was. Met dat oogmerk vaardigde zij uit haar midden eene commissie af, welke zich den 25sten December naar Pijnaker heeft begeven en aldaar des namiddags ten 12½ ure in het schoollokaal, in tegenwoordigheid van den Hoogleeraar in de ontleedkunde te Leijden J. H. HALBERTSMA, die met de meeste bereidwilligheid aan de aan Z.E. gedane uitnoodiging heeft gevolg gegeven, en verder ten overstaan van eenige deskundigen en anderen de beschouwing en opening van het lijk van genoemde ENGELTJE VAN DER VLIES 47 uren na haar afsterven heeft verrigt en daarvan opgemaakt het navolgend verslag:

Uitwendig voorkomen. Het lijk is bijzonder sterk geatrophiëerd, de linker benedenste extremiteit is 1½ duim verkort, ten gevolge van eene, vroeger plaats gehad hebbende breuk van het dijbeen; *ligchaamsgewigt:* 26 Nederlandsche Ponden en 3 onsen, lengte 1,45 Nederlandsche El.

Schedelholte. De schedelbeenderen zijn op de doorsnede eenigzins verdikt, eene diploë is niet te herkennen, de binnenvlakte van het schedeldak vertoont talrijke indruksels van pacchionische granulaties; de twee wandbeenderen eenigermate ingedrukt, zoodat het achterhoofdsbeen meer dan gewoonlijk uitsteekt, hersenbekleedsels bloedarm, tusschen dura mater en arachnoidea is eene geringe hoeveelheid weiachtig vocht uitgestort; de hersenzelfstandigheid aan de oppervlakte minder vast, over het geheel bloedarm; in de ventriculi bevindt zich eene matige hoeveelheid serum, de sinus durae matris bevatten weinig en volkomen vloeibaar bloed zonder vezelstofstremsels.

Borstholte. Ligging van hart en longen normaal, het hartezakje bevat circa twee drachmen gewoon serum, de zelfstandigheid van het hart is flets, de omvang gering, de gedaante normaal, de kleppen gezond met uitzondering van de valvulae mitralis en tricuspidalis, die aan het vastgehechtte gedeelte eenigermate verdikt zijn; in het begin der arteria aorta evenmin als aan hare halfmaansgewijze kleppen komt eenig spoor van atheroom voor, dat in het verder verloop, vooral in de aorta abdominalis, in verkalkten toestand sterk ontwikkeld gevonden wordt. De pleuraholten bevatten geen vocht, de regter long is aan de geheele oppervlakte, doch vooral aan hare superficies diaphragmatica vergroeid met de borstkas, de linkerlong, met uitzondering van den top, die bovendien eenen obsoleten tuberkel bevat, geheel vrij, de longen zijn overigens beiden luchthoudend doch bloedarm.

Buikholte. De ligging van de maag in stede van dwars is perpendiculair met eene uitbuiging aan de pars pylorica naar regts, *het colon transversum boogvormig naar beneden gedaald*, zoodat een gedeelte zich zelfs in de kleine bekkenholte bevindt; daar ter plaatse waar colon transversum in descendens overgaat, wordt een uitgestrekt schijnvlies van oude dagteekening waargenomen, waardoor dit ingewand aan den linker voorbuikwand gehecht is.

De maag is ledig, haar slijmvlies bleek en met eene laag taaije slijm bedekt. De dunne darmen, vooral het jejunum, gevuld met een lilleuden bruin gekleurden brij; *de dikke darmen, met name het coecum, bevatten eene groote hoeveelheid vrij consistente faecale stoffen, die een geheel normaal aanzien hebben.*

Lever klein, paarschbruin van kleur, het weefsel iets vaster dan gewoonlijk, overigens gezond, de galblaas matig gevuld met vloeibare geelbruine gal; milt buitengewoon klein, pancreas normaal, de mesenteriaal klieren meerendeels verkalkt, pisblaas ledig; de baarmoeder, wat de gedaante betreft, schuins geplaatst op het vaginaal gedeelte, zoodat de fundus naar regts afwijkt; de eijerstokken geschrompeld; het hymen intact; nieren klein, voornamelijk door atrophie der corticale zelfstandigheid.

Hals. Op de plaats, waar de pharynx in oesophagus overgaat en beantwoordende aan den eersten ring der trachea komt *in den slokdarm eene vliesachtige vernaauwing* voor, welke niet de top van de pink, maar wel eene dikke pijpensteel doorlaat; aan de voorste helft van deze vernaauwing is het slijmvlies ter grootte eener kleine erwt geërodeerd.

Uit het mikroskopisch onderzoek van den inhoud van het jejunum en van de massa, welke in den blinden darm bevat was, is gebleken dat: in den inhoud van het jejunum geene andere voedselelementen dan *zeer weinige amylumbollen* zijn waargenomen. De contenta van den blinden darm bevatteden *zeer talrijke overblijfsels van plantaardig en dierlijk voedsel als parenchym en prosenchymcellen, spiraalvezels en dwars gestreepte spierbundels en eenige amylumbollen.*

Uit de bevindingen in cadavere mag men, vooral met het oog op de strictura oesophagi, niet voor onwaarschijnlijk houden, dat ENGELTJE VAN DER VLIES betrekkelijk weinig voedsel tot zich genomen heeft, maar de inhoud van het darmkanaal, levert ook tevens het positief bewijs, dat er zoowel plantaardig als dierlijk voedsel, en zeker niet in uiterst geringe quantiteit genuttigd werd, waaruit dus blijkt, dat het vermeend wonder, gelijk zich liet verwachten, niets anders is, dan eene jaren lang voortgezette mystificatie van het ligtgeloovig publiek.

(*Get.*) { G. H. WACHTER, *President.*
W. HUIJGENS WZ, *Secretaris.*

[Wij herinneren hierbij, dat omtrent deze persoon in het jaar 1826 door eene sub-commissie derzelfde Provinciale commissie een verslag is uitgebragt, dat in 1827 te Delft is uitgegeven. Men heeft haar toen gedurende vier weken door beëedigde waaksters doen gadeslaan, welke rapporteerden, dat zij gedurende dien tijd niets gebruikt had, slechts de mond gespoeld had met water, een enkele keer met thee en tweemalen met karnemelk en dat de gansche maand geen water geloosd of stoelgang had plaats gehad. Dit onderzoek had echter in de woning der patiënte zelve plaats.]

— Voor eenigen tijd is door het Hoofdbestuur der Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst aan den Heer Minister van Justitie een afdruk toegezonden van de in het Tijdschrift d. M. Oct. 1853 vermelde beschouwingen van den Procureur-Generaal te Groningen betreffende den onbevoegden verkoop van geneesmiddelen. Z. Exc. heeft in antwoord op de begeleidende missive te kennen gegeven, dat hij inderdaad niets zou weten toe te voegen aan die beschouwingen. „Wat echter aangaat de wensch, zoo luidt de brief verder, om door mijnen invloed, ten opzigte der intestellen vervolgingen, eene gelijke Jurisprudentie gevestigd te zien, hetgeen ik versta als zoude door U bedoeld zijn, dat door mij regelen werden voorgeschreven naar welke het openbaar Ministerie ten aanzien dezer vervolgingen zou behooren te werk te gaan, zoo moet ik opmerken, dat dit hier in dit onderwerp evenmin kan geschieden, als omtrent alle andere overtredingen, waaromtrent de wet alleen ten regel voor het openbaar Ministerie dient.

Wanneer de plaatselijke of provinciale Commissiën van geneeskundig toevoorzigt behoorlijk gestaafde klagten inbrengen, zal de vervolging door het daartoe geroepen gezag niet achterblijven.

Mogt zoodanige achterlijkheid in de vervolging onverhoopt door gemelde Commissiën opgemerkt worden, dan kunnen zij zich daarover aan den Procureur-Generaal bij de Provinciale Geregtshoven en eindelijk des noods tot mij wenden, om daarin te voorzien."

— Z. M. heeft den Off. v. Gez. 3de kl. C. L. DANIËLS bevorderd tot Off. v. Gez. der 2de kl. bij de Marine, tot Apotheker 3de kl. bij de geneeskundige dienst der landmagt in W. Indië benoemd den Heer A. ANDRIESSEN en op zijne aanvrage een pensioen van *f* 900 toegestaan aan den Apotheker 1ste kl. bij de landmagt P. HOEZÉE.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie alhier, zijn in de vergadering van 23 Febr. bevorderd: tot stedelijk Apotheker J. SEVENSTERN, tot Scheepsheelmeester M. MIJERS.

BIBLIOGRAPHIE.

O. Naegelé: Leefregelen voor Zwangere Vrouwen. Utrecht, 1854. C. v. d. Post Jr. *f* 0.75.

M. C. Verloren: Levensschets van *T. D. Schubaert*, Prosector te Utrecht. Utrecht, 1854. Gieben en Dumont.

A. Rothmund: Ueber die Exarticulation des Unterkiefers. München, 1853. Kaiser ½ thl.

J. A. Schilling: Neues Verfahren der Gebärmutter-u. Scheiden-Vorfall vollständig zu heilen od. leicht. u. ganz sicher zurückzuhalten. München, 1853. Palm. 8 ngr.

F. Weber: Kurze Bemerkungen über die Section der Leiche zu pathologischen Zwecken. Herzberg, 1854. Mohr. ½ thl.

A. J. Tobien: De glandularum ductibus efferentibus ratione imprimis habita telae muscularis. Diss. inaug. Mitaviae et Dorpati, 1853. Reyher. ½ thl.

Russdorf: Populäre Vorträge zur Forderung der Gesundheitscultur. Berlin, 1854. Düncker.

Von Brunn: Dr. N. Landolfi's Methode, den Krebs und die Krebsartigen Krankheiten zu heilen. Cöthen, 1854. P. Schettler. 5 sgr.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 4 Maart 1854. 9.

DE STERFTE IN HET STADS-WERKHUIS VAN AMSTERDAM IN HET JAAR 1853.

DOOR

Dr. C. DE BORDES.

In den vorigen jaargang van dit Weekblad (pag. 159 en 169) heb ik, bij eene vergelijking der sterfte in het stads-werkhuis alhier in de laatste drie jaren met die van vroeger, de zoo sterke vermindering der sterfte aldaar in verband gebragt met de in 1849 ingevoerde verbeteringen in de luchtverversching. Over het algemeen mogt die arbeid eenige goedkeuring wegdragen, of liever werd, zoo ver mij bekend werd, het gewigt der medegedeelde cijfers en feiten naar waarde gevoeld. Een paar zeer geachte vrienden, op wier oordeel ik prijs stel, meenden intusschen, dat de vermindering der sterfte een stellig feit was, doch achtten het bewijs niet voldingend genoeg geleverd, dat die vermindering aan de verbeterde luchtverversching moest worden toegeschreven. Zij meenden, dat de algemeene sterfte in die jaren ook gering was. Het verschil in de algemeene sterfte zal echter geen 50 en meer pCt. bedragen, zoo als in het werkhuis plaats greep. Zij meenden, dat ik nog meerdere data had moeten leveren en dat bepaaldelijk vergelijkende ziekenstaten noodig waren. Gaarne geloof ik, dat het te geven bewijs dan nog meer klem zou hebben gehad, maar moet tevens antwoorden, dat de ziekenstaten van 1846 tot en met 1849, gelijk reeds in mijn vorig opstel gezegd werd (pag. 163), niet vergeleken mogten worden met die der jaren 1850, 1851 en 1852, en dat er geene ziekenstaten bestaan van vorige, ter vergelijking meer geschikte jaren (toen ik nog niet aan het gesticht verbonden was). Wat niet bestond kon ik toch niet mededeelen. Vergelijkende sterflijsten zouden wel eenig licht verspreiden kunnen; ofschoon in het gesticht volledige sterflijsten van jaren herwaarts aanwezig zijn, zou ik uit de daarbij gevoegde opgave, omtrent den aard der voorafgegane ziekte, evenzoo min een wetenschappelijk besluit durven trekken, als de vroegere opgaven bij den Burgerlijken Stand, gelijk ons allen bekend is, hiervoor geschikt zijn. Ik kon derhalve alléen cijfers leveren en het scheen mij toe, dat juist in het zamenvallen der verminderde sterfte met de verbeterde luchtverversching en met het geringer aantal zieken op de ziekenkamers opgenomen, een vrij positief bewijs gelegen was, al ontkende ik niet (pag. 163) »dat de laatste jaren zich door eenen bijzonder gunstigen algemeenen gezondheidstoestand hadden gekenmerkt.” Ik voegde daarbij, dat ik voorzag, dat bij heerschende epidemiën, bij algemeene ongunstige gebeurtenissen de sterfte weder zou klimmen, ja zelfs dat, gelijk in 1852 reeds eenigermate geschiedde, de verhouding door het afsterven van vele hoogbejaarden, ongunstiger kon worden. Ik meende toch en meen nog, dat gedurende 28 jaren *steeds* eene ongunstige verhouding werd opgemerkt, al was ook het cijfer der gemiddelde bevolking veel lager dan in de drie laatste jaren. Bovendien zullen onder die 28 jaren toch wel ettelijke jaren geweest zijn, van algemeenen gunstigen gezondheidstoestand. Werd nu in de gunstigste jaren 1841 en 1842 eene meer ongunstige verhouding aangetroffen, hetzij men de gemiddelde, hetzij men de absolute bevolking der inrigting met hare sterfte vergeleek, dan mag men toch wel met eenig regt tot de conclusie komen van mijn vorig opstel, altijd onder de noodige, naar het mij voorkomt, door mijne beide vrienden niet genoeg gewaardeerde, maar nu herhaalde reserves. Die conclusie meende ik behoefde naauwelijks gestaafd te worden door ziekensta-

ten en sterflijsten, die niemand leest. Ik was echter verlangend om na te gaan, welke verhouding het vierde nu afgeloopen jaar der verbeterde luchtverversching zou opleveren en meende het niet ongepast om thans mede te deelen, wat de ondervinding ons geleerd heeft, te meer omdat, naar mij gezegd is, ons gesticht welligt weder spoedig bevolkt kan worden met ziekelijke bedelaars, bijaldien de voorgedragene wet tot regeling van het armbestuur en wel Hoofdstuk V, aangenomen wordt. Ik voorzie, dat de verhouding dan weder geheel anders en stellig ongunstiger zal worden en dat er in dat geval jaren zullen moeten verloopen, voordat weder eene vergelijking mogelijk zal zijn.

De sterfte in 1853 was absoluut grooter dan in de drie vorige jaren en bedroeg 64.

De verhouding der sterfte tot de gemiddelde cijfer der bevolking (915) was 1 : 14,337.

De verhouding der sterfte tot de absolute bevolking (op 1 Jan. aanwezigen 960 + in den loop des jaars ingekomenen 1174 = 2134) was 1 : 33,34.

Volgens de eerste berekening was de sterfte ongunstiger als in de drie voorafgegane jaren, gunstiger echter dan in een der vorige 28 in onze eerste tabel (pag. 161) opgegevene jaren. Het jaar 1842 (1 : 14,14) destijds buitengewoon gunstig, staat nu bijkans gelijk met het nu als ongunstig vermelde jaar 1853; de jaren 1824, 1841 en 1845 waren niet zoo gunstig als 1853.

Volgens de berekening der verhouding tot de absolute bevolking, waren (zie tabel II pag. 162) 1841, 1842 en 1845 gunstiger als 1853: eene vergelijking met de jaren 1846 tot en met 1849 is daarentegen geheel in het voordeel van 1853.

Vraagt men nu vanwaar dat verschil in de verhouding naar de verschillende berekeningswijs, dan antwoord ik, dat in de jaren 1841, 1842 en 1845, blijkens de 2de tabel van mijn vorig opstel, het aantal ingekomenen veel grooter was dan in 1853, het middencijfer volgens tabel I of lager (zoo als in 1841 en 1842) of nagenoeg gelijk (zoo als in 1845). Dus zijn in die jaren *zeer vele* personen gedurende *korteren* tijd verpleegd en was nu daarentegen de bevolking meer stationair. Hiervoor bestond onder anderen de volgende reden: sinds April 1853 worden de correctioneel gegijzelden, d. i. de gestraften wegens overtreding der politiekeuren alsmede de tot overbrenging naar de Ommerschans veroordeelde bedelaars niet meer in het werkhuis opgenomen, alwaar hun verblijf gewoonlijk zeer kort was. Het verblijf der eersten bedroeg zelden meer dan éene week, meestal slechts een paar dagen. Hun aantal was in 1841 119, in 1842 153, in 1846 156 en in 1853 slechts 24. Van die correctioneel gegijzelden komt wel niemand in de ziekekamers. Tot de sterfte hebben zij nimmer iets bijgedragen. Het middencijfer der bevolking werd naauwelijks door hen verhoogd, maar tot het aantal in den loop des jaars opgenomenen brengen zij eene niet onaanzienlijke vermeerdering aan. Het verblijf der veroordeelde bedelaars was, vooral bij besloten water, vaak langer, zoodat zij niet van de overige bevolking afgetrokken behoeven te worden.

Welke verhouding komt het meest aan de waarheid? Op blz. 161 van het vorig opstel heb ik erkend, dat wegens de wisselende bevolking, de verhouding tot de gemiddelde bevolking te ongunstig, die tot de absolute bevolking te gunstig was. Uit een statistiek oogpunt zal bij verschil, de verhouding der sterfte tot de gemiddelde bevolking wel de voorkeur verdienen en deze was in 1853 niet bepaald ongunstig, kon althans den toets met de overige jaren voor de verbetering der luchtverversching doorstaan.

Maar al ware die verhouding nog ongunstiger geweest, dan toch zou de sterfte in het afgeloopen jaar niet tegen den gunstigen invloed der luchtverversching getuigen en wel om deze redenen:

1º. De kinderbevolking was grooter en wij zagen hoe op de kindersterfte de verbeterde luchtverversching weinig invloed had (pag. 171 vorig opstel), omdat zij meest sterven òf aan bronchitis en broncho-pneumonie, ten gevolge der togtige gangen en portalen en wegens gemis aan afzonderlijke, voor dien teederen leeftijd meer geschikte verblijven (pag. 172) [1]) of aan paedatrophie,

---

[1]) De koude winter van Dec. 1853 en Jan. 1854

vaak uit hereditaire syphilis af te leiden.

De kinderbevolk. nu bedroeg 1Jan. 1853	96
opgenomen in den loop des jaars	168
	264
gemiddeld cijfer daags	92

De sterfte (17) toonde nagenoeg dezelfde verhouding als in 1852; zij bedroeg nu 1 : 5,24 op het gemiddelde cijfer en 1 : 15,5 op het totaal en in 1852 1: 6,5 op het gemiddelde cijfer en 1: 15,08 op het totaal.

2o. Onder de overledenen komen voor vele jonge kinderen en vrij vele hoogbejaarden; gelijk uit deze tabel blijkt:

onder het jaar	8	van 51—60	jaren	10
van 1—2 jaren	5	» 61—65	»	6
» 4—5 »	3	» 66—70	»	7
10 jaar	1	71	»	1
23 »	1	72	»	2
» 31—40 »	7	73	»	2
» 41—50 »	10	80	»	1
				64

Dus kwam de sterfte voor $\frac{1}{8}$ bij kinderen onder het jaar, voor ongeveer $\frac{1}{5}$ bij personen meer dan 66 jaren oud, voor.

3o. De ziekten, welke den dood ten gevolge hadden, waren (met uitzondering van bronchitis en bronchopneumonie bij kinderen) meest morbi chronici en organici, gelijk uit deze sterflijst blijkt:

A. Kinderen.

Morbi acuti:	bronchitis en bronchopneumonia.	5
	Laryngitis membranacea.	2
	Hydrocephalus acutus.	1 [1])
Morbi chronici:	Hypertrophia hepatis, anaemia.	1
	Te vroeg geboren kind.	1
	Atrophie.	6
	Phthisis pulmonum.	1

B. Volwassenen.

Morbi acuti.	mann.	vrouw.
Peripneumonia.		4
Pneumotyphus.		1
Typhus abdominalis.		1

Morbi chronici.	mann.	vrouw.
Rheumatismus chronicus.	1	
Catarrh. pulm. chron.	1	2
Phthisis pulmonum.	3	5
» » c. m. Brightii.		1
Emphys. pulm. hypertr. cordis.		1
» » » » scirrhus uteri.		1
Bronchitis chron. oedema pedum.	1	
Hydrothorax.	4	
Vitia organica cordis.	1	2
Hydropericardium.	1	
Haematemesis en melaena.	1	
Diarrhoea hectica.	1	
Peritonitis chronica, atrophia hepatis.		1
Enteritis chronica, dysenteria.	1	
Carcinoma ventriculi.		1
» uteri.		2
Apoplexia.		1
Hydrops ascites, apoplexia.		1
Hydrops universalis.	1	
Marasmus, idiotismus.	1	
» senilis.	3	3
	20	27

Eene nadere omschrijving der vitia organica cordis, van enkele complicatiën en combinatiën, kan hier gemist worden. Wij zien op 47 sterfgevallen bij volwassenen bij de mannen geen énkel sterfgeval door eene acute ziekte plaats grijpen, bij de vrouwen *zes*; maar hierbij waren twee peripneumoniae bij personen, die kort te voren aan bloedspuwing hadden geleden en het geval van typhus abdominalis betrof eene vrouw, die reeds ziek in het gesticht opgenomen werd en onmiddelijk op de ziekenkamer gebragt werd.

4o. Het aantal zieken op de ziekenkamers verpleegd, was, niettegenstaande de vele morbi chronici en het hooger cijfer der bevolking, niet grooter dan in de jaren 1850—1852, gelijk uit de volgende vergelijkende staat blijkt:

	1850	1851	1852	1853
Gemiddeld cijfer der bevolking.	843	869	862	915
Inwendige ziekten.	331	381	355	353
Verband.	100	104	100	116
Totaal op de ziekenzalen verpleegd.	431	485	455	468

heeft de waarheid dezer woorden alweder bevestigd, door eene moorddadige endemie van bronchopneumonie.

[1]) Na langdurige f. quartana ontstaan.

Ik geloof, dat deze getallen genoegzaam spreken, om mij ontslagen te achten van het mededeelen van uitvoerige ziekenstaten over 1853. Ik wil alleen opmerken, dat onder de 116 mannen op de ziekenkamers opgenomen, geen énkel geval van typhus en slechts 10 tusschenpoozende koortsen voorkwamen. Bij 176 zieke vrouwen kwamen 10 longontstekingen, twee gevallen van typhus (van welke een buiten het gesticht was ontstaan) en 44 tusschenpoozende koortsen voor.

Ik geloof, dat deze mededeelingen genoegzaam zullen zijn ten betooge, dat de algemeene gezondheidstoestand in het werkhuis in 1853 gunstig was en dat de meerdere sterfte aan oorzaken buiten den invloed des gestichts liggende was toe te schrijven en hoop door deze mededeeling mijne beide hooggeachte vrienden en elken twijfelaar nader overtuigd te hebben van den voordeeligen invloed der verbeterde luchtverversching, namelijk zoo ver deze te bewijzen is.

Maar vraagt welligt iemand, hoe hebt gij, die in uwe beide opstellen den over het algemeen gunstigen gezondheidstoestand van het werkhuis in de laatste jaren roemt, de inconsequentie kunnen bedrijven om het adres van de stads-geneesheeren van Buurt W en van de geneesheeren van het stadswerkhuis, betrekkelijk de vuilnisbelten te teekenen, een adres, hetwelk het bekende rapport der Plaatselijke Commissie van Geneesk. Toevoorzigt, opgenomen in dit Weekblad (1853 pag. 532), de vraag aan Dr. SARPHATI in de Zondags-editie van het Handelsblad (6 Febr. l.l.) en het antwoord van dien geachten geneesheer in de Zondags-editie (12 Febr.) heeft uitgelokt. (Den Heer SARPHATI verzeker ik vooraf, dat ik *niet* de Heer B., steller dier vraag, ben, daar ik afkeerig ben van elke polemiek, vooral zoo zij *onheusch* en op eene *ongeschikte* plaats, hier een politiek dagblad, gevoerd wordt.)

Ter beantwoording dier vraag dienen de navolgende opmerkingen:

1°. In het jaar 1853 zijn in het werkhuis niet alleen geene choleragevallen, maar zelfs geene cholerine waargenomen en de diarrhoeae waren zeer zeldzaam; aan de mannenzijde werd in Sept. een geval van diarrh. op de ziekenkamer opgenomen, aan de vrouwenzijde gedurende het geheele jaar slechts zes, schoon bepaald gedurende de cholera-epidemie der bevolking aanbevolen was, om geene diarrhoea te verzuimen of te verzwijgen. Dit niet uitbreken der ziekte kan èn van de algemeene geringere intensiteit der epidemie afhangen, èn misschien hebben de genomene maatregelen, verbod van invoer van schadelijk voedsel en verbod aan de bevolking om uit te gaan, ten einde dus èn het bezoeken van choleralijders èn het begaan van excessen, vooral door misbruik van sterken drank, te beletten, hiertoe medegewerkt. Buitendien zie ik uit het antwoord van Dr. SARPHATI, dat er gedurende de cholera-epidemie maatregelen waren genomen om het dagelijks aangebragte vuil onmiddelijk te doen wegvoeren. De ondervinding van 1849 had mij nu de toekomst met zorg doen inzien. Toen toch werden in het gesticht 27 vrouwen en slechts 3 mannen aangetast en van deze laatste waren twee aan de vrouwenzijde werkzaam geweest. De hoogste bevolking aan de vrouwenzijde in 1849 gedurende het heerschen der cholera-epidemie was 460. Dus werden aangetast 5,87 percent. Had de ziekte in de geheele stad zoo hevig geheerscht, dan zouden er 12000—13000 choleragevallen en niet gelijk het geval was, ongeveer 3000 gevallen, moeten zijn voorgekomen. De epidemie hield intusschen nagenoeg geheel op, toen de toegang tot de vrouwenplaats des avonds verboden was. Vanwaar dit verschil in het aangetast worden der vrouwen- en der mannenzijde? De vrouwenzijde ligt aan de Prinsengracht, vlak over de vuilnisbelten. Hierbij komt:

2°. Dat het aantal tusschenpoozende koortsen vooral aan de vrouwenzijde nog al aanzienlijk is. 44 vrouwen, dat is juist een vierde der opgenomene zieke vrouwen werden wegens tusschenpoozende koorts op de ziekenkamers opgenomen, maar buitendien was het aantal tusschenpoozende koortsen veel grooter, daar niet iedere lijder aan ligtere f. int. op de ziekenkamer behoeft opgenomen te worden. Aan de mannenzijde kwamen in Jan. het einde van April, in Mei, Junij, Oct., Nov. en Dec. ettelijke f. int. tert. en quart. onder de ambulante zieken voor. Van enkele maanden heb ik het aantal tusschen-

poozende koortsen onder de ambulante zieken opgeteekend. Zoo leverde Jan. minstens 15, Maart, Sept. en Oct. elk 16 dergelijke gevallen. Niet al deze koortsen zijn aan het werkhuis te wijten. Ettelijke lijders hebben den oorsprong der ziekte aan het Buitengasthuis te danken en deze zijn onmiddelijk aan hunnen echt cachetischen habitus te herkennen. Schoon dus het werkhuis ten opzigte van het heerschen der tusschenpoozende koortsen niet te vergelijken is met het Buitengasthuis, geloof ik toch dat de medegedeelde getallen de ondervinving ook van vroegere jaren bevestigen, dat er vooral aan de vrouwenzijde vrij vele f. intèrmitt. voorkomen. Wij hebben dus twee ziekten (cholera in 1849 en f. int. in het algemeen) die beide geacht worden van miasmatischen oorsprong te zijn en die beide aan de vrouwenzijde heviger heerschten. Was het nu zoo vreemd, dat ik, ook de bijzonderheden in 1849 waargenomen overwegende, dien miasmatischen invloed in de vuilnisbelten meende te moeten zoeken en handelde ik dus inconsequent, toen ik mijne medewerking aan het bewuste adres niet onttrok, ja zelfs de nu iets uitvoerige uiteengezette data in dat adres deed opnemen? Ik geloof dat, al verheugt men zich over eene verkregene verbetering, men niet behoeft na te laten, om te trachten verdere verbeteringen te verkrijgen. — Ik ga de verdere opmerkingen, waartoe én de geschiedenis van ons adres én het antwoord van Dr. SARPHATI aanleiding zouden kunnen geven, als buiten den kring van mijn onderwerp gelegen, voorbij, om ten slotte nog éene misstelling te verbeteren, buiten mijn toedoen in het vorige opstel bij de beschrijving van den luchtververschings-toestel, ingeslopen. Zij betreft de inrigting der gaten in de schoorsteenen op de vrouwen-slaapzaal, bestemd om de bedorven lucht weg te voeren. In de beschrijving is gezegd, dat die gaten in de nabijgelegene schoorsteenen uitkomen (pag. 170). Het zou dus schijnen, dat lucht en rook te zamen gemengd, werden uitgevoerd. Dit is echter het geval niet. In de schoorsteenen, die van beneden komen, zijn metalen buizen aangebragt; door deze ontsnapt de rook. Rondom de buis bevindt zich nu de oude schoorsteen, die thans echter geen rook maar alleen lucht vervoert, dus alleen als ventilatietoestel werkt, doch dit laatste met te meer kracht, omdat de metalen buis door de rook enz. verhit wordt en de lucht in den schoorsteen rondom verwarmd zijnde, als ligter ontsnapt. Daar die metalen buizen thans de rook wegvoeren uit stookplaatsen, die ook des zomers gestookt moeten worden, begrijpt men, hoe de ventilatietoestel ook in den zomer nuttig kan zijn. De gaten of roosters zijn overigens over dag (wanneer de bevolking beneden is) met schuiven voorzien, waardoor de in den schoorsteen aanwezige lucht en het metselwerk der schoorsteen beter verwarmd worden, hetgeen later gedurende den nacht, wanneer de schuiven van de gaten verwijderd zijn, natuurlijk zeer voordeelig is, omdat het metselwerk als slechte geleider der warmte, de eens verkregene warmte langer behoudt, en dit het onderhouden van den luchtstroom in de ventilatietoestel krachtig bevordert.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

BEHANDELING VAN DEN DRUIPER BIJ DEN MAN MET INSPUITINGEN VAN NITRAS ARGENTI IN STERKE DOSIS. — Reeds lang heeft men deze inspuitingen met nitras argenti (grana X—XX, op aq. dest. unc. j) aangeraden. De zoogenaamde methodus abortiva van CARMICHAËL en RICORD leerde deze sterke inspuitingen te gebruiken alleen bij het begin van den druiper, vóor dat het acute stadium zich openbaart, om deze ter zijde te stellen, zoodra hevige ontstekingverschijnselen zich voordoen. DEBENEY echter wilde deze hooge giften in alle stadiën van den druiper aangewend hebben. De uitkomsten, die hij opgaf van deze behandeling gekregen te hebben, schijnen ten voordeele zijner methode te pleiten.

Aanvankelijk heeft deze behandelingswijze weinig navolging en veel tegenspraak gevonden. In den laatsten tijd echter is zij weder meer ter sprake gekomen.

De verschillende hieromtrent geuitte gevoelens gaven aan SIMON aanleiding om de methode van DEBENEY bij een groot aantal lijders te beproeven; waartoe hem zijne patiënten in de Berliner Charité eene geschikte gelegenheid gaven.

Deze proefnemingen, in de Annalen der Charité uitvoerig beschreven, komen op het volgende neder. Hij gebruikte twee inspuitingen, eene zwakkere van 10 gr.

nitr. argenti, en eene sterkere van 15 gr. op unc. j. aq. dest. Dezelfde behandeling volgde hij bij alle lijders, die gedurende achttien maanden met blennorrhagie werden opgenomen; alleen zonderde hij hiervan uit die, bij welke er buitengewoon veel ontsteking, epididymitis, strictura of aandoeningen der prostata en der blaas waren.

Hij begon met de sterkere inspuiting; werd deze goed verdragen, dan werd er mede volgehouden. Bleek deze echter, niet te kunnen worden verdragen, dan werd zij vervangen door de zwakkere. Deze inspuitingen werden gedaan met een gewoon glazen injectiespuitje, nadat het kanaal door uitdrukking zoo veel mogelijk van de zich daarin bevindende muco-pus gezuiverd was. Gewoonlijk werden niet meer dan twee tot vier inspuitingen, met eenige dagen tusschenruimte, bij denzelfden lijder gedaan. Honderd lijders werden op deze wijze behandeld. Bijna bij allen volgde op deze inspuitingen vrij hevige ontstekingverschijnselen; de glans werd rood en zwol op, even als de voorhuid en dikwijls het geheele lid; veel pijn werd in de urethra, vooral gedurende de urienloozing, gevoeld; in eenige gevallen ($\frac{1}{8}$ gedeelte der patiënten) ontstond bloeding uit de urethra.

Alleen bij een gering getal lijders verminderde de druiper na twee of drie inspuitingen aanmerkelijk, om vervolgens zonder andere middelen van zelve te verdwijnen.

Bij de meesten moest de druiper, ofschoon veel verminderd, nog eenigen tijd met zwakke inspuitingen van nitras argenti, tannine, enz., en met inwendige antiblennorrhagica behandeld worden.

Op den dag der inspuiting, en gewoonlijk ook den volgenden dag, werden de zieken in bed gehouden.

De kost was eenvoudig en in geringe hoeveelheid. De opvolgende ontsteking en andere bijkomende aandoeningen werden naar omstandigheden behandeld.

De gemiddelde tijd van behandeling, vroeger zes weken, was nu van veertien tot zestien dagen.

Opvolgende aandoeningen, als zwelling der ballen, prostata- en blaasziekten, zoo ook stricturen, worden gezegd na deze behandeling minder dan na andere behandelingen te zijn waargenomen.

Als meest nadeelige gevolgen worden opgegeven, hevige pijnen, dysurie, prostatitis en opzwelling met verharding van het lid.

Om de werking dezer sterke injecties op de mucosa te leeren kennen, nam SIMON er de proef van op drie honden.

Bij iederen hond werd een druiperspuitje vol van de sterkere injectie ingespoten. Hierna gaven twee te kennen, dat zij onaangename gevoelens aan de genitalia ondervonden, door met die deelen tegen vreemde voorwerpen aan te wrijven. Bij de derde ontstond dadelijk reeds moeijelijkheid bij de urienloozing. Deze honden werden nu, de eerste na 24 uren, de tweede na 5 dagen en de derde na tien dagen gedood.

De urethra vertoonde zich sterk ontstoken, vooral in hare voorste helft. Het epithelium liet bij gedeelten los. Ook de oppervlakkige lagen der mucosa stootten zich in kleine moleculen af. Na den 10den dag vond men de mucosa nagenoeg nog even rood als in den beginne. Ook werden exsudaten in het weefsel der urethra waargenomen.

De uitslag van deze proefnemingen schijnt dus te pleiten ten voordeele der methode van DEBENEY. Echter gelooven wij te moeten waarschuwen tegen het gezag dezer proefnemingen, waaruit men, onzes inziens, zeer verkeerdelijk zoude afleiden, dat een druiper het spoedigste en ook het beste genezen wordt met de, bij een zoo groot aantal lijders gunstig bevondene, sterke inspuitingen van nitras argenti in alle tijdperken der ziekte.

Vooreerst toch dient hierbij opgemerkt te worden, dat deze proefnemingen in een hospitaal zijn gedaan.

Afgezien nog van de voor de hand liggende aanmerking, dat men de lijders aan blennorrhagie in de privaatpraktijk niet zoo ligt kan brengen tot de zoo noodige rust en in die van alle wederspraak verwijderde omstandigheden, waarover men zich in een hospitaal bij de behandeling dezer ziekte teregt verheugt, — kan men toch nog geene directe besluiten van de hospitaal- tot de privaatpraktijk trekken. De patiënten in een hospitaal zijn meer geheel en al aan den behandelenden medicus overgegeven; de behandeling wordt daar minder door den vaak verkeerd werkenden wil des lijders gestoord. In een hospitaal wordt meer op de ziekte, in de privaatpraktijk meer op den persoon gelet.

Ten tweede komt hier de vraag bij ons op, waren deze patiënten van hunne ziekte volkomen genezen? Deze vraag komt hier meer dan bij iedere andere ziekte te pas. Het is toch eene bekende zaak, dat bij deze lastige ongesteldheid, zoowel patiënt als geneesheer, soms meenen de genezing reeds verkregen te hebben, wanneer kort daarna op de eene of andere meer of minder nadeelig inwerkende oorzaak, het zich op nieuw vertoonend écoulement hen uit hunnen droom komt wekken. Na de behandeling in een hospitaal, waaruit de patiënt gewoonlijk spoedig na het verdwijnen van de uitvloeijing wordt ontslagen, komen recidiven zekerlijk veel voor. De plotseling veranderde levenswijze des lijders kan hier veel toe bijdragen. De geneesheer, die in het hospitaal de behandeling heeft geleid, hoort er nu niets meer van en rekent zeer ter goedertrouw onder de hersteldeu den patiënt, wiens behandeling nu eerst de meeste moeite zal gaan kosten. Maar ook buiten het hospitaal maakt men zich illusies. Hoe velen toch meenen hunnen druiper genezen, terwijl hij nog bestaat. Wie, die eenige lijders met stricturen heeft behandeld, heeft hiervan niet de ondervinding? Vraagt men iemand, die eene vernaauwing der urethra heeft, naar den tijd, sedert zijnen laatsten druiper verloopen, dan antwoordt hij gewoonlijk, dat hij gedurende alle die jaren niets meer van zijn écoulement gemerkt heeft. Bij nader onderzoek echter krijgt men de overtuiging, dat zijn kanaal gedurende al dien tijd niet meer in zijnen normalen toestand en vrij van alle ziekelijke uitvloeijing is geweest. Alleen des morgens, vóór de eerste waterloozing, was er eenige vochtigheid of alleen

zamenkleving van den meatus te bespeuren. Dit verschijnsel moge in het eene geval meer, in het andere minder zijn, ontbreekt echter nooit wanneer er strictuur, al is deze nog zoo gering, bestaat. Dit weinige was door den lijder niet gerekend, of was hem door deskundigen verzekerd van geen belang te zijn. Hij was ook vroeger als genezen uit de behandeling ontslagen. En juist deze gevallen zijn de hardnekkigste en belangrijkste. Rekent men eenen druiper genezen, wanneer er niets meer dan eene geringe nu en dan, gewoonlijk alleen des morgens, zich vertoonende drop uitkomt — welke zienswijze niet moeijelijk is, door den patiënt te doen deelen — dan kan men even schoone statistieke opgaven, als de boven aangevoerde, van vele andere geneesmiddelen bijbrengen.

Gaat men nu verder na, wat de dagelijksche ondervinding leert, dan ziet men dat er blennorrhagiae urethrae zijn, die genezen bijna onder elke anti-blennorrhagische behandeling, andere daarentegen, die men met dezelfde geprezene middelen niet tot genezing kan brengen. Wat hiervan de oorzaak is, kan men in alle gevallen niet aangeven. In de meeste gevallen echter, die tot deze laatste categorie behooren, zal men als oorzaak dezer hardnekkigheid aanleg tot strictuurvorming vinden. Wij zeggen hier aanleg, want eene bepaalde hereditaire dispositie tot strictuurvorming is niet te ontkennen. Dit hier breeder uitéen te zetten, zoude ons te ver van ons onderwerp afvoeren. Genoeg zij het hier bij te brengen, wat de ondervinding bij een vrij groot aantal lijders ons geleerd heeft, dat wanneer de patiënt tot eene familie behoort, waarin reeds andere leden met stricturen zijn aangedaan geweest, men dan bij den druiper met genoegzame zekerheid meer of mindere strictuurvorming kan voorspellen, en met de meest geprezene anti-blennorrhagica den druiper niet zal genezen, die vroeger of later eene meer bepaald tegen de strictuur gerigte behandeling zal vorderen. Wel is waar, het acute stadium verloopt hier, afgezien van eene bij deze lijders vaak voorkomende meerdere inflammatoire zwelling (zoogenaamde inflammatoire strictuur), even als in de andere gevallen; maar in het laatste stadium, het stadium decrementi, blijft men, niettegenstaande de rijke schat van met ophef geprezene middelen, met zijne behandeling in den steek. Men heeft wel gezegd, dat men met deze sterke inspuitingen de strictuurvorming tegengaat; en dit zoude waar zijn, wanneer men met dit middel het acute stadium konde voorkomen. Het zoude dus pleiten voor de abortiv-methode, bijaldien de ondervinding geleerd had, dat deze in de meeste gevallen ten doel voert. Is echter het acute stadium daar, dan is de strictuurvorming reeds begonnen, welke zich nu in de meer of minder uitgedrukte inflammatoire strictuur openbaart. Ging men in dit stadium met eene sterke inspuiting van nitras argenti de ontsteking en zwelling, minstens voor het oogenblik, nog vermeerderen, dan zoude men zekerlijk de strictuurvorming bevorderen.

Omdat men dus vele druipers zal genezen met minder pijn- en schrikverwekkende middelen; omdat men de andere met deze sterke inspuitingen eer erger dan beter zal maken, gelooven wij, dat men zich door deze schijnbaar zeer voordeelige statistieke opgaaf niet mag laten verleiden, om de methode van DEBENEY als eene in het algemeen navolgingswaardige behandelingswijze des druipers aan te nemen. Hoogstens zal men in het eerste stadium, wanneer er nog geene sterke ontstekingverschijnselen zijn, volgens de methode van CARMICHAËL en RICORD eene sterke inspuiting met nitr. arg. mogen doen, om den druiper in zijn ontstaan te aborteren. Men verwachte echter, wanneer deze poging mislukt, een veel hardnekkiger verloop van den nu voortgaanden druiper. Meer dan een door RICORD op deze wijze behandeld geval is ons onder de oogen gekomen, waaruit wij geleerd hebben, deze methode niet dan met de meeste omzigtigheid te moeten volgen. RICORD zelf schijnt deze behandelingswijze reeds minder dan voorheen aan te wenden. Met het bovenstaande willen wij nu niet gezegd hebben, dat men volgens de oude methode, den druiper moet laten uitloopen, zoo als men dit noemde. Daar wij den druiper houden voor eene plaatselijke aandoening, die bij langer verloop veel neiging vertoont om zich op de aangrenzende deelen uit te breiden, gelooven wij, dat het voordeelig is, deze ziekte zoo spoedig mogelijk tot genezing te brengen. Maar, omdat eveneens bij ons de overtuiging gevestigd is, dat deze ziekte zoo ernstig is in de gevolgen, en dat voor eene ondoelmatige behandeling de ongelukkige lijder vaak levenslang zal moeten boeten, zoo waarschuwden wij om eene zoo ingrijpende behandeling als de bovengenoemde, niet als eene algemeen navolgingswaardige aan te zien. Even als bij iedere andere ziekte, zal ook bij deze elk afzonderlijk geval eene afzonderlijk gewijzigde behandeling vorderen. Geen middel zal in alle gevallen dienstig zijn. Vooral niet de sterke inspuitingen met nitr. arg., die zekerlijk in de meeste gevallen gevaarlijk zijn. Meer nog dan eenige andere maakt deze belangrijke aandoening aanspraak op eene rationeele behandeling; omdat hier vaak zoo veel onheil is gesticht met verkeerde middelen en zij zoo lang ten prooi is geweest aan een redeloos empirismus.

C. V. H.

TETANUS NA VERWONDING VAN DE BAARMOEDER, ABORTUS EN NORMALE VERLOSSING. — SIMPSON heeft in het *Monthly Journal*, Febr. 1854 eene reeks van gevallen bijéengebragt, die bewijzen, dat ziekelijke toestanden van den niet zwangeren uterus, alsmede abortus en eene normale bevalling door tetanus kunnen gevolgd worden en dat deze gevaarlijke ziekte dus niet alleen door stoornissen van uitwendig gelegene deelen wordt veroorzaakt, zoo als REID heeft beweerd. De Schr. herinnert, hoe men in oude tijden het er voor hield, dat vrouwen meer dan mannen door tetanus worden aangetast en hoe tegenwoordig door de statistiek voldoende bewezen wordt, dat juist het omgekeerde plaats heeft. Van 128 gevallen van tetanus traumaticus, door CURLING verzameld, kwamen 112 bij mannen, slechts 16 bij vrouwen vóór. Van 221 lijders aan te-

tanus in een geschrift van LAURIE vermeld, waren 185 van het mannelijk, 36 van het vrouwelijk geslacht. Hetzelfde onderscheid blijkt uit de officiële verslagen van de *Registrar-General*. Gedurende de laatste 15 of 16 jaren bedroeg het jaarlijksch aantal doodelijke gevallen van tetanus in Engeland en Wallis van 120—150: in 1847 stierven 165 personen aan die ziekte. Van 1069 sterfgevallen aan tetanus, die in 1837—1841 en 1847—1849 zijn opgegeven, waren 829 van mannen, 240 van vrouwen.

SIMPSON heeft één geval waargenomen, waar bij eene niet zwangere vrouw eene beleediging van de baarmoeder door tetanus gevolgd werd. Het betreft eene 35jarige lijderes, bij wie, na kunstmatige verwijding van het ostium uteri met eene spons, een vuistgroote tumor fibrosus uit den uterus werd uitgedreven. De patiënte, die vele maanden aan hevige metrorrhagiën geleden had, bleef na de verwijdering van dit gezwel vrij van koorts en van plaatselijke pijn en scheen geheel herstellende tot op den avond van den 9den dag, waarop zij over moeijelijke deglutitie begon te klagen met moeite om den mond te openen. Den volgenden morgen waren de halsspieren tetanisch zamengetrokken en de kaakbeenderen vast op elkander gedrukt. In weerwil van de aangebragte geneeskundige hulp namen de tetanische aanvallen in uitgebreidheid, in veelvuldigheid en in hevigheid toe, en bezweek de patiënte, door de ziekte uitgeput, 55 uren na het eerste intreden der verschijnselen. Bij de lijkopening werd niets der vermelding waardig aangetroffen.

Na abortus is nu en dan tetanus waargenomen en wel meestal met doodelijk gevolg. Behalve zoodanig een geval door VELPEAU bij eene jonge vrouw waargenomen en dat hier met weinige woorden wordt beschreven, deelt S. 6 gevallen van door tetanus gevolgden abortus mede, die hem door verschillende geneeskundigen zijn verstrekt. Vijf van deze betroffen multiparae, van de 6de werd niet gemeld of zij reeds vroeger gekraamd had. De abortus was in de 2de en 3de maand ontstaan: 6—14 dagen daarna ontstonden de eerste verschijnselen van tetanus meest met moeijelijke slikking en trismus, welke allengs in krampachtige zamentrekkingen van de spieren van den rug, den buik of de ledematen overgingen. Alle deze gevallen liepen doodelijk af, nadat de ziekte 60 uren — 7 dagen geduurd had. Van 3 vrouwen werd gemeld, dat zij aan belangrijke metrorrhagie hadden geleden, welke de aanwending van den tampon hadden noodzakelijk gemaakt, welke volgens S. beiden, zoowel de bloeding als de mechanische irritatie door den tampon, niet zonder invloed zullen geweest zijn op het ontstaan van den tetanus. In één geval werden bij de lijkopening het parenchyma en het inwendig vlies van de baarmoeder geheel emphysemateus gevonden, vol van luchtbellen en knisterende bij de betasting. Deze gedeelten geleken naar stukken long en dreven ook op het water. Er bestond geen enkel bewijs van ontbinding.

Wij vinden eindelijk 9 gevallen door verschillende waarnemers opgeteekend, waar tetanus na de natuurlijke baring van een voldragen kind ontstond. Daaronder worden 2 vrouwen als primiparae, 4 als multiparae vermeld. Bij ééne der primiparae was de verlossing zeer gemakkelijk geweest en zonder scheuring van het perinaeum afgeloopen. In het 2de geval waren vagina en perinaeum gescheurd. In het 3de ontstond de tetanus na eene secundaire metrorrhagie in de 4de week; waarvoor de scheede getamponneerd werd: in het 4de was de placenta teruggebleven en werd in staat van ontbinding bij gedeelten uitgedreven. In de 5 laatste gevallen was vatten van koude in het kraambed voorafgegaan. De eerste tetanische verschijnselen ontstonden, wanneer men het 3de geval niet mederekent, 72 uren — 16 dagen na den partus: 6 gevallen liepen, nadat de ziekte 1—7 dagen geduurd had, doodelijk af: 3 eindigden met herstel. Onder deze laatsten laat de onvolledige beschrijving van één geval eenigen twijfel over, betreffende den aard der ziekte. Nadat 2 gevallen van tetanus, gedurende het puerperium in tropische gewesten waargenomen, met weinige woorden zijn medegedeeld, vermeldt S. één geval dezer ziekte, dat na keering wegens placenta praevia voorkwam en in 15 uren doodelijk afliep, benevens een ander, dat 17 dagen na de sectio caesarea hetzelfde einde had. Ook wordt het geval van MULDER vermeld, betreffende de lijderes, aan wie de resectie van het kniegewricht werd in het werk gesteld, en die 15 weken na de operatie, in de 7de week na het ter wereld brengen van tweelingen, aan tetanus overleed. Bovendien werden hier en daar in officiële verslagen nog gevallen van tetanus puerperalis, zonder verdere bijzonderheden vermeld, hetgeen bewijst, dat deze ziekte niet zoo zeldzaam is als men uit het stilzwijgen daarover in verloskundige werken zou kunnen vermoeden.

Ten slotte vergelijkt S. de tetanus, die op abortus en normale baring volgt met die, welke na beleedigingen en verwondingen van uitwendige deelen ontstaat en toont aan hoe de wijze van ontstaan in alle deze gevallen dezelfde is. Wat de behandeling betreft, zoo zijn vooral in de spoedig verloopende gevallen, meestal alle therapeutische pogingen vruchteloos. De meeste aanbeveling verdient de chloroforme, waarvan de aanwending reeds in verscheidene gevallen van tetanus traumaticus goede resultaten heeft opgeleverd en die ook in een door LAURIE aan S. medegedeeld en nog niet geheel afgeloopen geval van trismus en spasmus van de halsspieren en van de larynx in puerperio, volkomen herstel liet verwachten. En al geneest de chloroform den tetanus niet, zoo verdient het gebruik daarvan toch aangeprezen te worden, wegens de verligting van het lijden, die het middel in deze vreesselijke ziekte aanbrengt.

VERVALSCHINGEN VAN HET OPIUM. — Het onderzoek van onderscheidene opiumsoorten door *The Analytical Commission*, leerde, zoo als overigens ook anderen reeds meermalen hebben aangetoond, dat het opium zoo als het ingevoerd wordt, dikwijls in hoogen mate vervalscht is en een zeer verschillend gehalte aan

werkzame bestanddeelen bezit. De commissie onderzocht 23 monsters, namelijk 4 van Turksche, 3 van Constantinopolitaansche, 5 van Smyrnasche, 7 van Egyptische opium, 1 van opiumballen, 3 van Indische opium, uit Benares en Patna, die zich onderscheidt door eene groote hoeveelheid naaldvormige krystallen, welke men er onder het mikroskoop in ontdekt. Uit de analyse dezer monsters bleek, dat van de 23, 19 vervalscht en dus slechts 4 zuiver waren: bij velen was de hoeveelheid van vreemde bijgemengde stoffen zeer aanzienlijk: voornamelijk bestonden zij uit papaver-kapsels, die aan haar weefsel onder het mikroskoop ligt te herkennen zijn en tarwemeel; enkele waren vermengd met zand, suiker of met gom. Het gehalte aan alkaloïden verschilde van 2.7—14.0 pCt., zoodat sommige der monsters hiervan 5 malen zoo veel bevatten als andere. Dit verschil moet echter niet alleen aan de vervalschingen toegeschreven worden, die men zoo vele monsters doet ondergaan: het hangt ook voor een groot deel af van het verschillend zamenstel van het opium ten gevolge van natuurlijke oorzaken, z. a. verschil van grond, klimaat, wijze van bereiding enz. Genoemde vervalschingen hebben dus reeds plaats gevonden voordat het opium ingevoerd wordt. Uit het onderzoek van het opiumpoeder, zoo als het bij chemisten en droogisten, die in het groot en klein handelen, verkocht wordt, moest blijken, of het in Engeland zelf nog later werd vervalscht en of bij het fijnmalen er vreemde stoffen werden bijgevoegd, gelijk met andere droogerijen zoo dikwijls geschiedt. Van 32 monsters van zoodanig opiumpoeder, bij verschillende handelaars gekocht, waren 31 vervalscht, slechts éen was echt. De bijmengselen waren hoofdzakelijk dezelfde die men in het ruwe opium ontdekt had, namelijk papaverkapsels en tarwemeel: in 4 monsters werd poeder van hout aangetroffen. Het bedrag der alkaloïden van het opiumpoeder varieerde van 2.3—12.2 pCt., de geringste hoeveelheden waren 2.3 en 3.2 pCt. Deze kwamen voor in opium, die naar alle waarschijnlijkheid reeds tot bereiding der opiumtinctuur gediend had en waaruit voor een groot deel de alkaloïden waren uitgetrokken. Uit dit onderzoek volgde dus, dat in het geheel van 55 monsters opium slechts 5 onvervalscht waren. Reeds in ontwijfelbaar echt opium verschilt het gehalte aan alkaloïden zeer, zoo als uit de analysen van onderscheidene beroemde scheikundigen gebleken is: komen daar nu nog opzettelijke vervalschingen bij, dan kan men niet veel staat maken op het opium, en dus ook niet op zijne bereidingen. In de meeste gevallen zullen dus de morphine en zijne zouten de voorkeur verdienen. Het zoude echter ook mogelijk zijn bereidingen daar te stellen, waarin meer dan éen bestanddeel van het opium voorkomt en die tot meerdere gelijkvormigheid van geneeskrachtige eigenschappen zoude naderen, door b. v. het opium, dat men wil gebruiken, vooraf op zijn gehalte aan alkaloïden te onderzoeken en later er zoo veel van deze laatste bij te voegen als men vond dat er aan ontbraken. Eindelijk moet nog opgemerkt worden, dat de hoeveelheid water in de monsters van opiumpoeder zeer verschilde. Die, welke daaraan het rijkst waren, waren in blikken bussen bewaard geworden, welke de verdamping van het vocht hadden verhinderd; die, welke aan de dampkringslucht waren blootgesteld geweest, bezaten natuurlijk veel lagere procenten water.

MIKROSKOPEN VOOR MEER DAN ÉEN PERSOON. — In de *Société de Biologie* is door ROBIN verslag uitgebragt over een door NACHET vervaardigd mikroskoop, waardoor meer dan éen persoon gelijktijdig hetzelfde voorwerp kunnen waarnemen. Boven het objectief namelijk is, in een voor twee waarnemers bestemd mikroskoop, een prisma geplaatst, waarvan de vertikale doorsnede een gelijkzijdige driehoek is. Door de van het voorwerp komende stralen worden, wanneer zij aan weêrszijden uit het prisma uittreden, na op elke tegenovergestelde vlakte teruggekaatst te zijn, twee beelden gevormd, waarvan elk door een ter regter- en ter linkerzijde in schuinsche rigting geplaatste mikroskoopbuis wordt waargenomen. Tot verbetering der veranderde rigting, waarin de door zulk een prisma waargenomene voorwerpen gezien worden, is in elke buis tusschen het oculair en het zoo even genoemde prisma een tweede prisma geplaatst van denzelfden vorm als het eerste, doch waarvan het vlak, waarin de stralen teruggekaatst werden, loodregt staat op dat waarin het eerste prisma de reflectie geschiedt. Door een der beide oculairen tot het objectief te naderen of daarvan te verwijderen, kunnen twee waarnemers, wier oogen niet denzelfden duidelijkheidsafstand bezitten, gelijktijdig met de vereischte scherpte waarnemen. Wanneer men aan de beide buizen een vertikalen stand geeft en ze zoo ver van elkander plaatst als de beide oogen van een persoon van elkander verwijderd zijn, kan men met beide oogen tijdelijk hetzelfde voorwerp beschouwen, hetgeen, volgens den verslaggever, veel meer relief aan de voorwerpen geeft, dan bij de gewone wijze van waarnemen. Eindelijk is ook een mikroskoop vertoond, waardoor drie personen gelijktijdig kunnen zien: hier wordt het door 3 tegen elkander geplaatste prismata, die eene driehoekige pyramide vormen, het beeld in drieën gesplitst en door drie buizen waargenomen.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — In de zitting van den gemeenteraad te Rotterdam van 16 Febr. is een rapport uitgebragt over den gang en den toestand van het Nieuwe Ziekenhuis, gedurende het jaar 1853. In dit rapport komt in hoofdzaak het volgende voor:

Van af 1°. Januarij 1853 zijn in het gesticht in verpleging gekomen 688 mannen en 474 vrouwen, te zamen 1162. Daarvan zijn hersteld 422 mannen en 297 vrouwen, te zamen 719. Overleden zijn 189 mannen en 130 vrouwen, te zamen 319; in behandeling bleven 77 mannen en 47 vrouwen. Het aantal verpleeg-

dagen bedroeg 42264. — De klassificatie was als volgt: 1ste klasse 6, 2de kl. 23, 3de kl. *a*. 2, 3de kl. *b* 96, 4de kl. 100, 5de kl. 935, te zamen 1162. — Van den 23sten Augustus tot den 24sten November zijn in het gesticht aan *cholera* verpleegd 150 mannen en 68 vrouwen, te zamen 218; daarvan zijn overleden 92 mannen en 48 vrouwen, te zamen 140, en hersteld 58 mannen en 20 vr., te zamen 78. Achttien groote operatiën werden in het gesticht bewerkstelligd, waarvan 16 met gunstig en 2 met ongunstig gevolg. Het gebouw en de inrigting van hetzelve verkeert in gunstigen staat. De duurte der levensmiddelen heeft het zuiniger beheer der inrigting belemmerd. In de vleijendste termen wordt gewaagd van den te vroeg ontslapen assistent-heelmeester C. M. VEENENBOS, terwijl hulde wordt gebragt aan het gezamenlijk personeel, wegens zijne houding gedurende het heerschen der cholera en zeer in het bijzonder aan den eersten geneesheer Dr. MOLEWATER en aan den assistent-geneesheer, die met veel bekwaamheid en menschlievendheid tijdens eene korte ongesteldheid van den Hr. MOLEWATER, diens functiën heeft waargenomen. [Wij kunnen hier bijvoegen, dat er noch van het dienstdoende personeel noch van de overige verpleegde zieken (doorgaans 120) een enkel persoon door cholera werd aangetast, iets, dat sterk spreekt voor de gezonde ligging en bouw van het ziekenhuis. — Bij vergelijking met het verslag over 1852 (Weekblad III. p. 207) blijkt het dus, dat er veel grooter gebruik van dit ziekenhuis dan vroeger gemaakt wordt.]

Met betrekking tot het Gasthuis voor syphilitische vrouwen, zegt het rapport, dat den 1sten Januarij 1853 in dat gesticht in behandeling waren 46 vrouwen. Daarbij zijn gekomen gedurende het jaar 1853 174, totaal 220 vrouwen. Daarvan zijn hersteld 128, naar het ziekenhuis overgebragt 4, getransporteerd 41, krankzinnig geworden 1 en opgeëischt 1, en bleven 45 in behandeling. Geboren zijn 6 kinderen en 7 kinderen overleden. De opmerkelijke omstandigheid heeft zich voorgedaan, dat niet een enkel cholerageval in het gesticht heeft plaats gehad. Het rapport brengt hulde aan den ijver van den Chirurgijn BICKER CAARTEN.

— In de Vergadering van den Geneeskundigen Kring alhier van 27 Febr., is een rapport uitgebragt over de ontwerpwet der Maatschappij t. b. v. G.; de Vergadering heeft over het algemeen de voorgeslagen wijzigingen goedgekeurd. — Een voorstel, om een onderzoek naar de wijze waarop de geneeskundige dienst der armen en in de ziekenbussen wordt waargenomen, werd na langdurige discussiën verworpen. De Vergadering meende, met het oog op hetgeen door den Kring daaromtrent nog onlangs verrigt was, zich thans daarmede niet te moeten bezig houden. — Dr. VAN CAPPELLE droeg daarop een rapport voor, over de epidemische constitutie gedurende de maand Januarij, dat later met dat over Februarij zal medegedeeld worden.

— In de Vergadering van de Akademie van Wetenschappen van 25 Febr. l.l. zijn geene mededeelingen, betreffende geneeskundige zaken, gedaan.

— Te Amsterdam heeft zich als geneesheer gevestigd, Dr. SANDERS VAN LOO.

†MIDDELBURG. 26 Febr. 1854. — Eenige dagen geleden werd te Middelburg zekere schipper in den nacht in een nachthuis belangrijk gekwetst, zoodat de spieren van de linkerzijde van den nek tot aan den hoek van de onderkaak doorgesneden waren, welke wond een zwaar bloedverlies teweeg bragt. Bij de komst der heelkundigen, de Heeren PERVOOST en CORNIELJE, had de verbloeding opgehouden; de lijder is daarop eenige dagen met goed gevolg in het gasthuis verpleegd. Op zekeren morgen ontstond evenwel op nieuw eene hevige arterieuse bloeding uit de diepte der wond; de toestand van deze en nog minder die van den lijder, veroorloofde om pogingen in het werk te stellen, ten einde de gewonde slagader of slagaders te zoeken. De Heelmeester, aan wiens zorg hij toevertrouwd was, de Hr. CORNIELJE, besloot daarop onmiddelijk de *carotis communis* te onderbinden, hetgeen met goed gevolg gebeurde, en, zoo als later de sectie aantoonde, getrouwelijk, volgens de regelen der kunst, door dien Heer volbragt werd. De lijder overleed evenwel twee dagen later. — Wij vertrouwen, dat van dit merkwaardige geval later meer omstandig berigt zal gegeven worden.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie in Zeeland zijn in hare laatste vergadering op den 9den Febr. benoemd tot Vroedmeesters de Heeren P. GANSEL en A. GEILL.

— Door den Gemeenteraad te Middelburg zijn benoemd tot Stads-Heelmeesters de Heeren V. VAN LISSA, J. E. RISSEEUW en J. B. HARINGMAN, ieder met een honorarium van ƒ 250, met bepaling, dat de eerstbenoemde uitsluitend de dienst in de gestichten zal waarnemen.

— Gevestigd hebben zich als Heel- en Vroedmeesters de Heeren J. W. VAN SPRANG te Wemeldinge, G. H. VLEUGELS SCHUTTER te Oosterland en J. KOOMAN te Goes; en als Apothekers in laatstgemelde plaats de Heeren P. A. HOCHART JR. en J. VAN DAALEN.

— Overleden is de Hr. P. GROUW te Veere, gepens. Off. v. Gez. 2de kl., die zich vroeger aldaar als practiserend Heelmeester had gevestigd.

BIBLIOGRAPHIE.

La Corbière: De l'influence que doit exercer la physiologie sur les progrès ultérieurs de la philosophie et de la morale. Paris, 1854. V. Masson. fr. 3.50.

Skoda: Traité de Percussion et d'Auscultation. Trad. de l'allemand, par *Aran*. Paris, 1854. fr. 4.50.

Ed. Robin: L'albuminurie dans ses rapports avec l'hématose. L'éclampsie des femmes enceintes: nouvelle interprétation de ses causes, de ses accès, de ses suites et de son traitement. 1½ f. Paris, 1854. J. B. Baillière.

Falret: Leçons cliniques de médecine mentale, faites à l'hospice de la Salpêtrière. 1re partie: Symptomatologie générale des maladies mentales. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 4.00.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 11 MAART 1854. 10.

KLINIEK.

PARTUS ARTE PRAEMATURUS.

DOOR

Dr. LOBRY DE BRUIJN. Geneesheer te Voorst.

»».Alleen hij is in zijn volste regt, die eene oude methode, waarvan de ondoelmatigheid hem proefondervindelijk gebleken is, verlaat, om haar door eene nieuwere, die beter is, te vervangen.''«

Dr. LEHMANN, over p. a. praem.

Vestigden wij vroeger [1]) de aandacht op partus praematurus door den tampon en inwendige middelen geprovoceerd en de allezins voldoende uitkomsten door deze methode verkregen, thans nemen wij de vrijheid met een enkel woord op hetzelfde onderwerp terug te komen.

Men herinnert zich, dat wij reeds vroeger de beschuldiging van *werkeloosheid*, tegen den tampon in het midden gebragt, hebben wederlegd; het onderhavige geval strekt niet tot ondersteuning dier beschuldiging. — Was toch vroeger het voorwerp onzer observatie eene vrouw van meer teederen ligchaamsbouw en van gevoelig gestel, bij welke wij *driemaal*, met goed gevolg, gemelde kunstbewerking ondernamen, thans werd onze hulp ingeroepen bij eene persoon van meer dan gewonen ligchaamsbouw, van meer mannelijken habitus, van mingevoelige constitutie.

Het was de vrouw van C. S., landbouwer, in het dorp Halle, gemeente Brummen woonachtig, die in hare jeugd aan rachitis geleden had, zoo als haar gang nog eenigzins schijnt aan te duiden; — thans 38 jaren oud en sedert 5 jaren gehuwd, heeft zij in 5 kraambedden 6 doode kinderen ter wereld gebragt.

De geschiktste hulp, buiten die der vroedvrouw, door onderscheidene ervarene verloskundigen haar in 1846, 47, 48, 49 en 51 verstrekt, had, *op de gewone term der zwangerschap*, slechts met behulp van forceps, perforatorium en scherpen haak den partus kunnen termineren. Onder deze verlossingen waren er van langen duur (acht dagen lange adsistentie der vroedvrouw b. v.) en van veel en moeitevol lijden voor de vrouw. Daaruit was echter voor hare gezondheid geenerlei blijvend nadeel teruggebleven; integendeel was zij in alle opzigten volkomen welvarend. Om deze treurige uitkomsten en het levensgevaar, waarin de vrouw zich daarbij bevonden had, voor het vervolg te vermijden, was haar den raad gegeven hare conjugale liefde meer op eenen platonischen voet te brengen; maar *nemo semper sapit* en rhachiticae schenen mij meermalen toe ligt te concipiëren. Zij was voor de 6de maal gravida.

Tot het inwendig onderzoek willende overgaan, bevreemdde het mij niet weinig, door de moeder, eene welgedane boerin, de afmeting der conjugata harer dochter, reeds in Parijsche duimen (»3 min $\frac{1}{4}$, meneer!") te hooren opgeven.

Aan den onderzoekenden vinger bood zich de laatste lendenwervel, als een waar promontorium, terstond aan; vooruitstekend en diep in het bekken staand, was het met het grootste gemak te bereiken; de diagonaalconjugata was minder dan $3\frac{1}{2}''$, de conjugata geen $3''$; het heiligbeen had eene zeer geringe kromming doch liep regt naar onder en achter; de linea innominata was met den vinger te volgen, regts van promont en

[1]) Nederl. Weekbl. v. Gen. 25 Mei 1851.

symph. oss. pubis scheen mij de bekkeningang meer ruimte aan te bieden dan links; een, bij hoogeren graad van rhachitis, door verminderde kromming van de linker horizontaaltak van het schaambeen, niet ongewoon verschijnsel; het bekken was volkomen niervormig; de meting der conjugata externa met VAN HUEVEL's pelvimeter gaf $7\frac{1}{2}''$ tot uitkomst; venter propendens was slechts in geringe mate aanwezig. Het hoofd was regts boven den bekkeningang te voelen.

Volgens den tijd der laatste menstruatie en van het voor het eerst waargenomen leven van het kind, meenden wij het normale einde der graviditeit in het begin van Maart te moeten aannemen. Het was mij leed eerst heden (16 Febr. 1852), terwijl ik toevallig in de buurt praktiseerde, door de vrouw over haren toestand geraadpleegd te worden. Na alle antecedenten, na de resultaten van uit- en inwendig onderzoek, bij de gelukkige omstandigheid, dat het hoofd, hoewel hoog en moeijelijk te bereiken, toch als voorliggend deel te *herkennen* was — meende ik de vrouw, in ieder geval, eene goede dienst te bewijzen, door ook nu nog p. praemat. bij haar te provoceren, waartoe ik terstond de gansche vagina geheel opvulde met eenig pluksel en, bij niet genoegzamen voorraad hiervan, met oud linnen, in olie gedoopt; met verzoek dat zij het bed zoude houden, waaraan de volgende dagen echter niet steeds voldaan werd. Hare gezondheid liet op dit oogenblik niets te wenschen over, alleen was de alvus traag, defaecatie zelfs moeijelijk. De volgende poeders gewerden haar des avonds: ℞ Extr. aloës aq., Sec. corn. (rec. pulv.) āā scr. j., Subbor. sodae dr. j., Sacch. alb. q. s. M. f. pulv. nº. xij. d. s. o. h. $\frac{1}{2}$ p.

Den volgenden dag (17 Febr.) herhaalde sedes met tormina ventris, geen dolores, algemeen bevinden wel: ℞ Extr. aloës aq. scr. j., p. Secal. corn. scr. ij, Subbor. sod. dr. j. β., Sacch. alb. q. s. M. f. pulv. nº. xij. d. s. o. h. $\frac{1}{2}$ p.; daarna meerdere sedes, geen dolores, geen ontsluiting, tampon voortgezet, algemeen bevinden wel.

18 Febr. Geene dolores colici, geene dolores ad partum, weinig of geene ontsluiting, tampon voortgezet, algemeen bevinden zeer wel; ℞ pulv. Sec. corn. dr. j., Subbor. sod. dr. ij., Sacch. alb. q. s. M. f. pulv. nº. xvj. d. s. o. h. 1 p.

19 Febr. Onder het voortgebruiken van de 16 vorige poeders blijft de toestand dezelfde.

20 Febr. ℞. pulv. Sec. corn. rec. dr. jβ. inf. ad. col. u. xj., adde Subborat. sod., Tinct. cinnam. āā u. β. Laud. liq. S. gtt. vj. d. s. o. h. c. Des nachts eenige dolores praesagientes, welke den

21 Febr. des morgens toenemen en tegen den middag sterker worden. De tampon wordt weggenomen en niet weder ingebragt; geene verhoogde gevoeligheid der genitalia, geene congestie naar dezelve; algemeen bevinden wel; het gebruik van het inf. Sec. corn. wordt nagelaten wegens de toenemende dolores; bij volkomen ontsluiting brak de vochtblaas des namiddags om 3 uur; niettegenstaande *sterke* dolores bleef het hoofd onbewegelijk staan op den bekkeningang, naast het promontorium.

Het gebruik van het inf. Sec. corn. liet ik weder continuëren, o. $\frac{1}{2}$ h. c.; om 4, 5 en 6 uur bleef de toestand dezelfde, om 7 uur verminderden de dolores, ook werden geene kindsbewegingen meer waargenomen.

Daar de werking der natuur alleen, blijkens de anamnese, deze zaak niet gelukkig zoude termineren, appliceerde ik de forceps. Deze was gemakkelijk in te brengen, maar moeijelijk goed *vast* aan te leggen door de hooge positie van het hoofd, het vooruitsteken van het promontorium en den zoo zeer afwijkenden vorm van het bekken. Eenige voorzigtige tractiën echter deden het hoofd een weinig indalen, alvorens de forceps, zoo als ik vreesde, afgleed. Terstond weder aangelegd, hielp zij het hoofd geheel voorbij het promontorium en in het kleine bekken. De uitgang van het bekken was ruim, waarom de forceps terstond werd weggenomen; terwijl spoedig hierna eenige goede dolores het kind deden geboren worden. Het algemeen bevinden der kraamvrouw was terstond daarop weder zeer wel. Het asphyctisch kind werd spoedig door bad en andere middelen in het leven teruggeroepen. Het schreeuwde krachtig en zoog $\frac{1}{2}$ uur later bij eene buurvrouw. Van het inf. Sec.

corn. was nu 1; over het geheel van sec. corn. eene opmerkelijke kwantiteit gebruikt.

Het was twijfelachtig of het kind, een meisje, al dan niet voldragen was, vermoedelijk van 8½ maand; lanugo was niet aanwezig, nagels op vingers en teenen volkomen, de fontanellen groot. Het hoofd was langwerpig platgedrukt, de schedel was geheel plat en had naar de niervormige gedaante van het bekken en door de drukking van het vooruitstekende promontorium een opmerkelijken vorm aangenomen; de éene zijde in regione tempor. et pariët. was geheel ingedrukt, de tegenovergestelde uitgezet, hetgeen na eenige dagen van self verdween; waarna bij meting bleek te zijn: de transversa major 3,7″, de diagon. afmeting, van kin tot verste schedelpunt 5½″, heupen 4″, schouders 5,2″, lengte van het kind ruim 18½″ of 50 cm., gewigt 6½ oude ℔.

De kraamvrouw had geene dolores ad secundinas expellendas; na lang en vruchteloos expecteren eenige lepels van het inf. Sec. c. De geïncarcereerde placenta werd, door de hand door de strictuur te voeren, in haar geheel weggenomen.

De kraamvrouw bleef zeer wel en kon spoedig het kind zogen, het puerperium verliep ongestoord; moeder en kind bevinden zich bij voortduring zeer wel; het laatste groeit goed op.

Partus praemat. door zachte middelen te provoceren, waar zoo veel indicatie voor dezelve bestaat als bij onze gravida, is zeker voor de vrouw eene weldaad: — zoo men haar daartoe kan doen besluiten, jegens moeder en kind allezins pligtmatig: — voor den obstetricator, die de barende bij zich in dezelfde plaats en onder gedurig toezigt heeft, geene moeijelijke onderneming; op ruim 1½ uur afstand echter, bij wegen, die gedurende het ongunstige jaargetijde de gemeenschap eerder schijnen te moeten verhinderen dan bevorderlijk te zijn, eene moeijelijke en onaangename zaak.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

VERGELIJKING TUSSCHEN HET DUINWATER EN HET SCHUITWATER.

DOOR

E. H. VON BAUMHAUER.

Nadat ik in dit Weekblad de analyse van het Duinwater had medegedeeld, werd mij van verschillende zijden mijn oordeel over dit water gevraagd. Een oordeel te vellen over eene watersoort op zich zelve beschouwd, is en blijft eene moeijelijke zaak; een geheel ander iets is het, om twee watersoorten, wat hunne deugdzaamheid als drinkwateren aangaat, met elkander te vergelijken. Ik vermeen niets beter te kunnen doen, dan de nieuwe watersoort te vergelijken met die, welke zij in Amsterdam vertreden moet, namelijk, het uit Weesp gehaalde schuitwater. Van dit water is door mijnen assistent, den Heer VAN MOORSEL, eene even uitvoerige en op dezelfde wijze verrigte analyse in het werk gesteld, als de vroeger door mij medegedeelde van het Duinwater.

De analytische resultaten zijn de volgende:

Uit 3 kilo's water werden als droog residu gevonden

0,856
0,854
0,850

gemiddeld voor 1 kilo 0,2844. Hierin werd gevonden aan in warm water onoplosbaar

0,386
0,380

gemiddeld voor 1 kilo 0.1277

Uit de waterige oplossing werd aan chloorzilver gevonden 0,6919 en aan zwavelzure baryt 0,1964, dus in 1 kilo aan chloor 0,0570 en aan zwavelzuur (SO^3) 0,0225.

Aan chloorpotassium en chloorsodium werd verkregen (steeds uit 3 kilo's) 0,2900, daarentegen uit de gebruikte aqua barytae 0,0015 en aan chloridum platini et potassii 0,0565, zoodat in 1 kilo aan chloorpotassium 0,0052 of aan potassa 0,0033, en aan chloorsodium 0,0905 of aan soda 0,0480 zijn gevonden.

Verder werd alweder uit het opgeloste vocht van 3 kilo's aan kiezelzuur 0,001, aan ijzersesquioxyde en aluinaarde 0,0109, aan carbonas calcis 0,0519 en aan pyrophosphas magnesiae 0,0464 verkregen, hetgeen in 1 kilo geeft:

kiezelzuur	0,0003
ijzersesquioxyde en aluinaarde	0,0036
kalk	0,0097
magnesia	0,0056

		in 1 kilo	
In den ketelsteen van 3 kilo's werd gevonden	0,0284 0,0274	0,0093	kiezelzuur
ijzersesquioxyde met sporen van aluinaarde en phosphorzuur	0,0099 0,0089	0,0031	

koolzure kalk	0,2634 / 0,2658	0,0494 kalk'
pyrophosphas magnes.	0,0620 / 0,0582	0,0073 magnesia

In den ketelsteen werd hier geen gips gevonden, terwijl ter bepaling van het gebonden koolzuurgehalte uit 3 kilo's aan chloorzilver werd verkregen: 1,5855, hetgeen overeenkomt met 0,0457 gebonden koolzuur in 1 kilo.

Ook hier heeft men het gehalte aan ammonia willen bepalen, doch deze bepaling heeft tot geen resultaat gevoerd, dewijl onder de bewerktuigde stoffen stikstofhoudende waren, hetgeen daarenboven bleek, toen het vast residu uit 3 kilo's met zuivere potasch werd verkoold en daarna met zoutzuur werd uitgetrokken; de massa werd blaauw door gevormd berlijnsch blaauw.

Ook hier werd in een goed vertind koperen bekken 30 kilo's water tot droog toe uitgedampt en daarna door water het oplosbare van het onoplosbare gescheiden. Uit 0,673 gr. van het onoplosbare werd door middel van salpeterzuur verjaagd 0,2145 koolzuur, hetgeen geeft voor 1 kilo water 0,0407 koolzuur; daarentegen werd in het waterige vocht hoegenaamd geen koolzuur gevonden. Daar nu de kalk en de magnesia uit den ketelsteen 0,0484 koolzuur noodig hebben om in carbonaten omgezet te worden, blijkt dat een gedeelte daarvan aan organische zuren verbonden is. Eindelijk werd aan een stukje koper door het vocht van 5 kilo's water 0,001 aan gewigt onttrokken, hetgeen overeenkomt met 0,0001 salpeterzuur (NO^5) in 1 kilo water.

Insgelijks werd dit water onderzocht op bromium, jodium en arsenicum, doch hier niets van gevonden, terwijl in den ketelsteen sporen van phosphorzuur werden aangetroffen. De analytische berekening geeft voor de zamenstelling van het Schuitwater in 1 kilo het volgende, waarnevens wij ter vergelijking de cijfers voor het Duinwater plaatsen:

	Duinwater.	Schuitwater.	
Koolzure kalk	0,1662	0,0759	
Koolzure magnesia	0,0176	0,0453	
Zwavelzure kalk	0,0038	—	
IJzersesquioxyde met sporen van aluinaarde en phosphorzuur	0,0015	0,0031	ketelsteen.
Kiezelzuur	0,0085	0,0095	
Kalk verbonden aan organische zuren	—	0,0069	
Organische stoffen en verlies	0,0106	0,0172	
Keukenzout	0,0361	0,0777	
Zwavelzure kalk	0,0138	0,0235	
Zwavelzure soda	0,0130	0,0154	
Chloor magnesium	0,0106	0,0134	
IJzersesquioxyde en aluinaarde	0,0002	0,0036	
Kiezelzure potasch	0,0013	0,0006	
Salpeterzure potasch	0,0006	0,0002	
Soda } verbonden aan organische zuren	0,0066	—	
Potassa } verbonden aan organische zuren	0,0006	0,0029	
Ammonia	0,0003	0,0194	
Organische zelfstandigheden en verlies	0,0134		
Som der vaste bestanddeelen	0,3045	0,2844	

Het Schuitwater, hetgeen tot dit ondersoek is gebruikt, is op den 1sten Februarij uit den legger op de Bloemmarkt, die in den nacht tusschen 30 en 31 Januarij gevuld was, gehaald. Het water had eene bepaald bruine kleur, die zelfs in een gewoon glas water merkbaar was, daarenboven was het water op verre na niet helder; wij hebben vroeger opgegeven dat het Duinwater daarentegen in massa gezien (bijv. in een 10 ponds flesch) eene ligt gele kleur heeft. Terwijl geen van beide in verschen toestand reuk hebben, is de smaak van het Duinwater frisch en aangenaam, die van het onderzochte Schuitwater onaangenaam en flaauw. Terwijl dus de physische eigenschappen aan het Duinwater verre de voorkeur geven boven het Schuitwater, zoo bevestigd de analyse dit oordeel ten volle. Bij een bijna gelijk gehalte aan vaste bestanddeelen beloopt het dubbel koolzuur kalkgehalte, hetwelk men in een drinkwater gaarne aantreft, in het Schuitwater nog niet de helft van dat in het Duinwater. De minder gewenschte sulfaten daarentegen zijn in veel grooter hoeveelheid in het Schuitwater; het keukenzoutgehalte is in het Schuitwater bijna dubbel; maar wat vooral het Schuitwater verre doet achterstaan bij het Duinwater is de veel grootere hoeveelheid organische zelfstandigheden die in het eerste wordt aangetroffen.

Voegen wij hier ten laatste nog bij, dat in het Schuitwater eene vrij aanzienlijke hoeveelheid stikstofhoudende zelfstandigheden zijn gevonden, zoo kan, ten minste het hier onderzochte Schuitwater, geenzins de vergelijking als goed drinkwater met het Duinwater doorstaan.

Ofschoon ik de medegedeelde analyse geenzins beschouwd wil hebben als de uitdrukking van de zamenstelling van het Schuitwater in alle tijden van het jaar,

daar ik wel Schuitwater gezien heb, hetgeen minder gekleurd was, zoo is toch deze analyse de uitdrukking van de zamenstelling van Schuitwater, zoo als het dikwijls in Amsterdam wordt verkocht.

Het nu onderzochte water zoude, indien het aan mijn oordeel onderworpen ware geweest, bepaald zijn afgekeurd; terwijl de in Amsterdam voorschrevene wijze van waterkeuring dit water, al had het ook de kleur van thee of koffij en dus een tiendubbel gehalte aan organische zelfstandigheden, had moeten goedkeuren.

Het is te wenschen, dat de Stedelijke Regering hare aandacht zal willen vestigen op het meest onontbeerlijke voedsel van Amsterdam's ingezetenen en zorg dragen, zoowel dat er eene andere en wel wetenschappelijke wijze van keuring voor het water worde ingevoerd, alsmede dat de keuring opgedragen worde aan zoodanigen, die, zoo noodig, in staat zijn quantitatieve bepalingen der in het water voorkomende stoffen te doen.

Amsterdam, 7 Maart 1854.

OPHOESTEN VAN KALK-MASSA'S IN LONGTERING. — Naar aanleiding van eenige lijders, welke in het London Hospital for diseases of the chest dit verschijnsel aanboden, wordt in de Medical Times and Gazette van 10 December 1853 p. 602 over de prognostische waarde daarvan in longtering gesproken. Terwijl het verschijnsel in Frankrijk volgens LOUIS zoo zeldzaam moet zijn, dat hij zelf het nimmer heeft waargenomen, komt het in Engeland redelijk dikwijls voor. Over het algemeen wordt meestal aldus geredeneerd: verkalking van tuberkels is een gunstige uitgang, waardoor zij geïsoleerd en onschadelijk gemaakt worden, derhalve mag men het ophoesten van kalkconcreties beschouwen als een teeken, dat de tuberculose is tot staan gekomen en zich op weg van genezing bevindt. In het genoemde hospitaal is men, zoowel door redenering als ten gevolge der waargenomen gevallen, tot een ander besluit gekomen. Hoewel toch de kalkachtige metamorphose van tuberkels ongetwijfeld bewijst, dat er althans op sommige punten een gunstige stilstand en achteruitgang van het proces heeft plaats gegrepen, bewijst tevens juist het uitwerpen der concreties, dat er in den omtrek daarvan weder een verweekingsproces moet hebben plaats gegrepen, waardoor zij tot in de wijdere bronchiaaltakjes konden geraken. In alle de waargenomen gevallen was dan ook het uitwerpen van kalkmassa's, verre van een voorbode van spoedige genezing, een eindsymptoom daar te stellen, onder de allereerste symptomen van longaandoening. Alle de gevallen behoorden tot de slepend verloopende phthisis en in alle werd de expectoratie van kalk gevolgd door teekenen van vermeerderde verweeking en desorganisatie; deze werd intusschen steeds weder door tijdelijke beterschap gevolgd. Men mag hieruit dus opmaken, dat de verkalking van tuberkels juist dan alleen geheel gunstig werkt, wanneer men haar niet waarneemt, komen de kalkmassa's naar buiten, dan zijn zij integendeel getuigen van vernieuwde ulceratie. — Eindelijk moet men bedenken, dat kalkachtige expectoratie niet uitsluitend van tuberculeuse longtering behoeft af te hangen, daar zij kan veroorzaakt worden door ontaarding der gl. bronchiales, hoewel dit slechts zeer zeldzaam plaats grijpt.

[Ref. heeft slechts éénmaal gelegenheid gehad, het verschijnsel zelf waar te nemen, in welk geval het ook bleek, een ongunstig prognosticum te zijn. Even als in de gevallen uit het London Hospital, was ook hier het ophoesten van eenige hoekige kalkfragmentjes onder teekenen van longcongestie ontstaan bij eene 23jarige vrouw, welke vroeger nimmer eenig teeken van longlijden had aangeboden; nu ontstonden er echter plotselings en aanhoudend duidelijke teekenen van tuberculeuse phthisis, welke intusschen slechts geringe uitgebreidheid bezat: de hectische koorts en de overige functionele symptomen waren daarentegen zeer hevig. De ziekte had een uiterst snel verloop en liep binnen den tijd van 2 maanden doodelijk af. Bij de lijkopening vond men weinig vermagering van het ligchaam; slechts matige tuberculeuse aandoening van beide longtoppen, in eene van welke eene caverne van de grootte eener okkernoot bestond; verkalkte tuberkels waren er in de longen volstrekt niet, doch eenige bronchiaalklieren waren sterk verkalkt. Teekenen van verzwering dezer klieren en van communicatie met de bronchiaaltakken vond men niet. In de dunne darmen was eene zeer uitgebreide tuberculeuse verzwering. — Men kon hier volstrekt niet veronderstellen, dat de kalkfragmenten uit de bronchiaalklieren afkomstig waren; reeds hun hoekige vorm en de uitstralende punten, waarmede hunne oppervlakte bezet was, deden ze erkennen als volkomen gelijk aan de incrustaties, welke men zoo dikwijls in het longweefsel aantreft. Men moet veeleer aannemen, dat ze overblijfsels waren van een lang te voren geterminéerd, zeer plaatselijk beperkt pathologisch proces. De vernieuwde tuberculeuse afzetting en verweeking, welke aanleiding gaf tot hun naar buiten treden, zal waarschijnlijk wel niet veroorzaakt zijn geworden door de irritatie, die zij als vreemde ligchamen uitoefenden: te dikwijls toch vindt men zulke concrementen in niet onaanzienlijke hoeveelheid bij oude lieden, die geen enkel symptoom van longlijden hadden aangeboden, om hun een zeer nadeeligen invloed toe te schrijven. Men zoude in dit geval ook eerder lobulaire pneumonie mogen verwachten dan tuberculose van *beide* longtoppen. — Zooveel is zeker, dat het overwogene verschijnsel hier een der allereerste symptomen van beginnende phthisis was en dat ook wij het onmiddelijk als een slecht prognosticum aanzagen.]

F. J. J. S.

PLAATSELIJKE ANAESTHESIE. — Voor eenigen tijd zijn door HARDIJ te Dublin eenige gevallen medegedeeld, waarbij de plaatselijke aanwending van chloroform-dampen zoodanige gevoelloosheid teweeg bragt, dat op de plaats, waarop zij geleid werden, de scheiding der deelen met het mes zonder veel gewaarwording van den lijder kon gebeuren. — In de laatste weken heeft men zich te Parijs in de hospitalen ge-

haast, deze belangrijke toepassing der chloroform te beproeven; een groot aantal gevallen zijn daarvan in de laatste nommers der Gazette des Hôpitaux vermeld. CHARRIÈRE, MATHIEU en anderen hebben daartoe ingenieuse toestellen vervaardigd, waarbij de lucht met chloroform verzadigd op de verlangde plaats kon aangebragt worden. Na eenige proeven, die gunstig schenen, bijv. bij de opening van een absces kon de bistouri zonder pijn door den verdunden en uitpuilenden absceswand gestoken worden, — is het echter in het algemeen gebleken, dat deze plaatselijke anaesthesie een illusie is, en dat de deelen door de chloroformdampen soms eerder in gevoeligheid toe dan afnemen.

Niet alleen had dit plaats bij aanwending op de huid, maar ook bij die op den uterus en vagina, waarbij HARDY gunstige resultaten gezien had. De aether en chloroforme blijken geene gevoelloosheid te weeg te brengen dan na in het bloed opgenomen te zijn. VELPEAU, die de plaatselijke aanwending ook beproefde, geeft verre de voorkeur aan het gebruik der koude; bij sommige operatiën, zoo als de avulsie van een nagel, kon hij meermalen geheele gevoelloosheid te weeg brengen, door de teen vooraf gedurende verscheidene minuten in een zakje met ijsstukken en keukenzout te plaatsen.

VRIJE LIGCHAMEN IN DE GEWRICHTEN. — Prof UHDE heeft in de *Deutsche Klinik* van 25 Febr. een geval medegedeeld van extractie van een vrij ligchaam uit het kniegewricht. Het betrof een 19jarigen jongen, die sedert drie jaren van dit gebrek last had. In de Brunswijker kliniek opgenomen, werd bij uitgestrekt been het ligchaam met twee vingers bepaald, en nadat de huid verschoven was, door een T vormige incisie verwijderd; er vloeide synovia uit de wond, die door kleefstrooken gesloten en met ijs bedekt werd. Spoedig kreeg de lijder eene koorts met koude, er ontstond eene de krachten vernielende ettering in het kniegewricht met opvolgende caries der gewrichtsoppervlakten en drie maanden daarna overleed de lijder aan uitputting.

De mededeeling is door geenerlei toelichting vergezeld; zij zal echter velen tot waarschuwing strekken, hoewel zij niets nieuws oplevert, het verloop toch is, men zou zeggen, typisch normaal. Menigeen, die buitenslands deze kunstbewerking heeft zien verrigten, zal er het door hem waargenomen geval in herkennen; veelvuldig zijn toch de gevallen, waarin de dood op dergelijke incisie in het kniegewricht gevolgd is en de latere voorslagen om op de een of andere wijze vooraf het vrije ligchaam te fixeren of subcutaan te verwijderen (die nog weinig schijnen voldaan te hebben) hadden meestal hunne aanleiding in de waarneming van dergelijke doodelijke gevallen. Het is dus waarlijk te verwonderen, dat in het bovenstaande geval, niettegenstaande het bekende groote gevaar der kunstbewerking, tot de extractie is overgegaan. Het gebrek moge lastig zijn, het is niet levensgevaarlijk, zoodat er geene levensgevaarlijke hulp tegen mag aangewend worden.

FRACTURA PROCESSUS ODONTOIDEI EPISTROPHEI. — De volgende waarneming in MALGAIGNE's Revue medegedeeld, is een hoogst belangrijk geval van fractuur van dit uitsteeksel, die gedurende vijf maanden den lijder niet verhinderde vermoeijende bezigheden te verrigten:

Een sterke 40jarige melkboer werd uit een rijtuig geworpen, zoodat hij op het hoofd en het aangezigt nederkwam; den eersten dag had hij van den val weinig hinder, doch den volgenden ontstonden hevige pijnen in het achterhoofd en den nek, terwijl de draaijing van het hoofd onmogelijk was. Onder afleidende behandeling, het aanwenden van vochtige omslagen om den hals en het aanzetten van bloedzuigers verminderden de verschijnselen binnen weinige dagen en spoedig ging de man weder aan zijn werk. Plaatselijk was niets te ontdekken dan eene uitpuiling aan het achterhoofd met eene daaronder geplaatste uitholing, die aan eene (incomplete) luxatie der eerste halswervels deed denken. Hoewel de lijder zijn werk, rondventen van melk, bleef verrigten, klaagde hij toch voortdurend over hevige hoofdpijnen, totdat hij na een onrustigen nacht, juist vijf maanden na den val, plotseling overleed. — Bij de autopsie vond men een volledige fractuur van het processus odontoideus atlantis met uitstorting van bloed tusschen de breukvlakten; het ligamentum suspensorei dentis (occipito-axoïdien) was gedeeltelijk verscheurd. Het ondereinde van het afgebroken stuk was naar achteren naar het ruggemerg gekeerd. — De observatie is van BIGELOW in Boston in Noord-Amerika.

GEVOLG VAN DE EXSTIRPATIE VAN DEN EERSTEN PHALANX VAN DEN DUIM. — VERNEUIL heeft onlangs eene naauwkeurige beschrijving gegeven van de functie van eene duim van welke de eerste phalanx vroeger geëxtraheerd was. Dit had plaats na traumatische inflammatie met necrosis van dit beentje. *Drie* jaren later was de duim 3 centim. verkort, het nagellid staat echter vlak over het metacarpus-been, deze beenderen zijn genoegzaam in aanraking. Zij kunnen niet van elkander verwijderd worden, zoodat zij een nieuw scharniergewricht vormen, waarvan de zijdelingsche bewegingen niet verhinderd zijn en de buiging en uitstrekking gemakkelijk plaats vindt. Bij het gebruik is het nagellid van veel dienst; daar abductie en oppositie geheel normaal is, kunnen er fijne en grove voorwerpen met gemak en kracht mede gevat worden; en daar bij contractie der buigers zich het lid beweegt, heeft dit niet alleen met de voorvlakte maar ook met den top van den duim plaats.

Het onderzoek geeft dus het groote nut te kennen, dat er in het behoud van het nagellid gelegen ligt, zoodat men niet behoeft te vreezen, dat het slechts een onnut en lastig aanhangsel bij verlies van den eersten phalanx zijn zal.

VERSLAGEN.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

Vergadering der 1ste *Sectie*, 1 *December* 1853. — Dr. DUSSEAU brengt als vervolg van het in de vorige vergadering behandelde onderwerp een tumor mammae van de grootte van een eendenei ter tafel. Het was als afgesnoerd van het gezond gedeelte der borstklier en bestond uit hypertrophisch bindweefsel met daartusschen aanwezige klieracini.

Dr. GILDEMEESTER vertoont een door melanose ontaard oog, voor eenige maanden bij eene volwassene vrouw met gunstigeh afloop geëxtirpeerd. Als aanleiding der ziekte is eene uitwendige beleediging opgegeven. De geheele bulbus is opgevuld met eene weeke, zwarte massa, die, wat de achterste helft betreft, door de choroïdea begrensd wordt: naar voren is zij door de pupil gedrongen en breidt zich verder in de voorste oogkamer uit, waar zij naauw vergroeid is met de sterk staphylomateus uitgezette en met witgekleurde cornea. Als overblijfselen van de lens, herkent men eene tegen het lig. ciliare liggende atheromateuse brij. Aan de achterwand van het oog ligt tusschen choroïdea en sclerotica, doch aan de achtervlakte nog door pigmentcellen der eerste gekleurd, een schulpvormig gebogen, 1''' dik beenplaatje, waarin onder het mikroskoop ware beenligchaampjes en onregelmatig verloopende kanalen gezien worden. Overigens ziet men in de melanotische massa bij mikroskopisch onderzoek talrijke pigmentklompen en met zwart, bruin en geel pigment gevulde onregelmatig gevormde cellen, waarin de kern geheel door het pigment bedekt wordt, vele gladde ronde en ovale vrije kernen, cholesterine krystallen en vele kleurlooze, matglinsterende, onregelmatige klompen, die door azijnzuur niet veranderd worden: tusschen deze elementen verloopen bundels van fijne verlengde gekernde cellen met zeer lange, dunne uitloopers alsmede, vooral in het onder de cornea gelegen gedeelte van het gezwel, buisvormige kanalen met knodsvormige vertakkingen en gevuld met pigmentcellen.

Ten slotte deelt Dr. TILANUS mede, dat de patiënt, wien hij vroeger een gedeelte der penis, wegens een papillair gezwel, heeft geamputeerd (Zie Ver. der Ziektek. Ontleedk. 1 Mei 1851) dezer dagen, onder verschijnselen van maagkanker is overleden. De lijder, waar wegens tuberculose van den bal de castratie verrigt was (ibid. 18 Sept. 1851) is aan longtering bezweken. Bij geen van deze beide patiënten heeft men de lijkopening kunnen doen.

Vergadering van 29 *December* 1853. — Dr. THYSSEN brengt het hart van een 65jarigen man ter tafel, die in de laatste maanden onder zijne behandeling, de gewone algemeene verschijnselen van een vitium cordis aanbood, dat bij plaatselijk onderzoek als insufficiëntia valvulae mitralis met hypertrophie van het hart werd herkend. Nadat algemeene huidwaterzucht en gangreen der onderste ledematen waren voorafgegaan, stierf de lijder soporeus. Bij de sectie vond men, behalve voluminense, bloedrijke longen een met veel vet bedekt hart, dat naar alle rigtingen vergroot was, wijde kamers en boezems zonder belangrijke verandering der doormeting van de wanden. De valvula mitralis is aan de randen oedemateus, aan de basis van de voorste klep bevindt zich een kalkachtige, erwtgroote knobbel, die overal met een glad endocardium bedekt is: het ostium is wijd, het atrium sin. hier en daar oneffen. De arterieuse klapvliezen zijn gezond, de aorta met enkele atheromateuse plekken. De wanden van het hart zijn op de doorsnede normaal, de mim. pectinati bleek geelachtig. Dit praeparaat geeft tot eene breedvoerige discussie aanleiding, waaraan de meeste der aanwezige leden deelnemen: men hield het ten slotte voor waarschijnlijk, dat oorspronkelijk endocarditis de aanleiding tot de verwijding van het hart had gegeven en dat hierdoor, zoowel als door de ziekelijke verandering van de v. mitralis en de waarschijnlijk gebrekkige werking der kamspieren eene insufficiëntia valv. mitralis was geboren, die tot de verdere ontwikkeling der hypertrophie van het hart kon geleid hebben.

Nadat Dr. GILDEMEESTER de platen van ROKITANSKY'S jongste werk over de ziekten der slagaderen heeft vertoond, en kortelijk toegelicht, spreekt Dr. TILANUS over CRAMER'S onderzoekingen, betreffende het accommodatievermogen van het oog en toont het door dien uitgedacht werktuig, om de vormverandering van de voorvlakte der lens bij verschillende accommodatietoestanden te bewijzen.

BOEKAANKONDIGING.

Verschil tusschen de Pharmacopoea Belgica en de Pharmacopoea Neêrlandica (opgemaakt door eene commissie uit de Afdeeling: Leijden en Omstreken der Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst en de Leijdsche Afdeeling (***het Departement Leijden***) der Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Pharmacie). Leijden, D. NOOTHOVEN VAN GOOR, 1853.

Onder bovenstaande titel gaf de Afd. Leijden en omstreken der N. M. t. b. d. G. in de laatste helft des vorigen jaars een werkje in het licht, bestemd om den *medicus practicus* het gebruiken der Pharm. Neerl. gemakkelijker te maken.

Met het doel om de bezwaren, die het invoeren eener nieuwe Pharmacopoea voor velen heeft, uit den weg te ruimen, benoemde zij eene commissie van drie leden uit haar midden, ten einde ten algemeene nutte, de Pharm. Belg. en de Pharm. Neerl. te vergelijken en de bestaande verschillen, veranderingen en nieuwigheden op te teekenen en haar aan te wijzen. Het resultaat

van den arbeid dier commissie ligt thans voor ons en wij willen trachten daarvan in korte woorden verslag te geven, tevens een en ander vermeldende, waarin wij van het oordeel der commissie meenen te moeten verschillen.

In de vergadering der afdeeling, gehouden den 25sten Julij 1853, gaf de commissie verslag van hare werkzaamheden. Uit dit rapport, hier in zijn geheel medegedeeld, blijkt, dat de commissie haar ontstaan te danken heeft gehad aan de vrees voor het van vele kanten beweerde *ontzettend verschil* tusschen de oude en de nieuwe Pharmacopoea, hetgeen men veronderstelde zóo groot te zijn, »dat de geneesheer gevaar liep om bij het geringste geneesmiddel, dat hij voorschreef, allergeweldigst mis te tasten." Om dit gevaar te vermijden, werd de vergelijking der Pharm. aan de commissie opgedragen. Deze vergelijking werd door haar tabellarisch opgemaakt, een vorm, waardoor zeker het algemeen overzigt meer gemakkelijk werd gemaakt, en die het wenschelijk ware geweest te behouden. In deze tabellen kwamen, blijkens het rapport, de volgende kolommen voor: 1°. de verschillende benamingen; 2°. de verschillende bereidingswijzen; 3°. het verschil in product, voor zoo veel hierdoor merkelijk verschil in werking werd teweeg gebragt; 4°. het verschil in aanwending en eindelijk 5°. aanmerkingen.

Bij de uitgave heeft men echter, waarschijnlijk om een gemakkelijker formaat te verkrijgen, dezen vorm gewijzigd, en de onderwerpen in alphabetische naamlijsten gerangschikt, waardoor de volgende verdeeling ontstaan is:

I. Materia Pharmaceutica.
1. Fossilia.
2. Corpora e regno Vegetabili.
3. Corpora e regno Animali.
II. Praeparata Chemica.
1. Simplicia.
2. Composita Anorganica.
3. Organica.
III. Galenica.

De commissie eindigt haar verslag, met in zeven hoofdpunten de slotsommen van haar onderzoek, voor zoo veel eene algemeene beschouwing betreft, mede te deelen.

Zij geeft daarbij sub 2°. op, als het groote verschil tusschen de scheikundige bereidingen der beide Pharmacopoeën, dat de praeparaten der Pharm. Neerl. in den regel scheikundig-zuiver zijn, doch geeft daarbij zeer te regt in bedenking, of door die meerdere zuiverheid ook inbreuk op de geneeskrachtige werking kan gemaakt zijn.

Sub 3°. verklaart zij de vrees voor het verschil overdreven en ongegrond, alhoewel zij erkennen moet, dat er in sommige gevallen »aanmerkelijk verschil bestaat tusschen hetzelfde geneesmiddel van heden en dat van vroeger." Wij mogen hier niet met stilzwijgen voorbij gaan, dat zij hier, sprekende over Sp. Minder. in eene onbegrijpelijke dwaling vervallen is. Zij zegt: »zoo zal men bijv. bevinden, dat thans de Sp. Minder. wel tweemaal zoo sterk is als vroeger; niet omdat de Ph. N. dit zoo verlangt; want volgens beide Pharmacopoeën moet hij dezelfde sterkte bezitten; maar omdat het in de Ph. B. *niet opgegeven uitdampen van het al te ligte vocht* gewoonlijk achterwege gelaten werd, hetgeen anders de vereischte concentratie aan het vocht zou gegeven hebben."

Zoo als de commissie hier, èn op blz. 23, in de lijst der Organica, de zaak voorstelt, schijnt zij van meening te zijn, dat de schrijvers der Ph. B. de fout hebben begaan, van dit, volgens haar noodzakelijke uitdampen, niet voor te schrijven. Zeker is het, dat er in de Ph. B. in dit opzigt eene fout bestaat, want de volgens haar voorschrift bereide sp. minder. hield niet 7° maar slechts 3°, doch wij gelooven, dat de fout elders gezocht moet worden. Men mag en moet toch onderstellen, dat de zoo teregt beroemde mannen, die met de zamenstelling dier Ph. belast zijn geweest, voldoende scheikundige kennis bezaten om te weten, dat eene uitdamping hier èn ontleding èn geheele vervlugtiging van het praeparaat zou teweeg brengen en dus niet bij vergissing, maar wel zeer opzettelijk het uitdampen hebben achterwege gelaten. Wij achten het meer waarschijnlijk dat, door eene ligt te verklaren schrijffout, het voorschrift opgeeft, om gebruik te maken van acidum aceticum *dilutum*, terwijl het kennelijk de bedoeling was om acid. acetic. *concentratum* te bezigen.

Ten aanzien der nieuwe namen, vestigt zij sub 5°. de aandacht van den medicus daarop, dat ook in de Ph. N. somtijds twee verschillende geneesmiddelen door één en denzelfden naam worden aangeduid. Deze aanmerking is in zekeren zin juist, voor zoo veel zij betrekking heeft op ettelijke zouten, die èn onder de ruwe artsenijstoffen èn onder de scheikundige bereidingen voorkomen. Doch dit zal voor den medicus wel geen gevaar van dwaling veroorzaken, omdat ieder Pharmaceut weet, dat het gebruiken van ruwe artsenijstoffen, in de receptuur niet geoorloofd is. De overige hier vermelde bezwaren kunnen, onzes inziens, van geen overwegende invloed zijn, wanneer slechts de geneesheer indachtig zij, om zijne bedoeling genoegzaam duidelijk kenbaar te maken, en niet te spelen met synoniemen en verouderde benamingen, die dikwijls aanleiding tot verwarring en het begaan van misslagen geven.

Sub 6°. wordt melding gemaakt van ettelijke middelen, die verandering in sterkte hebben ondergaan. Wij merkten hier eene zinstorende drukfout op, namelijk: »de reden waarom de sp. minder. thans *slapper* is," lees *sterker*.

Eindelijk vermeldt zij sub 7°. dat, ten gevolge van het aanwenden van scheikundig zuivere grondstoffen voor de praeparaten, er bij sommige een aanzienlijk verschil in prijs bestaat. Een berigt, dat wij gelooven voor den medicus in de meeste gevallen tamelijk onverschillig te zijn.

Wat nu betreft de reeds vermelde naamlijsten, kunnen wij verklaren, dat deze zeer naauwkeurig zijn, altans het is ons niet voorgekomen, dat er iets weg-

gelaten of ten onregte opgenomen is geworden. Hier en daar echter meenden wij eene enkele aanteekening te moeten maken. Het zij ons vergund die kort mede te deelen.

Bevreemdend kwam het ons voor, dat de commissie bij voorkeur oude en zelfs verouderde namen aan het hoofd geplaatst heeft, omdat daardoor voor velen het opzoeken niet gemakkelijker gemaakt wordt. Zoo vinden wij: »*Lixivium causticum et saponariorum: crocus martis, Ferrum salitum, sal lixivii sanguinis*, c. a. m. Als synoniemen mogen de zoodanigen nog eenige waarde hebben, zij moesten echter niet de eerste plaats innemen. Of het in de bedoeling van de schrijvers der Ph. N. gelegen heeft, om de *Hydras bi-ferricus* als plaatsvervanger van de vroegere *subcarbonas ferri* te doen optreden, is ons meer dan twijfelachtig; vooral ook, omdat *goed* bereide subc. ferr. stellig verschilt van het oxyd-hydraat. door de Ph. N. voorgeschreven.

Het sulphuretum calcis der Ph. B. bevatte geen *zwavel*, zoo als de commissie opgeeft, maar altijd *hyposulphis calcicus*. Bij kermes minerale wordt de bereiding volgens de Ph. B. onnaauwkeurig opgegeven.

Dat de prussias hydrargyri, Ph. B. noodzakelijk een basisch zout zou zijn, kunnen wij niet aannemen, want behoorlijk bewerkt, geven beide voorschriften hetzelfde resultaat, namelijk *cyanetum hydrargyricum*, geheel vrij van oxyde.

Bij het aqua lauro-cerasi zouden wij gaarne hebben vermeld gezien, dat het voorschrift der Ph. N. steeds een praeparaat van gelijk blaauwzuurgehalte geeft, hetgeen bij het water volgens de Ph. B. niet het geval was. Wij zouden meenen, dat dit geneesmiddel eene groote verbetering heeft ondergaan. Bij trochisci catechu vonden wij zeer juist opgegeven, dat zij thans nagenoeg de helft sterker zijn. In het rapport echter wordt gezegd, dat zij »aanzienlijk zwakker zijn dan vroeger.''

Ten slotte zij nog vermeld, dat de typographische uitvoering onberispelijk mag genoemd worden. Wij eindigen dit verslag met den wensch, dat de commissie de voldoening moge smaken van te ondervinden, dat zij, door zich met een even moeijelijk als vervelend werk te belasten, voor velen nuttig is geweest.

Amsterdam, Maart 1854. F. J. S.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

FRANKRIJK. — Door de Académie des Sciences zijn de volgende prijzen toegekend: Eene belooning van 2000 franken aan de volgende geleerden voor de naast hunne namen vermelde werken: KÖLLIKER te Würzburg (*Anatomie microscopique des tissus* en *Manuel de l'Anatomie générale de l'homme*), C. ROBIN en VERDEIL (*Traité de chimie anatomique et physiologique*), MAGNUS HUS (*Traité de médecine sur l'alcoolisme chronique*), MOREL (*Traité des maladies mentales*), SESTIER (*Traité de l'angine laryngée oedemateuse*), VIDAL DE CASSIS (*Traité des maladies vénériennes*), GUIBOURT (*Histoire naturelle des drogues simples*), ABEILLE (*Traité des hydropisies et des kystes*), eene van 1500 fr. aan GIRALDÈS (*Mémoire sur les kystes muqueux du sinus maxillaire*), van 1000 fr. aan BOUCHUT (*Traité des maladies des nouveau nés*), FONTAN (*Récherches sur les eaux minérales des Pyrénées*), wijlen RÉVEILLÉ PARISE (*Traité hygiénique de la vieillesse*); eene aanmoediging van 1200 fr. aan BECQUEREL en VERNOIS (*Mémoire sur la composition du lait de la femme dans l'état de santé et de maladie*), van 1000 fr. aan WILLEMIN (*Mémoire sur le bouton d'Alep*), GUBLER (*Mémoire sur une nouvelle affection du foie liée à la syphilis chez les enfans du prémier age*), BASSEREAU (*Traité des affections de la peau symptomatiques de la syphilis*), GOSSELIN (*Etudes sur l'opération de la cataracte par abaissement*), van 500 fr. aan REYNOSO (*Mémoire sur la présence du sucre dans les urines*), LECANU (*Études sur le sang et sur les urines*), MOURIÈS (*Mémoire sur le phosphate de chaux dans ses rapports avec la nutrition des animaux*).

De groote prijs de natuurkundige wetenschappen is toegekend aan Professor VAN BENEDEN te Leuven, eene eervolle vermelding aan KÜCHENMEISTER, den bekenden helmintholoog te Zittau in Saksen; de prijs van experimentele physiologie aan CL. BERNARD voor zijne onlangs (pag. 55) vermelde onderzoekingen, betreffende den invloed der doorsnijding van den nervus sympathicus op de dierlijke warmte; tevens zijn eenige statistieke onderzoekingen door de Akademie met eervolle onderscheiding vermeld.

— De Societé de Médecine te Nimes heeft de volgende prijsvraag uitgeschreven: Welke zijn de therapeutische middelen, die bij het opkomen van belangrijke koortsen, het zekerst hunne loop kunnen tegengaan? Prijs 200 fr., te beantwoorden vóór 1 Maart 1855.

— Den 6den en 7den Maart zijn er in het Hôpital de la Charité te Parijs 14 lijders aan de *Cholera* voorgekomen, waarvan 13 lijders reeds in het ziekenhuis verpleegd en slechts één van buiten ingekomen. Van 27 Febr. tot 4 Maart waren er 3 gevallen van het ziekenhuis zelve en wel allen in de zaal, alwaar in December 1853 de choleralijders zijn verpleegd. Verscheidene gevallen zijn doodelijk en wel binnen korten tijd afgeloopen; overigens zijn hier in den laatsten tijd slechts spaarzaam nog ware choleragevallen voorgekomen.

— Den 20sten Februarij is te Parijs overleden de President van de Académie de Médecine MACQUART, in den ouderdom van 74 jaren.

— In de Fransche geneeskundige bladen worden doctoren of studenten in de geneeskunde opgeroepen, om als assistent-chirurgijn op de Fransche oorlogsvloot dienst te nemen; of vreemdelingen aangenomen worden wordt niet gemeld.

ENGELAND. — De geneeskundigen in Engeland zijn in dezelfde stille hoop naar eene nieuwe geneeskundige staatsregeling als hier te lande. De minister van Binnenlandsche Zaken, Lord PALMERSTON, antwoordde 24 Februarij ll. in het House of Commons op de vraag van een lid, welke de voornemens der regering omtrent deze zaak waren, ongeveer op dezelfde wijze als onze ministers dit in de laatste jaren gedaan hebben, namelijk het volgende: »Het onderwerp is niet alleen »belangrijk als een groot aantal uitgestrekte belangen »omvattende, maar ook zeer omslagtige overwegin»gen eischende. Ik had gehoopt in de vorige zitting »in staat te zijn wetten omtrent deze punten voor te »dragen, ik ben niet voornemens daartoe eene com»missie te benoemen, ik zie er geene noodzakelijkheid »voor. Ik heb een wetsontwerp ter algemeene regeling »van den geneeskundigen stand in overweging en ben »niet zonder hoop in staat te zijn, om aan het Parle»ment in deze zitting eene dergelijke regeling aan te »bieden, enz."

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Z. M. heeft benoemd tot lid der Provinciale Geneeskundige Commissie van Zeeland Dr. J. C. VAN DE BROECKE te Middelburg.

— Z. M. heeft benoemd bij het personeel van de geneeskundige dienst der landmagt tot Officieren van Gezondheid 1ste kl. de Off. v. Gez. 2de kl. J. VAN BREDA KOLFF, J. A. FLES en A. F. CAUDUIN.

— Bij vonnis van de Arrondissements Regtbank te Haarlem, regtdoende in strafzaken, van den 12 Januarij jl. is een plattelands Heel- en Vroedmeester, in de Provincie Noord-Holland gevestigd, veroordeeld tot eene geldboete van vijfentwintig gulden en in de boeten van het proces, ter zake van het voorhanden hebben in zijne Apotheek van fleschen, potten en dozen, waarop, behalve de oude namen, niet duidelijk en naauwkeurig de nieuwe namen waren uitgedrukt, welke aan de daarin aanwezige geneesmiddelen bij de Pharmacopoea Neerlandica zijn gegeven. *(Rep.)*

— Den 21sten Februarij heeft de Provinciale Geneeskundige Commissie van Drenthe eene vergadering gehouden. Daarin zijn de nieuwe leden met eene toepasselijke rede door den Voorzitter geïnstalleerd. Vervolgens zijn er zeven candidaten, als twee droogisten en vijf plattelands heelmeesters, geëxamineerd, doch slechts drie toegelaten, nl. de Heer J. A. STEENBEIJER van Assen, als droogist en de Heeren YPMA van Diever en PROKKEN van Veenhuijzen, als plattelands-heelmeester. *(G. C.)*

— Den 6den Maart is te Leijden overleden, de Botanicus Professor C. G. C. REINWARDT, in den ouderdom van 80 jaren. Hoewel sedert 10 jaren emeritus, zoodat hij geene openbare lessen meer gaf, hield hij niet op te arbeiden en nuttig te zijn door mededeelingen uit den rijken schat zijner kennis.

†GRONINGEN. — Bij arrest van het provinciale hof van Groningen van den 6 Maart 1854 is aan WILLEM JOHANNES ANGELBEEK, wonende te Oude Pekela, zich noemende leerling in de geneeskunst, wegens het onbevoegd uitoefenen der geneeskunde, — na reeds vroeger te dier zake te zijn veroordeeld, — opgelegd eene boete van vijftig gulden, met veroordeeling tevens in de kosten.

Bij dit berigt, in de Groninger Courant vermeld, kunnen wij voegen, dat de veroordeelde persoon is ingeschreven leerling in de Heel- en Verloskunde en eenen lijder had bezocht namens en voor rekening van zijn vader, een heel- en vroedmeester ten platten lande, en wel op eenige uren afstands van de plaats zijner vestiging. Het arrest van het hof is geweest in appèl voor een mede veroordeelend vonnis van de regtbank te Winschoten.

NEERLANDSCH O. INDIE. — Door den Gouverneur-Generaal is bevorderd tot Apotheker 2de kl., de Apotheker 3de kl. L. C. VAN DER VEEN; magtiging verleend tot uitreiking eener akte van toelating tot de uitoefening der geneeskundige praktijk in Soerakarta aan Doctor J. C. PLOEM en tot die der artsenijmengkundige aan W. R. SEVERING; geplaatst te Seray de Off. v. Gez. 3de kl. J. J. ADRIAANS, te Baweau de Off. v. Gez. 3de kl. C. M. LENZ.

BIBLIOGRAPHIE.

Cahen: Mémoire sur l'éclampsie des enfants du prémier âge dans ses rapports avec la néphrite albumineuse. 1½ f. Paris, 1854. Imp. de Malteste.

Notice sur les embaumements, procédés de M. Gannal. 2 feuill. Bordeaux, 1835. Imp. de Dupuy.

Monitore degli ospedali. Le moniteur des hopitaux, journal des progrès de la médecine et de la chirurgie pratiques. 4° trois fois par semaine. Paris, 1854. Imp. de Remquet.

Oeuvres d'Oribase, texte Grec en grande partie inédit. etc. par les docteurs *Bussemaker* et *Daremberg*. Tome Deuxième. Paris, 1854. Imp. impériale. J. B. Baillière. fr. 12.50.

G. W. Blanch: Practical remarks on Traction for the cure of Diseases of the Chest. London, 1854. Whitfield. 3 s.

G. Boole: An investigation of the Laws of thought, on which are founded the mathematical theories of Logic and Probabilities. London, 1854. Walton and Maberley. 14 s.

J. Bright: A practical Synopsis of Diseases of the Chest and Air passages, with a Review of the several Climates recommanded in those affections. 2de Ed. London, 1854. Churchill. 7 s. 6 d.

R. E. Dudgeon: Lectures on the Theory and Practice of Homoeopathy. London, 1854. Aylott. 7 s. 6 d.

Natural Laws of Health; their alone sufficiency when rightly applied to cure diseases and maintain health. London, 1854. Adamson. 3 s. 6 d.

G. A. Cape: Bath- and Washhouses; the History of their Rise and Progress. London, 1854. Simpkin. 3 s. 6 d.

F. J. Asthon: A treatise on the Diseases, Injuries and Malformations of the Rectum and Anus. London, 1854. Churchill. 8 s.

T. Doubleday: True Law of Population annected with the Food of the People. New Ed. London, 1854. E. Smith and Co. 10 s.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 18 Maart 1854. 11.

KLINIEK.

BURGER-GASTHUIS TE 'SGRAVENHAGE, 2de AFD.

VOOR

SYPHILITISCHE- EN HUIDZIEKTEN;

Geneesheer Dr. CHANFLEURY van YSSELSTEIJN.

KWIKBEROOKINGEN VOLGENS DE METHODE VAN LANGSTON PARKER.

Het is eene door haar afgerond geheel vegelopende leer, die de chancre als het eenige uitgangspunt der syphilis beschouwende, daaruit in geregelde orde de rij van constitutioneele verschijnselen laat volgen, aan ieder zijne bepaalde plaats aanwijzende, waar het zich wel mag verborgen houden, maar waar vandaan het niet eene andere stelling in deze volgrij mag gaan innemen; zoodat een verschijnsel, behoorende tot de secondaire, zich nooit kan potentiëeren tot de waarde van een tertiair verschijnsel, maar altijd moet blijven achter de barrière, die de zoogenaamde accidents de transition (het midden tusschen sec. en tert. verschijnsels) daar tusschen plaatsen. Geheel in harmonie met deze leer is de daarop steunende geneeswijze, die aan het kwik alleen kracht geeft tegen de second. verschijnselen, aan het joduretum potassii over de tertiaire, en de daar tusschen liggende accidents de transition wil genezen hebben met eene combinatie van deze beide medicamenten. Deze leer, door een zeer scherpzinnig persoon, wien een rijk veld van observatie ten dienste staat, in het leven geroepen, is onlangs in hare geboorteplaats door vele en met groote autoriteit bekleede personen hevig aangevallen. Zij heeft zich slechts met moeite staande gehouden, en is hier en daar zóó aan het wankelen gebragt, dat zij haren val nabij scheen. — Toch staat zij nog. — En wat is er uit de onlangs bij de Académie impér. de Médecine gevoerde discussies over de leer van RICORD gebleken? Dat deze leer op haar schoonst genomen ontwijfelbaar aan vele excepties onderhevig is.

Daar ook de observatie aan ons, die onze eerste vorming in de syphilidologie in de school van RICORD ontvangen hebben, in den beginne alzoo sterke aanhangers van deze leer waren, geleerd heeft, dat zij niet altijd in overeenstemming is met de verschijnselen aan het ziekbed en dat de opgegevene behandeling in vele gevallen het doel niet bereikt, zoo gelooven wij het niet ongepast om hier eenige niet geheel met die leer strookende gevallen op te geven. Wij willen hierbij alleen doelen op het bij de zoogenaamde tertiaire verschijnselen zoo bepaald als geneeskrachtig opgegevene medicament, het joduretum potassii. Het is ons immers gebleken, dat dit medicament, hetgeen eene zoo duidelijke antisyphilitische werking vertoont, in eenige gevallen wel is waar genezing teweeg brengt, meestal echter alleen niet in staat is om deze zonder bijvoeging van andere antisyphilitica te bewerkstelligen, en in zeer weinige gevallen eene *duurzame* genezing veroorzaakt. Daarenboven strijdt het met de observatie te meenen dat het kwik alleen in de zoogenaamde secundaire gevallen van kracht zoude zijn, terwijl het in de tertiaire, zoo niet nadeelig, meestal zonder gewenschte uitwerking zoude blijven. Het kwik blijft voor ons nog het antisyphiliticum bij uitnemendheid, zoowel in de tertiaire als in de secundaire verschijnselen. Alleen het te kiezen praeparaat en de vorm van toediening zal

moeten geregeld worden naar de wijze van openbaring der syphilis, en vooral ook naar den individuëelen toestand des lijders.

De gevallen, die hier volgen, zijn die, waarin wij gebruik hebben gemaakt van de natte kwikberookingen, volgens de methode van LANGSTON PARKER. Deze Schr. heeft in 1850 een werkje hierover uitgegeven: »The Treatment of secondary, constitutional and confirmed Syphilis, by a safe and successful Method,'' nadat hij reeds tien jaren te voren dezelfde methode bij geschrift had aangeprezen.

Gelijk vele schrijvers hunne eigene methoden vaak uit een eenigzins partijdig oogpunt beschouwen, zoo gelooven wij, dat LANGSTON PARKER wat te ver gaat met deze wijze van behandeling, die nog al hevig op den lijder inwerkt en ook vrij omslagtig is, voor alle gevallen van syphilis aan te prijzen. In hardnekkige gevallen, die eene diep ingrijpende kwikbehandeling vorderen, gelooven wij, dat zij met hoop op goed gevolg kan beproefd worden. — De wijze, waarop wij deze natte kwikberookingen hebben aangewend, is de volgende: De lijder wordt geplaatst onder eenen mantel van wasdoek, welke van binnen met flanel is gevoerd. Deze mantel wordt den lijder om zijnen hals toegebonden en zoo juist daarom aangesloten, dat er geen damp tusschen door kan ontsnappen, terwijl het hoofd geheel vrij wordt gelaten. Hij moet lang genoeg zijn, om wanneer de lijder op een bankje of stoel zit, laag op den grond neêr te hangen, opdat ook van onder geen damp zoude weggaan. Hij moet ook zeer ruim zijn, omdat er plaats genoeg moet zijn om den toestel tot ontwikkeling van waterdamp en die, waarop de kwik verdampt wordt, nevens den lijder onder den mantel te stellen. Tot betere bereiking van dit doel wordt de mantel van binnen met eenen daarin bevestigden hoepel uitéén gehouden. Een lamp van BERZELIUS, waarboven eene breede platte koperen schotel, stelt den toestel voor den waterdamp daar; de kwik wordt op een koperen plaatje boven een spirituslampje tot rook gebragt.

Zal dus een kwikdampbad worden toegediend, dan wordt eerst de toestel, diede n waterdamp ontwikkelt onder den mantel geplaatst. Is het daardoor onder den mantel goed warm geworden, dan wordt de lijder geheel ontkleed in den mantel op een bankje of stoel gezet. Nu wordt gewacht tot de lijder ten gevolge der waterdampen goed aan het uitwasemen is geraakt. Tot teeken hiervan zijn wij gewoon aan dengenen, die het bad toedient, het ontstaan van zweetdroppels op het aangezigt op te geven. Hierop te letten is daarom van belang, omdat de lijder soms meent, dat hij reeds aan het zweeten is, wanneer hij de natte droppelen van den waterdamp op zijn lijf voelt, terwijl zijne huid nog niet warm en week is. Dan eerst is het tijd om den kwikdamp te doen ontwikkelen. Op het plaatje, dat reeds van den beginne af aan met de brandende spirituslamp onder den mantel heeft gestaan, en dat inmiddels tot gloeijens toe warm is geworden, wordt door den mantel van onder een weinig op te ligten het kwikpraeparaat gebragt. Tegelijk wordt de lamp, die onder de schotel met water staat, neêrgedraaid en de lijder blijft nu nog van 15 tot 30 minuten onder den mantel zitten. Is de bedoelde tijd verstreken dan wordt de lijder afgedroogd, in een vooraf gewarmd bed geplaatst en eenige warme drank (decoctum lignorum) tot meerdere bevordering der nu zeer aangezette huidwerkzaamheid gegeven. Hierop volgt gewoonlijk nog gedurende eenige uren het zweeten in bed; waarvan de kortere of langere duur kan strekken tot leiddraad voor de meerdere of mindere werking aan het volgende dampbad te geven.

De toestel hier beschreven is eenvoudig, doch heeft eenige inconveniënten. De Heer Chir. BICKER CAARTEN heeft tot hetzelfde doel een toestel uitgevonden, die wel is waar meer zamengesteld, echter zeer geschikt schijnt om deze inconveniënten uit den weg te ruimen. Vooral in een hospitaal zal zijn toestel, naar het ons voorkomt, met nut gebruikt kunnen worden.

Van de gevallen, waarin deze methode van behandeling der constitutioneele syphilis door ons met voordeel is aangewend, kiezen wij de volgende drie ter vermelding uit:

Eerste geval. DINA VAN K.., publ. vr., van eene op het uitwendig aanzien sterke

constitutie en een goed ontwikkeld ligchaam, kwam voor de derde maal onder mijne behandeling, den 7den December 1852. Toen zij zich voor de eerste keer in het hospitaal vervoegde, den 17den September 1846, was zij 21 jaren oud. Tot dien tijd verhaalde zij voortdurend eene goede gezondheid genoten te hebben. Hare ouders, die reeds overleden waren, — de vader aan eene borstziekte en de moeder aan de cholera, — schenen geene ziekten gehad te hebben, die erfelijk op het kind waren overgegaan. Op haar 17de jaar was de menstruatie voor het eerst met zeer veel moeite en ongesteldheid begonnen zich te vertoonen en was na dien tijd schier nooit op geregelde tijden teruggekomen. Zij leed toen aan vegetaties, die in de vulva en vagina waren verspreid, vergezeld van eene vaginitis met erosio colli uteri. Tegelijk had zij ook scabies en tinea capitis favosa. Van deze aandoeningen den 20sten Mei 1850 genezen ontslagen, keerde zij den 31sten Julij daaropvolgende terug, lijdende aan metritis en vaginitis, waarvan zij herhaalde keeren recidiven kreeg, die hare behandeling zeer lang deed duren, zoodat zij eerst weder den 23sten December van hetzelfde jaar geheel hersteld konde ontslagen worden. Na verloop van een jaar kwam zij nu voor de derde keer hulp in het hospitaal zoeken met een vergevorderd constitutioneel-syphilitisch lijden. Het bleek uit haar verhaal, dat zij eene primair-syphilitische aandoening had opgedaan voor omtrent zeven maanden, eene serpigineuse syphilitische zweer, zoo als het scheen, in het vestibulum vulvae. Zij verhaalde, hiervoor gedurende zes maanden elders onder behandeling te zijn geweest. Dat haar hiertegen ook kwikpraeparaten waren toegediend, mogt verondersteld worden uit de nog bestaande karakteristieke aandoening van den mond en het tandvleesch.

De toestand, waarin zij zich nu bij hare opname bevond, was de volgende:

Zij klaagt over hevige schietende pijnen in den regterarm en schouder, welke pijnen bij de beweging zeer toenemen; daarenboven gevoelt zij nu en dan ook bevende pijnen door alle de ledematen. Op den regterschouder is eene zweer, met caries van het schouderblad. Deze zweer is ongelijk, met tusschenliggende gecicatriseerde plaatsen, waar de huid aan het been is vastgegroeid. Aan den binnen- en bovenkant is de zweer voor een gedeelte gecicatriseerd, terwijl zij zich naar buiten en beneden uitbreidt. Met het stilet voelt men in de niet diepe zweer het ontbloote gecariëerde been, waarin dit instrument gemakkelijk tusschen de losse lamellen doordringt. Eene dergelijke zweer, met caries van het been en fistuleuse gangen, zit op het sternum, ter hoogte van het manubrium. Op het onderste derde gedeelte van den bovenarm vindt men aan den buitenkant eene fluctuërende periostose, ter grootte van een duivenei. Kleine periostosen zitten ook op de wervelkolom in de lendenen.

De patiënte ziet er zeer verzwakt en vermagerd uit. De kleur der huid is vaal-geel, vooral in het gelaat. De oogen staan dof. De gemoedsstemming is treurig en onverschillig. Het slijmvlies van den mond is wijnkleurig en opgezwollen, vooral rond de tanden. De tong is met kleine aphthae aan hare punt en kanten bezet, zoo als men dit na lang voortgezet en ingrijpend kwikgebruik ziet. Tegen den avond ontstaat er koorts, welke des nachts met rijkelijk zweet gepaard gaat, waarna de afmatting, vooral des morgens, bemerkbaar is.

Bovendien lijdt zij aan vaginitis en urethritis.

De menstruatie is in den laatsten tijd niet gezien.

Aanvankelijk wordt aan deze lijderes het joduretum potassii voorgeschreven (scrup. j—ij—ijβ de die), met een decoctum stip. dulcamarae et ligni guajaci; later ook eene inf. rad. gentianae. Deze behandeling wordt bijna vier maanden voortgezet. Ofschoon onder de hierbij gevoegde versterkende diëet (meerdere hoeveelheid vleesch, dan gewoonlijk aan de zieken wordt verstrekt, met eene naar den toestand der lijderes geëvenredigde hoeveelheid wijn) de krachten aanmerkelijk toenemen en de algemeene gesteldheid vooruitgaat, blijft de uitdrukking van het constitutioneel lijden in de boven beschrevene aandoening der beenderen nagenoeg dezelfde. Zelfs de dolores osteocopi — anders zoo

spoedig na het gebruik van het joduretum potassii verdwijnende — blijven aanhouden. De periostosen (waarop roode praecipitaat in zalf was geappliceerd) en de carieuse aandoening van scapula en sternum (in den beginne met tinctura jodii, later eveneens met roode praecipitaat verbonden) blijven in denzelfden toestand; op de eene plaats genezende en zich naar andere kanten uitbreidende. Alleen de mercurialismus is genezen.

Om nu de bedoelde genezing te verkrijgen, wordt overgegaan tot de kwik-dampbaden. Dertien berookingen worden gedaan op de boven beschrevene wijze. Het hierbij gebruikte kwikpraeparaat was het protojoduretum hydrargyri. Omdat in vorige gevallen het cinnaber ons hierbij minder werkzaam was voorgekomen, hebben wij later, zoo ook in de beide volgende gevallen, het protojoduretum hydrargyri gebruikt. Aanvankelijk wordt hier voor één bad grana x voorgeschreven, later gr. xv en ten laatste scrup. j. Deze baden worden bij deze patiënt iederen vierden of vijfden dag herhaald. Onderwijl wordt ook met het joduretum potassii voortgegaan.

Onder deze behandeling zijn de eerst zoo hardnekkig weêrstand biedende verschijnselen spoedig geweken. Reeds na de vierde berooking beginnen de periostosen in omvang te verminderen en de carieuse ulcera zich te zuiveren en gezonde granulaties te vormen. De beenpijnen waren reeds na de tweede berooking verdwenen. Ofschoon men reeds na acht kwik-dampbaden de patiënt als genezen kan beschouwen, worden er ter bevestiging der genezing nog vijf bijgevoegd. Na de elfde berooking begint zich eene paralyse der linker extremiteiten, vooral der bovenste, te vertoonen, die na de dertiende zoo volkomen is, dat gevoel en beweging daarin geheel zijn opgeheven. Daarbij gevoelt de lijderes, ofschoon alleen nadat hare aandacht er op gevestigd was, een onbepaald dof gevoel aan de regterzijde van het hoofd.

Hier ontstond nu de vraag of deze paralyse het gevolg was van de constitutioneele syphilis, die zich op een gedeelte der hersenen had geopenbaard, of wel van de kwikvergiftiging.

Voor het eerste konde aangevoerd worden dat het slijmvlies van den mond, vroeger zoo zeer door het kwik aangedaan, geen spoor daarvan vertoonde; terwijl eene syphilitische aandoening der hersenen, of eerder nog der membranen, meermalen is waargenomen (onder andere vindt men vier gevallen hiervan opgegeven in de London med. Gaz. Januarij 1851, medegedeeld door TODD; en een geval in de Gaz. des Hôp. September 1849). Voor de kwikvergiftiging als oorzaak der paralyse waren meer gronden. Vooreerst waren de andere verschijnselen van syphilis reeds geheel geweken, en wel duidelijk ten gevolge van de kwikdampbaden. Daarenboven was er geen ander verschijnsel van nog bestaande of zich op nieuw openbarende syphilis te bemerken, zoo als gezwollen halsklieren, beenpijnen, enz. Eindelijk konde de kwikvergiftiging, — waarvoor anders bij de gewone wijze van toediening de mond zoo den juisten graad kan aangeven, — hier bij deze doordringende en langs andere wegen plaats grijpende werking; — door de huid en misschien ook eenigzins door de ademhaling, — zich wel eerder in eene der centraaldeelen openbaren. Ook mogt hier niet voorbijgezien worden dat de beginnende paralyse door de laatste berookingen erger was geworden.

Daar het bovendien voorzigtiger was om de behandeling in te rigten, als ware er kwikvergiftiging, zoo worden de berookingen gestaakt en de zwavelbaden toegediend. Deze werkten bijzonder gunstig op den paralytischen toestand. Reeds na vijf baden kan de lijderes met geringe ondersteuning naar de eenigzins verwijderde badkuip loopen. Om kort te gaan, de geheele verlamming is op het gebruik der zwavelbaden geweken. In het geheel zijn er zestien gebruikt.

Na het gebruik dezer zwavelbaden krijgt de patiënte eenige aanvallen van koorts (waarschijnlijk ten gevolge van te plotselinge temperatuurverandering, bij het gebruik van warme baden zoo moeijelijk te vermijden). Deze wijken na het toedienen van sulph. chin.

Ofschoon de patiënte nu van hare constitutioneele syphilis geheel genezen scheen en wel verzwakt toch spoedig hare krachten

terugkreeg, — onder eene voortgezette versterkende diëet en het onafgebroken gebruik van het joduretum potassii, — moest zij nog geruimen tijd onder behandeling blijven wegens de vaginitis en vooral wegens de urethritis, die, zoo als men dit veel bij vrouwen ziet, lang aan de behandeling weêrstand bood. Deze behandeling bestond voornamelijk in injecties met nitr. arg. cr., later in toucheren der geheele urethra met nitras arg. fus.

Eerst nu, na eene behandeling van ruim veertien maanden, kan de lijderes als geheel hersteld ontslagen worden. Hare menstruatie heeft zich weder op geregelde tijden geopenbaard. De krachten zijn als voorheen. Zij doet alle soort van huiswerk en heeft geene enkele aandoening meer van hare vorige ziekte overgehouden, behalve de cicatricen der ulcera.

Tweede geval. JOHANNES COENRAAD N......, 32 jaren oud, komt in het hospitaal den 25sten October 1852. Deze persoon, van eene schijnbaar zwakke constitutie, — van eenen vader, die veel aan borstziekten geleden heeft en aan hydrops pectoris gestorven is; doch van eene gezonde moeder — zegt, van zijne jeugd af aan zwak te zijn geweest en veel aan de borst geleden te hebben. Op zijn negentiende jaar bij de cavallerie in dienst getreden, veroorzaakte hem het rijden veel benaauwdheid op de borst en werd hij daarenboven door hoest met bloederige fluimen gekweld; later echter is dit beter geworden. Ofschoon hij ook nu niet klaagt over de borst en niet hoest, vertoont zijne borst toch eene slechte conformatie, van boven ingedrukt en smal, en geeft onder de sleutelbeenderen eenen doffen percussietoon.

Voor twaalf jaren heeft hij aan eene blennorrhagia urethrae geleden; nadat hij reeds vóór dien tijd eene bubo had gehad, zonder andere primaire aandoening, zoo als hij verzekert.

Hij herinnert zich ook, nu vijf jaren geleden, eenen uitslag op het lijf gezien te hebben, bestaande in roode, later zich meer geel voordoende vlakken. Korten tijd daarna moet hij eene ziekte op de oogen gehad hebben. Van dien tijd af rekent hij zijne pijnen, die hem diep door alle de ledematen heendringen, zich ook nu en dan op het hoofd en de borst openbaren, en die hij rheumatische pijnen noemt; welke pijnen hem later niet meer hebben verlaten.

Van eenige andere syphilitische, of daarop maar eenigzins gelijkende aandoening is uit zijne herinnering niets meer te halen.

Ofschoon dus eene primair-syphilitische aandoening (ulcus syph. prim.) door den lijder niet opgegeven wordt, mag men toch wel aannemen, dat deze door den lijder of niet bemerkt, of bij al zijne andere aandoeningen over het hoofd gezien of vergeten is; daar hij reeds voor vijf jaren een syphilitisch exantheem met beenpijnen schijnt gehad te hebben. Om toch dit geval als voorbeeld van eene » syphilis constitutionnelle d'emblée" of van const. syph. ten gevolge van eene blennorrhagie op te geven, op het bloot verhaal des lijders af, zoude te gewaagd zijn.

Hoe dit ook zij, op het oogenblik draagt de lijder de duidelijke kenmerken van constitut. syphilis bij zich, uitgedrukt in een over het geheele ligchaam verspreid bulleus en pustuleus exantheem, — eene charakteristieke rupia syphilitica, vooral op de onderste extremiteiten sterk uitgedrukt, — verhevene korsten, laagsgewijs opeengehoopt, bruin-zwart van kleur, in het midden conisch verheven, bij drukking een vuilen etter langs de kanten latende uitloopen, omgeven met eenen rand van opgehevene epidermis, eene zweer bedekkende, die grooter dan de korst en diep een stinkenden donkerbruinen etter afscheidt. De korsten hebben op de onderste extremiteiten de grootte van een gulden. Op den arm vertoont het exantheem meer de vorm van ecthyma en is daar ook minder over het geheele lid verbreid. Op den rug is het exantheem weder wat sterker uitgedrukt, minder op borst en buik.

Daarenboven vertoont de lijder nog aan de nagels der teenen eene zeer weinig voorkomende, eveneens syphilitische aandoening. Eene bijzondere vorm van onyxis syph., die wel eens in minderen graad bij psoriasis syph. wordt waargenomen. Op de plaats der nagels ziet men groote, verhevene, hoornachtige, ongelijk, naar alle kanten gerigte

en in verschillende lagen op elkander geplaatste uitwassen. Hier en daar is de gezonde nagel aan de matrix nog zigtbaar. Deze uitwassen beletten het loopen. Zij zijn zeer broos en kunnen gemakkelijk afgebroken worden. Ook aan de vingers is eene diergelijke aandoening, in veel minderen graad, te bemerken.

Het exantheem zegt de lijder reeds twee jaren gehad te hebben. Vroeger schijnt het echter minder den vorm van rupia te hebben aangenomen, te oordeelen naar de inlichtingen, die weinig naauwkeurig door den lijder hieromtrent gegeven worden. Men ziet op vele plaatsen der huid nog cicatricen van vroegere ulceratie.

De dolores osteocopi zijn het meest uitgedrukt langs de crista tibiae, waar reeds eene zachte drukking veel pijn veroorzaakt.

De lijder is zóo zwak, dat hij zich niet overeind kan houden en zelfs in zijn bed zich niet kan oprigten. Tegen den avond krijgt hij verheffing van de koorts, die hem den geheelen dag niet verlaat. Daarenboven lijdt hij aan eene hevige diarrhoea en aan groote, gedeeltelijk geülcereerde, haemorrhoidaalknobbels.

Van de vroeger ingestelde behandeling is weinig bekend. Alleen blijkt het, dat hij ook kwikpraeparaten heeft gebruikt.

Na veertien dagen rust, met versterkend voedsel, verzachtende en versterkende medicamenten, geëvenredigd aan den toestand des lijders, waren de krachten in zoo verre bijgekomen, dat hem nu een specifiek middel konde toegediend worden tegen zijn constitutioneel syphilitisch lijden. Het protojoduretum hydrargyri wordt hem tot inwendig gebruik voorgeschreven. Naar omstandigheden wordt met de dosis opgeklommen of geminderd en worden ook andere medicamenten er bijgevoegd. Toen gedurende acht weken deze behandeling was gevolgd, was de huidziekte nog niets gebeterd. Reeds herhaalde keeren was de mond door het kwikgebruik aangedaan geweest. Ook het joduretum potassii was gedurende de laatste zes weken aan den lijder toegediend, eveneens zonder uitwerking op de huidziekte. Wel is waar de dolores osteocopi waren veel verminderd, de koorts was niet meer te bemerken, de krachten waren toegenomen en de algemeene gesteldheid des lijders was aanmerkelijk beter geworden, vooral na het ophouden van de uitputtende diarrhoea. Maar de zoo geprezene combinatie van kwik en joduretum potassii bleef bij dit geval dat in de volgrij op het einde der secondaire en bij het begin der tertiaire verschijnselen zoude moeten geplaatst worden, geheel zonder gewenschte uitwerking. Het was alzoo noodzakelijk de kuur anders in te rigten. De behandeling met de kwikdampen volgens de methode van LANGSTON PARKER, werd hier als volkomen aangewezen beschouwd. In het begin van Januarij werd hiermede begonnen. Het protojoduretum hydrargyri werd even als in het vorige geval ter berooking verkozen, wegens de meerdere daarvan waargenomene werkzaamheid. De hoeveelheid, die voor een bad gebruikt werd, was grana XV.; welke hoeveelheid het niet noodig is geweest te vergrooten.

Zoodanige kwikdampbaden werden den lijder, met tusschenruimten van een of twee dagen, drie en twintig malen toegediend. Geene merkbare aandoening van het kwik op den mond noch elders is hierbij bespeurd geworden.

Deze behandeling is geregeld kunnen voortgezet worden, met uitzondering van een klein oponthoud, teweeg gebragt door eene brandwonde aan het been des lijders, ten gevolge van het omvallen van den toestel ter ontwikkeling van den waterdamp [1]).

De lijder, die de eerste keer ondersteund moest worden om den digt bij zijne slaapstede geplaatsten toestel te bereiken, konde reeds na het zesde bad zonder hulp er naar toe loopen, en nam zoo spoedig in beterschap toe, dat de vooruitgang na ieder bad konde bemerkt worden. De korsten trokken zich te zamen en vielen af, werden niet

---

[1]) Dit wordt hier daarom bijzonder vermeld, omdat het gebleken is, dat bij onoplettendheid gevaarlijke accidenten bij het toedienen dezer kwikdampbaden kunnen plaats hebben. De lijder toch schrikkende stelt zich in beweging, de toestellen vallen om en de brandende spiritus wordt gevaarlijk voor de omgeving. Dit is een van de grootste inconveniënten van deze eenvoudige toestel; waarom eene zoodanige als door den Hr. BICKER CAARTEN is bedacht, te verkiezen schijnt.

op nieuw gevormd, maar de zich daaronder bevindende ulceratie maakte plaats voor eene gegranuleerde genezende wond. Na twintig baden was het geheele exantheem verdwenen en vervangen door groote cicatricen.

Ondertusschen was ook voortdurend het joduretum potassii toegediend en eene substantiëele diëet daarbij gevoegd.

De uitwassen op de nagels kwamen, nadat zij verwijderd waren, niet meer op. Evenwel bleven de nagels in eenen slechten en min sierlijken toestand.

De lijder werd volkomen hersteld ontslagen den 12den Maart 1853.

Eerst onlangs heeft hij zich weder vertoond om te laten zien, dat hij gezond bleef en geene recidive van zijne ziekte zich tot hiertoe had voorgedaan.

Derde geval. Ernestr F...., 39 jaren oud, ingekomen den 28sten September 1853. Deze patiënt heeft reeds geruimen tijd meerdere antisyphilitische kuren ondergaan. Vroeger eene onafgebrokene gezondheid genietende en van eene zeer sterke constitutie, met een goed en ruim ontwikkeld ligchaam, is hij voor het eerst met syphilis besmet geworden nu twee jaren geleden, toen hij kort na eenen suspecten coïtus een ulcus syphil. prim. kreeg. Dit werd reeds veertien dagen later gevolgd, volgens het zeggen des lijders, door aandoening in de keel. Eene zeer korte antisyphilitische behandeling schijnt hiertegen te zijn aangewend. Het ulcus, waarbij zich ook zwelling der liesklieren had gevoegd, genas spoedig. Ofschoon ook de keelaandoening spoedig genezen was, gevoelde de lijder zich niet meer zoo gezond als vroeger; onbepaalde pijnen en aandoeningen, die hij aan de weersgesteldheid toeschreef, bleven hem plagen. Omtrent een half jaar na het primair accident ontstond er een exantheem over het geheele ligchaam, dat van diepe zweeren vergezeld ging; zoo als het schijnt, een ecthyma syphiliticum. Dit ecthyma genas onder het in- en uitwendig gebruik van roode praecipitaat. Eenen korten tijd slechts mogt de lijder zich over deze genezing verheugen; want toen reeds begonnen zich te openbaren de aandoeningen, waarvoor hij den 28sten September in het hospitaal komt.

De ziekte heeft nu haren zitplaats in het beengestel gevestigd. Exostosen zitten op het os frontis boven het linkeroog, zoo groot als een duivenei; aan de handen, op de ossa carpi, en langs de geheele voorvlakte der tibia verspreid. Ook de gewrichtsuiteinden, aan het elleboog- en kniegewricht, zijn aanmerkelijk gezwollen. Hevige dolores osteocopi. Zwelling der halsklieren. Voortdurend koorts, met exacerbatie tegen den avond.

In den laatsten tijd, voor de opname in het hospitaal, is het joduretum potassii door den lijder in hooge giften gebruikt, en lang voortgezet heeft het den lijder geene beterschap aangebragt. Vroeger is ook, behalve de gemelde roode praecipitaat het protojoduretum hydrargyri gedurende geruimen tijd aan den lijder voorgeschreven.

In dit zeer hardnekkige geval van constitutioneele syphilis, dat aan meerdere goed doorgevoerde antisyphilitische kuren wederstand was blijven bieden, werden nu de boven beschrevene natte kwikberookingen aangewend.

Spoedig reeds na de eerste berookingen ontstond er aanmerkelijke beterschap; zoo zelfs dat na een twintigtal de lijder zich schier hersteld geloofde. Nu echter komen er aanvallen van intermitterende koorts opzetten, te gelijk met eene recidiverende openbaring der diathesis syphilitica. De exostosen op de bovengenoemde plaatsen beginnen meer te voorschijn te komen, de gewrichten zwellen meer op, en de lijder is bijna weer gebragt tot den toestand, waarin hij zich bij zijne opname in het hospitaal bevond. Onder het gebruik van sulph. chin. en de op nieuw toegediende kwikdampbaden is de lijder in korten tijd andermaal tot genezing gebragt. Om kort te gaan, meerdere zulke afwisselingen van beterschap en recidive hebben zich voorgedaan. Telkens echter werd de recidive minder en gemakkelijker te overwinnen. De tusschenruimten van beterschap werden ook langer. Vijf keeren is er recidive der boven beschrevene aandoeningen geweest. De lijder is nu geruimen tijd van recidive vrij gebleven, en alles doet vermoeden, dat deze, zoo zij nog moge komen, deze keer zeer gering zal zijn. De krachten zijn toegenomen, en de meeste

exostosen laten geen spoor meer na. Er zijn van het begin der behandeling af nu reeds een vijftigtal dampbaden gebruikt. En hetgeen het meest belangrijke van dit geval is, en waarom het, ofschoon onvolkomen, hier eene korte vermelding verdient, is dat er nog geen enkel verschijnsel van mercurialismus zich heeft geopenbaard, niettegenstaande de baden tot de vroeger niet gebruikte sterkte (van scrup.ij-iij-iv) zijn gekomen.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

MAGNESIA-HYDRAAT ALS TEGENGIF BIJ SUBLIMAATVERGIFTIGING. — Terwijl SCHUCHARDT uit eenige proeven op konijnen genomen, in de zwak gegloeide magnesia een zeker tegengif tegen de sublimaatvergiftiging meende gevonden te hebben (Zie Weekbl. II. bl. 349), deelt SCHRADER uit Göttingen in de Deutsche Klinik van 25 Febr. eene reeks van 8 proeven mede, die deze uitkomst weder in twijfel doen trekken.

Hij werd tot een nader onderzoek geleid door den proef, om eene solutie van het sublimaat met magnesiahydraat in aanraking te brengen. Hij zag dat daarbij een geel-rood praecipitaat ontstond, hetwelk echter spoedig donkerder werd; er werd kwikoxyde, dat een hevig vergif is, neêrgeslagen.

Om een zuiver resultaat te verkrijgen, wendde hij nu op konijnen en honden het sublimaat aan, in den mogelijkst reinen vorm, in gedistilleerd water namelijk opgelost. (SCHUCHARDT gaf de sublimaat daarentegen met mica panis tot pillen gemaakt.)

In de drie eerste proeven op konijnen werden het sublimaat afzonderlijk en eenige minuten later het magnesia-hydraat met laauw water aangemengd gegeven; bij de 1ste proef 2 grein subl. en 12 grein magnesia; bij de 2de en 3de proef 1 grein subl. en 8 grein magn. De drie beesten stierven. Het eerste 24, het tweede 8 uren, het derde den dag na het nemen der proef.

Terwijl echter in de 3de proef de maag van het dier veel vast voedsel bevatte, en daardoor het in aanraking komen van het tegengif met het sublimaat bemoeijelijkt kon zijn, nam hij nog twee proeven op konijnen, waarbij het sublimaat, met het magnesia-hydraat vooraf vermengd, in de maag werd ingespoten. In de eerste van deze 2 proeven (2 grein sublim. met 24 grein magn.) stierf het dier na 5 uren tijds; in de volgende proef werd eerst 1 grein subl. met 10 grein magnesia ingespoten, zonder dat vergiftigingsverschijnselen volgden; 8 dagen later werden 5 grein subl. met 20 greinen magnesia toegediend en volgde de dood na 25 uren.

Vervolgens werden nog drie proeven genomen met honden, in welke het sublimaat en de magnesia afzonderlijk na elkander werden toegediend (4, 8 en 6 grein sublimaat en 30, 60 en 48 greinen magnesia). In de twee eerste proeven volgde de dood na 8 en na 5 dagen, terwijl de derde hond na 20 uren gedood werd, om de path. anatomische verschijnselen op dat tijdstip na te gaan. De proeven werden genomen met onderbinding van den oesophagus, ten einde het braken te verhinderen. Bij een der honden waren in eene voorloopige proefneming met 8 grein sublimaat en 60 greinen magnesia volstrekt geene vergiftigingsverschijnselen gevolgd; terwijl kort na de toediening een hevig braken had plaats gehad.

De schrijver trekt hieruit het besluit, dat het magnesia-hydraat volstrekt niet als een tegengift tegen sublimaat kan beschouwd worden, omdat het geene onschadelijke verbinding daarmede aangaat maar kwikzilveroxyde wordt gepraecipiteerd.

Eene zoo sterke conclusie komt ons gewaagd voor, en voor het minst zouden wij het wenschelijk moeten achten, dat uit nadere en meerdere proeven het verschil der omstandigheden, waaronder het magnesiahydraat meer of minder het sublimaat onschadelijk kon maken, werd aangetoond. Die wensch mag vooral worden uitgesproken bij het gemis van een volstrekt antidotum tegen de sublimaat, als hoedanig ook het eiwit volgens proeven niet gelden kan, en slechts in zóó groote hoeveelheid genomen, dat het als braking opwekkende, nuttig werkt.

VERSLAGEN.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER GENEESKUNST AFDEELING LEYDEN EN OMSTREKEN.

Vergaderingen van 14 Jan. en 11 Febr. — Prof. SIMON THOMAS vervolgde zijne vroegere mededeelingen (Zie boven p. 5). Ter herinnering diene, dat zich op 17 December in het Nosocomium nog 3 kraamvrouwen in behandeling bevonden. Eene van deze, namelijk die welke op 4 December onder eclamptische verschijnselen verlost was en daarna aan dysenterie en endometritis leed, herstelde aanvankelijk naar wensch. Den 5den Januarij vertoonden zich echter symptomen van acute tuberculosis, waaraan zij ééne maand later overleed. De sectie bevestigde de diagnosis. — De 2de (op 9 Dec. verlost,) bezweek den 23sten December aan pleuropneumonie en dysenterie. Bij de sectie vond men ook nog onbeduidende sporen van peritonitis en endometritis dysenterica. — De 3de (op 14 Dec. verlost) herstelde na eene langzame convalescentie.

Ter bevestiging van hetgeen spreker had gemeld, nopens het epidemisch voorkomen van f. puerperalis, voerde hij nog aan, dat tusschen 17 Dec. en 14 Jan. hem 6 verlossingen in de polikliniek en 3 in de kliniek waren voorgekomen, van welke 6 eerstgenoemden ééne

door peritonitis circumscripta cum endometritide catarrhali gevolgd werd, doch in genezing overging. Twee andere gevallen van f. puerperalis waren hem in de stad medegedeeld geworden, die beiden doodelijk afliepen. Van 14 Jan. tot 11 Febr. werden in het Nosocomium 8 vrouwen verlost. Eene dezer, welke op 18 Jan. kraamde, leed aan metroperitonitis en pleuritis en was nog onder behandeling; eene andere, verlost op 28 Jan., overleed den 5den Febr. aan f. puerperalis pyaemica met spierlijden; eene 3de eindelijk, verlost 30 Jan., werd aangetast door endometritis en dysenterie, doch genas later. De overigen, als ook 4 op de polikliniek behandelde vrouwen, bleven gezond.

Van andere plaatsen in ons land waren insgelijks verscheiden gevallen van kraamvrouwenkoorts, behoorende tot de maand December, ter zijner kennis gekomen. Zoo stierf éene patiënte daaraan te Gouderak, op den 6den dag harer bevalling, terwijl van 's Hertogenbosch 3, van Leeuwarden meerdere en 1 van Amsterdam, als doodelijk afgeloopen, hem waren medegedeeld geworden. In laatstgenoemde stad zouden meer gevallen zijn voorgekomen. Nog wist hij van 2 ernstige gevallen, te Rijnsburg waargenomen, één van welke met doodelijke afloop. Twee waren er te Wassenaar voorgekomen. Uit al deze mededeelingen mag men het besluit trekken, dat er sinds eenigen tijd eene voor de kraamvrouwen ongunstige constitutio epidemica bestond.

De Heer VUISTING JR. (van Rijpwetering) deelde een geval mede van *partus arte praematurus*, betreffende eene vrouw, bij welke reeds vroeger, wegens een sterk vernaauwd bekken, herhaaldelijk kunsthulp was noodig geweest en onder anderen bij hare 6de zwangerschap in 1850 vroeggeboorte was opgewekt geworden (Vergelijk de beschrijving bij C. J. VAN DER KELLEN dissert. continens observ. IV part. praem. artif. 1851). Bij de 7de zwangerschap op het laatst van 1852 verwekte de Hr. VUISTING nog eenmaal vroeggeboorte, door middel van de wasbougie, volgens de methode van LEHMANN, waarbij een dood kind ter wereld werd gebragt. Den 1sten Febr. jl. bestond er weder dezelfde indicatie, daar de vrouw zich toen op het laatst van de 34ste week van hare 8ste zwangerschap bevond. Door de wasbougie werd weder vroeggeboorte opgewekt, doch na het verrigten der versie, het kind niet zoo als vroeger geëxtraheerd; liever wilde men thans de uitdrijving aan de natuur overlaten. Desniettegenstaande werd ook nu weder een dood kind geboren. Behalve de ongunstige kindsligging in alle de drie gevallen, moet voorzeker ook de te geringe prikkelbaarheid van den uterus, waardoor dit orgaan noch door het invoeren der bougie alleen, noch, zoo als vroeger, in vereeniging met warme douches tot genoegzaam krachtige weeën kon worden aangezet, beschuldigd worden de oorzaak te zijn geweest van zoodanigen bij herhaling ongunstigen uitslag.

Dr. JUNIUS leverde op de Februarij-vergadering een verslag van de door hem gedurende de vorige maand in het Caeciliagasthuis waargenomen ziektegevallen. Het bleek daaruit, dat de meeste der ingekomen zieken de duidelijkste teekenen van armoede en gebrek vertoonden. Het ziektekarakter mogt met regt adynamisch genoemd worden. De ziekten der huid en der slijmvliezen hadden verreweg de overhand; onder de huidaandoeningen stond erysipelas bovenaan, meestal uitgaande in verettering. Er kwamen twee gevallen van pneumonia voor, die beiden onder het gebruik van hooge giften pulv. Doveri genazen. Hydrops anasarca werd veelvuldig waargenomen. Van de in het ziekenhuis verrigte lijkopeningen werden twee praeparaten door Dr. BOGAART den aanwezige leden vertoond. 1°. Eene fraaije tuberculosis intestinalis met vernaauwing der tenuia en vorming van slijmpolypen in het rectum, gevonden bij een patiënt, die aan chronische diarrhoea had geleden — en 2°. een paar zeer duidelijke parovaria.

De Heer M. J. SCHIETLEN, chirurgijn aan genoemde inrigting, deelde hierop een geval mede van *fractura colli femoris*, bij eene 73jarige vrouw. De diagnose was in dit geval zeer moeijelijk, daar het been, even als bij luxatio femoris binnenwaarts gekanteld en de uitrekking onmogelijk was. Eerst na de aanwending van chloroforme werd de crepitatie duidelijk en vermogt het been naar buiten gekanteld te worden. De breuk vormde 3 stukken, zoo als bij de sectie later bleek en op de vergadering getoond werd. Een dezer stukken bestond hoofdzakelijk in den schuins afgebroken trochanter major, in wiens cavum medullare het collum femoris was beklemd geraakt.

Prof. HALBERTSMA deelde mede wat de lijkopening van de bekende ENGELTJE VAN DER VLIES geleerd had (Zie boven pag. 81.) Prof. KRIEGER gaf in vereeniging met hem een verslag van het geregtelijk geneesk. onderzoek van eene vrouw, welke met een schuins vernaauwd bekken behebd was en bij welke, gedurende de verlossing, ruptura uteri en afscheuring van een aanmerkelijk gedeelte van het ileum had plaats gevonden. Het praeparaat werd aan de vergadering getoond.

Eindelijk werden er nog verschillende andere ziekelijke toestanden besproken en door praeparaten opgehelderd. Zoo toonde Prof. HALBERTSMA eene linker onderste extremiteit van eene 30jarige vrouw, in het Nosocomium den 5den Febr. aan f. puerperalis, onder verschijnselen van phlebitis en pyaemie, overleden op den 8sten dag na den partus. De vrouw had over hevige pijnen in beide armen en in het linkerbeen geklaagd. De mm. gastrocnemii en solei aan beide zijden, doch vooral links bleken ziekelijk veranderd. Vooreerst bestond er contractuur, zoodat de voet sterk uitgestrekt was. Vooral viel hierbij het inwendige hoofd van den gastrocnemius in het oog, waarvan vooral de benedenrand sterk uitpuilde en zelfs eenigzins over het peesachtig gedeelte naar beneden hing. De kleur was daar ook bleeker dan op andere plaatsen en eenigzins geelachtig rood; de vastheid der spier was vermeerderd, de elasticiteit verminderd. Volgens het door Dr. BOGAART verrigte mikroskopisch onderzoek bleek, dat de spierbundels niet duidelijk begrensd waren, ten gevolge van verwoesting van het sarcolemma. Dwarsstrepen waren bijna nergens meer te zien, daarentegen waren de overlangsche bijna overal zeer duidelijk en de primitief-ve-

zels zeer gemakkelijk te isoleren. Een zeer fijnkorrelig vet bedekte de spiervezels in meerdere of mindere mate. Waar het sarcolemma nog niet verdwenen was, schenen de primitiefbundels gezwollen te zijn. Door verdund azijnzuur wordt de inhoud van het sarcolemma weldra geheel vloeibaar en stroomt met de verlengde kernen van dit vliesje naar buiten. Deze kernen blijven ook nog na de vernietiging van het sarcolemma geheel onveranderd en komen dan in groot getal vrij voor.

Eindelijk werden ook nog door den Hr. NEEB praeparaten getoond van *dysenteria indica*, door Dr. BOGAART magen met *petechiae, erosiones* en *ulcus perforans*, twee pisblazen met *diverticula* en een testiculus, aan welken het uiteinde van den *ductus Mulleri* in verkalkten toestand werd aangetroffen. Dit laatste praeparaat werd in verband gebragt met de reeds bezigtigde parovaria en de hierbij behoorende ontwikkelingsgeschiedenis, volgens KOBELT kortelijk uiteengezet. Een geval van *tuberculosis cerebri* cum *hydrocephalo acuto* bij een 12jarig kind waargenomen, werd door Dr. SCHRANT verhaald, een exemplaar van *hernia diaphragmatis congenita* bij een 16jarigen jongen aangetroffen, ter tafel gebragt en eindelijk door denzelfden eenige insecten *larven* vertoond, die ten getale van 225, grootendeels levend, uit den sinus frontalis en maxillaris waren ontlast geworden en aldaar hevige ontsteking en caries hadden teweeg gebragt. Eene beschrijving van dit laatste geval werd in 1847 door H. J. VAN WESSEM in het Ned. Lancet gegeven. Patiënt, wiens neus door de caries ten deele is ingevallen, geniet thans eene goede gezondheid. Echter bestaat er, ter vroeger aangedane plaatsen, nog eene groote gevoeligheid en vindt er nu en dan nog een weinig puriforme afscheiding uit het linker neusgat plaats.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PARIJS. 14 Maart. — De *Cholera* neemt niet zeer sterk toe; sedert ons laatste berigt zijn er eenige nieuwe gevallen in de Charité, die tot dusver het voornaamste brandpunt der epidemie schijnt te zijn, voorgekomen. Ook in de stad zijn er enkele gevallen gezien, zoodat de ziekte zich niet alléén tot de gasthuizen bepaalt. — Bij gebrek van opgaven dienaangaande, kunnen wij geene getallen noemen.

ENGELAND. — Een geacht London's Heelmeester, M. HOUSLEY, behandelde een fractuur van de dij bij een kind, — er volgde gangreen en het lid moest geamputeerd worden. De vrienden brengen een actie tegen den heelmeester in en de jury veroordeelde dezen tot eene schadeloosstelling van 250 pond st. (*f* 3000) met de kosten, hetgeen het verlies van zijn praktijk en goeden naam ten gevolge had. Van de andere zijde verbond een beenzetter, THOMAS genaamd, het been van een man zoo stijf, dat ook gangreen volgde en het lid geamputeerd werd. Op dezelfde manier werd eene actie tegen dezen ingesteld, maar omdat »hij zich zelven niet hield voor een man van ervaring en kennis, noch wenschte als zoodanig beschouwd te worden," werd hij vrijgesproken, zoodat zijne reputatie onder de domme menigte toenam. Evenzoo werd een jongeling, W. H. PALMER genaamd en als botanist betiteld, duidelijk overtuigd van eene vrouw met enorme doses van lobelia en cayenne peper vergiftigd te hebben. Maar daar het evenzoo bewezen was, dat hij geheel onbekend met de geneeskunst was, werd hij *daarom* vrijgesproken. Zoo is de Engelsche Wet! Verwonderen wij ons niet, dat de kwakzalverij bloeit! (Monthly Journal of Med. Science.)

— Maandag den 27sten Februarij heeft eene commissie, uit zeer invloedrijke personen bestaande, hare opwachting bij Lord PALMERSTON gemaakt, en hem gevraagd wat de regering dacht te doen bij de verwachten terugkeer der Cholera, vooral met het oog op de magt der General Board of Health, die bij de bestaande inrigting nog zeer beperkt is. Zijne Lordschap antwoordde, dat de voorzitter van den raad bezig was eene nieuwe wet aan te bieden, waarbij deze magt meer uitgestrekt zoude worden; terwijl hij zelve bij de leden der commissie er op aandrong hem schriftelijk de voorstellen in te dienen, die zij ter wille der zaak meenden te moeten doen.

— Door het op nieuw uitbreken der Cholera op enkele plaatsen in Engeland (b.v. te Glascow) is de wet op de epidemiën weder voor zes weken in werking gebragt. Londen was de vorige week nog vrij van de epidemie.

BINNENLAND

AMSTERDAM. — Uit eene nomunatie bestaande uit de HH. Drs. VAN TRIGT, FABIUS en SANDERS VAN LOO is door den gemeenteraad tot assistentgeneesheer aan het buitengasthuis alhier benoemd Dr. VAN TRIGT.

— Drie genees- en natuurkundigen, onlangs overleden, hebben hunne lofredenaars gevonden. Van den gunstig bekenden Heelkundige VORSTMAN te Delft is in de Kunst- en Letterbode eene levensbeschrijving verschenen. Dr. H. J. BROERS heeft in de Utrechtsche Studenten Almanak den waardigen emeritus Hoogleeraar J. J. WOLTERBEEK op eene uitvoerige en passende wijze herdacht, terwijl over den onlangs overleden emeritus Hoogleeraar C. G. C. REINWARDT door zijnen opvolger en leerling Prof. DE VRIESE »eenige woorden van dankbare herinnering" zijn uitgesproken en uitgegeven. — Wij voegen hierbij, de vermelding van de levensschets van den Heer SCHUBÄRT, die, hoewel zelfs geen geneeskundige, als prosector anatomes aan de Utrechtsche Hoogeschool vele geneeskundigen bij hunne opleiding een vriendschappelijk raadsman was; zij is van de hand van Dr. M. C. VERLOREN.

— Z. M. heeft benoemd tot lid der Provinciale Geneeskundige Commissie te 's Gravenhage den Heer J. C. VORSTMAN, Heel- en Vroedmeester aldaar.

NEDERLANDSCH OOST-INDIE. — Tot tweede stadsgeneesheer te Samarang is benoemd Dr. HEYMANS; de met verlof terugkeerende chef der geneeskundige dienst, Dr. W. BOSCH, is per scheepsgelegenheid naar Nederland vertrokken.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.
IV. ZATURDAG, 25 MAART 1854. 12.

KLINIEK.

WAARNEMING VAN EENE AANGEBORENE MIDDELRIFSBREUK BIJ EEN 15JARIGEN JONGEN;

BENEVENS

EENIGE OPMERKINGEN OVER HET ONTSTAAN VAN DERGELIJKE BREUKEN.

DOOR Dr. J. M. SCHRANT.

Den 29sten Januarij jl. deed ik met den Hr. Chir. GROOTHOLS, de lijkopening van een 15 jarigen weesjongen, die, zonder bekende oorzaak, plotseling was overleden.

Volgens het verhaal moet deze jongen vroeger, in zijn ouderlijk huis, nu en dan aanvallen van zoo hevige benaauwdheid gehad hebben, dat hij op den grond nederviel. In het weeshuis, alwaar hij zich sedert ½ jaar bevond, had men niets dergelijks opgemerkt. Echter was hij steeds buitengewoon stil van aard, had iets gedrukts in zijn uiterlijk en liep steeds een weinig voorovergebogen. Levendige kinderspelen vermeed hij. Op deze verschijnselen had men evenwel weinig acht geslagen, omdat hij overigens steeds eene goede gezondheid genoot. Den 27sten at hij 's middags met smaak en misschien zelfs iets meer dan hij gewoon was, omdat er eene spijs was opgedischt (rijstesoep), die tot zijne delices behoorde. Kort na den eten klaagde hij over benaauwdheid en ligte buikpijn, welke verschijnselen des nachts toenamen, doch den volgenden morgen veel verminderden, zoodat hij, na eenigen tijd geslapen te hebben, zijn ontbijt nuttigde. Braking was er niet aanwezig, doch eens stoelgang. Den 28sten 's namiddags waren er nog geene verontrustende verschijnselen. De jongen nam zelfs deel aan vrolijke gesprekken. Hierop liet men hem ongeveer een uur lang alleen, na verloop van welken tijd men hem weder bezocht en dood in bed vond. Hij lag in kalme houding, op den rug, met geopende oogen. Het gelaat was bleek, doch zou, volgens het zeggen, later eene blaauwachtige kleur hebben aangenomen.

Zoo verre het verhaal.

Het lijk, dat wij, 18 uren na den dood gingen openen, was goed gevormd en vertoonde niets bijzonders, als eenige blaauwe kleuring en ligte opzetting van het gelaat en eene in het oog loopende welving van de linker zijde der borstkas. Bij het doorklieven der ribbekraakbeenderen aan deze zijde hoorden wij plotseling een sterk sissend geluid, teweeg gebragt door het ontsnappen van lucht, zoodat terstond het denkbeeld van pneumothorax bij ons opkwam. Toen evenwel de borstkas geheel geopend was, zagen wij een geheel anderen toestand. In de linkerborstholte lag namelijk de gansche, door gas sterk uitgezette maag, de milt, het colon transversum ter lengte van 4 palmen en het omentum majus. Bij het doorsnijden der ribbekraakbeenderen was er door ons eene kleine gesnedene wond aan de curvatura major der maag en eene tweede in het colon gemaakt, uit welke openingen de lucht, die wij hoorden ontsnappen, bleek te zijn voortgekomen. Beide organen lagen namelijk, sterk door gas uitgezet, tegen den borstwand aan. De linker long was, tot geringen omvang zamengedrukt, hoewel luchthoudend, naar de wervelkolom opgedrongen. Het hart was een weinig naar de regter zijde verschoven. De buiksorganen, die wij in de borstholte aantroffen, bezaten overigens een gezond aanzien. Men kon ze gemakkelijk weder in de buikholte teruggbrengen, door eene eironde opening, welke zich in het linker gedeelte van het middel-

rif bevond en gemakkelijk vier vingers doorliet. Nergens bevond zich eenig bewijs van ontsteking of van versche aanhechting; alleen ter plaatse, waar de lus van den karteldarm aan de randen der opening raakte, vertoonde dit ingewand, onder het weivliesbekleedsel, twee versche sugillatiën ter grootte eener cent. Op deze plaatsen was het colon ook niet uitgezet en dus betrekkelijk naauwer, hoewel de darmholte aldaar geenzins gesloten was, ten minste niet door uitwendige drukking. Het kanaal was echter niet geheel vrij, maar bevatte op die plaats even als ook in het overige gedeelte, vele vaste faeces. De maag hield een brijigen inhoud in. De milt was door middel van een kort ligamentum phrenico-lienale met breede oppervlakte aan het diaphragma vastgehecht, zeer nabij den buitenrand der opening, waardoor dit orgaan juist bewegelijkheid genoeg bezat om de maag door de opening heen te kunnen volgen. — Aan haar ondereinde werd de milt door eene oude korte pseudomembraan vereenigd met het mesocolon. De slokdarm daalde op de gewone plaats door het middelrif en moest zich dus, terwijl de maag in de borstholte lag, aan de cardia onder een scherpen hoek weder naar boven ombuigen, terwijl de pylorus vlak onder de cardia nabij den rand der opening gelegen was en het duodenum in de buikholte terug bleef.

De opening in het middelrif bevond zich aan de linkerzijde, in het spierachtige gedeelte van dit orgaan, op de plaats waar de pars costalis zich met de lumbalis vereenigt. Zij bezat eene langronde gedaante en was met haren grootsten middellijn schuins gerigt, van de laatste ribbe naar het onderste gedeelte van de linker kwab van het centrum tendineum. De lengte bedroeg 58, de breedte 32 streep. Zij naderde tot op 15 streep tot het centrum tendineum. De randen der opening waren gelijk en glad, zonder eenige verharding en met een weivliesbekleedsel, de vereeniging van borst- en buikvlies, bedekt. Dit sereuse vlies was aldaar voor het grootste gedeelte dik en wit; alleen aan den benedenrand der opening bleek het zeer dun en bewegelijk op eene daaronder gelegene massa los bindweefsel, dat aldaar in plaats van spierweefsel gevonden werd. Hield men de opening onder water, dan zag men ter plaatse waar de rand met een dikker weivlies bekleed was, eenige teedere vlokvormige aanhangsels, die men ligtelijk voor flarden van een gescheurd vlies (dat welligt de opening vroeger sloot) zoude kunnen hebben aangezien. Onder het mikroskoop bleek het echter, dat deze aanhangsels, duidelijke vertakte kolfvormige vlokjes waren, welke fraaije vaatlissen vertoonden en in allen deele overeenstemden met die vlokjes, welke op weivliezen zoo veelvuldig worden aangetroffen. In den naasten omtrek der opening was het middelrif niet verdund, maar vertoonde, uitgezonderd aan den benedenrand, alwaar geene spiervezels gevonden werden, eene tamelijk dikke spierlaag.

Welke was nu de aanleidende oorzaak van zoodanigen plotselingen dood? Moet men denken aan eene versch onstane scheur in het middelrif? Er is niets gevonden, wat hiervoor zou kunnen pleiten. De gladde gelijke rand der opening, het gemis van ontstekingsverschijnselen, het ontbreken van alle bloedstorting uit het middelrif, bewijzen daartegen. Veeleer getuigt alles wat wij opmerkten, dat men hier met een zeer oud gebrek te doen heeft. Dat toch reeds in een vroeg levenstijdperk, waarschijnlijk zelfs reeds vóór de geboorte, het binnen dringen der buiksingewanden in de borstholte moet hebben plaats gevonden, blijkt uit den weinig ontwikkelden toestand der linker long en vooral uit de meerdere welving van de borstkas aan deze zijde. De hevige aanvallen van benaauwdheid, waaraan de jongen vroeger leed, zijn vermijden van sterke ligchaamsbeweging, zijne voorovergebogene houding, waren ingelijks verschijnselen van dat gebrek. De meerdere dikheid der serosa aan dat gedeelte der opening alwaar het doorgeslipte ingewand het meest wrijving moest veroorzaken, de ontwikkeling van vlokjes (voor wier vorming wrijving van twee weivliesoppervlakten een begunstigend moment schijnt te zijn), op die zelfde plaats, bevestigen insgelijks de stelling, dat er eene, gedurende geruimen tijd aanhoudende, beweging der ingewanden binnen de opening moet hebben plaats gevonden. Dat eindelijk

de omvang van het buiksingewand dat sich bij voortduring in de borstholte ophield, niet gering moet geweest zijn, mag men afleiden uit de genoemde duidelijke uitzetting der linker ribbestreek, ofschoon hierbij voor een gedeelte ook de werking der musculi intercostales (externi) moet in aanmerking komen, welke namelijk door het gebrek in het diaphragma noodzakelijk sterker dan gewoonlijk moesten functionneren.

Houden wij nu bij dit alles in het oog, dat er geene gevallen bekend zijn van middelrifsbreuken, die spontaan na de geboorte ontstaan zijn, zoodat BOCHDALEK hiervan zelfs de mogelijkheid ontkent, zoo mogen wij, zonder groot gevaar van dwalen, wel aannemen, dat in ons geval ingelijks een aangeboren toestand aanwezig was.

Moet de dood dan aan incarceratie worden toegeschreven?

Wij kunnen de aanwezigheid van darmbeknelling in ons geval niet geheel ontkennen. Het colon toch vertoonde, op de beide plaatsen waar het met de randen der oening in aanraking kwam, eene geringe bloeduitvating. Deze bezat eene helderroode kleur en ging toen het praeparaat in water gelegd was geworden, binnen twee dagen geheel verloren. Het was dus een versch extravasaat. Aanleiding tot beklemming was er trouwens genoeg, door de gas-ontwikkeling in maag en colon, door de vernaauwing, welke de opening bij elke inademing moest ondergaan, enz. Moge echter het extravasaat als gevolg van beknelling worden beschouwd, de dood kan aan de incarceratie niet worden geweten. Vooreerst was de laatstgenoemde niet zeer hevig, want wij vonden geene zoodanige sporen van drukking aan het duodenum of aan den oesophagus, en ten andere volgt nooit de dood zóó onmiddelijk op de incarceratie, zonder dat zich gangreen of ten minste ontsteking heeft ontwikkeld. Ook de niet zeer hevige pijn, die de lijder ondervond, pleit tegen eene sterke strangulatie.

Wij worden aldus door de uitsluitende methode gedwongen, om den dood toe te schrijven aan asphyxie of aan syncope.

Het is waarschijnlijk dat de hoeveelheid van het in de borstholte ingedrongen buiksingewand allengskens zal zijn toegenomen. Bekend is het trouwens dat door zuiging en persing, zelfs door eene veel kleinere opening, b. v. bij verwonding, eene groote hoeveelheid ingewand kan heengedreven worden. Wij behoeven dus slechts aan te nemen, dat plotseling eene nieuwe hoeveelheid ingewand in de borstholte indrong, en door gasontwikkeling sterk in omvang toenam, om den dood verklaard te zien, door eene meer dan gewone drukking op de long en op het hart. De veneuse kleur van het gelaat zou voor asphyxie kunnen pleiten, maar het ontbreken van eene sterke overvulling van het regter hart, de bleekheid der longen en in het algemeen de weinige bloedrijkdom der verschillende organen op het lijk spreken meer voor syncope.

Het moet voorzeker eenige verwondering baren, dat patient met een zoo gewigtig aangeboren gebrek nog een 15 à 16 jarigen leeftijd heeft kunnen bereiken. Er bestaat een aantal waarnemingen van hernia diaphragmatis bij pasgeboren kinderen, doch de meesten stierven of bij of kort na de geboorte. Slechts zelden werd in die gevallen een langer leven vergund; zeer zeldzaam mogten de patienten er oud mede worden. Misschien zal eene bijeenzetting van hetgeen hieromtrent ter onzer kennis kwam uit zeer verspreide en weinig bekende berigten, den lezer aangenaam zijn. Wij laten het dus hier volgen, er steeds zooveel mogelijk de bij het leven waargenomen verschijnselen bijvoegende.

CHARLES HOLT [1]), zag bij een 2 jarig kind, dat van de geboorte af aan dyspnoea geleden had, de dunne darmen met het mesenterium in de borstholte gedrongen door eene opening, die zich in het diaphragma ter linkerzijde van den oesophagus bevond.

BECKER [2]) vond de maag, de lever en de milt in de borstholte bij een 5 jarig kind, dat op zijn tweede jaar aan dyspnoea was begonnen te lijden. Zoodra het gegeten had, voegden zich hierbij hoest en veelvuldige kolykpijnen. De borstkas was in het bovengedeelte zeer gewelfd. Het diaphragma ontbrak.

---

1) Philos. Transact. A°. 1702, n°. 275.

2) BOYER: Traité d. malad. chirurg. Tom. IV. p. 431. Bruxelles 1828.

Een 7 jarigen leeftijd bereikte het knaapje, van hetwelk door DIEMERBROEK [1]) wordt melding gemaakt. Het was bestendig asthmatisch en door hoest gekweld geweest. Het geheele diaphragma werd gemist en de longen bestonden ieder slechts uit ééne kwab.

In de waarneming van PATERSON [2]) wordt eene 22 jarige vrouw vermeld, die gedurende haar gansche leven bij tusschenpoozen geleden had aan kolykpijn, die uit de linkerzijde zijn oorsprong nam en met stoelverstopping gepaard ging. Kortademigheid werd nooit waargenomen; ook vermogt zij even goed op beide zijden te liggen. Eens nadat zij sterk gedanst had, ontstonden verschijnselen van inwendige incarceratie, waaronder zij stierf. Men vond eene opening in het linker gedeelte van het diaphragma, ovaal van gedaante en met eeltachtige randen, binnen welke een groot gedeelte van het colon was bekneld geraakt.

Een 24 jarigen leeftijd mogt de sterkgebouwde man bereiken, van wien LIEUTAUD [3]) kortelijk melding maakt. Niettegenstaande de maag zoo hoog in de borstholte was opgestegen, dat zij tot achter de clavicula reikte, was er evenwel nooit dyspnoea opgemerkt geworden (! Ref.)

Bij A. COOPER [4]) vonden wij eene 28 jarige dienstmeid vermeld, die van hare kindsheid af aan dyspnoea had geleden. Bij sterkere ligchaamsbeweging paarden zich hieraan pijn in de linkerzijde en hoest, en bij hevige krachtsinspanning klaagde zij over pijn in de maagstreek en over een gevoel alsof er iets in de regter zijde klopte. Eindelijk ontstonden er verschijnselen van incarceratie, waaraan zij stierf. Een gedeelte van het colon en bijna het geheele net werden in de borstholte aangetroffen, ten gevolge van het bestaan eener opening in het middelrif, op 3 duim afstands ter linker zijde van den slokdarm. De rand der opening was glad, doch dikker dan het overige gedeelte der spier.

[1]) VOIGTEL: Handb. d. path. Anat. 1804. Bd. II. p. 183.

[2]) MONRO: Morbid. Anatomy. 1811. p. 540.

[3]) Hist. anat. med. T. I. p. 81. Obs. 208.

[4]) Voorlezingen over de Heelkunde, vertaald door JUNIUS 1842. II. p. 173.

De volgende waarnemingen betreffen insgelijks volwassen menschen.

BARTHOLINUS [1]) vond bij een' man, die langen tijd aan verstoppingen, met hevig braken vergezeld, geleden had, de maag en het net, het duodenum met een groot gedeelte van het pancreas en bijna het geheele colon transversum in de linker borstholte gedrongen, door eene zeer wijde, van een harden rand voorziene opening in de linker helft van het diaphragma.

RIVIÈRE [2]) zag op gelijke wijze de maag in de regter borstholte gedrongen, bij een 44 jarigen persoon, die nooit aan dyspnoea scheen geleden te hebben, schoon hij de vermoeijenissen van de militaire dienst had ondervonden. Dit is te meer te verwonderen, omdat de regter long geheel ontbrak en de linker slechts uit ééne kwab bestond. Er was dus hier meer dan één aangeboren gebrek te gelijk aanwezig.

CHAUVET [3]) verhaalt een geval, waarbij wij echter geneigd zijn te denken meer aan de gevolgen van verwonding dan aan een aangeboren gebrek. Het betreft eenen officier, bij wien de maag, de helft der milt en een gedeelte van het colon in de borstholte werden aangetroffen. Er bestonden twee openingen in het diaphragma: door de eene trad het colon in de borstholte, terwijl het door de andere weder in den buik terugkeerde. Beide openingen bezaten kraakbeenig harde randen en waren innig vergroeid met de ingewanden die er zich door begaven.

Een 40 jarig man, zoo verhaalt CLARKE [4]), die gewoonlijk aan verstopping leed, ondervond dikwijls aanvallen van hoofdpijn en misselijkheid, die zelden langer dan 12 uren aanhielden en met braking eindigden. Nu en dan, vooral na een stevig middagmaal, bemerkte hij pijn in den linker schouder en gevoeligheid in de maagstreek bij drukking. Na een val, waarbij hij 2 ribben brak, verergerden deze verschijnselen, en ten laatste ontstond, ten gevolge van een error

[1]) VOIGTEL: l. l. p. 190.

[2]) BOYER: l. l.

[3]) W. VROLIK: Handb. d. Ziekt. Ontleedk. II. p. 279.

[4]) Transact. of a Society f. t. improv. of med. knowl. II. Art. 8.

diaetae, incarceratie, waaraan de man stierf. CLARKE vond het colon aan de linkerzijde, iets vóór den oesophagus, op 3 duim afstand van de ribben, door een gat in het middelrif heen gedrongen.

Denzelfden leeftijd bereikte de man, wiens geschiedenis wij uit het belangrijk verhaal van J. L. PETIT [1]) leeren kennen. Patient leed van zijne vroege jeugd af herhaaldelijk aan colica, van stikkingsgevaar vergezeld en eindigende in een zeer pijnlijk braken. Deze toevallen ontstonden nimmer, wanneer de maag met spijs gevuld was, en lieten zich ook vaak door het nemen van voedsel verdrijven. Op het lijk vond PETIT bij dezen man eene opening in het regter gedeelte van het diaphragma, teweeg gebragt door van-éénwijking der spierbundels en der peesvezels van het centrum tendineum. Door deze opening was een groot gedeelte van het colon, van het net en van den fundus ventriculi in de borstholte gedrongen. Er bestonden geene adhaesies. PETIT verklaart de waargenomene verschijnselen op de volgende wijze: wanneer de maag en het colon ledig waren, drongen zij gemakkelijk in de opening; van daar colica. Was daarentegen de maag door voedsel in gewigt en in omvang toegenomen, dan daalde zij neêrwaarts, doch bleef daarbij de opening genoegzaam sluiten om te beletten dat niet eenig ander ingewand er indrong. PETIT bootste dit mechanisme gemakkelijk op het lijk na, door de maag en het colon nu eens met lucht, dan eens met water op te vullen. De opening was 2 duim lang en 1 breed.

Wij zullen beneden nog eene andere waarneming van PETIT mededeelen, die insgelijks een volwassen man betreft, en twee, door BOWLES en LUSCHKA bij 50 jarige menschen gevonden middelrifs breuken vermelden. Ook een geval, dat CRUVEILHIER bij eene 75 jarige vrouw waarnam, zullen wij te dier plaatse bespreken, terwijl wij thans nog alleen, om zoo weinig mogelijk terug te houden, ter loops melding maken van de oudere waarnemingen van LEPROTTE en VETTER, in welke wij den juisten leeftijd der lijders niet vonden opgegeven. LEPROTTE [1]) vond bij een oud man eene opening van ouden datum in het diaphragma, door welke een gedeelte van het colon in de borstholte was gedrongen. VETTER [2]) eindelijk trof bij een bejaarden, doch overigens gezonden man, achter de vena cava eene ronde opening, door welke al de dunne darmen in de linker (? Ref.) borstholte waren gedrongen.

Deze zijn de ons bekende gevallen van aangeborene hernia diaphragmatis, welke op lateren leeftijd werden waargenomen. Wij leeren er uit, dat men met zoodanig gebrek niet alleen lang kan blijven leven, maar zelfs somwijlen eene redelijk goede gezondheid genieten. Het kon trouwens verwacht worden, want er zijn verscheidene voorbeelden bekend, waarbij eene middelrifsbreuk, die op lateren leeftijd, door verwonding bijv., ontstaan was, nog vele jaren werd overleefd. Doch over deze spreken wij thans niet.

Voor zoo verre wij weten, werd nog nooit een geval van aangeboren hernia diaphragmatis bij het leven gediagnostiseerd. Onmogelijk is echter zoodanige diagnosis geenzins te achten. In de meeste waarnemingen vonden wij de verschijnselen of niet of slechts zeer onvolledig opgegeven. Men zal echter in het weinige dat wij hierover bijeen verzameld hebben, genoeg aanhechtingspunten aantreffen, om met eenige waarschijnlijkheid in een voorkomend geval den ziektetoestand te kunnen herkennen, ja wij vertrouwen, dat de auscultatie en percussie niet zelden daarbij zoo veel licht zullen kunnen verspreiden, dat de waarschijnlijkheid tot zekerheid moet overgaan. In dat geval zou de waarneming van zoodanigen lijder velerlei, ook wat het mechanismus der ademhaling aangaat, interessante punten van studie kunnen opleveren.

[1]) CRUVEILHIER: Anat. pathol. génér. 1849. I. p. 611.

[1]) MORGAGNI: de sectibus etc. Epist. 54. § 11.

[2]) VOIGTEL: l. l.

(Vervolg en slot hierna.)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

DE WERKING DER PURGERENDE MIDDENZOUTEN. — Nadat LIEBIG de verklaring van de purgerende werking der middenzouten gezocht had in de endosmose, in dier voege, dat voor de sterk geconcentreerde oplossing dier zouten in ruiling komt vocht uit de bloedvaten, die de wanden van de darmbuis doorloopen, en nadat AUBERT die tot nog toe onbewezen uitspraak van LIEBIG door proefnemingen niet bevestigd had gevonden (Zie Weekblad Jaarg. II. p. 389), heeft BUCHHEIM op nieuw dit punt onderzocht en de uitslag van zijne met H. WAGNER ondernomen proeven in GRIESINGER'S *Archiv*. 1854 p. 93, onder den titel: *over de werking van glauberzout* medegedeeld. Hij levert daar het proefondervindelijk betoog van zijn vroeger geuit vermoeden, dat de afvoerende werking van sommige zouten berust op hunne weinige vatbaarheid om zich te diffunderen, waardoor zij in het darmkanaal slechts langzaam opgeslorpt worden en dientengevolge met eene aanzienlijke hoeveelheid water in het benedengedeelte van het darmkanaal aankomen, de daar aanwezige voorraad van meestal vaste faeces verdunnen en die spoediger doen ontlasten. De versnelde peristaltische beweging van het darmkanaal wordt welligt reeds uit de aanwezigheid dier grootere massa vreemde stoffen voldoende verklaard, zonder dat men met AUBERT eene bijzondere werking van het zout op de darmzenuwen behoeft in te roepen.

BUCHHEIM had vroeger in hetzelfde Tijdschrift (1853 p. 217 en volgg.) aangetoond, dat er verband bestaat tusschen de endosmose, het diffusievermogen en de hygroscopiteit van eenig zout. Gelijk bekend is, grijpt er endosmose plaats, wanneer bijv. eene zoutoplossing en zuiver water boven elkander geplaatst door een of ander vlies als tusschenschot gescheiden zijn; denkt men dit vlies weg, dan zal er eenvoudig vermenging dier beide vloeistoffen plaats vinden, zij zullen zich diffunderen. Het derde verschijnsel betreft een zout in vasten toestand nevens water in dampvorm; het zout trekt het water aan en vervloeit. Stoffen, die in een vochtige atmospheer sterk het water aantrekken of die in korten tijd zich gelijkmatig met water vermengen, bezitten een laag, de overige een hoog endosmotisch aequivalent. De endosmotische aequivalenten verhouden zich dus juist omgekeerd als de affiniteit der zouten tot het water (hun diffusievermogen). AUBERT nu, zegt BUCHHEIM, heeft wel het ongegronde van LIEBIG's uitspraak aangetoond, dat namelijk de afvoerende zouten aan het bloed water zouden onttrekken en daaraan hunne werking verschuldigd zouden zijn; maar daarmede is nog niet bewezen, dat de affiniteit dier zouten voor water in het geheel geen invloed heeft op hunne verhouding in het darmkanaal. BUCHHEIM herinnert aan zijne vroeger geuite meening, dat de afvoerende werking van sommige zouten berust op hunne weinige vatbaarheid om zich te diffunderen en tracht dit op de volgende wijze te betoogen: Hij ging in de eerste plaats na, hoe twee zouten van zeer ongelijk diffusievermogen, waarvoor chlorsodium en sulphas sodae gekozen worden, zich in het ligchaam verhielden. BUCHHEIM en WAGNER namen ten dien einde proeven op twee gezonde mannen B. en W.; wij nemen de vrijheid daarvoor te zeggen »op zich zelve." Een voorbereidend deel van het onderzoek was de bepaling, uit de waarneming van meerdere dagen, der gemiddelde hoeveelheid zwavelzuur en chloor, die met hunne urine dagelijks werd uitgescheiden; voor het laatste bedroeg dit bij beide nagenoeg evenveel, teweten 6,84 grammen beantwoordende aan 11,3 grammen keukenzout; aan zwavelzuur werd door B. 1,741 gr., door W. 2,105 uitgewaterd. Het gehalte hunner faeces aan zwavelzuur bleek zeer gering en dat aan chloor bijna niet noemenswaardig te zijn. Voorts bleek, in overeenstemming met de door GRUNER en HEGAR verkregen resultaten, dat de dagelijksche gang der uitscheiding door de urine van chloor- en zwavelzuurverbindingen na den maaltijd een maximum bereikt, hetwelk voor de chloorverbindingen vroeger invalt dan voor het zwavelzuur. Na deze voorafgaande bepalingen, waarvan hier slechts de hoofdpunten aangestipt zijn, ging men over tot het onderzoek van de chloor- en zwavelzuuruitscheiding onder den invloed van het gebruik van sulphas sodae en chlorsodium. Ter kennisname van den gang van het onderzoek zij het volgende voldoende: B. en W. namen des morgens elk een once glauberzout, geven kortelijk de daaropvolgende gewaarwordingen aan, vermelden het noodige omtrent den stoelgang en geven verder aan, hoeveel zwavelzuur gedurende een paar dagen door de urine wordt uitgescheiden; na aftrek der bovengenoemde gemiddelde hoeveelheid wordt berekend, hoeveel glauberzout het overblijvende zwavelzuur vertegenwoordigt. Uit de vergelijking hiervan met de ingenomen hoeveelheid blijkt, hoeveel met de faeces verwijderd, hoeveel in het ligchaam teruggebleven of in het darmkanaal in zwavelwaterstof is ontleed; die ontleding was door AUBERT nopens de sulphas magnesiae aangestipt en werd ook hier bevestigd.

Uit de eerste reeks van proeven blijkt, dat na eene dosis glauberzout die aldra sterke buikrommeling en neiging tot stoelgang teweegbragt, de urine, welke denzelfden en den volgenden dag geloosd werd, des te rijker was aan zwavelzuur hoe minder ontlastingen door het purgeerzout waren teweeg gebragt, terwijl dit zelfs het geval was bij het opzettelijk ophouden der ontlasting. Daaruit volgt blijkbaar, dat het grooter gehalte aan zwavelzuur in de urine afhing van den langeren tijd, die het glauberzout in het darmkanaal vertoefde en gedurende welke het in de gelegenheid was om te worden opgenomen in het bloed om later te worden uitgescheiden met de pis. Dit moest nog duidelijker blijken, wanneer kunstmatig de ontlasting na het innemen van het zout werd tegengegaan. Daartoe werden gebezigd of opiumtinctuur, gtt. 40, of acet. morph. ½ gr. of tannin 20 gramm.; zij bragten bij W. teweeg, dat den eersten dag, toen hij des morgens 20 gramm. sulph. sodae had ingenomen, niet zoo als gewoonlijk drie stoelgangen volgden, maar dat die den eersten dag geheel uitbleef. Dien eersten dag bevatte de urine zeer veel zwavelzuur;

den tweeden dag slechts weinig en den derden dag niets meer dan de gewone hoeveelheid; met den tweeden dag was dus reeds al het glauberzout uit het ligchaam verwijderd, gelijk bleek en uit de daaraan beantwoordende hoeveelheid zwavelzuur, die reeds met de urine was uitgescheiden en uit het ontbreken van overtollig zwavelzuur in den zeer dunnen copieusen stoelgang, die den derden dag na het innemen van het purgeerzout gevolgd was; de spaarzame ontlasting van faeces op den tweeden dag bevatte er daarentegen half zooveel van, als dien dag door de urine werd uitgescheiden. Daarmede strookt zeer goed de door MILLON en LAVERAN gemaakte waarneming, die na groote afvoerende doses van *sal Seignette* minder ontledingsproducten er van in de urine wedervonden dan na kleinere dosis. Dezelfde waarnemers zagen bij eenen apoplecticus eene dosis van 40 gramm. van dit purgeerzout geene ontlasting teweeg brengen, maar geheel en al in de urine overgaan.

Het door AUBERT opgevatte onderzoek aangaande den invloed van het min of meer verdund zijn van zoutoplossingen (Verg. Weekbl. II. p. 389) achtte B. met het oog op zijne stelling van belang verder te vervolgen. De uitkomst der door W. genomen proeven met 10 gramm. glauberzout, zoowel in poedervorm als in verschillende oplossingssterkte, welke dosis niet zoo sterk werkt of men kan met eenige inspanning de ontlasting tegengaan, was geheel in overeenstemming met het reeds gevondene. Den eersten dag werd zeer veel, den tweeden dag nog maar een weinig van het glauberzout door de urine verwijderd, zoodat met de uiterst geringe hoeveelheid, die later met de faeces werd uitgescheiden, bijna geheel de hoeveelheid zout in een paar dagen hoofdzakelijk door de nieren weder uit het ligchaam verwijderd was en dit wel op bijna dezelfde wijze, om het even of het sal Glauberi als watervrij gegloeid zout in poedervorm met drooge diëet dan wel in min of meer verdunde oplossing en onder rijkelijk waterdrinken was ingenomen. Het laatste bevestigt de door AUBERT uit zijne proeven voor sulphas magnesiae afgeleide stelling, dat de hoeveelheid water geen invloed heeft op de werking van het purgeerzout.

De medegedeelde onderzoekingen maken het waarschijnlijk, dat de afvoerende werking van het glauberzout slechts zoo lang duurt, als het zich in het darmkanaal bevindt, want de stoelgangen zijn slechts zoo lang minder consistent dan gewoonlijk als zij glauberzout bevatten, ook openbaart zich de gewone werking in het geheel niet, wanneer het zout tijd genoeg heeft om in het bloed over te gaan. Wanneer dit zoo is, dan mag ook het zout, onmiddelijk in het bloed gebragt, geene afvoerende werking hebben. AUBERT had in één proef op een hond (Zie Weekbl. II p. 389) na inspuiting van sulph. magn. in de aderen diarrhoe zien ontstaan, maar de bewijskracht van dit eene geval valt bijna weg tegenover de door B. verkregen uitkomsten. Hij spoot twee honden eene hoeveelheid, die in de maag gebragt diarrhoea teweeg bragt, in de aderen en zag daarop geen vermeerderde noch dunne ontlasting volgen. Hij herhaalde die proef nog eens met dezelfde uitkomst. Het zwavelzuurgehalte der faeces bleef onveranderd, maar dat der urine was den eersten dag sterk vermeerderd, zoodat het overtollige 17 der 20 toegediende grammen vertegenwoordigde; den tweeden en derden dag bevatte de urine nog veel meer zwavelzuur dan gewoonlijk. De gezegde vier proeven geven genoeg regt om de door AUBERT beweerde werking van sal Glauberi op de darmzenuwen van uit het bloed voor ongegrond te verklaren, en de in een zijner twee proeven (in de andere bleef de inspuiting van het purgeerzout zonder effect) waargenomen diarrhoe aan ééne andere oorzaak dan het in den darm gespoten zout toe te schrijven.

Wij komen nu tot een ander gedeelte van het onder BUCHHEIM'S medewerking in WAGNER'S dissertatie behandelde onderwerp: Hoe namelijk het keukenzout zich verhoudt vergeleken met het glauberzout. De proeven daartoe in het werk gesteld zijn tweederlei. Vooreerst werd van beide tegelijk eene dosis genomen, ten tweede werd alleen keukenzout genomen. Uit de eerste reeks van proeven bleek, dat beide zouten een verschillenden tijd behoeven om door de urine weder te worden uitgescheiden. Het keukenzout, dat een grooter diffusievermogen bezit dan het glauberzout, verschijnt in de eerste drie uren in eene betrekkelijk grootere hoeveelheid in de urine. In het tweede drietal uren, waarin het keukenzout aanzienlijk afneemt, rijst de hoeveelheid uitgescheiden glauberzout en bereikt 9 uren na de inname het maximum, om van nu af aan te minderen, terwijl de uitscheiding van het ingenomen keukenzout reeds geheel voleindigd is. Bij B., waar *twaalf* uren na het innemen der beide zouten stoelgang volgde, werd minder glauberzout in de urine gevonden, dan bij W., omdat die pas na 24 uren ontlasting had. Het ontbrekende quantum glauberzout werd nagenoeg in de faeces gevonden, die daarentegen slechts sporen van chloor of chlornatrium bevatteden. Opmerking verdient in het voorbijgaan, dat de 10 grammen glauberzout tezamen met 5 grammen keukenzout sterker aandrang tot ontlasting teweeg brengt, dan dezelfde hoeveelheid van het eerste alleen genomen. Eene herhaling der proeven voerde tot hetzelfde resultaat en leerde tevens, dat het passeren van het keukenzout door het ligchaam door de tegenwoordigheid van het glauberzout niet noemenswaardig gewijzigd wordt.

Er werden nu verder proeven genomen met keukenzout alleen. Daarop volgde heftige dorst, later buikrommeling en neiging tot ontlasting, doch na drie uren waren deze verschijnselen geweken en verder werd er niets afwijkends ook niet in de consistentie der op den gewonen tijd ontlastte faeces bespeurd. De analyse der urine van telkens drie uren leerde, dat de grootste hoeveelheid keukenzout reeds na korten tijd in het bloed overgaat en dat daarvan in den loop van een uur of zes weder een groot gedeelte door de urine verwijderd wordt. Bij het innemen van keukenzout vindt men het niet in zijn geheel in de faeces en urine terug, zoo als dit met het glauberzout het geval was; de

reden daarvan ligt denkelijk in den meer aan het organisme vreemden aard van het laatste, terwijl keukenzout er een zeer gewoon en tot velerlei einden dienend bestanddeel van uitmaakt.

De reden waarom keukenzout spoediger dan glauberzout uit het darmkanaal in het bloed en uit het bloed in de nieren komt, is geene andere dan die waarom het zich sneller met water vermengt, spoediger in een toestel voor endosmose het dierlijk vlies doordringt, de grootere affiniteit namelijk die het heeft voor water, zijn grooter diffusievermogen.

Het best voor purgeermiddelen zijn juist die zouten geschikt, welke een gering diffusievermogen hebben. Wanneer men aan de na een gift keukenzout en na een gift glauberzout ontstaande neiging tot ontlasting niet toegeeft, zal die, overigens eerst even sterke, aandrang na het keukenzout in korten tijd ophouden en de op den gewonen tijd ontlastte faeces bevatten er niets van; na het glauberzout echter zal de aandrang voortduren en de faeces zullen ook den anderen dag daarvan nog vrij veel bevatten en zullen wateriger zijn dan gewoonlijk.

Daar de purgerende zouten wegens hun gering diffusievermogen langeren tijd in het darmkanaal verblijven, zoo kan men ook door kleine herhaalde giften dezelfde werking verkrijgen, mits de tijd die tusschen twee opvolgende giften verstrijkt, korter is dan die gevorderd wordt voor het overgaan van het middel in het bloed. LAVERAN en MILLON zagen van een hoeveelheid *sal Seignette*, die in eens genomen purgeerde, geene werking, wanneer zij bij kleine doses gedurende 8 à 10 uren opgebruikt werd.

Het schijnt dus vrij zeker, dat de na sulph. sod. opkomende bespoediging van de peristaltische beweging en het geringe diffusievermogen van dit zout de beide hoofdoorzaken zijn van zijne purgerende werking. Hoe werkt het op het darmslijmvlies? Dat het daaraan water onttrekt, zoo als LIEBIG wilde, is niet juist; de waterige faeces hangen meer af van het door het zout in het darmkanaal teruggehouden van het water, waarmede het verbonden is. Dat de werking van het glauberzout ophoudt, zoodra het in het bloed gekomen is, pleit niet voor eene sterke aandoening van het slijmvlies, zonder deze toch kan men zich niet wel eene sterkere afscheiding voorstellen. Wanneer men eerst de werking van het glauberzout kent, dan kan men op die kennis voortbouwen en bijv. aan kunstmatig daardoor opgewekte diarrhoe de kracht en werkingwijze van ontlasting-stoppende middelen bestuderen. Eenige dergelijke proeven met Tr. thebaica, met acet. morph. schijnen te leeren, dat het niet juist is, wanneer men aan morphium minder stoppende werking toeschrijft dan aan opium. Het schijnt dat beide op gelijke wijze werken, door tijdelijk de functie der sensible en der motorische zenuwen te belemmeren en aldus de peristaltische beweging tegen te houden. Door het langer in het darmkanaal terugblijven van het glauberzout, tastte dit de mucosa sterker dan gewoonlijk aan, bragt een catarrh teweeg, wier verschijnselen lang, nadat opium en morphium hadden uitgewerkt, zich nog bleven vertoonen.

Het welligt te uitvoerig verslag van BUCHHEIM's onderzoek moge gedeeltelijk daarin zijne verontschuldiging vinden, dat de daarbij gevolgde methode evenmin als aan de vroeger door AUBERT resultaten in het overigens degelijke handboek der artsenijleer van C. G. MITSCHERLICH (vergel. de laatste aflev. III. 2. 1854) de behoorlijke opmerking is geschonken, terwijl van den anderen kant dit tot eigen onderzoek zeer geschikt onderwerp nog stof voor menige dissertatie bevat.

TEGENGIF BIJ SUBLIMAATVERGIFTIGING. — Naar aanleiding van het onder de rubriek Wetenschappelijke mededeelingen in het vorige nummer van dit Weekblad pag. 110 geplaatste, over magnesia-hydraat als tegengif bij sublimaatvergiftiging, is het welligt niet overbodig, de aandacht te vestigen op een tegengif, dat reeds vroeger is aangeprezen en volgens daarmede genomen proeven niet alleen goede diensten doet bij vergiftigingen met sublimaat of andere kwikverbindingen, maar ook bij vergiftigingen met andere metaalverbindingen. Ik bedoel het door DUFLOS in Bd. 95 van het Archiv der Pharm. medegedeelde tegengif, waarvoor hij den naam oxysulphuretum ferri cum magnesia voorslaat en dat als volgt bereid wordt:

Drie oncen ammonia liq. van 0,970 s. g. worden volkomen verzadigd met zwavelwaterstof, de verkregen sulpho-hydras ammonicus in eene goed sluitende flesch met drie ponden gedestilleerd water verdund en hierbij onder omschudden eene oplossing van 2½ onc gekristalliseerde sulphas ferrosus in 16 oncen water gevoegd. De flesch wordt daarna geheel met water gevuld en goed gesloten, waarna men laat bezinken. Zoodra het praecipitaat bezonken is, wordt de bovenstaande heldere vloeistof afgeheveld en nieuw water opgegoten, hetgeen nog eenige malen herhaald wordt, totdat het praecipitaat behoorlijk is afgewasschen. Tevens lost men 2 oncen sulphas ferrosus in een pond heet gedestilleerd water op, giet de oplossing in eene goed sluitende flesch, voegt hierbij 1 onc met water afgewreven magnesia usta en laat het mengsel, na de flesch geheel met water gevuld en gesloten te hebben, bezinken. Nadat ook dit bezinksel behoorlijk is afgewasschen, wordt het te zamen met het van de vorige bewerking verkregen bezinksel in eene goed sluitende flesch bewaard onder den bovengenoemden naam. Met dit tegengif zijn in der tijd door Dr. FRIEDRICH te Breslau allezins voldoende uitkomsten verkregen (Zie Preuss. medic. Vereinszeitung n°. 27—29. 1847.)

Dr. J. E. DE VRIJ.

PITIRIASIS VERSICOLOR. — Dat bij deze ziekte vrij constant eene parasiet (microsporon furfur) in de epidermis voorkomt, is laatstelijk weder bevestigd door de onderzoekingen van GUDDEN, die eene naauwkeurige beschrijving heeft gegeven van hetgeen hem door het microscopisch onderzoek hieromtrent gebleken was (Archiv. f. phys. Heilk. XII. 3. 1853). Ofschoon nu omtrent het voorkomen dezer parasiet bij pitiriasis versicolor, na meerdere hieromtrent gemaakte onder-

zoekingen (ROBIN, EICHSTÄDT, e. a.), geen twijfel meer behoeft over te blijven, is desniettemin de betrekking, waarin deze parasiet tot de ziekte zelve staat, nog onbekend. Of door het overbrengen van het epiphyton de ziekte wordt overgeplant, is nog niet gebleken. Inentingen hebben bij pitiriasis v. tot nu toe een negatief resultaat gegeven. Ook de besmettelijkheid dezer ziekte wordt door de meeste schrijvers niet erkend. Daarom is der mededeeling waardig, wat STARTIN hieromtrent zegt waargenomen te hebben bij zijne lijders in het hospitaal voor huidziekten (Med. Times et Gaz. Dec. 17—1853). Hij zegt, wel is waar, geene parasiet te hebben kunnen vinden, maar de besmettelijkheid dezer ziekte voor eene uitgemaakte zaak te houden. Hij geeft zeven gevallen op, welke hij uitkiest uit vele andere, die hij tot staving van dit zijn gevoelen zoude kunnen bijbrengen.

Bij zes dezer gevallen had de mededeeling plaats van den man op de vrouw, of omgekeerd, na het huwelijk, vóór hetwelk de besmette persoon geen spoor dezer ziekte had gezien en ook in de familie geene diergelijke huidziekte bekend was. Een geval, waar de ziekte van de moeder, die reeds 22 jaren aan deze ziekte leed, op hare kinderen overging, is zeker het minst bewijzende. Het meest afdoende is het volgende geval. Een persoon van 30 jaren had deze huidziekte reeds vier jaren op de borst en den buik. Twee jaren geleden was hij gehuwd. Binnen weinige weken na het huwelijk kreeg ook de vrouw dezelfde ziekte op hare borst. De man ging naar Amerika en zijne vrouw keerde weder bij hare familie terug. Van hare vier zusters, bij welke deze vrouw nu en dan sliep, kregen drie eveneens pitiriasis versicolor. C. v. Y.

LUPUS. — Bij deze aan de behandeling dikwijls weêrstand biedende ziekte, waartegen gewoonlijk plaatselijk verschillende bijtmiddelen worden aangewend, vinden wij een ander plaatselijk middel, aangeraden door Dr. POHL (VIRCHOW'S Archiv. VI. 2. 1853). Dit plaatselijk middel is het mes, waarmede de zieke deelen van de gezonde worden afgezonderd. Hij raadt dit aan op grond van de door Prof. BARDELEBEN gemaakte plastische operaties bij lupus; waaruit gebleken was, dat de zieke deelen met het mes naauwkeuriger en zekerder van de gezonde worden afgescheiden dan met bijtmiddelen; — dat de op de excisies volgende talrijke obliteraties der vaten de bij lupus eigenaardige neiging tot congestie verminderen, en zoo de recidiven tegengaan; — dat de misvorming van het gezigt na de behandeling met het mes minder is; — dat de wonden in het lupeuse weefsel spoedig aanéén-kleven en fijne cicatrices vormen. Hierbij echter moet gezorgd worden om de draden en naalden zoo spoedig mogelijk weg te nemen, daar de naaldwonden in het lupeuse weefsel reeds na 10—12 uren etter geven, en deze suppuratie de fijne cicatrisatie zoude kunnen verhinderen; zoodat men hier met voordeel van collodium gebruik zal kunnen maken.

Volgens deze aanbeveling van Dr. POHL zoude men dus kunnen beproeven, om bij den lupus met het mes de zieke deelen uit te snijden. Vooral bij den lupus hypertrophicus of exuberans zal deze behandelingwijze te pas kunnen komen. Men mag echter niet verwachten, dat deze plaatselijke behandeling alleen voldoende zal zijn. Het is toch bij deze ziekte eene bekende zaak, en wij voor ons hebben het eveneens ondervonden, dat de plaatselijke middelen ontoereikend blijven, zoo lang geene algemeene behandeling hare uitwerking op de zieke deelen nog niet heeft vertoond. De plaatselijke middelen zullen hoogstens de genezing kunnen bespoedigen, of, en dit pleit voor het mes, de misvorming tegengaan. Zonder plaatselijke middelen verkrijgt men ook genezing. In twee gevallen van lupus exulcerans hebben wij eene uitnemende werking gezien van het inwendig gebruik der levertraan, zonder eenig ander middel, in hooge giften toegediend (12—16 lepels daags). Het eene geval betrof een jongeling van zestien jaren, die reeds een geruimen tijd met verschillende andere algemeene en plaatselijke middelen was behandeld, zonder dat hierdoor de ziekte was verminderd. Onder het gebruik der levertraan is hij spoedig genezen. Twee jaren zijn sedert verloopen en geene recidive is nog gezien. C. v. Y.

INGEZONDEN STUKKEN.

Antwoord aan den Heer F. J. S.

In N°. 10 van Jaarg. 1854 van dit Weekblad werd door den Heer F. J. S. ons commissie-werkje: »*Verschil tusschen de Pharm. Belgica* enz. aangekondigd. — Het is mijn doel volstrekt niet, eene antikritiek te leveren, maar ik wilde alleen de redenen uiteenzetten, welke ons daartoe geleid hebben, bij het opsommen der verschillende zelfstandigheden de oude, zelfs ter naauwernood meer gebruikte namen op den voorgrond te zetten, hetgeen door Rec. wordt afgekeurd. — Een vak als het onze, hetgeen, wat de therapie aangaat, bijna alleen op geschiedenis berust, omdat wij op de ervaring van anderen onze eigene behandeling moeten gronden, heeft volstrekt noodig eene vaste en onveranderlijke terminologie, eene terminologie, die geheel en al onafhankelijk is van den vooruitgang der wetenschap. Juist omdat er reeds zooveel verouderde namen bestaan, wordt dikwijls de beoordeeling van de therapie onzer voorgangers zoo moeijelijk, soms zelfs ondoenlijk. — Onze bedoeling met het op den voorgrond zetten dier oude namen was dus geene andere, dan om die namen weder in gebruik te brengen, terwijl wij nu nog weten wat het is. Over eene eeuw zoude men dit misschien reeds niet meer weten. De juistheid der benaming van eene zaak is immers geheel onverschillig, wanneer een ander slechts weet, wat daarmede wordt bedoeld. Buitendien veranderen tegenwoordig de nieuwe namen bijna elk jaar, naarmate dat de wetenschap andere grondbestanddeelen in

de gebezigde zelfstandigheden vindt. Wil men een voorbeeld van de barbaarscheid en onwelluidendheid der nieuwere benamingen, die voor de ouderen in geen opzigt behoeven onder te doen, wij noemen slechts het: *Hydrargyricum praec. alb.*, hetgeen in de Ph. Neêrl. wordt genoemd : *Chloretum Hydrargyricum et Amididum Hydrargyricum*, om niet te spreken van de namen der zelfstandigheden, die onze Rec. zelf als voorbeeld aanhaalt. Het was dus omdat wij zelf reeds de moeijelijkheid der verwarde terminologie hadden ondervonden, dat wij van onze zijde daarnaar streefden, ten minste dien hinderpaal in de uitbreiding onzer kennis uit den weg te ruimen.

Dr. I. LEONIDES VAN PRAAG.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

ENGELAND. — In de zitting der staats-commissie, gehouden te New-Castle aan de Tyne, ten einde onderzoek te doen naar de oorzaken van de verschrikkelijke verwoestingen door de *Cholera* in die stad in het vorige jaar aangerigt, heeft de voorzitter uit de voor hem liggende verslagen berekend, dat de epidemie aan de stad alleen voor geneesmiddelen en begrafeniskosten 3800 p. st. gekost had en dat gedurende 8 jaren wekelijks 50 p. st. zouden vereischt worden, om de weduwen en hulpelooze betrekkingen te ondersteunen. Bovendien waren reeds door den vicaris eenige duizenden ponden gecollecteerd en uitgedeeld. Er zijn ook 200 vereenigingen voor onderlinge ondersteuning in de stad: wanneer men het door elke van deze uitbetaalde gemiddeld op 500 p. st. berekent, verkrijgt men nog bovendien eene som van 10,000 p. st. (*The Lancet.*)

PARIJS. 10 Maart. — Dr. DAREMBERG, reeds vroeger door den Minister van onderwijs tot het onderzoek in verschillende boekerijen van geneeskundige handschriften als anderzins naar het buitenland gezonden, is weder met hetzelfde doel, op last van gemelden Minister, naar Duitschland en Italië vertrokken. Dr. CATS BUSSEMAKER is hem als secretaris toegevoegd.

— De Societé de Médecine de Caën heeft, om te beantwoorden vóór 1° Maart 1855, de volgende prijsvraag uitgeschreven: »Exposer d'une manière générale et sommaire les progrès réels qu'a fait l'art de guérir depuis le commencement de ce siècle, spécialement sous le rapport de la pratique, faire de ces progrès une appréciation judicieuse fondée sur l'expérience et indiquer ceux qui restent encore le plus à désirer." De prijs bestaat in een gouden medaille ter waarde van 300 francs.

— Aan de Faculté der Sciences te Parijs is eene nieuwe leerstoel van algemeene physiologie ingesteld en ter vervulling daartoe benoemd de bekende physioloog Dr. CLAUDE BERNARD.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — De thans heerschende verheffing der *Cholera*-epidemie schijnt gelukkig nog weinig voortgang te maken. Te Parijs zijn nu van 15 Febr. tot 15 Maart 59 gevallen voorgekomen, waarvan alleen 52 in het Charité hospitaal. In Engeland vertoont zij zich op verschillende plaatsen, als te Leeds, te Cork in Ierland (waar sedert 21 Febr. tot 18 Maart 65 gevallen met de helft overledenen voorkwamen), te Glasgow vooral, waar nu van 14—17 Maart minstens 80 personen er aan bezweken; Londen blijft vrij, sedert 5 weken zijn er geene gevallen voorgekomen.

In Spanje heeft de cholera in de laatste maanden in vrij hevige mate gewoed, volgens berigten van 8 Maart kon de epidemie toen als geëindigd beschouwd worden.

— Den 17den Maart is in den ouderdom van 69 jaren overleden de Heer B. J. VAN DIEREN, Med. Doctor te Lisso; den 20sten Maart de Heer G. VAN DER MEER, Med. Chir. et art. Obst. Doctor te Drachten in den ouderdom van 48 jaren.

GRONINGEN. — De Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in deze Provincie, heeft in hare vergaderingen van den 10den en 11den dezer geëxamineerd als en bevorderd tot Apothekers voor eene stad M. SCHEEPERS, J. J. LICH en K. GROENEVELD GZ. en tot droogisten J. J. BEUTUM en H. J. SPAARLBOOM.

BIBLIOGRAPHIE.

H. Brauser: Die Cholera-Epidemie des J. 1852 in Preussen. Statistische Zusammenstellung. Berlin, 1854. Hirsehwald. 18 ngr.

E. Henoch: Klinik der Unterleibs-Krankheiten. 2 Bd. Berlin, 1854. Hirschwald. 1⅓ thl.

R. Leubuscher: Die Pathologie u. Therapie der Gehirn-Krankheiten. 1e Abth. Berlin, 1854. Hirschwald. 1 thl.

M. Meijer: Die Electricitat in ihrer Anwendung auf pract. Medicin. Berlin, 1854. Hirschwald. 1 thl.

S. Graham: Lectures on the Science of human Life. New Edit. London, 1854. Horsell. 6 s.

Household Medicine and Surgery. n°. 1. London, 1854. Orr. 6 d.

S. Knaggs: Unsoundness of Mind considered in relation to the Question of responsability for Criminal Acts. London, 1854. Churchill. 4 s. 6 d.

Phrenology, Psychology and Pneumatology; or the importance of Training the whole Being. By an Improviser. London, 1854. Chapman. 2 s.

J. O. N. Rutter: Human Electricity; the means of its Development, illustrated by Experiments. London, 1854. Parker and Son. 6 s.

W. Baly and *W. W. Gull*: Reports on Epidemic Cholera, drawn up at the desire of the Cholera Committee of the Royal College of Physicians. London, 1854. Churchill. 16 s.

G. Ch. Child: On indigestion and certain bilious Disorders often conjoined with it. 2° Ed. London, 1854. Churchill. 6 s.

J. Dalrymple: Pathology of human Eye. Part 9. London, 1854. Churchill. 1 p. st.

T. D. Morell: Elements of Psychology. New Ed. Part 1. London, 1854. Theobald. 7 s. 6 d.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 1 APRIL 1854. 13.

KLINIEK.

WAARNEMING VAN EENE AANGEBORENE MIDDELRIFSBREUK BIJ EEN 15JARIGEN JONGEN;

BENEVENS

EENIGE OPMERKINGEN OVER HET ONTSTAAN VAN DERGELIJKE BREUKEN.

DOOR Dr. J. M. SCHRANT.

(*Vervolg en slot van blz.* 117).

Wij willen thans eenige oogenblikken ons bezig houden met het ontstaan der middelrifsbreuken, een onderwerp, dat minder de aandacht schijnt getrokken te hebben, dan het wel verdiende.

In den physiologischen toestand staat de benedenoppervlakte van het diaphragma onder sterkere drukking dan de bovenoppervlakte. Men denke slechts aan de compressieve werking der buikspieren, en aan de drukking, die de opvulling van de maag en van de darmen, van de pisblaas enz. uitoefent. Als momenten, die alleen vóor de geboorte in aanmerking komen, noemen wij ook nog den omgekeerden stand van de vrucht in utero, waarbij de buiksingewanden ook door hun gewigt op het middelrif drukken en, zoo als BOCHDALEK opmerkt, de kromming van de lengteas des ligchaams naar voren, benevens het aanpersen der dijen tegen den onderbuik. Is eenmaal de functie van het diaphragma als inademingspier begonnen, dan drukt het telkens de buiksingewanden neder en wordt door deze met gelijke kracht teruggedrukt. Te gelijker tijd oefent het op de organen der borstholte eene zuigende werking uit, waarbij het onder anderen te kampen heeft met de werking der overige inademingspieren en met de contractiliteit der longen. Het is dus vooral gedurende de inademing, dat het drukkingsverschil tusschen de boven- en de benedenoppervlakte van het diaphragma aanmerkelijk mag genoemd worden [1]).

Geen wonder dus, dat er buiksingewanden in de borstholte binnendringen, wanneer eenig gedeelte van het middelrif aan de drukking geen genoegzamen weerstand kan bieden.

Het gemakkelijkst vindt deze ectopie plaats, wanneer een grooter of kleiner gedeelte van het middelrif oorspronkelijk niet gevormd is geworden [2]). In de talrijke waarnemingen, waarbij zoodanig gebrek beschreven werd, blijft het echter soms onzeker, of men de gevondene opening niet veeleer als gevolg van eene zeer vroegtijdige scheiding van den zamenhang moet beschouwen.

In andere gevallen werden wel aanvankelijk de borst- en de buikholte door een tusschenschot volkomen van elkander gescheiden, maar bestonden er in het middelrif zwakke plaatsen, welke aanleiding gaven tot het binnentreden van buiksingewanden in de borstholte.

Als zoodanig komen het eerst in aanmerking de gewone openingen voor den doorgang van slokdarm, vaten en zenuwen. Deze

---

[1]) Minder juist is het dus, wanneer CRUVEILHIER bij het bespreken van het geval, dat door hem Livr. XVII wordt afgebeeld, aanneemt, dat de longen eene drukking op het middelrif uitoefenen. Dezelfde aanmerking geldt de raadgeving in »die Chirurgische Praxis der bewährtesten Wundärzte unserer Zeit, 1841 Bd. II p. 608, alwaar, volgens HAGER wordt aanbevolen, dat men den lijder aan hernia diaphr. eene langzame en diepe inademing late doen, ten einde door de uitzetting der longen de ingewanden in de buikholte terug te brengen.

[2]) Conf. W. VROLIK, l. l. p. 278. en Weekblad 1853 p. 237.

openingen kunnen òf oorspronkelijk wijder dan gewoonlijk zijn, òf door zwakken bouw van hare randen of door mechanisch geweld, uitgezet zijn geworden. Zij schijnen echter minder dan men a priori zou verwachten, voorbeschiktheid te geven tot hernia. Wij vonden namelijk slechts enkele hiertoe behoorende waarnemingen te boek gesteld.

Zij betreffen bijna uitsluitend de opening voor den oesophagus. De doorgang van vaak volumineuse stoffen, naar boven of naar beneden, door den slokdarm, zal voorzeker tot zoodanige verwijding somwijlen aanleiding kunnen geven, vooral tijdens de uitademing. Reeds MORGAGNI [1]) vermeldde, dat hij de genoemde opening ziekelijk verwijd had gevonden en LITTRE [2]) nam waar, dat bij een hond, na herhaalde vergeefsche pogingen tot braken, de maag daardoor in de borstholte was gedrongen. Bij een schaap zag PEIJER [3]) iets dergelijks. CLAUDERUS [4]) vond bij een jongeling, die onder hevige braking was gestorven, de maag, de milt en een gedeelte van het omentum, door het foramen oesophagi in de borstholte getreden. KLINKOSCH haalt, behalve dit geval, ook nog eene waarneming van SCHOBER aan, waar hetzelfde gat doorgang verleende aan een gedeelte van het ileum, bij een lijder aan scirrhus hepatis, die onder hevige brakingen stierf. Deze gevallen zijn echter allen op lateren tijd, door de hevige inspanning van het braken, ontstaan. Aangeboren evenwel was het door BONN [5]) afgebeelde, alwaar door een zeer wijd foramen oesophagi de milt en 't grootste gedeelte der maag, onder voor-zich-heendringing van het buikvlies, in de borstholte waren geraakt.

Dat de opening voor de vena cava, hoewel ook deze door MORGAGNI [6]) wijder dan gewoonlijk werd aangetroffen, zoo weinig aanleiding geeft tot hernia, moet voorzeker toegeschreven worden aan den stevigen bouw van het centrum tendineum en aan de beschutting, welke de omvangrijke lever aan deze plaats verleent.

De opening voor de aorta geeft eveneens weinig of geene gelegenheid daartoe, wegens hare achterwaartsche ligging en hare beschutting door de dikke crura diaphragmatis.

Dat overigens, zonder eene zoodanige gunstige dispositie der deelen, eene opening in het diaphragma zelfs niet door hare kleinheid beschermd is tegen het doordringen van buiksingewanden, blijkt uit de niet zeldzame gevallen, waar gestokene wonden er toe aanleiding gaven, zoo als men in chirurgische boeken vermeld vindt. Doch over deze waarnemingen spreken wij thans niet. Eene mededeeling van ST. ANDRÉ [1]) mogen wij echter niet met stilzwijgen voorbijgaan. Deze vermeldt hoe eens, na voorafgegane hevige pijn en pogingen tot braking, welke aangezet werden door een emeticum, een gedeelte van het colon, het net en het pancreas, in de borstholte waren ingedrongen door de opening, door welke een tak der nervi intercostales (sympathici?) zich in de buikholte begeeft. Daarbij was de vena pancreatica gebarsten, zoodat de linker borstholte met bloed gevuld werd gevonden. Welke zenuw hier eigenlijk bedoeld wordt, is ons niet regt duidelijk. Misschien moet men denken aan den splanchnicus minor, die niet altijd op hetzelfde punt het middelrif doorboort en voor welken niet zelden eene bijzondere opening aanwezig is, kort boven de zamenkomst van het ligamentum arcuatum externum met het internum [2]). Hoe dit ook zij, in allen gevalle schijnt de hernia door eene zeer kleine opening te zijn heengedrongen.

Eene der veelvuldigste aanleidingen tot het ontstaan van middelrifsbreuk wordt gegeven door de aanwezigheid van tusschenruimten tusschen de spierbundels van het diaphragma.

[1]) l. l. Epist. 37 § 30. Epist. 54 § 12.
[2]) W. VROLIK l. l. p. 279.
[3]) MORGAGNI l. l. Epist. 54 § 11 en 12.
[4]) KLINKOSCH de herniarum divisione Prag 1764 p. 188.
[5]) Tabul. anat. chir. 1828 tab. XX.
[6]) l. l. Epist. 54. § 37.

[1]) Philos. Transact n°. 351, VOIGTEL, l. l. p. 192, noemt in plaats van ST. ANDRÉ den naam van PLATNER. Bij hem heet het »der zweite Unterrippennerv.", terwijl MORGAGNI l. l. § 11 »nervus alter intercostalis" zegt; beide wat raadsclachtige uitdrukkingen. In het oorspronkelijke opstel lazen wij: »the chink which remits the intercostal nerve to the viscera of the abdomen."
[2]) WILSON, the anatomist's Vade mecum. 1842 p. 191.

Enkele zoodanige tusschenruimten bestaan er in den normalen toestand. Soms echter wijken de spierbundels verder dan gewoonlijk van een, of vindt men dergelijke hiaten op ongewone plaatsen.

Als een gedeelte van het diaphragma, dat aldus tot een zwak punt wordt en voorbeschiktheid erlangt voor hernia, moeten wij in de eerste plaats noemen de min of meer driehoekige ruimte, welke aan weêrszijde overblijft tusschen den spierbundel, die van het kraakbeen der 7de ribbe ontspringt en die, welke zijn oorsprong neemt van het zwaardvorming uitsteeksel. Deze plek, alwaar dus tusschen het borst- en het buikvlies geene spier aanwezig is, was reeds aan de oudere ontleedkundigen bekend. LARREY deed zelfs den voorslag, om vandaar uit de punctie van het pericardium te verrigten. Het ontstaan van hernia op deze plaats wordt nog gemakkelijker, wanneer, zoo als somwijlen gebeurt, de spierbundel die van den processus ensiformis ontspringt, gemist wordt.

Zie hier eenige waarnemingen:

LEPROTTE [1]) vond achter het zwaardwijze uitsteeksel eene opening in het diaphragma van 2 duim diameter, door welke een gedeelte van het colon de borstholte was binnengedrongen.

Eveneens behoort te dezer plaatse eene waarneming van J. FOTHERGILL [2]). Deze schrijver vermeldt namelijk eene aangeborene opening aan den voorkant van het middelrif, welke zich van het borstbeen en de linker ribbekraakbeenderen, in de gedaante van eene halve maan tot aan het centrum tendineum uitstrekte. De maag, het ileum ter lengte van 3 palm, en een gedeelte van het colon, waren door dit gat in de linker borstholte getreden. Het kind stierf op den ouderdom van 10 maanden en had van de geboorte af eene zeer snelle ademhaling getoond, waarbij het onder het zuigen dikwerf in hevige benaauwdheid geraakte gepaard met braking. Overeindzitten werd beter verdragen dan eene liggende houding, terwijl ook eene vastzittende kleeding den toestand dragelijker maakte.

CRUVEILHIER, die in zijn bekend plaatwerk, insgelijks de aandacht vestigt op deze zwakke plaats, vermeent, dat er bij volwassenen dan vooral gevaar van hernia ontstaat, wanneer zich daar eene massa vetweefsel ontwikkelt. Al groeijende zoude deze de vezels van een dringen en opstijgend in het cavum mediastini antici, gevolgd worden door het peritonaeum. Dit laatste maakt dan een breukzak, in welken zeer ligt buiksingewanden binnendringen. Dit moge in enkele gevallen aldus plaats vinden, maar als regel is dergelijke verklaring zeker onnoodigerwijze zamengesteld. De omstandigheid toch, dat hier eene zwakkere plaats bestaat, geeft, dunkt ons, reeds een toereikend moment. Ook vonden wij in de drie volgende waarnemingen van zoodanigen vetklomp geene melding gemaakt, hoewel de mogelijkheid blijft bestaan, dat die vroeger aanwezig was en opgeslorpt werd.

De eerste is van LUSCHKA [1]). De hernia, welke deze beschrijft, werd aangetroffen op het lijk van een 50jarigen, krachtig gebouwden man, die aan apoplexie gestorven was. Op welken leeftijd de breuk ontstaan was, viel niet te bepalen, omdat het gebrek bij het leven niet vermoed werd. De maag, het net en een groot gedeelte van het colon en van het duodenum lagen in de linker borstholte. Genoemde organen waren met elkander en met de breukpoort vergroeid. De opening bezat de grootte van een handpalm en strekte zich van den linker rand van het borstbeen achter de kraakbeenderen der drie onderste valsche ribben, tot aan het centrum tendineum uit.

Deze waarnemingen leeren ons, dat het pericardium geen genoegzaam beletsel oplevert voor het tot stand komen der bedoelde hernia. Het wordt weggeschoven. De volgende twee gevallen ontstonden daarentegen aan den regter kant.

BOWLES [2]) zag namelijk op het lijk van een 50jarigen man, in de regter borstholte een breukzak, welke uit de vereeniging van het buik- en ribbevlies bestond en de maag, het net, het duodenum en het colon transversum bevatte. De breukopening lag zeer

[1]) MORGAGNI, l. l. Epist. 54, § 12.

[2]) Philos. Transact. n° 478, p. 11.

[1]) ROSER u. WUNDERLICH'S Archiv. 1847.

[2]) T. P. TEALE, Leerboek der onderbuiksbreuken, vertaald door A. G. VAN DER HOUT 1849, p. 239.

nabij de regter zijde van den processus ensiformis.

Goblet [1]) eindelijk zag op deze zelfde plaats eene ronde opening, binnen welke een stuk van het colon transversum was beklemd geraakt. Ook hier bestond een breukzak.

Een ander zwak punt in het diaphragma, dat voor de theorie van het ontstaan dier breuken van groot gewigt is, verdient te meer onze aandacht, omdat de beteekenis er van door stierling[2]), hyrtl, bourgery, en jacob en anderen werd over 't hoofd gezien, ja door sommigen die plaats niet eens vermeld wordt. Wij bedoelen het vereenigingspunt van het buitenste gedeelte der pars lumbalis diaphragmatis met de achterste spierbundels der portio costalis. Deze plaats wordt door de ontleedkundigen zeer verschillend beschreven en vertoont zoo velerlei afwijkingen, dat het moeijelijk wordt te zeggen, wat hier als norm moet aangemerkt worden. Wilson b. v. beeldt in zijn Vade mecum een peesachtigen boog af, die zich van den proc. transversus des 1sten lendenwervels uitstrekt naar den benedenrand en den punt der laatste ribbe en gevormd wordt door den bovenrand van het voorste blad van de aponeurosis musculi transversalis. Deze boog, het ligamentum arcuatum ext.) bedekt den m. quadratus lumb. Een tweede kleinere eesachtige boog (lig. arcuat. internum) loopt volgens hem van het ligchaam van den 2den lendenwervel tot aan den processus transv. van den 1sten en bedekt den m. psoas. Van beiden deze boogen ontspringen spiervezels, die de ruimte tusschen de crura externa en de pars costalis diaphragmatis, opstijgende naar het centrum tendineum, min of meer volledig aanvullen. Bourgery en jacob geven in hunne fraaije afbeeldingen eene in de hoofdzaak hiermede overeenstemmende voorstelling. Zij teekenen er echter nog andere peesachtige versterkingsbundels bij, die echter, evenmin als de ligamenta arcuata, in elk geval aanwezig zijn. Waar genoemde ligamenta ontbreken, worden natuurlijk de spiervezels, die er van ontspringen, insgelijks gemist en het diaphragma op die plaats verzwakt. Dat dit gemis niet zeldzaam is, getuigt ook m. j. weber [1]). Het verklaart, waarom op de afbeeldingen van albinus en die door vele latere ontleedkundigen zijn overgenomen, ook slechts aan eene zijde een spierboog of een ligamentum arcuatum voorgesteld wordt, terwijl aan de andere zijde alleen eene driehoekige ruimte gezien wordt, welke voorbeschiktheid geeft tot het ontstaan van hernia. De dunheid van het middelrif op deze plaats, noopte e. a. lauth [2]) te zeggen: »il faut user de précaution en disséquant la partie postérieure de la voûte du diaphragme là où un éraillement de ses fibres laisse la plèvre à nu."

Het moet teregt verwondering baren, dat schrijvers, zoo als klinkosch, cruveilhier, bourgery en anderen, welke op de voorbeschiktheid wezen, die sommige zwakke plaatsen van het middelrif voor hernia bezitten, de laatst besprokene plek met stilzwijgen voorbijgaan. De eenige, die in deze leemte voorzien heeft, is bochdalek in zijne grondig bewerkte verhandeling »Ueber angeborne Zwerchfellbrüche" [3]). Deze schrijver acht het zelfs waarschijnlijk, dat *de meeste* aangeborene middelrifsbreuken op de aanwezigheid van deze »achterste middelrifsopening" gegrond zijn. De opening, zegt hij, is meestal driehoekig, zeldzaam boogvormig, nog zeldzamer dwars-ovaal. De onderste valsche ribbe vormt als 't ware hare basis, waarbij zij onmerkbaar verdwijnt aan het bovenste gedeelte van de voorvlakte van den m. quadratus lumborum. Ter zijden wordt de opening begrensd door het buitenste of derde crus diaphragmatis en door den laatsten spierachtigen tand van de pars costalis. De opening wordt gesloten door een vlies, dat uit twee bladen bestaat. Het bovenste blad behoort tot de pleura en is er losjes over heen gespannen; het onderste blad is peesachtig en bestaat uit eene dunne voortzetting van de fascia iliaca. Dit laatste blad is innig verbonden met de randen der opening. Slechts zelden ligt tusschen deze twee bladen eene alsdan zeer dunne spierachtige uitbreiding. Soms vond hij de ope-

[1]) Ibid. p. 240.

[2]) De hernia diaphr. Heidelb. 1834.

[1]) Handb. d. Anat. 1845. Bd. I. p. 580.

[2]) Nouveau manuel de l'anatomiste, Bruxelles 1837.

[3]) Prager Vierteljahrschr. 1848.

ning door een dunnen spierbundel in tweeën gedeeld. In zeldzame gevallen is de opening zoo groot, dat de laatste tand der pars costalis niet van de 12de, maar van de 11de ribbe ontspringt. Bij pasgeborenen vond hij de opening gewoonlijk ongeveer 1½ duim lang en evenzoo breed. Bij misgeboorten is zij niet zelden grooter. Zij wordt, bij geringen omvang, van onderen meestal door de bijnier bedekt en is dus aldaar niet door het buikvlies bekleed.

Nu is het bekend, dat een eenvoudig vliezig deel minder weêrstand biedt aan drukking dan een spierachtig. Geen wonder dus, dat in sommige gevallen buiksingewanden, met ter zijde schuiving van nier en bijnier, het buikvlies als een zak in de opening voor zich henen dringen. Is aldus eenmaal een breukzak in de borstholte gevormd geworden, dan kan deze later òf scheuren, òf door resorptie allengskens verdwijnen, zoodat de ingewanden vrij in de borstholte geraken. Daarna kan de breukpoort meer en meer in wijdte toenemen, zoo zelfs, dat men na eenigen tijd zou kunnen meenen, dat een gedeelte van het middelrif oorspronkelijk ontbroken heeft. Tot zoo verre BOCHDALEK.

Wij hebben bij dit punt wat langer stilgestaan, omdat de door ons bovenbeschrevene hernia tot de door BOCHDALEK behandelde soort moet gerekend worden, en de verklaring van haar ontstaan in hetgeen hij ons leert te vinden is.

Onder de waarnemingen, die wij bij de schrijvers opgeteekend vonden, waarbij eene breuk gevonden werd aan de achterzijde van het diaphragma, zijn er waarschijnlijk eenige, die op gelijke wijze moeten verklaard worden. Die gevallen zijn echter onmogelijk met zekerheid aan te wijzen, eensdeels omdat men de besprokene plek niet gekend heeft, anderdeels omdat de beschrijvingen te onnaauwkeurig zijn, of eindelijk omdat, als de opening sterk in omvang is toegenomen, haar punt van oorsprong moeijelijk is aan te geven. Zoo mogen wij slechts vermoeden, dat in het door W. VROLIK [1]) afgebeelde geval de opening op de laatstbeschrevene plaats zal ontstaan geweest zijn, doch later bij hare vergrooting zijdelings afweek. Was die vergrooting nog aanmerkelijker geweest, dan zou er slechts een boogwijze overblijfsel van de eene helft van het middelrif te zien geweest zijn, ongeveer zóo als in de afbeelding van M. VAN GEUNS [1]). Eindelijk kon ook nog dit laatste overblijfsel verloren gegaan zijn en alsdan de eene helft van het diaphragma geheel gemist worden, zoo als door G. SANDIFORT [2]) en anderen wordt afgebeeld.

In de waarneming van BONN, welke wij reeds boven hebben aangehaald, schijnt niet alleen een te wijd foramen oesophagi, maar eene vereeniging van dit met de achterste middelrifsopening te zijn aanwezig geweest. De in de borstholte ingedrongen milt met het grootste gedeelte der maag lagen namelijk in een (door het buikvlies gevormden) breukzak, terwijl BONN uitdrukkelijk aangeeft, dat de opening, onmiddellijk boven de bijnier gelegen was. Ook spreekt hij bepaaldelijk van uiteengedrongen spierweefsel.

Wij hebben thans de voornaamste zwakke punten van het middelrif, die aanleiding geven tot het ontstaan van hernia, besproken. Ook op andere punten kunnen de spierbundels van elkander wijken en zóo eene hernia geboren worden, doch tot dusverre kan men hiervoor geene bepaalde plaatsen aanwijzen.

Eene andere, veel minder talrijke, reeks van gevallen, waarbij ectopie van buiksingewanden naar de borstholte plaats vond, berust op eene te groote dunheid en zakvormige verwijding van het middelrif. Het schijnt daarbij, als ware het vliezige en spierachtig uitspansel, dat de borstholte van de buikholte moet scheiden, te ruim gevormd geworden dan dat het een passend tusschenschot zou hebben kunnen opleveren.

Zoo vinden wij eene waarneming van PIJL geboekt [3]), die bij een pasgeboren kind het diaphragma in de gedaante van een zak vond uitgezet, in welken de maag, de milt en een gedeelte van het ileum en van het colon bevat waren.

---

[1]) Het plaatwerk: De vrucht enz. Pl. 69 en 70.

[1]) Verhand. d. Hollandsche Maatsch. v. K. en W. Deel VIII, p. 169.

[2]) N. Verhand. d. 1ste klasse v. h. K. Ned. Inst. VII. p. 147.

[3]) VOIGTEL, l. l. p. 196.

Verder behoort te dezer plaatse het volgende geval van J. L. PETIT [1]). Bij een man, die aan asthma geleden had en welke ziektetoestand steeds door het nemen van voedsel verzacht werd, vond hij namelijk aan de linkerzijde het middelrif zakvormig uitgezet, zonder dat er vaneenwijking van spiervezels bemerkt werd. Binnen den ontstanen zak bevonden zich de maag, het net en het colon, door versch exsudaat te zamengekleefd.

Ook MECKEL [2]) vermeldt een dergelijken toestand bij eene misgeboorte door hem gevonden en afgebeeld. Het diaphragma was aan de linkerzijde zoo sterk naar boven gedrongen, dat de maag, de milt en het grootste gedeelte der dunne darmen hoog in de borstkas te liggen kwamen.

Ten slotte moge hier nog eene mededeeling van CRUVEILHIER [3]) hare plaats vinden. Bij eene 75jarige vrouw, die sinds vele jaren aan hevige doch voorbijgaande kolijkpijnen geleden had en die aan inwendige darmbeknelling stierf, vond hij aan de linker helft van het diaphragma een grooten doorschijnenden zak, die hoog in de borstholte opsteeg en een groot gedeelte der darmen bevatte. Deze zak bestond uit twee bladen, het buikvlies en het borstvlies, tusschen welke de takverbreiding van den linker nervus phrenicus gezien, maar geene spiervezels gevonden werden. De aanwezigheid der genoemde zenuwen is hier zeer opmerkelijk. Men zou er een bewijs in kunnen zien, dat de zak, niet eenvoudig door van elkander dringing van de spierbundels van het middelrif veroorzaakt werd, maar oorspronkelijk door een plaatselijk gemis aan spierweefsel werd te weeg gebragt. Of moet men aannemen, dat de spier over de zenuwen heen werd weggeschoven? Wij wagen het liefst geen bepaald oordeel, te meer, omdat de afbeelding aan duidelijkheid wel iets te wenschen overlaat. Zeker is het, dat in zoodanig geval de vergrooting van de vlakte-uitgebreidheid van het middenrif, even als bij de vorming van andere breukzakken, door rekking en drukking ook genoegzaam kan worden verklaard. —

[1]) CRUVEILHIER, Anat. path. génér. 1849 I. p. 618.
[2]) Tabul. anat. path. 1826 fasc. 4. tab. 32.
[3]) Anat. path. Livr. 17. Pl. 5.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

SCHEIKUNDIGE BESTANDDEELEN DER HERSENEN. — Het onderzoek naar de verhouding van de drie hoofdbestanddeelen der hersenen, (vetten, water en eiwitachtige stoffen) door HAUFF en WALTHER bij verschillende dierklassen en op verschillende leeftijden door SCHLOSSBERGER in het vorige jaar opgevat, is door VON BIBRA op veel uitvoeriger schaal ondernomen en nu, ook met qualitatieve onderzoekingen van hetzelfde orgaan verrijkt, afzonderlijk in het licht gegeven. Hetgeen er na drooging bij 100° en volkomene uittrekking met aether overblijft, vat hij onder den naam *vaste stof* zamen en vindt op deze wijze de zamenstelling der hersenen:

	Vetten. gem.	max.	min.	*Water.* gem.	*Vaste st.* gem.
In 17 proeven bij den mensch	13,86	16,40	11,83	75,77	10,37
» 33 » » zoogdieren	12,66	20,67	7,42	76,02	11,32
» 45 » » vogels	7,41	13,83	5,22	78,22	14,37
» 13 » » amphibiën en visschen	9,52	14,02	6,24	80,36	10,10

Vetgehalte van

	Medulla oblong.	Cerebellum et p. Varoli.	Crura cerebri.	Hemisphaerae.	Corpora striata.	Thalami n. opt.
Bij den mensch	17,06	13,97	14,62	14,58	11,47	11,26
» zoogdieren	19,24	12,91	14,44	11,28	12,72	14,56
» vogels	15,72	11,06		6,57		

Het blijkt hieruit, dat het vetgehalte bij den mensch gemiddeld iets grooter is dan bij de zoogdieren. Rekent men de *medulla oblongata*, die bij den mensch zoowel als bij alle zoogdieren en vogels (bij visschen en amphibiën werden de verschillende deelen niet onderzocht) het meeste vet bevat, tot het ruggemerg, dan wordt dit verschil nog duidelijker. De vogels staan in vetgehalte met de amphibiën op ééne lijn, maar ver beneden de zoogdieren. De hoeveelheid water is bij de zoogdieren niet grooter dan bij den mensch, zoodat de geringere hoeveelheid vet, door een grooter gehalte eiwitachtige stoffen schijnt te worden vergoed. Bij de vogels daarentegen is meer vaste stof, maar ook meer water aanwezig.

Uit de vergelijking der afzonderlijke bepalingen volgt verder:

1°. Dat het vetgehalte der hersenen niet afneemt in ziekten, zelfs niet in die, waarin eene vermagering van schier alle andere organen wordt waargenomen. Bij phthisici staat het vetgehalte boven en onder het door ons opgegeven gemiddelde. Ook blijkt het, dat mesting bij dieren weinig of geen invloed hierop uitoefent: een magere gans gaf 12,14 pCt., een gemeste 12,41 pCt. vet. Zelfs bij dieren, die ten gevolge van inanitie waren gestorven, was het vetgehalte der hersenen niet afgenomen, ofschoon het totale gewigt van het ligchaam om 36 pCt. verminderd was. — Eene uitkomst, die

de vroegere mededeelingen van CHOSSAT omtrent dit laatste punt derhalve bevestigt.

2°. Dat bij de in vrijen toestand levende dieren eene veel meer constante verhouding wordt aangetroffen dan bij onze huisdieren: bij de vledermuis werd op 5 exemplaren 7 pCt. als minimum, 7,6 pCt. als maximum voor het vet gevonden, terwijl dit verschil bij den hond 3,7 pCt., bij het paard zelfs 8 pCt. bedroeg.

3°. Dat onder de verschillende klassen van zoogdieren de vledermuis het minste vet geeft en de knaagdieren hierop volgen. Voor de overige klassen kan er met zekerheid geen constant verschil worden opgegeven, zelfs niet tusschen herbivora en carnivora.

4°. Dat, zoo als ook SCHLOSSBERGER vond, het vetgehalte bij het foetus veel geringer is: vóor de geboorte bij den mensch gemiddeld uit 7 analysen 1,45 pCt., terwijl het op den ouderdom van ½ jaar reeds 7 pCt. bedroeg. Bij embryones van zoogdieren werd dezelfde verhouding aangetroffen. De eiwitachtige stoffen werden hier insgelijks veel lager dan op volwassen leeftijd gevonden; daarentegen waren deze laatste bij oude menschen betrekkelijk in grooter hoeveelheid aanwezig, terwijl het vetgehalte hier over het algemeen iets lager was.

Het onderzoek van de verschillende deelen der hersenen bevestigt de resultaten van HAUFF en WALTHER, dat de grootere hoeveelheid vet in de witte stof, door water in de grijze stof wordt gecompenseerd: een verschil, dat zoo als SCHLOSSBERGER aantoonde bij pasgeborenen niet wordt aangetroffen en derhalve ten duidelijkste voor het hooge physiologische gewigt van de vetten voor de functie der hersenen pleit. Sluit men ook hier de medulla oblongata buiten, dan staan bij den mensch de hemispheren bovenaan; terwijl corpora striata en thalami het minste vet bevatten. Bij zoogdieren en vogels daarentegen is de verhouding omgekeerd, en vooral bij de laatste houdt de geringe graad van ontwikkeling van de hemispheren met het geringe vetgehalte gelijken tred. Met betrekking tot het watergehalte dezer verschillende deelen schijnt men te mogen aannemen, dat het omgekeerd evenredig is aan het vetgehalte. De hemispheren houden bij den mensch na de medulla oblongata het minste water, terwijl zij bij de dieren over het algemeen het meeste bevatten. Bij alle zoogdieren wordt, even als bij den mensch, de geringste hoeveelheid water in de medulla oblongata aangetroffen.

De phosphorusbepalingen, die V. BIBRA van verschillende hersenen verrigt heeft, brengen hem tot het besluit, dat de hoogere dieren meer phosphorus leveren, omdat zij, zoo als uit het voorgaande gebleken is, meer vet bevatten. Bij den mensch, bij zoogdieren en vogels is de hoeveelheid phosphorus in de vetten ongeveer gelijk. Bij krankzinnigen, grijsaards, jonge individuën en embryones werden evenmin belangrijke afwijkingen waargenomen. De waarde van dit phosphorusgehalte schijnt dus voor de functie slechts eene beperkte te zijn en het »Kein Phosphorus-kein Gedanken" van MOLESCHOTT, blijft slechts de uitspraak eener voorbarige phantaisie.

Ook de verhouding van het gewigt des ligchaams tot dat der hersenen, is door VON BIBRA op nieuw nagegaan. De lang bekende daadzaak, dat hoogere dieren in den regel zwaarder hersenen hebben dan lagere, wordt hierdoor op nieuw bevestigd, maar bovendien verschillende uitzonderingen op dezen regel toegelicht, die tot nog toe geheel geïsoleerd stonden. Zoo bleek het vooral, dat waar de quantiteit van den regel afwijkt, de qualiteit deze afwijking vergoedt. Bij den os, het schaap en het paard bijv., waar het gewigt der hersenen tot dat van het ligchaam zeer laag is, werd de hoeveelheid vet betrekkelijk veel hooger gevonden, zoodat juist bij deze dieren die hoeveelheid zelfs hooger is dan bij den mensch. Bij de vogels daarentegen, waar deze verhouding van hersen- en ligchaamsgewigt omgekeerd is, werd een zeer laag vetgehalte aangetroffen. Evenzoo werd bij embryones de verhouding van het gewigt der hersenen tot dat des ligchaams vier of vijfmaal grooter, maar ook hier het vetgehalte veel lager gevonden dan bij volwassenen. Uit zijne onderzoekingen blijkt verder, dat het gewigt der hersenen bij den mensch tot het 20ste en 25ste jaar snel toeneemt, dan op dezelfde hoogte blijft tot het 50ste jaar, om daarna wederom aanzienlijk af te nemen.

Niettegenstaande zijne uitvoerige onderzoekingen omtrent de vetten der hersenen is onze kennis hierdoor niet aanmerkelijk uitgebreid. Hij vindt, behalve cerebrinzuur (20—21 pCt.) en cholestearine (30—33 pCt.), eene reeks van vette zuren, die een zeer uiteenloopend smeltpunt vertoonen. Deze zuren zijn evenwel bij verschillende individuën van dezelfde species niet dezelfde, maar stemmen wel overeen in analoge deelen van de hersenen van hetzelfde individu. Zij schijnen derhalve in voortdurende omzetting te verkeeren. De grijze stof bevat minder cerebrinzuur dan de witte; bij zoogdieren is minder cerebrinzuur dan bij den mensch aanwezig, terwijl de betrekkelijke hoeveelheden der vetten bij lagere dieren niet met zekerheid kan worden opgegeven. Intusschen schijnt de hoeveelheid cerebrinzuur in de lagere dierklassen af te nemen. De glycerine, die uit de hersenvetten verkregen wordt, leidt bij niet van de ontleding van lipyloxyde af, maar van de phosphorzure glycerine-ammoniak, die in de hersenen voorkomt, zoo als GOBLEY aantoonde. Het phosphorzuur, dat in de asch der hersenen optreedt, leidt V. BIBRA voor een deel van het cerebrinzuur, maar ook van de andere vette zuren af.

Bij het onderzoek naar de bestanddeelen van hetgeen door water uit hersenen wordt uitgetrokken is hij niet gelukkiger geweest. Hij vindt de reactie van dit vocht zuur en het bleek hem, dat door koking niet alle eiwitachtige stoffen verwijderd worden. Alle stoffen die door LIEBIG en SCHERER in het spiervocht zijn opgespoord: kreatin, inosinezuur, inosit en hypoxanthin, heeft hij getracht ook hieruit te verkrijgen, maar zonder gevolg. Alleen vindt hij melkzuur en leidt hiervan de zure reactie van het hersenvocht af. Ik kan tot mijn leedwezen deze resultaten van VON BIBRA in het algemeen slechts bevestigen. Ik volgde, even als hij, de door

LIEBIG bij het onderzoek van het spiervocht gebezigde methode, met eene geringe wijziging nogtans die het onderzoek veel gemakkelijker maakt. Het gelukt namelijk niet, zoo als ook V. BIBRA opgeeft, een helder filtraat te verkrijgen, indien men hersenen met water aanwrijft en kookt. Men moet zich vergenoegen met de heldere vloeistof, die er uit hersenen door aanwrijven met water en eenige uren rust verkregen wordt, af te schenken en deze te koken, waardoor dan somtijds met verlies van veel stof een helder filtraat verkregen wordt. Nadat mij de oplosbare toestand van het eiwit der hersenen gebleken was, voegde ik daarom zwavelzuur toe, kookte dan en verkreeg op deze wijze altijd eene volkomen heldere vloeistof, die zich gemakkelijk filtreren liet, maar bij uitdamping nogtans altijd eene zekere hoeveelheid eiwitachtige stoffen afzette. Terwijl ik aldus over meer materiaal beschikken kon, gelukte het mij evenmin eene enkele kristallijne stof uit dit vocht te verkrijgen. Ik gebruikte veelal koeijenhersenen, omdat die in geheel verschen toestand kunnen verkregen worden, maar vond hier althans, zelfs in eene betrekkelijk groote hoeveelheid, geene sporen van melkzuur. Zeker is het, dat het melkzuur niet in die hoeveelheid aanwezig is, dat de vloeistof hierdoor zuur reageert, daar geheel versche hersenen in massa wel eene ligt zure reactie vertoonen, maar met water aangewreven zeker alcalisch reageren, zoo als vooral uitgespotene hersenen van den hond door de afwezigheid van het (roode) bloed ten duidelijkste doen zien. Bovendien zocht ik bij den mensch zoowel als bij verschillende zoogdieren te vergeefs naar ureum. De hersenen werden voor dit doel met water aangewreven, met verdund azijnzuur behandeld en dan gekookt, waardoor alle eiwitachtige stoffen *volkomen* worden verwijderd. In het alcoholisch extract van deze tot droogworden toe verdampte vloeistof ontstaan dan met salpeter- of oxaalzuur wel kristallen, die vooral met oxaalzuur veel overeenkomst met oxalas urei bezitten, maar behandelt men de alcoholische oplossing te voren met baryt, dan worden zij volstrekt niet meer waargenomen, even als GROHÉ op deze wijze geen spoor van ureum uit het spiervocht van kikvorschen kon verkrijgen, dat MOLENSCHOTT hierin had gemeend te vinden. Eene waarneming, die voor de beoordeeling van uraemie van belang is, indien namelijk ook hier de aanwezigheid van ureum even naauwgezet wordt geconstateerd. Men zoude kunnen aanvoeren, dat geringe hoeveelheden ureum door baryt zeer spoedig worden gedecomponeerd, en inderdaad kan dit niet geheel worden tegengesproken, maar verwijdert men de overvloedige baryt zeer spoedig en neemt men de hoeveelheid stof, die men tot dit onderzoek wil bezigen, niet te gering, dan kan de invloed hiervan toch niet zoo groot zijn. Van de aanwezigheid van vlugtige zuren overtuigde ik mij, even als V. BIBRA, ten duidelijkste. Met eenige zekerheid liet zich onder deze mierenzuur aanwijzen, maar de hoeveelheid hiervan was toch ook zeer gering. Behandelt men het waterig extract met baryt, en verdampt men deze vloeistof na verwijdering van de overvloedige baryt door koolzuur, tot droog worden toe, dan verkrijgt men eene stof, die voor een deel ook in alcohol oplosbaar is. Alle pogingen om uit deze in water of in alcohol oplosbare barytverbindingen de organische stof te isoleren of wel met andere bases eene kristallijne verbinding daar te stellen mislukten, zoodat ik ook hiervan voor het oogenblik niets meer kan opgeven.

Ook de anorganische bestanddeelen der hersenen zijn door VON BIBRA nagegaan. Hij vindt, dat de verhouding van potasch en soda ongeveer tusschen die van de asch van vleesch en bloed gelegen is; zwavelzure zouten ontbreken schier geheel en al en chloor is in zeer afwisselende hoeveelheden aanwezig. Bij menschen en zoogdieren bevat de medulla oblongata meer phosphorzure aarden dan de overige deelen der hersenen. Visschen en amphibiën leveren de grootste hoeveelheid anorganische stoffen en onder deze ook een grooter gehalte aan phosphorzure aarden. Ook bij vogels worden meer anorg. stoffen dan bij den mensch en de zoogdieren aangetroffen.

Uit het quantitatieve onderzoek zijn, zoo als men ziet, verschillende niet onbelangrijke feiten gevolgd, die het hooge gewigt van de vetten voor de functie der hersenen duidelijk in het licht stellen. De qualitatieve onderzoekingen hebben een niet zoo »erquickliches" resultaat opgeleverd. De niet kristalliseerbaarheid van de bestanddeelen en de volkomene onbekendheid van het terrein mogen ter verontschuldiging strekken.

Dr. A. HEYNSIUS.

DE REACTIE DER CORPORA AMYLACEA IN BRIGHTSCHE NIEREN. — Nadat onlangs door VIRCHOW (Archiv. f. path. Anat. Bd. VI. p. 268) was medegedeeld, dat de aan plantencellulose eigene reactie van door opeenvolgende aanwending van jodium en zwavelzuur eene paarsche kleur aan te nemen, behalve in de corpora amylacea ook in de zoogenaamde spekmilt voorkomt, had ik reeds vóór eenigen tijd gelegenheid om aan eene zoodanige milt de juistheid van VIRCHOW's opgaaf volkomen bevestigd te zien.

Hoewel ik later bij een struma en verschillende andere pathologische producten, die het aanzien van colloïd hadden, dezelfde reactie beproefde, had ik tot nu toe steeds negatieve resultaten verkregen, tot het mij thans eindelijk mogt gelukken in de corp. Malpighiana van eene BRIGHT'sche nier, uit een lijk, waarvan de milt mede spekachtig ontaard was, dezelfde reactie waar te nemen. De nier behoort tot die soort, welke bij de Engelschen als »large white kidney" bekend is. De glomeruli, welke door achtereenvolgende aanwending van jodium en zwavelzuur en schoone paarsche kleur verkrijgen, onderscheiden zich door hunne bijzondere glans; daarentegen is het meestal niet mogelijk, de afzonderlijke vaatlussen en evenmin de kernen der vaatwanden of van het deze bedekkende epithelium duidelijk waar te nemen.

Of men uit de bovengenoemde reactie tot de aanwezigheid van plantencellulose mag besluiten, dan of

men hier veeleer, zoo als MECKEL wil, aan cholestearine of eene verbinding van cholestearine met andere stoffen moet denken, zullen latere onderzoekingen moeten beslissen. Daar echter reeds FRERICHS in de corp. Malpighiana van BRIGHT'sche nieren somtijds krystallen van cholestearine zegt gevonden te hebben, heeft het gevoelen van MECKEL, naar het ons voorkomt, hier wel de meeste waarschijnlijkheid. J. A. BOOGAARD.

OVER SOLANINVERGIFTIGING. — SPATZIER en MALIK hebben beweerd, dat de runderpest en ook volgens eenige anderen de longziekte bij het vee ontstond door het solanin, dat het vee bij de aardappelvoedering nuttigt. BERGMANN beweerde zelfs, dat de jaarlijks in Beijeren in bepaalde streken voorkomende varkensziekte niets anders dan eene langzaam ontstane solaninvergiftiging zij. Een en ander gaf aanleiding tot eene geheele reeks van proefnemingen in de koninklijke veeartsenijschool te Munchen, waaruit volgde, dat de zoogenaamde varkensziekte, eene ziekte tot de familie der erysipelaceae behoorende, niet door eene langzame solaninvergiftiging ontstaat. Het solanin toch zuiver en in zouten in de maag van varkens gebragt, veroorzaakte zelfs in de enorme hoeveelheid van 30 gr. geen opmerkingswaardig toeval. Ook bij honden werkt dit zelfde alcaloïd eerst in hoogere giften van 10 gr. in de maag gebragt als brakingopwekkend middel, bij zeer verhoogde werkzaamheid der bloedvaten. Injecties echter in de vena jugularis dooden reeds kleinere dieren, wanneer zij 2 gr. bevatten. Bij konijnen werken zelfs zeer kleine giften (1—2 gr.) van het solanin, in het darmkanaal gebragt reeds doodelijk; 2 gr. solanin, in warmen alcohol opgelost of 20 gr. zwavelzure solanin in de vena jugularis van een paard geïnjiciëerd, oefenden geen invloed uit. Het solanin is in het algemeen bij voedering met aardappelen, met of zonder kiemen (uitloopers) niet de oorzaak van het ontstaan van bedenkelijke toevallen of ziekten, het allerminst der longziekte. De dieren nemen in de aan de aardappelen hangende uitloopers, die alleen nog zeer klein zeer rijk aan solanin zijn, veel te min solanin, dan dat dit eenige werking zoude uitoefenen. De kleine uitloopers, dus de rijkste aan solanin, bevatten gedroogd in 50 ponden dus = ongeveer 2½ centenaars versche niet gedroogde, volgens OTTO in de gunstigste gevallen 1 lood solanin, dikwijls slechts 1—2 grammen. Wanneer een varken zelfs 4 pond aardappelen per dag eet, ontvangt het daarmede hoogstens ½ pond versche kiemen, waarin onder de meest gunstige omstandigheden nog geene 24 milligram. solanine zijn. Eene koe zal in het meest buitengewone geval per dag één pond versche uitloopers en dan nog wel bijna alléen lange, minder solanin bevattende kiemen bekomen, dus mogelijk $\frac{1}{12}$ gr. De oorzaak waarom de voedering met raauwe aardappelen en aardappelenloof in de spijsverteringsverschijnselen der dieren zoo veel stoornissen maakt, is in het groote zoutgehalte dezer planteendeelen en het zoogenaamde vegetatiewater gelegen. (VIRCHOW's Archiv. VI. 2.)

BERIGTEN.

BUITENLAND.

FRANKRIJK. — De ondervinding, dat het corps officieren van gezondheid bij de marine niet aan de behoefte voldeed, heeft tot eene nieuwe organisatie doen besluiten. Uit het daarover door den minister van marine uitgebragte rapport in den Moniteur geplaatst, blijkt, dat een groot aantal goede artsen jaarlijks de dienst verlieten; dat aan gemis van genoegzame promotie werd toegeschreven. Daarom is een nieuwe rang van directeur du service de santé en van chirurgin principal gecreëerd. Volgens de nieuwe regeling zullen er voortaan zijn: 1 inspecteur général du service de santé (rang van Schout-bij-Nacht met 10,000 fr. tractement), 3 directeurs du service de santé (commissaire, 7,000 fr.), 3 eerste médecins ou chirurgiens en chef en 3 eerste pharmaciens en chef (scheepskapitein, 5.000 fr.), 4 tweede médecins en chef, 5 tweede chirurgiens en chef en 3 tweede pharmaciens en chef (fregatskapitein, 3,500 fr.), 3 médecins professeurs, 3 chirurgiens professeurs, 3 pharmaciens professeurs, 25 chirurgiens principaux (bataillons chef, 3,000 fr.), 70 chirurgiens 1ste kl., 9 pharmaciens 1ste kl. (scheepsluitenant, 2,400 fr.), 180 chirurgiens 2de kl., 14 pharmaciens 2de kl. (adelborst 1,800 fr.), 140 chirurgiens 3de kl. en 20 pharmaciens 3de kl. (aspirant 1ste kl. 1,200 fr.).

— Den 23 Maart is te Parijs overleden de oudste der chirurgijns PH. ROUX, Hoogleeraar in de chirurgische kliniek aan de Faculté de Médecine, Chirurgijn aan het Hôtel Dieu enz., in den ouderdom van 74 jaren: Alleen overgebleven van zijne tijd genooten als DUPUYTREN en LISFRANC, was hij sedert geruimen tijd de eenige representant van de school van BOYER. Tot kort voor zijn dood is hij de ijverige welwillende voorganger in de kunst gebleven en allen, die zijne kliniek en lessen bijgewoond hebben, hebben daarvan een aangenamen indruk overgehouden. — Zijne letterkundige nalatenschap is niet groot. Wij herinneren aan zijn Parallelen tusschen de Engelsche en Fransche Chirurgie en zijne Traité de Méd. Opératoire, beide werken van vroegeren tijd, de latere waren korte stukken of redevoeringen, zoo als die in het vorige jaar gehouden over BICHAT.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — De *Cholera* is in Engeland weder aan het afnemen, van 17—23 Maart is het dagelijksch aantal sterfgevallen aan cholera te Glasgow van 36 tot op 9 verminderd, het totaal was 125, terwijl het geheele aantal overledenen sedert het begin der epidemie 1280 bedraagt. — Van Parijs worden van 15—22 Maart 38 choleragevallen met 25 overledenen opgegeven; zij kwamen bijna alle in de hospitalen voor. — Een politiek blad meldt, dat de cholera hevig te Petersburg zou woeden.

— Nadat de Rector Magnificus der Utrechtsche Hoogeschool Prof. MULDER, den 27sten Maart eene redevoering in de Nederduitsche taal „over de licht en schaduwzijde van de beoefening der natuurkundige wetenschappen" gehouden had, heeft hij den volgenden dag zijn rectoraat met eene vermelding der lotgevallen der Hoogeschool in de Latijnsche taal nedergelegd en ten slotte medegedeeld, dat hij door den staat zijner gezondheid zich verpligt had gezien, ook zijn Hoogleeraarsambt neder te leggen. Geen wonder, dat deze onverwachte tijding allen, die in de Hoogeschool en het scheikundig onderwijs te Utrecht belang stellen, diep leed heeft gedaan en het hunne beproefd hebben, om zoo mogelijk den Hoogleeraar van zijn voornemen terug te brengen, ten einde zijne talenten voor de Hoogeschool te behouden.

— Door den Geneeskundigen Kring alhier (afdeeling Amsterdam der Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst) zijn in zijne vergadering van 27 Maart tot candidaten voor het hoofdbestuur der M. benoemd: vacature binnen Amsterdam de HH. Chir. P. VAN VOLLENHOVEN (oud-Hoofdbestuurder), Dr. C. C. VAN REES en Dr. J. ZEEMAN; leden buiten Amsterdam, eerste vacature Chir. G. ROMBOUTS te Ingen en Dr. HOFSTEDE CRULL te Meppel, tweede vacature Dr. F J. J. SCHMIDT te Rotterdam en Dr. A. CRAMER te Groningen.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te 's Hage zijn geëxamineerd en bevorderd tot Sted. Heelmeester R. KROL, tot Apotheker H. VAN DER MARK en afgewezen 1 plattelands-heelmeester. (*G. C.*)

DORDRECHT. — Door de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in Zuid-Holland, residerende alhier, zijn in hare zitting, gehouden den 29sten Maart 1854, geëxamineerd en ge admitteerd: JAN ADRIANUS KNOOK en ANTONIUS GERARDUS WILHELMUS GIBBEN voor Droogisten; ENGELINA VROMANS, geb. PRONER en PETRONELLA CORNELIA WOERLEE, geb. VAN DER SCHELDEN voor Stedelijke Vroedvrouwen.

NEERLANDSCH INDIE. — Van het Tijdschrift der „Vereeniging tot bevordering der Geneeskundige Wetenschappen in Neêrlandsch Indie is van den Tweeden Jaargang, Afl. 1 tot 3 verschenen. Uit eene redevoering, door den Heer H. A. SCHREUDER bij gelegenheid van het tweejarig bestaan dier Vereeniging gehouden blijkt, dat zij met vrucht werkzaam is en een duurzaam bestaan belooft. De Heer SCHREUDER sprak bij die gelegenheid over „vereeniging van velen en verdeeling van den arbeid, nuttig en noodig voor de geneeskundige wetenschap en voor de menschheid, heilzaam voor de belangen van den geneeskundigen stand," welke welsprekende rede niet alleen van warme belangstelling in onze wetenschap en onzen stand getuigt, maar ook van de echt wetenschappelijke wijze, waarop de meer positieve rigting van geneeskundigen arbeid in Indie beoordeeld wordt. — De rapporten over de behandelde zieken op Java en Madura van den chef W. BOSCH vinden thans hunne plaats in dit Tijdschrift; men is er echter zeer mede ten achteren, want eerst dat over 1847 is in dit stuk medegedeeld, even als het boven (pag. 52) reeds vermelde vaccine-verslag over 1851.

De furor transitorius of mataglap, waarover reeds vroeger in dit Weekblad (II pag. 498) sprake was, trekt nog voortdurend de belangstelling en leverde den Heer W. VOGLER de stof tot eene uitvoerige mededeeling. Verder bevat dit stuk eenige waarnemingen van Dr. DOIJER, PLOEM, enz. — Wij deelen den wensch en de volgens het thans reeds geleverde, niet ongegronde verwachting van den Heer SCHREUDER, dat dit Tijdschrift voor geheel de Nederlandsche bezittingen in den Oost-Indischen Archipel het middelpunt worde, waardoor alle wetenschappelijke geneeskundigen in deze gewesten met elkander gemeenschap oefenen; de band die hen verbindt, waardoor steeds wrijving van denkbeelden, gedachtenwisseling onderhouden wordt, zoowel ten aanzien van hunne werkzaamheden in de wetenschap als hunne personen zelve.

— Door den Gouverneur-Generaal is tot dirigerend Off. v. Gez. 1ste kl. in de eerste militaire afdeeling op Java bevorderd de dirigerende Off. v. Gez. 2de kl. C. W. B. VOIGT en op nonactiviteit gesteld de Off. v. Gez. 3de kl. C. N. CRUQUE.

BIBLIOGRAPHIE.

Physiological Researches into the Causes of nervous Debility. London, 1854. Piper. 4 s.

T. Wakley: Glycerine in the Treatment of Deafness with Cases. London, 1854. Highley. 3 s.

J. Coghlan: Practical Observations on the History, Nature and Treatment of Cholera asphyxia. Dublin, 1854. Fannin and Co. 1 s.

H. M. Hughes: A clinical introduction to the practice of Auscultation and other Modes of physical diagnosis in Diseases of the Lungs and Heart. 2d Ed. London, 1854. Longman. 6 s.

H. H. Massy: On the examination of Recruits, intended for the Use of Young Medical Officers on entering the Army. London, 1853, Churchill. 5 s.

H. Hunt: On Heartburn and Indigestion. London, 1853. J. Churchill. 5 s.

A. Jamain et *A. Wahu*: Annuaire de médecine et de chirurgie pratiques, pour 1854. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 1.25.

A. Amussat: De la cautérisation circulaire de la base des tumeurs hémorroïdales internes compliquées de procidence de la muqueuse du rectum. 2½ feuill. Paris, 1854. Imp. d'Hennuijer.

Catteloup: Essai d'une topographie médicale du bassin de Tlemcen. 4½ feuill. Paris, 1854. Imp. de Noblet.

A. Anagnostakis: Essai sur l'exploration de la rétine et des milieux de l'oeil sur le vivant du moyen d'un nouvel ophthalmoscope. 4½ feuill. Paris, 1854. Imp. de Rignoux.

J. E. Foucher: Études sur les veines du cou et de la tête. 6 feuill. 4to. Paris, 1854. Imp. de Rignoux.

L. Guitard: Histoire de l'électricité médicale, comprenant l'étude des instruments et appareils, le résumé des auteurs, un choix d'observations. Toulouse et Paris, 1854. Chauvin, Victor Masson. fr. 3.50.

Barby: Notes et Documents pour servir à la topographie médicale d'Orléansville. 2 feuill. Paris, 1854. Imp. de Noblet.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 8 APRIL 1854. 14.

KLINIEK.

VERSLAG OMTRENT 54 IN HET STEDELIJK ZIEKENHUIS TE ROTTERDAM BEHANDELDE GEVALLEN VAN PNEUMONIE, BIJZONDER MET HET OOG OP HET NUT VAN BLOEDONTLASTINGEN IN DEZE ZIEKTE.

DOOR Dr. F. J. J. SCHMIDT.

Wanneer wij het wagen, den lezers van het Weekblad een verslag aan te bieden, aangaande de in het Rotterdamsche Ziekenhuis tot nog toe behandelde gevallen van pneumonie, zoo geschiedt dit geenszins met het voornemen, om iets oorspronkelijks omtrent deze ziekte of hare behandeling aan te voeren. Het is geen nieuw onderwerp dat wij behandelen. Nieuwe ontdekkingen omtrent de pathogenie of de diagnose der ziekte bekennen wij volgaarne niet gedaan te hebben: nieuwe behandelingsmethoden hebben wij niet te vermelden, doch moeten verklaren, ons bij de behandeling voornamelijk te hebben laten leiden door empirische voorschriften, toegepast en gewijzigd volgens hetgeen de regelen der algemeene physiologie en pathologie telkens schenen te gebieden, zoodat wij ons naauwlijks op eene » rationele empirie" durven te beroemen. — Bij den strijd intusschen, die nog steeds wordt gevoerd tusschen voorstanders en vijanden van aderlatingen, bij de herhaaldelijk uitgesprokene verklaring, dat er nog vele waarnemingen gevorderd worden ter beslechting van dien strijd, mogen wij de hoop koesteren, dat de mededeeling der resultaten uit een 54tal waarnemingen aan sommigen niet onwelkom zal zijn.

Zoo als bekend is, heeft men bij het aangevoerde vraagstuk eigenlijk met twee verschillende vraagpunten te doen: 1o. of het mogelijk is, door eene vroegtijdige aderlating het pneumonische proces geheel te coupéren; 2o. of de aderlating, hetzij zeer vroeg, hetzij later in het werk gesteld, in staat is, den gang der ziekte te veranderen (ten goede of ten kwade — DIETL —). Omtrent het eerste vraagstuk geven onze waarnemingen natuurlijk niet het minste licht, daar in een ziekenhuis uit den aard der zaak zelden het 1ste stadium eener pneumonie gezien wordt. Bijna altijd worden de zieken ingebragt met geheel of grootendeels volmaakte hepatisatie; hoogst zeldzaam kan er dus aan coupéren van het proces worden gedacht. Aangaande het tweede vraagpunt daarentegen hebben onze waarnemingen ons gelegenheid gegeven, eenig oordeel te vellen door vergelijking van met en zonder aderlating behandelde gevallen.

Om ons oordeel voor anderen volkomen te regtvaardigen, zou het eigenlijk noodzakelijk zijn, alle de ziektegeschiedenissen geheel getrouw mede te deelen; de overtuiging echter, dat zulk eene, bijna niet de minste afwisseling aanbiedende, lectuur, geen enkelen lezer zou vinden, heeft ons doen besluiten, eene tabel te vervaardigen, waarin zoo beknopt mogelijk het voornaamste omtrent elk geval is aangestipt — en nog is die zoo uitgedijd, dat wij haar slechts schoorvoetende durven aanbieden. Men zal intusschen daardoor in staat gesteld zijn, om desverkiezende eenigzins over de juistheid onzer gevolgtrekkingen oordeel te vellen.

De 54 aangevoerde gevallen zijn alle de gevallen van *genuine* pneumonie sedert de openstelling van het R. Ziekenhuis (November 1851) tot op den 1sten Maart 1854 aldaar voorgekomen: wij hebben alle gevallen van pneumotyphus, pneumonia notha, en die welke, bij bestaande tuberculose of hartziekten bijkomend, min of meer acuut verloopend, een einde aan het leven maken, buitengesloten. Zij zijn aldus verdeeld:

	Mannen.		*Vrouwen.*		*Totaal.*	
	herst.	ovl.	herst.	ovl.	herst.	ovl.
pneumon. dextra	15	3	14	5	39	8
» sinistra	8	3	4		12	3
» cruciata		1				1
» duplex	1				1	
Totaal............	24	7	18	5	42	12



Tabel I. *Mannen.*

Nummer.	Ouderdom.	Uitge-strektheid.	Afloop.	Ziektegang, Behandeling, Aanmerkingen.
1	41 jr.	sinistr. inf.	overl.	Opgen. waarschijnlijk op den 8sten dag, d. z.; voor de opname niet behandeld. 's Avonds laat ingekomen en wegens de verwarde anamnestische opgaven voor phthisicus gehouden. — Pulv. Doveri scr. j. op 10 p. — Den volgenden morgen vroeg plotseling overleden (hepatisatio rubra).
2	42 "	sinistr. inf.	herst.	Opgen. op den 4den dag d. z.; te voren niet behandeld. Decoct. lich. carragh.; gemakkelijke resolutie; op den 7den dag na de opn. reconvalescent; op den 22sten ontslagen.
3	51 "	sinistr. inf.	overl.	Onbekend, hoeveel dagen ziek; 4den dag na de opname begin der resolutie, welke goed vorderde; den 6den dag pericarditis; dadelijk sterke prostratie; den 7den overleden. (decoct. alth. c. tart. emet. gr. v. d. d. 's Avonds p. Dover. scr. β.)
4	17 "	dextr. sup.	herst.	Opgen. op den 4den dag d. z.; te voren niet behandeld. Decoct. alth. c. tart. emet. gr. iij. d. d.; 6den dag na de opn. reconvalescent; 11den dag ontslagen. (hevige nerveuse verschijnselen, potator.)
5	27 "	dextr. compl.	herst.	Opgen. op den 8sten dag d. z.; vóor de opn. behandeld met diaphoretica. Resolutie tijdperk begonnen, doch veel benauwdheid. Décoct. alth. c. tart. emet. gr. jv. d. d.; 3den dag na de opn. begin der reconvalescentie; 16den dag ontslagen.
6	65 "	dupl. inf.	herst.	Habituеel lijdende aan catarrh. pulmon. Onbekend, hoeveelste dag der pneumonie; groote benauwdheid. Decoct. alth. c. tart. emet. gr. ij. extr. opii aq. gr. ij. d. d.; 5den dag na de opn. begin der resolutie; 16den dag tot den gewonen toestand teruggekeerd; eene maand later ontslagen.
7	20 "	sinistr. compl.	herst.	Opgen. op den 5den dag d. z.; Voor de opn. demulcerend behandeld en eene V. S. verrigt; veel benauwdheid. Mixt. oleos. c. tart. emet. gr. jv., later gr. vj. d. d.; 3den dag na de opn. begin der resolutie; 7den dag reconvalescent; 16den dag ontslagen.
8	49 "	dextr. sup.	herst.	Opgen. op den 4den dag d. z.; voor de opn. niet behandeld. Decoct. caragh. c. tart. emet. gr. jv. d. d.; 's avonds p. Dover. scr. β.; 3den dag na de opn. begin der resolutie; 12den dag geheel hersteld (wegens secundaire syphilis nog ½ jr. behandeld).
9	21 "	dextr. inf.	herst.	Opgen. op den 5den dag d. z.; te voren niet behandeld: tevens icterus en intensieve pleuritis. Mixt. met tart. emet. gr. iij, later gr. jv.; 4den dag na de opn. begin der resolutie; 8sten dag reconvalescent, 20sten geheel hersteld ontslagen.
10	26 "	dextra.	herst.	Wierd behandeld wegens chronische catarrh. v. maag en bronchi; pneumonie in het ziekenhuis ontwikkeld. Symptomen v. hepatisatie 3 dagen geklommen. Mixt. met tart. emet. gr. iij d. d.; 4den dag begin der resolutie; einde niet bepaald op te geven, waarschijnlijk omstreeks den 14den dag.
11	42 "	dextr. inf.	herst.	Onbekend, hoeveelste dag, d. z. Habituëele catarrh. pulmon., suspicio tuberculos. Solut. saleb. c. vin. stib. unc. β. Zeer geregt beloop; later behandeld met decoct. lich. Ysl. en lactucar. c. ipecac., 1½ maand na de opn. reconvalescent.
12	38 "	dextr. compl.	herst.	Opgen. op den 3den dag d. z.; daags te voren eene V. S. verrigt. Hoogste graad van benauwdheid, welke eerst ophield, toen de hepatisatie voltooid was. Mixt. met tart. emet. gr. vj. d. d.; 6 dagen na de opn. begin der resolutie; gemakkelijke en snelle reconvalescentie; 17den dag ontslagen.

Nummer.	Ouderdom.	Uitgestrektheid.	Afloop.	Ziektegang, Behandeling, Aanmerkingen.
13	18 jr.	dextra.	herst.	Opgen. op den 6den dag d. z.; niet behandeld. Mixt. met tart. emet. gr. jv, later vj.; 2den dag na de opn. begin der resolutie, welke zeer langzaam vorderde. Geheele reconvalescentie traag, zoodat pat. eerst op den 30sten dag kon ontslagen worden.
14	46 "	sinistr. inf.	overl.	Opgen. op den 7den dag d. z.; niet behandeld. Resolutie reeds begonnen; cyanose, orthopnoe. Mixt. met tart. emet. gr. vj., later p. Dover. gr. x o. ½ h.; 24 uur na de opn. overleden. (Overgang van hepatis. rubra in grisea.) Gezond, krachtig man; geen potator.
15	42 "	dextr. compl.	overl.	Opgen. op den 5den dag d. z. Er zijn 2 aderlatingen gedaan. De zieke werd aangebragt uit Hellevoetsluis (2 uur rijdens); in ellendigen toestand aangekomen, geheel cyanotisch. Opwekkende en deriverende middelen; 6 uur later overleden (hepatisatio rubra pulm. dextr. integri.)
16	41 "	sinistr. inf.	herst.	Opgen. waarschijnlijk op den 8sten dag d. z.; te voren niet behandeld. Decoct. carragh. c. tart. emet. gr. jv d. d.; 4den dag na de opn. begin der resolutie; 10den dag geheel reconvalescent. (Pat. kreeg eenige dagen later door contagium typhus, waarbij volstrekt geene teekenen van localisatie of hypostatische hyperaemie in de longen ontstonden. De reconvalescentie was gemakkelijk.)
17	34 "	dextr. inf.	herst.	Opgen. op den 2den dag d. z., te voren niet behandeld; weinig benaauwdheid. Mixt. met tart. emet. gr. jv. Begin der resolutie op den 3den dag na de opn.; den 7den geheel reconvalescent; op den 15den ontslagen.
18	22 "	dextr. inf.	herst.	Onbekend, hoeveel dagen ziek; te voren niet behandeld. Weinig benaauwdheid. Mixt. c. tart. emet. gr. ij.; 3den dag na de opn. begin der resolutie; tot op den 7den dag werd er geen enkel sputum opgebragt. Overgang in slepende vorm (decoct. lich. Ysl. — pulv. Plummer.); eerst 5 weken na de opn. was de long geheel hersteld. Voortdurend uiterst geringe expectoratie.
19	64 "	dextr. compl.	herst.	Opgen. op den 6den dag der ziekte; te voren niet behandeld. Hepatisatie eerst den 2den dag na de opn. in de geheele long voltooid; 4den dag na de opn. begin der resolutie; 11den dag geheele reconvalescentie; eene maand na de opn. hersteld ontslagen.
20	24 "	dextr. fere compl.	herst.	Opgen. waarschijnlijk op den 7den dag d. z.; niet behandeld. Groote benaauwdheid, dysphorie en zwakte. Dec. alth. c. tart. emet. gr. ij; 's avonds p. Dov. gr. viij; warme kruidenbaden. Begin der resolutie op den 3den, geheele reconvalescentie op den 12den, hersteld ontslagen op den 22sten dag na de opn.
21	52 "	dextr. inf.	overl.	Opgen. op den 8sten dag d. z.; niet behandeld. Bij de opn. geheel cyanotisch en bijna stervende. Sterk emeticum (geen braken); daarna mixt. analeptica en derivantia; 4 uur na de opn. overleden (overgang van hepat. rubra in h. grisea. Oedema pulmon.)
22	31 "	sinistr. compl	herst.	Opgen. op den 3den dag d. z.; niet behandeld. Erge benaauwdheid. Decoct. alth. c. tart. emet. gr. vj — 's avonds p. Dov. gr. vj; 3den dag na de opn: begin der resolutie. De onderkwab bleef steeds gehepatiseerd, onder het gebruik van allerlei expectorantia; 21 dagen na de opn. begon men balsam. peruv. en resin. guajac. te geven en terpentijndampen te laten inademen; 2 dagen later begin van resolutie; langzame herstelling. Ontslagen op den 48sten dag na de opn.
23	45 "	dextr. compl.	overl.	Onbekend begin d. z. Ellendig verwaarloosde bedelaar; geheel ondermijnd gestel. Complete hepatisatie der regterlong. Door de krachtigste middelen geene expectoratie te verkrijgen. Er ontstond ettervorming in de long en op den 4den dag na de opn. pericarditis. Op den 8sten dag overleed de man.

Nummer.	Ouderdom.	Uitge-strektheid.	Afloop.	Ziektegang, Behandeling, Aanmerkingen.
24	38 jr.	sinistr. inf.	herst.	Pneumonie ontwikkeld na een hevigen aanval van delirium tremens, die den lijder ten hoogste had verzwakt. Vergezeld van algemeene bronchitis; hevige benaauwdheid; 8 dagen lang tart. emet. gr. jv. d. d. Geen resolutie; overgang in forma protracta; decoct. inf. C. Per. rubr. et cal. arom.; pil. ex bals. peruv. et resin. guaj. Wijn. Langzame resolutie en herstel; 58sten dag na de opn. volkomen hersteld ontslagen.
25	36 "	pn. cruciat.	overl.	Onbekend begin d. z.; opgen. in den allerhevigsten toestand van delir. tremens, welke elk onderzoek onmogelijk maakte; duidelijk en hevig borstlijden. Groote doses morphine; regendouches. Geene verbetering; overl. 2½ dag na de opn. (Overgang van roode in grijze hepatisatie.)
26	21 "	dextr. inf.	herst.	Opgen. op den 8sten dag d. z.; 3 dagen te voren was eene V. S. gedaan. Tart. emet. gr. jv. d. d. in mixt. Begin der resolutie op den 4den dag na de opn., einde op den 8sten; geen de minste fluimlozing. Uiterst gemakkelijke reconvalescentie. Ontslagen op den 14den dag.
27	48 "	sinistr. inf.	herst.	Opgen. op den 3den dag d. z.; te voren niet behandeld. Algem. bronchitis; groote benaauwdheid. Mixt. c. tart. emet. gr. jv., later gr. vj.; 3den dag na de opn. begin der resolutie; daar deze zeer langzaam vorderde, op den 11den pil. ex bals. peruv. et resin. guajac.; 5 dagen later de long geheel hersteld; 26sten dag geheel hersteld ontslagen.
28	18 "	dextr. infer.	herst.	Pneumonie in het ziekenhuis ontwikkeld. Hepatisatie op den 5den dag compleet. Infus. diaphor. c. tart. emet. gr. jv. d. d.; 's avonds pulv. Dov. gr. x. Begin der resolutie op den 7den dag na de opn. Langzame resolutie, (decoct. lich. Ysl. et rad. helen.) geheel geëindigd op den 21sten dag. Eenige dagen later hersteld ontslagen.
29	34 "	dextr. inf.	herst.	Pneumonie in het ziekenhuis ontwikkeld. Op den 3den dag wegens hevige benaauwdheid V. S. unc. xij. tweemaal hirud n°. xvj. potio nitrosa. dagelijks p. Dov. gr. xvj. Begin der resolutie op den 6den dag d. z., einde op den 10den, geheel hersteld op den 19den.
30	32 "	sinistr. inf.	herst.	Opgen. op den 3den dag d. z. Pneumonie geheel ontwikkeld na de opn. Tevens delirium tremens in matigen graad. Mixt. c. tart. emet. gr. iij, later gr. jv. et vin. opii gutt. xx. Op den 5den dag na de opn. hepatisatie compleet. Op den 12den begin der resolutie. De resolutie ging langzaam, was eerst op den 30sten dag na de opname volkomen geëindigd, op welken dag pat. wierd ontslagen, daar hij tevens volkomen hersteld was.
31	64 "	dextr. inf.	herst.	Opgen. op den 10den dag der ziekte; te voren behandeld met zweetmiddelen. Hepatisatie geheel compleet. Vrij hevige functionele verschijnselen. Decoct. alth. c. tart. emet. gr. jv.; 's avonds p. Dover. gr. vj.; 3den dag na de opn. begin der resolutie, welke in ongeveer 7 dagen geëindigd was. Langdurige zwakte.

Tabel II. *Vrouwen.*

Nummer.	Ouderdom.	Uitge-strektheid.	Afloop.	Ziektegang, Behandeling, Aanmerkingen.
1	38 jr.	dextr. sup.	herst.	In het ziekenhuis ontwikkelde pneumonie bij eene zwakke, cachectische persoon. Tot op de volledige hepatisatie verliepen er 7 dagen. Veel benaauwdheid. Decoct. lich. Ysl. en dec. alb. Sydenh. Begin der resolutie op den 10den dag. Vrij snelle resolutie, hersteld ontslagen op den 20sten dag.

Nummer.	Ouderdom.	Uitgestrektheid.	Afloop.	Ziektegang, Behandeling, Aanmerkingen.
2	36 jr.	dextr. compl.	overl.	Onbekende duur d. z. Zoo goed als stervende aangebragt van een landverhuizersschip. Opwekkende behandeling baatte niets. 12 uur na de opn. overleden (roode hepatisatie.)
3	21 *	dextr. inf.	herst.	Onbekende duur d. z., waarschijnlijk 7de dag; te voren niet behandeld. Complicatie met pleuritisch exsudaat der regterzijde. Mixtur. oleos. c. tart. emet. gr. jv, eenmaal 's avonds p. Dov. gr. xx. Begin der resolutie op den 4den dag na de opn.; einde daarvan op den 12den. Wegens het pleuritisch exsudaat nog eene maand in behandeling gebleven.
4	41 *	dextr. compl.	overl.	Opgen. op den 6den dag d. z.; niet behandeld. Hoogst verwaarloosde, cachectische persoon. Decoct. lich. carragh. Wijn. Aanhoudend inzinken; overl. op den 2den dag na de opn. (roode hepatisatie; slechts hier en daar beginselen van resolutie.)
5	55 *	pn. dextr.	herst.	Onbekende duur d. z.; niet behandeld. Decoct. alth. c. tart. emet. gr. vj., later gr. jv. Spoedig beginnende resolutie; einde daarvan op den 10den dag. Lang in behandeling gebleven wegens chronische bronchitis.
6	19 *	dextr. compl.	herst.	Waarschijnlijk 8ste dag der ziekte; niet behandeld. Complicatie met graviditeit en ulcera syphil. vaginae. Op den 1sten dag na de opn. één emeticum. Begin der resolutie op denzelfden dag. Naderhand decoct. alth. Op den 9den dag na de opn. abortus, op den 12den metritis. De resolutie ging goed voort: op den 21sten dag geheel reconvalescent. Langdurige zwakte.
7	46 *	dextr. sup.	herst.	Opgen. op den 8sten dag d. z.; behandeld met demulcentia. Resolutie reeds begonnen. Decoct. alth. c. tart. emet. gr. iij. d. d. Einde der resolutie ongeveer den 17den dag na de opn. Verdere reconvalescentie zeer snel en gemakkelijk.
8	23 *	dextr. inf.	herst.	Meretrix potatrix; sedert 14 dagen bronchitis. Bij de opn. beginselen van pneumon. infiltratie; 3 dagen later geheele hepatisatie; hevige benaauwdheid. Van dien tijd af mixt. c. tart. emet. gr. iij; 10 dagen later schijnbaar de resolutie geëindigd; goede reconvalescentie, doch spoedig teekenen van abscessus pulmonis, waarvan pat. eerst 2 maanden later hersteld ontslagen kon worden.
9	23 *	dextr.	herst.	Waarschijnlijk 8ste dag d. z.; niet behandeld. Resolutie reeds aangevangen. Complicatie met hevige algemeene bronchitis. Decoct. carragh. c. vin. stib. dr. ij, extr. opii aq. gr. j. Zeer langzame resolutie; langdurig nablijvende catarrh. pulmon. Eerst 1½ maand na de opn. hersteld ontslagen.
10	22 *	dextr. inf.	herst.	Waarschijnlijk 10de dag d. z.; vroeger behandeld met expectorantia. Reeds goede resolutie, welke onder het gebruik van dec. alth. c. vin. stibiat. dr. ij snel voortging. 14 dagen na de opn. herst. ontslagen.
11	25 *	dextr. inf.	herst.	Opgen. op den 5den dag d. z. Er was eene V. S. verrigt. Wegens de hevige pleuritische pijnen, intensieve benaauwdheid en plethorische constitutie herhaalden wij die. Voorts tart. emet. gr. iij d. d. Den volgenden dag begin der resolutie. Op den 4den dag abortus (4°. mense); door terugblijven van bloedcoägula langdurige hinder van bloeding, waartegen adstringentia wierden gegeven. Echter snelle vordering der resolutie; einde daarvan omstreeks den 15den dag. Hersteld ontslagen ongeveer eene maand na de opn.
12	55 *	sinistr. inf.	herst.	Opgen. op den 4den dag d. z.; niet behandeld. Hevige functionele verschijnselen, erge benaauwdheid. Decoct. alth. c. tart. emet. gr. ij. Na eenige dagen ophouden der koorts en functionele verschijnselen, doch geen begin van resolutie. Deze begon pas op den 14den dag na de opname; geen de minste fluimlozing. In 3 dagen bijkans al het exsudaat opgelost; er bleef echter geheel onder aan de long een klein gedeelte geïndureerd. Ontslagen op den 21sten dag.

Nummer.	Ouderdom.	Uitgestrektheid.	Afloop.	Ziektegang, Behandeling, Aanmerkingen.
13	18 jr.	dextr. sup.	herst.	Opgen. op den 7den dag d. z. (?) Ligte functionele symptomen. Decoct. alth. Den 1sten dag na de opn. begin der resolutie, welke in ongeveer 8 dagen afgeloopen was. Gemakkelijke reconvalescentie. Geheel hersteld ontslagen 20sten dag na de opn.
14	55 "	dextr. inf.	overl.	Onbekende duur d. z.; niet behandeld. Ellendige, afgeleefde vrouw. Bij de opname cyanose, stertoreuse ademhaling, enz. Decoct. alth. c. tart. emet. gr. iij. Wijn; 24 uur na de opn. overleden (hepatisatio grisea).
15	25 "	sinistr. sup.	herst.	Onbekende duur d. z. Door verscheidene verwarrende omstandigheden (voornamelijk anamnese en gelijktijdige angina laryngea) gehouden voor vomica in apice pulm. sinistr.; decoct. lich. caragh.; voedend diëet. Tijd der resolutie dus niet regt bekend; 14 dagen na de opn. geheel hersteld.
16	72 "	dextr. inf.	overl.	Onbekende aanvang der pn. Lang aan bronchitis chronica geleden. Afgeleefde, vermagerde vrouw. Hevige benaauwdheid; moeijelijke fluimlozing. Mixt. c. vin. ipecac. dr. ij, extr. opii aq. gr. j. Overl. 2½ dag na de opn. (overgang v. roode in grijze h.)
17	22 "	sinistr. inf.	herst.	Opgen. op den 4den dag d. z. Complicatie met rheumatism. articul. acutus. Vóor de opn. beh. met p. Dov. Calomel en opium magna dosi tot salivatie toe: naderhand infus. diaphor. Snelle resolutie, ongeveer in 14 dagen geëindigd. Reconvalescentie gerekt door de complicatie.
18	55 "	dextr. inf.	herst.	Opgen. waarschijnlijk op den 3den dag d. z.; voor de opn. demulcerend behandeld. Sterke functionele symptomen. Mixt. c. tart. emet. gr. iij. Begin der resolutie ongeveer den 4den dag na de opn. Snelle resolutie. Reconvalescentie wat gerekt. Hersteld ontslagen den 30sten dag na de opn.
19	57 "	pn. dextra.	herst.	Onbekende duur d. z., te voren niet behandeld. Den 1sten dag na de opname wegens dreigende asphyxie, bij een bloedrijk gestel, V. S. unc. x., hirud. n°. xvj. en nitrum. Veel verligting. Naderhand decoct. carragh. c. tart. emet. gr. jv. Den 3den dag na de opn. begin der resolutie, welke goede vorderingen maakte. Den 6den dag onttrok de vr. zich aan onze behandeling. De resolutie was natuurlijk nog niet geëindigd.
20	61 "	dextr. inf.	herst.	Onbekende duur d. z.; niet behandeld. Mixtur. c. tart. emet. gr. jv.; 3den dag na de opn. begin der resolutie; 8sten dag geheel voltooid; 16den dag geheel hersteld ontslagen.
21	70 "	dextr. inf.	overl.	Waarschijnlijk 8ste dag d. z. Vóor de opn. demulcerend behandeld. Zeer zwakke, vermagerde vrouw; had lang aan bronchorrhoe geleden. Decoct. carragh. c. tart. emet. gr. ij., extr. opii aq. gr. β; wijn. Overl. 1½ dag na de opn. (hepatisatio rubra.)
22	69 "	sinistr. inf.	herst.	Opgen op den 3den dag d. z.; niet behandeld. Decoct. carragh. c. vin. ipecac. dr. j., later dr. ij. Eerst op den 3den dag na de opn. hepatisatie voltooid. Op den 6den begin der resolutie, welke snel verliep. Einde niet juist opgeteekend. Gemakkelijke reconvalescentie. Hersteld ontslagen op den 23sten dag.
23	62 "	dextr. sup.	herst.	Onbekende duur; voor de opn. niet behandeld. Algemeene bronchitis; hevige benaauwdheid. Mixt. c. tart. emet. gr. ij. Begin der resolutie den 4den dag na de opn. Spoedige gang der resolutie. Gemakkelijke reconvalescentie. Hersteld ontslagen op den 25sten dag na de opn.

Wanneer men de medegedeelde tabel met het oog op de therapeutische resultaten doorloopt, zullen voornamelijk drie omstandigheden de opmerkzaamheid tot zich trekken: 1o. de betrekkelijk aanzienlijke sterfteverhouding: 2o. het niet onaanzienlijke aantal gevallen, waar de resolutie een gerekt verloop aannam (pn. protracta); 3o. het geringe verschil, dat er over het algemeen tusschen den gang der zonder en met aderlating behandelde gevallen bestond. Wij willen deze drie omstandigheden eenigzins uitvoeriger bespreken en tevens vermelden, welk besluit wij daaruit omtrent de waarde der bloedsontlastingen meenen te mogen trekken. 12 overledenen op een getal van 54 longontstekingen is eene slechte verhouding; wanneer men daarbij uit de tabel ziet, dat er slechts bij één dier overledenen eene aderlating was in het werk gesteld, dan zou men al ligt geneigd zijn, om deze ongunstige verhouding op rekening der onbloedige behandeling te stellen. Gelijk overal, blijkt het echter ook hier bij nadere beschouwing ten duidelijkste, dat de statistiek slechts met de grootste voorzigtigheid op therapeutische vraagstukken mag toegepast worden, daar de stomme cijfers zonder nadere toelichting tot grove dwalingen zouden leiden. De voorname oorzaak toch onzer aanzienlijke sterfte ligt klaarblijkelijk niet in de bijzondere behandelingswijze, doch veeleer aan het *volstrekte gemis van elke behandeling*. Tot het burgerziekenhuis nemen in onze stad de menschen veelal slechts bij hooge noodzakelijkheid hun toevlugt, wegens ligte ziektegevallen komen er weinige in behandeling en bij acute ongesteldheden ziet men de zaak zoo lang mogelijk in: onder allerlei ongunstige verhoudingen blijven de zieken zoolang te huis, totdat er zich in het oog der omstanders regt gevaarlijke verschijnsels vertoonen, d. i. wanneer de lijders dikwijls bijna in stervenden toestand verkeeren; daarbij voegt zich dan nog het transport op een ongunstig tijdperk der ziekte. Eindelijk behooren vele der opgenomenen tot de laagste volksklasse, welker elendige voedingswijze en geringe kracht van resistentie genoegzaam bekend zijn. Tot de eerste categorie van lijders behoorden van de mannen No. 1, 14 en 21, van de vrouwen No. 2, 4 en 14, welke alle op een zeer gevorderd tijdperk der ziekte in genoegzaam hopelozen toestand werden aangebragt, terwijl zij te voren geenerlei geneeskundige hulp en weinig diaetetische verzorging hadden genoten. No. 3 en 23 (mannen) waren cachectische, ondermijnde personen, welker ziekte gecompliceerd werd door pericarditis; no. 25 stierf eigenlijk aan delirium tremens; no 16 en 21 (vrouwen) waren 72 en 70 jaren oud. Allen waren zij personen, welke door eenen voorstander van aderlatingen zouden gerekend worden tot de exceptiën, waar men de aderlating liever moet achterwege laten. Bij no. 15 (mannen) eindelijk, wien 2 aderlatingen waren gedaan, schrijven wij den ongunstigen afloop grootendeels toe aan het vervoer per rijtuig, 1½ uur ver; gedurende dit transport toch was de toestand van den lijder zigtbaar veranderd en hij overleed 6 uren na de opname. Onze groote mortaliteits verhouding zal derhalve wel door niemand worden geweten aan het niet verrigten van bloedsontlastingen.

Van meer gewigt zouden de 11 zonder aderlating behandelde gevallen kunnen schijnen, waar de resolutie een tragen gang aannam, hetwelk zelfs in sommige gevallen met zulke ernstige verschijnselen gepaard ging, dat wij voor een overgang in chronische pneumonie (longverharding, diffuse verettering) beducht waren en in één geval (vrouwen no. 8) werkelijk het ontstaan van een absces moesten aannemen. Vooral belangrijk zoude deze omstandigheid kunnen geacht worden tegenover DIETL's bekende uitspraak, dat aderlatingen over het algemeen den gang van het resolutieproces verlangzamen, terwijl juist de zonder aderlating behandelde pneumonieën het snelst en zekerst zouden resolveren.

Wordt door onze ervaring de omgekeerde beschuldiging gewettigd? zoude door eene aderlating het slepende verloop in de 11 bedoelde gevallen zijn voorkomen geworden? Wij gelooven het niet. In alle geval blijven er nog 25 zonder aderlating behandelde gevallen over, waar de resolutie en reconvalescentie even snel plaats grepen als in de 6 met eene aderlating behandelde gevallen. Doch bovendien gelooven wij ook hier weder

dezelfde schadelijke invloeden te mogen beschuldigen, welke wij zoo even als oorzaken der groote sterfte opgaven. Het zijn niet alleen gehepatiseerde longen, welke men te behandelen krijgt, doch zieke menschen van allerlei aard en antecedenten; het komt ons voor, dat er geene behandelingswijze denkbaar is, welke dit onderscheid tusschen verschillende menschen zoude kunnen opheffen, of welke in staat zou zijn, een onder den invloed van alle levensverrigtingen verloopend ziekteproces van ééne enkele voorwaarde afhankelijk te maken, hetzelve door het wijzigen van ééne enkele levensverrigting te beteugelen. Het is ons lot, vele menschen onder behandeling te krijgen, wier antecedenten hen tot verre onder den middenmaat van menschelijke volmaaktheid hebben gebragt; geen wonder derhalve, dat wij dikwijls te doen hebben met afwijkingen van den gewonen gang van ziekteprocessen, welke door geenerlei therapeutische behandeling onmiddelijk kunnen worden opgeheven. Geenszins moet men hieruit opmaken, dat wij omtrent de therapie onverschillig zouden wezen; integendeel bejammerden wij het ook hier, dat onze hulp niet vroeger was ingeroepen en wij trachten telkens door eene actieve behandeling het dreigende gevaar af te weren; wij beweren alleen, dat er gevallen zijn, waar men, ook bij de meest verstandige behandeling, niets gunstigers kan verwachten dan een langzaam herstel, vooral wanneer er een tijd van volkomen veronachtzaming is voorafgegaan. Wanneer men zich de moeite wil geven, in de tabel de bedoelde gevallen (mannen n°. 11, 13, 18, 22, 24, 27, 28, 30, vrouwen n°. 8, 9, 12) op te zoeken, zullen de schadelijke invloeden, in elk daarvan werkzaam, gemakkelijk in het oog vallen. Men zal tevens zien, dat wij in de hardnekkigste, meest zorgwekkende gevallen behalve van versterkende middelen ook gebruik maakten van balsamica. Wij aarzelen niet te verklaren, dat wij van de laatste eene uitstekende werking hebben gezien, waar wij te vergeefs allerlei expectorantia en tonica hadden aangewend.

Na derhalve uiteengezet te hebben, dat wij noch de groote sterfte, noch het veelvuldige voorkomen van langzame resolutie bij onze pneumonici aan het verzuimen van aderlatingen toeschrijven, blijft ons over, met een enkel woord te spreken over de waarde, welke wij aan de aderlating toekennen. Uit de tabel blijkt ten duidelijkste, dat in de overblijvende 31 gevallen, waarvan in slechts 6 eene V. S. was verrigt, geenerlei verschil in duur der resolutie noch reconvalescentie bestond; evenmin konden wij eenig standvastig verschil opmerken in de onderscheidene physische of functionele verschijnselen gedurende de ziekte. Natuurlijk doet zich derhalve de vraag op, of wij dan de V. S. als een volkomen onverschillig middel in pn. beschouwen. Volstrekt niet. Of men indedaad pneumoniën door eene aderlating kan coupéren, weten wij niet: slechts éénmaal (mannen, n°. 29) waren wij in de gelegenheid, daarvan eenigermate de proef te nemen: het gelukte volstrekt niet. In dit geval bemerkten wij evenmin als in de 5 anderen eenige noemenswaardige afwijking in den algemeenen gang van zaken. Desniettemin houden wij de V. S. voor een uitstekend middel, doch dat slechts in uiterst weinige gevallen te pas komt.

Wij beschouwen namelijk de V. S. bij longontsteking steeds als een *symptomatisch* middel, waarvan men bij dreigende verschijnselen een oogenblikkelijk, tijdelijk nut tracht te erlangen, doch dat door zijne secundaire, meer blijvende uitwerkingen geen belangrijken invloed uitoefent, tenzij de bloedonttrekking al te groot is geweest, als wanneer de invloed welligt eenigzins schadelijk zou kunnen worden. Zeer te regt heeft VIRCHOW in het nieuwe Handboek der Spec. Path. u. Ther. (Bd. I p. 88 en 89) aangedrongen op deze onderscheiding en als algemeene regel gesteld, dat, indien bij ontstekingen eene aderlating voordeel zal aanbrengen, alles aankomt op eene *snelle verkleining der bloedmassa*, niet op eene groote bloedonttrekking. De *onmiddelijke* gevolgen toch — de snelle bloedvermindering en de verminderde zijdelingsche drukking op de slagaderwanden — kunnen soms dringend noodzakelijk zijn om de bemoeijelijkte circulatie vrijer te maken; de *verwijderde*, blijvende gevolgen daarentegen — de veranderingen namelijk der bloedzamenstelling — zijn bepaaldelijk niet van

dien aard, dat hun eene antiplastische werking zou kunnen worden toegeschreven, doch worden bij niet te groote bloedonttrekking spoedig genoeg opgewogen, om van geen merkbaren invloed te worden.

Zoo meenen wij dus, dat alleen dan aderlatingen in longontsteking zijn aangewezen, wanneer hevige benaauwdheid en beginnende cyanose klaarblijkelijk van al te bemoeijelijkten bloedsomloop [1]) afhangen, en wij gelooven, dat de symptomatische indicatie dan zelfs tot indicatio vitalis kan worden, zoodat het hoogst verkeerd zou wezen, de aderlating onder zulke omstandigheden uit stelselzucht na te laten. Bepaaldelijk hebben wij zulks waargenomen bij n°. 19 (vrouwen), waar wij een verwonderlijk goede en bijna niet meer verwachte werking van het middel zagen. Minder treffend was de werking in de twee andere gevallen, waar wij eene V. S. verrigt hebben (mannen n°. 29, vrouwen n°. 11), doch evenwel in het ooglopend genoeg, om onze overtuiging te vestigen, dat er enkele gevallen zijn, waar aderlatingen, al brengen ze geen wijziging in den gang van het hepatisatie-proces, evenmin kunnen gemist worden, als in andere gevallen vlugtige prikkels en versterkende middelen. Of in de overige ziektegevallen, waar de V. S. vóór de opname reeds was verrigt, dezelfde indicatie heeft bestaan en of het middel er aan voldaan heeft, weten wij niet. Voorzeker zal ook hier, even als bij andere symptomatische middelen, somtijds het doel niet bereikt worden en de benaauwdheid blijven voortduren, vooral indien die tevens van andere oorzaken dan van plethora afhangt. Het is intusschen genoeg, bij ervaring te weten, dat de V. S. in enkele gevallen een onschatbaar middel kan zijn, om zorgvuldig op te passen, dat aan die indicatie, waar ze werkelijk bestaat, altijd behoorlijk voldaan worde.

Omtrent de overige therapie kunnen wij kort zijn. Gelijk men ziet, was zij geheel empirisch ingerigt. De voorname middelen waren gewoonlijk expectorantia en diaphoretica, in sterkte afwisselende, al naar het scheen gevorderd te worden, en bij hevige pleuritische aandoening bloedzuigers en warme pappen. Het spreekt van zelf, dat wij het gezegde omtrent de waarde en de zeldzame noodzakelijkheid der bloedsontlastingen alléén voor den tegenwoordigen tijd en de tegenwoordige menschen toepasselijk achten. Andere tijden zullen welligt hierin verandering brengen, gelijk wij ook alleen zoolang met onze empirisch aangewende geneesmiddelen zullen blijven voortgaan, als wij de meerderheid der voor genezing vatbare gevallen onder hun gebruik zullen zien herstellen.

[1]) Wél te verstaan in het *niet*-gehepatiseerde gedeelte der longen.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

VERBAND TUSSCHEN HERSENEN EN MAAGVERWEEKING. — Het verband tusschen de centraalorganen van het zenuwstelsel en de maag behoort evenmin tot de vaststaande en afgewerkte punten der physiologie als dat tusschen n. vagus en maag. Dat er prikkeling van den vagus zamentrekkingen in de spierrok van de maag te voorschijn komen, bewijst nog niet, dat de vagus alleen haar beweegzenuw is, want na doorsnijding van deze zenuw zagen BIDDER en SCHMIDT toch, dat door een fistel ingebragte stukken vleesch uit de maag in het duodenum werden voortbewogen (proef op honden). De chemische werking der maag lijdt wel onder die doorsnijding, maar zoo het schijnt, is de qualitatieve en quantitatieve verandering van het maagsap slechts het gevolg der met de vagusdoorsnijding gepaard gaande en van deze afhankelijke omstandigheden, zoo als verlamming van den slokdarm, waardoor de vroeger rijkelijke invoer van speeksel of water in de maag ophoudt. Prikkeling van de crura ad pontem, van de pons, van de kleine hersenen en van de thalami optici kan, even als bij die van den vagus zelven, beweging van de maag opwekken. Snijdt men eerst den vagus door, dan is bij prikkeling dier deelen soms nog beweging van de maag te bespeuren, maar toch niet meer zoo constant als te voren. Na de vagusdoorsnijding openbaart zich geene structuursverandering; daarentegen verloopen er na de doorsnijding der crura ad pontem geen acht dagen of men vindt stasis van bloed en verweeking in de maagmucosa. SCHIFF meent, dat in het crus cerebri en den thalamus opticus, behalve beweegzenuwvezels voor de spierrok ook vezels ontspringen, die tot de vaten der maag in nader verband staan en die op geene andere wijze dan door

den sympathicus daarheen kunnen komen. Dat niet de hersenbeleediging op zich zelve maar wel degelijk de doorsnijding dier bepaalde deelen de structuurverandering der maag teweeg brengt, wordt door proefneming ligtelijk uitgemaakt.

Om nader den weg, dien die vaatzenuwen van de maag nemen, te leeren kennen en tevens proefondervindelijk de hypothese van BELLINGERI te toetsen, volgens wien de middelste strengen van het ruggemerg alleen de wortels der trophische zenuwen zouden bevatten, deed SCHIFF eenige proeven, die hij in het *Archiv. v.* VIERORDT, 1854, p. 32 mededeelt.

Die proeven leerden, dat doorsnijding van het verlengde merg onder den oorsprong van den vagus denzelfden invloed op de maag heeft als doorsnijding dier boven genoemde hersendeelen, welke beweging van de maag teweeg brengen. Hetzelfde gevolg ziet men op doorsnijding van eene helft van het ruggemerg tusschen de eerste en tweede halswervel. Gedeeltelijke doorsnijding nu eens van de voorste dan eens van de achterste streng van het ruggemerg voerde SCHIFF tot besluit, dat niet in de middelste streng, zoo als BELLINGERI wilde, maar in de voorste de vaatzenuwen van de maag verloopen en dat van de middelste streng niets anders dan de beweging der ribben en der buikspieren bij het ademen afhangt. De maagverweeking verklaart hij aldus: de belemmerde beweging des bloeds, blijkbaar uit de stasis, beperkt de stofwisseling van enkele plekken van de maag; het zure maagsap komt dus in aanraking met hyperaemische plekken, aan welke het vermogen om weêrstand te bieden door gedurige stofwisseling ontbreekt. Deze deelen zijn buitendien door de bloedophooping losser en gemakkelijker doordringbaar. Het maagsap kan wel niet anders dan daarop invloed uitoefenen; er zal eene gedeeltelijke zelfdigestie, niet enkel als lijkverschijnsel maar reeds gedurende het leven der dieren in de niet meer gevoede deelen plaats grijpen. Hoeveel nu de hyperaemie, hoeveel de zelfdigestie bijdragen tot de standvastig in het lijk gevonden zwarte maagverweeking, blijft voor later onderzoek bespaard. Zeker is het, dat de zwarte kleur zonder zuur maagsap niet voorhanden zou zijn. Het door ROKITANSKY en ANDRAL aangegeven zamenvallen van ziekten van de grondvlakte der hersenen met maagverweeking zou dus niet lange den vagus tot stand komen.

GEVOLGEN VAN DE SYMPATHICUSDOORSNIJDING IDENTISCH MET DIE VAN MECHANISCHE BLOED-AANDRANG NAAR HET HOOFD, — Onlangs (23 Jan.) heeft BROWN SEQUARD de Akademie te Parijs zijne proefnemingen medegedeeld, die bewijzen, dat eenvoudige toevoer van bloed naar het hoofd door soortgelijke verschijnselen kan worden gevolgd als die, welke de doorsnijding van den sympathicus aan den hals teweeg brengt. Het is bekend (Zie Weekblad III. p. 55), dat die doorsnijding den invloed van genoemden zenuw op de bloedvaten doet ophouden; deze zetten zich daarop uit, het bloed vloeit er in ruimer hoeveelheid heen, en men bemerkt in de daardoor verzorgde deelen eene aanmerkelijke verhooging van hare levensuitingen. Soortgelijke verschijnselen nu verkrijgt men, door een dier met het hoofd naar beneden aan zijn achterpooten op te hangen. Deze proeven, op konijnen genomen, geven aanleiding, volgens BROWN SEQUARD. tot de volgende verschijnselen: 1°. De pupil trekt zich bijna even sterk zamen als na de doorsnijding van den sympathicus of zelfs als na wegname van het bovenste halsganglion; indien de sympathicus vooraf al was doorgesneden, wordt de reeds vernaauwde pupil nog meer verengd. 2°. de oogspieren: rectus internus en obliquus inferior trekken zich zamen; de oogbol wordt naar binnen getrokken en draait zich om zijn as; de oogleden sluiten zich half en zelfs nog iets meer dan na doorsnijding van den sympathicus; er hebben ligte stuiptrekkingen in de verschillende spieren van den oogbol plaats; verscheidene gelaatsspieren en vooral die van de lippen en de neusgaten trekken zich eveneens zamen of vertoonen trillende bewegingen. 3°. Even als na doorsnijding van den sympathicus openbaart er zich een blijkbare tranenvloed. 4°. De bloedvaten zetten zich aanmerkelijk uit. 5°. De temperatuur der neusgaten, van de mond, mondholte en vooral die der ooren, is in het oog loopend verhoogd. 6°. De gevoeligheid van het gelaat en van de ooren is blijkbaar toegenomen. BROWN SEQUARD gelooft ook, dat de gevoeligheid der retina gestegen is; want indien men het dier doodt, ziet men de bewegingen der iris, die volgen op eene prikkeling der retina door sterk licht, langer duren dan gewoonlijk. 7°. Indien men het dier doodt na het een kwartier te hebben laten hangen, vindt men dat de willekeurige bewegingen, die der ademhaling, dat convulsieve en reflectie-bewegingen, langer aanhouden dan gewoonlijk; het is vooral de duur van de irritabiliteit der spieren, die zeer aanmerkelijk is toegenomen. 8°. De lijkverstijving vertoont zich later dan gewoonlijk en duurt langeren tijd; eindelijk de rotting verschijnt later en schijnt langzamer te verloopen.

Indien deze proeven nader bevestigd worden, dan zijn de uitwerkselen van doorsnijding van den sympathicus aan den hals geheel en al dezelfde als die ten gevolge van een mechanische toevoer van bloed naar het hoofd worden waargenomen.

OVER DE VERHOUDING DER KLEURLOOZE BLOEDLIGCHAAMPJES TOT DE GEKLEURDE in de verschillende toestanden van den mensch heeft MOLESCHOTT in *Wiener Medic. Wochenschr.* n°. 8, 1854 eenige tellingen en onderzoekingen medegedeeld, door hem bij 48 personen ondernomen. Uit een en ander volgde, dat bij toenemenden leeftijd het getal der kleurlooze ligchaampjes in verhouding tot de gekleurde afneemt. Het bloed van kinderen van het mannelijk geslacht is van alle onderzochte bloedsoorten het rijkste aan kleurlooze bloedcellen, het verschil tusschen jongelingen, mannen en grijsaards is zeer gering, echter wordt bij hen toch steeds eene daling in hoeveelheid naar den ouderdom opgemerkt. Het vrouwelijke geslacht heeft, behalve ten tijde der menstruatie en zwangerschap

minder kleurlooze bloedcellen bij hetzelfde aantal gekleurde dan het mannelijke geslacht. Ten tijde der zwangerschap, maar nog meer ten tijde der catamenia, ondergaat het getal der kleurlooze vormbestanddeelen eene vermeerdering, maar kan, zelfs ook niet ten tijde der catamenia, met het bloed van kinderen van het mannelijk geslacht in rijkdom aan ongekleurde cellen wedijveren. Eiwitrijk voedsel vermeerdert het getal der ongekleurde bloedcellen in verhouding tot een gelijk aantal gekleurde veel sterker dan voedsel arm aan eiwit. Het getal, gevonden na voedsel arm aan eiwit, komt overeen met het middengetal van alle waarnemingen. Het gemiddeld aantal ongekleurde ligchaampjes in het bloed van den mensch, bedraagt, wanneer men daarbij de meest verschillende toestanden niet uit het oog verliest, 1 op 357 of 2,8 op 1000 gekleurde. Onder dit middelgetal blijven personen in nuchteren toestand, niet gemenstrueërde meisjes en grijsaards; met het middelgetal komen overeen: jonge mannen na het gebruik van voedsel arm aan eiwit; boven het middengetal eindelijk klimmen: mannen, jongelingen; jonge mannen na het genot van eiwitrijk voedsel, zwangeren, gemenstrueërden, knapen. Het klimmen boven het middelgetal neemt in de boven omschreven volgorde toe, zoodat de nuchtere menschen bij een gelijk aantal gekleurde bloedligchaampjes het kleinst aantal, en de knapen de meeste kleurlooze bloedligchaampjes bezitten.

FILTRATIE VAN LUCHT IN BETREKKING TOT ROTTING EN GISTING. — In 1837 heeft SCHWANN te Berlijn proeven gedaan, waaruit bleek, dat een versch afkooksel van vleesch niet in rotting en dat eene tot gisting geschikte vloeistof hierin niet overgaat, wanneer alléén zóodanige lucht kan toetreden, welke vooraf is uitgegloeid. Andere als URE en HELMHOLTZ kregen eene dergelijke uitkomst bij hunne proeven. De zuurstof der lucht op zich zelve geeft dus geen aanleiding tot rotting en gisting, maar daartoe schijnt tevens eene in de lucht aanwezige stof noodig te zijn, die door hitte vernietigd kan worden.

Van den anderen kant had RIGAUD DE L'ISLE de waarneming gemaakt, dat de miasmatische invloeden der Pontijnsche moerassen door tusschenliggende bosschen opgeheven worden en LÖWEL, dat eene verzadigde oplossing van sulphas sodae, die aan de gewone lucht blootgesteld dadelijk kristalliseert, zulks niet doet, wanneer deze vooraf door eene laag watten is gefiltreerd. SCHRÖDER en VON BUSCH hebben onlangs proeven in gelijken zin gedaan (in LIEBIG'S en WÖHLER'S Annalen Febr. medegedeeld), ten einde den invloed van gefiltreerde lucht op organische stoffen te leeren kennen.

Zij kookten daartoe vleesch met water in eene glaskolf, die luchtdigt gesloten werd met eene doorboorde kurk, waardoor twee buizen gingen. De eene communiceerde met eene lange dikke buis met watten aangevuld, de ander met een aspirator. Nadat alles goed gesloten was, werd de lucht in de glaskolf langzaam door den aspirator ververscht en wel door lucht, die door de watten was gefiltreerd. Tevens werd vleesch met water in een glaskolf gekookt en de opening met een prop watten afgesloten en alles met een dikke laag watten omgeven. Terwijl nu op dezelfde wijze behandeld vleesch, aan de lucht blootgesteld, binnen weinige dagen ondragelijken rottenden stank afgaf, was het vleesch, dat alleen met gefiltreerde lucht in aanraking was, na 23 en 24 dagen nog volkomen vrij van rotting.

Evenzoo bleek, dat zoete tot gisting geschikte gerstpap, weken lang geheel onveranderd bleef, wanneer alleen door watten gefiltreerde lucht tot haar toegang had.

Proeven met gekookte melk en met vleesch, zonder water vermengd, gaven echter een negatief resultaat. De melk werd even spoedig zuur en rottende, als aan de opene lucht, alleen kwam er geene schimmelvorming tot stand.

Hoewel het dus schijnt, dat tot de rotting van vleesch zonder water en van de caseine der melk, even als tot de verandering van de melksuiker in de melk tot melkzuur de zuurstof alleen voldoende is, blijkt het toch dat voor de rotting van vleeschnat en gisting van gerst nog iets anders uit de lucht noodig is.

Het onderwerp geeft een rijk veld voor onderzoekingen; zij moeten van de eene zijde met verschillende organische stoffen als zuiver eiwit, fibrine, caseine enz. herhaald worden, evenzoo van de andere zijde kunnen verscheidene andere stoffen tot filtrering der lucht als kool, puimsteen, glaspoeder, gips enz. gebruikt werden.

HERKENNING VAN SUIKER. — KLETZKINSKY (Wiener Zeitschrift Febr.) meent, dat het van tijd tot tijd mededeelen van het vinden van suiker in de vloeistoffen, waarin zij later niet blijken in aanwezig te zijn (zoo als in urine van epileptici, grijsaards zie boven p. 77) te zoeken is aan het veranderen van het proefvocht voor de Trommer'sche proef, omdat het wijnsteenzuur, dat bij het koperzout gevoegd wordt, door lang staan, in druivenzuur overgaat, dat even als suiker het koperoxyd reduceert. Hij raadt daarom, in plaats van het wijnsteenzuur te gebruiken *glycerine*, dat de genoemde verandering niet ondergaat. 4 grammen gekristalliseerde kopervitriool in zoo weinig mogelijk opgelost worde kokend heet met 6 gr. glycerine en met een sterke potassaoplossing, waarin 8 gr. pot. in aanwezig is, vermengd. Nadat de zich bij bekoeling afzettende sulphas sodae verwijderd is, worde de vloeistof met een deel water verdund en dan tot gebruik bewaard.

BERIGTEN.

— **AMSTERDAM.** Met belangstelling moeten de pogingen gewaardeerd worden, die in deze tijden in de groote steden hier te lande gedaan worden, om den minvermogende goede en gezonde woningen te verschaffen. Van de eene zijde zijn thans verschillende vereenigingen tot dit doel werkzaam. Hier ter stede zijn twee vereeni-

gingen. waarvan de eene reeds over een kapitaal van *f* 180,000 beschikken kan en onlangs weder het bouwen van nieuwe woningen, 106 ten getale, aanbesteed heeft. Aan de goede zaak kan de dezer dagen door den gemeenteraad alhier genomen beslissing bevorderlijk zijn, waarbij de stedelijke belasting op de bouwmaterialen afgeschaft is. Te 's Gravenhage is onlangs eene zoodanige vereeniging opgerigt met een kapitaal van *f* 40,000, evenzoo te Arnhem; te Rotterdam worden tot dit doel thans pogingen aangewend.

Van de andere zijde kan dit moeijelijk goed bereikt worden, wanneer er geene middelen beraamd worden om die woningen te doen ontruimen, waarvan het gebruik schadelijk voor den individuëlen en algemeenen gezondheidstoestand te achten is. Wettelijke bepalingen (zoo als de Fransche wet van 1850: Loi sur les logemens insalubres) of plaatselijke verordeningen (zoo als de keuren te Deventer van 1850 en de onlangs vermelde keur te Schiedam) kunnen daartoe strekken. In Rotterdam heeft dit onderwerp dezer dagen de aandacht in den gemeenteraad (zitting van 30 Maart) getrokken, zoodat men aldaar welligt eerlang eenige verordening over dit punt kan te gemoet zien. — Hier ter stede heeft het bestuur reeds eenige belangstelling in deze getoond; naar aanleiding der ondervinding bij het buurtbezoek, gedurende de laatste cholera-epidemie opgedaan, zijn eenige voor de gezondheid nadeelige zaken verbeterd. Wij noemen slechts, dat dezer dagen eene collectie stegen, gangen en sloppen (gewoonlijk de duivelshoek genaamd), waar de cholera niet onbelangrijk gewoed had, door het Stedelijk Bestuur, hoewel zij particulier eigendom waren, *uit gezondheidsmaatregel*, op aandringen van de cholera-gecommitteerden, van eene goede afwatering en bestrating voorzien is. — Er wordt hier te lande nog zoo weinig voor den algemeenen gezondheidstoestand van hooger hand verrigt, dat het niet overbodig is, op iedere verrigting in deze te wijzen en van de zijde der geneeskundigen, al was het alleen van het beginsel, luide goedkeuring daaraan te kennen te geven.

— Dezer dagen is een nieuw deel der Annales Academici verschenen. Zij betreffen den cursus van 1849—1850. Onder anderen bevat dit deel eene redevoering van Prof. G. C. B. SURINGAR: *de naturae et literarum studio in re medica conjunctissimo*, van Prof. L. C. VAN GOUDOEVER: *de chirurgiae et obstetriciae disciplinae in academia rheno-trajectina adminiculis, eorumque amplificatione optabili*, van Prof. J. B. JANSEN, tot onderwerp hebbende: *de physiologie in haren invloed op de heelkunde geschetst*. Beide laatste redevoeringen waren, meenen wij, vroeger niet uitgegeven.

— Den 1sten April zijn bij het kantongeregt te Arnhem veroordeeld ieder tot eene geldboete van 50 gulden en in de kosten:

1°. J. J. VAN D., kastelijn op het stations koffijhuis van den Rijn-Spoorweg alhier en Jufvr. O. geb. DE J. winkelierster, wegens het onbevoegd verkoopen van zamengestelde geneesmiddelen, zijnde het elixer van den vermaarden Professor TISSOT, en opgegeven als behoedmiddel tegen de cholera en andere ziekten, waarvan de eerstgenoemde vervaardiger was, als bezittende zijne familie het geheim der zamenstelling en welk geneesmiddel, volgens de verklaringen der Chemisten en Apothekers G. VAN DER KAA en P. KROM, bestond uit een zamenstel van aloë, saffraan en rhabarber.

2°. R. B. DE R. winkelier, voor het onbevoegd verkoopen van de wormkoekjes van de Heeren BRABENDER te Kleef en welk geneesmiddel, volgens verklaring van gemelde chemisten, bestond uit een zamenstel van wormkruid, suiker, cacao en chocolade, en

3°. Mejufvr. H. geb. K., wegens het onbevoegd verkoopen van den anti-rheumatischen balsem van den geneeskundige D. OCKER op Terschelling en welk geneesmiddel, volgens verklaring van genoemde deskundigen, bestond uit eene chemische zamenstelling van verschillende kruiden, alle als geneesmiddelen in de Pharmacopoea Belgica voorkomende.

Deze verschillende veroordeelingen zijn uitgesproken op grond van Art. 17 der Wet van 12 Maart 1818, Staatsblad, n°. 16. (*N. R. C.*)

— Den 3den April is te Utrecht tot doctor in de geneeskunde gepromoveerd de Heer J. C. TEN NOEVER DE BRAUW, na verdediging zijner dissertatio medica inauguralis continens quaedam de spina bifida et hydrocephalo congenito, praemisso casu.

— Z. M. heeft benoemd tot Off. v. Gez. 2de kl. bij de landmagt de Off. v. Gez. 3de kl. J. R. DE BROUWER en A. W. J. ZUBLI.

LEYDEN. — Naar men verneemt, is dezer dagen uitvoering gegeven aan het vonnis, waarbij J. J. VAN SON alhier, veroordeeld werd tot eenige maanden gevangenisstraf wegens het uitoefenen van de geneeskunst, zonder daartoe eenige bevoegdheid te bezitten. Hierdoor is gelukkig een einde gemaakt aan deze onwettige handeling en is althans het ligtgeloovige publiek voor geruimen tijd buiten staat gesteld, zijne gezondheid en zijn leven roekeloos aan iemand toe te vertrouwen, die de vereischte waarborgen van kunde en geschiktheid niet geleverd heeft. (*L. Ct.* 10 Maart.)

BIBLIOGRAPHIE.

Dezanneau: Opération caesarienne abdominale, gastro-hystérotomie. ½ feuill. Paris, 1854. Imp. de Blot.

Bouchardat: Annuaire de thérapeutique, de matière médicale, de pharmacie et de toxicologie, pour 1854. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 1.25.

Labélonye: De la digitale et du meilleur mode d'emploi de cette plante. 1½ feuill. Paris, 1854. Labé.

F. P. Beauregard: Recherches sur la nature et le traitement du Choléraé pidémique au Hâvre-Graville, 1848-1849-1853. 3¼ feuill. Au Hâvre, 1854. Chez tous les libraires.

D. Branard: Mémoire sur le traitement des fractures non réunies et des difformités des os. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 3.00.

E. Chevreul: Mémoires sur plusieurs réactions chimiques qui intéressent l'hygiène des cités populeuses. 2¼ feuill. Paris, 1854. Imp. de Bouchard-Houzard.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 15 April 1854. 15.

VERGELIJKENDE ZIEKTEKUNDE.

ZIEKTEKUNDIG ONDERZOEK DER LIJKEN VAN TWEE LEEUWEN, IN DE MAAND FEBRUARIJ 1854 OVERLEDEN, IN DE DIERGAARDE VAN HET ZOÖLOGISCH GENOOTSCHAP: *Natura Artis Magistra.*

DOOR Dr. J. L. DUSSEAU.

De vergelijkende ziektekunde is een tak der wetenschap, die nog zeer veel te bearbeiden overlaat. Nadat de weg tot haar gebaand is geworden door de ijverige pogingen van hen, die de vergelijkende ontleedkunde met zoo veel vrucht beoefend hebben, mogen wij echter niet blijven stilstaan, maar moeten wij zoo veel mogelijk de verkregen kennis met die van den ziektetoestand onzer dierlijke medeschepselen verrijken. De moeijelijkheden, hieraan verbonden, zijn talrijk. Bij de beperktheid van de middelen, die voor het diagnostisch onderzoek ons ter dienst staan, voegt zich de zoo dikwijls negatieve uitkomst van de lijkopeningen bij de plantetende dieren, die nog het meest onder ons bereik zijn. Voor de vleeschetende, verscheurende dieren zijn deze bezwaren nog veel grooter; de moeijelijkheid, zoo niet onmogelijkheid, om een geregeld zieke-examen in te stellen, en de betrekkelijke zeldzaamheid der gevallen maken, dat de ziektekunde zoowel in haar physiologisch als in haar anatomisch gedeelte, hier eene nagenoeg onbekende zaak is. Ondertusschen moet dit terrein toch bewerkt worden en het is in de eerste plaats aan den ontleedkundige het voorbeeld te geven, door naauwkeurige ontledingen den zetel der ziekte op te sporen, de ziektegeschiedenis, die hem gewoonlijk ontbreekt, in het lijk zelf te lezen en zoo het ziektebeeld te ontwerpen; misschien zal het den klinicus later gelukken, hem meerdere bouwstoffen van zijne zijde te leveren.

Dat die bouwstoffen tot nog toe gering zijn, zal uit de volgende regelen genoegzaam blijken. De ziekte van drie leeuwen, die een sieraad van den zoölogischen tuin uitmaakten, zal toch wel de belangstelling van deskundigen genoegzaam opgewekt hebben, om de verschijnselen die zij aanboden, naauwkeurig aan den dag te brengen. De weinige aanteekeningen, die hier volgen, doen zien, hoe onvolledig de waarneming desniettegenstaande is gebleven. Wij willen daarom het verslag der lijkopening der twee laatst gestorven leeuwen (de vroeger gestorven leeuwin werd niet door ons geopend), des te omstandiger mededeelen, om hierdoor zoo veel mogelijk het ontbrekende te vergoeden. Hieruit zullen wij als van zelf aanleiding vinden om eene verklaring van het geheele ziekteproces te beproeven.

I. LEEUW VAN HINDOSTAN.

Ziektegeschiedenis.

Volgens het verhaal, dat van het vooraf gegane lijden gegeven werd, ontdekte men reeds voor geruimen tijd (6—8 weken) dat het beest, tot nog toe volkomen gezond, nu en dan kreupel liep, waarvan de oorzaak niet wel te gissen was, althans aan geene beleediging kon worden toegeschreven. Later zwollen de gewrichten tijdelijk op, hetgeen ook weder van zelf verdween, maar om later terug te keeren. Hier en daar vertoonde de huid kleine gezwellen, die excorieerden, waar het haar uitviel en die vervolgens bleven etteren. Hierbij voegden zich verschijnselen van verkoudheid, veelvuldig snuiven en niezen, omstreeks veertien dagen

voor den dood kwamen er ook koortsverschijnselen op; desniettegenstaande bleef de lijder tot het laatste toe zijn gewone voedsel gebruiken.

UITWENDIG ONDERZOEK.

Deze leeuw werd gedurende zijn leven voor een der schoonste gehouden, die men hier immer gezien had; het lijk behield nog een indrukwekkend voorkomen, hoewel het onder de huid vermagerd was en de beenderen hier en daar sterker te voorschijn kwamen dan de sierlijkheid vorderde. De meting van het ligchaam leverde het volgende op:

1. Lengte.

Van de punt van den neus tot aan den zitbeensknobbel. . . . . . 1.70 m.

Van den zitbeensknobbel tot het uiteinde van den staart. . . . . . . 0.92 »

Lengte van het hoofd (van de punt van den neus tot den achterhoofdsknobbel). . . . . 0.40 »

Breedte van het voorhoofd. . . . 0.23 »

2. Hoogte.

Van de teenen der voorpooten tot aan den bovenrand van het schouderblad. . . . . 1.20 »

Van de teenen der achterpooten tot aan den bovenrand van het darmbeen. . . . . 1.— »

Huid. De huid was nog behoorlijk met haar bedekt, dat zich echter buitengemeen ligt liet uittrekken, maar vertoonde over het geheele ligchaam talrijke, zwarte, gangreneuse plekken, die de meeste overeenkomst vertoonden met die, welke men bij gangraena e decubitu of het zoogenaamde doorliggen, waarneemt. De plekken met eene zwarteverstervingskorst bedekt, waren van 2½ tot 5—6 cm. doormeting groot. Zij bevonden zich zoowel aan het hoofd (bijv. den binnenooghoek der linkerzijde) als op den romp, de ledematen en den staart, die er verscheidene droeg, waaronder die hare korst verloren hadden en nu eene oppervlakte vertoonden met granulaties bedekt, die zonder juist hoog te staan, er vrij wel uitzagen. Het linkeroog was een weinig opgespoten, de binnenooghoek met bloed gevuld, een bloederig en stinkend vocht liep uit den neus, de sponsbeenderen waren zoo gezwollen, dat zij de neusgangen geheel verstopten.

De binnenvlakte van de huid vertoonde menigvuldige plekken, waar fijne vaten zich vrij sterk opgespoten vertoonden, als het ware van een donkerrood middenpunt uitgaande en zich in den omtrek, allengs lichter en wijder van tusschenruimten, verspreidende. Deze plekken kwamen over het algemeen, echter niet overal, met de gangreneuse plaatsen aan de buitenvlakte overeen; in hun midden was de huid verdikt en ontlastte bij het insnijden eene meerdere of mindere hoeveelheid vrij dikken etter.

Het onderhuidsbindweefsel bevatte hier en daar eene tamelijke hoeveelheid heldere wei, hetgeen vooral het geval was aan de linker achterpoot, waar de aderlijke vaten vrij sterk opgezet waren en het afgescheiden vocht eene geleiachtige consistentie had.

Bij het wegnemen der huid ontlastte zich door het lieskanaal eene groote hoeveelheid lucht uit de buikholte, die een afgrijsselijken stank verspreidde.

In en tusschen de spieren was niets ziekelijks te ontdekken.

INWENDIG ONDERZOEK.

Ingewanden der buikholte: Bij het openen der buikholte vloeide er geen vocht uit, de ingewanden lagen geheel los en er was geen spoor van buikvliesontsteking, noch op de ingewanden, noch op den buikwand, te ontdekken.

Het net bevatte eene vrij groote hoeveelheid vet.

In de maag was nog veel onverteerd voedsel, bepaaldelijk vleesch, dat eerst kort voor den dood genuttigd was, aanwezig. Maar buitendien bevatte de maag eene enorme hoeveelheid haar, waarschijnlijk door het belekken der ziekelijk aangedane huid daarin gebragt, dat zich reeds was begonnen opeen te pakken en zamen te weven als een beginsel van haarballen, en wel rondom scherpe beenstukjes van het gebruikte voedsel afkomstig, die in het midden dier haarmassa's werden aangetroffen. Het slijmvlies der maag was met eene buitengewoon dikke laag epithelium bedekt, die bij het mikroskopisch onderzoek niets van den regelmaat afwijkends vertoonde. De bin-

nenvlakte der dunne darmen was over het algemeen met eene dergelijke laag bedekt, waarin tevens de schoonste darmvlokken gezien werden, met den opgeslorpten chyl gevuld. Op sommige plaatsen was het slijmvlies over eene oppervlakte ter grootte van een gulden en daar beneden verkleurd, bruinachtig, zoodat het ook naar buiten donker doorschemerde. Op die plekken was ook een los epithelium voorhanden, maar vermengd met pigmentcellen en korrels; sporen van kort te voren plaats gehad hebbende haemorrhagie waren daar niet te ontdekken.

Eene dergelijke plek, maar grooter en donkerder, was in het dikke darmkanaal aanwezig. Op de binnenvlakte vertoonde zij zich geheel zwart, aan de buitenvlakte groenachtig. Ook daar was veel pigment in aanwezig en eenige sporen van bloeding, die zich echter niet tot in de lagen der spiervezelen uitstrekten.

De lever was groot van oppervlakte, maar dun, papachtig op het gevoel, hier en daar knetterend als longweefsel, vuil groen van kleur en zoo week, vooral aan de bovenvlakte, dat men zonder de kapsel weg te nemen, eene weeke, brijachtige massa met het mes kon afschrapen. Het mikroskopisch onderzoek deed blijken, dat de cellen zeer weinig zamenhang met elkander hadden, zoodat men geen spoor van kwabjes meer kon ontdekken; zij waren buitendien vermengd met eene talrijke menigte kleine korrels en staafjes, de gewone elementen, die men bij een in ontbinding verkeerend weefsel aantreft.

De levercellen waren meer dan gewoonlijk geel gekleurd.

De galblaas was niet zeer uitgezet. Zij bevatte eene dunne en bruinachtig gekleurde gal, geene concrementen of andere ziekelijke voortbrengselen.

De milt was niet bijzonder groot; zij vertoonde hare gewone kleur, was slap en liet hare kapsel gemakkelijk los. Voor het overige leverde zij, evenmin als de alvleeschklier, niets bijzonders op.

Ingewanden der borstholte. In de borstholte was volstrekt geen vocht aanwezig, noch eenig ander verschijnsel van uitzweetende borstvliesontsteking; de longen lagen geheel vrij in de holte, zonder eene enkele hetzij oude of nieuwe adhaesie aan den borstwand; zij werden bijgevolg zeer gemakkelijk met het hart uitgenomen.

Over het algemeen was de oppervlakte der longen donker van kleur, niet gemarmerd, de longen zelve zeer zwaar, alleen op sommige plaatsen knetterend en lichter gekleurd; de randen van de achterkwab der regterlong hier en daar een weinig emphysemateus, hetgeen echter van weinig beteekenis was. Nadat de beide longen in grootere en kleinere stukken verdeeld waren, bleek het, dat de geheele linkerlong niet genoeg luchthoudend was, om op het water te drijven, dat al hare fragmenten, even als die van de beide voorste kwabben der regterlong in het water snel naar beneden zonken; alleen die van de achterste kwab der regterlong dreven boven, desniettegenstaande ontwikkelden de naar beneden zinkende stukken bij drukking onder water eenige zeer kleine luchtbelletjes. De vastheid van het weefsel beantwoordde echter geenszins aan hetgeen men van eene gehepatiseerde long zou kunnen verwachten; integendeel was het zeer week, ontlastte eene vuile roodachtig gekleurde vloeistof, en 24 uren na de sectie verspreidde het reeds een ondragelijken stank, die zelfs aan zeer kleine stukjes nog duidelijk te bespeuren was; de vervloeijing van het weefsel bleek ook daaruit, dat er bij eene eenvoudige insnede met een scherp mes geheele bossen van zware elastische vezels aan het mes bleven hangen. Nergens was eenige holte, nergens eenig spoor van tuberkels in de longen te ontdekken.

De luchtpijp en hare grootere takken waren bekleed met een slijmvlies, dat, behalve eene tamelijke hoeveelheid vuilgekleurd slijm en hier en daar groenachtig bruine plekken niets bijzonders opleverde. De kleinere, binnen de longen gelegen bronchiaaltakken ontlastten daarentegen bij de opening een zeer eigenaardig donker gekleurd bloed, uit grootere en kleinere, zandachtig harde, donkerroode korrels bestaande, waarover straks nader.

Het hartezakje was normaal, niet met het hart vergroeid, geen vocht bevattende; het hart zelf was van gewone grootte; de holten niet bijzonder zamengetrokken, ook niet

uitgezet; het linkerhart bevatte slechts weinig, het regterhart, vooral de regter kamer eene tamelijke hoeveelheid bloed, dat even als het straks genoemde in de bronchiaaltakken, korrelig van zamenstel was, en zijn vloeibaar gedeelte zoo volledig verloren had, dat men het gevoegelijk met eene massa roodgekleurd en nat zand zou kunnen vergelijken. Er was geen spoor van gestremde vezelstof te ontdekken, volstrekt geene polypvorming, noch in de holten van het hart noch in de groote vaten. De genoemde korrelige massa, aan een naauwkeurig mikroskopisch onderzoek onderworpen, bleek voor een klein gedeelte te bestaan uit bloedligchaampjes van verschillende gedaante, geen enkel werd aangetroffen, dat niet min of meer veranderd was, zamengeschrompeld, met gekartelde randen, ineengetrokken en daardoor donkerder van kleur dan gewoonlijk; de groote massa bestond daarentegen uit kristallen van eene plaatvormige gedaante, die afzonderlijk gezien eene rosée-achtige tint vertoonden, door hunne opeenhooping eene donkerroode kleur aannamen, de kleinere hadden de gedaante van paralelogrammen, de grootere waren min of meer volledig vierkant; vele waren nog hier en daar bezet met de overblijfselen van bloedligchaampjes of deze bevonden zich tusschen de grootere kristallen opgehoopt.

De klapvliezen van het hart waren volkomen gezond, gelijk ook de binnenste oppervlakte der groote vaten geenerlei afwijkingen vertoonde.

De hersenen en het ruggemerg konden niet onderzocht worden, om het geraamte, dat bewaard moest worden, niet te schenden.

II. BARBARYSCHE LEEUW.

Ziektegeschiedenis.

Weinige dagen nadat de straks besproken leeuw gestorven was, overleed ook de laatst overgeblevene van de drie leeuwen, die te gelijkertijd in de diergaarde waren aangekomen. Sinds geruimen tijd waren ook bij dezen teekenen van ziekte bespeurd geworden. Over den juisten aard dezer ziekte was hier evenmin als in het vorige geval èen beslissend oordeel uitgesproken; wel meende men, dat het lijden met dat van den anderen leeuw overeenkwam, maar de observatie was te gebrekkig, om hieraan eene stellige waarde toe te kennen. In het algemeen scheen het gebleken te zijn, dat het lijden hier minder snel verloopen was. In de laatste dagen zijns levens had het dier niet gegeten.

UITWENDIG ONDERZOEK.

De meting aan het lijk bewerkstelligd leverde de volgende uitkomsten op:

1. Lengte.

Van den neus tot de zitbeensknobbels. . . . . 1.42 cm.

Van de zitbeensknobbels tot de punt van den staart. . . . . 0.78 »

Breedte van het voorhoofd. . . 0.21 »

Lengte van het voorhoofd van de punt van den neus tot den achterhoofdsknobbel. . . . . 0.37 »

2. Hoogte.

Van de teenen der voorpooten tot den bovenrand van het schouderblad. . . . . 0.95 »

Van de teenen der achterpooten tot den bovenrand van het darmbeen. . . . . 0.93 »

waaruit blijkt dat dit voorwerp 0.28 cm. korter en gemiddeld 20 cm. minder hoog dan het vorige was.

De huid was wel bezet met haar, dat zich minder gemakkelijk dan bij den vorigen leeuw liet uittrekken. Gangreneuse huidplekken hoewel minder veelvuldig, werden hier toch niet gemist, vooral waren zij aan de zijden van den kop aanwezig, op de hoogte der bovenkaaksbeenderen, en eene op de regter bil was afgestooten en vertoonde eene granulerende oppervlakte, eene dergelijke plek was aan de regter hiel te zien, maar vooral was de huid op de borst en aan den hals tot aan de onderkaak veranderd, verdikt en etterende. De staart was geheel gaaf; uit den neus vloeide eene groote hoeveelheid bloederig slijm.

De binnenvlakte der huid vertoonde zich op vele plaatsen buitengewoon opgespoten, vooral was dit aan den hals het geval, waar ook de grootere onder de huid gelegen aderlijke bloedvaten zeer sterk gevuld en uitgezet waren, en de klieren zich vergroot vertoonden.

Van de onderkaak af tot voorbij het strottehoofd bevond zich eene verdikking van de huid, die een gezwel vormde, grooter dan een mans vuist; dit gezwel was tamelijk hard bij het insnijden, en bleek bij het mikroskopisch onderzoek te bestaan uit groote gekernde cellen en zeer talrijke losse kernen; hier en daar waren er eenige spoelvormige cellen en de beginselen van bindweefsel tusschen in verspreid, zonder dat men echter een duidelijk stroma kon ontdekken; op de oppervlakte was deze plek der huid suppureerende en vertoonde door den in het lange haar ingedroogden etter een hoogst onaangenaam voorkomen. De swelling op deze plaats veroorzaakt werd nog vermeerderd door eenige onderliggende klieren, die mede aangezwollen en met etter geïnfiltreerd waren, waardoor een tweede gezwel te weeg werd gebragt, ter groote van een vuist, dat zich in de diepte voortzette, de deelen van elkander had gedrongen, de art. carotis geheel omringde, en door den m. sternocleidomast. der regterzijde, die er strak over heen was gespannen, eenigermate in twee deelen werd gescheiden. Het bindweefsel in den omtrek was mede met pus geïnfiltreerd, geel en geleiachtig van voorkomen, die zelfs hier en daar in de genoemde spier werd aangetroffen. De spieren in den omtrek waren allen flets en in het oogvallend bleek van kleur.

Aan de beide voorpooten werden kleine etterverzamelingen aangetroffen, die aan de regter poot van meer belang waren dan aan de linker; daar strekte de ettering zich ook in de peesscheeden vrij hoog naar boven uit.

INWENDIG ONDERZOEK.

Ingewanden der buikholte. In de buikholte was geen lucht aanwezig, alleen vloeide er eenig bloederig vocht bij het openmaken uit, dat echter van weinig belang was, de ingewanden lagen geheel vrij, er was geen spoor van voorafgegane buikvlies-ontsteking te ontdekken.

Het darmkanaal leverde niets bijzonders op, in de maag bevondt zich een kleine peervormige, tamelijk vaste haarbal; in de darmen waren talrijke kleine, witte draadvormige wormen aanwezig, voedsel was er noch in de maag, noch in de darmen te vinden.

De lever vertoonde eene ontaarding, die men gevoegelijk als een minderen graad van die, welke in het vorige geval werd aangetroffen, kon beschouwen; hare vastheid was op verschillende plaatsen zeer onderscheiden. De benedenvlakte en de randen (die vrij scherp waren) hadden ongeveer hunne normale consistentie behouden; de doorsnede vertoonde op die plaatsen ook niets abnormaals; de bovenvlakte daarentegen was over het algemeen verweekt; daar bevonden zich kleine plekjes, die bultachtig verheven waren en waarop de kapsel tot een doorschijnend vliesje verdund was, dat zich met de vinger gemakkelijk liet wegvegen, waarna het leverweefsel als eene weeke brij daaronder zich vertoonde, op andere plaatsen was de kapsel geheel verloren gegaan en lag de brijachtige massa bloot, waarin men met den vinger gemakkelijk diepe kuilen kon drukken. De galblaas was klein zamengetrokken en bevatte derhalve weinig gal.

Ingewanden der borstholte. De borstholte bevatte geen bloed noch eenig ander vocht; de longen waren geheel vrij, geen overblijfsel van pleuritis aanwezig. De longen waren overal volkomen luchtbevattend, alle stukken, tot de kleinste dreven in het water: hare consistentie was normaal: de linker long was een weinig donkerder en bloedrijker dan de regter en hier en daar aan hare oppervlakte een weinig emphysemateus. Het hartezakje hield geen vocht in; de wanden van het hart waren dun, vooral viel zulks in de regter kamer in het oog; zijne holten waren met bloed gevuld, dat in het linker hart grootendeels gestremd was en vrij sterke vezelstofpolypen vormde; in het regter hart was deze stremming veel minder volledig en werd er ook eene massa korrelig bloed aangetroffen, dat zoowel op het uitwendig aanzien als mikroskopisch dezelfde eigenaardigheden aanbood, die bij het vorige geval beschreven zijn geworden.

Overigens werd er behalve eenige ontstoken plekken in het slijmvlies van de keelholte en de tong, niets bijzonders bij de sectie aangetroffen. Om de bovenvermelde reden konden ook hier de hersenen en het ruggemerg niet onderzocht worden.

(*Wordt vervolgd.*)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

TASTLIGCHAAMPJES VAN WAGNER. — Het is ter naauwernood twee jaren geleden, dat R. WAGNER te voorschijn trad met zijne tastligchaampjes (*Göttinger Nachrichten*, Febr. 1852), en reeds waren zij het onderwerp eener vinnige polemiek tusschen hem en KÖLLIKER, waarin deze echter het geschilpunt meer op het terrein der wetenschap hield, terwijl WAGNER het op dat der personaliteit bragt. Bekend is het, dat KÖLLIKER in zijne uitmuntende *mikroskopische anatomie* bundels beschrijft van dwarse bindweefselvezels, met kernvormsels, in de as der huidtepels gelegen. Later kwam KÖLLIKER op dit onderwerp terug (*Zeitschrift für Wissensch. Zoölogie*. B. IV. H. 1. Leipzig 1852 p. 43), en met het oog op de voorstelling van WAGNER, beschrijft hij op nieuw deze bundels, welke hij nu *asligchamen* der huidtepels noemt. Hij beeldt ze met veel zorg af en zegt, dat zij alleen voorkomen in de tepels der handpalmvlakte, der roode randen van de lippen en de punt van den tong. Wat hunne betrekking tot de zenuwen betreft, zegt hij, dat elke huidtepel met een asligchaam twee of drie donkerrandige zenuwbuisjes (*primitifvezels*) ontvangt, die niet in het asligchaam dringen, maar er slangsgewijs over heengaan of het met krultrekken omspinnen. Hij zegt, dat de zenuwvezels er nimmer in eindigen, gelijk zulks door WAGNER beweerd was, maar veeleer er òf langs heengaan òf zelfs er boven òf er vòor in eindlissen uitloopen. Hij wil ze daarom ook niet voor tastligchaampjes aanzien, zegt, dat zij slechts in de bovengenoemde beperkte streken voorkomen, terwijl de huid overal gevoelswerktuig is, dat zij hoogstens eene vaste onderlaag voor de zenuwen mogen heeten en dus even als de nagels, door tegendrukking slechts eenige meerdere scherpte aan het gevoel zouden kunnen geven.

Dit was derhalve, na dit laatste betoog van KÖLLIKER, het standpunt der wetenschap, waaruit blijkt, dat hij, hoewel ze niet als tastligchaampjes in den zin van WAGNER begroetende, hunne betrekking echter tot de zenuwen niet ontkent, maar daarentegen tot meerdere helderheid brengt. Behalve LUSCHKA, wiens onderzoekingen reeds op blz. 419 II. van dit Weekblad vermeld zijn, hebben nog NUHN en GERLACH zich met hetzelfde onderzoek bezig gehouden. De eerste (*Illustr. med. Z.* II. Heft. 8 p. 80) vond de uitkomsten, die KÖLLIKER verkregen had, grootendeels bevestigd; onder een groot aantal praeparaten, dat hij onderzocht, meent hij duidelijk gezien te hebben, dat de primitieve zenuwfibrillen op de tastligchaampjes werkelijk lissen vormen. GERLACH (ibid. pag. 87) gelooft, dat de dwarse strepen van de tastligchaampjes ontstaan, doordien de als penceelen in fijne eindtakjes uitloopende primitiefvezelen een gedeelte van de aszelfstandigheid der tepels in zeer digt opéen gelegene spiraalwindingen omspinnen en op deze wijze WAGNER's tastligchaampje vormen. Hij beschouwt derhalve dit laatste als een zeer fijne, geheel eigenaardig gevormde zenuwvlecht, waarvan het centraal gedeelte der huidtepel de as zoude zijn.

MAYER voegde onlangs daaraan eene nieuwe opvatting toe. Z. *Ueber die elementare Zusammen-setzung der sogenannten Tastkörperchen* in *Verhandl. des natur. histor. Vereines der Preussischen Rheinlands und Westphalens*, Xer Jahrg. 3 u. 4 Heft. Bonn, 1853. Behalve de bindweefselvezels en de zenuwvezels, welke hij vooronderstelt dat dichotomisch in de zoogenaamde tastligchaampjes eindigen, neemt hij nog een ander element er in aan, namelijk een eirond of langwerpig rond hoopje van bruine kogeltjes of korreltjes (waarschijnlijk dezelfde, die vroegere onderzoekers reeds als doorsneden van overlangsche elastische vezeltjes herkend hebben), dat de kern uitmaakt van den bindweefselbundel. Daar tusschen in ziet hij vezels loopen, welke hij voor primitieve lymphatische vaten houdt en zoo laat hij er allengs lymphatische kliertjes uit te voorschijn komen. Ik vergenoeg mij met deze opgaaf, waardoor ik de aandacht onzer histiologen op dit onderwerp wensch te rigten. Alleen wil ik er bij herinneren, dat MAYER in het algemeen eene zeer groote voorliefde heeft voor het aannemen van klierachtige weefsels, daar, waar anderen slechts zenuwscheeden of omhulsels zien. De Paccinische ligchaampjes immers zag hij ook voor kliertjes aan, waarmede zij intusschen geene de minste overeenkomst hebben. Z. T. J. C. MAYER, *Ueber die Paccinischen Körperchen*. Bonn. 1844. W. V.

GEREGTELIJKE GENEESKUNDIGE BEOORDEELING DER GESCHOTENE WONDEN. — Het is bekend, dat de aloude onderscheiding van den ingang en van den uitgang van een geschotene wonde, dat namelijk de eerste kleiner dan de tweede is, in de laatste tijden van enkele zijden tegengesproken is. BÜCHNER te Darmstadt heeft (Prager Vierteljahrschrift 1854) dit punt aan een naauwkeurig onderzoek onderworpen.

Vooreerst is door hen, die in de jaren 1848 en 1849 geschotene wonden behandeld hebben zoo te Parijs als in de Deensche oorlog, waargenomen dat men in den regel bij *gewone* geschotene wonden het tegenovergestelde van het vroeger aangenomen gevoelen ziet. Bij het uittreden van een kogel worden de laatst doorboorde deelen (voornamelijk de huid) vooruitgedreven in de vorm van een trechter, de taaije uitgerekte huid wordt aan de punt van den kegel doorboord, zoodat zij bij het terugkeeren op de normale plaats slechts eene scheur vertoont, die kleiner dan de ingangsopening is. Is echter de huid bij de plaats van uitgang niet vrij, dan kan die uitrekking niet plaats vinden en is de uitgangsopening grooter (observatie van JOBERT, waarbij het doorschoten scrotum tegen de dij drukte).

Geldt dit voor de *gewone* wonden waarbij de kogel van een afstand van 50 tot 500 schreden komt, bij de *suivere* geschotene wonden (uit de nabijheid, van 10 tot 60—80 schreden) is de opening van den ingang niet alleen even groot als aan den uitgang maar ook van gelijken vorm. De onderscheiding van in- en uitgang is hierbij niet mogelijk, aan beide zijden wordt even veel weefsel door den kogel medegevoerd. Bij schoten

binnen de 10 schreden afgevuurd dringen prop en kruid mede in de deelen in en is hierdoor de onderscheiding mogelijk.

Slechts onder twee omstandigheden kan de uitgangsopening grooter zijn, 1°. wanneer beenstukken medegevoerd worden en deze den uitgang vergrooten, 2°. wanneer de kogel de deelen zeer scheef raakt.

De vorm der openingen is van meer gewigt; bij de *gewone* geschotene wonden is de ingang rond, ingestulpt, met dunne naar binnen staande randen of eenen naar binnen gebogen genecroseerde huidzoom, de uitgang nooit rond, maar steeds van onregelmatige gedaante, kruis of stervormig gescheurd of eenvoudig gespleten zonder genecroseerden ring met naar buiten gekeerde randen, welke bij het aanpassen de opening meestal volkomen sluit. De genecroseerde huidrand aan den ingang, meest ½ lijn breed, is eerst rood, daarna blaauw-zwart en wordt alleen bij de gewone schoten waargenomen. Bij de *zuivere* wonden heeft de kogel door de grootere kracht meer als een snijdend werktuig gewerkt en alles wat zij aanraakte medegenomen, zoodat de randen scherp zijn en de gangreen-zoom ontbreekt.

Deze onderscheidingsteekenen hebben echter alleen bij versche wonden vóór het begin der ettering hare waarde; het likteeken biedt daarentegen weder belangrijke teekenen aan. Het likteeken aan den ingang is rond, naar binnen verdiept, de huid is regelmatig van de peripherie naar het centrum in plooijen getrokken, wit en hard; — dat aan den uitgang meest kleiner, onregelmatig vooruitspringend, hooger dan de omgeving, of spleetvormig overeenkomstig de vorige gedaante der wonde, — menigmaal is dit likteeken naauwelijks zigtbaar, terwijl dat aan den ingang zeer duidelijk is.

Matte kogels (van een afstand van meer dan 500 schreden komende) geven meer gekneusde wonden; aan deze zijn de ecchymosen en bloedextravasaten eigen, welke vroeger als algemeen kenteeken van geschotene wonden aangegeven werden. De waarneming heeft geleerd, dat hoe grooter de kracht van het schot is, er des te minder bloeduitstorting in de rondom gelegene deelen veroorzaakt wordt.

VERSLAGEN.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

1e. *Sectie. Vergadering van 12 Januarij* 1854. — Door Prof. SURINGAR worden onderscheidene pathologisch-anatomische praeparaten ter tafel gebragt, als 1°. het hart van een 50jarigen man, bij wien gedurende zijn verblijf in het Binnengasthuis albuminurie na langdurige intermittens was waargenomen, benevens de verschijnselen van een exsudaat in de linker pleura, dat de ademhaling zeer bemoeijelijkte. Het hartezakje is geheel met het hart vergroeid: de āā. coronariae cordis zijn als beenachtig vaste strengen op de oppervlakte van dit laatste te voelen. Nadat zij opengeknipt zijn blijkt, dat hare wanden normaal zijn, doch het lumen met verkalkte vezelstofproppen is opgevuld. Er was ook in geen der overige slagaders eenig spoor van atheromateus proces te ontdekken. De gemelde verkalking moet dus waarschijnlijk, even als de vergroeijing van het hartezakje, als een gevolg van vroegere pericarditis en de daardoor gestoorde circulatie in de hartslagaders beschouwd worden. Een 2de hart, eveneens afkomstig van een man, die lang aan f. intermittens geleden had en in zeer verwaarloosden toestand met hydrops universalis in het gasthuis was opgenomen, weegt met het exsudaat, waarmede het pericardium is opgevuld, 9½ oude ponden. Dit exsudaat is voor 't grootst gedeelte weiachtig met enkele geelachtige, losgeronnene vlokken. 3°. De nieren van eene 26jarige vrouw, die langen tijd aan f. interm. quartana heeft geleden. Zij vertoonen alle veranderingen van het tweede stadium der BRIGHT'sche ziekte. 4°. De lever van eene 51jarige, sterk uitgeteerde vrouw, die 1½ jaar lang aan brakingen geleden had en bij wie eene ziekte der maag was vermoed. Bij de sectie bleek dit orgaan gezond te zijn. Van de linkerkwab der lever, die over het geheel zeer klein en van vorm veranderd is, is een rondachtig plat gedeelte afgesnoerd, dat 3 P. d. lang, 2 P. d. breed en 1½ P. d. dik is en als een aanhangsel met een smallen hals met het overig gedeelte van de kwab is verbonden. Deze afsnoering schijnt veroorzaakt te zijn door een bandvormig schijnvlies van het peritonaeum, dat als eene lis om den hals van het afgesnoerd gedeelte is geslagen. Het parenchyma van de lever schijnt normaal: dat van het aanhangend gedeelte is bleek van kleur met vele geel- en witachtige plekken doorzaaid. De ductus cysticus is door een galsteen volkomen verstopt: de galblaas is verwijd, met een kleurloos, lijmachtig vocht gevuld en bevat een groot aantal galsteenen van verschillende grootte.

Prof. VAN GEUNS vertoont het hart van eene 26jarige vrouw, die met verschijnselen van hartziekte reeds eenigen tijd onder zijne behandeling was en in de laatste dagen zich redelijk wel gevoelde, toen zij plotseling stierf. Aan het hart valt niets op te merken, dan dat de linker kamer sterk verwijd is en de wanden daarvan dun, bleek en geelachtig van kleur zijn: de noduli arantii van de valvulae semilunares aortae zijn oedemateus gezwollen, de aorta bezit enkele atheromateuse plekken. In de overige organen van het lijk werd niets bijzonders waargenomen, zoodat men als waarschijnlijk moest aannemen, dat de plotselinge dood aan paralyse van het hart moest worden toegeschreven.

Dr. TILANUS toont het darmkanaal van een meisje, dat aan hardnekkige diarrhoeën had geleden, waarop algemeene waterzucht en eindelijk de dood gevolgd was. In de dikke darmen ziet men 4 rondgaande, scherp omschrevene en door gezond slijmvlies van elkander afgescheiden plekken, die oppervlakkig er als met ulceratiën bedekt uitzien. Zij bestaan uit digt opéénstaande kuiltjes in het slijmvlies, die omgeven

zijn met vlokkige, sterk uitpuilende randen. Elk van deze plekken is 2 à 3 duim lang: die, welke het digst bij de anusopening gelegen zijn, hebben eene meer gladde oppervlakte dan de hooger gelegene. Rondom den anus is het slijmvlies gezwollen, roodachtig van kleur en met kleine, witte vast aan de mucosa aanklevende exsudaten bedekt. Van tuberkels is in het geheele darmkanaal geen spoor waar te nemen: alleen op het weivlies, dat aan de bovengenoemde plekken beantwoordt, bevinden zich eenige erwtgroote, met kaasachtige stof geïnfiltreerde kliertjes. Ook zijn in geen van de overige organen van het lijk tuberkels gevonden. De gemelde verandering van het darmkanaal komt het meest overeen met die, welke men bij dysenterische processen beschreven vindt.

Dr. GILDEMEESTER laat daarop onder het mikroskoop de *corpora amylacea* uit de 4de hersenholte zien en toont aan hoe zij, na toevoeging van tinct. jodii, blaauwviolet gekleurd worden en zich dus als ware zetmeelbollen verhouden. Tevens toonde hij, hoe de zoogenaamde colloïdklompjes uit eene spekmilt, door toevoeging van hetzelfde reagens en van zwavelzuur slechts eene bruinroode kleur aannamen en geene violette, zoo als VIRCHOW gevonden had.

INGEZONDEN STUKKEN.

Waarneming eener vergiftiging uit onvoorzigtigheid met rattenkruid **(acid. arsenicosum)** ***bij acht personen, door tijdige toediening van*** **magnesium oxydehydraat** ***met goed gevolg bestreden***

Het huisgezin van S...., schippersknecht, hier ter stede woonachtig, bestaande uit man, vrouw en kind van ruim 1½ jaar, benevens eene dienstmeid, had zich op Zondag den 11den Maart jl. des namiddags 2½ ure aan tafel gezet. om het middagmaal te gebruiken, waartoe zij nog vier andere personen, twee mannen en even zoo vele vrouwen genoodigd hadden.

De maaltijd zoude bestaan uit aardappelen en visch met botersaus.

Naauwelijks met eten aangevangen, ontwaarden sommigen een heet en prikkelend gevoel op de tong en in de keel, als door peper veroorzaakt, welk gevoel weldra door allen werd opgemerkt.

In den waan verkeerende, dat er zich toevallig peper in de saus vermengd had en verder niets kwaads vermoedende, bleef men met eten voortgaan, tot de maaltijd geëindigd was.

Naauwelijks is dit geschied of het kind wordt plotseling onwel en begint te braken. Intusschen heeft zich ook bij de overigen het brandend gevoel op de tong verder tot in den slokdarm uitgebreid, en beginnen zij allen te klagen over benaauwdheid, misselijkheid, en krampen in de ingewanden; er volgt eindelijk bij de meesten braken; men twijfelt nu niet langer of er is vergiftiging in het spel; door dit denkbeeld opgewekt, herinnert zich de man des gezins, dat hij voor eenigen tijd, om aan het verlangen zijner vrouw, welke zich dikwerf over de plaag van rotten en muizen in het vertrek beklaagd had te voldoen, eene zekere hoeveelheid rattenkruid (volgens zijne opgave ongeveer 3 oude looden) van boord had medegebragt, om zich hiermede van de lastige bezoekers te ontdoen; dat hij, na tot vermeld einde eene kleine hoeveelheid met broodkruim tot het maken van balletjes gebruikt te hebben, het overige in eene kom in de kast had weggezet.

Het bleek verder, dat door de zuster der vrouw, welke zich met het gereed maken der saus had belast, het witte poeder, in de meening verkeerende, dat het gewoon meel was, in de hoeveelheid van een eetlepel uit de kom genomen was, om daarmede de saus, uit water en boter bestaande, aan te mengen.

Na deze ontdekking had zich hunne vrees bewaarheid, dat zij vergiftigd waren geworden.

Thans van het gevaarvolle van hunnen toestand bewust (het was inmiddels 3½ ure geworden), zond men onmiddelijk naar eenen in de nabijheid wonenden apotheker om hulp.

Het zal omstreeks 4 uren na den middag geweest zijn, toen ik toevallig in de nabijheid der woning, waar zich dit droevig drama ontwikkelde, voorbij gaande, door den Heer W. J. VAN HULSTEYN, Apotheker in de Warmoesstraat alhier, werd aangesproken en verzocht, mijne hulp te verleenen aan een huisgezin, dat uit onvoorzigtigheid vergiftigde saus bij de spijzen gebruikt had; het gezin was juist door hem verlaten met belofte, zoo spoedig mogelijk met den eersten te vinden geneesheer terug te komen, ten einde alsdan de gepaste middelen te kiezen en aan te wenden.

Zonder verwijl hem volgende, bragt hij mij op een bovenvertrek van een in de nabijheid gelegen huis, door vermeld gezin bewoond.

Bij het binnentreden bood zich een hartverscheurend schouwspel aan; men verbeelde zich eene groep van acht menschen ten prooi aan de vreesselijkste uitwerkselen van een vergift, zoo als alleen door rattenkruid kunnen worden teweeg gebragt, in vertwijfeling en angstige verwarring, door het vertrek heen en weder loopende, in het vooruitzigt van een onvermijdelijken dood, die reeds in hunne ingewanden woedt, zoo er geene spoedige hulp komt opdagen [1]).

Hier moest onmiddellijk gehandeld worden. Het gebeurde in verband gebragt met de waargenomen ver-

---

[1]) Aangezien de toevallen bij de lijders in niets verschilden van de verschijnselen, welke men bij iedere acute vergiftiging door *acidum arsenicosum* waarneemt, tenzij met uitzondering van eenige wijzigingen, zoo door de hoeveelheid van het gebruikt vergift, als om het verschil van terugwerking bij ieder individu etc., teweeg gebragt, heb ik gemeend, ter vermijding van te groote uitvoerigheid, waartoe deze mededeeling als van zelve reeds aanleiding geeft, dezelve gevoegelijk te kunnen achterwege laten.

schijnselen, liet bij mij geen twijfel over, aan eene hier plaats gehad hebbende vergiftiging door *acid. arsenicosum.* Zoo er nog redding mogelijk was, moest het vergift onmiddellijk uit de maag verwijderd en verder onzijdig en daardoor onschadelijk voor het organismus gemaakt worden.

Ter vervulling der eerste aanwijzing, liet ik het braken, dat bij de meesten reeds plaats vond, door het gebruik van warm water met melk, dat het eerst voor de hand was, onderhouden, terwijl ik de anderen, waarbij nog geen braken had plaats gehad, aanraadde, den vinger tot diep in den keel te steken, waardoor onmiddelijk ook bij hen het braken begon, dat vervolgens evenzeer door het toedienen van warm water met melk onderhouden werd.

Door deze werktuigelijke prikkeling bereikte ik spoediger het doel, dan het door mij eerst voorgeschreven emeticum (ex Pulvere Ipec.) zoude hebben kunnen bereiken, waarvan het gebruik dan ook achterwege gebleven is.

Te gelijker tijd en om aan de tweede aanwijzing te voldoen, was ik bedacht op de keuze van een antidotum [1]).

Nadat ik van den Heer VAN HULSTEYN de verzekering gekregen had, dat hij in het bezit was van niet te sterk gecalcineerde en in gesloten fleschen goed bewaarde magnesia, verzocht ik hem onmiddelijk, volgens het bekende voorschrift (1 deel magnesia op 15 tot 20 deelen water) het bekende *magnesiumoxyde hydraat*, in groote hoeveelheid gereed te maken.

Spoedig daarvan in bezit gekomen, werd het den lijders, nog laauw zijnde, theekopsgewijze, om de vijf of tien minuten toegediend, naar mate het spoediger werd uitgebraakt of langer in de maag verwijlde. Ik verliet daarop de lijders, onder aanbeveling van een vlijtig gebruik des middels.

Toen ik na verloop van een uur hen weder bezocht, had er, althans bij de menschen, eene geheele ommekeer der verschijnselen plaats gegrepen.

Omtrent ½ uur na het gebruik van het *magnesiumoxyde hydraat*, hadden het brandend gevoel in slokdarm en maag, de hevige kolijkpijnen en het braken van lieverlede nagelaten en plaats gemaakt voor hevige ontlastingen. De eerst onderdrukte en naauwelijks voelbare pols was weder voelbaar geworden, de ademhaling, ofschoon versneld, regelmatig en het lijkkleurig gelaat van sommigen of bloedrood opgezet hoofd van anderen, had zijn natuurlijk aanzien wedergekregen; ik liet met het gebruik van den drank, ofschoon bij grootere tusschenpoozen, verder voortgaan.

Bij mijn laatste bezoek, des avonds ten 11 ure, vernam ik, dat ook bij die enkelen, bij wie de uitwerking van het vergift, onder voortdurend braken en zelfs bloedige ontlasting, aan de werking van het antidotum langer wederstand had geboden, langzamerhand in beterschap waren toegenomen.

Alles had nu een beter aanzien gekregen, kalmte had voor ongerustheid plaats gemaakt; de meesten hadden zich door afmatting ter nedergelegd en een rustigen slaap genoten.

Er vertoonde zich bij allen eene sterke reactie; hevige kloppingen van hart en pols, hoofdpijn en brandende dorst, geen spoor echter meer van pijnen, noch in de ingewanden noch in de beenen.

Ten einde de huidwerking verder te onderhouden, liet ik hen rijkelijk te drinken geven en ook gedurende den nacht nog van tijd tot tijd met het gebruik van het *magnesiumoxyde hydraat* voortgaan.

Des anderen daags ten 9½ ure vond ik velen reeds op, behalve de vrouw des huizes, welke wegens hoofdpijn nog was blijven liggen, als ook een der mannen, die zijne bezigheden buitenshuis weder was gaan verrigten en een meisje van omstreeks 24 jaren, dat zich geheel hersteld gevoelende, zich reeds vroegtijdig weder naar huis, in eene naburige gemeente, begeven had. De nacht was rustig doorgebragt; behalve ligte klagten over matheid en gevoeligheid in de beenen, geene ziekelijke aandoeningen meer; zelfs het kind, zat weder te spelen en zat smakelijk zijn brood te eten.

Ofschoon ik geen vrees meer koesterde voor het aanwezig zijn van eenig in het ligchaam teruggebleven vergif, zoo liet ik voorzigtigheidshalve nog steeds met hetzelfde antidotum gedurende de eerstvolgende dagen voortgaan, onder het afwisselend gebruik van verkoelende purgeermiddelen, om de werkzaamheid van het darmkanaal te onderhouden.

Bij een nog voor weinige dagen gedaan bezoek, overtuigde ik mij van hunne voortdurenden welstand.

Of er zich welligt later nog verschijnselen van vergiftiging zullen opdoen, is voor het oogenblik niet wel te beslissen — dit zal de tijd moeten leeren.

Wij hebben reden, ons voor het tegenwoordige tevreden te houden.

Ziedaar eene in bijzonderheden uitvoerige mededeeling eener waarneming van acute vergiftiging door *acidum arsenicosum* op groote schaal, door behulp van het *magnesia-oxyde hydraat* gelukkig bestreden, die ik zoowel om het feit der vergiftiging zelve als om de bij hetzelve betoonde werkdadigheid van een bij ons, voor zoo verre ik weet, nog niet bij menschen aangewend antidotum tegen arsenikzuur-vergiftiging, belangrijk genoeg achte, om daarvan openbaar melding te maken.

Dat de verkregene uitkomsten aan de scheikundige werking van het *magnesia-oxyde hydraat* uitsluitend moeten worden toegeschreven, zal zelfs bij gemis van directe bewijzen [2]) niemand mogen betwijfelen, die

[1]) Ik zal later de reden opgeven, die mij de voorkeur hebben doen geven aan het *magnesia-oxyde hydraat* boven het *ijzeroxyde hydraat.*

[2]) Ik was niet in de gelegenheid, om de na het toedienen van het tegengift uitgebraakte en ontlastte stoffen te onderzoeken, of zich daarin werkelijk reeds een arsenias-magnesiae als eene onoplosbare zelfstandigheid gevormd had.

met aandacht overwogen heeft, de zoo spoedige verandering in de meest onrustbarende verschijnselen, kort na de toediening van het tegengift. Die verandering toch was zoo in het oog vallend, dat zij wel niet kon beschouwd worden als het bloot gevolg eener mechanische of inhullende eigenschap van het tegengift, en nog veel minder als gevolg van het aanhoudend braken, waardoor alleen het vergift uit het ligchaam zou verwijderd zijn.

Bij eene volgende gelegenheid kom ik op eene nadere beschouwing der vergiftiging zelve en de werking van het tegengift terug, om daarna nog eenige bijzonderheden mede te deelen, omtrent het *magnesiumoxyde hydraat*, vooral ten opzigte van deszelfs grootere voordeelen boven het *ijzeroxyde hydraat*, om ten slotte hierbij te voegen eene korte opgave van het resultaat, door den Heer VAN HULSTEIN verkregen uit het scheikundig onderzoek van het overgebleven gedeelte der saus, ten einde ons van het aanwezig zijn van het rattenkruid te overtuigen.

Amsterdam. Dr. P. H. POOL.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

LONDON. — Wij kunnen niet nalaten, bijgaande bijdrage van het Engelsche geneeskundige leven onzen lezers mede te deelen. — Voor eenige weken verspreidde zich het gerucht, dat de bekende heelkundige van het Royal-free hospitaal, Mr. JOHN GAY, door bestuurders van dit ziekenhuis ontslagen was. Mr. GAY zoude zich schuldig gemaakt hebben in een overigens vrij onbekend tijdschrift de Medical Circular, eene zeer opgesmukte Auto-biographie te hebben doen opnemen en daarin zich zelven verheven te hebben om het hospitaal, waar hij werkte, te vernederen. Nu was dit opmaken van biographiën met portretten van levende personen, die zelfs tot de Dii minimi afdaalden, eigenlijk door the Lancet in de wereld gebragt, en toen nu de publieke opinie zich langzamerhand tegen dat misbruik begon te uiten, kortte Mr. WAKLEY (redacteur van the Lancet) zijne kolommen voor biographiën wat in. Gebruik makende van de ongunstige stemming voor die levensschetsen was nu Mr. WAKLEY de eerste, die in the Lancet de biographie van GAY denuncieerde en aanleiding gaf tot meerdere bekendheid van een stuk, dat zonder dat met »de overigen zoude zijn voorbijgegaan." De booze wereld zegt, dat Mr. WAKLEY zeer veel reden had, om ten voordeele van zijn zoon Mr. GAY uit het hospitaal te verwijderen, hetgeen inderdaad gelukte, na eene trouwe, zelfs beroemde dienst waarneming van 17 jaren. Naauwelijks was het geven van dit ontslag bekend, of er ging eene algemeene kreet van verontwaardiging onder de geneeskundigen op, die zich niet tot Journal-artikeltjes of lange redeneringen bepaalde. De aanzienlijkste genees- en heelkundigen der hoofdstad beriepen een monster meeting in de Hanover Square-rooms, waaraan omstreeks 1000 genees- en heelkundigen deel namen en die door COPLAND, president van de Royal Medical and Chirurgical Society werd voorgezeten. Geweldig en onverholen werden de handelingen der Governors en van Mr. WAKLEY gegispt; een heelkundige van het Royal-free hospital, die ter vergadering aanwezig was en die bekennen moest voor het ontslag van den Heer GAY, wiens plaats hij ambiëerde, te hebben gestemd, werd letterlijk de zaal uitgeworpen en Mr. GAY's ontslag als eene gewelddadige, niet te regtvaardigen daad gekwalificeerd. Ook the Lancet, waarvan men de meesterachtige toon reeds lang moede was geworden, deelde er in. Het besluit der vergadering werd op hare kosten in alle mogelijke politieke en andere bladen geplaatst, eene menigte beschermers van het Royal-free hospital hebben hunne bijdragen opgezegd, eenige zeer verdienstelijke Professoren aan de school van dit ziekenhuis hebben hun ontslag gegeven, omdat zij het met hunne eer onvereenigbaar vonden langer daar werkzaam te zijn, hun voorbeeld werd nog door anderen gevolgd, de plaats is nog niet vervuld. Een overigens vrij onbekend heelkundige, wordt gedoodverwd, Mr. GAY te zullen opvolgen, maar reeds beginnen de dagbladen, vooral de Punch en de Daily News hem zijne nieuwe positie vrij onaangenaam te maken. Ook tot de provincie heeft zich de beweging over »*Mr. Gay's Case*" uitgestrekt en bevat de Medical Times eene menigte adnaesies van het besluit der vergadering. Het crediet van the Lancet is geheel gezonken, daarentegen wordt dat van den Medical Times met elken dag beter.

WEENEN. Maart 1853. — Prof. SKODA heeft zijn honorarium voor de vijfde druk van zijn Handbuch der Auscultation und Percussion, die eerstdaags zal in het licht komen, ten bedrage van ƒ 3000 C. M. ten geschenke gegeven aan de inrigting voor verpleging van arme zieke studenten.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Door de Provinciale Geneeskundige Commissie alhier, zijn in hare zitting van 29 Maart tot 1 April en van 5—7 April, bevorderd tot Stedelijk Heelmeester D. P. BULSINK, tot Plattelands Heelmeester de stedelijke heelmeesters P. M. STIGGELBOUT en J. S. VAN MARLE, tot Vroedmeester de stedelijke heelmeester C. VOS, tot Tandmeester J. J. GREEVERS, tot Droogist E. VAN DER QUAST.

— De Provinciale Geneesk. Commissie te Haarlem heeft in haar vergadering van 8—10 Maart geexamineerd en bevorderd tot Plattelands Heelmeester P. SCHUT en D. D. AVIS, tot Vroedmeester den Heelmeester P. WIJN te Twisk, tot Apotheker M. BLOKZIEL en tot Vroedvrouw Mej. G. BLOM. (*Rep.*)

— Bij het personeel der geneeskundige dienst bij de landmagt is benoemd tot Apotheker 3de kl. de Heer A. VAN WIJK.

— Den 25sten Maart is overleden de Heer J. WALKER Vroedmeester te Houtenisse in den ouderdom van 74 jaren; den 9 April de Heer W. C. VAN DORT, Apotheker te 's Gravenhage.

NEERLANDSCH INDIE. — Tot Off. v. Gez. 2de kl. is bevorderd de Off. v. Gez. 3de klasse B. H EGBERTS.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 22 April 1854. 16.

VERGELIJKENDE ZIEKTEKUNDE.

ZIEKTEKUNDIG ONDERZOEK DER LIJKEN VAN TWEE LEEUWEN, IN DE MAAND FEBRUARIJ 1854 OVERLEDEN, IN DE DIERGAARDE VAN HET ZOÖLOGISCH GENOOTSCHAP: *Natura Artis Magistra.*

DOOR Dr. J. L. DUSSEAU.

(*Vervolg en slot van blz.* 149.)

Dit waren dan de uitkomsten van een onderzoek, dat ik getracht heb zoo naauwkeurig in het werk te stellen, als de snelle voortgang der ontbinding in de beide lijken mij veroorloofde. Deze snelle ontbinding, vooral in de bloedrijkste ingewanden zigtbaar en waarvoor de toenmaals heerschende weersgesteldheid geene genoegzame reden opleverde, wijst reeds daarop, dat in den aard der ziekte eene aanleiding heeft bestaan, om de verweeking en vernieling der weefsels na den dood te verhaasten. Vooral is het van belang, hierbij te letten op den toestand des bloeds, dien der longen en van de lever. De bloedmassa toch had eene verandering ondergaan, hoedanig men hoogst zelden bij eene lijkopening in die mate zal aantreffen en het meest overeenkomt met de gesteldheid des bloeds, die men na septische ziekten, scorbuth, febris petechialis, rotkoorts aantreft. Dat volkomen gemis van stremsels, dat volledig gebrek aan vezelstof, die volledige afscheiding van het watergehalte des bloeds, die algemeene verandering der bloedligchaampjes in eene kristalvormige massa, zoodat de overgeblevene en als zoodanig nog herkenbare ligchaampjes, wegens hunne geringe hoeveelheid, bijna niet meer te vinden waren, zal men wel nimmer als gevolg van een plaatselijk lijden, zij het van een ontstekingachtig of ander karakter, aantreffen, en zoo ergens dan worden wij hier genoopt eene oorspronkelijke ziekte des bloeds aan te nemen. Dat deze ziekte hare gevolgen, vooral in de bloedrijkste ingewanden, de longen en lever openbaarde zal wel geene verwondering wekken, maar de wijze waarop dat geschiedde, verdient nog nader onze aandacht bezig te houden. De longen (en hier spreek ik uitsluitend van het eerste geval, want in het tweede waren zij gezond), hadden eene geheel eigenaardige verweeking ondergaan, hare weefselelementen hadden ten eenemale hunnen normalen zamenhang verloren. Die aan het oplossend en vernielend vermogen den meesten weerstand konden bieden (de elastische vezelen) waren niet verloren gegaan, maar in de papachtige overblijfselen der andere weefsels verspreid, zij scheidden zich bij de minste aanraking daarvan af, als waren zij door een langdurig verwoestingsproces losgemaakt. Deze toestand zou aan gangraena pulmonum kunnen doen denken en inderdaad was hij ongetwijfeld eene soort van versterving, zoo wij dat woord in uitgebreide beteekenis opvatten; maar toch kwam hij niet overeen met de kenmerken, die men in het algemeen aan longversterving toeschrijft. Zoo werd de wankleurigheid gemist, die aan het verspreide, zoogenaamde primitive gangreen eigen is, en vooral is het onbetwistbaar, dat men hier aan geen secundaire versterving, ten gevolge van longontsteking, kan denken. In die gevallen is het toch zeldzaam, dat de verandering over eene geheele longkwab zich uitstrekt en waar vindt men een voorbeeld vermeld van eene dergelijke ontaarding der beide longen in haar geheel; de algemeene ontsteking, die hiertoe noodzakelijk ware, zou den dood veroorzaakt hebben, vóór dat zij den bedoelden uitgang had kunnen bereiken. Slechts door het aannemen van de schadelijke inwerking eener ziekelijk ontaarde bloedmassa is het mogelijk



te begrijpen, dat de uitwerking zoo algemeen was, dat zelfs het kleinste fragment der longen daarvan niet verschoond bleef. Holten met eene sphaceleuse vloeistof gevuld, werden dan ook niet aangetroffen, maar de totale verweeking van het weefsel had eene volledige vernieling teweeg gebragt, zoo van de bloedvoerende als van de luchtvaten, waarom ook de beschrevene korrelige bloedmassa in de luchtpijpstakken van middelbaar kaliber werd aangetroffen, in welke zij toch niet anders dan door extravasatie kan gekomen zijn. Wij stellen dus, dat de verweeking der longen een der gevolgen was van de verandering des bloeds.

Een tweede gevolg openbaarde zich in de verweeking der lever, in beide gevallen, hoewel in verschillenden graad aanwezig, waardoor het geheele beloop der weefselverandering in al hare phasen gemakkelijk kon worden nagedaan. Hieruit bleek het, dat zij op verscheidene van elkander afgescheiden plekken ontstond, die kleine halfbolvormige verhevenheden op de oppervlakte van dat ingewand vormden; dat op deze plekjes het weefsel veranderd was, terwijl de lever voor het overige nog hare normale consistentie, kleur en maaksel aanbood, dat de leverkapsel op deze plekken verdund werd en zoo weinig zamenhang met de onderliggende zelfstandigheid behield, dat hij met den vinger gemakkelijk kon worden weggedrukt, dat hij later geheel verloren ging en eene weeke, grofkorrelige oppervlakte bloot liet, dat het normale kwabvormige maaksel daar verloren ging, en deze verandering zich allengs in de diepte uitstrekte. Opmerkelijk is het daarbij, dat de ontaarding in beide gevallen aan de bovenste oppervlakte der lever het meest ontwikkeld was en de benedenvlakte verschoond had. Ook hier zou het niet moeijelijk te bewijzen zijn, dat de gevondene weefselveranderingen niet van ontsteking konden afhangen; nergens toch werd een spoor daarvan aangetroffen, terwijl integendeel de kleine plekjes aan de bovenvlakte van het ingewand in onze tweede waarneming genoegzaam aantoonden, dat het plaatselijke ziekteproces met verweeking aanvangt en niet door ontsteking wordt voorafgegaan. Dat eene alzoo veranderde lever, zoo de ontaarding althans eenige uitgebreidheid verkregen heeft, hare verrigtingen slechts gebrekkig kan uitoefenen, is duidelijk en werd in het bedoelde geval bewezen door de hoog gele kleur der levercellen en de verandering van het in de galblaas bevatte vocht.

Tegen een primitiven septischen toestand der bloedmassa pleitten ook niet de overige bijzonderheden, die bij de lijkopening ontdekt werden. Inzonderheid zou men moeijelijk kunnen verklaren, hoe de huid op vele plekken door ontsteking en gangreen werd aangedaan, zoo daar niet een algemeene oorzaak aan ten grond lag. Een waar gangraena e decubitu toch was het niet, daar het niet alleen voorkwam op plaatsen, die aan drukking konden blootgesteld zijn geweest, maar ook op andere, die er stellig voor beveiligd waren. Er waren dus hier en daar ontstekingen in de huid tot stand gekomen onder den invloed der algemeene ziekte, wier eigenaardigheid bestond in het voortbrengen eener verstervingskorst, hetgeen over het algemeen bij zoogenaamde adynamische ziekten geene zeldzaamheid is. Deze plaatselijke ontstekingen bleven echter niet tot de huid beperkt; zij ontwikkelden zich ook in het onderliggende bindweefsel, in de vezeldradige vliezen, banden enz., vandaar de ophoopingen eener geleiachtige vloeistof in het onderhuidsbindweefsel, de kleine abscesjes in en onder de huid, de ettering tusschen de vezeldradige vliezen der pooten en het opklimmen van den etter binnen de scheeden der pezen. Dat hiertoe ook de verandering der huid aan den hals bij den Barbaryschen leeuw moet gebragt worden, mogen wij met reden betwijfelen. Het mikroskopisch onderzoek vertoonde hier geene voortbrengselen van ontsteking, maar eene massa, die het gewone maaksel van den mergkanker bezat, en verre van te willen beweren, dat de aanwezigheid daarvan zonder eenigen invloed op de ziekte en vooral op haren afloop is geweest, geloof ik met regt te kunnen aannemen, dat deze ziekelijk gevormde massa slechts eene toevallige complicatie heeft daargesteld en voorzeker van vroegeren oorsprong is geweest. — Slijmvliesonstekingen zijn in septische ziekten aan de orde; zij werden ook hier niet gemist;

behalve eenige plekken in het darmkanaal bij den Hindostanschen leeuw, bestond er bij beiden een vrij hevige graad van ontsteking van het slijmvlies der neusholte, met een beginnenden overgang in verzwering en de uitvloeijing van een wankleurig en bloederig slijm.

Uit dit alles meen ik als eerste conclusie te mogen opmaken, dat de onderhavige ziekte, waarvan de type in het lijk van den leeuw van Hindostan gevonden werd, is geweest van een septischen aard; welken naam men er nu aan wil geven: typhus, scorbuth, febris putrida enz. is vrij onverschillig en per analogie met de bedoelde ziekten van den mensch moeijelijk te bepalen, wegens het volledige gemis van juist waargenomen ziekteverschijnselen bij onze leeuwen; het was mijne bedoeling dan ook alleen den aard der ziekte aan te wijzen niet om een naam voor haar te zoeken.

Een tweede vraag ter beantwoording is deze, of de beide leeuwen aan dezelfde ziekte hebben geleden. Ik geloof deze vraag toestemmend te moeten beantwoorden, hoewel de beide lijkopeningen nog al uiteenloopende resultaten opleverden. Na het bovengezegde toch zullen wij ons door den gezonden toestand der longen bij den barbaryschen leeuw niet laten verleiden tot eene tegenovergestelde uitspraak, omdat ook dezelfde verandering des bloeds, hoewel in geringere mate werd aangetroffen. Wel waren er individuële omstandigheden, die invloed op het beloop der ziekte konden hebben, zoo als de aanwezigheid eener aanmerkelijke kankermassa, maar dat de verandering des bloeds en de beginnende ontaarding der lever niet daarvan konden afhangen, is duidelijk en deze laatste is, mijns inziens, vooral een bewijs voor de identiteit van het ziekteproces in beide gevallen.

Moeijelijker is het daarentegen de naaste oorzaak van den dood te bepalen. In het eerste geval ziet men haar onmiddellijk in den ziekelijken toestand der longen, die de ademhaling te eenen male onmogelijk maakte. Maar bij den barbaryschen leeuw was eene dergelijke sterk sprekende omstandigheid niet aanwezig, en noch de kankermassa, die door hare verweeking hoogstens den doodelijken afloop door uitputting verhaast kan hebben, noch de beginnende en tot de oppervlakte beperkte ontaarding der lever, noch de aanwezigheid van etter in de peesscheeden, kan ons de vereischte opheldering geven. Dubbel jammer derhalve, dat wij de gezochte verklaring niet in de hersenen en het ruggemerg hebben mogen opsporen, daar het niet ongewoon is, dat dezelfde ziekte bij verschillende personen zich in verschillende ligchaamsdeelen localiseert.

Eene andere vraag, wier beantwoording velen met belangstelling in dit rapport zullen verwachten is deze, of men kan aannemen, dat de ziekte door besmetting van het eene op het andere voorwerp is overgegaan. Deze vraag is moeijelijk te beantwoorden. De mogelijkheid laat zich niet betwisten, dat ziekten van een zoogenaamd adynamisch of septisch karakter zich door contagium verspreiden; men behoeft slechts aan de pest, tot op zekere hoogte ook aan de besmettelijke longziekte van het hoornvee te herinneren; maar aan den anderen kant valt het evenmin te ontkennen, dat zij zich veelal zonder contagium, te gelijkertijd over een groot aantal personen verspreiden, die aan den invloed eener algemeen werkende schadelijke oorzaak zijn blootgesteld geweest. Op deze wijze schijnen ook wezenlijk besmettelijke ziekten, in hare opkomst althans, snel verspreid te worden. En wanneer men nu de omstandigheden nagaat, waaronder de bedoelde lijders een tijd lang verkeerd hebben, dan vindt men aldra eene duchtige reden tot het ontstaan eener dergelijke algemeen werkende oorzaak; het verblijf namelijk der vrije woudbewoners in een betrekkelijk kleine ruimte, waar de lucht onophoudelijk met de uitwasemingen der aldaar vereenigde groote dieren vervuld en inderdaad geïnfecteerd was, eene omstandigheid, die van tijd tot tijd hare offers van de diergaarde geeischt heeft en die misschien een meer vermogenden invloed op de leeuwen dan op hunne aanverwanten en andere naburen uitoefent; dat althans laat zich ligter begrijpen dan het ontwikkelen eener smetstof, die van den eenen leeuw uitgegaan, den anderen zou aantasten en voor welke de overige bewoners der galerij ongevoelig zouden zijn.

Eenige ziektegevallen, die niet weinig overeenkomst aanboden met de hier behandelde, werden onlangs te Londen in de menagerie van het Regents-Park waargenomen en door Dr. CRISP den 18den Maart ll. in de Medical-Society medegedeeld. Hij opende eene leeuwin en twee tijgers, die in korten tijd onder de verschijnselen van koorts, versnelde ademhaling, verlies van eetlust, uitvloeijing eener etterige stof uit den neus, bezweken waren. Bij de sectie werden ook daar talrijke kleine abscessen onder de huid aangetroffen; het bloed was wel tot op zekere hoogte gestremd, maar het coagulum was week en *korrelig*, welke laatste eigenschap bleek af te hangen van talrijke naaldvormige kristallen; de bloedligchaampjes waren daarbij meest alle veranderd, onregelmatig van gedaante. De bedoelde kristallen werden ook in de miltpulpa, 5—6 uren na den dood aangetroffen. De ingewanden waren gezond, behalve eenig bloederig exsudaat op de regterlong der leeuwin. De ontbinding had nog veel sneller plaats dan bij onze leeuwen, zoodat bij de lijkopening de luchtontwikkeling in de nieren der leeuwin zoo sterk was, dat de kapsels gebarsten waren. Vijf of zes uren na den dood hadden zich bij een der beide tijgers in den slokdarm reeds luchtblazen gevormd, door de opligting van het epithelium. Even als in onze gevallen, waren hier etterophoopingen rondom de gewrichten en tusschen de pezen aanwezig, en eene etterige ontsteking van het slijmvlies der neusholte. Eene inënting der etterige stof uit den neus in dien van een konijn werd door den dood gevolgd, maar dewijl deze proefneming bij twee katten te vergeefs verrigt werd, kan men daar niet veel waarde aan hechten om de besmettelijkheid der ziekte te bewijzen. Een vreesselijker bewijs verkregen twee heeren, die eenigen tijd vroeger een leeuw hadden geopend, en van welke de eene eenige maanden daarna, onder zeer vreemde ziekteverschijnselen stierf, de anderen twee jaren ziek bleef, doch eindelijk herstelde. Jammer dat Dr. CRISP hierbij niet heeft vermeld, op welke wijze de smetstof was overgebragt (door verwonding?) en vooral of de uitkomst der sectie heeft doen blijken ook deze leeuw aan dezelfde ziekte geleden had als de leeuwin en de beide tijgers van Dr. C. — In de hoofdzaak is hier dus overeenkomst met bovenstaande gevallen, vooral in den toestand des bloeds, en in de hier en daar verspreide etterverzamelingen uitgedrukt. Dr. CRISP uit het gevoelen, dat deze ziekte het meest met de droes der paarden overeenkomt, en vraagt of zulks ook van het voederen der dieren met paardenvleesch, dat de ziektestof bevat, zou kunnen afhangen. Behalve dat het bevestigend antwoord op deze vraag in elk geval zeer gewaagd zou zijn, als ware de hier bedoelde ziekte zonder eenigen twijfel eene gewijzigde droesziekte, gelooven wij, dat er geene sprake van eene dergelijke aansteking kan zijn in onze gevallen, dewijl de gestorven leeuwen nooit met paardenvleesch gevoederd waren. Maar de hier voorondersteldc identiteit gelooven wij nog zeer in twijfel te moeten trekken, om de vele verschilspunten, die de ziektekundige ontleedkunde ons oplevert. Volgens Dr. KREUTZER zijn de longen in den rotachtigen vorm van droes altijd aangedaan, daar zij tuberkels of ook wel etterholten bevatten, eene aandoening, die noch in onze gevallen, noch in die van Dr. CRISP voorkwam; van verweeking der lever wordt bij de droes niet gesproken, en het bloed wordt door genoemden schrijver als rijk aan vezelstof opgegeven, hetgeen in onze gevallen althans geheel anders was; de algemeene kristallisatie in het bloed zou voorzeker wel de aandacht getrokken hebben, indien zij bij de droes der paarden voorkwam. Om deze redenen meenen wij voorloopig de vraag nog in het midden te moeten laten, totdat meerdere gevallen dezer raadselachtige ziekte der katsoorten, naauwkeurig onderzocht, tot het ontdekken van eenheid en zamenhang in de tot nog toe op zich zelf staande feiten mogen leiden.

Aan den anderen kant heeft men ook de vraag geopperd of er eenige overeenkomst tusschen de hier behandelde ziektegevallen en de in ons vaderland al te bekende besmettelijke longziekte der runderen zou bestaan, eene overeenkomst, die door de ziekelijke verandering der longen zou worden aangeduid. Wanneer wij ons nog kortelijk met de beantwoording

dier vraag mogen bezig houden, moeten wij vooraf doen opmerken, dat de besmettelijke longziekte zoo uitsluitend het deel der runderen is, dat zij tot nog toe bij geen onzer overige huisdieren door welbewezen feiten is aangetoond geworden, zoodanig zelfs, dat DIETERICHS haar eigenaardig karakter voor een gedeelte althans aan het bijzondere maaksel der runderlongen toeschrijft, en dat het derhalve wel zeer opmerkelijk zou zijn zoo deze ziekte, onze overige inheemsche plantetende dieren verschoonende, vreemde, in leefwijze zoo geheel van hen verschillende dieren op onzen bodem zou aantasten. Wij zullen ter betere vergelijking de verschijnselen der longziekte gedurende het leven daarlaten en ons alleen met de ontleedkundige veranderingen bezig houden.

Volgens de eenparige opgave der schrijvers over dit onderwerp moet men de veranderingen door de ziekte te weeg gebragt niet alleen in de longen, maar ook in het borstvlies en zijne holten zoeken. In verre weg de meeste gevallen werden er bij de lijkopening duidelijke sporen van borstvliesontsteking aangetroffen, zamengroeijing eener long met den borstwand, de aanwezigheid eener min of meer in ontwikkeling gevorderde plastische uitzweeting of van eene meer of min aanmerkelijke hoeveelheid water. Naarmate het een of het ander gevonden wordt, heeft men zelfs eene drooge en natte longziekte onderscheiden. Niet zelden blijft dan ook de weivliesontsteking niet tot het borstvlies beperkt, maar strekt zij zich over het buikvlies uit, dat in die gevallen soms eenige emmers water bevat. Deze lijkverschijnselen zal men in de meeste sectieverslagen, door den Hoogl. NUMAN verzameld, vermeld vinden, hoewel met enkele zeldzame uitzonderingen. De Hoogl. DELAFOND beschrijft deze aandoeningen der pleura als een standvastig verschijnsel, dat wij derhalve ongetwijfeld met het wezen der ziekte in een zeer naauw verband moeten brengen, en als wij daarbij in aanmerking nemen, dat bij de leeuwen niets dergelijks, noch in de borst, noch in de buikholte werd aangetroffen, dan mogen wij hierin een groot bewijs tegen de bedoelde identiteit van beide ziekten zien.

In de meeste ons bekende geschriften over de longziekte wordt geene opzettelijke melding gemaakt van den toestand des bloeds in het lijk, waaruit met regt de gevolgtrekking is op te maken, dat zij geene bijzondere veranderingen, zoo als bij onze lijkopeningen aanbood. Daarenboven vermeldt Dr. KREUTZER, dat het bloed bij de longziekte eene groote geneigdheid bezit om de vezelstof af te scheiden, kenbaar aan de groote coagula, die in het hart en de groote vaten worden aangetroffen.

De toestand der longen zou oppervlakkig beoordeeld, meer bewijs van overeenkomst opleveren. Ondertusschen meenen wij, dat het toch verkeerd zou zijn hieraan te veel waarde toe te kennen, daar de longen ook bij de besmettelijke longziekte van het rundvee zich niet altijd op dezelfde wijze voordoen en gewoonlijk, volgens eenparig getuigenis der schrijvers, meer de gevolgen eener exsudative ontsteking vertoonen, en slechts in de zeldzaamste gevallen, wanneer de longen tot verweeking zijn overgegaan, eene meerdere overeenkomst aanbieden met die van den door ons geopenden leeuw. Maar ook dan zijn er nog vele punten van onderscheid op te merken, wier uiteenzetting ons echter te ver in de beschrijving der longziekte zou voeren, waartoe hier tijd en plaats ongeschikt zijn. Eindelijk zij het ons vergund te herinneren, dat wij hierboven betoogd hebben, dat de beide leeuwen aan dezelfde ziekte geleden hebben, hoewel bij den tweeden de longen geheel gezond waren, hetgeen de identiteit met de longziekte reeds geheel uitsluit. De toestand der buiksingewanden, met name van de lever en milt is na genoemde ziekte aan veel verscheidenheid onderhevig. Hoewel de Hoogl. NUMAN opgeeft, dat bij eene aandoening der regter long de lever, bij die der linker de milt in de ontaarding zou deelen, schijnt dit bij de meeste lijkopeningen niet bevestigd te worden. Het tijdperk der ziekte, de landstreek en andere min bekende oorzaken zullen daarop wel veel invloed uitoefenen. Eene zoo karakteristieke verweeking der lever als de door ons waargenomene hebben wij nergens beschreven gevonden.

Uit dit alles meenen wij te mogen opma-

ken, dat de beide leeuwen van het zoölogisch genootschap geleden hebben aan eene septische ziekte, van de besmettelijke longziekte van het rundvee geheel verschillende.

Zoo nu iemand mogt vragen naar de therapeutische gevolgtrekkingen van ons onderzoek, dan zouden wij moeten antwoorden, dat wij ons niet kunnen begeven op een terrein, waar wij tamelijk vreemd zijn. Geen verstandig geneesheer zal op de standvastige lijkverschijnselen eener ziekte een onveranderlijk geneesplan durven bouwen; zijne behandeling zal telkens door de waarneming der ziekteverschijnselen belangrijk gewijzigd worden. En hoe zal men dan zonder de kennis dier verschijnselen over de behandeling van een leeuw durven oordeelen? — Slechts dit willen wij ten slotte zeggen en onze stem bij die van zoo velen voegen, dat eene onzuivere lucht de vruchtbare bron is van allerlei ziekten en vooral van ziekten, die met de hier beschrevene in meerdere of mindere mate overeenkomen; deze wet geldt voor leeuwen zoo wel als voor menschen; de menschen verwijdere men uit hunne diepe, vochtige kelders, de leeuwen uit hunne enge, niet genoegzaam geventileerde galerijen; men trachte ze onder omstandigheden te plaatsen, die zoo veel mogelijk beantwoorden aan de eischen hunner natuur en bedenke vooral, dat het ook in deze voordeeliger is het kwaad te voorkomen dan te bestrijden.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

KATARRHUS DER MONDHOLTE. — Dat een geelachtig wit beslag op de tong, ten gevolge van een op zich zelf staande katarrhus van het slijmvlies der mondholte kan voorkomen, die tot zijne genezing de aanwending van plaatselijke geneesmiddelen vordert, is reeds door PFEUFFER en anderen uiteengezet. Terwijl PFEUFFER hiertoe mondspoelingen met eene slappe sublimaatoplossing aanprijst, zegt HENOCH (*Kliniek der Unterleibs-krankheiten* Bd. II) van de aanwending van den lapis infernalis nog betere resultaten gezien te hebben. Hij deelt een geval mede, betreffende eene 22jarige vrouw, die na hare eerste verlossing door eene hevige metroperitonitis werd aangetast, waarvan de genezing slechts door eene krachtige antiphlogistische behandeling tot stand kwam. Alle ziekelijke verschijnselen hielden op en 8 dagen lang gevoelde zich de patiente volkomen wel, toen plotseling, waarschijnlijk ten gevolge van een misslag in de diëet, de eetlust verdween, de stoelgang onregelmatig werd en de tong met een dik, geel-wit beslag werd bedekt. Wanneer men dit poogde af te trekken, scheen de oppervlakte der tong ruw, vlokkig en ongemeen droog, daarbij tevens eenigermate gevoelig. Mikroskopisch zag men daarin dezelfde elementen als MIQUEL van een zoodanig beslag heeft beschreven. Daarbij bestond voortdurend een onaangename zure smaak en rijkelijke slijmafscheiding in den mond, waardoor steeds een prikkel tot spuwen aanwezig was. H. schreef in 't begin wegens de constipatie purgantia voor (elken morgen een bierglas koolzuur magnesiawater), waarna de eetlust spoedig terugkeerde, doch de katarrhus van de mondholte onveranderd bleef. Mondspoelingen met aq. oxymuriatica, met sublimaatsoplossing bleven zonder gevolg, waarop H. de tong dagelijks met eene oplossing van nitras argenti (scr. j op unc β water) begon te bestrijken. Reeds na de eerste applicatie werd de tong zuiverder, en werd het vlokkige beslag dunner. Om het doel nog spoediger te bereiken, werd de tong eenige malen met lap. infern. in subst. aangestreken, waarna binnen weinige dagen de katarrhus was verdwenen.

ZINKPLEISTER BIJ KINDERPOKKEN. — Reeds eenigen tijd geleden had BENNETT de aandacht gevestigd op de goede gevolgen van de applicatie eener met stijfsel lijmig gemaakte kwikzalf op het aangezigt in gevallen van variolae. Hij had toch verscheidene gevallen medegedeeld, waaruit bleek, dat door deze handelwijze het ontstaan van pokdalen vermeden werd, zelfs bij confluërende pokken, en dat de pijn, de zwelling en de suppuratie in het aangezigt, de koorts en de hevigheid der ziekte in het algemeen, daardoor sterk verminderden. Nadat B. echter bekend geworden was met een ziektegeval, waar door genoemde behandeling eene hevige en gevaarlijke salivatie ontstaan was, heeft hij naar eene andere pleistermassa omgezien, die zonder deze nadeelige gevolgen te hebben, met evenveel nut zou kunnen aangewend worden. Na een paar mislukte proefnemingen, vond hij, dat eene verbinding van 3 deelen carbonas zinci, 1 deel oxydum zinci in een vijzel met olijfolie tot behoorlijke consistentie gewreven, eene samenhangende, taaije korst vormde, die op het aangezigt bleef aankleven en goed aan het doel beantwoordde. Drie gevallen van variolae verae werden op deze wijze behandeld met het resultaat, dat niet alleen de vorming van pokdalen werd voorgekomen, doch ook de algemeene en plaatselijke verschijnselen afnamen, geheel op dezelfde wijze als zulks vroeger na de aanwending der kwikpleister was waargenomen (*Monthly Journal*. April 1854).

CHLORURETA VAN DE URINE. — BENNETT vond

in drie gevallen van pneumonie, door hem in het *Monthly Journal* medegedeeld, volkomen bevestigd, dat gelijk SIMON en REDTENBACHER het eerst waargenomen hebben, de chlorureta in de urine zoo lang genoemde ziekte nog toenemende is, verdwijnen en met de beginnende resorptie weder terugkeeren. Hij liet echter ook de urine van meer dan 50 aan andere ziekten lijdende personen onderzoeken, en verkreeg tot resultaat, dat de chlorureta in een geval van phthisis met intercurrerende pneumonie ontbraken, doch in geen ander. Evenzoo werden zij niet aangetroffen in een geval van peritonitis en in alle gevallen van kinderpokken. Verdere nasporingen, zegt B., zullen waarschijnlijk leeren, dat deze zouten ook in andere ziekten ontbreken, hoewel hierdoor de waarde hiervan als onderscheidingskenmerk van pneumonie vermindert, blijft het verschijnsel echter van veel gewigt, in zoo ver het den voortgang dezer ziekte aanduidt.

VERSLAGEN.

JAARLIJKSCH VERSLAG VAN DE WERKZAAMHEDEN, VERRIGT DOOR HET GENEESKUNDIG GENOOTSCHAP: »*Disce Docendus Adhuc*" te Rotterdam. (1853).

Gedurende het jaar 1853 werden, op 21 vergaderingen van het Geneeskundig Genootschap: »*D. D. A.*" te Rotterdam, verscheidene schriftlijke en mondelinge mededeelingen gedaan en anatomisch-pathologische preparaten ter tafel gebragt. Eene korte mededeeling van hetgeen daaronder belangrijks voorkwam, vindt men in de volgende regelen.

a. *Schriftelijke en mondelinge mededeelingen.*

De Hr. KEULS deelt mede, dat zijne hulp vóor een paar jaar ingeroepen werd bij een knaap, die, van zijne prilste jeugd af, redelijk gezond geweest was en nimmer aan Scrofulosis of Rachitis geleden had, doch toen over pijnen in de borst en spanning en opzetting der maagstreek klaagde, welke verschijnselen vooral toenamen; wanneer hij bij de armen werd opgenomen of wanneer hij te bed lag. — De ouders naar de vermoedelijke aanleidende oorzaak des gebreks ondervraagd zijnde, konden zich slechts herinneren, dat hij, geruimen tijd geleden, bij het doen van gymnastische oefeningen, gevallen en met den rug op een hard voorwerp (eene paal welligt) neêrgekomen was. Bij onderzoek van de borstkas bleek het dan ook, dat het drukken op de eerste drie ruggewervels pijn veroorzaakt en slechts ter naauwernood werd verdragen. — Eene plaatselijke behandeling, welke misschien goede vruchten zoude hebben opgeleverd, moest, om bijzondere omstandigheden, gestaakt worden. — Weldra ontwikkelde er zich dan ook eene uitzetting der wervelkolom op de pijnlijke plaats, en begon de knaap eene gebogene houding aan te nemen. De ouders lieten hierop een ijzeren keurslijf vervaardigen, hetwelk eenigen tijd door den lijder gedragen werd, doch geene verbetering in zijn toestand te weeg bragt. — Natuurlijk deelde de borst, om niet van den algemeenen toestand des knaaps te gewagen, in het lijden. Er vormde zich in de hoogste mate eene zoogenoemde kippenborst; patient begon te hoesten, werd benaauwd in de ademhaling en leed van tijd tot tijd aan belangrijke aanvallen van asthma. Gedurende een dezer laatsten gaf hij eindelijk eene golf etter op, hetgeen terstond een einde aan zijne benaauwdheid maakte, doch, hoewel onder dezelfde omstandigheden, zich na ongeveer 14 dagen herhaalde. Dit verschijnsel vertoonde zich sedert niet meer, maar maakte plaats voor het opgeven van sputa, die, in den aanvang welligt van purulenten aard, later echter meer het uiterlijk hadden van slijm. Nadat dit eene poos aldus geduurd had, werd patient een krieuwelend gevoel in de keel gewaar, terwijl het hem gelukte een scherp korreltje uit te werpen, dat naderhand door vele anderen gevolgd werd. Deze korreltjes, in den beginne rondachtig, werden allengs platter en hoekiger, zoodat zij toen op beensplinters begonnen te gelijken en het uiterlijk van hoekachtige concrementen vertoonden. Thans werd het mikroskoop te baat genomen om den aard dier uitwerpselen te leeren kennen, en daaruit, zoo mogelijk, eene diagnose op te maken. — Uit dit, door Dr. GODDARD in het werk gestelde, onderzoek bleek, dat voornoemde stukjes, in de sputa gevonden, werkelijk beensplinters waren, waarin o. a. de beenligchaampjes allerduidelijkst gezien werden. Uit een en ander nu scheen de conclusie geregtvaardigd: dat de knaap in den beginne geleden heeft aan eene ziekelijke aandoening der wervelkolom, ter plaatse, waar hij oorspronkelijk de pijn gevoelde, dat deze aandoening zich medededeelde aan het borstvlies en een gedeelte der longen; dat ten gevolge daarvan een kanaal ontstond, hetwelk tusschen de zieke plaats der wervelkolom en een luchtpijpstak van meer of minder omvang correspondeerde; dat de beensplinters van de gecariëerde plek door dat kanaal in de bronchi kwamen, en eindelijk door hoesten, te gelijk met eenigen etter werden uitgeworpen. De knaap is nog in leven en onder geneeskundige behandeling.

Dr. ROELANTS deelde mede, dat hij, tijdens er onlangs eene mazel-epidemie te Rotterdam heerschte, in grooten haast geroepen werd bij een kind, dat, overigens gezond, plotseling door eene hevige convulsie was aangetast geworden. — Bij het lijdertje gekomen, deed zich zijn toestand aan den spreker zoo ernstig voor, dat hij meende, dit geval onder de casus desperati te mogen rangschikken; in welke overtuiging hij besloot, begietingen met koud water aan te wenden, als het eenige middel, waarvan misschien nog redding te hopen was. Hiertoe werd terstond overgegaan en ongeveer de hoeveelheid van een emmer, van eene bepaalde hoogte, op het ontkleedde kind in kleine hoeveelheden neêrgeworpen. — Reeds gedurende deze operatie brak de stuip af. Daarna werd het kind in eene deken gewikkeld, en ontstond er spoedig een overvloedig zweet. Den volgenden morgen wederkomende, vond de Hr. R. het lijdertje geheel met mazelen overdekt, en overigens weder zoo gezond als vroeger. Het exan-

theem liep geregeld af en het kind herstelde geheel.

Dr. OPPENHEIM deelde een geval mede van *Delirium Tremens*, begonnen, niet met slapeloosheid, maar met een gerusten slaap, waaruit patiënt, een man van ongeveer 48 jr., ontwaakte met volkomen onvermogen zijne willekeurige spieren te gebruiken, en een hevig beven. — Er werd opium toegediend en daarop volgde beterschap. Nogthans herhaalde zich de aanval, en duurde, niettegenstaande het gebruik van 6 grein Acetas Morphii en 1½ dr. opium, drie à vier dagen voort. Eindelijk viel de lijder in een diepen slaap en nam hij in beterschap toe. — Dit geval beschouwt Dr. O. als merkwaardig, 1° omdat het delirium ontstond na een zeer gerusten slaap; 2° omdat de 2e aanval door de bovengenoemde hoeveelheid opiata niet tot bedaren te brengen was.

Nog verhaalt dezelfde S. het volgende: J. B., een meisje van 8 jaar, werd den 19 Oct. 1853, in den vroegen morgenstond, aangetast door *Cholera asiatica*. Door behulp van krachtig prikkelende uit- en inwendige middelen werd die aanval overwonnen, zoodat met den verbeterden bloedsomloop en de herlevende werking der huid, 's namiddags de cholerische verschijnselen weken en voor typheuse plaats maakten. — Door het gebruik van merc. dulcis en koude fomenten, werden deze met zoo goed gevolg bestreden, dat patiënte, op den morgen van den 21sten, en verder den geheelen dag, zich volmaakt wel gevoelde, met graagte at en geheel mentis compos was. In den nacht van 21 op 22 Oct. schrikte zij van het geroep van brand! en kreeg zij een nieuwen en veel heviger aanval van cholera, welke door niets hoegenaamd te stuiten of in reactie te veranderen was. Zij bezweek reeds denzelfden dag des namiddags ten 2 ure. Dit ziektegeval was vooral merkwaardig, omdat zich hier twee, geheel op zich zelve staande aanvallen van cholera, binnen den tijd van 3 maal 24 uren, bij dezelfde persoon openbaarden, en het 2de acces door eene bepaalde oorzaak (schrik), en niet ten gevolge van den intermitterenden typus ontstond.

Nog deelde Dr. O. mede het volgende ziektegeval: J. V., oud, ruim 50 jaar, van het mannelijke geslacht, sedert jaren aan eene scrofuleuse verzwering lijdende aan de punt der neus, doch overigens gezond, was in Oct. 1853 door eene hevige diarrhoea aangetast, die, hoewel zeer ruim, niets van de verschijnselen had, welke men bij cholera asiatica waarneemt. Het eigenaardige dezer diarrhoea echter (dat welligt als een uitvloeisel van den genius epidemicus te beschouwen was) bestond hierin, dat er, reeds na een paar dagen, eene volmaakte verlamming van het gansche onderste gedeelte des darmkanaals en den sphincter ani zich openbaarde, die door de krachtigste zamentrekkende of prikkelende middelen, inwendig zoo wel als per anum toegediend, niet verbeterde, ten gevolge waarvan de lijder dan ook langzamerhand wegkwijnde en vermagerde en, zonder eenig in het oogloopend verschijnsel te doen waarnemen, bezweek.

Dr. VAN VOLLENHOVEN verhaalde het volgende: A. B., oud 15 jaar, kloek en welgebouwd, lijdt, volgens het zeggen der moeder sinds ongeveer 2 jaar, aan *conjunctivitis periodica*. — Driemaal nam ik deze aandoening zelf waar, en wel geregeld om de 23 of 24 dagen, en vond dan telkens alle verschijnselen eener gewone conjunctivitis of ophthalmia catarrhalis (opgespotene en gezwollene oogen, die steken en branden, ligte photophobie, vermeerderde traanafscheiding, enz.) waar. Deze toestand duurt 4 of 5 dagen, en eindigt met een gevoel van branderigheid en zwelling aan de pudenda externa, welke ik zelf nog niet heb kunnen onderzoeken, van menstruatie is nog niets bespeurd, en het was mij aangenamer eerst het geval eenige malen waar te nemen, dan reeds terstond te trachten de catamenia op te wekken. — Later hoop ik den afloop van dit geval mede te deelen.

Chir BOSZ deelt de volgende gevallen mede:

1. Een kind van eenige maanden leed aan hardnekkige diarrhoen, die door niets te stuiten waren. — Algemeene vermagering en atrophie waren daarvan het gevolg. De ontlastingen waren steeds dun, reukeloos en groen van kleur. — Niettegenstaande de aanwending van gepaste middelen bezweek het kind na een lijden van eenige weken. — Bij de sectie, die in tegenwoordigheid van Dr. O., den medicus des huizes, verrigt werd, werd niets abnormaals gevonden. Alle organen, zoo wel van hoofd-, borst- als buikholte waren gezond, behalve de dunne darmen, welke, te beginnen eene hand breedte van den pylorus, aanmerkelijk waren vernaauwd. De dikke darmen waren sterk door gazen uitgezet. De mucosa intestinalis vertoonde nergens eenig spoor van bloedophooping. De negative resultaten dezer lijkopening doen de vraag oprijzen, of de vernaauwing der int. tenuia misschien kan gepaard geweest zijn met eene gebrekkige ontwikkeling der villi en glandulae intestinales, waardoor èn de afscheiding èn de absorbtie dier ingewanden zouden gestoord en in de tweede plaats atrophie zoude ontstaan zijn?

2. Een jongen van 6 jaar klaagde over hevige pijn bij het urineren, die zelfs nu en dan tot het ontstaan van hevige stuipachtige bewegingen aanleiding gaf. Bij het plaatselijk onderzoek bleek het, dat de voorhuid sterk oedemateus gezwollen was en eenige purulente stof naar buiten vloeide, terwijl men, bij terugschuiving der eerste, duidelijk gewaar werd, dat dit vocht uit het orificium urethrae ontlast werd. Bij drukking langs de urethra werd de uitvloeijing sterker en klaagde de knaap over pijn. Er werd dus geconstateerd eene *urethritis blennorhagica*, hoewel er geene oorzaak voor deze aandoening op te sporen was. De knaap had geene uitwendige beleediging ondergaan en ook nimmer te voren over pijn bij de urinlozing geklaagd. — Zijne urine was helder, reageerde zuur, en bevatte, behalve eenige slijmvlokken, niets dat tot het vermoeden van het bestaan van steen of graveel leiden kon. Voor zooverre bekend was, had hij zich nimmer aan masturbatie overgegeven. Slijmachtige dranken, laauwwarme baden van den penis en inspuitingen tusschen den glans en het praeputium deden dezen onsteking

achtigen toestand spoedig voorbijgaan. — Balsamum copaivae met eenige druppels laud. liq. syd. in klimmende giften voltooide de herstelling, die ongeveer 5 weken duurde. — Het patientje is na dien tijd zeer gezond geweest. — Dit geval verdient dus alleen eenige opmerking om den jeugdigen leeftijd van den patient en de afwezigheid van eenige bekende oorzaak der aandoening. Bij een volwassen man zou men voorzeker aan een coïtus impurus gedacht hebben; terwijl dit geval bewijst, dat ontstekingen van de urethra, ook zonder dat, zeer goed kunnen ontstaan en dezelfde verschijnselen als eene gewone blennorrhoea kunnen vertoonen.

3. Bij een 5 jarig kind, dat aan *angina membranacea* gestorven was, werd de obductie verrigt. Men vond belangrijke infiltratiën in het onderhuidscelweefsel van den hals ten gevolge van het zetten van bloedzuigers. De Hr. B. opperde, naar aanleiding hiervan, eenigen twijfel omtrent het nut van voornoemde bloedontlasting op die plaats, bij de hier boven vermelde ziekte. — Eene pijpvormige pseudomembraan werd in den larynx gevonden, welke echter niet verder dan tot de bifurcatie der *aspera arteria* kon vervolgd worden, omdat de ouders de opening des kinds niet wilden toestaan. De pseudomembraan werd op liquor bewaard, het gezelschap ter bezigtiging aangeboden.

Chir. VAN WAGENINGEN doet de volgende mededeelingen:

1°. Een jongen van 12 jaar, met een scrofuleus gestel, kwam ten mijnen huize hulp inroepen voor een fluctuërend gezwel, ter grootte van eene handpalm, aan de linkerzijde der borstkas, tusschen het borstbeen en de ruggewervelen. — Het mes niet willende gebruiken om den dikwerf langen duur der nablijvende ulcera, schreef ik hem de tinct. Jodii voor, waarmede hij het gezwel tweemaal daags moest laten bestrijken. — Een paar maal kwam de jongen nog terug; het gezwel scheen slakker en kleiner te worden. Daarna bleef hij weg.

Eenige maanden later vertoonde hij zich weder. — Het vroegere gezwel was onder de bestrijkingen met T. Jodii verdwenen. Thans echter vertoonde er zich een nieuw, dat zich uitstrekte van het midden der linkerbil tot halverwege de dij. Het had de grootte van een voldragen foetushoofd. Hoe lang het reeds bestaan had wist men niet. — Fluctuatie was voel- en zigtbaar; pijn bestond er niet; de eetlust was goed. Ofschoon ruggegraat en ribben pijnlijk noch misvormd waren, meende ik evenwel met een *abscessus per congestionem* te doen te hebben. — De prognose werd ongunstig gesteld. Daar het absces op het doorbreken stond, werd ook hier het mes niet aangewend, maar eene bloote bedekking met watten aanbevolen. Weinige dagen daarna brak het gezwel van zelf door in mijne aanwezigheid, en ontlastten zich daaruit 30 à 40 med. ons van eene sero-purulente stof. — Er bestond thans eene groote holte, waarin de huid met plooijen nederviel. Nergens kon ik een kanaal ontdekken, hoewel er, bij drukking op de bil, telkens male eenig vocht aan de dij uitvloeide. — Omdat de knaap geen pijn had en het loopen hem moeijelijk konde worden belet, werd hij in het Israëlitisch ziekenhuis overgebragt en aldaar in bed gehouden. Aanvankelijk werden er verzachtende pappen aangewend, waarbij spoedig *spir. vini* gevoegd werd, terwijl een voedend dieet werd voorgeschreven. Daar de lijder onder deze behandeling slechts weinig vooruit ging, werden er thans inspuitingen gedaan met verdunde tinct. jodii, wordende de geheele oppervlakte des gezwels te gelijker tijd met onverdund tinct. jodii bestreken. — Eene dusdanige bestrijking werd na eenigen tijd ook op de inwendige oppervlakte des zaks aangewend, en daarbij een compressief verband gevoegd. Dit had ten gevolge, dat het plaatselijke gebrek wel verbeterde, maar de algemeene toestand des knaaps hoe langer hoe ongunstiger werd. Bijna aanhoudende koortsen folterden hem en deden hem uitteren. Zijn dieet bleef hetzelfde, en inwendig werden dec. peruv. en andere versterkende geneesmiddelen gegeven.

Sedert die algemeene verslimmering was de knaap nu en dan gaan klagen over zijn rug, waarop eerst niets te ontdekken was, doch later eene roode en pijnlijke plek in de regio lumbalis ontstond. Ook hier ontwikkelde zich langzamerhand een gezwel, op ongeveer 4 duim afstands links van de wervelkom. — Deze laatste was pijnlijk bij aanraking, maar niet bij drukking op de apophyses spinosae, zoodat een eigelijk lijden der wervels niet kon werden aangenomen. — Het gezwel nam in omvang toe, werd pijnlijk en fluctuerend; en breidde zich, naar beneden en voren, uit tot aan de *crista ossis ilei*, hoewel door drukking geene gemeenschap tusschen het gezwel en de bil of de dij te ontdekken was. — Na eerst de pijnlijke ruggestreek gedurende eenige dagen met eene verzachtende pap te hebben laten bedekken, werd de geheele oppervlakte des gezwels al weder met tinct. Jodii (2 maals daags) bestreken. Dit veroorzaakt gedurende de eerste 14 dagen hevige pijnen, die echter van toen af verminderden. — Het gezwel verdween onder deze behandeling langzamerhand geheel en al, zonder eenig spoor van voormalig lijden na te laten. — Op de *apophyses spinosae* van alle wervels konden zonder pijn te veroorzaken, gedrukt worden, terwijl de knaap zich in alle rigtingen bewegen kon. Het absces aan de bil en de dij was reeds vroeger genezen. — Na van 5 Oct. tot 20 Nov. verpleegd te zijn geworden, verliet de knaap het gesticht, er frisch en gezond uitziende.

2°. Een meisje van 4 jaar viel tweemaal op één dag van een trap. Veertien dagen daarna werd het bij mij gebragt. — Het kind had toen twee gezwellen, aan beide zijden des hoofds één. — Het linker gezwel was week, zoo groot als eene handpalm, fluctueerde, en strekte zich uit van de *sutura sagittalis* tot nabij het oor, het was niet pijnlijk en deed aan den omtrek een harden rand voelen, even als bij *cephalæmatoma*. — Het regter was minder week en groot en werd door geen voelbaren rand begrensd. Het linker gezwel werd geopend, en genas, nadat er zich p. m. 4 med. ons zeer dun bloederig vocht en eenige stukjes coagulum uit ontlast hadden, volkomen. — Het tweede werd een-

vondig met verkoelende compressen bedekt en genas binnen 8 dagen. — Opmerkelijk was dit geval, vooreerst om het afwezig zijn van alle pijn, en ten tweede om het gemis van eenig ernstig verschijnsel bij twee, toch niet onbelangrijke hoofdverwondingen.

3°. Bij een man van middelbaren leeftijd zag de Hr. v. W. een hard, ongelijk, niet pijnlijk gezwel, aan de regterzijde van den hals, van ruim eene vuist groot, dat zich uitstrekte van het oor tot het sleutelbeen, en van den *m. trapezoideus* tot den *m. sternocleidomastoideus*, onder de eenvoudige applicatie van watten, zich inkrimpen tot de grootte van een hoenderei. Bijzondere redenen hadden den spreker weerhouden tot de operatie over te gaan, welke, zoo als van achteren bleek, dan ook niet noodig geweest was.

4. Een scrofuleus meisje van 14 jaar viel (27 Oct.) van een trap en brak haar linker sleutelbeen. — Des namiddags ten 1 ure van den volgenden dag kwam zij hulp inroepen. De fractuur was duidelijk zigt- en voelbaar, en pijnlijk door de gespannen huid. — Patiente werd op eene tabouret geplaatst en met een kunstgenoot onderzocht. — Men bevond dat de fractuur, in eene eenigzins schuine rigting, aan het voorste derde gedeelte des sleutelbeens had plaats gegrepen, en dat het acromiaaleinde over het sternaaleinde lag, zoodat de vingertop tegen de breukvlakte van het bovenliggend stuk kon worden gelegd. Andere difformiteiten werd men niet gewaar. Men beproefde, door de knie tusschen de schouders der lijderes te brengen, de extensie en contra extensie, doch vruchteloos bleef de poging om de beide breukvlakten aan elkander te brengen; integendeel, hoe sterker men drukte en trok, hoe meer het acromiaaleinde naar buiten begon te steken, zoo zelfs dat de huid dreigde doorboord te zullen worden. — De fractuur werd nogmaals onderzocht, doch alles deed zich even zoo voor als vroeger. Thans werd de repositie beproefd door den arm op- en aanvoerende bewegingen te doen uitvoeren. — Het schoudergedeelte week terug en het borstgedeelte kwam meer voor, maar nog niet genoeg. — Eindelijk ontdekte men, na nog eenmaal de extensie en contra-extensie, en al weder de op- en aanvoerende bewegingen volbragt te hebben, dat het sleutelbeen in drie stukken gebroken was. — Tusschen het sternaal- en acromiaaleinde bevond zich een klein los stukje been, in den vorm eener wig, en plus minus 1 Ned. duim breed, dat met den top naar buiten, en met het breedere gedeelte naar binnen gekeerd, en met vinger en duim gemakkelijk te vatten was, terwijl men het door den vinger achter het sternaaleinde te brengen, eenigzins naar voren drukken kon. In deze complicatie werd de oorzaak gevonden der onmogelijkheid om de fractuur op de gewone wijze te reduceren; ten einde in de gegevene omstandigheden, de vereeniging der beenstukken te bewerken, werd de boven aangegeven stand nogmaals aan den opperarm gegeven, de coaptatie der beenstukken zoo goed mogelijk beproefd, de bovensleutelbeensholte sterk opgevuld, een drukkend kompres met eene bordpapieren spalk over het gansche sleutelbeen en de opgevulde plaats gelegd, en alles met een stijfselverband bevestigd, terwijl de arm tevens in een draagband gelegd werd. — Dit verband werd goed verdragen; het uitsteken van de benedenpunt des schouderblads trok slechts de opmerkzaamheid, doch werd toegeschreven aan den ongewonen stand des schouders. Toen nu na 7 of 8 weken het verband weggenomen werd, vond men de fractuur gelijk en volkomen genezen; maar, hoe vond men zich te leur gesteld, toen men een hard uitstekend gezwel ontdekte boven achter en zijdwaarts van het *manubrium sterni!* En inderdaad, dit was niets minder dan eene complete luxatie van het sleutelbeen met het borstbeen. Daar men hiervan vroeger niet het minste bemerkt had, was het natuurlijk duister, hoe en wanneer deze luxatie ontstaan was.

Een naauwkeurig onderzoek van den geheelen romp leerde thans wel is waar, dat er twee zijdelingsche krommingen van de ruggegraat bestonden; dat de linkerhelft der borstkas naar achter was uitgeweken; dat de afstand tusschen de halswervelen en den linkerschouder korter was dan die aan de regterzijde, enz.; Dit alles echter verduidelijkte wel eenigermate de moeijelijkheid der repositie, maar niet het ontstaan der luxatie. — Men voelt de geheele gledingsvlakte des sleutelbeens, dat met den beneden voorrand op en tegen den achterrand der geledingsvlakte van het manubrium schijnt te staan, hoewel het daarmede niet ver eenigd en zelfs min of meer bewegelijk is. — De deglutitie en respiratie werden er niet door verhinderd, en de bewegingen van den arm zijn bijna even krachtig alsof het sleutelbeen ongedeerd ware.

Een veerkrachtig werktuig, sedert eenigen tijd op den bovenkant van het gewrichtseinde der sleutelbeens aangebragt, bleef, even als de bestrijking met tinct. jodii zonder gevolg. — Thans wordt voor het meisje een corset vervaardigd, dat de verdere uitzetting der ribben en de afwijking van het schouderblad, moet tegen gaan; in een woord, de misvorming moet trachten te verhelpen.

Gedurende zijn ruim 40jarigen chirurgischen loopbaan, kwam den Hr. v. W. zoodanig een geval niet voor, en hij vindt dan ook hierin zijne verontschuldiging, indien hij niet goed handelde.

5°. Bij eene vrouw, welke aan *prolapsus uteri completus* leed, appliceerde de Hr. v. W. een *elytromochlion*, ten gevolge waarvan de lijderes geheel herstelde. — Nadat zij, het instrument hebbende blijven dragen, een geruimen tijd niets van zich had doen hooren, kwam zij eindelijk terug en wel voornamelijk omdat zij iets vreemds uit de genitalia externa had zien uitsteken. Het bleek, na onderzoek, dat het elytromochlion zich verplaatst had, en dat zijn ééne uiteinde in het ostium uteri was komen te liggen, waarin het zeer stevig bevestigd, en ten gevolge waarvan het met kalkachtige incrustatiën bedekt was. Het andere uiteinde lag in de vagina en overschreed zelfs nu en dan de genitalia externa. Met tamelijk groote krachtsinspanning werd het instrument uit den uterus (ech-

ter zonder kwade gevolgen voor de patiente) verwijderd.

6°. Nog deelde de Hr. v. W. mede een geval van *fractura colli humeri intracapsularis*, ten gevolge van een val op een beladen bak, die tusschen den bovenarm en de borstkas gedrogen werd; en eindelijk een geval van *luxatio superior claviculo-acromialis cum ruptura ligamentorum*, ontstaan ten gevolge van het nederkomen van een stuk hout van ongeveer 1000 P., loodregt op den schoudertop. Beide patienten herstelden volkomen. (*Wordt vervolgd.*)

INGEZONDEN STUKKEN.

Nog iets over middelrifsbreuken, naar aanleiding van het door Dr. J. M. SCHRANT, *in* n°. 12 *en* 13 *van het Weekblad dezes Jaars daaromtrent medegedeelde.*

Het komt mij niet ongepast voor, om als eene bijdrage tot evengemeld opstel, nog een paar gevallen van middelrifsbreuk mede te deelen, die door mij onder de door Dr. SCHRANT hieromtrent vermelde gevallen gemist werden.

In het vijfde deel der *Dublin Hospital Reports and Communications* vindt men op bladz. 84, door de geneesheeren GRAVES en STOKES in hunne klinische mededeelingen van gevallen, in de zalen van het Meast Gasthuis te Dublin waargenomen, het volgende:

»Na reeds over eenige oorzaken, waardoor de diagnose van de ziektens der borstholte, door middel van den stethoscoop verduisterd wordt, gesproken te hebben, willen wij, voordat wij van dit onderwerp afstappen, de bijzonderheden van een zeer zeldzaam geval mededeelen, waartoe wij door de vriendelijkheid van Dr. OSBORNE zijn in staat gesteld geworden. Dit had in het Dun's Gasthuis plaats. Wij waren bij de lijkopening tegenwoordig.

»Een man, die den ouderdom van omtrent veertig jaren bereikt had, overleed aan phthisis tuberculosa. Nadat de oesophagus door de gewone opening van het middelrif was doorgegaan, kwam zij de borstholte wederom binnen door eene andere zeer groote opening in het linker gedeelte van de pars tendinea van het middelrif. De maag werd in het onderste gedeelte van de linker borstholte gevonden, terwijl zoowel dat deel der maag, waar de cardia als waar de pylorus gelegen waren, in de opening zelve gevonden werd.

»Een aanmerkelijk gedeelte van het colon transversum was almede in de linker borstholte doorgedrongen. Gemelde buiksingewanden hadden door middel van het weivlies, eene niet zeer vaste verbinding met de convexe-oppervlakte van het middelrif aangegaan, zoodat het hart en het mediastinum daardoor naar de regterzijde gedrongen waren. De rand van de abnormale opening in het tendineus gedeelte van het middelrif, bestond uit een rondom liggende peesachtige korst, die omtrent de dikte van een gewone pennenschacht had en veel tot de stevigheid er van bijbragt, terwijl het duidelijk was, dat haar bestaan reeds van langen tijd dagteekende. De long, die klein en tuberculeus was, vertoonde geene blijken van drukking; ook was zij geenszins met de buikingewanden door aangroeijing verbonden. Men begrijpt ligt, dat de holte van het linker pleura eene voortzetting was van de holte van het peritoneum, terwijl beiden door een en hetzelfde weiachtig vlies omgeven waren.

»Deze man was, zoolang hij zich in het gasthuis bevonden had, aan menigvuldige brakingen onderhevig geweest. Daar nu de ligging van de maag eene zoodanige was, dat dit ingewand geheel buiten de gelegenheid was, om door de zamentrekking van het middelrif, aan eenige drukking te zijn blootgesteld, en daar zij door middel van deze zamentrekking, voor den invloed van de buikspieren beveiligd was, zoo is het duidelijk, dat de braking in dit geval, geheel onafhankelijk was van eenige drukking, zoowel van het middelrif als van de buikspieren. Deze daadzaak, die meer waard is dan duizende proefnemingen, toont ten duidelijkste aan, dat het braken alleen door de werking van de maag kan worden voortgebragt, onafhankelijk van eenige uitwendige drukking voortbrengende kracht, niettegenstaande LEGALLOIS en eenige latere physiologen het tegendeel hebben beweerd.

»Wij hellen zeer tot de meening over, dat deze middelrifbreuk, waarbij een gedeelte der buiksingewanden in de borstholte was overgegaan, eene aangeborene was. De niet gedrukte toestand der linkerlong, die slechts voor een gedeelte ontwikkeld scheen te zijn, de groote stevigheid van de peesachtige rand der opening in het middelrif en de toestand, waarin zich de weivliezen, waardoor de deelen te zamen verbonden worden, aan het oog vertoonden, dit alles schijnt voor onze meening te pleiten.

»In het eerste deel van de *Medical Observations and Inquiries* vindt men op bladz. 26 een diergelijk geval, waargenomen bij een kind, dat anderhalf uur na de geboorte gestorven was. De abnormale opening in het middelrif en de ligging van de maag in de borstholte vonden juist plaats als bij den man, wiens lijkopening wij hebben medegedeeld. Bij dit kind echter was een grooter gedeelte van het darmkanaal, zoowel als de milt, in de linkerzijde van de borstholte gelegen, zoodat de ademhaling uiterst moeijelijk was en eindelijk geheel moest ophouden. Hetzelfde is op meest alle gevallen van dit soort toepasselijk, blijkende daaruit, dat dit soort van breuken bijna altoos binnen weinige uren na de geboorte doodelijk is, ten gevolge van de daardoor noodzakelijk te weeg gebragte belette ademhaling.

Tot dus verre het door GRAVES en STOKES, in *the Dublin Hospital Reports and Communications* medegedeelde. Na hetgene hieromtrent in de beide boven aangehaalde Nummers van dit Weekblad door Dr. SCHRANT is gezegd, kwam het mij niet ongepast voor, ook deze, aldaar niet vermelde waarnemingen mede te deelen, die door de genoemde iersche geneeskundigen vooral daarom vermeld zijn, opdat daaruit de in vele gevallen

plaats hebbende moeijelijkheid der diagnose van de ziekten der borstholte, door middel van de stethoscoop blijken zoude.

Woerden. Dr. J. DE BRAUW.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — Er komen nog altijd choleragevallen in Parijs voor, van 5—12 April werden er 32 nieuwe zieken en 21 overledenen aangegeven.

— De algemeene vergadering van de Maatschappij ter bevordering van Geneeskunst zal dit jaar gehouden worden den 21sten en 22sten Junij, te Middelburg.

— Den 7den April is te Utrecht tot Med. Doctor gepromoveerd de Heer W. C. VAN LOCKHORST, na verdediging van eene dissertatie *continens quaedam de resectionibus ossium.*

— Den 6den April is overleden de Heer E. NIEKERK, Heel- en Vroedmeester te Aarlanderveen; den 14den April in den ouderdom van 79 jaar de Heer W. G. VAN DEN BERGH, Heel- en Vroedmeester te Bergen.

— In de zitting van den gemeenteraad te Rotterdam van 20 April, is door de commissie ad hoc gerapporteerd, betreffende het door haar ingesteld onderzoek, aangaande de kwestie van het krankzinnigengesticht aldaar, dat slechts *tijdelijk* als zoodanig mag worden gebezigd, vermits het daartoe door het Hooger Bestuur ongeschikt wordt geacht. In dit rapport wordt voorgesteld: 1°. te besluiten tot de opbouw van een nieuw geneeskundig gesticht van krankzinnigen voor 208 lijders, op de thans tot exercitie-veld gebezigde gronden onder Delftshaven, hetgeen eene uitgaaf zal vereischen van ongeveer *ƒ* 200,000; 2°. aan Z. M. vergunning te vragen, om het bestaande gesticht tot aan de voltooijing van het nieuwe te mogen blijven gebruiken; 3°. aan Prov. Staten te verzoeken, de ad hoc voorwaardelijk aangewezen Provinciale subsidie daartoe definitief te bestemmen enz.

NEERL. O.-INDIE. — Aan den Heer A. SONIUS is eene acte van toelating als geneesheer in de residentie Japara verleend.

De officieren van Gez. 2de kl. C. A. L. PECQUEUR en H. W. SCHWANEFELD zijn respectievelijk te Samarang en Soerabaya geplaatst.

†ZWOLLE. 16 April. — In de vergadering van de Prov. Comm. van Geneesk. Onderz. en Toevoorz. in Overijssel, gehouden op 12 en 13 April, zijn geëxamineerd en toegelaten, als Apothekers: de HH. M. E. HOFFMAN TJADEN, R. MEULENHOFF, J. H. W. LAMBERTS en J. G. BOEKENOOGEN; als Heelmeester ten platten lande de Hr. G. J. TEN DOESCHATE.

†MIDDELBURG. 17 April. — De Heer Dr. J. C. VAN DEN BROECKE, onlangs door Z. M. benoemd tot lid en gelijktijdig tot Voorzitter der Prov. Geneesk. Comm. van Zeeland, heeft bereids den eed, voor die betrekking vereischt, in handen van den Commissaris des Konings afgelegd en het Voorzitterschap aanvaard.

— Vertrokken is uit Haamstede naar Middelburg de Heer P. D. HALFFMAN, en van Kloetinge naar Indië de Heer H. PIETERSE, beiden als Heel- en Verloskundigen.

— De Heer J. WALKER, onlangs te Houtenisse overleden, behoorde onder de weinigen in ons land, welke, alleen toegelaten tot de uitoefening der verloskunde, hierin een wettig middel van bestaan hebben gevonden, en dat wel ten platten lande, zonder genees- of heelkundige praktijk.

BIBLIOGRAPHIE.

F. W. Heidenreich: Elemente der therapeutischen Physik. Leipzig, 1854. D. Wigand. 1⅓ thl.

A. Kölliker: Ueber die letzten Endigungen des Nervus cochleae u. die Function der Schnecke. Würzburg, 1854. Stahel. ⅓ thl.

F. Arnold: Zur Physiologie der Galle. Mannheim, 1854. Bassermann u. Mathy. ⅓ thl.

H. Helmholtz: Ueber die Wechselwirkung der Naturkräfte u. die darauf bezügl. neuesten Ermittelungen der Physik. Koningsberg, 1854. Graefe. ⅓ thl.

J. D. Vergne: Quelques conseils pour se préserver du Cholera. Paris, 1854. L. Leclère. fr. 1.00.

Alph. Devergie: Traité pratique des maladies de la peau. 5 planches col. Paris, 1854. V. Masson. fr. 12.00.

A. Miergues: Trophographie médicale, ou traité des aliments appliqués à l'art de guérir. Alais, 1853. Veuve Veirun. fr. 1.50.

Desruelles: Considérations générales et sommaires sur la blennorrhagie et la blennorrhée, servant d'Introduction à l'histoire de la blennorrhée urétrale etc. 1 feuill. Paris, 1854. Imp. de Lacour.

A. Espanet: Les médecins de l'école officielle devant l'homoeopathie. 3½ feuill. Paris, 1854. J. B. Baillière.

F. Jacquot: Mélanges médico-litteraires. Etudes médicales sur l'Algérie, etc. Etudes médicales sur l'Italie. Histoire médico-chirurgicale de l'armée française. Paris, 1854. V. Masson. fr. 9.00.

Légier: Mémoire sur une fièvre muqueuse grave qui a régné dans la commune de Pontèves (Var) pendant l'automne de l'année 1853. 1 feuill. Montpellier, 1854. Imp. de Martel ainé.

Prosper Yvaren: Des metamorphoses de la syphilis. Recherches sur le diagnostic des maladies que la syphilis peut simuler et sur la syphilis à l'état latent. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 7.50.

E. Cazenave: Recherches cliniques sur les Eaux-Bonnes. 6½ feuill. Paris, 1854. Bachelier. fr. 2.00.

G. Colin: Traité de physiologie comparée des animaux domestiques. T. Ier. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 9.00.

Bouchardat: Archives de physiologie, de thérapeutique et d'hygiène. n°. I Janvier 1854. (les archives paraîtront tous les quatre mois. Prix annuel fr. 9.00; Les departements. fr. 11.00. Chaque n°. se vend séparément. fr. 4.00). Paris, 1854. Germer-Baillière.

Fabre: Cholera Morbus. Guide du médecin-praticien dans la connaissance et le traitement de cette maladie. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 5.00.

L. J. Masurel: Des fièvres intermittentes miasmatiques ou légitimes. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 1.5

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 29 APRIL 1854. 17.

INSTELLING VAN STAATSGENEESKUNDIGEN.

De met roem bekende MARC D'ESPINE van Genève heeft in een brief aan de centrale Commissie voor Statistiek in België een voorstel ingezonden, dat ten volle de aandacht en ernstige overweging verdient in elk land, en gewis in het bijzonder in dat, waar hervorming der geneeskundige staatsregeling verwacht wordt. Wij haasten ons onze lezers met dat stuk, hetwelk als bijlage in de handelingen van het statistisch congres te Brussel wordt uitgegeven, en bereids in de Santé van 9 April 1854 is medegedeeld, bekend te maken. Wij doen dit niet zoo zeer, omdat het daarin vervatte voorstel nieuw is, dan wel omdat de uiteenzetting er van het gewigt der regeling van de geneeskundige zaken in het algemeen, van eene practische zijde, beter dan gewoonlijk doet kennen.

M. D'E. verlangt eene instelling van staatsgeneeskundigen (medicins publics) belast met de verificatie der sterfgevallen, met de koepokinenting, het opmaken van de geregtelijk-geneeskundige proces-verbalen ten behoeve der regts- en politiemagt, en eindelijk met de verzameling van alle statistische inlichtingen, die tot hunne competentie behooren, ten behoeve der provinciale of centrale commissiën voor statistiek. Hij beschouwt die instelling niet slechts nuttig, maar als onmisbaar voor al de landen, die ze nog niet bezitten.

De gronden, die hij hiervoor aanvoert zijn: in de eerste plaats de noodzakelijkheid, dat een deskundige den dood constateert alvorens de inschrijving der overledenen bij den burgerlijken stand plaats vindt. Den waarborg, dat niemand levend begraven worde, is de staat aan ieder verschuldigd, zelfs al werd hiertoe een aanzienlijk geldelijk offer geëischt; dubbel onvergefelijk zou het zijn, wanneer die waarborg niet verschaft werd, wanneer het budget van den staat hierdoor, zoo als met S. voorstel, niet zwaar belast wordt. Dat geneeskundigen voor die constatering van den dood vereischt worden, is in het oog van den S. zoo noodzakelijk, dat hij het eene even groote enormiteit noemt, om haar aan niet-geneeskundigen op te dragen, als om de inspectie van stoommachines met het doel om ongelukken te voorkomen, aan een' kerkkoster of schoolmeester toe te vertrouwen.

Als tweede grond voor de instelling wordt aangevoerd, de verpligting die op den staat rust, om zoo veel mogelijk voor de verspreiding van geneeskundig personeel over het geheele land te zorgen. In die landen, waar het geneeskundig personeel niet zoo talrijk is, dat in de meer bevolkte middenpunten overmatige opeenhooping bestaat, zou de voorgestelde maatregel niet dringend zijn. Onmogelijk toch zou het voor den staat zijn om, waar het geneeskundig personeel niet voldoende is, door een soort van premie de geneeskundigen uit de steden over te halen, zich daaruit te verwijderen, en aldus de hulp voor de stadsbewoners te verminderen. In dat geval moet de staat door aanwakkering van de studie het personeel trachten te vermeerderen; in het omgekeerde geval echter moet de werkkring van den staat zich rigten op de verspreiding.

Tot ophelderend voorbeeld gaat S. den staat van zaken in eenige landen na. In België is een geneeskundige op 2287 inwoners; in de steden 1 : 1326, op het platte land 1 : 3002 inwoners. Van de 2522 gemeenten zijn 1741 geheel van geneeskundigen verstoken. De oppervlakte van het rijk is 29,460 kilometers of 536 vierkante geographische mijlen. Door een geneeskundige nu te plaatsen in het middenpunt van 4 geographische mijlen, is deze eene mijl van

de verst afgelegen bewoners van zijn district verwijderd, welken afstand hij gemakkelijk in 1½ à 2 uren kan afleggen. De benoeming van 134 geneeskundigen, verspreid over het grondgebied van België, zou genoegzaam zijn om overal door het geheele rijk de geneeskundige hulp te verzekeren. Terwijl nu bij eene digte bevolking een enkele geneeskundige voor zulk een district niet voldoende is om alle de publieke functiën waar te nemen, voegt M. D'E. bij dit getal nog 10 geneeskundigen voor de 4 groote steden en 82 voor de 82 overige steden van het rijk, hetgeen dus een totaal uitmaakt van 226 geneeskundigen, waardoor volkomen voldoende over het geheele grondgebied de verspreiding van geneeskundige hulp en toezigt zou zijn gewaarborgd. Dit cijfer bedraagt ongeveer het $\frac{1}{10}$ van het totaal cijfer der geneeskundigen, en blijven dus $\frac{9}{10}$ der geneeskundigen ter beschikking over in de genoeg bevolkte plaatsen, om daar de practijk uit te oefenen.

Eene soortgelijke berekening maakt S. voor de Sardinische staten, en hij meent, dat de maatregel evenzoo toegepast zou kunnen worden in Zwitserland, waar $1\frac{8}{10}$ geneeskundige per geographische mijl, en 1 op de 1902 inwoners geteld wordt; in Frankrijk, waar 2 geneeskundigen per geographische mijl, en 1 op 1810 inwoners; in de Nederlanden, waar 3 geneeskunndigen per geographische mijl en 1 geneeskundige op 1752 inwoners gevestigd zijn.

Een derde grond voor de instelling van over het geheele rijk verspreide staatsgeneeskundigen wordt geput uit de verpligting van den staat om zoo veel mogelijk misdrijven en misdaden tegen te gaan en de regtsmagt in hare onderzoekingen te doen voorlichten. Het geneeskundig onderzoek kan voor het constateren van een groot aantal misdrijven en misdaden niet ontbeerd worden.

Een vierde veel afdoende grond eindelijk is dat, zoo lang de staat niet over zijn geheele grondgebied geneeskundigen als ambtenaren zal hebben aangesteld, die inlichtingen zullen kunnen geven over al de onderwerpen van geneeskundigen aard, over de hygiënische en geneeskundige gesteldheid van de hun toegewezen districten, noch de centrale noch de provinciale commissiën voor statistiek volledige en juiste inlichtingen kunnen verschaffen over een groot aantal punten, die de staat noodig heeft te kennen. Ten betooge haalt hier de S. het voorbeeld aan van een onderzoek naar de cretins en kroplijders, hetwelk in de Sardinische staten is ondernomen, en hoewel met de meeste zorgvuldigheid aanvaard en bij eene overigens voorbeeldige organisatie voor de statistiek, geen geheel voldoende resultaten heeft opgeleverd door het gebrekkige der inlichtingen van geneeskundigen aard.

Is alzoo het groote nut der instelling niet te betwijfelen, de staat kan die instellingen verkrijgen zonder zijn budget zwaar te belasten. S. berekent dit voor België en Sardinië, de twee staaten, waarvan hij de hoop koestert, dat zij het eerst het voorgeslagene zullen aanvaarden, zoodra zij zich rekenschap zullen kunuen geven van den weg, die ingeslagen moet worden en van de middelen.

S. gaat uit van het beginsel, dat de waarborg van verificatie der sterfgevallen van de zijde der ingezetenen een geldelijk offer ten volle waardig mag genoemd worden, en rekent eene heffing van 3 francs voor elk sterfgeval gering genoeg, om door bijna elk gezin gedragen te kunnen worden. In weinige gezinnen toch komt elk jaar een sterfgeval voor, in de meeste slechts om de 2, 4, 6 tot 8 jaren. Voor de gezinnen, te arm om die kosten te dragen, zou de gemeente de kosten op zich moeten nemen.

België nu telt gemiddeld per jaar (volgens de opgaven van 1841—1850) 104,049 sterfgevallen. De voorgestelde tax zou dus aan den staat eene som van fr. 312,147 per jaar opbrengen. Bij wijze van emolumenten, aan de 226 staatsgeneeskundigen van België uitgekeerd, zou die som een jaarlijksch honorarium van fr. 1380 voor elk bedragen. De onkosten voor geregtelijke onderzoekingen bedroegen in de laatste vijf jaren zooveel, dat 62 francs aan elk der 226 geneeskundigen daaruit zouden kunnen worden toegekend, zoodat het totaal der emolumenten voor hem fr. 1442 zou beloopen. Deze gemiddelde som zou voor die plaatsen, waar de geneeskundige uit zijne particuliere practijk eene ruimere belooning kon vinden, tot fr. 1000

kunnen worden verlaagd, om die toelage tot fr. 2000 te verhoogen voor hen, die in de armoedigste streken gevestigd waren. Tot soortgelijk resultaat komt S. met zijne berekening voor Sardinië, en meent hij, dat zij voor de overige staten van Europa even goed zal kunnen geldig gemaakt worden.

Terwijl nu de instelling van staatsgeneeskundigen een noodzakelijk complement is van eene goede organisatie der statistiek, en zonder haar het volledige en juiste onderzoek voor de statistiek der sterfgevallen met de opgaven van de oorzaken die deze hebben te weeg gebragt, voor de statistiek der difformiteiten, der acute en chronische ziekten, die de bevolking verzwakken, en over den hygiënischen toestand van het land achterwege moet blijven, of de onderzoekingen dikwijls onvolledig en verkeerd en dus onvruchtbaar zijn moeten terwijl het nu verder billijk is, dat voor de onderzoekingen van dien aard de geneeskundigen eene gratificatie ontvangen, zou, met de bepaling dat gemiddeld elk der genoemde geneeskundigen hiervoor fr. 100 ontving, hierdoor het budget van België slechts met fr. 22,600, dat van Sardinië met fr. 33,000 jaarlijks bezwaard worden.

Gevoegd bij de onkosten, die nu de arbeid der commissiën voor statistiek bedraagt, zou de totaalsom van onkosten der onderzoekingen naar sterfte, hygiène en gezondheidstoestand voor die koningrijken slechts 60—80,000 francs per jaar beloopen, eene zeer geringe som, waarvan men zal kunnen zeggen, dat een staat nimmer zoo geringe middelen zal hebben toegepast, om zoo nuttige en zoo belangrijke resultaten te verkrijgen. Rijken van 4 à 5 millioenen zielen stellen zich dus met zulke geringe middelen in staat om de volgende resultaten te verkrijgen:

1o. Eene volledige en juiste staat der sterfgevallen van het geheele land, met aanwijzing van al de omstandigheden, die daarop betrekking hebben, zoo als: de ziekte die den dood veroorzaakt heeft, haren aard, den duur, de autopsie, zoo dikwijls als de familie deze zal toestaan, en de staat die zal vorderen: toevallen als oorzaken van dood, de omstandigheden, welke die toevallen kenmerken, de doodgeborenen, het tijdstip van den dood met betrekking tot het moment der verlossing, den vroegeren gezondheidstoestand der moeder als oorzaak van deze soort van sterfgevallen enz. enz.

2o. Een waarborg voor al de inwoners van het rijk, dat eene regelmatige verificatie van de sterfgevallen plaats vinde, alvorens de begraving.

3o. Het verschaffen van geneeskundige hulp voor al de ingezetenen, zelfs voor de armoedigste en meest verspreidde bevolkingen.

4o. Het verrigten der vaccinaties van alle kinderen, in de verschillende punten van het rijk.

5o. De waarborgen, dat wetenschappelijke organen over het geheele rijk verspreid zijn, waardoor elk misdrijf en elke misdaad, ten behoeve der regtsmagt onderzocht kan worden.

6o. Het eenige mogelijke middel om van alle onderzoekingen, die de hygiène der bevolkingen, de gezondheid of ongezondheid der verschillende streken van het land, de verhouding van gebreken en ziekte in elke plaats, een juist en volledig resultaat te verkrijgen.

Het aanwijzen van die resultaten en het aantoonen, dat ze met zoo geringe kosten kunnen verkregen worden, dunkt S., mag eene beslissing der vraag genoemd worden. Het was daarom, dat hij er bijzonderen prijs op stelde, dat de centrale commissie voor statistiek in Belgie, zijn voorstel zou overwegen, en dat hij dat voorstel door hare bemiddeling niet slechts aan België, maar aan al de staten van Europa rigtte. Hij verzocht aan dat ligchaam dat het, zoo zijne overtuiging omtrent het hooge gewigt van het voorstel gedeeld werd, met zijn groot gezag des S. zwakke stem zou steunen, door het ter kennis te brengen van al de staten, die op het statistisch congres te Brussel vertegenwoordigd waren. Zoo het voorstel onvoorziene tegenwerpingen in den boezem der commissie of vandaar buiten mogten te beurt vallen, zou de S. erkentelijk zijn voor de mededeeling daarvan. Hij gelooft in staat te zijn ze op te lossen, daar hij rijpelijk over het onderwerp heeft nagedacht, en hij zou aldus in de gelegenheid zijn, om

veel meer ontwikkeling te geven aan de door hem uiteengezette gronden.

Zoo eindigt dit hoogst belangrijk schrijven van MARC D'ESPINE, waarvan wij den hoofdinhoud deden kennen, zonder tusschengevoegde opmerkingen van onze zijde, waartoe wij bij meer dan een punt de lust in ons opgewekt voelden. Bij de groote overeenstemming toch in denkwijze, omtrent den aard en het hooge gewigt van het door den S. beoogde, bij de overtuiging die ons bezielt, dat die rigting van arbeid, welke door den schrijver wordt voorgesteld, niet slechts voor België, niet slechts voor Sardinië, ook voor Nederland reeds spoedig, ja spoediger dan elders mogelijk zou zijn en vruchten kon dragen; bij de herinnering aan hetgeen tot dat einde door voorgangers en tijdgenooten, bij wijze van voorstellen aan de Hooge Regeering van ons land, beproefd is geworden, kon toch, met al de sympathie, die wij voor het voorstel van den S. koesteren en met erkenning dat hij, door zijne uiteenzetting in sommige punten ruimer licht verspreid heeft, de vraag, met weemoed vergezeld, niet achterblijven: waarom is *Nederland* in deze niet reeds geruimen tijd voorganger? Waarom is in Nederland de regeling van datgene, wat strekken moest, om de gezondheid der ingezetenen en hun leven te waarborgen, tot heden achterwege gebleven? Waarom moest eene stem uit den vreemde ons welkom zijn om in denkbeeld te verlevendigen, wat in ons land in daadzaak vollediger had kunnen bestaan, dan ons hier wordt voorgesteld? Voor de geheele zoogenaamde geneeskundige staatsregeling toch, in hare ruimste opvatting, die al het door den S. beoogde kon hebben omvat, maar gewis veel meer nog in verschillende andere opzigten zou geven, liggen de bouwstoffen gereed, of, waar het de vraag geldt om voor nog ruimer denkbeelden verwezenlijking te zoeken, kunnen zij spoedig worden aangebragt.

Zoo zouden de nieuwe punten, die in des S. voorstel zijn aangeduid, zoo als om door van staatswege aangestelde deskundigen de algemeene verspreiding van geneeskundige hulp te waarborgen en tegen het gevaar van schijndood begraven te waken, wanneer die als beginselen werden aangenomen, ja wijzigingen in vroegere voorstellen noodzakelijk maken, maar geen moeijelijkheden van groot gewigt baren. Wij onthouden ons echter om middelen aan te wijzen, die, in verband met vroeger voorgesteld organisatiën, daartoe in werking konden worden gebragt, omdat het onzer Hooge Regering aan voorstellen niet ontbreekt. Veeleer bestaan er nu reeds te vele. Meer behoefte is er aan het definitief wikken en wegen der beginselen, waarnaar de regering zal mogen en moeten handelen, en aan het doen eener keuze uit de reeds aangewezen middelen. Wanneer men zich juist voorstelt wat men wil, zal het wankelen in die keuze ophouden, en door het gewigt van het doel, dat er mede wordt beoogd, zullen de moeijelijkheden en bezwaren, aan het invoeren van die nieuwe middelen verbonden, gemakkelijk overwonnen worden.

Slechts de ernstige wil der Hooge Regering is noodig, om in ons land een staat van zaken in het leven te roepen, die andere landen zelfs tot voorbeeld strekken kon. Lust en ijver bij de deskundigen toch en kennis van de zaak ontbreken niet en zullen niet lang behoeven gezocht te worden in een land, dat midden in het beschaafd Europa gelegen, door die ligging en door de veelzijdige vorming zijner bewoners in talen en in verschillende takken van wetenschap, meer dan eenig ander land in staat is, om al wat kennis en beschaving mag genoemd worden in zich op te vatten, en, met een veelzijdig oordeel bewerkt, in toepassing te brengen.

In de geneeskundige staatsregeling is de weg tot dat gewigtig deel der volksbeschaving en ontwikkeling, hetwelk in de openbare zorg voor de gezondheid der ingezetenen zijn oorsprong vinden moet, reeds lang aangewezen. Hechte grondslagen zijn er gelegd voor eene grondige en algeheele hervorming der geneeskundige zaken in ons land. Mogen wij nog langer wachten, waar we in de voorstellen van buiten af ons toegezonden, hoofdzakelijk slechts bevestiging vinden, dat hetgeen uit eigen boezem reeds lang was voortgevloeid, doeltreffend was. Wij hopen het ook om de eer der zelfstandigheid van het vaderland niet.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

IETS OVER GALVANOCAUSTIEK door Dr. P. H. MESS. — Het cauteriseeren door middel van in gloeijing gebragten platinadraad, welker aanwending in de heelkunde nog niet zoo veelvuldig plaats heeft, doch ook geene nieuwe uitvinding zoude daarstellen, staat misschien op het punt eene meer belangrijke plaats onder de middelen, die in chirurgie gebruikt worden, in te nemen. Dr. MIDDENDORF te Breslau maakt, zoo als in den vorigen Jaargang van dit Weekblad p. 341 reeds voorloopig medegedeeld is, van dit middel een uitgebreid gebruik, en wel door middel van het hieronder beschreven toestel. Wij moeten evenwel vooral zeggen, dat dit instrument, dat voor de meeste Duitsche chirurgen, die wij ontmoetteden, nieuw was, daarop geene onvoorwaardelijke aanspraak kon maken, dewijl wij in 1851 eene dergelijke aanwending der gloeijende platina in Londen door MARSHALL HALL zagen aanwenden. Hij schijnt daaromtrent echter weinig bekend gemaakt te hebben; hoe het ook zij, wij geven hier wat wij onlangs hebben leeren kennen.

De beide teekeningen stellen ongeveer op de helft verkleind, datgene voor, wat wij bij Prof. GÜNTHER te Leipzig zagen gebruiken en dáar voor het eerst zijne goede diensten bewees.

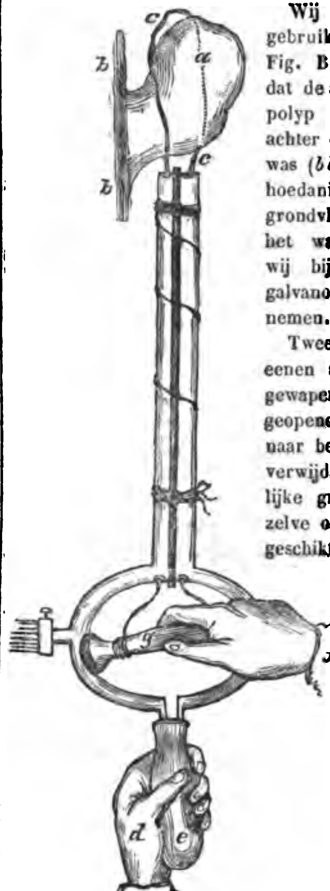
A

Fig. A bestaat uit twee holle metale buizen *a a*, aan wier onderste uiteinde bij *b b* twee, eveneens metale bogen zijn gehecht, die bij *c c*, in een handvatsel *c'*, stevig bevestigd kunnen worden. Deze beide bogen hebben ter zijde de staafjes *d d*, om er de koperen geleiders *e e* op vast te schroeven. Aan deze geleiders zijn 8 fijne roodkoperdraden bevestigd *f f*, die met zijde omwoeld moeten zijn, ten einde ze onderling te isoleeren. De beide buizen *a a* worden van elkander geïsoleerd, door er een houten of ivoren blad *g g* tusschen te plaatsen en ter bevestiging wordt eene draad *h h h* om de buizen gewonden. Door deze buizen nu wordt eene platinadraad *j j j*, ter dikte van *i* gestoken, zoodanig, dat de beide uiteinden *k k* om het handvatsel *l* gewonden worden, en zich dus eene lis bij *m* bevindt.

De koperen draden *f f* worden in vereeniging gesteld met eene galvanische batterij, die uit 6 à 7 elementen bestaat.

De rede waarom 8 fijne draden in plaats van éénen, die zoo dik als deze acht te zamen genomen zijn zoude, verkozen wordt, zoude hierin bestaan, dat de galvanische stroom sterker is en dus de platinadraad of liever de lis spoediger en sterker in gloeijing zoude overgaan.

B



Wij hebben getracht het gebruik van dit toestel door Fig. B duidelijk te maken, dat de afbranding van eenen polyp *a* voorstelt, welke achter de choanae geplaatst was (*b b* stelt de wijze voor hoedanig de polyp op zijne grondvlakte gehecht was), het was deze polyp, die wij bij GÜNTHER door de galvanocaustiek zagen wegnemen.

Twee helpers, ieder met eenen sterk gebogen spatel gewapend, houden den mond geopend en drukken de tong naar beneden. De operateur verwijdt de lis, ter behoorlijke grootte *c c*, tracht deze op de eene of andere geschikte wijze over den polyp heen te schuiven, plaatst dan de linkerhand *d* om het handvatsel *e* en grijpt met de regterhand *f* het handvatsel *g*. Nadat nu een der helpers met eene gehaakte tang den polyp gepakt heeft, en dien meer te voorschijn haalt, opdat betere gelegenheid besta de lis om den steel des polyps te schuiven, vangt het tweede gedeelte der operatie aan.

De operateur, zich van de juiste aanlegging des draads overtuigd hebbende, haalt nu de lis *o o* toe, door middel van met den regterhand aan het handvatsel *g* te trekken, en door te gelijker tijd met den linkerhand de metale buizen in gelijke mate naar den polyp toe te schuiven, zoodat deze zich niet noemenswaardig beweegt.

De derde helper bij deze operatie is hij, die bij de op eene tafel geplaatste galvanische batterij staat en die op het oogenblik, dat de operateur *vuur* beveelt, de stroom sluit.

Onmiddelijk gaat dat gedeelte des platinadraads (de lis) *dat buiten de buizen* zich bevindt, in gloeijing over en wij zagen de polyp in weinige seconden afbranden, zonder dat er eenige bloeding op volgde.

Het is om dit laatste te voorkomen, dat M. vooral deze galvanocaustiek aanbeveelt. Daarom wil hij dezelve, behalve bij de polypen, ook bij de *amputatio penis*, bij die van het *ostium uteri*, bij belangrijke *teleangegectasiën* en dergelijke operatiën, die een moeijelijk te overwinnen bloeding ten gevolge hebben, aanwenden [1]).

Daar de platinadraad het voordeel heeft, koud te worden ingebragt, derwaarts geleid te worden, waar het *ferrum candens* niet komen kan zonder, ten gevolge van deszelfs dunheid, reeds zijne hitte in weinige oogenblikken verloren te hebben, zoo kan dit gebruik des platinadraads, bij diep loopende en niet in genezing overgaande fistels, van nut zijn; eveneens bij de cautiseering van den tranenzak; bij hevige tandpijn, die tot oorzaak heeft, het bloot leggen der *pulpa nervea* enz. enz.

Behalve de opgenoemde voordeelen is ook niet te verwerpen, dat de lijders niets van het gloeijend voorwerp bemerken, dan op het oogenblik dat pijn en branding als het ware voorbij zijn. Het is daarom, dat deze aanwending der galvanocaustiek welligt van uitgebreider nut in de heelkunde worden kan.

---

[1]) Voor eenige dagen vernamen wij van Prof. PITHA te Praag, dat hij, door nog niet in het bezit van den toestel te zijn, nog geen gebruik van de galvanocaustiek had gemaakt, maar dat hij die ook in 1851 door MARSHALL-HALL had zien aanwenden en wel bij eenen polyp, die in het rectum geplaatst was; doch dat daarop eene belangrijke bloeding gevolgd was.

REACTIE OP CHININE. — Zoo als bekend is, toonde BRANDES aan, dat eene oplossing van chinine of van hare zouten in aqua chlorata door bijvoeging van ammonia liq. schoon groen gekleurd wordt, terwijl VOGEL onlangs vond dat, indien men in plaats van ammonia liq. eene geconcentreerde oplossing van geel bloedloogzout (ferrocyanetum kalicum) bezigt, de vloeistof eene roode kleur aanneemt. Deze door V. gevonden reactie gelukt echter niet altijd, zoo als dezelve bijv. door FRESENIUS niet kon worden waargenomen. KLETZINSKY, die eveneens deze mislukking der reactie ondervonden had, heeft nu in HELLER's Archiv. (Jahrg. 1853. S. 220) eene wijziging derzelve bekend gemaakt, waardoor zij volgens hem altijd gelukt. Men neme eene willekeurige hoeveelheid *rood* bloedloogzout (ferricyanetum kalicum) en losse deze in de geringste hoeveelheid kokend water op, waarna men de kokende oplossing met het vijfvoudig volumen *sterk* aqua chlorata vermengt. De hierdoor donker zwartgroen geworden oplossing wordt nu met ammonia liq. vermengd, totdat de vloeistof sterk alcalisch is en door een filtrum van de afgescheiden roestkleurige vlokken van hydras ferricus bevrijd. De aldus verkregen bruinroode of olijfkleurige heldere vloeistof (door K. *Vogel's* reagens genoemd) kan nu als reagens op chinine gebezigd worden. Tot dat einde lost men de stof, waarin men chinine vermoedt, na haar vooraf zoo veel mogelijk van storende organische bijmengselen gezuiverd te hebben, in een overvloed van aqua chlorata op en voegt eenige droppels van het reagens bij de oplossing, waardoor oogenblikkelijk eene prachtige bloedroode of violette kleur ontstaat. (NB. Het reagens kan niet lang bewaard worden, zoodat K. de bereiding ex tempore aanbeveelt.)

EENVOUDIG MIDDEL TER ERKENNING DER ECHTHEID VAN RESINA JALAPPAE EN RESINA SCAMMONII. — Volgens de proeven van KAYSER en W. MAYER, wordt het hoofdbestanddeel der resina jalappae (de in ether onoplosbare rhodeoretine) door alcaliën en alcalische aarden in het in water oplosbare rhodeoretinezuur veranderd, terwijl SPIRGATIS onlangs vond, dat de resina scammonii zich eveneens gedraagt. Van deze eigenschap maakt BUCHNER gebruik om de echtheid van beide harsen te onderzoeken. Tot dat einde lost hij ze op in potassa liquida en verwarmt de vloeistof een weinig, waarna zij, zoo noodig, gefiltreerd wordt. Door nu de gefiltreerde vloeistof met een verdund zuur te verzadigen, ontstaat er geen precipitaat of hoogstens slechts eene geringe troebelheid, bijaldien de harsen zuiver waren, terwijl er, indien zij met colophonium, guajakhars enz. vervalscht waren, een overvloedig precipitaat gevormd wordt. (BUCHNER's Repert. Bd. 3. S. 22.)

VERSLAGEN.

JAARLIJKSCH VERSLAG VAN DE WERKZAAMHEDEN, VERRIGT DOOR HET GENEESKUNDIG GENOOTSCHAP: »*Disce Docendus Adhuc*" te Rotterdam. (1853).

(*Vervolg en slot van bladz.* 165.)

Chir. LAGE gaf mondeling verslag van eene door hem verrigte lijkopening aan eene 46jarige, sedert verscheidene maanden in het krankzinnigengesticht te Rotterdam verpleegde, gehuwde vrouw, die hij, van af hare opneming tot haren dood, dagelijks aan verschillende abscessen, furunculi, enz., behandelde. De vrouw, die vóór hare krankzinnigheid groot misbruik had gemaakt van sterken drank en daaraan dan ook hare kwaal hoogst waarschijnlijk te danken had, was, zoo lang zij ongestoord werd gelaten, stil en bewegingloos; maar werd, zoodra men haar aansprak of helpen wilde, weerbarstig en boos, zoodat zij dan ook, tijdens het verbinden, zoodanig tegenwerkte, dat daartoe dikwerf meer dan een uur noodig was, wordende zij dan nog met geweld geregeerd. Om dezen pijnlijken dwang, welke de lijderes veel nadeel toebragt, onnoodig te maken, besloot de Heer L. haar, gedurende het verband, te chloroformiseren. Zij scheen voor de werking van het chloroforme zeer gevoelig te zijn, daar slechts eenige weinige inademingen noodig waren, om haar in een staat van gevoelloosheid te brengen. Ongeveer veertigmaal werd patiënte op die wijze verbonden, telkenreize zonder eenig nadeelig gevolg, soms spoedig bijkomende door het ruiken aan een fleschje met ammonia liquida. De hoeveelheid C., welke doorgaans gebezigd werd, bedroeg 1 dr. Op een morgen, dat de Heer L. haar het met

deze vloeistof bevochtigde stuk neteldoek weder onder de neus hield, bespeurde hij na eenige oogenblikken eene ongewone blaauwe kleur des gelaats en der lippen, terwijl èn ademhaling èn polsslag ophielden; bij naauwkeurig onderzoek bleek het, dat de vrouw overleden was.

De obductie leverde het volgende op: de *dura mater*, die zeer los met het cranium vereenigd was, was met een dun, waterig, min of meer rood gekleurd vocht overtogen, en, even als de *pia mater*, sterk geïnjicieërd met een bleek en zeer dun bloed, terwijl de aderlijke vaatboezems slechts weinig donker gekleurd bloed bevatten. In de hersenboezems vond men eene vrij aanzienlijke hoeveelheid rozerood gekleurde wei; de *plexus choroidei* waren bleek en slap. De hersenmassa zelve was eer arm dan rijk aan bloed te noemen, doch scheen overigens normaal. De longen waren bloedrijk; overigens gezond. In het hartezakje bevond zich eene groote hoeveelheid helder weiachtig vocht. Het hart was klein en slap; in de linker kamer was even als in de beide boezems, eene aanzienlijke massa brokkelig, half gestold, zwart bloed opgehoopt, zijnde de regterkamer bijkans ledig. De klapvliezen waren normaal. Uit een en ander bleek, dat de dood een gevolg geweest was van asphyxie.

Dr. GODDARD hield, naar aanleiding van het aan het genootschap toebehoorend mikroskoop, de vergadering eenige malen bezig met de behandeling der beginselen, waarop de inrigting van dit werktuig en de daarmede plaats hebbende waarneming berust, hierbij, ter opheldering, verschillende praeparaten van zich zelven en anderen bezigende. Vooral wees bij op dat hoofdbeginsel, hetwelk in *verduidelijking door vergrooting* gelegen is, en toonde aan, hoe dit insgelijks met veel vrucht op de waarneming der beelden van grootere voorwerpen is over te brengen, indien namelijk betrekkelijk kleine anatomische objecten, zoo als het wiggebeen, de spieren des strottenhoofds en dergelijken, bij demonstratiën voor een talrijk personeel, op grooten afstand en van velen tegelijk in de bijzonderheden worden aangewezen en verklaard. Bij de uiteenzetting eener zoodanige toepassing, leverde hij onderscheidene proeven eener tot dat einde ontworpene *iconographia giganteo-anatomica*, wier aanwending, bij het onderrigt in de ontleedkunde, bijzondere goede diensten bewijzen kan.

Dr. OUDEMANS vertoonde eenige zeldzaam voorkomende medicinale en andere planten uit HOHENACKER's *Herb. normale*, zoo als *strychnos nux vomica*, *Brayera anthelmintica*, enz., en deed mededeeling van eene nieuwe uitvinding, voor de beoefenaars der nat. historie vooral van veel belang, bestaande in het zoo getrouw mogelijk vervaardigen van afbeeldingen van voorwerpen uit het dieren- of planteurijk, zonder behulp van teekenaar of schilder, maar alleen door het voorwerp tusschen eene looden en koperen plaat te brengen, die glad gepolijst zijn en wel tusschen twee cilinders bewogen worden, welke met een gewigt van 1800 centenaars daarop drukken. Het voorwerp wordt dan in de looden plaat afgedrukt, en deze kan als mal of stempel dienen. ALOÏS AUER te Weenen was de uitvinder en schreef er een werkje over. Eenige op die wijze vervaardigde en keurig bewerkte afbeeldingen van een paar Lichenen, van een soort van *anemone* en *myosotis*, van eikenbladen, Brusselsche kant, enz., werden door den spreker aan de vergadering voorgelegd.

b. *anatomisch-pathologische praeparaten.*

Chir. LAGE vertoonde: 1°. eene nier, afkomstig uit het lijk der krankzinnige, waarvan hier boven sprake was, van buitengewoon grooten omvang. Deze nier was met hare achtervlakte zeer vast met de haar omringende deelen bevestigd geweest, zoo zelfs, dat het niet mogelijk was, haar daarvan met kracht te verwijderen. Bij de pogingen, daartoe aangewend, kwamen de vingertoppen eensklaps in eene ruime holte, waaruit onmiddellijk eene groote hoeveelheid dunne wankleurige etter zich ontlastte. Het bleek dat er, op die plaats, zich een groot absces gevormd had, waarvan de halve wand, aan de voorgelegde nier aanwezig, in haar weefsel doordringt en eene lengte van 7 Ned. dm. aan eene breedte van 4 Ned. dm. paart. Aan de voorvlakte der nier bevond zich nog een absces, dat sterk uitpuilde, duidelijke fluctuatie deed bemerken, en, na geopend te zijn, eene tamelijke hoeveelheid goeden reukeloozen etter ontlastte. Dit absces had 2 Ned. dm. in middellijn en stond geheel op zich zelf. Het overige weefsel des ingewands was normaal. Gedurende het leven werd nimmer eenig verschijnsel opgemerkt, dat deze pathologische afwijking deed vermoeden.

2°. Eene door *sclerosis* aangedane milt uit het lijk van een aan *phthisis pulmonum* gestorven jongeling.

3°. Eene nier van eene 53jarigen, sterk gespierden man, die aan eene hevige apoplexie was bezweken. Deze nier was ruim tweemaal grooter dan in normalen toestand en vereenigde in zich de volgende pathologische afwijkingen:

a. Vier afzonderlijke abscesholten, welke met ichor van de slechtste soort gevuld waren; drie daarvan waren buitengewoon groot; de vierde was iets kleiner. Behalve dezen ichor, bevatten deze holten allen eene groote menigte fijn steengruis, met een twintigtal steentjes, ter grootte van eene gierstkorrel tot eene koffijboon. Ieder holte had, door middel van een kanaal, gemeenschap met het nierbekken en vertoonde eene menigte vleeschbalken en diverticula.

b. Eene serum bevattende kyste van de zeldzame grootte van een klein hoenderei, en den buitenwand der grootste abscesholte.

c. Eene buitengewoon groote hoeveelheid vet, waarin de nier gehuld was, en waarvan de omvang ongeveer tweemaal die der laatste zelve bedroeg. De helft van dit vet was weggenomen; de andere helft vulde den hilus renalis. Eene groote kruissnede door dezen laatsten verleende toegang tot een grooten donker bruinen steen, die, als het ware, beklemd zat in het nierbekken, onregelmatig hoekig van gedaante was en de grootte had van eene okkernoot. Langs dezen steen voerde

eene sonde, door elk der kanalen, waarvan hier boven sprake was, in de verschillende abcesholten. De groote bloedvaten en de pisleider waren door het afgezette vet aanmerkelijk van hunne gewone plaats verdrongen. De urethra, prostata, de blaas en de urether der zieke nier, waren gezond. Aan de regternier met hare aanhangselen werd niets afwijkends bespeurd.

Van de verschillende ziekelijke aandoeningen dezer hoogst merkwaardige nier was, tijdens het leven, althans gedurende de laatste twee jaren, niets vermoed, daar de man over niets geklaagd had, dat, ook in de verte, met het systema uropoiëticum in verband stond.

4°. Eene andere van gewonen omvang, in wier weefsel verscheidene steenen zijn afgezet. Dit praeparaat werd om de hoeveelheid, de grootte, de duidelijkheid en de regelmatige verspreiding der steenen, teregt bewonderd.

5°. Drie tuberkels, gevonden in de hersenen van een 16jarig jongeling, die aan *phthisis tuberculosa pulmonum* bezweken was. Zij waren rond van vorm, hoewel oneffen en knobbelig van oppervlakte. De eene was zoo groot als een groot, de andere als een klein duivenei, en de derde als een kraaijenei. Zij waren hard en taai op de doorsnede, even als peesweefsel en bevatten hier en daar, in kleine holten, eenigen etter. Zij waren gezeten in het midden van het regter halfrond, vóór elkander, zeer nabij het *tegmentum ventriculi lateralis* en van elkander geïsoleerd. Deze jongeling was reeds een geruimen tijd vóór zijn dood bijzonder dof en stompzinnig geweest.

6°. Den *plexus choroïdeus* uit de regter zijdelingsche hersenholte van het lijk eens krankzinnigen, waarin eene weibevattende kyste zich bevond, ter grootte eener kleine abrikozenpit. Zij was helder doorschijnend, zeer dun van wand, door de fijne vaatjes van den plexus als omspannen, en door dezen op hare plaats bevestigd. Alle hersenholten van dit lijk waren zéér sterk door helder serum uitgezet.

7°. Het hart van een ongeveer 40jarigen, in het krankzinnigengesticht overleden man, die in de laatste weken zijns levens dikwerf door hevigen angst werd gedreven, zoo zelfs, dat hij meermalen had getracht zich het leven te benemen. Geen vermoeden koesterende omtrent het belangrijke en zeldzame verschijnsel, dat er bij dit hart zou worden waargenomen, werd de obductie op de gewone wijze verrigt. Na de verwijdering der beide longen en het openen van het hartezakje, nam de obducent echter bij het aanvatten en drukken van dit ingewand een sterk crepiterend gevoel waar, en kwam daardoor op de gedachte het in een met water gevuld vat over te brengen, om te zien of het drijven zou. Hij werd in zijne verwachting niet teleur gesteld; immers dreef het zoo volkomen als de gezondste long. Den spierwand der linker kamer onder water doorgesneden hebbende, zag hij duizende zeer kleine luchtbellen zich uit dien wand ontlasten, hetgeen niet verhinderde dat het hart bleef drijven. Niettegenstaande dit orgaan op den avond der voorstelling, reeds 13 dagen in spiritus had gelegen, dreef het ook toen nog en ontweken daaruit, even als vroeger, op iedere nieuwe snede, nieuwe luchtbelletjes, indien men den spierwand slechts even zamendrukte. Het hart was van normalen omvang en gewonen vorm en bezat slechts zeer weinig vet aan de oppervlakte. In de vier holten vond men bijna geen bloed; de klapvliezen waren normaal; de longen zeer bloedrijk, even als de hersenen en hersenvliezen. Verder werd er aan het lijk, dat 18 uren na den dood geopend werd, niets afwijkends waargenomen.

De Heer L. meent te kunnen verzekeren, dat hij, des avonds vóór den dood eene aderlating aan den patiënt verrigtende, verscheidene luchtbellen uit de geopende ador zag ontsnappen. De lijder lag toen geheel bewusteloos, met moeijelijke ademhaling, onderdrukten pols, verwijde pupillen en was met koud zweet bedekt. De Heer L. is van voornemens, later op dit hoogst belangrijke geval terug te komen, in de meening, dat hier sprake is van de nog niet besliste quaestie, of er gedurende het leven ontwikkeling van gaz in het bloed kan voorkomen, en, zoo ja, hoe dit dan zoude ontstaan.

Chir. BOSZ vertoonde eene pijpvormige pseudomembraan, door hem gevonden in het strottenhoofd en de luchtpijp van een aan croup gestorven kind.

c. Voorgestelde patiënten.

Dr. BEZETH vertoonde: 1°. een lijder van 32 jaar, vader van 5 kinderen, die eene opvallende blaauwe gelaatskleur had en sedert acht dagen aan eene haematurie leed, welke zonder eenige kenbare oorzaak ontstaan was. Het bleek Dr. B. al ras, dat de patiënt tot de zoogenaamde bloeders behoorde. De zieke verhaalde dat hij van zijn 2de jaar af, van tijd tot tijd aan bloedingen geleden had, welke een paar malen zoo hevig waren, dat zij hem aan den rand des grafs bragten. Kleine wondjes bloedden uren en dagen; ecchymoses ontstonden, zoodra een zijner ligchaamsdeelen meer of min sterk gedrukt werd, een symptoom, dat Dr. B. aanleiding gaf te meenen, dat de haemorrhophilie haar ontstaan voornamelijk aan een verminderden tonus en eene verminderde contractiliteit van de wanden der kleinere vaten te danken heeft. Insgelijks leed de zieke aan de eigenaardige pseudo-rheumatische pijnen op verschillende plaatsen, maar inzonderheid aan de onderste ledematen, ten gevolge waarvan zijn gang vaak het eigenaardige heeft van iemand, die aan gewrichtsverstijving lijdt. Overigens was alles bij patiënt normaal. Op het oogenblik der voorstelling had hij het vermogen te urineren zoo dikwerf hij wilde, doch altijd was de urine bloederig. Dr. B. nam eenige malen waar, dat het bloed de urethra in gecoaguleerden toestand verliet, een verschijnsel dat bij bloeders, althans bij haemorrhagiën uit andere ligchaamsdeelen tot de zeldzaamheden behoort. De lijder herinnerde zich niet, dat iemand zijner bloedverwanten immer aan haemorrhophilie leed.

Aanvankelijk werd patiënt met adstringerende middelen behandeld. De *solutio chlorati ferrici* (Ph. Neêrl.) in mixtuur deed geen nut. Het *extractum kino*

mistatieum van BONMAN evenmin, hoewel dit eenige dagen achtereen in groote giften werd toegediend. Op den avond der voorstelling werd besloten, dat Dr. B. den lijder thans eene *inf. ros. rubr.* met *acid. sulf. dil.* zoude voorschrijven. Later werd aan de vergadering medegedeeld, dat de urine, onder het gebruik van dit middel weldra van kleur veranderd was, hoe langer hoe geeler werd, en ten laatste het normale uiterlijk weder had aangenomen. De laatste bloederige urine werd 's morgens na de nachtrust geloosd, hetgeen scheen te bewijzen, dat rust niet als noodzakelijk voor de kuur behoeft te worden beschouwd.

2°. Nog vertoonde Dr. B. een jongeling van 19 jaar, van een idiotisch uiterlijk en gedrag, lijdende aan Argyrie. Deze laatste ontstond ten gevolge van het inwendig gebruik van *nitras argenti cryst.*; dat, reeds 9 maanden vroeger, aangewend werd tegen zeer hevige en zich onophoudelijk herhalende epileptische toevallen. Aanvankelijk werd van dit middel 4 maal daags ¼ gr. in pillenvorm toegediend; later echter steeg deze dosis tot ½ gr. daags. Het gevolg dezer behandelingswijze was in het oog loopend. De toevallen verminderden zeer in aantal en hevigheid; ten tijde der voorstelling werden zij nog slechts zelden waargenomen. Ook de verstandelijke vermogens des lijders verbeterden zeer, hetgeen trouwens uit de vermindering der toevallen verklaard konde werden, hoewel, volgens het getuigenis der moeder, de stompzinnigheid reeds bestond vóór zich nog een enkele aanval van epilepsie had vertoond. De blaauwe kleur der huid was nog zeer in het oog loopend. Naar aanleiding van dit geval werd in de vergadering de vraag geopperd, of het niet raadzaam zoude wezen, de epilepsie, vooral bij meisjes, zoo laat mogelijk met nitr. argenticus te behandelen? Dr. B. verdedigde het gebruik van dit middel om de volgende redenen: 1°. omdat het eene bekende daadzaak is, dat epilepsie in krankzinnigheid kan overgaan; 2°. omdat *nitr. argenticus* op verre na niet altijd eene blaauwe kleur der huid teweeg brengt, vooral niet bij vrouwen; 3°. omdat in ieder geval het huwelijk van epileptische personen eene hoogst gevaarlijke, zoo niet ongeoorloofde, onderneming is; 4°. omdat verouderde gevallen van epilepsie minder gemakkelijk verbeterd kunnen worden.

3°. Nog vertoonde Dr. B. eene 26jarige ongehuwde vrouw, met haar 2jarig, nog door haar gezoogd wordend kind. Deze vrouw was van hare prilste jeugd af syphilitisch geweest, en door verscheidene geneeskundigen, even als door Dr. B. zelven, langen tijd voor secundaire syphilis behandeld. Zij vertoonde uitgebreide likteekens van cariense verzwering aan beide voorarmen, heeft op het midden des voorhoofds een door caries en necrosis ontstane, nog meer of min ulcererende, soms bloedende, diepe ronde groeve, ter grootte van een kleinen gulden, enz. De dolores osteocopi zijn sedert geruimen tijd verdwenen. Bij al dit opgesomde heeft het kind nooit eenig verschijnsel van syphilis vertoond, terwijl het er, naar omstandigheden, redelijk goed uitziet. Dr. B. opperde de vraag of men het er niet voor houden kon, dat het kind ongeschonden bleef, omdat de syphilitische bron der moeder, als ware het, uitgeput was.

Behalve de vermelde patiënten, werden er nog verscheidene anderen door de overige leden des genootschaps op de gewone vergaderingen voorgesteld. Daar deze echter minder belangrijke gebreken bezaten, wordt daarvan hier geene melding gemaakt.

Dr. C. A. J. A. OUDEMANS, *Secretaris.*

BERIGTEN.

BUITENLAND.

ENGELAND. — Blijkens de volkstelling in 1851 waren in Engeland en Wallis 1771 physicians, 13470 chirurgijns en apothekers, 14039 droogisten (met inbegrip der assistenten), 1041 tandmeesters, 4 oormeesters, 14 oculisten. Het getal der beide laatste rubrieken schijnt klein; velen echter van deze, die tegelijk diplomata als geneeskundigen bezaten, gaven den titel van chirurgijn als den hunnen op. In dit overzigt zijn begrepen eenige geneeskundigen, die reeds de practijk vaarwel gezegd hebben, doch hun titel evenwel behielden. Volgens de opgaven aan den Registrar-General gedaan, bij de invoering der Wet op de vaccinaties, waren er op 1 September 1853, 10855 physicians, chirurgijns en apothekers in Engeland en Wallis practiserende.

WEENEN. 14 April. — Dr. BAMBERGER, assistent van Prof. OPPOLZER, is tot Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Wurzburg benoemd.

BERLIJN. April. — De jonge VON GRAEFE zal eerdaags het eerste nommer van een Vierteljahrschrift voor Opthalmologie, door hem, DONDERS en ARLT te redigeren, uitgeven. Het eerste n°. zal alléén bijdragen geven uit GRAEFE's veelvuldig bezochte en uitgebreide oogheelkundige Kliniek. (*Centr. Zeit.*)

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Den 5den April is te Middelburg de algemeene Vergadering van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen gehouden, waarop onder anderen de volgende prijsvraag bij vernieuwing is uitgeschreven:

Bij de ondervinding dat onderscheidene heete, zóo besmettelijke als epidemische ziekten, in Zeeland zeldzamer heerschen dan in andere Gewesten en aldaar ook minder gevaarlijk zijn, althans niet zoo groote verwoestingen aanrigten, wordt gevraagd: Een geschiedkundig overzigt van zoodanige besmettelijke en epidemische ziekten, welke in de laatste twintig jaren in Zeeland geheerscht hebben, van haren aard en van haren invloed op het leven der inwoners; met aanwijzing tevens van de gunstige uitkomsten, die in dit opzigt Zeeland boven andere Gewesten in ons Vaderland kennen doen; alsmede van de oorzaken, waaraan deze gunstige uitkomsten moeten worden toegeschreven.

Verder zijn tot leden benóemd Prof. HARTING te

Utrecht, Dr. L. LEHMANN en Dr. A. H. ISRAËLS te Amsterdam, Dr. A. CRAMER te Groningen, Dr. J. M. SCHRANT, Dr. F. DOZY en Dr. J. H. MOLKENBOER te Leiden en de Heer J. P. SNOEP te Wolfaartsdijk.

— Tot Officieren v. Gez. 2de kl. zijn bevorderd de Off. van Gez. 3de kl. J. C. MULLER en J. VLAANDEREN.

— Den 27sten April is te Leiden tot Med. Doctor gepromoveerd de Heer. H. C. P. VAN DER LEE, na verdediging eener dissertatie *continens quaedam de differentia inter scarlatinam et morbillos.*

— Den 21sten April is in den ouderdom van 71 jaren overleden de Heer H. B. VALCKENHOFF, Med. Doctor te Hilversum.

†DORDRECHT. — Bij vonnis der Arrondissements Regtbank te Brielle, dd. 10 November 1853, is JACOBUS PETRUS BURGERHOUT, wonende te Sommelsdijk, volgens Art. 17 en 18 der Wet van 12 Maart 1818 (*Staatsblad* n°. 16), schuldig verklaard aan het verkoopen van enkelvoudige en zamengestelde geneesmiddelen, zonder daartoe de bevoegdheid te hebben, en dien ten gevolge veroordeeld in eene boete van Vijftig Guldens en in de kosten.

†PARAMARIBO. 20 Maart 1854. — In de maand Januarij ll. ontving men hier de tijding uit Curaçao, dat Z. M. korvet *Heldin*, op welken bodem de gele koorts was uitgebroken, in haast dat eiland verlaten had, nadat 19 man naar het hospitaal aldaar waren verzonden, en op reis naar Suriname was. Dadelijk na de ontvangst van deze tijding, die velen hier met schrik beving, wendde Dr. CH. LANDRÉ zich tot den Gouverneur in een adres, waarin hij, na herinnerd te hebben aan de epidemiën van 1835 en 1841, in welke jaren de gele koorts door schepen van Curaçao naar hier werd overgebragt, de noodzakelijkheid betoogde van het nemen van quarantaine maatregelen. De leden van den kolonialen raad vereenigden zich eenparigljk met zijne wijze van zien.

Niettegenstaande werd deze raad in den wind geslagen. Op den 10den Februarij kwam de korvet vóor den mond van de rivier Suriname aan, en reeds den volgenden dag wierp zij het anker op de reede vóor de stad, bovenwinds van de overige schepen. Het bleek nu weldra, dat in het opkomen van de korvet door het gouvernement geene verhindering was gelegd, uit hoofde door den officier van gezondheid van dien bodem eene verklaring was afgelegd, dat er zich wel is waar verscheidene zieken aan boord bevonden, en dat er op den vorigen dag een sterfgeval had plaats gehad, doch dat de ziekte slechts eene ligte catarrhale galkoorts was. De geneeskundige commissie, die den Gouverneur in deze zaak met raad ter zijde stond, vond er geen bezwaar in, om tot het debarkeren van de zieken hare toestemming te geven, hoewel niet één van de leden dier commissie zich in persoon van den aard der ziekte had overtuigd. Dadelijk werden er derhalve 2 officieren naar particuliere woningen en 6 manschappen naar het hospitaal vervoerd, van welke laatsten een marinier weinige oogenblikken na zijne opname aldaar, bezweek. Van nu af aan werden er dagelijks zieken naar het hospitaal overgebragt, zoodat er thans reeds meer dan 80 personen van die ekwipage zijn aangetast, van welke 12 zijn overleden. (Onder dezen zijn de 5 sterfgevallen, die onder de op Curaçao achtergeblevenen hebben plaats gehad, niet medegeteld). Het bleef hier niet bij; in den aanvang van Maart begonnen er zich ziektegevallen op de stoomboot *Sindoro* voor te doen, waarvan het getal thans reeds tot eene aanmerkelijke hoogte is gestegen, en waarvan reeds 5 doodelijk zijn afgeloopen. De twee laatste sterfgevallen hadden op gisteren (19 Maart) plaats; de overledenen waren allen jonge en sterke lieden.

Hoezeer in het rapport van den Gouverneur van Curaçao duidelijk vermeld staat, dat de *gele koorts* op de korvet *Heldin* uitgebroken was (Zie de Staats-Courant, overgenomen in de Rotterdammer Courant van 4 Februarij), bleef men van gouvernementswege tot nu toe volhouden, dat er geene gele koorts, veel minder eenige epidemie heerschende was. Men schijnt reeds vergeten te hebben, welke verwoestingen de gele koorts hier in 1851 en 1852 heeft aangerigt. In plaats van eene gedane misstap tijdig te erkennen, bleef men volharden, niettegenstaande de sterfgevallen dagelijks toenamen, en zoo liet men voortdurend nieuw aangekomen schepen, waaronder zich ook een Fransche stoomboot van Cayenne bevond, tot voor de stad opkomen, terwijl te gelijker tijd eene quarantaine werd gelegd op schepen, die van St. Thomas en van Demerary aankwamen. Dewijl de geheele bemanning van de korvet, sedert ongeveer drie weken in een huis in de Gravenstraat gehuisvest is, en die van de stoomboot op beden naar het gebouw van de lage Concordia is overgebragt, is het te vreezen, dat zich de ziekte ook onder de ingezetenen zal overplanten. Wij willen er het beste van hopen.

Onverantwoordelijk blijft het, dat men een schip, komende van eene plaats, waar gele koorts en roodvonk heerschende waren, tot vóor de stad heeft laten opkomen. Het niet aanwezig zijn van een quarantaineetablissement (men herinnere zich, dat de vorige daartoe ingerigte gebouwen, op last van den Gouverneur VAN RADERS zijn afgebroken) kon hier niet tot voorwendsel worden genomen, daar het van algemeene bekendheid is, dat er zich op de bij de monding der rivier gelegene en thans verlatene plantage Clevia een groot gebouw bevind, dat tot opgemeld doel zeer geschikt kan geacht worden. Hoe weinig eenheid van gedachte er onder de ambtenaren heerscht, die met de behandeling van dergelijke zaken belast zijn, kan blijken uit de weinige regelmaat, die bij het toepassen van quarantaine maatregelen wordt in acht genomen.

JAVA. — Bij het militair departement zijn overgeplaatst: bij het groot militair hospitaal te Sourabaya, de Apotheker 3de kl. A. J. SMITT, thans te Amboina, bij het garnizoens hospitaal te Amboina, de Apotheker der 3de kl. J. C. A. SCHARP DE VISSER, thans te Sourabaya.

— Met de civiele geneeskundige dienst in de hoofdplaats van het regentschap Bandong (Preanger regentschappen) de civiele geneeskundige J. K. VAN HAASTERT.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 6 MEI 1854. 18.

RAPPORT VAN DE METHODE VAN SCHNEEMANN BIJ DE BEHANDELING VAN ROODVONK EN MAZELEN.

DOOR Dr. H. VERBEEK.

De tweede commissie heeft tot onderwerp van haar rapport gekozen eene methode, die in het buitenland het eerst bedacht en toegepast, aldaar grooten opgang gemaakt heeft, en zoo vele voorstanders ook onder de sommiteiten der wetenschap gevonden heeft, dat zij thans kan beschouwd worden als een blijvende plaats in de geneeskundige ervaring verworven te hebben, en niet gelijk is aan die, dikwijls schitterende conjecturen en verrassende uitvindingen, die even schielijk bij het toetsen aan het gezond verstand en de wetenschap weder verdwijnen, als zij verrezen zijn. Het is namelijk over de genezing van roodvonk en mazelen door spekinwrijvingen, dat ik, voor eenige oogenblikken, uwe aandacht vraag. CAREL SCHNEEMAN, geneesheer in Hannover is de eerste geweest, die deze handelwijze toepaste en daardoor zulk eene geheele ommekeer in de behandeling dezer ziekten heeft teweeg gebragt, dat hij teregt kan gezegd worden deze te hebben leeren genezen, daar volgens hem na de constante aanwending der spekinwrijvingen en andere nader te bepalen zaken, de ziekte verkort wordt en hoe boosaardig zij ook moge optreden, altijd in volkomene gezondheid overgaat.

Toen in het jaar 1845 in Hannover eene boosaardige epidemie van scarlatina heerschte, die elke geneeswijze trotseerde en vele offers eischte, zocht SCHNEEMANN naar een middel, dat hem niet, zoo als alle andere beproefde en aangeprezen middelen, in den steek liet. Bij wijze van proefneming liet hij bij eenige zijner zieken over de geheele huid inwrijvingen met spek doen en de uitkomsten waren zóó verrassend, dat hij, dit voetspoor volgend, het geluk had al zijne patienten te zien herstellen. Tot deze inwrijvingen werd hij geleid door de omstandigheid, dat bij eene hevige pestepidemie te Constantinopel de verkoopers van olie van deze plaag geheel verschoond bleven, en geen sterfgeval van deze ziekte onder hen voorkwam, hetgeen men toeschreef aan de omstandigheid, dat zij lederen zakken met olie gevuld dragen, die hunne vette inhoud aan de dragers mededeelden, zoodat hun geheele ligchaam met olie bestreken was, waardoor zij voor de epidemie schenen beschut te zijn; de daadzaak ook, dat op reizen naar de Poolstreken de matrozen zich met vet inwrijven om zich voor de koude te vrijwaren, deed bij hem het vermoeden ontstaan, dat deze inwrijvingen de ziekelijke aandoening der huid zouden tegengaan en dus den duur en gevaarlijkheid der ziekte verminderen. Deze methode is echter, hoe zeer dan ook gewijzigd, reeds vroeger beproefd, daar in 1816 een geneesheer te Leipzig, DÄHNE genaamd, inwrijvingen van olijfolie tegen roodvonk aanbeval en nog in 1842 schijnt ditzelfde ook door een franschen arts, DUHAMEL te zijn aangeraden. SCHNEEMANN schijnt echter van deze feiten geen kennis gedragen te hebben, te meer daar deze handelwijze weinig de aandacht hunner tijdgenooten schijnt te hebben getrokken. Hoezeer de spekinwrijvingen het hoofdkenmerk der behandeling uitmaken, zijn er nog drie andere hoofdvereischten tot het welslagen der kuur, namelijk het onderhouden eener koude temperatuur rondom den zieke, het genot der versche lucht op den 10den dag en het vermijden van geneesmiddelen. Van elk dezer vier onderdeelen, zal ik in korte trekken de eigenaardigheden aantoonen, daar het goede verloop der ziekte, grootendeels, volgens SCHNEEMANN, afhanke-

lijk is van de meerder of mindere naauwkeurigheid, waarmede deze voorschriften worden opgevolgd.

Zoodra de ziekte als scarlatina gediagnosticeerd is, wordt de patient viermaal daags over het geheele ligchaam met een groot stuk spek, liefst van een niet te oud zwijn, ingewreven, zoodat de geheele huid met eene laag vet bestreken is. Deze handelwijze wordt zoo uitgevoerd, dat men 's ochtends vroeg om 7 uur de eerste en 's avonds om 10 uur de laatste inwrijving, met gelijke tusschenpoozen doet; bij oudere kinderen kan zonder nadeel het inwrijven van het gezigt en de handpalmen achterwege blijven, als hun dit bijzonder onaangenaam is, ook kunnen dagelijks deze deelen met koud water gereinigd worden, terwijl de overige ligchaamsdeelen slechts eens per week mogen afgewasschen worden; bij zeer jonge kinderen kan men hiervan afwijken in dier voege dat men ook dagelijks die plaatsen afwascht, die ligt wond worden. Deze vier inwrijvingen worden gedurende de eerste week der ziekte dagelijks herhaald, in de 2de week doe men dagelijks 3 inwrijvingen, in de 3de week 2 en eindelijk in de 4de week eens daags, na welken tijd de kuur is afgeloopen; bij deze inwrijvingen lette men voornamelijk hierop, dat het vet niet afgeveegd, maar goed op elk ligchaamsdeel worde aangebragt, om door de drooge brandende huid ingezogen te worden; zoo de huid zeer heet is en het den zieken aangenaam is, kan de inwrijving meermalen, zelfs ieder uur herhaald worden. Wat het spek aangaat, zoo moet het niet verwarmd zijn en de uitwerking is de beste als het een weinig ingesneden is.

Een tweede hoofdvereischte der kuur is, dat de lucht om den zieke koel en zuiver gehouden worde, voornamelijk ten tijde dat koorts, hoofdpijn en angina aanwezig zijn, moet voor eene koude temperatuur gezorgd worden, die des te kouder moet wezen, hoe heviger de ziekteverschijnselen zijn; als regel kan men aannemen, dat zij van 10—12° R. bedraagt, en nimmer 13° te boven gaat. Bovendien moet men elke drie uur in de ziekenkamer de vensters openen, om gedurende een kwartier frissche lucht te laten binnenstroomen, al is het weder ook nog zoo ongunstig. Den nacht mag de zieke niet in hetzelfde vertrek doorbrengen, waar hij over dag in vertoeft, maar ook dit andere vertrek moet behoorlijk ruim en gelucht zijn. Des winters en bij koud weder kan men ligt deze lage temperatuur voortbrengen, doch des zomers geeft zulks meerder zwarigheden, men kieze dan een vertrek op het noorden gelegen, en zoeke door het besprengen van den grond met water de temperatuur zoo laag mogelijk te houden. Gedurende de eerste dagen der ziekte slechts, sta men toe, dat de patient die gekleed doorbrenge op een rustbed, waarvan men den zieke van tijd tot tijd laat opstaan om eenige schreden te doen, de volgende dagen moet hij alleen gedurende den nacht zijn bed houden. Na den 5den dag moet hij van de eene kamer in de andere rondgaan, om zich voor te bereiden voor zijn eersten uitgang op den 10den dag, op welken hij, overeenkomstig het jaargetijde gekleed, gedurende ½ uur in de vrije lucht moet wandelen, hoe ongunstig het weder ook zij. Schneemann verhaalt, zelfs bij eene koude van 10° R. onder nul, kleine zwakke kinderen zonder eenig nadeel te hebben zien rondgaan. Hij beschouwt deze ligchaamsbeweging in de open lucht als het beste voorbehoedmiddel tegen naziekten.

Het inwendig gebruik van geneesmiddelen kan men bij deze behandeling geheel ontberen; slechts geve men den eersten dag een purgans, waartoe Schneemann eene gift der aqua laxativa Viennensis bezigde, voldoende, om eenige ruime ontlastingen te bewerken; overigens vermijde men alle zelfs indifferente geneesmiddelen, daar zij geheel overbodig zijn. Wat de dieet betreft, zoo late men de eerste dagen de zieke slechts plantenvoedsel en eenige vruchten gebruiken, doch zoodra hij vrij beweging mag nemen in huis en in de vrije lucht, geve men hem zonder schroom het gewone voedsel. Eene dwaling is het te gelooven, dat meer voedende spijs den zieke nadeelig is, want zoodra hij weder de lucht genieten mag, ontwaakt de eetlust bij hem in die mate, dat hij alle, zelfs zware spijzen goed, verdraagt.

Ik heb misschien langer dan het noodig toescheen over de onderdeelen van Schneemann's geneesplan uitgewijd; doch ik heb ge-

meend zulks te moeten doen, omdat alleen, van eene volhardende aanwending van al de momenten dezer kuur de volkomene genezing afhankelijk is en velen zijne methode aangewend hebben zonder zulke verrassende uitkomsten, alleen omdat zij eenige deelen der kuur verzuimd hadden.

Indien wij nu deze methode in haar geheel beschouwen en nagaan hoezeer zij afwijkt van al de vroegere geneesplannen tegen scarlatina aanbevolen, dan kunnen wij onze bewondering niet ontveinzen voor den man, die zoo veel moeite en volharding ten toon moest spreiden, om zijn geneesplan streng te volvoeren tegen de aanvechtingen van de omstanders en betrekkingen, wier begrippen van genezing van roodvonk lijnregt met de zijne in strijd waren. Om hiervan een voorbeeld te geven, diene onder onder meerdere het volgende. Bij een kind van voorname huize weigerden de ouders hardnekkig den 10den dag bij onstuimig weder hunne dochter te laten uitgaan, en op de herhaalde aandrang hiertoe van SCHNEEMANN bezwoer de vader hem dood te zullen schieten, zoo zijne dochter het minste nadeel van hare wandeling ondervond. De bebedreiging behoefde gelukkig niet volvoerd worden, daar de wandeling plaats had en de zieke spoedig herstelde. Doch door het volharden in zijne handelwijze had hij ook de voldoening om geen der patienten, die hij op deze wijze behandelde, te verliezen en tot staving hiervan geeft hij eene reeks van 100 gevallen op, die alle in minder tijd, dan gewoonlijk door deze ziekte wordt, geeischt zonder eenige naziekte herstelden; indien de arts bij het begin der ziekte geroepen was en dadelijk de spekinwrijvingen aanwendde, zag hij zelden of nooit onrustbarende verschijnselen optreden, alleen daar waar de behandeling eerst werd aangewend, nadat de ziekte reeds eenigen tijd geduurd had, kunnen verschijnselen optreden, die eene krachtige afleidende behan deling vorderen.

Onder de voordeelen dezer methode komt vooral in aanmerking de verminderde contagiositeit, SCHNEEMANN zonderde zelden de zieken van de gezonden af, zonder dat hij hierdoor de ziekte op anderen zag overgaan, in die mate als zulks gewoonlijk plaats vond in andere omstandigheden. Een tweede voordeel is de reeds vroeger besprokene geheele vermindering van sterfte en het voorkomen der naziekten, die men zoo dikwijls als oorzaken des doods in het roodvonk gadeslaat; voor de zieken en betrekkingen is de bekorting der ziekte ook van groote waarde. In plaats van 5 en 6 weken, die men anders te huis moet blijven, bepaalt zich het huisarrest tot eenige dagen. Na den 10den dag kunnen volwassenen reeds hunne bezigheden buiten 's huis verrigten, de soldaat kan zijne dienst weder verrigten, de kinderen weder naar school gaan, waardoor veel tijd gewonnen wordt, vooral ook omdat de desquamatie, die bron van zoo vele naziekten onder deze behandeling, zelden voorkomt.

(*Wordt vervolgd.*)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

CORPORA AMYLACEA IN HET HOENDEREI. — Bij mikroskopisch onderzoek van het schaalvlies van een hoenderei vond ik ligchaampjes op de naar het eiwit gekeerde zijde, welke met jod-jodkali oplossing en zwavelzuur behandeld, schoon blaauw gekleurd werden. Ik laat hier kortelijk de wijze volgen, waarop ik mijn onderzoek heb ingesteld, en zal trachten eene zoo naauwkeurig mogelijke beschrijving te geven der door mij ontdekte ligchaampjes.

Ik nam een hard gekookt hoenderei, ontdeed het van de schaal en nam uit een klein gedeelte der schaal het schaalvliesje, hetgeen, gelijk men weet, zeer gemakkelijk te doen is. Ik nam daarbij echter de voorzorg, een zeer klein gedeelte der schaal er aan te laten, ten einde de beide zijden niet met elkander te kunnen verwisselen. De eiwitzijde van dit vliesje werd met jod-jodkali en zwavelzuur behandeld onder het mikroskoop gebragt; dit onderzoek geschiedde des morgens. Er vertoonden zich enkele ronde blaauw gekleurde bollen van 0,028—0,040 millimeter middellijn; zij waren bijkans kogelrond, het onderliggende structuurloze vlies was geel gekleurd. Zij waren in geen groot getal aanwezig en bij drukking en wrijving bespeurde ik, dat er eenige vliesjes als gebroken bollen in het vocht ronddreven. Deze vliesjes waren zeer dun en paarsch blaauw gekleurd, zij waren zaamgevallen en hier en daar dubbel gevouwen, hadden altijd (de grootere althans) nog één zuiver halfronden omtrek. Het onderzoek des avonds in het werk gesteld, ver-

toonde mij meerdere doch kleinere korrels; de grootere waren niet meer kogelrond maar aan de basis afgeplat en schenen rimpelig te zijn geworden; enkele hadden de vorm eener boon. Vele gescheurde vliesjes, die in het vocht dreven, bleken ook duidelijk van gebarsten bollen af te stammen; de vliesjes waren geheel structuurloos.

Uit dit onderzoek besluit ik, dat de door mij gevondene ligchaampjes ronde bollen zijn, waarin een vloeibare inhoud vervat is en waarschijnlijk kleinere analoge ligchaampjes zijn ingedoosd. Analogie met amylum-korrels en waarschijnlijke identiteit met de in den laatsten tijd beschrevene corpora amylacea hebben mij ook aan deze schaalvliesbolletjes dien naam doen geven; ofschoon het bewijs, dat deze tot de amylum-familie behooren, nog geenszins is gegeven. Ik hoop door latere onderzoekingen in staat te worden gesteld, iets meerders over deze ligchaampjes publiek te maken.

Dr. VAN LOHE.

CROUPEUSE BRONCHITIS. — Omtrent deze ziekte en den aard der daarbij uitgeworpene exsudaat-massa's, heeft Dr. THIERFELDER in het Archiv. f. Physiol. Heilk. 1854 n°. 2 eene bijdrage geleverd, door het mededeelen van eene uitvoerige ziektegeschiedenis en het bijeenverzamelen van hetgeen bij in de literatuur der laatste 120 jaren omtrent het onderwerp vond opgeteekend. Zijne resultaten komen ongeveer op het volgende neder: de, onafhankelijk van laryngotracheaalcroup ontstaande croupeuse ontsteking der luchtpijpen komt voor òf als acute, koortsige ziekte (altijd met andere ontstekingachtige aandoeningen gecompliceerd), òf als chronische, van geen koorts verzelde ziekte, die meestal eenige maanden, soms zelfs jaren duurt en aanvangt met acute bronchiaal-catarrh. Zij is over het algemeen zeer zeldzaam (behalve het geval van den Schr. vond hij in de literatuur slechts 5 tot den chronischen vorm en 13 tot den acuten vorm behoorende gevallen). Het physische onderzoek van den thorax geeft geen enkel bepaald diagnostisch teeken ter erkenning van de ziekte; deze is alleen met zekerheid te erkennen door de bijzondere geaardheid der uitgehoeste massa's. Deze laatste (de vertakte afgietsels der luchtpijpen) bestaan uit vele lagen, althans in de wijdere luchtpijpstakken, zoodat de uitzweeting van het stolbare exsudaat in verschillende tijdperken schijnt te geschieden: aan hunne oppervlakte zijn zij meestal met bloed getingeerd, welke bloedige bedekking niet zoo zeer is toe te schrijven aan het losrukken der exsudaten van het slijmvlies (daar zij aan het laatste niet vastgehecht zijn, doch er los op liggen), als wel aan de geweldige pogingen tot hoesten, waarbij de lucht met kracht wordt ingeademd en de exsudaatmassa aanvankelijk een weinig terugdeinst, door welke wrijving het hoogst hyperaemische slijmvlies aan het bloeden geraakt. In het grootste gedeelte der massa vind men geenerlei histologische elementen, doch slechts structuurlooze vliesjes, die door ongelijke drukking vele fijne plooijen en schijnbare vezeling aanbieden; alléén in het midden der pijpjes vindt men etterligchaampjes, korrelcellen en fijne moleculaire massa. Bloedligchaampjes vindt men nimmer in de massa of tusschen hare verschillende lagen ingesloten, waaruit het ten duidelijkste blijkt, dat de bloedige laag, waarmede de opgehoeste pijpjes bedekt zijn, op het oogenblik van het ophoesten zelf ontstaat. De hevigheid der functionele symtomen schijnt niet zoo zeer van de uitbreiding van het plaatselijke ziekteproces, als wel van het meer of min acute optreden daarvan af te hangen, en vooral vermeerderd te worden door de tevens aanwezige andere ziekelijke aandoeningen (pleuritis, pneumonie, enz.) Het verschil te dien opzigte is zóo groot, dat alle bekende chronische gevallen zonder belangrijke stoornissen van den algemeenen gezondheidstoestand en der voeding verliepen, terwijl de acute meestal (11 maal onder 13 gevallen) doodelijk afliepen. De zuiver antiphlogistische behandeling heeft bij deze ziekten geene goede uitkomsten gegeven; van veel gunstiger invloed schijnen de zoogen. antiplastica (mercurialia, jodct. kalic., chloret. ammonii, tartr. kalic. stib.) te zijn.

[Bij de volgens TH. zoo groote zeldzaamheid der ziekte, herinneren wij aan het in ons Weekbl. Jaarg. 1852 bl. 181 door Dr. BEZETH medegedeelde geval, dat tot den chronischen vorm behoorde en in de meeste opzigten overeenkwam met dat van TH. Overigens meenen wij met eenig regt het zoo uiterst zeldzaam voorkomen der ziekte te mogen betwijfelen, daar wij in het korte tijdsbestek, waarover onze ervaring loopt (8 jaren) reeds twee malen in de gelegenheid waren haar waar te nemen. Ongetwijfeld zullen er, bij het oppervlakkige onderzoek, dat dikwerf aan sputa te beurt valt, van tijd tot tijd gevallen van chronische croupeuse bronchitis onopgemerkt blijven, terwijl de gevallen van acute pneumonie, waar de exsudaatafzetting zich tot op bronchiaaltakken der 4de en 3de orde uitstrekt, geenszins tot de zeldzaamheden behooren.]

F. J. J. S.

GENEZING VAN SYMBLEPHARON. — In het Prager Vierteljahrschrift 1854. 1. zijn twee gevallen van symblepharon medegedeeld, volgens eene nieuwe methode van Prof. ARLT genezen. Zij verdient des te meer de opmerkzaamheid, daar de meeste methoden ter herstelling van dit lastige gebrek niet tot het doel leiden. De methode berust op het beginsel om de binnenvlakte van het ooglid, dat bij de eenvoudige doorsnijding der aanhechting wonde is, dadelijk met slijmvlies te bedekken. Hiertoe wordt vooreerst de punt van de plooi, die het ooglid aan den oogbol hecht en welke meest tot over de cornea als pterygium loopt, met eene kromme naald doorboord en daarna de plooi met den draad, aan een bijzonderen helper toevertrouwd, van den bulbus een weinig afgetrokken; 2°. wordt de plooi van den bulbus afgepraepareerd en daarna met een schaar de zijdelingsche en diepere verbindingen losgemaakt; de wond aan den oogbol en aan het ooglid staan nu vrij tegenover elkander; 3°. wordt het losgepraepareerde slijmvlies, dat nog alleen aan den ooglidsrand vastzit, tegen de binnenvlakte van het ooglid geplaatst

en de doorboorde punt in de diepte vastgehecht; hiertoe wordt de draad ook aan het andere einde met eene naald voorzien en het ooglid van binnen naar buiten op twee plaatsen doorstoken en de losse einden aan de buitenvlakte op een hechtpleisterrolletje zamengeknoopt; 4°. worden de randen der wondvlakte op den bulbus zijdelings tot elkaar gebragt en met geknoopte hechtingen verbonden. Dit laatste kan echter niet geschieden in die gevallen, waar de oorspronkelijke verbindingsplooi breed is; in deze moet men zich vergenoegen met het bedekken van het ooglid met het slijmvlies.

Niet onbelangrijk is het, dat te gelijker tijd door L. HOPPE te Basel (Medicinische Briefe 1er Heft 1854) eene methode aangegeven is, waarop hij 5 gevallen van symblepharon genezen heeft. Zij is de volgende, die weinig van de voorgaande verschilt. Na het naar beneden trekken van het ooglid, wordt het likteeken van de cornea en bulbus afgepraepareerd, totdat de aanhechting van den musculus rectus inferior zigtbaar wordt. Deze wordt daarop bloot gelegd en met een haakje onderschept; digt bij de insertie wordt eene draad stevig om de pees geknoopt en daarop de spier doorgesneden. Bij het trekken aan den draad worden de nog overgebleven aanhechtingen gemakkelijk doorgesneden. Het afgeprepareerde likteeken slaat van zelve naar binnen om, zoodat het de binnenoppervlakte van het ooglid bedekt. Door het doorsnijden van den m. rect. inf. ligt de bulbus van onderen geheel bloot en blijft er geene spanning meer over. Ten einde deze plaatsing van den oogbol te bewaren en de aaneengenezing van bulbus en ooglid geheel te verhoeden, wordt de bulbus naar boven gewend door den draad op het voorhoofd te bevestigen. Op deze wijze kunnen èn bulbus èn ooglid afzonderlijk genezen. De doorsnijding van de mm. recti geeft volgens HOPPE geenerlei nadeel, de op- en nederwaardsche beweging van den bulbus is niet van dien aard, dat er eene blijvende dislocatie plaats vindt, althans was deze in HOPPE'S gevallen naauwelijks zigtbaar.

Beide wijzen komen dus daarin overeen, dat het bedekken van de binnenvlakte van het ooglid met slijmvlies het voornaamste is; terwijl ARLT hiertoe de punt in de diepte door eene hechting bevestigt, verzekert HOPPE dat, wanneer de bulbus goed weggetrokken wordt, het slijmvlies van zelve naar binnen omslaat. Beide methoden hebben dit vóór boven anderen, dat bij mislukking niets verloren is, daar geen weefsel weggenomen wordt, zoo als bijv. bij de Ammonsche, waarbij de overgangsplooi met de huid in een driehoek weggenomen wordt en de gezonde deelen zijdelings gehecht worden.

FISTULA URETHRALIS AAN DE PENIS. — Het is bekend, dat fistulae of openingen in de urethra aan de penis moeijelijk genezen, vooral wanneer de fistula zeer kort is, en er geen eigenlijke gang bestaat; de gewone manier het laten liggen van een catheter voldoet hier niet. Van daar de meer gecompliceerde kunstbewerkingen, als het maken van eene opening in de urethra achter het scrotum (de boutonnière) om hierdoor de urine te doen afvloeijen gedurende dat de voorste opening geneest, terwijl de achterste, kunstmatige later tot sluiting gebragt wordt. RICORD, DIEFFENBACH en anderen hebben dit meermalen gedaan.

NELATON heeft eene meer eenvoudige manier voorgeslagen en even als onlangs RICHARD met goed gevolg toegepast. Zij berust op het geheel afscheiden van de huid van de urethra, zoodat de opening in de huid losgemaakt wordt van de opening in de pisbuis. Dit geschiedt door op eenigen afstand van de opening eene bistouri in de rigting van de lengte-as der penis onder de huid te steken (RICHARD maakt vooraf vóór en achter de opening eene dwarsche insnijding in de huid) en daarmede de huid rondom de fistula van de onderliggende deelen los te maken. De huid vormt dan eene strook aan de zijden vastgehecht; door dit losmaken is het mogelijk om het parallelisme van de uit- en inwendige opening te verhinderen, daar de huid naar voren verschuift en zoo de opening in de urethra en in de huid afzonderlijk genezen kan. NELATON vereenigt de uitwendige opening met eene naad, RICHARD liet de huidstrook los liggen onder eenvoudige bedekking.

INGEZONDEN STUKKEN.

Waarneming eener vergiftiging uit onvoorzigtigheid door rattenkruid (acid. arsenicosum) *bij acht menschen, door het tijdig toedienen van* magnesium oxyde-hydraat *gelukkig bestreden.*

Vervolg van bl. 154. — In een vorig nommer van dit blad heb ik aan het slot der medegedeelde waarneming beweerd de verkregene uitkomsten aan de scheikundige werking van het magnesium oxyde-hydraat uitsluitend te moeten toeschrijven, aangezien ik mij overtuigd hield, dat noch door het uitbraken der contenta der maag alleen [1]) al het vergift daaruit verwijderd kon geworden zijn, noch de inhullende eigenschap der magnesia [2]) in staat was, om de aangedane deelen voor de corroderende inwerking van het vergift te be-

[1]) Er zijn gevallen van acute vergiftiging met rattenkruid bekend, waarvan ORFILA onder anderen er een mededeelt, dat door het onmiddelijk toedienen van braak- en involveerende middelen zonder schadelijk gevolg voor de gezondheid afliep. De omstandigheden, waaronder die vergiftiging plaats had, waren echter van een anderen aard; zoo was ook bij ORFILA het vergift in substantie ingenomen.]

[2]) Sommigen, zoo als CHRISTISON, BUCHHEIM, en anderen (Zie SCHUCHHARDT, Untersuch. über die Anwend. des Magnesia-Hydrats als Gegenmittel gegen arsenige Saüre u. s. w. pag. 11. Göttingen, 1852) waren vroeger van meening, dat de magnesia als indifferent poeder bedekt en ze daardoor van de oppervlakte van de maag afhoudt, maar dat zij geene chemische werking op het arsenigzuur uitoefende.

veiligen en deszelfs overgang in het bloed te voorkomen.

Ik grondde die overtuiging op de overweging der verschijnselen, inzonderheid op de algemeene of secundaire, gedurende het beloop der vergiftiging waargenomen, en op de verandering van dezelve eerst na het gebruik van het tegengift.

Ik zal thans tot staving dier bewering de verschijnselen door mij, zoo als uit de waarneming gebleken is, vroeger om het verhaal van het feit niet te lang te rekken, achterwege gelaten, hier meer uitvoerig nagaan.

Voor dat wij daartoe overgaan moet ik, tot betere waardering der vergiftigingstoevallen, eenige bijzonderheden, betrekkelijk de vergiftiging zelve, hier nog kortelijk herinneren.

De voor den maaltijd vervaardigde saus, in een aarden potje vervat, zal naar onze gissing de hoeveelheid van 16 medic. oncen bedragen hebben. In dezelve was, zoo als vroeger reeds is opgegeven, ongeveer 1 eetlepel of in gewigt meer dan ½ med. onc. rattenkruid gemengd en daarvan waren door ieder der zeven personen (het kind had van het bord van een ander medegegeten), zoo als ik nader vernomen had, ongeveer drie à vier lepels bij de spijzen genomen. Wanneer men nu aanneemt, dat door het koken der saus, het rattenkruid zich daarin voor het grootste gedeelte had opgelost, dan mag men het er gerustelijk voor houden, dat de door ieder opgenomene hoeveelheid opgelost vergift, meer dan toereikende moet geweest zijn (en daartoe zijn, zoo als bekend is, reeds drie à vier greinen voldoende) om, in de maag gebragt, eene hevige vergiftiging teweeg te brengen, die zich reeds eenige oogenblikken daarna, bij de meesten althans, onder de hevigste vergiftigingsverschijnselen openbaarde.

Deze verschijnselen van meer nabij beschouwd, laten zich tot twee groepen brengen en zijn alsdan 1°. van plaatselijken en 2°. van algemeenen aard; de eerste als het onmiddelijk gevolg van de bijtende inwerking van het vergift bij alle lijders waargenomen, openbaarden zich als een brandend gevoel in mond- en keelholte, in den slokdarm en in de maag, misselijkheid, braken en kolijkpijnen, en hetzij door opgewekte medegevoeligheid van de buiksingewanden, hetzij door verdere verspreiding des vergifts in het darmkanaal, rijkelijke ontlastingen, bij twee personen met bloed vermengd.

De tot de tweede groep behoorende vergiftigingstoevallen, de algemeene of secundaire, door opslorping van een gedeelte van het opgeloste *acidum arsenicosum* in de bloedmassa ontstaan [1]), boden bij onderscheidene lijders verscheidenheden aan, naarmate van de hoeveelheid van het opgenomen vergift, of van hunne individualiteit; stoornissen in de ademhaling en bloedsomloop, gestoorde verrigting des zenuwstelsels, groote angst, beklemde ademhaling, heesche stem, bij sommigen kleine tusschenpoozende pols en, door de belette circulatie in het haarvatenstelsel, lijkkleurig gelaat, koude huid met kleverig zweet bedekt, als bij choleralijders: bij anderen daarentegen harde onregelmatige pols met onstuimige beweging van het hart, rood opgezet gezigt, geïnjicieërde, glinsterende oogen, stuiptrekkende beweging in de onderste ledematen, roode, brandige en spaarzame urine.

Wanneer wij nu in de eerste plaats een blik slaan op deze laatste reeks van toevallen en ze beschouwen, zoo als ik boven reeds aanmerkte, als het gevolg van den overgang en verdere verspreiding van het vergift in het bloed tot in de verst verwijderde deelen der bewerktuiging, waartoe bij de bekende wisseling van het bloed in het haarvatenstelsel en wegens den opgelosten toestand van het vergift niet veel tijds gevorderd wordt, dan konden, zoo als van zelfs spreekt, ook de sterkst werkende braakmiddelen geen invloed meer uitoefenen. Die toevallen bleven dan ook, voor zoo verre ik ze heb kunnen nagaan, onveranderd voortduren.

Maar ook in de plaatselijke toevallen werd door het braken, ten gevolge van het toedienen van laauwwarme dranken geene merkbare verandering gebragt; een gedeelte van het vergift had voor het gebruik daarvan tijd genoeg had, om door zijne corroderende werking op de wanden der maag tot in de weefsels door te dringen.

Op deze gronden geloof ik geregtigd te zijn tot de bewering, dat door het uitbraken van de contenta niet al het vergift met dezelve uit de maag is kunnen verwijderd, evenmin als daardoor de opname van een gedeelte in het bloed is kunnen voorkomen worden.

Gaan wij in de tweede plaats de beide groepen van verschijnselen na, tijdens en na het toedienen van het magnesium oxyde-hydraat, dan heeft er ten opzigte der plaatselijke verschijnselen spoedig eene gunstige verandering plaats.

Onder aanvaukelijk vermeerderd braken, door het laauwwarm en rijkelijk toedienen van het tegengift, neemt hunne hevigheid van lieverlede af; gevoel van hitte, zamensnoering in den slokdarm en maagstreek verdwijnen; langzamerhand houdt, althans bij de meesten, het braken op, terwijl de ontlastingen menigvuldiger worden (het gevolg van de irriterende werking van het vergift op de darmbuis en van de purgerende eigenschap van het magnesium oxyde-hydraat).

Met de algemeene verschijnselen daarentegen, was dit zoo spoedig niet het geval. Ofschoon daarin in betrekkelijk korten tijd, na het gebruik van het tegengift, aanmerkelijke verandering had plaats gehad, herstelden zich echter veel later eerst de abnorme toestan-

[1]) Door de nieuwere neuro-pathologen dynamische verschijnselen genoemd en beschouwd als het gevolg van het irriterende vergift op de peripherische zenuwuitbreiding der aangedane deelen naar de centraalorganen. Voor deze beschouwing bestaan echter geene regtstreeksche bewijzen, terwijl de opslorping van alle stoffen in oplosbaren toestand verkeerende, als stellig kan aangetoond worden.

den in de ademhaling en circulatie, algemeene zenuwaandoeningen etc.

Wanneer wij nu de als het ware plotselinge verandering door de werking van het tegengift teweeg gebragt, nagaan, mag het niet te ontkennen zijn, dat, zoo als sommigen meenen, door zijn involverend vermogen, plaatselijk de aangedane deelen tegen de irritatie des vergifts konden beveiligd zijn, maar dan moet men ook aan de andere zijde toegeven, dat door hetzelve op het in de weefsels doorgedrongene en in het bloed opgenomene *acid. arsenicosum*, zoo als in ons geval werkelijk gebeurd moet zijn, geen invloed meer kon uitgeoefend worden. Zijne werking moest daarom van een geheel anderen aard geweest zijn; hier moest eene scheikundige vereeniging tusschen vergift en tegengift hebben plaats gegrepen, waardoor eene onzijdige en onoplosbare zelfstandigheid (basisch arseniis magnesiae) in de maag en darmkanaal, zoowel als in het bloed (hoe gewaagd die laatste veronderstelling voor het tegenwoordige ook schijnen moge) gevormd werd, die als onschadelijk voor het organisme beschouwd, door de secernerende organen later konde worden uitgescheiden.

Het bewijs eener zoodanige vorming van eene onzijdige zelfstandigheid tusschen deze beide stoffen, zoowel op gewoon scheikundige wijze, als door proeven op menschen en dieren, is door onderscheidene waarnemers, op wier gezag en in wier navolging ik mij van het tegengift bediend heb, sedert lang geleverd.

Bij gemis van eigen ervaring moge men het daarom ook als voldoende achten, wanneer ik mij tot staving van het bovengestelde op dit gezag beroep. Daartoe zal ik de door sommigen verkregen uitkomsten der chemische onderzoekingen van het magnesium oxyde hydraat op het acidum arsenicosum, als ook van de proeven met beide stoffen op levende dieren genomen [1], kortelijk mededeelen.

BUSSY (Compt. rend. hebd. des séances de l'académie des Sciences, Tom. XXII. 1846. pag. 845 et Journ. de Chémie médic. etc. 1847, pag. 579), die zich in zijne scheikundige onderzoekingen van de zwak gegloeide magnesia bedient, deelt als voornaamste gevolgtrekking daaruit mede, dat zij zich met het arsenigzuur tot een zout verbindt, dat zelfs in kokend water onoplosbaar is, vooral wanneer tot volkomene neutralisering van het arsenigzuur eene groote overmaat van het hydraat gebruikt wordt.

Gelijke verklaringen geven ook FILHOL en BÜCHNER omtrent de werking van het hydraat op het acidum arsenicosum.

1) De waarnemingen omtrent de werking van het magn. ox. hydr. bij menschen door rattenkruid vergiftigd en door SCHUCHHARDT in zijne Untersuchungen, p. 39 verzameld en medegedeeld, ofschoon ook hier zijn roem als antidotum handhavende, ga ik hier stilzwijgend voorbij, omdat zij niet kunnen beschouwd worden als het onderwerp van een opzettelijk onderzoek omtrent de werking van beide stoffen op elkander.

De eerste zegt [1]) aan het einde zijner chemische onderzoekingen, dat eene overmaat van magnesia al het arsenigzuur gemakkelijk met zich vereenigt, hetwelk zich in eene waterige oplossing bevindt, en dat dieren door rattenkruid vergiftigd, met dit middel steeds standvastig gered zijn. BÜCHNER [2]) verhaalt, dat hij op aanbeveling van BUSSY zich insgelijks door proefnemingen heeft overtuigd, dat magnesia als hydraat de eigenschap bezit, om met het arsenigzuur eene basische, in water onoplosbare verbinding, te vormen; dat echter tot bereiking van dit doel een overmaat van magnesia gevorderd wordt, terwijl SCHUCHHARDT 3) in zijne proeven op konijnen de uitspraak van bovengenoemde waarnemers omtrent de werking van het magnesium oxyde hydraat als tegengift bij arsenigzure vergiftiging bevestigd vond, hoewel ook door hem de contenta en afgescheidene stoffen bij zijne experimenten niet onderzocht zijn. Van de 28 door hem met arsenigzuur, zoowel in substantie als solutie vergiftigde en onmiddelijk daarna met zwak gebrande magnesia behandelde konijnen, behielden 6 het leven, zoodra de hoeveelheid van het laatste ter verzadiging van het eerste grooter was geworden dan de verhouding van 16 : 1, terwijl al de overigen langzamer of spoediger te gronde gingen, naarmate die evenredigheid kleiner dan 16 : 1 was geweest. Belangrijk is eene gevolgtrekking, die hij uit deze proeven afleidt, dat alle dieren, aan welke de magnesia in groote dosis gegeven was, in de eerst volgende dagen rijkelijke en dunne stoelgang en vermeerderde en menigvuldige urinelozing hadden. Later doodde hij deze 6 in leven gebleven konijnen en vond bij de sectie geene wezenlijke afwijking in de organen; de maag was bij allen volkomen gezond.

Dat er echter in het bloed een gelijk scheikundig proces van beide zelfstandigheden ter vorming van een onzijdig zout zoude kunnen plaats vinden, daarvoor ontbreken voor het tegenwoordige nog alle bewijzen, en zelfs is door BUSSY en SCHUCHHARDT, voor zoo verre ik heb kunnen nagaan, de aandacht op dit punt niet gevestigd geweest.

Wel is waar hebben in lateren tijd SCHNEIDER en SCHROFF [4]) in hunne scheikundige onderzoekingen op twee konijnen, na inspuiting van beide stoffen, het arsenigzuur en eene groote hoeveelheid magnesia in de urine terug gevonden; dit onderzoek toont echter niet aan, dat de beide stoffen vereenigd als een onoplosbaar zout uit het bloed langs de nieren zoude zijn uitgescheiden.

1) In SCHUCHHARDT'S Untersuchungen über die Anwendung des Magnesia-Hydrats als Gegenmittel gegen Arsenigsäure und Quecksilber-Chlorid, p. 17. Göttingen 1852.

2) BÜCHNER, Repertorium f. Pharmacie, 2te Reihe. Bd. 41, p. 8. 1852.

3) Untersuchungen u. s. w., p. 35 et sqq.

4) Ueber Magnes. oxyde hydrat als Gegengift gegen Arsenigsaüre u. s. w. Wiener Zeitschrift, 7ter Jg. 1851, pag. 974.

En nogtans laat zich naar mijn inzien zonder het tot stand komen eener zoodanige vereeniging in het bloed, de waargenomene verandering in de secundaire verschijnselen moeijelijk verklaren, tenzij men met SCHUCHHARDT wil aannemen, dat de magnesia, met de zuren van het maagsap vereenigd, de verschillende secretiën, inzonderheid de stoelgang en urine-secretie, in hoogere mate aanzet en op deze wijze het in organisme door den omloop der vochten opgenomen vergift spoedig weder tot uitscheiding brengt.

Ofschoon dat hier alle eigen proefondervindelijk bewijs ontbreekt, wil ik toch eene poging wagen, om op physiologisch-chemischen grond daarvoor eenige verklaring te vinden.

Beschouwen wij daartoe het *Magnes. oxyde hydraat* in zijne scheikundige eigenschappen en werking in het organisme iets meer van naderbij, dan vertoont het zich als eene tamelijk sterke basis, die met de zoogenaamde alcaliën en de kalk veel overeenkomst heeft, éene groote chemische verwantschap tot zuren bezit en in de maag gebragt, met de zuren daar aanwezig, oplosbare zouten vormt, die in het bloed opgenomen, met de verschillende secretiën langs de nieren en darmbuis hoofdzakelijk als phorphas magnesiae wordt uitgescheiden (OESTERLEN).

Houdt men zich aan deze daadzaak vast, alsdan laat zich zijne werking op het in het bloed opgenomen arsenigzuur vermoedelijk op dezelfde wijze verklaren. Met de zuren van de maag vereenigd en als oplosbaar zout in de bloedmassa opgenomen, verbindt het zich wegens zijne groote keurverwantschap met het daar aanwezige *acid. arsenicosum,* om als onoplosbaar zout (*Basisch arsenis magnesiae*) voornamelijk in de urine te worden afgescheiden.

Latere proeven op dieren zullen de juistheid dezer theoretische verklaring aan het licht moeten brengen; men hechte dan ook daaraan geen grootere waarde dan zij verdient.

Werpen wij nu een blik terug op het besprokene, dan laten zich ten opzigte van de werking van het magnes. oxyd. hydr. uit onze waarneming in het algemeen twee belangrijke gevolgtrekkingen afleiden, die ook voor de practische behandeling van gewigt zijn:

1°. dat hetzelve zelfs bij een ver gevorderden graad van vergiftiging met rattenkruid (immers voor dat zich ten gevolge daarvan gevaarlijke stoornissen, zoo als ontsteking en hare gevolgen, openbaren), nog een zeker tegengift is, dat het arsenigzuur, zoowel plaatselijk als in de meer verwijderde deelen van het ligchaam, volkomen in staat is te neutraliseren of uit te scheiden, en

2°. dat het in groote hoeveelheid moet worden gegeven en bij korte tusschenpozen en laauw warm moet worden toegediend, waardoor tevens aan twee belangrijke therapeutische indicatiën voldaan wordt, en zoowel het braken onderhouden, als wegens de purgerende werking van het middel de stoelgang bevorderd wordt.

Het was mijn voornemen om, buiten hetgeen deze waarneming omtrent de scheikundige werking van het M. O. H. bij arsenigzure vergiftiging hier op nieuws geleerd heeft, bij deze gelegenheid nog iu eenige bijzonderheden te gewagen van deszelfs gebruik als antidotum van andere vergiften, meer bepaald echter in navolging van BUSSY en anderen, iets mede te deelen omtrent den aard, de bereiding en wijze van voorschrift van hetzelve, waarbij ik ten slotte de redenen zou opgeven, die mij de voorkeur aan dit antidotum hadden doen geven boven een waardig mededinger, het ijzer oxyde hydraat. Van dit voornemen heb ik echter moeten afzien, toen ik, nadat het bovenstaande reeds door mij was ter neder geschreven, opmerkzaam was gemaakt op eene reeds vroeger gedane *Mededeeling omtrent de magnesia-preparaten als antidota bij arsenik — vergiftiging,* voorkomende in eenige achtereenvolgende nummers van den tweeden jaargang van dit Weekblad. Ik vond bij het lezen daarvan, door een der redacteuren Dr. PENN, eene volledige opgave geleverd van al wat de nieuwere litteratuur van dit middel, ook in verband beschouwd tot het ijzer oxyd, hydr., als tegengift, inzonderheid bij de arsenigzure vergiftiging had aan het licht gebragt. Het zoude dus noodelooze arbeid zijn, wanneer ik hier op nieuw beproefde op misschien meer gebrekkige wijze terug te geven wat door een ander voor mij reeds met zooveel vlijt als oordeel omtrent dit onderwerp in al zijne bijzonderheden was bijeengezameld en openbaar gemaakt. Terwijl ik om die reden, wat het eerste betreft, meen te kunnen volstaan, met den lezer tot de aangehaalde plaats te verwijzen, wil ik echter, wat het tweede aangaat, niet onvermeld laten, wat mij in het bijzonder geleid heeft tot de keuze van het M. O. H.

Aan hetzelve heb ik boven het ijzer oxyde hydraat de voorkeur gegeven, niet zoo zeer wegens bijzonder daaraan verbondene therapeutische voordeelen als wel wegens de omstandigheid: dat van twee zoowel in goede als kwade pharmaceutische eigenschappen overigens gelijk staande praeparaten, zoo als ze in onze apotheken gemeenlijk worden aangetroffen, datgene steeds te verkiezen is, hetwelk de meeste kansen oplevert om het voorgestelde doel te bereiken, d. i. in ons geval het volkomen onzijdig maken van het vergift, zonder schadelijke bijwerking van het daarbij gebruikte tegengift te vreezen te hebben.

Hieraan beantwoordde naar mijn inzien het magnesia-praeparaat op meer bevredigende wijze dan het IJ. O. H., aangezien het eerste het acid. arsenicosum, zelfs in onopgelosten toestand, volgens BUSSY en SCHUCHHARDT, in staat is, spoedig en volkomen te neutraliseren; maar daarenboven biedt hetzelve het voordeel aan, dat het in onbepaalde hoeveelheid zonder nadeelige gevolgen voor de bewerktuiging kan worden aangewend, waardoor zelfs in geval van een ongelijken graad der calcinatie van de magnesia de werkeloosheid van het te sterk gegloeide gedeelte door de werking van het zwakkere nog kan vergoed worden.

Het IJ. O. H. daarentegen, behalve de nadeelen uit het niet versch bereid zijn van het praeparaat enz. voortvloeijende en die men in genoemden tweeden jaargang

blads. 296 mede beschreven vindt, kan niet dan in zeer beperkte giften worden toegediend, dewijl het vooreerst door de maag moeijelijk verdragen en ten tweede op de reeds gecorrodeerde wanden van dezelve op zijne beurt irriterend werkt.

Op grond dier vergelijking acht ik de keuze van dit middel hier genoegzaam geregtvaardigd, en ik besluit daaruit, dat het zoowel om zijne chemische als mechanische werking bij voorkomende gevallen van vergiftiging met acid. arsenicosum boven het IJ. O. H. verdient aanbevolen te worden. Ten slotte laat ik volgens plan eene opgave volgen van het chemisch onderzoek, door den Heer VAN HULSTEYN op mijn verzoek op het overgebleven gedeelte der saus ingesteld, ten einde onze overtuiging feitelijk te constateren, dat in het beschreven geval van vergiftiging werkelijk rattenkruid gebruikt was.

Men zal in het door den Heer V. H mij schriftelijk medegedeelde omtrent dit onderzoek bemerken, dat aangezien het hier slechts te doen was om het acidum arsenicosum, dat nog in betrekkelijk groote hoeveelheid in de overgeblevene saus moest aanwezig zijn, aan te toonen, er geene naauwgezette voorzorgen ter opsporing van hetzelve behoefde genomen te worden, en dat uit hoofde daarvan het onderzoek op den weg, die daartoe het gemakkelijkst leidt, door hem is ingesteld geworden.

»De hoeveelheid van de mij tot onderzoek aangebodene saus, in een aarden kookpannetje vervat, bedroeg in volumen omstreeks 4 medicinale oncen. Dit mengsel bestond, oppervlakkig beschouwd, uit eene ondoorschijnende vloeistof, waarop eene boterachtige stof dreef, terwijl op den bodem een wit, deegachtig en vetachtig praecipitaat lag.

»Het volgende kwalitatief en kwantitatief onderzoek werd door mij in het werk gesteld."

»Het afgegoten vocht werd in eene ruime hoeveelheid zuiver water gekookt en daarna gefiltreerd; na de bekoeling scheidde zich bij vernieuwde filtratie eene boterachtige op het heldere vocht drijvende stof gemakkelijk af."

»Een klein gedeelte van dit vocht ter onderzoeking genomen vormde met gas acid. hydro-sulphur. in aq. solut. (na bijvoeging van eenige druppels acid. hydrochloric.) een licht geelachtig praecipitaat van sulphuretum arsenici."

»Daarna werd het wit, vetachtig praecipitaat in gewigt ruim twee drachmen bedragende, in eene glazen kolf gekookt en gefiltreerd; de teruggeblevene stof bleek, bij nader onderzoek, te bestaan uit een mengsel van eene vetachtige zelfstandigheid met een hard kristalvormig, in water onoplosbaar en alzoo geen arsenicum bevattend poeder. Dit poeder is waarschijnlijk niets anders dan sulphas calcicus of baryticus, beide welke meestal onder het rattenkruid van den handel gemengd zijn, even als niet zelden meel."

»Beide vochten (het afgegotene en het van het bezinksel overgeblevene) werden uitgedampt en leverden daarna eene hoeveelheid van een drachma eener vaste stof op, die door organische bestanddeelen nog eenigzins gekleurd, onder het microscoop gezien, eene kristalvorm vertoont en op gloeijende kolen geworpen, den bekenden knoflookreuk verspreidt; in een glazen buis verhit, hecht zij zich aan de wanden van de buis en vertoont daarin een metaalspiegel. Zij bevatte overigens geen keukenzout, voor welks bestaan om den aard der zaak vermoeden bestond."

»De op deze wijze verkregene stof bestond dus bijna zuiver uit acid. arsenicosum, zoodat men kan aannemen, dat zich daarvan omtrent nog één drachma in de overgeblevene saus bevonden heeft."

Amsterdam. Dr. P. H. POOL.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

ENGELAND. — Voor het Engelsche leger in het Oosten zijn, volgens de Engelsche journalen, hospitaalrijtuigen van eene nieuwe constructie vervaardigd, om de geblesseerden op het slagtveld dadelijk te kunnen nederleggen en verder te kunnen vervoeren.

Deze rijtuigen zijn met 4 wielen en geschikt om op de kleinst mogelijke ruimte te kunnen draaijen en rusten op buitengewoon lange, sterke en elastieke veeren. Ieder bestaat uit vier afdeelingen van 6½ voet lengte en 2 voet breedte met vier losse wel voorziene bedden, waarop de lijders op de plaats van kwetsing gelegd worden en vandaar naar het rijtuig gebragt worden. Het rijtuig is met ondoordringbaar linnen op ligte houten hoepels rustende, overdekt, jalousiën (volets à la venetienne) beschermen tegen de zon en de nachtlucht. Ieder afdeeling heeft eene deur, die des noods voor tafel tot het aanleggen van verbanden en operaties kan dienen. Voor het rijtuig is een kist voor water, instumenten en geneesmiddelen. De rijtuigen kunnen uit elkander genomen en de deelen op eene ruimte van twee vierkante voeten ingepakt worden.

SPANJE. — Het volgend koninklijk besluit is in een der Spaansche dagbladen gepubliceerd:

Art. 1. Elke stad en plaats in het koningrijk zal in het vervolg voorzien zijn van geneesheeren, chirurgijns en apothekers, wier pligt het zal zijn, geneeskundige hulp te verleenen aan de behoeftige klasse en aan alle andere personen, die hunne hulp zullen kunnen vereischen. 2. Door de tegenwoordigheid van deze geneeskundigen, zal de vrije uitoefening van de geneeskundige praktijk in dezelfde plaatsen niet verhinderd zijn. 3. De autoriteiten zullen de personen, die door de wet bevoegd verklaard zijn, in de vrije uitoefening van hunne betrekking handhaven, uit kracht van het tegenwoordige besluit en van andere bestaande verordeningen. 4. De geneesheeren zullen, behalve de verzorging van de zieken, de behandeling op zich nemen van vondelingen; zij zullen beslissen of plaatsvervangers voor de krijgsdienst geschikt zijn en zullen zieke soldaten, die door hunne districten doortrekken, bezoeken. Zij mogen zich niet langer dan 24 uren verwijderen uit de stad, waarin

zij praktiseren, zonder vergunning van den Alcade, en voor een langer tijdsbestek zonder voor een plaatsvervanger te zorgen. Hun honorarium zal evenredig zijn aan de bevolking van het district, het vermogen van zijne inwoners en andere plaatselijke omstandigheden. Zij zullen regt hebben op een pensioen, wanneer zij 30 jaren in hetzelfde district gepractiseerd hebben.

PARIJS. — Na het vorige berigt over de *Cholera* te Parijs is zij weder aanmerkelijk toegenomen. Het volgende wekelijksche overzigt strekt daarvan ten bewijze. Behandeld werden in de hospitalen:

Van 1	tot 15 Maart	88 gev.	40 overl.		
» 15	» 22	» 38	» 25	»	
» 22	» 29	» 49	» 18	»	
» 29 Maart	» 5 April	31	» 25	»	
» 5	» 12	» 32	» 21	»	
» 12	» 19	» 75	» 43	»	
» 19	» 26	» 291	» 120	»	

Een aanzienlijk getal der aangetasten van de laatstgenoemde 291, namelijk 80, waren zieken in de hospitalen wegens andere redenen aanwezig. Ook in de militaire hospitalen, bij het leger en in de stad, zijn onderscheidene gevallen waargenomen. Sedert 26 April is de epidemie echter weer aanmerkelijk aan het afnemen.

BEIJEREN. — Volgens officiële opgaven over 1853, bedroeg het getal der civiele artsen in Beijeren 1205 op eene bevolking van 4,559,452 zielen, zoodat een geneeskundige geteld wordt op 3784 inwoners. De meeste geneeskundigen zijn in Unterfranken, waar één op 2850, het geringst aantal in Neder-Beijeren, waar een op 5136 inwoners gevonden wordt. Over het geheel is het getal geringer dan in andere Staten, zoo als Pruissen. In Munchen is een geneeskundige op 1050 zielen.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — P. F. VAN DURA, Stedelijk Heel- en Vroedmeester, wonende te Dordrecht, heeft zich in cassatie voorzien tegen een in hooger beroep gewezen vonnis van de Arrondissements-Regtbank te Dordrecht van 16 Jan. 1854, waarbij is bevestigd het vonnis van het kantongeregt te Dordrecht, waarin hij is schuldig verklaard aan het uitoefenen van een anderen tak van geneeskunst, dan waartoe hij geregtigd was en met toepassing van Art. 19 der Wet van den 12den Maart 1818 etc., veroordeeld tot eene geldboete van *ƒ* 25, ten behoeve van den Staat benevens in de kosten. VAN DURA had voor een geval van cholera asiatica inwendige geneesmiddelen gegeven en had bij zijne aanteekening van cassatie van gemeld vonnis bij den Hoogen Raad bij het eerste middel aangevoerd, dat niemand nog wist wat de cholera asiatica is en men niet kon bepalen of zij tot de in- of uitwendige ziekten behoort; de Arrondissements-Regtbank te Dordrecht had dus volgens den Hoogen Raad bij het beklaagde vonnis behooren te onderzoeken en te beslissen of de ziekte, waarvoor bedoelde geneesmiddelen toegediend zijn geworden, eene inwendige ziekte is geweest en dat de Regtbank met dit na te laten, haar vonnis niet met genoegzame redenen heeft bekleed en het derhalve op grond van Art. 206, 211 van Strafvord., wegens gebrek in den vorm, vernietigd. Diensvolgens heeft de Hooge Raad de zaak verwezen naar het hof van Zuid-Holland.

— Den 24sten Junij zal de Algemeene Vergadering van het Provinciale Utrechtsche Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen plaats vinden.

— Tot de betrekking van Plaatselijk Genees-, Heel- en Verloskundige te Willemstad is door den gemeenteraad te Willemstad beroepen de Heer S. J. J. DE KLERCK. uit 's Hertogenbosch. (*G. C.*)

— 24 April. — Door de Prov. Geneesk. Commissie te 's Hage is bevorderd tot Vroedmeester S. A. ANDRESON; door de Commissie te Haarlem tot Vroedmeester J. J. ZEEHANDELAAR, van Wijdenes. (*G. C.*)

— Tot lid van den gemeenteraad te Middelburg is gekozen Dr. M. H. DAMME, ter vervanging van Dr. FOKKER, die als zoodanig zijn ontslag genomen heeft.

— Als Heel- en Vroedmeester heeft zich gevestigd te Middelburg den Heer P. D. HALFFMAN van Haamstede.

— Den 22sten April is overleden de Heer J. R. MARCHELBACH, Apotheker te Culenborgh.

PARAMARIBO. — Nadere berigten d. d. 3 April melden ons, dat het met de alhier heerschende epidemie (zie vorig N°.) niet gunstiger gesteld is. Op de stoomboot *Sindoro* hadden van 22 tot 30 Maart 8 sterfgevallen plaats gehad. In de ziektegevallen waarvan men eenige nadere bijzonderheden had kunnen vernemen, waren brakingen van zwarte stoffen waargenomen en waren de verschijnselen van gele koorts niet twijfelachtig. Overigens wordt omtrent de zieken, die in het militair hospitaal verpleegd worden, voortdurend de meeste geheimhouding in acht genomen. Maatregelen om de verspreiding der ziekte tegen te gaan zijn ook thans niet genomen. Men blijft gezondheidspassen aan de vertrekkende schepen afgeven, onder anderen aan de Fransche stoomboot *Oyapock*, die gedurende 4 à 5 dagen in de nabijheid van de *Heldin* en van de *Sindoro* had gelegen. Het eenige wat men, nadat een vertoog van Dr. LANDRÉ over deze zaak in het *Surinaamsch Weekblad* van 26 Maart gepubliceerd was, heeft gedaan, is dat de geïnfecteerde oorlogschepen op den 1sten April benedenwinds, doch zeer in de nabijheid van de hier ter reede liggende schepen verplaatst zijn en zonder van deze te zijn afgezonderd. Dagelijks komen er nog nieuwe zieken bij. Gelukkig ligt er thans geen enkel Hollandsch koopvaardijschip op de reede en en zijn door de zorg van den Offic. v. gez. bij het garnizoen, den Heer DUMONTIER alle de nieuw aangekomene manschappen bij het Bat. Jagers naar de buitenposten gezonden. In het geheel zijn van de *Heldin* sedert hare terugkomst in deze kolonie (10 Febr.) overleden 15 man, op den dag vóór hare aankomst 4 m., op de stoomboot *Sindoro* in het geheel 13 m., hetgeen dus een totaal uitmaakt van 29 overledenen.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 13 MEI 1854. 19.

RAPPORT OVER DE METHODE VAN SCHNEEMANN BIJ DE BEHANDELING VAN ROODVONK EN MAZELEN.

DOOR Dr. H. VERBEEK.

(*Vervolg en slot van blz.* 179.)

Indien wij nu het oordeel nagaan dergenen, die deze methode aangewend en beproefd hebben, dan zullen wij de getuigenissen vinden van vele bekende namen, die allen gunstig voor deze zaak gestemd zijn en het groote nut dezer behandeling erkennen, ook zelfs in die gevallen, waar zij niet streng aan al de voorschriften der kuur gevolg gaven, maar zich slechts tot de spekinwrijvingen bepaalden. Zeer gunstig laat zich Dr. MAUTHNER, dirigent van het groote Weener kinderhospitaal, uit, die in BEHRENDS Journal für Kinderkrankheiten verklaart de spekinwrijvingen bij roodvonk zeer nuttig gevonden te hebben. MAUTHNER voert als opmerkelijke voordeelen dezer methode aan het volgende: de spekinwrijvingen schaden nooit, terwijl het koude water in deze ziekte reeds veel kwaad gedaan heeft; men kan ze bij alle klassen der maatschappij aanwenden. In alle gevallen waar hij ze aanwendde, heeft hij zich overtuigd, dat de desquamatie ligter plaats vond, dat hydrops niet volgde, ofschoon men de kinderen reeds met de derde week in de lucht zond terwijl het hem toescheen, dat onder deze behandeling het contagium zich niet verder verspreidde (J. f. Kinderkr. 1848). Twee jaren later herhaalde hij zijn gunstig oordeel, terwijl hij zijne eigene 15jarige dochter, die eene boosaardige scarlatina kreeg, alleen met dit middel behandelde en deze volmaakt herstelde.

Dr. EBERT, dirigent der kinderafdeeling in de Charité te Berlijn, die de spekinwrijvingen in 18 gevallen aanwendde, besluit een omstandig rapport hierover met de woorden: de inwrijvingen, zoo als SCHNEEMANN ze voorgeslagen heeft, zijn dringend aan te bevelen. Verder lieten zich nog gunstig over deze methode uit KRAPPE, GRAEVELL en anderen uit Berlijn. In Rusland beproefde Dr. WALZ te Petersburg deze methode, waarvan hij in de Medicinische Zeitung für Rusland een omstandig rapport gaf over 68 roodvonkzieken, die hij behandeld heeft, met zulk een gunstigen uitslag, dat in Petersburg deze handelwijze grooten ingang vond en door de meeste artsen gevolgd werd. In Noord-Amerika was het Dr. LINDSLY te Boston, die in eene boosaardige epidemie de spekinwrijvingen aanwendde en al zijne zieken zag herstellen, hoe dreigend de verschijnselen ook waren.

Het moet uit den aard der zaak spreken, dat ziekten, die zooveel overeenkomst hebben in haar ontstaan, hare wijze van uitbreiding en haar verloop als roodvonk en mazelen, ook wat hare behandeling betreft punten van overeenkomst moeten hebben, en dat eene geneeswijze, die bij de eene zulke goede vruchten opgeleverd heeft, ook voor de andere ziekte niet zonder voordeel zou blijven. De eersten, die deze spekinwrijvingen bij de behandeling der mazelen toepasten, waren MAUTHNER te Weenen en WALZ te Petersburg, waarvan vooral de laatste gelegenheid had bij eene hevig heerschende mazelen-epidemie de werking dezer methode in beide ziekten te vergelijken in een rapport over 343 gevallen van mazelen, dat hij openbaar maakte in de Medicinische Zeitung Ruslands, en waaruit ik eenige bijzonderheden ontleenen zal. Bij deze 343 gevallen, waarvan 57 met dreigende verschijnselen en complicaties, 172 ligtere en 114 gansch onbeduidend waren, werden de spekinwrijvingen methodisch zoo als bij roodvonk aangewend, alleen werd eene warmere verhouding dan bij deze ge-

volgd. De eerste uitgang in de vrije lucht op den tienden dag behoorde tot de zeldzaamheden, gewoonlijk werd zulks eerst op het einde der derde week toegestaan, want hoe gerust men ook den tienden dag den zieken met roodvonk eene wandeling in de vrije lucht kan toestaan, zoo is zulks minder raadzaam bij de mazelen, waar de luchtwegen voornamelijk aangetast zijn, vooral in de noordelijke streken. Wat den duur der ziekte betrof, zoo wisselde deze af van 4—9 dagen, namelijk als men alleen rekent de uitslag en koorts, want de irritatie der luchtwegen duurde gewoonlijk drie weken: desquamatie volgde slechts tweemaal. Alle gevallen, op drie na, eindigden met volkomene genezing. Deze drie waren twee zuigelingen met hydrocephalus chronicus, die door mazelen aangetast werden onder het tanden krijgen, en een meisje van 5 jaren met aneurysma der aorta descendens. Als men nu bij de 57 zware gevallen de werking der spekinwrijvingen gadeslaat, dan kan men deze eene gunstige uitwerking niet ontzeggen. Onder deze waren 15 kinderen met praedispositie tot hydrocephalus, 9 bij wie deze gecompliceerd was met tanden krijgen, 1 met aneurysma, 2 met gebreken der klapvliezen, 30 met hereditaire tuberculose. Onder de aanwending der spekinwrijvingen zag men nimmer pneumonie ontstaan, de bestaande bronchitis werd er door geminderd. Over het algemeen was het exantheem zeer sterk ontwikkeld, doch het nam in den regel met den 4en dag reeds af en was na den 8en dag in geen geval meer zigtbaar; het beloop der koorts was even zoozeer geregeld en eindigde meestal reeds den 6en dag. De dyspnoea, die zoo dikwijls de mazelen vergezelt, week meest na de 1e of 2e inwrijving. Naziekten zag men in al die gevallen niet ontstaan.

Gedurende deze epidemie was de sterfte bij diegenen, die op de gewone wijze behandeld werden, zeer groot en naziekten zeer talrijk, zoo als onder anderen blijkt, terwijl aan Dr. WALZ alleen 26 gevallen bekend waren van longtering, na de mazelen ontstaan. Ook Dr. EBERT in Berlijn laat zich over dit punt volgenderwijze uit. Zeer dikwijls zag hij bij krachtige van gezonde ouders afstammende kinderen eenigen tijd na het doorstaan der mazelen tuberculose der longen ontstaan, die niet zelden acuut verliep en spoedig den dood veroorzaakte. Sinds hij echter de mazelen met spekinwrijvingen behandelde, is hem zulks nog maar eens voorgekomen bij één kind, dat reeds vroeger tuberculeus was. Indien deze feiten zich blijven bevestigen, dan zijn de spekinwrijvingen welligt in staat om de zoo gevreesde tuberculose na de mazelen even als de hydrops na roodvonk eenigzins te voorkomen.

Onder de kinderen, die aan mazelen leden, bevonden zich 30 met hereditaire tuberculosis; niet alleen scheen het proces niet verergerd te zijn na hun herstel van de mazelen, maar gedurende 4 maanden waren zij zóó wel, dat het eerder scheen stil te staan, ja zelfs eene neiging tot genezing scheen aan te nemen. Dat de mazelen een grooten invloed op het ontstaan der tuberculose uitoefenen is overbekend; RILLIET en BARTHEZ geven als slotsom hunner waarnemingen op, dat van de elf personen, die door mazelen aangetast worden, minstens één aan tuberculose sterft, en daar de mazelen zoo menigvuldig optreden, dat het meerendeel der kinderen er door aangetast wordt, zoo kan men nagaan, zelfs al is deze opgaaf eenigzins overdreven, hoe veelvuldig het ontstaan der tuberculose alleen als gevolg der mazelen is, en hoe veel aanbeveling eene methode verdient, die deze verwoestende naziekte zoo niet geheel kan voorkomen, dan toch ten minste minder kan doen optreden. Hoe deze uitwerking der spekinwrijvingen te verklaren zij, is moeijelijk te beslissen; zooveel is intusschen zeker, dat zij een weldadigen invloed schijnt uit te oefenen op de luchtwegen, wier functioneel leven door haar wezenlijk bevorderd wordt. Ook in andere ziekten der luchtwegen heeft SCHNEEMANN zijne methode aangewend; bij kinkhoest heeft hij met groot nut de spekinwrijvingen beproefd, doch de gevallen zijn nog te weinig, dan dat hij reeds daaruit gevolgtrekkingen zou kunnen afleiden. Dat de olie en vetsoorten een grooten invloed uitoefenen op het voorkomen, en zoo de ziekte reeds uitgebroken is, op het doen stilstaan der tuberculose, blijkt verder nog uit eene belangrijke beschouwing van Prof. SIMPSON

in het Monthly-Journal, en overgenomen in het Weekblad voor Geneeskundigen over de immuniteit van tering bij de wolarbeiders in Schotland. In de wolfabrieken toch komen de arbeiders ruimschoots in aanraking met olie bij hunne werkzaamheden, in die mate, dat hunne handen en armen en al wat hen omgeeft aanhoudend met olie bevochtigd zijn. Onder hen komt zelden een geval van tuberculose voor; zelfs werden enkele arbeiders, die reeds het begin der ziekte vertoonden, als hoesten, nachtzweet enz., door hunne bezigheid in de fabrieken zoodanig verbeterd, dat alle ziekteverschijnselen verdwenen, en zij hunne gezondheid terug kregen. Ook is de scrophulosis onder hen eene ongekende ziekte, hetgeen zoozeer door iedereen erkend wordt, dat scrophuleuse kinderen in de wolfabrieken gezonden worden, om aldaar hunne gezondheid terug te krijgen. Het ruime gebruik van olie, dat zij bij hunnen arbeid maken, schijnt in het algemeen een gunstigen invloed op hunne gezondheid uit te oefenen; immers uit eene statistieke opgaaf omtrent eene wolspinnerij te Alloa blijkt, dat van 110 arbeiders gedurende 6 jaren slechts 36 ziek waren geweest, dus 6 pct. jaarlijks, terwijl in de katoenfabrieken in den omtrek zulks jaarlijks 30—40 pct. bedroeg. Ook kenmerkten de ziekten zich door hun spoedig beloop en snelle beterschap. Ook is de sterfte wat de wolarbeiders betreft gering. Prof. SIMPSON geeft op, voor zoover het hem mogelijk was eene juiste statistiek daaromtrent te verkrijgen, dat van de 4000 inwoners in Tillicountry, waarvan er 1500 in de wol werken, gedurende 20 jaren 961 stierven, dus jaarlijks 1 op 41, terwijl er van die 961 slechts 62 sterfgevallen onder de wolwerkers voorkwamen, dat is jaarlijks 1 op de 182.

Deze opgaven zijn vooral ook daarom belangrijk, omdat in de katoenfabrieken in dezelfde streek gelegen, de gezondheidstoestand en sterfte niet van den gemiddelden staat der overige bevolking afweken. Deze vrijdom van tering is opmerkelijk, omdat juist die leeftijd, die de meeste slagtoffers aan deze ziekte levert, zeer sterk vertegenwoordigd werd onder de wolarbeiders, zoo als onder anderen uit eene opgaaf blijkt, dat onder 1100 wolarbeiders in Tillicountry bijna 500 personen waren van 16—30 jaar.

Tot nog toe hebben wij alleen de gunstige opgaven ingezien, die door de vette inwrijvingen in verschillende ziekten verkregen worden; ten slotte zal ik nog eenige bijzonderheden vermelden, die niet zoo gunstig voor deze methode luiden.

Dr. J. A. GLÄSER, in Hamburg, heeft in de Deutsche Klinik, Julij 1853 eene uitvoerige beschrijving geleverd van eene roodvonkepidemie, die aldaar in 1852 geheerscht had, en waar hij in vele gevallen de inwrijvingen in het werk stelde, echter zonder de andere hoofdvereischten der methode aan te wenden. Of aan dit zijn verzuim misschien zijne minder gunstige resultaten is te wijten, is moeijelijk te bepalen. Bij 129 gevallen wendde hij 116 maal de spekinwrijvingen aan, en hield hij al zijne zieken in bed tot aan het einde der desquamatie, die in 113 gevallen volgde, en 6 maal bij zieken ontbrak waar geene inwrijvingen waren aangewend. Ook omtrent den duur der ziekte was zijn rapport niet gunstig, daar slechts één geval korter dan 6 weken was en al de andere 5 à 6 weken duurden; de sterfte was 20 pct. In 15 familiën observeerde hij, dat de ziekte door contagium zich uitbreidde. Zijn oordeel over de spekinwrijvingen is dus ongunstig, hoewel hij erkent, dat zij als symptomatisch middel bij hyperaemie, spanning en pijnlijkheid der huid, even als alle andere vette stoffen, nuttig kunnen zijn.

Waarin deze epidemie van roodvonk, — welke zeer boosaardig scheen te zijn, daar de sterfte 20 pct. bedroeg, — van andere afweek, in welke gevallen zich de spekinwrijvingen zoo gunstig toonden, is moeijelijk na te gaan. Zoude misschien niet, zoo als ik zoo even opmerkte, de verwaarloozing der overige momenten der kuur, hier deze ongunstige uitkomsten veroorzaakt hebben?

Als slotsom van mijn rapport meen ik de volgende corollaria te mogen stellen:

I. De methode van SCHNEEMANN is dringend aan te bevelen bij scarlatina en morbilli.

II. Inwrijvingen van vette stoffen, van welken aard ook, zijn bij aandoeningen der luchtwegen nuttig.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

NEURALGIA ISCHIATICA. — Volgens HANCOCK (*the Lancet* 4 March) worden ten onregte de meeste gevallen van ischias aan rheumatismus of aan zenuwontsteking toegeschreven, en aan eene hieraan beantwoordende behandeling onderworpen. Hij meent dat deze gevallen tot de uitzonderingen behooren, en dat de meest gewone oorzaak dezer neuralgie moet gezocht worden in de mechanische inwerking van het door faeces uitgezette colon of caecum of van in de bekkenholte aanwezige gezwellen, op de zenuwvlechten van het bekken. Om dit gevoelen te bevestigen, deelt hij een vijftal waarnemingen mede, waar de ziekte reeds een geruimen tijd (in één geval zelfs bijna 2 jaren) bestaan had en te vergeefs met bloedontlastingen, koppen, vesicantia, colchicum, opium enz. behandeld was, doch waar binnen korten tijd herstel plaats had, nadat door het inwendig gebruik van croton-olie ruime sedes gevolgd waren. H. schrijft de neuralgie, die het meest aan de regterzijde zoude voorkomen, aan eene onmiddelijke irritatie van den plexus sacralis en den n. lumbo-sacralis door de uitgezette darmen of de aanwezige tumores toe, òf wel aan de door de drukking der darmen met bloed opgevulde venae haemorrhoïdales, die een zamengesteld netwerk boven den plexus sacralis vormen, en deze vlecht alsdan prikkelen. Wanneer de ziekte, hetgeen zeldzamer gebeurt, aan de linkerzijde des ligchaams voorkomt, valt hare verklaring uit den uitgezetten toestand der flexura sigmoïdea niet moeijelijk. De schrijver waarschuwt echter dat men niet te veel staat moet maken op de verklaringen der lijders betreffende hunne darmontlastingen, daar het hem bij herhaling bleek dat zij hardnekkig het bestaan van verstopping ontkenden, terwijl een nader navragen leerde dat deze, al bestond zij ook voor het oogenblik niet, echter korten tijd geleden was voorafgegaan. In de meeste gevallen begint de aandoening met stijfheid, gevoel van zwaarte en pijn in de lendenstreek, overeenkomende met lumbago. H. meent hieraan eenig gewigt te moeten toeschrijven voor de diagnose tusschen de gevallen die afhangen van opvulling der darmen, en die, welke door bekken-gezwellen ontstaan. Hij merkte namelijk op, dat in de laatste de aandacht der lijders het eerst gevestigd werd op pijn in de heup en langs het verloop der zenuw, voornamelijk aan de knie, de kuit en de voet, doch niet in de lendenstreek. In zulke gevallen is het raadzaam een naauwkeurig onderzoek in het werk te stellen, niet alleen van de bekken-streek boven het lig. Pouparti, doch ook van het perinaeum aan de binnenzijde van den tuber ischii en door het rectum. In één geval ontdekte H. door zoodanig onderzoek een gezwel, waaraan de lijder ten laatste bezweek, doch dat in de streek boven het lig. Pouparti, ook wanneer de dij gebogen was, niet kon ontdekt worden.

Ofschoon ook reeds door vroegere schrijvers de ophooping van drekstoffen in het darmkanaal als eene der oorzaken van neuralgia ischiatica is vermeld, meenden wij het niet overbodig door het mededeelen van HANCOCK's gevoelen, de aandacht hierop nog eens te vestigen, daar het eene ziekte geldt, die gelijk de ondervinding leert, dikwerf langen tijd aan de meest verschillende therapeutische inwerkingen weerstand biedt. Wij meenen echter dat gemelde schrijver niet geheel van overdrijving is vrij te pleiten, wanneer hij bijna alle gevallen aan retentie van faeces toeschrijft, daar wij weten dat vele ook zonder gebruik van sterke purgantia en alléén door plaatselijke middelen genezen worden. Ook is de goede uitwerking van drastische purgeermiddelen nog geen bewijs, dat de neuralgie door drukking van uitgezette darmen op de zenuwen veroorzaakt werd, daar ook bij neuralgien van andere ligchaamsdeelen purgantia niet zelden een gunstigen invloed uitoefenen. Overigens betwijfelen wij of de anatomische gesteldheid der deelen eene zoodanige irritatie der zenuwen door met scybalae gevulde darmen zou kunnen verklaren, als tot het te voorschijn roepen der hevige verschijnselen, waardoor de ware neuralgia ischiatica zich openbaart, zou gevorderd worden. Dat een in het bekken ingeklemd kinderhoofd bij de baring of een pathologisch onbewegelijk gezwel zoodanige mechanische inwerking op de zenuwen van het bekken kan uitoefenen, valt ligt in het oog, maar dat eene retentie van faeces, ten minste die, welke niet eens dien graad bereikt heeft, dat zij zich door in het oog vallende verschijnselen openbaart, en de aandacht der lijders tot zich trekt, zoodanige prikkeling der bekken zenuwen zoude ten gevolge hebben, komt ons niet waarschijnlijk voor, daar de uitgezette darmen, vooral coecum en colon van de zijde der veerkrachtige buikbekleedselen geen aanmerkelijken weerstand ontmoeten, en dus op de onderliggende deelen geene aanzienlijke drukking zullen teweeg brengen.

COMBINATIE VAN KANKER EN TUBERCULOSE. — Bij het verzamelen van waarnemingen, wanneer zij eenigzins talrijk worden, voelt men zich onwillekeurig gedreven tot het opstellen van regels en beschouwingen, die men gaarne als algemeene wil doen gelden en die men meestal zoo lang, maar soms ook wel langer, vasthoudt dan de feiten, die de inmiddels voortgezette waarneming bijbragt, dit toelaten. Het is daarbij zeker meermalen gebeurd, dat regel dan uitzondering en deze laatste tot regel werd. Wij willen dit niet onmiddelijk toepassen op de tot regel gemaakte uitsluiting van kanker en tuberculose, want daarvoor is de grondslag, die de waarneming van een ROKITANSKY aanbiedt, te breed en te stevig; maar het wekt toch eigenaardige gewaarwordingen op, wanneer men thans zijn oog laat vallen op eene verhandeling, die ten titel voert: *Ueber die Combinations-verhältnisse des Krebses und der Tuberculose.*

C. MARTIUS behandelt dit punt naar aanleiding van dertien, achter aan zijne dissertatie toegevoegde waarnemingen, en verheugt zich daarbij de denkbeelden omtrent tuberkelvorming van zijnen leermeester DITTRICH,

zelve, gelijk men weet, een leerling van ROKITANSKY, te mogen uiteenzetten. Wij gelooven het niet overbodig, het onderstaand korte overzigt dier waarnemingen te doen voorafgaan aan de gevolgtrekkingen, waartoe zij ons aanleiding geven en die ten deele verschillen van de door MARTIUS volgens DITTRICH ontwikkelde denkbeelden.

Volgnomm. Ouderdom. Geslacht.	Organen aangedaan door a. *Tuberculose; phthisis tubercul.*	b. *Kanker.*
I. 36 j. vr.	*Longen*, trachea, ileum, glandulae lymphaticae. Ook oude tuberkels.	Carcinoma medullare *ventriculi;* stenose.
II. 40 j. vr.	*Longen.* Ook oude T.	Carcin. ulcerans *ventriculi*; stenose.
III. 46 j. m.	*Longen*, glandul. ileum. Ook oude T.	Carcin. med. *ventriculi;* stenose.
IV. 67 j. vr.	*Longen.* Ook oude T.	Carcin. med. *ventriculi* ulcerans.
V. 42 j. m	*Longen.* Ileum. Nicr. versche pleuritis. Nergens oude T.	Carcinoma gelatiniforme non apertum *ventriculi*. Hypertrophia muscularis et mucosae. Stenose.
VI. 77 j. vr.	*Longen.* Ook oude T.	Carcin .med. *ventriculi*. Stenose. Cystoideum ovarii.
VII. 56 j. m.	*Longen.* Ook oude T.	Carcin. med. *ventriculi* et *hepatis.*
VIII. 39 j. m.	*Longen.*	Carcin. gelatiniforme *ventriculi*; (hypertrophia). Stenose.
IX. 70 j. m	*Longen.* Ook oude T.	Carciu. med. non apertum *ventriculi.*
X. 50 j. vr.	*Longen.* Ileum. Ook oude T.	Carcin. med *uteri* apertum ; *glandular.*
XI. 46 j. vr.	*Longen.* Ileum, coceum. Ook oude T.	Carcin. med. apertum *uteri.*
XII. 70 j. m.	*Longen* (?) Art. pulm. oblit. et sequelae. Ook oude T.	Carcin. apertum *recti.* Carcin. med. *hepatis.*
XIII. 71 j. m.	*Longen.* Ook oude T.	Carcin. *pharyngis* et *glandularum.*

Wanneer men dit, door ons volgens de vrij uitvoerig medegedeelde ziektegevallen en sectieberigten opgemaakt, tabelletje doorloopt, zal men waarschijnlijk beginnen met de vraag, in hoe verre de in de beide laatste rubrieken opgenomen data aan de opschriften »kanker en tuberkels" beantwoorden. Wij voor ons kwamen bij het nalezen der waarnemingen zelve tot de overtuiging, dat slechts voor twee gevallen de opname in de tabel min gegrond kan heeten.

Het ééne dier beide gevallen (n°. VIII,) is van LEBERT overgenomen (VIRCHOW'S *Arch.* Bd. IV. Heft 2). Het kan volgens de beschrijving van den zoogenaamden »gallertkrebs" even waarschijnlijk voor niets meer dan eene hypertrophie der gezamenlijke maagrokken gehouden worden. Dat het vooral door BRUCH, in HENLE u. PFEUFER Zeitschr., niteengezette verschil tusschen maagkanker en hypertrophie daarbij door LEBERT niet in aanmerking zou genomen zijn, zal minder vreemd schijnen, wanneer men zich herinnert (zie Weekblad, II. p. 233) hoe weinig gezegde schrijver soms in andere punten op de hoogte is der duitsche litteratuur. Al ware echter ook die diagnose van gallertkrebs aan geen bedenking onderhevig, dan moeten wij toch, met het oog op de hier te behandelen questie, niet voorbijzien hoe verre die soort van kanker nog van de type des kankers, het medullair-carcinoma, afstaat. Diezelfde opmerking is van toepassing op het andere geval, onder n°. V aangeduid. Het eerste betrof een man van 39, dit eenen van 42 jaar. Ook hier heeft men gallertkrebs voor zich en geldt eveneens de boven geopperde bedenking, daar de waarneming gedaan is in 1845, dus in een tijd, waarin het onderscheid tusschen die kanker en die hypertrophie nog niet zoo scherp werd opgevat. Zonder de waarde van een in details medegedeeld mikroskopisch onderzoek voor de juiste erkenning van een gezwel te willen verkleinen, zal men toch bij de in die overige elf gevallen grootendeels door DITTRICH gemaakte diagnose van kanker en phthisis tuberc. kunnen berusten, al vindt men de uitkomsten van het mikroskopisch onderzoek niet telkens uitvoerig vermeld, en alleen in het algemeen aangegeven (p. 22 onderaan), dat de door DITTRICH met den naam van tuberkels bestempelde afzettingen in elk opzigt daarvan de physikalische en mikroskopische kenmerken droegen. Die uitspraak heeft te meer waarde, wijl de bespreking van ROKITANSKY'S »croupös-tuberculöse Erkrankung eines an und für sich schon anomalen d. h. krebsigdyskrasischen Faserstoffes" en van den aan die bespiegeling te gronde liggenden kankertuberkel doet blijken, dat MARTIUS, of liever DITTRICH, de moeijelijke punten niet oppervlakkig gepasseerd is.

Terwijl wij voor de door MARTIUS gegeven uiteenzetting van ROKITANSKY'S ervaring en denkbeelden naar het oorspronkelijke verwijzen, willen wij hier alleen bij het, ook klinisch, gewigtigste punt zijner verhandeling stilstaan. Het geldt de beantwoording der vraag: »Welke zamenhang is er tusschen de, meestal snel verloopende, tuberculose en het meer of minder uitgestrekte kankerlijden; want dat er zulk een wederkeerige zamenhang, zulk eene innige verbinding en wederkeerige invloed van het eene lijden op het andere voorhanden is, zal niemand tegenspreken." Korter uitgedrukt luidt de vraag: »Heeft de kanker invloed op de tuberculose en waardoor?" Tot zooverre MARTIUS. Op het gevaar af van opposition quand même

verdacht te worden, gelooven wij toch dien innigen zamenhang van beide processen te mogen betwijfelen. Men is, ons bedunkens, onwillekeurig gedreven tot de, onder het waarnemen oprijzende, gedachte aan eene zekere betrekking tusschen kanker en tuberkel; terwijl men eene uitsluiting aannam, lag daarin het begrip van eene vijandige betrekking opgesloten; nu men, bij meerdere opmerkzaamheid op dit punt, ze meermalen zamen aangetroffen heeft, tracht men uit te vorschen, hoe zij op elkander hebben gewerkt en gaat daarbij alweder uit van de aanname van eene zekere innige betrekking tusschen beide. Wij houden, de a priori even logische stelling, dat zij met elkander niet te maken hebben, even goed ja welligt beter met de feiten in overeenstemming. Tuberkels en kanker komen zelden te gelijk vòor, dit was de feitelijke grond voor de theoretische uitsluiting: dat wil zeggen, voor de vijandige betrekking uit het wezen dier processen, volgens de gewone opvatting uit hunne crase, voortvloeijende. Waarom vindt men ze zelden te zamen? Wij gelooven ter verklaring van het feit voldoende de omstandigheid, dat tuberculose, wier veelvuldigste zitplaats de longen, eene ziekte is, die het veelvuldigst het opkomend geslacht en den volwassen leeftijd aantast en wat men niet vergeten moet, wegneemt, dus opttrekt aan de mogelijkheid om ziekten te krijgen van lateren leeftijd. De kanker nu is het veelvuldigst in de jaren, waarin het acme des levens reeds is voorbijgegaan, en van den naderenden of reeds aanwezigen ouderdom. De veelvuldigste zitplaats van kanker, althans bij de mannen, is de maag. Wat mag men dus als het meest waarschijnlijke verwachten aangaande het te gelijk voorkomen van tuberkels en kanker? Vooreerst dat men ze zeldzaam zal aantreffen om de eenvoudige reden, dat de aan longtuberculose lijdende in den regel gestorven zijn vóor den leeftijd, waarin kanker zich vaker begint te vertoonen. Ten tweede, dat indien beide te zamen aanwezig zijn, dit zal vallen op de jaren, waarin de volle kracht des levens begint te dalen; dan zal, gelijk de ervaring leert, de tuberculose trager voortgang maken of wel tot wezenlijken of schijnbaren stilstand gekomen zijn. Hoe zeldzaam dit iemand te beurt valt, is genoeg bekend. Worden nu van deze laatste weder naar verhouding even vele als van de overige door kanker aangetast, wat wij, zoo lang het tegendeel niet bewezen is, mogen en moeten aannemen, dan zal het eene hooge zeldzaamheid worden, dat kanker en tuberculose zamen gaan. Eindelijk is in dat geval weder het eerst te verwachten, dat de tuberkels in de longen, de kanker in de maag zal worden aangetroffen.

Wanneer wij een blik slaan op het boven gegeven overzigt der waarnemingen, dan vinden wij, vooral na uitzondering der twee boven besproken gevallen, slechts de bevestiging van hetgeen wij zoo even gezegd hebben met betrekking tot den leeftijd der individuen, tot de aangetaste organen en tot den duur der ziekte; dus geenerlei bewijs noch voor uitsluiting, noch voor innigen zamenhang.

Intusschen erkennen wij gaarne, dat eene afdoende behandeling van dit vraagstuk op statistieke gegevens moet rusten; wij echter zijn niet in de gelegenheid die te verschaffen. Vermoedelijk zouden die tevens leeren, dat verschillende gunstige en ongunstige uitwendige invloeden geenszins gelijke werking op het ontstaan en den gang van tuberkel- en van kankerlijden uitoefenen. Alleen, nadat men die van uitwendige invloeden afhankelijke verschillen ter verklaring van de verhouding, waarin kanker en tuberculose tot elkander staan, in rekening heeft gebragt en onvoldoende heeft gevonden, — pas dan behoeft men zijne toevlugt te nemen tot eene verklaring uit het zoogenaamde wezen dier ziekten, bijv. uit eene aan hen tot grondslag gegeven crase. In zoo verre eenigzins voorbarig, verdient toch de poging van DITTRICH, om eene hypothese nopens het veelvuldig voorkomen van tuberkels te geven, als prikkel tot verder onderzoek te worden gekend.

Het is volgens D. hoogstwaarschijnlijk, om niet te zeggen zeker, dat het ontstaan van tuberculose niet enkel berust op erfelijkheid, slechte voeding (voedsel), slechte lucht enz., maar dat aan haar te voorschijn komen velerlei ziekten voorafgaan, die algemeen tuberculeuslijden ten gevolge hebben. De overtuiging van het innige oorzakelijk verband dier combinatiën leidt hem tot de volgende stelling: alle ziekten, acuut zoowel als chronisch van beloop, die of het geheele gestel doen lijden of diepe stoornissen in gewigtige organen teweeg brengen; die ziekten hebben alle een en hetzelfde gevolg, namelijk overwigt van de regressive over de progressive stofwisseling, het uiteenvallen der reeds normaal gevormde grondvormen, hunne wederopname als verbruikte stoffen in het bloed. De producten dier regressive metamorphose kunnen voor het bloed niet onverschillig zijn, brengen daarin veranderingen teweeg, die ten deele zich ook uiten in secundaire ziekten. Onder de bestanddeelen des bloeds is het vooral de vezelstof, die daaronder lijdt, niet alleen quantitatief maar ook qualitatief. Daar wij nu dat vezelstoflijden zien uitgedrukt in nu eens croupeuse dan weder diphtheritische, etterig vervloeijende exsudaten, waarom zouden wij niet aannemen, dat onder analoge omstandigheden ook tuberculeuse producten kunnen verschijnen? Men mag dus stellen, dat onder zekere omstandigheden de tuberculose beschouwd moet worden, als eene ziekte, die het gevolg is van eene bovenmatige regressive metamorphose.

Ten slotte waagt v. MARTIUS de uitspraak, dat onder zekere voorwaarden op kanker tuberculose kan volgen; door het kankerlijden teert de ziekte uit, de regressieve metamorphose gaat sneller voort, daardoor ontstaan vezelstofziekten en onder deze vezelstofziekten behoort ook de tuberculeuse. Doch buiten de kanker werken nog andere omstandigheden in dezelfde rigting: de door den kanker vaak teweeg gebragte stenose, de belette functie van gewigtige deelen, zoo als van het maagslijmvlies, de in het beloop der kankerziekte voorkomende bloedingen, de hooge leeftijd der lijders. Het zou ons te ver leiden, wanneer wij die hypothesen wilden refuteren; men beginne bijv. slechts met in plaats

van vezelstof in deze redenering een ander chemisch bestanddeel van het bloed, bijv. chlornatrium te plaatsen, en menig zwak punt zal spoedig genoeg in het oog vallen. Wat de toepassing dier theorie van tuberculose op den kanker betreft, levere men eerst feitelijke bewijzen, dat werkelijk tuberculose op kanker gevolgd is. Onder de door v. MARTIUS aangevoerde waarnemingen is er geene, die ons dit leert, wel dat beide naast elkander ongestoord hun gang kunnen gaan. Z.

OVER HET SANTONINE. — Algemeen is het bekend, dat de santonine steeds meer wordt gebruikt en de sem. cinae allengskens verdringt sedert COLLOUD (Bull. de Ther. Vol. XXV. p. 202) en MIALHE (Journ. de Pharm. 1843. p. 387) aangetoond hebben, dat de werking der Semina Cinae alleen in de santonine te zoeken is. Er bestaat echter bij velen een zeker ongeloof aan de goede werking der santonine, omdat men haar dikwerf vruchteloos aanwendde. Dit moet vooral aan de moeijelijke oplosbaarheid van dit alcaloïd in water (santonine wordt eerst in 5000 deelen water opgelost) worden toegeschreven. Reeds KÜCHENMEISTER heeft voor eenigen tijd het gebruik van vetten bij santonine aanbevolen, en inderdaad kunnen olie, boter enz. eene volledige oplossing van dit alcaloïd in het darmkanaal bewerken. Doch ook deze vermenging is niet altijd mogelijk; dikwijls toch heeft men, vooral bij kinderen, met het geven van olie of iets dergelijks veel moeite. OSWALD BAUTZ wil deze moeijelijkheden voorkomen en raadt eene verbinding van santonine (santonzuur, volgens BERZELIUS) met bases aan, en wel met soda. De santonine verbindt zich naar bepaalde stochiometrische verhoudingen met bases, verdringt het koolzuur bijv. uit de oplossing der koolzure soda in water, en vormt als sodazout eene zeer goed krystalliserende verbinding, die noch door de lucht, noch door de inwerking van het licht veranderd wordt. Bij de aanwending van dit zout, dat in 100 deelen uit santonzuur 70,5, NaO.8,9,HO20,6 is zamengesteld, moet dus de dosis in verhouding tot het santoninum purum, ten einde dezelfde werking uit te oefenen, 29,5 pCt. versterkt worden. Zuren scheiden het santon-zuur weder van hare verbinding af, zoodat men bij het voorschrijven zuren moet vermijden (SCHMIDT's *Jahrbucher* 1854, n°. 5. 173).

VERSLAGEN.

GENEESKUNDIGE KRING TE AMSTERDAM.

Vergadering 27 *Maart* 1854. — Na eenige huishoudelijke werkzaamheden en benoeming van candidaten voor het lidmaatschap des Hoofdbestuurs der maatschappij t. B. v. G. (vroeger reeds gemeld), werd een rapport voorgedragen namens de 7de commissie, (medicina politica en forensis) door Dr. PENN, waarin in de eerste plaats de bezwaren werden uiteengezet, die aan de tegenwoordige inrigting der lijkschouwingen in Amsterdam verbonden zijn, en op het gevaar van de misbruiken gewezen werd, die daaruit zouden voortvloeijen, zoo niet reeds dadelijk in het begin van de zijde der geneeskundigen met kracht werd gestreden tegen de verkeerde gebruiken en vooroordeelen bij het volk, die het doen van goede lijkschouwingen belemmeren; zoo verder niet de strengst mogelijke pligtsvervulling in het schouwen werd in acht genomen en niet onwrikbaar aan het beginsel werd vastgehouden, dat nimmer, dan waar de dood op deugdelijke wetenschappelijke gronden, physisch, bewezen was, doodsverklaringen mogen worden afgegeven.

De 7de commissie rekende eene opwekking, aan de leden van den kring over dit punt gerigt, wenschelijk, opdat, hetgeen naar hare overtuiging nog gebrekkigs in de inrigting bestond, dadelijk in den aanvang, door onderlinge zamenwerking zou worden verbeterd, en het verkeerde, wat dreigde in te sluipen, zou worden afgewend.

In het 2de gedeelte van het verslag werden eenige denkbeelden ontwikkeld *over het hooge gewigt der sterftestatistiek en hare bewerking uit een geneeskundig oogpunt*. Na de uiteenzetting, hoe men uit de kennis van den levensduur den gezondheidstoestand en de kracht van eene bevolking, en van de meest verschillende groepen van bevolking kon leeren kennen, werd betoogd, hoe men tevens al de gewigtigste momenten, die op de sterfte gunstigen of ongunstigen invloed uitoefenen, uit de gegevens eener goede sterfte- en bevolkingsstatistiek kon leeren waarderen. Met de kennis van het juiste tijdstip, waarop elk sterfgeval plaats vindt, met de aanwijzing van den leeftijd, het geslacht, het beroep waar de overledene verblijf hield (land, provincie, gemeente, wijk of buurt, huis), van de ziekte als laatste oorzaak van den dood, wordt men in staat gesteld, door groepering van de gelijksoortige feiten, de verschillen te leeren kennen voor de verschillende tijdvakken, personen en plaatsen, terwijl het in verband beschouwen van die verschillen met de omstandigheden, waaronder ze voorkomen de oorzaken zal leeren kennen, waaraan zij moeten worden toegeschreven. De groote massa van feiten laat dit onderzoek in zoo vele rigtingen toe, dat het eene soort van onderzoek tot proef kan dienen voor de juistheid der gevolgtrekkingen uit het andere opgemaakt, en men aldus tot de meest gewenschte zekerheid kan geraken. Uit eenige voorbeelden, ontleend aan de uitmuntende sterftestatistiek van Engeland werd het een en ander door den Spr. aangewezen.

Verder werd betoogd van hoe groot gewigt de toepassing der daaruit te verkrijgen kennis op den gezondheidstoestand van het volk worden kan, hoe die kennis de grondslag zijn moet voor al de gewigtigste handelingen, die tot bevordering van de gezondheid zullen moeten worden ondernomen, en welken grooten invloed de sterftestatistiek tevens op de practische geneeskunde (in engeren zin) kan verkrijgen.

Door de kennis der oorzaken niet alleen, maar ook der waargenomen verschillen in het voorkomen van ziekte (in verschillende tijdvakken, plaatsen en bij verschillende personen) zou niet slechts voor de patholo-

gie, maar ook voor de therapie eene onuitputbare bron van onderzoek en ervaring worden geopend. Spr. wees er op hoe niet slechts de uitgestrektheid van elke ziekte (vooral der epidemische en endemische) maar ook het karakter er van, voor verschillende tijdvakken plaatsen en personen verschillende, er uit zal kunnen worden worden bepaald, en hoe de epidemische ziekten elkander in verschillende tijdvakken opvolgen; verder hoe men er de gunstige en ongunstige levensvoorwaarden voor verschillende lijders uit zal leeren opmaken, en aldus uit de ondervinding geneesmiddelen leeren kennen, die betere waarborgen opleveren, dan die, welke nu uit de apotheek gezocht worden. Ten betooge werd gewezen op de reeds bekende ervaringen van voorbeschiktheid tot, en de immuniteit voor bepaalde ziekten onder bepaalde levensvoorwaarden. — Enkele voorbeelden tot ophelderingen werden aangehaald, zoo als de verandering van woonplaats tot genezing van ziekte aangewend, en de immuniteit voor longteering bij de wolarbeiders in Schotland, en de genezing van door deze ziekte aangetasten bij een verblijf in de fabrieken waargenomen. Naar Spr. overtuiging zou een naauwkeurig onderzoek in die rigting voor menige ziekte de voorwaarden leeren kennen, waaronder zij wordt bevorderd en tegengegaan, en den geneeskundige aldus tot kennis leiden hoe de schadelijke invloeden te vermijden, de gunstige voorwaarden als geneesmiddel aan te wenden zijn.

Door eene sterftestatistiek met inschrijving van de ziekten der overledenen, worden de resultaten der ondervinding van allen, en onder alle omstandigheden geboekstaafd, terwijl bij het gemis daarvan slechts een beperkt getal feiten, veelal te gering om er gevolgtrekkingen uit af te leiden, tot de kennis van elken waarnemer komt.

Ten opzigte van de waarde der opgaven van den naam der ziekten, wordt uit een overzigt van de sterftestatistiek van Engeland betoogd, dat van het grootst gedeelte, van meer dan $\frac{7}{10}$, en daaronder van de meest gewigtige ziekten (de epidemische en endemische ziekten), de diagnose niet behoeft betwijfeld te worden, terwijl het ook voor de overige, minder zekere, slechts afhangt van het gebruik dat men van de verkregen cijfers maakt, of de opgaven waarde hebben of niet.

Na de aanwijzing hoe de tegenwoordige inrigting van den burgerlijken stand reeds genoegzaam alle de gegevens, die voor eene goede sterftestatistiek vereischt zijn, verschaft, met uitzondering van den juisten naam der ziekte, welke door de geneeskundigen moet worden aangebragt, eindigt Spr. met de uitnoodiging aan de leden van den kring tot medewerking, ten einde ook in ons land een zoo veel belovende sterftestatistiek te verkrijgen, en alvast de poging in Amsterdam sedert korten tijd tot dit einde beproefd, te ondersteunen.

In Engeland was de public spirit krachtig genoeg geweest, om op de eenvoudige uitnoodiging van den registrar general (LISTER) eene algemeene, en geheel en al vrijwillige medewerking, zonder eenigen wettelijken band, van de geneeskundigen tot het beoogde doel te verkrijgen. Daar welligt geen land ter wereld, door de beperktheid van zijn omvang, en te gelijk door zijn maatschappelijke inrigting beter dan het onze in staat zijn zal, om eene goede sterftestatistiek te leveren, om ze te gelijk beter te doen overzien en bewerken, gaf Spr. ten slotte zijne hoop te kennen, dat in Amsterdam het bewijs zou worden geleverd, dat bij Nederland's Geneeskundigen de wil niet ontbreekt, om tot zulk een gewigtig doel mede te werken.

Dr. VAN CAPPELLE vermeldde daarop hetgeen hem omtrent de epidemische constitutie was medegedeeld.

Januarij. — Zij was in Januarij even als in December catarrhaal-inflammatoir. De meest voorkomende ziekten waren catarrhale koortsen, bronchitis en broncho-pneumonie, (vooral bij jonge kinderen) en diarrhoea.

Pneumonie en pleuritis werden minder veelvuldig waargenomen. Tussis convulsiva werd daarentegen meermalen gezien en was voor sommige kinderen door bijkomende broncho-pneumonie doodelijk.

De intermitterende koortsen waren niet toegenomen; de f. quotidianae kwamen het meest voor. Voorts merkte men enkele gevallen van typhus en febr. typhoidea op.

De toestand der kraamvrouwen was minder gunstig, dan in December, daar er verscheidene gevallen van febris puerperalis werden vermeld, die meest alle doodelijk afliepen.

Het aantal zieken was niet zeer groot, doch de sterfte vrij aanzienlijk.

Februarij. — In deze maand was het ziektekarakter catarrhaal-gastrisch. De inflammatoire ziekten, vooral bronchitis, waren zeer verminderd, terwijl daarentegen gastrische ongesteldheden meer op den voorgrond traden.

Katarrhale koortsen werden nog dikwijls waargenomen en gingen meest vergezeld van catarrhus pulmonum of intestinorum.

Febres gastricae en gastricismus kwamen veel meer voor dan in Januarij, terwijl de diarrhoëen, hoezeer in aantal absoluut verminderd, echter met betrekking tot het aantal ziektegevallen, dat in deze maand zeer gering was, vermeerderd waren.

De f. intermittentes waren verminderd, doch typheuze koortsen werden meer dan vroeger geobserveerd.

De toestand der kraamvrouwen was vrij gunstig; enkele gevallen van febr. puerperalis kwamen nog voor.

De sterfte was gering.

De inzage van de sterftelijsten van den Burgerlijken Stand, (die sedert het begin dezes jaars maandelijks bij afschrift aan de Commissie door den Burgerlijken Stand medegedeeld worden, met opgave van al de verlangde statistische bijzonderheden van ieder overledene) stelde de commissie in staat daaromtrent eenige mededeelingen te doen.

Het bleek daaruit dat bijna de helft der overledenen in Januarij en Februarij den leeftijd van 10 jaren nog niet had bereikt.

De meeste sterfgevallen hadden plaats, ten gevolge van ziekten der respiratie organen (30 procent), of van gebrekkige reproductie in de eerste levensjaren of uit-

putting door hoogen ouderdom of armoede en gebrek (26 procent).

Dr. DUSSEAU deed daarop eene vrije mededeeling over de anatomisch-pathologische veranderingen bij het onderzoek van twee pas overleden *leeuwen* uit het Genootschap Natura Artis Magistra, welke bijdrage reeds in dat Weekblad van 15 en 22 April is geplaatst.

Vergadering 24 *April* 1834. — Dr. TILANUS deelde als secretaris een uitvoerig verslag mede der werkzaamheden van den Kring gedurende 1853, waarvan afschrift aan het Hoofdbestuur der maatschappij zal worden gezonden.

Eene uitvoerige discusie heeft daarna plaats over de in de vorige vergadering medegedeelde bijdrage over de ziekte der leeuwen in N. A. M., welke door tijdsgebrek tot deze vergadering was uitgesteld, waarbij Dr. DUSSEAU nog eene nadere vergelijking met eenige gevallen in Engeland waargenomen voegde (Zie boven pag. 158).

Dr. VERBEEK bragt vervolgens rapport namens de commissie voor speciële pathologie en therapie over de methode van SCHNEEMAN bij de behandeling van mazelen en roodvonk. (Nader in het Weekblad van 6 en 13 Mei geplaatst). Bij de discusiën over dat rapport bleek het, dat over het algemeen de leden nog niet van de waarde dier behandeling overtuigd waren.

Dr. VAN CAPPELLE vermeldde daarna namens de commissie voor epidemiologie, dat in de maand Maart het ziektekarakter nog meer catarrhaal-gastrisch was dan in de vorige maand. Inflammatoire ongesteldheden waren nog meer verminderd. Gastrisch bilieuze klagten waren veelvuldig. Catarrhale koortsen kwamen in verminderd aantal voor. Catarrhus pulmonum werd nog veel gezien. Bronchitis acuta was zoowel in uitgebreidheid als in hevigheid afgenomen. Behalve eenige pneumoniën waren de inflammatoire ziekten onbelangrijk. Ofschoon er vele gevallen van febris gastrica, gastricismus, gastralgie en polycholie werden opgemerkt, waren echter de diarrhoeën in aantal verminderd en meer dan vroeger van bilieuzen aard. De intermittentes waren noch toe- noch afgenomen. Febris typhoïdea en typhus werd dikwijls gezien, vooral onder de Israeliten. De overige ziekten waren onbelangrijk. Behalve eenige gevallen van febris puerperalis was de toestand der kraamvrouwen niet ongunstig te noemen.

De sterfte was iets grooter, 552, doch de meerdere lengte der maand Maart in aanmerking nemende, iets geringer dan in Februarij.

Even als in de vorige maanden waren het weder voornamelijk ziekten der respiratie organen, zenuwziekten, en ziekten die zich openbaarden door gebrekkige reproductie, die den dood ten gevolge hadden.

Er overleden namelijk aan ziekten der ademhalingsorganen 151 personen of 27 procent. Het verdient opmerking, dat hierbij 4 gevallen van atelectasis pulmonum voorkwamen.

De zenuwziekten die doodelijk afliepen, waren bijna alle gevallen van ecclampsie bij zeer jonge kinderen. 76 kinderen bezweken aan stuipen, dus nagenoeg 14 procent.

De slepende ongesteldheden, die zich door gebrekkige reproductie en bloedmaking openbaarden, waren tabes meseraica, paedatrophie, marasmus en hydrops. Zij maakten een aantal van 138 of 25 procent uit.

Prof. SCHNEEVOOGT deelde de vergadering een geval mede, waarbij een lijder gedurende eenige maanden in de regter onderbuikstreek eene opening in den buikwand vertoonde, waaruit bij hoesten een rood week ligchaam uitpuilde; het had den vorm van een tepel met eene kleine opening, waarin eene stilet 4 centimeters diep drong. De lijder overleed aan phthisis pulmonum. Bij de lijkopening bleek het gezwel uit het processus vermicularis te bestaan.

Verder toonde Z. H. G. den leden een stel van specula vaginae van melkglas, waarvan hij, volgens eene ondervinding van 5 maanden, het gebruik kon aanbevelen; evenzoo de spirometer van caoutchoute vulcanisé door GABRIEL vervaardigd. Dit werktuig beveelt zich niet alleen door goedkoopte (*f* 10) en het portative aan, maar geeft ook juiste resultaten, gelijk Spr. door vergelijking met den gewonen spirometer in vele gevallen gebleken was.

In dezelfde bijeenkomst werd tot afgevaardigde van den Kring ter algemeene vergadering der maatschappij te Middelburg benoemd Dr. TILANUS, en tot plaatsvervanger Dr. ISRAËLS.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PARIJS. — Sedert ons laatste berigt zijn van den 27sten April tot den 3den Mei 189 nieuwe cholera-gevallen in de hospitalen behandeld, en 146 overleden. Van de 189 waren niet minder dan 73 in de hospitalen wegens andere redenen aanwezig. De epidemie blijft aan het afnemen.

BORDEAUX. — Er bestaat vooruitzigt, dat de Ecole préparatoire in deze stad tot eene Faculté de Médicine zal worden verheven, gelijktijdig met de oprigting van eene faculteit voor de regten. Bij de ruime en schoone hospitalen, het toenemend aantal studenten, de nieuwe daarstelling van een Hortus botanicus, het reeds bestaan van eene faculté des sciences hebben de generale inspecteurs van het openbaar onderwijs hoop op de verwezenlijking dezer wenschen gegeven.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Gelijk wij in ons blad van 4 Februarij vermeld hebben, is aan den Gemeenteraad te Rotterdam door eenige leden het voorstel gerigt, om aldaar eene commissie voor openbare gezondheid in te stellen. Deze zaak is in de vergadering van 13 April ter tafel geweest, en met genoegzaam algemeene stemmen is het voorstel aangenomen en de commissie voor

verordeningen van den raad uitgenoodigd, een reglement daartoe te outwerpen. Bij de beraadslagingen, welke het nemen van dit besluit zijn voorafgegaan, heeft de Hr. SICKMA, een der voorstellers, enkele bezwaren wederlegd. Vooreerst achtte hij de plaatselijke geneesk. commissie niet bij magte, om voldoende inlichtingen te geven omtrent alles, wat met de openbare gezondheidsdienst in verband staat, en wel hoofdzakelijk daar volgens het Kon. Besl. van 31 Mei 1818, alleen geneeskunstoefenaren daarin zitting kunnen nemen, en het toezigt op de openbare gezondheid, door de veelzijdigheid der nasporingen, een ligchaam vereischt, waarin verschillende takken van wetenschap vertegenwoordigd worden. Het kwam Spr. voor, boven allen redelijken twijfel verheven te zijn, dat noch de provinciale, noch de plaatsel. geneesk. commissiën krachtdadig kunnen medewerken, om de besturen in de daarstelling hiervan behulpzaam te zijn. Hij beriep zich tot staving daarvan op België, alwaar de wet van 1818 evenceens nog van kracht is, en bij gevolg ook plaatsel. geneesk. commissiën bestaan, terwijl niettemin het toezigt op de openbare gezondheid aan een bijzonderen Raad, *conseil de salubrité*, is opgedragen. — Met betrekking op de vraag, of het niet beter ware, te wachten totdat de regeling van het hooge bestuur uitging, was hij van gevoelen, dat, daargelaten nog, dat men welligt zeer lang zou moeten wachten, de instelling van plaatselijke raden een eerste stap is ter organisering eener *algemeene* gezondheidsregeling. Bovendien kan het gouvernement moeijelijk juiste maatregelen ter verbetering nemen, daar waar het ten eenenmale met den aard en de hoegrootheid van het kwaad onbekend is, en mitsdien een lokaal onderzoek dient vooraf te gaan naar de verschillende oorzaken, die op de gezondheid invloed kunnen uitoefenen, zoo als dit dan ook in België, Engeland en Frankrijk heeft plaats gehad. Spr. is deswege in belangrijke geschiedkundige ontwikkelingen getreden. Hij herinnerde, dat men in Belgie bij het Ministerie van binnenlandsche zaken reeds voor lang de aandacht op deze gewigtige staatsaangelegenheid had gevestigd, doch dat men aldaar, alvorens tot de algemeene regeling over te gaan, met de bestaande behoefte naauwkeurig wenschte bekend te worden; van daar de bekende circulaire van 12 Dec, 1848 van den Min. v. Binn. Z. gerigt aan de gemeentebesturen, met uitnoodiging tot instelling van plaatselijke gezondheidsraden, aan welk verlangen spoedig is voldaan. Door de rapporten van genoemde commissiën, een jaar daarna ingediend, is men bekend geworden met de gebreken, die den algemeenen gezondheidstoestand aankleefden, hetgeen het hooger bestuur heeft geleid tot het nemen van afdoende maatregelen. Spr. wees er op, dat men in Engeland de ontwikkeling op dezelfde wijze had zien plaats grijpen. Bij het niet bestaan van geneesk. comm. vormden zich in dit land, toen de cholera er in 1832 en 1833 hevig had gewoed, bijzondere commissien bepaald met het doel, om na te gaan, welke de voorwaarden waren, waaronder die moordende ziekte zich bij uitnemendheid in groote en digtbevolkte steden had ontwikkeld en verspreid. Daarop had eene enquête van wege het Parlement plaats, ten gevolge waarvan het gouvernement den *general board of health* instelde. Hij betoogde eindelijk, dat men ook in Frankrijk denzelfden weg gevolgd had, daar in 1806 door het gem. bestuur van Parijs, de eerste gezondh.-commissie is gevormd, in 1808 te Lyon en vervolgens in meerdere steden, totdat het Gouvernement, genoegzaam ingelicht zijnde, in 1848 tot eene algemeene regeling overging.

— Door den gemeenteraad te Leijden is in de zitting van 20 April eene verordening vastgesteld tot afwering van besmetting door pokken. Daarin is de verpligting aangenomen voor het hoofd van het huisgezin, waar kinderziekte zich openbaart om, op boete van *ƒ* 1.—*ƒ* 25 en gevangenisstraf van 1—3 dagen, aan de huisdeur een papier vast te hechten, waarop de woorden *pokken*, *kinderziekten* of *gewijzigde pokken* geschreven staan. De politie onderzoekt dagelijks of het papier goed is vastgehecht. De geneesheeren zijn verpligt van elk geval dadelijk en schriftelijk kennis te geven ter secretarie, met vermelding van naam, ouderdom en woonplaats des lijders. Ook van de herstelling of dood des lijders geven zij kennis, op boete van *ƒ* 25.

— Bij Koninklijk Besluit van 1 Mei is het Krankzinnigenhuis te Beverwijk opgeheven.

— De buitengewone Hoogleeraar P. L. RIJKE in de faculteit der wis- en natuurkundige wetenschappen te Leijden, is door Z. M. den Koning 10 Mei) benoemd tot gewoon Hoogleeraar.

— Tot Lector in de Anatomie en Physiologie bij de Klinische School te Haarlem is benoemd de Heel- en Vroedmeester P. VAN REYSEN. (*G. C.*)

— Dezer dagen is tot Assistent-Geneesheer van het Buitengasthuis door den Gemeenteraad alhier benoemd Dr. H. FABIUS.

— De Off v. Gez. 1ste kl. J. F. LIPPE, is op zijn verzoek op pensioen gesteld (*ƒ* 900.)

— 6 Mei is te Leijden tot Doctor in de Verloskunde bevorderd de Heer J M. PIEPERS, Med. Doctor, geb. te Brussel.

— 9 Mei vierde de Hoogleeraar A. H. VAN DER BOON MESCH zijn 25jarig Professoraat aan de Hoogeschool te Leijden. Van verschillende kanten ontving hij bewijzen van deelneming in dit feest. De studenten in de philosophie en in de geneeskunde, en het Pharmaceutisch Chemisch gezelschap Concordia boden den Hoogleeraar geschenken in zilver aan, ter blijvende herinnering aan dezen plegtigen dag.

— Aan den Heer P. KOENTZE, Stads Chirurgijn en Officier van Gezondheid op Curaçao, thans met verlof hier te lande, is door Z. M. den Koning op zijn verzoek eervol ontslag uit bovengenoemde betrekking verleend.

— Uit Tilburg is vertrokken de Heer G. GIESSENHOVEN, Heel- en Vroedmeester.

— 14 April is overleden, in den ouderdom van 79 jaren, de Heer WALRAVEN GRAAFF VAN DEN BERGH, Plattelands Heelmeester te Bergen (Noord-Holland).

— Den 11den Mei is overleden, in den ouderdom van ruim 80 jaren, de Heer M. RIEGEN, Heelmeester te Amsterdam.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 20 MEI 1854. 20.

DE INSTELLING EENER GEZONDHEIDSCOMMISSIE TE ROTTERDAM.

Zoo als wij uit het berigt in het vorig nummer van ons Weekblad hebben gezien, is in Rotterdam door den gemeenteraad het besluit genomen tot de oprigting van eene gezondheidscommissie, welke het gemeentebestuur als adviserend ligchaam in alles, wat den openbaren gezondheidstoestand betreft, zal ter zijde staan.

Wij mogen dit, voor ons land nieuw, verschijnsel niet onopgemerkt laten voorbijgaan. Inderdaad op zichzelf reeds is het merkwaardig, doch vooral met het oog op eene algemeene gezondheidsregeling is het gewigtig; want het is eene eerste stap in eene zaak van groote beteekenis. Juist daarom verdient het echter van naderbij beschouwd te worden.

Wij moeten gewis aan den gemeenteraad van Rotterdam, en aan die leden, die het voorstel deden, in het bijzonder, hulde toebrengen, dat zij de dringende behoefte aan regeling van de openbare zorg voor de gezondheid begrepen hebben, bereid zijn, zoover het van hun afhangt, die te vervullen, en niet werkeloos blijven in afwachting van eene algemeene regeling van staatswege. Te lang reeds is daarop te vergeefs gewacht, om niet intusschen van wege de gemeente, alles tot stand te brengen wat mogelijk is, ten einde zulke groote belangen, als de gezondheid en het leven der ingezetenen, te behartigen. Wij beamen dezen grond, waarop het voorstel steunt, ten volle, en verheugen ons, dat een ligchaam als de gemeenteraad van eene der voornaamste steden van ons rijk, het bewijs gegeven heeft, dat de overtuiging van de noodzakelijkheid der zorg voor die belangen meer en meer doordringt. Bij den tegenwoordigen staat van zaken gelooven wij verder het zelfstandig handelen der gemeente het meest gewenscht, want er kan, naar onze overtuiging, inderdaad nu reeds veel in het belang der gezondheid van de ingezetenen, onmiddelijk door de gemeente worden verrigt.

Wij huldigen het *help yourself* te zeer om niet elke poging in die rigting toe te juichen en houden ons overtuigd, dat Rotterdam van de zijne vruchten plukken zal; intusschen mogen wij het niet ontkennen, dat wij aan die poging bezwaren verbonden achten. Zij zal aan Rotterdam wel voordeel verschaffen, maar niet zooveel als verkregen kon worden, voor de meeste overige gemeenten zal ze zonder vruchten blijven.

De instelling van gezondheidscommissiën in de grootere steden, waar genoeg deskundig personeel voor zoodanige instelling te vinden is, kan niet anders beschouwd worden dan als eene gedeeltelijke regeling van het onderwerp, wat dringend eene volledige regeling eischt. De openbare zorg voor de gezondheid moet algemeen zijn, zich uitstrekken over alle gemeenten van het rijk en over alle zijne bewoners. Die zorg, hoezeer zij ook voor een goed deel aan de gemeenten over te laten zij, zal om voldoende te kunnen worden, voor een allergewigtigst deel van den staat *moeten* uitgaan. Is het ook al mogelijk in de grootere steden genoeg middelen bijeen te brengen, en wel hoofdzakelijk bekwame personen te vinden, die lust en ijver bezitten om tot het doel hier beoogd, gestadig werkzaam te zijn, kennis van zaken te verzamelen en door verspreiding dier kennis, al wat nuttig zijn zal, in het leven te roepen; — die mogelijkheid bestaat niet voorverreweg het meerendeel der gemeenten in Nederland. Wij behoeven wel geen nader betoog daarvan te leveren, wanneer wij op de veel omvattende studie wijzen, die vereischt wordt om het gezondheidswezen eener

maatschappij grondig te leeren kennen, en de middelen daaruit af te leiden, die inderdaad nuttig zijn kunnen. Wie het weet, hoe met oppervlakkige kennis in het maatschappelijk leven weinig is tot stand te brengen, hoe deze tot dwaasheden en utopiën en wel dikwijls tot belemmering, maar zelden tot bevordering van het goede leidt, zal het ons toegeven, dat niet velen, althans niet alle voor de taak geschikt te achten zijn, om de openbare zorg voor de gezondheid op zich te nemen. Men kan die geschiktheid niet bij elken geneeskundige verwachten, hoe bekwaam hij overigens zij, en veel minder nog zal men het van hem mogen vorderen, dat hij die aan zijnen gewonen practischen werkkring, zooveel tijd offeren en studie wijden moet, zich ver genoeg in een tak van wetenschap, als de hygiène publique thans reeds is en worden moet, zal oefenen om met vrucht ook daarin te kunnen werkzaam zijn. Naar ons inzien zal in de meeste kleinere gemeenten van ons land het vereenigen van genoegzame kundigheden in eenen gezondheidsraad eene onmogelijke zaak, en de daarstelling van zulk een ligchaam dan ook niet gewenscht zijn.

Wij voor ons moeten op dezelfde gronden verklaren, dat wij nooit zeer ingenomen zijn geweest met dien maatregel van het Belgische gouvernement, waarbij de daarstelling van eenen gezondheidsraad in zoovele gemeenten van het rijk werd uitgelokt. Wij miskennen het nut, dat eenige dier ligchamen zelfs van kleine plaatsen hebben te weeg gebragt, niet, maar moeten toch bekennen, dat wij de practische resultaten van zeer vele tot nog toe niet hebben kunnen zien, en wij ze ook niet er van verwachten. Naar onze meening leidde die omslagtige maatregel, tot meer schijn dan tot wezenlijk voordeel. Wij zullen gelegenheid hebben nader op dit punt terug te komen; hier echter willen wij, om misverstand te voorkomen er reeds dadelijk bijvoegen, dat dit oordeel enkel de oprigting van gezondheidsraden in kleinere gemeenten betreft, volstrekt niet dat alles wat in Belgie reeds in het belang der algemeene gezondheid is verrigt. Integendeel dit verdient naar ons oordeel niet slechts ten volle den lof van een krachtig streven naar het goede, maar ook de erkenning, dat inderdaad in allergewigtigste behoeften op eene uitmuntende wijze is voorzien. Het verdient te meer lof, omdat Belgie al reeds voor jaren in die rigting is begonnen te arbeiden.

Wie nu met den gang van zaken aldaar bekend is, zal echter de resultaten, die men verkregen heeft, voorzeker niet enkel aan de gezondheidsraden, maar voor een goed deel aan de materiële hulpmiddelen toeschrijven, die daar der Hooge Regering ten dienste staan, om tot hygienische verbeteringen een krachtigen aanstoot te geven.

In 1848 werd een crediet geopend van 2 millioen francs bestemd om den industriëlen arbeid te bevorderen, en op andere wijzen, voornamelijk voor de arbeidende klassen te zorgen. Een gedeelte dier gelden werd besteed om hygieinische verbeteringen aan te brengen. De gemeentebesturen werden, en worden nog voortdurend door subsidiën hiertoe aangewakkerd.

De verbeteringen zijn verder voor een ander deel toe te schrijven aan de instelling der commissaires-voyers, aan wie het toezigt op alles wat den publieken weg betreft, is opgedragen, op afvoer en toevoer van water, op ventilatie in publieke gebouwen, op riolen, begraafplaatsen enz.

De instelling der gezondheidsraden is verder gecompleteerd door den oppersten gezondheidsraad in Brussel, en door de benoeming van eenen inspecteur-generaal, aan wien, gelijktijdig met een toezigt op alles wat hygieinische onderwerpen betreft, tevens meer in het bijzonder is opgedragen het nasporen van middelen ter voorkoming en bestrijding van epidemische ziekten en van epizoötien. Door dit laatste trachtte men een verband te herstellen tusschen de openbare zorg uit een hygieinisch, en die uit een geneeskundig oogpunt, hetwelk door de afzonderlijke instelling van gezondheidsraden naast de bestaande geneeskundige commissiën verbroken was.

Uit hetgeen ons in lateren tijd uit Belgie is ter kennis gekomen komt het ons voor, dat men dat verband beter nog hersteld wenscht. Zulks blijkt uit de »solutions des questions posées au programme du congrès general d'hygiène à Bruxelles 1852" waarin

de opperste gezondheidsraad van Belgie voorstelt, dat bij eene nieuwe organisatie, die verwacht wordt »elle sera médicale et hygiènique tout à la fois." Het blijkt ons verder in het ontwerp van wet, hetwelk ten vorigen jare is ter sprake gebragt (zie Weekblad III p. 354), waarin wordt voorgesteld de geneeskundige policie en de zorg voor de openbare gezondheid vereenigd, aan provinciale geneeskundige commissien op te dragen.

Ons dunkt, men kan uit die ondervinding in Belgie nuttiger lessen trekken, dan de navolging van het voorbeeld, hetwelk dat land in 1848 gaf, en wij hopen, dat die ondervinding voor ons niet verloren zal gaan, en wij dus niet nogmaals bij Belgie een 6tal jaren ten achter zullen blijven staan.

Bij de oprigting op dit oogenblik van gezondheidscommissiën door het geheele land, doch afgescheiden van eene geheele regeling der geneeskundige zaken, zou dit het geval zijn; bij de oprigting van eene enkele in eene stad als Rotterdam, blijven wij nog veel verder ten achter. Wij hebben ons echter voor meer nog te wachten. Die oprigting is eene greep in de hervorming eener zeer gewigtige zaak, die gevaarlijk kan worden, wanneer zij de grondiger hervorming, die geëischt wordt, in den weg stond, en deze zou kunnen doen praejudiciëren.

(*Wordt vervolgd.*)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

IETS OVER HET PATHOLOGISCH WEZEN EN DE DIAGNOSTISCHE BETEEKENIS VAN DEN FLUOR ALBUS OF DER LEUCORRHOEA. — Onder de vele duistere en onbestemde hoofdstukken der ziektekunde mogen voorzeker ook wel die worden genoemd, welke handelen over het pathologisch wezen der leucorrhoe. Dr. W. TYLER SMITH gaf deswegens belangrijke mededeelingen in eenige opvolgende stukken van The Lancet (April, Mei, Junij, Julij 1853) als gedeelte zijner gehoudene *Lectures on the Diseases of Women*. — Zij bevatten vele nieuwe opmerkingen betrekkelijk het wezen der leucorrhoe, hoofdzakelijk ontleend aan eigen naauwkeurig objectief onderzoek, zoodat wij het een nuttigen arbeid gelooven, daaraan uitgebreide bekendheid te geven. Moge het bevorderlijk kunnen zijn, aan juistere kennis en meer doelmatige geneeskundige verpleging der genoemde aandoening, die zóo ontstemmend op het normaal physisch en psychisch leven ingrijpt van vrouwelijke individuën.

SMITH onderzocht vooraf aard en wezen der afscheidingen van de vaginale en cervico-uterinale vlakte in physiologischen toestand dezer deelen, en ontleent aan de kennis hiervan de vruchtbare waarneming hunner pathologische verschijnselen. Alzóo vangt hij aan met het bespreken der vettige stof, die men meestal vindt tusschen de groote en kleine schaamlippen en die van doordringenden reuk is en zure reactie vertoont. Hij doet opmerken, dat somtijds hier ter plaatse eene overvloedige afscheiding plaats heeft gedurende de geslachtelijke vereeniging. Mikroskopisch vond hij in gezegde stoffen de volgende elementen: plasma en plaveiselepithelium en meent alzóo, dat de daar ter plaatse aangenomene slijmkliertjes niet bestaan. De physiologische afscheiding der vagina is nimmer overvloedig en slechts genoeg om de vaginale vlakte glibberig te houden. Zij doet zich voor als eene melkachtige vloeistof, die klonters bevat, en bestaat mikroskopisch uit halfdoorschijnend plasma en plaveisel-epithelium. In volkomen gezonden toestand vond Schr. meest altijd volkomen ontwikkeld epithelium, bij geïrriteerde toestanden echter der vaginale vlakte, epitheliale cellen in alle stadiën van ontwikkeling. Het mucus-plasma nu der vaginale vlakte is gelijk aan dat der cervix uteri, doch minder taai en kleverig.

De zure reactie der vaginale afscheiding, waardoor zij spoedig coaguleert en kleverig wordt (door stolling van het albumen), is steeds verhoogd bij irritatie dezer vlakte, hetwelk, in verband gebragt met DONNÉ's opmerking, dat spermatozoën in de gewone mucus vaginalis langen tijd hunne vitaliteit behouden, doch bij verhoogde zure reactie haar spoedig verliezen, wijst op een waarschijnlijk verband tusschen blennorrhoea vaginae en steriliteit. Eene tweede opmerking van DONNÉ, dat afscheidingen van met plaveisel-epithelium bedekte vlakten steeds *zuur*, de met cylinderepithelium bekleedde steeds *alcalisch* reageren, vond Schr. ook bevestigd wat de secretiën betreft der vagina en van de cervix uteri, waarvan de eerste steeds zure, de laatste steeds alcalische reactie vertoonde. Wat nu de vaginale afscheiding verder aangaat, zoo is deze meestal onder verschillende physiologische verhoudingen dezelfde en vertoont alleen verhoogde zure reactie gedurende de zwangerschap; wat echter de afscheiding betreft der canalis cervicis, deze is aan verschillende wijzigingen onderworpen bij menstruatie, graviditeit, partus en puerperium.

In onbezwangerden staat en bij volkomen gezonden toestand der cervix uteri, heeft vandaar geene of slechts geringe uitvloeijing plaats in de vagina; doch, wanneer men de labia uteri van elkander voert, vindt men de cervicale holte opgevuld met een eigenaardige, taaije, doorschijnende slijm, die den doorgang van de vagina tot de baarmoederholte afsluit. Deze taaije slijm-

prop nu wordt bij elke catameniale periode door het uit de uterus afvloeijend bloed losgemaakt en weggespoeld, waarna zij binnen weinige dagen weder op nieuw is gevormd. De periodische verrigting van de glandulae cervicis schijnt dus hierin te bestaan om bij niet-zwangere, elke maand een taaijen slijmprop te vormen. Mikroskopisch onderzocht vindt men, dat hij bestaat uit tallooze *slijmbollen*, als ingesnoerd in een zeer taai plasma liggende. Met den aanvang der zwangerschap echter, waarbij in den regel de menstruatie ophoudt, blijft genoemde slijmprop in de cervicale holte bij voortduring aanwezig tot aan het begin der baring.

De plaatsgrijpende vormveranderingen van het ostium bij graviditeit wijzigen dan ook den vorm van den slijmprop. De muceuse prop bij graviditeit is echter digter dan de gedurende de perioden der menstruatie gevormde, en wit-opaak aan zijn onderste, helder en doorschijnend aan zijn bovenste gedeelte. Dit laatste bestaat geheel uit slijmbollen en taai plasma, het eerste uit deze zelfde elementen, doch met eene bijgemengde aanzienlijke hoeveelheid plaveisel-epithelium (van het ostium en de vagina). Het bovenste gedeelte reageert alcalisch, het onderste zuur en het is zoowel door coagulatie van het albumen als door het bijgemengd epithelium, dat het onderste gedeelte zoo wit-opaak zich vertoont. Dit laatstgenoemde witte en opake gedeelte bestaat, volgens Schr., alleen bij graviditeit en wordt alzoo een gewigtig diagnosticum voor twijfelachtige zwangerschap.

De slijmprop der cervicale holte, gedurende den ganschen duur der graviditeit aanwezig, wordt bij den aanvang der baring uitgestooten, onder den vorm van dikke, taaije, met bloed vermengde draderige slijm. Door de verwijding van het ostium, zoowel als ook door de afscheiding eener dunnere mucus als gewoonlijk van de klieren der cervix, heeft de losmaking van den prop plaats. Bij den aanvang der baring is de afscheiding nog altijd wit en opaak door het zuur der vaginale secretie, later echter wordt zij helder en doorschijnend en eiwitaardig. Mikroskopisch bestaat zij uit *slijmcellen* met epithelium vermengd. De genoemde afscheiding nu is sterk alcalisch, zoodat daardoor allengs de zure reactie der vagina wordt veranderd; gedurende de partus en het puerperium reageert dan ook de vlakte der laatste evenzoo alcalisch.

Na den afloop eener normale partus gaan de cervicaalklieren voort met genoemde slijmafscheiding en vormen grootendeels den lochiaalvloed. Deze physiologische verrigting nu der cervix uteri bij baring en puerperium is analoog aan die bij de gewone leucorrhoe.

Vroeger hield men deze afscheiding hoofdzakelijk voor eene vaginale en het niet opmerken van de verschillende reactie der cervicale en vaginale secretie en van hare verschillende mikroskopische elementen, zijn oorzaak geweest van de verwarring en duisterheid, die er nog altijd op dit punt bestaat [1]).

Naar aanleiding van het voorafgaande, onderscheidt Schr. drie verschillende soorten van leucorrhoe, en wel de *cervicale* of *muceuse*, de *vaginale* of *epitheliale* en de uit deze beiden gemengde. Bij de eerste is het klier-apparaat der portio cervicalis uteri de bron der afscheiding. Zij is eene verhoogde afscheiding daar ter plaatse, waarbij in plaats van het periodisch vormen van den slijmprop (na elke catameniale periode) de afscheiding nu aanhoudend voortgaat. In het eerste tijdperk dezer leucorrhoe vindt men eene buitengewone hoeveelheid slijmbollen, vetdruppels en gedeelten van epithelium, allen tusschen een taai alcalisch reagerend plasma als ingesnoerd. Deze taaije mucus bedekt het gansche ostium of hangt daaruit in de vagina neder; soms ook is het ostium bedekt met taaije klonterige slijmmassa's. De aanwezigheid van vet in deze secretie is constant, terwijl het bijgemengd plaveisel-epithelium (dat van de uitwendige vlakte der cervix afstamt) slechts toevallig is. Bij de genoemde leucorrhoe kan men met speculum en korentang eene taaije kleverige slijm uit het ostium trekken, terwijl men om de portio uteri cervicalis als ook aan de plooijen der vagina meestal strengen van korrelige slijmmassa's vindt, die niets anders zijn dan het secretum cervicis uteri, door het zuur der vaginale afscheiding gecoaguleerd. In latere tijdperken dezer leucorrhoe zijn bij de reeds genoemde elementen ook nog bloedbollen gemengd; somtijds ook is de afscheiding hoofdzakelijk bloederig, zoodat men haar voor metrorrhagie zoude kunnen houden. Onder sommige invloeden, bijv. door gemoedsaandoeningen, zag Schr. somtijds de cervicale secretie eensklaps bovenmatig vermeerderd.

De vaginale of epitheliale leucorrhoe heeft haren zetel en oorsprong in de vagina en aan de uitwendige vlakte der portio vaginalis uteri.

Bij de zuivere vaginale leucorrhoe vindt men geen secretum der cervicale holte bijgemengd en vertoont de uitgescheidene zoogenaamde mucus slechts epithelium (plaveisel) en muceus plasma. Somtijds is hierbij de secretie in de cervix volkomen onderdrukt en voelt het ostium drooger aan dan gewoonlijk; in andere gevallen echter scheidt ook de cervix overvloedig af, waardoor dan de uit vaginale en cervicale afscheiding gemengde leucorrhoe ontstaat. Bij lang bestaan hebbende gevallen van vaginale leucorrhoe, vindt men het secretum met etterbollen vermengd, waardoor hare differentiële diagnose wordt bemoeijelijkt; het uiterlijk aanzien echter der vagina zelve heft daarbij meestal den twijfel op.

Buiten de genoemde vormen van fluor albus, nam Schr. nog eene andere afscheiding waar der vagina, die opmerking verdient: namelijk de afstooting van geheele stukken epitheliumvlies, analoog aan het desquamatieproces der scarlatina. Men ziet daarbij hier en daar op de vagina witte plekken, bestaande uit verdikt epi-

[1]) Zelfs bij KIWISCH VON ROTTERAU (Verg. *Klinische Vorträge.* 1854. 1 Bd. p. 294), waar de behandeling van het hoofdstuk der leucorrhoe even duister en onbestemd is als bij andere schrijvers. Beter nog is dit hoofdstuk behandeld bij BUSCH *Geschlechtskrankheiten des Weibes*, 3e Bd. p. 272 en 755. Rd.

thelium. Deze toestand gaat gepaard met vaginale leucorrhoe en vond Schr. steeds het sterkst ontwikkeld bij zwangeren.

Dikwerf is de cervicale en soms ook de vaginale leucorrhoe vergezeld van amenorrhoe, menorrhagie of dysmenorrhoe. Bij de eerste is de oorzaak anaemie en wordt zij veelal vergezeld door de verschijnselen der chlorosis, de tweede heeft evenzoo anaemie en chlorosis als opvolgenden toestand. Zeldzaam zag Schr. amenorrhoe door vaginale leucorrhoe vergezeld, terwijl daar, waar zij hierbij aanwezig was, de leucorrhoe hoofdzakelijk zetelde aan het ostium en de buitenvlakte der cervix. Dysmenorrhoe zag bij somtijds met leucorrhoe gepaard bij hysterische voorwerpen.

Ook nam hij gevallen waar van cervicale leucorrhoe met membraneuse menstruatie; de leucorrhoe had hier periodisch tusschen de catamenia plaats, terwijl bij elke catameniale periode zich vliesachtige vormsels ontlastten. De menstruatie was nu eens pijnlijk dan weder niet; die echter, welke de vaginale leucorrhoe vergezelde, was steeds pijnlijk. Enkele gevallen slechts van vaginale leucorrhoe, vergezeld van dysmenorrhoe, zag Schr., waarbij volstrekt geene cervicale secretie werd waargenomen. Overigens, zegt hij, moet men de leucorrhoea cervicis sanguinolenta wel onderscheiden van met leucorrhoe gepaard gaande ware menorrhagie, en vele gevallen van zoogenaamde menstruatie bij graviditeit, gelooft hij slechts bloederige afscheiding der cervix te zijn. Eindelijk wordt nog de vicariërende leucorrhoe besproken, die periodiek intreedt en de catamenia vervangt. Men heeft deze steeds gehouden voor muceuse of lymphatische afscheiding van den fundus uteri (ASTRUC, DEWEES, WHITEHEAD, ASHWELL). Eigene waarneming heeft Schr. geleerd, dat het slechts periodische cervicale leucorrhoeën zijn; vaginale leucorrhoe zag bij nimmer periodisch. Hiermede eindigt Schr. zijne eerste mededeelingen, betrekkelijk het verschillend pathologisch wezen van den fluor albus, verder spreekt hij ook nog over de opvolgende toestanden van dit lijden en over de diagnostische beteekenis der leucorrhoe. Wij zullen daarop bij eene volgende gelegenheid welligt terugkomen.

(*Wordt vervolgd.*)

BEHANDELING DER LARYNGITIS MET INADEMING VAN ARGENTUM NITRICUM IN POEDERVORM. — Naar men vrij algemeen weet wordt de lapis infernalis reeds langen tijd hetzij in substantie, hetzij in meer of minder sterke oplossingen plaatselijk tegen ziekten van het slijmvlies en vooral tegen zijne ontstekingen met uitnemend goed gevolg aangewend. Minder algemeen is de plaatselijke aanwending van het argent. nitr. bij ontsteking der larynx toegepast. In n°. 21 der Deutsche Kliniek van 1853 heeft reeds Dr. SÄMANN hierover gesproken en daarbij breedvoerig aangetoond, met hoe vele moeijelijkheden het inspuiten eener oplossing van argent. nitr. in het strottenhoofd gepaard gaat. Ook het toucheren van het slijmvlies der larynx met een sponsje in eene oplossing van helschen steen gedoopt en aan een staafje bevestigd, is even onzeker en lastig. Nimmer kwam de oplossing in de larynx, maar altijd in de pharynx en aan het verhemelte. EBERT, arts in de Charité te Berlijn, verzekert, dat hij zich op lijken van twee aan croup overleden kinderen, waarbij men zeide de larynx op deze wijze te hebben getoucheerd, overtuigd heeft, dat de larynx niet het allerminst was geraakt. Zelfs op lijken vond EBERT het inbrengen eener oplossing van argentum nitricum in de larynx hoogst moeijelijk. Van veel belang is het derhalve, wanneer men langs andere wegen dit zoo goed werkend middel in de larynx zou kunnen brengen. Een ieder weet, hoe dikwijls stof, snuif enz. bij eene onbedachte, sterke inademing in de larynx kan komen en zoo doende een prikkelend gevoel en een sterke hoest kan verwekken. Voor de praxis heeft TROUSSEAU het eerst van deze opmerking gebruik gemaakt, door gepulveriseerd argentum nitricum bij laryngitis te laten inademen. Volgens Dr. SÄMANN heeft Prof. BUROW te Koningsbergen deze wijze van handelen nog meer gecultiveerd. Hij liet 3 grein argentum nitricum met dr. j. sacchari lactis mengen, en dagelijks eene hoeveelheid van dit poeder, zoo veel er in het vlakke gootje van een stalen pen kan liggen, inademen. Hierdoor werden binnen eenige weken onderscheiden gevallen van langdurige laryngitis met bijna volslagen aphonie zóodanig genezen, dat de klank der stem terugkeerde en de patiënten weder even als vroeger konden zingen, hetgeen zij sinds lang niet hadden kunnen doen. Prof. BUROW ondervond echter, dat vele personen zeer ongeschikt inademden en in stede van inteademen het poeder wegbliezen, eene zwarigheid, die hij door het uitvinden van een werktuig uit eene tweebeenige glazen buis bestaande, wier einde door ventilen zóo gesloten zijn, dat bij de inspiratie van den zieken het poeder, dat in het éene been is, niet weggeblazen kan worden, terwijl het bij de inspiratie ingeademd moet worden. In het geciteerde n°. der *Deutsche Kliniek* is dit werktuig nader beschreven.

Dr. EBERT heeft sinds die mededeeling van SÄMANN veelvuldig gebruik gemaakt van deze inademingen met een buitengewoon goed gevolg. In de toepassing was hij echter veel eenvoudiger, gaande daarbij op de volgende wijze te werk. Hij nam ook een mengsel van drie grein argentum nitricum en éene drachma saccharum lactis. Het poeder wordt, vooral wanneer het niet goed voor het licht bewaard wordt, telkens zwarter, waardoor echter de werking niet wordt benadeeld. Het argentum nitricum blijft echter steeds goed in de melksuiker verdeeld liggen. Met dit poeder nu vulde EBERT het gootje van eene gewone stalen pen en deed dit in eene aan beide zijden opene schacht van eene gewone ganzenpen. Deze schacht wordt tot op de helft in den mond van den lijder gevoerd, zoodat de stalen pen op den wortel der tong komt te liggen. De zieke sluit nu zijne lippen naauwkeurig om de schacht, men houdt hem den neus toe en laat hem nu snel en krachtig de lucht door de schacht opslorpen. Bij de eerste maal mislukte de proef gewoonlijk, maar reeds bij de tweede en derde maal, verkondigden eenige hoestvlagen

en een gevoel van kitteling in de larynx, dat het poeder inderdaad in de larynx was gekomen. Weldra gelukte het volkomen en konde de lijders zelve het middel appliceren. Tot dusver had EBERT slechts gelegenheid bij ontstekingachtige ziekten der larynx dit middel aan te wenden, en bewijst het goede gevolg door 12 gevallen, door hem in de Charité te Berlijn waargenomen. (*Annalen des Charité-Krankenhauses zu Berlin*, V. 1. S. 89.)

ACONITUM. — Aan het slot van een uitvoerig opstel over aconitum, beschouwd uit een pharmacognostisch, toxicologisch en pharmacologisch oogpunt, door Prof. SCHROFF in het *Prager V. Jahrschrift* II. 1854 medegedeeld, lezen wij de volgende conclusiën. 1. Voor de pharmacognosten en pharmacologen is het voldoende alle blaauwbloeijende monnikskapsoorten tot 2 hoofdsoorten terug te brengen, namelijk tot *Aconitum Napellus* L. en *Aconitum variegatum* L. met inbegrip van *Aconitum Cammarum* L. 2. De planten, die tot *Acon. Napellus* L. met de ondergeschikte soorten behooren, zijn in alle hare deelen veel werkzamer, dan die, welke tot *Acon. variegatum* behooren. Dit geldt zoowel van de in het wild groeijende, op zeer verschillende plaatsen voorkomende, als van de gekweekte planten. De in het wild groeijende planten, zoowel van de eene als van de andere hoofdsoort van de monnikskap, bevatten meer werkzame bestanddeelen dan de gekweekte planten. Vooral is de in de tuinen gekweekte, door REICHENBACH met den naam van *Aconitum Stoerkianum* bestempelde plant zeer weinig werkzaam, zoo als reeds de met de zintuigen waar te nemen eigenschappen der versche en der gedroogde plant, meer nog de daarmede in het werk gestelde physiologische proefnemingen buiten allen twijfel stellen. 4. De werkzame bestanddeelen zijn wel is waar over de geheele plant verdeeld, echter is de wortel, zoowel de jonge als de oude, van alle deelen verreweg het werkzaamst: daarop volgt het kruid vóór den bloeitijd: het zwakst van werkzaamheid zijn de zaden. 5. Het kruid is kort vóor het bloeijen werkzamer dan in lateren tijd; echter overtreft dan nog de wortel hetzelve minstens 6 maal in werkzaamheid. 6. Zorgvuldig gedroogd en voor het toetreden van vochtige lucht beschermd, blijft het kruid, dat er levendig groen moet uitzien, zeer lang werkzaam. Een in vochtigen toestand verzameld, wankleurig uitziend kruid verliest veel van zijne werkzaamheid. 7. Het uit het versch uitgeperste sap door indikking bereide extract is veel minder werkzaam, dan het alcoholische extract, dat alle werkzame deelen der plant bevat. Men kan aannemen dat het waterig extract zich tot het alcoholische verhoudt als 1:4. 8. Het aconitine is de drager der narcotische eigenschappen van de monnikskap. Bovendien bezit zij nog een scherp, tot hiertoe niet afzonderlijk daargesteld beginsel, dat, wanneer het in genoegzame hoeveelheid inwerkt, eene uitgebreide gastro-enteritis kan veroorzaken. De monnikskap bekleedt daarom te regt eene plaats onder de narkotisch-scherpe geneesmiddelen en vergiften. 9. De monnikskap in het algemeen, en het daarin aanwezige aconitine in het bijzonder, veroorzaken zoowel bij uitwendige aanwending op het oog, alsook inwendig in genoegzame hoeveelheid toegediend, verwijding der pupil, hetgeen in tegenspraak is met de algemeen bij de pharmacologen heerschende meening. 10. De monnikskap, zoowel als het aconitine vertoonen, inwendig gebruikt, eene specifieke werking op den n. trigeminus, daar zij in het verloop van de tot deze zenuw toebehoorende gevoelstakken, eigenaardige meest pijnlijke gewaarwordingen te voorschijn riepen. 11. Zoowel de monnikskap als het aconitine bewerken in genoegzame hoeveelheid toegediend bij gezonde menschen en bij konijnen eene buitengewoon vermeerderde urinesecretie. 12. De monnikskap, zoowel als het aconitine werken bij uitstek deprimerend op de werking van het hart en van de bloedvaten, hetzij onmiddelijk, of na een voorafgegaan, kort tijdsverloop, waarin de werking van het hart versneld is. Deze werking is aanhoudende en verschilt dus hierin van die van het atropine en daturine, welke, in eenigzins groote gift genomen, even als de planten, waarin zij voorkomen, eene spoedige toename van de polsfrequentie verre boven den normalen toestand te voorschijn roepen, nadat eene korten tijd durende vermindering was voorafgegaan.

VERHOUDING VAN DE SUIKER TOT HET VET IN DE LEVER. — In de *Physiological Society* te Londen heeft onlangs Dr. GIBBS eenige nasporingen medegedeeld, betreffende de verhouding die tusschen het vetgehalte van de lever bij menschen en sommige diersoorten, en de daarin aanwezige suiker bestaat. Uit eene reeks van proefnemingen, die hij van 1849 tot 1852 met levers van vogels en sommige zoogdieren had in het werk gesteld, vond hij dat in die, welke veel vet bezaten, standvastig eene grootere hoeveelheid suiker aanwezig was dan in die, waarin weinig of geen vet scheen voor te komen. Zoo kon onder de zoogdieren, bij honden en schapen, wier levers geene bijzondere kenmerken vertoonen, de tegenwoordigheid van suiker aangetoond worden, doch slechts in uiterst geringe hoeveelheid, wanneer men haar vergeleek met die, welke bij zeehonden werd aangetroffen, waarvan de levers geheel met vet zijn opgevuld en eene zeer groote hoeveelheid suiker bevatten. Onder de vogels werd in de levers van de palmipedes en de grallae, die bij de meeste species veel vet bevatten, eene veel grootere hoeveelheid suiker gevonden dan bij de hoenders, die zich door het geringe vetgehalte van de lever onderscheiden. Om deze uitkomsten op den mensch toe te passen, stelde G. eene vergelijking in het werk van de hoeveelheid suiker van gezonde levers en die van zoogenoemde vetlevers, zoo als dikwijls bij phthisis pulmonalis voorkomen, en zijne onderzoekingen bewezen ten duidelijkste, dat de rijkdom aan suiker van de vetlever, dien van de normale lever verre overtrof. Deze onderzoekingen werden in vele gevallen herhaald en leverden steeds dezelfde uitkomsten op.

ZIGTBARE BEWEGING DER SPIERVEZELS. — SCHULTZ-SCHULTZENSTEIN heeft in de vorige maand in eene voorloopige mededeeling aan de Académie des Sciences bekend gemaakt, dat het hem gelukt is eene zigtbare beweging der spiervezelen waar te nemen, die zonder eenige opwekking plaats heeft en geheel openbaart wat er bij de spierbewegingen van het levend organisme geschiedt. Hij bepaalt zich tot de beschrijving van het verschijnsel, zoo als het zich bij de insecten voordoet. Wanneer men de poot eener levendige vlieg (*musca domestica*) afscheurt, zoodanig, dat eene geleding in haar midden wordt afgebroken, trekt men met het afgescheurd gedeelte tevens de middenpees mede, voorzien van spiervezelen, die van de geleding zijn losgemaakt. Wanneer men dit vezelbundeltje bij eene middelmatige vergrooting in een droppel water waarneemt, vertoont het eene wormsgewijze of peristaltische beweging en te gelijker tijd eene afwisselende active verkorting en verlenging. Men ziet dat deze beweging niet voortgebragt wordt door het dwars gestreept omhulsel, doch door de fibrillen, die zich in dit omhulsel bevinden en de overlangsche strepen der vezelen teweeg brengen. Deze verplaatsen zich gedurende de beweging naar het omhulsel toe, even als dit de darmen naar de huid van een doorschijnenden worm doen. S. zegt weldra eene uitvoerige beschrijving van dit verschijnsel te zullen bekend maken in een werk, dat den titel zal dragen van: *Die Verjüngung im Thierreich* en handelen zal over onderwerpen van algemeene zoölogie.

VERSLAGEN.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

Eerste Sectie.

Vergadering van 26 Januarij. — Prof. TILANUS brengt een praeparaat van *anus praeternaturalis* ter tafel, welke 3 jaren bestaan had bij een 69jarigen man na eene beklemde darmnetbreuk in de regterlies. Het voorgevallen darmgedeelte bevindt zich op 4 duim afstand van het coecum. Het boveneinde daarvan mondt met eene opening van den omvang eener schrijfpen, in de huid van den buik uit en is daarmede naauw vergroeid, het mesenterium is in den omtrek verdikt, het buikvlies dof en door vaatinjectie roodachtig gekleurd: de opening van het onderst uiteinde is geheel gesloten. Vandaar af zet de darm zich als een naauw kanaal, dat met taaije slijm is opgevuld tot aan het coecum voort. Het geheele vernaauwde, dikke darmkanaal bevat eene graauwachtig gele brij, die in het bovenste gedeelte meer dan vloeibaar, lager vrij consistent is. In deze brijachtige stof zag men onder het mikroskoop vetkorrels en groote vetdruppels, enkele epitheliumcellen en vormlooze bruinachtig gekleurde ligchamen. Een later in het werk gesteld scheikundig onderzoek leerde de afwezigheid van gal-bestanddeelen, zoodat men meer regt had deze stof voor een secretum van den darmwand te houden dan voor eigenlijke faecaalstoffen, die men bovendien ook in meer ingedikten toestand, of zelfs als concrementen zou hebben aangetroffen, wanneer zij van vóór 3 jaren in de darmen waren bewaard gebleven.

Behalve eene mededeeling van Dr. GILDEMEESTER over de jongste onderzoekingen van MECKEL, betreffende de corpora amylacea, werd nog door Dr. EEEMAN verhaald dat hij den kop eener taenia onderzoekende, die met *kousso* was afgedreven, daaraan in plaats van den volledigen hakenkrans, slechts ééne haak had aangetroffen. De plaatsen, waar de overige haken hadden moeten zitten, waren echter door donkere omtrekken van eene fijnkorrelige massa aangeduid. Bij opperde de vraag of men hier welligt aan zekere ontwikkelingstijdperken van het dier moest denken, waarbij op gezette tijden de haken afvielen, en herinnerde aan het door KÜCHENMEISTER beschreven vervellingsproces bij lintwormen.

Vergadering van 9 Februarij. — Prof. SURINGAR vertoont een geval van abscessus cerebri, dat op bladz. 63 van dit Weekblad reeds nader beschreven is. Daarna vestigde hij de aandacht op eene *acute atrophie van de lever*, die voorgekomen was bij eene 37jarige vrouw. De patiente had vroeger 3 kinderen ter wereld gebragt en bevond zich, toen zij in het Gasthuis kwam, in de 6de maand harer 4de zwangerschap. Zij was vijf dagen ziek geweest, toen zij opgenomen werd, en overleed reeds na slechts 6 uren te zijn verpleegd. Groote armoede en veel verdriet waren hare ongesteldheid voorafgegaan. Op den tweeden dag der ziekte was zij, na nog kort te voren zich vrij wel gevoeld en eetlust gehad te hebben, plotseling dof en stil, en eindelijk geheel bewusteloos geworden; ondertusschen werd de huid allengs geel gekleurd. De bewustelooze toestand duurde voort toen zij in het Gasthuis werd opgenomen; de huid was vuil geel van kleur, de ledematen koel, de ademhaling versneld, de pols klein, de tong droog, de pupillen wijd, gevoelig voor den indruk van het licht. Bij de lijkopening vond men het bloed overal dun vloeibaar, alleen in het regter hart was een slap coagulum. De milt was vrij groot, tot eene chocoladebruine pap verweekt. De hersenen waren tamelijk bloedrijk, met eenig serum onder de arachnoïdea en in de holten, de longen bloedrijk, het hart week en slap. De lever is geatrophiëerd, vooral in de dikte-doormeting en daardoor plat van vorm geworden; zij is slap van consistentie en laat zich gemakkelijk in alle rigtingen plooijen. De capsula is eenigzins gerimpeld. De regter kwab is op de doorsnede vuil bruin van kleur en week, de linker donker geel: het korrelig voorkomen van het weefsel is geheel verloren gegaan, de vaten zijn rijkelijk met bloed opgevuld. Onder het mikroskoop kon men geene levercellen vinden, en zag men bijna niets dan vetkogeltjes. De galblaas is met groene gal gevuld. De in de pisblaas aanwezige urine was zeer donker van kleur; ook het parenchyma van de baarmoeder vertoonde eene gele kleur.

Dr. LEHMANN verhaalt onlangs eene 30jarige primipara verlost te hebben, die zich in het laatste tijdperk van

phthisis tuberculosa bevond en 12 uren na hare bevalling plotseling overleed. Het kind was niet voldragen en kon gerekend worden naauwelijks op het einde der 8ste maand gekomen te zijn; in de eerste 24 uren ademde en schreeuwde het echter zeer goed, werd daarop allengs cyanotisch en nadat de ademhalingsbewegingen kort geworden waren, volgde de dood in 24 uren. Bij de sectie vond men volkomen atelectase der longen, hare cellen met vetrijke epitheliumcellen gevuld, doch zonder lucht; daarbij waren deze organen vrij bloedrijk. Dit is het 4de geval, waar Spr. volkomene atelectasis gevonden heeft bij kinderen, die van 24—36 uren geleefd hadden: zij waren echter altijd onvoldragen. Bovendien bestond in het besproken geval eene hoefijzervormige nier, welke gevormd werd door eene smalle brug, die beide nieren verbond. Eindelijk vertoont dezelfde Spr. eene placenta, die behoord had tot eene 7 maandsche, dood ter wereld gekomene vrucht, waarvan de moeder aan m. Brightii met waterzucht lijdende was. Zij bleek op de doorsnede, vooral naar de baarmoederlijke oppervlakte toe, met licht gele, vaste massa's van de grootte eener erwt en meer, doorzaaid en ook hier en daar met versche extravasaten voorzien te zijn. Genoemde massa's hebben zich zonder twijfel door metamorphose van uitgestort bloed gevormd.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PARIJS. — Wij ontleenen het volgende uit het verslag van den directeur van den openbaren onderstand, betreffende de dienst van de gestichten voor de krankzinnigen in Frankrijk. Op den 1sten Januarij 1801 telde men in geheel Frankrijk slechts 550 krankzinnigen, op den 31sten December 1852 telde men 3182. Van 1 Januarij 1801 tot 31 December 1806 had men opgenomen 946 krankzinnigen; van 1806—1810, 1219; van 1811—1815, 1583; van 1816—1820, 1757; in 1821, 2392; van 1822—1824, 2490; van 1825—1827, 2672; van 1828—1830, 2506; van 1831—1833, 2630; van 1834—1836, 2358; van 1837—1841, 2306; van 1842—1846, 2438; van 1847—1851, 2888; in 1852, 3061. Sedert 1801 is het middengetal der opname voor de mannen jaarlijks 393, voor de vrouwen 512. Het middengetal der ontslagen mannen was 217, dat der ontslagene vrouwen 282. De gemiddelde sterfte bedroeg voor de mannen 159, voor de vrouwen 203. Ter waardeering dezer cijfers verdient echter te worden opgemerkt, dat men in de eerste jaren dezer eeuw op verre na de krankzinnigen niet zóo zorgvuldig naging als tegenwoordig. De Wet van 30 Junij 1838 heeft zeer weldadig hierop gewerkt. Tegenwoordig overlijden drie malen meer krankzinnigen dan in 1801, maar daarentegen is de opname vijf malen grooter geworden en zijn er zeven maal meer ontslagen. — Een constant verschijnsel is de erfelijkheid. Men ziet niet zelden in een en hetzelfde gesticht vader en zoon, de moeder en hare dochters. Op den 1sten Januarij 1852 bestonden in de gestichten der Seine 3061 krankzinnigen, opgenomen in dit jaar 1527, totaal 4588. Ontslagen zijn 849, 557 zijn overleden. Op den 31sten December 1853 bleven er 3482 lijders, dus met eene vermeerdering van 121 personen in vergelijking met het vorige jaar. De verhouding der bevolking van het departement der Seine tot de krankzinnigen toont aan, dat van de 1000 inw. 2,37 krankzinnigen zijn. In 1842 was de duur van het verblijf der krankzinnigen in Bicêtre en in de Salpêtrière voor de mannen 1 jaar, 7 maanden, 27 dagen; voor de vrouwen 2 jaren, 6 maanden, 7 dagen. In 1852 was dit voor de mannen 1 jaar, 1 maand, 8 dagen; voor de vrouwen 1 jaar, 7 maanden, 4 dagen. Het verblijf der vrouwen is altijd veel langduriger dan dat der mannen.

Onder de 1509 admissies in 1852 waren 703 mannen, 806 vrouwen; 313 ongehuwde mannen, 363 ongehuwde vrouwen; 298 gehuwde mannen, 294 gehuwde vrouwen, 49 weduwnaars, 149 weduwen. Onder de 1509 waren 1333 krankzinnigen, 75 idioten, 77 epileptici. Recidiven kwamen 199 malen voor, dus 13,19 op de honderd, waarvan reeds in het eerste jaar na hun ontslag 116, in het tweede jaar 30; in het derde 15; in het vierde 17; in het vijfde 4 en één recidive na 15 jaren. Onder de beroepen merkte men op, dat de industriële het grootst getal, 30,09 op de 100 gaven, het minst van allen (voor Parijs altijd) de landbouwende 1,72 op 100. De verpleegdagen in de twee gestichten beliepen in 1853 767,460; in 1852 776,389. De onkosten beliepen in 1852 1,458,482 fr. 78 c.; in 1844 was dit slechts 1,299,299 fr. 89 c. De verplegingskosten per dag bedroeg voor een man 1 fr. 50 c., voor eene vrouw 1 fr. 20 c. In 1851 was dit 1 fr. 70 c. voor een man, 1 fr. 30 c. voor eene vrouw. Van de 100 admissies te Parijs kwamen 12,06 van het platteland. Het totale cijfer der krankzinnigen in het departement der Seine, die òf te Parijs òf in andere departementen worden verpleegd, bedroeg 1780 mannen, 2515 vrouwen, te zamen 4295. De verhouding der genezene mannen was 14,61 op 1000, voor de vrouwen 11,77, voor de beide sexes 12,94 of één herstel op 7,72 krankzinnigen, een cijfer, dat gunstig zoude afsteken bij den vreemde; terwijl men tevens wel moest bedenken, dat allerlei soorten zijn tezamen geworpen en dat men, om de juiste verhouding te kennen, een verschil tusschen de onderscheiden soorten moest maken, benevens de onherstelbare en herstelbare gevallen. Van de 462 overleden in de gestichten van het departement der Seine waren 2 zelfmoorden, 422 waren krankzinnigen, 14 idioten, 26 epileptici. De paralyse is de meest voorkomende oorzaak van dood. Daarop volgen de ontstekingen, meningitis 74, encephalitis 19, congesties voor de hersenen 16, pneumonie 27. Epilepsie gaf 25 sterfgevallen, tuberculose 15, apoplexie 14. Men merkt de meeste gevallen van krankzinnigheid op den ouder-

dom van 30—60 jaren, het grootste cijfer van sterfte onder de epileptici van 30—40 jaren, de idioten van 24—30 jaren. Men zag nooit een epilepticus boven de 70 jaren leven, maar men zag wel krankzinnigen ouder dan 90 jaren worden. In de maand Mei zijn de meesten opgenomen, de minsten in de wintermaanden. De oorzaken zijn meestal hoogst moeijelijk juist op te geven. Physieke oorzaken werden 985 maal geteld: 457 mannen, 548 vrouwen; morele oorzaken 214: 40 mannen en 174 vrouwen; onbekende oorzaken 310. Onder de 1509 toelatingen telde men 367 maniaci, 235 dementes, 217 verlamden, 160 monomaniaci, 149 melancholici, 89 in staat van delirium opgenomen, 79 idioten. Van de 552 genezenen waren 166 maniaci, 85 in staat van delirium opgenomen, 73 melancholici, 69 monomaniaci en 54 dementes.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — In het verslag van den toestand der gemeente Rotterdam gedurende 1853 komt het volgende in het hoofdstuk medische politie voor over de algemeene gezondstoestand, opgemaakt door de plaatselijke geneeskundige commissie.

»In de maand Januarij werden ziekten van *catarrhalen* aard veelvuldig waargenomen. *Catarrhale aandoeningen* der luchtwegen heerschten het meest. Even als in de maand December van het voorgaande jaar, was ook in deze maand de algemeene sterfte zeer belangrijk en bedroeg 347.

Dit ziektekarakter werd in de maanden Februarij en Maart afgewisseld door ontstekingen inzonderheid der luchtwegen; daarbij werden enkele malen typheuse en tusschenpoozende koortsen waargenomen. Het aantal overledenen was in Februarij veel minder dan in Januarij en bedroeg 294, in Maart 20 minder en dus 274.

In April nam de geneigdheid tot ontstekingen toe, eveneens het getal typheuse koortsen, terwijl er ook vele beroerten werden waargenomen. De sterfte was matig, zijnde 247.

Hetzelfde ziektekarakter bleef in de maand Mei aanhouden: ofschoon minder dan in de voorgaande maanden, werden er echter voortdurend ontstekingachtige ziekten waargenomen, en terwijl de typheuse koortsen verminderden, namen de tusschenpoozende toe. Over het algemeen hadden de ziekten een spoedig en gunstig beloop.

Het getal overledenen was gering en bedroeg 234.

Ook in Junij waren typheuse en tusschenpoozende koortsen de meest heerschende ziekten. Evenwel vertoonden zich ook in deze maand meer dan in de vorige maanden catarrhale aandoeningen, vooral der buiksingewanden. Een sporadisch geval van Aziatische cholera, hetgeen doodelijk afliep, verdient vermelding. Overigens was de gezondheidstoestand vrij bevredigend, en leverde deze maand het geringste aantal sterfgevallen van dit jaar op, zijnde 209.

In Julij werden typheuse koortsen zeldzamer, terwijl de tusschenpoozende eenigzins toenamen.

De vormen van catarrhale aandoeningen op de slijmvliezen van de spijsverteringswerktuigen vermenigvuldigden zich, eveneens het cijfer. Bij de gewone diarrheën schaarden zich inlandsche cholera en dysenteria (*loop*). Over het algemeen waren ⅓ van alle voorkomende ziekten, van catarrhalen aard.

Het getal overledenen stond met dat van Mei gelijk, zijnde 234.

Als heerschende ziekte in de maand Augustus (welke maand over het algemeen een grooter cijfer opleverde dan in de maand Julij) zijn in de eerste plaats te noemen catharrhale aandoeningen en wel bepaaldelijk van het darmkanaal, vervolgens bloedvloeijingen, kinkhoest (die meer of minder gedurende het geheele jaar gezien was) en inlandsche cholera.

Op den 23 Augustus 1853 ontving de plaatselijke commissie van geneeskundig toevoorzigt berigt, dat op den 22sten een meisje van 17 jaren en een kind van 3 jaren door cholera asiatica waren aangetast geworpen, waarvan de eerste eenige uren daarna was overleden, en de laatste den volgenden dag aan de gevolgen, en dat op den 23sten geneeskundige hulp was ingeroepen voor eenen reizenden kermis-kunstenaar, insgelijks aan Aziatische cholera lijdende. Ofschoon men nog de hoop koesterde dat deze zoo zeer gevreesde ziekte zich slechts sporadisch vertoonen zoude, zoo werd men echter in die hoop te leurgesteld, daar zij binnen 14 dagen een epidemisch karakter verkreeg.

Mazelen en roodvonk werden in deze, gelijk alle vorige maanden slechts sporadisch waargenomen. Kinkhoest echter bijna epidemisch, althans veel menigvuldiger dan gedurende het gansche jaar. De algemeene sterfte was iets meer dan in Julij, zijnde 242; aan de gevolgen van Aziatische cholera werden er 33 overledenen bij den burgelijken stand aangegeven.

De Aziatische cholera in Augustus begonnen, nam in September schielijk tot eene vrij hevige epidemie toe, en klom het aantal der aangegevene gevallen op één dag tot 66.

Overigens werden er gedurende deze maand talrijke ziektegevallen waargenomen, waarbij de lijders klaagden over benaauwheid in de maagstreek, neiging tot braking en buikpijn, welke verschijnselen zeer spoedig en zonder verder gevolg herstelden, doch ook soms voorboden van Aziatsche cholera waren.

Tijdens het hevig heerschen der Aziatische cholera deden zich weinig andere ziektevormen op.

Deze maand leverde het grootste aantal sterfgevallen van het gansche jaar op, en wel het belangrijk getal van 973, waaronder 724 aan Aziatische cholera, terwijl er 280 geboorten werden aangegeven.

Ook in October bleef de cholera-epidemie nog heerschen en droeg ook het meerendeel der ziektegevallen nog het kenmerk van haren alles beheerschenden invloed. Bovendien vertoonden zich in October meer typheuse en tusschenpoozende koortsen, en bleef mede de kinkhoest onder de kinderen nog zijne offers eischen. De algemeene sterfte ofschoon belangrijk minder dan in de voorgaande maand (359) overtrof evenwel verreweg de geboorten (266).

Aan Aziatische cholera bezweken in deze maand 160 personen.

In November begon de cholera-epidemie langzamerhand te eindigen; over het algemeen verminderde het cijfer der catarrhale aandoeningen, en traden de koortsen wederom meer op den voorgrond. Daar naast kwamen ontstekingen en rheumatische ziekten het veelvuldigst voor. Het getal sterfgevallen stond in deze maand weder veel gunstiger dan in de maand October en bedroeg 250, waaronder 38 aan de gevolgen van cholera.

Nagenoeg hetzelfde ziektekarakter heerschte in December. Inzonderheid echter vertoonden zich ontstekingen en catarrhale aandoeningen van de luchtwegen.

De sterfte was in deze maand wederom grooter dan in de maand November zijnde 309; terwijl er slechts eene aangifte van eenen aan cholera overledene plaats had.

Het getal geborenen was 10 minder (299).

Uit dit verslag van het, gedurende het jaar 1853 in deze gemeente waargenomen ziektekarakter, blijkt:

1°. dat de Aziatische cholera gedurende de maanden September en October deze gemeente wederom belangrijk geteisterd heeft, en dat deze epidemie eenen zeer ongunstigen invloed op de sterfte heeft gehad, naardien het getal sterfgevallen 3972 bedroeg, waaronder 956 aan cholera en derhalve het getal geboorten (3642) verre overtrof;

2°. dat de gezondheidstoestand der ingezetenen overigens vrij bevredigend is geweest en vooral gedurende de maanden Augustus, November en December, dus kort voor het uitbreken en na het eindigen der cholera-epidemie, als wanneer er een buitengewoon gering aantal ziektegevallen werd waargenomen, bijzonder gunstig was.

— Wij lezen in eenige binnenlandsche dagbladen een berigt uit Leyden van 16 Mei: Men verneemt, dat door H.H. Curatoren der Leydsche Hoogeschool bij den gegemeenteraad van Leyden aanvrage is gedaan, om te mogen beschikken over het plein der kleine ruïne, ten einde langs het Rapenburg daarop te plaatsen een gebouw ten dienste van het onderwijs in de schei-, natuur- en ontleedkundige wetenschappen.

— Alhier hebben zich als geneesheeren nedergezet Drs. S. H. VAN DER MEER MOHR en W. BROES VAN HEEKEREN.

— 11 Mei is te Utrecht tot Chirurg. Doctor bevorder de Heer K. W. A. PETERS, Med. et. art. obst. Doctor te Hoorn; 13 Mei te Groningen tot Chir. Doctor bevorderd de Heer J. VEENHOVEN, Med. et art. Obst. Doctor te Hoogezand.

— Gedurende 1853 zijn door de Provinciale Geneeskundige Commissie te Utrecht geëxamineerd en bevorderd tot Vroedmeester de HH. P. R. VAN DUGTEREN, L. J. C. DE WILDT en J. L. DE JEEGER; tot Vroedvrouw Mej. J. VAN DER TAAREN geb. ISEGER, L. V. ACHTERBERG geb. MANNÉ; tot Apotheker de HH. C. N. FEHRMANN, J. P. G. KOK, G. VAN MERTEREN en J. VAN SELM; tot Droogist de Heer A. W. STERN. (*Rep.*)

— Tot Apotheker der 1ste klasse bij de landmagt, is benoemd den Heer J. VAN RIJN van Alkemade, Apotheker der 2de klasse.

— Bij koninklijk besluit van 13 dezer is de Officier van Gezondheid 2de klasse C. C. E. GRUELMANN bevorderd tot Officier van Gezondheid der 1ste klasse in het vaste corps der Officieren van Gezondheid bij de Nederlandsche Zeemagt, met bepaling, dat hij zal rang nemen tusschen de Off. van Gezondh. 1ste kl. J. P. TERBEEK en H. L. OUDENHOVEN.

— Den 12den Mei is te Harderwijk overleden, in den ouderdom van bijna 48 jaren, de Off. v. Gez. 1ste kl. J. W. QUINT.

NEDERLANDSCH INDIE. — Zijn geplaatst bij het groot militair hospitaal te Willem I de Off. v. Gez. 3de kl. B. SCHREUDERS, en bevorderd tot Officieren van Gezondheid 1ste kl. de Off. v. Gez. 2de kl. T. W. T. SCHOLL en J. J. LINDGREEN.

— Te Sambas heerschten de kinderpokken sterk. Men rekende, dat ruim de helft der bevolking was aangetast.

BIBLIOGRAPHIE.

G. A. F. Quarin Willemier: Handleiding der Geneesmiddelenleer. Eerste Stuk. Utrecht, 1854. J. G. Broese. *f* 2.60.

Medicinische Repetitorien u. Examinatorien. 1 Bd. Grundriss der vergleichenden Anatomie. Von *C. Kalb.* Stuttgart, 1854. Krabbe. 1 thl. 18 ngr.

J. Ch. G. Jörg: Die Geburt als gesundheitsgemässer Entwicklungs-art für Mütter u. Kinder. Leipzig, 1854. Dürr.

H. Helfft: Handbuch der Balneotherapie. Berlin, 1854. Hirschwald.

V. v. Ivanchich: Sechs und zwanzig neue Fälle ausgeführter Blasenstein-Zertrümmerurg zuweilen mit Beihilfe der Chloroform Narkose. Wien, 1854. Seidel. 20 sgr.

H. Blumröder: Die Vollblütigheit u. Blutarmuth die Quellen der meisten Volkskrankheiten. Leipzig, 1854. O. Wigand.

J. W. H. Conradi: Bemerkungen über die gastrischen Fieber. Göttingen, 1854. Dieterich. ½ thl.

E. Preiss: Meine Entdeckungen u. Erfahrungen im Gebiete der Wasserheilkunst. 1e Heft.: Behandlung intermittierender Krankheiten. Berlin, 1854. Rücker u. Pückler. 6 ngr.

P. von Russdorf: Die Diaetetik. Bearb. für gebildete Frauen. Berlin, 1854. Schindler. 1⅓ thl.

C. G. H. Erdmann: Lehrbuch der Chemie u. Pharmakologie. II Thl. Berlin, 1854. Veit u. Co. 4 thl.

E. Schmalz: Ueber Untersuchung u. Behandlung der Krankheiten des Ohres u. Gehöres. 2te Aufl. Dresden, 1854. Adler u. Dietze. 3 ngr.

F. C. Müller: Medicinisch-Klinisches Taschenbuch der rationellen Heilkunde mit Anführung der Rademacher'schen Erfahrungsheillehre. Erlangen, 1854. Enke. 2 thl. 16 ngr.

J. H. Schürmayer: Lehrbuch der gerichtlichen Medicin. 2 Aufl. Erlangen, 1854. Enke. 2 thl. 16 ngr.

Al. Magne: Études sur les maladies des Yeux. 2°. Ed. Paris, 1854. J. B. Baillière. V. Masson. fr. 6.00.

Claude Bernard: Récherches expérimentales sur le grand sympathique et spécialement sur l'influence que la section de ce nerf exerce sur la chaleur animale. 2¼ feuill. Paris, 1854. Imp. de Thunot.

E. Cazenave: Études cliniques sur certaines formes des maladies mentales. Paris, 1854.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 27 Mei 1854. 21.

DE INSTELLING EENER GEZONDHEIDSCOMMISSIE TE ROTTERDAM.

(*Vervolg en slot van blz.* 199.)

Wanneer wij de oprigting eener gezondheidscommissie in Rotterdam, — hoezeer wij haar, op zichzelve beschouwd en onder de gegeven omstandigheden, voor die stad als nuttig moeten erkennen, — evenwel met bezorgdheid te gemoet zien, is dit hoofdzakelijk uit vrees, dat eene volledige en afdoende algemeene regeling er door vertraagd zal worden. Deze vrees wordt nog versterkt door de bewijsvoeringen van den Heer EICKMA ten voordeele der gezondheidscommissiën, welke hij ontleent aan het historisch overzigt van hetgeen in Belgie, Frankrijk en Engeland is verrigt.

»De instelling van plaatselijke (gezondheids) raden, zegt hij, is eene eerste stap ter organisering eener algemeene gezondheidsregeling. Het gouvernement kan moeijelijk juiste maatregelen ter verbetering nemen dáár, waar het ten eenemale met den aard en de hoegrootheid van het kwaad onbekend is. Vooraf dient dus te gaan een locaal onderzoek naar de verschillende oorzaken, die op de gezondheid invloed kunnen uitoefenen. In Belgie zien wij de zaak zoo opgevat, in Engeland zien wij de ontwikkeling op dezelfde wijze plaats grijpen, evenzoo in Frankrijk.”

Hier wordt blijkbaar op den voorgrond gesteld, dat de' openbare gezondheidsregeling plaatselijk beginnen moet. Wij kunnen ons niet te sterk tegen die stelling verklaren, omdat wij overtuigd zijn dat, zoo ze ingang vond, indien het initiatief niet van den staat genomen wordt, wij nog een geruimen tijd ten achter moeten blijven, er veel vergeefsche en nuttelooze arbeid zal worden verrigt, en misschien daardoor de nu aangewakkerde lust en ijver voor de goede zaak maar al te zeer zal verflaauwen.

De betoogen van den Heer EICKMA voor zijne stelling zijn dan ook inderdaad niet gelukkig. Integendeel elk der door hem aangehaalde voorbeelden pleit veeleer er tegen. In Belgie was het de Hooge Regering, die het initiatief nam door *algemeen* tot het oprigten van de plaatselijke gezondheidsraden aan te sporen; zij wilde dus dadelijk eene *algemeene* regeling, en zij bleef bij dien eersten stap ook niet stilstaan, zoo als wij in ons vorig nummer hebben aangestipt.

Uit het voorbeeld van Frankrijk zal men juist kunnen leeren, hoe weinig de oprigting van plaatselijke gezondheidsraden, die van de gemeenten uitgingen, tot eene algemeene regeling hebben bijgedragen. Reeds in 1802 gaf Parijs het voorbeeld. De voornaamste steden van Frankrijk volgden dit intusschen slechts in gering aantal en langzaam, Lyon in 1822, Marseille in 1824, Rijssel en Nantes 1828 enz. (zie Weekbl. III bl. 79). In 1848 eerst, *dus* 46 *jaren na het eerste voorbeeld,* werd eene algemeene regeling in het leven geroepen.

Het voorbeeld van Engeland eindelijk is historisch onjuist voorgesteld, maar gewis is de toepassing, die er van gemaakt wordt, ten eenemale verkeerd. Zoo ergens dan heeft de gang van zaken dáár bewezen, dat het uitgangspunt in deze bij de Hooge Regering moet gevonden worden, maar te gelijker tijd wat dan ook in korten tijd te verwachten is, wanneer die regering eenmaal de handen aan het werk slaat. In het Weekblad II, bl. 345 en volgende hebben wij den ontwikkelingsgang der Sanatory reform in Engeland geschetst, en daaruit moge blijken, hoe noodwendig de tusschenkomst van het centraal gezag te noemen is, onder de treurige ervaringen van schroomelijke laauwheid bij de plaatselijke besturen, die zelfs

nog in 1848 bij het heerschen der cholera werden opgemerkt.

Van de plaatselijke commissiën, waarvan door den Heer BICKMA gesproken wordt, weten wij niet, dat zij eenigen bijzonderen invloed op den gang van zaken aldaar gehad hebben. Hetgeen wij van haren invloed hebben leeren kennen, was negatief, was magteloosheid bij elke gelegenheid, waar met kracht doorgetast moest worden.

De geschiedenis in andere landen leert ons, dat waar niet eene algemeene regeling van wege den staat heeft plaats gehad, de openbare zorg voor de gezondheid onvolledig is gebleven, en bijna overal dit gewigtig onderwerp is verzuimd; zij leert verder, dat waar ijverige pogingen van plaatselijke besturen werden in het werk gesteld, die echter niet door eene algemeene regeling werden gesteund, zij haar doel niet konden bereiken.

Wij wenschen dit erkend te zien, in tegenstelling van die redenering, waarbij de oprigting van plaatselijke gezondheidsraden als de eerste en *noodzakelijke* stap tot eene algemeene regeling wordt aangehaald. Vond die redenering ingang, wij waren welligt — getuige het voorbeeld van Frankrijk — eene halve eeuw ten achteren bij hetgeen reeds onmiddelijk in ons land kan worden verkregen. Wij bestrijden ze, omdat we vreezen, dat ze ingang kon vinden, en men eene verkeerde toepassing zou maken van een waar en goed beginsel: dat de staat niet heeft te handelen, waar de onderdeelen van dien staat zelf de handen aan het werk slaan. Wij vreezen al wat voedsel geven kan aan de laauwheid onzer Hooge Regering. Ziet men nu Rotterdam uit eigen beweging een gezondheidsraad oprigten, ziet men meerdere steden volgen, men zal er zich mede te vreden gaan stellen. De thans nog voortdurend toegenomen drang van buiten tot eene algemeene regeling zal ophouden. De stemmen van hen, die oneindig meer eischen, zullen gesmoord worden en blijven, — totdat de ondervinding het ongenoegzame van die gedeeltelijke regeling door plaatselijke gezondheidsraden zal hebben leeren kennen, en de wetenschap van hetgeen in andere landen zal zijn ervaren, de bewijzen zal hebben geleverd, dat Nederland aan zijne laauwheid een aanzienlijk verlies van menschenlevens en voor eene verwijderde toekomst zelfs eene derving van physieke en morele krachten en daarmede van welvaart en volksgeluk te wijten heeft. Wij mogen dit niet lijdelijk, zonder waarschuwing toezien.

Doch er is nog meer grond voor vrees, dat de oprigting van gezondheidsraden der algemeene regeling in den weg zal staan. Men beslist feitelijk quaestiën daarmede, die bij de algemeene regeling moeten overwogen worden. Men praejudiciëert ze. Bestaan eenmaal gezondheidsraden in verschillende gemeenten en zijn deze in werking, dan is men voor eene algemeene regeling niet meer vrij in zijne keuze van de middelen, die na eene naauwgezette overweging zullen blijken de meeste vruchten te kunnen dragen. Men moge daaromtrent geruststellende woorden aanvoeren; deze kunnen voor ons weinig waarde hebben. Wat eenmaal bestaat, wordt toch in ons land niet gemakkelijk weer afgebroken, om iets nieuws op te bouwen, vooral niet, zoolang de ongenoegzaamheid niet zal zijn gebleken, en nog minder wanneer inderdaad van het bestaande eenige vruchten worden geplukt. Dit laatste verwachten wij van gezondheidsraden. Terwijl wij echter het stelsel voor de algemeene regeling waarin zulke ligchamen de hoofdzaak zijn, onvoldoende rekenen, moeten wij die het onderwerp van gezondheidsregeling, als een der gewigtigste momenten van hervorming der Maatschappij erkennen, ook vorderen, dat de beste middelen worden aangewend om het doel te bereiken.

Dat gezondheidsraden wel nuttig maar niet voldoende zijn kunnen, daarvan kan men zich overtuigen, wanneer men den ruimen werkkring overziet, die aan eene goede gezondheidsregeling verbonden zijn zal, en daaruit afleidt, hoe zij niet dan met gestadigen arbeid en onverdeelde studie van het onderwerp kan worden tot stand gebragt.

Dat deze niet van de daarstelling van ligchamen te verwachten zijn, wier leden hunnen werkkring als zoodanig, als eene bijzaak moeten beschouwen daarvan zijn wij meer en meer overtuigd geworden, sedert wij de hygiène publique hebben leeren schatten als

een tak van wetenschap, wiens omvang reeds thans van dien aard is, dat zij niet dan met eene onverdeelde toewijding grondig kan gekend worden en die hoe langer hoe meer zich uitbreidt, en meer en meer studie vorderen zal. Wij zijn verder er van overtuigd geworden, omdat de meeste arbeid, aan eene goede gezondheidsregeling verbonden, eene voortdurende inspanning vordert en wij het voor noodzakelijk houden, dat hij die dien arbeid op zich neemt, ook verantwoordelijk zij, dat hij goed worde volbragt.

Zulke eischen kan men aan leden van gezondheidsraden niet doen.

Niet te ernstig kan er worden herinnerd aan de langdurige ondervinding, dat de Provinciale en plaatselijke geneeskundige commissiën, de ligchamen, waaraan tot nu dezelfde zorg was opgedragen, waarvoor men thans gezondheidsraden verlangt, achterlijk zijn gebleven in het tot stand brengen van hetgeen in het belang der algemeene gezondheid het meest noodzakelijke is. Voor een deel mag dit toe te schrijven zijn aan eene min juiste regeling van hare betrekking tot de besturen, voor een ander deel aan hare zamenstelling; voor het grooter deel echter aan de gebreken, die een dergelijk ligchaam uit den aard der zaak aankleven.

De ondervinding heeft ons geleerd, dat waar gewerkt moet worden, het werk toch op het individu aankomt, en slechts minder goed wordt wanneer de verantwoordelijkheid door anderen tevens wordt gedragen. Met elken arbeid, die in eene commissie zal worden ondernomen, en waarvoor eene gestadige inspanning gevorderd wordt, zal te ligt gemis aan ijver worden ondervonden, wanneer de prikkels van eigenliefde, eigenbelang en verantwoordelijkheid niet in genoegzame mate het werkzame lid blijven ondersteunen. Nogthans is het meeste wat onder den werkkring van gezondheidsraden behoort, van dien aard, dat het onverdeelde toewijding eischt. Wij zien geene gronden, waarom wij van leden der gezondheidsraden dit eerder dan van leden der geneeskundige commissiën zullen te wachten hebben. Het nieuwe van de zaak moge tijdelijk een prikkel zijn; die prikkel zal op den duur verdwijnen.

Men miskenne den waren grondslag niet, waarop wij veilig in maatschappelijke zaken, zoo ook in de gezondheidsregeling voortbouwen kunnen. Die grondslag is kennis. Met het gezag daarvan zal men alles kunnen doorvoeren, wat nuttig zijn kan. Bij het gemis van dien grondslag in voldoende mate, zal de openbare gezondheidsregeling blijven, wat zij tot nu geweest is.

Wij verwerpen met deze redenering het denkbeeld van gezondheidsraden niet, doch wenschen alleen aan zoodanige ligchamen de algemeene zorg voor de gezondheid niet in de eerste plaats opgedragen te zien. Als vereeniging van personen met overwegende kennis in verschillende takken van wetenschap en ruime ondervinding, kunnen zij elk onderwerp van gezondheidsregeling, dat ter behandeling komt, toelichten; een ruimere, vooral wetenschappelijke werkkring behoeft hen daarbij niet te ontbreken, en zij zullen langs dien weg een grooten en nuttigen invloed op den gang van zaken kunnen uitoefenen. Doch men moet hun niet al den arbeid opdragen, die aan eene goede gezondheidsregeling zal verbonden zijn, of men moest aan de leden te gelijk de verantwoordelijkheid kunnen opleggen, dat al die arbeid goed verrigt wordt, en hun eene daarmede overeenkomstige bezoldiging toekennen.

Van het eerste zien wij de mogelijkheid niet; met het laatste werden de onkosten onnoodig te hoog opgevoerd, terwijl men langs eenvoudiger weg het beoogde doel kan bereiken, en wel op eene wijze, die al de vereischte waarborgen voor eene goede gezondheidsregeling door het geheele vaderland omvat.

Die regeling moet echter van den staat uitgaan, en sluit de plaatselijke gezondheidsraden voor verschillende gemeenten wel niet uit, maar brengt ze in eene, aan de algemeene regeling ondergeschikte verhouding.

Zijn eenmaal gezondheidsraden in onderscheidene gemeenten opgerigt, wier werkkring onderling verschilt en niet met de meest gewenschte algemeene regeling strookt, dan zullen de belemmeringen bestaan, die wij vreezen; dan zal de algemeene regeling naar het bestaande verwrongen, niet meer zoo doeltreffend worden kunnen, als men in deze eischen moet en mag.

Begrijpt echter onze Hooge Regering nog tijdig al het gewigt van den in Rotterdam genomen maatregel, dan zal het in hare magt staan om die nadeelen te voorkomen; dan zal zij door eene algemeene regeling van hare zijde de poging van Rotterdam ondersteunen, maar te gelijk ook leiden kunnen in die rigting, dat zamenwerking mogelijk zij en al de vruchten dier zamenwerking worden verkregen. Wordt dat het geval, dan zullen wij den stap die Rotterdam deed, ook in het algemeen belang mogen toejuichen, terwijl wij hem nu als bewijs van een ernstig streven naar de behartiging van zijn eigen belang wel goedkeuren moeten, maar tegelijk ter wille van het algemeen belang met bezorgdheid te gemoet zien.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

IETS OVER HET PATHOLOGISCH WEZEN EN DE DIAGNOSTISCHE BETEEKENIS VAN DEN FLUOR ALBUS OF DER LEUCORRHOEA. (*Vervolg en slot van blads.* 199). — In een opvolgend gedeelte bespreekt Schr. de secundaire aandoeningen der leucorrhoe en wel de inflammatie, ulceratie, induratie en hypertrophie van het ostium en van de cervix uteri.

Hij gelooft, dat men de genoemde aandoeningen steeds te veel op zich zelven heeft beschouwd, terwijl aan de leucorrhoe slechts eene symptomatische beteekenis werd gegeven. Volgens zijne overtuiging echter is juist de leucorrhoe in de meeste gevallen het primordium van het lijden der cervix en van het ostium. De meest eenvoudige complicatie nu der leucorrhoe, met lijden van het ostium, geeft zich te kennen door een rooden ring aan zijne uitwendige vlakte, die binnen de cervix zich omslaat. Veelvuldig heeft Schr. deze aandoening na den dood onderzocht en steeds bevonden, dat zij berustte op turgor der vaatlissen van de villi of papillae. De hierop volgende verandering is verlies van epitheliumhuid en geheele of gedeeltelijke ontblooting der villi. De ontbloote oppervlakte scheidt in den regel geen pus, doch overvloedig muceus plasma en epitheliumschubben, af, terwijl zij bij de minste aanraking bloedt. Voor het uiterlijk aanzien is zij ruw, terwijl haar aanvoelen fluweel-achtig zich voordoet; inderdaad zijn dan ook de villi in opgerigten stand even als de haren van het fluweel, terwijl zij daarbij somtijds aanmerkelijk zijn verlengd. Deze toestand nu van het ostium heeft men gewoonlijk ulceratie geheeten, hoewel hij eigentlijk slechts desquamatie is. De beschrevene zijn de eenvoudigste vormen van ostium-lijden door leucorrhoe, ten gevolge eener voortdurende irritatie door de aanraking met de verhoogde alcalische afscheiding uit de cervicale holte. Bij verderen voortgang vallen eindelijk ook de villi zelven in lappen af en het is deze verandering waarop de zoogenaamde *granulaire* ontaarding van het ostium berust. Het verlies der villi is gedeeltelijk of algemeen; in het eerste geval heeft het ostium een uitgevreten aanzien. In dit stadium der aandoening nu bestaat purulente of muco-purulente afscheiding. Soms ook ziet men bij deze gevallen kleine omschrevene ulceraties, waarvan de rand door van epithelium geheel of gedeeltelijk ontbloote villi wordt omgeven, terwijl de bodem de débris vertoont der verloren gegane villi.

Nog eene andere aan het ostium en de cervix uteri voorkomende aandoening, die de leucorrhoe somtijds opvolgt, is tot dusver aan de waarneming ontgaan. Namelijk de gedeeltelijke inversie der cervix uteri. Zij veroorzaakt veel pijn en vermeerdert steeds de aanwezige leucorrhoe. Somtijds is deze inversie zóo volkomen, dat de wanden der mucosa cervicis in aanraking komen met die der vagina en de penvormige rugae der eerste duidelijk worden waargenomen. Deze toestand nu simuleert op het eerste gezigt eene ulceratie en wel de zoogenaamde hanekamvormige, doch de uitgetande randen van dit zoogenaamd ulcus blijken bij onderzoek slechts de van epithelium ontbloote rugae der cervicale holte te zijn.

Terwijl Schr. den invloed deed uitkomen der cervicale leucorrhoe op het lijden van ostium en cervix uteri wil hij echter niet hebben bedoeld, dat leucorrhoe de eenigste en steeds primaire oorzaak dezer aandoeningen zoude zijn. Alleen meent hij te mogen verzekeren, dat in de meeste gevallen van leucorrhoe verbonden met niet boosaardige (carcinomateuse) aandoeningen van het ostium, de eerste het primaire en meest essentiële lijden is. In 't algemeen meent hij alzoo te mogen vaststellen, dat opheffing der aanwezige leucorrhoe steeds het hoofdzakelijkste middel blijft tot voorkoming van ziekelijke aandoeningen van het ostium en der cervix uteri [1]).

Bij langdurige leucorrhoe ontstaat gewoonlijk induratie en hypertrophie van het ostium en der cervix. De verdikking van het cervicaal-gedeelte der baarmoeder is nu eens afhankelijk van fibrineus, interstitiëel exsudaat (echte hypertrophie), dan weder van oedeem en variceusen toestand der capillaria (onechte hypertrophie). De hypertrophie verandert aanmerkelijk den vorm van het ostium, en wel verschillend naarmate zij partieel of algemeen is. Bij meer barende ontwikkelt zij zich zelden symmetrisch doch neemt meestal den vorm aan van onregelmatige lobben, door fissuren van elkander gescheiden; deze toestand wordt gemakkelijk en dikwerf ver-

---

[1]) De beste wijze hiertoe schijnt cauterisatie der cervicale holte met *nitras argenti* na voorafgegane ontlediging dezer holte met de *curette uterine* van RECAMIER Vgl. *The Lancet*. N°. III, 1854, p. 64. Rft.

wisseld met carcinoom. De gevoeligheid van de cervix bij genoemde aandoeningen is verschillend bij verschillende individuen. Ook vindt men nu eens bij leucorrhoe, met afstooting van epithelium-huid, wel het geheele ostium en de geheele cervix ontbloot, doch geene aanmerkelijke vergrooting dezer deelen, dan weder aanmerkelijke hypertrophie zonder verlies van epitheliumhuid. In de meeste gevallen echter is cervicale leucorrhoe het primordium der aandoeningen en hypertrophie het ultimatum daarvan, terwijl desquamatie en ulceratie met muco-purulente, sanguinolente afscheiding daar tusschen liggen.

Eindelijk bespreekt Schr. het symptomatisch verband, dat hij meent te kunnen aannemen tusschen fluor albus en constitutionele syphilis. »I am persuaded (zegt hij p. 69) that far to little importance has hitherto been given, to the connexion between constitutional syphilis and obstinate leucorrhoe with disease of the os and cervix uteri." Wat Schr. als gewaardeerde autoriteit deswegens mededeelt, is dan nu voorzeker in vele opzigten belangrijk te noemen en wettigt volkomen, naar onze bescheidene meening, zijne overtuiging.

Gibert zag in het *Hôpital de la Lourcine* bij vijfhonderd venerische vrouwen granulaire erosie van de cervix uteri, vergezeld van cervicale leucorrhoe bij honderd veertig derzelve. Uit den vorm der granulaire oppervlakte en andere vergezellende syphilitische verschijnselen meende hij deze aandoening te moeten houden voor eene bijzonder species van syphilitische ulceratie, die in vele gevallen de primaire chanker daar ter plaatse zoude opvolgen. Bennet onderzocht even zoo vele patienten met huid-syphilis in het *Hopital St. Louis* en vond een eenigzins grooter aantal met gelijktijdig ziekelijk lijden der cervix uteri dan Gibert. Hij meent echter deze aandoening in de meeste gevallen voor zuiver inflammatoir te moeten houden. Zelfstandige waarneming doet Schr. van deze beide verschillen. Hij gelooft niet met den eerste, dat deze aandoening den chanker opvolgt, noch met den laatste, dat zij op zuivere ontsteking zoude berusten. Volgens zijne ervaring meent hij ze te moeten houden voor een symptoom van constitutionele syphilis, zonder voorafgegaan primair lijden. In zijne streken toch, zegt hij, is het niet ongewoon gevallen te zien, waar mannen, die weinige jaren voor hun huwelijk aan primaire syphilis leden doch bij hun echt van alle primaire aandoening vrij waren, nogthans secundaire syphilis deden ontstaan bij hunne vrouwen door coitus met bezwangering en alzoo per ovum [1]). Bij zoodanige gevallen zag Schr. de leucorrhoe alle middelen weêrstand bieden en van deze dikwerf het eenigst symptoom van constitutionele syphilis der moeder evident bewezen door eruptiën van secundaire syphilis bij de door deze vrouwen voortgebragte kinderen. Somtijds echter werden de kinderen dood geboren en gaven alzoo geen absoluut bewijs van constitutioneel lijden, of wel volgde abortus.

Vier zoodanige gevallen worden door Schr. medegedeeld.

Het eerste betreft eene 25jarige vrouw, wier man 6 jaren vóor zijn huwelijk aan chankers had geleden met secundaire verschijnselen, doch die tijdens zijn huwelijk met eerstgenoemde vrij was van alle primaire symptomen en schijnbaar ook van syphilitische diathese. Van de eerste bezwangering af was het gezond aanzien der vrouw afgenomen en leed zij aan fluor albus met menorrhagie. Zij aborteerde veelvuldig doch werd steeds spoedig op nieuw bezwangerd, waarop zich dan ook weder fluor albus met menorrhagie openbaarde, eindelijk vergezeld van acne syphiliticum in den nek en het aangezigt, van ulcera in de keel enz. Bij onderzoek der vagina vond Schr. het gansche ostium als ook het bovenste gedeelte der vagina ontbloot van epitheliumhuid alsmede de cervix vergroot en bij de ligtste aanraking bloedende. Daarenboven eczema en diepe kloven van het ostium; aanmerkelijke secretie was op de cervix, en uitvloeijen eener taaije, kleverige, geel gekleurde mucus uit hare holte.

Het volgend geval betreft eene vrouw, wier man gedurende haar kraambed syphilitisch werd. Hij had een chanker en genas daarvan binnen 6 weken onder den invloed eener mercuriale behandeling.

De vrouw werd kort daarop door hem bezwangerd, doch aborteerde in de eerste maanden. Twee tot drie malen volgde nog eens weder abortus, daarna baarde zij twee voldragene kinderen, die beide reeds kort na de geboorte secundair-syphilitische eruptiën vertoonden, terwijl een der kinderen, een meisje, vaginale fluxus had, die tot aan den tijd der puberteit voortduurde.

In den loop dezer gebeurtenissen nu doorliep de man de rei der secundaire symptomen. Vóor de primaire syphilitische aandoening des mans was de vrouw volkomen gezond. Zij dateerde haren afgenomen welstand van den tijd harer eerste abortus. Zij leed nu vervolgens vele jaren lang aan leucorrhoe en van tijd tot tijd aan menorrhagie en toen Schr. haar onderzocht had zij papuleuse eruptie op het ostium uteri met profuse cervicale afscheiding. Eindelijk werd zij blind door syphilitische amaurose en kreeg paralysis der benedenste extremiteiten. In de eerste perioden van haar lijden leed zij bovendien aan eruptiën op de huid met pijn in de keel en had haar en wenkbraauwen verloren.

De derde casus betreft eene vrouw van welke de man de volgende anamnese opleverde. — In 1835 kreeg hij een chanker, die 3—4 maanden geïndureerd bleef, in 1836—37 leed hij aan pseudo-rheumatismus; in 1843 verloor hij haar en wenkbraauwen en deed nog eene gonorrhoe op, die 4—5 maanden aanhield doch waarbij geene verschijnselen van chancre larvé waren. Dit individu huwde in 1845, vrij zijnde van alle primaire aandoening; zijne vrouw werd niet zwanger voor 1850 en aborteerde toen met de 5de maand. Verder ver-

[1]) Niet onbelangrijk is het over dit punt, dat Hygiënisch ons zóo gewigtig schijnt, te vergelijken: E. Wilson *de Leer der syphilis* door Dr. Junius Leiden 1853, p. 19—28. — als mede A. Vidal *Traité des maladies Vénériennes* Paris 1853, p. LIV—LV en p. 268—273. Rft.

zekert zij tot aan den tijd harer zwangerschap toe steeds gezond te zijn geweest doch na dien tijd ziekelijk te zijn geworden. Toen Schr. haar zag was de huidkleur vuil en anaemisch en daarbij profuse cervicale leucorrhoe aanwezig. Zij herstelde geheel onder het gebruik van joduret. hydragyri.

Het vierde geval eindelijk is analoog aan de drie vorigen. De man leed 5 jaren vóor zijn huwelijk aan chanker, doch had destijds geen spoor van primaire syphilis maar van secundaire alleen acne puisten op het voorhoofd. Zijne vrouw was vóor haar huwelijk volkomen gezond; drie maanden daarna werd zij zwanger en leed in de laatste maanden harer dragt aan eruptiën op de vulva. Na de bevalling kreeg zij syphilitische eruptiën op de huid met pijn in de keel en viel het haar uit. Het ostium uteri was daarbij aphtheus, de cervix gezwollen en geexcorieerd, terwijl overvloediglijk muco-purulente secretie plaats had van uit de cervicale holte en hare vaginale oppervlakte. Het kind, hoewel bij de geboorte zonder syphilitische verschijnselen, kreeg echter met de veertien dagen fissuren om mond en anus, slijmvloeijing uit neus en oogen, erythemateuse vlekken ad nates, die in ulceratie overgingen en stierf 6 weken oud. Schr. gelooft, dat in vele gevallen van abortus, met aanwezig zijnde langdurige leucorrhoe en lijden van het ostium en der cervix, de oorzaak werkelijk ligt in constitutionele syphilis, die het ovum vergiftigde en per ovum moeder en kind.

Ten slotte bespreekt Schr. het pathologisch voorkomen der ovula Nabothi en den polypus vesicularis; hoewel wat hij daarvan zegt pleit voor zijn zelfstandig onderzoek, gelooven wij echter het pathologisch wezen der ovula Nabothi beter toegelicht door de waarneming van Dr. SCHRANT, weggelegd in zijne prijsverhandeling over goed- en kwaadaardige gezwellen 2de afl. p. 275 tot 278. Genoemde anatoom-patholoog, aan wiens onderzoek wij zeer veel zijn verpligt, brengt, zoo als wij weten, het pathologisch wezen der ovula Nabothi tot de groep der colloïdvormsels. Dr. K.

OVER HET AANKWEEKEN VAN BLOEDZUIGERS.— Zekere Dr. VITTER raadt eene nieuwe wijze van bewaren aan, welke hem, volgens zijn beweren, in staat heeft gesteld om velen, honderden jaren lang, te bewaren en te doen voorttelen. Hij bewaart ze namelijk in houten kasten, met water gevuld, van een Ned. el lang, 6–10 palm breed en 3 palm diep, en welke noch met glas, noch met gaas bedekt zijn, maar tegen het uitkruipen van de bloedzuigers voorzien zijn van vier vingers breede randen van woldoek, die met de lange haren naar onderen op de randen gespijkerd zijn, zoodat zij naar binnen oversteken. De bloedzuigers kruipen die haren randen niet over. De kanten van deze bakken worden met versch gestoken veengrond bedekt, dat gedeeltelijk boven water uitsteekt en waar boven op 8—10 Ned. duim mos, uit mossige weiden opgezameld, ligt. In den zomer wordt het water alle 4 tot 5 dagen vernieuwd, in den winter alle 8 tot 11 dagen. In den winter dienen de bakken in eene kamer geplaatst te worden, waar de warmte niet onder 2 tot 5 graden boven het vriespunt daalt. Ook het ververschingswater moet men in den winter tot dien graad van warmte brengen. Het ververschen en aftappen geschiedt het best door middel van kranen. Geronnen bloed is het beste voeder, hetwelk men ook vroeger bij de bloedzuigersvijvers gebruikt heeft. Een groot voordeel der bewaring op deze wijze is, dat men gebruikte en volgezogen bloedzuigers, die juist het meest geschikt zijn voor de voortteling, daarin bewaren kan.

De bloedzuigers beginnen eerst op hun 5de of 6de jaar voort te telen, maar hunne vermeerdering is dan ook zoo groot, dat 100 bloedzuigers na 6 jaren tot een aantal aangegroeid zijn, hetwelk veroorlooft om er jaarlijks 50,000 af te leveren. 500 kunnen er in elken bak van de boven opgegeven grootte worden gehouden. (LENGERKE, Annalen 1853, N°. 417; Volksvlijt Jan. 1854).

VORMING VAN GEVAARLIJKE KOPERZOUTEN BIJ GAZVERLICHTING. — Bij het gebruik van koperen rookleiders aan gaztoestellen werd opgemerkt, dat voortdurend een wit poeder werd gevormd, dat het aanzien van meel heeft. Bij het onderzoek bleek, dat dit poeder niets anders was dan watervrij sulphas cupri. De vorming daarvan is gemakkelijk te verklaren. Het slecht gezuiverde gaz bevat eene zekere hoeveelheid acid. hydrosulph.; onder den invloed der warmte wordt dit in acid. sulphuricum omgezet, en daarmede het sulph. cupri gevormd.

Wanneer men eene zekere hoeveelheid van de poeder in water oplost, krijgt het dadelijk eene blaauwe tint; eene kleine overmaat van ammonia geeft er eene schitterend blaauwe kleur aan ten bewijze dat het ligchaam koper bevat. Het is een sulphaat, hetgeen door reageren met baryt wordt aangetoond.

Terwijl nu al de koperzouten zeer vergiftig zijn, is dit te gevaarlijker om zijn fijne poedervorm, waardoor met de minste trekking, met de ligtste stoot het zich in de in te ademen lucht verspreidt. Het is daarom aan te raden de koperen rookleiders door glazen of porseleinen te vervangen. (Journ. de Chimie méd.)

VERSLAGEN.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER GENEESKUNST.
AFDEELING LEYDEN EN OMSTREKEN.

Op de *Vergaderingen van Maart, April en Mei* kwam onder anderen het volgende voor: Het ziektekarakter was catarrhaal-rheumatisch en in het laatst gastrisch bilieus; van f. puerperalis werden nog enkele gevallen medegedeeld. Dr. TERLAAG nam *tuberculosis pulm.* met caverne bij een kind van 20 weken waar. Onder de gevallen van zeldzamen aard behoorde ook de volgende meer uitgebreide mededeeling van Dr. HOLKENBOER. Het betrof een geval van *morbus haemorrhagicus*, waarmede een kind in de maand Maart werd geboren. De

moeder, ofschoon tenger, scrophuleus en somtijds aan ligte scorbutus in het tandvleesch lijdende, genoot zoowel gedurende hare zwangerschap als in het verloop van het kraambed eene goede gezondheid. Bij de geboorte had het voldragene kind, dat goed gevormd en gevoed was, een meer dan gewonen omvang en de huid, in plaats van oedemateus gezwollen, was slap en rimpelig, terwijl hare kleur, over het geheele ligchaam gelijkmatig verspreid, overeenkwam met die van rooden wijnmoer. Alle functiën werden gedurende de eerste levensdagen behoorlijk verrigt. Op den tweeden dag na de geboorte werd het linker oog door gecoaguleerd bloed digtgekleefd gevonden. Nadat de oogleden losgeweekt en gezuiverd waren, bleek het oog onbeschadigd te zijn, doch vloeide uit den ooghoek en den rand der oogleden op nieuw donkergekleurd bloed, welke haemorrhagie van weinig beteekenis door aanwending van koude omslagen werden gestild. Den daarop volgenden dag was de huid iets minder donker gekleurd, maar digt bezaaid met petechien, terwijl het kind eene onaangename reuk verspreidde, die hetzelve tot den dood bijbleef. Den vierden dag had er eene ontlasting van bloed uit beide ooren plaats, die eveneens voor koude omslagen week, zijnde er in de huid geene andere merkbare verandering gekomen, dan dat dezelve iets minder rimpelig en het kind zelf iets minder gezwollen was. Den daaraan volgenden dag had eene vrij aanmerkelijke bloedontlasting uit den navel plaats, die echter ook nu voor koude omslagen week. De huidkleur had zich wederom eenigzins verbeterd. Na 24 uren ontstond moeijelijkheid in het zuigen, veroorzaakt door bloedcoagulum, dat zich onder de tong, ter wederzijde van den tongriem, had gevormd en de tong tegen het verhemelte drukte. Dit coagulum werd niet verwijderd, uit vrees van onmiddelijke vorming van een nieuw en welligt grooter coagulum. Niet dan met veel moeite nam het kind eenige melk tot zich. Op den volgenden dag trad bloedbraking in. Hetzij het onder de tong aanwezige coagulum daardoor, dan wel door de weinige gebruikte melk in omvang iets was afgenomen, het slikken was althans iets minder moeijelijk en er werd beproefd een decoctum Penghawar toe te dienen, dat dan ook schijnt bijgedragen te hebben tot onderdrukking der bloedbraking. Den volgenden morgen kwam de kleur der huid wederom geheel overeen met die, welke bij de geboorte was waargenomen, zoodat de petechien minder duidelijk zigtbaar waren. Het nemen van voedsel was uiterst moeijelijk geworden en in den ochtend van den 9den dag werd het kind stervende gevonden. Onmiddelijk na den dood ontlastte zich uit de navel eene zeer groote hoeveelheid bloeds en weinige uren daarna, toen het lijkje reeds koud was geworden, vertoonde het een normalen omvang en had de huid opgehouden rimpelig te zijn. De donker roodbruine kleur had, met uitzondering der scapulae en van den hals, plaats gemaakt voor eene zacht geele, als ware het kind aan icterus gestorven. De petechien lieten zich weder duidelijk waarnemen en vloeiden op enkele plaatsen tot plekken zamen. — De lijkopening leverde weinig anders dan een negatief resultaat op. De hersens, betrekkelijk stevig op het aanvoelen, waren op de oppervlakte der gyri eenigermate geel gekleurd; de hersenholten gezond en zonder uitgestort bloed; de longen en het hart met genoegzame hoeveelheid bloed gevuld, niettegenstaande de kort na den dood ontlastte hoeveelheid uit den navel; het hart en de groote vaten goed gevormd, de dikte der wanden van de groote vaten zonder merkbare afwijking; de ductus Botalli reeds vernaauwd; het foramen ovale geopend; de maag met petechien bezet, de lever op de doorsnede ictérisch; de nieren op de horizontale en verticale doorsnede met apoplexien voorzien. Het is waarschijnlijk, dat icterus aanwezig geweest is en dat deze zich door de donkere kleur der huid niet heeft laten waarnemen. De mededeeler oppert de vraag, of niet meermalen zoodanige gevallen voorkomen, waarbij echter het kind dood geboren en de geneeskundige misleid wordt door de meening, dat er reeds ontbinding plaats heeft.

Uit de maandelijksche verslagen, door Dr. JUNIUS over het Caeciliagasthuis geleverd, ontleenen wij een geval van *abscessus in perinaeo*, waargenomen bij een 62jarigen man. Er ontlastte zich hieruit, behalve eene enorme hoeveelheid purulente stof, een klein geelbruin op een zaadkorrel gelijkend steentje, hetwelk uit phosph. calcis en phosph. ammoniae met organische stof vermengd was zamengesteld en als kern een haartje bevatte.

Een door den heer Chir. M. J. SCHRETLEN uit Engeland ontvangen kistje met verloskundige instrumenten gaf aan Prof. SIMON THOMAS eene gereede aanleiding om te spreken over den tegenwoordigen, in sommige opzigten nog lagen stand der verloskunde in Engeland.

Van de bijdragen van Prof. KRIEGER vermelden wij, behalve een geval van *hernia incarcerata* bij een kind van 1 jaar, na inzwachteling van het scrotum en koude fomentatie, den 7den dag gereponeerd, nadat chloroform en warme baden reeds te vergeefs waren aangewend geworden. Een enorm *Enchondroma*, geëxtirpeerd van den borstwand van een 65jarigen man. Deze hoofdgroote tumor bleek eene kraakbeenige kyste te zijn, gevuld met een bloederig sereus vocht. De wand bezat eene dikte van 5—8 mm. en vertoonde geen gelijkmatig beloop, maar kronkels niet ongelijk aan de gyri der groote hersenen, behalve dat er tusschen de kronkels meer ruimte overbleef. Het gezwel werd door middel van een vast vezelig weefsel met den er overheenloopenden m. pectoralis major en met de ribben en ribbekraakbeenderen ter regterzijde van het sternum verbonden.

Het door Dr. BOGAART in het werk gestelde mikroskopisch onderzoek leerde, dat het kraakbeenweefsel in de nabijheid van het vezelig omhulsel van het gezwel eene areolaire vezelige tusschenstof vertoonde, binnen welke kraakbeencellen gelegen waren. De cellen veranderden, naarmate men dieper naar de binnenoppervlakte der kyste doordrong, aanmerkelijk, terwijl tevens de tusschenstof minder duidelijk gevezeld werd en eindelijk slechts een matwit, zeer fijn korrelig aanzien verkreeg. De cellen nu waren eerst klein en bevat-

leden slechts 1—2 kernen, die de cellen bijna geheel aanvulden. Daarna vertoonden zich groote celgroepen, terwijl de cellen naar de binnenoppervlakte toe in grootte aanmerkelijk toenamen, en zich met een helder kleurloos eiwithoudend vocht vulden, terwijl de kern gewoonlijk door een aggregaat van vetkorreltjes vervangen werd. De celwanden waren nergens verdikt.

Uit dit onderzoek wordt het ontstaan der kyste, volgens Dr. B. op de volgende wijze verklaard: De binnenste cellen, die de oudste zijn, bezaten zeer dunne wanden en waren hierdoor dus meer geschikt voor verdere opneming van vocht, dan bij de gewoonlijk dikwandige kraakbeencellen anders plaats vindt. Zij konden zich dus sterk vergrooten en moesten eindelijk onder uitstorting van haren serum-inhoud bersten. Daar nu de resorptie van het aldus ontstane vocht niet wel mogelijk was, ontstond er eene toenemende vochtophooping binnen het gezwel. De bogtige plooijen van den wand der kyste kunnen daarvan afgeleid worden, dat het kraakbeen door snelle vermenigvuldiging der cellen sterk voortgroeijende, zich door het weinig uitzetbare vezelweefsel, dat het gezwel omsloot, geen genoegzame ruimte naar buiten kon maken, maar genoodzaakt werd zich aan zijne binnenoppervlakte in plooijen te leggen.

Als bijdragen, die bijzonder de belangstelling trokken, noemen wij nog de verklaring, door proeven opgehelderd, van het gebruik van den *oogspiegel*, door Prof. KRIEGER, terwijl Prof. HALBERTSMA de vergaderde leden in eene uitvoerige voordragt nader bekend maakte met den *ophthalmoscoop*.

Ten slotte voegen wij hier nog bij eene korte beschrijving van een paar door Dr. BOGAART ter tafel gebragte praeparaten. Het eene bestond uit de *maag* en de genitalia interna van eene 50jarige vrouw. In de sterk uitgezette maag ziet men aan de curvatura minor eene uitgezette en diepe zweer van onregelmatig ronden vorm. Deze zweer heeft een harden calleusen bodem en sterk woekerende, met eene heldere, bijna kleurlooze, gelatineuze stof geïnfiltreerde randen. Dezelfde infiltratie vertoont zich buitendien in minderen graad op vele andere plaatsen in den omtrek; zij gaat van het slijmvlies uit, daar waar het aan de zoogenaamde submucosa grenst en breidt zich van hier in deze laatste en naar de oppervlakte toe uit. Hoewel in geen ander orgaan kanker gevonden werd, meent Dr. B. ook volgens hetgeen het mikroskopisch onderzoek had doen zien, de beschrevene ziekelijke verandering voor *cancer gelatiniformis* te moeten houden. De *ovaria* waren beide aanmerkelijk vergroot, het regter woog ruim 170, het linker omstreeks 275 gramm.; zij hebben eene hobbelige oppervlakte en schijnen uit een aantal te zamen vergroeide ronde massa's te bestaan; zij zijn op het aanvoelen vast en veerkrachtig, vochtgolving wordt nergens waargenomen. De kleur der ovaria zoowel op de doorsnede als aan de buitenste oppervlakte is zeer bleek, bij het regter dof, eenigzins geelachtig, hier en daar ook zwart gepigmenteerd, bij het linker helderder en meer roodachtig. Het weefsel van beide ovaria doet zich op de doorsnede gelijkmatig vast voor; bij drukking vloeit er slechts een weinig helder sereus vocht uit. Door het mikroskoop bleek het uit zeer fijne digte vezels te bestaan, tusschen welke zich zeer vele holten van 0,02—0,08 mm. diam. bevonden. In deze holten zag men eene structuurlooze, gelatineuse stof en soms ook eenige kleine ronde cellen, nu eens met een helderen, dan eens met een korreligen inhoud en meest onduidelijke kern; in het regter ovarium bovendien ook vele vetmoleculen en eenig fijnkorrelig pigment. Er bestaat hier blijkbaar eene analogie tusschen de ziekelijke verandering der maag en der ovaria; hoewel in deze laatsten de vorming van met eene gelatineuse stof gevulde holten niet zeldzaam is, ontwikkelen zij zich echter gewoonlijk tot grootere kysten. De uterus en tubae waren gezond.

Het andere praeparaat bestond uit de genitalia interna van eene vrouw, die aan kanker van het peritonaeum, van de pleura en van het pericardium gestorven was. De *uterus* vertoont niets bijzonders, maar is bijna overal door talrijke *cystes* omgeven, die met alle omliggende deelen vast vergroeid waren en zich uit de *ovaria* schijnen ontwikkeld te hebben. De inhoud der meeste dezer cysten, waarvan de grootste 40—50 mm. diameter hadden, bestond uit eene slijmerige, vuilbruine of groenachtige vleeistof, waarin vele zoogenaamde ontstekingsbollen gevonden werden. In twee der cysten kwamen de uiteinden der tubae Fallopii te voorschijn, die aan hare fimbriae duidelijk als zoodanig te herkennen waren. Haar lumen was echter gesloten, zoodat er geene gemeenschap tusschen de uterusholte en die der beide cysten bestond. — Dr. B. meende, dat men zich misschien het ontstaan van deze zonderlinge ziekelijke verandering zoo moet voorstellen, dat de beide holten, waarin de tubae te voorschijn komen, oorspronkelijk deelen van het cavum peritonaei waren, welke door vergroeijing der omliggende cysten van het overige gedeelte der buikholte zijn afgesloten geraakt.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

OOSTENRIJK. — Bij gelegenheid van het huwelijk des keizers zijn de Professoren K. ROKITANSKY en J. SKODA tot ridders der orde van de IJzeren Kroon 3de Klasse benoemd.

PARIJS. — Sedert ons laatste berigt tot den 3den Mei, zijn nu in de laatste 14 dagen tot 17 Mei 200 nieuwe Choleralijders in de hospitalen in behandeling gekomen. Van deze waren 67 gevallen in de hospitalen ontstaan. Vooral de laatste week, van 11—17 Mei, was de vermindering der epidemie aanmerkelijk; 76 gevallen minder werd dan de week van 4—10 Mei. Over het geheel zijn nu van het begin der epidemie 1982 lijders in de gasthuizen behandeld, van welke

1037 overleden, 793 hersteld, 152 in behandeling gebleven zijn.

BRUSSEL. — Het stedelijk bestuur heeft een in het belang der algemeene gezondheid gewigtig besluit genomen. Op die openbare wegen, onder welke riolen bestaan, die ruim genoeg zijn om door vertakkingen de af te voeren stoffen der belendende huizen op te nemen, worden de zinkputten van die gebouwen opgeheven, op zoodanig tijdstip als door het bestuur zal worden bepaald.

Ten gevolge van dit besluit zullen nu voor 1° Aug. 1854 in 87 straten al de zinkputten en daarmede een aanzienlijk aantal infecterende cloaken worden opgeheven. (Santé 9 April.)

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Wij ontleenen aan het rapport over den staat van het armbestuur over 1852, ingediend aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, het volgende:

Gast- of Ziekenhuizen. In 1852 was het getal dezer gestichten 1 minder dan in 1851, ten gevolge der vereeniging te 's Gravenhage van het vroeger afzonderlijk opgegeven stads-ziekenhuis met het burger-gasthuis, die in 1852 onder één beheer zijn gebragt, onder den naam van burger-gasthuis, 1ste en 2de afdeeling.

De opgaven in de tabel over 1852 vervat betreffen 2 gestichten minder dan die over 1851.

Bijna alle posten van uitgaaf, op die tabel vermeld, zijn in 1852 aanmerkelijk hooger geweest dan in 1851. Dit is gedeeltelijk het gevolg daarvan, dat het getal verpleegden 1113 en dat der verpleegdagen 110,365 meer beliep. Daartoe heeft bijgedragen de gestadige toeneming der bevolking van de gestichten voor krankzinnigen, die op 1 Januarij 1852 1411 en op den 31 December 1516 beliep. De uitbreiding, die deze gestichten steeds ondergaan en eene vrucht is van de werking der wet van den 29 Mei 1841 (Staatsblad n°. 20), wier doel meer en meer wordt bereikt, brengt eene grootere vermeerdering van uitgaven te weeg dan in den regel uit een meerder getal gewone verpleegden voortvloeit. In die gestichten toch worden steeds meer lijders uit de gegoede standen der maatschappij verpleegd, en de verzorging van dezen heeft plaats op eene schaal, die tot veel aanzienlijker uitgaven leidt dan die van behoeftigen. De verhooging der cijfers daardoor te weeg gebragt, stelt intusschen geene verzwaring van den last van het armwezen daar. Zij wordt opgewogen door daartegen overstaande vermeerdering der terug ontvangen kosten van verpleging voor niet-behoeftigen. In het bovenstaand algemeen overzigt der zamengetrokken uitkomsten van het beheer van alle instellingen van weldadigheid is dan ook voor niet-behoeftigen afgetrokken van de uitgaven *ƒ* 149,054,39 en van de ontvangsten *ƒ* 153,770,65⁵.

Die sommen betreffen hoofdzakelijk de gegoede krankzinnigen. Er is echter ook in begrepen: 1°. *ƒ* 17,861,38 wegens verpleging van zieke militairen in het gasthuis te 's Hertogenbosch, en 2°. hetgeen voor de verzorging van niet-behoeftigen in het nieuwe gasthuis te Rotterdam is uitgegeven, en dat geraamd wordt ruim *ƒ* 19,000 meer te hebben bedragen dan deswege is terug ontvangen, daar hunne verpleging in dat gesticht veel duurder te staan komt dan daarvoor wordt in rekening gebragt.

De in 1852 voortgezette verbouwing der gestichten voor krankzinnigen te 's Gravenhage, Dordrecht en Delft heeft eene uitgaaf van *ƒ* 100,475,76⁵ en dus van *ƒ* 37,470,60⁵ meer dan in 1851 ten gevolge gehad.

Daarbij komt nog, dat het gesticht voor krankzinnigen te Franeker eerst in den loop van 1851 is in gebruik gesteld. Over dat jaar betroffen de uitgaven en ontvangsten deswege dien ten gevolge eenige maanden minder dan die over 1852.

Dit was in veel grootere mate het geval met opzigt tot het op zoo groote en kostbare schaal ingerigte nieuwe gasthuis te Rotterdam, dat eerst in het laatst van 1851 in gebruik is gesteld. Het vroeger stedelijk gasthuis aldaar is sedert Augustus 1852 bepaaldelijk bestemd tot verpleging van syphilitische vrouwen, en onder hetzelfde beheer als het nieuwe gasthuis. Voor de beide inrigtingen is wegens onderhoud en voeding van allerlei aard in 1851 *ƒ* 35,467,70⁵ en in 1852 *ƒ* 61,463,08⁵ uitgegeven. Van daar ook, dat het subsidie der gemeente ten behoeve der beide gestichten, dat in 1851 *ƒ* 38,416,31 bedroeg, in 1852 tot *ƒ* 80,435,45⁵ is geklommen.

Het is van gewigt daarop te letten bij de beoordeeling der cijfers in de tabel vervat, omdat men daaruit anders verkeerdelijk tot vermeerdering van den armenlast zou besluiten; betere en meer kostbare voorziening in de behoeften voor zieken tot de onderscheidene klassen der maatschappij behoorende, van wege gemeenten, die over de daartoe vereischte middelen kunnen beschikken, is veeleer een bewijs van de aanwassende welvaart dan van toenemende armoede.

Voorts hebben nog de volgende oorzaken tot verschil in de cijfers tusschen 1851 en 1852 bijgedragen.

In Zuid-Holland werden in het Sacramentsgasthuis te Dordrecht twee nieuwe ziekenzalen bijgebouwd, waarvoor de gemeente een buitengewoon subsidie van *ƒ* 3550 verleende. Het oude en nieuwe gasthuis te Delft onderging belangrijke herstellingen aan ziekenzalen, en er werden vele nieuwe fournituren aangeschaft. Ook aan het gasthuis te Gouda werden buitengewone herstellingen verrigt.

In het gesticht voor krankzinnigen te Utrecht werd eene verbetering in de voeding en kleeding der verpleegden tot stand gebragt, die meerdere uitgaven veroorzaakte.

Eindelijk werkte tot de verhooging voor Limburg mede de reeds ten opzigte der besturen voor huiszittende armen en voor godshuizen medegedeelde, en ook op gast- en ziekenhuizen toepasselijke omstandigheid, dat de rekeningen over 1852 te Maastricht later dan in het vorige jaar zijn afgesloten.

Wat den toestand der gast- en ziekenhuizen betreft, is alleen het volgende berigt: De werking van het nieuwe

gesticht te Rotterdam is allezins gunstig, het wordt door deskundigen zeer geroemd; de gestichten te 's Gravenhage en het oude en nieuwe gasthuis te Delft bevinden zich in eenen voldoenden staat.

Te Deventer waren de uitgaven voor voeding enz. minder, door op voordeelige wijze gedanen aankoop van levensmiddelen en door de gunstige uitkomsten van het ingevoerde landbouwbedrijf en het houden van melkvee bij het gesticht voor krankzinnigen aldaar.

Te Groningen is het stads-ziekenhuis sedert 1 October 1852 vereenigd met het nieuwe algemeen en provinciaal stads- en academisch ziekenhuis.

Hoewel hoofdzakelijk in het belang van het clinisch onderwijs ingerigt, worden daarin echter al de zieken opgenomen, die vroeger in het stads-ziekenhuis werden verpleegd, tegen betaling van de zijde der gemeente- of armbesturen, bij welke zij armlastig zijn.

Zieken- en Begrafenis-bussen. In 1852 zijn 15 bussen meer opgegeven dan in 1851. In eerstgemeld jaar zijn er opgerigt: 10 te Rotterdam, 1 te Bilt en 4 te Venlo. Van 1 te Vlissingen, 1 te Groningen, 2 te Maastricht en 2 te Roermond, die reeds vroeger hebben bestaan, werd nu voor het eerst opgaaf gedaan. Te 's Gravenhage is er 1, en te Amsterdam zijn er 5 ontbonden.

De opgaven voor 1852 in de tabel vervat, loopen over 50 bussen meer dan die voor 1851; en de reden van het getal deelnemers tot de bevolking, die in 1851 71.85 van 1000 zielen bedroeg, klom in 1852 tot 79.93. Deze beide oorzaken hebben ten gevolge gehad dat de cijfers van alle totalen, op de tabel voorkomende, in 1852 aanmerkelijk hooger zijn geweest, behalve de uitgaaf voor belegging van gelden en de ontvangsten wegens inkomsten van bezittingen en regten, te-geldemaking van kapitalen en die van verschillenden aard. Het bedrag der geldbeleggingen en te-gelde-makingen is uit zijnen aard zeer afwisselend en hangt geheel af van de meerdere of mindere toereikendheid der in verschillende tijdperken des jaars in kas zijnde gelden en loopende ontvangsten om in de vereischte uitgaven te voorzien. Intusschen schijnt het als een bewijs van vooruitgang in 1852 te kunnen worden beschouwd, dat tegen ontvangst van *f* 13,059,53⁵ wegens te gelde gemaakte kapitalen, niet minder dan *f* 94,176,47 is belegd, zoodat de bezittingen der bussen zeer zijn toegenomen.

De omstandigheid, dat *f* 3590,15 minder wegens inkomsten van bezittingen en regten dan in 1851 werd ontvangen, is het gevolg daarvan, dat onder de bussen, die in 1851 wel en in 1852 geene opgaven deden, zich 1 te Amsterdam bevindt, voor welke in dezen post alleen *f* 6743,29⁵ was begrepen.

Nopens den toestand van onderscheiden bussen zijn gunstige berigten ontvangen; dit is bepaaldelijk het geval ten opzigte van Alblasserdam, Delfshaven, waar het vermeerderend getal branderijen aanleiding geeft tot meerdere deelneming; Hellevoetsluis, Naaldwijk, Leeuwarden, waar eene enkele, het *Friesch begrafenisfonds*, 1039 nieuwe deelnemers verwierf; Sloten, Kollum, Kampen, Meppel, en 1 van die te Roermond, terwijl bij de andere te dier plaatse gevestigde bus verdeeldheid heerscht onder de leden, die te-niet-gang of splitsing deed vreezen.

In de schoenmakersbeurs te Maastricht worden, in weerwil dier benaming, ook personen, die andere handwerken uitoefenen, tot leden aangenomen.

In eene der bussen te Roermond, *de drie Koningen Broederschap* genaamd, in 1849 opgerigt, kan alleen door Roomsch-katholijken niet ouder dan 35 jaren worden deel genomen.

De 4 nieuwe bussen te Venlo zijn onderlinge vereenigingen van ambachtslieden van alle gezindten, die uit eene wekelijksche bijdrage der leden ziekengeld en bij overlijden kostelooze begrafenis erlangen.

— Bij koninklijk besluit van 20 Mei is aan W. J. G. BAURICHTER, Apotheker, op zijn verzoek eervol ontslag verleend als lid der Prov. Geneeskundige Commissie in Overijssel.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie in Friesland zijn na afgelegd examen bevorderd tot Apotheker A. VAN SLOTEN van Dokkum, tot Stedelijk Heelmeester SA. S. IDZERDA van Rauwerd, tot Heelmeester ten platten lande W. A. SCHEPERS van Dinxperlo. (*G. C.*)

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te Amsterdam zijn op 24 Mei tot Apothekers bevorderd de Heeren G. D. M. FOCK VAN COPPENAAL, C. KOEK en C. J. DE GRAAF.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te Middelburg zijn in hare vergaderingen van 11—20 Mei bevorderd tot stedelijk plattelands- en scheepsheelmeester en tot vroedmeester J. HUIJSMANS; tot stedelijk heelmeester P. GANSEL; tot vroedmeester ten platten lande A. J. VAN MOURIK; tot heelmeester ten platten lande N. G. B. VETTEN; tot heelmeester ten platten lande en scheepsheelmeester P. VAN PIENBROEK.

— Te Amersfoort heeft zich als Med. Doctor gevestigd de Heer W. H. VAN LOKHORST. (*Rep.*)

— Den 1sten April is te Rotterdam in den ouderdom van 85 jaren overleden de Heer D. HAREK, vroeger Apotheker. (*Rep.*)

— Den 20sten Mei is in den ouderdom van 75 jaren overleden de Heer T. F. A. KISTEMAKER, Med. Doctor te Oldenzaal, den 17den Mei in den ouderdom van 48 jaren de Heer D. A. TE WECHEL, Heel- en Vroedmeester te Dedemsvaart.

LEIDEN. — Als bijvoegsel tot hetgeen in dit blad laatstelijk nopens onze academie berigt is, diene nog, dat bij koninklijk besluit van den 10 dezer het tractement der Hoogleeraren HALBERTSMA en SIMON THOMAS van *f* 1600.— tot *f* 2200.— verhoogd is geworden.

NEDERLANDSCH INDIE. — Den 25sten Februarij is te Willem I overleden de Off. van Gez. 3de klasse A. E. ROOS.

BIBLIOGRAPHIE.

Aubert-Roche: Essai sur l'acclimatement des Européens dans les pays chauds. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 3.50

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 3 JUNIJ 1854. 22.

KLINIEK.

DE EPIDEMIE TE SURINAME.

I.

RAPPORT AAN ZIJNE EXCELLENTIE, DEN HEER GOUVERNEUR DER KOLONIE SURINAME.

Bij resolutie van den 11den April l.l. no. 512 door Uwe Excellentie uitgenoodigd, om, te gelijk met de overige in deze stad gevestigde geneeskundigen, tegenwoordig te willen zijn bij de sectiën der lijken dergenen, die in het militair-hospitaal overlijden, en om van mijne bevinding bij iedere lijkschouwing een verslag te geven, heb ik de eer bij dezen aan Uwe Excellentie toe te zenden een rapport omtrent de ziekte van den op den 14den dezer in het militair-hospitaal overleden ligt-matroos J. H. MEIJER.

Uit de woorden, waarmede gemelde resolutie aanvangt, vermeen ik te moeten opmaken, dat het de wensch van Uwe Excellentie is, om aangaande den aard der ziekte, die sedert de maand Februarij op Z. M. schepen Heldin en Sindoro epidemisch heerschende is, te worden ingelicht. Tot nu toe bestond er hieromtrent onder de geneeskundigen, die in de gelegenheid waren deze ziekte waar te nemen, een in het oogloopend verschil van gevoelen; zoo zag men toch in de mededeelingen, die door de gouvernements advertentie-bladen bekend zijn geworden, de heerschende ziekte achtereenvolgend met de namen van apoplexia (febris perniciosa), van galkoortsen onder verschillende ziektevormen, van typhus, en van typhus abdominalis bestempelen. Nu eens las men daar: »dat de geneeskundige commissie alhier, na onderzoek van het ingezonden rapport van den officier van gezondheid van de Heldin, verklaard had de ziekte van geen epidemischen aard te zijn, en het alzoo wenschelijk zoude wezen, gemelde korvet te doen opzeilen, ten einde de zieken in het militair-hospitaal te doen verplegen"; dan weder verklaarden drie leden van die commissie in een officieel rapport, dat er eene typhus abdominalis heerschende was, eene noodlottige ziekte, die zich door onmiddellijke aanraking van de bemanning van het eene schip op die van het andere had overgeplant, van welke echter de bevolking niets zoude te vreezen hebben, en welke, nu de schepelingen in de stad gedebarkeerd waren, zou gaan afnemen.

Het schijnt, dat sommige dezer mededeelingen gedaan zijn, uitsluitend met het doel om de ingezetenen gerust te stellen; maar de kolonie is te dikwerf door hevige epidemiën, die van elders werden ingebragt, geteisterd geweest, dan dat de ingezetenen niet reeds alleen op de gedachte aan eene hernieuwing van zoodanige rampen, met schrik zouden bevangen worden; en het is ligtelijk te begrijpen, dat zoodanig uiteenloopende en zelfs tegenstrijdige berigten, gegeven door geneeskundigen, van wien het bekend was, dat zij het koloniaal bestuur met hunnen raad ter zijde stonden, — vooral wanneer men zich daarbij herinnerde aan de geruststellende aankondigingen van het noodlottig jaar 1851, waarvan de onwaarde helaas! zoo treffend gebleken is, — juist eene tegenovergestelde uitwerking op het algemeen hebben te weeg gebragt.

In de laatste jaren werden er telkens wanneer er slechts de minste vrees voor het aanbrengen eener smetstof bestond, door het gouvernement maatregelen daartegen genomen, en iedereen wien het algemeen welzijn meer dan het bijzonder belang ter harte ging, keurde die maatregelen goed. Wel betreurde men het, dat er geen quarantaine-établisse-

ment bestond; maar men vertrouwde, dat in dit gebrek spoedig zoude voorzien worden, en weet het der regering dank, dat zij intusschen met ter zijde stelling van nevenbelangen, alleen die van het algemeen in het oog hield.

Welke de redenen geweest zijn, waarom men bij de aankomst van Z. M. korvet Heldin, in den aanvang van Februarij j.l. van eene plaats, waar de gele koorts heerschende was, van de voormelde maatregelen is afgeweken, is moeijelijk te raden. Wel zegt men, dat de geneeskundige commissie Uwe Excellentie zou hebben geadviseerd, dat aan gemelde korvet gerustelijk verlof tot opzeilen kon gegeven worden; maar bij eenig nadenken kan dit geen geloof verdienen, daar zoo als algemeen bekend is, geen lid dier commissie zich met eigen oogen van den gezondheidstoestand der ekwipage van dien bodem had overtuigd. Doch ook, al kon men aannemen, dat de geneeskundige commissie zoodanig advies had gegeven, dan valt het niet te betwijfelen, dat Uwe Excellentie daaraan geenerlei vertrouwen zou hebben geschonken, en dit te minder omdat uwe Excellentie zoo veel attentie had geslagen op mijnen brief van den 30sten Januarij, waarbij ik vooral met het oog op de toen verwachte aankomst van de Heldin uit eene besmette plaats, Uwe Excellentie had opmerkzaam gemaakt op het gevaar aan het opzeilen van vaartuigen zonder behoorlijk onderzoek verbonden.

Wat intusschen hiervan moge zijn, en aan wien het ook geweten moet worden, dat de Heldin is opgezeild, zeker is het dat daardoor eene noodlottige ziekte in de kolonie is gebragt, welke reeds eene menigte slagtoffers heeft gemaakt, en waarvan het einde nog niet met eenige zekerheid is te bepalen. Zoo als het mede niet ontkend zal kunnen worden, dat het, om de zachtste uitdrukking te gebruiken, hoogst onvoorzigtig is geweest, de bemanning van twee schepen, waaronder achtereenvolgend vele sterfgevallen hadden plaats gehad, in verschillende gedeelten der stad te midden der bevolking te huisvesten, op een tijdstip, dat de aard der ziekte, blijkens de daaromtrent afgegeven rapporten nog niet behoorlijk geconstateerd was, vooral wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat de ziekte zich van het eene schip, hetwelk van eene plaats kwam waar de gele koorts heerschende was, blijkbaar op het andere heeft overgeplant.

Doordrongen van het hooge belang der zaak, vooral uit een medisch-politisch oogpunt beschouwd, heb ik dadelijk bij den ontvangst van de uitnoodiging van Uwe Excellentie, het mij ten pligt gesteld een naauwgezet wetenschappelijk onderzoek te doen. Het waarnemen der lijders gedurende hunne ziekte, kwam mij evenwel daarbij noodzakelijk voor; door den chef van de militaire geneeskundige dienst, wien ik mijn verlangen dienaangaande op den 12den dezer had te kennen gegeven, werd ik daartoe met de meeste welwillendheid en heuschheid in de gelegenheid gesteld, en ben ik daardoor in staat mijne beschouwingen in het hier volgende rapport, door eene beschrijving van de verschijnselen, die ik in het thans bedoelde ziektegeval heb waargenomen, te doen voorafgaan.

BESCHRIJVING DER ZIEKTEVERSCHIJNSELEN.

J. H. MEIJER, oud 19 jaren, ligt-matroos, behoorende tot de bemanning van Z. M. stoomschip Sindoro, werd op den 9den April, op welken dag hij ongesteld was geworden, in het militair-hospitaal te Paramaribo opgenomen; ik zag den lijder echter eerst op den 3den dag der ziekte.

12 April, des namiddags ten 6 ure, nam ik de volgende verschijnselen waar: het gelaat is eenigermate opgezet, levendig, de oogen glinsterend; geene hoofdpijn; de lijder klaagde daarentegen over rug- en lendenpijnen, die zich naar de ledematen uitstrekken; hij verklaart, dat het hem is alsof hij geene armen of beenen had. De pols krachtig, vol, versneld (koorts). De ademhaling niet gestoord. De tong hoog rood, vochtig, in het midden met een donkerbruin beslag, veel dorst, neiging tot braken. De buik is zacht, niet meteoristisch, volgens zeggen van den patient onpijnlijk. Een onderzoek door betasting of percussie was niet mogelijk, omdat de geheele buik in de vorige dagen met eene Spaansche vliegpleister bedekt was; de

oppervlakte, waarover zich de Spaansche vlieg had uitgestrekt is roodbruin eenigzints paarsch gekleurd, op enkele plaatsen van de opperhuid ontdaan, niet suppureerend.

13 April, des morgens. De patient is eenigzints opgewekt van geest, heeft gedurende den afgeloopen nacht, en zoo hij zegt ook in de vorige nachten niets geslapen, hij heeft geene pijnen meer, en verzekert zich veel beter te gevoelen, zoo zelfs, dat hij zich hersteld zoude wanen, indien hij slechts een oogenblik had kunnen slapen. Het gelaat is minder opgezet, de roodheid bepaalt zich meer tot de wangen. Aan de huid, op de borst en buik is eene ligt gele tint merk baar. De pols steeds goed ontwikkeld; 88 slagen. De tong donkerrood, vochtig, het bruin beslag losser, geene brakingen of neiging daartoe. De afscheiding van eene ligtrood gekleurde urine is gering te noemen. Ontlasting van breiachtig graauwe stoffen (na het gebruik van purgeermiddelen).

Des middags ten 5 ure. Bij groote onrust is de lijder echter helder van geest. De pols 80 slagen. De geheele tong hoogrood, vochtig, het bruine beslag was geweken; hevige dorst; behalve aan het voorhoofd is de huidwarmte weinig verhoogd, geen zweet; de gele tint van de huid iets meer in het oogvallend.

14 April, 's morgens. De lijder is bewusteloos, en daarbij ongedurig. De uitdrukking van het gelaat angstig. De pols week en zeer vertraagd, 65 slagen. De tong en lippen donkerrood, zeer droog, het slijmvlies van den mond hoogrood; de tanden, het tandvleesch en de lippen met eene zwartbruine korst van afgestorven epithelium-cellen bedekt.

Des middags ten 5 ure. De ademhaling is ten hoogste gestoord. De lijder verkeert blijkbaar in den doodstrijd.

Ten zes ure gaf hij den geest.

LIJKOPENING, 14 UREN NA DEN DOOD.

Het uitwendige aanzien van het lijk levert de volgende verschijnselen op. Teekenen van ontbinding zijn genoegzaam niet te bespeuren; de huid over het geheele ligchaam, alsook de sclerotica, sterk geel gekleurd. De gele kleur, die na den dood aanmerkelijk was toegenomen, strekte zich tot op het onderhuidscel- en vetweefsel uit; overigens is de huid als met paarsche vlekken bezaaid, die aan de onderliggende deelen en aan de hals zeer donker gekleurd zijn. De spieren donkerrood. De buik ingevallen, niet tympanitisch; de plaats waar de Spaansche vliegpleister gelegen heeft, zwart, als gangreneus.

Schedelholte. De dura mater geel gekleurd, hyperaemisch; de hersenvaten tamelijk bloedrijk: de hersenzelfstandigheid van de gewone consistentie; de ventrikels weinig of geen serum bevattende. Het ruggemerg is niet onderzocht.

Borstholte. De longen zamengevallen, aan de achterste en onderste gedeelten met donker, dun bloed zeer overvuld. Het hart normaal.

Buikholte. Bij het openen van de buikholte valt het eerst in het oog de vuilgele kleur van het buikvlies en van het net, van welke de bloedvaten zeer zijn opgespoten. De darmscheilsklieren aanmerkelijk gezwollen, hard, met bloedrijke vaten. Het bekleedsel der lever geel; op de doorsnede is zij ligt rhabarber-kleurig, en hare vaten rijk aan bloed. De galblaas weinig gevuld. De milt vergroot, bloedrijk, verweekt, donker wijnmoerkleurig. Het weefsel der nieren gezond. De blaas zamengetrokken, ledig.

Het darmkanaal. Eene ligte opspuiting der vaten is hier en daar langs den geheelen tractus van het darmkanaal zigtbaar. De maag, uitwendig geel gekleurd, bevat eene aanmerkelijke hoeveelheid troebel, koffijkleurig, zwartachtig vocht. In dit vocht onderscheidt men een weiachtig gedeelte met daarin zwemmende zwarte, als geschifte cruor zich voordoende vlokken, welke, nadat het vocht eenigen tijd gestaan had, naar den bodem zakten. Dit vocht reageert slechts ligt zuur, nagenoeg neutraal. Bij het microscopisch onderzoek ontwaarde ik in hetzelve bijna vernietigde bloedbollen, benevens eenig epithelium. Het slijmvlies van de maag hyperaemisch; vooral aan de pars cardiaca en aan de curvatura minor zijn de vaten met bloed overvuld. Het maagslijm zwartachtig gekleurd. De oesophagus is niet onderzocht.

In de dunne darmen ziet men, behalve hier en daar eene ligte hyperaemie en arbori-

satie der kleine vaten, geene merkbare afwijkingen. De binnenste oppervlakte rijkelijk met een graauwachtig darmslijm bedekt. In den blinden darm en in het wormsgewijze verlengsel is de bloedstase meer in het oogvallend. Op het slijmvlies van den karteldarm ziet men vele donkerroode stippen (exanthema purpureum), terwijl op andere plaatsen, vooral aan de binnenste (vrije) uiteinden der naast elkander gelegen klapvliezen, de ophooping van bloed het meest wordt opgemerkt. De faeces, in de dikke darmen bevat, zijn donkergraauw gekleurd, zij verkrijgen een meer kleiachtig aanzien en zijn vaster van consistentie, naarmate zij meer den endeldarm naderen.

EPIKRISIS.

Reeds bij het leven van den lijder was het mij duidelijk, dan men hier met gele koorts te doen had. Hoe zeer er eenige verschijnselen, die veelal als de meest pathognomonische bij gele koorts beschouwd worden (b. v. hoofdpijn en zwarte braking) in dit geval ontbraken, vond ik echter het beeld der ziekte zóo duidelijk geteekend, dat mij dienaangaande niet de minste twijfel overbleef. Veeltijds kan deze ziekte slechts uit de zamenvatting der verschijnselen herkend worden: het snelle beloop der ziekte (binnen 5 dagen), de daarbij in het oogvallende tijdperken van irritatie en depressie, tusschen welke het overgangstijdperk (stadium remissionis) hoewel van korten duur, duidelijk op te merken was, de aanhoudende koorts, de steeds goed ontwikkelde doch in het laatste tijdperk merkbaar vertraagde pols, de eigenaardige uitdrukking van het gelaat, de aanhoudende slapeloosheid, de pijnen in de rug en lenden, het gevoel als of de leden geslagen waren, de gele kleur der huid, de hoogroode doch vochtige tong, de ontlasting van graauw-zwarte kleiachtige stoffen deden mij de ziekte van elke andere ten duidelijkste onderscheiden.

De bij typhus abdominalis karakteristieke teekenen, zoo als ijlhoofdigheid, de meestal ruwe drooge tong, meteorismus en buikloop ontbraken hier ten eene male.

Beslissend echter was in dit opzigt de lijkopening, ik behoef hier slechts te wijzen op de in de maag bevatte zwarte stof, op de gele, kleur die aan genoegzaam alle ligchaamsdeelen op te merken was, en eindelijk op den eigenaardigen congestieven toestand van het slijmvlies van de maag, inzonderheid van de pars cardiaca. Van de veranderingen, die de typhus abdominalis bestendig in het onderste derde gedeelte van den kronkeldarm nalaat, was hier niets te bespeuren.

Uit de hierboven beschrevene ziekteverschijnselen en lijkopening zoude het alleen blijken, dat in dit bijzondere geval de geele koorts is waargenomen, en zoude men daaruit geenszins kunnen besluiten tot de overige ziektegevallen, ware het niet dat de chef van de militaire geneeskundige dienst en de officier van gezondheid STOCK mij herhaalde malen de verzekering hebben gegeven, dat juist ditzelfde ziektebeeld gedurende het geheele beloop dezer epidemie is waargenomen, en eerstgemelde Heer voorts bij de lijkopening, die op den 15den dezer plaats had, de getuigenis aflegde, dat de veranderingen, die hier op het slijmvlies van de dikke darmen werden waargenomen, en die Zijn Ed. voor de aan de abdominaaltyphus eigenaardige *plaques* hield, steeds in de andere lijken waren aangetroffen. Ik moet erkennen dat het mij niet mogt gelukken hierin die plaques te onderscheiden; behalve de in mijn verslag beschrevene bloedstases, vond hierin niets anders dan het purperachtige exantheem, het welk ook te Cayenne in de laatste epidemie van geele koorts veelvuldig op het slijmvlies der darmen is opgemerkt.

De waarschijnlijkheid, dat de hier thans heerschende epidemische ziekte steeds hetzelfde karakter heeft behouden, sedert zij zich te Curaçao op de Heldin openbaarde en, waar men haar voor gele koorts erkend heeft, is bij mij door de hier boven vermelde omstandigheden genoegzaam tot zekerheid overgegaan.

Paramaribo, den 20 April 1854. Dr. H. LANDRÉ.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

PIGMENT IN HET BLOED. — Onder de weinige veranderingen van het bloed, die het mikroskoop tot nog toe aan het licht gebragt heeft, verdient het voorkomen van pigment in deze vloeistof vooral onze aandacht, wegens den belangrijken invloed voor het geheel organisme, dien latere waarnemers daaraan toegeschreven hebben. Nadat GLUGE, KÖLLIKER e. a. reeds van de aanwezigheid van pigment in het bloed gesproken hadden, werd door HECKEL in het *Zeitschr. f. Psychiatrie* 1847 een geval bekend gemaakt, waar, in het lijk eener 43jarige krankzinnige vrouw, zwarte kleurstof in het bloed en in de vergrootte, weeke milt werd aangetroffen. Of deze persoon ooit aan tusschenpoozende koorts geleden had, was niet bekend. Eene hiermede in vele opzigten overeenkomende waarneming werd door VIRCHOW in zijn *Arch. f. path. Anat. u. Phys.* 1849. bl. 594 medegedeeld, betreffende een man, die na langdurige f. intermittens het gewone cachectische voorkomen, zwelling van de milt en waterzucht had gekregen. Bij de lijkopening vertoonden de sterk vegrootte milt, alsmede de lever eene donker graauwe, bijna zwarte kleur. In vele cellen van het parenchyma der milt waren zwarte pigment-korrels aanwezig, die ook in groot aantal buiten de cellen vrij werden aangetroffen. Ook de levercellen waren met zulke korrels opgevuld. In het bloed bevonden zich vele met dit pigment gevulde cellen, waarvan vele in vorm met kleurlooze bloedligchaampjes overeenkwamen, andere eene langwerpige of spoelvormige gedaante hadden. VIRCHOW houdt het voor waarschijnlijk, dat deze cellen in het bloed zelf ontstaan waren. Daarna vestigde HESCHL *Zeitschr. der Wien. Arzte*, Juli 1850 de aandacht op het zwart pigment, dat, zoowel vrij als in cellen besloten, in groote hoeveelheid in de milt, de lever, de lympheklieren en op het buikvlies van intermittenslijders voorkomt. Hij houdt het echter niet voor een overblijfsel van bloedextravasaten, doch meent de pigmentkorrels als nieuw gevormde en weder in ontwikkeling teruggaande bloedligchaampjes te moeten beschouwen, die niet in de circulatie worden opgenomen en ontstaan zouden door de hyperaemien, waaraan de onderbuiksorganen bij f. intermittens zijn blootgesteld. Kort daarop verscheen een opstel van HECKEL in de *D. Klinik* 1850, waarin hij vermeldt alle nuancen van geel tot zwart pigment in de milt van personen, die langen tijd aan tusschenpoozende koorts geleden hadden, gevonden te hebben. Hij zag dit pigment, dat hij als eene metamorphose van geëxtravaseerd bloed beschouwt, meestal als vrij liggende korrelhoopen voorkomen, zeldzamer binnen cellen besloten, en gelijkmatig door de milt verspreid zonder dat bepaalde gedeelten van haar weefsel als de zitplaats daarvan konden aangetoond worden. Dezelfde pigmentkorrels vond M. ook in de lever bij die lijders, zonder dat hij zich van hare tegenwoordigheid binnen de cellen van dit orgaan kon overtuigen, evenzoo in de vergrootte lympheklieren van den onderbuik. In het bloed van de lijken dezer personen, zag hij standvastig zoowel geel als zwart pigment, meestal tot korrelhoopen vereenigd, zeldzaam door een celvlies omgeven; daarbij nam hij eene vermeerdering der kleurlooze bloedligchaampjes waar. Bij eenen lijder met verouderde intermittens vond hij in het door middel eener bloedige kop ontlastte bloed, bruin korrelig pigment. M. vermoedt dat dit in het bloed aanwezige pigment zijn oorsprong heeft in de milt en in de lympheklieren, welligt ook in de lever. Hij schrijft aan het terugblijven der kleurstof in de haarvaten der huid, de eigenaardige graauwachtige huidkleur toe, die intermittenslijders vertoonen, en zegt dat door ophooping van het pigment in de haarvaten der bastzelfstandigheid van de hersenen de donkergraauwe, soms zelfs chocolade-bruine kleur deze laatste kan ontstaan, welke reeds BAILLY in 1825 bij vele lijkopeningen van aan boosaardige intermittens gestorven lijders opgemerkt had en die hij als leerling van BROUSSAIS aan ontsteking toeschreef. Deze obstructie der hersencapillaria door pigment zoude volgens HECKEL een groot deel hebben aan het ontstaan van vele vormen van comateuse intermitterende koortsen. Hij zag namelijk bij eenen aan zoodanige koorts overledenen lijder eene buitengemeen groote hoeveelheid zwarte kleurstof in de bloedvaten, benevens talrijke stipvormige bloedextravasaten in de groote en kleine hersenen, die door ophooping van pigment in de hersencapillaria en daardoor veroorzaakte ruptuur dezer laatste zouden kunnen verklaard worden.

Eindelijk heeft Dr. PLANER onlangs een groot aantal in het ziekenhuis te Weenen waargenomene gevallen verzameld, waar zoowel in het bloed als in onderscheidene organen pigment werd aangetroffen. (*Zeitschr. der W. Aerzte* Heft 2—4, 1854). De physische en en chemische eigenschappen, die hij daarvan opgeeft, komen met die, welke reeds door anderen beschreven zijn, overeen: hij vond het meestal tot ligchamen vereenigd, die veel naar cellen geleken, doch waarin hij geen duidelijke kern kon ontdekken. Het pigment werd door hem aangetroffen: in het bloed van het hart en van de groote vaten, schijnbaar regelmatig verdeeld en zonder dat een grooter pigmentrijkdom van het bloed der milt- en der poortader kon ontdekt worden; in de kleinere bloedvaten was het op sommige plaatsen, die daardoor zeer donker gekleurd waren, veel sterker opgehoopt dan op andere — in de milt, waar meestal de grootste hoeveelheid daarvan werd aangetroffen en die daardoor gewoonlijk eene zeer donkere kleur had aangenomen (eerst door mikroskopisch onderzoek kan men zich overtuigen, dat deze niet door rotting ontstaan is), — in de lever, meestal in die gevallen waar ook de milt zeer rijk aan pigment was: vermoedelijk lag dit laatste binnen de bloedvaten, de levercellen ten minste waren gewoonlijk normaal — in de hersenen, waar het gewoonlijk vele haarvaten der grijze zelfstandigheid opvulde; daar waar de hoeveelheid pigment echter zeer aanzienlijk was bevond het zich zoowel in de groote, als in de kleinere bloedvaten der geheele hersenmassa en zelfs in de hersenvliezen; de door HECKEL beschre-

vene stipvormige bloedextravasaten werden ook dikwijls door PLANER aangetroffen — in de bloedvaten der nieren, zoowel die der bastzelfstandigheid in en buiten de Malpighische kapsels, als in die van de pyramiden — in de haarvaten der longen: eindelijk werd in vele gevallen eene meer of min in het oog vallende graauwe kleur van de huid, van het bindweefsel, van de slijmvliezen, van de lympheklieren enz. waargenomen.

In eene eerste reeks van 29 gevallen, (waaronder 10 lijken, waaromtrent nadere bijzonderheden niet bekend waren, en waar behalve de tegenwoordigheid van pigment in het bloed, in de milt en in de lever, in één ook in de hersencapillaria, geene andere oorzaak van den dood kon ontdekt worden) werd steeds pigment in het bloed, de milt en de lever aangetroffen. In 14 daarvan was zooveel kleurstof in de haarvaten der baststof der hersenen aanwezig, dat deze daardoor eene in het oog vallende donkere, leigraauwe kleur had aangenomen, bovendien werden in 8 gevallen ontelbare kleine bloedextravasaten in de hersenen gevonden. In de overige gevallen was de hoeveelheid pigment in de hersenen gering en hare kleur daardoor niet merkbaar veranderd. De andere bloedvaten vertoonden, behalve dat in enkele de long en de nieren pigmentrijk waren, geen aanzienlijken rijkdom aan kleurstof. Wat de gedurende het leven geopenbaarde ziekteverschijnselen betreft, zoo waren slechts van weinige lijders eenige anamnestische bijzonderheden bekend, daar de meesten bewusteloos in het ziekenhuis aankwamen. In 7 gevallen was f. intermittens voorafgegaan; in de meeste der overige ontstond na een kortstondig onwelzijn (in één geval slechts van 2 uren) bewusteloosheid en gewoonlijk na 1—6 dagen de dood. Bij 4 lijders vertoonden zich deels in den aanvang, deels in het verloop der ziekte, convulsiën, bij 2 verlammingen, waaronder één geval van apoplexie, in welks aanval de paralyse plotseling optrad, terwijl in 2 andere deze laatste zich langzaam ontwikkelde.

Eene tweede reeks van ziektegevallen betreft 19 personen, die met albuminurie en spoedig toenemende waterzucht waren overleden. De duur der ziekte was hier van 14 dagen tot 3 maanden; in 12 gevallen was intermittens, gewoonlijk langen tijd, voorafgegaan. Het bloed van alle deze lijders bevatte verschillende hoeveelheden zwarte kleurstof, de lever en de milt, die niet aanzienlijk vergroot was, waren door pigment donker gekleurd. Ook waren de nieren, die overigens zelfs bij mikroskopisch onderzoek geene afwijking vertoonden, zeer pigmentrijk en daardoor donkergraauw van kleur. In weinige gevallen werd ook in de bloedvaten der hersenen pigment aangetroffen. Verder werden nog 8 lijken geopend van lijders, die dezelfde verschijnselen en ten opzigte van het pigment na den dood dezelfde veranderingen hadden aangeboden als de zoo even gemelde, doch waar de dood door andere ziekten plaats vond. In een geval bestond de pigmentophooping bij eene vrouw met hypertrophie van het hart en insufficientie der aortaklapvliezen.

Eindelijk vinden wij 26 gevallen vermeld, waar ofschoon veel pigment in de lever en in de milt werd gevonden en ook eene geringe hoeveelheid daarvan in het bloed aanwezig was, geen nadeelige invloed daarvan op het organisme kon waargenomen worden. Deze lijders waren allen aan zeer verschillende ziekten, onafhankelijk van de tegenwoordigheid van het pigment, overleden. In één dezer gevallen werden zelfs bij een met gangreen van het been overleden grijsaard, de hersencapillaria met pigment opgevuld gevonden, terwijl tevens lidteekenen van vroegere apoplexiën bestonden. Van sommigen der lijders wist men dat zij vroeger aan f. intermittens geleden hadden, van andere was zulks niet bekend. Bij eene lijderes, waar tevens acute leveratrophie gevonden werd, bleef het twijfelachtig of aan het pigmentgehalte van het bloed een werkzaam aandeel aan de ziekte moest worden toegeschreven. Ook P. heeft verscheidene malen bij levende, aan zoogenoemde intermittens-cachexie lijdende, personen het bij eene oppervlakkige huidverwonding ontlastte bloed onderzocht en daarin dikwijls eene groote hoeveelheid bruin en zwart gekleurde schotsvormige ligchamen gevonden, zoo als hij ze ook in lijken had gezien; pigmentkorrelhoopen kwamen daarin zeldzamer voor. Genoemde schrijver meent even als MECKEL, dat de ophooping van het pigment in de haarvaten der hersenen tot mechanische stoornis van de bloedcirculatie kan aanleiding geven, die dikwijls sopor, convulsien, paralysen en soms binnen korten tijd den dood kan ten gevolge hebben. Ook meent hij, dat welligt op dezelfde wijze door belemmerden bloedsomloop in de nieren, albuminurie kan tot stand komen.

Uit het medegedeelde blijkt dus, dat in vele verschillende organen van het menschelijk ligchaam te gelijkertijd eene meer dan gewone hoeveelheid van in pigment veranderd bloed kan voorkomen en dat dit pigment niet altijd uit geëxtravaseerd bloed, doch ook binnen de bloedvaten gevormd wordt. Wanneer men in het oog houdt, dat vele der bovenvermelde organen, vooral de milt, doch ook de lever, de nieren, de lympheklieren, niet alleen bij den mensch, doch ook bij vele diersoorten in den gezonden staat gemeenlijk pigment bevatten, zoo zelfs dat verscheidene physiologen dit als het resultaat van een physiologisch proces in sommige dezer organen, namelijk eene vernietiging van roode bloedligchaampjes hebben beschouwd, dan zal het minder verwondering kunnen baren, dat in ziekten waar de onderbuiksorganen aan zich dikwijls herhalende hyperaemiën zijn blootgesteld, zoo als b. v. bij tusschenpoozende koorts geschiedt, hier eene meer dan gewone pigmentvorming uit bloed plaats vindt. Meer belangrijk is de waarneming van dit pigment in het bloed van het hart en van de groote vaten in een groot aantal van ziektegevallen. Het is nog niet bewezen waar dit zijn oorsprong heeft; onwaarschijnlijk is het niet, dat het uit de miltpulpa door de miltader, misschien ook uit de lever in de algemeene circulatie gekomen is, daar onder anderen door ECKER bij gezonde dieren pigment in de v. lienalis is gevonden. Of echter de meening juist is dat dit pigment met het bloed medegevoerd in de fijne

haarvaten, b. v. der hersenen kan blijven steken en aan de daardoor veroorzaakte belemmerde circulatie de voor den dood waargenomene verschijnselen van sopor, convulsiën enz. zouden moeten worden toegeschreven, zal nog bevestiging vereischen door meer in bijzonderheden bekende ziektegeschiedenissen en lijkopeningen dan wij bij PLANER aantreffen, die voor het grootst gedeelte slechts zeer kort zijn beschreven. De aanwezigheid van met bloedpigment gevulde haarvaten bewijst namelijk geenszins, dat hier de kleurstof van elders is aangevoerd en secundaire stoornissen heeft veroorzaakt, daar zij overal voorkomen, waar bloed een geruimen tijd ook binnen kleine bloedvaten stagneert, zoo als bij hunne obliteratie, in den omtrek van oude apoplectische haarden, bij veelvuldige congestiën en stases, waar, na opheffing derzelve, niet alle haarvaten weder voor bloed toegankelijk worden, enz. In de door PLANER medegedeelde gevallen wordt niet bewezen dat het in de haarvaten gevonden pigment niet de gevolgen van vroegere of latere locale stoornissen van den bloedsomloop waren, doch dat het, zoo als hij wil, daarvan eerst de oorzaak was. Reeds het groot aantal gevallen, door hem aangevoerd, waar bij de tegenwoordigheid van pigment in het bloed, in de lever en in de milt, echter geenerlei nadeel hiervan kon aangetoond worden, doet omtrent de juistheid zijner hypothese een gegronden twijfel oprijzen. Dat albuminurie door dezelfde oorzaak zou kunnen geboren worden is evenzeer eene door geen grondig bewijs gestaafde meening. G.

BEHANDELING VAN ORCHITIS DOOR COLLODIUM. BONNAFONT, *Chirurgien* aan het *hopitâl militaire du Roule* te Parijs, heeft aan de Académie de médecine eene nota over deze behandeling ingediend, die steunt op eene ondervinding van 85 gevallen.

In het algemeen was het resultaat zeer gunstig, echter bij ieder geval niet hetzelfde, maar in omgekeerde rede van den ouderdom, van de ziekte en den graad van hardheid der weefsels. Is toch de ontsteking acuut en de testis met de omliggende deelen pas door het exsudaat doortrokken, des te spoediger brengt het collodium dit tot resorptie. Bij hevige orchitides, zich uitende door roodheid, zwelling met spanning der omliggende deelen en vooral hevige pijn, verdwijnen deze ontstekingsverschijnselen zeer spoedig door de eerste applicatie, soms na een half uur en is dan de genezing na 2 à 3 dagen verkregen. Is de testis reeds eenigzins verhard, heeft de ontsteking reeds eenigen tijd geduurd, dan dient de aanwending 2 à 3 malen herhaald te worden na eene tusschentijd van 3 à 5 dagen. Bij chronische verharding van de epididymis is het nut niet zoo duidelijk; echter brengt het collodium toch vermindering van volumen te weeg.

De pijn die het opstrijken van het collodium op de ontstoken huid geeft, duurt in den regel kort, meest 10 minuten; duurt zij langer dan is deze meest van voorafgegane verwonding of excoriatie van de huid af te leiden.

Het collodium waaraan B. de voorkeur geeft is dun en ten einde het veerkrachtig te maken, met een weinig terpentijnolie of ricinusolie vermengd; hij geeft daartoe het volgende voorschrift: schietkatoen 1, aether sulf. 25, ricinus olie 1, alcohol van 36° 5 deelen. De olie worde afzonderlijk met alcohol vermengd en bij de solutie van het schietkatoen in de aether gevoegd.

Ten einde de testis met eene regelmatige laag te bedekken, begint B. het collodium met eene penseel te strijken terzijde van de penis en zoo allengs naar den top van den bal, zoodat deze daardoor gelijkmatig omvat en naar boven getrokken worden. B. expliceert het gunstige resultaat 1° uit de dadelijke verkoeling bij de aanwending, waarbij warmte aan het ontstoken deel ontrokken wordt, 2° uit de gelijkmatige drukking die het collodium bij het droogen op de deelen uitoefent.

Bij dezelfde gelegenheid deelt B. nog mede dat ook hij, evenals zoo vele anderen, geenerlei gunstig effect van de aanwending van collodium bij erysipelas heeft waargenomen.

Deze mededeeling wekte teregt verwondering op bij die leden der Académie, die eveneens het middel beproefd, maar er geen gunstigen uitslag van gezien hadden. RICORD en VELPEAU trokken vooral het harnas hiertegen aan. Eerstgenoemde zeide door zijne proefnemingen gekomen te zijn tot het resultaat, dat dit middel hevige pijnen veroorzaakt en in geen geval het verloop der ziekte verkort. Ook PUCHE, even als VELPEAU en ROBERT, had geene goede uitkomsten van het collodium bij orchitis gezien.

Nu een jaar geleden hebben ook wij dit middel beproefd. Het eerste geval betrof een jongeling van omtrent vijf en twintig jaren, die met eene epididymitis, ten gevolge eener urethritis, in het ziekenhuis onder behandeling kwam. Deze persoon, uit een spel, dat op de kermis stond, had zich zoo lang mogelijk buiten behandeling gehouden; zes weken reeds had hij met deze ziekte zijne zeer ongunstige levenswijze voortgezet. De patient van eene zwakke constitutie was nu zeer verzwakt en vermagerd. Op het scrotum, ter grootte van eene goede vuist, werd terstond het collodium opgesmeerd. Hierop volgde eenige pijn, die echter spoedig weer afnam. Na drie dagen, toen het collodium afschilferde, werd het op nieuw aangewend. Daar ook nu weder na drie dagen verloop geene verandering in het zieke deel zich openbaarde, werd het middel als hier niets afdoende ter zijde gesteld. — Dit verouderd geval was wel is waar minder gunstig gekozen, kort hierop echter deed zich een versch geval voor, waarop andermaal dit middel werd beproefd. Hier openbaarde zich veel pijn na het gebruik van het collodium, die ook later bleef aanhouden, en werd eene tweede applicatie door eene opkomende erythemateuse ontsteking der huid verhinderd, zonder dat het middel eenige gunstige uitwerking op de epididymitis had gehad. Deze ongunstige uitkomsten deden ons van het verder gebruik afzien.

Nu zal menig lezer, even als wij, zich afvragen van

waar die tegenstrijdigheid in de uitkomsten? Hetzelfde heeft men in de Académie gevraagd en besloten deze zaak nader te onderzoeken, tot welk einde bepaaldelijk aan RICORD is opgedragen, om gezamenlijk met BONNAFONT deze proefnemingen te hernieuwen. Terwijl wij hopen dat deze de kwestie mogen uitmaken, zij het ons vergund twee redenen bij te brengen, waarom wij meenen dat aan die uitkomsten van BONNAFONT mindere waarde moet gehecht worden.

Er is eens zeer snedig gezegd: »men moet zich haasten gebruik te maken van een nieuw aangeprezen middel, zoo lang als het nog genezing te weeg brengt." Het middel blijft wel op dezelfde wijze werken, maar de observatie wordt minder partijdig. Meer of minder partijdig is iedereen, die een middel voor het eerst in eene ziekte beproeft. Zoo ook BONNAFONT, die meende de eerste te zijn, die het collodium bij orchitis gebruikte. Tot dit gebruik was hij gebragt door eene redenering, die hem zeide dat dit middel bij deze ziekte goed zoude werken. Deze redenering nu maakte hem partijdig. En wanneer men eene goede uitwerking van eenig middel wil zien, dan ziet men die zoo ligt. Te meer nog, — en dit is een tweede argument tegen de schijnbaar goede uitkomsten van BONNAFONT — wanneer het eene ziekte geldt als de onderhavige. Eene epididymitis immers, — en ofschoon BONNAFONT de ziekte orchitis noemt, schijnen de meeste gevallen van hem tot epididymitis blenn. te hebben behoord — geneest veelal het spoedigste onder de meest eenvoudige behandeling; terwijl de gevallen, waarin men hardnekkige verhardingen ziet volgen, gewoonlijk die zijn waar de kunst zeer sterk is tusschenbeiden gekomen.

Al neemt men nu om deze twee redenen wat af van de goede uitkomsten van BONNAFONT, en al bedenkt men daarbij dat het woord genezen voor verschillend ruime uitlegging vatbaar is, dan blijft toch nog genoeg over om op grond van deze uitkomsten het middel aan een verder onderzoek bij deze ziekte te onderwerpen.

C. v. IJ.

SPOELWORMEN IN DEN SLOKDARM. In het verslag eener geregtelijke lijkschouwing van een knaap, die 60 uren na met een sneeuwbal in het aangezigt te zijn getroffen, aan hersenlijden bezweek, deelt Dr. KÖHLER (*Casper's Vierteljahrs.* Bd. 4 Hft. 2) onder anderen de volgende curieuse zaken mede. Bij opening van de borstholte vond men volkomen gezonde longen door stevige, doch stellig oude adhaesien aan de pleura costalis gehecht, zonder eenig exsudaat. Zoowel op de voorste als op de achterste oppervlakte der regterlong zag men een aantal doode spoelwormen, te zamen 24 in getal. Deze wormen waren hier gekomen door eene bijna 1½ dm. lange scheur, die zich in den slokdarm, eene duim boven de plaats waar hij door het diaphragma heengaat, bevond. De randen van deze scheur waren stomp en vrij sterk naar binnen omgekruld, zoodat de opening tamelijk gaapte. Naast de scheur bevinden zich nog twee kleine ronde openingen in den slokdarm, waarvan de grootste geheel aan den omvang van een dikken spoelworm beantwoordde, de andere echter kleiner was. Boven deze scheur was eene plaats waar het geheele weefsel van den slokdarm sterk ontstoken en zoo buitengewoon dun was, dat men er den vinger doorschemeren zag. Het slijmvlies van den oesophagus was over zijne geheele uitgestrektheid meer of min ontstoken, hier en daar, vooral in de omgeving der scheur verweekt. Door deze scheur zag men de uiteinden van verscheidene spoelwormen; de geheele oesophagus zelf was in haar geheele lengte met eene enorme hoeveelheid spoelwormen letterlijk volgepropt. Ook bevonden zich in de maag en op verscheidene plaatsen der dikke en dunne darmen vele groote ophoopingen van deze dieren. Uit den toestand van de longen en van de pleura besloot K. dat de wormen eerst na den dood uit den slokdarm waren uitgetreden; hij meent echter dat aan hunne tegenwoordigheid het ontstekingsgezwel van het weefsel gedurende het leven moet worden toegeschreven.

STERFTEVERHOUDINGEN IN RUSLAND. — Volgens eene mededeeling van Dr. HEINE (*med. Zeit. Russl.*) zijn de sterfteverhoudingen in de beide Russische hoofdsteden, Petersburg en Moscou zeer ongunstig en neemt ook de bevolking in het geheele Russische rijk niet in gelijke verhouding als in andere Europesche staten toe. Zoo werden in 1852 in Petersburg 16.294 kinderen geboren (8389 jongens en slechts 7905 meisjes), terwijl daarentegen 21.551 personen (waarvan 13.461 van het mannelijk geslacht) gestorven zijn. Het getal der gestorvenen overtrof dus dat der geborenen met 5257 of 32%. Onder de gestorvenen hadden 6433 kinderen het 5de levensjaar nog niet bereikt. In hetzelfde jaar werden in Moscou 9548 kinderen (5175 jongens en slechts 4373 meisjes) geboren, terwijl 11.323 personen gestorven zijn. Onder de laatste bevonden zich 3982 kinderen beneden de vijf jaren en vijf personen die meer dan 100 jaren oud werden (eene soldatenvrouw van 112 jaren). In Petersburg werden 3287 en in Moscou 1893 huwelijken gesloten; in de eerstgenoemde stad vermindert dit cijfer, in de laatste vermeerdert het.

In het geheele Russische rijk werden in 1851 geboren 2.725.881 kinderen; stierven 2.060.335, waaronder 986.216 kinderen beneden de 5 jaren. Volgens de opgaven stierven 215 personen op een leeftijd van 100—105 jaren, 88 tusschen het 105—110de, 42 tusschen het 110—115de, 32 tusschen het 115—120ste, 5 tusschen het 120—125ste, en 5 tusschen het 125—130ste, levensjaar.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

IERLAND. — Bij de laatste volkstelling werd opgenomen, welke zieken op dat oogenblik in Ierland aanwezig waren. In het rapport daarover, aan het Parlement voorgelegd, worden de volgende opgaven ge-

vonden. Het aantal zieken in Ierland op 30 Maart 1851 was 104,495 of 1 : 62½ van de bevolking. Ten einde te vinden hoeveel van de bevolking tot arbeid in de maatschappij ongeschikt was, moet men 250,611 personen in rekening brengen, die in de werkhuizen zijn, 3463 in de krankzinnigengestichten, 2271 in de gestichten voor ouden en gebrekkigen, 3839 in hospitalen, 15,609 in de gevangenissen, te zamen 275,766 personen, waarvoor door het land gezorgd wordt, terwijl 48,291 ziek lagen aan huis, te zamen 324,057 of 1 : 20½. In de vier provinciën verschilt dit cijfer aanmerkelijk, en de verschillen duiden in zekere mate de verhouding van armoede, ziekte en misdaad in deze verschillende plaatsen aan. In Ulster was de verhouding maar 1 : 47,36, in Leinster 1 : 22,63, in Connaught 1 : 20,19, in Munster 1 : 11,78. De doofstommen, de stommen, de blinden en krankzinnigen waren onder de zieken medegeteld. Doofstommen waren er 4747 of 1 : 1380; ⅞ van deze waren doofstom geboren; stom maar niet doof waren 433, meest allen zoo geboren. Zij waren gewoonlijk paralytisch of idioot, maar er waren er ook zonder eenig gebrek. Bijna 100, van de doofstommen waren gehuwd, zes huwelijken waren er tusschen dooven en stommen. Van 216 kinderen uit deze huwelijken waren er maar 2 doofstom; stomheid bestond dikwijls bij verschillende leden eener familie van één stam, maar het gebrek was zelden van ouders direkt op hunne kinderen overgegaan. Over het algemeen was slechts één in een gezin van verscheiden kinderen doofstom, meestal het eerste of het laatste kind; in een geval was het het laatste van de 29 kinderen, die uit dezelfde ouders geboren waren.

Slechts 232 van de doofstommen waren in openbare gestichten tot onderwijs voor zulke personen bestemd, opgenomen. Doofstomheid komt het meest voor in de platteland's bergachtige streken.

Er waren 7587 blinden, 1 : 864; meer dan de helft van deze was gehuwd en ⅔ boven de 40 jaren oud; 19 personen waren doofstom en blind. Krankzinnigen waren er 5074 of 1 : 1291, en 4906 idioten of 1 : 1336; de groote meerderheid van deze was idioot geboren; meer dan 1000 van de krankzinnigen en 3500 van de idioten waren niet in gestichten of werkhuizen. Op het aantal van deze ongelukkigen buiten die gestichten werd ernstig de aandacht van de regering gevestigd.

Van de 250,611 personen in de werkhuizen waren 42,474 ziekelijk; van de 15,609 in de gevangenissen aanwezig waren 1072 ziek.

Van het geheele aantal der zieken in Ierland had 1 : 118 pokken, 1 : 30 influenza (op dat oogenblik heerschende) 1 : 189 was in het kraambed, 1 : 10 had een borstaandoening, 191 personen werden opgegeven, hoofdzakelijk uit de hospitalen en door de politie, die ziek waren ten gevolge van koude en gebrek; 501 van de zieken waren onder het jaar; 464 waren 90 of meer jaren oud. Er waren er meer van tusschen de 10 en 15 jaren dan van eenigen anderen leeftijd.

BERLIJN. — In de Charité is eene nieuwe afzonderlijke afdeeling opgerigt voor vrouwenziekten, waarvan Dr. CREDÉ aan het hoofd gesteld is. Men hoopt deze nieuwe afdeeling voor het klinisch onderwijs opengesteld te zien.

PARIJS. — In de laatste week van 17—23 Mei zijn slechts 36 nieuwe choleragevallen in de hospitalen in behandeling gekomen.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Wij lezen in de Geneesk. Courant van de vorige week eene circulaire, welke de Provinciale Geneeskundige Commissie in Zeeland aan de plattelandsheelmeesters in de Provincie heeft gerigt, waarin zij hare meening te kennen geeft over den juisten zin der wettelijke voorschriften betreffende de uitoefening der inwendige geneeskunde door de genoemde kunstoefenaren. Die meening komt op het volgende hoofdzakelijke neêr.

De wet van 12 Maart 1818 geeft in Art. 8 alléén aan hen, die den graad van Med. Doctor bezitten, de bevoegdheid tot uitoefening der inwendige geneeskunst. Art. 7 geeft alleen bij wijze van uitzondering op den algemeenen regel en slechts voorwaardelijk die bevoegdheid aan Plattelandsheelmeesters. De regeling der bedoelde voorwaarden behoort naar den wil des wetgevers in eene instructie nader bepaald te worden.

De bestaande instructiën werden echter door de regterlijke magt verklaard alle wettige kracht te missen. Die uitspraak intusschen vernietigt tevens de voorwaarden waarop in Art. 7 der wet aan de Plattelandsheelmeesters dispensatie van Art. 8 wordt verleend.

De commissie leidt hier uit af, dat alzoo de Plattelandsheelmeesters, die hunne instructien, wier duidelijke strekking is de inwendige praktijk voor hun binnen engere grenzen te beperken, niet naleven, uit kracht der wet tot de uitoefening der inwendige geneeskunst geheel onbevoegd moeten worden verklaard, en geeft daarbij haar voornemen te kennen om in dien zin de voorschriften op de behandeling van inwendige ziekten te handhaven.

— Uit het jaarlijksch verslag van Burgemeesters en Wethouders van Rotterdam over 1853 ontleenen wij het volgende ten aanzien der Prostitutie in die stad.

Het getal der getolereerde huizen bedroeg in Dec. 1853 42, waarvan 16 met inwonende vrouwen en 26 zoogenaamde rendez-vous- en danshuizen, derhalve 6 minder dan in 1852.

Het getal publicke vrouwen bedroeg op 31 Dec. 1853, 275. Nieuw waren ingeschreven 150; afgeschreven werden 43 als van levenswijze veranderd zijnde vrouwen, 109 vertrokken naar elders.

Gemiddeld waren er 280 vrouwen aan de visitatie onderworpen, dus 20 minder dan het vorig jaar. Van de nieuw ingeschrevene 150 vrouwen werden bij de eerste visitatie 38 ziek bevonden. Van 97 clandestine vrouwen zijn er 29 niet aan de visitatie onderworpen geworden. Van de overige 68 waren 29 besmet, dus 1 op ruim 2.

Bij de ingeschreven vrouwen zijn verrigt 8515 visitatiën en daarbij ziek bevonden 115, dus 1 op 74 visitatiën, tegen 1 op 60 in 1852. Het totaal van het getal vrouwen, in 1853 ziek bevonden, was 189. Van deze zijn er 85 hersteld ontslagen, 45 zijn in behandeling gebleven, 59 opgezonden naar hun onderstands domicilie.

Opmerkelijk is het dat geene gevallen van Aziatische cholera zich in het gasthuis voor syphilitische vrouwen of in de huizen met inwonende publieke vrouwen hebben opgedaan. Onder de afzonderlijk wonende publieke vrouwen zijn er 5 aan cholera overleden.

De inrigting voor het visiteren van de publieke vrouwen en voor het verplegen van de syphilitisch bevondene heeft geene verandering ondergaan.

— Door de Prov. Geneeskundige commissie in Limburg zijn in hare vergadering van 2 Mei bevorderd tot tandmeester L. GRASSHOFF VAN AKEN, tot vroedvrouw M. J. BESSEMS echtgenoote van KUWIS.

Door de commissie in Noord-Holland res. te Haarlem, zijn in hare vergadering van 11—13 Mei bevorderd tot Heelmeesters ten Plattenlande P. F SEIGNETTE en J. J. ACHINA, tot vroedvrouw ten pl. lande G. AL.

(Rep.)

— Te Maastricht hebben zich gevestigd de Heeren T. E. FOUQUET, Doctor in de genees-, heel- en verloskunde, H. J. DECENTENEER, doctor in de geneeskunde, en A. GOBÉE, Gepens. 1ste Officier van Gez. uit Oost-Indië. (ibid.)

— Te Maastricht is overleden de Heer W. P. H. CADET, Apotheker.

— Te Haarlem is op den 29sten Mei overleden S. F. DE MORAAZ IMANS Med. Doctor (vroeger practiserende) oud 61 jaren.

NEDERLANDSCH INDIE. — Zijn bevorderd bij de militaire geneeskundige dienst tot off. v. gez. 1ste kl. bij het garnizoenshospitaal te Kedong Kebo de off. v. gez. 2de kl., F. C. SMITT thans te Batavia; overgeplaatst bij het groot militair hospitaal te Willem I, de off. v. gez. 1ste kl. J. M. VAN LEER, thans te Palembang; bij de civiele en militaire geneeskundige dienst te Palembang de off. v. g. 1ste klasse L. LINDMAN thans te Muntok; bij het garnizoenshospitaal te Soerakarta de off. v. gez. 1ste kl. F. ENGELKEN, thans te Willem I; geplaatst bij het garnizoenshospitaal te Salatiga de off. v. gez. 1ste kl. F. W. F. SCHOLL, thans te Batavia; bij de civiele en militaire geneeskundige dienst te Muntok, de off. v. gez. 1ste kl. J. J. LINDGREEN, thans te Batavia; bij het garnizoenshospitaal te Salatiga de off. v. gez. 3de klasse P. L. BAKHUYS thans te Batavia.

— In Menado waren overal koortsen en mazelen uitgebroken, waardoor vooral onder de kinderen vele slagtoffers werden gemaakt. In de afdeeling Amoerang werden in de eerste helft van Febr. jl. 2037 personen door koortsen aangetast, waarvan 56 overleden. Ook onder de Europeanen was het getal zieken mede zeer belangrijk.

In Ternate waren de mazelen zeer toegenomen, en leden velen aan dysenterie

In Amboina zelf en in de Saparoea was de ziekte gedurende Jan. en Feb. meer en meer toegenomen. Onder de jonge kinderen vooral was de sterfte grooter geweest dan gewoonlijk.

Op Saparoca bijzonder in de negorij Sirri Sorrisam was het aantal lijders toegenomen. De geheele bevolking van 845 zielen lag ziek. In Febr. stierven in Saparoea 143 personen. Eindelijk ging de bevolking er toe over om geneesmiddelen te gebruiken. Geneeskundige hulp was in Februarij derwaarts gezonden. In het door de heerschende ziekte ontstane gebrek aan mondbehoeften, was door den Gouverneur der Molukken voorzien. Latere berigten melden dat de meeste ambtenaren en officieren door de koorts zijn aangetast geweest, doch hersteld waren.

Volgens berigten uit Macassar tot 18 Maart waren in de Zuider districten zware koortsen uitgebroken, die groote sterfte ten gevolge hadden. Door spoedig verleende geneeskundige hulp was echter de ziekte bijna geweken.

BIBLIOGRAPHIE.

E. Carrière: Du traitement rationnel de la congestion et de l'apoplexie par les alcalins et en particulier par le bi-carbonate de Soude. Paris, 1854. J. B. Baillière.

A. Armand: L'Algérie médicale, topographie, climatologie, pathogénie, pathologie etc. Paris, 1854. V. Masson. fr. 7.00.

Armand: L'Algérie médicale. Topographie, climatologie, pathogénie, pathologie, prophylaxie, hygiène, acclimatement, et colonisation. Paris, 1854. Victor Masson. fr. 8.00.

E. Robin: Causes générales de la veillesse, de la mort sénile et du dévéloppement de la taille dans les animaux. Paris, 1854, J. B. Baillière. 1½ feuill.

Richond de Brus: De l'influence du plaisir dans le traitement des maladies. 3e Ed. 2¼ feuill. Puy, 1854, Imp. de Guilhaume.

H. Bouley: De la Pneumonie épizoötique du gros bétail. Rapport général des travaux de la commission scientifique instituée près le ministre de l'agriculture etc. Paris, 1854, Labé. 6¼ feuill.

M. Francès: Essai sur la paralysie de la troisième paire. 6 feuill. Paris, 1854, Impr. de Rignoux.

L. F. E. Renaudin: Etudes medico-psychologiques de l'aliénation mentale. 51¼ feuill. Paris, 1854. J. B. Baillière.

P. Denucé: Mémoire sur les luxations du coude. Paris, 1854, Germer-Baillière. fr. 3.50.

Memoires de l'Académie impériale de médecine. Tome XVIII. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 20.00.

G. H. G. Jahr: Du traitement homoeopathique des affections nerveuses et des maladies mentales. Paris, 1854, J. B. Baillière. f. 6.00.

L. Mandl: Anatomie microscopique. Tom II. Histogénèse. 6 Livr. Paris, 1854, J. B. Baillière. prix de chaque livr. fr. 6 00.

J. Gourdon: Eléments de chirurgie vétérinaire. T. Ier. Toulouse, Paris, 1854, Chauvin, Labé 3 fr. 50 c.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 10 JUNIJ 1854. 23.

KLINIEK.

DE EPIDEMIE TE SURINAME.

II.

De berigten in een paar vroegere Nos van ons blad uit Paramaribo meegedeeld nopens de aldaar ziek aangekomen en gedeeltelijk ontscheepte bemanning van Z. M. korvet de Heldin deden bij den twijfel, die omtrent den aard dier ziekte scheen te bestaan, zeker menigeen met belangstelling den verderen gang der ziekte en den uitslag van het daaromtrent ingesteld onderzoek te gemoet zien. Wij hebben reeds het op last van Z. Exc. den Gouverneur door Dr. LANDRÉ uitgebragte rapport in ons vorig No. mede kunnen deelen; terwijl één tweede is opgenomen in de Surinaamsche Courant en beneden volgt. Vooraf echter moge het volgende nog kortelijk herinnerd worden.

Te Curacao heerscht de gele koorts. Volgens het rapport van den Gouverneur van Curacao is die ook uitgebroken op Z. M. korvet de Heldin. Dat schip vertrekt van Curacao, 19 zieken in het hospitaal aldaar achterlatende, naar Suriname, komt kort daarop voor de rivier te Suriname, heeft zieken aan boord, waarvan de vorige dag een gestorven was. Er worden van deze zieken eenige ontscheept naar het hospitaal en naar eene particuliere woning vervoerd, terwijl later de geheele bemanning ontscheept en in de stad gehuisvest wordt. Wijl de offic. van Gez. van dien bodem verklaard had, dat de ziekte slechts een ligte catarrhale galkoorts was, behoefde dit schip geene quarantaine te houden evenmin als eene stoomboot, die van Cayenne kwam; terwijl men toch quarantaine legde op twee schepen, die van St. Thomas en Demerary gekomen waren. De bemanning van de stoomboot Sindoro had vervolgens van de ziekte te lijden, enz. zie No. 18 van ons Weekblad. Als vervolg dier berigten diene, hetgeen wij onlangs lezen in de Surinaamsche courant (van 8 April).

»Paramaribo 7 April. Ingevolge een rapport van den Officier van Gezondheid der 1ste klasse belast met de directie van de geneeskundige dienst, dd. 5 April ll., waren er in het geheel van de schepelingen der oorlogsbodems in 's Rijks hospitaal alhier behandeld 138 typhus-lijders; waarvan overleden 24, terwijl nog 17 aldaar als reconvalescent aanwezig waren; — en was de ziekte sedert eenige dagen niet meer waargenomen, terwijl de laatst ingekomen schepelingen, aan tusschenpozende koortsen lijdende waren."

Wij zijn in de gelegenheid gesteld te doen opmerken, dat deze opgave eenigzins verschilt van die aan den burgerlijken stand, waarbij ook de *buiten* het hospitaal overledenen van de schepen zijn begrepen. Die opgave is als volgt:

Overl. van de bemanning op de Heldin, en op de Sindoro.

Februarij	11	1	
»	14	2	
»	25	1	
»	26	1	
»	28	1	
Maart.	1	1	
»	2	2	
»	3	1	
»	4	1	1
»	7	1	0
»	9	0	1
»	16		1
»	19		2
»	22		1
»	23		1
»	24		2
»	27		1
»	29		1
»	30		2
April.	9		1
»	10		1
»	14		1

Eindelijk schijnt het gewenschte en in het eerstvolgend rapport als nabijzijnde verkondigd einde der ziekte nog niet verwezentlijkt; want volgens onze laatste berigten van 21 April was het getal zieken in de laatste dagen weer zeer toegenomen, hoewel onder de burgers en bij het garnizoen de gezondheidstoestand gunstig bleef.

Doch wij willen nu ook den aard dier ziekte verder uit de in het werk gestelde onderzoekingen en het daarvan ingediende verslagen der commissie van Geneesk. onderzoek en toevoorzigt leeren kennen.

Door drie harer leden werd den 4den April aan zijne Exc. den Gouverneur het volgende daarover (Zie Surin. Cour. 8 April) ingediend.

»De ondergeteekenden door Uwe Excellentie uitgenoodigd zich naar het Militaire Hospitaal te begeven, ten einde een onderzoek te doen naar den toestand en het karakter der aldaar heerschende ziekte, hebben de eer Uwe Excellentie te melden, dat zij zich van haren taak hebben gekweten.

Ofschoon er op het oogenblik dat zij zich daarhenen begeven hebben geen groot aantal lijders aanwezig waren, hebben zij toch uit de twee secties welke zij hebben bijgewoond en de eene zieke, welke ook aan deze noodlottige ziekte bezweken is, genoegzaam kunnen oordeelen over den aard en het karakter dezer ziekte.

En genoemde lijder, welke in het laatste tijdperk verkeerde, en de secties vooral hebben duidelijk bewezen dat de ziekte de typhus abdominalis is, immers hebben zij in beide secties de intestina crassa, van het coecum af tot aan het ondereinde van het nederdalende gedeelte door die eigenaardige veranderingen, als geïnfiltreerde plaques, ulceraties en zoo meer aangedaan gevonden, veranderingen welke aan de typhus abdominalis eigen zijn, terwijl de maag, ofschoon bij den eenen lijder zeer ontstoken en hier en daar met ulcera aangedaan echter met een dikke laag van slijmerige gal was overdekt, en niet met die zwarte stof, welke aan de geele koorts eigen is; de maag van den anderen lijder was even zoo met dezelfde stof overdekt, doch hier hadden wij geene belangrijke aandoening, alléén waren de fijne vaten opgespoten; ook de overige ingewanden als hersens, welke normaal waren; het hart fletsch doch van gezonde spieren voorzien; longen gezond, lever bij den eenen lijder voor een gedeelte verweekt, nieren gezond, dunne ingewanden normaal, ook de oogen welke in aanmerking komen, volstrekt niet geinjicieerd, pleiten voor die ziekte. Ook de brakingen van den lijder, welke wij nog hebben kunnen zien bevatteden niet die eigenaardige zwarte stof aan de geele koorts eigen, maar was zuiver gal.

Wat de toestand van de lijders nog aanwezig aangaat, moeten wij zeggen, dat deze op het oogenblik gelukkig te noemen is; immers waren allen op den één na waarvan wij al melding hebben gemaakt convalescent; in de laatste 6 dagen zijn er ook niet meer bijgekomen, althans niet met die ziekte behebt.

Wij koesteren de hoop, dat de ziekte spoedig zijn einde zal bereiken: de bevolking zal er niets voor te vreezen hebben: aangezien deze ziekte niet in de tropische gewesten te huis behoort, hier hoogst zeldzaam voorkomt, en zich waarschijnlijk niet door middel van het atmospheer zal voortplanten; het is van de Heldin op de Sindoro en de Arend overgeplant, doordien het eene volk met het andere in onmiddellijke aanraking zijn geweest, terwijl de ondervinding geleerd heeft, dat juist vreemdelingen welke slechts voor korten tijd op eene plaats zijn aangekomen, en jonge krachtige menschen het meest voor deze ziekte praedispositie hebben; de vrees die er onder het volk geweest is, alsmede de ophooping van zoo vele menschen, zullen niet weinig bijgedragen hebben, om die ziekte tot die hoogte te voeren, en zoo de sterfgevallen te vermeerderen; nu het volk gedebarqueerd is, en meer afleiding heeft, zal de ziekte ook gaan afnemen."

De in den aanvang voor ligte catarrhale galkoorts verklaarde ziekte werd dus vervolgens als typhus betiteld en zou volgens de stellers van dit rapport met regt dien naam dragen. Doch alvorens dit bewijsstuk te toetsen en een weinig toe te lichten, herinneren wij aan het verslag van een tweede, namelijk een week na het eerste, op verzoek van Zijne

Excellentie den Gouverneur, in het werk gesteld onderzoek. Het maakt het onderwerp uit van het rapport van Dr. LANDRÉ, dat wij in ons vorig N°. meedeelden.

Wij voegen hier nog bij, dat ook de Med. Doctores CRAGIN, ARRIAS, ROJER en DEL MONTE LIJON allen bij de lijkopening, waarvan in het rapport van Dr. LANDRÉ melding gemaakt is, tegenwoordig waren, en elk in een afzonderlijk verslag aan den Gouverneur hebben te kennen gegeven, dat het hun bij de sectie gebleken is, dat de lijder aan geele koorts was overleden.

Tot zoo verre de berigten en rapporten. Bij de laatste willen wij even stilstaan. De door den officier van gezondheid der korvet, toen zij voor de Suriname aankwam, afgegeven verklaring van ligte catarrhale galkoorts laten wij ter zijde. Het pas medegedeelde rapport, zoo als wij het kennen uit de Surinaamsche courant, wemelt van drukfouten, doch hoe wij die ook verbeteren, hoe wij ook drukfouten veronderstellen, met den besten wil der wereld, gelukte het ons niet, de in het verslag gemelde feiten onderling en met de daaruit afgeleide conclusie te rijmen. Zonder onkunde in path. anatomie aan de stellers er van of kwade trouw aan den afschrijver te moeten verwijten, kunnen wij het niet begrijpen. Iemand toch, die spreekt van de aan typhus abdominalis eigene veranderingen, ulceraties en *plaques*, kan dunkt ons, dat alles niet alleen in de *crassa* gezien hebben. Toch staat er duidelijk te lezen, dat men dat alles in *de crassa* vond; er wordt van het nederdalende gedeelte er van gesproken, kortom het colon wordt duidelijk bedoeld; terwijl wij voorts lezen, dat de »dunne ingewanden normaal" waren; ook hier wilden wij een drukfout vermoeden en lezen »de overige" doch dan vervalt men in de moeijelijkheid, dat hetzelfde tweemaal zou gezegd zijn. Van de kleur der huid, om van menig ander punt niet te spreken, wordt geen woord gerept.

Doch genoeg om aan dit rapport, zooals het ons bekend is, alle waarde te ontzeggen, tenzij de typhus abdominalis in Suriname alleen colo-typhus en niet zooals bij ons een ileotyphus is.

Het rapport van Dr. LANDRÉ geeft ons, hetgeen hier juist geeischt wordt, met verdienstelijke uitvoerigheid, eene aanschouwelijke voorstelling der zaak, die het oordeel van derden mogelijk maakt. Toch betreuren wij het, dat zijn oordeel en dus ook dat zijner collega's en het onze maar aan één geval van lijkopening gebonden is geweest, want hoe volledig er ook partij van getrokken werd, is het toch niet in staat, ook al ware dit éene geval meer kenschetsend geweest, onze wenschen te bevredigen, waar het de gronden geldt eener uitspraak van dergelijk gewigt.

Hoe dat de klinische waarneming, loopende, blijkens het uit de Surinaamsche Courant overgenomen berigt over 138 *typhuslijders*, nog twijfel in de diagnose heeft kunnen overlaten, zal zonder nadere uiteenzetting niet vreemd schijnen, wanneer men zich slechts herinnert, dat de geele koorts ook wel den naam draagt van *typhus icterodes.*

Op de schepen, waarvan hier sprake is, heerschte dus geele koorts. Er is geene quarantaine ingesteld; dit was echter geenszins eene negatieve handeling uit het beginsel, dat quarantaine overbodig is. Het handhaven der quarantaine betrekkelijk andere schepen bewijst het tegendeel. Volgens Dr. LANDRÉ gebiedt de voorzigtigheid de quarantaine te handhaven; misschien te regt, zoo lang niet alle feitelijke gronden voor hare besmettelijkheid, waaromtrent onder anderen veel lezenswaardig door MATTHAEI (dien WUNDERLICH ten onregte ongenoemd voorbijgaat) is bijeenverzameld, ontzenuwd zijn. Toch is meening van velen tegen die besmettelijkheid en verwerpt de quarantaine. Hoe het zij, hier was het eene ergerlijke misvatting, die ons nu wel den loop der zaken zonder quarantaine te aanschouwen geeft, maar die toch onze berigten over deze epidemie met eene klagte vervult, welke vermeden had kunnen worden, wanneer alle de daarbij betrokken geneeskundige personen slechts het eerste het beste handboek, b. v. CANSTATT, hadden willen raadplegen.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN

DE DIAGNOSE DER CYSTICERCUSZIEKTE GEDURENDE HET LEVEN. — Dikwijls genoeg vindt men in het lijk cysticerci, doch hoogst zeldzaam daarentegen nam men die blaaswormen bij den mensch gedurende het leven waar. De reden, waarom dit laatste zooveel zeldzamer is in vergelijking met het eerste, mag ten deele daarin liggen, dat de cysticerci op plaatsen voorkomen, waar zij voor de zintuigen van den onderzoekenden arts niet toegankelijk zijn; van den anderen kant ligt het ook daaraan, dat de cysticerci die zigtbaar of voelbaar zijn, niet als zoodanig worden erkend. Zelfs bij dieren is het ontdekken dier wormziekte eene netelige zaak. Eene andere reden van het niet ontdekken der ziekte gedurende het leven, is haar voorkomen bij arme lieden, haar langzaam bijna steeds onpijnlijk beloop, de omstandigheid verder, dat zij weinig stoornis te weeg brengt in de levensverrigtingen; het een met het ander maakt, dat zelden voor dat lijden de hulp des geneesheers wordt ingeroepen.

De klinische ervaring, zoover die voorhanden is, is te mager om zich daaruit een beeld der ziekte te verschaffen en in een voorkomend geval een gezwel als cysticercus te erkennen en zoover die thans reikt, zou zij van den anderen kant zelfs tot eene hoogst onjuiste voorstelling nopens eenige bijzonderheden der ziekte kunnen verleiden; men zou b. v. daaruit moeten opmaken, dat de cysticercus het veelvuldigst in het oog voorkwam, want daarvan bezit men om vrij natuurlijke redenen nog de meest talrijke waarnemingen, en toch is dit te zeer met de pathologische anatomie in strijd, om het voor waarheid te kunnen houden. Gaat men de overige waarnemingen na, die meest op cysticercuszakken betrekking hebben, dan zou men daaruit moeten besluiten, dat de cysticercus eene groote neiging bezit, om in ontsteking te geraken en toch ware ook dit, gelijk later blijken zal, eene grove dwaling.

Voegt men hierbij nu nog eenige gevallen, waar een enkele cysticercus aan de tong of aan het scrotum als een gezwel voorkwam en na de operatie als zoodanig erkend werd, dan heeft men zoo ongeveer de som der klinische ervaring op dit punt bijeen, en zal men gereedelijk inzien, dat die weinig geschikt is ons den cysticercus gedurende het leven te doen erkennen. Toch is die erkenning van gewigt: in gevallen, waar de cysticerci, hoe talrijk ook, geene of weinig beteekenende stoornissen te weeg brengen, om verkeerde en schadelijke behandeling te voorkómen; soms ook in gevallen, waar zij bedenkelijke stoornis na zich slepen, wordt die erkenning dringend gevorderd en is, gelijk een voorbeeld later leeren zal, van groot nut.

A. STICH (*Annalen des Charité-Kr.Hauses* 1854. I. p. 154—238.) had gelegenheid in de polikliniek van ROMBERG enkele gevallen van cysticerci, die bij het leven erkend werden, te zien waarnemen waaruit hij te zamen met de waarnemingen van andere een algemeen beeld der ziekte, dat met de resultaten der pathologische anatomie in overeenstemming is, tracht te ontwerpen. Hij geeft de volgende punten aan, waarop de erkenning der ziekte bij levende voortaan zal moeten rusten.

Vooreerst een persoon, wiens ligchaam de woon- en groeiplaats van den cysticercus cellulosae geworden is, herbergt gewoonlijk te gelijker tijd meerdere dezer dieren, die op verschillende plaatsen des ligchaams verspreid zijn. Hij meent, dat het voorkomen van een enkele cysticercus zoo weinig te verwachten is, dat men veeleer regt heeft het bestaan van meerdere te vermoeden, wanneer men er één door zien of voelen ontdekt heeft. Derhalve is hun gezamenlijk voorkomen een gewigtig steunpunt voor de diagnose. Men mag het voor onmogelijk houden, *een enkel gezwel* als cysticercus te bestemmen, tenzij de doorschijnendheid der media b. v. van het oog, het dier geheel bloot geeft aan de waarneming; terwijl het te gelijker tijd vinden van meerdere, onderling gelijke, gezwellen de diagnose van cysticercus per exclusionem zeer rationeel maakt.

Ten tweede de cysticerci doen zich voor als kleine, erwt- tot hazelnoot groote, (slechts zeldzaam zijn zij grooter), bolronde of ovale gezwellen, die, wanneer zij voor het oog zigtbaar zijn, een melkachtig troebel, soms geheel en al soms gedeeltelijk, doorschijnend vlies bezitten. Op het gevoel doen zij zich voor als scherp begrensde, met de omgevende weefsels los zamenhangende, gemakkelijk te verschuiven, meestal gespannen beursgezwellen, wier weerstand en elasticiteit een vloeibaren inhoud doen vermoeden. De graad van stevigheid der cysten kan overigens ook van dien regel afwijken; zij kunnen eene kraakbeenachtige vastheid hebben, hoewel in de gevallen, waarin dit werd waargenomen het niet van verkalkte of verdikte wanden afhankelijk was maar van het sterk gespannen zijn der staartblaas. Het gelukte STICH bij geen enkelen patient de cysticerci stuk te drukken.

De gelijktijdig voorhanden gezwellen plegen, op hoogst kleine verschillen na, eene gelijke grootte te hebben; zij zijn onpijnlijk, en vertoonen, onder de oppervlakte der huid gelegen, geenerlei roodheid. Deze drie punten: de bijna gelijke grootte, de onpijnlijkheid, het gemis van hyperaemie in de rondte zijn hoofdkenmerken. Niettemin zijn zij aan uitzonderingen onderhevig. Zoo b. v. verschilt de grootte naarmate het weefsel, dat den cysticercus tot woonplaats dient, vaster of losser, meer of min zijnen groei bevorderlijk is. Bij een patient b. v. hadden zij in het onderhuidsche bindweefsel overal de grootte van een tuinboon, terwijl enkele in de streek van de fascia antibrachii niet grooter waren dan erwten. Zij kunnen pijnlijk en rondom hyperaemisch worden, doch dit zijn dan weder slechts enkele weinige van het geheele aantal, doordien zij op een hard deel als onderlaag aan drukking zijn blootgesteld bij het zitten, liggen, beroepsbezigheden enz. Zoodoende kan er eene exsudatie outstaan, die soms zelfs ettering, zouwel buiten als binnen den zak, te weeg brengt, ten gevolge waarvan in den opengesneden zak de doode cysticercus met etter omgeven wordt gevonden. Die exsudatie

en verettering is echter hoogst zeldzaam en ontstaat nooit van zelve, d. i. zonder uitwendig geweld. De verkeerde meening, dat de cysticercus zeer geneigd is om in ontsteking te geraken, berust op het vinden van ontstoken cysticerci juist op die plekken, waar zij daaraan blootstaan, en voorts daarop, dat de cysten, die men onderhanden had, geene cysticerci waren, maar wel echinococcus blazen. Het vinden van verscheidene individu's in een zak in die waarnemingen pleit voor echinococcus en tegen cysticercus, waarvan men er nimmer meer dan één in een blaas vindt. Alleen bij zeer cachectische voorwerpen schijnen de cysticerci een prikkel te worden, waardoor exsudaat uit het bloed wordt afgezet, en vindt men ze daardoor omgeven.

De cysticerci hebben vatbaarheid hun staartblaas met kracht saam te trekken en kop en hals in en uit te stulpen. SÖMMERING zag dit in het oog (OKEN's Isis 1830) evenzoo MACKENZIE (Med. Chir. Trans. 1849).

De cysticerci zijn aldus verspreid, dat de gezwellen altijd elk afzonderlijk liggen; nimmer zijn er meerdere aaneengegroeid. In de gevallen, waar er meerdere in een zak besloten waren, mag men eene verwarring met echinococci aannemen. Zij mogen eens wat digter bij elkander liggen, toch kan men ze altijd als afzonderlijke gezwellen voelen. Daardoor is ook de vorm zoo standvastig rond of ovaal, nimmer hobbelig of onregelmatig.

De cysticerci-gezwellen ontstaan in den daarmede bezochten patient te gelijker tijd; haar levensduur verschilt van drie tot zes jaar. Tegen het einde van dit tijdvak verdwijnen zij, zonder in het meerendeel der gevallen eenig tastbaar spoor na te laten. Deze stelling steunt op de omstandigheid, dat de cysticerci in het lijk meestal even groot zijn; dat de zieken beweren dat ze alle gelijktijdig ontstaan zijn en voorts, dat zij alle of te gelijker tijd of kort na elkander verdwijnen.

Wat de aangegeven levensduur der cysticerci aangaat, daaromtrent zullen nadere waarnemingen nog veel ter juistere bepaling moeten bijdragen. Het verdwijnen der cysten geschiedt of door resorptie, waarbij men dan toch wel de haken zal moeten overhouden of door eene exsudatie, die tot etter overgaat en zijne voor resorptie onvatbare kalkaardige bestanddeelen achterlaat. In beide gevallen kunnen die overblijfselen een zoo geringen omvang hebben, dat zij op het gevoel afgewoonlijk niet meer bespeurd worden, hoe wel van den anderen kant het opmerken van dergelijke restes geenzins ondoenlijk is.

Wij zijn nu tot een geheel ander punt genaderd, namelijk tot de veelvuldigheid, waarin de cysticerci, bij den mensch in verschillende organen voorkomen. Bovenaan staan de willekeurige spieren en het hart, daarna het onderhuidsche bindweefsel, verder de weivliezen, de lever, milt, hersenen, nieren, oogen, watervaatklieren; het allerzeldzaamst eindelijk zijn zij in de beenderen. Op de slijmvliezen heeft men ze alleen gevonden in den mond, in de pisblaas, het strottenhoofd, aan de valvula ileocoecalis. Bij dieren erkent men de ziekte aan de C. in de tong.

In de spieren hebben de cysticerci meestal een ovalen vorm, die van de ligging tusschen de spiervezels afhangt. Hoe digt nu de spieren ook daarmede bezet zijn, toch wordt daardoor geen spierzwakte te weeg gebragt, de spieren blijven hunne kracht behouden. Dat zij spierpijnen, met rheumatische overeenkomende, zouden veroorzaken, meent STICH tegenover SENDLER te mogen tegenspreken. Het eenigste gevolg er van kan zijn de door uitwendige invloeden te weeg gebragte ontsteking van den zak. Een merkwaardig voorbeeld daarvan ontleenen wij aan WEDL's Patholog. Histolog. p. 765. Een 18jarig meisje had een spierabces in den deltoideus; bij het openen er van bemerkte men eene heldere erwtgroote blaas, die den rondom met kalkzouten bedekten cysticercus bevatte, zoo als eene naauwkeurige ontleding en mikroskopisch onderzoek leerde.

Ook ten bewijze, dat de in de spieren gelegen cysticerci geenerlei gevolg na zich slepen, deelt STICH nu 5 waarnemingen mede. De eerste betreft eene aan intermittens lijdende arme vrouw, die met chinine behandeld werd, roseola kreeg en daardoor naauwkeuriger onderzocht werd. Hij vond in het onderhuidsche bindweefsel eenige naauwelijks linzengroote gezwelletjes, die na een maand reeds de grootte van een boon hadden bereikt en nu ook in de oppervlakkige spieren waren door te voelen. Na een maand wederom kon STICH 17 dergelijke gezwellen over het bovenste gedeelte van het ligchaam, de armen en het gezigt verspreid tellen. Zij waren alle even groot, ovaal, scherp omschreven, onpijnlijk, verschuifbaar, gespannen, elastisch, de bedekkende huid niet rood. De vrouw kreeg eene rheumatische zwelling van het schoudergewricht, waarvóór in verband met die gezwelletjes beschouwd, welke haar arts toen voor jichtknobbels hield, russische dampbaden en verschillende iodiumpraeparaten gebruikt werden. De gezwellen bleven echter even groot. De vrouw kreeg weder intermittens, waardoor zij op nieuw onder behandeling van Dr. STICH kwam, die nu een van de gezwelletjes uitsneed en zag, dat het een cysticercus was. In het begin van het derde jaar na het eerste ontstaan namen de gezwellen spoedig in grootte af. Aan de elleboog bleef een hard knobbeltje over, dat STICH voor eene verkalkte cyste hield. Aan pijnen in de spieren had de vrouw nimmer geleden.

De overige vier gevallen zullen wij slechts ter loop vermelden; in de tweede waarneming deed de sectie de, bij het leven reeds op het gevoel uitermate talrijke, cysticerci in bijna alle organen aantreffen. In de derde waarneming waren de gezwellen na driejarig bestaan weder verdwenen.

De vierde waarneming betreft eene syphilitica, wier huid en spieren vol met cysticerci zaten en door ROMBERG als zoodanig erkend werden. De antisyphilitische kuur had op de grootte der gezwellen geenerlei uitwerking. De vijfde waarneming betreft eveneens een syphiliticus, die allerlei kuren daartegen doorstond ook de smeerkuur, maar zonder dat dit eenige uitwerking had op zijne cysticerci. Van drie dezer patienten wordt uitdrukkelijk gezegd, dat zij niet aan lintworm leden.

De zitplaats van de cysticercus cellulosae in het bindweefsel schijnt, in tegenspraak met zijn bijnaam, niet zoo veelvuldig als die in de spieren, want bij naauwkeuriger onderzoek bemerkt men meestal, dat zij onder de fascia liggen. STICH zag, dat ze zich verplaatsen kunnen, daar een cysticercus, die hij onder een litteeken zag zitten, na verloop van een jaar meer dan een halve duim lager lag.

In het oog zijn cysticerci reeds bij zeer jonge kinderen waargenomen; en in gevallen, waar de diagnose moeijelijker te maken mogt zijn, zou zeker, gelijk STICH aangeeft, het doorzoeken van het geheele ligchaam op cysticerci zeer veel tot de zekerheid der diagnose kunnen bijdragen.

De meest gevaarlijke zitplaats der cysticerci is zeker de zelfstandigheid der hersenen, doch ook hier even als in het oog geven zij nu eens tot zeer dreigende, dan weder tot geene verschijnselen aanleiding. Wij zullen STICH in zijn zeer wijdloopig historisch onderzoek hier niet volgen; alleen in het voorbijgaan opmerken, dat in het aan BRERA p. 191 ontleende geval de aanwezigheid van cysticerci ons zeer twijfelachtig dunkt te zijn. Dikwijls was epilepsie, of eene met dien naam het best te betitelen reeks van periodisch weêrkeerende verschijnselen, het gevolg er van. Een dergelijk geval hebben wij gezien bij eene oude krankzinnige vrouw, wier substantia corticalis vol cysticerci zat, terwijl die in de witte zelfstandigheid geheel ontbraken. Eenmaal hebben wij een cysticercus met ruim erwtgrooten zak in de vierde hersenholte, die daardoor geheel was aangevuld, vinden liggen, terwijl bij het leven geenerlei verschijnsel zelfs in de verte zoo iets deed verwachten. Bij de met veel zorg uit de litteratuur bijeenverzamelde gevallen voegt STICH nog eene van epilepsie, die volgens ROMBERG'S diagnose op cysticerci van de hersenen berustte. Het voorhanden zijn van honderde cysten in de spieren, waarvan er een ingesneden werkelijk een cysticercus bleek te zijn, maakte de diagnose, dat aan dezelfde oorzaak de epilepsie zij toe te schrijven bijna zeker. De patient bezocht thans nog de kliniek. Met het aangroeijen der gezwellen was ook de epilepsie begonnen.

Drie waarnemingen van epilepsie met cysticerci der hersenen, bij de lijkopening gevonden, deelt STICH uitvoerig mede en loopt verder met naauwgezetheid de litteratuur op dit punt door. Hij tracht vervolgens het ontstaan dier verschijnselen te verklaren en redeneert aldus. De aangevoerde ziektegeschiedenissen wijzen duidelijk op eene hersenprikkeling. Nu leert de waarneming op het lijk, dat noch in de spieren, noch in de hersenen de cysticerci het omliggend weefsel in een hyperaemischen toestand brengen, evenmin ziet men dit bij het leven door onmiddelijke beschouwing van cysticerci in het oog; men kan dus niet zeggen, dat die hersenprikkeling op hyperaemie of ontsteking berust. Hoe werkt dan de cysticercus op de hersenzelfstandigheid? STICH waagt de volgende inderdaad geestige verklaring. Het dier, gelijk wij boven zagen in het oog, en gelijk men telkens zien kan, wanneer men er een in laauw water legt, bezit eene groote vatbaarheid om zich te bewegen en zijne gedaante te veranderen en het is daaraan en aan niets anders, dat STICH de bedoelde verschijnselen van hersenprikkeling wil toeschrijven. Van de zitplaats van den cysticercus zal het voorts afhangen, of zijne beweging al dan niet reactie opwekt en of die reactie zich uiten zal als pijn, als stoornis der beweging, als stoornis van het bewustzijn en denken, of als eene combinatie van deze onderling.

Wat STICH verder bijeenverzameld heeft nopens het voorkomen van cysticerci en de daarvan afhankelijke verschijnselen in andere organen gaan wij als min belangrijk voorbij, evenéens het slechts compilatorische gedeelte van zijne verhandeling over hun ontstaan.

Wij behoeven niet te zeggen, dat de diagnose van cysticerci bij het leven geene gemakkelijke zaak is; dat zij niettemin te maken is, leerden KROKENBERG en ROMBERG in hunne kliniek. Het meest heeft men zich te wachten voor verwisseling 1° met vergroote smeerklieren; deze zitten *in* en niet *onder* de huid zoo als de cystica —, 2° met lipomata, die gelobd van gedaante en niet zoo regelmatig dezelfde grootte hebben als de cysticerci —, 3° met kankergezwellen; wier vergroeid zijn met de omgevingen dus niet verschuifbaar zijn hoofdzakelijk ter onderscheiding dienen moet —, 4° met gezwollen klieren. Vooral hier wordt de onderscheiding moeijelijk; want de plaats waar zij voorkomen beslist niet altijd; de graad van stevigheid op het gevoel kan dezelfde zijn; de omgrenzing kan zoo scherp zijn als bij een cysticercus; de strengen van watervaten, in wier beloop de gezwollen klier ligt, kunnen ontbreken, althans niet tastbaar zijn. Dat het STICH tweemalen overkwam, dat hij in de gedachte een cysticercus voor zich te hebben slechts een lymphklier had uitgesneden, bewijst genoeg de moeijelijkheid. Dit laatste hulpmiddel, het uitsnijden van het gezwelletje, zal overigens zelden bezwaar opleveren en brengt de hoogst waarschijnlijke diagnose tot zekerheid.

Nog is er 5° verwisseling mogelijk met huidabcessen. Bij kinderen van 2—4 jaar, vooral die vetrijk zijn, treft men niet zelden verscheidene, soms meer dan twintig, te gelijk ontstaande, kleine, ronde, hazelnootgroote abcessen in het onderhuidsche bindweefsel aan armen, beenen en billen aan. Zij zijn weinig pijnlijk, de huid er boven is niet rood of ontstoken, meestal worden zij weer geresorbeerd; aan de billen, waar zij aan drukking blootstaan breken zij door, en het is gewoonlijk alleen door die omstandigheid, dat men er opmerkzaam op wordt. Die abcessen kan men van cysticerci onderscheiden, doordien zij niet scherp begrensd, meestal niet dan tegelijk met een grooter deel van hunne omgeving verschuifbaar zijn en eindelijk, wijl zij vrij gemakkelijk onder de huid zelf zijn stuk te drukken, hetgeen STICH bij de cysticerci nimmer gelukken mogt.

Z.

PROEVEN VAN INENTING MET EEN MENGSEL VAN MELK EN VARIOLA-PUS TER VERVANGING VAN VACCINE. — Terwijl reeds vroeger het denk-

beeld van zoodanige vervanging bij geneeskundigen was opgekomen, en BRACHET van Lyon reeds in 1832 bij drie jonge kinderen een mengsel van gelijke deelen melk en variola-pus met goed gevolg had ingeënt, zijn deze proefnemingen in het Hospice de la Charité te Lyon door BOUCHACOURT voortgezet. De resultaten daarvan, door Dr. BOSSU in zijne thèse inaugurale 1854 medegedeeld, zijn de volgende:

Vijf kinderen werden met een mengsel van gelijke deelen koude melk en stof uit de nog blaasvormige puisten bij spontaan ontwikkelde variola ingeënt. Deze werden vervolgens ingeënt van arm op arm met de stof uit de puist van deze inoculatie. Op drie kinderen werd de stof van deze eerste, op vier kinderen de stof van deze tweede overplanting ingeënt. Drie kinderen werden vervolgens ingeënt met de stof van de eerste overplanting, die 8 dagen bewaard was geworden, twee met het primitieve mengsel, dat 11 dagen was bewaard; één eindelijk met de stof uit de puisten, die bij deze laatste proefneming waren opgekomen.

Bij deze 21 kinderen (waarvan 9 niet ouder dan 2—3 dagen en de overigen van 5 maanden tot 11 jaren waren) hebben 18 alleen puisten gekregen op die plaatsen, waar de inenting was geschied, en waarvan de uitwendige kenteekenen, de duur en het verloop, volgens BOSSU, geheel en al gelijkvormig waren aan die van de vaccinepuisten.

Bij twee pasgeboren kinderen kwamen tegen den 6den dag in den omtrek van elke puist, één of twee kleine puistjes op, die echter met de overige, wier verloop daardoor niet veranderde, te gelijk verdwenen. Bij één zeer gevoelig kind van vijf maanden kwamen den 6den dag, op den hals en de schouders, vier verspreide puisten op, die klein en in den vorm van vesikels bleven, geen indruk in het midden hadden, en ook te gelijk met de overige verdwenen. De reactie was in dit geval sterker dan bij de andere kinderen. (De stof was genomen van zeer sterk confluente pokken.) Bij al de overige waren de algemeene verschijnselen niet sterker dan bij de gewone vaccinatie.

Na deze proefnemingen ging men verder, om te onderzoeken, in hoe verre inderdaad immuniteit door deze inentingen zou zijn te weeg gebragt. Tot dit einde entte men bij twee kinderen, 8—10 dagen na het verdwijnen van de verschijnselen der inenting met melk en variolastof, de vaccinestof in, welke men ter vergelijking tevens inoculeerde bij twee andere kinderen van denzelfden leeftijd, doch die niet waren ingeënt en ook geene pokken hadden gehad. Bij deze laatste ontwikkelde zich de vaccine normaal, bij de eerstgenoemde kwam zij volstrekt niet op. Verder entte men ook nog bij een kind, dat vroeger gevaccineerd was geweest en daarvan duidelijk de kenteekenen droeg, het mengsel van melk en variolastof in, doch met een negatief resultaat.

Tot dus verre de mededeeling der feiten door Dr. BOSSU, die daaruit de identiteit van de vaccine met het mengsel van variolastof en melk genoegzaam aangewezen meent. Omtrent de feiten zelve evenwel en omtrent deze daaruit afgeleide gevolgtrekking werd hij door zijnen leermeester BOUCHACOURT tegengesproken, toen hij zelf voor de Société de Médecine van het een en ander, en van latere proefnemingen, die hij in het werk had gesteld, mededeeling deed. Volgens hem toch is die identiteit niet volledig. Bij de inenting met het mengsel van melk en variolastof komt de ontsteking van de huid één of twee dagen vroeger op, en is zij sterker dan bij de vaccinatie. De papula is harder en wordt vroeger in de huid gevoeld. De puist is minder regelmatig, minder verheven, minder ingedrukt in haar midden en met eene kleinere areola omgeven. Wat de algemeene verschijnselen betreft, ziet men, dát de kinderen minder zuigen en meer schreeuwen, en dat spruw en diarrhée veel meer bij hen voorkomen.

Meer afdoende feiten nog, die de niet-identiteit bewijzen, worden door hem medegedeeld, en welke hij bij proefnemingen waarnam, welke een jaar later werden gedaan. Op den 10den Maart 1854 werd één kind met het mengsel geïnoculeerd, hetwelk daarop algemeene pokken kreeg, doch gelukkig herstelde. Een ander kind werd met de pus geïnoculeerd van de plaatselijke puist van het eerstgenoemde kind (voordat de algemeene pokken waren uitgebroken). Te gelijker tijd entte men dit kind in met koepokstof. Van beide de inentingen kwamen de puisten op, die zoo op elkander geleken, dat men ze ter naauwernood kon onderscheiden; doch te gelijk ontwikkelden zich de algemeene pokken; eene pneumonie kwam daarbij en het kind bezweek. Ook van dit kind had men pus uit beide de ingeënte poksoorten aan twee andere kinderen geïnoculeerd. Dat, waaraan de stof uit de vaccinepuisten werd ingeënt, kreeg de kinderpokken en bezweek; dat, waaraan de stof uit de andere puisten was ingeënt, kreeg eveneens de kinderpokken, doch herstelde.

Over de twee laatste gevallen moge men nu redeneren, dat de proef niets bewijst; in het eerste geval is het bewijs geleverd, dat door de inenting van het melkmengsel de kinderpokken ontstaan kunnen.

Uit het een en ander is bij BOUCHACOURT zelf de overtuiging dan ook gevestigd geworden, dat het mengsel met melk identiek blijft met variolastof. Het was op dien grond, dat hij, toen hem eens goede vaccinestof ontbrak, de proef nam, om bij een gezond kind zuivere variola-pus te inoculeren. De gevolgen waren echter noodlottig. Hij herinnert daarbij aan de waarnemingen in 1754 en later te Versailles opgedaan, waaruit bleek, dat de inenting van de variola gedurende een geheel jaar slechts onbeduidende verschijnselen te weeg bragt, terwijl in het volgende jaar de uitwerkselen schrikwekkend waren. Zou, vraagt hij, hetzelfde verschil in werking van het mengsel der melk met variolastof in verschillende jaren bestaan?

De algemeene indruk, welken deze mededeeling van BOUCHACOURT op de Société de Méd. maakte, en de debatten daarover gehouden, voerden tot het besluit, dat men moest afzien van verdere proefnemingen en men zich alleen bij het ontstaan van eene pokkenepidemie, waarbij men van vaccinestof zou verstoken zijn, tot

nieuwe proefnemingen geregtigd zou mogen rekenen. Wij berusten in die conclusie, doch alleen omdat de feiten niet meer te herroepen zijn, die haar uitlokten. Te regt zegt DIDAY, uit wiens mededeelingen in de Gazette Hebd. N°. 24 en 30 wij het bovenstaande ontleenen: »Dans toutes les innovations de ce genre, une question de responsabilité morale s'élève à coté du problème médical." Minder geven wij hem toe, dat, ten opzigte van de gedane proefnemingen door BOUCHASOURT die questie niet zou moeten worden geopperd. Het regt van wetenschappelijk onderzoek wenschen wij met hem eene onzer meest gewaarborgde vrijheden te zien blijven, doch enger begrensd altijd, dan door zulke ruime gewetens, waarmede enkele geneeskundigen meenen het leven en de gezondheid van hen, die aan hunne zorg worden toevertrouwd, in de waagschaal te mogen stellen. Strenge afkeuring althans van de zijde van het geneeskundig publiek, dat het gevaar van dergelijke proefnemingen, zoo als hier met variola-pus, en elders voor weinige jaren met de inenting der secundaire syphilis op gezonde personen genomen werden, kan beoordeelen, moge de vermetelheid van die enkelen breidelen, die onder de leus van »het belang der wetenschap" haar hoofddoel miskennen, en zich een regt aanmatigen, dat niet anders dan met den titel van »misbruik van vertrouwen" kan werden bestempeld.

De geneeskundige stand moet zich openlijk daartegen verzetten, omdat zoodanig verzet alsnog het eenige, maar ook het meest afdoende middel is ter beteugeling van eene ligtzinnigheid, waardoor het vertrouwen op den geneeskundigen stand en op de wetenschap een gevoelige schok zou worden toegebragt. Bestaan er reeds nu, om dit in het bijzonder geval toe te passen, te veel vooroordeelen tegen de koepokinenting, die dit heilzame voorbehoedmiddel tegen eene te regt gevreesde ziekte belemmeren, men wachte zich die vooroordeelen tot eene veroordeeling te verheffen, die op goede gronden steunt. J. P.

HET WEGEN VAN KLEINE KINDEREN, TER CONSTATERING VAN HUN GEZONDHEIDSTOESTAND. — Dr. NATALIS GUILLOT meent dat de beste wijze om den gezondheidstoestand te constateren, is, ze dagelijks te wegen. Een kind, dat dagelijks aan gewigt verliest, is ziek, terwijl het regelmatig 10—15 grammen in gewigt moet toenemen. Het verlies aan gewigt geschiedt dikwijls, zonder dat men op eenige andere wijze het ziek zijn kan opmaken. Ook bij mazelen en pokken verliest een kind aan gewigt, zelfs vóór dat er zich eenige prodromi der ziekte voordoen. Schr. deelt het gewigt van twee kinderen mede, die voor het uitbreken en tijdens het verloop der mazelen gewogen werden.

Het eene kind nam van den 10den tot den 14den dag van zijn leven in gewigt van 2548—2650 grammen toe. De vijftiende dag verminderde het op 2601: den 16den, waarop de melkafscheiding uit de borst van het kind ophield, op 2580; op den 20sten dag, waarop de mazelen uitbraken, was het tot 2397 grammen successivelijk verminderd, van den 22sten dag tot den 31sten dag nam het kind weer regelmatig van 2400 tot 2683 grammen toe.

Bij het andere kind begon de vermindering den 10den dag; 4 dagen later eerst braken de mazelen uit, en ging die gewigtsafname tot den 17den dag door van 3035 tot 2710 grammen. (Arch. géner. de Méd.)

GEWIGTSVERANDERINGEN BIJ SOLDATEN. — Dr. DECONDÉ deelt eenige waarnemingen mede van gewigtsverandering bij militairen, die in verschillende levensverhoudingen leefden. Nieuw in dienst getreden soldaten namen gedurende de eerste 2½ maanden in gewigt toe, in de eerste maand elk man een kilo. Daarna verloren zij langzamerhand weder 280 grammen van dat gewigt. In het kamp van Beverloo, dat 52—55 meters boven de oppervlakte der zee gelegen is, verloren de soldaten, bij eene fijne heldere lucht en koude temperatuur, binnen 2 maanden tijds elk 705 grammen aan gewigt. Bij de soldaten, die reeds een jaar in dienst geweest waren, werd die invloed van het klimaat niet opgemerkt, wanneer zij niet door vermoeijende exercitiën werden afgemat.

Bij den terugkeer in het garnizoen nam het gewigt, dat de soldaten verloren hadden, weder dadelijk toe. (Gaz. Med. Par.)

VERSLAGEN.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

Eerste Sectie. Vergadering van 26 Januarij 1854. — Dr. DE BORDES zegt door een wederom onlangs door hem waargenomen ziektegeval in zijne overtuiging bevestigd te zijn dat tuberculosis en emphysema pulmonum te gelijkertijd in hetzelfde individu kunnen voorkomen. Het betrof een man, die van zijne jeugd af aan door borstlijden was gekweld geweest en veel gebrek geleden had. In het werkhuis opgenomen zijnde werd aldaar bij hem het bestaan van emphysema pulmonum erkend en wegens den hoogen graad van cyanose, dien hij vertoonde, ook een gebrek van het hart vermoed. Dit laatste vermoeden werd niet door de lijkopening bevestigd. In de bovenkwabben der emphysemateuze longen vond men echter tuberkels, vooral aan de linkerzijde, waar zelfs eene recente caverne werd aangetroffen. Het regterhart was niet verwijd. — Sommigen der aanwezige leden vermelden enkele gevallen van denzelfden aard, welke hun waren voorgekomen, en waren het eens dat men het soms gelijktijdig voorkomen van beide ziektetoestanden niet kan ontkennen, hoewel het veel zeldzamer is dan het afzonderlijk bestaan van beide. Ten slotte deelt Dr. de B. nog mede, dat hij thans nog iemand in behandeling heeft waar hij de diagnose van tuberculosis en van emphysema der longen gesteld heeft, en waar hij waar-

schijnlijk spoedig de lijkopening zal kunnen doen. Hij belooft daarvan later de bijzonderheden te zullen mededeelen.

Dr. DUSSEAU spreekt over de ziekte van den grooten leeuw, die in de afgeloopene week in den Zoölogischen tuin alhier gestorven is. (Zie Weekbl. IV. bladz. 145)

Eindelijk wordt nog door Dr. TILANUS een enorme polypus uteri vertoond, waarvan de lengte-doormeting circa 20 centim., de breedte 15 centim. bedraagt. Het weefsel is overal vezelig met vele holten die geextravaseerd bloed bevatten.

Vergadering van 9 Maart. Prof. TILANUS vertoont het hoofd van een lijder, uit welks regter wandbeen eene uitgebreide fungeuze massa is uitgegroeid, en waarvan een gedeelte door eene opening in het wandbeen binnen in de schedelholte uitpuilt. Eene meer uitvoerige beschrijving van het gezwel, dat bij mikroskopisch onderzoek uit fibroplastische elementen bleek te bestaan, zal later in dit blad medegedeeld worden.

Door Prof. VAN GEUNS wordt het darmkanaal ter tafel gebragt van eene 25-jarige vrouw, bij wie zich in het rectum eene groote zweer bevond, die ook tot doorboring van de pisblaas had aanleiding gegeven. De darm was onder de ulceratie tot eene opening vernaauwd, die slechts de pink doorliet. Bovendien waren er zweren in het colon transversum en twee ronde zweren in de maag. Behalve anaemie werd in het lijk overigens niets bijzonders aangetroffen. Spr. vermeldde dat de genoemde zweren van syphilitischen oorsprong waren. Ook van dit belangrijk ziektegeval is ons eene meer uitvoerige mededeeling toegezegd. Vervolgens vertoont *deselfde* de organa uropoïetica en genitalia van eene vrouw, die slechts korten tijd in soporeuzen toestand in het gasthuis heeft doorgebragt. De eene nier is geatrophieerd tot eene lengtedoormeting van 3 duim; op de doorsnede ziet men niet veel meer dan eene verzameling van met een slijmachtig vocht gevulde kysten; de ureter heeft daarbij den gewonen omvang behouden en is zelfs iets wijder dan die van de andere gezonde nier. Bij dezelfde vrouw werd verder eene verdubbeling van de vagina en een uterus bipartitus gevonden. Zij had nimmer gekraamd.

Dr. GOBÉE deelt het ziekteverhaal mede van een dragonder, die na lang gebrek geleden te hebben onder zijne behandeling kwam met sterke vermagering en door physconie van lever en milt uitgezetten buik. De lijder begon op eenmaal in den nacht over pijn in de keel te klagen, en vertoonde den daarop volgenden morgen bij de visite zwelling van de tonsillae met frequente, naauwelijks voelbare pols. Des avonds crouptoon van de stem en des nachts volgde reeds de dood. De larynx en de trachea worden aan de leden vertoond: men zag een fijn, membraneus exsudaat van geringe dikte op het slijmvlies. Voorts was er fijne, capillaire bronchitis tot in de laatste luchtpijpvertakkingen. *Deselfde* vertoont ten slotte nog het darmkanaal van een aan typhus abdominalis overleden lijder, waarin onderscheidene Peyer'sche ligchamen tot plaques van aanzienlijken omvang geïnfiltreerd zijn. Van ulceratie zijn nog maar slechts sporen waar te nemen.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

GROOT BRITANNIE. — In verschillende plaatsen Edinburg, Glasgow, Belfast, zijn in de laatste dagen enkele gevallen van Cholera voorgekomen, in Johnstone is de ziekte epidemisch. Op twee schepen van Liverpool naar Amerika zijn, volgens gerucht, op den overtogt, op het eene een 40tal op het andere 35 personen aan die ziekte gestorven.

— In de Dublin Medical Gazette van 15 Mei wordt een geval van Cholera vermeld, waarin de behandeling met inademing van oxygenium met den schoonsten uitslag bekroond werd. Na 4 inademingen, elk van 5 minuten, keerden huidwarmte en pols, die niet meer te voelen was, terug, en na drie dagen was de lijderes volkomen hersteld.

LONDON. — In een verslag van den Heer HAY, een der commissioners van politie, aan de regering ingediend over de werking van de Common-lodging-houses-act wordt de groote waarde van een oppertoezigt der politie over de slaaphuizen ruimschoots aangewezen. Volgens zeer krachtige verklaringen van geneeskundigen is in de meest bevolkte gedeelten van Londen de gezondheidstoestand der bewoners van die inrigtingen, sedert de werking van de nieuwe wet, zeer verbeterd. „Duckbone,” zegt een geneeskundige, „een broeinest van epidemische ziekten, is zeer opmerkelijk vrij van die ziekten geworden, een bewijs, hoe overbevolking en vuilheid de verspreiding er van bevorderen. Zoo de wet de magt der politie uitstrekte om ook de kamers, door eene geheele familie bewoond, te inspecteren, zouden nog meer gunstige resultaten verkregen worden. Door het toezigt der politie is in het Mint-district meer orde en reinheid gekomen en zijn ziekte en misdaad aanmerkelijk verminderd, doch er worden nog eene betere ventilatie en onbeperkte toevoer van water verlangd. Armen en gegoedden zijn door de werking der wet gebaat, zoo luidt de getuigenis uit elk district. Het toezigt der politie-agenten verzekert de reinheid van den grond en de muren. Overstroomende putten worden geledigd en de afwatering hersteld. Smerige huizen worden op last der overheidspersonen gewit en gereinigd. De eigenaars mogen in de vertrekken geen overbevolking toelaten en geen vuil of ongezond beddegoed doen gebruiken. Er zijn nu 1441 slaaphuizen, voor 30,000 personen ingerigt, bij de politie ingeschreven; er zijn nog 3276 onder het oog der politie, die voor 50,000 personen ingerigt, nog verbeteringen moeten ondergaan, voordat zij worden ingeschreven. In het vorige jaar zijn in de ingeschreven slaapsteden slechts tien gevallen van koorts voorgekomen. HAY betreurt het, dat hij door beperking zijner magt vele nadeelige invloeden moet laten bestaan. Hij is niet geregtigd om anders dan in de slaapsteden zelf te handelen, maar moet de schadelijke invloeden, die in de onmiddelijke nabijheid bestaan, on-

aangeroerd laten. Een koppige eigenaar verhindert, dat in eene geheele laan afwatering wordt aangebragt. Hij dringt op zoodanige uitbreiding van magt aan, dat bij al wat algemeen schadelijke invloed in de hoofdstad is, kan wegruimen. Hij geeft verder als zijne meening te kennen, dat er nog voorziening moet gemaakt worden om ook voor de armste en laagste volksklassen te zorgen. De model-slaapsteden verzekeren nu wel aan de handwerkslieden een beter verblijf, doch de kosten daaraan verbonden, zijn te zwaar voor de armste volksklassen. Eene regeling, waarbij aan een gezin, tegen een shilling of een sh. 6 d. als maximum, een behoorlijk verblijf kan worden verschaft, is dringend noodzakelijk.

PARIJS. — Door de Correctionele Regtbanken zijn hier 13 pachters tot eene boete van fr. 100 en lager, en een tot 8 dagen gevangenisstraf veroordeeld, wegens het verzenden van melk met water vermengd.

Van de zijde der administratie wordt, zoowel in Parijs als op het land, vanwaar de melk verzonden wordt, een naauwkeurig toezigt op de hoedanigheid van deze voedingsstof gehouden. De verdachte melk wordt bij de debitanten te Parijs en vooral bij de verzending en bij de aankomst der verzendingen langs den spoortrein onderzocht, en volgens de wet van 27 Maart 1851, strenge straf opgelegd aan allen die fraude begaan.

— Van 24—28 Mei zijn 36 Choleragevallen in behandeling gekomen, 28 overleden.

BINNENLAND

AMSTERDAM. — Wij lazen in het laatste nummer van het tijdschrift der Maatsch. t. bev. der geneeskunst, dat ten gevolge der ijverige bemoeijingen der Feestcommissie en de gunstige bereidwilligheid van H.H. Gedeputeerde Staten van Zeeland, het lokaal van de Provinciale Staten in de abdij, voor de algemeene Vergadering den 21 en 22sten dezer te Middelburg te houden, beschikbaar is gesteld.

Wij wenschen onze Zeeuwsche kunstbroeders een ruim bezoek der vergadering in hun midden toe, als een bewijs der hoogachting en sympathie voor hunne groote verdiensten jegens de Maatschappij.

Voor de leden, die langs den Hollandschen spoorweg naar Middelburg willen vertrekken, dient tot berigt, dat op Dingsdag den 20sten Junij de stoomboot van Rotterdam naar Middelburg des middags ten 12 ure afvaart, en zij alzoo met den 1sten trein vertrekkende tijdig te Rotterdam aankomen.

— In zijne zitting van 9 Junij is de gemeenteraad van Rotterdam over de inrigting van het krankzinnigengesticht niet tot een besluit kunnen komen. Als de behandelde voorstellen, tot aanbouw van een nieuw gesticht (comm. ad hoc), en de amendementen, tot aanbesteding der lijders in naburige gestichten, en dat tot het verbeteren van het bestaande, zijn verworpen.

— Tot Med. Drs. zijn gepromoveerd: 2 Junij te Utrecht de Heer G. A. ALPHERTS van Culenborg, na verdediging van zijne dissertatie, de cortice Rhamni frangulae, ejusque viribus in Nosocomio Academico indagatis: 7 Junij te Leyden de Heer L. HARTOG van Amsterdam na verdediging van een specimen inaug. continens quaedam de hypopyo.

— Den 1sten Junij is te Eibergen overleden de Heer H. J. HAGENS, Heel- en Vroedmeester.

†GRONINGEN. — Den 2 Junij had alhier, zoo als telken jare, de gecombineerde vergadering plaats van de 4 afdeelingen der Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst in deze provincie. Er werd onder anderen uitvoerig gesproken over den treurigen staat, waarin de geneeskundige verpleging der armen ten platten lande vooral verkeert, en over den voor de geneeskundigen hoofdzakelijk hoogst drukkenden toestand, waarin het verleenen van geneeskundige hulp (met inbegrip van het meest gratis leveren der geneesmiddelen aan de niet-bedeelde behoeftigen, zich bevindt. Er werden eenige voorloopige maatregelen genomen, om zoo mogelijk in deze bezwaren te voorzien.

— Bij de dag aan dag zich meer uitbreidende konijnenteelt in ons Vaderland, — waaromtrent men kan mededeelen, dat, luidens bij de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme te Groningen ingekomen opgaven, sinds den herfst van het vorige jaar, omstreeks 3500 stuks fokkonijnen *regtstreeks* uit België in ons land zijn overgebragt, — moet het van belang worden geacht, ten behoeve der zaak, *juist* bekend te worden met de soort en den aard der ziekten, welken die dieren òf uit België medebrengen, òf op reis bekomen, òf later hier deelachtig worden. Bij de modelfokkerij te Groningen houdt de heer ALI COHEN, — die met de Heeren DE SITTER en POST gedachte inrigting heeft tot stand gebragt, — reeds van den aanvang af zich bezig met het onderzoek van alle voorwerpen, die aldaar ziek aankomen, ziek worden of sterven; en worden bij deze gelegenheid anderen, elders, uitgenoodigd, ter hunner plaatse hetzelfde te willen doen, als ze daartoe in de gelegenheid zijn, en hunne bevindingen mede te deelen aan een der genoemde heeren te Groningen.

— Te Groningen heeft zich gevestigd de Heer Dr. L. H. VERWEY, van 's Gravenhage.

PARAMARIBO. — Op den 23sten April is alhier in 38jarigen ouderdom overleden de Heer JACQUES LIONARONS, apotheker 3de kl. bij de mil. geneesk. dienst.

— Op de *Sindoro* moeten zich in de laatste dagen weder nieuwe ziektegevallen voorgedaan hebben. Sedert onze laatste berigten was op 4 Mei slechts één man overleden, namelijk op den 22sten April een vuurstoker van genoemde stoomboot, oud 26 jaren. Onder de burgers is de gezondheids-toestand gunstig, doch onder de militairen (jagers) hebben zich in de laatste dagen 8 ziektegevallen voorgedaan, waarbij de verschijnselen van gele koorts niet te miskennen waren: het plotseling ziek worden, de hevige rug- en hoofdpijnen, de pijn in de maagstreek, de opgespoten oogen en het gevoel alsof de ledematen hevig geslagen waren, lieten daaromtrent geen twijfel over. Deze allen waren of in Oost- of in West-Indië reeds vele jaren; de ziekte ging bij hen abortief te niet. De nieuw-aangekomene militairen zijn door de zorg van den Offic. v. Gez. DUMORTIER bij tijds naar de buitenposten afgezonden.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 17 JUNIJ 1854. 24.

DUBBELDE GESTOKEN WONDE VAN HET LINKER HART.

Zijn in het algemeen verwondingen van het hart zeldzaam, die van het linker hart worden als hoogst zelden voorkomende beschouwd en vooral, wanneer het leven daarbij niet plotseling wordt uitgebluscht. Een geval, waarbij de aard der verwonding eenige explicatie van het niet dadelijk bezwijken geeft, is dezer dagen den 9den Junij hier voorgekomen bij een 40jarigen sterk gebouwden man, die bevreesd door het ontdekken van een diefstal zich kort voor zijne in hechtenis neming een mes in de borst stak.

Bij het eerste onderzoek, door den Heer Chirurgijn PHILIPS een half uur na de toebrenging der wonde, werd waargenomen, dat de huid normaal was, pupillen ongevoelig voor licht, borstkas onbewegelijk, de linker borstkas meer uitgezet dan de regter, abdominaal respiratie, ligte convulsieve bewegingen, geen radiaal pols te voelen; flaauwe kloppingen der carotiden waren echter nog waar te nemen. Ongeveer 16 onc. bloed was er op den grond en de kleederen uitgestort; hoogstwaarschijnlijk was volgens het verhaal der omstanders de wonde in eene geringe voorovergebogene houding toegebragt geworden.

Het aanvankelijk sterke bloedverlies trachtte men door koude omslagen te doen verminderen; na sluiting der wonde, bedekking met een doek, werd de lijder naar het Binnengasthuis vervoerd, waar hij ruim 2 uren na de verwonding aankwam.

Terwijl de lijder aan de poort nog had gesproken, werd hij, binnen gekomen, door den interne Chir. Vos met bleek gelaat en lippen naauwelijks voelbaren pols gevonden met reutelende ademhaling; hij stierf daarop spoedig. Het verband van den thorax was slechts weinig met bloed doortrokken, uit de wonde een halve centimeter onder den linker tepel, zelve 2 centimeter breed, vloeide eenig bloed, zij was doorgaande tusschen de ribben en 10 centimeters naar de buitenzijde diep.

Bij de lijkopening 72 uren na den dood bleek het, dat het lijk sterk met blaauwe vlekken voorzien was, op sommige gedeelten sterk gezwollen en ontbonden. Tusschen de 4de en 5de rib is op 8 centim. afstand van het borstbeen eene 2 cent. lange dwarsche wonde, die door de huid en spieren schuins naar beneden loopt. Het hartezakje is aan de buiten onderzijde geopend en gevuld met ongeveer 24 onc. dik gecoaguleerd bloed. In het linker hart is juist naast den sulcus longitudinalis, 7 centimeters van den top af eene doorgaande zuiver gesnedene, dwarsche wonde van 1¼ centim. breedte, in den regterhoek van deze wonde liggen de vasa coronaria ongekwetst bloot. Zij gaat ter lengte van 2½ centim. schuins van onder naar boven tot in de holte van den kamer, waardoor eenige trabeculae losgeraakt zijn. Verder is eene nieuwe wonde digt bij de overgang van de grootste en kleinste plaat der valvula bicuspidalis, zij gaat achter de basis van de laatste plaat weder in de zelfstandigheid van het hart, juist in den sulcus transversus, ½ centim. diep en eindigt daarin blind digt bij het linker oor. Aan deze grens van boezem en kamer of sulcus transversus is rondom de gewonde vasa coronaria circumflexa bloedextravasaat tusschen de spierzelfstandigheid, dat zich 3 centimeters naar voren en links uitstrekt. Bovendien is er kleine doorgaande insnijding in de basis van deze plaat, terwijl de mus-

culi papillares even als de chordae tendineae niet beleedigd zijn. Aan de groote plaat, die van de aorta komt, is een klein krabje, zich door vaatinjectie kenmerkende. De linker kamer was genoegzaam ledig van bloed, evenzoo de regter kamer en de boezem weinig gevuld. Door de sterke opvulling van het hartezakje kon over de betrekkelijke plaatsing van de uit- en inwendige wonde niet geoordeeld worden. De longen lagen vrij, waren niet overvuld van bloed, niet verwond; in de borstholte was geenerlei bloeduitstorting.

De schuinsche rigting van de wonde van het hart die in de spierzelfstandigheid 2½ centimeter lang was, geeft hier aanleiding om te vermoeden, dat de wonde aangebragt is gedurende de systole van het hart, terwijl de top naar voren gekeerd is geweest, daar de meer benedenwaartsche rigting van de uitwendige wond verhindert aan te nemen dat de steek met de punt van het mes naar boven is aangebragt. Eene horizontale steek toch in een met den top naar voren geplaatst hart, zoo als dit bij de systole eenigzins plaats grijpt, moet eene schuinsche wond geven. De tweede wond maakt dit nog duidelijker, daar zij stellig aangebragt is, terwijl de valvula mitralis horizontaal geplaatst was of liever terwijl zij het ostium venosum sloot. De verwonding schijnt ook daar de long niet verwond was, bij de uitademing te zijn toegebragt.

De omstandigheid dat de lijder niet plotseling overleden is, zoo als anders bij verwonding van het linkerhart door velen wordt aangegeven, maar nog 2 uren geleefd heeft, moet waarschijnlijk van die schuinsche rigting van de hartwonde afgeleid worden. Bij de systole kan toch de wonde geheel of gedeeltelijk gesloten zijn geweest, daar de schuinsche wondranden bij de zamentrekking van het hart zich konden naderen, terwijl bij het openstaan der wonde gedurende de verslapping van de kamer het bloed in het hartezakje moet gevloeid zijn. De verminderde spanning waaronder het hart in de borstholte door de ademhaling staat, werkt toch, vooral bij inademing, als zuigkracht om het hartezakje met bloed te vullen, zoodat eene persing van het bloed uit het hart naar het hartezakje daartoe niet noodig is.

Het blootliggen van de vasa coronaria media in de regterhoek der hartwonde, zonder dat zij beleedigd waren, doet besluiten dat het mes met den rug naar regts gekeerd is geweest; terwijl het krabje aan de grootere plaat der valvula mitralis, welligt bij het uithalen van het mes, toen het klapvlies opvolgend naar beneden getrokken werd, met de punt is teweeg gebragt.

T.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

ECTROPIUM. — SLUITING DER OOGLEDEN. — MAISONNEUVE en NÉLATON hebben voor eenige maanden eene nieuwe wijze ter genezing van ectropion toegepast, die wel tot nu toe zonder gevolg gebleven is, maar toch de aandacht verdient. — Zij maakten door eene dwarsche insnijding door de huid op eenigen afstand van den ooglidsrand het buitenwaarts gekeerde ooglid los, zoodat dit op de normale plaats kon teruggebragt worden. Beide ooglidsranden werden daarop wond gemaakt en door eenige hechtingen vereenigd. Dit tijdelijk anchyloblepharon moest dienen om tijd te geven aan het vormen van nieuw likteekenweefsel in de dwarsche wonde; de sluiting kon na korter of langer tijd door het doorsnijden der adhaesien tusschen de oogleden opgeheven worden. In het geval van MAISONNEUVE wachtte deze eenige weken: hij meende toen, dat het likteeken in de huid, breed genoeg was om zich niet weder zamen te trekken en sneed de zamenhechting door. Het duurde echter slechts kort of het ectropium keerde weder.

NÉLATON (*Gazette des Hôpitaux*. Février) volgde in een dergelijk geval dezelfde manier, maar door M'S geval geleerd, stelde hij zich voor een jaar te wachten met het weder openen der oogleden. Hij verwachtte daarbij tevens verbetering van den toestand van de cornea, die door het langdurig blootliggen door de werking van lucht en licht verduisterd was. Het betrof een jongen van 20 jaar, die een aanmerkelijk ectropion van het bovenste ooglid sedert zijne kindsheid had. Door drie geknoopte hechtingen werden de oogleden vereenigd; de twee binnenste derde gedeelten der ooglidsranden smolten zamen en na 14 dagen verliet de jongeling het hospitaal.

Het verder verloop werd in *Gaz. de Hop.* van 31 Mei medegedeeld; eene febris typhoidea deed hem na 2 maanden in het hospitaal terugkeeren waaraan hij bezweek. De adhaesiën der oogleden hadden goed stand gehouden, de staat van de cornea scheen door de sluI-

ting verbeterd, terwijl het andere oog waaraan geene kunstbeweiking had plaats gevonden door suppuratie gedurende den typhus was vernietigd. — Gaf dus het geval geenerlei licht betreffende het al of niet duurzame der genezing van het ectropium, de langdurige sluiting der oogleden had gunstig op den toestand der cornea gewerkt, terwijl het vooraf gezonde oog door den pyaemischen toestand des lijders was vernield.

Op eene eenigzins overeenkomende doch zachtere wijze behandelde HAIRION (*Ann. d'Oculistique* 1854 3me livr.) een geval van ectropion in aanmerkelijken graad, ten gevolge van branding. Na door cauterisatien de fungeuse massa's op de conjunctiva van het naar buiten gekeerde onderste ooglid van een 30jarigen man vernietigd te hebben, deed hij eene dwarsche incisie op 6 lijn afstand van den vrijen rand en maakte het ooglid zoover los, dat het eene normale plaatsing kreeg. De oogleden werden daarna door collodium gedurende *vier* weken gesloten gehouden, de wond was geheel genezen. Daarop werd dagelijks des avonds de toesluiting herhaald, later om de 2 à 3 dagen en na 2½ maand werd het oog aan zichzelve overgelaten. Zes maanden later had het ooglid nog de normale plaatsing behouden.

Gelijk bekend is, is deze sluiting der oogleden (occlusion palpébrale) eene methode, die vooral door HAIRION in het algemeen toegepast is. Reeds voor 5 jaren heeft hij daartoe het collodium aangewend; de hevige pijn, die dit geeft wanneer het in aanraking met de conjunctiva mogt komen, heeft dit middel veel tegenspraak doen ondervinden. HAIRION echter blijft het nog gebruiken door de haartjes van het bovenste ooglid op het onderste met een of meerdere lagen collodion te bevestigen. FURNARI (*Ann. de Oculistique*, l. c.) verkiest, hoewel de sluiting ook goed met engelsche pleister kan geschieden, de gesloten oogleden met een penceel met vischlijm, eijerenwit of arabische gom te bestrijken en daarop een 4 à 5 centim, lang en 2 centim. breed lapje *tulle* te plaatsen; zoo noodig kan deze laag dagelijks of om eenige dagen ververscht worden, als er collyria of zalven op het oog moeten aangewend worden. BONNAFONT (*Archives d'Ophthalmologie* I N°. 5 en 6) bepaalt zich tot het gebruik van eenvoudige kleefpleister.

Eene ander zaak van meer gewigt blijft de vraag, welke het nut van deze hermetische sluiting der oogleden is en vooral in welke gevallen zij geïndiceerd is. De zucht om de nieuwe methode algemeen toe te passen, (te *generaliseeren*) straalt in de mededeelingen van FURNARI, HAIRION, BONNAFONT door. Als in één adem worden ulcera corneae, photophobiën, staphylomata, granuleuse blepharitides, ectropia, neuralgiae supra-orbitales (FURNARI), pannus vasculosus, varicositas superficiei bulbi, hernia iridis, keratocele, staphyloma enz. (HAIRION), acute en chronische conjunctivitis, keratitis, ulcera corneae enz. (BONNAFONT) als toestanden, waarbij de sluiting der oogleden groote diensten deed, genoemd. De handelwijze (die ontleend is aan de tegenwoordige arabische thebibs, die bij oogontstekingen watten of wol op het oog leggen en dit stevig met een windsel omgeven) bedoelt 1°. drukking van het oog, 2°. afwering van lucht en licht, 3°. meer langdurige inwerking van de op het oog gebragte medicamenten, doordien de afvloeijing der vochten belet wordt. Hier tegenover moet echter opgemerkt worden, dat de verwijdering van de afgescheidde vochten er geheel door verhinderd wordt, een gevolg door de voorstanders der sluiting niet genoeg in acht genomen; uit hunne gevallen kan de aanwijzing niet juist bepaald worden. T.

BERIGT VAN DENNENNAALDENBADEN [KIEFERNADELBÄDER]. — Sedert eenige jaren bestaan in Duitschland deze badinrigtingen, die zich in een ruim bezoek mogen verheugen, zoodat er in het afgeloopen jaar, voor zooverre mij bekend reeds *vijf* Kiefernadelbäder in werking waren, welke binnenkort nog met één vermeerderd zullen worden.

Voor zooverre mij bewust, hebben de Nederlandsche Geneeskundige bladen daaromtrent nog niets medegedeeld, als het Repertorium een overgenomen stukje uit het tijdschrift *La Santé*, verder niets behelzende als het berigt, dat uit de dennennaalden eene soort wol vervaardigd wordt.

Daar Nederland tot nog toe van eene badinrigting dezer aard verstoken is, zoo moeten wij ons behelpen met mede te deelen wat anderen omtrent het nut en de aanwending van baden, van extract, én olie uit de dennennaalden vervaardigd, geschreven hebben [1]), zoo ook wat mij door Geneeskundigen in Duitschland en door lijders mondeling verhaald is.

Het vocht, waaruit het bad bestaat, is een decoctum der naalden of baden van den pinus sylvestr., daar echter de kosten van vervoer te groot zijn om deze vloeistof op verre afstanden te verzenden, wordt dit vocht verdikt en is dan bekend onder den naam van *Waldwoll-extract*, welks voordeel dus alleen gelegen is in de meerdere mogelijkheid om een dennennaaldenbad ook te huis te kunnen gebruiken.

De gevallen waarin deze baden veel dienst bewezen hebben, zijn nog al vele; dat er omstandigheden kunnen plaats grijpen, waarin de toediening gecontraindiceerd is, behoeft wel geen betoog; deze gevallen worden in de opgegeven werken behandeld, zoo ook de directe uitwerking der baden.

Bij de volgende ziektevormen wordt de aanwending der baden heilzaam geacht.

Scrofula, vooral scrof. torp. en de daaruit voortvloeijende kliergezwellen; oogziekten, otorrhoea, exanthemata enz. bij scrof. zweren doet ook de ol. pin. sylv. aether. goede diensten.

Jicht vooral bij zoogenaamde aton. en chronische jicht. De lijders slapen daarbij op matrassen met bosch-

[1]) L. POSNER Enkyclop. Handb. der Brunnen u Bäderkunde, Berlin. 1853 2 d. p. 85.

F. A. STAHR, Bericht über die Balsamischenbäder in Humbolds, an Trebnitz 1850.

EBERT, Uber die Kieferuadelbäder in Berka 1853,

wol gevuld, en kleeden zich met door beschwol gewatteerde onderkleederen.

Rheumatismus in de gevallen van chronische rheumatalgia en rheumatische anaesthesien, contracturen en anchylosen, rheumatische metastasen.

Verlammingen, behalve rheumatische en jichtige verlammingen worden ook de metastatische met goed gevolg door deze baden behandeld.

Chronische huidziekten, vooral die ontstaan zijn door atonie der huid, vooral de vormen van *Herpes, Psoriasis* en de naziekten der *Scabies.*

Blennorrhoea torpida der vrouwelijke genitalia, waar geen dieper gezetelde desorganisatie der deelen de aanleiding zijn. Slijmvloeijingen van het darmkanaal, urienblaas en urienleiders; tuberculeuse lijders kunnen de dampen inademen.

Chlorose vooral bij vrouwen van eenen leucophlegmatischen habitus bij dysmenorrhoe enz.

Chronisch onderbuikslijden wanneer stoornissen in het systeem. portar. aanwezig zijn.

Neurosen vooral bij neuralgia rheumatica, arthritica, scrofulösa, hysterica en hypochondriaca.

De chemische bestanddeelen van het tot asch verbrande extract (5,4 pct.) waren:

100 deelen asch bevatten in water oplosbare bestanddeelen: Koolz.-, zwavelz.- phosphorzure potasch, chlorcalcium 59,5 deelen. — In water onoplosbare: Phosphorzuur ijzerox., — mangaan, — magnesia, — kalk 40,5 deelen.

Ol. pin. sylv. aether. wordt zoowel uit- als inwendig gebezigd.

Uitwendig bij neuralgia, tand- en aangezigtspijn, rheumatische en arthritische pijnen; tot het bestrijken van slappe, jichtige, herpetische en scorbutische zweren.

Inwendig bij eene gift van 15—20 gutt. pro dosi van ¶ut bij nerveuse borst- en maagkrampen tegen helminthiasis.

Dat deze korte schets aanleiding geve tot een beter en uitvoeriger stuk over het onderwerp is de wensch van P. PANHORST.

Bij dit berigt van den Heer P., die voornemens is in Gelderland de dennenbosschen daartoe dienstbaar te maken, voegen wij dat HELFFT in zijn onlangs verschenen *Handbuch der Balneotherapie,* Berlin 1854 deze baden vooral bij chronische rheumatische aandoeningen en hare uitgangen als contracturen en anchylosen vermeldt, terwijl ze in het algemeen meer passen voor lymphatische zwakke personen dan voor sterkere, welgevoede. Volgens hem wordt de vloeistof voor de baden verkregen door de dennebladen met waterdamp uit te trekken. Hij voegt er eene chemische analyse bij van het geheele extract; de badvloeistof uit Ilmenau namelijk bevat op 1000 d., Balsamhars 11,5, bittere extractstof met gom 22,7, chlorophyll 5, appel-, azijn-, mieren-, oxaalzuur; extractstof, humusachtige stoffen, appelzure kalk, chlorkalium, zwavel- en phosphorzure kalk 23,8 en water 937 deelen, van welke voor volwassenen 6 tot 30 à 40 quart bij een warm bad gevoegd worden. Zoodanig bad prikkelt de huid een weinig. De secretie van deze wordt vermeerderd en de transpiratie houdt later nog eenigen tijd in vermeerderde mate stand, terwijl zij zelve voor atmospherische invloeden er door ongevoeliger wordt.

SCHIMMELS IN DE URIEN. — Om de suiker in de urien te ontdekken, voor zoover dit in de gewone praktijk te pas komt, heeft men verschillende voldoende middelen van beproeving. In verreweg de meeste gevallen zal men kunnen volstaan met de Trommer'sche proef, of met de zeer gemakkelijke van MAUMENÉ, of met het proefvocht van BARRESWIL, enz. Er kunnen echter ook gevallen voorkomen, waarin het van belang is eene zeer geringe hoeveelheid suiker in de urien te kunnen ontdekken. Voor deze laatste was men gewoon de suikergisting en de daarbij voorkomende schimmelsoort, de Torula cerevisiae, als karakteristiek op te geven. GOLDING BIRD zeide dat wanneer de urien slechts eene zeer geringe hoeveelheid suiker bevat, zelfs te weinig om de specifieke zwaarte merkbaar te veranderen, het voorkomen van de genoemde gistingsplant en de bepaald daarmede verbondene verschijnselen terstond het aanwezen van suiker verraden. BENCE JONES sprak echter het uitsluitend voorkomen van deze schimmel in de urina diabetica tegen. ARTH HASSALL onderwierp nu verscheidene soorten van urien, zoowel met als zonder suiker, aan een microscopisch onderzoek en kwam daardoor tot het resultaat dat de geringste hoeveelheid suiker, ook, wanneer de Trommer'sche proef nog geen suiker aanwijst, altijd te ontdekken is door de sporulae van Torulae cerevisiae, bijaldien slechts de urien eene zure reactie heeft. Zijne onderzoekingen zijn belangrijk genoeg om hier in het kort medegedeeld te worden.

Hij begon met urien zonder suiker. In alle verschillende soorten van deze urien vond hij onder bepaalde voorwaarden constant eene schimmelsoort, die in haren vorm en wasdom zoo gelijk bleef, dat zij bij alle voor dezelfde species moest aangezien worden.

Deze beschrijvende, onderscheidt hij drie trappen van ontwikkeling: de sporulae, de thallus en de vruchtdraging (aërial fructification).

De sporulae, — de vorm die het meest voorkomt, — zijn kleine blaasjes of cellen, van eene volkomen ronde gedaante, zonder kern, en ook grootere blaasjes met kern. De kleinere schijnen de kernen der grootere te zijn. Alle hebben eenen korrelachtigen vloeibaren inhoud. In weinige uren vermeerderen zij zich zóózeer dat zij, in den beginne in de gedaante van grootere of kleinere vlekken midden in de urien zwevende, geregelde lagen op de oppervlakte vormen. Spoedig worden zij langer en splijten zich in draden, die uit aan elkander geregene en in een gemeenschappelijk omhulsel bevatte cellen bestaan.

Eene tweede minder voorkomende soort van sporulae heeft grootere blaasjes met eene gegranuleerde oppervlakte.

Deze draden der sporulae nu, zich vereenigende en door elkander vlechtende, vormen den thallus.

Op dezen trap van ontwikkeling blijft dan de plant staan en gaat te gronde, of de korrelachtige inhoud der draden komt uit de omhulsels en begint zijne ontwikkeling op nieuw. Iedere volkomen ontwikkelde schimmel bestaat uit twee deelen; een gedeelte dat in de vloeistof blijft en een ander dat in de lucht zweeft. Dit laatste boven de vloeistof als schimmel uitstekende gedeelte noemt HASSALL »aërial fructification." Het doet zich voor als regt opstaande draden, die zich in weder verder vertakte armen verdeelen, waardoor bundels worden gevormd. Aan de uiteinden der takken van den bundel ziet men gesnoerde rijen van ronde ligchamen, die door de minste schudding afvallen en met de boven beschrevene sporulae identisch zijn.

In de pissoorten, die neutraal en alcalisch waren of dit spoedig werden, kwam het tot geene schimmelvorming.

De graad van ontwikkeling der plant ging paralel met den graad van aciditeit der urien.

Deze beschrevene schimmelsoort is het Penicillum glaucum, dat ook in andere zure, stikstofbevattende dierlijke vloeistoffen waargenomen wordt, zoo als ANDRAL en GAVARRET dit reeds vroeger hebben aangetoond.

Aan een even naauwkeurig onderzoek onderwierp HASSALL de diabetische urien. Hierbij vond hij onder dezelfde voorwaarden constant de torula cerevisiae. Deze voorwaarden nu zijn: toetreding van atmospherische lucht, een stikstofhoudend dierlijk ligchaam en eene zure vloeistof; bovendien voor de laatstgenoemde schimmelsoort de druivensuiker. Aan deze met de gistingsplant identieke schimmelsoort en van hare wijze van ontwikkeling geeft HASSALL eene uitvoerige beschrijving en afbeelding in de Med. Chir. Transact. XXXVI, 1853. Deze meer bekend veronderstellende gaan wij ze hier voorbij en verwijzen dengenen, wien het aangehaalde werk minder toegankelijk mogt zijn, naar »GOLDING BIRD'S urinary deposits, 1851. pag. 351," waar de beschrijving en afbeelding van de torula cerevisiae, en de wijze waarop zij in de urina diabetica voorkomt, eveneens gevonden wordt.

Het vinden van deze schimmelsoort in de urien voor het zekerste en gewigtigste teeken ter vroegtijdige erkenning van diabetes houdende, maakt HASSALL daarbij opmerkzaam dat, wanneer deze gistingsplant bij het eerste urien-onderzoek in van diabetes verdachte gevallen niet gezien wordt, men daaruit niet terstond tot het ontbreken van suiker mag besluiten, zelfs al mogt de pis eenigzins zuur reageren. Eerst dan, wanneer men kunstmatig de zure reactie heeft vermeerderd of eene sterker zure pis ter onderzoeking heeft bekomen, zonder de sporulae van de torulae cerevisiae er in gevonden te hebben, is het negatief besluit geoorloofd.

HET GEBRUIK VAN KALKWATER BIJ DE BROODBEREIDING. — Volgens proeven van LIEBIG over broodbereiding zou versch bereid kalkwater het eenige werkzame en onschadelijke middel zijn, om de hoedanigheid van het rogge- en van het gemengde-brood ook van geringere meelsoorten te verbeteren. Op vijf ponden meel wordt bij het tot deeg maken een pond koud verzadigd, geheel helder kalkwater gevoegd; eerst het kalkwater, vervolgens het tot deegvorming verder benoodigde water; bij versche zuurdeeg neemt men wat minder, bij oude wat meer kalkwater. Door het kalkwater wordt de zuurvorming in het deeg, en daarmede in het roggebrood eene hoofdoorzaak van stoornissen in de spijsvertering bij gevoelige personen en de eenige ware grond van de mindere verteerbaarheid, dan van wittebrood, weggenomen. De kalk vormt met het vrije phosphorzuur van het meel eene zekere hoeveelheid phosphorzure kalk, welks gemis in de meeste soorten van brood als de oorzaak beschouwd wordt, waarom dieren op den duur alleen daarmede gevoed, niet kunnen blijven leven. Wanneer de ervaringen van BENEKE over de werking van de phosphorzure kalk bij scrophuleuze kinderen zich bevestigen, zoo zou men kunnen hopen, dat met de algemeenere verspreiding van dit brood (met kalkwater bereid) een groot kwaad op het platteland langzamerhand zal verminderen. Buiten deze physiologische werking is dit brood, gemakkelijk verteerbaar, zonder zuur, vast, elastiek, met kleine mazen, niet klef aan den rand en bij toevoeging van eenigzins grootere hoeveelheid zout, voortreffelijk van smaak. De bijvoeging van aluin, bij sommige bakkers in gebruik ter verbetering van het uiterlijk aanzien van het brood, namelijk van het witte brood, is onvoorwaardelijk schadelijk, en moest door de politie daartegen gewaakt worden. Die toevoeging vermindert de verteerbaarheid, en de voedingswaarde van het brood.

STATISTISCH OVERZIGT DER VOEDING IN DE VOORNAAMSTE OPENBARE INRIGTINGEN TE LONDEN. — Dr. BENEKE te Hanover onderzocht naauwkeurig het algemeene regime en de sociale verhoudingen van 25 voorname inrigtingen en deelt de slotsom van zijn onderzoek in drie tabellen mede, waarvan de eerste eene naauwkeurige statistiek bevat van het dieet in de inrigtingen voor opvoeding en verpleging; de tweede van het dieet in de gevangenissen, en eindelijk de derde van het dieet in de hospitalen. Hij deelt tevens de gronden mede volgens welke hij 1° al de stoffen als watervrij berekende 2°. het gemiddeld vetgehalte van het vleesch, en 3° het amylum-equivalent van eene bekende hoeveelheid vet bepaalde.

Ofschoon nu natuurlijk de qualiteit en quantiteit der gebruikte spijzen in de 25 door hem onderzochte inrigtingen zeer afwisselend is, zoo vond hij de gemiddelde verhouding van het stikstofhoudende tot het stikstofvrije voedsel tamelijk constant. De laagste verhouding der stikstofhoudende tot de stikstofvrije voedsels was 1:3,8 in het *Hospital for Consumption*; de hoogste 1:4,08 *Hackney Workhouse*. (HELLER'S *Archiv*, 1853 S. 307).

PESSARIA. — Door AMUSSAT is onlangs de agaricus- of de bolus amadourus gebruikt ter overdekking van pessaria en later zijn door FOULLIEN de pessaria geheel van zwam gemaakt. De eerste zijn kleine cylinders of bollen van koper of ivoor waarover één of twee lagen

zwam gespannen zijn, bij de andere is de zwam zelve door caoutchouc aan elkander gehecht tot vorming van pessaria van allerlei vorm. Volgens de ondervinding van AMUSSAT voldoen zij zeer goed en laten zij zich zeer goed reinigen.

VERSLAGEN.

KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN.

Vergaderingen van 29 April en 27 Mei. — De in deze vergaderingen behandelde onderwerpen, die de geneeskunde betroffen, waren zeer weinig in getal.

De Heer SCHNEEVOOGT sprak in die van April naar aanleiding van een door hem waargenomen ziektegeval over den door ARAN met den naam van *atrophie musculaire progressive*, door CRUVEILHIER met dien van *paralysie progressive avec atrophie des muscles* bestempelden ziektevorm. Hij herinnert hoe vooral de Fransche geleerden van meening verschilden, omtrent de zoogenaamde *paralysie générale progressive* en de kenmerken, waardoor deze zich onderscheidde bij krankzinnigen en bij niet-krankzinnigen, hoe thans echter vrij algemeen wordt aangenomen dat de oorsprong der eerste in de hersenen, die der laatste in het ruggemerg moet gezocht worden en dat volgens DUCHENNE DE BOULOGNE de spieren bij de algemeene paralyse der krankzinnigen hare irritabiliteit of excitabiliteit, wanneer zij aan de inwerking van het electro-galvanisme blootgesteld worden, hebben behouden, terwijl zulks niet het geval zoude zijn bij niet-krankzinnigen. Een ander punt, waarover getwist werd, was het verband dat tusschen de verlamming en de atrophie met vetmetamorphose van het spierweefsel, welke men in sommige gevallen had opgemerkt, bestaat: sommigen, waaronder ARAN en DUCHENNE, beschouwen de verandering der spieren als den primairen toestand, waarop later de gestoorde zenuwfunctie zou volgen, terwijl door CRUVEILHIER, THOUVENET e. a. het omgekeerde wordt aangenomen. Uit de argumenten en de verslagen van enkele ziektegevallen en lijkopeningen, die door beide partijen tot ondersteuning van hare meening zijn aangevoerd, leidt Spr. het besluit af, dat van beide zijden de observatie onvolledig geweest is en daardoor de gevolgtrekkingen niet juist waren.

Het geval door Spr. waargenomen betrof een 58jarigen man, die van den 8sten April tot den 22sten October 1853 in het Buitengasthuis verpleegd was geweest. Bij dezen lijder werd noch in de intellectuële en morele functiën, noch in de sensibiliteit eenige stoornis waargenomen: maar van den aanvang af had zich moeijelijkheid in de spraak, belemmering in de phonatie en articulatie geopenbaard, waarop achtereenvolgens verlamming van de beide bovenste ledematen, vooral van de linkerzijde met aanmerkelijke atrophie der spieren was ontstaan: daarbij bestond slechts parese der onderste extremiteiten. Ook waren de bewegingen van den romp moeijelijk geworden, totdat eindelijk, toen ook de ademhalingsspieren aanmerkelijk geleden hadden, een herhaalde aanval van tusschenpoozende koorts een einde aan zijn leven maakte. Bij de lijkopening werden in de groote en kleine hersenen, even als in de organen van borst- en buikholte, geene veranderingen aangetroffen die met de verlamming en atrophie der spieren in een naauwer verband stonden. In het ruggemerg was daarentegen niet slechts een opmerkelijk verschil van vastheid op verschillende plaatsen, maar ter hoogte van de 5de halszenuw was het zoodanig verweekt, dat het bij het uitnemen uit het wervelkanaal reeds scheurde en uitéen viel. Onder het mikroskoop zag men er de gewone vorm-elementen in, die zonder eenigen zamenhang waren en vermengd waren met meer of min verdeeld vet, benevens korrelcellen en korrelhoopen. In het oog vallend was het verschil in dikte van de voorste en van de achterste wortels der halszenuwen. Terwijl deze laatste namelijk hunnen gewonen omvang behouden hadden, waren de voorste wortels zeer dun en bestonden slechts uit enkele zeer fijne zenuwdraden: dit verschil was aan de linkerzijde veel sterker dan aan de regter. Bij mikroskopisch onderzoek zag men, dat de zenuwbuizen van de voorste wortels veel smaller en zamengevallen waren, zonder dat er veel van den inhoud kon waargenomen worden, terwijl zij zelfs op sommige plaatsen geheel in bindweefsel waren overgegaan. De gangliën van het ruggemerg schenen normaal te zijn. Van de onderzochte zenuwen verdient hier vooral melding gemaakt te worden van de uitéendringing door vet van de zenuwbundels van den nervus ulnaris, waarvan sommige zelfs in bindweefsel overgegaan waren en bovenal de vetmetamorphose van den sympathicus, waarvan het ganglion cervicale medium bijkans geheel in vetcellen veranderd was. Het weefsel van onderscheidene aan mikroskopisch onderzoek onderworpen spieren vertoonde genoegzaam de door DUCHENNE beschrevene veranderingen.

Bij de vraag, welk licht de pathologie aan het bovenvermelde ziektegeval ontleent, toont de Spr. aan, dat men in het algemeen bij de beschouwing der ziektegevallen, de wetten der physiologie nog te veel uit het oog verliest en dat men, door haar voorgelicht, er noodzakelijk toe zou hebben moeten komen, om voor de verlamming een ziekelijken toestand van de voorste wortels van het ruggemerg en voor de gewijzigde voeding der spieren, eene stoornis in de centra van het vegetatief zenuwstelsel, van den n. sympathicus aan te nemen. De door Spr. medegedeelde lijkopening bevestigde dit gevoelen ten eenenmale, daar zij atrophie en vetmetamorphose van de voorste wortels van het ruggemerg liet vinden en wel voornamelijk van die zenuwen, die naar de verlamde deelen loopen, en vetmetamorphose van den sympathicus ter verklaring van de gewijzigde voeding der spieren aan de hand gaf. Spr. meende, dat vroegere waarnemers waarschijnlijk den bedoelden ziektevorm wel gezien, doch met *paralysis spinalis*, *tabes dorsalis*, *paralysis saturnina*, *marasmus generalis*, *rheumatismus chronicus* verward

hadden. Door die minder juiste opvatting kan ook aanleiding gegeven zijn tot de overdrevene waardering van den gunstigen invloed, dien, volgens DUCHENNE, het electro-galvanisme op hare genezing zou kunnen uitoefenen, en dien men bij het bestaan van zoo aanmerkelijke organische veranderingen als straks vermeld werden, met regt mag betwijfelen.

Ten slotte verzocht de Heer S. het thans medegedeelde in elk opzigt slechts als een voorloopigen arbeid te willen beschouwen, daar hij het te gewaagd zou vinden op één enkel feit eene stellige uitspraak te vestigen, waarom hij zich dan ook genoodzaakt ziet, de gunstige gelegenheid tot meerdere waarnemingen af te wachten, voordat hij zich in staat zou rekenen, zijne verhandeling der Akademie ter opneming in hare werken aan te bieden.

In de Vergadering van Mei is aan de Akademie een verslag aangeboden, betreffende het (reeds vroeger in ons blad vermelde) etablissement van lepreusen, *Batavia* in Suriname.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

1ste *Sectie*. *Vergadering van* 23 *Maart* 1854. — Door Prof. SCHNEEVOOGT wordt een enchondroma ter tafel gebragt, dat met een 3 centim. langen steel met de clitoris verbonden was en buiten de genitalia externa gehangen had bij eene 86jarige, gehuwde doch kinderlooze vrouw, die tevens een prolapsus uteri had. Zij had nimmer aan syphilis geleden. Het gezwel was grooter dan eene mansvuist en had eene knobbelige oppervlakte: het was zeer vast van consistentie en vertoonde op de doorsnede een kraakbeenig weefsel, dat hier en daar in verweeking was overgegaan, op andere plaatsen verbeeningen vertoonde.

Onder het vertoonen der praeparaten, die daarop betrekking hadden, deelde dezelfde Spr. een uitvoerig ziekteverhaal mede, betreffende een 23jarigen man, die den 15 November l.l. in het Buitengasthuis was opgenomen. Deze had een half jaar vroeger aan blennorrhoea urethrae geleden, welke binnen weinige weken onder het gebruik van inwendige geneesmiddelen scheen genezen te zijn. Hij leidde daarop weder zijne gewone leefwijze en was bij herhaling in de gelegenheid nieuwe besmetting op te doen. Drie weken vóór dat hij zich in het gasthuis begaf, werd hij plotseling en na het verrigten van zwaren arbeid eene schietende pijn in den linker bal gewaar, welke hem van toen af niet meer verliet en door steeds toenemende zwelling van dit orgaan gevolgd werd. Bij zijne opname zag men niet alleen eene zeer pijnlijke orchitis met aanmerkelijke zwelling, doch ook een ulcus en verscheidene wratten op de glans, over het ontstaan waarvan hij geene nadere bijzonderheden wist op te geven. Nadat hij 6 weken in behandeling was geweest, scheen de lijder genezen, behalve van de ziekte zijner testis, die nog in omvang was toegenomen en waarbij zich een hydrops funiculi spermatici gevoegd had. Hiervoor werd achtereenvolgens tweemalen de punctie in het werk gesteld, en daardoor 8—14 oncen serum ontlast; de uitwendige applicatie van tinct. jodii op den bal werd niet verdragen. Na de tweede punctie, die in het begin van Januarij verrigt was, meende men voor het eerst knobbelachtige gezwellen in het bekken waar te nemen en begon de lijder over in den buik en de dijen uitstralende pijnen te klagen, waarbij zich anasarca der onderste ledematen voegde. Eindelijk bezweek de lijder op den 21sten Maart zonder ooit gehoest of over belemmeringen in de ademhaling geklaagd te hebben. Bij de lijkopening vond men belangrijke veranderingen. De schedel en hersenen waren normaal. Zoowel de regter- als de linkerlong was door adhaesiën aan de pleura costalis gehecht en beiden waren met kankerknobbels van onderscheidene grootte doorzaaid, waarvan sommige in het midden verweekt waren. Daarbij was de vena pulmonalis tot in hare vertakkingen met vaste kankermassa's volgepropt. In de lever bevonden zich drie, in verweeking overgegane knobbels van denzelfden aard. Het kleine bekken was geheel opgevuld met achter het buikvlies gelegene kankermassa's die zich nog voor een groot gedeelte bovenwaarts in de buikholte uitstrekten en de linkernier uit hare gewone ligging verdrongen hadden. Het bekken van deze nier is, daar de knobbels op den ureter gedrukt hebben, aanmerkelijk verwijd: de regter nier vertoont geene afwijking. Ook de vena cava is van boven tot beneden met dezelfde massa's opgevuld, zóó, zelfs dat op eene plaats haar lumen 2 centim. wijd geworden is: ook vele andere aderen zijn door kankerweefsel geobtureerd z. a. de v. lienalis, portarum, emulgens, cruralis sinistra. De linkerbal die de grootte eener vuist heeft, is geheel tot eene carcinomateuse massa ontaard. In het beenweefsel werd geenerlei verandering aangetroffen.

Door Dr. GILDEMEESTER wordt daarop het gedeelte eener mamschijf vertoond, dat door een buitenlandsch geneesheer door middel van het LANDOLFI'sche causticum verwijderd was bij eene patiënte in deze stad woonachtig en wier gebrek reeds hier als carcinomateus was gediagnosticeerd. Het op deze wijze uitgestooten gedeelte heeft thans de gedaante eener platte schijf, die aan de éene oppervlakte eene 2 à 3 lijnen dikke, bruine, vrij gladde korst vertoont, aan de andere met eene weeke, grijsachtig-gele, gemakkelijk te verwijderen stof bedekt is, die onder het mikroskoop uit gedroogden etter blijkt te bestaan. In de buitenste harde korst ziet men bij mikroskopisch onderzoek nog duidelijk de elementen van het met epidermis bedekte corium: van haar uit strekken zich hier en daar bruin of zwart gekleurde vertakkingen dieper in het onderliggend weefsel uit. Wanneer men dunne laagjes van de onderste oppervlakte, waar het losgestooten gedeelte met het ligchaam in aanraking geweest is, mikroskopisch onderzoekt, zoo treft men onder de laag gedroogde etter reeds terstond een weefsel aan, dat na kortstondige maceratie in water, zich als een uit vezelig bindweefsel gevormd stroma vertoont, in welks tusschenruimten eene menigte groote, meest onregelmatig gevormde cellen

met 1 en meer kernen bevinden, benevens groote, gladde kernen van ronde en langwerpige gedaante, waarin doorgaans 2 kernligchaampjes gezien werden. Midden in dit weefsel ziet men een omschreven gedeelte, dat ongeveer den omvang van een knikker heeft, en waarvan de zamenstelling geheel verschilt en den onregelmatigen acineusen bouw vertoont, die men bij vele zoogenaamde partiële hypertrophiën der borstklier aantreft. Behalve dit laatstgenoemd gedeelte vertoont dus het weefsel den bouw van de scirrheuse kankergezwellen. Daar het echter blijkt, dat de loslating van het gezwel niet uit gezond weefsel heeft plaats gehad, doch zeer waarschijnlijk een gedeelte in het ligchaam is achtergebleven, heeft men reden aan den gunstigen afloop der kuur te twijfelen. Spr. heeft dan ook vernomen, dat reeds in het lidteeken knobbelachtige verhevenheden opgemerkt zijn en dat de patiënte van de schietende pijnen, die haar kwelden, niet bevrijd is.

Bij de discussiën, die hierover gehouden werden, maakt Prof. TILANUS aanmerkingen op de scheikundige zamenstelling van het besproken causticum, en zegt het bij ondervinding doelmatig gevonden te hebben om het chloor-bromium daaruit weg te laten: dit toch praecipiteert een gedeelte der goudverbinding en maakt dit dus werkeloos.

Prof. TILANUS vertoont daarna een waarschijnlijk door syphilis sterk verdikt cranium van een man, die aan strictura urethrae geleden had en overleden was aan ontsteking en necrosis van het proc. odontoïdeus en van de beide gewrichtsoppervlakten van atlas en epistropheus.

BOEKAANKONDIGING.

G. J. MULDER: *De voeding van Nederlanders.* Rotterdam, 1854, KRAMERS.

Men zal misschien met eenige bevreemding eerst in het tegenwoordige n°. van ons Blad bovenstaand werkje aangekondigd zien, omdat men gedacht had, dat het Weekblad reeds voor langen tijd er over had behooren te spreken, of de kwestie, daarin ter sprake gebragt, bereids maanden geleden had kunnen behandelen. Wij hadden inderdaad het voornemen gekoesterd binnen zeer korten tijd, nadat het boekje ons ter aankondiging in dit Blad was toegezonden, de aandacht onzer lezers op de dáarin behandelde kwestie te vestigen. Doch.... men kent de geschiedenis dezer brochure, men weet de hartstogtelijkheid die ze heeft gewekt, de vinnige strijd die over de politieke beginselen, die men er in zocht, gevoerd is, de breedvoerigheid waarmede de kwestie door allerlei aard van geleerden in ernstigen en boertigen stijl in dagbladen en kleinere boekjes is besproken. Te midden van zulk eene beweging en opgewonden staat der gemoederen, oordeelde bij, wien de aankondiging van dit werkje was opgedragen, het raadzamer te zwijgen, totdat de storm had uitgewoed en de tijden kalmer waren geworden. Bovendien ons Blad, dat noch in personele aanvallen, noch in partijzucht zijn roem en zijn leven zoekt, gedoogde niet het politieke terrein te betreden of door zijne afkeurende stem te voegen bij zóo velen wien de beginselen, door den hooggeachten Schr. in dit geschrift verkondigd, bevreemdden, zelfs de *schijn* niet aan te nemen dat het hartstogtelijkheid wilde kweeken, of dat het een zijner eerste en voornaamste beginselen, onpartijdigheid, wilde verzaken.

De vraag zelve of het noodig is, dat in Nederland meer vleesch worde gegeten, dan wel of men door andere stoffen dit voedingsmiddel zoude vervangen kunnen, de kwestie »vleesch of visch", wát van beide beter is voor den mensch, is in den laatsten tijd reeds elders breedvoeriger besproken en is eene boekaankondiging in een wekelijksch verschijnend blad ook wel kwalijk de plaats, zoodanig een vraagpunt met de verdiende uitvoerigheid af te handelen. Ik mag en kan mij slechts tot eenige zeer algemeene punten bepalen, en ik moet er van afzien dieper in de kwestie zelve door te dringen. Hier, zoowel als bij vele andere gelegenheden en bij zoo vele andere schrijvers, wordt de scheikunde bij het beoordeelen van de voedingswaarde eener stoffe te veel regt toegekend, om uitsluitend in eene zaak uitspraak te doen, die het leven van den mensch in zijne grootste belangen treft. Ik zal mij geenszins vermeten, het scheikundige in de voor mij liggende brochure te beoordeelen, maar openhartig beken ik, dat ik mij kwalijk kan vereenigen met hen, die *alléén* de voedingswaarde van een of andere stof beoordeelen naar de grootere of kleinere rijkdom van bepaalde bestanddeelen, proteïne, eiwitstoffen, of hoe ze ook genoemd worden.

Reeds bij eene andere gelegenheid heb ik gemeend, iets te moeten zeggen over de eenzijdigheid, die bij de beoefenaren onzer wetenschap nog altijd voorheerscht. Er zal bezwaarlijk iemand gevonden worden, die aanspraak willende maken op den naam van een degelijk geneeskundige, de verdiensten der chemie en physica miskende, of zelfs de volstrekte noodzakelijkheid hunner hulp wilde loochenen bij het begrijpen van den gang des menschelijken levens. Maar dit leven, zoo veelzijdig van voorwaarden, van verschijnselen en van oorzaken, vereischt ook, om het te begrijpen, veelzijdige hulp, veelzijdige kennis, veelzijdige toelichting. In den mensch schijnt behalve chemische en physische processen iets hoogers, iets eigenaardigs nog te bestaan, waarvoor we nog geen naam niet alléén hebben, maar dat we ook nog in geenen deele begrijpen. Even als de isomere ligchamen dezelfde scheikundige zamenstelling bezitten en toch onderling in menig opzigt verschillen, even zoo hebben de deelen van het ligchaam van het menschelijk individu, al bestaan ze ook bij allen uit dezelfde weefsels, al zijn ze ook bij allen bijna even gelijkelijk zamengesteld, toch iets eigenaardigs, iets individuëels, iets eigenaardig menschelijks. Zoo ook met de voeding. Al geven gerookte bokkingen, stokvis, granen enz. enz. even zoo veel eiwitstoffen als vleesch, toch is het niet te ontkennen, dat zij, dien het gegund is

hunne uitgaven aan ligchaamskrachten met eene goede ontvangst van vleesch te dekken anders terugwerken op de invloeden der buitenwereld, anders leven en wel beter leven. Onze armen en handwerkslieden, en dat wel in groote steden, weten door het eten van eijeren, stokvisch, gerookte bokking, allerlei visch, brood, kaas enz. zich de noodige eiwitstoffen te verschaffen, vleesch valt hen echter zelden ten deel, en er zijn geene cijfers noodig om aan te toonen, dat bij hen de sterfte grooter is dan bij hunne vleeschetende stadgenooten. Onwillekeurig begaan zij wel is waar ook nog veel andere hygieinische zonden, die de schadelijke invloed van slecht voedsel nog meer verhoogen. De geschiedenis kan ons leeren, dat Athene's en Rome's val hand in hand ging met den val der akkerbouw en met de toenemende tafelweelde, waar het grootendeels animale voedsel der voorouders plaats maakte voor eene ongehoorde verfijning der keuken en een goed stuk ossevleesch werd vervangen door gebrekkige zorg voor de volksvoeding, door lekkernijen van heinde en verre aangevoerd. De Europeanen in de middeleeuwen waren misschien wel dárom zoo dikwerf het slagtoffer van moordende epidemieën, omdat de arme man zijne voeding moest zoeken (althans bij ons te lande) in haringen en allerlei visch, brood van haver of gerst en een goed, gezond stuk rundvleesch eene zeldzaamheid was, nog veel grooter dan in onze dagen [1]). Blijven wij bij onze dagen staan, dan mag het toch wel opvallend zijn, waarom het vleeschetend Engeland in praktische bekwaamheid en energie zóo boven zijne anderen granen-, groenten- en vischetende naburen staat. De aanleg der Noorder spoorweg in Frankrijk, het aanleggen der waterleiding om en in Amsterdam, hebben doen zien hoe ver dit volk in kracht en volharding in werken boven even goed geschikte fransche en hollandsche werklieden staat. Telde men de eiwitstoffen enz. zamen op, die in al deze voorbeel. den dagelijks werden gebruikt, men komt misschien wel tot dezelfde som, mogelijk nog wel met een batig saldo voor de niet-vleeschetende, en toch is het resultaat een ander. Waar aan dit laatste toe te schrijven zij, wij weten het niet en noch scheikunde noch physika hebben het ons tot dusver geleerd. Ik zeg niet, dat zij misschien het niet mettertijd, met zamenwerking van andere wetenschappen zullen doen. Het feit is waar, voor de verklaring deinst onze wetenschap nog terug, maar ze mag daarom het regt niet hebben het te loochenen, al begrijpt ze het niet, al kan ze het niet verklaren. Men werpe mij niet enkele voorbeelden van energie, van langen levensduur enz. tegen, het zoude hetzelfde zijn als of men beweren wilde, dat in het water te vallen niet gevaarlijk is, omdat nu en dan er een weder levend wordt uitgehaald en niet allen verdrinken. Het is immers niet het eenige onverklaarbare en onbegrijpelijke. De voedingsleer hoeveel zij ook aan de scheikundige physiologen te danken hebbe, is het niet het minst van allen. Wij gelooven ook dáar nog veel, ons weten is nog altijd gering.

En wat nog meer is. Niet om den broode alléen moet de mensch leven, en wanneer ik naga de verrigtingen en daden, het verstand, de energie en de praktische bruikbaarheid, in éen woord, wanneer ik onder de volken der aarde zoek naar *menschen*, niet naar levende, regtop gaande, tweebeenige wezens alléen, dan vrees ik evenmin eene vergelijking tusschen die vischetende kustbewoners en de vleeschetende land- en stedebewoners, tusschen den rijstetenden Aziaat en den vleeschetenden bewoner van midden-Europa, tusschen den meer gegoeden burger, die een behoorlijk gebruik van vleesch maakt en den arme, wien het altijd hunkert naar de vleeschpotten van Egypte, maar die nimmer zijn lust daarnaar kan voldoen. Daarom zoekt die arme ook zijne energie in de jeneverflesch, ofschoon hij die energie elders konde vinden met oneindig meer voordeel voor zijn ligchaamskracht en zijne menschelijke waarde. Niemand heeft dit met meer kracht en welsprekender aangetoond dan de Hoogleeraar MULDER zelve in 1847.

Met een en ander wil ik echter geenszins alle menschelijke heil in het uitsluitend vleeschgebruik zoeken. Wij behoeven geene kampvechters, geene leeuwen noch tijgers te worden, maar tusschen uitsluitend gebruik en volslagen gebrek ligt nog de gulden middenweg.

En die middenweg veeltijds zóo goed, hoe gaarne zouden we zien, dat hij bewandeld werd door allen die zich geroepen voelen de verschijnselen des menschelijken levens tot het onderwerp hunner nasporingen te maken. De geschiedenis onzer wetenschap leert zulks op iedere bladzijde. De chemiatrie van SYLVIUS en de jatro-mathematische en mechanische school van BORELLI e. a, mogen nog een waarschuwend teeken ook voor onzen tijd zijn. Het veld onzer wetenschap is ruim genoeg voor alle mogelijke rigtingen, maar binnen zijne heining moet elke rigting geweerd worden, die anderen uitsluit en zich alléen het regt van spreken geeft.

A. H. I.

[1]) Ik ontken niet, dat er ook nog andere schadelijkheden medewerkten, maar de praxis heeft het getoond bij meer dan één voorbeeld, hoe een krachtig gevoed ligchaam oneindig langer schadelijke invloeden schijnt te kunnen wederstaan, dan hij, die zijne uitgaven van ligchaamskrachten moet dekken met een ontvangst in zeer slechte, dikwerf vervalschte munt.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

ENGELAND. — In de Edinburg Review April 1854 komt een overzigt voor van het voedsel, dat in het vereenigd koningrijk gebruikt werd, voor en na de invoering van het stelsel van vrijen handel. Als slotsom van dat onderzoek, dat in bijzonderheden wordt medegedeeld, wordt het volgende algemeen overzigt medegedeeld:

Het gebruik per hoofd was van 1843—1853 van brood vermeerderd van 8 schepels (bushels) graan tot 10½, van suiker van 18 los op 30, van koffij van 14 op 20½ oncen van thee van 22 op 34 oncen.

Bijna een derde meer brood, de dubbele hoeveelheid suiker, een derde meer koffij en de dubdele hoeveelheid thee werden per hoofd geconsumeerd.

De S. van het stuk vestigt de aandacht op die cijfers, die gewigtige lessen geven. In die cijfers is de geschiedenis opgeteekend van een buitengewoon belang. De vermeerdering van het voedsel is hoofdzakelijk in het voordeel der armen geweest. Millioenen tafels zijn gevuld, die vroeger ledig waren, en al de weldaden die daaraan verbonden zijn, worden er van ondervonden, welvaart bij de gebrek hebbende, gezondheid bij hen, die op het punt waren ten onder te gaan.

FRANKRIJK. — De Societé de Medecine te Lyon heeft de volgende prijsvragen uitgeschreven, te beantwoorden tegen 1° Aug. 1855:

1°. Determiner l'influence que les récentes découvertes chimiques et physiologiques relatives aux fonctions des organes digestifs doivent exercer sur la pathologie et la therapeutique des maladies de ces organes. Prijs fr. 300.

2°. Een prijs van fr. 500 voor den schrijver van een werkje, waaruit de arbeiders van Lyon de meest gewigtige punten, die voor hunne gezondheid van belang zijn, leeren kunnen. Het moet hen hoofdzakelijk inlichten over hunne vooroordeelen en tegen de charlatanarie waarschuwen. De inzending moet geschieden aan den algemeenen secretaris.

De Societé Imp. de Med. Chir. et Pharm. heeft als prijsvraag uitgeschreven:

»De la glucosurie, de son siege, de sa nature, de ses causes, de son traitement." Prijs fr. 300. De inzending moet franco geschieden voor 1° Januarij 1856 aan den secretaris der maatschappij.

PARIJS. — Volgens een overzigt voorkomende in de Gaz. de hop. van 10 Juin zou van de geneeskundige journalen in Engeland het navolgende getal worden gedrukt. Van het Association Medical Journal 2286, the Medical Circular 2049, Prov. Med and Surg. Journal 1706, the Lancet 1576, Medical Times 1250; van de overige maandelijksche en drie maandelijksche wordt het getal niet opgegeven. De meeste exemplaren worden gelezen in leesgezelschappen of leeskabinetten. Er bestaat, zegt de S., geene klasse van menschen in de maatschappij, die meer journalen leest, en er minder koopt, dan die der geneeskundigen. In Frankrijk worden ze in de kleinere plaatsen hoofdzakelijk door de pharmaceuten gekocht, om de geneeskundigen van hunne clientele, zonder kosten de lectuur er van te verschaffen.

In Parijs alléen komen 3 journalen uit, die driemaal 's weeks. 3 die wekelijks, 5 die maandelijks, 4 die elke 2 maanden, 2 die om de 3 maanden verschijnen. In Spanje verschijnen 10 geneeskundige tijdschriften, waarvan het meest gelezene El Heraldo medico volgens berekening 900 abonnenten telt.

SPANJE. — In onderscheiden gemeenten van de Provincie de Pontevedra is in de maand Mei de Cholera uitgebroken.

MILAAN. — Door de keizerlijke Akademie is de prijs van 1800 livres, uitgeschreven op de vraag naar de »Causes des maladies asthmatiques par rapport à leur frequence statistique" toegekend aan den Berlijnschen geneeskundige J. BERGSON, die in 1848 bij de Koninklijke Akademie te Göttingen over hetzelfde onderwerp een prijs behaald heeft.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Uit Roermond schrijft men aan de N. R. Courant den 10den Junij. Naarmen verneemt heeft de Heer BEEKMAN Med. Dr. te Kessel zich tot de hooge regering gewend nopens zijne uitvinding, bestaande in een voorbehoedmiddel tegen de longtering en wel door middel van inenting met de stof van aan die kwaal lijdenden. Dr. BEEKMAN heeft, zoo het schijnt, op een onderroek zijner uitvinding aangedrongen.

— Wij hebben dezer dagen in de N. R. Courant en in de Grondwet advertentiën gelezen ter aanprijzing van de Rob van BOYVEAU LAFFECTEUR, waarin eene verklaring van een onzer zeer geachtte kunstgenoten, op de gewone bluffende wijze, als middel van aanprijzing wordt gebezigd. Wij zijn door inlichtingen van dien geneesheer in staat gesteld mede te deelen, dat hier misbruik gemaakt wordt van eene ter goeder trouw afgegeven verklaring, waarvan het de bedoeling niet geweest is, om er op deze wijze. tot charlatanerie gebruik van te zien maken. Het moge onze kunstgenoten tot waarschuwing strekken, hoe de verkoopers van geheime geneesmiddelen langs omwegen in het bezit trachten te geraken van verklaringen van bevoegden, waarmede zij de ligtgeloovigheid van het publiek zullen exploiteren.

— De Heer W. ROBERTSON heeft aan den gemeenteraad te Rotterdam zijn ontslag als Apothoker in het nieuwe ziekenhuis ingediend. Dien ten gevolge is door den raad de magtiging verleend tot het doen eener nieuwe oproeping van aspiranten voor die betrekking.

— Te Leiden werd den 15den Junij de Heer C. BROES VAN DORT van Brouwers-haven tot Med. Dr. bevorderd, na verdediging eener dissertatie *continens herniae incarceratae casus duos*.

— Bij konink. besluit van 8 Mei is aan den Heer F. J. J. VAN HOVEN Off. v. Gez. 2de klasse, op zijn verzoek een eervol ontslag uit die betrekking verleend. De Off. v. Gez. 1ste kl. K. C. VAN DEVENTER is (bij k. besl. 7 Junij) op zijne aanvraag op pensioen (ten bedrage van *f* 900) gesteld.

— Den 3den Junij is overleden de Heer J. W. A. VAN ATTEVELD Heel- en Vroedmeester te Rotterdam. (*G. C.*)

— Te Scheveningen is overleden de Heer M. HOOS Heel- en Vroedmeester in den ouderdom van 43 jaren.

BIBLIOGRAPHIE.

Delasiauve: Traité de l'épilepsie. Paris, 1854, V. Masson fr. 7.50.

J. P. H. Théodore Paulinier: Du diabète leucomatique ou Essai critique sur une maladie nouvelle. 7 feuill. Montpellier, 1854, Imp. de Boehm.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 24 JUNIJ 1854. 25.

DE HERVORMING DER GENEESKUNDIGE ZAKEN IN ENGELAND.

In vele zaken, die uit een praktisch oogpunt van groot gewigt zijn, wordt niet zelden op het voorbeeld van Engeland gewezen, en dikwijls met regt. De maatschappelijke behoeften worden er in vele opzigten goed begrepen, maar vooral wordt er met energie doorgezet om in de eenmaal begrepen behoeften te voorzien. Met zulk een oordeel over dat land zijn velen vervuld, en voor zoover wij het in onzen kring kunnen nagaan, meenen wij het te kunnen bevestigen in het schoone voorbeeld wat daar gegeven is, ten opzigte van de openbare zorg voor de gezondheid. Dagelijks meer en meer erkennen wij den echt praktischen takt, waarmede die gewigtszaak is aangepakt, en voortdurend wordt ontwikkeld. Reeds nu zijn de resultaten van dien aard, dat zij het omtrent menig punt volkomen aantoonen, dat de juiste weg is ingeslagen, getuigen de uitmuntende inrigting van de sterftestatistiek als grondslag waarop de hygiënische verbeteringen rusten, de werking van de nuisances removal- en diseases-prevention-act, van de lodging-houses act enz., getuigen verder die doortastende maatregelen, die men in dat land bij het heerschen der Cholera doorvoert enz. Geen wonder dan ook dat men al ligt zijn blik werpen zal op dat land, waar het andere vraagstukken van algemeen belang geldt.

Hoe is het gesteld met de uitoefening der geneeskunst? Kan ook deze ten toonbeeld strekken voor andere landen? Bijna ieder weet het hoe het tegendeel waar is, maar het moge ten overvloede blijken uit hetgeen een der Ministers, PALMERSTON, onlangs in het Parlement verklaarde: dat de toestand der uitoefening van de geneeskunst op dit oogenblik nog een chaos was, die den nietdeskundige, die er wilde indringen geheel in verwarring bragt, — zoo als hij het uitdrukte — quite bewildered.

Mogen wij er uit opmaken, dat eene geregelde uitoefening der geneeskunst daar niet als eene zaak van wezenlijk algemeen belang beschouwd wordt? Mag het voor iemand een grond opleveren voor de bewering, dat die regeling der uitoefening der geneeskunst eene tamelijk onverschillige zaak zijn zal, gelijk het wel eens, met verwijzing naar het voorbeeld van een zoo bij uitnemend praktisch land als Engeland, beweerd is. Wij betwijfelen het. De vraag of de geneeskunst waarde heeft voor de Maatschappij moge zeker ontkennend of betwijfelend beantwoord moeten worden overal waar nog een chaos bestaat, waarin het goede ligt door het slechte wordt opgewogen; de practische geest zal onderscheid weten te maken tusschen het nut, dat toepassing van kennis aanbrengt en hetgeen onder den naam »geneeskunst" doorgaat, maar dien naam niet verdient.

Die practische geest is het, naar ons inzien, die in den laatsten tijd in het Britsche rijk tot zoovele pogingen aanleiding geeft, om tot eene regeling der uitoefening van de geneeskunst te geraken, waardoor de weldaden, die ook deze wetenschap kan verspreiden, der Maatschappij zullen worden verzekerd.

Wij willen in ons blad die reform-beweging volgen. Ligt trekken we leering uit hetgeen een volk als het Engelsche verrigt in eene zaak, die ook bij ons verre van de volmaaktheid verwijderd is, en misschien zal het nog wel voor een deel tot voorbeeld strekken kunnen, al erkennen wij, dat wij voor het oogenblik, nog vooruitzijn. De voorteekenen zijn gunstig voor Engeland, waar de publieke meening vóór de zaak

schijnt te winnen, en waar de Hooge Regering onlangs als de hare, bij monde van PALMERSTON, in de kamer deed kennen, dat eene afdoende geneeskundige wetgeving van groot gewigt was, niet slechts voor de kunstoefenaren, maar voor het algemeen.

Om echter de pogingen ter hervorming, die worden aangewend, te begrijpen is het noodig dat wij, al is dit ook slechts in algemeene trekken, den bestaanden staat van zaken kennen. Wij willen daarom kortelijk de vermelding daarvan doen voorafgaan aan de mededeelingen der voorstellen, die in den laatsten tijd voor de hervorming gedaan zijn.

De hoofdzaak waarop het aankomt, betreft de wijze van toelating der kunstoefenaren, in verband met het stelsel van opleiding. Niet minder dan 22 ligchamen bestaan in Groot-Brittanie, die bevoegd zijn bewijzen van toelating tot de praktijk af te geven: Universiteiten, de Colleges van de Physicians, der Heelmeesters en die der Apothekers. Iedere corporatie geeft ze onder verschillende voorwaarden van kennis. In Engeland zijn het de universiteiten van Londen, Oxford en Cambridge, en verder het Royal College of Physicians, het R. C. of Surgeons, de Society of Apothecaries; in Schotland de universiteiten te Edinburg, te Glasgow, Aberdeen, van St. Andrew, het R. College of Physicians en het R. C. of Surgeons te Edinburg, de Faculteit der Physic. and Surgeons te Glasgow; in Ierland de universiteiten te Dublin, het King's and Queen's College of Physicians, het royal College of Surgeons, de Apothecaries-hall of Ireland, en eindelijk zijn het die corporatien die voor het leger, voor de zeemagt, en voor de dienst der Oost-Indische Compagnie toelaten. — De hoofdklassen van de kunstoefenaren, door die corporatien toegelaten, zijn de Med. Doctoren en de Physicians, de Chirurgijns en de Apothekers.

Als voorbeeld, welke eischen gesteld worden tot het verkrijgen van die graden willen wij de plans van het Examen van enkele der bovengemelde corporatien nagaan. De universiteit te Londen vordert voor den graad van Med. Doctor, 1°. dat de candidaat den graad van Bachelor of Medicine aan die universiteit verkregen hebbe, of een graad in de geneeskunde of Chirurgie aan eenige universiteit, wier graden door den senaat der Londensche worden erkend, 2°. dat hij, na een der bovengenoemde graden verkregen te hebben, gedurende twee jaren in een hospitaal of geneeskundige instelling, die door de universiteit erkend is, geneeskundige kliniek hebbe bijgewoond, of gedurende één jaar, zoo hij drie jaren zijn beroep heeft uitgeoefend. Hij die den graad van Bachelor of Medicine aan de Londensche universiteit heeft verkregen, wordt ook toegelaten zoo hij vijf jaren in de practijk geweest is. 3°. een certificaat van zedelijk gedrag. Bij het examen zelf worden de candidaten ondervraagd in de beginselen der Philosophie, Logica, (zij die aan eenige universiteit een graad (*in arts*) hebben verkregen zijn van dit gedeelte van het examen vrijgesteld), vervolgens schriftelijk en mondelings in geneeskunde, chirurgie en obstetrie.

Voor den graad van Bachelor of Medicine, moeten de candidaten gedurende 4 jaren gestudeerd hebben, waarvan minstens een van die 4 aan een der erkende geneeskundige scholen, en 2 examens ondergaan.

Voor het 1ste examen wordt gevorderd, dat de candidaat negentien jaren oud is, een graad (*in arts*) aan eenige erkende universiteit heeft verkregen, of het examen voor de inschrijving heeft afgelegd, gedurende 2 jaren aan erkende geneeskundige instellingen heeft gestudeerd, en bewijzen overlegt van de lessen te hebben gehoord over onderscheidene vakken, gedurende negen maanden te hebben gedisseceerd, een cours in practische chemie te hebben bijgewoond, pharmaceutische chemie, kennis van vervalschingen van geneesmiddelen, vergiftleer, het onderzoek van minerale wateren, dierlijke secreties, calculi enz. daaronder begrepen, verder van zich op practische pharmacie genoeg te hebben toegelegd voor de kennis van bereiding der geneesmiddelen.

De candidaten worden vervolgens geëxamineerd in Anatomie, Physiologie, Chemie, Botanie, Materies Medica en Pharmacie.

Tot het 2de examen worden de candidaten niet toegelaten dan 2 jaren na het eerste,

en niet zonder overlegging van nieuwe bewijzen van gehoorde lessen, van gedurende 6 maanden na het eerste examen te hebben gedisseceerd, 6 verlossingen te hebben bijgewoond, zich op chirurgische praktijk gedurende één jaar, op geneeskundige praktijk gedurende een ander jaar in een erkend hospitaal te hebben toegelegd met het aanhooren van klinische lessen, van vervolgens nog gedurende 6 maanden practische geneeskunde in een hospitaal of dispensatorium te hebben beoefend.

De candidaten worden dan mondelings en schriftelijk geëxamineerd in Physiologie met vergelijkende Anatomie, algemeene pathologie, therapie, hygiène, chirurgie, geneeskunde, verloskunde, medicina forensis.

De eischen aan de overige universiteiten in het Britsche rijk, zijn over het algemeen niet zoo ruim omschreven. Aan die van Glasgow worden afzonderlijke diplomata voor den titel van Chirurgiae magister afgegeven.

Volgens de bepalingen van het R. College of Physicians in Engeland is voor de toelating tot de practijk als licentiaat (permissus) gevorderd, dat de candidaat 26 jaren oud is, een bewijs van zedelijk gedrag overlegt, en van onderwijs gedurende vijf jaren in anatomie, theorie en practijk der geneeskunde, medicina forensis, chemie, materies medica, natuurlijke historie, voornamelijk botanie, obstetrie en de beginselen van chirurgie. De practische geneeskunde moet drie jaren in een hospitaal beoefend zijn. Zij die buitenslands hebben gestudeerd, moeten behalve het bewijs van vijf jaren studie een getuigschrift overleggen van geneeskundige praktijk gedurende 12 maanden in eenig erkend hospitaal van Groot-Brittannie te hebben beoefend. De candidaat moet vervolgens 3 examens afleggen voor de comitia minora (den president en de censoren); het eerste examen in physiologie, het tweede in pathologie, het derde in therapie. Hij wordt tevens geëxamineerd in het grieksch en latijn, en verder wordt omtrent hem opgeteekend, welke studien hij maakte in literatuur, in beginselen van wetenschappen, en welke graden hij in philosophie of geneeskunde verkreeg. Door de algemeene vergadering der Fellows van het College wordt vervolgens beslist over zijne toelating als licentiaat. Zoo hij niet wordt toegelaten, kan hij zich binnen de 12 maanden niet weer voor het examen aanbieden.

Soortgelijke doch in enkele opzigten verschillende bepalingen gelden bij het Dublinsche College of Physicians.

Voor het lidmaatschap bij het R. College of Surgeons in Engeland wordt gevorderd, dat de candidaten 21 jaren oud, niet minder dan 4 jaren aan de beoefening van het vak gewijd hebben, 6 maanden practische pharmacie, een jaar de geneeskunde, 3 jaren chirurgie in een of meer der erkende hospitalen hebben beoefend, dat zij 3 jaren anatomie en physiologie hebben bestudeerd en en gedisseceerd, twee coursen minstens over chirurgie, een over geneeskunde, chemie, materies medica en verloskunde met practisch onderrigt hebben bijgewoond. De Fellows van het College moeten 25 jaren oud zijn, de grieksche, latijnsche en fransche talen kennen, 4 jaren chir. practijk, een jaar geneeskundige practijk in een erkend hospitaal hebben bijgewoond, een jaar de betrekking van verbandmeester (*dresser*) in een erkend hospitaal hebben waargenomen. De verdere bewijzen van onderwijs als zooeven voor de leden vermeld. Het examen duurt 2 dagen van voormiddags 10—5 uren, loopt den eersten dag over anatomie en physiologie, den tweeden over pathologie, therapie en chirurgie; gedeeltelijk is het examen schriftelijk, gedeeltelijk mondeling en bij wijze van demonstratie.

Het Dublinsche C. of Surgeons geeft aan zijn leden (Fellows en Licentiates) afzonderlijke diplomata voor de verloskunde op bewijzen van genoten onderwijs, van practijkoefening gedurende 6 maanden in eene kraamzaal, en van in 30 verlossingen te hebben bijgestaan.

De Society of Apothecaries in Engeland vordert van hare candidaten het bewijs van niet minder dan vijf jaren als leerling bij apothekers, of bij chirurgijns in Schotland of Ierland, die als apothekers fungeren, werkzaam geweest te zijn: en verder de voorgeschreven studiecours te hebben gevolgd in chemie, botanie, anatomie (met dissectie), physiologie, pathologische anatomie, materies

medica, therapie, medicina forensis, verloskunde, van geneeskundige practijk gedurende 18 maanden, waarvan 12 maanden in een erkend hospitaal en 6 maanden aan een dispensarium. (Door de Apoth. Hall in Ierland wordt gevorderd het bewijs van 30 verlossingen te hebben verrigt.)

Het examen van den Apotheker bestaat in de eerste plaats in de vertaling van stukken uit Celsus en Gregory's Conspectus med. theor., van geneeskundige voorschriften en de Pharm. Londin.; verder een onderzoek der kennis in chemie, materies medica, therapie, botanie, anatomie en physiologie en de beginselen van de practijk der geneeskunde, waarbij tevens een onderzoek plaats heeft in de verloskunde en kinderziekten.

Voor den rang van assistent-apotheker bestaat het examen in het gereed maken van geneesmiddelen, in het vertalen van geneeskundige voorschriften en van de Pharm. Londin., en wordt kennis vereischt in pharmacie en materies medica.

Uit deze reeks van voorbeelden moge in het algemeen beoordeeld worden op welke wijzen de toelating der verschillende klassen van kunstoefenaren geschiedt. Dat er bij zoo groot aantal van corporatien, die bevoegd zijn om de titels te geven, verscheidenheid in opvatting der eischen moet bestaan, zal wel als een noodzakelijk gevolg erkend worden. Op het gezag der Hooge Regering moeten wij echter in ons oordeel nog verder gaan, en aannemen, dat ook personen bevoegd verklaard worden, die ongeschikt zijn voor de uitoefening — zoo was de verklaring van PALMERSTON onlangs in het huis der gemeenten —, en wij mogen het verder daaruit opmaken, dat de door enkele corporatiën verleende titels dikwijls zoo weinig gezag genieten, dat zij niet voldoende worden gerekend om daarop tot bepaalde openbare functiën te worden benoemd. Door de administratiën van hospitalen worden dikwijls de geneesheeren, die van bepaalde instellingen hunne toelating hebben, voor betrekkingen aan die hospitalen uitgesloten.

Wat de uitoefening betreft zijn voor de leden van enkele der genoemde corporatiën bepalingen vastgesteld. Zoo mogen bijv. de Licentiates van het R. C. of Physicians in Engeland en Schotland geen pharmacie uitoefenen, of zij verliezen hunne verkregen regten. Zoo iemand, die geen toelating heeft, in Londen of binnen 7 mijlen van daar geneeskunde uitoefent, wordt hij gewaarschuwd die practijk te staken, zoo hij daaraan geen gehoor geeft, *legibus regni obnoxius erit.*

De licentiates van het R. C. in Engeland worden verder met boeten gestraft van 4—10 pond St., zoo zij eenig kunstgenoot, ten zij voor den bevoegden regter, van onkunde beschuldigen. De Fellows worden bij de 3e overtreding geroyeerd. Verder zijn boeten vastgesteld voor hen, die hunne geneeskundige diensten aanbieden bij patienten, van wie zij weten, dat deze onder behandeling van een ander geneesheer zijn. Voor het maken van overeenkomsten met droogisten worden zij met boeten of royering gestraft. Consultatiën mogen niet plaats hebben in het bijzijn van den patient. De president en het hof van het collegie hebben de magt om personen, die hun gezag miskennen, naar Newgate te zenden. In den laatsten tijd is van die magt echter nooit gebruik gemaakt. Bij het Coll. of Surgeons in Ierland bestaan bepalingen tegen het afgeven van valsche getuigschriften.

Algemeene geldige verordeningen bestaan echter omtrent de uitoefening evenmin als omtrent de toelating. Overal bestaat verschil en vandaar verwarring. Levendig wordt dan ook de behoefte gevoeld aan het brengen van eenheid in dien chaos. Maar hoe?

Verschillende voorstellen zijn daartoe gedaan. Reeds nu zijn er 3 wetswerpen tot dit einde voorgedragen en twee daarvan in de kamers behandeld.

Het eerste, uitgegaan van de provinciale genees- en heelkundige vereeniging, is wel het diepst ingrijpend. Volgens dat voorstel zouden drie geneeskundige raden in Engeland, Schotland en Ierland worden ingesteld, in elke van welke de universiteiten, de R. Colleges der Physicians en der Surgeons zouden vertegenwoordigd zijn, en verder door de regering geneeskundige leden zouden worden benoemd. Uit elk dier raden zouden om de 3 jaren drie leden, in congres vereenigd, een algemeen studieplan vaststellen tot regelmaat voor de examens der candi-

daten. Voor Engeland, Schotland en Ierland zouden door den geneeskundigen raad van elk land éene examinerende commissie worden benoemd.

Wijders zou er jaarlijks eene inschrijving van al de bevoegde kunstoefenaren plaats vinden. De aldus ingeschrevenen zouden het regt hebben om voor de regtbank voor alle geneeskundige hulp betaling van hunne patienten te vorderen, de niet ingeschrevenen zouden dit regt niet hebben. Niemand verder buiten de ingeschrevenen zou eenige aanstelling als geneesheer, chirurgijn of apotheker aan eenig gesticht of instelling, zoo als de friendly societies kunnen krijgen.

Zij, die onbevoegd de practijk uitoefenen, zouden met 20 sh. tot 5 ponden St. voor elke overtreding, zij, die eenigen titel als kunstoefenaren aannemen, met 5—20 ponden St. beboet worden.

De kunstoefenaar, wiens gedrag den stand tot schande strekt, kan aangeklaagd door drie ingeschreven kunstoefenaren voor den geneeskundigen raad ontboden en na onderzoek van de lijst der ingeschrevenen geroyeerd worden. Veel minder omvattend was het voorstel van Mr. BRADY, dat zich voor de hoofdzaak bepaalt bij een inschrijvingsstelsel van de bevoegde en bij strafbepalingen tegen onbevoegde uitoefening, maar zich niet met eene regeling der examens of met de instelling van een geneeskundig bestuur inlaat.

Dit wetsontwerp werd den 10den Mei in het huis der gemeenten verworpen, hoofdzakelijk nadat in PALMERSTON's rede de regeling als onvolledig was voorgesteld en de behoefte aan meer werd erkend, en wel aan een gelijkvormig stelsel van opleiding en aan een eenvormig getuigschrift van bekwaamheid.

Even zoo werd het wetsontwerp van Mr. BELL bestreden, dat strekte om aan elken Med. B. en Med. D. van de universiteit van Londen het regt toe te kennen om zonder verder examen de geneeskunde (chirurgie ingesloten) uit te oefenen.

PALMERSTON verklaarde er zich tegen, omdat het slechts eene partiële regeling was van een ruim onderwerp van de geneeskundige opleiding. Hij verklaarde bij die gelegenheid (29 Mei) dat er hoop bestond, dat er door zamenwerking van het R. College of Phys. en van dat der Surgeons, die zich met verschillende corporatiën van geneeskundigen in verband hadden gesteld, een maatregel zou kunnen worden tot stand gebragt, die én voor het publiek én voor den geneeskundigen stand bevredigend zijn zou.

Het eerste wetsontwerp is, voor zoo ver ons bekend is, niet in behandeling gekomen. Van verschillende zijden zijn er door de geneeskundigen bedenkingen tegen ingebragt. Eene daarvan is, dat het geene bepalingen behelst omtrent de practiserende geneeskundigen, die buiten 's lands hunne bevoegdheid hebben verkregen, eene andere, dat er geene onderscheiding wordt erkend tusschen inwendige en chirurgische practijk. Van vele zijden werd echter erkend, dat het de quaestie in den waren grond aangrijpt, in de regeling namelijk van de wijze van toelating der kunstoefenaren.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

COLLODIUM TEGEN ORCHITIS. — Wanneer wij VELPEAU, RICORD en anderen, en wel met beleedigende hevigheid, te velde zien trekken tegen BONNAFONT, die, door een tal van waarnemingen geleid, de aanwending van collodium tegen orchitis heilrijk verklaart, dan kan het pedant toeschijnen, dat wij ons in het strijdperk durven begeven, — wanneer wij evenwel overtuigd zijn, dat wij de aanwending van genoemd middel tegen gemelde ziekte met vrucht hebben beproefd, en wanneer men, in het Weekblad door één der Redakteuren, Dr. CHANFLEURY VAN IJSSELSTEIN, aangespoord wordt, de des betreffende waarnemingen te willen bekend maken, dan zal de volgende korte mededeeling naar hare waarde worden beoordeeld.

Een jongeling, gedurende eenigen tijd geleden hebbende aan een nog bestaande urethritis blennorrhoica venerea, die op reis onbehoorlijk verzorgd werd, vertoonde den Heer Chirurgijn D. VAN LEEUWEN alhier, en mij een bij aanraking en beweging bijzonder pijnlijke, eendeneigroote zwelling des regter testikels, terwijl de linkerbal, even gevoelig maar wat minder in omvang, met een zeer gezwollen en pijnlijke epididymis behebt was. Het scrotum was gespannen, rood en glinsterend.

In het kort: orchitis et epididymitis gonorrhoïca sive blennorrhoïca.

Die ontstekingstoestand had reeds een dag of acht geduurd, in welken tijd de lijder rust genoten had, waartoe hij trouwens wegens de pijn en zwelling wel gedrongen was. Er was gedaan: insmering met kwikzalf, stoving door watten, en ondersteuning door middel van een suspensorium, doch gelijk het bleek, zonder nut.

Opmerkzaam gemaakt door de waarneming van BONNAFONT, besloten wij het collodium in dit geval te beproeven, onder regeling van de gestoorde defaecatie. De Heer VAN LEEUWEN begon onder den penis het scrotum, door middel van een penseel, met collodium te besmeren, en eindigde met den geheelen vrij behaarden balzak, de gezwollen epididymis ingesloten, gelijkelijk met eene laag van dit middel te voorzien. De pijn, door de besmering veroorzaakt, was zeer luttel en kortstondig, wat ons zeer verwonderde, doordien de lijder uiterst kleinzeerig bleek te zijn. Rust werd aangeraden en het dragen van het suspensoir.

Den volgenden dag was de zwelling dezelfde, de pijn bij aanraking iets verminderd. Bij de noodzakelijke ligchaamsbewegingen had patient alleen maar eenig gevoel door de gespannen haartjes — op die plaatsen, waar het collodium losgelaten had, of de laag dunner dan elders bleek te zijn, werd op nieuw collodium aangebragt. — Dit geschiedde eveneens den volgenden dag.

Den vierden dag zweefden beide ballen zeer los in het hard geworden scrotum. Zij waren bij aanraking weinig gevoelig, en gelijk reeds aangestipt is, aanmerkelijk in omvang afgenomen; de epididymis evenwel aan den linker testikel bleef gezwollen, was nogtans op verre niet zoo pijnlijk. De lijder had zich meerdere bewegingen veroorloofd zonder hinder,

De verbetering hield de volgende dagen aan. De patient had zich zonder bezwaar op straat begeven.

In den voornacht van den 9den tot den 10den dag na de eerste aanwending van het middel nam patient zeer langzaam en stuksgewijs den geheelen koker collodium, door middel van eene schaar weg, waarop wij den volgenden dag het scrotum zacht en normaal gekleurd bevonden. De beide ballen hadden schier de normale grootte, waren niet pijnlijk bij drukking. De epididymis bleef eenigzins gezwollen en gevoelig, doch niet pijnlijk.

Het laatste symptoma uitgezonderd, blijkt alles thans gezond te zijn. De blennorrhea urethralis blijft meer of min aanhouden. Daartegen zal thans worden gehandeld.

Dr. BEZETH.

VROEGGEBOORTE BIJ EENE SCHIJNDOODE. — Dr. MAYER deelde in de *Phys. Med. Gesellschaft* te Würzburg de volgende waarneming mede, die voorzeker uit meer dan één oogpunt belangrijk mag geacht worden. Zij betreft namelijk de geboorte eener onvoldragene vrucht, nadat de moeder reeds, zoo als men meende, meer dan 36 uren gestorven was. Eene 45-jarige vrouw, die, behalve eenige ligte aanvallen van bloedspuwing en een prolapsus vaginae, die zij uit hare tweede bevalling had overgehouden, doorgaans gezond was, bevond zich sedert het midden van de maand November voor de vierde maal zwanger en voelde duidelijk bewegingen van het kind. In de laatste week van Maart vertoonde zich wederom haemoptoë met verschijnselen van ontsteking der regterlong en van de oppervlakte van het hart, die onder het aanvankelijk rijkelijk gebruik van brandewijn zoodanig in hevigheid toenamen, dat op den 9den dag der ziekte, den 31 Maart des morgens ten 4 ure, zoo als men berigtte, de dood onder verschijnselen van suffocatie intrad, nadat de vrouw in de laatste 2 dagen geene bewegingen van het kind meer zoude bespeurd hebben. Zij behield haar volle bewustzijn tot ongeveer een kwartier vóór 4 uur, terwijl noch door de stervende, noch door hare verwandten, die in de laatste dagen het sterfbed niet verlieten, eenige teekenen van aanstaande vroeggeboorte werden waargenomen. Na den gemelden tijd geloofde men geene ademhalings-bewegingen meer te zien en hield de vrouw voor dood, hetgeen ook ten 8 ure de met de lijkschouwing belastte geneesheer, na een zorgvuldig onderzoek, bevestigde. Tot op den volgenden dag des nam. ten 4 ure, waarop de vrouw naar het lijkenhuis zoude overgebragt worden, bleef zij uitgestrekt op den rug liggen in een goed verwarmd vertrek en in het bed warm toegedekt. Eene verandering van de gelaatstrekken, of eenige reuk van ontbinding werd door niemand die in hare nabijheid kwam ontdekt. Kort voor het overbrengen, bemerkten de menschen die het ligchaam zouden aankleeden en kisten, dat een halfrond, helderrood, glad en onbehaard ligchaam van de grootte van een gewone halve appel tusschen de bloedige labia majora was te voorschijn getreden en dat eene bloedplas met vezelstofstremsels op het bedlinnen lag. Behalve genoemd gezwel, dat voor eene prolapsus uteri werd gehouden, merkte men het ontbreken van lijkverstijving op, alsmede de gelijkmatig verbreidde koude temperatuur en het niet aanwezig zijn van reuk ofschoon de kamer 15° R. warm en niet gelucht was. Nadat de vrouw op de gebruikelijke wijze in eene opene kist in de lijkenzaal, waar de temperatuur 10° R. aantoonde, was geplaatst, werd den 2den April, weinige uren vóór de begrafenis, nogmaals een onderzoek naar het vroeger ontdekte gezwel in het werk gesteld. De doodgravers zagen toen tot hunne niet geringe verwondering, dat tusschen de beenen van het lijk een pasgeboren foetus van het vrouwelijk geslacht op den bodem der kist lag, met uitgespreide handen en voeten en nog door de versche navelstreng met het moederlijke ligchaam vereenigd, doch zonder teekenen van leven. Dr. M. kort daarop ontboden, kon ook thans geene doodvlekken op het lijk ontdekken, evenmin sporen van beginnende rotting of van gasontwikkeling in den buik. Op het gelaat echter waren duidelijke lijkverschijnselen waar te nemen, en de ledematen waren stijf en koud. Bij inwendige exploratie werd de vinger met sporen van bloed bevlekt, de vagina was zonder plooijen, slap en glibberig, het ostium uteri, waardoor de versche na-

velstreng beenging, wegens te hoogen stand niet te bereiken. Ontwikkeling van gas of reuk van ontbinding werd hierbij niet waargenomen. Het goed gevormde kind lag in eene bloedplas 2″ van den exitus vaginae met uitgestrekte ledematen. Uit de percussie kon men afleiden, dat nog geene ademhalings-bewegingen hadden plaats gehad, de borstkas was niet gewelfd, het hoofd onbehaard, de oorschelpen tegen het hoofd aanliggende en slap, de weeke nagels staken niet boven de vingertoppen uit, de navelstreng was duidelijk onder het midden van de ligchaamslengte ingeplant. De gladde huid was nog vochtig, roodachtig van kleur, en duidde aan, dat de uitdrijving nog niet lang geleden was geschied. Aan den regterschouder vertoonde zich eene ligte, eenigzins bloedige excoriatie, die waarschijnlijk aan den niet afgeschaafden bodem der kist moest worden toegeschreven. Bij de opening van de borst- en buikholte van de vrouw werd een pleuritisch exsudaat in de regterborsthelft, roode hepatisatie der regter long, en ontstekingsexsudaat in pericardium aangetroffen. Noch in de holte van het buikvlies, noch in de baarmoeder, welker inwendige oppervlakte nog met de placenta verbonden was, werden eenige sporen van ontbinding of van gasontwikkeling ontdekt, zoodat nergens eenig bewijs te vinden was voor de waarschijnlijkheid, dat de dood reeds vóór 59 uren had plaats gevonden.

Uit dit alles maakt M. op, dat deze vrouw den 31 Maart des morgens ten 4 ure niet werkelijk gestorven was, doch door de belemmering in de ademhaling en in de functie van het hart, 35—40 uren lang in een hoogen graad van syncope was vervallen, gedurende welke de uitdrijving der vrucht plaats had. Had een met de auscultatie vertrouwd arts een naauwlettend onderzoek in het werk gesteld, zoo zou men dit alles niet zoo ligt over het hoofd gezien hebben. De eivliezen zijn gedurende de grootste dyspnoea nog vóór den aanvang der syncope geberstent en eindelijk zijn door de bewegingen van het kisten en overdragen de reeds zeer zwakke zamentrekkingen der baarmoeder bevorderd, terwijl met de uitdrijving van het kind het leven der moeder waarschijnlijk is geëindigd. Voor eene voorafgegane gasontwikkeling, die de vroeggeboorte zou kunnen veroorzaakt hebben, ontbreken alle bewijzen. De toestand waarin men de inwendige geslachtsdeelen in het lijk vond, de geheele gang van de baring toonen aan, dat deze laatste alléén door de langzaam verloopende, uiterst zwakke werkzaamheid van de baar moeder kan tot stand gekomen zijn. Het kind heeft na de geboorte wel niet geademd, doch wel door enkele bewegingen teekenen van leven gegeven.

GEBRUIK DER LEVERTRAAN. — Zij, die dikwijls levertraan hebben zien gebruiken, zullen verwonderd geweest zijn door de verrassende wijze, waarop dit geneesmiddel in de meeste gevallen, die zijne aanwending vereischen, verdragen wordt. Het is niet gemakkelijk vooraf eenige groep van verschijnselen op te geven, die het gebruik daarvan contra-indiceren. Dikwijls worden verschijnselen, die schijnbaar daardoor zeer zouden moeten worden verergerd, door de levertraan verdreven of verminderd, zoowel tot verwondering van den lijder als van den geneesheer. Zoo zijn in gevallen van phthisis eene roode tong, zure oprispingen, status beliosus, pyrosis, hoofdpijn, pijn tusschen de schouderbladen, een instinctmatige en sterke afkeer van vet of vetrijk voedsel, verschijnselen, die zonder twijfel dikwerf door het gebruik van levertraan kunnen verbeterd worden. Dit alles is natuurlijk slechts toepasselijk op een zeker aantal gevallen; er zijn andere, waarin het gebruik van het middel duidelijk aangewezen is, doch waarbij het vernuft van den voorschrijvenden arts op de uiterste proef gesteld wordt om het te doen verdragen. De volgende aanteekeningen over dit onderwerp, ontleend aan waarnemingen die in verschillende Londensche gasthuizen gemaakt zijn, bepaaldelijk in dat, bestemd voor borstzieken, zullen welligt sommigen onzer lezers belang inboezemen.

In gevallen, waar de walgelijke smaak van de levertraan de hinderpaal uitmaakt, zal de gele traan gemeenlijk de moeijelijkheid uit den weg ruiment zij is echter 4 maal duurder dan de bruine en is meer onderhevig aan vervalsching, hetgeen groote bezwaren zijn. De smaak van de bruine traan kan dikwerf verborgen worden door ze op een bitter vocht drijvende te laten innemen. Een wijnglas sterke koffij, gemberwijn, aftreksel van quassia of misschien het best van allen, van eene oplossing van chinine met een drachma tinct. cort. aur., zal aan het doel beantwoorden. De traan kan met een weinig heete melk aangeroerd, en zoo warm ingenomen worden, dat het gevoel der warmte de smaak overheerscht. Indien deze hulpmiddelen falen, moet men den patient eene theelepel appelmoes of gelei van zwarte bessen in den mond laten nemen, en wanneer hij alle deelen daarmede bevochtigd heeft, de traan laten doorslikken. Wanneer de traan misselijkheid veroorzaakt en spoedig weder uitgebraakt wordt, zullen vele der bovengenoemde hulpmiddelen ook hier van dienst zijn, vooral het gebruik van bitteren stoffen. Zeer weinige gevallen zullen weerstand bieden aan den invloed van acid. hydrocyanicum en bismuth eenige dagen vóor de aanwending der traan 3 maal in de 24 uren genomen, en gedurende haar gebruik voortgezet. Men moet de lijders aanraden een weinig drooge beschuit of broodkorst vóor de traan te gebruiken en deze dan op een kopje van het koudste bronwater te nemen. Zoo dit mislukt moet men, als een laatste toevlugt, het middel in de liggende houding ingeven, dat is, des morgens 1 of 2 uren vóor het opstaan en des avonds na het naar bed gaan. In zeer vele gevallen wordt de traan niet verteerd. De patienten klagen dat zij er een grooten tegenzin in gevoelen, dat zij daarna nog uren lang misselijk blijven, hoewel het niet zelden tot braken komt: dat alles wat zij later gebruiken er naar smaakt en dat derhalve alle trek naar spijzen verloren gaat; dat de traan weder in den mond komt en wel met een vetachtigen of met een hoogst walgelijken zuren smaak. Zij hebben dikwerf bilieuse verschijnselen, en waarschijnlijk zal 1 of 2 dagen in elke week de te-

genzin in het geneesmiddel zoo groot zijn, dat zij volstrekt niet in staat zijn dien te overwinnen. Wanneer men onder deze omstandigheden doorzet, doet de traan meer kwaad dan goed; er zijn echter zeer weinige zulke gevallen, waarin niet eene zorgvuldige oplettendheid op de spijsverteringsorganen de aanwending van het middel gelukkig zal doen slagen. Het volgende recept is overgenomen uit de Pharmacopoea van het „City Hospital for Diseases of the Chest," waar het van algemeen gebruik is voor den gemelden toestand: ℞. Rad. rhei ʒij, rad. Zingiberis ʒij, rad. gentian. ℥jß, sod. carbon. ℥iij, aquae pur. Lb. viij. Nadat de wortels in kleine stukken gesneden zijn, wordt het aftreksel met koud water bereid, en na ongeveer 12 uren op eene koude plaats gestaan te hebben, doorgezegen. De mixtuur is helder, licht van kleur en volstrekt niet onaangenaam in te nemen. Zij blijft goed in koud weder, doch des zomers moet er de eene of andere tinctuur bijgevoegd worden om te beletten dat zij dik wordt. Zoo de lijder hoest, voegt men gewoonlijk bij elke dosis ½—1 drachme tinct. paregor., bij misselijkheid 2—3 gtt. acid. hydrocyanic., en bij bestaande atonie een weinig tinct. van gentiaan, columbo of hop.

Door dit zachte stomachicum (3 m. d. een wijnglas vol) een week of twee vóór het gebruik der traan te nemen, en het vervolgens gedurende de aanwending dezer laatste voort te gebruiken, hebben vele lijders haar met goed gevolg genomen, die bij vroegere pogingen daarin niet slaagden. De mixtuur is een zoo zacht aperiens, dat zij bijna nooit purgeert, en maanden lang kan voortgebruikt worden, terwijl zij in het oog vallend de eetlust en de spijsvertering bevordert.

Verder komen gevallen voor, waarin de levertraan, hoewel zij gemakkelijk wordt ingenomen, niet in volle dosis wordt verdragen, en niet veel voordeel schijnt aan te brengen. In vele zoodanige gevallen bij phthisici is de verbinding der tonische geneeswijze met het gebruik der traan dikwijls van veel nut. Zoo groot inderdaad is het voordeel, dat men van zulk eene combinatie heeft gezien, dat in genoemd ziekenhuis zeer weinige lijders zijn, die de traan onvermengd innemen. Bij meest allen wordt zij met de gemelde mixt. stomach. voorgeschreven of met een ander tonicum. De meest geliefkoosde middelen van dezen aard zijn de sulphas chinini en de sulphas ferri (gr. j met gr. ij ter d. d.) of het sesquichlorid. ferri. Het laatste wordt zeer dikwijls gebruikt met minerale zuren in eene infusie van quassia, of zoo de maag gevoelig is, in de volgende formule van Dr. R. BENNETT: ℞. Tinct. ferri sesquichl. gtt. x; acid. nitric. dil. gtt. x, syr. Zingib. ʒß; aq. menth. virid. ℥j. ft. haust.

In de laatste twee jaren heeft men het gebruik der levertraan dikwerf verbonden met dat van kleine doses kwikzilver, hetgeen in het gasthuis voor huidziekten van algemeen gebruik is in gevallen van lupus en huidscrofels, en in vele andere gestichten bij de behandeling van chronische gewrichtziekten. Ook bij behandeling van syphilis in cachectische voorwerpen is men voornemens de gemelde combinatie te beproeven (*Med. Times and Gaz* May 13).

REACTIE DER VERSCHE MELK. — Professor J. SCHLOSSBERGER bestrijdt het sedert de proeven van DONNÉ en SIMON algemeen heerschende gevoelen dat de reactie van versche normale melk doorgaans alcalisch is. Bij het onderzoek van 385 soorten van vrouwenmelk vond hij, wel is waar nooit eene zure en slechts 45maal eene neutrale reactie, doch dit was geenszins het geval bij de proefnemingen met melk van dieren. Bij plantetende dieren was de versch gemolken melk nu eens zuur, dan weder alcalisch of neutraal, terwijl zij bij vleeschetende dieren zuur was. De zure of neutrale reactie van de melk der herbivora scheen niet, zoo als men vroeger aannam, afhankelijk te zijn van het lang verwijlen in de uijers of van verschillende ziekten der dieren en wat dies meer zij, maar wel van de de soort van voedsel. S. vond, dat groen voeder den grootsten invloed had op het zuur zijn der melk, terwijl bij het gebruik van droog voeder de reactie altijd alcalisch was. Deze uitkomst is echter in strijd met de te Weenen gedane proefnemingen, die bewezen, dat melk van in de weide grazende koeijen alcalisch is, terwijl zij bij stalvoedering daarentegen van 10 proeven driemaal zuur was. (HELLER'S *Archiv.* 1853. S. 317.).

WAARNEMINGEN MET DEN OZONOMETER VAN SCHÖNBEIN. — Prof. RUD. WOLFF te Bern heeft met genoemden ozonometer (strooken papier met jodetum kalicum houdende stijfselpap bestroken) eenige proefnemingen in het werk gesteld, waarbij genoemde strooken steeds 12 uren aan de lucht werden blootgesteld. Uit deze proeven bleek, dat de ozonreactiën op schoone dagen bij drooge nevels en Oostewinden beneden het gemiddelde waren, terwijl zij bij onweders, Westewinden, regendagen en vooral bij sneeuwvallen, boven het gemiddelde stijgen. Het ozongehalte werd bepaald door de gedurende twaalf uren aan de lucht blootgestelde papieren strooken in zuiver water te dompelen en daarna met eene van wit (0) tot donker violet (10) loopende kleurenschaal te vergelijken. De gemiddelde uitkomst der tweemaal daags gedane waarnemingen was als volgt:

December	9,3	Maart	13,2	Junij	8,7	Sept.	6,8
Januarij	9,4	April	12,6	Julij	4,7	Oct.	5,2
Februarij	13,0	Mei	13,0	Aug.	7,4	Nov.	5,2
Winter	10,57	Lente	12,93	Zomer	6,83	Herfst	5,73

(*Poggend. Ann.* Bd. 91. S. 314.)

BERIGTEN.

BUITENLAND.

LONDEN. — De *Society of Arts*, waarvan aanmoediging van kunsten, fabrieken en koophandel het doel is, heeft hare aandacht ernstig gevestigd op de oorzaken, die toevallen, beleedigingen en ziekten af-

hankelijk van verschillende bedrijven te weeg brengen. Zij heeft eene commissie benoemd om kennis te nemen van dit geheele onderwerp, en deze heeft reeds eene lijst van wel ingerigte vragen ter beantwoording uitgegeven en in circulatie gebragt. Hoewel dit belangrijk onderwerp reeds de aandacht van wetenschappelijke mannen en van philanthropen tot zich getrokken heeft en op verschillende tijdstippen door commissiën van het parlement is onderzocht geworden, zoo heeft men echter tot nog toe geene belangrijke resultaten verkregen ten opzigte van de middelen om de onheilen te voorkomen, die de arbeidzame klassen bedreigen door de bezigheden, die zij verrigten. Zoo heeft onder anderen de regering nog zoo weinig gezorgd voor geschikte beveiligingsmiddelen tegen de ontploffingen, die gedurig in de mijnen voorkomen, ten getale van duizend noodlottige gevallen 's jaars, dat de mijnwerkers, met het bewustzijn van de nalatigheid waaronder zij lijden, onlangs aan de regering een zeer aandoenlijk adres ingeleverd en den staat om bescherming verzocht hebben. Men heeft de physische nadeelen, die met de verschillende soorten van industriëlen arbeid verbonden zijn, verdeeld in die, welke het gevolg zijn van plotseling geweld en in chronische ziekten, die hetzij de algemeene gezondheid, hetzij bijzondere organen van het ligchaam benadeelen. In de eerste klasse wordt de aandacht gevestigd op de constructie van steigers, van gewelven en van stutten, op de gebreken in de beveiliging voor gevaarlijke mechanische bewerkingen door handenarbeid of door werktuigen, op ontploffingen door stoom, gas, kruid, enz., op de uitwerkselen van koolzuur en gas uit riolen, en op de verschillende gevaren door water. In de tweede klasse heeft men de nadeelen opgezomd door bederf van de lucht, door bovenmatige vermoeijenis, door het werken in water, door prikkeling van en vergiftige inwerking op de huid, door kwetsing of infectie van huisdieren, door bovenmatige inspanning van bijzondere gewrichten, of oververmoeijenis van bijzondere organen en door arbeiden in gedwongene houdingen of met uitwendige drukking op inwendig gelegene organen. Tot het beantwoorden der door de commissie gestelde vragen wordt ook de hulp der geneeskundigen ingeroepen.

PARIJS. — Volgens de tot 14 Junij loopende berigten blijft de cholera hier niet alleen voortdurend heerschen, doch is zelfs toenemende. Terwijl van 11 tot 17 Mei, 62 gevallen, van 18—31 Mei (dus 2 weken) 104 gevallen waren bekend gemaakt, zijn er van 1—14 Junij 249 personen, als door de ziekte aangetast, 133 als daaraan overleden opgegeven. Men heeft opgemerkt dat, terwijl tot aan het laatst van Mei de ziekte zich vooral in de aan den linkeroever der Seine gelegene gestichten, bepaaldelijk in de Charité geopenbaard heeft, in deze laatste vermeffing der epidemie voornamelijk de in de gestichten van den regteroever verpleegden worden aangetast. Ook in verscheidene departementen hebben zich cholera-gevallen vertoond.

— Door de *faculté de médecine* is ter vervulling der vacature in de chirurgische kliniek voorgedragen JOBERT, MICHON en RICHET.

EDINBURG. — De regering heeft eene som van 7000 p. St. toegestaan voor de aankoop van het *Trades Maiden Hospital* (5000) en *Dr. Alexander's Church* (2000), beiden onmiddelijk achter de universiteit gelegen. Zij heeft ook 1500 p. St. toegestaan voor het aanschaffen en in orde brengen van specimina. Dit is de eerste stap tot de oprigting van een nationaal museum van natuurlijke historie en oeconomische geologie in Schotland, dat met de universiteit verbonden en aan het onderwijs der professoren dienstbaar gemaakt zal worden.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — In de zitting van den gemeenteraad te Rotterdam van 8 Junij is eene verordening vastgesteld voor de in te stellen nieuwe *gezondheidscommissie* aldaar. Daarin is onder anderen bepaald, dat zij zamengesteld zal zijn uit 2 raadsleden, 2 regtsgeleerden, 2 geneeskundigen, 2 natuurkundigen, 2 scheikundigen en 3 bouwkundigen; tevens dat de commisie haren secretaris even als haren voorzitter zal verkiezen, zoodat zij voorloopig geen bezoldigden secretaris hebben; terwijl de raad der commissie des noods een amanuensis zal ter zijde stellen, wiens tractement door den raad wordt geregeld.

— Te Utrecht zijn den 17den Junij bevorderd tot doctoren in de medicijnen de HH. A. F. VERHOEFF, na verdediging van zijne *dissertatio obstetricio-medica inauguralis, continens historiam eorum, quae ultimo Biennio in Nosocomio Academico observata fuerant*; J. M. JANSSEN na verdediging van zijne *dissertatio medica Inauguralis, continens Casum compressionis Medullae spinalis*, en A. H. C. VAN DRIEL na het verdedigen van zijn *specimen Medicum inaugurale exhibens casum Meningitidis suppurantis in Nosocomio Academico observatum*. Te Groningen is den 17den tot med. doctor bevorderd de H. C. VISSCHER van Hoogeveen, na verdediging eener *Diss. de Lupo* en den 15den Junij tot Art. Obst. Dr. de Heer A. TH. FOLKERSMA, Med. Doctor.

'S GRAVENHAGE. — Alhier heeft zich gevestigd Dr. J. M. PIEPERS. — Van Soeterwoude is vertrokken de Heer P. ZEEMAN en aldaar heeft zich nedergezet de Heer M. HONING Heel- en Vroedmeester.

PARAMARIBO, den 21 Mei 1854. — De gele koorts blijft, hoezeer zij in den laatsten tijd minder slagtoffers heeft gemaakt, steeds voortheerschen. Dagelijks doen er zich nog nieuwe ziektegevallen voor. Op Z. M. schoener *de Adder* zijn eenige matrozen aangetast: de verschijnselen van gele koorts waren ook bij deze niet twijfelachtig, zij zijn echter reconvalescent.

Twee sterfgevallen hebben er wederom plaats gehad onder de equipage van het stoomschip *Sindoro*, namelijk één op den 9den en één op den 13den Mei. In beide gevallen werd zwarte braking waargenomen.

Met betrekking tot deze zaak werd door den gouverneur de volgende resolutie genomen:

»Paramaribo 13 Mei 1854. De Gouverneur der kolonie Suriname, gelezen hebbende eene missive van den

geneesheer C. LANDRÉ, dd. 12 Mei jl., daarbij in substantie mededeelende, dat hij — hoe gaarne ook bereid gevolg te geven aan de uitnoodiging, vervat in dezerzijdsche resolutie, dd. 11 April ll. N°. 512, om telken male tegenwoordig te zijn bij de sectiën der lijken dergenen, die in het Militair Hospitaal overlijden, en om daarvan een verslag aan den Gouverneur in te zenden — daartoe niet in staat is gesteld, niettegenstaande des Gouverneurs bij evengemelde resolutie te kennen gegeven verlangen, zijnde het eenige sterfgeval, waarvan hij tijdig kennis heeft gedragen, dat van den ligt-matroos J. H. MEIJER, op den 15den April ll., waaromtrent hij in dato 20 April jl. ook een verslag heeft ingediend;

»gelet op de aangehaalde resolutie, heeft goed gevonden en verstaan:

»Met referte aan opgemelde resolutie dd. 11 April ll., en onder mededeeling van het vorenstaande, den officier van gezondheid der 1ste Klasse, belast met de directie van de militaire geneeskundige dienst, bij afschrift dezer op nieuw uit te noodigen, om aan allen, die in het hospitaal overlijden, lijkopeningen te doen plaats hebben, na vooraf al de geneeskundigen daarvan kennis te hebben doen dragen, opdat zij daarbij tegenwoordig kunnen zijn; terwijl, enz."

— De op den 15den Mei per schip *Antonie Eugenie* uit Nederland aangekomen militairen zijn reeds den volgenden dag naar de buitenposten vertrokken. Men zegt zegt dat de Officier van Gezondheid DUMONTIER, die met de garnizoensdienst belast is, op de verwijdering van deze nieuw aangekomen manschappen van de stad heeft aangedrongen.

AMSTERDAM. — Wij ontvangen het verslag van het den 21sten en 22sten Junij te Middelburg op de algemeene vergadering van de Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst verhandelde te laat, om het nog deze week te plaatsen. Wij bepalen ons dus thans tot het berigt, dat na de toespraak van den voorzitter, Dr. A. A. FOKKER, het jaarlijksch verslag van den secretaris, en het rapport over den staat der geldmiddelen over 1853 door de daartoe benoemde afdeeling, benevens het verslag der comm. voor de bibliotheek; namens de Comm. v. Statistiek door Dr. ZEEMAN een rapport werd uitgebragt, *over de resultaten der jongste tienjarige volkstelling in Nederland*, namens Dr. WAARDENBURG en de Comm. v. Epidemiologie een kort overzigt werd gegeven van een uitvoeriger rapport *over de epidemische ziekten, die in 1852 in Nederland geheerscht hebben* door Dr. TEIXEIRA DE MATTOS van wege de Comm. voor politia medica over *quarantaine* werd gerapporteerd, en eindelijk door Dr. ISRAËLS eenige mededeelingen werden gedaan *over de epidemische danswoede in Nederland in de jaren 1374 en 1375*. De nieuwe wet werd zonder nieuwe beraadslaging met bijna algemeene stemmen aangenomen, gelijk ook de verschillende ingekomene voorstellen. Tot leden van het Hoofdbestuur werden benoemd de HH. P. VAN VOLLENHOVEN te Amsterdam, G. ROMBOUTS te Ingen en Dr. F. J. J. SCHMIDT te Rotterdam en als de plaats, waar de zevende Algemeene Vergadering zal gehouden worden, de stad Haarlem gekozen. Door de hartelijke ontvangst der Zeeuwsche kunstbroeders zijn verder de beide dagen door allen bijzonder genoegelijk doorgebragt.

BIBLIOGRAPHIE.

B. Lunel: Dictionnaire critique et raisonné des erreurs et préjugés en médecine. 4 feuill. Paris, 1854, Gruner.

G. le Borgne: Hygiène publique, considerée principalement dans ses sujets les moins abstraits et les plus à la portée des gens du monde. 18½ feuill. Paris, 1854, V. Masson.

Maladie syphilitique constitutionelle. Guérison radicale par un mode de traitement particulier à *J. Grégoire*. 2 feuill. Toulouse, 1854, Impr. de Chauvin.

Cullerier: Mémoire sur la contagion syphilitique entre les nourrices et les nourrissons. 2 feuill. Paris, 1854, Imp. d Malteste.

V. È. Lecoupeur: Du choléra épidémique, de sa preservation et de son traitement homoeopathique. Paris, 1854, J. B. Baillière. fr. 1.50.

Sirus-Pirondi: Des maladies qui ont règné à Marseille, depuis le 1er Decembre 1852 jusqu'au 30 Nov. 1853. Marseille, 1854, Vial.

L. A. Labourt: Recherches sur l'origine des ladreries, maladreries et léproseries. Paris, 1854, Guillaumin. fr. 6.50.

D. Turck: De la vieillesse étudiée comme maladie et des moyens de la combattre, 2e Ed. Paris, 1854, J. B. Baillière. fr. 5.00.

L. Beale: The microscope and its application to clinical Medicine. London, 1854, Highley. 10 s. 6 d.

J. R. Cormack: Notes on the Pathology and Treatment of Cholera. London, 1854, Highley. 1 s.

J. Gibbs: Our medical Liberties; or the personal Rights of the subject, as infringed by recent and proposed legislation; comprising observations on the Compulsory Vaccination Act, the medical Registration- and Reform-Bills and the Maire Law. London, 1854, Sotheran. 6 d.

J. Hunt: A treatise on the cure of stammering. London, 1854, Longman. 3 s. 6 d.

R. Laroche: Pneumonia: its supposed connection, Pathological and Etiological, with autumnal Fevers; Including an Inquiry into the Existence and morbid Agency of Malaria. London, 1854, Trübner. 18 s.

J. M. Neligan: Medicines; their uses and mode of Administration. Dublin, London, 1854, Longman. 18 s.

Psychological Inquiries; in a Series of Essays. London, 1854, Longman. 5 s.

R. Hunter: A practical Treatise on the Disease of the Throat and Lungs. New-York, 1854. 10 s.

A. B. Maddock: Practical observations on mental and nervous Disorders. London, 1854, Author. 5 s. 6 d.

T. H. Yeoman: On Debility and Irritability. London, 1854, Wilson. 2 s.

J. M. Duncan: On the Displacements of the Uterus. Edinburgh, 1854, Simpkin. 1 s. 6 d.

C. B. Radcliffe: Epilepsy, and other affections of the nervous Sytem, which are marked by Tremor, Convulsion or Spasm; their Pathology and Treatment. London, 1854. 5 s.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 1 JULIJ 1854. 26.

KLINIEK.

DRIE GEVALLEN VAN LEVERABSCES, WAARGENOMEN IN HET STEDELIJK ZIEKENHUIS TE ROTTERDAM EN MEDEGEDEELD

DOOR

Dr. F. J. J. SCHMIDT.

Van erkend nut voor de wetenschap is het, wanneer de resultaten uit eene uitgebreide ondervinding over een of ander praktisch-geneeskundig onderwerp kort zamengevat worden medegedeeld: men ontvangt aldus in een kort bestek de vruchten van langdurige werkzaamheid en overdenking. Niet minder nuttig komt mij intusschen eene andere (veel zeldzamer in praktijk gebragte) methode van mededeeling voor, waarbij de schrijver niet alleen zijne verschillende ziektegevallen, maar ook zijn eigen veranderlijk standpunt getrouw afschetst: de uitgave van een naauwkeurig bijgehouden en volkomen onveranderd gelaten geneeskundig dagboek — er zou moed toe behooren — doch van welk onberekenbaar nut zou zij, op groote schaal daargesteld, kunnen worden voor de ontwikkelingsgeschiedenis der wetenschap en harer beoefenaars. Volgaarne laat ik aan anderen de taak over, om een dergelijk werk in het groot te volbrengen, en stel mij thans slechts voor, eene kleine bijdrage er toe te leveren door de mededeeling van eenige gevallen van leverabsces, zoo als zij *op het oogenblik der waarneming* door mij werden opgeteekend. De volgende opstellen zijn alle onmiddelijk na den dood of het vertrek der zieken geschreven: ik geef ze onveranderd in plaats van ze tot een zamenhangend geheel om te werken. Meer dan gewoonlijk is het noodig, de toegevendheid der lezers er voor in te roepen!

I. *Leverabsces ten gevolge van acute ontsteking; kunstmatige opening; dood op den 63sten dag na de opening.*

Zoo noodig, wordt de mededeeling van dit ziektegeval geregtvaardigd door ANDRAL's uitspraak, dat de leverabscessen zoo zeldzaam voorkomen, dat deze aandoening door vele jonge doctoren, welke gedurende verscheidene jaren de hospitaal-klinieken hebben bijgewoond, nimmer wordt waargenomen [1]). Zij kwam ons niet onnut voor, niet alleen wegens de zeldzaamheid, maar vooral wegens de belangrijke praktische vragen, welke zich ons bij het geval voordeden. Wij zullen onze waarneming met hare behandeling besluiten.

G. DE B., sjouwerman, 46 jaar oud, wordt den 8sten Mei 1852 in het ziekenhuis opgenomen, volgens opgave zijner betrekkingen wegens longtering; vroeger altijd gezond en aan eene matige levenswijze gewend, was hij voor ongeveer twee maanden ziek geworden en steeds achteruitgegaan, zoodat hij thans een zeer ziekelijk uiterlijk heeft; lang van gestalte, sterk vermagerd, met spitse gelaatstrekken en eene bleeke, vale gelaatskleur, klagende over hoesten en pijn op de borst, was hij wél geschikt om het vermoeden van longtering op te wekken. Het onderzoek der borst, dat onmiddelijk werd in het werk gesteld, gaf intusschen geene teekenen van ziekelijken toestand der borstorganen aan. Bij het onderzoek van den buik bleek het daarentegen, dat deze de zetel der ziekte was, daar men eene aanmerkelijke

[1]) ANDRAL heeft biermede buiten twijfel bedoeld de gevallen, welke, gedurende het leven erkend wordende, onderwerp van klinische waarneming worden); zijne uitspraak is anders moeijelijk van eenig[illegible] te spreken.



zwelling in de streek van de linker leverkwab ontdekte; bij naauwkeuriger navragen hoorde men nu ook, dat de ziekte voor twee maanden was aangevangen met hetgeen pat. eene galkoorts noemt; hij heeft geelzucht gehad, hevige pijn in de leverstreek, zich uitstrekkende tot over den regter schouder; tevens diarrhoe en galbraking. Na dien tijd schijnen echter de subjectieve teekenen van leverlijden op den achtergrond te zijn getreden en pat. vooral hinder gehad te hebben van benaauwdheid, hoesten en pijn in de streek van het regter schouderblad.

Men ziet thans den ribbenrand en de onderste ribben sterk naar voren gedrongen, gewelfd, den processus ensiformis naar voren opgewipt, onder den rand voelt men de lever als een bolrond, zeer hard gezwel ongeveer eene hand breed uitpuilen; duidelijk strekt zij zich te veel naar links uit. Ook naar boven strekt zich de lever te ver uit; de doffe percussietoon begint reeds aan de borsttepel en dat dit niet van pneumonisch of pleuritisch exsudaat afhangt bewijst het volstrekt gemis van ademhalings-geluid aldaar, in verband met de percussie der zijdelingsche en achter-borstwanden, welke overeenstemt met die der linker zijde. Bij eenigzins sterke drukking is het gezwel pijnlijk. Geen icterische huidkleur, geene sporen van oedeem of ascites, geene opzetting der buikaderen, geene buitengewone spanning der regte buikspieren. De digestie is tamelijk goed, de tong normaal, de honger echter niet groot; alvus moeijelijk; faeces licht geel gekleurd. De pols is klein en frequent, 's avonds eenigzins koortsig; 's nachts sterk zweeten. De gang is waggelend, slap; het ligchaam wordt daarbij sterk naar voren en regts gebogen.

Uit een en ander was het duidelijk, dat men te doen had met de gevolgen van een vrij recenten aanval van leverontsteking, waar men regt had de hoop nog te koesteren, dat eene antiphlogistische, antiplastische behandeling misschien het exsudaat zou kunnen oplossen. Men liet dus herhaalde malen bloedzuigers ad anum zetten, inwrijvingen met ung. mercur. in de leverstreek doen en van tijd tot tijd een laauw bad geven, terwijl inwendig eerst decoct. tamar. en gramin. met sulph. sodae en naderhand (18 Mei) calomel met extr. cicutae in kleine doses werd gegeven.

Niettegenstaande deze behandeling, welke met kleine wijzigingen ongeveer eene maand lang werd voortgezet, ging de toestand steeds achteruit; de benaauwdheid en pijn vermeerderden, de plaatselijke toestand veranderde weinig en de zwakte werd geduriger erger, zich in stand, gang en uitzigt van den zieke verradende. Ongeveer op den 6den Junij begon de loop der ziekte intusschen eene andere wending te nemen; onder sterke toename van pijnen wierd de zwelling, vooral in het epigastrium, dagelijks grooter; er ontstond sereuse diarrhoe, de pols was voortdurend koortsig; men moest de mercurialia wegens stomatitis staken en pat. was zoo ziek en zwak, dat hij te bed moest blijven. 8 Junij vond men het gezwel zoo toegenomen, vooral regts naast den process. ensiformis, de huid aldaar zoo heet en gespannen, dat men sterk aan het bestaan van absces begon te gelooven; er was intusschen geene fluctuatie te voelen en er waren geene teekenen van aanvangende ettervorming bespeurd. De twee volgende dagen klommen de ziekteverschijnselen steeds; de digestie was geheel gestoord, de tong droog en rood, diarrhoe voortdurend en, hoewel er nog geene fluctuatie te voelen was, lieten de toenemende zwelling, brandende hitte en gespannen huid bijna geen twijfel meer over aan het bestaan van absces. 11 Junij vond men eindelijk duidelijke, hoewel diepe fluctuatie op het meest prominerend punt van het gezwel (regts naast en eenigzins onder den process. ensiformis), waar tevens roodheid en ligt oedeem werden ontwaard. Men meende zich dus geregtigd, niet alleen het bestaan van een absces, maar ook adhaesie der peritonaealbladen aan te nemen; de eenige mogelijke verwisseling, met een in ontsteking overgeganen hydatiden-zak namelijk, kwam ons hoogst onwaarschijnlijk voor, uit aanmerking van den loop der ziekte.

Bij dezen stand van zaken en den zeer ongunstigen algemeenen toestand van den zieke, werd er besloten, niet lang met de opening te wachten en hiertoe geene der in gebruik zijnde langwijlige methoden te kiezen. In den avond werd dus op het meest

vooruitstekend punt een trocart voorzien van een kraantje (ter voorkoming van indringen der lucht) ingestoken; men ontlastte hiermede ongeveer een half theekopje van een dun, bloederig-weiachtig vocht tot groote verligting van den zieke; onmiddelijk wierd een harde rand rondom eene cirkelvormige verdieping voelbaar; na wegneming van den trocart bleef hetzelfde vocht uitzijpelen; men bedekte het wondje met een kleefpleister en linnen compres.

Het ontlaste vocht liet spoedig een etterachtig bezinksel vallen, waarin mikroskopisch onderzoek niets aantoonde dan bloedligchaampjes, ettercellen, vetkorrelhoopen en enkele structuurlooze geplooide vliesjes; wegens het dunne weiachtige aanzien van het vocht kwam het vermoeden van een ontstoken hydatidenzak weder op, en werd er bijzonder gezocht naar kranshaken van echinococci; deze werden intusschen noch in dit vocht, noch later ooit gevonden en reeds den volgenden dag ontlastte zich een geheel andere stof, namelijk een dikke, bloederige etter van eigenaardige lucht, vermengd met vele propjes en vliesachtige lapjes, welke de naauwe opening dikwijls verstopten en bij mikroskopisch onderzoek bleken uit hoogst fijne gekronkelde vezelen te bestaan; in de etter vond men steeds talrijke levercellen in vetmetamorphose.

De eerstvolgende dagen was de toestand nog zeer ongunstig; hevige koorts met weinig morgen-remissie, zeer geïrriteerde staat der darmslijmhuid hielden nog aan: de etter vloeide moeijelijk af, zoodat men 2 à 3 maal daags door drukking het absces moest ontledigen; 13 Junij werd het gesondeerd; in schuinsche rigting naar achteren kon men het diepst doordringen, namel. 17 centim. Allengs kwam er echter beterschap; de koorts maakte volkomen intermissie, de nachtrust werd beter, zoodat men de krachten door eene zachte voeding en decoct. alb. c. vin. Malag. kon ondersteunen. Weldra was de leverstreek zoo ingezonken, dat men den ribbenrand en het zwaardvormig uitsteeksel weder duidelijk kon voelen en het uitdrukken van het absces moeijelijk werd; de diepte van het absces werd hierdoor gereduceerd op ongeveer 13 centim. (schuins naar achteren en regts).

Deze betrekkelijk gunstige gang van zaken duurde tot bijna op de helft van Julij; met graagte werd het voedsel gebruikt, waardoor uitzigt en krachten verbeterden; cort. peruv. met lichen Ysl. en subcarbon. ferros. werden goed verdragen; de leverstreek was zoo ingezonken, dat de ontlediging moest geschieden doordat pat. op de linkerzijde ging liggen en door hoesten den stroom in beweging zette, die dan $\frac{1}{4}$ à $\frac{3}{4}$ uurs af bleef vloeijen. De voornaamste veranderingen waren: 1°. dat men bij het sonderen (door de langzamerhand verwijde fistel) ook in andere zijdelingsche rigtingen kan doordringen, doch het stilet niet in de diepte kon rondwenden, zoodat het het voorkomen had, alsof er verscheidene blinde zakken van het absces in de diepte lagen; 2°. dat er dikwijls werd gehoest met opbrengen van eigenaardige sputa; deze hadden namelijk een langwerpig-conischen vorm, als waren het afgietsels van fijne bronchiaaltakjes; zij waren daarbij echter weinig vast, hadden een purulent aanzien, en waren bedekt met breede bloedstrepen. De percussie der borst gaf slechts een gering verschil tusschen regter- en linkerzijde, zoodat de toon regts wat korter en helderder (tot het tympanitische naderend) was: bij auscultatie hoorde men achter aan de onderzijde niets dan bronchiaal uitademingsgeruisch, meer naar boven sterke, ongelijke reutelgeruischen en zwak, onbepaald ademgeruisch. — De pijn in het regter schouderblad bleef dikwijls hinderen.

In de laatste helft van Julij begon alles weder ongunstig te worden; het ontlasten van het absces vermoeide pat. zeer; zijne digestie werd gestoord, zoodat men eerst met de roborantia validiora, daarna met de voedende diëet moest ophouden. Rondom de absces-opening ontstond erysipelateuse roodheid, welke welhaast in gangreen der huid veranderde; dagelijksch strekte deze zich een strookje verder uit, terwijl er, niettegenstaande vlijtige fomentatie met creosootwater, kampher-brandewijn en kruidenpappen, geene begrenzing kwam, doch de omtrek altijd eene livide kleur en fijne opspuiting van aderen vertoonde. Tevens werd het lijden verergerd door oedemateuse zwelling van het geheele regterbeen. Dagelijksch hectische

koorts. In de eerste dagen van Augustus kwamen er aphthae en diarrhoe: er kon bijna niets meer gebruikt worden; van den 10den Augustus af was er bijna geen pols meer te voelen; 's avonds en 's nachts delireerde de man en had zonderlinge hallucinaties; hij was half amaurotisch. Den 13den Augustus overleed hij in den laten avond; de stank van het uit het absces vloeijende was de laatste dagen ondragelijk geweest.

De lijkopening geschiedde den 14den Augustus, 16 uren na den dood.

Het ligchaam was zeer vermagerd en had eene geelgraauwe kleur. De lederachtige, gangreneuse plek boven de leverstreek had een diameter van 15 centim., de opening in haar midden had de grootte van een gulden; door deze opening kwam men onmiddelijk in eene wijde holte, welke echter niet geheel in de lever uitgegraven was, doch voor het grootste gedeelte daarboven lag, terwijl vlak onder de opening op den bodem dezer groote holte het eigenlijke leverabsces zigtbaar was, ter grootte van een china'sappel; de bovenste holte was dus gevormd door de van hare kapsel half beroofde, vlokkige bovenvlakte der lever, door het peritonaeum parietale en door de aanhechtingen, welke van rondsom tusschen lever en peritonaeum waren ontstaan. Met deze holte (en niet met het eigenlijke leverabsces) communiceerde ook de regter long: de holte was niet door eene eigenlijke membraan bekleed, doch de wanden waren hard, vlokkig en met een etterachtigen brij bedekt. Het leverabsces bevond zich in de linker kwab en een naauwkeuriger onderzoek deed in deszelfs linker wand eene kleine opening ontdekken, welke in een tweede absces voerde, meer in het achterste gedeelte der linkerkwab gelegen en ongeveer 4 centim. diep: men kon hieruit eene vrij groote hoeveelheid dikken, bloedigen etter drukken. — De geheele lever was groot, had een gemarmerd aanzien, eene gladde glanzige oppervlakte en dikke afgeronde randen; de kapsel liet gemakkelijk los; men kon de lever reeds op het bloote oog als vettig gedegenereerd erkennen; zij was bloedledig; de galbuizen bevatten weinig gal, de galblaas daarentegen zeer veel; alle buizen zijn goed permeabel; de aderen bevatten geene stolsels.

Het mikroskopisch onderzoek gaf de volgende resultaten: een zeer groot aantal der levercellen was vettig gedegenereerd, en wèl zoo, dat dezelve meestal met één grooten vetdruppel bijna geheel gevuld waren en eene meer ronde gedaante hadden gekregen; andere bevatten meerdere kleinere druppels; het geringste aantal was normaal; tevens was er veel vrij vet voorhanden; vezelige elementen werden niet ontdekt. — Een stukje van den wand van het absces leverde het volgende op: het bestaat uit een hoogst teeder, vezelig weefsel, welks vezelen vooral door azijnzuur zeer scherp worden: een gedeelte daarvan heeft eene gestrekte, regte ligging en vormt verschillend gerigte lagen; een ander gedeelte is fijn gekronkeld en als tusschen de vorige ingeweven; voorts elementairkorrels en weinige bleeke levercellen; ettercellen werden er niet in aangetroffen.

Zoo als reeds gezegd is, communiceerde de regter long met haar voorste onderste gedeelte met het absces vóór de lever gelegen: dit vlokkige longabsces was geheel begrensd, deels door versche pseudomembranen, deels door in de rondte uitgebreide hepatisatie, welke een gedeelte van de onderste en bovenste kwab innam. Overigens waren de longen gezond, de achterste deelen oedemateus. Het hart en vaatstelsel boden niets vermeldenswaardigs aan. De milt had het dubbele der gewone grootte en was brijachtig verweekt. Systema uropoieticum normaal.

Het darmkanaal werd in zijne gansche uitgestrektheid zorgvuldig onderzocht: de maag was zamengetrokken, de mucosa bleek, ligt gemammeloneerd. Duodenum, jejunum en ileum boden overal een gezond doch bleek slijmvlies aan; de solitaire en Peijersche klieren waren moeijelijk zigtbaar: het eenige vermeldingswaardige was hier een diverticulum verum op de gewone plaats. Op de valvula Bauhini waren 5 kleine erosies (als speldeknoppen) met donkerroode randen: op de grensscheiding van coecum en colon twee iets grootere van onregelmatigen vorm en eveneens met roode opgeworpen randen. In het colon adscendens eene matte aschgraauwe plek van stuiversgrootte met ligt stralig geplooide mucosa er om heen, doch niet ver-

dikt of verhard (dubieuse cicatrix). In het colon descendens wederom een groepje ulcuscula, bestaande uit twee grootere en drie zeer kleine van hetzelfde aanzien als de beschrevene. In geene dezer ulceraties was de spierrok van den darm zigtbaar, de bodem bestond uit de bindweefsellaag onder het slijmvlies. Voor het overige was het slijmvlies der dikke darmen overal, ook in den naasten omtrek der zweertjes, bleek, glad en nergens was verdikking der darmrokken te ontdekken. De mesenteriaalklieren waren noch gezwollen, noch bloedrijk.

De schedel werd niet geopend.

Wij hebben dit ziektegeval opzettelijk breedvoerig medegedeeld, ten einde den lezer beter in de gelegenheid te stellen, met ons te oordeelen over sommige punten, welke wij kortelijk willen behandelen.

Ten eerste moeten wij ons bezig houden met de vermoedelijke oorzaak der leveraandoening; was deze eene primaire of afhankelijk van ziektetoestand van eenig ander orgaan? Na hetgeen Dr. BUDD in zijn beroemd werk over leverziekten omtrent de pathogenie der leverabscessen heeft geschreven, behoort men omzigtigheid in acht te nemen bij de beslissing. Het eerste, waar men naar zoekt, is, of er in den dikken darm zweren aanwezig zijn, en, worden die gevonden, zoo is men al ligt geneigd, den door BUDD aangetoonden zamenhang aan te nemen. Wij hebben in ons geval leverabsces en darmzweren; zijn wij daarom echter verpligt, de laatste als primaire aandoening aan te zien en de abscesvorming in de lever op rekening te stellen van door de poortader aangevoerde etter-elementen? Wij gelooven het niet. BUDD zelf beweert niet, dat darmzweren altijd de oorzaak zijn; waar echter zweren gevonden worden, schijnt hij wel geneigd, deze steeds als de primaire ziekte aan te zien (men zie bl. 78, 93 en andere plaatsen van zijn werk). Dit komt ons onjuist voor; men doet, naar onze meening, verkeerd, door in ieder geval angstvallig als naar iets *noodzakelijks* te zoeken naar eene primaire ziekte, waaraan de leverontsteking haar ontstaan moet verschuldigd zijn (voor BROUSSAIS was dit de, zeker veel meer hypothetische, duodenitis); ten eerste verklaart men er niet zooveel meer door, daar de moeijelijkheid van het eerste ontstaan van ziekte er slechts door verschoven, niet opgeheven wordt; ten andere zie ik niet in, waarom de lever niet door primaire ontsteking met abscesvorming zou aangetast worden; zij is er bloedrijk genoeg voor en congesties zijn er waarlijk niet zeldzaam; dat de meeste congesties geen aanleiding geven tot suppuratieve ontsteking, is geen reden om de mogelijkheid hiervan te ontkennen, en BUDD gaat zeker te ver door (bl. 94) te beweren, dat congestie dàn alléén kan leiden tot suppuratie, als zij wordt te weeg gebragt door »noxious matter in the blood.” Hiermede wil ik volstrekt niet de mogelijkheid en zelfs waarschijnlijkheid ontkennen, dat de zaak zich ongeveer volgens de theorie van BUDD toedraagt in vele gevallen van ernstige en langdurige dysenterie, vooral wanneer het uit de waarneming blijkt, dat de leversymptomen door deze werden voorafgegaan; — doch ik geloof met HENOCH (Klinik der Unterleibskrankheiten I. p. 173), dat in vele gevallen beide processen, leverabsces en darmverzwering, te zamen van éene en dezelfde oorzaak, doch niet van elkander afhankelijk zijn [1]). In gevallen eindelijk zoo als hetgeen ons thans bezig houdt, geloof ik, dat men met regt de leverontsteking als zelfstandig ontwikkeld kan aanzien en de darmzweren als geheel toevallig bijkomend moet beschouwen. Als gronden voor deze meening kunnen aangevoerd worden: de geringe uitgebreidheid en de vorm der zweertjes, welke ze eerder als zoogenaamde catarrhale karakteriseerden; de gezonde toestand van 't overige slijmvlies en der mesenteriaalklieren (wij gelooven niet dat men aan de dubieuse cicatrix in 't colon transversum veel waarde zal hechten); eindelijk de geheele loop der ziekte. Te bejammeren is het zeker, dat de

---

[1]) Een geval, dat wij geneigd zijn hiertoe te brengen, namen wij in Maart dezes jaars [1852] waar bij eenen man, die in weinige dagen aan eene uiterst hevige acute dysenterie overleed, en waar men bij de lijkopening de lever geheel doorzaaid vond met groote abscessen, zoodat men alle reden had om te vermoeden, dat de leverontsteking gelijktijdig met de dysenterie was opgetreden.

anamnese niet vollediger is, daar deze welligt meer licht had kunnen aanbrengen.

Wij nemen dus aan, dat de leverontsteking primair is geweest, en komen thans tot eene andere vraag op het gebied der diagnostiek: wanneer is het leverabsces tot stand gekomen? wanneer de peritonaeale absceesholte boven de lever? was de erkenning van beiden juister of vroeger mogelijk geweest? — Eerst eene maand na de opname verschenen er symptomen, welke ons het bestaan van een leverabsces bij den zieke bepaald zeker maakten, en men zou dus het ontstaan daarvan kunnen stellen op dien tijd; tevens zou men kunnen vooronderstellen, dat de vorming van het begrensde peritonaeaal-absces later werd te weeg gebragt door de te moeijelijke uitvloeijing door de naauwe opening in de buikwanden. Wanneer men intusschen de gewoonlijk zeer snelle wording van dergelijke abscessen bedenkt, wanneer men in 't oog houdt, dat van het begin der ziekte die symptomen aanwezig waren, welke het bestaan van leverabsces mogen doen vermoeden — zonder echter ooit zekerheid te kunnen geven — dan mag men met regt aannemen, dat het leverabsces reeds tijdens de opname bestond. Wanneer men verder de plotselinge verergering van symptomen, de snelle toename van het gezwel en de al spoedig na de opening waargenomen diepte der holte overweegt, zoo begrijpt men, dat op het oogenblik, toen ons het bestaan van leverabsces zeker werd, eigenlijk de uitzijpeling in de holte van het peritonaeum en de begrenzing van het uitgestorte vocht plaats greep. Hoezeer wij intusschen van deze waarheid overtuigd zijn, evenzeer houden wij ons overtuigd, dat wij deze ontdekkingen eerst toen konden maken, toen het te laat was om er volkomen partij van te trekken. Hoe konden wij er toe overgaan, eene opening in de buikwanden te maken, toen de twijfelachtige teekenen evenzeer eene beginnende cirrhose als een absces konden doen verwachten? en echter bleek het later, dat de opening toen misschien beter vruchten zou gedragen hebben, dan nadat de ziekte onaangenaam gecompliceerd was geworden. Hoe konden wij deze complicatie genoegzaam zeker erkennen, om onze naauwe en voorzigtige opening te verruimen tot eene breede snede? Of deze laatste handelwijze in allen gevalle verkieslijker geweest zou zijn willen wij laten overwegen en thans nog met een enkel woord de twijfeling herdenken, waarin ons het eerste uitvloeijen van een dun bloederig vocht bragt.

In den beginne dachten wij aan de mogelijkheid, dat een hydatidenzak in ontsteking en verettering was overgegaan en dat wij toevallig bij het inbrengen van de canule in een nog niet etterende secundaire blaas waren doorgedrongen, wier wand zich vervolgens tijdelijk voor de opening zou gelegd hebben en alzoo het uitvloeijen van den etter eenigermate tegenhield [1]. Later moesten wij echter deze vooronderstelling laten varen, daar het sereuse vocht zich nimmer weder vertoonde en wij bij eene menigte onderzoekingen van den uitgevoeiden etter nimmer kranshaken aantroffen. Het bleef dus onverklaard. Wij kunnen niet nalaten hier met een woord te herinneren aan de vlokkige, wijnmoerachtige geaardheid, welke de etter later altijd hield. Budd en na hem henoch hebben zich, dunkt mij, van de zaak wat al te onverschillig afgemaakt, verklarende, dat de eigenaardige leveretter slechts een vooroordeel is, dat leveretter overeenstemt met elken anderen etter en alleen bij openbreken in de long door het opnemen van bloed en longfragmenten roodachtig en vlokkig wordt; niet ten onregte hebben hippocrates en boerhaave prognostische waarde gehecht aan de verschillende geaardheid van den etter en zeer juist is de aanteekening van rieger bij de uitspraak van hippocrates, dat de verschillende voorbeduiding hare oorzaak heeft in het al of niet door eene membraan afgesloten zijn van het absces, voordat het geopend wordt; ongetwijfeld moet deze verschillende inrigting van grooten invloed zijn op den aard van den etter en op het cicatriseren der holte; ook andral schijnt van dat gewigt doordrongen te zijn geweest, daar hij bij elke beschrijving van een leverabsces met zorg opgeeft of de holte met een vlies bekleed was, ja dan neen. Deze oorzaak van

[1]) Wij vinden bij bartholinus (Epistol. tom. II, pag. 639) een geval opgeteekend, dat ons voorkomt, hoogstwaarschijnlijk op die wijze te moeten uitgelegd worden.

slechten etter weg te nemen ligt intusschen welligt somtijds in onze magt; want het is zeer waarschijnlijk, dat de etter ongunstig terugwerkt op de absceswanden door lang te stagneren in de holte en dit leidt ons weder tot de opgeworpen vraag omtrent het breeder openen der leverabscessen.

Indien wij de gevoelens der schrijvers hieromtrent nagaan, dan vinden wij overal de vrees voor het stagneren van etter sterk uitgedrukt en dus vrij algemeen aangedrongen op vroegtijdig openen; bijna nog grooter vrees ontwaren wij echter voor het intreden van lucht en vermengen daarvan met den etter; algemeen worden dus voorzigtige naauwe openingen aanbevolen. BUDD gaat zelfs zoover, dat hij zich bepaald tegen het kunstmatig openen verklaart, doch de plaats, waar doorbraak dreigt te komen, wil laten pappen, om op die wijze haarfijne openingen te verkrijgen, waaruit de etter in de pappen kan blijven uitzijpelen. Eene andere wijze om het stagneren tegen te gaan vinden wij door VAN SWIETEN in de annotatie bij BOERHAAVE's aphor. § 945 opgegeven, waar hij van eenen Chirurg spreekt, die eene zilveren canule met vele fijne gaatjes aan het einde à demeure in het absces liet liggen, en op die wijze het geluk had het gebrek te genezen. HENOCH daarentegen vergenoegt zich met aandrang het vroege openen aan te bevelen en vermeldt de bekende drie Fransche methoden (beschreven door MALGAIGNE, *médec. opérat.* pag. 481 en 482), welke er alleen op aangelegd zijn om eene mogelijke kwetsing van het peritonaeum vóór de behoorlijke vorming van adhaesiën te voorkomen; op de luchttoetreding en het stagneren van den etter vestigt hij de aandacht niet.

Ons gevoelen is, dat niet de luchttoetreding op zichzelve zulken slechten invloed heeft op den etter en de absceswanden, doch bepaaldelijk de luchttoetreding door naauwe, soms bogtige openingen, waardoor steeds veel terugblijvende etter met een weinig lucht — welke zich gedurig hernieuwen kan — vermengd aanwezig is; zulk een mengsel, dat gedurig in een staat van beginnende ontbinding verkeert, moet wel onvoordeelig op de omliggende leverzelfstandigheid, of zelfs op het bekleedende vlies, zoo dit reeds bestond, inwerken; het moet gedurig profuser ettering en verlies van zelfstandigheid te weeg brengen, den plaatselijken toestand ongeneeslijker maken, de krachten geheel ondermijnen. Kon men de holte reduceren tot eene eenvoudige wonde en haar als zoodanig verbinden, het zou voorzeker de meeste kans geven, om behoorlijke caruncculatie en vorming van cicatricieel weefsel te verkrijgen. Hoe meer men dus de omstandigheden hiertoe kan doen naderen, des te beter. — Er is, dunkt mij, tusschen twee handelwijzen te kiezen, wanneer een absces duidelijk naar buiten wil openbreken: óf niet openen en pappen volgens het voorschrift van BUDD, óf na voorzigtige opening de wonde zoo breed mogelijk dilateren, haar telkens los met pluksel opvullen, goed verbinden en eene behoorlijke ligging aan den zieke geven.

Handelt men volgens de eerste manier, zoo handelt men schijnbaar zeer voorzigtig, doch stelt zich, geloof ik, aan hetzelfde gevaar bloot, waarvan wij de nadeelige werking hebben ondervonden. BUDD heeft die handelwijze slechts in één geval aangewend, waar ze een gunstige uitkomst gaf: drie jaren waren er op het oogenblik van zijne bekendmaking verloopen en nog steeds zijpelde er uit de als een zeef doorboorde huid leveretter, welke gedurig in pappen werd opgevangen. Hoewel dit geen onvoorwaardelijk gunstig resultaat kan genoemd worden, is het toch nog het beste wat men te hoopen heeft: zijn de krachten wat sterk aangetast, dan zal men denzelfden afloop kunnen verwachten, als wij bij onze behandeling hebben gezien: gedurige uitbreiding van het absces hetzij in- hetzij om de lever, vermeerdering van fistuleuse gangetjes, indringen van lucht en gangreneuse vernietiging der doorweekte bekleedselen. Het zal een zeldzaam geluk zijn, indien de huidlap bestand is tegen de vereenigde werking van den etter en de pappen.

Verkiest men daarentegen het kunstmatige openen, men verrigte dit met alle voorzigtigheid, volgens welke methode men wil; vervolgens geven wij echter in bedenking, dat men, na zich van de behoorlijke aan-

hechting en begrenzing verzekerd te hebben, den toegang zoo ruim mogelijk make en den etter zoo veel mogelijk onschadelijk trachte te maken door gedurige opslorping en wegvoering: hadden wij in ons geval deze handelwijze gevolgd, misschien zouden wij er in geslaagd zijn, de etterende oppervlakte te verkleinen en den ongelukkigen afloop te voorkomen. Wij zouden althans niet aarzelen, bij voorkomende gelegenheid de methode der breede opening te beproeven. Eenen aanmoedigenden wenk hiertoe putten wij ten slotte nog uit DIEFFENBACH's operatieve chirurgie. DIEFFENBACH, die een afzonderlijk hoofdstuk wijdt aan de opening der galblaas, vermeldt de leverabscessen niet dan ter loops in het algemeene hoofdstuk over het openen van abscessen, waar hij zegt: »Leberabscesse eröffnet man frühzeitig mit dem Messer, um einer Ergiessung in die Bauchhöhle vorzubeugen, indem man an der am meisten fluctuirenden Stelle eine einen Zoll grosse Oeffnung macht." De uitspraak is kort, doch veel omvattend en van gewigt in den mond van eene autoriteit als DIEFFENBACH.

(Wordt vervolgd.)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

PNEUMATHAEMIE. — Naar aanleiding van een onlangs verschenen geschrift van G. CLESS, getiteld: Luft im Blute, Stuttgart 1854, zij het ons vergund voor eenige oogenblikken de aandacht te vestigen op het pathologisch vraagstuk der gasontwikkeling binnen de bloedvaten.

Tegen de mogelijkheid van het feit zelf valt wel niet te strijden, wanneer men het volgende in het oog houdt. In de vaten der planten wordt lucht gevonden, die met veel waarschijnlijkheid als het resultaat te beschouwen is van scheikundige omzettingen in de naburige cellen. Bij dieren ontwikkelt zich gas in de oudere cellen der haren en der vederen. De lucht, die men somwijlen in de beencellen en in de tandkanaaltjes aantreft, zou volgens HARTING en anderen reeds bij het leven daarin ontstaan. Duidelijker vindt eene gasafscheiding plaats in de geslotene luchtzakken van vele buiskwallen, in de kamers van de schalen der Nautilinen, in de zwemblaas van sommige visschen. In deze organen kan de aanwezige lucht wel niet anders dan ten gevolge van eene ware secretie gevormd zijn geworden. Of de snelle ontwikkeling van darmgas, die bij hysterischen zoo vaak voorkomt, ook aan eene secretie mag toegeschreven worden, is wel eens vermoed, doch nog niet aangetoond. Of wij bij de beschouwing van de gasontwikkeling binnen het vaatstelsel reeds iets verder mogen gaan, dan eveneens te redeneren uit analogie, dat ons de mogelijkheid er van doet erkennen, moge uit het volgende blijken.

Reeds herhaalde malen werd door geneeskundigen en door wondheelers opgemerkt, dat bij het doen eener aderlating, somwijlen te gelijk met het bloed lucht uit de ader ontlast werd. Zoo schreef reeds vóór meer dan twee eeuwen JOUBERT (Annotations s. l. chirurgie de GUY DE CHAULIAC. Rouen 1615) »J'ai oui plus d'une fois sortir du vent aussitôt que la veine était ouverte, laquelle n'ayant vidé guères de sang était bien désenflée." PETRILHE vermeldt in zijne voorlezingen over materia medica aan de Parijsche hoogeschool, dat hij hetzelfde verschijnsel meermalen heeft opgemerkt. Meer gewigt hechten wij ten dezen opzigte aan de getuigenissen van latere waarnemers, zoo als BLUMHARDT (Würtemb. med. Corresp.-Blatt 1837 n°. 1) DURAND-FARDEL (Gazette méd. de Paris 1851 N°. 50) en den Chirurg. LAGE (N. Weekblad, 1854 p. 174).

Hooren wij thans als getuigen de lijkopeningen.

Niet zeldzaam vindt men op het lijk in het vaatstelsel eene min of meer aanmerkelijke hoeveelheid gas. De gevallen, waarbij dit werd opgeteekend zijn zeer talrijk, doch wanneer men ze kritisch doorloopt, dan blijkt het, dat bij de meesten het gas een produkt was van putrefactie. Niet altijd is zulks echter gemakkelijk uit te maken en wij waren teleurgesteld, toen wij in het onlangs verschenen uitvoerige werk van J. ENGEL, Darstellung der Leichenerscheinungen und deren Bedeutung, Wien, 1854, te vergeefs naar eene bespreking van dat belangrijke punt zochten. Hierom stellen wij te meer den arbeid op prijs, welken door CLESS werd te koste gelegd aan het verzamelen van een aantal gevallen, bij welke de invloed der putrefactie twijfelachtig moet gesteld of geheel ontkend worden. Eene reeks van 13 waarnemingen wordt door hem aangevoerd, bij welke het gas zich gedurende het leven reeds in het bloed zou ontwikkeld hebben. Onder dit getal bevinden zich twee eigene observaties, die wij hier verkort eene plaats willen geven.

Een 21jarig meisje werd in 1851 in het St. Katharina Hospital te Stuttgart verpleegd, wegens verschijnselen van f. gastrica. Toen de koorts begon te intermitteren, schreef men S. Chin. voor, waaronder de koortsaanvallen zeer verminderden. De tong bleef echter zeer beslagen. Plotseling ontstonden des nachts stuipen, met opistothonos, steunende ademhaling en verlies van bewustzijn. Dit toeval hield een kwartier aan; een uur later ontstond galbraking, waarbij een spoelworm ontlâst werd. Hierop bleef patiente, die vroeger nooit iets dergelijks gehad had, redelijk wel, tot den 3den dag daarna, toen zij aanving over duizeligheid te klagen en

op nieuw een toeval kreeg, dat in twee minuten tijds aan haar leven een einde maakte.

De lijkopening werd verrigt op een zeer warmen dag in Augustus, 30 uren na den dood. Echter waren aan het lijk geene bijzondere teekenen van bederf te zien. In de aderen der pia mater geene luchtblazen. In de longen beginnende hypostasis. Het regter hart was ongewoon sterk in de gedaante van een kogel uitgezet, terwijl bij het insnijden daaruit, onder een sterk sissend geluid, veel lucht ontsnapte, waarop de ventriculus snel zamen viel. Er was slechts weinig bloed in bevat, dat geene luchtblazen vertoonde. Het endocardium sterk met bloedrood gekleurd. Uit de lever kwam bij het insnijden eenig schuimend bloed te voorschijn. In het beloop der dunne darmen eene groote hoeveelheid spoelwormen. In het ileum de peijersche kliergroepen opgezet, de milt groot en week enz.

Deze sectie leert, dat er een ligt typhusproces en helminthen bestonden. Beide verklaren zeer wel den status gastricus, die bij het leven werd waargenomen. De groote hoeveelheid spoelwormen zou men als oorzaak der toevallen kunnen beschouwen en een plotselinge dood komt bij typhus wel meer voor, zoodat deze waarneming naauwelijks eenige bewijskracht zou bezitten, indien CLESS niet bepaaldelijk ons gezegd had, dat de luchtophooping in het regter hart zoo sterk was dat hij op 120 lijkopeningen nooit iets dergelijks had gezien, en dat het lijk nergens teekenen vertoonde van eene zoover gevorderde ontbinding, dat men daaraan de gasontwikkeling zoude hebben kunnen toeschrijven.

Het tweede geval nam hij een jaar later waar en betrof een 14jarig meisje, reconvalescente van typhus, dat plotseling, zonder bekende aanleiding dood bleef.

De lijkopening vond in Augustus, bij matig warm weder en 26 uur na den dood plaats. Men zag in de aderen der pia mater geheele rijen van luchtblaasjes. De regter bartekamer scheen eene met lucht gevulde blaas en zonk, nadat er in gestoken was geworden, onmiddellijk in één. Er was eenig bloed in, dat veel luchtblazen bevatte. In het geheele lijk was het bloed vloeibaar. Geene kleuring van het endocardium, noch van den binnenwand der aorta. Uit de lever ontweek bloed, dat met vele luchtbellen vermengd was. Darmkanaal matig door lucht uitgezet. Talrijke spoelwormen in de tenuia. Darmkliertjes opgezet. Milt groot en week. Geen spoor van putrefactie te bemerken.

Van deze lijkopening geldt hetzelfde als van de vorige. Beiden erlangen meer bewijskracht, wanneer men ze vergelijkt met analoge gevallen, die onze schrijver uit de literatuur heeft bijeeuverzameld en bij welke men in het regter hart luchtverzameling vond, terwijl het leven door een toeval van asthmatischen, epileptischen of syncopalen vorm plotseling werd afgebroken. Eene dezer waarnemingen voegen wij hier in; zij werd te Parijs gemaakt door DEJAER (Zie NYSTEN Recherches d. physiol. et de chemie pathol. Paris 1811).

Een 45jarig man leed sedert 15 jaren herhaaldelijk aan hevige aanvallen van asthma. Een dergelijke aanval maakte een einde aan zijn leven. Het lijk werd 12 uren na den dood geopend en was nog tamelijk warm. De linker bartekamer bevatte geen bloed, maar de regter kamer en het regter hartoor, zoo als ook het geheel aderstelsel, waren opgepropt vol met een mengsel van bloed en luchtbellen. Alle organen waren overigens in gezonden toestand en het spiervleesch was zeer vast en rood.

Bij dergelijke waarnemingen nu, zoo als er ook zijn medegedeeld door NASSE (Leichenöffnungen, erste Reihe, Bonn 1821), door OLIVIER D'ANGERS (Dictionn, d. Medicine Article Air. Paris 1830), door ADELMANN (Beiträge z. med. u. chir. Heilkunde, Riga 1851 3ten Bd.), door DURAND FARDEL (Gaz. méd de Paris 1851) en anderen, waarbij ook de observatie van LAGE (zie boven p. 174) behoort, (welke wij hopen later uitvoeriger vermeld te mogen vinden), kan men de ontwikkeling van het gas moeijelijk aan putrefactie toeschrijven. Veeleer ligt het voor de hand aan te nemen, dat er reeds gedurende het leven gas in het bloed zal aanwezig geweest zijn, een besluit, waarvan wij den schakel onmiddellijk kunnen vastmaken aan de reeds vermelde waarnemingen, waarbij men bij het aderlaten luchtblaasjes zag ontsnappen.

Houdt men nu verder in het oog, dat bij alle de 13 door CLESS verzamelde gevallen een plotselinge dood plaats vond, onder verschijnselen (apnoea, krampen enz.), die geheel en al overeenstemmen met die, welke worden waargenomen bij het indringen van dampkringslucht in eene geopende ader, dan mag men voorzeker met groote waarschijnlijkheid aan de aanwezigheid van genoemd gas den gevolgden plotselingen dood toeschrijven.

Vanwaar komt dit gas in het bloed? Gaat men de verschillende wijzen na, waarop het van buiten zou kunnen zijn ingedrongen, zoo redeneert CLESS, dan blijkt het dat geen van deze allen hier van toepassing kan zijn. Hij bespreekt de volgende: 1°. verwonding; deze oorzaak vervalt. Evenmin is 2°. aan openstaande baarmoederaderen te denken. (De hier intredende lucht is, volgens sommigen, weleens de oorzaak van het plotseling sterven van kraamvrouwen.) 3°. aan gangrène foudroyante, waarbij, volgens MAISSONNEUVE (Gaz. méd. de Paris 1853 N°. 38) gedurende het leven zich septisch gas in de aderen van het gangraeneuse deel zou ontwikkelen, kan evenmin gedacht worden. 4°. Eindelijk zal wel niemand meer het oude gevoelen aankleven, dat er dampkringslucht door de mucosa pulmonalis zou heendringen. Ware dit het geval, dan zou men bovendien het gas niet in het regter, maar in het linker hart moeten aantreffen. CLESS besluit daarom dat er in het bloed zelf, en wel voornamelijk binnen het peripherisch gedeelte van het aderlijk stelsel van den grooten bloedsomloop, gasontwikkeling moet kunnen plaats vinden, en bestempelt dien toestand met den naam van *pneumathaemie*.

Tegen dit besluit hebben wij weinig aan te merken; alleen zou het misschien ook volledigheidshalve niet ongepast geweest zijn, indien de schrijver tevens de onmogelijkheid van het indringen van darmgas in het

vaatstelsel had aangetoond. Te meer toch zou men hierop kunnen wijzen, omdat in de 2 gevallen, die door hemzelven werden waargenomen, de bloedvaten der lever zoo rijk aan lucht waren. Zoude er bij eene ziekelijk veranderde absorptie in het darmkanaal, bij zweren enz. niet wel eens darmgas in plaats van vloeibare voedingsstof in de wortels van het poortaderstelsel kunnen opgenomen worden?

Aangaande den scheikundigen aard van het in het vaatstelsel gevonden gas schijnt niets zeker bekend te zijn.

De ziektetoestanden, die in de 13 gevallen aan het doodelijke toeval voorafgingen, waren zeer verschillend. Driemaal echter vinden wij typhus vermeld. Het blijkt niet, dat het bloed een bepaald kenmerk vertoonde.

Van groot belang is de volgende opmerking.

Wanneer men aanneemt, dat eene spontane gasontwikkeling in het bloed de oorzaak is van sommige plotseling doodelijke toevallen, dan ontstaat de vraag of niet dikwijls dergelijke gasontwikkeling voorkomt, hoewel in mindere mate, zoodat zij niet sterk genoeg is om den dood te weeg te brengen; met andere woorden: of niet sommige zoogenaamde zenuwtoevallen, asthmatische paroxysmi, flaauwten en dergelijke voorbijgaande toestanden, door de aanwezigheid van zekere hoeveelheid gas in het bloed zullen worden te weeg gebragt? Voorzeker een nieuw veld van waarneming, dat wel nader verdient bewerkt te worden. Cless herinnert hierbij niet ten onregte aan de verschijnselen, welke men bij dieren waarneemt, in wier aderen men eene hoeveelheid lucht inblaast, die ontoereikend is om ze te dooden, en verder aan de omstandigheid, dat bij vele toxische toestanden, zoo als hydrophobie, strychnine- en chloroformvergiftiging, in het bloed soms talrijke luchtbellen werden aangetroffen.

Het onderwerp blijve ook aan de aandacht onzer landgenooten aanbevolen. J. M. S.

BEHANDELING VAN TRICHIASIS. — Ieder practicus, die met oogzieken te doen heeft, kent de moeijelijkheden, welke aan de opheffing van dit gebrek vaak in den weg staan; getuige het onnoemelijk aantal methoden, die in den loop der tijden zijn opgedaagd, en grootendeels later weêr verlaten werden. Als het eenvoudigste en onschuldigste middel mag het enkel uittrekken der haartjes genoemd worden, dat dan ook het meest in gebruik gebleven is; het is intusschen slechts eene palliatieve behandeling, ja in vele gevallen minder dan dat, aangezien somtijds na herhaald uittrekken de haargroei gedurig weliger wordt, zoodat eindelijk het uithalen om den anderen dag moet herhaald worden. In dezen stand van zaken zal voorzeker het nieuwe middel welkom wezen, dat niet alleen op *onpijnlijke* wijze na eenige minuten de afgeweken haartjes verwijdert, maar in zooverre zelfs radikaal geneest, als na één of meermalen aangewend te zijn, de ciliën geheel en al wegblijven, óf voor zoover ze nieuw aangroeijen, de normale plaatsing hernemen en de tarsus zelfs weêr meer naar buiten omkrult. Na het aangevoerde gelooven wij dat de lezers van dit weekblad gaarne met de aanwending, bereidingswijs enz. van de *pâte dépilatoire* (sulfuretum sulfureti calcii) van Dr. DORVAULT (zie April nummer der Ann. d'oculistique 1854) nader zullen kennis maken. De applicatie geschiedt op de volgende manier: na zooveel doenlijk het zieke ooglid van den bulbus te hebben verwijderd, wordt, voor zoover het noodig is, het middel met een houten steeltje (penseelen zijn natuurlijk onbruikbaar) op den vrijen rand gesmeerd en na 4—6 minuten met een vochtig gemaakt linnen lapje voorzigtig weêr afgeveegd; daarop wordt alles met water goed afgespoeld, als wanneer van haren daar ter plaats dan geen spoor meer aanwezig is. Dr. DUVAL, die het in deze ziekte het eerst toepaste, verzekert in zeven gevallen volkomen genezing reeds na de eerste aanwending te hebben erlangd, zonder recidive na verloop van verscheidene maanden. Gaat men omzigtig en handig te werk, dan is het niet moeijelijk zorg te dragen, dat de pasta alleen op den behaarden rand inwerke en het bindvlies niet rake; mogt dit evenwel het geval zijn, dan ontstaat toch maar eene ligte prikkeling, die schielijk weêr voorbijgaat, geene cauterisatie met lidteekenvorming en hare gevolgen, in één woord, dit nieuwe *dépilatoire* voldoet in ieder opzigt, het is volstrekt onpijnlijk en laat de huid ongedeerd. De eerste uitvinder, de Chemicus DORVAULT maakte het onder den naam van *Dépilatoire de Martins* bekend en nam met hetzelve veelvuldige proeven, die hem daaraan boven alle andere gelijksoortige praeparaten de voorkeur deed geven. Tot de bereiding neemt men 2 dln. versch gebluschte en geheel koolzuur-vrije kalk en 3 dln. water, die dooreen gemengd eene lijvige kalkmelk geven, welke volgenderwijs met zwavelwaterstofgas oververzadigd wordt. Men ontwikkelt het namelijk in een ontvanger, waarvan de stop met twee buizen is doorboord, de eene regt en eindigende in een trechter, de andere tweemaal in een regte hoek gebogen, uit 1 deel sulfuret. antimonii, waarop onder zachte warmte door de trechterbuis heen 4 deelen sterk acid. hydrochloricum gedroppeld worde. Het gas stroomt door de gekromde buis in eene flesch met 2 openingen, waarin de kalkmelk gedaan is. De tweede opening bevat eene S-vormige zekerheidsbuis, die van water voorzien wordt. Men laat zoolang het gaz op de kalk inwerken, totdat er niet meer van opgenomen wordt; om daarvan zeker te zijn, moet men de kalkmassa vlijtig schudden. Het praeparaat is papachtig van consistentie, groen blaauwachtig van kleur, stinkt naar bedorven eijeren en scheidt zich bij het staan in een vloeibaar en vast gedeelte; vóór het gebruik moet men beide weêr dooreenroeren. Daar het zich aan de lucht blootgesteld, spoedig in verschillende zwavelverbindingen ontleedt, moet het telkens vóór het gebruik versch bereid worden.

BOEKAANKONDIGING.

Leerboek van de Geschiedenis der Geneeskunde, door Dr. H. HAESER, Hoogleeraar te Greifswald. Naar de tweede, geheel omgewerkte Hoogduitsche uitgave in het Nederduitsch bewerkt door Dr. A. H. ISRAËLS. 1e Aflevering (oude geschiedenis), te Utrecht bij C. VAN DER POST en te Amsterdam bij C. G. VAN DER POST, 1854.

Sedert CURT SPRENGEL zijne *Pragmatische Geschichte der Arzneikunde* in het licht gaf, zijn in het naburig Duitschland onophoudelijk nieuwe Hand- of Leerboeken over de geschiedenis der Geneeskunde opgekomen, welke meer of min als uittreksels van dat veelomvattend werk kunnen beschouwd worden. Onder deze Duitsche geschriften verdient dat van HAESER eene eervolle onderscheiding en wij kunnen het den ijverigen en geleerden beoefenaar der Historie-Studie Dr. A. H. ISRAËLS te Amsterdam niet ten kwade duiden, dat hij bij eene voorgenomene poging tot bevordering van historiekennis onder ons, zijne keuze op dit Leerboek ter vertaling heeft laten vallen.

Teregt is aan SPRENGEL subjectieve voorstelling der feiten te laste gelegd. HECKER heeft, vooral in zijne latere *Geschichte der neuere Heilkunde* het voorbeeld gegeven van eene diepere, meer grondige bewerking der voorhandene stof. Eigen onderzoek kan ook deze studie doen strekken tot opbouw en volmaking onzer Geneeskunde, die hare hulp niet ontberen mag, en wel het minst in onzen tijd, waarin zoovelen tot eenzijdigheid overhellen en de eenheid der wetenschap miskennen. In hoeverre met dat eigen onderzoek het schrijven van Hand- of Leerboeken bestaanbaar is, laat ik deskundigen ter beslissing over.

MACAULAY'S *History of Engeland* is een leerzaam voorbeeld, hoe men zich in de historische feiten behoort in te werken, om den lezer in vroeger eeuw te verplaatsen. Dat Dr. ISRAËLS zich van zijn autheur weet los te maken, heeft hij op meer dan eene plaats getoond. Hij ga voort met eigen onderzoek en bewijze, dat de schoolsche verdeeling tusschen historische en physische wetenschappen door iemand, die waarlijk studeert, niet is vol te houden, dat onze geneeskunde op beiden gelijke betrekking heeft, en dat wanneer het ons te doen is, om waarheid te vinden, wij gebruik moeten maken van alles, wat ons in het zoeken behulpzaam kan zijn, en niets onbeproefd laten, om ons oogmerk te bereiken.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PARIJS. — Van 15—20 Junij zijn hier bijgekomen 261 choleralijders, waarvan 135 zijn overleden. In de vorige week was het getal aangetasten 182. De intensiteit der ziekte blijft steeds dezelfde.

— In de zitting der Academie der scienes van 27 Junij is ter vervanging van wijlen Prof. ROUX in de sectie van genees- en heelkunde gekozen Prof. CL. BERNARD met 42 van de 51 stemmen.

— Op 26 Junij is alhier in 57jarigen leeftijd plotseling overleden Dr. FABRE de bekende redacteur en Chef der Gaz. des hopitaux en schrijver van onderscheidene geneeskundige werken.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Ter aanvulling van het voorloopige berigt in ons vorig nummer over de werkzaamheden op de algemeene vergadering der Maatschappij ter bev. der Geneeskunst te Middelburg vermelden wij nog dat na het rapport der commissie voor geneeskundige policie over de thans vigerende maatregelen omtrent quarantaine en over hetgeen door de latere wetenschappelijke bemoeijingen daaromtrent als wenschelijk erkend is, aan die commissie opgedragen is de toepassing daarvan op ons land nader uit te werken en in eene volgende vergadering het resultaat harer overwegingen mede te deelen. De commissie ter onderzoek van het geneeskundig weduwenfonds achtte zich nog niet genoeg ingelicht, om een oordeel uit te brengen en verzocht diligent te worden gehouden evenals die ter vereeniging der geneeskundige tijdschriften.

Het voorstel: »Dat het Hoofdbestuur gemagtigd worde:

1°. Om bij de Hooge Regering aan te dringen op het bijeenbrengen der noodige bouwstoffen tot het zamenstellen eener *Geneeskundige Plaatsbeschrijving* van ons Vaderland: — met aanbieding van de zijde der Maatschappij, om daarin der Regering, op elke door haar gewenschte wijze, behulpzaam te zijn.

2°. Om inmiddels de tijdelijke Commissie voor geneeskundige plaatsbeschrijving uit te noodigen: zich te wenden, 't zij tot de Afdeelingen, 't zij tot bijzóndere leden der Maatschappij, met verzoek, dat deze al vast de bewerking van zoodanige gedeelten dier Plaatsbeschrijving op zich nemen, welke bouwstoffen tot het beoogde doel zouden kunnen opleveren.

3°. Om, ten behoeve van dien arbeid, aan de Hooge Regering of aan de Provinciale Gouvernementen te verzoeken: beschikking te mogen hebben over zoodanige werken als door beide in betrekking tot Geologie, Metereologie, Geographie enz. zijn uitgegeven,"

werd aangenomen; even als dat waarbij het Hoofdbestuur gelast worde: om de Afdeelingen op te dragen (hetzij als zoodanig, hetzij door bijzondere personen daartoe uit haar midden door haar aangewezen) aan de Commissie

voor geneeskundige policie, jaarlijks rapport te doen omtrent ongeoorloofde uitoefening van praktijk en onbevoegden verkoop van geneesmiddelen, omtrent prostitutie en syphilis, omtrent gebreken in de geneeskundige armverzorging en wijders omtrent alles, wat tot de verwaarloozing der openbare gezondheids-regeling (in den kring der Afdeeling) betrekking heeft.

De Commissie voornoemd zal belast zijn met het zamenvatten dier onderscheidene rapporten tot een algemeen jaarlijksch verslag.

Tot dit laatste zullen de afdeelingen van wege de Commissie voor geneeskundige policie eene bijzondere uitnoodiging betreffende de wijze van bewerking dier rapporten voor het volgende jaar ontvangen, nadat de mededeelingen over het loopende jaar bij haar zullen ingekomen zijn.

Nadat erkend was dat eene volledige opgave omtrent de hoeveelheid der gebruikte dranken en voedingsstoffen moeijelijk door de maatschappij kon opgemaakt worden en alzoo het voorstel E. in negatieven zin beslist werd, besloot de vergadering zich te bepalen tot de uitnoodiging aan de afdeelingen om te beproeven wat ieder hunner in den geest der onderzoekingen van Zeeland en Groningen daaromtrent zou kunnen verrigten.

Het rapport over het keuren van manschappen voor de krijgsdienst opgemaakt volgens de verslagen van eenige afdeelingen door die te 's Gravenhage, in behandeling gekomen zijnde, besliste de vergadering dat de corollaria daarbij gevoegd in hun geheel niet aannemelijk waren en bovendien niet volledig genoeg om een goede regeling dier zaak te provoceeren. Overtuigd van het groote gewigt der zaak en van het wenschelijke dat door de maatschappij een oordeel daaromtrent geuit werde, benoemde zij (nadat de afdeeling te 's Gravenhage even als de commissie voor geneeskundige policie verzocht hadden van de nadere behandeling verschoond te worden) de afdeelingen 's Gravenhage, Zeeland en Leiden om eene tijdelijke commissie ad hoc te kiezen.

Den eersten dag der vergaderingen werden nog twee sectievergaderingen gehouden, de eene onder praesidium van Prof. SCHNEEVOOGT de ander onder die van Prof. VAN GOUDOEVER; in de eerste deden Dr. CALLENFELS van Vlissingen, Prof. BAART DE LA FAILLE van Groningen, Dr. DE BRAUW uit Woerden de Drs. FOKKER en DAMME uit Middelburg wetenschappelijke mededeelingen, in de tweede Dr. BROERS uit Utrecht, Drs. DE MAN en KEYSER en Chir. VAN LISSA uit Middelburg.

Niet weinig heeft deze vergadering bijgebragt tot versterking van de overtuiging van het groote belang en gewigt van de maatschappij, zoo voor de geneeskundigen als voor het algemeen. Dat zamenzijn van zóovele geneeskundigen uit alle oorden van het land hetzij als afgevaardigden der afdeelingen, als hoofdbestuurders of leden, het brengt hun weder helder voor den geest, hoe allen vereenigd met kracht kunnen optreden om de openbare belangen der geneeskunst voor te staan, terwijl elke nieuwe vergadering de bewijzen oplevert, hoeveel dat zamen zijn, al is het ook voor korten tijd bijdraagt, om door onderlinge bekendheid, vriendschap en welwillendheid aan te kweeken onder de geneeskunstoefenaren van het gansche vaderland en alzoo aan dien stand de kracht te verzekeren der eendragt, waartegen het divide et impera van enkelen weinig meer zal vermogen.

— In de zitting van den Gemeenteraad te Rotterdam van 29 Junij is met algemeene stemmen een project aangenomen, strekkende om het water in de binnenstad te verbeteren door middel van belangrijke werken, den aanleg van een kanaal, van stoomwerktuigen enz., waarvan de kosten weinig minder dan een half millioen guldens zullen bedragen.

Dit voor den gezondheidstoestand van Rotterdam hoogst gewigtig plan is een nieuw bewijs dat men in die stad de ware volksbelangen begrijpt.

— 29 Junij werden aan de Hoogeschool te Utrecht bevorderd tot Med. Drs. de HH. C. J. P. WINKLER van Vianen na het verdedigen zijner Diss. Med. inaug. *continens quaedam de Rheumatismo articulari acuto variisque ejus curandi methodis*; A. VAN EYK van Heusden (diss. Med. Chir. *inaug. exhibens casum resectionis tibiae et fibulae cum epicrisi in Nosocomio Academico observatam*); J. MAATS van de Zijp (Spec. Med. inaug. *exhibens casum fistulae pulmonis in Nos. Acad. observatum*).

— 18 Junij is alhier overleden de Heer E. H. MAHNE Med. Dr. in den ouderdom van bijna 82 jaren.

†GRONINGEN 24 Junij. — Door de Prov. Geneesk. Commissie alhier is bevorderd tot Drogist A. L. OOSTERHUIS.

NEDERLANDSCH INDIE. — Bij de geneeskundige dienst aan de Westkust van Sumatra zijn geplaatst de Off. v. Gez. 3 kl. C. F. DIEPENBROEK en W. A. P. E. L. ZIJNEN WARTEL; bij het groot militair hospitaal te Sourabaya de Off. v. Gez. 3 kl. J. L. DE JEEGER; bij het groot militair hospitaal te Willem I de Off. van Gez. 3 kl. C. A. M. M. M. VAN ELLENRIEDER, allen onlangs uit Nederland aangekomen.

BIBLIOGRAPHIE.

M. Polano: Heelkundige gevallen, waargenomen in de heelkundige Kliniek van het stedelijk ziekenhuis te Rotterdam, 1854, Kramers, *f* 1.40.

H. Haeser: Leerboek van de geschiedenis der geneeskunde. Naar de tweede Hoogd. uitg. bewerkt door Dr. *A. H. Israëls*. 1e afl. Oude Geschiedenis. Utrecht en Amsterdam, 1854, C. en C. G. van der Post. *f* 2.00.

C. Neubauer: Anleitung zur qualitativen und quantitativen Analyse des Harns. Wiesbaden, 1854, Kneidel und Niedner. 1 thl. 20 ngr.

C. Henning: Lehrbuch der Krankheiten des Kindes. 1e Lieferung. Leipzig, 1854, E. Schaefer. ⅔ thl.

R. Seifert: Ueber Tuberkulose der Lungen nach dem neuern Standpunkte der Medicin. Wien, 1854, Wallishauser, 20 ngr.

F. Pauli: Ueber Contagiosität und Erblichkeit der Syphilis, sowie über das Verhältniss das Schanker — Contagium zur Vaccine. Mannheim, 1854, J. Bensheimer. 12 ngr.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 8 JULIJ 1854. 27.

KLINIEK.

DRIE GEVALLEN VAN LEVERABSCES, WAARGENOMEN IN HET STEDELIJK ZIEKENHUIS TE ROTTERDAM EN MEDEGEDEELD

DOOR

Dr. F. J. J. SCHMIDT.

(*Vervolg van blz.* 264.)

II. *Hepatitis acuta; waarschijnlijke abscesvorming; spontane genezing door ontlasting in den darm.*

Den 13den April 1853 werd in het ziekenhuis opgenomen CARL KNUTH, matroos, te huis behoorende te Riga; hij was een 26-jarige, tenger gebouwde jonge man met een vriendelijk, intelligent gelaat, van vrolijken aard, die zich niet ligt liet ter neder drukken door het gevoel van eenzaamheid en verlatenheid onder vreemden, wier taal hij niet verstond. Na reeds twee reizen naar de Oost gemaakt te hebben, gedurende welke hij altijd gezond was geweest, was hij voor eenige weken uit de Oost-Indiën in Rotterdam aangekomen; 14 dagen geleden was hij weder scheep gegaan doch reeds te Hellevoetsluis ziek geworden: het schip daar nog eenige dagen moetende vertoeven, had men hem aan boord gehouden; daar echter zijne ongesteldheid verergerde en het schip moest vertrekken, was hij eindelijk aan den wal gebragt en den volgenden dag naar het ziekenhuis getransporteerd. — Bij de opname was hij dus twaalf dagen ziek.

Toen wij hem voor het eerst zagen, had hij aanhoudende koorts en klaagde over pijn in de leverstreek, waarbij zich van den beginne af aan een gevoel van algemeen ziekzijn, anorexie, constipatie en pijn in den regter schouder had gevoegd; het hinderlijkst was hem de pijn in de leverstreek, vooral ter plaatse van de linker kwab. In het epigastrium voelde men duidelijk aan de resistentie, dat er zich een deel van de lever bevond, doch men kon door palpatie de leverranden niet voelen, daar de buikwanden, vooral de regte spieren, zeer gespannen waren: de percussie bewees echter, dat de lever vergroot was, daar de dofheid van toon reeds hooger dan gewoonlijk begon en zich 2 à 3 vingerbreedten onder den ribbenrand uitstrekte. Geelzucht bestond er niet (en verscheen ook later niet). De alvus was traag en de tong zeer vuilwit beslagen. Gedurende de eerste dagen zijner ziekte had pat. gebraakt, doch de misselijkheid had nu geheel opgehouden. De huid was droog en heet: alleen op den 1sten dag was de koorts met een aanval van koude begonnen, doch schijnt na dien tijd den typus continuus gehouden te hebben.

Onze diagnose was: catarrhus tractûs intestinalis c. congestione ad hepar. Wij gaven den zieke purgantia frigida en julapia en lieten hem dieet houden. De volgende dagen bleven de ziekteteekenen steeds klimmende: de prostratie, het algemeen gevoel van ziekzijn en vooral de pijn in de linker leverstreek (die meer en meer, doch zeer langzaam, opzwol) vermeerderden aanhoudend; de pijn in den regter schouder was afwisselend erger en minder, verdween eindelijk geheel; er bleef steeds constipatie bestaan, doch de faeces waren altijd goed gekleurd. Het was niet te miskennen, dat de levercongestie was overgegaan in een slependen ontstekingstoestand. Den 19den April werden daarom bloedzuigers ad anum geappliceerd en daarna werd er dagelijksch ung. Neapol. en ol.

hyosc. ingewreven op de pijnlijke plaats, alles met weinig vrucht.

Ongeveer van den 28sten af exacerbeerden de symptomen sterk; de zwelling en pijn in de leverstreek nam hevig toe, de pijn in den schouder deed zich weder gevoelen, er was meer koorts. Den 4den Mei meende men op den top van het bijzonder gezwollen epigastrium eenige fluctuatie in de diepte te gevoelen; het gezwel was warm, hoogst pijnlijk bij aanraking; de percussietoon in veel grooter uitgebreidheid dof dan te voren. Wij dachten er nu ernstig over, om maatregelen te nemen tot opening van het gezwel, daar er hooge waarschijnlijkheid bestond, dat de leverontsteking tot abscesvorming had aanleiding gegeven. Indien er de minste roodheid of oedeem der huid had bestaan, hadden wij daartoe ongetwijfeld besloten; bij het niet aanwezig zijn dezer twee symptomen meenden wij echter de opening te moeten uitstellen, daar er geen genoegzame zekerheid was omtrent den toestand; wij hielden ons echter overtuigd, dat wij daarop niet lang zouden behoeven te wachten. Tevens waren wij echter teregt bevreesd, dat wij door lang uitstel weder dezelfde schadelijke gevolgen zouden ondervinden, als in het vorige door ons behandelde geval van leverabsces. De algemeene toestand was niet geruststellend: erge koorts, brandende hitte der huid, drooge korstige tong, veel dorst, steeds constipatie. Na lange beraadslagingen werd er besloten althans tot den volgenden dag te wachten en intusschen het gezwel te pappen. Er werd een julap. c. aceto vini voorgeschreven.

Den volgenden dag was tot onze verwondering het gezwel veel kleiner en platter geworden, veel minder pijnlijk, er was geen schijn van fluctuatie te bespeuren, geen de minste pijn in den schouder meer; er bestond goede koortsremissie, het algemeene gevoel van onwelzijn was minder intensief, hoewel pat. niets geslapen had en — er waren copieuse en frequente darmontlastingen ontstaan.

Van dien tijd af werden alle de symptomen voortdurend minder ernstig; de koortsexacerbatiën werden gedurig minder hevig en bleven eindelijk (tegen het midden van Mei) geheel weg; het duurde zeer lang voor dat de tong geheel rein werd en de eetlust zich volkomen herstelde (zoodat eerst tegen het vertrek van den zieke de digestie volkomen in orde was); de diarrhoe bleef tot den 22sten Mei aanhouden, de veelvuldigheid der ontlastingen was steeds afnemende geweest; van 22 Mei af werd de consistentie der faeces langzamerhand beter. Het gezwel verdween in weinige dagen volkomen en de lever keerde tot haar normale volumen terug. De pijn nam langzamerhand af, zoodat er tijdens het vertrek van den zieke nog slechts bij sterk drukken eenige gevoeligheid bestond. De schouderpijn bleef geheel weg na 5 Mei. — Tot het einde toe bleef pat. mager, hoewel hij sterk gevoed werd en geregeld ligchaamsbeweging nam in de opene lucht, hetgeen hem weinig inspanning kostte; zijne huid bleef onveranderlijk droog en schilferend en was nimmer aan het zweeten te brengen; de huidtint bleef steeds gezond.

Den 26sten Mei deed zich voor den zieke eene bijzonder gunstige gelegenheid op, om naar zijn vaderland terug te keeren; wij vergunden hem, daarvan gebruik te maken, hoewel hij naauwelijks als hersteld was aan te merken.

Wij gelooven alle regt te hebben, om aan te nemen, dat er in dit geval een leverabsces is ontstaan in de linker kwab van het orgaan, en dat dit zich in eenig darmstuk, waarschijnlijk in het colon transversum, heeft geopend en is blijven ontlasten. Hoewel wij het niet met absolute zekerheid kunnen aantoonen, daar wij het absces of den etter niet gezien hebben, zoo meenen wij echter, dat, indien men ooit het regt heeft, om pathologische toestanden van inwendige organen te diagnostiseren, zonder de lijkopening verrigt te hebben, men in dit geval allezins de noodige verschijnselen heeft bijeengehad, om een leverabsces aan te nemen. Stellige zekerheid echter, wij erkennen het gaarne, kregen wij niet, en wij hadden dus ook geene gelegenheid, om de regelen van behandeling, welke wij vroeger vaststelden, in praktijk te brengen. Juist deze onzekerheid intusschen verschafte ons de gelegenheid, éénen grondregel te toetsen, namelijk dien omtrent het *vroegtijdig* openen der leverabscessen.

Duidelijk bleek het ons hier weder, dat het gemakkelijker is, vaste regelen te ontwerpen, dan ze in bijzondere gevallen in praktijk te brengen, als wanneer ze maar al te dikwijls in den steek laten door hunne onbestemdheid. Niets is gemakkelijker, dan als regel aan te nemen, dat leverabscessen vroegtijdig moeten geopend worden; doch niets is moeijelijker dan leverabscessen vroegtijdig te erkennen met zoodanigen graad van zekerheid, dat men onbeschroomd tot hunne opening kan overgaan. Zoo bleven wij in het thans medegedeelde ziektegeval, toen het er op aankwam om te handelen, in bittere verlegenheid; de hoofdverschijnselen toch, welke tot handelen wettigen, de fluctuatie, de roodheid en oedemateuse zwelling der huid ontbraken; de aanwezigheid van het eerste verschijnsel was slechts twijfelachtig. Desniettemin hadden wij uit onze vorige waarneming geleerd, dat het wachten op zekerheid gevaarlijk kan worden, daar men alsdan zeer veel kans heeft, geen eenvoudig leverabsces te openen, maar een secundair verzakkingsabsces. Onverstandig zou het wel is waar zijn, te gelooven, dat dit altijd zou moeten gebeuren, omdat wij het in één geval hadden waargenomen; doch, wanneer men de anatomische gesteldheid der deelen in het oog houdt, is het zeer waarschijnlijk, dat de zaak zich dikwijls zal toedragen gelijk in ons eerste geval. Gesteld toch, dat een leverabsces zich aan de oppervlakte van het orgaan bevinde, en dat er door partiele buikvliesontsteking behoorlijke aanhechtingen in den omtrek tot stand gekomen zijn, zoo blijft er nog altijd een vrij dikke en stevige spierlaag enz. over, welke het erkennen van fluctuatie bijna onmogelijk maakt. Wat zal er nu verder het gemakkelijkst gebeuren? Zal én het parietale blad van het peritonaeum én de fascia én de spierlaag dadelijk overgaan in etterige verweeking en aldus de absceswand verdund worden? Wij gelooven het niet en de ervaring spreekt er niet voor (van daar ook de raad om de huid uitwendig aan te grijpen met caustica); veel waarschijnlijker is het, dat de geheele buikwand zal uitwijken voor den aandringenden etter, en dat de pasgevormde, weeke pseudomembranen daardoor zullen uitééngedrongen worden tot eene nieuwe abscesholte, welker grootte aanzienlijk kan toonemen — eene onaangename complicatie, welke wij in onze vorige waarneming hebben leeren kennen. Thans begint de buikwand mede aangedaan te worden; hierdoor en vooral door het meerdere prominéren van het secundaire absces wordt de fluctuatie duidelijk; nu moge men echter nog zoo spoedig opereren en zich geruststellen met de verzekering, dat men niet langer gewacht heeft, dan volstrekt noodzakelijk was — de spoed der kunsthulp zal slechts schijnbaar zijn; zij komt indedaad te laat.

Gerustelijk durven wij derhalve het volgende te stellen: indien men werkelijk vroegtijdig wil handelen, zal men nooit met zekerheid kunnen handelen; indien men met volle zekerheid wil handelen, zal men zelden kunnen gezegd worden, vroegtijdig gehandeld te hebben. De daaromtrent aangenomen regel is derhalve onvoldoende, zoolang de uitdrukking »vroegtijdig" niet beter bepaald worde — met andere woorden; zoo er geene deugdelijke diagnose van de leverabscessen in een waarlijk vroegtijdig tijdperk mogelijk gemaakt wordt, zal de wensch, om vroegtijdig en tevens met volkomen zekerheid hulp te bieden, ijdel zijn.

Zoolang derhalve de diagnose door de aanwinst van nieuwe hulpmiddelen niet gemakkelijker zal zijn dan tegenwoordig, zullen wij hoogst tevreden zijn, indien alle door ons vermoede leverabscessen een uitgang nemen gelijk in ons tegenwoordige geval. Hoogst gelukkig toch mag deze uitgang genoemd worden, en er moeten klaarblijkelijk vele gunstige omstandigheden zamenloopen om dien mogelijk te maken. Het absces moet digt bij den rand der lever gelegen zijn, het moet zich voornamelijk naar onderen uitbreiden; vroegtijdig moet er aanhechting van een darmgedeelte plaats grijpen, de communicatie-opening moet ruim genoeg zijn om overvloedigen aftogt aan den etter te verschaffen; eindelijk moet er zoowel een gunstige algemeene toestand der ligchaamskrachten, als een gezonde staat van het darmslijmvlies op het tijdstip der doorbraak aanwezig zijn om ongehinderd het afvloeijen van den leveretter te doorstaan. Verkeert

het slijmvlies reeds in een zeer hyperaemischen staat, of bestaan er reeds verzweringen op hetzelve, zoo staat het te vreezen, dat deze ziekelijke aandoeningen door de aanraking van den leveretter zullen verergeren, dat er dysenterisch proces zal opgewekt worden, dat de voeding daardoor zeer zal lijden en de cicatrisatie van het absces niet zal gelukken, doch integendeel het smeltingsproces de overhand zal bekomen. Hoe vroeger dus de darmdoorboring geschiedt, des te meer kans op een gunstigen afloop.

De zamenloop van al deze omstandigheden mag inderdaad eene zeldzaamheid genoemd worden, zoodat het niet verstandig zou zijn, daarop rekening te maken. Integendeel zouden wij strikt genomen de handelwijze van iemand, die in een dubius geval vroeg opereerde, al bleek het naderhand, dat er geen absces bestaan had, bijna eerder te verdedigen achten, dan de handelwijze van iemand, die te lang draalde om een goed erkend leverabsces te opereren, alléén uit ijdel vertrouwen op eene mogelijke genezing door opening in de darmholte. Desniettegenstaande erkennen wij, dat elk ziektegeval telkens weder tot hernieuwde twijfeling aanleiding zal geven, en dat wij zelve welligt bij voorkomende gelegenheid de gevaren van het temporiseren weder zouden verkiezen boven die eener gewaagde operatie. Zeker is het, dat men telkenmale alle omstandigheden behoorlijk in de schaal zal moeten leggen, en dat het, bij den tegenwoordigen stand onzer kennis, onmogelijk is, eenen algemeen geldigen regel vast te stellen.

Of het mogelijk zou zijn, den in ons geval waargenomen uitgang van een leverabsces door de kunst te helpen tot stand komen, weten wij niet; wij gelooven het naauwlijks. In ons geval heeft er niets plaats gegrepen, dat eenigzins daartoe had kunnen medewerken; wij werden geheel verrast door de onverwachte uitkomst.

Ten slotte zouden wij er nog op kunnen wijzen, dat ook in dit 2de geval geene dysenterie is voorafgegaan, maar dat het leverabsces het gevolg was eener primaire leverontsteking; wij zouden ons gevoelen kunnen verdedigen, dat het absces zich in het colon transversum heeft uitgestort; wij zouden ons de vraag kunnen voorleggen, of de abscesholte werkelijk gecicatriseerd is — om hierover uit te wijden, zouden wij echter in de eerste plaats volkomen verzekerd moeten zijn, dat wij inderdaad met een absces hebben te doen gehad, en, wij hebben het reeds dadelijk gezegd, die volkomene overtuiging hebben wij niet verkregen en willen haar aan niemand opdringen. Wij hebben ons daarom bepaald tot de behandeling der eenige quaestie, waartoe een geval als dit met regt aanleiding geeft: wij hebben namelijk getracht, de ongenoegzaamheid aan te toonen van de regelen, welke ten opzigte van het vroegtijdig openen van leverabscessen worden opgegeven, eene ongenoegzaamheid, die noodwendig daaruit volgen moet, dat men zich over het algemeen de diagnose van leverabscessen te gemakkelijk heeft voorgesteld.

(*Wordt vervolgd.*)

NOG IETS OVER DE INSTELLING EENER GEZONDHEIDSCOMMISSIE TE ROTTERDAM.

In de twee laatste nummers van de Geneesk. Courant No. 26 en 27 zijn een paar hoofdartikelen geplaatst, gerigt tegen onze beschouwingen over de instelling eener gezondheidscommissie te Rotterdam (Weekbl. IV No. 20 en 21). Wij meenen op die zaak hier te moeten terugkomen, omdat wij ongaarne zouden zien, dat over onze beschouwingen een zoo verkeerd licht verspreid bleef, als de S. in de G. C. daarop werpt. Wij willen daarom nog eens kortelijk zamenvatten wat wij gezegd hebben, en vergelijken met den strijd daartegen gevoerd.

In No. 20 zijn wij aangevangen met aan Rotterdam de hulde toe te brengen, die het voor zijne poging, in zijn welbegrepen eigenbelang genomen, verdient. Wij spraken daarna als ons gevoelen uit, dat die poging evenwel aan Rotterdam zooveel voordeel niet zal verschaffen, als bij het bestaan van eene algemeene gezondheidsregeling kon verkregen worden, en dat zij voor de overige gemeenten zonder vruchten zou blijven.

Op de noodzakelijkheid dier algemeene regeling drongen wij aan, omdat gezondheidscommissien, die iets goeds zouden uitrigten, slechts in grootere steden mogelijk waren, en wij betoogden daarnaast uit het voorbeeld van Belgie, dat men het op die plaatselijke gezondheidsraden alleen niet moest laten aankomen, dat er veel meer vereischt werd, dat in Belgie veel meer gedaan was dan het oprigten van zulke ligchamen, dat wij daarom bij het oprigten van gezondheidscommissien door ons geheele land bij Belgie een 6tal jaren, bij de oprigting van slechts éene te Rotterdam nog veel verder ten achter zouden staan. Wij moesten ons echter voor meer nog wachten, zeiden wij. De oprigting van gezondheidsraden (in 't algemeen) is eene greep in de hervorming eener zeer gewigtige zaak, die gevaarlijk worden kon, wanneer zij de grondiger hervorming, die geeischt werd, in den weg stond.

In N°. 21 waarschuwden wij nader tegen het gevaarlijke der stelling, dat de oprigting der plaatselijke gezondheidsraden als de eerste en *noodzakelijke* stap tot eene algemeene regeling moest worden beschouwd. Die stelling op den voorgrond geplaatst bij de bewijsvoeringen ten voordeele der in Rotterdam op te rigten gezondheidscommissie, bestreden wij ten ernstigste en met uiteenzetting van hetgeen in andere landen geschied was, omdat wij vreesden, dat zij ingang kon vinden en voedsel geven aan de laauwheid onzer Hooge Regering in het tot stand brengen van eene algemeene regeling.

Bij die algemeene regeling oordeelden wij verder het stelsel, waarin hoofdzakelijk aan corporatien de zorg voor de algemeene gezondheid zou zijn opgedragen onvoldoende, en eischten, dat de *beste* middelen zouden worden aangewend, omdat de gezondheidsregeling eene zoo gewigtige zaak was. Wij gaven vervolgens uitvoerig rekenschap van de reden waarom wij gezondheidsraden wel nuttig, maar niet voldoende achtten.

Die *beste* (meer afdoende) middelen zullen in eene algemeene gezondheidsregeling die van den staat moet uitgaan, gevonden worden. Bij die algemeene regeling zullen naar ons oordeel de plaatselijke gezondheidsraden niet zijn uitgesloten, maar in eene aan de algemeene regeling ondergeschikte verhouding moeten gebragt worden.

Bestaan er nu, voor dat die algemeene regeling is ingevoerd, gezondheidsraden in onderscheidene gemeenten, wier werkkring onderling verschilt en niet met de meest gewenschte algemeene regeling strookt, dan zullen de belemmeringen bestaan, die wij vreezen; dan zal de algemeene regeling naar het bestaande verwrongen, niet meer zoo doeltreffend worden kunnen, als men in deze eischen moet.

Op die gronden drongen wij ten slotte er op aan, dat de Hooge Regering de algemeene regeling nog tijdig zou invoeren, om die nadeelen, (welke voor het algemeen belang groot zouden kunnen worden) te voorkomen, en Rotterdam's poging te ondersteunen en te leiden.

Geschiedde dat, zouden wij den stap, dien Rotterdam deed, ook in het algemeen belang mogen toejuichen, terwijl wij hem nu slechts als een bewijs van ernstig streven naar de behartiging van zijn eigen belang moesten *goedkeuren*.

De S. in de Geneesk. Courant nu dicht ons eene zekere afkeuring van den te Rotterdam genomen maatregel toe. Het ongegronde daarvan moge uit het bovenstaande blijken. Onze afkeuring gold nergens Rotterdam: integendeel wij prezen die stad, dat zij deed wat zij konde. Maar de S. doet meer nog: hij laat ons eene reeks van zaken zeggen, die wij niet gezegd hebben of waarin eene geheel andere beteekenis ligt dan hij er in vindt. Hij toch vat onze beschouwingen in het volgende zamen:

1°. De instelling eener gezondheidscommissie te Rotterdam maakt dat wij, in zake der openbare gezondheidsregeling, bij andere landen veel, bij Belgie meer dan 6 jaren ten achteren zijn.

2°. De instelling is eene greep in de algemeene hervorming, en kan deze praejudiciëren, of praejudicieert haar werkelijk.

3°. De regering zal zich, door dien er *plaatselijke* hulpmiddelen worden aangewend van eene algemeene regeling laten terughouden.

4°. Men zal, bij eene algemeene regeling, niet meer vrij in de keuze der middelen zijn, wanneer er plaatsen gevonden worden, waar

men reeds ipsa autoritate, zijne eigene middelen heeft in werking gebragt.

5o. De regeling moet dus van den staat uitgaan en dan moeten de *plaatselijke* voorschriften door de *algemeene* beheerscht worden.

Ad 1um is het voldoende te verwijzen naar hetgeen wij boven zeiden.

Ad 2um is het duidelijk dat wij niet de instelling te Rotterdam in het bijzonder bedoelen, maar de oprigting van gezondheidscommissiën in het algemeen. Het bestaan van deze op verschillende plaatsen, en met verschillenden werkkring praejudicieert eene algemeene regeling.

Ad 3um (de wijze van resumtie voor des S. rekening latende,) willen wij alleen opmerken, dat wij eene vrees uitdrukten, over eene aanleiding tot werkeloosheid voor onze Hooge Regering. Wij hopen van harte, dat wij het daarin geheel mis hebben, en dat de S. in de Geneesk. Courant gelijk heeft, dat het eene opwekking voor de Regering zijn zal. Hij zal ons echter wel willen toegeven, dat de kansrekening, naar de ondervinding althans tot heden, ten onzen voordeele is.

Ad 4um is bij onze opmerking ad 2um reeds geantwoord.

Quod ad 5um moeten wij verklaren, dat wij de woorden plaatselijke of algemeene voorschriften niet genoemd en dus ook niet bedoeld kunnen hebben.

In eene algeheele refutatie te treden van hetgeen de S. zegt, wordt na deze opmerkingen door ons als noodeloos beschouwd. Wij toch erkennen de objectien niet als met grond uit onze gezegden geput. Slechts zouden we wenschen nader nog uiteen te zetten waarin de algemeene regeling (de organisatie van den gezondheidsdienst van staatswege) naar ons oordeel moest bestaan. Welligt doen we het binnen kort en de S. in de Geneesk. Courant zal dan voorzeker beter onze geheele denkwijze over deze gewigtige zaak begrijpen.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

UTERUS-SONDE. — De uterus-sonde en houder bij flexie en versie van de baarmoeder, vooral na SIMPSON'S aanbeveling in Engeland en Duitschland in gebruik gekomen, zijn in den laatsten tijd na eenen arbeid van VALLEIX in Frankrijk door velen aangewend. Omtrent hetgeen voor een paar jaren daaromtrent reeds bekend was, heeft Dr. LEHMANN in den Geneeskundigen Kring alhier, namens de commissie voor obstetrie twee uitvoerige rapporten geleverd, die in het algemeen tot het ontraden van de aanwending van instrumenten in de holte der baarmoeder leidden; zij zijn voor een groot gedeelte in het Weekblad 1852. p. 316 en 1853. p. 28 medegedeeld. Over een paar gevallen uit Frankrijk, waarbij de uterus-sonde een doodelijk gevolg had, is boven pag. 77 reeds het een en ander medegedeeld.

In de Académie de Médecine te Parijs is in de zittingen van de vorige maand een rapport gelezen en zijn breedvoerige discussiën gehouden, gegrond op de veelvuldige ondervinding op dit punt in den laatsten tijd te Parijs verkregen. Het zeer uitvoerige en met zorg bewerkte rapport van DEPAUL leidt tot de volgende conclusiën.

1. De invloed die de afwijkingen van den stand der baarmoeder op de gezondheid der vrouwen uitoefent, is door velen buitengemeen overdreven.

2. In vele gevallen zijn de toevallen, die men van die verplaatsingen afleidt, door een anderen pathologischen toestand van de baarmoeder veroorzaakt.

3. De baarmoeder is in den normalen toestand, hoewel zij zeer bewegelijk is, schuins van boven naar beneden en van voren naar achteren gerigt.

4. Bij een groot aantal vrouwen kan zij geknikt, gebogen, gezakt of naar den een of anderen kant van het bekken gerigt zijn, zonder dat hierdoor de gezondheid op eenigerlei wijze gestoord zij, zoodat de veranderde rigting alsdan slechts eene eenvoudige difformiteit van geen belang daarstelt.

5. Bestaat er tegelijk eene veranderde rigting en eene chronische slijmvliesontsteking of eene neuralgie van den uterus, dan is het in bijna alle gevallen voldoende, om deze laatste aandoeningen te behandelen en te genezen om de eerste te zien verdwijnen of, zoo zij blijvende is, te constateren, dat zij zonder nadeeligen invloed op de gezondheid is.

6. Er zijn echter eenige verplaatsingen, hoewel zij zeer zeldzaam voor komen, die verschillende lastige verschijnselen schijnen voort te brengen en toevallen, die ernstig genoeg zijn om ze direct te bestrijden.

7. Tegen deze exceptionele gevallen is de kunst niet magteloos; ze kan dikwijls met vrucht en meest altijd zonder gevaar hier handelen, hetzij op den buik, in de scheede of in het rectum.

8. De feiten, die ter bewijze van het nut der behandeling met de uterus-sondes medegedeeld zijn, zijn verkeerd uitgelegd.

9. Men heeft zich bedrogen door te beweren, dat bij de tijdelijke herstelling van de rigting der baarmoeder in de overgroote meerderheid der gevallen, die nieuwe

plaatsing duurzaam behouden is, zoo als dagelijks de geneeskundigen waar kunnen nemen bij die gevallen, waar die behandeling is gevolgd en waarbij zij het volhouden der verkeerde rigting kunnen constateeren.

10. Bij het toeschrijven van genezing of verbetering aan de aanwending van pessaria in den uterus, heeft men verschillende andere middelen, die te gelijker tijd aangewend waren, over het hoofd gezien, middelen, welker wel bekende werking het verkregen resultaat expliceert.

11. De door BROCA en CRUVEILHIER medegedeelde doodelijke gevallen (Weekblad IV. 76) zijn maar al te duidelijke voorbeelden van den noodlottigen invloed, die de nieuwe methode kan uitoefenen.

12. Die feiten zijn echter niet eenig. In Frankrijk en in Engeland zijn de gevallen van dood, die aan het gebruik dier werktuigen toegeschreven moeten worden, reeds meer dan genoeg talrijk, om de sterkste voorstanders te overtuigen.

13. Onafhankelijk van de doodelijke gevallen moeten reeds de tallooze toevallen bij hen, die het gevaar ontsnapt zijn, van de behandeling doen afschrikken (meer of min hevige pijn, ligte of hevige haemorrhagiën, anaemie, verschillende zenuwaandoeningen, koude rillingen, koorts, flaauwte, peritonitis, metroperitonitis, bekken-abscessen enz.); zonder nog te tellen, dat men bij vele gevallen de behandeling heeft moeten opgeven.

14. Al erkent men ook de groote voordeelen van de baarmoedersonde bij de *diagnostiek* van zekere aandoeningen, dan moet men toch niet vergeten dat zij in een groot aantal omstandigheden zonder nut is en, daar haar gebruik nadeelige gevolgen hebben kan, moet men dit voor exceptionele gevallen beperken.

15. Wat de verschillende baarmoeder-pessaria, sondes of houders betreft, men moet ze alle afkeuren omdat ze zonder nut zijn, niet in staat om de uitwerking die men verwacht, te veroorzaken en omdat ze de lijders in het meest ernstige gevaar brengen.

GEKLEURD SUIKERGOED. — Wij achten het niet noodig een uitvoerig verslag te geven van de laatste werkzaamheden der *Analytical Commission*, welke het onderzoek van verschillende soorten van gekleurd suikergoed tot onderwerp hadden. De uitkomsten daarvan zijn toch dezelfde als die welke reeds sedert geruimen tijd ook elders verkregen zijn, namelijk dat tot het kleuren van die snoeperijen een aantal voor de gezondheid hoogst schadelijke, ja vergiftige ingrediënten gebezigd worden. Uit een naauwkeurig onderzoek van 101 verschillend gekleurde suikerwaren bleek, dat verre weg de meesten hare schitterende kleuren aan Pruissisch blaauw, G. Gutti, chromaatgeel, menie, loodwit, vermilloen, Brunswijker groen, koolzuur koperoxyde, en Scheele's groen te danken hadden. De commissie toont door onderscheidene voorbeelden aan, hoe noodlottig op deze wijze gekleurd suikergoed voor de gebruikers, vooral voor kinderen kunnen worden en dringt ernstig aan op de noodzakelijkheid van een toezigt van regeringswege op den verkoop van zulke waren. Zij geeft eindelijk eene lijst op van onschadelijke verfstoffen, die de genoemde vergiftige zelfstandigheden kunnen vervangen, welke wij hier insgelijks onvermeld laten, omdat men ze ook elders vinden kan.

PURGERENDE WERKING DER MIDDENZOUTEN. — Wij hebben reeds vroeger (Weekblad II. p. 389) de proeven van AUBERT en nu onlangs (Weekblad IV. p. 118) die van BUCHHEIM en WAGNER omtrent de werking der middenzouten medegedeeld. Beide reeksen van proefnemingen verschilden vooral daarin, dat de eerste werking van het middenzout na inspuiting in het bloed, de ander deze niet waarnam. In het laboratorium van DONDERS zijn deze proeven herhaald en daarbij gevonden, dat geheel overeenkomstig BUCHHEIM's bevinding, sulphas magnesiae in het bloed ingespoten bij honden geene purgerende werking uitoefent, maar integendeel de ontlastingen daarna drooger en zeldzamer worden. D. aarzelt dan ook niet (Nederl. Lancet 1854 April p. 609) zich aan de zijde van BUCHHEIM te scharen en aan te nemen, dat sulphas sodae door zijne aanwezigheid in het darmkanaal werkzaam is. Terwijl keukenzout in het darmkanaal spoedig opgeslorpt wordt en zoo tot geene waterige stoelontlastingen aanleiding geeft, wordt de sulphas sodae, die geringer diffusievermogen heeft, veel langzamer opgeslorpt en kan in het dikke darmkanaal geraken.

BEWARING VAN BLOEDZUIGERS. — F. HAINAUT, Apotheker te Courcelles, geeft de voorkeur aan vochtige klei, boven enkel water voor de bewaring van bloedzuigers, omdat zij zich in het laatste al te gemakkelijk bewegen kunnen en deze voortdurende inspanning hen verzwakt, en hij maakt de opmerking, dat bloedzuigers, die gedurende eene maand, vooral in den zomer, in het water bewaard zijn, niet meer gebruikt kunnen worden, terwijl zij daarentegen langen tijd gezond en krachtig in klei blijven. Ten einde te vermijden, dat de klei dikwijls moet vernieuwd worden, kan men er hamerslag onder mengen, in verband met eene vroegere aanbeveling, om ijzer in het water, waarin bloedzuigers bewaard worden, te plaatsen.

(*Tijds. v. W. Ph.*)

BOEKAANKONDIGING.

Aanteekeningen op het Botanische, Zoölogische en Pharmacognostische gedeelte der Pharmacopoea Neerlandica; door C. A. J. A. OUDEMANS Med. Doctor, Botan. Lector te Rotterdam 1e Afl., met een Atlas van 2 morphologische en 13 Anatomische platen. Rotterdam bij OTTO PETRI.

Wij hebben meermalen aanleiding gevonden ons gevoelen mede te deelen over de producten der Nederlandsche pers, en niet altijd hebben wij bij zoodanige

gelegenheid redenen gehad om eene gunstige uitspraak te doen over de waarde van het letterwerk. Te meer verheugt het ons thans bij het verschijnen van het bovenvermelde werk van Dr. OUDEMANS te Rotterdam, uit de volheid onzer overtuiging de verklaring te kunnen afleggen, dat wij bij de lezing van hetzelve een onbegrijpelijk genoegen en zeldzame voldoening hebben gesmaakt over den inhoud der thans verschenen 1e aflevering.

Aan eene beknopte en zakelijke behandeling paart zich eene duidelijkheid, die wij als een hoofdvereischte beschouwen bij de verklaring van weinig bekende of niet algemeen goed gekende onderwerpen; zonder omhaal van woorden of bladvullende citaten zijn de onderwerpen behandeld, zijn de soorten van sommige producten, — die doorgaans vrij confuus worden voorgedragen — zooals om een tweetal te noemen de Aloë en Rhabarbersoorten — duidelijk en naar het ons toeschijnt op aannemelijk goede gronden behandeld en uiteengezet. Daar waar men door verschillende meeningen geslingerd wordt, heeft de Schrijver eene goede keus gedaan en biedt hij alzoo den lezer een klaar en duidelijk beeld aan van het voorwerp, dat hem uit de pen is gevloeid.

Wat wij bovenal onzen lof toekennen is het in acht nemen van het onderling verband, dat er bestaat tusschen Botanische terminologie en Pharmacognosie, eene consequentie, die wij nog niet in eenig Nederduitsch werk hebben aangetroffen en zien volhouden. De Schrijver levert het bewijs, dat hij de Botanische determinatie niet beschouwt als eene op zichzelf staande woordenschat, maar haar in toepassing weet te brengen bij het beschrijven der ruwe geneesmiddelen of geneeskrachtige droogerijen.

Reeds te lang heeft men voortgeleefd onder eene Babylonische spraakverwarring, reeds veel te lang heeft men mos genoemd wat tot de wieren behoort, heeft men zaden genoemd wat vruchten zijn en zoo al meer; wij vragen, wat sticht het voor nut, dat men de beteekenis kent van de organen, die wortelstok, knol en bol genoemd worden, wanneer men in plaats van deze, de uitdrukking van wortel gebruikt, even alsof die woorden niet bij Pharmacognosie kunnen of moeten worden in toepassing gebragt; even als of de botanische nomenclatuur en terminologie, alleen voor den plantenkenner dienstig is en geene toepassing heeft op de kennis en beschrijving der voorwerpen des droogerij-handels, geen nut heeft of waarde bezit voor den Apotheker en Droogist, voor den geneeskundige en den groothandelaar.

Wij beschouwen de *Aanteekeningen van Dr. O.*, als eene oordeelkundige compilatie van het belangrijkste wat van de behandelde onderwerpen bekend is; blijkbaar zonder overhaasting opgesteld, draagt elke bladzijde het bewijs van zelfstandigheid en eigen onderzoek, welke eigenschappen gevoegd bij eenen eenvoudigen stijl en juiste wijze van voorstelling niet zal nalaten velen voor zich in te nemen en uitmuntend geschikt zal bevonden worden, niet slechts om als leiddraad bij de beoefening en het gebruik der *Pharmacop. Neerlandica* te dienen, maar tevens om de litterarische fouten en wetenschappelijke gebreken, welke in dat formulierboek voorkomen te doen opmerken en te leeren verbeteren.

Bij de veelzijdige goede strekking der *Aanteekeningen*, kennen wij inzonderheid grooten lof toe aan de beschrijving der structuur van de geneesmiddelen en van zijne aansporing tot het gebruik van het mikroskoop als hulpmiddel tot de juiste kennis en bepaling der droogerijen; waarom zoude men het mikroskoop niet gebruiken, nu men weet, welk licht dit schatbaar werktuig over alle natuurwetenschappen geworpen heeft; nu SCHLEIDEN het bewijs heeft geleverd, dat men de *Sarsaparilla de Vera-cruz* van dien van *Honduras*, zeker en alleen met behulp van het mikroskoop onderscheiden kan; nu WEDDELL aantoonde, dat de aard der breuk der verschillende *kinabasten* een middel aan de hand geeft om over het betrekkelijk gehalte van den bast van *chinine* en *Cinchonine* te oordeelen; nu SCHACHT van zijn nieuwst werk (der Baum, Berlin 1853). een sleutel heeft toegevoegd ter mikroskopische bestemming van 24 der voornaamste houtsoorten en 20 der voornaamste cortices?

Dr. O. houdt het er voor (bij ons is het boven alle bedenking verheven), dat de pharmacognosie, een nieuw leven te gemoet gaat, indien men het mikroskoop slechts gebruiken wil en dat men daarbij veel meer zal winnen, dan bij het chemisch ontleden der geneesmiddelen, hoe noodzakelijk dat ook in sommige opzigten wezen moge.

Wij vinden in deze woorden van Dr. O. onze denkbeelden terug en met dezelfde ingenomenheid met het mikroskoop als hulpmiddel tot de kennis der organische producten, schreven wij dezer dagen aan eenen geachten kunstbroeder, na ons van dat werktuig bediend te hebben bij het onderzoek van eenige *rhabarberwortels* en bij de bepaling van onderscheidene *Diosmabladen*, dat de omstandigheden in welke het meerendeel der pharmaceuten in Nederland verkeert, het niet veroorlooven, maar dat het overigens wenschelijk ware dat het mikroskoop een der meest gebruikte werktuigen mogt zijn tot de naauwkeurige kennis en de juiste soortbepaling der droogerijen. Inderdaad verbiedt het ellendig stukje brood dat het beroep aan het meerendeel hunner oplevert, dank zij de naauwkeurigheid van het ONDERZOEK, en de naauwlettenheid van het TOEZIGT, dank zij het onbeduidende der K. BESLUITEN en den slakkengang der GENEESKUNDIGE WETGEVING; inderdaad verbieden de lasten en verpligtingen onder welke het meerendeel gebukt gaat, het opleggen van nieuwe bezwaren van geldelijken aard; maar buiten en behalve dat alles, komt het werktuig alle aanbeveling toe, nu men weet welk licht het over alle natuurwetenschappen geworpen heeft.

Omdat het gebruikelijk is, bij het geven van een verslag van een boekwerk, deelen wij hier de inrigting en verdeeling van hetzelve mede en bedienen wij ons daartoe van des schrijvers eigen opgaaf.

Naar de volgorde, in welke de geneesmiddelen in de *Ph. Neerl.* gerangschikt staan, zijn dezelve behandeld

en te boek gesteld, dus niet naar hunne *vis medicatrix*; maar naar de verwantschap der familiën, waartoe de planten of dieren van welke zij afstammen, behooren, en tevens die familiën, met hare, uit een geneeskundig oogpunt beschouwd, gewigtige geslachten en soorten beschreven, met bijvoeging van den bloeitijd en den duur van den laatsten en opgave van eenige plaatsen, waar men de afbeeldingen des bloesems vinden kan.

De beschrijving wordt gevolgd door de uiteenzetting der kenmerken van dat gedeelte of product der plant of des diers, hetwelk in de geneeskunde gebruikt wordt; de kenmerken in de *Ph. Neerl.* opgegeven, worden gevolgd door de aanteekeningen van den schrijver zelf. In die aanteekeningen heeft Dr. O. zich bevlijtigd, 1°. de morphologische waarde der (daarvoor vatbare) geneesmiddelen te bepalen, 2°. hunne structuur zoo naauwkeurig mogelijk te beschrijven, 3°. de plaatsen op te geven, waar zij worden verkregen of ingezameld, als ook dezulken waar zij aan de markt gebragt en door de Nederlandsche droogisten worden ingeslagen; 4°. de wijze van inpakking te vermelden, waaronder zij gewoonlijk in den handel worden gebragt; eindelijk 5°. de nieuwste en beste opgaven, omtrent de gewassen, van welke zij afstammen, hunne scheikundige zamenstelling of andere belangrijke eigenschappen over te nemen.

Van het geven van een uittreksel of brokstuk van het boek bij wijze van proeve van bewerking onthouden wij ons; in zulk eene dorre mededeeling zien wij voor het publiek geen genoegen, voor het boek zelf geen nut of aanbeveling.

Wij herhalen het, de thans verschenen 1ste aflevering hebben wij met genoegen gelezen en herlezen; wij hebben geenerlei belang bij den schrijver en kennen ons zelven geenen voldoenden invloed toe, om te kunnen bijdragen tot de gunstige ontvangst van zijnen arbeid; *Dr. O.* behoeft onzen lof en goedkeuring niet, maar voor onze kunstbroeders mogen wij het niet verzwijgen, dat de *Aanteekeningen* nuttig en noodig zijn.

In het boek zullen wel misstellingen en gebreken te vinden zijn, hoewel dezelve ons bij de lezing niet zijn voorgekomen; opzettelijk hebben wij er niet naar gezocht.

De letterdruk is fraai en correct, het papier uitmuntend, zoodat over dit werk niets dan goedkeuring uit onze pen mag vloeijen; alleenlijk wenschen wij dat de bekwame schrijver terugkome van het voornemen dat op bladz. V van het voorberigt wordt te kennen gegeven, om voor als nog slechts die geneesmiddelen uit beide de organische rijken te behandelen welke in de *Pharmac. Neerl.* werden opgenomen.

Met daaraan gevolg te geven, blijven wij voor als nog verstoken van zijne beschouwingen over zoo menig artikel der *materia pharmaceutica*, aan welke het burgerregt in de *Ph. Neerl.* ontzegd is, zoo als *Viscum Quercinum*, *Carduus mariae*, *Kino*, *C. Ulmi*, *Dictamnus albus*, *Nux moschata*, *Genista*, *Bryonia*, *Chenop. ambrosioïdes*, *Hedera terrestris*, *Iris florentina*, *Indigo*, *Nicotiana Tabacum*, *Castoreum canadense*, *Coccionella* enz.

Wij stellen te meer belang in de opname en behandeling van deze artikelen, dewijl de *medicus* niet nalaat, dezelve voor te schrijven, omdat de *Pharm. Neerl.* dezelve niet bij den winkelvoorraad voegt en wij van oordeel zijn dat de artsenijbereider, althans datgene naauwkeurig kennen moet, wat door den geneesheer bijna dagelijks wordt voorgeschreven.

Met leedwezen hebben wij bij de lezing van dit werk ontwaard, dat het aantal van de reeds bij onderscheidene gelegenheden en in onderscheidene geschriften aangegevene misstellingen, gebrekkige vertalingen als anderzins, welke in de *Pharm. Neerlandica* gevonden worden, weder op eene schromelijke wijze vermeerderd is. Inderdaad het is goed, dat uit Nederland sommige boeken zoo zelden over de grenzen komen. Want zoude men elders wel moeten denken van de taal der geleerden in ons Vaderland?

Julij 1854. T. D. VRIJDAG ZIJNEN.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PARIJS. — Aan de geneeskundige Faculteit alhier is, ter vervanging van den Heer ROUX tot Hoogleeraar aan de Chirurgische Kliniek benoemd JOBERT (de Lamballe).

— De Cholera blijft toenemende. Van 23—29 Junij zijn in de hospitalen 296 gevallen bij gekomen en zijn 182 lijders overleden. De gevallen van Cholerine en andere gestoorde digestieverschijnselen schijnen aanmerkelijk in de stad toe te nemen.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Op de Algemeene Vergadering van het Provinc. Utrechtsch genootschap op 27 Junij gehouden, zijn onder anderen tot leden benoemd: Dr. W. BERLIN, Prosector aan de Hoogeschool te Utrecht, Dr. R. B. VAN DEN BOSCH, Geneesheer te Goes; Dr. J. W. GUNNING, Lector in de scheikunde aan de Hoogeschool te Utrecht; Dr. J. LEDDER, Geneesheer te Leeuwarden; J. VAN RIJN VAN ALKEMADE, Leeraar in de plantenkunde aan 's Rijks Kweekschool voor militaire geneeskunde te Utrecht.

— Uit Groningen schrijft men aan het Handelsblad: 5 Julij. Eene belangrijke zaak heeft hier dezer dagen haar beslag gekregen. Op uitnoodiging namelijk van den Commissaris des Konings in dit gewest, heeft zich eene commissie gevormd tot het vervaardigen van eene statistieke beschrijving van de Provincie Groningen. De commissie bestaat voor de verschillende onderdeelen der beschrijving uit de daartoe het meest bevoegde personen, en mag men zich van deze wetenschappelijke onderneming de beste vruchten beloven. (De namen der leden worden daarbij medegedeeld. Wij bepalen ons tot de mededeeling van enkele: Dr. ALI COHEN, Dr. G. A. STRATINGH, Prof. VAN HALL en Dr. R. WESTERHOFF. Eerstgenoemde is tot secretaris der commissie benoemd.)

— Aan de Hoogeschool te Leiden zijn bevorderd tot Med. Drs.: 30 Junij de Heeren H. VAN VOLLENHOVEN van Rotterdam na verdediging eener dissert. *contin. observationes nonnullas e clinico* V. Cl. SIMON THOMAS; W. FELLENGA YPE van Leeuwarden na verdediging eener diss. *de emollitione cerebri*; 1 Julij J. B. WIJNHOF van Haarlem na verdediging zijner diss. *exhibens casus quosdam observatos in clinico* CL. KRIEGER; 30 Junij tot art. obst. Dr. J. H. BOON van Tholen, Med. Doctor.

— Aan de Hoogeschool te Utrecht zijn 30 Junij bevorderd tot Med. Drs. de Heeren A. DUNCAN van Purmerend na verdediging zijner diss. Ophthalm. med. *continens de corporis vitrei structura disquisitiones anatomicas et pathologicas*; H. VAN WIJNGAARDEN van de Willemstad na verd. zijner. diss. ophth. med. *de Perspicillis stenopaeis ad visum obfuscata cornea turbatum, emendandum accommodatis*; E. D. C. VAN DISSEL van Winterswijk na verdediging zijner diss. Med. inaug. *de ossium mutationibus quales in rhachitide observantur*.

— Aan de Hoogeschool te Groningen zijn 29 Junij bevorderd tot Med. Drs. de Heeren M. VAN HEYNINGEN BUSCH KEISER van Westerwijtwerd na verdediging eener dissertatie: *de haemorrhagia quae vocatur haemoptysis*; W. H. CRULL van Meppel op eene dissertatie *continens experimenta quaedam de restitutione motus ciliaris evanidi*; L. A. FOLMER van Groningen op eene dissertatie *de nexu inter arteriarum truncos et ramos exorientes*; en S. A. LAMPING van Dalen op eene Diss. *de glandulis Pacchioni*.

— Door de Prov. Geneeskundige Commissie alhier zijn in hare vergadering van 28 Junij tot 1 Julij bevorderd tot stedelijk Heelmeester de Heer J. MINNIGH van Amsterdam, tot Tandmeester G. D. SIMON, tot Vroedvrouwen R. COMPERTZ wed. H. GOMPERTS, A. VERVOREN geb. TEN HOPE, E. A. KRÖBER en F. OTTEN geb. SCHOLTZ.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie in Vriesland zijn in hare vergadering van 20 Junij bevorderd tot Heelmeester t. pl. land de Heeren H. IDSERDA van Rauwerd, J. B. BROK van Waalwijk en J. F. TULLENERS van de Lemmer, tot Vroedmeester de Heer J. A. BUWALDA van Roordahuizen. (*G. C.*)

— Bij koninklijk besluit heeft Z. M. benoemd tot Officieren van Gezondheid der 2de klasse de Heeren: H. CALES en F. G. W. SCHOONENBERG, Officieren van Gezondheid der 3de klasse bij de landmagt.

— Te Amersfoort heeft zich gevestigd de Heer L. L. VAN LOENEN Med. Dr. (*Rep.*)

†DORDRECHT. — Door de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in Zuid-Holland gevestigd te Dordrecht, zijn, in hare zitting, gehouden den 28, 29 en 30 Junij 1854, geëxamineerd en bevorderd: J. D. PESANT en O. H. K. MOULIN tot stedelijke Heelmeesters; A. VAN DER KNAAP tot stedelijk en landelijk Heelmeester; D. DE LOOS en C. MAAS tot stedelijke Apothekers en tot Droogisten; I. S. LUCARDIE tot stedelijk Apotheker; D. C. DROST, Wed. van J. VAN BREEMEN en W. STEENBEEK Wed. J. DE GOEDE tot stedelijke Vroedvrouwen.

† PARAMARIBO 2 Junij 1854. — Aan de gele koorts zijn overleden: van het stoomschip Sindoro, op den 23 Mei 1, 29 Mei 1, 30 Mei, 1; van het Bataillon Jagers No. 27 op den 31 Mei 1. Van dezen had er één sterfgeval in een particulier huis, een ander in de kaserne plaats. — Omtrent den aard der ziekte stemmen genoegzaam alle geneeskundigen overeen; alleen de chef van de militaire geneeskundige dienst geeft bij voortduring in zijne rapporten de ziekte als eene typhus (zonder meer) op, voor de uitbreiding van welke niet de minste vrees behoeft te bestaan. Ook de eerst aanwezende offic. van gezondheid van de Heldin schijnt in dit gevoelen te deelen, men ziet toch nog dagelijks overplaatsingen van personen van de gezonde naar de infecte schepen, en omgekeerd, en zelfs werd aan eenen officier van gezondheid van een schip, waarop zich tot nu toe geene ziektegevallen hebben voorgedaan, de zoo zeer geteisterde stoomboot tot arrest-plaats aangewezen! Door den chef van de mil. geneesk. dienst wordt niet alleen het bestaan van gele koorts bij voortduring ontkend, maar steeds zoo veel hem mogelijk is aan de burgergeneeskundigen de gelegenheid benomen om zich in officiële rapporten aan het Bestuur dienaangaande te verklaren. De volgende brief van een der burgergeneeskundigen moge daarvoor weder ten bewijze strekken.

Aan zijne Excellentie, den Gouverneur der kolonie Suriname.

Door dezen acht ik mij verpligt Uwe Excellentie te informeren, dat, — nadat er in het militaire hospitaal op den 13 April en op den 29 Mei twee lijders aan gele koorts bezweken zijn, zonder dat ik, of eenig ander burgergeneeskundige door den chef van de mil. geneeskundige dienst is uitgenoodigd, om bij de lijkbeschouwingen tegenwoordig te zijn,— ik op gisteren verzocht ben ten half elf ure te assisteren bij de lijkopening van eenen op den vorigen dag overleden vuurstoker van Z. M. stoomschip Sindoro, en het mij alstoen is gebleken, dat voorzegde vuurstoker niet aan gele koorts, maar aan eene slepende ziekte, na eene behandeling van 2½ maand is gestorven, welke handelwijze van den chef van de militaire geneeskundige dienst ik voor niets anders houd, dan voor eene mystificatie.

Paramaribo, den 1 Junij 1854.

Dr. LANDRÉ.

Dagelijks doen er zich nog nieuwe ziektegevallen voor. De dood van den Sergeant van de jagers, na eene ziekte van drie dagen, doet de vrees ontstaan dat het in de kazerne niet bij dit eene sterfgeval zal blijven. Bij de laatste sterfgevallen in het militaire hospitaal werden wederom zwarte brakingen, gele huidkleur enz. enz. waargenomen.

— 4 Junij. Gisteren overleed in het mil. hospitaal een muzijkant van het Bat. Jagers aan *longtering*. Heden zijn alle de burgergeneeskundigen weder uitgenoodigd de lijkopening bij te wonen!

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 15 JULIJ 1854. 28.

KLINIEK.

DRIE GEVALLEN VAN LEVERABSCES, WAARGENOMEN IN HET STEDELIJK ZIEKENHUIS TE ROTTERDAM EN MEDEGEDEELD

DOOR

Dr. F. J. J. SCHMIDT.

(*Vervolg en slot van blz. 274.*)

III. *Leverabscessen in verband met acute dysenterie; secundair verzakkingsabsces; uitstorting in het colon. Kunstmatige opening als palliatief middel; doodelijke afloop.*

Wederom hebben wij gelegenheid gehad, een geval van abscesvorming in de lever waar te nemen; andermaal hebben wij ons overtuigd, dat het onmogelijk is, om vaste regelen van behandeling te volgen, waar zoo veel onzekerheid heerscht ten opzigte van diagnose en prognose, en waar zoo vele onvoorziene omstandigheden het opmaken eener indicatie komen verzwakken. Zie hier onze derde waarneming.

Den 24sten Julij 1853 werd in het ziekenhuis opgenomen A. V. D. B., een 44jarig, gehuwd opperman, die vroeger altijd gezond was, nimmer ter zee gevaren heeft en dus nimmer in tropische gewesten is geweest. Hij was den 19den Julij plotseling aangetast door hevige diarrhoe en pijn in den buik vooral in het regter hypochondrium; welk dezer symptomen zich het eerst, dan wel of beide zich gelijktijdig hebben geopenbaard, weet hij niet. Hij is eenigzins misselijk geweest, doch braakte volstrekt niet; van den begin af voelde hij zich intensief ziek, had koorts, gloeijende hitte der huid en veel dorst; hij urineerde goed doch de twee eerste dagen met pijn, alsof er iets brandends door de urethra vloeide; naderhand kwam dit verschijnsel niet terug. De diarrhoe bleef voortduren en was steeds verzeld van hevige tenesmi: of er eenig bloed in de ontlastingen is geweest, weet pat. niet; zij waren zeer dun en stinkend.

Bij de opname verkeerde hij in een ernstig zieken toestand. Hij is een krachtig gebouwd en gespierd man, doch ligt thans magteloos ter neder, zich niet durvende verroeren, uit vrees van de buikpijn te verergeren: zijne gelaatstrekken zijn vervallen, pijnlijk, de oogen buitengewoon diep ingezonken, de wangen roodgekleurd; er bestaat geene icterische kleuring. De tong is zeer beslagen en bezit neiging tot droog worden, veel dorst. De buik is plat, er zijn nergens gezwellen in te voelen; de onderzoekende hand ontwaart eene brandende hitte; drukking op den buik veroorzaakt den zieke overal pijn, doch het ergst boven de plaats van de linker leverkwab, waar de minste aanraking hevige smart veroorzaakt. De lever schijnt niet vergroot, de rand van haar linker gedeelte is voelbaar, doch men kan dien, wegens de pijnlijkheid van den lijder niet omvatten. De pols is koortsig, maar daarbij klein, ingetrokken.

Wij durfden de diagnose niet met zekerheid vast te stellen; acute dysenterie meenden wij vrij stellig te mogen aannemen; of er tevens peritonaeitis, althans gedeeltelijke (hepatitis serosa) bestond, of eindelijk hepatitis parenchymatosa van de bovenvlakte der lever durfden wij niet beslissen. — Er werden op de meest pijnlijke plaats 20 bloedzuigers gezet, en 12 poeders voorgeschreven uit calom. gr. vij, opii puri gr. jβ, sacch. q. s. o. h. p. — 's avonds was er sterke

koortsexacerbatie; opmerkenswaardig was het, dat er in de eerste 48 uren, nadat pat. de poeders was beginnen in te nemen, geene ontlastingen plaats grepen, welke te voren nog zeer veelvuldig waren: na dien tijd kwamen er brijachtige, donkergeelbruine ontlastingen in matige hoeveelheid; tevens verminderde de pijn, zoodat men den buik veel beter kon betasten en er alleen boven de lever eene groote gevoeligheid bleef bestaan; deze gunstige uitwerkselen bewogen ons om gedurende eenige dagen met het gebruik van calomel en opium te laten voortgaan, terwijl wij den 26sten en 29sten Julij nogmaals telkens 16 bloedzuigers lieten aanzetten. Hoewel dus het dysenterische proces eene goede wending scheen te nemen, geene meer bepaalde teekenen van hepatitis zich opdeden en er minder angst voor algemeene peritonaeitis bestond, bleef de voortdurende pijnlijkheid der leverstreek en vooral de toenemende zwakte en het slechte uitzigt van den zieke ons verontrusten. Slechts éénmaal (29 Julij) kwam het ons voor, dat er eenige zwelling der leverstreek bestond, en er werd reeds nu gedacht aan het mogelijk bestaan van parenchymateuse leverontsteking of van een absces; spoedig echter lieten wij deze conjectuur weder varen, daar een naauwkeurig onderzoek den volgenden dag deed erkennen, dat beide de sterk ontwikkelde hoofden der m. recti aanleiding gaven tot eene geringe zwelling, welke echter geheel symmetriek was. Daar er dien dag beginselen van stomatitis werden ontwaard, de ontlastingen weder veel talrijker en dunner waren en pat. in een zeer gedeprimeerden toestand verkeerde, werd het gebruik der poeders gestaakt; men schreef eene sol. saleb c. laud. voor, en liet pat. eenigen Malaga-wijn drinken, hetgeen de volgende dagen werd voortgezet. De teekenen van dysenterie bleven ongestoord voortbestaan.

Den 2den Augustus werden wij onaangenaam verrast door een verschijnsel, dat den verontrustenden achteruitgang van den zieke verklaarde. Men ontdekte namelijk, dat de streek van de linker leverkwab bepaaldelijk gezwollen was, en dat er op die plaats eene bijkans niet twijfelachtige fluctuatie bestond. Omtrent het bestaan van een leverabsces bleef ons naauwelijks eenige twijfel over; dat er behoorlijke vasthechting van het peritonaeum bestond, mogt men na al het voorafgegane veilig aannemen. Nu was goede raad duur. Om de moeijelijkheid goed te doorgronden, dient men zich den staat van den zieke op dat tijdstip geheel te vertegenwoordigen: hij was zeer verzwakt, lag stil op den rug met opgetrokken knieën; zijn gelaat was ingevallen, bleek, de wangen waren roodgekleurd, de naar boven gerolde oogen slechts half gesloten door de oogleden. De pols was klein en frequent, elken avond was er koortsverheffing; de ontlastingen waren sedert eenige dagen weder talrijk, van tenesmi verzeld; er bestond ligte stomatitis, de tong was rood, de dorst hevig; er werd bijna geen voedsel gebruikt; de intensieve ziektetoestand eindelijk leidde tot de veronderstelling, dat er waarschijnlijk een zeer uitgebreid, diep absces zou bestaan. Mogt men onder zulke omstandigheden overgaan tot eene ernstige operatie? De ondoelmatigheid van eene eenvoudige punctie hadden wij vroeger leeren inzien, en men zal zich herinneren, dat wij besloten hadden, indien wij weder een leverabsces mogten openen, dit zoo breed mogelijk te doen. Na lange beraadslagingen kwamen wij tot het besluit, dat wij in dit geval geen regt hadden, om den zieke aan het gevaar daarvan bloot te stellen, doch dat er integendeel meer grond bestond, om den, met zooveel aandrang door BUDD gegeven raad op te volgen, de opening van het absces namelijk aan de natuur over te laten. Wel is waar bestond er ook aldus veel kans op een ongunstigen afloop, doch de krachten waren zoo zeer gezonken, dat men moest vreezen, door eene ingrijpende behandeling, dien afloop veeleer te bespoedigen dan te voorkomen. Er werden derhalve warme pappen op het gezwel gelegd en den zieke sol. saleb met laud. liq. gtt. viij en decoct. alb. syd. gegeven.

Gedurende de twee eerste dagen na de ontdekking van het absces was er sterke toename van de zwelling en van de duidelijkheid der fluctuatie, zoodat het den schijn had, alsof het absces spoedig zou doorbreken; de bedekkende huid intusschen was naauwelijks warmer dan die van het overige

ligchaam, volstrekt niet gloeijend heet of roodgekleurd of oedemateus. Later echter bleef de plaatselijke toestand gedurende een vrij langen tijd bijkans stationair; de veranderingen waren ten minste bijna onmerkbaar. Den 21sten Augustus werd er het volgende opgeteekend; het fluctuerende gezwel heeft den omvang van een china'sappel bereikt, het is weinig prominerend, nog steeds door een dikken ongeschonden buikwand bedekt, welke er niet over kan verschoven worden; duidelijk voelt men aan de onderzijde een harden rand, die door een gedeelte der lever wordt gevormd; deze leverrand wordt zoo onmiddellijk onder den buikwand gevoeld, dat men bepaaldelijk het bestaan van een secundair verzakkingsabsces kan ontkennen; de geheele lever, en dus ook het absces, is iets lager gedaald dan vroeger, zoodat thans het laatste midden tusschen den ribbenrand en den navel is gelegen; de pijn in die streek is gering, alleen bij drukking hevig. Over het algemeen is de toestand van den zieke eenigermate voortuitgegaan: zijn aangezigt is minder ingevallen, zijne oogen staan minder hol, zijne krachten zijn een weinig bijgekomen; de pols is rustiger, doch steeds zwak en ledig; de ontlastingen zijn meer gebonden; daarentegen is het slijmvlies der mond- en keelholte voortdurend rood en glad en ontstaan er dikwerf aphthae op; hierdoor neemt pat. weinig voedsel tot zich, waartoe hij nog bovendien wordt bewogen door een kwellend gevoel van zwaarte en drukking, dat na het gebruik van spijzen ontstaat; hij drinkt veel.

Deze betrekkelijke beterschap en het niet ontstaan van secundaire etterverzakking moedigden ons aan, om op den ingeslagen weg voort te gaan, daar wij hoopten, dat het absces nu nog wel stationair zou blijven, totdat de buikwand fijn doorboord werd en dat, ten gevolge der langzame uitzijpeling van etter, de toestand sneller zou vooruit gaan.

De uitkomst beantwoordde niet aan onze verwachting. Den volgenden dag (22 Aug.) ontwaarde men naar links, schuins boven de plaats van het absces (dus vlak naast de linea alba, ongeveer 1 duim onder de punt van den proc. xiph.) een beperkt, langwerpig-rond gezwelletje, te weeg gebragt door eene opligting der huid, waaronder men zeer oppervlakkige fluctuatie voelde; een onmiddelijken zamenhang daarvan met het primitieve absces kon men niet ontdekken, doch mogt het er voor houden, dat er zich een fistelgang tusschen de fascia en de spieren had gevormd, welke spoedig tot doorbraak zou leiden. Onder vermeerderde koortsbeweging, pijn en temperatuursverhooging nam in de volgende dagen de spanning, roodheid en glans der huid op de bedoelde plaats toe; grooter werd de fluctuerende huidplek echter niet. Er werd steeds ijverig doorgepapt.

Den 27sten Augustus deden wij de treurige ervaring op, dat onze hoop, om het absces volgens de methode van BUDD te zien genezen, geheel verijdeld was: men voelde namelijk duidelijk, dat er in de beide fluctuerende plaatsen, in plaats van vocht, lucht aanwezig was; de spanning op de beide plaatsen was zeer veel verminderd, zoodat men ze door zachte drukking gemakkelijk kon indrukken; wanneer men dan den vinger weder ophief, voelde men duidelijk eene luchtblaas zich in de hoogte verheffen, opborrelen. Aan spontane gazontwikkeling in de abscesholte was niet wel te denken: communicatie met de regter long was evenmin aan te nemen wegens het gemis van teekenen van longlijden; zeer waarschijnlijk was het derhalve, dat er eene communicatie-opening in het colon transversum was ontstaan. Wel is waar nam men geene verandering waar in de hoedanigheid der faeces, in het bijzonder werd er geen etter in aangetroffen; doch dit kon geen verwondering baren, daar zij in den laatsten tijd steeds dun en veelvuldig waren geweest. Het pappen werd nu gestaakt, koude omslagen over de leverstreek gemaakt, en met de zacht-versterkende behandeling voortgegaan.

Van dat tijdstip af verergerde de toestand van den reeds uiterst verzwakten man voortdurend. Er ontstond pneumonische infiltratie van de onderste kwab der regter long met expectoratie van vuile, bruinachtige fluimen, wier uithoesting den lijder ontzettende pijn veroorzaakte. Hij had steeds hectische koorts. Te gelijker tijd werd de zwelling der leverstreek enorm veel grooter;

de twee vroeger fluctuerende plaatsen vloeiden met nog andere fistelgangen, welke later ontstaan waren, te zamen tot één groot gezwel, dat sterk gespannen was door lucht; de kwellingen daardoor veroorzaakt waren hevig; men trachtte ze zoo veel mogelijk door verzachtende fomentaties te verminderen; eindelijk ontstond er echter gangreen der huid en de spanning werd zoo hinderlijk, dat men den 13den September overging tot het maken eener matig groote incisie; daardoor ontlastte zich in het eerst niets dan eene menigte stinkende lucht, naderhand een mengsel van etter, vezelige lapjes en faeces, dat een afschuwelijken stank verbreidde. De lijder ondervond daardoor aanmerkelijke verligting.

Na dien tijd had er geene defaecatie per anum meer plaats; uit de gemaakte opening bleef voortdurend hetzelfde stinkende mengsel afvloeijen; rondom haar breidde zich al verder drooge gangreen uit, welke eindelijk eene uitgestrektheid van 12 centim. in middellijn verkreeg. De krachten zonken meer en meer, de vermagering bereikte den uitersten graad; door hevige uitbreiding van aphthae werd het slikken bijna geheel verhinderd. Na eene lange agone overleed de man eindelijk den 21sten September in den vroegen morgen.

De lijkopening werd denzelfden dag des namiddags te 4 uur verrigt.

Het ligehaam was in de hoogste mate vermagerd en uitgeteerd. In de regio hypochondriaca dextra, ter zijde van de linea alba, is eene gangreneuse huidplek ter grootte van een theeschoteltje, in wier midden eene circulaire opening van de grootte van een gulden bestaat, welke in eene enorme holte voert, die deels in de lever uitgegraven, deels daarvoor gelegen is; de holte is begrensd door pseudomembranen, welke tusschen de vóórbuikwanden, de lever en het colon bestaan; zij is van binnen vlokkig en deels gevuld met een stinkend mengsel, gelijk aan hetgeen gedurende het leven werd ontlast, deels met lucht. Het colon transversum is naar beneden gedrongen door het gezwel en hangt dus in eene bogt naar onderen; er bestaat eene fistuleuse communicatie tusschen de beschrevene abscesholte en het colon op de plaats, waar het c. adscendens zich in het c. transversum ombuigt; de opening is groot genoeg om met gemak den vinger door te laten. Het slijmvlies van den geheelen dikken darm was in hevigen graad dysenterisch ontaard, bedekt met zweren en exsudaatmassa's; de darm bevatte vele half vloeibare excrementen. De overige ingewanden werden wegens tijdsgebrek (cholera-epidemie) niet geopend.

Het beschrevene absces was voor een gedeelte uitgegraven als eene kom van de grootte van een halven china'sappel in de voorvlakte van de regter leverkwab; het was niet bekleed door een eigen vlies, doch de wand bestond uit verhard leverweefsel. Geheel in de diepte van dezelfde leverkwab vond men nog een tweede kolossaal absces (van de grootte van een kinderhoofd) hetwelk zich nergens een weg had gebaand, doch geheel besloten was in de leverzelfstandigheid. Een derde absces van de grootte van een appel was in de linker leverkwab gelegen, terwijl er eindelijk nog twee kleine abscesjes in de regter leverkwab bestonden; geen dezer abscesholten was met een waar vlies bekleed; zij bevatten alle dikken, witten etter. De tusschenliggende leverzelfstandigheid was gezond, de galbuizen en galblaas waren goed permeabel en met gal gevuld.

De overige buikorganen weken weinig of niet van het normale af. Beide de longen waren gezond, behalve de onderkwab der regter long, welke in grijze hepatisatie verkeerde met veelvuldige geheel verweekte, etterige plekken; hare ondervlakte was ligt geadhaereerd aan het diaphragma. Het hart was geheel normaal. De schedel werd niet geopend.

Dit ziektegeval leidt ons, in verband met de twee voorafgaande, weder tot eenige beschouwingen met betrekking tot de pathogenie, diagnostiek en therapie, welke wij ten slotte kortelijk willen mededeelen.

De hevige dysenterie in vereeniging met de veelvuldige abscessen geeft natuurlijk aanleiding om op BUDD's theorie aangaande het ontstaan der leverabscessen terug te komen. Dat de dysenterie in dit geval niet het gevolg is geweest van de openbersting van het

absces in de holte van het colon, is zoo duidelijk, dat de bewijsgronden er voor niet behoeven te worden vermeld. De dysenterie heeft van den beginne af bestaan; het is slechts de vraag, of de abscessen hier, volgens de verklaring van BUDD, hun oorsprong hebben te danken gehad aan etterresorptie door venae meseraicae, dan wel of gelijktijdig met de dysenterie, parenchymateuse leverontsteking is ontstaan, overgaande in ettervorming. Reeds vroeger hebben wij ons onbevoegd verklaard, om deze vraag voor alle gevallen bepaald te beslissen. Wij herhalen hier echter, dat wij niet gelooven, dat dysenterie zoo ligt door het intermédiair van etterresorptie tot abscesvorming leidt, daar het alsdan, bij het veelvuldig voorkomen der eerste ziekte, bevreemding zou wekken, dat leverabscessen zoo bijzonder zeldzaam zijn. In ons tegenwoordige geval meenen wij bepaald te mogen aannemen, dat er niets dergelijks heeft plaats gegrepen, maar dat de ontwikkeling van het leverlijden gelijktijdig is geweest met die der darmaandoening. Hoewel toch de zieke niet juist wist aan te geven, wanneer de diarrhoe, en wanneer de pijn in de leverstreek was aangevangen, zoo weten wij zeker, dat beide op denzelfden dag, dus ongeveer te gelijker tijd ontstonden; buitendien zijn er later volstrekt geene aanvallen van koude rillingen (Schüttelfroste) geweest, hoedanige de vorming van multiple abscessen in parenchymateuse organen (zoogenaamde metastatische abscessen) gemeenlijk begeleiden. Ook plegen deze laatste, wanneer ze in de lever voorkomen, niet gepaard te gaan met adhaesive ontsteking van het peritonaeale omhulsel, welke hier in groote uitgebreidheid had plaats gevonden. Alles doet ons derhalve gelooven, dat ook in dit geval weder BUDD's theorie niet van toepassing is, hoezeer het groote aantal der abscessen en de duidelijke dysenterie met meer schijn van waarheid hier aan zou kunnen doen denken, dan in het 1ste geval. — De overige loop van zaken behoeft geene nadere opheldering; zij biedt geenerlei quaestieuse punten aan.

Zeer duister was weder de diagnose, niet alleen der abscessen, maar zelfs van het leverlijden in het geheel. De hevige pijn in de leverstreek, de groote zwakte en prostratie van den zieke, welke ongeëvenredigd waren aan de dysenterische verschijnselen (vooral toen deze eenigzins in hevigheid verminderden), waren bijna de eenige symptomen, welke aan een ontstekingachtig lijden der lever konden doen denken; er bestond noch merkbare zwelling, noch pijn in den schouder, noch hoesten, noch braken, noch geelzucht. Volgens het ziektebeeld, dat men daarvan pleegt te ontwerpen, hadden wij dus eigenlijk slechts het regt om eene zoogenaamde hepatitis serosa aan te nemen. Bij den twijfel intusschen, of deze ziektevorm werkelijk ooit zuiver voorkomt, en bij het gemis van eenig ander verschijnsel van parenchymateuse ontsteking, bleven wij geheel in het onzekere. Ook werd het bestaan van een der abscessen eerst 14 dagen na het begin der ziekte blijkbaar; desniettegenstaande moeten wij erkennen, dat de ontdekking van dit absces werd gedaan op een tijdstip, toen het, op zich zelf beschouwd, nog volkomen geschikt was, om geopereerd te worden, indien men had willen opereren. De overige abscessen daarentegen werden zelfs niet vermoed, en men meende den ellendigen toestand van den lijder genoegzaam te kunnen verklaren uit het bestaan van één absces en van zware dysenterie. Het was dan ook niet de gedachte aan meerdere abscessen, welke ons weêrhield, het éene erkende te openen, doch alleenlijk de slechte toestand der krachten en de algemeene indruk, welken de lijder op ons maakte.

Hebben wij wél gehandeld, ons daardoor te laten leiden? Bij de beantwoording dier vraag moeten wij geheel afzien van de eerst na den dood gebleken menigvuldigheid der abscessen. Oneerlijk zou het zijn, aldus te redeneren: »na den dood hebben wij de verklaring van den ellendigen toestand gevonden; te regt hebben wij dien dus in rekening gebragt als een contra-indicans, en geene operatie volvoerd; want hij was werkelijk het gevolg van omstandigheden, die in elk geval een gunstigen afloop verhinderden." Wij hebben er bij onze beraadslagingen niet aan gedacht, de zwakte van den lijder op rekening te schuiven van onbekende, complicerende aandoeningen; wij

schreven alles toe aan hetgeen wij wisten dat bestond. En indien wij ons dan met gestrengheid afvragen, of wij goed gehandeld hebben, weten wij naauwelijks, hoe te antwoorden. Velen zullen beweren, dat juist een zeer gezonken toestand der krachten, wanneer men dien aan het absces meent te moeten toeschrijven, zou moeten aansporen,om nog te trachten, het leven door eene operatie te redden, daar de natuurgenezing, juist wegens gemis van krachten, minder kans zal hebben om te gelukken. Misschien hebben zij daarin gelijk. Zeker is het, dat ons geval niet pleit voor de exspectatieve handelwijze van BUDD; tweemalen is het ons nu gebleken, hoe moeijelijk de buikwand zich laat doordringen door etter, en hoe veel gemakkelijker er door zijn uitwijken naar voren secundaire abscesholten ontstaan. Onze ondervinding uit deze twee voorbeelden is verre van bemoedigend, om op den exspectatieven weg voort te gaan, en het is daarom ons voornemen, indien wij wederom een geval in behandeling mogten krijgen, en de omstandigheden het maar eenigzins toelaten, *zoo vroeg mogelijk te opereren*. Onze wijze van opereren zullen wij dan geheel inrigten volgens de regelen, in ons eerste opstel opgegeven. Nimmer zullen wij ons intusschen, uit vrees voor den schijn van inconsequentie, aan onze eigene regelen gebonden houden, overtuigd als wij zijn, dat geene regelen, afgeleid uit bijzondere gevallen, van algemeene toepassing kunnen zijn.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

GEVAL VAN RESECTIO TIBIAE OF OSTEOTOMIE. — Onze lezers herinneren zich de gevallen van MAYER (Weekblad III, p. 133) van osteotomie tegen gebreken van den vorm der beenderen en hoe M. deze als algemeene orthopædische behandeling wilde aanraden. Hoewel tegen de methode als eene algemeene moet geijverd worden, kan de osteotomie in enkele gevallen echter van wezenlijk nut zijn. Dit werd in een geval bewezen, onlangs in de Chirurgische Kliniek van Prof. VAN GOUDOEVER te Utrecht voorgekomen, en in eene dissertatie van den Heer A. VAN EYK (diss. continens casum resectionis tibiae et fibulae, caet.) beschreven. Het betrof een man van 23 jaren, die voor ongeveer twee jaar een slag van éen paard tegen het onderbeen gekregen had, ten gevolge waarvan de tibia allengs krom was geworden, zoodat het onderste gedeelte een hoek van ongeveer 120 gr. met het bovenste maakte; de kromming was voorwaarts en de punt 3 duim boven het voetgewricht. De eigenlijke oorzaak der beenverweeking was niet duidelijk, welligt stond er voorafgegane syphilis mede in verband. Nadat vooraf het herstel der normale rigting (daar de kromming niet geheel onbewegelijk scheen) door drukking vruchteloos beproefd was, nam VAN GOUDOEVER een wigvormig stuk van voren naar achteren uit het vooruitstekende gedeelte der tibia; het stuk had de diepte van ⅔ van het been en was bijna een duim lang. Nadat een kleiner stuk uit het kuitbeen, dat ook gekromd was, evenzoo gezaagd was, kon het been met eenige kracht regt gezet worden, waarbij het achterste gedeelte der tibia, die niet doorgezaagd werd, gebroken werd. Nadat aanvankelijk de opvolgende suppuratie rijkelijk was en de huid voor een gedeelte in gangreen was overgegaan, had verder de genezing der wond geregeld plaats en was deze na drie maanden (9 Mei ll.) volkomen. De lijder kon in de vorige maand met behulp van een stok, het been zeer goed gebruiken; de difformiteit was volkomen opgeheven. Het zal van belang zijn later te vernemen of eene volledige beenige vereeniging tusschen de beeneinden plaats heeft gevonden. T.

RESECTIE VAN DEN NERVUS INFRA-ORBITALIS TER GENEZING VAN TIC DOULOUREUX. — In de sectie voor Therapie (Ges. der Wien. Aerzte) deelde Prof. PATRUBAN (3 Maart 1854) met betrekking tot eene het vorige jaar vertoonde zieke mede, dat deze zich na de bovengenoemde operatie tot heden volkomen wel bevindt. Over 4 door hem zelf geopereerde, en 5 door anderen verrigte operatiën vermeldt hij, dat in vijf gevallen een volledig, in twee een gedeeltelijk resultaat werd verkregen, terwijl twee lijders na een onzeker resultaat aan de uitvoerig medegedeelde methode van operatie werden onderworpen. De spreker leidt hieruit, af dat ten onregte deze geneeswijze tegen deze even hardnekkige als kwellende neurose hier en daar verworpen wordt, en dat zij integendeel in hare resultaten boven allen twijfel verheven is.

Wij herinneren hierbij aan een geval, behandeld door JOBERT DE LAMBALLE (medegedeeld in de Un. Med. 13 April 1854), waarin hij op 20 Januarij, eene insnijding maakte in de mucosa van den mond, daar waar zij zich van de lip naar de bovenkaak omslaat, de zenuw doorsneed aan zijn uitgangspunt uit het canalis infraorbitalis, en op deze twee kleine cauteria actualia in de diepte van de wond aanwendde, met dat gevolg dat op 1 Maart geen aanval van tic meer gevolgd was, maar aan den patient werd opgemerkt: ongevoeligheid van de regter zijde van de bovenlip en van de regter wang; dat het water en andere dranken alleen door de linkerzijde der lip werden gevoeld; dat de regter zijde van de bovenlip iets lager dan de linker,

en met de wang tegen de tanden aan lag; en de patient een gevoel van zwaarte aan de regter zijde van het gelaat voelde.

INVLOED VAN HET KOUDE STORTBAD OP DEN POLS. — Dr. SIEVEKING in Londen nam 's morgens bij het opstaan een koud stortbad, en onderzocht daarbij den invloed op den pols. Hij bevond, dat die daardoor werd verlangzaamd. Bij eene eerste reeks van proeven, gedurende twee maanden, werden vrij sterke ligchaamsbewegingen vóor het nemen van het bad; in eene tweede reeks van proeven werden die bewegingen (bestaande in een 150tal keeren de handen boven het hoofd te brengen en met kracht de ellenbogen naar achter te slaan) ná het bad in het werk gesteld. Bij de eerste reeks van proeven werd het getal polsslagen bij het opstaan 69,50; na de ligchaamsbewegingen 76,95, en na het stortbad op 68,83 verminderd geworden. Bij de tweede reeks proeven werd het getal polsslagen bij het opstaan 67,90, na het bad 61,33, na de ligchaamsoefeningen 65,24 bevonden. De verlangzaming hield steeds eenigen tijds aan. (Arch. VOGEL u. NASSE.)

NIEUW-GRIEKSCH FEBRIFUGUM. — Prof. LANDERER maakt, onder de pharmacologische mededeelingen, opgenomen in BUCHNER'S *Neues Report.*, Bd. III, H. 3, S, 124, het volgende volksmiddel bekend, als zeer werkzaam bevonden zelfs tegen hardnekkige koorts, waarvan men zich in Griekenland dikwijls met goed gevolg heeft bediend, en waardoor die geleerde zelf, na vruchteloos gebruik van chinine, van de koorts bevrijd werd. Een halve eetlepel versch gebrande koffij wordt namelijk met het sap van ééne citroen vermengd en vóór het tijdperk der koortskoude genomen, waarna men door warm houden in zweet tracht te geraken. In de meeste gevallen treedt het tijdperk der koortshitte niet in en het geheele paroxysme is in een half uur voorbij. Sommige personen vinden bij dit middel zelfs baat, door het uitwendig op de polsaderen aan te wenden.

Er zijn er ook, die in Athene hunne toevlugt nemen tot een zoogenaamden koortsdoctor, die zich een zekeren naam met het afnemen der koorts heeft verworven. Dien middel bestaat daarin, dat de zieke dagelijks langs de ruggegraat een strook linnen legt, welke met een zeker deeg, bestaande uit stijfsel, eiwit en poeder van mostaard, bestreken is. Deze strook blijft iederen keer een of twee uren liggen, of zoo lang, totdat men een sterk branden en zweeten waarneemt. Vele personen, zegt LANDERER, welke dit eenvoudig middel gebruiken, zijn werkelijk maanden lang van tusschenpoozende koortsen bevrijd gebleven. (*Tijds. v. w. Ph.*)

VERSLAGEN.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

1°. *Sectie. Vergadering van 6 April* 1854. — Door Dr. LEHMANN wordt een praeparaat van atresie van het rectum ter tafel gebragt, dat genomen was uit het lijk van een kind van het mannelijk geslacht, hetwelk, na slechts weinige uren geleefd te hebben, gestorven was en waarvan de longen voor het grootst gedeelte den toestand van atelectasis vertoonden. Het colon transversum en descendens is sterk verwijd en geheel met meconium opgevuld: het onderste gedeelte van het rectum loopt uit in een blinden zak, die door middel van eene bandvormige streng die 1 centim. lang is met den anus verbonden is: deze laatste is goed gevormd en voert eveneens tot een blind eindigend kanaal, dat ongeveer de lengte van één centim. bezit. Ten opzigte van dit praeparaat zegt Prof. VROLIK, dat men het gebrek aan een terugblijven op een vroegeren trap van ontwikkeling zou kunnen toeschrijven, bijaldien het bewezen ware, dat, gelijk door sommigen beweerd wordt, de anusopening eerst na de voltooijing van het darmkanaal gevormd wordt. Wat de behandeling van zoodanig gebrek gedurende het leven betreft, zoo zijn alle leden het daaromtrent eens, dat eene operatie slechts hoogst zelden gunstige gevolgen heeft. Prof. TILANUS kent slechts één geval, waar de lijder haar 15 jaren overleefd heeft en ten slotte nog aan belemmerde ontlasting der faeces is bezweken. De heer VOLLENHOVEN heeft een kind de operatie 6 maanden zien overleven.

Verder wordt door Dr. LEHMANN een kind met acranie vertoond, dat ter wereld gebragt was door eene gezonde multipara. Het was eene aangezigtsligging geweest en de baring was zeer traag verloopen, waarschijnlijk ten gevolge van de groote hoeveelheid liq. amnii. Het kind heeft weinige oogenblikken geleefd, en is overigens goed ontwikkeld, wegende ruim 8 pd. Het geval behoort niet tot de hoogste graden van acranie daar schedel en hersenen, hoewel gebrekkig gevormd, evenwel niet geheel ontbreken. De oogen zijn sterk uitpuilende, de stand der ooren is zeer laag, nabij de kin, en de huid van het aangezigt gaat in de dura mater over, die de plaats van cranium vervult: daaronder treft men eene bloederige, donkerrood gekleurde, sponsachtige massa aan, die in plaats van hersenelementen, slechts eene bindweefselachtige structuur vertoont. Het ruggemerg is geheel normaal, de gl. thymus bijzonder groot, alleen aan de regterzijde bevindt zich eene gl. suprarenalis.

Nog wordt door denzelfden eene spina bifida met hydrorrhachis vertoond, van een krachtig ontwikkelden knaap, die 6 dagen had geleefd, en waarvan de moeder eene gezonde primipera was. Gelijk gewoonlijk het geval is, treft men ook hier een vrij belangrijken hydrocephalus aan, terwijl verschillende gedeelten van den schedel nog geheel onverbeend zijn. De vierde lendenwervel is gedeeltelijk, de laatste, even als het geheele heiligbeen, volkomen gespleten: in de lendenstreek had eene cyste bestaan, die gebersten was, waarna spoedig de dood ontstaan, die gebersten was, waarna spoedig de dood onder stuiptrekkingen plaats had. Overigens bestonden bij dit kind contractien van onderscheidene spieren, o. a. van de kaakspieren, van de nekspieren, de flexores der dijen; er bestond aan beide zijden een hooge graad van pes varus enz.

Ten slotte vertoont Dr. TILANUS eene testis met cys-

ten waarin huid, vet, haren, kraakbeen en been gevormd waren, en die in N°. 29 van den vorigen Jaarg. van dit Weekblad reeds uitvoerig beschreven is.

Vergadering van 20 April. — Dr. TILANUS geeft de beschrijving van een geval van *vesica fissa*, opgehelderd door praeparaten en teekeningen. Het betrof dezelfde vrouw, van wie dit gebrek reeds in 1791 door BONN was beschreven en die onlangs in het Binnen-Gasthuis alhier was overleden. Spr. zal eene uitvoerige beschrijving van dit geval later bekend maken.

Prof. SURINGAR toont de hersenen van een 63jarigen man, die slechts 24 uren, nadat hij in het Gasthuis gebragt was, geleefd had. Nadat hij vroeger eene goede gezondheid genoten had, zoude hij vóór weinige jaren eene beroerte gehad hebben, na welke hij geheel ongeschikt voor zijn werk was gebleven. Twee dagen vóórdat hij in het Gasthuis kwam, was hij plotseling bewusteloos nedergevallen: het bewustzijn keerde ook niet weder terug en hij overleed met de gewone verschijnselen van apoplexia cerebri en aan de regterzijde verlamd. Bij de lijkopening vond men de art. basilaris tot den omvang eener pink uitgezet en gevuld met een vrij vast bloedstremsel, in welks midden nog een naauw, met eenig vloeibaar bloed gevuld kanaal overgebleven was: de wanden van de slagader zijn verdund, doch niet atheromateus, evenmin als de overige art. van het lijk, die men heeft onderzocht. Ook in het hart werd geene afwijking aangetroffen. Deze arteriëctase heeft op de pons Varolii en op het verlengde merg eene vrij diepe groeve te weeg gebragt. De hersenzelfstandigheid is overigens met veel serum doortrokken en tamelijk bloedrijk. In den middelsten lobus van het linkerhalfrond ziet men in de witte stof eene donkerder gekleurde plek, waarvan de consistentie niet veranderd is, en die welligt als een overblijfsel der eerste apoplexie moet worden beschouwd, overigens werd in het lijk niets dat der vermelding waardig is aangetroffen.

Het was moeijelijk de bij de autopsie gevondene veranderingen met de bij het leven waargenomene verschijnselen in overeenstemming te brengen. Voor het blijven steken van eene op eene andere plaats van het vaatstelsel gevormde vezelstofprop in de art. basilaris, waaraan men hier ligt zoude denken, waren toch geene voldoende bewijzen voorhanden.

Dr. LEHMANN brengt nog de longen van een achtmaandsch kind ter tafel, dat terstond na de geboorte was gestorven. In de buikholte was eenig helder, geelachtig exsudaat aangetroffen en de lever had een buitengewonen omvang vertoond. De longen zijn zeer groot, bleek van kleur en bevatten geen lucht. Op hare geheele oppervlakte, doch vooral in de nabijheid van het diaphragma ziet men witte plekken, die tot in het longweefsel doordringen en met eene verdikte pleura bedekt zijn. Mikroskopisch bestaan zij uit korrelcellen, vetkorrels en structuurlooze, schotsvormige ligchamen, waarschijnlijk uit fibrine bestaande, waarmede het longweefsel is opgevuld. De beide toppen der longen zijn door onregelmatige likteekenachtige plekken ingetrokken.

Vergadering van 4 Mei. — Prof. SURINGAR verhaalt de ziektegeschiedenis van een 64jarigen man, die op den 14den dag zijner ziekte, onder de verschijnselen van pneumonia dextra in het Binnen-Gasthuis was overleden. Behalve hepatisatie van de regter-bovenkwab, bestaat aan dezelfde zijde een oud geëncysteerd pleuritisch exsudaat tusschen de onderkwab der long en het diaphragma. De wanden van den zak zijn eenige lijnen dik, even als ook het gedeelte der pleura, dat tot zijne vorming bijdraagt: zij zijn op hunne inwendige oppervlakte met uitgebreide, gele vezelstofstremsels bedekt en omgeven eene hoeveelheid dunne etter, die 64 oncen bedraagt. De middelste en onderste kwab van de regter long zijn zamengedrukt en gecarnificeerd. Het geheele slagaderlijk stelsel vertoont uitgebreide atheromateuse ontaarding en de valvula mitralis bevat eenige kalkachtige massas van verschillende grootte.

Dr. LEHMANN heeft eene voor de tweede maal zwangere vrouw op de kraamzaal opgenomen, die onder dwalende rheumatische pijnen en koortsverschijnselen in de 8ste maand een kind ter wereld bragt, dat nog geen uur bleef leven. De sterk uitgezette buikholte bevatte eene groote hoeveelheid heldergeel vocht. Behalve de lever was ook de milt tot eene lengte van 7½ centim. vergroot: zij was met witte plekken van verschillenden omvang bedekt en op de doorsnede donkerrood van kleur, terwijl de consistentie vrij vast was. De nieren waren gezond, doch in de urine, welke zich in de blaas bevond, ontdekte men eiwit. De ventriculi laterales der hersenen waren door veel serum uitgezet. De moeder was gedurende hare zwangerschap vroeger gezond geweest, en had ook niet aan f. intermittens geleden.

Eindelijk vertoont Dr. HOYACK den onlangs door hem ontvangen oogspiegel van ULRICH, die de meeste overeenkomst heeft met dien van RUETE. Men vindt de beschrijving daarvan in het *Zeitschr. f. rat. Med.* Bd. IV. Heft 2.

BOEKAANKONDIGING.

H. VAN WIJNGAARDEN. *Dissertatio de perspicillis stenopaeis ad visum, obfuscata cornea turbatum, emendandum accommodatis.* Traj. ad Rhen. 1854.

De Heer VAN WIJNGAARDEN heeft tot onderwerp zijner dissertatie gekozen de aanwending van eene nieuwe soort van brillen, ter verbetering van het gezigtsvermogen bij vlekken op de cornea, door zijnen leermeester DONDERS bedacht en aanbevolen. Hij behandelt daarin achtereenvolgens de wijze, waarop hoornvlies-vlekken het zien belemmeren, en de manier om ter verbetering van het zien het diffuse licht af te snijden en geeft ten slotte eenige gevallen, waarbij de nieuwe brillen hare diensten deden.

De zaak is deze: vlekken, die de cornea voor een gedeelte ondoorschijnend maken, veroorzaken niet alleen

dat de hoeveelheid lichtstralen, die van een verlicht voorwerp op de retina vallen, vermindert, maar ook maken zij het beeld minder scherp, onduidelijker, omdat door de vlek het licht diffuus wordt.

Het beeld dat door de lichtstralen, welke op het heldere gedeelte der cornea vallen, wordt gevormd, wordt, door het diffuse licht bedekt, minder scherp. Kan men nu op de retina alleen die lichtstralen, welke door het heldere gedeelte van het hoornvlies gaan, opvangen of het diffuse licht afsluiten, dan wordt het retinabeeld wel minder sterk doch duidelijker. DONDERS liet daartoe brillen vervaardigen, waardoor alleen het licht door een klein gaatje kon vallen op zoodanig gedeelte van de cornea als men wenschte, hij noemt ze stenopaea, van στενός, naauw en ὀπή, gat of venster. Personen, die met het bloote oog slechts onduidelijke beelden van drukwerk konden verkrijgen, waren in staat, om door zoodanig gaatje ziende, kleine letters duidelijk te zien.

Ref. had het genoegen reeds bij eenige lijders met zoodanige verduisteringen van de cornea het nut dezer brillen te ondervinden; bij gebruikte voorloopig verniste stofbrillen van metaalgaas, waarvan het glas door een doorboord plaatje van schildpad vervangen was. Dat de theorie waar is, kan men zeer gemakkelijk proefondervindelijk nagaan, door een convexglas voor een gedeelte, de helft bijv. met een halfdoorschijnend lijmerig vocht te bedekken. Het beeld, dat door dit glas van een verwijderd voorwerp gegeven wordt, is onduidelijk; het wordt scherp en duidelijk, wanneer door een zwart papier al het licht, dat door het bedekte gedeelte ging, wordt afgesloten. T.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PRUISSEN. — In het dorpje Endenich in de nabijheid van Bonn woont een mechanicus met name BAUNSCHEIDT, dien het niet zeer wel in de wereld ging. Bij dezen ongelukkigen toestand kreeg B. nog op een zekeren dag hevigen pijn in zijne hand. Maar, „waar de nood het hoogst is, is de hulp het meest nabij," en ziet daar komt eene mug en steekt hem in zijne pijnlijke hand en de smart is geweken. Dit maakte onzen diepzinnigen mechanikus oplettend en weldra had hij uitgevonden, wat nog nimmer eenig geneeskundige had bedacht, een universaalmiddel nl. tegen allerlei kwalen, jicht en rheumatisme in de eerste plaats. Dit middel moest een surrogaat voor de muggesteek worden, en bestaat in eenige zamengebonden naalden. die door eene zekere mechaniek in de huid worden gestoken. Maar de mug steekt niet alleen, zij stort ook in de huid een zeker vocht uit, hetwelk BAUNSCHEIDT kunstmatig trachtte na te bootsen door eene zekere olie, wier zamenstelling hij getrouw geheim houdt. Deze olie, op de plaats gebragt, waar men het instrument wil appliceren, brengt bij gezonden geen toeval teweeg, maar bij zieken een gierst-achtig uitslag. Het instrument zelve werd met den grootschen naam van »levenswekker" begiftigd en de theorie van zijne werking in een werkje beschreven, dat den titel voert: „Der Baunscheiditismus oder die Baunscheidtische Heilmethode im Gebiete der Gicht, des Rheumatismus, u. s. w. mittels des für dieselbe construirten Instrumentes genannt der Lebenswecker, Bonn 1853 Zweite stark vermehrte Auflage." In dit werkje verklaart de uitvinder de wonderdadige werking op de volgende wijze: »Het is een bekend feit, dat de gezondheid van den mensch even zoo zeer van eene aanhoudende en over het geheele ligchaam plaats hebbende uitwaseming, áls ook overigens van eene verstandige leefwijze afhankelijk is. Hetzij nu, dat deze uitwaseming door poriën wordt teweeg gebragt of het zij dat, volgens anderen, hetgeen ook mogelijk is, de uitwasemende stof wegens hare bijzondere fijnheid zweetgaten noodig heeft, de hoofdzaak is: er moet regelmatig uitgewasemd worden, wil men gezond blijven; wordt dit verhinderd, dan verzamelt zich de fijne stof onder de huid, er wordt eene *ambulante* ziektestof gevormd, die niet alleen de zenuwen en spieren in spanning brengt, maar de eersten voor altijd verlamt, de laatsten voor immer vernietigt." Nu moeten de naalden kunstmatig »poriën in de huid maken, opdat der ziektestof een natuurlijke weg geopend wordt en zij naar buiten gejaagd wordt. Bij zijne »Erfahrungen und Beobachtungen" verhaalt de schrijver »dat de ziektestof dikwijls gedurende de kunstbewerking met de naalden al terstond met een zeer duidelijk waarneembaar geruisch schijnt te willen ontwijken; het kunnen ook gassen zijn, die uit het bloed door de naaldsteeken naar buiten willen gaan." Het instrument wordt aangeprezen tegen stijfheid der geledingen, tegen catalepsie, kaalhoofdigheid, herpes (die kan echter door den uitvinder alléen tegen vergoeding van éene thaler genezen worden), voorts zenuwkoortsen, hersenontsteking enz. — De ziektegevallen, eene schoone bloemlezing van 230 gevallen uit 15000 genezingen, zijn zeer kort maar interessant! Bijv. »bij een man met Lupus werd de levenswekker van Mei 1852 tot Julij 1853 in tusschenpoozingen van 10 dagen aangewend. De Lupus genas zonder eenig spoor van likteeken, ja de bakkebaard staat in den volsten bloei!!!"

Het schandelijkste bij dit alles is nog, dat er zelfs medici waren, onder anderen WUTZER in Bonn, die deze kwakzalverijen aanmoedigen.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Als vervolg op hetgeen wij in N°. 18 van dit blad mededeelden betrekkelijk de veroordeeling van den Heelmeester VAN DURA te Dordrecht, wegens het onbevoegd uitoefenen der inwendige geneeskunst, berigten wij, dat door het Prov. Geregtshof in Zuid-Holland, 17 Junij, de voorgestelde exceptie van niet-ontvankelijkheid is verworpen, en het vonnis van den kantonregter te Dordrecht, 8 Dec. 1853 tegen hem gewezen, is bevestigd (Weekbl. v. het Regt 3 Julij).

Het hof heeft in zijne overwegingen aangenomen, dat

het proces-verbaal van eene Geneesk. Commissie, voor vervolgingen van zoodanige overtredingen niet wordt vereischt, maar ook door andere ambtenaren, zoo als in casu door den Burgemeester te Zwijndrecht kan worden opgemaakt, en bovendien het openbaar Ministerie krachtens eigene bevoegdheid die overtredingen kan vervolgen; het heeft verder het feit (dat VAN DURA, in een geval van Cholera asiatica, ter geneeskundige behandeling gehaald, inwendige geneesmiddelen heeft voorgeschreven, die aan den lijder zijn toegediend, nadat ze ten zijnen huize waren afgehaald) als wettige overtuiging bewezen, en op het oordeel der deskundigen (in de zaak gehoord) de Cholera asiatica, als tot de inwendige ziekten behoorende, aangenomen en dus den appellant als schuldig erkend, van eenen anderen tak der geneeskunst te hebben uitgeoefend, dan waartoe hij bevoegd was.

Ten opzigte van hetgeen verstaan moet worden door uitoefening van inwendige geneeskunst, in art. 8 der Wet van 12 Maart 1818, overwoog het Hof, dat daaronder behoort te worden verstaan het behandelen van inwendige ziekten en niet enkel het toedienen van inwendige geneesmiddelen, dat zulks niet onduidelijk blijkt bij de onderlinge vergelijking der Arts. 8, 7 en 9, en wel voornamelijk uit Art. 7, waarbij aan Plattelands-Heelmeesters, de bevoegdheid wordt ontzegd tot de behandeling van inwendige ziekten, welke woorden, indien door *uitoefening der inwendige geneeskunst*, in art. 8, moest worden verstaan het voorschrijven van *inwendige geneesmiddelen*, hadden moeten luiden, om *bij dispensatie van het volgende artikel, inwendige geneesmiddelen voor te schrijven*, en dat deze opvatting nog wordt versterkt door eene vergelijking van den officiëlen Franschen tekst der wet, waar er in Art. 7 voor *inwendige ziekten te behandelen*, en in Art. 8 voor *uitoefening der inwendige geneeskunst*, beide gelijkelijk wordt gelezen *exercer la médecine interne*, zoodat die, in onze taal verschillende, uitdrukkingen door den wetgever als synoniem zijn beschouwd.

Alhoewel nu, wanneer het boven aangenomen feit eerst dan overtreding daarstelt, wanneer de inwendige geneesmiddelen voor inwendige ziekten zijn voorgeschreven, in casu de veroordeeling vroeger onvoldoende was gemotiveerd, omdat niet was onderzocht of de geneesmiddelen voor eene inwendige ziekte waren toegediend, is evenwel in appel, na door het hof gehouden onderzoek, volkomen gebleken, dat de beklaagde schuldig was aan de daad, waaraan hij is schuldig verklaard, en dus teregt tot de straf verwezen, en bij het veroordeelend vonnis niet is bezwaard.

— De Cholera blijft niet alleen in het Noorden van Frankrijk, maar heeft zich in de laatste dagen vooral in het Zuiden, als te Aix en Provence, Marseille, Arles enz. vertoond. Te Parijs was het aantal van 30 Junij tot 5 Julij in de hospitalen voorgekomen 244, terwijl 137 aldaar overleden zijn, de vorige opgave was 296 gevallen en 182 overleden.

In Engeland bepaalt zij zich tot enkele steden in Ierland en Schotland, te Londen kwamen in de laatste weken slechts enkele gevallen voor.

— Door de Geneeskundige Faculteit aan de Hoogeschool te Groningen is met de gouden medaille bekroond een antwoord op de uitgeschreven prijsvraag over de verrigtingen der milt. De schrijver is gebleken te zijn de Heer A. SASSE, Med. Candidaat te Amsterdam. Van de drie overige antwoorden is een met de spreuk »*felix qui rerum potuit cognoscere causas*" het accessit, een met de spreuk »*nescio quo fine ducta vetustas*" eene eervolle vermelding waardig gekeurd. Als schrijver van het stuk met accessit bekroond heeft zich later bekend gemaakt de Heer STINSTRA, Med. Cand. te Groningen. Volgens de Gron. C. zoude het bekroond zijn, ware dat van den Heer SASSE niet ingezonden.

— 7 Julij werd aan de Hoogeschool te Utrecht bevorderd tot Med. Dr. de Heer W. BAARSLAG JR., van Amsterdam, op eene dissertatie *Cont. duas historias morbi, in Nosoc. Amstelod. suburbano observatas.*

— Den 11den Julij is overleden de Heer C. A. KLOSS, Med. Doctor te Zutphen in den ouderdom van 84 jaren.

BIBLIOGRAPHIE.

H. F. Kilian: Schilderungen neuer Beckenformen u. ihres Verhaltens im Leben. Manheim, 1854, Bassermann, 3¾ thl.

E. Gurlt: Ueber einige durch Erkrankung der Gelenkverbindungen verursachte Misstaltungen des menschlichen Beckens. Berlin. 1854, G. Reimer, 5¼ thl.

E. C. J. von Siebold: Lehrbuch der Geburtshülfe. Zweite vermehrte and verbesserte Auflage Braunschweig 1854, Vieweg. 2⅔ thl.

J. Kuhn: Les eaux laxatwes der Niederbronn. Paris 1854, V, Masson, 4 fr.

F. A. Durand: Nouvelle théorie physique, ou études analytiques et synthetiques sur la physique et sur les actions physiques fondamentales. Paris, 1854, J. B. Baillière.

P. Diday: Traité de la Syphilis des nouveau nés et des enfants à la mamelle. Paris, 1854, V. Masson, 7 fr.

P. Flourens: Histoire de la découverte de la circulation du sang. Paris, 1854, J. B. Bailliere. fr. 2.00.

W. C. Hood: Suggestions for the future Provisions of Criminal Lunatics. London, 1854, Churchill. 5 s. 6 d.

J. Simon: Reports relating to the sanitary condition of the City of London. London, 1854, Parker. 8 s. 6 d.

Patterson: Four Pamphlets on Cancer, Lupus, Ulcers etc, London, 1854, Guillaume. 4 d.

J. Honeywood: Consumption and its curative Means. London, 1854, Mann, 1 s.

G. H. Bell: A short Exposition of the circulation and Nervous System. Edinburgh and London, 1854. Churchill.

A. Smee: The Eye, in Health and Disease, 2d. Ed. London, 1854, Longman. 5 s.

T. S. Wells: Medical Observations on Gout and its Complications. London, 1854, Churchill. 5 s.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 22 JULIJ 1854. 29.

KLINIEK.

BINNENGASTHUIS TE AMSTERDAM.

VERZWERING MET DOORBORING VAN HET COLON EN FISTULEUSE GEMEENSCHAP TUSSCHEN COLON EN BLAAS (FISTULA COLICO-VESICALIS).

DOOR

Prof. J. VAN GEUNS.

Den 7den Februarij 1854 werd in het Binnengasthuis te Amsterdam op mijne ziekenafdeeling opgenomen WILHELMINA V. R. oud 33 jaren, eene vrouw van tengere en fijne ligchaamsbouw. Hoezeer niet aanmerkelijk vermagerd, vertoonden toch hare fijne gelaatstrekken het beeld van diepzittend en belangrijk lijden. Zij had, zoo als wij al spoedig vernamen, vroeger zoowel hier ter stede als in verschillende onzer zeeplaatsen een onzedelijk leven geleid. Slechts eenmaal zoude zij zwanger geweest zijn, welke zwangerschap door een miskraam getermineerd werd. Van verschijnselen van syphilis waren, behalve hetgeen wij straks nader aangaande de zweren aan den regter schenkel zullen vermelden, geene likteekens of andere sporen te ontdekken; zelfs vertoonde de zeer blanke huid, hoewel verminderd in turgor, geene verschijnselen van cachexie; voor het overige bestond er eene vrij sterke fluor albus nu en dan gepaard met dysurie, waaraan zij zeide voortdurend te lijden. Het was wijders moeijelijk zich met juistheid te vergewissen, sedert wanneer haar tegenwoordig lijden dagteekende, daar zij bij verschillende gelegenheden telkens op verschillende wijze onze vragen omtrent dit punt beantwoordde, nu eens zeide, dat zij na een aanval der cholera, welke zij in 1849 had doorgestaan, nooit weder haren vroegeren gezondheidstoestand teruggekregen had, een andermaal weder verzekerde tot voor weinige weken volkomen gezond geweest te zijn. Haar man deelde ons later mede, dat, toen hij in April van het verleden jaar naar zee ging, zij zich in voldoenden welstand bevond, en dat hij hare tegenwoordige ziekte toeschreef aan eene hevige schrik in het begin van Januarij aan haar toegebragt door het onjuiste berigt, dat het schip, waarop hij voer, vergaan zoude zijn; ook andere harer betrekkingen verzekerden, dat zij tot in December nooit eenige klachten geuit had. Na de doorgestane cholera had zij slechts ongeregelde stoelgang als eenige naziekte daaruit overgehouden, zoodat zij nu eens neiging tot diarrhoe had, dan weder aan stoelverstopping leed. In het verloop van Januarij was zij begonnen te klagen over hevige, stekende pijnen in den buik gepaard met een gevoel van onlust en afgematheid, alsmede over schietende pijnen door de leden. In de laatste dagen was hierbij gekomen hevige diarrhoe, met toenemende onrust en angst. Aangaande de geaardheid der bij de diarrhoe ontlaste stoffen konden wij niets bepaalds te weten komen.

Bij het opnemen der patient in het gasthuis trok de bleeke, anaemische kleur van het gelaat, de fletsche blik en afgematte uitdrukking al aanstonds onze aandacht. De voornaamste klagt was diarrhoe en buikpijn, welke laatste bij drukking op de buik toenam. De pols was snel en frequent, de harttoonen normaal, maar tot ver aan de regterzijde te hooren. In de venae jugulares verneemt men sterk blazend geluid (nonnengeruisch). De huid is eer koel dan heet, af en toe met klam zweet bedekt. Aan den regter schenkel bevinden zich eenige kleine zweren met scherp afgesneden randen en vuilen bodem. Zij verhaalt hieraan reeds se-

dert jaren geleden te hebben, en meermalen daarvoor onder behandeling geweest te zijn. Nevens de ulcera onderscheidt men dan ook eenige donkerbruine likteekens.

De geaardheid der urine kan aanvankelijk niet onderzocht worden, omdat zij steeds tegelijk met de faeces ontlast wordt.

De neêrgedruktheid van gemoed is zeer groot en gaat gepaard met onverschilligheid voor de omgeving en een gevoel van onwaardigheid en verworpenheid. Zij delireert niet, maar is echter meer dan gewoonlijk verward en onduidelijk in hare antwoorden.

Zoo zeer de diagnosis van ulcera intestinorum gemakkelijk konde gesteld worden, even moeijelijk was het reeds terstond over de uitgebreidheid, zetel en aard der ingewandszweren eene gevestigde meening te hebben. De behandeling bepaalde zich tot de toediening van eene solutio saleb met 12 droppels laudanum.

Gedurende eenige dagen bleef de toestand ongeveer dezelfde, de diarrhoe was nu eens meer dan weder minder, terwijl ook de overige verschijnselen afwisselend in hevigheid verschilden.

Den 11den Februarij ontdekten wij eene bijzonderheid die over den geheelen toestand der lijderes meer licht verspreidde. Zij vermelde namelijk, dat niet alleen faeces en urine gelijktijdig geloosd werden, maar ook, dat zij vermeende, dat de faeces de weg door de vagina namen. Terstond rees het vermoeden eener fistula, doch de exploratie der vagina leverde daarvoor geen meerderen grond. De wand der vagina was overal glad en nergens waren eenige sporen van doorboring te ontdekken. Hoewel nu daarmede het bestaan eener fistuleuse gemeenschap tusschen de blaas en den endeldarm niet onvoorwaardelijk in strijd was, zoo was toch het besluit tot het bestaan van zoodanige perforatie nog altijd zeer gewaagd, dewijl de plaatsing van den uterus tusschen deze organen eene fistuleuse gemeenschap van beiden minder waarschijnlijk maakte. Uit het verder onderzoek was onsechter met voldoende zekerheid gebleken, dat de ulcera allerwaarschijnlijkst in het onderste gedeelte der dikke darmen voorkwamen; wijders dat er Brightsche nierontaarding bestond, al werden ook alle mogelijke hydropische verschijnselen gemist.

Tot den 28sten bleef alles ongeveer hetzelfde, de diarrhoea verschilde van vier tot tien malen daags. Zij was bestendig purulent, zeer dun en sterk stinkende. De patient volharde in hare verklaring, dat de ontlasting te gelijk met de urine afging, waardoor meer en meer het vermoeden van eene fistula recto-vesicalis bevestigd werd.

Den 14den werd de diarrhoe bloedig, waarop een adstringeerend clysma werd aangewend. De bloedige ontlasting hield op, daarbij werden de depositiones alvinae minder frequent, zoodat zij tot vier keeren daags zich bepaalden. Intusschen vermeerderden in gelijke verhouding de klagten over pijn, en vertoonde zich eene gelijkmatige opzetting der buik, die tot hiertoe meer zamengevallen als tegen de wervelkolom teruggetrokken geweest was. De genoemde clysmata werden nu gestaakt.

De algemeene toestand leverde niet vele veranderingen op. De patient gebruikte nu schier geen voedsel meer. Wij vergewisten ons door de ontlasting der urine met den catheter, dat zij bestendig albumen bleef bevatten. De ulcera van het been begonnen onder de aanwending van aqua phagedaenica meerdere neiging tot genezing te toonen.

Den 20sten merkte men eensklaps eene aanmerkelijke verslimmering der verschijnselen op. Onder gedurig braken, hetgeen toen eerst zich begon te vertoonen, zag men de patient meer en meer verzwakken en in krachten afnemen. De uitdrukking van het gelaat werd zoo mogelijk nog angstiger, de gedrukte gemoedsgesteldheid steeg tot een wezenlijk taedium vitae, waarbij zij zich voor haren man en andere betrekkingen ten eenenmale onverschillig toonde. Zij sliep in het geheel niet, en lag voortdurend als in een stil delire waaruit zij door toespraak terstond konde gewekt worden.

De tong was vliezig en droog even als de tanden. De uitgebraakte stof bestond uit niets anders dan uit het julapium hetgeen zij in rijkelijke hoeveelheid bij de hevige dorst gebruikte. De diarrhoe klom tot twaalf malen daags. Een clysma ex amylo met 12 druppels Laudanum bragt hierin eenige vermindering te weeg; maar de aan-

wending van dit middel vermoeide haar in die mate, dat ik besloot het clysma achterwege te laten.

De ademhaling was een weinig kort, snel en frequent, doch klaagde de patient niet over benaauwdheid. Een staaf met zoutzuur voor de mond gehouden gaf geene witte dampen. De frequentie van den pols was geklommen tot 150 slagen.

Den 22sten was de diarrhoe tot 20 keeren in het etmaal geklommen: het was dus noodig zoowel om de uitputting als om de groote vermoeijenis en gedurige kwelling, hierin te voorzien, weshalve een linctus e cera alba met een half once syrupus pap. albi werd voorgeschreven. De ontlasting werd hierdoor niets verminderd, doch daarentegen hield de braking geheel op.

Den 24sten stond het gebruik van den linctus haar zoo tegen, dat zij weigerde in te nemen. Terstond keerde de braking weder.

Onder klimmende verschijnselen van diarrhoe, braking en prostratie, waarbij zich nog oedema pulmonum voegde, bezweek zij den 28sten Februarij na een lange en hevige agonie.

Lijkopening, 16 *uren na den dood*. Het lijk is wel is waar vermagerd, intusschen blijft er nog altijd eene dunne laag onderhuidsvetweefsel. De spieren zijn bleek en slap.

De schedelbeenderen zijn dik met reeds vergroeide naden. De aderlijke boezems bijna geheel bloedledig. Dura mater vast en dik; onder de arachnoïdea bevindt zich eene geringe hoeveelheid serum. De pia mater vertoont enkele plekken troebel exsudaat. De hersenzelfstandigheid vast, glinsterend wit, met vele helderroode bloedstippen, vooral in de corticale zelfstandigheid. De ventriculi klein en met serum gevuld. De hersenzelfstandigheid is niet oedemateus.

De longen en het hart leverden niets opmerkingswaardigs op, behalve een hooge graad van oedema pulmonum. In het hart werd dun, niet bijzonder donker gekleurd bloed met kleine fibrine-coagula gevonden.

Het omentum is met de visceraalplaat van het peritonaeum geadhereerd, de bolle vlakte van den lever met het diaphragma vergroeid. De lever is cirrhotisch en teveus muskaatachtig op de doorsnede. De capsula Glissonii kan niet glad afgetrokken worden. De milt is vast, glinsterend rood als gerookt vleesch. De beide nieren zijn in het laatste tijdperk der Brightsche degeneratie, klein, korrelig en vast. De capsula laat niet los: de pyramiden zijn door de geele en vaste corticale zelfstandigheid verdrongen. In de buikholte geen uitgezweete stof, het weivlies glad, de kronkels van de dunne darmen vrij van adhaesiën. In het kleine bekken zijn het onderste gedeelte der dikke darmen, de blaas en voor een deel de uterus en het linker ovarium door sterk georganiseerde adhaesiën vast met elkander vergroeid en zamengepakt, zoo zelfs, dat het linker ovarium eerst door zorgvuldige ontleding losgepeld kan worden, waardoor het echter niet gelukt dit orgaan geheel vrij te maken.

In de maag vindt men twee ronde zweren met scherp afgesneden randen geplaatst in de groote bogt. De zweren hebben den wand niet doorboord.

De wanden van de dunne darmen zijn bij uitstek dun, en vertoonen nergens eenige sporen van verzwering. Het duodenum is geel gekleurd, het ileum bleek, de valvulae conniventes sterk atrophisch. Aan de valvula ileo-coecalis ziet men geene ulcera noch cicatrices; het vlies is geheel gaaf en glad. De zak van het coecum zoowel als het colon adscendens in zijne geheele lengte aanmerkelijk uitgezet. Het colon transversum en descendens daarentegen zijn in belangrijken graad vernaauwd, hier en daar met kleine onregelmatig ronde, wankleurige, weggevreten zweren.

In het onderste gedeelte van het colon descendens ter plaatse der flexura sigmoïdea bevindt zich een ulcus, hetgeen met een scherp afgesneden sineusen rand het ziekelijk ontaarde gedeelte der slijmvliesbekleeding scheidt; van hier af namelijk is de wand in hooge mate verdikt door vast, grijs gekleurd exsudaat-weefsel tusschen wei en slijmvlies, gelijk zulks rondom fistuleuse gangen gewoonlijk voorkomt. Ten einde den geheelen toestand zoo duidelijk mogelijk te doen kennen, willen wij in de eerste plaats de oppervlakte van het slijmvlies vervolgen, hetwelk van de genoemde grens af

aan tot op weinige duimen afstands van den anus zich als een onafgebroken zweervlakte voordoet, waarin brides en kleine, blinde openingen van ronden vorm in grooten getale gevonden worden, welke de overigens effen oppervlakte eenigzins ruw maken. Door de sterke zamenpakking der ontaarde en vergroeide deelen heeft de darm, ter plaatse waar hij tegen het corpus uteri aanlegt, een zóo scherpe bogt aangenomen, dat er als het ware eene lis gevormd wordt; de darmbuis is in dit omgebogen gedeelte zeer vernaauwd, zoodat de ruimte slechts eene dikke pennenschacht doorlaat. Op de hoogte van deze strictuur is de darm op twee plaatsen doorboord; de beide plaatsen van doorboring staan met den nu te beschrijven fistuleusen gang in gemeenschap; hij vormt namelijk buiten de darmbuis een kanaal, waarvan de wand voor een gedeelte door het ligchaam van den uterus, voor het andere gedeelte door den darmwand met zijn weivliesbebekleedsel gevormd wordt. De inmondingen der bovenste openingen van het darmkanaal in den fistel vertoonden zich trechtervormig.

Na deze beschrijving van den fistel vestigen wij thans de aandacht op den toestand der mucosa van den darm. De oppervlakte is met sterke plooijen als zamengeregen, die concentrisch naar de openingen toeloopen. De tweede plaats der doorboring vindt men onmiddelijk onder de plaats der ombuiging, zij vertoont eene circulaire opening ter doormeting van één Nederl. duim, waardoor de gemeenschap ontstaat tusschen den fistel en het rectum. Op eenen afstand van ruim één centimeter beneden deze opening vindt men de perforatie, waardoor de gemeenschap van darm en blaas ontstaat. Zij heeft eene trechtervormige gedaante en heeft de doormeting van eene dunne pennenschacht; de blaaswand en de darm zijn hier tegen elkander aangelegen, zoodat de bedoelde opening naar de eene zijde in de darmbuis, naar de andere zijde in de blaas voert. Het darmkanaal verder vervolgende, ziet men dat het ulcus op eenige duimen afstands van den anus even als in het bovenste gedeelte door een sinueusen ulcerativen rand gevormd is, voorbij welke plaats het slijmvlies weder gezond is. Men kan duidelijk zien, dat van de flexura sigmoïdea af tot op eenige duimen afstands van den anus de inwendige oppervlakte van de darmbuis een enkele groote zweer ontdekt wordt, welke door het ineenloopen of zamensmelten der ulcera gevormd is. Ter halver wege in de lis der strictuur aan haar convexe gedeelte bevinden zich eenige platte excrescentiae met breede bases beginnende, welke bases onderling ineensmelten: de bedoelde woekering vertoont de gedaante van langwerpige vlekken ter lengte van ongeveer één halven centimeter, en kunnen het naast met gesteelde condylomata vergeleken worden. Beneden den rand, die aan de zijde van het rectum het ulcus begrenst, vindt men het slijmvlies niet alleen vrij van zweren en ulceraties, maar is het zelfs niet verdikt of op eenigerlei wijze merkbaar ontaard.

De blaas vertoont behalve de doorboring in den bodem niets abnormaals, de wand is niet verdikt, het slijmvlies is leikleurig. De opening der ureteres en de blaasmond zijn normaal.

De uterus is groot, vast; de portio vaginalis groot van omtrek, met circulaire opening. Het ostium internum met eene bride geheel gesloten; in de holte van den uterus hier en daar dunne, vliezige brides. De scheede is glad, weinig geplooid en vertoont geene zweren. In de nabijheid van het regter ovarium, waarschijnlijk in of onmiddelijk nabij den tubus, treft men eene kyste aan ter grootte eener graauwe erwt waarin eene krijtwitte, weeke massa gevonden wordt, die bij mikroskopisch onderzoek eene groote hoeveelheid donkere korrels (bij toevoeging van zuur verdwijnen ze niet, en wordt geen gas ontwikkeld), epitheliumcellen en ronde cellen met korrels en kernen vertoont. De ovaria zijn slap, niet ontaard. —

(*Wordt vervolgd.*)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

DE WERKING VAN EENIGE GENEESMIDDELEN TER VERVANGING DER KINA heeft F. JACQUOT in de militaire hospitalen te Rome onderzocht en de slotsom van dat onderzoek in de *Archiv. gener. de Médec. Juin* 1854 medegedeeld. In de eerste plaats doet hij ons zijn oordeel over het arsenicum kennen; 282 waarnemingen liggen daaraan ten grondslag; namelijk bij dezelfde personen werden 72 waarnemingen gedaan met arsenicum en 58 met sulphas chinini als febrifugum. Bij personen, die geen arsenicum nog gebruikt hadden werden 152 waarnemingen gemaakt van koorts, die behandeld was met sulph. chin. De uitvoerige mededeeling der afzonderlijke gevallen en hunne bijeenvoeging in gelijksoortige groepen geschiedde elders.

Hij vangt aan met eene uiteenzetting, hoe men ter vergelijking van arsenicum en sulph. chin. als koortswerende middelen niet enkel in onze meer noordelijke streken, maar ook in heeter gewesten, waar de moeraskoortsen endemisch en epidemisch zijn, proeven moet nemen. Hij merkt aan dat men, om juist te kunnen oordeelen, eigenlijk alleen aan die gevallen, welke aan s. chin. weerstand boden, het arsenicum moest toetsen, daar het toch niet ontbreekt aan koortsen, die ook zonder arsenicum zouden genezen zijn, en die men dus ten onregte brengt tot de reeks van door arsenicum verkregen genezingen. Vandaar voor een deel de tegenspraak tusschen verschillende waarnemers, van welke eenige hoog met het middel loopen, andere het bijna geheel verwerpen. Intusschen door tegenover eene reeks van gevallen, waarin arsenicum werd aangewend, zonder dat de vruchteloosheid van eene andere behandeling of van afwachten gebleken was, te stellen eene andere reeks, waar eveneens onmiddelijk sulph. chin. werd toegediend, krijgt men toch ter vergelijking zeer bruikbare termen. Een ander punt, dat opmerking verdient, is of het arsenicum op zichzelf werd aangewend, dan wel vereenigd met een vooraf toegediend emeticum. Dit laatste toch kan soms alleen reeds de koorts vóór goed of voor korten tijd tot staan brengen. Het verdubbelt de werking van het arsenicum zoo het schijnt want daarmede werd de koorts in ruim 16°/$_0$ der behandelde gevallen terstond afgebroken, terwijl met arsenicum alléén dit slechts 8°/$_0$ bedroeg. Bij de behandeling met sulph. chin. is dat verschil bijna nul.

Alvorens verder te gaan, is het van belang de bereiding van het gebruikte praeparaat te kennen. Een gramm. arsenicum werd een ½ uur gekookt met water tot op een kilogramme; is het niet volkomen opgelost, dan kan men wat soda bijvoegen. De hoeveelheid, die men wenscht te gebruiken, werd tot 125 gramm. aangevuld met Tinct. cannell. compos. Pharm. milit.

Hoe veel en hoelang zal men het arsenicum geven? Hoe wordt het verdragen, blijkens de algemeene en de plaatselijke verschijnselen, die op de toediening volgen? De meeste personen verdragen terstond 3 centigr., maar met hoogere dosis te beginnen verstoute men zich niet. Men heeft op 1 centigr. gewigtige algemeene en plaatselijke verschijnselen zien volgen; tot 8, 9, 10 ja 12 centigr. daags te klimmen zonder nadeel, daartoe, zegt JACQUOT, behoort meer geluk dan wijsheid. Werd soms 1 centigr. niet verdragen, daar tegenover staat, dat een der zieken gedurende 14 dagen 77 centigrammen, een ander 120 centigr. in 43 dagen gebruikte, zonder dat er algemeene verschijnselen zich openbaarden, terwijl alleen stoornis der digestie het verder gebruik verbood. Terwijl 1 centigr., voor het eerst gegeven, braking en maagpijn opwekte, hebben andere later tot 6 centigr. toe ingenomen en verdragen. Soms werd reeds de eerste gift van 1 centigr. niet verdragen, terwijl andere het een maand lang gebruikten, zonder dat de maag er zich tegen verzette. Men ziet dus, dat de grenzen van het al of niet verdragen zeer verre uiteenliggen. Op 6 van de 72 gevallen zag men algemeene verschijnselen ontstaan, die echter nimmer doodelijk waren. Intusschen, en dit is van groot praktisch belang, die algemeene verschijnselen ontstonden soms, terwijl de maag het middel goed verdroeg. Men late zich daardoor dus niet in slaap wiegen. Die algemeene verschijnselen waren van neêrdrukkenden, verzwakkenden aard. Bij één persoon daalde de pols tot 50 in de minuut. Algemeene onderdrukking der krachten, loomheid in de beenen en vooral in de lendenen schenen JACQUOT toe de eerste verschijnselen van vergiftiging te zijn. Men heeft gesproken van de opwekkende, tonicerende werking; JACQUOT zag er niets van, ook niet bij de lijders aan malaria-cachexie. Op de 72 gevallen zag men bij 21 plaatselijke verschijnselen, als misselijkheid, brakingen, buikpijn, diarrhoe, benaauwdheid, soms knepen in den bovenbuik, onoverwinnelijke afkeer van het medicament, niettegenstaande het vehikel zeer aangenaam was en de smaak geheel verborg. Het niet verdragen worden van het middel door de maag is zeker een bezwaar, wanneer het zoo veelvuldig voorkomt. In de kleinste helft der gevallen had men dus plaatselijke of algemeene verschijnselen, hoewel die bijna nimmer van ernstigen aard waren. Onder die personen, welke korten of langeren tijd te voren het arsenicum gebruikt hadden, kwamen drie lijkopeningen voor, doch bij geen van hen nam men iets waar, dat daaraan geweten kon worden.

JACQUOT vergelijkt nu de behandeling met chinine en met arsenicum op de volgende wijs: de gevallen van koorts, die onmiddelijk werden afgebroken, dat is te zeggen, waar geen enkel accès meer volgde nadat het geneesmiddel was toegediend, bedroegen bij de behandeling met chinine 50°/$_0$, bij arsenicum 13,8°/$_0$ van het geheele aantal waarnemingen; waar nog één acces volgde, maar het tweede met vrucht bestreden werd met chinine 25,7°/$_0$ met arsenicum 22,2°/$_0$; koortsen waar nog twee aanvallen volgden en pas de derde met gevolg bestreden werd bij behandeling met chinine 7,6°/$_0$, met arsenicum 12,5°/$_0$; koortsen waar nog drie en meer aanvallen volgden met chinine 5,2°/$_0$, met arsenicum 34,7°/$_0$; koortsen, die niet vallen in de bovengenoemde rubrieken, maar die beschouwd moeten worden als niet zui-

yer gecoupeerd te zijn 11,4°/o bij de chinine, 96,8°/o bij het arsenicum.

Het arsenicum met of zonder vomitief heeft in 15,8 op de honderd gevallen de koorts onmiddelijk afgesneden; de sulphas chinini met of zonder vomitief heeft in 50 op de honderd gevallen de koorts onmiddelijk gecoupeerd. Stelt men dus de werking van het arsenicum als één, dan is die van de sulphas chinin. als 3 en eene breuk; ongeveer dezelfde verhouding krijgt men, wanneer men de behandeling met arsenicum en chinin. beide onder medewerking van een braakmiddel beschouwte Let men op de gevallen, waar geen braakmiddel werd gegeven, dan is de chinin. gebleken 5 maal werkzamer te zijn dan het arsenicum. Evenwel houde men in 't oog, dat deze schatting in cijfers van de werkzaamheid der bedoelde middelen niet op zoo uitgebreide ervaring steunt, dat niet eene andere reeks van gevallen eene eenigzins andere verhouding zou kunnen opleveren, zonder dat zij intusschen de aanmerkelijke voorrang van chinine boven arsenicum zou te niet doen. Wanneer men de zoo even gegeven getallen, die aanduiden na de hoeveelste aanval (te rekenen van het begin der behandeling) de koorts voor het middel week, gezamentlijk overziet, dan wordt men er door getroffen, hoe dat voor de chinine het cijfer koortsen, die weêrstand boden na 1, na 2, na 3 en na meer aanvallen telkens kleiner wordt, terwijl daarentegen bij het arsenicum de opvolging juist omgekeerd is, daar groeit het aantal van hardnekkige koortsen, dat wil zeggen, daar bleven de meeste zieken in behandeling.

Wanneer men verder nagaat de gevallen, waarin door dezelfde personen of in dezelfde koorts of in eene recidive beide, sulph. chin. en arsenicum, gebruikt werden dan blijkt alweer de voorrang van de chinine, want in ⅘ van die gevallen was of de chinine alleen werkzaam of veel meer dan het arsenicum, terwijl op de 38 personen slechts een voorbeeld wordt aangetroffen van koorts, die aan sulph. chin. weêrstand bood, en voor arsenicum week. Men zag dus meer koortsen, die aan arsenicum weerstand boden, wijken voor chinine, dan die aan chinine weerstand boden, wijken voor arsenicum. Men behoeft er dus niet aan te denken om het arsenicum de plaats van de sulph. chin. te doen vervangen; in onze meer noordelijke streken moge het eene beperkte aanwending vinden; in de endemo-epidemische koortsen van heetere landen is er niet op te bouwen. Daar, waar de gift evenredig moet zijn aan de heftigheid der ziekte, stuit men met het arsenicum aldra op de vrees voor vergiftiging, die ons bij de sulph. chin. naauwelijks bekruipt. In die streken (wij voegen er bij ook in ons land ten tijde van eene heftige epidemie vooral in den beginne, wanneer de koortsaanvallen digter op een plegen te volgen), waar na verloop van één acces een tweede reeds den overgang kan daarstellen tot eene ernstige remittens of wel tot eene perniciosa, zal men zich wel wachten zich op het arsenicum te verlaten. Ook al deed het slechts luttel onder voor het kinazout, zou men toch dit laatste, daar waar snel gehandeld moet worden, moeten kiezen. Een paar voorbeelden mogen dit nader aandringen.

Een militair had gedurende 11 dagen 22 centigr, arsenicum gebruikt; den 11den dag van de arsenicum behandeling, zeven dagen, nadat de eenvoudige intermittens had opgehouden kreeg hij een aanval van perniciosa, die gelukkig voor de sulphas chinini week.

Minder gelukkig liep het af in een ander geval. Het betrof eene febr. interm. quotid.; na een braakmiddel uit ipecacuanha en 4 centigr. arsenicum is de aanval zwaarder. Op nieuw een gift van 4 centigr. arsenic. De koorts wordt subcontinua, de toestand ernstiger. De sulph. chin. bestrijdt voor het oogenblik de aandoening; maar aldra komt er een typheuse toestand bij en de lijder bezwijkt. »Wij vroegen ons af" zoo luiden de woorden van JACQUOT »en het is een zwaar verwijt, dat wij onszelven maakten, of wanneer wij terstond de sulph. chin. hadden toegediend, wij dien ongelukkigen afloop niet voorkomen zouden hebben. Dit geval, overigens, is het eenigste in deze onze praktijk, dat tot eene dergelijke bedenking aanleiding geeft." Naar zijne meening zou het de palen eener omzigtige proefneming te buiten gaan, arsenicum te gebruiken in koortsen, die maar eenigzins ernstig waren, laat staan in perniciosae. Wanneer het leven bedreigd wordt, neemt men geen proeven meer, maar handelt men. Intusschen daar in den aanvang eenvoudige koortsen onder het gebruik van arsenicum, soms ernstiger van aard werden, heeft het toeval hem de gelegenheid gegeven de werking er van ook in dergelijke ernstige gevallen waar te nemen. Wij hebben zoo even twee dergelijke waarnemingen medegedeeld; de overige, hoewel gering in aantal, leeren duidelijk genoeg, dat daar eenvoudige koortsen niettegenstaande en onder het gebruik van arsenicum verslimmerden, in remittentes, subcontinuae en perniciosae overgingen, men a fortiori mag aannemen, dat het geenerlei uitwerking zou hebben op een koorts, die reeds van den aanvang af ernstiger van aard, remittens, subcontinua of perniciosa was.

Misschien zou het arsenicum te pas kunnen komen bij recidiven, maar ook hier moet het volgens de ervaring van JACQUOT, met wien Dr. MANZI overeenstemt, onderdoen voor de sulph. chin.; het voorkomt de recidive niet beter, maar wel slechter dan de sulph. chin.; meermalen nog onder het gebruik zelf recidiveert de koorts en wat er dus in malaria-cachexie van te wachten zij, behoeft geene verder uiteenzetting.

Men is naauwelijks geregtigd het te gebruiken in de koortsen, die aan de kinapraeparaten in allerlei vormen weerstand bieden. Onzekerheid en tegenspraak heerschen op alle punten, die tot het arsenicum betrekking hebben. Het is een middel, dat men niet eens kan ter hand nemen met de zekerheid van het gewenscht effect te erlangen en van de gevaren, aan zijn toediening verbonden, te ontgaan. Die uitspraak krijgt te meer gewigt, daar JACQUOT zijne eigene ervaring in overeenstemming ziet met die zijner kunstbroeders, welke onder dezelfde omstandigheden werkzaam waren. Hij laat de proeven in Algerie genomen ter zijde, hoewel althans die van TH. MAYER en CORDIER tot een soortge-

lijke slotsom leiden als die van hemzelven. In Italie hebben PASQUIER, ARMAND, GOUGÉ eveneens op door koorts aangetaste militairen het arsenicum beproefd en zijn er niet beter over voldaan geweest. In de Pontijnsche moerassen heeft Dr. MINZI het arsenicum, in het midden in die streek gelegen hospitaal, beproefd in meer dan 400 gevallen, terwijl hij het tot 3 centigr. daags gaf, maar heeft het bij gebrek van goede uitkomsten moeten laten varen. SALVAGNOLI MARCHETTI, inspecteur der Toscaansche maremnae, is niet gelukkiger geweest; op 16 gevallen vond hij er 15, die bepaald aan het arsenicum weerstand boden.

Het oordeel van JACQUOT over eenige andere door hem beproefde middelen zullen wij thans gaan mededeelen.

Behalve het arsenicum heeft JACQUOT ook de koortsdrijvende werking beproefd van 1°. het apiol of sap van peterselie-zaad, 2°. van colophonium, dat vooraf met acid. nitricum behandeld was, 3°. van chlorhydr. ammoniae (sal. ammoniac), dat in den laatsten tijd vooral door ARAN was aangeprezen.

Het colophonium heeft bepaald niets gedaan, hoewel er 11, 28 en meer grammen van gegeven werden; de hoogste gift op een dag was 4 grammen, hetgeen volgens den lofprediker van dat middel gelijk zou staan met 2 gramm. chinine. In alle zes de gevallen, waarin het beproefd werd, bleef de koorts aanhouden; drie en meer aanvallen waren na de eerste toediening van het middel gevolgd en nog vertoonde zich geenerlei effect.

Het apiol werd in zes gevallen gegeven; in een er van bleef de eerste koortsaanval na de toediening reeds uit; eenmaal bleef de vierde aanval uit; de vier andere gevallen echter vielen in de rubriek, waar niettegenstaande de behandeling drie en meer aanvallen van koorts volgden, waar de koorts dus niet week. Het eerste geval van genezing was eene tert., er waren gebruikt 9 capsules met ½ gramm. sap van peterseliezaad elk; in het tweede geval van genezing in 't geheel 29 capsules. Terwijl het colophonium bijna geen physiologische werking heeft, brengt het apiol een soort van dronkenschap te weeg, die veel met die door chinine overeenkomt; bij een der lijders openbaarde zich die reeds, nadat hij 2 grammen van dat sap gebruikt had. Soms veroorzaakte het apiol buikpijnen. Bij de proeven met colophonium en apiol had men de voorzorg genomen, ze alleen toe te dienen aan patienten, die eenige koortsaccessen gehad hadden, zonder dat men een van zelf wijken der koorts kon verwachten.

Die voorzorg nu is niet genomen bij de beproeving van het chlor. ammon. en dewijl op 17 ziektegevallen onder eene exspectatieve kuur in 7 de koorts van zelve week, gelooft JACQUOT althans voor een gedeelte daaraan zijne gunstige uitkomsten met het, door ARAN op nieuw aangeprezen, middel te moeten toeschrijven. In drie van de zes koortsen, die onmiddelijk door het chlor. ammon. gecoupeerd werden waren de aanvallen steeds afnemende in hevigheid. Gelijk wij zeiden in zes gevallen van de 31, waarin JACQUOT chlor. ammonium aanwendde, week de koorts terstond. In een na den eersten aanval; in een na den tweeden; in twee week de koorts zonder dat zij gladweg werd gecoupeerd; in 11 van de 21 gingen er drie en meer accessen voorbij, alvorens het middel zijne werking deed, of vóór het door een ander vervangen werd. De wijze van toediening was 8 gramm. chlor. ammon., Aq. c.aurant. 50, Aq. menth. pip. 50 met wat syr. simplex. JACQUOT gaf echter ook 10 tot 12 gramm. chlor. amm. daags. Het middel, dat zeer slecht smaakt, had meestal eene purgerende werking, veroorzaakte buikpijnen, walging, braking.

Wanneer men het aantal koortsen, die weerstand boden aan de ammoniak, vergelijkt met die door sulph. chin. bestreden werden, dan is het verschil ten voordeele van dit laatste nog zeer groot en gaat men die gevallen nog verder na, dan schijnt het wel, dat de koortscachexie zich zeer spoedig openbaart en snel toeneemt, wanneer de koorts niet is uitgeroeid; terwijl eindelijk in die weerbarstige gevallen het kinazout zijne gunstige en snelle werking niet verloochende.

JACQUOT eindigt zijn stuk, dat door de kortheid en bondige redenering uitmunt, met de volgende opmerking. Eene menigte geneesmiddelen, toevallige omstandigheden, morele en physieke omkeeringen in het gestel, dronkenschap bijv. wijzigen enkele koortsen, of heffen ze tijdelijk op of breken ze ook wel voor goed af; maar zij, die weerstand boden aan dien schok en dit is verreweg de meerderheid, blijken dan ook meestal langs dien weg niet voor genezing vatbaar te zijn.

Al die middelen en omstandigheden brengen wel eene zekere omkeering te weeg, maar zijn geen ware febrifuga. De chinine daarentegen snijdt meer dan de helft der koortsen terstond af, overwint een groot aantal bij de tweede aanwending, terwijl maar weinige het middel twee of drie aanvallen (gerekend na de eerste toediening van het middel) weerstaan; eindelijk met kennis van zaken en onder verschillende wijzigingen aangewend ontmoet men volgens JACQUOT bijna geen gevallen, die er niet voor wijken.

HYDROPS OVARII. — Bij de nog groote onzekerheid omtrent de beste behandelingswijze van dezen ziektevorm is de volgende mededeeling van SIMPSON in de *Edinburg Obstetrical society* niet onbelangrijk, zij is overgenomen uit het *Monthly Journal* van Mei ll.

Dikwijls heeft men voorgesteld om waterzucht van het ovarium op dezelfde wijze als hydrocele of waterzucht van de tunica vaginalis te behandelen. Dit inzigt volgende hebben HAMILTON, SCUDAMORE en anderen, in vroeger tijd de eijer-cysten ingespoten met irriterende oplossingen van sulphas zinci etc., maar de uitkomsten zijn in het algemeen zoo ongelukkig en nadeelig bevonden dat zij eene herhaling van die behandelingswijze afraden.

In 1832 raadde Dr. MARTIN eerst het gebruik van tinct. iodii aan als de zekerste en veiligste injectie voor de genezing van hydrocele; dit middel schijnt nu bijna algemeen door de geneesheeren bij de behandeling van deze plaatselijke hydrops ter sluiting der holte gebruikt te worden. Nadat de injectiën ver-

der ter sluiting van andere holten dikwerf met goed gevolg zijn aangewend, door de overweging dat zij veelal weinig nadeeligen invloed op nabij gelegen organen uitoefenen, haar bij de hydrops ovarii in aanmerking komen.

In 1846 verhaalde Dr. ALISON van Indiana het verloop van een chronisch geval van waterzucht van het ovarium, die herhaaldelijk was afgetapt, en die hij eindelijk met eene oplossing van iodium inspoot. Er volgden ernstige symptomen, maar de uitslag schijnt gunstig geweest te zijn. In 1851 stond Dr. SIMPSON Mr. SIMS bij in het inspuiten van eene cyste in de nabijheid van de eijerstokken, maar die geen eigenlijke hydrops ovarii was. De verschijnselen die er op volgden, waren die van eene hevige ontsteking, maar de oorspronkelijke cyste werd oogenschijnlijk gesloten; later werd eene andere cyste in de nabijheid van de eerste bij deze patiente waargenomen.

Gedurende het laatst verloopen jaar heeft Dr. SIMPSON, na ze afgetapt te hebben, in waterzuchtige eijerstok-cysten de tinctuur van iodium in 7 of 8 gevallen ingespoten. Hiertoe heeft hij de gewone tinctuur van iodium van de Edimburger Pharmacopoea onverdund gebezigd. Gewoonlijk bragt hij 2 of 3 oncen van de tinctuur in de cyste. Bij sommige gevallen heeft hij een deel van het ingespotene vocht er weder uit laten loopen; bij andere het geheel en al in de cyste die afgetapt was, doen besloten blijven. Uit deze gevallen leidde hij de volgende conclusies af:

1°. Bij geen der gevallen van waterzucht der eijerstokken, die hij met iodium-injecties na de aftapping behandeld had, heeft hij, met ééne uitzondering, eenige aanmerkelijke vermeerdering van plaatselijke pijn na de inspuiting zien volgen; bij de meeste gevallen is er volstrekt geene pijn gevoeld, en bij geene is er algemeene aandoening of koorts gevolgd. Bij het eene exceptioneele geval is aanmerkelijke plaatselijke irritatie gevolgd; de pols steeg tot 110; doch hetzelfde verschijnsel had bij dezelfde patient plaats, nadat vooraf aftappingen zonder iodium-insectie aangewend waren.

2°. Terwijl de behandeling dus tot zoo ver op zich self volstrekt zonder gevaar schijnt te kunnen worden aangewend, is het echter volstrekt niet gebleken dat zij, zooals bij hydrocele, de terugkeer van het waterzuchtige vocht kan voorkomen; want in verscheidene gevallen schijnt de wederafscheiding van vocht in den zak even snel plaats te hebben als na een eenvoudige aftapping zonder iodium-injectie.

3°. In 2 of 3 gevallen echter schijnt de iodiuminjectie voor het oogenblik den voortgang der ziekte gestuit te hebben en eene sluiting van de afgetapte cyste veroorzaakt te hebben, daar er volstrekt geen spoor was van eenige wederaanvulling, hoewel er sedert het tijdstip der behandeling verscheidene maanden waren verloopen. Herhaalde ondervinding zal er noodig zijn om met meer naauwkeurigheid de bijzondere soorten van waterzucht van het ovarium, die met goed gevolg met iodium-injecties kunnen behandeld worden, alsmede de geschikte tijd van de behandeling, de hoeveelheid van het in te spuiten vocht en andere daartoe betrekkelijke punten aan te toonen. Welligt is het gemis aan goeden uitslag bij sommige gevallen voortgesproten uit de ontoereikende hoeveelheid van het gebruikte iodium, en daaruit dat de geheele binnenwand van de cyste er niet door aangeraakt was. Gevolgelijk zou het grootste voordeel er van verwacht worden bij de zeldzaam voorkomende vorm van enkelvoudige cystes. Bij de gewone veelvoudige cyste wordt gewoonlijk slechts de grootste of de meest overwegende cyste bij paracentesis geopend; en hoewel deze gesloten wordt, belet dit daarom nog niet altijd dat de een of andere van de andere achterwaarts gelegen kleinere cysten grooter worden en in de gewonen hevigen vorm der ziekte overgaan.

OVER DE PREEKZIEKTE EN LEZERIJ IN LAPMARKEN. — Uit een reisberigt van den Provinciaalarts WRETHOLM, die op last der regering het noordelijke deel van Lapmarken bereisde ontleent Dr. VAN DEN BUSCH uit Bremen het volgende. W. vond in alle kerspelen eene menigte menschen, die op alle wegen en hoeken gebeden lazen en preekten, bij de godsdienstoefeningen zuchtten, weenden, huilden en vreesselijk gesticuleerden, grimacen maakten in onmagt en in stuipen vervielen. De lezerij gaat na 2—3 jaren in vrome stille godsvrucht over. Die godsdienstige exaltatie stond overigens met sterk ontwikkelde geslachtsdrift in verband, terwijl onder de lezers groote liederlijkheid en ontucht heerschten, zoowel privatim als bij hunne vergaderingen, in welk zij naakt dansten en alle welvoegelijkheid lieten varen, terwijl zij zich als ADAM en EVA vóór hun val, vrij van zonden en van schuld geloovden en daarom ook gelijk aan deze in hunne naaktheid zijn willen. Opmerking verdient het dat de typhus met de lezerij in eenig verband schijnt, terwijl de epidemien van beide deze ziekten naast elkander door eene landstreek trokken, of de eene de andere volgde, nimmer echter zouden beide te gelijkertijd in één huis of één dorp voorkomen. Ten slotte merkt de S. op, dat de lezerij meer goed dan kwaad gesticht heeft bij deze ruwe, half wilde menschen, die gehoorzamer aan de wetten geworden zijn, zich minder aan misdrijven schuldig maakten, en van het sterken drank drinken afstand deden (Dam. Z. f. Psych. 1854. 1. Corresp. Bl. f. Psych. I. 1.)

VERSLAGEN.

GENEESKUNDIGE KRING TE AMSTERDAM.

Vergadering van 26 Junij. — Na dat door den afgevaardigde van de afdeeling naar de algemeene vergadering der Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst verslag was gedaan der werkzaamheden, werden eenige onderwerpen, daar behandeld, aan de commissiën van statistiek en geneeskundige policie aanbevolen.

Dr. TILANUS gaf daarna, namens de commissie van

Chirurgie, een rapport *over de snelkuur van scabies*, (dat later nader zal vermeld worden).

Dr. V. CAPPELLE deelde vervolgens namens de epidemische commissie mede wat omtrent de epidemische constitutie in de maand Mei alhier was rapporteerd.

[Omtrent de maand April was in de vorige vergadering vermeld, dat het ziektekarakter *gastrisch-catarrhaal* was, er kwamen er vrij vele rheumatische ziekten onder verschillende vormen voor. — *Febris gastrica* en *gastricismus* werd veelvuldig waargenomen en de *diarrhoeën* waren weder iets toegenomen.

De *f. intermittentes* waren in de stad toegenomen, doch in het Buitengasthuis verminderd. De tertianae verkregen de bovenhand boven de quotidianae; quartanae werden zeldzamer gezien.

Er bestond veel neiging tot congestie naar het hoofd en de borstorganen; haemoptoë werd dikwijls waargenomen.

De *neuroses* waren eer vermeerderd dan verminderd.

Tussis convulsiva bleef heerschen en eischte verscheidene slagtoffers.

Typhus kwam minder voor; het waren meest ligte typhoïdeae. Ook de sterfte aan typhus was geringer.

De toestand van zwangeren en kraamvrouwen was over het algemeen gunstig. Op de kraamzaal kwam geen enkel geval van *febr. puerperalis* voor. In de stad was deze ziekte voor 4 vrouwen doodelijk; ook overleed er eene aan *ecclampsia puerperalis*.

De sterfte was geringer. Het getal overledenen aan ziekten der organa abdominalia was iets grooter, dat der overledenen aan ziekten van hoofd en borstorganen iets geringer. — Zenuwziekten en koortsen leverden een kleiner cijfer aan overledenen, doch klierziekte, atrophie, marasmus, hydrops en anaemie sleepten even als vroeger vele personen ten grave.]

In de maand Mei was de constitutio epidemica eveneens *gastrisch-catarrhaal*. Vermeerdering van ziekten der respiratieorganen, vooral bronchitis en van gastrische ziekten, vooral diarrhoeae.

Morbi catarrhales onbelangrijk. Febres catarrhales, meest vergezeld van catarrhus ventriculi et intestinorum, namen soms een ligt typheus karakter aan. *Rheumatosen* onbelangrijk.

Morbi phlogistici. Behalve 4 gevallen van hydrocephalus acutus en 2 van angina membranacea, werd bronchitis zoowel bij volwassenen als bij kinderen dikwijls gezien en was voor deze laatsten meermalen doodelijk. — Pneumonie werd voor den tijd van het jaar vrij dikwijls (16 malen) waargenomen.

Ophthalmiën zijn in grooter aantal dan gewoonlijk opgegeven.

Morbi gastrici. Febris gastrica, gastricismus en polycholie kwam dikwijls voor. Ook icterus werd veelvuldiger waargenomen. — Veel diarrhoea, meer dan 10 procent van het geheele getal zieken, dikwijls hardnekkig. Bovendien zijn 9 gevallen van cholerine genoteerd en een van cholera asiatica door Dr. LANGENHUIZEN.

Het getal *intermittentes* bleef nagenoeg even groot. F. tertianae hadden de overhand. Quartanae waren zeldzaam. Er is een geval van quotidiana diarrhoica en een van quotidiana cholerica waargenomen.

Daar deze gevallen gelijktijdig met het geval van cholera asiatica voorkwam, rijst de vraag op of laatstgenoemd geval niet evenzeer intermittens cholerica is geweest, zoo hevig dat de eerste paroxysme doodelijk was.

Typhus werd nog, vrij dikwijls gezien, doch meest ligte typhoïdeae.

Exanthemata acuta, congestiones, haemorhagiae waren onbelangrijk.

Onder de *neuroses* waren tussis quinta en eclampsis infantum in aantal veel verminderd, doch hadden de epileptici in het Buitengasthuis veel te lijden.

Van de overige *morbi chronici* valt alleen te vermelden, dat er meer bronchitis chronica en veel nieuwe gevallen van phthisis onder behandeling kwamen.

Morbi gravidarum et puerperarum. De toestand van zwangere en kraamvrouwen was voldoende, slechts éene kraamvrouw op de kraamzaal overleed aan rheumatische ontsteking der ellebooggewrichten met ettervorming en opvolgende pyaemie.

Onder de pasgeborenen zijn een paar gevallen van peritonaeitis exsudativa met doodelijken afloop waargenomen.

De sterfte was grooter dan in April, 535.

Ziekten der respiratie en circulatie-organen leverden een hooger cijfer. Zeer groot was de sterfte onder kinderen en oude lieden aan screfulosis, atrophie en marasmus.

Ten slotte bragt Dr. LEHMANN een rapport uit, namens de commissie voor verloskunde, *over het gebruik van secale cornutum in de Verloskunst*, dat nader zal medegedeeld worden.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

LONDON. — Uit een verslag van het Comité ter bevordering der bad- en waschhuizen blijkt dat in een half jaar tot 30 Junij van negen dier inrigtigen der metropolis door 463,469 baders en 153,993 wasschers gebruik is gemaakt, tegen eene opbrengst van 9278 Pd. St., een bedrag van 2168 Pd. St. meer dan in het vorige jaar.

Bij vergelijking met het jaar 1851 (zie berigt weekbl. II. pag. 29) blijkt dat nu in een half jaar de opbrengst weinig verschilt met die van 1851 in het geheele jaar, zijnde 10640 Pd., aan de 5 inrigtingen die toen bestonden.

Behalve in de bovengenoemde inrigtingen, die ten gevolge der wet ter bevordering der bad- en waschhuizen zijn opgerigt, werd nog van 2 andere inrigtingen at George-Street en Lambeth ruim gebruik gemaakt; zoodat de opbrengst in die beide bedroeg 1847 Pd. St. Een nieuw wasch- en badhuis wordt opgerigt in St. George district, en, zoodra de noodige plaats zal gevonden zijn, in Clerkenwell.

De publieke meening is hoe langer hoe meer voor die instellingen ge[illegible], zoodat het tijdstip niet ver af meer schijnt, waarop elke stad zich over het gemis van een wasch- en badhuis schamen zal als nu over het gemis van scholen, van hulpbanken of van geneeskundige armeninrigtingen.

— Het voor weinige jaren alhier opgerigte homoeopathisch ziekenhuis heeft reeds opgehouden te bestaan. Onlangs werden de daartoe behoorende meubelen en andere goederen publiek verkocht.

PETERSBURG. — De cholera is hier volgens officiele berigten weer aanzienlijk toegenomen. Op 28 Junij kwamen 23, op den 29sten 95, op den 30sten 110, op den 1sten Julij 128 gevallen voor, zoodat er op dien dag 580 zieken waren.

PARIJS. — Van 30 Junij tot 12 Julij zijn in de hospitalen 446 choleragevallen bijgekomen en zijn 259 overleden. Sedert het begin der Epidemie zijn nu 3401 gevallen in de hospitalen voorgekomen, waarvan 1790 overleden. In de stad zijn van 27 Junij tot 6 Julij 376 sterfgevallen aan cholera voorgekomen.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Bij den Boekhandelaar F. MULLER alhier is dezer dagen een catalogus verschenen van 3852 Nummers Geneeskundige en Natuur-historische Dissertaties en Oraties, welke aan verschillende Universiteiten, doch hoofdzakelijk in ons land van het jaar 1600—1854 zijn verdedigd of uitgesproken, en voor eenen voor elk nummer bepaalden prijs bij hem verkrijgbaar zijn.

De uitgever rigt aan alle Hoogleeraren, Doctoren en studenten het verzoek hem in het bijhouden en vermeerderen van deze verzameling de behulpzame hand te willen bieden door de toezending van nieuw verschijnende stukken, alsmede van zulke oudere, als hier niet opgenomen zijn. In de hoop van hierdoor een zooveel mogelijk volledig corpus van Genees- en Natuurkundige dissertatien en Oratien te formeren, is hij bereid de hem bewezene diensten door eene daaraan geevenredigde vergoeding te honoreren. Gaarne zal hij mede van iedere nieuw verschijnende dissertatie en oratie eenige exemplaren hetzij in ruil, hetzij op andere voorwaarden ontvangen.

De ondernemer hoopt van tijd tot tijd een supplement op dezen catalogus uit te geven.

— Uit de N. Amerikaansche bladen zien wij, dat onze landgenoot Dr. TH. TEMPLEMAN VAN DER HOEVEN te Milwaukie (Wiscounsin) is teruggekeerd uit het Vaderland, om aldaar zich verder te wijden aan de uitoefening der geneeskunst.

— Door de provinciale geneeskundige Commissie te s'Hage, zijn bevorderd tot Apotheker W. H. VAN DEN BOGAARD; tot Stedelijk Vroedmeester J. S. VAN DER NOORDA; tot Plattel. Heel- en Vroedmeester S. HARTWIJK TIMMERS. (*G. C.*)

— Dr. H. C. DE JONGH uit Naaldwijk, heeft zich te s' Hage gevestigd. (*G. C.*)

— Te Arnhem zijn tot stadsdoctoren benoemd de HH: H. W. EVERTS en J. J. WOLTERSON, ieder op een tractement van *f* 500 jaarlijks. Bij de reorganisatie, die in de armendienst vroeger plaats had, was het getal der stads doctoren van 3 op 2 verminderd, en bepaald dat deze om de twee jaren zullen aftreden.

— 18 Julij. Als schrijver der verhandeling over de verrigtingen der milt, die eene loffelijke vermelding is waardig gekeurd (zie berigt Weekbl. p. 288), heeft zich doen kennen de Heer A. F. VAN WAGENINGE Med. Cand. te Utrecht.

ROTTERDAM 20 Julij. — Heden had hier het jaarlijksch openlijk examen plaats van de kweekelingen aan de inrigting voor Doofstommen-onderwijs. Vooraf herinnerde de voorzitter, Dr. J. B. MOLEWATER, in eene korte redevoering aan den oorsprong en de lotgevallen der jeugdige inrigting, waarbij hij op nieuw de voortreffelijkheid der Duitsche methode boven het onderwijs door dactylologie deed uitkomen. *Spreekende* bewijzen hiervan werden daarna geleverd door de leerlingen, welke, in verschillende klassen verdeeld, ruimschoots deden blijken van hunne vorderingen. De inrigting is thans 1½ jaar in werking en telt 20 leerlingen.

GRONINGEN. — Dr. L. H. VERWEIJ die thans alhier is gevestigd, heeft zijn voornemen kenbaar gemaakt, om in de Provincie Groningen, alsmede in de naast gelegene streken van Friesland en Drenthe, gedurende den aanstaanden winter volksvoorlezingen (gratis) te houden over Hygiène, bepaaldelijk in verband tot de zaak van het bestrijden van het pauperismus, en gewijzigd naar de plaatselijke omstandigheden.

— De heer W. C. VAN HESDAG, Apotheker alhier, heeft bij den Raad dezer gemeente zijn eervol ontslag aangevraagd als lid der Plaatselijke Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt. ZEd. heeft die betrekking nu juist 25 jaren vervuld.

†PARAMARIBO, 19 Junij 1854. — Aan de gele koorts zijn overleden: op den 6 Junij in het mil. hospitaal een matinier van de Heldin, en op den 15den daaraanvolgende, in het huis van een der burgergeneeskundigen alhier, een matroos van de Engelsche koopvaardij-brik *Pilgrim*. Hoezeer de gouverneur bij resolutiën van 11 April en 13 Mei den chef van de mil. geneesk. dienst uitgenoodigd heeft alle de geneeskundigen in de gelegenheid te willen stellen de lijkopeningen bij te wonen, ten einde men meerdere zekerheid omtrent den aard der heerschende ziekte mogt verkrijgen, zijn de burgergeneeskundigen slechts drie malen daartoe uitgenoodigd, namelijk op den 14 April bij een geval van gele koorts, op den 30 Mei bij een van pyaemie, naziekte van gele koorts, en op den 4 Junij bij een van phthisis pulmonalis; terwijl van de overige 5, in het hospitaal sedert dien tijd, plaats gehad hebbende sterfgevallen aan gele koorts aan de burger- of militaire geneeskundigen buiten het hospitaal geen kennis is gegeven. — Ten gevolge van deze handelwijze van den chef v. d. mil. gen. dienst, loopen de officiele rapporten van de verschillende geneeskundigen nog zeer uiteén, hoezeer deze epidemie reeds sedert het begin van Februarij hier heerschende is.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 29 Julij 1854. 30.

KLINIEK.

BINNENGASTHUIS TE AMSTERDAM.

VERZWERING MET DOORBORING VAN HET COLON EN FISTULEUSE GEMEENSCHAP TUSSCHEN COLON EN BLAAS (FISTULA COLICO-VESICALIS).

DOOR
Prof. J. VAN GEUNS.

(*Vervolg en slot van blz. 292.*)

Onder de groote reeks van gevallen van fistuleuse gemeenschap der bekken- en buikorganen vindt men slechts zelden melding gemaakt van eene dergelijke verhouding als in de beschrevene waarneming voorkwam; uit dit oogpunt zoude zij op zich zelve eene meer zorgvuldige mededeeling verdienen, doch het is vooral de complicatie en de moeijelijkheid, om de wording van dit gebrek juist te bepalen, waarom naar mijn oordeel aan dit geval meer gewigt mag gehecht worden.

Uit de lijkopening kan men in de eerste plaats de gevolgtrekking afleiden, dat de verzwering in het colon descendens tot de aanmerkelijke vernaauwing van het onderste gedeelte aanleiding gegeven heeft, of liever dat de vernaauwing als consecutief lijden ten gevolge der verzwering moet beschouwd worden. Het ziekelijk aangedane gedeelte moest dus steeds meer en meer aan schadelijke invloeden, ten gevolge van de belemmerde doorvoering der faecaalstoffen, blootgesteld zijn, en terwijl het ulcus steeds in uitgebreidheid toenam, greep de ontaarding steeds dieper in de wanden van den darm, zoodat het eindelijk tot doorboring kwam. Voordat evenwel de doorboring plaats had, was het gedeelte reeds aan de omringende ingewanden door adhaesiën vast verbonden, zoodat daardoor, even als zulks zoo dikwijls bij de doorborende maagzweer waargenomen wordt, de uitstorting in de buikholte voorkomen werd. Bij de beschrijving van de doorboorde plaats heb ik getracht de onderlinge verhouding der deelen, die de fistuleuse gang begrensden, duidelijk te maken. Men ziet daaruit, dat de darm voor een deel zich tegen den fundus vesicae aangelegd had, dat de fistuleuze gang, die met hare openingen in de holte van het darmkanaal inmondde, door de weivliesbekleeding van den darm en van de uterus gevormd werd, en dat de fistelgang aan de zijde van de blaas met ééne enkele opening, aan de zijde van het darmkanaal met drie openingen voorzien was.

De aanwezigheid van de ulcera in het colon transversum en het bovenste gedeelte van het colon descendens geven regt tot de onderstelling, waarvan wij uitgingen, dat namelijk de ulcera reeds bestonden vóor de vernaauwing. De uitzetting van het coecum en colon adscendens te gelijk met de vernaauwing van het verdere gedeelte van het colon doen mij vermoeden, dat de belemmering in den doorvoer van faecaalstoffen zich verder nog dan de plaats der structuur uitstrekte, zoodat het in ligteren graad vernaauwde gedeelte van het colon (transversum en descendens) ten gevolge der ulceratiën zich zamengetrokken had, waarbij de stoffen in den blinden zak en het colon adscendens opgehoopt, teruggehouden worden.

Het resultaat der lijkopening verder nagaande, moet noodzakelijk de toestand van maag en dunne darmen onze aandacht trekken. De zweren in de maag mogen wij veilig als eene aandoening, in lateren tijd bijgekomen, beschouwen, en wij komen daarop in verband met de ziektegeschiedenis nader terug. Daarentegen pleit de atrophische toestand van de dunne darmen en de schraalheid der geplooide klapvliezen zeer voor een

lijden van den darmbuis, hetgeen wij het naast met de ulceratie van de dikke darmen in verband moeten brengen.

Indien dus werkelijk mag aangenomen worden, dat beiden van langeren tijd dagteekenen, zullen wij in het ziekteverhaal daarvoor den cholera-aanval in 1849 kunnen aanwijzen. Sedert dien tijd toch heeft de patient zich nimmer weder geheel gezond gevoeld en steeds aan diarrhea of stoelverstopping geleden. Immers de uitgebreidheid van het lijden van het slijmvlies, de afstooting van het epithelium en dien ten gevolge ontstaande rijstwaterachtige ontlasting in de cholera kan zeer goed de nageblevene verdunning der darmwanden verklaren; van welke verandering mij talrijke voorbeelden zijn voorgekomen bij lijders, die in het Gasthuis aan diarrhoe na dysenteria tropica kwamen te overlijden, en in wier lijken de hoogste graad van dunheid der wanden der intestina tenuia en bijna volledig verdwijnen der valvulae conniventes werden waargenomen. Evenzoo is het bekend, dat in de cholera de Peyersche klieren in hooge mate gezwollen en ontaard worden aangetroffen. Hiervan ziet men evenwel geene sporen in de medegedeelde lijkopening. De aandoening van de dikke darmen is daarentegen bij de cholera hoogst zeldzaam, althans voor zoo verre de ulcerative ontaarding betreft. CRUVEILHIER vermeldt daaromtrent behalve de wijzigingen der kleur van het slijmvlies vooral de ecchymosen en bloedinfiltratie van het weefsel onder het slijmvlies. »Cette altération," zegt hij, »peut être »bornée au voisinage de la valvule ileo-coe»cale, ou bien occuper l'intestin rectum, »l' S iliaque, l'arc du colon: enfin dans quel»ques cas la presque totalité du gros intes»tin est comme plaquée d'ecchymoses de di»verses grandeurs; et ces plaques noires ont »pu être prises par des observateurs peu at»tentifs pour des plaques de gangrène. Je »n'ai observé qu'une seule fois dans le cho»lera une vraie gangrène du gros intestin." In het geval, waarop hij hier doelt, en waarvan hij de afbeelding gegeven heeft, vindt men een groot aantal gangreneuse korsten in het colon, doch vooral in het colon transversum eene groote eschara, welke volkomen de gedaante eener plaque elliptique vertoont (Anat. pathol. du corps humain. Livr. du cholera morbus, pag. 38, planche V, pag. 27). Door AUVERT worden de ulceratiën in het ileum als gangreneuse verwoestingen in hoogen graad afgebeeld; alleen een enkel geval van verdikking der wanden van de intestina crassa wordt door hem voorgesteld, waar, in eèn gedeelte van het colon, eene plaats voorkomt, die op het punt stond van perforatie (Selecta praxis medico-chirurgica quam Mosquae exercuit A. AUVERT, 1851, Tab. 108, fig. 2 et 3).

Hoezeer dus de gevallen van gangreneuse of ulcerative destructie der dikke darmen in de cholera slechts bij uitzondering voorkomen, blijkt toch uit het hier medegedeelde genoegzaam, dat wij niet zonder grond zouden mogen stellen, dat de patient sedert den aanval van cholera in 1849 de ulcera in het colon heeft overgehouden. Intusschen zijn er vele omstandigheden in het ziekteverhaal, die tot de onderstelling regt geven, dat haar lijden niet enkel van de cholera zijnen oorsprong genomen heeft, maar dat veeleer door de complicatie met syphilis de ongunstige uitgang dezer aandoening moet verklaard worden. Ik reken het overbodig hier de vraag te behandelen: in hoe verre de syphilis op zich zelve tot deze verzwering der darmen aanleiding zoude gegeven hebben. Voor het bestaan eener syphilitische cachexie kunnen behalve de bijzonderheden van de vroegere leefwijze der patient, de ulceratiën en likteekens aan de schenkels, de ontaarding van lever en milt, alsmede de Brightsche nierontaarding aangevoerd worden, en het ligt dus voor de hand te onderstellen, dat de destructie, die in de dikke darmen vermoedelijk na de cholera overgebleven zijn, door de complicatie met syphilis steeds meer en meer uitgebreid is, en dus in het verloop van de vier jaren tot die belangrijke verzwering en vernaauwing met doorboring en fistuleuse openingen van het darmkanaal aanleiding zal gegeven hebben. De overblijfsels van exsudative ontsteking van het peritonaeum van de verschillende deelen der geslachtsorganen wijzen almede op een uitgebreid ontstekingachtig lijden, hetgeen reeds voor langen tijd geleden moet bestaan heb-

ben; voor zoo verre zij rondom het doorboorde gedeelte der dikke darmen gevonden worden, konden zij met de steeds dieper doorvretende ulcera onmiddelijk in verband gebragt worden, doch de adhaesiën tusschen de beide platen van het peritonaeum, van de lever met het diaphragma en de sterke vaste brides in de holte van de uterus, waardoor de inwendige baarmoedermond geheel gesloten was, kunnen daarvan niet wel afgeleid worden.

De verschijnselen van de fistula colicovesicalis gedurende het leven met de resultaten der lijkopening vergelijkende, zullen wij deze, zoo als mij voorkomt, voldoende kunnen verklaren. De stenosis van het darmkanaal bestond niet in die mate, of zij bood nog gelegenheid tot den doortogt der faecaalstoffen. Evenwel was de weg door de fistuleuse opening eene meer regtstreeksche, en het is dus waarschijnlijk, dat langs beide wegen de faeces zich uit het boven de structuur gelegen gedeelte van het colon in het rectum ontlastten. De afzonderlijke, hoewel in de onmiddelijke nabijheid der fistuleuse gang gelegene, opening, die in de blaas inmondde, maakt het duidelijk, dat de faeces zich niet altijd in de blaas ontlastten, maar voor een deel ook door het rectum konden afgevoerd worden. In hoe verre nu de voortstuwing door de fistel of door het vernaauwde gedeelte van het colon aanleiding gaf, dat er meerdere of mindere gelegenheid tot ontlasting in de blaas bestond, durf ik niet beslissen; het komt mij evenwel uit het onderzoek van het praeparaat waarschijnlijk voor, dat de faeces, die door de fistel heengingen, zich bij voorkeur in de blaas uitstortten. Het tijdstip, waarop zich de fistuleuse opening in de blaas gevormd heeft, meen ik met eenige waarschijnlijkheid in de laatste maand van het leven der patient te kunnen stellen, toen namelijk in het begin van Januarij zich hevige pijnen in den buik, mededeelende pijnen door de lenden openbaarden. Ook de maagzweren brengen wij, zoo als hier boven reeds opgemerkt werd, tot een later tijdperk, en hoezeer zij welligt reeds een tijd lang kunnen bestaan hebben zonder zich door verschijnselen te kenmerken, die te midden der overige konden onderscheiden worden, openbaarden zij zich eerst op eene meer duidelijke wijze gedurende den tijd, dat zij in het gasthuis verpleegd werd. De brakingen met de toenemende hevigheid der andere verschijnselen, welke sedert den 20sten Januarij werden waargenomen, zullen wel het naast aan de ontwikkeling der maagzweren moeten toegeschreven worden. Bij het onzekere omtrent de pathogenese van deze aandoening moeten wij het onbeslist laten, welke omstandigheden tot hunne wording aanleiding gegeven hebben.

Wij noemden in den aanvang onzer opmerkingen over dit ziektegeval, de waarneming wegens hare zeldzaamheid merkwaardig: inderdaad zijn doorboringen, ten gevolge van carcinoma, van tuberculeuse of typheuse klieren, of door mechanische oorzaken te weeg gebragt zoo als verwonding, beklemde breuken, intussusceptio, in evenredigheid minder ongewoon, en toch komen deze gelukkig ook niet zoo veelvuldig voor. Onder de fistuleuse openingen van het darmkanaal zijn er zeer weinige, waar de gemeenschap van blaas en darmkanaal gevonden werd. Het komt mij daarom vooral belangrijk voor, eer ik deze aanteekening eindig, te verwijzen naar eene waarneming van HINGESTON door ASTON KEY aan den uitgever van GUY's Hospital Reports toegezonden (Vol VI.. 1841. pag. 400). Zij heeft betrekking tot een lijder van 65 jaren, wiens zittende levenswijze als koopman, die een goed deel van den dag op zijn kantoor doorbragt, volgens de meening van HINGESTON welligt aanleiding gaf tot de ziekte, waaraan hij in April 1841 bezweek. Hoezeer hij sedert Mei 1835, deels ten gevolge van eene ontwrichting van den schouder, deels ten gevolge van twee herhaalde aanvallen van bloedspuwing met pleuritische pijnen, deels door de influenza in zijne gezondheid geschokt werd, openbaarden zich evenwel eerst in April 1837 de eerste verschijnselen der fistuleuze opening in de blaas, die aanvankelijk als strangurie gediagnosticeerd werden en in de volgende maand weder verdwenen: eerst in Februarij en Maart van het jaar 1839 bragt de stercorale lucht der stoffen, die uit de urethra stroomden, vermengd met urine en gassen den aard van de kwaal onmisken-

baar aan het licht. Van lieverlede bedaarden de verschijnselen, welke later met afwisselende verhoudingen, telkens in hevigheid klimmende een einde aan zijn leven maakten. Ik zoude vreezen te veel op de belangstelling der lezers voor het door mij medegedeelde geval te rekenen, indien ik de verschijnselen, zoo als zij door HINGESTON uitvoerig beschreven worden, hierbij vermeldde: hetzij mij dus vergund alleen dat gedeelte der lijkopening hier over te nemen, waarin de ziekelijke ontaarding van het colon en de blaas worden beschreven. Het colon was hypertrophisch, bij uitstek muskuleus, ter dikte van een mans arm uitgezet en met eene lis van het ileum en de processus vermicularis coeci aan den bodem van de blaas geadhaereerd. De natuurlijke doortogt van dit gedeelte van het darmkanaal was gestoord door eene strictuur welke van onderen, ongeveer op den afstand van de wijsvinger van den anus begint en zich naar boven over eene lengte van nagenoeg twee duimen uitstrekte en in die mate eene vernaauwing vormde dat zij de pink niet geheel toeliet. Op de doorsnede vertoonden zich de wanden als door scirrhus verhard, terwijl de klieren in het omringende weefsel aangezwollen waren. Onmiddelijk boven de structuur waren de wanden van den darm met verzweringen en doorboringen digt bezet, welke laatste in eenen gang leidden, welke de blaas van de intestina scheidde. Deze gang was een waar abscessus stercoraceus, gelegen onder het teruggeslagen gedeelte van het peritonaeum tusschen blaas en darmen. Het was in structuur gedegenereerd, bekleed door een donker gekleurd vlies en gevuld met muco-purulente stof. Van voren opende deze gang zich in den bodem van de blaas, van boven in het colon, van onderen in het rectum en van achteren door het colon in het ileum. De opening in de blaas was omzoomd door eene fungeuze excrescentie of verdikking, welke daarover heen hing als een klapvlies. Op dit punt van het absces stond dus het colon, het rectum en het ileum ieder met het absces in gemeenschap en monden vandaar met eene gemeenschappelijke opening in de blaas. De plooijen der urineblaas zelve waren hyperaemisch en de spierrok aanmerkelijk hypertrophisch.

Bij de vele punten van overeenkomst onderscheidt zich deze waarneming van de door ons medegedeelde door het langdurig bestaan der fistuleuse opening in de blaas. Ook hier was de wording der ziekte door zeer onbepaalde verschijnselen aangeduid, en evenzeer bood de verklaring der oorzaken groote moeijelijkheid, tenzij men op grond der haemoptysis en van de tuberkels, die in de bovenste lobi der beide longen gevonden werden, de ulceratie als tuberculeus lijden wil aanmerken. Door de meerdere belemmering van den doortogt ontwikkelden zich hier de verschijnselen van een abscessus stercoraceus waarvan in onze waarneming geene teekenen bestonden, en ik meen daardoor te meer de onderstelling bevestigd te vinden, dat de ontlasting der faecaalstoffen voor een groot deel nog door het vernaauwde gedeelte van het colon bij onze lijderes plaats vond.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

MYELINE. — Onder dezen naam beschrijft VIRCHOW in zijn *Archiv f. path. Anat.* enz. VI. 4. eene stof, die in vele weefsels van het dierlijk ligchaam voorkomt en morphologisch de grootste overeenkomst aanbiedt met het merg van zenuwbuizen. Reeds voor vele jaren zag hij haar in het uit verschillende zieke longen uitgeperste vocht, vooral bij de gelatineuze infiltratie gepaard met vetmetamorphose van het epithelium. Hij kon toen den oorsprong dezer stof niet ontdekken: zij kwam namelijk ook dáár voor, waar geene merghoudende zenuwdraden konden waargenomen worden, en hare hoeveelheid was buitendien te groot om haar als den naar buiten getreden inhoud van zenuwen te beschouwen. Deze zelfstandigheid onderscheidde zich voornamelijk door haren eigenaardigen doffen glans en door de zonderlinge figuren, die zij vormde. Soms kwam zij voor als lange, in breedte en gedaante met eene dikke zenuwprimitiefvezel overeenkomende draden, die zich ver in het gezigtsveld uitstrekten; ook zag men meestal eene fijne, heldere as in haar midden, die geheel met eene ascylinder kon vergeleken worden en daarbij bezaten zij breede, dubbele, scherpe omtrekken, waarvan de buitenste donkerder dan de binnenste was. Deze draden liepen uit in een duidelijk begrensd, afgerond uiteinde of schenen aldaar tot een onregelmatig kluwen opgerold. Op andere plaatsen vertoonden zich groote, rondachtige concentrisch ge-

streepte ligchamen, die er dikwijls uitzagen als of zij door inéénrolling van de zoo even beschreven draden ontstaan waren en uit den omtrek waarvan nog soms verlengselen van deze laatsten, of wel meer roudachtige droppels met dubbele omtrekken te voorschijn kwamen. Daarnevens zag men grootere, onregelmatige massa's, waarin ook de dubbele omtrekken niet ontbraken, en die in vele rigtingen in variceuse draden uitliepen. Behalve nog vele andere vreemdsoortige vormen zag men nog eenvoudige, bleeke, glinsterende droppels zonder dubbele omtrekken van de grootte van een bloedligchaampje en kleiner, grootere droppels met dubbele omtrekken, die, òf geheel rond waren òf in kleine knopjes en draden uitliepen, kleine, korte draden met dubbele contouren en volkomen gesloten uiteinde, soms met een daaraan gehechte droppel, waardoor zij de grootste overeenkomst met jonge draadschimmels bezaten. Alle deze vormen bestonden uit eene dik-vloeibare stof, die men onder het mikroskoop gemakkelijk eene vloeijende beweging kon zien aannemen en zich tot draden zag verlengen.

Toen V. later met SIEGMUND den eijerstok van een kalf onderzocht, die met alkohol gekookt en daarna half gedroogd was, kwamen, ouder behandeling der dunne doorsneden met water, aan de randen van het praeparaat dezelfde ligchamen te voorschijn, waarvan de vorm zoo even beschreven is. Sommige der in het vocht ronddrijvende droppels vertoonden eenige overeenkomst met de zoogenoemde eiwitdroppels, die somtijds uit cellen te voorschijn komen: deze laatste verdwijnen echter na toevoeging van water, terwijl de behandeling met water integendeel het uittreden der eerste begunstigt. Later werden dezelfde ligchamen en wel voornamelijk in den vorm van kleine concentrische kogels, nog in de gal uit de galblaas naast cholestearine-uitscheidingen gezien, benevens in eene leverkyste, die in eene heldere, slijmachtige vloeistof, ruwe, grof gekrystalliseerde cholestearine-concrementen en zwartachtige pigmentkorrels bevatte.

Nadat geheel daarmede overeenkomende ligchamen ook door HECKEL (zie Weekbl. IV. bl. 60) in de uitgedampte door hem zoogenoemde spekstoffen waren beschreven, trachtte V. ze ook in de milt op te sporen, en ontdekte weldra dat zij in groote hoeveelheid in elke milt voorkomen. Men vindt ze niet alleen in gezonde en zieke milten van den mensch, doch ook in die van paarden en ossen zeer gemakkelijk, wanneer men de fijngewrevene milt met water digereert, en kookt, en het overblijfsel met sterke alcohol uitkookt. Als men het vocht heeft gefiltreerd heeft, dan wordt reeds bij het bekoelen de alcohol met een wit, eenigzins stijf vlies bedekt, dat voor het grootst gedeelte uit de beschrevene stof bestaat. Bij het verder uitdampen werden daarvan steeds grootere hoeveelheden uitgescheiden, ofschoon dan ook meer vermengd met andere vetachtige en misschien ook eiwitachtige ligchamen. Men verkrijgt dezelfde stof ook, wanneer men eene versche milt terstond met alcohol kookt: zij is dan echter met vele andere stoffen, vooral kleurstof vermengd. V. voegt hierbij de opmerking, dat hij tot nog toe geene ziekelijk veranderde milt heeft aangetroffen, waarin hij de zure reactie van het miltsap zag ontbreken, en waarin hij niet lienine, de met zenuwmerg overeenkomende stof en aanzienlijke hoeveelheden vet kon aantoonen. Ook gelukte het hem uit eene hypertrophische, matig door colloïd ontaarde schildklier, nadat zij met kookende alcohol was behandeld, dezelfde stof te verkrijgen. Van de scheikundige eigenschappen der met zenuwmerg overeenkomende stof, die V. uitvoerig mededeelt, vermelden wij hier alleen dat zij, zoo als uit het gezegde reeds blijkt, door heete alcohol gemakkelijk wordt opgelost en bij bekoeling reeds voor een gedeelte wordt nedergeslagen, terwijl een ander gedeelte nog opgelost blijft. In water zwelt zij zeer sterk op, eenigzins op gelijke wijze als zulks zetmeel in heet water doet. Juist na deze opzwelling vertoont zij hare karakteristieke morphologische eigenschappen. Aether, chloroform en terpentijnolie lossen haar gemakkelijk op: zwakke zuren en alkaliën oefenen weinig invloed op haar uit. Sterke alkaliën doen de stof eenigzins inschrompelen, de kleinere droppels worden wat bleeker, de omtrekken der grooten meer vliesachtig, eerst na lange inwerking gaan de karakteristieke eigenschappen verloren. Sterke zuren, vooral geconc. zwavelzuur doen haar nog meer opzwellen en vernietigen haar later. Chroomzuur maakt de massa geel, hard en stijf. Zwavelzuur kleurt haar, wanneer het zeer geconcentreerd is, rood, somtijds violet. In de uit het gedroogde aetherextract met alcohol uitgetrokkene vloeistof, werden na toevoeging van water en uitdamping witte vlokken verkregen, waarin onder het mikroskoop ligchamen werden gezien, die, wat gedaante en vorm betreft, groote overeenkomst aanboden met *corpora amylacea*, doch door iodium-oplossing donkergeel en korrelig, door zwavelzuur vernietigd werden.

Even als DRUMMOND reeds gevonden had, verkreeg V. door uitdampen van een heet alcoholisch afkooksel van hersenmerg-zelfstandigheid, vooral wanneer het praeparaat met water behandeld was, geheel dezelfde draden, droppels en concentrisch gebouwde ligchamen, als boven beschreven zijn. Hij meent daaruit te mogen opmaken dat alle deze stoffen identisch zijn.

Wanneer men nu vraagt tot welke der door verschillende waarnemers in de hersenen ontdekte zelfstandigheden, de beschrevene stof moet gebragt worden, zoo blijkt dat geene der bekend gemaakte beschrijvingen geheel op haar toepasselijk is. Het opzwellen door water, dat eene van hare meest karakteristieke eigenschappen is en dat men sedert BERZELIUS aan eene stof heeft toegeschreven, die men cerebrine of cerebrine-zuur noemt, komt volgens FREMY ook eenigzins aan het oleo-phosphorzuur toe. Daar GOBLEY de kleverige stof die FREMY uit de hersenen extraheerde, en welke hij voor een mengsel van verschillende zelfstandigheden houdt, nadat hij ze ook in het bloed gevonden had, later ook in den dojer van kippeneijeren en in eijeren van karpers aantrof, terwijl zeer onlangs FREMY uit eijeren van Plagiostomata eene in alcohol en aether op-

losbare, met water eene soort van slijm vormende zelfstandigheid beschrijft, zoo besloot VIRCHOW ook den verschen eijerdojer van hippen op de door hem opgegevene wijze te behandelen. Door kookenden alcohol verkreeg hij een schoon geel extract, waarin hij na uitdamping eene aanzienlijke hoeveelheid der meergenoemde stof ontdekte, en na toevoeging van water vormen zag ontstaan, die hier en daar zoo sterk naar hersenvezelen geleken, dat ook de meest kundige waarnemer er zich in had kunnen bedriegen.

Eene andere vraag is met aan welke weefselbestanddeelen de mergachtige stof verbonden is. Alleen aan de zenuwvezelen toch ziet men haar in de mergscheede geïsoleerd voorkomen: in alle andere weefsels is zij histiologisch gebonden, en slechts uit het stroma van den eijerstok zag V. haar direct naar buiten treden. Het was dus wenschelijk een zoo eenvoudig mogelijk weefsel te vinden om de plaats van oorsprong dezer stof te ondekken. Hiertoe scheen de etter het meest geschikt. Daarin zijn namelijk door verschillende waarnemers niet zelden kleine ligchaampjes van concentrischen bouw en bleeke glinsterende oppervlakte gezien, die HENLE ook in de sputa aantrof en door hem met de HASSAL'sche ligchamen werden vergeleken, terwijl hem de overeenkomst met zenuwinhoud niet ontging. Reeds eene eerste proefneming, waarbij etter met alcohol werd uitgekookt, leverde aan V. een gunstig resultaat. De alcohol werd bij bekoeling met een vlies bedekt, dat buiten twijfel de bewuste stof bevatte, doch bovendien door allerlei andere zelfstandigheden verontreinigd was. Daarna werd eenige versche etter herhaalde malen met water gedigereerd, het water afgegoten en het overblijfsel met alcohol uitgekookt. Zoo doende kon men verwachten het etterserum zoo veel mogelijk te hebben verwijderd, en alleen den inhoud der etterligchaampjes aan het onderzoek te onderwerpen. Het resultaat beantwoordde geheel aan de verwachting. Nevens korrelig vet werd uit het uitgedampt extract een dik vlies afgescheiden, dat eene groote hoeveelheid der met zenuwmerg overeenkomende stof bevatte. Hieruit maakt V. op, dat deze stof binnen de weefselelementen zelve voorkomt en daar men als vrij zeker mag aannemen dat zij ook standvastig in geringe hoeveelheid in het bloed aanwezig is, zal men niet dwalen, wanneer men haar beschouwt als eene der in het dierlijk organisme meest verbreidde en voor de dierlijke processen zeer gewigtige stoffen.

ELEPHANTIASIS LABII PUDENDI MAJORIS SINISTRI. — Onze lezers herinneren zich het belangrijk geval van hypertrophie van den linker schaamlip door Dr. SWAVING te Batavia in het Weekblad van 31 Dec. 1853 naauwkeurig beschreven; het gezwel had een buitengewoon grooten omvang en reikte tot aan de knieën. Uit het stadsverband te Batavia werd deze patient weer in het militaire hospitaal aldaar overgebragt, alwaar het gezwel door den Chir. Majoor WASSINK werd geëxstirpeerd. De off. v. gez. 3de kl. E. F. BEIJER heeft het geval met den afloop nader in het laatste nommer van het Tijdschrift der Geneeskundige Vereeniging in N. Indie beschreven met toevoeging van twee keurige afbeeldingen. Wij ontleenen ter completering van het ziekteverhaal van Dr. SWAVING het volgende uit genoemde bijdrage:

Den 29sten November 1853 werd patiente door den dirigerenden officier van gezondheid 1ste kl. WASSINK geopereerd, na voorafgaande ligte aetherisatie. Circa ¼ voor 9 uur des morgens nam de operatie eenen aanvang. De vrouw werd op eene tafel geplaatst, met half opgerigt bovenlijf, terwijl de beenen, zoover mogelijk van elkander gevoerd, op twee bij de tafel staande stoelen gezet werden. Het gezwel werd van onderen door een helper gesteund.

Nadat van boven in de huid van den steel eene (in de lengte-as van het gezwel loopende) snede was gemaakt, werd eene tweede (regthoekige op het midden der eerste) naar links gedaan, en de daardoor gevormde bovenste huidlap los gepraepareerd; hierop hetzelfde aan de regter zijde herhaald zijnde, werd deze snede tot onder den steel doorgevoerd, waarbij het gedeelte der lip, dat de condylomata bevatte, bewaard bleef; vervolgens werd de linkersnede insgelijks naar onderen voortgezet, tot dat zij met die der andere zijde zich vereenigde, waarna de huid zoo hoog mogelijk van het gezwel werd losgemaakt.

Gedurende deze bewerking moest een dertigtal bloedende slagaderen en aderen worden onderbonden, ofschoon geene van allen van bijzonder grooten omvang was. Hierdoor kon men eerst ten 10 ure tot de eigenlijke amputatie van het gezwel overgaan; de voortzetting van de steel tot over den symphysis heen belette namelijk de geheele exstirpatie. Het gezwel werd met groote sneden zoo hoog mogelijk weggenomen, waarbij niet één enkel bloedvat van aanbelang voorkwam; een wei-vetaardig vocht ontlastte zich hierbij in geringe hoeveelheid uit het weefsel, dat, bij de aanhechtingsplaats vooral, zeer vast was.

Nadat de gemaakte huidlappen door bloedige hechting waren vereenigd (hetgeen 5 minuten voor 11 uur was afgeloopen), en een doelmatig verband was aangelegd, werd de wond onder een irrigatietoestel met koud water gebragt.

Gedurende de operatie was de vrouw zeer bedaard en moedig. Zij ademde tot 3 malen toe aether in, doch slechts weinig; de eerste keer deed zij 10 inhalaties, waardoor blijkbaar eene geheele ongevoeligheid werd veroorzaakt, zonder dat zij haar bewustzijn verloor; de 2de en 3de keer maakten 6 en 7 inhalaties haar ten deele gevoelloos, zoodat zij slechts weinig teekenen van pijn gaf. De verloren gegane hoeveelheid bloed gedurende de operatie bedroeg stellig niet meer dan 1 pd. Amst.

Een nader onderzoek van het gezwel na de operatie leverde de volgende bijzonderheden:

Het gewigt bedraagt 17½ Amst. pd; hierbij gerekend de na de operatie nog uitgevloeide hoeveelheid bloed en vocht, ± ½ pd., geeft 18 Amst. pd. De huid is bruinachtig gekleurd, hard, oneffen, met diepe voren

voorzien, die droog zijn; de folliculi der haren, die wijd uiteen staan, zijn vergroot, hunne openingen trechtervormig, ééne lijn diep en van eene tot anderhalve lijn breed. Hier en daar ziet men groepen van kleine openingen, die de uitlozingsbuizen van zweetkliertjes schijnen te zijn.

Het gezwel in de lengte midden doorgesneden zijnde, vloeide een weinig helder, kernen en vetcellen bevattend vocht uit, en vond ik de huid tot circa één Ned. duim verdikt, hard, onder het mes knarsende, met zwoerd van spek overeenkomende, en onmerkbaar overgaande in het eigenlijke weefsel van het gezwel, waarmede zij innig zamenhing. Dit weefsel zelf vertoont zich aan het bloote oog als eene spekaardige massa, wat kleur, vastheid en gelijkaardigheid van weefsel aangaat; echter zag ik later, nadat het eenigen tijd in eene zoutoplossing had gestaan, dat het uit zeer dikke bundels (van 2 tot 4 Ned. duim) was zamengesteld, welke koncentrisch gelegen meerendeels de ronding des gezwels volgen. Op de doorsnede ziet men, doch zeer spaarzaam, hier en daar in het weefsel kleine ronde kysten, ter grootte van een speldenknop tot eene kleine erwt, welke eene geleiachtige stof bevatten, waarin ik kernen en vetcellen vond.

Eene vertikale doorsnede der huid met onderliggend weefsel, tot mikroskopisch onderzoek geprepareerd, deed mij zien, dat de huidpapillen gehypertrophieerd waren, met geringe hoogte, doch meerdere breedte, terwijl ook de tusschenruimten tusschen de tepels zich grooter vertoonden.

De uitlozingsbuizen der onderliggende klieren bereiken de oppervlakte der dikke opperhuidslaag. Een rete Malpighii, bestaande uit enkele bindweefselmazen, waarin korrelcellen, pigment (vooral konglomeraten van dit laatste) en vetcellen voorkomen, is, ofschoon niet duidelijk, toch waarneembaar. Het corium bestaat uit een digt bindweefsel, waarvan slechts op enkele plaatsen kronkelende bundels afzonderlijk zigtbaar zijn, en waarin zeer vele korrelige ligchaampjes, die door azijnzuur vooral goed zigtbaar worden, voorkomen, benevens eene groote hoeveelheid dikke veêrkrachtige vezelen. Bovendien bemerkt men nog onregelmatig verloopende, peezige strengen, welke de lederhuid in alle rigtingen doorkruisen. Onder en tusschen deze laatste ziet men, doch spaarzaam, de huidkliertjes en folliculi der haren, de meeste zoodanig veranderd en door vet geinfiltreerd, dat het hoogst moeijelijk was, ze goed te zien; ook moesten er eene menigte doorsneden gemaakt worden, eer het gelukte, er van die huidorganen in aan te treffen. Bloedvaten zijn, hoewel gering in aantal, waarneembaar. Zenuwen, ofschoon ze waarschijnlijk niet ontbreken, kon ik niet vinden.

Zonder eene duidelijke afscheiding te maken met het onderhuidsch celweefsel, dat men als zoodanig niet kon herkennen, ging de huid in het weefsel des gezwels over. Dit laatste bestond uit bindweefsel, waartusschen zich spoelvormige cellen, kernen, veel vetcellen en vetkorreltjes, hier en daar ook enkele veêrkrachtige vezels bevonden. De aderen en slagaderen binnen in het gezwel bepaalden zich tot zeer fijne takjes, die nog spaarzaam voorkwamen. De voeding schijnt alzoo geheel van de huid uitgegaan te zijn. In deze waren vele slagaderlijke takjes te zien, evenwel van zeer geringen omvang; enkele grootere hadden van 2 tot 2½ lijn. Het lumen der aderen was daarmede overeenkomstig.

Wij noemden de ziekte elephantiasis, alleen in betrekking tot de buitengewone omvangstoename der deelen, en verder tot de plaats van voorkomen, zonder bepaaldelijk te letten op de omstandigheid, of eene meer of minder vaste stof het inwendig weefsel daarstelde, en gelooven zulks met gerustheid te kunnen doen, aangezien de beschrijvingen van elephantiasis, wat derzelver eigenaardig maaksel aangaat, nog al te zeer uiteenloopen, en wij eigenlijk nog niet bepaald kunnen aangeven, wat wij onder elephantiasis uit een histologisch anatomisch oogpunt moeten verstaan; moeten wij eenen anderen naam, welke meer de weefsels bepaalt, aan het gezwel geven, naar mijn inzien moet het dan met dien van steatoma cum induratione et hypertrophia cutis bestempeld worden.

De verdere behandeling der vrouw was zeer eenvoudig: zij bleef tot den 26sten December onder den irrigatietoestel, waarbij voor behoorlijke reinheid en eene doelmatige voeding gezorgd werd; slechts geringe koortsachtige reactiën werden in den beginne waargenomen, die spoedig na het gebruik van chinine geheel ophielden. In de eerste dagen vloeide eene belangrijke hoeveelheid etter uit de wond, die echter spoedig verminderde, terwijl de wondlippen van boven naar onderen zich per suppurationem vereenigden; evenwel moesten nog den 12den December een paar naden onder worden aangelegd, daar het vetachtige weefsel weinig neiging tot genezing toonde; hierna groeide de huidwond weldra digt, en kon de druptoestel worden weggenomen.

Ten einde de, in vergelijkenden zin gesproken, nog altijd misvormde geslachtsdeelen, zooveel mogelijk te verbeteren, begon men thans de kondylomen weg te snijden en injecties met acet. plumbi tegen de leucorrhoea aan te wenden, met het gevolg, dat de vrouw den 31 Dec. 1853 als geheel genezen, ook van hare leucorrhoea, kan beschouwd worden.

BEHANDELING VAN CONGESTIEN NAAR HET HOOFD EN DER APOPLEXIE DOOR ALKALIEN. — In de *Annales médico-psychologiques Avril.* 1854 en in een afzonderlijk uitgegeven werkje heeft Dr. ED. CARRIÈRE breedvoerig gesproken over de voorkoming van apoplexiën bij menschen, die daartoe aanleg hebben. Want hoezeer de behandeling der ziekte zelve, wanneer zij eens aanwezig is, betrekkelijk vrij zeker en tamelijk bepaald is, is toch het uit den weg ruimen der aanleiding gevende oorzaken zeker nog hooger te rekenen. CARRIÈRE neemt eene praedispositie voor congestien naar het hoofd en van apoplexie bepaald aan. Hij zoekt deze praedispositie in een onvoldoenden alkalischen toestand van het bloed, welk vocht normaal alkalisch zijnde,

door eene al te rijke voeding bijv., allengskens minder alkalisch wordt, moeijelijker circuleert, in enkele deelen stilstaat, en door die ophooping scheuring der vaten veroorzaakt. Eene eigenaardige drukking in de maagstreek gaat dikwijls met dien toestand van het bloed gepaard. Na deze praemissen wil nu CARRIÈRE door het toedienen van alkaliën het bloed verbeteren. Deze behandeling is aan geene zwarigheden onderhevig. Men beginne met kleine giften, waar men de afwijking eens heeft ontdekt, zonder dat zij nog tot eenige dreigende verschijnselen heeft aanleiding gegeven. Hoogere giften worden eerst noodzakelijk, wanneer het gebrek reeds lang bestaat en er reeds bepaalde congestie met dreigende apoplexie aanwezig is. De Bicarbonas Sodae verdient boven allen bij zoodanigen staat van zaken de voorkeur. De alkalische wateren (Eau de Vichy etc.) zijn wel zeer goed maar niet voldoende. De ammonia komt alleen bij reeds bestaande apoplexie of bij spoed vereischende gevallen te pas. Zoolang de aandoening zich nog alleen door drukking in de maagstreek openbaart zijn eenige grammen van bicarbonas-sodae voldoende; men geeft eene halve gramme of ten hoogste één gramme in eens in een glas suikerwater. Na verloop van 12 tot 14 dagen, nu en dan zelfs minder, is meestal reeds de pijn in de maagstreek en de trage werking der spijsverteringsorganen verdwenen. Wanneer men reeds algemeene verschijnselen van congestie opmerkt, zonder dat er echter nog dreigend gevaar is, heeft men nog zeer veel kans om wel te slagen. De uitwerkselen der behandeling vertoonen zich niet plotseling, maar eerst zeer langzaam. Maar dan begint men met 1 gramme bicarbonas-sodae in eens twee malen per dag en klimt langzaam tot 2 grammen pro dosi. — Bij eene bestaande congestie en apoplexie raadt CARRIÈRE in navolging van PAGE en GAVARRET de ammonia aan en wel in giften van 25 droppels in een half glas water in den aanval. Na den aanval geeft men 2 druppen elk half uur.

OVER HET NUT VAN PLANTEN- EN MINERALE ZUREN IN DE CHOLERA. — In de vergadering der Epidemiological Society op Maandag 3 Julij j. l. verhaalde Dr. TUCKER, dat zijne aandacht was gewekt door het vast bewezen feit, dat in 1849 de cider-districten van Herefordshire, Somersetshire en een gedeelte van Devonshire, over eene groote uitgestrektheid geheel vrij van de Cholera waren gebleven, ofschoon zij in den omtrek vrij hevig woedde. Uit een verder opzettelijk onderzoek was men tot de zekerheid gekomen, dat vooral de personen, die cider als gewone drank gebruikten, vrij waren gebleven, en dat zij die bier dronken het meest waren aangetast. In die gedeelten van Frankrijk, Normandije bijv, waar de cider de meest gebruikelijke drank is, is de cholera zelden gezien, terwijl men ook verhaalt dat Zwitserland steeds vrij is gebleven van een bezoek der cholera.

Na het aanvoeren van deze en andere feiten ten bewijze van de prophylaktische kracht van den cider, meende spreker, dat ook andere plantenzuren van dienst konden zijn, zoo als limonade, het sap van oranjeappelen, zure wijnen en bessenwijn. Bij gebrek aan eene voldoende hoeveelheid cider, zoude bij door azijn bij eene eventuële uitbarsting der cholera zeer goed kunnen vervangen worden, vooral indien men er voor zorg droeg, dat de azijn zoo zuiver mogelijk was. De ouden maakten zeer veel gebruik van azijn; HANNIBAL en SCIPIO AFRICANUS hadden aan de versterkende kracht van azijn menige overwinning te danken en over het algemeen werd in het leger der oude Romeinen hoofdzakelijk azijn met water gedronken als roborerend middel. Latere schrijvers, PRINGLE, Sir GILBERT BLANE en anderen prijzen zeer de antiseptische en genezende hoedanigheden van de azijn. Bij epidemische ziekten der ingewanden werden zure dranken met goed gevolg aangewend, zelfs was een zeer zwaar geval aan cholera geweken voor het verdunde sap van zure appelen (?). Tallooze feiten en autoriteiten getuigden van de goede werking van minerale zuren, vooral van acid. sulphur. bij diarrhoea en bijzonder in cholera-diarrhoea. Uit een en ander bleek dus het nut van zure dranken, terwijl spreker ten slotte er op aandrong, dat dit nog eene reden meer was om de vervalschingen der azijn tegen te gaan.

Uit de diskussie's hierna gehouden bleek, dat zeer vele leden dezelfde feiten als spreker hadden opgemerkt en dat men het algemeen eens was omtrent het groote nut van acidum sulphuricum in cholera-diarrhoea.

BEREIDINGSWIJZE VAN EEN LIGT VERTEERBAAR VLEESCHNAT. — Deze bereidingswijze door LIEBIG aanbevolen, en door beroemde geneeskundigen zoo als PFEUFER in aanwendig gebragt, schijnt ons der vermelding wel waardig. Zij is de volgende: men bereidt de soep uit hoender- of rundvleesch door uitloogen met water, waarbij eenig zoutzuur is gevoegd. Een half pond vleesch (van een *versch* geslacht dier) wordt met 1½ pond gedistilleerd water, waarbij 4 droppels zuiver zoutzuur en $\frac{1}{2}$ drachme keukenzout gevoegd zijn, uitgetrokken, en het mengsel, wanneer het goed door elkander is gemengd, na een uur staans, door eene fijne zeef zonder drukking uitgezegen. Op de zeef wordt het vleesch daarna nog met een half pond water, in kleine gedeeltens afgespoeld. De vloeistof, die rood gekleurd is en van een aangename vleeschnatsmaak, wordt koud, bij kopjes genomen. Zij bevat de tot vorming der bloedligchaampjes geschikte bloedkleurstof, en daarin een veel grooter gehalte van ijzer dan de dooijer van een ei. Verder is er eene groote hoeveelheid bij hitte coagulerend vleesch-albumine in benevens de gewone bestanddeelen des vleeschnats. Zij wordt aangewend als middel tot versterking en bloedvorming, in gevallen, waarin de verteerings-organen onvolkomen hunne functiën verrigten, zoo als bij typhus. In warmte bederft zij spoedig. De bereiding en bewaring moeten dus op eene koele plaats geschieden.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

ENGELAND. — Ten vervolge op onze mededeelingen, Weekbl. p. 247, betreffende de Medical Reform berigten wij, dat een wetsontwerp, strekkende om aan de gegradueerden van de Universiteiten van Londen en van Durham ruimer regten toe te kennen, in het House of Commons 20 Julij ten 3de male werd gelezen en dus aangenomen, nadat ook door PALMERSTON verklaard was, dat hij tot eene andere overtuiging was gekomen en de wet goedkeurde mits een amendement werd aangenomen, waardoor de regten niet verder werden uitgestrekt dan die aan de Universiteiten van Oxford en Cambridge waren toegekend, en alzoo de uitoefening der Chirurgie in die regten niet werd begrepen.

Terwijl van andere zijde in de kamer nog werd aangedrongen, dat die regten ook op de Universiteiten van Schotland en Ierland zouden worden uitgestrekt, welk voorstel, in een nieuw wetsontwerp geformuleerd, later is behandeld en verworpen, gaf PALMERSTON nog te kennen, , dat deze wet eenvoudig moest strekken om voor de gegradueerden van de Universiteit te London eene omissie ter herstellen, die bij eene vroegere wetgeving had plaats gehad, en waardoor die gegradueerden regtens aan straffen zouden zijn onderworpen voor het afgeven van certificaten voor krankzinnigen. Als algeheele hervormingsmaatregel kon deze en ook geen andere naar zijn oordeel, voldoende worden, dan wanneer de gegradueerden zoo wel van Engeland, Schotland als ook van Ierland op gelijken voet geplaatst werden en door het geheele vereenigde Koningrijk vrijheid tot uitoefening der geneeskunst zouden verkrijgen.

Toen door Mr. CRAUFURD op nieuw 7 Julij de vergunning werd gevraagd tot het inbrengen van een bill ter verbetering der geneeskundige wetten, werd die motie verworpen, nadat PALMERSTON den wensch geuit had, dat men nu aan den geneeskundigen stand zelf de gelegenheid zou laten zijne inzigten over dit onderwerp aan het Parlement te doen kennen en eerst dan wanneer de geneeskundige stand daarmede in gebreke bleef, tot zoodanig voorstel zou overgaan.

In eene latere zitting gaf hij te kennen, dat hem van de zijde van geneeskundigen bouwstoffen waren aan de hand gedaan, die hem voorkwamen tot eene regeling der zaak te zullen kunnen leiden.

Wij vermoeden, dat hij hier op het oog had een voorstel door JOHN FORBES aan het oordeel zijnerkunstgenoten onderworpen, welks uitvoerigen inhoud wij echter nog achterwege zullen laten, totdat eenige beslissing daarin zal zijn genomen.

PARIJS. — Bij besluit van 28 Junij van den Minister van Openbaar Onderwijs en Eeredienst, is het sedert October van het vorig jaar verschijnend weekblad »*Gazette Hebdomadaire de Medecine et de Chirurgie*" tot een officiëel orgaan verheven, waarin alle decreten, besluiten, circulairen en instructien betreffende het onderwijs en de uitoefenig van de geneeskunst en de Pharmacie zullen worden opgenomen. Een Comité van vijf Professoren van de geneeskundige Faculteit, door den Minister benoemd op voordragt van den deken, zal in het vervolg aan het blad zijn toegevoegd, dat in de inrigting van zijn overig gedeelte niet verandert. De personen thans in het Comité benoemd zijn: P. DUBOIS, BERARD, GRISOLLE, NELATON en SOUBEIRAN.

— Tot lid der Académie de Médecine in de sectie van pathologische anatomie is benoemd de Heer BARTH.

DUITSCHLAND. — Sedert den 2den Mei van dit jaar is eene nieuwe vereeniging onder den naam »Deutsche gesellschaft f. Psychiatrie und ger. Psychologie tot stand gekomen, die zich ten doel stelt: de bevordering der theoretische en practische Psychiatrie, der geregtelijke psychologie en daar mede in verband staande wetenschappen; onderlinge mededeelingen en ondersteuning van wetenschappelijke ondernemingen der leden, de verspreiding in ruimer kringen van gewigtige waarnemingen en ervaringen, opwekking en bevordering van eene vriendschappelijke verhouding onder de medeleden in het belang der kunst en wetenschap. De vereeniging bestaat uit gewone, corresponderende, en eereleden.

In elken Duitschen staat en in elke provincie wordt bij meerderheid van stemmen een gewoon medelid tot referent benoemd, die de belangen der vereeniging vertegenwoordigt, de correspondentie voert, voor de vergaderingen van dat deel der vereeniging zorgt, en minstens 3 maal op het jaar over gewigtige ervaringen en waarnemingen, over nieuwe werken en tijdschriften, over de instellingen en geregtelijke handelingen uit zijn district berigt doet.

Jaarlijks zal er eene algemeene vergadering plaats hebben op dezelfde tijd en plaats als de vergadering der Deutsche Naturforscher und Aerzte.

De vereeniging geeft een, elke 14 dagen verschijnend, »Correspondenz Blatt" uit, dat bevatten zal alle de aangelegenheden der vereeniging, oorspronkelijke verhandelingen, referaten, kritieken, vermeldingen, correspondentien en aanteekeningen uit het gebied der Psych. en geregt. Psychologie. Verder zullen door die vereeniging ook prijsvragen worden uitgeschreven.

Onder de corresponderende medeleden zien wij ook onze landgenooten de HH: EVERTS, RAMAER en SCHROEDER VAN DER KOLK gemeld.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — De *Cholera* schijnt tamelijk verspreid over den aardbol, en zeer onregelmatig te heerschen. Uit enkele streken wordt van eene buitengewone hevigheid gewaagd. Dit is het geval in de West-Indiën. Uit Jamaica worden, zonder meer bijzonderheden, berigten medegedeeld van groote verwoestingen door de ziekte en de districten St. Anne en St. Thomas. Onder het landvolk is de sterfte zoo groot dat de oogst niet kan worden binnen gehaald, terwijl zij,

die van de ziekte vrij blijven, vlugten. Uit Barbados zijn de berigten nog erger; volgens de Med. Times zouden van 14 Mei tot 26 Junij naar de opgaven der policie 4560 gevallen zijn voorgekomen, waarvan 2414 met den dood eindigden. De inspecteur gelooft echter, dat het getal ongeveer het dubbele is geweest, terwijl de policie, die zelve voor de helft door de ziekte is weggemaaid, niet in staat is geweest om de noodige inlichtingen in te winnen. Negen van de tien gevallen komen onder de negers voor. De sterfgevallen onder de Engelsche Soldaten waren reeds ten getale van 420. Volgens een berigt in de Globe zouden er reeds op 26 Junij 6500 sterfgevallen zijn geweest. Volgens de Augsb. Alg. Zeit. had de gouverneur de gevangenissen doen openen en het voornemen de policie te ontbinden.

Ook in Mexico heeft de ziekte met groote hevigheid gewoed. De sterfte was op een dag 200.

Te New-York, Boston, Philadelphia en St. Louis breidde de epidemie zich in den laatsten tijd uit. In de laatstgenoemde plaats kwamen in éene week 207 sterfgevallen voor.

Uit Genua en uit Malta wordt van zeer enkele gevallen gewaagd.

In Londen, Liverpool, Manchester en Durham kwamen weinige, in de omstreken van Edimburg meerdere voor. Uit Glasgow werden in de laatste week 43 gevallen vermeld, terwijl niet weinige onder de hoogere klassen zouden voorkomen. In het dorpje Wishaw heerschte de ziekte hevig.

Op een schip met 540 landverhuizers, van Southampton vertrokken, zijn binnen 8 dagen tijds 40 personen gestorven, terwijl nog 30 zieken aan boord bleven. Het schip is weer binnengeloopen.

De berigten in de politieke dagbladen vermeld omtrent de verwoestingen, die de Cholera in Kroonstadt zouden hebben te weeg gebragt, worden door de Petersb. Zeit. tegengesproken.

In Parijs vermindert de Cholera aanmerkelijk. Van 13—16 Julij zijn in de hospitalen slechts 61 gevallen bij gekomen, en hebben 38 sterfgevallen plaats gehad. Daarentegen breidt zij zich in de departementen, vooral van het zuiden uit. Vooral te Marseille en te Arles heeft zij reeds vele slagtoffers geëischt.

In Marseille is de ziekte nog klimmende. Volgens de laatste berigten zouden op den 22sten Julij nog 200 sterfgevallen hebben plaats gehad, terwijl de vorige week 120 à 156 sterfgevallen voorkwamen en men toen meende dat de ziekte afnemende was.

Ook in Montpellier is zij in de laatste dagen toegenomen. In de Fransche bladen zijn er echter geene regelmatige berigten over de ziekte te vinden, en schijnt men de volledige publiciteit in dit opzigt te verhinderen.

— Bij onderscheidene koninklijke besluiten zijn dezer dagen benoemd bij het personeel van de geneeskundige dienst der landmagt tot Officieren van gezondheid 3de klasse, de kweekelingen aan 's rijks kweekschool C. J. VAN DER BURCHT VAN LICHTENBERG, F. C. A. JONGKINDT CONINCK, P. J. A. SLUIS, H. A. KOOYKER, H. W. L. POST, J. W. SCHUBART, L. J. HUSSEM en C. H. SCHNEITHER; tot offic. v. gez. 3de kl. in het vaste corps bij de Konink. Ned. Zeemagt de kweekelingen J. LETZER, N. C. SLEGT, E. J. MULLER, W. F. MEYBOOM, C. G. DE JONG en P. J. FELTKAMP; bij het personeel van de militaire geneeskundige dienst in Oost-Indië tot Off. v. gez. 3de kl. de kweekelingen T. J. JORRITSMA, A. E. NEEB, H. J. ALKEN, W. S. CRAMER, A. P. SODENKAMP, J. A. JAMES, L. O. DE VISSER, J. M. C. E. LE RUTTE en P. J. 'T HOOFT, benevens den Heer H GILDEMEISTER; tot Apotheker 3de klasse bij de mil. gen. dienst in Oost-Indië de kweekelingen G. H. BEER en F. HEKMEIJER.

— Door den Koning van Hannover is dezer dagen aan Dr. H. M. DUPARC alhier eene gouden medaille, versierd met de beeldtenis des Konings, ten geschenke gezonden, als blijk van tevredenheid over de door hem uitgegeven verhandeling: *De blindenverzorging benevens de middelen tot hare verbetering.*

— In Groningen had den 26sten Julij het 64ste jaarlijksch examen der kweekelingen van het Doofstommen-Instituut plaats, waarbij proeven der gemaakte vorderingen werden vertoond, terwijl 16 leerlingen werden ontslagen. Het getal der kweekelingen bedraagt thans 150, 86 jongens en 64 meisjes. De Heer R. T. GUYOT de instituteur hield bij die gelegenheid eene redevoering over het zakleitje van de doofstommen.

— Door de Prov. Geneeskundige Commissie te Haarlem zijn in hare vergadering van 13—15 Julij bevorderd tot Heelmeesters ten pl. lande de HH: F. C. L. DE VRIES van Medemblik, G. T. ODYK van Assendelft en A. DE ROOY van Gastel, tot Vroedmeesters H. T. VAN DER WISSEL van Velzen en P. M. STIGGELBOUT van Middelburg.

— 24 Junij. is te Alkmaar in den ouderdom van 57 jaren overleden de Heer J. RENTMEESTER Heel- en Vroedmeester. (*Rep.*)

— 18 Julij is alhier overleden in den ouderdom van 75 jaren de Heer A. VAN DER WAALL oud-apotheker.

†ZWOLLE. — Van Genemuiden naar Steenderen is vertrokken Dr. TOORNEBURG. Te Genemuiden heeft zich gevestigd D. M. LANGEFELD PZN. Pl. Heel- en Vroedmeester te Heemskerk.

BIBLIOGRAPHIE.

Catalogus Dissertationum et Orationum medicarum atque rem botanicam et historiam naturalem spectantium. Defendarum et habitarum ab a° 1600 usque ad 1834 in variis Academiis, sed praesertim Neerlandiae, quae venales prostant apud Fredericum Muller. Amstelodami, 1854. *f* 0.60.

A. F. R. Lespinasse: Alphabetisch artsenij-zakboek, met inachtneming der nieuwe Nederlandsche pharmacopea en onder het raadplegen van oude en nieuwere ervaring bijeengebragt. Deventer, 1854, ter Gunne, *f* 1.60.

A. L. Richter: Ueber Organisation des Feld-Lazareths-Wesens und von Transport-Compagnieen für Verwundete. Bonn, 1854, A. Marcus 24. ngr.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 5 Augustus 1854. 31.

KLINIEK.

WAARNEMING VAN EEN MONSTER-FIBROID DER BAARMOEDER,

DOOR

A. S. P. VAN TROTSENBURG,

Genees- Heel- en Vroedmeester te Nieuw-Beijerland.

Hendrika carolina IJ, geb. B. oud 32 jaren, sedert 8 jaren gehuwd, van een sterk plethorisch gestel, leed in hare vroegste jeugd aan dikten in de liezen, die zich van tijd tot tijd herhaalden, nu eens meerder, dan minder opgezet waren en steeds door bedekking met watten weder verdwenen.

De menses kwamen op den gewonen leeftijd te voorschijn en zij bleef gezond tot den tijd, dat zij in het water viel, terwijl zij menstrueerde. Dit had plaats in 1844. Sedert leed zij in eenen meer en meer toenemenden graad, aan haemorrhagia uteri, en is ook naar etroversio uteri behandeld geworden.

Toen zij in het jaar 1848 onder mijne behandeling kwam, leed zij aan herhaalde aanmerkelijke vloeijingen, met vele coagula, die meermalen den geheelen vorm van de baarmoederholte vertoonden. Zij had steeds een geprikkelden versnelden pols en drooge, roode tong; overigens waren de verrigtingen normaal.

Bij het inwendig onderzoek bespeurde ik geene bijzondere afwijkingen, zelfs geene vermeerderde hitte der genitalia.

Het uitwendig onderzoek leverde meer op. In het groote bekken was, door den buikwand heen, door betasting duidelijk eene dikte te bespeuren, die nagenoeg de grootte had van een kinderhoofd. Langzamerhand werd deze al grooter en grooter, en kon ik dezelve na het jaar 1849 niet meer waarnemen, daar de buik al meer en meer gelijkmatig uitgezet werd, en de gespannen buikwand het indrukken niet meer toeliet.

In het begin van 1853 had de buik den omtrek van drie oude ellen bereikt: en de afstand van het manubrium sterni, tot aan de symphisis ossium pubis bedroeg $1\frac{1}{8}$ oude ellen.

Op haren stoel gezeten, hing de buik der patiente tusschen de wijd van een gespreide beenen; het gaan of staan was haar onmogelijk; haar uiterlijk was zwak, lijdend, doch niet bijzonder vermagerd. Uitgezonderd vele stoornissen der spijsvertering, veroorzaakt door den mechanischen invloed van het zich in den buik bevindend gezwel op de verrigtingen der spijsbuis, waren de overige levenswerkzaamheden normaal. Ook de baarmoeder-vloeijingen waren niet meer aanwezig.

Nog bleef de buik in omvang toenemen. In den laatsten tijd waren de hydropische verschijnselen, die vroeger, zelfs bij het naauwkeurigst onderzoek, niet waar te nemen waren, al duidelijker geworden, zoodat er nu volstrekt geen twijfel meer bestond aan vochtverzameling in de buikholten.

De benaauwd- en pijnlijkheid hadden nu den hoogsten trap bereikt, daar de nog toenemende uitzetting der buik het middenrif naar boven drong, dat natuurlijk verkleining der borstholte ten gevolge had.

Op haar herhaald verzoek en na haar de gevolgen er van voorgehouden te hebben, heb ik in Maart dezes jaars, de paracentesis abdominis verrigt, met dat gevolg, dat er in den tijd van 24 uren, achtereenvolgend 50 Ned. ponden vocht werden ontlast, hetgeen haar natuurlijkerwijze zeer verligtte. Het vocht was melkachtig en rijk aan eiwit en vezelstof.

Acht dagen daarna was het verband des nachts plotseling doorweekt, en het bed geheel nat geworden, zelfs zoo, dat het vocht door de onderlagen der bedstede liep, waardoor de hoeveelheid van het verlorene niet te bepalen is. Na ontblooting van het wondje kwam het vocht er met kracht uit, waarom ik besloot er eene elastieke catether in te brengen, om het vocht verder te ontlasten.

Na gedurende den geheelen nacht bezig geweest te zijn, heb ik nog 18 Ned. ponden vocht ontlast, van dezelfde hoedanigheid als het eerste. Na dien tijd is zij rustig blijven liggen tot haren dood toe, die op den 18den Maart een einde maakte aan haar met het grootste geduld gedragen, onuitsprekelijk lijden.

De lijkopening die ik 25 uren post mortem verrigtte, heeft het volgend hoogst belangrijk resultaat opgeleverd.

Het uiterlijk aanzien deed mij waarnemen, dat de buik verbazend uitgezet was, en de onderste ledematen oedemateus gezwollen waren; doch het overige gedeelte van het ligchaam niet zoo vermagerd, als men na zulk een langdurig en pijnlijk lijden kon verwachten.

Bij de opening der buikholte kwam er nog eene groote hoeveelheid vocht te voorschijn, die niet gewogen is, maar ongeveer 5 Ned. ponden zal bedragen hebben. Na de opening vertoonde zich onmiddelijk een gezwel van eene monsterachtige grootte en zwaarte, aan den fundus uteri vastgehecht, maar voor het overige geheel los en vrij in de buikholte liggende.

Het buikvlies was, behalve dat er zich vele varices in voordeden, nagenoeg normaal. De lever, milt en nieren waren allen zeer vergroot, doch deden zich voor het overige normaal voor. De verdere opening werd door de betrekkingen niet toegestaan.

Na het gezwel met de baarmoeder uit de buikholte genomen te hebben, door het doorsnijden der vagina, heb ik het den Hooggeleerden Heer KRIEGER te Leiden aangeboden, daar ik niet in de gelegenheid was om het zóó te onderzoeken, als de zeldzaamheid en de belangrijkheid van het geval zulks vorderden.

Het resultaat van het onderzoek van den tumor, door den Hoogleeraar KRIEGER, heeft de volgende bijzonderheden opgeleverd, welke zijn Hooggel. mij veroorloofd heeft, hier mede te deelen.

Het gezwel of gewas heeft den vorm p. m. van eene nier of boon, aan de eene zijde namelijk convex, aan de andere tegenovergestelde een weinig ingebogen. De grootste omtrek bedraagt, 131 centimeters, de kleinste 106 Cm., de lengte 48 Cm., de breedte 35 Cm., en het gewigt 20 Ned. ponden.

De oppervlakte van het gezwel is tamelijk glad, hier en daar met vliezige aanhangsels, en vrij losliggende zich over de oppervlakte uitspreidende vaten; de kleur is over het geheel die van versch spiervleesch, hier en daar met nuances van groene, blaauwe of bruine plekken.

Aan de eene holle zijde ontwaart men de uterus met de beide ovaria en de tubae. Deze organen hebben een tamelijk normaal voorkomen; alleen is het collum uteri verlengd als uitgerekt, zoodat de afstand van den bodem tot aan het ostium 15 centimeters bedraagt.

Het slijmvlies hetwelk de uterusholte en hals bekleedt, is normaal, doch met een weinig bloederige slijm bedekt. De voorvlakte van de uterus is vrij; de achtervlakte daarentegen met het gewas als versmolten.

Op de doorsnede vertoont het gezwel eene licht vleeschkleurige, als gemarmerde, door grootere en kleinere verhevenheden en groeven, oneffene oppervlakte. De consistentie is *vast, lederachtig*, op enkele punten worden bij de doorsnede, in verschillende rigtingen gedaan, met sereus vocht gevulde *cysten*, ter groote van een knikker of kastanje aangetroffen. De bloedvaten, welke het gezwel in verschillende rigtingen doorkruissen zijn, (vooral de aderen), verwijd. Bij eene doorsnijding in de dwarsche rigtig van het gezwel, komt er eene licht gele plek te voorschijn, gevormd uit eene massa, die van de overige niet alleen door kleur scherp is afgezonderd, maar ook met deze zoo weinig en zoo los zamenhangen, dat zij met weinig moeite van dezelve kan worden afgepeld; zijnde slechts door een ijl bindweefsel er mede verbonden; ja hier en daar geheel vrij, zoodat er daar ter plaatse klo-

ven en groeven met gladde wanden worden aangetroffen. De witte zelfstandigheid heeft op vele plaatsen vingervormige verlengsels of wortels, die in de andere massa als inschieten.

Het microscopisch onderzoek heeft het volgende opgeleverd.

Het geheele gezwel bestaat hoofdzakelijk uit vezels en vezelcellen. De eersten hebben een hoogst regelmatig verloop en zeer verschillende dikte; sommigen komen het meest met bindweefsel-vezelen overeen; anderen met gladde spiervezels.

Zij nemen waarschijnlijk en overal hunnen oorsprong uit vezelcellen, die in verschillende verhouding met de vezels zijn dooreengemengd. Zoowel in als tusschen de vezels, als in de cellen, treft men vele langwerpig ronde kernen aan. Dit laatste geldt echter veel minder voor het geelwitte gedeelte van het gezwel; — hier wordt de plaats der kernen bijna overal door fijne vetkorrels ingenomen. Men vindt hier ook in enkele groote bloedvaten eene brijachtige, licht bruine stof, die uit vele, zeer fijne vetkorrels, korrelcellen en overblijfsels van gekleurde bloedligchaampjes bestaat.

Uit dit onderzoek blijkt dus, dat het pseudoplasma is te houden voor een zoogenoemde tumor fibrosus uteri, een fibroïd, hetwelk uit de paries posterior uteri zijnen oorsprong heeft genomen, en bij aanhoudende wasdom, ten laatste eene kolossale grootte heeft bereikt, zoodat het teregt een *monster fibroïd* kan worden genoemd.

Met het oog op de cysten hier en daar verspreid in het gewas, zou men het ook cysto-sarcoma kunnen noemen. Wat de geelwitte zelfstandigheid betreft, die als het ware eene gewortelde kern vormde, van deze is de oorsprong toe te schrijven aan vet metamorphose van de vroeger sarcomateuse zelfstandigheid. De ongewone lengte van de baarmoeder-hals in een gevolg van mechanische uitrekking.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

SPASMUS DUBINI OF CHOREA ELECTRICA. — Over dezen, zoo ik mij niet bedrieg, genoegzaam onbekenden ziektevorm, welke tot nogtoe zich hoofdzakelijk in Opper-Italie vertoond heeft, heeft de redacteur van het Journal für Kinderkrankheiten, BEHREND, een uitvoerig stuk, naar aanleiding van eenige Italiaansche schriften, geleverd (t. a. p. Jahrg. 1854. Heft 3. 4, pag. 135). Hoewel in die mededeeling vele leemten voorkomen en zij ons bijkans ongenoegzaam schijnt, om een zuiver beeld der ziekte te leveren, willen wij trachten den hoofdinhoud zoo beknopt mogelijk mede te deelen.

DUBINI, geneesheer aan het groote hospitaal te Milaan, sprak in 1847 op het 7de wetenschappelijke congres van Italiaansche geleerden te Napels het eerst over deze te voren niet waargenomene ziekte, welke in de meeste gevallen spoedig doodelijk afliep. Hij noemde haar eerst *Convulsione clonica*, later *Chorea electrica* en ontleende den laatsten naam deels aan de overeenkomst der kramptrekkingen met die der gewone chorea, deels aan de rhythmische wijze, op welke die krampen elkander opvolgden, als waren zij veroorzaakt door eenen regelmatig afgebrokenen electrischen stroom. Deze mededeeling baarde opzien en spoedig werden nieuwe gevallen, vooral in Lombardije opgeteekend. Al spoedig meende men, dat de door D. gekozene naam ongepast was. HÖRTEL te Birkenfeld, die een paar zeer spoedig doodelijk afgeloopene gevallen, beide ten gevolge van hevigen schrik, waarnam, meende dat de naam myelitis convulsiva beter was (Zie Journ. für Kinderkrh. Bd. VIII, pag. 104); CARLO FRUA verkoos den naam van typhus cerebralis convulsivus. De nieuwste verhandeling is die van MORGANTI, 1ste geneesheer van het groote ziekenhuis te Padua, voorkomende in de Gazzeta Medica Italiana. Lombardia, Aug. 1853. Ook deze verkiest den door FRUA ingevoerden naam. Volgens BEHREND zou het best zijn, om den naam van spasmus Dubini te behouden; [de naam van typhus cerebralis convulsivus komt ons vrij ongepast voor; in de beide door HÖRTEL medegedeelde gevallen, zoo zij identisch zijn met de door de Italiaansche geneesheeren geschetste ziekte, vindt men volstrekt geene overeenkomst met het beloop van typhus; buitendien loopt men gevaar om de ziekte met den typhus cerebro-spinalis te verwarren. Ref.] M. berigt daarbij, dat hij in de eerste door hem waargenomene gevallen slechts een eigenaardigen vorm van kramptrekkingen, hoogstens eene meest doodelijk afloopende hersenziekte had gezien. Eerst later hebben herhaalde lijkopeningen hem tot het denkbeeld gebragt, dat eene bijzondere bloedmenging de oorzaak der ziekte kon zijn. Hij meent te mogen aannemen, dat het bloed overladen is met typheuse of veneuse elementen (eene zeker vrij onbepaalde, elastische uitdrukking. Ref.) welke nu eens kramptrekkingen, dan weder verschijnselen van hersenlijden doet ontstaan, naarmate de schadelijke stoffen (?) meer op het ruggemerg of op de hersenen werken. De spasmus Dubini schijnt inderdaad eene nieuwe ziekte te zijn, welker eigenlijke aard ons

onbekend is. Zeker is zij vóór D. nimmer afzonderlijk besproken, hoewel de ziekte wegens haren spoedigen doodelijken afloop en scherp geteekende verschijnselen moeijelijk de aandacht kon ontsnappen. De ziekte kwam vooral in Lombardije voor en schijnt toe te nemen. D. zag van 1837 tot 1846 38 gevallen. MORGANTI zag in 1847 eenen lijder aan typhus, die op den 27sten dag der ziekte al de verschijnselen van spasmus Dubini aanbood. Eerst na Dec. 1831 schijnt de ziekte in de provincie Padua zich te hebben vertoond: althans M. zag destijds de eerste gevallen: nu echter klom het aantal ziektegevallen zoo, dat in 20 maanden alleen op de mannenafdeeling van het ziekenhuis te Padua 39 gevallen werden opgeteekend. Over de verschijnselen wordt in onze hoofdbron weinig gezegd. M. onderscheidt 3 vormen, den spinalen, den cerebralen en den typheusen of typhusvorm: de eerste komt het meest voor. De aangetasten voelden kort te voren alleen eene voorbijgaande vermoeidheid en neêrgedruktheid. Daarop volgden als eerste verschijnselen, spierzamentrekkingen in enkele deelen, een gevoel van dofheid in de door die ligte trekkingen aangetaste deelen en vermindering van het gevoel aldaar. Deze verschijnselen beletten onmiddelijk het vrije gebruik der aangetaste deelen, dat echter later terugkeert: de lijder is overigens gezond en de verschijnselen worden gedurende geruimen tijd niet meer opgemerkt, zoodat geneeskundige hulp meestal niet wordt ingeroepen: later komen de verschijnselen echter met hernieuwde woede terug: onder aanhoudende afwisselende stoornis en herstel der verrigtingen volgt eindelijk de dood als de bijkans stellige afloop der ziekte. Meest kwamen de lijders eerst in behandeling als de ziekte zeer ernstig was geworden. De spinaalvorm heeft in verschijnselen nog het meest overeenkomst met de gewone chorea. De kramptrekkingen grijpen daarbij rhythmisch plaats, nu eens in de ledematen, dan in de eene ligchaamshelft, vooral aan de regterzijde, dan weder in het geheele ligchaam. Verlamming der door de trekkingen aangetaste deelen schijnt den dood vooraf te gaan, hoewel in die verlamde deelen steeds tot aan den dood de krampen worden opgemerkt. Deze symptomatologie is zeer onvolledig en geheel ongeschikt om ons het ziektebeeld te leeren kennen. In de beide gevallen van HÖRTEL, welke den spinaalvorm bij uitnemendheid schijnen te zijn geweest, kwamen geene voorboden voor. HÖRTEL meent, dat gewone chorea en chorea electrica weinig overeenkomst in verschijnselen aanbieden en vestigt de aandacht vooral op het regelmatig terugkeeren en de gelijkvormigheid der krampachtige bewegingen bij den laatsten ziektevorm. Ook in den onrustigen slaap blijven die bewegingen aanhouden. In beide gevallen ontwikkelde de ziekte zich bijkans onmiddelijk na eenen hevigen schrik. In het eerste geval herhaalden de trekkingen zich eerst om de 10 minuten in den regterarm; het gelaat der lijderes teekende dan angst; de tong was zuiver, de ademhaling ging geregeld, de pols was klein, snel, het bewustzijn helder, nu en dan zuchtte zij: het onderzoek van de ruggegraat gaf negatieve resultaten: na eene VS. van 4 kopjes (8 oncen?), het aanleggen van zuurdeegpap aan de kuiten enz. verbeterde de toestand niet; de trekkingen werden nu ook in het regterbeen waargenomen, zij duurden een paar seconden, herhaalden zich om de 10—15 minuten; groote giften calomel en vesicantia langs den rug werden nu gebezigd. Den volgenden dag vond H. de lijderes, bij het voortduren der kramptrekkingen in soporeusen toestand; de lijderes scheen moeijelijk te hooren, de regter pupil was kleiner als de linker, hoewel de iris zich bleef zamentrekken, de pols werd onregelmatig draadvormig, dan weder vol. Sulphas cupri in klimmende giften vermogt insgelijks niets; de trekkingen keerden in korteren tijd weder en er volgde eindelijk verlamming van de regter ligchaamshelft: na ongeveer 56—60 uren stierf het 14jarige meisje, onder volkomen sopor en geheele verlamming van de regter ligchaamshelft. Over de lijkopening zullen wij straks spreken. Het tweede geval kwam bij een 11jarig meisje voor, die door eenen grooten, vreemden niet dollen hond omvergeworpen, doch niet gebeten was. Onmiddelijk ontstonden kramptrekkingen in handen en voeten. Te bed gebragt, werden onmiddelijk clysmata geappliceerd, koude omslagen op het hoofd gelegen en het kind zeer stil gehouden. Allengs verdwenen de kramptrekkingen, doch een eigenaardig stootend trekken van den linker schouder bleef over, dat 1—2 minuten aanhield en zich om de 19—20 minuten herhaalde: de wangen waren hoog rood; het bewustzijn bleef helder; verschillende geneesmiddelen werden vruchteloos beproefd. De trekkingen in den linker schouder en arm werden allengs duidelijker, waren volkomen rhythmisch en kwamen in vrij bepaalde tijdperken terug, vertoonden zich daarna ook in het linker been en snel volgde na verlamming van de linker ligchaamshelft, doch in het verlamde deel bleven de zoogenaamde electrische slagen duidelijk aanhouden. Ook dit kind stierf zeer spoedig in soporeusen toestand. De lijkopening werd niet toegestaan. Dat een hevige schrik werkelijk den spasmus Dubini zou te voorschijn kunnen roepen, wordt insgelijks door een paar gevallen van MORGANTI en SCOTTINI bewezen en ook in deze was het beloop dan zeer snel. Over het resultaat der lijkopeningen verschillen D. en M. De eerste toch vond bij het zorgvuldigst onderzoek van hersenen en ruggemerg nauwelijks iets meer dan geringe aderlijke congestie der pia mater en onbelangrijke uitzweeting van heldere wei onder de arachnoïdea der hemisphaeria cerebri, in de ventriculi laterales en aan de pars lumbaris van het ruggemerg; slechts in enkele gevallen was de mergzelfstandigheid der hersenen ligt rood gekleurd en op de doorsnede met bloedpunten, veroorzaakt door het klieven van zeer kleine vaten, bezaaid. Hij houdt echter deze geringe congestie van de hersenen en hare vliezen niet voor gewigtig en ongenoegzaam ter verklaring der ziekteverschijnselen, daar toch bij ware congestie de anatomische kenteekenen belangrijker en standvastiger zijn en wijl in gevallen, in welke bloedontlastingen waren verrigt, de hersenen en hare vliezen nagenoeg geheel anaemisch werden gevonden. D. noemt derhalve *afwezigheid van ons*

standvastige ontleedkundige kenteekenen. M. hecht aan die congestie der hersenen veel meer gewigt, verzekert dat in streng antiphlogistisch behandelde gevallen, toch nog belangrijke congestie werd aangetroffen, welke hij onmogelijk als lijkverschijnsel of als resultaat van hevigen doodstrijd kan aanzien.

De resultaten door M. verkregen, schijnen alleen betrekking te hebben op den door hem genoemden spinaalvorm. Zoo de dood binnen 8—10 dagen plaats grijpt, wordt het volgende gevonden: De lijkverstijving is belangrijk en duurt lang; de hielen zijn sterk achterwaarts gebogen, de handen sterk ineen geklemd, de spieren sterk geteekend; overal ziet men derzelver plaatsen van aanhechting, zij schijnen nog in staat van sterke zamentrekking te verkeeren; de schedel is altijd rijk aan donker bloed; wordt zij tegen het licht gehouden, dan ziet men het diploë vol met donker bloed, dat òf uitgezweet is òf uit kleine verscheurde vaten uitgestort is. Op de buitenoppervlakte der dura mater ziet men plekjes, bestaande uit opgeloopene en gedeeltelijk verscheurde vaatjes en uit uitgestort bloed. Tusschen deze plekjes is ziet men een sterk opgeloopen vaatnet. Eene nog fijnere vertakking wordt op de binnenoppervlakte van dit vlies opgemerkt. In de overlangsche boezem zijns deels fibrineuse, deels nog versche bloedcoagula. De aderen der hersenvliezen zijn opgevuld met zwart bloed, hetwelk gedeeltelijk op de buitenoppervlakte der hersenen uitgestort is. Op de pia mater ziet men zeer ontwikkelde, sterk gevulde vaten. De arachnoïdea is nu eens droog, soms met kleine ecchymoses bedekt: tusschen de kronkels aan de oppervlakte der hemisphaeria is gewoonlijk een weinig wei, welke soms bloederig is; eens werd geleiachtige wei tusschen de arachnoïdea en pia mater gevonden. In de hersenen bereikt de veneuse congestie bij bijkans alle lijders haren hoogsten graad. De geheele hersenzelfstandigheid is geheel opgevuld met zwart bloed, de bastzelfstandigheid rood gekleurd. Bij het wegnemen der hersenvliezen ziet men op die bastzelfstandigheid ontelbare kleine, teedere, sterk opgeloopene bloedvaten, welke bij scheuring druppelsgewijs bloed uitstorten: de bastzelfstandigheid is inwendig even zoo opgeloopen en de witte hersenzelfstandigheid verdient dien naam niet meer, daar zij met roode plekken als bezaaid is. De ventriculi laterales, wier wanden insgelijks met overvulde bloedvaatjes voorzien waren, bevatten niet meer wei als gewoonlijk: de plexus choroïdeus was insgelijks overvuld met zwart bloed. Dat de pes Hippocampi vooral de zitplaats der congestie zou zijn, zoo als FRUA beweert, wordt door M. tegengesproken. De corpora striata, de thalami n. [opticorum zijn bezaaid met fijne roode punten. In enkele gevallen was de plaats, waar de congestie het sterkst was, tegenovergesteld aan de ligchaamshelft, in welke de kramptrekkingen het hevigst waren geweest. De hersenzelfstandigheid is gewoonlijk zeer vast en hard. Bij eenen lijder, die binnen 8 dagen aan spasmus Dubini stierf, zonder vooraf ziek te zijn geweest, vond M. zes groote acephalocysten, twee op de buitenvlakte van het regter halfrond, twee op zijne binnenoppervlakte en twee aan de basis cerebri, voorts roodheid der witte zelfstandigheid; de chorea was hier vooral aan de regterzijde waargenomen. In de kleine hersenen was de congestie minder in het oog vallend, niet zoo standvastig. De pons Varolii was steeds met zulk een sterk vaatnet voorzien, dat dit deel eene rozenroode kleur bezat. Ook de medulla oblongata verkeerde meest in eenen sterken graad van bloedovervulling, doch in het ruggemerg werden, althans in dit tijdperk, weinige veranderingen gevonden, partiëele congestie, sterke vaatontwikkeling en eene vastere consistentie der substantia medullaris werden hier opgemerkt; in een geval vond M. behalve congestie in de hersenen, het halsgedeelte van het ruggemerg zeer rood en een weinig verhard. Meerdere malen schijnt hij partiëele roodheid en vastheid aan de cauda equina te hebben gezien, welke vaste plekken zóo scherp omschreven waren, dat zij op het gevoel gemakkelijk onderscheiden konden worden. Eenige malen vond M. in het ruggemerg niets abnormaals; ook FRUA verklaart, dat hij het ruggemerg en deszelfs vliezen steeds gezond vond. In het 1ste door BÖRTEL medegedeelde geval werd in de buik- en borstholte niets afwijkends gevonden; de hersenholten bevatteden een weinig roodachtige wei; eene grootere hoeveelheid wei was tusschen het ruggemerg en zijne vliezen uitgestort: de ruggemergsvliezen schenen gezond, doch eene dwarse doorsnede van het ruggemorg op verschillende plaatsen toonde aan, dat het, vooral aan de voorste bundels, bij de wervelligchamen bijzonder rood was, terwijl de achterste bundels meer hunne gewone kleur vertoonden. Volgens BÖRTEL bestond er dus in het ruggemerg ontstekingachtige congestie. Wij zullen wel niet behoeven op te merken, dat dit resultaat wat de zitplaats der congestie betreft naauwkeurig met de bekende physiologische wetten overeenstemt.

(*Wordt vervolgd.*)

OVER DE SAORIA EN DE TATZÉ, MIDDELEN TER AFDRIJVING VAN DE TAENIA. — STROHL uit Straatsburg wil deze twee vruchten, die beide in werking minstens gelijk te stellen zouden zijn met de kousso, zoo zij die niet overtreffen, als middelen tot afdrijving der taenia in de materies medica ingevoerd zien.

De *saoria* (*sauarja*) is de rijpe en gedroogde vrucht van de *Maesa* (*baeobotrys*) *picta* HACHSTETTER, en niet van de *Maesa lanceolata* FORSTAL. Volgens SCHIMPER vindt men de plant in geheel Abyssinie op eene hoogte van 7000—9000 voeten, soms hooger maar nooit lager dan 6000 voeten. Zij komt meest op frische, schaduwrijke plaatsen, gewoonlijk op de bergen en aan de boorden van naauwe en eenigzins vochtige valleijen, tusschen andere struiken en boomen, maar nooit in de vlakten voor. De vrucht is eene eivormige steenvrucht voor twee derde bedekt met de calix en van eene geel-groenachtige kleur. De zaden zijn drijftolvormig, hoekig, afgeplat van boven en met eene harsachtige stof in ellipsoïde korrels bedekt. De groote diameter van de vrucht is 3—4 millimeters, de kleine

iets minder, dus ongeveer die van de peper. De smaak is eenigzins aromatiek, olieachtig en adstringerend, en laat eenigen tijd in de keel een scherp gevoel na.

Zoowel versch als gedroogd zijn deze vruchten volgens SCHIMPER het zekerste afdrijvingsmiddel der taenia. De dosis van de gedroogde vrucht is van 32 tot 44 grammen, in poedervorm gebragt en toegediend in eene linzenpurée of in eene meelsoep. Het medicament wekt ontlastingen op, doodt den worm, drijft dien in zijn geheel af en oefent weinig invloed op de gezondheid uit, wat men van de kousso niet zou kunnen zeggen Deze doodt ook de taenia zeldzaam, en drijft dezen worm slechts voor een deel, alhoewel voor zijn grootste deel af (SCHIMPER.). De kousso is niet overal verspreid, de Saoria is in geheel Abyssinië op de genoemde hoogte te vinden, en zou waarschijnlijk in Europa kunnen overgeplant worden. (Men beproeft de cultuur te Bollwiller, in de inrigting van M. N. BAUMAN.)

Op verzoek werd door onderscheidene geneeskundigen in Straatsburg het middel in 13 gevallen toegediend. In 8 gevallen werd de taenia uitgedreven. Bij de 5 overige waarnemingen was in twee de Saoria alleen toegediend om eene bijzondere violette kleuring van de urien als uitwerking te constateren, in drie andere gevallen was het bestaan van taenia wel vermoed, maar niet vooraf geconstateerd. In de genoemde 8 gevallen was de kop niet gevonden. STROHL beweert, dat deze bij het gebruik van de overige afdrijvende middelen even zeldzaam gevonden wordt; hij laat in het midden of dit het gevolg is van de onvolledigheid der waarnemingen, doch meent, terwijl de werking der Saoria als doodend voor de taenia wordt erkend, dat daarin een betere waarborg tegen de recidiven gevonden wordt dan zelfs met de kousso.

De uitwerkselen verder waargenomen waren: een onaangename smaak bij eenigen, die echter gemakkelijk werd overwonnen en door andere niet werd waargenomen; 5 malen ontstond walging, eens braking; 5 malen buikpijnen, in een geval hevig; 3 tot 5 ontlastingen; in drie gevallen ontstond een algemeen onbehagelijk gevoel met eigenaardige gewaarwordingen. Een kind van twee jaren nam het middel wel met tegenzin doch zonder er eenig onaangenaam gevoel van te ondervinden. Drie gevallen, waarin de verschijnselen heviger waren, betroffen 2 zwakke vrouwen, die men 24—36 uren vooraf had doen vasten, en één man die binnen 5 dagen tijds onderscheidene middelen tegen de taenia had gebruikt, zoodat men de heviger coliekpijnen in dit geval niet aan het middel kan toeschrijven. In 10 van de 13 gevallen betoonde het zich volkomen onschadelijk. De violette kleuring van de urien weet Schr. nog niet nader te verklaren.

STROHLER geeft de volgende wijze van aanwending op. Een matig regime den vorigen dag te houden, 's avonds eene soep; des morgens nuchter 30 grammen poeder te nemen in eenig vocht (linzenpurée vindt ST. goed voor Abyssinische magen maar minder voor de Fransche). Zoo er eenige walging ontstaat, kan men die door een ligt aromaticum doen bedaren. Gewoonlijk zullen 2 of 3 uren daarna eenige waterige ontlastingen volgen, waarin men de taenia dood zal vinden. Zoo er geene ontlastingen volgen, moet men in den loop van den dag wat oleum Ricini toedienen. Na een zacht regime kan men den volgenden dag nog eenige ontlastingen opwekken om de overblijfselen der taenia nog af te drijven. Zoo de kop niet gevonden wordt kon men na 4—8 dagen het middel gerust herhalen.

Volgens STROHL zou het middel de voorkeur verdienen nog boven de kousso, uithoofde van zijne zachte en toch de taenia doodende werking, en tevens om den lageren prijs waarvoor het zal te verkrijgen zijn, terwijl het veel meer verspreid is dan de kousso. Even zoo zal men het gemakkelijker en langer kunnen bewaren.

De *Tatzé, sarek* is de vrucht van de *Myrsina africana L.*, eene plant, die in Abyssinie, op de vochtige rotsen van de Kaap de goede Hoop, de Azorische eilanden, in Algiers en in andere deelen van Africa gevonden wordt. Volgens SCHIMPER vindt men ze in Abyssinie op eene hoogte van 9000 voeten op drooge, schaduwrijke, doch ook wel op aan de zon blootgestelde plaatsen. De vrucht, eene eenzadige steenvrucht, heeft de grootte van eene jeneverbes, met een geschaalde gladde pit en is bruinrood van kleur. De smaak is minder aromatiek en olieachtig dan de *Saoria*, meer adstringerend en spoediger in de keel een meer aanhoudend scherper, meer brandend gevoel opwekkend. Versch en droog zijn deze vruchten tot eene gift van 15, hoogstens 24 grammen, tot poeder gebragt en met water aangemengd, volgens SCHIMPER een krachtig middel tot afdrijving der taenia. De plant is meer algemeen verspreid dan de eerstgenoemde. In elk jaargetijde kan men groote hoeveelheden er van bekomen, en waarschijnlijk is zij in Europa te acclimatiseren.

Uit zes waarnemingen bleek, dat de *Tatzé* met veel meer tegenzin werd genomen dan de *Saoria*. Driemalen ontstonden brakingen kort na het innemen, waarna de taenia desniettemin werd uitgedreven. Men zou daaruit kunnen besluiten, dat de dosis (20—30 gramm.) geringer kon genomen worden, en dan minder toevallen zou te weeg brengen. Nimmer klaagden de patienten over koliekpijnen. De purgerende werking was niet constant. Een der patienten had als algemeene verschijnselen een onaangenaam gevoel, hoofdpijnen, die echter zonder nadeelige gevolgen bleven. De *tatzé* doodt de taenia. In een geval waar men op de urien gelet had, was deze donker, als inkt gekleurd. In alle zes waarnemingen gelukte de afdrijving der taenia. De Tatzé is in uitwerking niet zoo zacht als de Saoria, men zou echter kunnen beproeven om door vermindering der dosis en de toevoeging van eenig middel, bijv. een narcoticum de inconvenienten te gemoet te komen.

Als wijze van aanwending beveelt STR. aan eene dosis gemiddeld van 15 grammen, in poedervorm aangemengd met eene aromatische infusie of met water. Zoo geene ontlastingen volgen, kan wat oleum Ricini worden toegediend.

Als resultaat van deze proefnemingen, die STR. zelf echter nog onvoldoende noemt, meent hij, dat de *Saoria*

en *Taeniae* ernstige behartiging verdienen en dat de saoria waarschijnlijk de eerste plaats onder de middelen tegen de taenia zal innemen. (*Gaz. med. de Paris, Juillet.*)

VORMING VAN LEUCINE EN TYROSINE IN DE LEVER. — In het *Zeitschr. f. Klin. Med.* van GÜNSBURG V. 4. lezen wij eene mededeeling uit de kliniek van FRERICHS, waarin vermeld wordt, dat deze waarnemer sedert geruimen tijd in sommige onder typheuze verschijnselen verloopende ziekteprocessen eene groote hoeveelheid leucine en tyrosine in de lever ontdekt heeft. De hoeveelheid daarvan is in sommige gevallen, b. v. bij de acute verweeking van de lever zóo groot, dat de fijnere takken van de venae hepaticae daarmede geheel opgevuld zijn. Beide stoffen gaan uit de lever in het bloed over en worden door de nieren weder met de urine uitgescheiden. Leucine heeft F. reeds in de urine van typheuze patienten aangetoond. De onderzoekingen over de tyrosine in het bloed en in de urine zijn nog niet geëindigd. De voor de hand liggende hypothese, dat leucine en tyrosine door hunne aanwezigheid in het bloed de functie van het zenuwstelsel veranderen en dus de stoffelijke oorzaak der typheuze verschijnselen of het eigenlijke typhusvergif zouden zijn, is door de genomene proefnemingen niet bevestigd. Bij dieren werd zoowel leucine als tyrosine, het laatste wegens zijne moeijelijke oplosbaarheid in koolzure kali opgelost, in het bloed ingespoten; er werd bij hun geene gedeprimeerde zenuwfunctie opgemerkt, zij bleven geheel opgeruimd, doch scheidden met de urine de geinjicieerde stoffen onveranderd weder uit. Dit gewigtig onderwerp zal in alle rigtingen verder vervolgd worden.

(Leucine C 12 H 13 NO 4, vroeger door BRACONNOT, later door LAURENT en GERHARDT, CAHOURS, MULDER, STRECKER onderzocht, werd door sommigen als eene gepaarde ammoniak-verbinding, door anderen als een amid van het leucinezuur beschouwd. Het wordt voornamelijk gevormd bij de rotting van caseïne en gluten, door inwerking van kali-hydraat op kaasstof of andere eiwitachtige ligchamen, lijm enz., door inwerking van geconc. zwavelzuur of zoutzuur op eiwitachtige ligchamen. Het is kristallijn, in heet water en alkohol gemakkelijk oplosbaar, wordt met kali-hydraat gesmolten in valeriaanzuur veranderd (LIEBIG) onder gelijktijdige vorming van koolzuur, waterstof en ammoniak. — De tyrosine C 16 H 9 NO 5 werd door LIEBIG ontdekt: het ontstaat door zamensmelten van kaas, eiwit of fibrine met kali-hydraat, totdat zich nevens ammoniak waterstof ontwikkelt, oplossen der massa in heet water en oververzadiging met azijnzuur. Het vormt zich echter ook van zelf bij rotting der genoemde stoffen. Tyrosine is moeijelijk oplosbaar in water, onoplosbaar in alkohol en aether, wordt door alkaliën gemakkelijk opgelost en gaat verbindingen aan met zuren, behalve met azijnzuur.)

NIEUWE WIJZE VAN PISSTOFBEPALING IN DE URINE. — Het kan niet ontkend worden dat alle methoden van ureumbepaling of veel tijd vorderen of veel voorbereiding, zoo als de Liebigsche, en dat, wat naauwkeurigheid betreft, op verscheidene methoden veel aan te merken valt. Is dus de volgende nieuwe wijze van ureumbepaling, door E. W. DAVY voorgeslagen, proefhoudend, dan mag zij stellig door hare eenvoudigheid aanbevelenswaardig genoemd worden.

De pisstof wordt zeer ligt door onderchlorigzure zouten zoo gedecomponeerd, dat de stikstof er gasvormig uit ontwikkeld wordt. $C^2 H^4 N^2 O^2$, ureum, $+ 3$ (Cl O, Na O) $= 2 Co^2 + 4 HO + 3$ Cl Na $+ N^2$. Het koolzuur wordt door het onderchlorigzure zout zeer spoedig geabsorbeerd, men kan dus door directe meting van de stikstof het ureum bepalen. De daartoe door DAVY voorgeslagen wijze is de volgende:

Een 12 tot 14 duim lange glazen buis wordt aan het eene eind toegesmolten, en het zuiver afgeslepen open einde moet door den duim gesloten kunnen worden. Men vult deze buis voor ongeveer een derde gedeelte met kwikzilver, en giete daarbij eene juist afgemeten hoeveelheid urine, ½ tot 1 drachme of meer. De buis worde daarop aangevuld met eene oplossing van onderchlorigzure soda zonder er over te gieten, en men sluite haar met den duim; na het snel omkeeren wordt de vloeistof door het heen- en wedergaan van het kwikzilver goed gemengd. Het open einde wordt daarop in eene keukenzoutoplossing geplaatst, en de buis met het gesloten einde naar boven stevig bevestigd. Na het wegnemen van den duim, vloeit het kwikzilver weg en wordt de ruimte door keukenzoutoplossing ingenomen, boven welke de oorspronkelijke vloeistof, als specifiek ligter, staan blijft. Er wordt spoedig stikstof gevormd, hetgeen na 3 à 4 uren geëindigd is hoewel men voorzigtigheidshalve de buis een dag lang kan laten staan. Het zich in de buis verzamelende gas, wordt nader met de noodige naauwkeurigheid gemeten.

½ Grein stikstof moest volgens berekening 0,3098 kubiek duim stikstof geven; DAVY vond door de methode 0,3001 en 0,3069. Bij vergelijking met de Liebigsche methode vond hij overeenstemmende resultaten.

VERSLAGEN.

GENEESKUNDIGE KRING TE AMSTERDAM.

Vergadering 24 Julij. — Namens de 7de Commissie bragt Dr. ALLEBÉ een rapport uit over inrigtingen voor minnen, bepaaldelijk met het oog op het tot stand brengen eener zoodanige instelling in Amsterdam.

Daartoe werd in de eerste plaats onderzocht op welke wijze men in andere groote steden in dit opzigt te werk ging. Van Parijs werd de gang van zaken in een historisch overzigt vermeld, en in het bijzonder de werkkring van het *bureau de direction des nourrices* nagegaan. Het volgende bleek daaruit. »De minnen worden door beambten der inrigting in de omstreken van Parijs opgezocht, vervolgens aan zekere op-

zigsters toevertrouwd en naar de hoofdstad vervoerd, waar ze in de lokalen van het bureau verblijven, tot ze in Parijs zelve geplaatst worden of een zuigeling naar hare woonplaats meê krijgen. Dit geschiedt niet dan na een geneeskundig onderzoek der minne door den geneesheer daartoe aangesteld. Nopens het gedrag der minnen, haren ouderdom enz. worden certificaten vereischt. Ingeval de zuigeling naar het land wordt meêgegeven, laat de administratie van het bureau toezigt over hem houden, en zorgt dat hij tijdens ziekte een geneesheer hebbe, geeft aan de ouders berigten over zijn toestand, zendt het loon der minne over enz. Voor dit alles wordt door de ouders eene matige vergoeding betaald; de min betaalt niets, en het loon bedingt zij zelve zonder tusschenkomst van het bureau."

Deze humane inrigting, die vroeger het aanzienlijk getal van 5 à 6000 minnen jaarlijks leverde, is echter in verval geraakt. Volgens DONNÉ en BECLARD leverde zij in de laatste jaren niet meer dan 1000 tot 1500 voedsters en daaronder bijna geene, die te Parijs dienst blijven doen. Twee hoofdoorzaken schijnen tot dit verval mede te werken, het vooroordeel bij het publiek dat deze inrigting, die onder het beheer van het bestuur der hospitalen is, meer voor mingegoedde moeders, dan voor de hoogere standen der maatschappij bestemd is; ten anderen de concurrentie die door het oprigten van onderscheidene particuliere minnenbureaux is geopend, bij welke ondernemingen allerlei middelen (zooals het uitloven van premiën, waardoor men de gunst van vroedvrouwen, zelfs van geneesheeren lokt,) werden te baat genomen, iets, waartoe de direction générale van het *bureau de direction* zich niet wil verlagen.

De berigten omtrent verschillende andere plaatsen Stockholm, Weenen Frankfort enz. gaan wij hier om te groote uitvoerigheid te vermijden voorbij. Omtrent Stockholm willen wij alleen aanstippen dat door I. P. FRANK werd verzekerd, dat sedert het tot stand komen der inrigting, de syphilis in die plaats merkbaar zou zijn afgenomen.

In ons land heeft de voorziening in deze gewigtige zaak reeds tot de wenschen behoord van MATTHIAS VAN GEUNS, doch zijne wenken hebben niet tot eenig resultaat geleid.

Wat het nut van goede geregelde minneninrigtingen aangaat, zou men kunnen wijzen op de vrij groote sommen, die daaraan in sommige plaatsen worden te koste gelegd. In Stockholm werd een jaarlijksche onderstand gegeven van 3000 thaler; in Parijs werden volgens BOIS DE LOURY 60,000 francs aan de direction génerale toegelegd. De voornaamste schrijvers over geneesk. politie en gezondheidsleer, spreken ter gunste dier instellingen.

De rapporteur onderwerpt nu het voor en tegen aan eenige overweging. Als bezwaren tegen de minnenbureaux worden aangevoerd, 1°. dat zij een misbruik in de hand werken, waarbij weelderige en trage moeders zich aan hare natuurlijke verpligting tot zogen harer kinderen onttrekken, 2°. dat behoeftige moeders door het lokaas van voordeel aan hare kinderen de moedermelk onthouden, en zoodoende alligt hunnen dood veroorzaken. De gewoonte van arme moeders om zich als minnen te verhuren, komt den staat op een groot aantal menschenlevens te staan, daar het minnekind veelal het offer er van wordt, terwijl het kind van den rijke zonder moedermelk grootere kans zou hebben om het leven te behouden, dan dat van den arme.

Aan de andere zijde echter moet worden erkend dat talrijke gevallen voorkomen, waarin door ziekelijken toestand of overlijden der moeder wezenlijke behoefte aan eene min bestaat. De armoedige vrouw die haar kindje door den dood verloren, of het zoo ver opgekweekt heeft dat het gespeend mag worden, zou in zoodanige gevallen groote diensten bewijzen. Eene inrigting, waar beide partijen elkander kunnen aantreffen is hier wenschelijk.

Er eene soort van industrie van te maken, de minnen te laten opsporen, de vrouwen wier voornemen zulks niet was, te verleiden, om als minnen te gaan dienen, mag onzedelijk genoemd worden, — niet het daarstellen van eene gelegenheid waar vrouwen, die uit zichzelve een minnendienst verlangen, zich kunnen aanmelden. Al noemde men den geheelen handel in vrouwenmelk ook een misbruik, de gewoonte, dat behoeftige moeders hare melk aan rijkere verkoopen, heeft sedert overoude tijden bestaan, ook daar waar nimmer een minnenbureau werd opgerigt. En kan men het misbruik niet weren, beter is het dat men het minder schadelijk maakt door een naauwlettend toezigt, dan dat men er den vrijen loop aan laat met al zijne nadeelige gevolgen. R. verwijst hier op de ellende die bijv. eene syphilitische voedster over een gezin kan brengen en op de groote vermindering van dit gevaar door een goed ingerigt minnenbureau. Eene gelegenheid daar te stellen, waar men in die gevallen, waar zulks voor een zuigeling noodig is, eene voedster vinden kan zonder vrees, dat hij met hare melk een verborgen vergift zal inzuigen, is tot nu het doel van solide minnenbureaux geweest.

R. oppert echter de vraag of daaraan niet een tweede doel zou kunnen worden toegevoegd, om namelijk verbetering te brengen in het lot van de kinderen der minnen.

De treurige toestand dier wichten en hunne onverdiende ellende wordt geschetst, terwijl er op wordt gewezen hoe tot nu beschermende bepalingen ten hunnen gunste te vergeefs worden gezocht. Overgeleverd aan pleegvrouwen, meestal nog behoeftiger dan de moeder zelve, missen zij de noodige zorgen, het vereischte voedsel voor hunnen groei, en sterven ook meerendeels, in het 1ste of 2de levensjaar. (Volgens HOST bereikten slechts 24 van 80 minnekinderen het 3de levensjaar.) Zou voorziening in dit opzigt niet pligtmatig zijn?

Uit het een en ander uitvoerig geschetst, leidt Spr., de conclusie af, dat minnenbureaux nuttige instellingen zijn 1°. Om door een algemeen vereenigingspunt in de wezenlijke behoeften aan minnen te voorzien. 2°. Om

de behoorlijke waarborgen te verkrijgen tegen de gevaren van ongeschikte en zieke minnen. 3°. Om eene beschermende contrôle over de minnenkinderen uit te oefenen.

· Rapp. gaat nu over tot de vraag, hoe hier ter stede eene doeltreffende inrigting tot stand te brengen zij? Het meest wenschelijk zou het zijn, zoo de stedelijke overheid, onder voorlichting van de geneesk. autoriteit, tot de oprigting en regeling overging. Daaraan valt evenwel niet te denken in Amsterdam, waar de hygiène publique zoo veel dringender eischen doet hooren, die op geldelijke offers afstuiten. Ook van de particuliere weldadigheid verwacht hij tot dit doel niet genoeg, omdat, onder vele, betrekkelijk weinige gegoeden dadelijk belang bij zulk eene instelling hebben, en weinigen het nut der zaak op den juisten prijs schatten zouden. Het gemakkelijkst uitvoerbaar scheen hem toe om de instelling *te verbinden aan*, en als het ware *te enten op* eene andere reeds bestaande weldadige inrigting. Zeer geschikt zou daartoe kunnen zijn eene inrigting als het kinderhospitaal, dat men de hoop koestert in Amsterdam tot stand te zullen brengen. Ook het bestaande algemeen ziekenfonds zou aan het doel dienstbaar kunnen gemaakt worden. Eenmaal daargesteld en in werking gebragt, zou de instelling zich door zelfverworvene inkomsten moeten en kunnen staande houden, misschien zou men kosteloos gebruik kunnen maken van een of ander stads-lokaal.

Spr. onthoudt zich van een uitvoerig ontwerp voor te dragen, maar bepaalt zich tot het aangeven van het gronddenkbeeld en van eenige hoofdtrekken der regeling, die toch naar de hulpmiddelen, waarover men te beschikken zouden hebben, wijziging zou moeten ondergaan.

De hoofdtrekken dier regeling zijn de volgende. Een geneeskundige — behoudens toezigt — zou aan het hoofd staan en aansprakelijk zijn. Onder hem zouden werkzaam zijn een boekhouder voor de administratie, ter inwinning van informatiën nopens de zedelijkheid of onzedelijkheid der minnen, tot het geven van inlichtingen aan de ouders, enz., en verder eene vroedvrouw ten assistentie bij het geneeskundig onderzoek der minne, ten einde daardoor het schaamtegevoel der zich aanmeldende te sparen.

De inschrijving op een register zou plaats hebben van de naauwkeurig onderzochte en geschikt bevondene vrouwen met aanteekening der voorwaarden, die zij voor hare minnedienst stellen. Bij het in dienst treden ontvangen de ingeschrevene minnen een gezondheids-attest.

De inkomsten der inrigting zouden bestaan in geldelijke bijdragen van *f* 10 of *f* 12 te betalen door de ouders, bij het in dienst nemen der minnen. (Deze betalen niets.) Uit die geldelijke bijdragen zouden de honoraria en overige onkosten bestreden moeten worden.

De inrigting zou in goede verstandhouding met de policie behooren te staan, vooral ook voor het verkrijgen van inlichtingen nopens het gedrag der minnen en harer betrekkingen, en zij zou verder moeten worden gerugsteund door openlijke aanbeveling en door de bescherming der genees- en verloskundigen, het vertrouwen des publieks genietende. Zij zou eindelijk onder toezigt moeten staan van de plaatselijke geneeskundige autoriteit.

De min zou ook het regt moeten hebben ter waarborging tegen kwade gevolgen, den gezondheidstoestand van den aan haar te vertrouwen zuigeling te doen onderzoeken. Ook daartoe zou zich de geneesheer der instelling moeten dienstbaar stellen.

Ten voordeele van het kind der minne zou van wege de inrigting in de eerste plaats inlichting kunnen worden gegeven nopens de meest gepaste voeding, benevens geneeskundige hulp tijdens ziekte. Wijders zou het uitbesteede kind maandelijks aan de inrigting kunnen worden vertoond, en aan de min, hare dienst met eene schriftelijke gunstige getuigenis verlatende, eenige kleedingstukken of iets anders ten gebruike van van het kind kunnen worden toegekend. Aan de pleegvrouw zou, indien het kind gezond en goed verzorgd bleek te zijn, eene kleine gratificatie in geld kunnen uitgereikt worden.

Eene onberekenbare weldaad voor de kinderen der minne zouden de *crèches* kunnen worden. Verder zou eene vereeniging van menschlievende vrouwen een nuttig toezigt over de besteedde kinderen kunnen uitoefenen, onderrigt aan de verpleegsters en belooning voor goede verpleging kunnen geven. Aan liefdegiften, daartoe zou het zulk eene vereeniging niet ontbreken. Ten slotte zegt R. dat hij slechts bedoeld heeft een echt practisch onderwerp aan de overweging van de vergadering aan te bevelen. Misschien kon de kring de denkbeelden der 7de Commissie toetsende, verbeterende, uitbreidende, iets nuttigs tot stand brengen?

De kring stemde met de hoofddenkbeelden over deze zaak in en droeg na eenige discussiën aan de 7de Commissie, in vereeniging met zoodanige leden uit den kring, als zij ter medewerking verlangde, de taak op om een nader plan in te leveren, waarop de zaak tot uitvoering zou kunnen gebragt worden.

Dr. CAPELLE vermeldde daarna namens de commissie voor epidemiologie dat het ziektekarakter in Junij, hoewel niet sterk geprononceerd gastrisch was.

Onder de morbi phlogistici worden vooral gevallen van hersenontsteking opgegeven. Bronchitis, meest bij kinderen voorkomende was goedaardig, maar er zijn 5 gevallen van croup geobserveerd. Eenige gevallen van pneumonie zijn waargenomen, alle zonder depleties behandeld, waarvan slechts eene oude vrouw bezweek.

Febris gastrica en biliosa werd veel gezien, evenzoo gastricismus, gastralgie en polycholie, die in 8 gevallen icterus ten gevolge had. De diarrhoeae waren niet vermeerderd, maar maakten nog 9$\frac{1}{2}$ Procent van het aantal zieken uit. Van 11 gevallen van cholerine deed er een aan cholera denken, doch herstelde gelukkig.

De intermittentes kwamen ongeveer in gelijk aantal voor als in Mei, doch de quotidianae werden nu iets meer dan tertianae waargenomen. Zij waren meestal van gastrische verschijnselen vergezeld; de paroxysmi

duurden veelal lang en kwamen bij vele kinderen met convulsies op. Een geval van febris apoplectica is aan de commissie opgegeven. Typhus bleef stationair. De overige ziekten leverden niets belangrijks op.

De sterfte was gering, 425. — In verhouding tot de overige ziekten, waren er veel sterftegevallen aan hersenontsteking. Ook was typhus dikwijls doodelijk.

Ten slotte deed Dr. TILANUS eene mededeeling over de stenopaeische brillen van Prof. DONDERS.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

DUITSCHLAND. — De Redactie van het algemeen geachte »Algemeine Zeitschrift für Psychiatrie" beklaagt zich in haar laatste nummer over het ontstaan van het Correspondenzblatt, hetwelk zou worden uitgegeven door de »Deutsche Gesellschaft f. Psych." (Zie Weekbl. pag. 307), terwijl twee tijdschriften voor deze specialiteit onmogelijk kunnen bestaan, zonder dat het eene het andere afbreuk doet en ondermijnt. Zij doet een beroep op de eensgezindheid der Duitsche psychiatrici om voort te blijven werken aan het bestaande, daar dit de waarborgen bezit van een sinds jaren met volharding voortgezet en gelukkig bereikt streven, waar tegenover hare mededingster slechts kan wijzen op eene toekomst, die op zijn minst genomen zeer twijfelachtig is, getuige de wijze waarop zij medewerkers werft.

— Enkele politieke bladen melden het overlijden van Prof. CARUS te Leipzig.

HEIDELBERG. — In het Fcf. Bl. komt een berigt voor van 26 Julij, dat van wege het Ministerie aan Dr. MOLESCHOTT, die sedert jaren physiologie en anthropologie aan de universiteit doceerde, eene aanschrijving is gerigt om zijne voorlezingen niet meer op de »frivolen und unsittlichen Weise" te houden, als hij tot nu deed, zullende hem in het tegenovergestelde geval de bevoegdheid tot onderwijzen worden ontnomen. MOLESCHOTT heeft zich daartegen schriftelijk in het belang der wetenschap verzet, en terwijl hij niet gezonnen was zijne vrijheid van onderwijs aan banden gelegd te zien, vrijwillig zijn leerambt (privaat-docentschap) neergelegd. De universiteit heeft daardoor een gewigtig verlies geleden.

PARIJS. — Men meldt uit deze stad onder dagteekening van 28 Julij het overlijden van den bekenden Hoogleeraar LALLEMAND te Montpellier, lid van de Academie des Sciences te Parijs, schrijver van de bekende werken *Lettres sur l'encephale*, *Sur les pertes seminales*, en de *Leçons cliniques sur les maladies des organes genito-urinaires.*

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Wij haasten ons hier eene vroeger ingeslopen feil te herstellen, voorkomende in ons berigt over Baunscheidtisme bl. 287, waar verhaald wordt, dat WUTZER te Bonn ook deze kwakzalverij aanmoedigde. WUTZER moet zijn Dr. RUDOLPH WURZER, hessische Medizinalrath te Bonn, eene geheel andere persoon dan de bekende heelkundige Prof. WUTZER te Bonn.

— Niet dan onvolledige berigten over het heerschen der Cholera in verschillende landen worden in de dagbladen aangetroffen. In het zuiden van Frankrijk, Marseille en Arles is de ziekte nog hevig, doch volgens de laatste berigten aan het verminderen. Ook in Griekenland en Turkije (Constantinopel) is zij in den laatsten tijd uitgebroken.

In Amerika is de Cholera door bijna al de Vereenigde Staten verspreid en in Canada hevig geweest, doch volgens de berigten aan het afnemen. In de stad Chicago was de sterfte buitengewoon, meer dan 100 gevallen daags.

Terwijl de ziekte in London in de voorlaatste week tot 22 Julij 26 sterfgevallen had veroorzaakt, is dit cijfer voor de daarop volgende week tot 29 Julij geklommen tot 133.

— De Commissie ter regeling der reunie van hen, die aan de Clinische school te Amsterdam geheel of gedeeltelijk hunne opleiding hebben genoten, had ingevolge de haar verleende volmagt den vorigen jare, wegens het alom uitbreken der cholera, die bijeenkomst tot dit jaar uitgesteld. Op eene vergadering door haar dezer dagen gehouden is besloten de reunie bij voldoende adhaesie, in September aanstaande te doen plaats vinden. Dien ten gevolgen worde alle, die aan het Amsterdamsche Clinicum gestudeerd hebben uitgenoodigd voor den 20sten Augustus aan de Doctoren MAZIREL of HARTTENROTH beide te Amsterdam, met franco brieven mede te deelen of zij voornemens zijn op den nader te bepalen dag in September de feestelijke reunie bij te wonen.

— Door den stedelijken raad te Rotterdam zijn 23 dezer benoemd: tot apotheker voor het nieuwe ziekenhuis de Heer E. A. V. D. BURG, tot assistent Heelmeester de Heer A. V. D. KNAAP.

†BATAVIA. — Dr. C. PEN, weleer geneesheer te Loenen, later thee-planter te Parakan Salak, is te Buitenzorg aan dysenterie overleden. PEN heeft den Inlander steeds met liefde en kennis belangeloos hulp geboden.

BIBLIOGRAPHIE.

C. G. Jaeger: Die Krätze. Nach den bisherigen aetiologischen und therapeutischen Forschungen und Leistungen dargestellt. Aachen, 1854, E. ter Meer 28 ngr.

Vettinger: Die Adelheids-quelle ein Jodhaltiges Bromwasser zu Heilbrunn in Oberbayern. Munchen, 1854 12 ngr.

J. R. Robertson: The influence of climate on the human organisation. Wiesbaden, 1854, Roth. ½ thl.

H. Roth: Die Bedeutung des Kalten Schwefelwassers zu Bad Weilbach in Unterleibskrankheiten, in Brust- u. Halsleiden. Wiesbaden, 1854, Roth. 8. ngr.

J. Skoda: Abhandlung über Percussion u. Auskultation, 5e Aufl. Wien, 1854, Seidel, 2 thl.

Pharmacopeia for Skin Diseases. London, 1854, Highley 1 s.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 12 Augustus 1854. 32.

KLINIEK.

BURGER-GASTHUIS TE 's GRAVENHAGE, 2de AFD.

VOOR

SYPHILITISCHE- EN HUIDZIEKTEN;

GENEESHEER Dr. CHANFLEURY VAN YSSELSTEYN.

MERCURIUS PRAECIPITATUS RUBER BIJ SYPHILIS, VOLGENS DE BERG'SCHE METHODE.

Toen wij vroeger melding maakten van de kwikberookingen en deze in hardnekkige gevallen van syphilis, waar eene diep ingrijpende kwikbehandeling gevorderd werd, als zeer werkzaam hebben aanbevolen, — en als bewijzen daarvoor zoodanige voorbeelden aanvoerden, waarin de meest gebruikelijke geneeswijze, volgens de leer van RICORD, geen gewenscht resultaat gaf, — wilden wij daarmede niet gezegd hebben, dat in de meeste gevallen de geneeswijze volgens dezen grooten syphilidoloog niet aan het doel zoude beantwoorden. In het algemeen zijne geneeswijze volgende, zijn wij van hare werkzaamheid overtuigd. Alleen willen wij waarschuwen tegen het al te uitsluitende zijner leer, zoowel in theorie als in praktijk.

Wanneer men de latere werken uit deze school na ziet (bijv. van ROBERT, van MAISONNEUVE en MONTANIER) dan zoude men zeggen, dat er niets gemakkelijker is dan de syphilis te behandelen en de geheele behandeling, voor alle de verschillende vormen van syphilis, bijna op den nagel van éenen vinger kunnen schrijven. Het is toch nagenoeg alleen protojoduretum hydrargyri, hydrojodas potassae en soms ook sublimaat, met de noodige tisanen overgoten. Vroeger geprezene en afdoende behandelingswijzen worden geheel en al in vergetelheid gebragt. Het is daarom, dat wij het niet ongepast rekenen hier eenige voorbeelden bij te brengen, ten bewijze dat dit ten onregte geschiedt.

De mercurius praecipitatus ruber, in de genoemde nieuwere werken in het geheel niet genoemd, is, inwendig toegediend, een zeer sterk werkend medicament, dat in die gevallen, waar andere en meer gebruikelijke kwikpraeparaten ons in den steek laten, dikwijls eene goede genezing te weeg brengt. Vooral in de zoo hardnekkige papuleuse syphilitische exanthemen, de lichen syphiliticus, waarbij zich bij voorkeur de iritis syphilitica pleegt te voegen, is de mercurius praecipitatus ruber ons van uitnemend nut voorgekomen.

Tot voorbeeld hiervan kiezen wij uit meerdere de beide volgende gevallen uit.

CATHARINA M...., 22 jaren oud, van eene sterke, bloedrijke constitutie, met blaauwe oogen, ligtbruin haar en stevige huid, komt onder behandeling den 20 Julij 1849. Zij verhaalt vroeger eene ongestoorde gezondheid genoten te hebben, tot vóór anderhalf jaar, toen zij voor het eerst eenige zwelling der genitalia als ook der liezen zegt gemerkt te hebben. Deze aandoening schijnt weer langzamerhand, zonder geneeskundige behandeling, geweken te zijn. Nu zeven weken geleden, zegt zij een ulcus gekregen te hebben in de fossa navicularis vulvae, waarvan thans nog een likteeken, echter zonder induratie, te bemerken is. Voor veertien dagen hebben zich pijnen door de ledematen geopenbaard. Bij drukking zijn nu ook zeer gevoelig: de oppervlakkig gelegene beenderen, vooral de crista tibiae, het manubrium sterni en het os frontis. Kort op deze pijnen is een huiduitslag gevolgd, dat zich nu

over het geheele ligchaam verspreid vertoont. Papulae, hier en daar met eene kleine pustula of ook wel squama op den top, in kleine groepen bij elkander met eenen gemeenschappelijken zeer rooden halo, symmetriek aan beide zijden van het ligchaam geplaatst, op den rug en in de lendenen het meest opéén gehoopt, vertoonen hier den karakteristieken lichen syphiliticus.

Daarenboven lijdt deze patient aan eene conjunctivitis granulosa, die zij voor vier dagen zegt bespeurd te hebben.

Eindelijk laat het onderzoek met het speculum eene sterke ontsteking zien van de geheele vagina, waarvan de ingang omgeven is met een tal van kleine vegetaties.

De behandeling werd hier begonnen met het protojoduretum hydrargyri, inwendig toegediend.

Den 7den Augustus begint zich eene iritis te vertoonen op het linkeroog. De conjunctivitis die met nitras argenti cryst. nagenoeg geweken was, komt weer op nieuw op.

Terwijl nu hirudines, pediluvia en vesicatoren worden voorgeschreven, wordt ook de gift van het kwikpraeparaat spoedig verhoogd, zoodat den 18 Augustus reeds twee greinen daags worden gebruikt.

Den 20 Augustus is er mercurialismus oris te bespeuren, in zulk eenen graad, dat de dosis van het medicament moet verminderd worden.

Het linkeroog is nu nagenoeg genezen. Op het regteroog echter beginnen dezelfde verschijnselen, conjunctivitis en iritis, zich te vertoonen.

1 September. Onder dezelfde behandeling is de aandoening der oogen weer geweken. Het protojoduretum hydrargyri is in opklimmende giften toegediend, zoodat nu 2¼ grein daags wordt gebruikt. Pijn in de maag en ingewanden, met misselijkheid en diarrhoea, maken het noodzakelijk het gebruik van dit medicament voor het oogenblik te staken.

2 October. Het protojod. hydr. wordt nu weer in dezelfde gift van 2¼ grein verdragen. Het ziekteproces op de oogen evenwel begint op nieuw, en wordt ook nu op dezelfde wijze als vroeger gekeerd.

30 November. Het exantheem is verdwenen. De oogen zijn genezen. Het protojoduretum hydr., tot hiertoe voortgebruikt, wordt niet meer verdragen en moet ter zijde gesteld worden. De lijderes scheen nu ook hersteld. De plaatselijke aandoeningen der genitalia, vegetaties en vaginitis, zijn onder de gewoonlijk hiertegen gerigte behandeling tot genezing gebragt.

3 December. Eene nieuwe en sterkere uitbotting van het papuleus exantheem is met koorts opgekomen. Tegelijk hebben ook de conjunctivitis en iritis zich op beide oogen vertoond. De menstruatie, die vroeger altijd op den bepaalden tijd was gezien, is nu weggebleven.

Behalve de plaatselijke behandeling van het oog wordt nu inwendig de mercurius praecipitatus ruber voorgeschreven, volgens de Berg'sche methode, op de volgende wijze: ℞. merc. praec. rubri grana ij, sulphureti stibii nigri scrup. viij, sacch. albi scrup. ij divide in pp. aeqq. N° xvj. S. des morgens en des avonds ééne poeder; daarbij de volgende drank: ℞.: cort. mezerei drachm. ʒ, rad. caric. arenariae drachm. vj, stipit. dulcam. & rad. liquirit. āā drachm. iv, semin. anisi drachm. ij. C. s. a. q. ad. col. unc. XXIV. S. om het uur twee lepels. Deze behandeling heeft eene duurzame genezing te weeg gebragt. Vier maanden zijn deze medicamenten in dezelfde dosis voortgebruikt. Geene recidiven zijn er meer waargenomen. Een jaar lang is de patient geobserveerd kunnen worden. Na dien tijd is er niets meer door ons van vernomen.

Bijzonder opmerkenswaardig hierbij is dat het protojod. hydrargyri zoo slecht werd verdragen; terwijl de merc. praec. ruber schier onafgebroken kon voortgebruikt worden, zonder dat er zich meer dan eene zeer ligte mercurialismus oris daarbij openbaarde.

Neeltje van der V...., publ. vrouw, 38 jaren oud, komt onder behandeling den 15 November 1848.

Vroeger zegt zij niet ziek te zijn geweest; alleen heeft zij voor vijf jaren een abortus gehad, waarop eene korte ongesteldheid is gevolgd. Na dien tijd is hare menstruatie altijd geregeld geweest. Zij schijnt van eene sterke constitutie te zijn. Haar ligchaam

is regelmatig ontwikkeld. Zwarte haren, donkerblaauwe oogen en vaste huid.

Bij hare opname in het hospitaal lijdt zij aan eene uitgebreide ulceratio colli, die wij hier kortheidshalve voorbijgaan, en aan eenen lichen syphiliticus, die over het geheele ligchaam verspreid is. Harde papulae, die even als erwten in de huid gevoeld worden, hier en daar bij groepen en op eenen gemeenschappelijken rooden halo, zonder puistvorvorming en met weinige kleine squamae. De behandeling wordt begonnen met den liquor Swietenii. Deze wordt slecht verdragen en geeft na eene maand lang voortgezet gebruik geene gunstige uitwerking op deze huidziekte. Daarom wordt nu de sublimaat vervangen door het protojoduretum hydrargyri. Dit medicament veroorzaakt spoedig mercurialismus en, ofschoon bijna zes weken onafgebroken toegediend in klimmende giften (gr. $\frac{1}{3}$—$\frac{2}{3}$—1—1$\frac{1}{3}$ de die) oefent het geen merkbaren invloed op de ziekte uit. De lichen blijft bestaan; de papulae worden zelfs grooter in omvang en menigvuldiger en eene hevige conjunctivitis met iritis op beide oogen voegt zich hierbij om mede te komen getuigen van het weinig afdoende onzer tot hiertoe gevolgde behandeling. Daarom wenden wij ons nu tot den mercurius praec. ruber. Deze laat ons ook niet lang op eene gunstige uitwerking wachten. Behalve de gewone plaatselijke middelen tegen de aandoening der oogen wordt op de boven beschrevene wijze de Berg'sche methode van behandeling gevolgd. Gedurende tien weken is deze kuur onafgebroken voortgezet. Het exantheem was reeds veertien dagen, nadat met dit medicament was begonnen, aanmerkelijk teruggegaan en spoedig geheel verdwenen. Ook de conjunctivitis en iritis zijn zonder sporen na te laten, volkomen genezen. Geene recidive is onder deze laatste behandeling waargenomen. De lijderes wordt als hersteld ontslagen den 9 April 1849. — Gedurende haar verblijf in het hospitaal heeft de menstruatie zich niet vertoond, ofschoon herhaalde afleidingen naar onderen gedurende de ziekte der oogen zijn gemaakt.

De goede uitwerking dezer behandeling hebben wij later bevestigd kunnen zien. Ruim vijf jaren zijn nu verloopen sedert dat deze patient ontslagen is uit de genoemde kuur. Zij heeft gedurende dien tijd haren loopbaan als publieke vrouw onafgebroken voortgezet, en is later nog dertien keeren in het hospitaal onder mijne behandeling gekomen. Zes keeren had zij ulcera syph. primaria op verschillende plaatsen der genitalia. Deze ulcera genazen telkens onder eene plaatselijke behandeling zeer spoedig. Slechts éene keer werd een phagedaenisch verloop hierbij waargenomen. Eene keer is zij onder behandeling gekomen met scabies. De overige keeren leed zij aan hypersecretio mucosae vaginae en colli; of ook wel aan ulceratio colli met gevolgde vernaauwing van het orificium. Geen enkel symptoom van een constitutioneel syphilitisch lijden heeft zich bij haar gedurende dien tijd meer vertoond.

Deze gevallen mogen voldoende zijn om ons boven geuit gevoelen, dat de merc. praec. r. dikwijls eene goede genezing te weeg brengt, wanneer andere meer gebruikelijke kwikpraeparaten ons in den steek laten, te staven. Uit deze uitgekozene gevallen alleen zouden wij echter niet gaarne een besluit laten trekken, dat al te gunstig voor de werking van dit medicament bij const. syphilis zoude uitvallen. Het zoude ons immers niet moeijelijk zijn meerdere minder gunstige gevallen bij te brengen. In sommige toch moest dit medicament, niet goed verdragen wordende, door eene de digestie-organen minder aangrijpende geneeswijze vervangen worden; zoo als uit het volgende geval blijkt:

Maria Antonia Z...., 26 jaar oud, komt in behandeling den 5den Maart 1852. Zij is van eene goede constitutie, en weet van vorige ziekten niets te verhalen. Zij lijdt aan een exanthema syphiliticum papulosum, tegelijk ook aan iritis syphilitica op beide oogen. Terstond wordt bij deze lijderes de behandeling met merc. praec. r. volgens de Berg'sche methode voorgeschreven. De iritis wordt daarbij met de gewone plaatselijke middelen behandeld. Toen de roode praecipitaat ruim drie weken gebruikt was, den 30sten Maart, begon de lijderes over misselijkheid en diarrhoea te klagen, waarbij zich ook icterus voegde. Het kwikpraeparaat wordt ter zijde gesteld, en emollientia sedantia voorgeschre-

ven. — Acht dagen later wordt de afgebrokene kuur hervat. Nadat deze éene week was voortgezet, begonnen dezelfde verschijnselen van irritatie van maag en ingewanden zich weer te vertoonen. Het gebruik van het roode praecipitaat wordt nu voor goed gestaakt.

In de plaats hiervan wordt nu eene infrictie-kuur voorgeschreven. Vier dagen achtereenvolgende wordt het unguentum neapolitanum, op afwisselende plaatsen, ter hoeveelheid van scrup i—ii ingewreven. Daarop wordt drie dagen geene inwrijving gedaan en in dien tusschentijd naar omstandigheden warme baden toegediend; zoodat 's wekelijks vier infricties kunnen plaats hebben. Nadat deze behandeling acht weken was voortgezet, waarvan twee weken de infricties gestaakt hadden moeten worden, wegens te sterke aandoening van den mond door de kwik, konde de patient den 19 Julij 1852 hersteld ontslagen worden.

Een enkel geval is ons ook voorgekomen, waarin het roode praecipitaat geene blijkbare werking op de syphilitische aandoening uitoefende. Dit geval betrof eene vrouw, eveneens in het hospitaal onder behandeling, met lichen syphiliticus en conjunctivitis. Hier echter, ofschoon goed verdragen wordende, gaf dit medicament geene gunstige uitwerking. Daarom werd het ter zijde gesteld, en om redenen, die aan dit bijzonder geval eigen waren, hetgeen wij kortheidshalve niet meer aanvoeren, vervangen door de hydrojodas potassae. Dit praeparaat, dat anders juist bij deze vorm van constitutionele syphilis gewoonlijk minder werkzaam is, bragt hier eene goede genezing te weeg.

Als slotsom eindelijk van onze gedane waarnemingen bij het gebruik van de roode praecipitaat tegen constitutionele syphilis, meenen wij het volgende te mogen stellen:

1o. dat de mercurius praec. r. een zeer sterk werkend antisyphiliticum is, dat dáar nog goede werking vertoont, waar andere kwikpraeparaten niet ten doel voeren;

2o. dat van alle de verschillende vormen, waaronder de diathesis syphilitica zich pleegt te openbaren, de lichen syphiliticus degene is, die het meest voordeelig door dit kwikpraeparaat behandeld wordt;

3o. dat bij den lichen syphiliticus de geprezene verbinding van kwik met jodium, dikwijls zonder gewenschte werking blijft, en hier zekerlijk in werkzaamheid beneden de roode praecipitaat moet gesteld worden;

4o. dat de toediening van dit medicament op de wijze, zoo als de zoogenaamde Berg'sche methode aangeeft, zeer doelmatig is;

5o. dat ook bij andere hardnekkige syphilitische aandoeningen hetzelfde medicament zich werkzaam vertoont, doch hier over het algemeen bij andere geneeswijzen moet achterstaan.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

SPASMUS DUBINI OF CHOREA ELECTRICA. — (*Vervolg en slot van bladz.* 313). — Bij langeren duur der ziekte (de lijder die het langst leefde, schijnt 40 dagen ziek te zijn geweest, een ander hersteld geval duurde 3 maanden), zijn volgens M. de lijken bijzonder sterk vermagerd, zoodat de spieren als het ware geheel verdwenen schenen, de beenderen door de huid heenschijnen; voorts ziet men gangraena ex decubitu aan het stuitbeen en aan de trochanteren. De hersenvliezen zijn met een meer of minder sterk vaatnet voorzien, verdikt en troebel; eens waren de vaten der dura mater met die der arachnoïdea door vezelachtige zamengroeijingen verbonden; die verdikking wordt overigens in de dura mater, vooral langs den loop der grootere vaten opgemerkt, de groote hersenen vertoonen daarmede overeenkomstige veranderingen, zij zijn rood, niet meer vast, maar op onderscheidene plaatsen verweekt: de kleine hersenen werden door M. in die gevallen bijkans onveranderd gevonden; in de pons Varolii vond hij wel sporen van hyperaemie. doch geene verandering in consistentie. In de medulla oblongata en het ruggemerg vond hij zeer belangrijke hyperaemie en niet zelden verminderde consistentie en verweeking, of van het geheele ruggemerg, of van het hals- of van het lendengedeelte of van onderscheidene gedeelten van het orgaan; ook de arachnoïdea medullae vond hij troebel. M. houdt deze veranderingen niet voor het gevolg der krampen, maar voor het resultaat der voorafgegane hyperaemie. DUBINI beschouwt deze veranderingen in hersenen en ruggemerg als uitzonderingen: slechts drie malen vond hij verweeking en wel vooral in den thalamus n. optici van de tegenovergestelde zijde, in welke de kramptrekkingen waren opgemerkt. Verlammingen, sopor waren ook hier, even als

in de gevallen van BÖRTEL, den dood voorafgegaan. FRUA heeft insgelijks na langeren duur der ziekte dergelijke verweekingen aangetroffen. Te dezer plaatse herinnert M. aan een bijzonderen krampvorm in 1846 in Belgie waargenomen, onder anderen in de gevangenis St. Bernard en in het Namen'sche tuchthuis. De kramptrekkingen waren niet zoo rhythmisch als bij chorea electrica; het waren meer aanhoudende spiercontracturen: hoewel de ziekte minder doodelijk was, was de kunst even onvermogend. Ook hier werd eerst het bestaan van veranderingen in de zenuwcentra geloochend, doch later werden, vooral door SAUNIER, hyperaemie en verweeking, vooral van het ruggemerg, aangewezen.

MORGANTI heeft in een lijk de n. sympathicus naauwkeurig onderzocht, doch niets gevonden dan duidelijke roodheid der ganglia thoracica en vooral van de zonnevlecht. In de overige ligchaamsdeelen zijn onderscheidene veranderingen opgeteekend, die echter niet alle met de ziekte in oorzakelijk verband staan; hiertoe behooren stasis in de achterste gedeelten der longen, soms lobaire hepatisatie van een longkwabje, geringe hypertrophia cordis, tuberkels in de longen; in de buikholte vond M. eens verdikking der maagwanden, voorts een weinig verweeking der mucosa van den maag: zeer dikwijls vond M. in het dunne darmkanaal ascarides en trichocephali in grooter of kleiner aantal, soms roode plekjes of verzwering der glandulae Peyerianae en opzwelling der gl. Brunnerianae: de verzwering der eerstgenoemde kliertjes schijnt nog al dikwijls voor te komen: op het slijmvlies der dikke darmen vond men sterkere vaatverdeelingen, de gl. mesersïcae waren vaak opgezwollen; ook de gl. lymphaticae aan de kleine bogt van den maag en langs de darmen waren wel eens in het oogvallend rood en opgezwollen: de lever was tweemalen week, driemaal deegachtig op het aanvoelen, tweemaal met bloed overvuld, vergroot, eens verkleind; in onderscheidene lijken was de milt vergroot, in andere verweekt, wijnmoerkleurig. Het bloed was volgens M. in bijkans alle gevallen van in het oogvallende aderlijke gesteldheid, niet alleen in de aderen maar ook in de slagaderen aan de hals en in de art. vertebralis; het aderlijke bloed was dik, smerig, teerachtig, kleverig, zoo als men het gewoonlijk naauwelijks in de poortader aantreft. MORGANTI noemt in die gevallen, in welke het bloed zich zoo dik en teerachtig voordoet, eene dyscrasia venosa aan.

Wat de oorzaken betreft, deze zijn nog weinig bekend. MORGANTI heeft dezelve, volgens de gevallen door DUBINI, FRUA en hemzelven waargenomen, ten getale van 64 nagegaan. *Leeftijd*. De ziekte kwam het meest voor tusschen het 6de en 15de levensjaar, (op 64 gevallen 21), van 16—20 jaren 19, van 21—25 jaren 11; daarna komt de ziekte steeds minder voor; de oudste aangetaste persoon was 56 jaren oud; later zijn nog gevallen bekend bij kinderen van 5 jaren oud. ZIEGLER te Peitz heeft een geval bekend gemaakt bij een kind van 16 maanden (Journ. f. Kinderkrh. Bd. VIII, pag. 241). Het *geslacht* schijnt geen invloed te hebben. Vóor de puberteit schijnen meer knapen, daarna meer personen van het vrouwelijk geslacht te worden aangetast. De aangetasten bevonden zich alle in bloeijende gezondheid, waren welgebouwd en sterk. M. merkt bepaald op, dat al de door spasmus Dubini aangetasten vrij van Pellagra waren, dat anders in Lombardije veel voorkomt: al de lijders leiden een rustig, niet door kommer en gebrek gekenmerkt leven en toonden eene goede ontwikkeling der geestvermogens. De meeste aangetasten waren landlieden en veldarbeiders; schadelijke invloed der langdurige inwerking van de zonnestralen op de ruggegraat wordt door hem echter als oorzaak ontkend, omdat onder de aangetasten ook twee oprigters van veldarbeid, eenige voerlieden en ossendrijvers en een wever voorkwamen. [Het veelvuldig voorkomen op een leeftijd, in welke geen zware veldarbeid wordt verrigt, zou hierbij gevoegd kunnen worden, tenzij de aangetaste kinderen zich met veehoeden bezig hielden. Ref.] Ook uit het jaargetijde blijkt, dat die inwerking van zonnestralen geen gewigt heeft, daar in alle maanden bijkans evenveel gevallen voorkwamen: voorafgegane ziekten konden insgelijks niet beschuldigd worden. Van meer gewigt is volgens M. de landstreek. De gevallen kwamen voor in de zoogenaamde »agro pavense", de plaatsen, in welke de meeste gevallen voorkwamen, liggen tusschen drie rivieren, de Po, de Ticino en de Olona. De geheele streek is vlak en bevat vele kanalen tot waterloozing, vochtige weilanden, moerassen en uitgebreide rijstvelden. Voorts grijpen er uit de Ticino overstroomingen plaats, en door de groote warmte worden later nadeelige uitwasemingen geboren; het drinkwater is slecht; heldere waterbronnen worden er bijkans niet gevonden; de weersgesteldheid is afwisselend, vochtig, nevelachtig: de geheele landstreek wordt door velerlei endemische ziekten geteisterd. [Hoe is dit overeen te brengen met den vroeger geprezenen gezondheidstoestand der aangetasten? Zouden, zoo dit nadeel zoo groot was, niet bijv. de Pontijnsche moerassen insgelijks een vruchtbare bodem der ziekte moeten zijn? Ref.] M. ontkent ten sterkste eenige overeenkomst met den spasmodischen vorm van ergotismus, of wel met het nadeel door gebruik van Lolium tremulentum veroorzaakt. (Ook wij moeten bekennen dat de verschijnselen, zoo ver zij ons bekend zijn geworden weinig overeenkomst hebben met de beschrijving van den spasmodischen vorm van ergotismus, welke ziekte epidemisch voorkomt, bij welke trismus, ophisthotonus, krampen op de borst, strabismus worden opgemerkt en die op verre na zoo verwoestend niet is, aangezien volgens WUNDERLICH (Handboek enz. II deel 1 afd. pag. 399) gemiddeld slechts 6—12 perc. der zieken daaraan bezwijken. De verschijnselen van den veel gevaarlijkeren gangraneusen vorm wijken nog meer van die van spasmus Dubini af.) Zwangerschap, het zogen en de aetas climacterica beschutten niet voor den spasmus Dubini. Als gelegenheidgevende worden opgeteld. 1°. *Sterke werking van het hart*; deze oorzaak is echter van weinig gewigt; de soms gevondene hypertrophie van het hart, vooral van het linker gedeelte zal wel eene toevallige combinatie zijn, 2°. *helminthiasis*; het is bekend, dat deze ook tot eclampsis en

epilepsie aanleiding kan geven. DUBINI vond in vele gevallen ingewandswormen in het lijk, of zij werden gedurende de ziekte uitgedreven; doch in vele andere gevallen waren geene sporen van helminthiasis. FRUA houdt de helminthiasis alleen voor eene complicatie, door welke evenwel de ziekte bij bestaande voorbeschiktheid, ontwikkeld of althans heviger gemaakt kan worden. In eenige gevallen zou het gebruik van anthelminthica de genezing ten gevolge hebben gehad. MORGANTI en SCOTTINI zagen kinderen aan exquisite spasmus Dubini onder gebruik van deze middelen (b. v. calomel met santonine) herstellen. Stellige bewijzen voor den invloed van opwekking van het geslachtsleven zijn volgens M. niet aanwezig.

Eene hevige schrik was in de beide door HÖRTEL vermelde gevallen onmiddellijk voorafgegaan. Volgens DUBINI en FRUA speelt deze oorzaak eene groote rol. MORGANTI daarentegen kon slechts in twee gevallen aan den nadeeligen invloed van schrik het ontstaan der ziekte toeschrijven. MORGANTI hecht vooral gewigt aan eene typheuse gesteldheid van het bloed. Onder den naam van typhositas verstaat hij eene eigenaardige dyscrasie of wijziging van het bloed, die in meer ontwikkelden graad typhus doet ontstaan. Hij beschrijft ze echter niet nader en zegt alleen, dat het bloed daarbij eenen sterkeren aderlijken toestand vertoont, waardoor de bloedsomloop vertraagd wordt, en welke stasis en extravasaten ten gevolge heeft. Congestie of stasis van het bloed in de zenuwcentra, door zoodanig bloed ligt veroorzaakt, zou dan de oorzaak der krampttrekkingen zijn. M. houdt deze typheuse bloedmenging voor de meest voorkomende oorzaak van den spasmus Dubini zoo als deze in Lombardije voorkomt. Hij beroept zich daarbij op het feit, dat vele lijders, bij welke de spasmus Dubini lang duurt aan typhus sterven, dat waar Sp. D. dikwijls voorkomt, gelijktijdig typhus heerscht en dat in vele gevallen de verschijnselen van typhus en van Sp. D. als het ware gemengd voorkwamen. Ook andere geneesheeren zouden dien vorm (den typhusvorm?) ook bij kleine kinderen gezien hebben. — De stellingen van M. over den aard en het ontstaan van den spasmus Dubini komen hierop neder, 1°. door plaatselijke invloeden, zoo als schadelijke uitwasemingen, slecht drinkwater, vochtige lucht wordt het bloed ontmengd, welke ontmenging men typheuse gesteldheid kan noemen, omdat onder andere omstandigheden, daaruit typhus ontstaat, 2°. zoodanig bloed doet bij de minste aanleiding congestie, stasis en kleinere of grootere extravasaten in de hersenen ontstaan, 3°. aanleidende oorzaken zijn schrik, verkoeling, werking der zonnestralen, te groote inspanning enz. 4°. Het ontstaan der kramptrekkingen is het onmiddellijke gevolg der congestie, der stasis of van het extravasaat van bloed in de hersenen, welke bij voortdurende inwerking zich in rhythmische aanvallen openbaart. 5°. De spasmus Dubini is dus naauw verwant met de typheuse ziektevormen en behoort daartoe.

De diagnosis wordt gezegd zeer gemakkelijk te zijn; de prognosis is hoogst ongunstig; volgens DUBINI is de genezing eene uitzondering en loopt de ziekte gewoonlijk doodelijk af. De behandeling is insgelijks nog niet vastgesteld. De antiphlogistische behandeling heeft meer na- dan voordeel aangebragt en schijnt den ongunstigen afloop te bespoedigen; de Italiaansche geneesheeren willen nog het meest nut gezien hebben van eene voedende dieet, wijn, arnica, chinine. Ten slotte wordt nog door BEHREND een door FRUA waargenomen geval vermeld, dat zeer lang duurde en eindelijk onder excitantia, valeriaan, chinine, wijn genas, niettegenstaande nevens de krampen reeds verlamming van den regter arm was opgemerkt.

Wij hebben in het bovenstaande, hoofdzakelijk naar aanleiding van het stuk van BEHREND, de nieuwe ziekte geschetst, ons slechts hier en daar eene kleine opmerking veroorlovende. Wij achten het medegedeelde ontoereikend, om de ziekte juist te leeren kennen, en om eene juiste kritiek te geven. Men veroorlove ons du ten slotte slechts een paar opmerkingen.

1°. Met de eigenlijke *chorea* schijnt de ziekte weinig overeenkomst te hebben. De chorea toch komt meer bij vrouwen voor, de spasmodische trekkingen zijn daarbij veel ongeregelder, het rhythmische wordt daarbij niet opgemerkt, de prognosis is veel gunstiger, daar toch een doodelijke afloop van chorea onder de zeldzaamheden behoort (zie Weekbl. 1854 pag. 15), de dood zelden zoo spoedig dan plaats grijpt, ofschoon zij insgelijks door coma wordt voorafgegaan. Van tetanus verschilt de spasmus Dubini door den vorm der krampen, den vaak langeren duur, door verschil van oorzaken enz. Niet geheel ten onregte zegt BEHREND, dat spasmus Dubini het midden tusschen chorea, tetanus en epilepsia houdt.

2°. Bij het verschillende resultaat der lijkopeningen is het natuurlijk moeijelijk om te beslissen óf en in hoever de aderlijke congestie en opvolgende verweeking geschikt zijn ter verklaring van het ontstaan der ziekte, al neemt men daarbij nog eene problematische typheuse bloeddyscrasie aan. De vraag blijft of de ziekte altijd van dezelfde momenten afhangt, steeds dezelfde beteekenis heeft, of eene ziekte, die weinige uren duurt (gelijk in de gevallen van HÖRTEL) dezelfde is als eene ziekte, die na maanden lange voorboden, nog vele dagen duurt voor dat de dood intreedt. Wij herinneren aan de verschillende oorzaken, door welke het ziektebeeld tetanus wordt opgewekt, b. v. nu eens door rheuma, dan door eene wond, dan door strychnine- en brucine gebruik. Onder de neuroses zijn er zoovele, welke wij slechts als *vormen* kunnen beschouwen, door welke de geprikkelde abnorme toestand van zenuwen of zenuwcentra ons geopenbaard wordt, van waar dan ook zoovele onderscheidingen van centralen en peripherischen oorsprong enz. ontstaan zijn. Om bij het eens gekozen voorbeeld van tetanus te blijven, al wordt hier vaak hyperaemie en hare gevolgen meer in het ruggemerg (bij den spasmus Dubini zoo 't schijnt meer in de hersenen) aangetroffen, zoo wordt hierdoor de bijzondere aard der ziekte en hare oorzaak weinig of niet opgehelderd. Be-

kend is het negatieve resultaat der lijkopening bij hydrophobie. Wij zouden ex analogia dus aarzelen om zooveel gewigt aan die congestie en hyperaemie als hoofdoorzaak van den spasmus Dubini te hechten als MORGANTI schijnt te doen en wijzen alleen op de moeijelijkheid, om hier oorzaak en gevolg in hare wederkeerige werking te scheiden.

3°. Wat den invloed van eene primaire typheuse gesteldheid des bloeds betreft, zoo is ook deze twijfelachtig. Daar tegen deszelve pleiten gevallen als de door HÖRTEL medegedeelde en het toch zeo duidelijk opgegeven voorkomen bij personen wier gezondheid bloeijende is, bij welke dus à priori geen dyscrasische bloedtoestand kan worden aangenomen. Voor dien invloed pleiten de ulceratien der Peyersche klieren, welke nog al dikwijls bij langer beloop werd aangetroffen, voorts de vergrooting der milt, enz. de landstreek, (welke intusschen eerder voor de ontwikkeling van malaria-ziekten, dan van typhus gunstig schijnt te zijn) enz. Zijn beide ziektevormen identisch? Zou men ook twee reeksen van gevallen moeten onderscheiden, vooreerst ware spasmus Dubini met kort beloop, een ziektevorm uit verschillende oorzaken, schrik, helminthiasis ontstaande, waar rhythmische, clonische krampen de spasmi tonici van den tetanus vervangen? en ten tweede een bijzondere vorm van typheus lijden, eenigermate overeenkomende met den vreeselijken typhus cerebro-spinalis of typhus apoplectico-tetanicus, welke vooral in Frankrijk en Algiers epidemisch heeft geheerscht? Zijne verschijnselen zijn waarlijk niet minder belangrijk, hoewel tetanische krampen meer op den voorgrond staan; de hoofdresultaten der lijkopening zijn insgelijks, ontsteking en etterig exsudaat der hersenen en van het ruggemerg (CANSTATT's med. Klinik Bd. II. Erste Ausgabe pag. 604), doch bij welke volgens EISENMAN de overgangstrappen tusschen ileo-typhus en zuiveren cerebro-spinaal typhus op het lijk kunnen aangewezen worden, en bij welke in eenige Italiaansche epidemiën werkelijke darmzweren zijn aangetroffen. (CANSTATT's Supplementband. Holl. Vert. pag. 204). Mogt ons later iets naders omtrent den spasmus Dubini bekend worden en het nog vele raadselachtige daardoor opgehelderd worden, zoo zullen wij dit dan mededeelen. D. B.

BEHANDELING DER CHOREA. — Daartoe werden in het Hopital des Enfants hoofdzakelijk twee methoden gebezigd, waarvan MOYNIER de uitkomst in het laatste N°. van de Archiv. géner. de Med. meedeelt. De eene behandeling is die met strychnine in klimmende gift, dat als sulph. strychnini werd toegediend in een stroop (5 centigr. sulph. strychnini op 100 gramm. stroop, dus 1 deel op 2000, zoodat een eijerlepel met 10 gramm. dier stroop een halve centigramm. bevat), waarvan men alle anderhalf uur een eijerlepel geeft, totdat er ligte tetanische stijfheid der ledematen zich begint te openbaren, in welk geval men het middel laat staan tot den volgenden dag. De vatbaarheid voor de blijkbare werking vertoont bij verschillende kinderen en ook bij dezelfde op verschillende dagen nog al uiteenloopende verschillen; men zag na 8 eijerlepels soms zeer sterke stijfheid, na 14 soms geene ontstaan. Men zag kinderen na den tweede of derden lepel reeds eenige stijfheid vertoonen, terwijl zij later wel 10 a 12 eijerlepels gebruikten, alvorens dit teeken zich op deed. Men moet met de dosis klimmen, totdat dit teeken zich openbaart. De verschijnselen, die het verder te weeg brengt in verschillende groepen van spieren, gaan wij hier voorbij. Men moet er op bedacht zijn, dat in den beginne de chorea-bewegelijkheid soms toeneemt, zonder dat men daarom echter het middel moet staken. Die behandeling duurde bij 32 meisjes, waarvan er een 4½ en een 15 jaar oud was, de overige echter den leeftijd van 6 tot 14 jaar hadden, gemiddeld 33 dagen; bij 11 jongens die van 5—13 jaren oud waren, gemiddeld 74 dagen, alvorens men genezing verkreeg. Een geval pleit volgens den schrijver zeer voor de werkzaamheid van het middel. Een meisje van 15 jaren heeft sinds haar zevende jaar chorea gehad. De eerste maal duurde de behandeling met zwavelbaden en gymnastiek drie maanden en vertrek zij niet geheel hersteld. Weldra komt zij dan ook bij de toegenomen hevigheid der chorea in het hospitaal terug en blijft er vier jaren achtereen, zij doorloopt vervolgens eenige hospitalen, waar zij koude baden, ijzerpraeparaten gebruikt, gymnastiek oefent, doch alles vruchteloos. Eindelijk komt zij in het hotel Dieu bij TROUSSEAU, waar zij na een maand met strychnine-stroop behandeld te zijn (na 4 lepels zag men in den aanvang reeds stijfheid, later pas na 8 à 10) genezen is. Wel kreeg zij twee maanden later nog weder chorea, doch minder heftig. Dat zij toen genezen is op dezelfde wijze, staat niet uitdrukkelijk in het ziekteverhaal, doch moeten wij gelooven, wijl dit geval door den schrijver als een bij uitstek sprekend voorbeeld van het nut, dat de strychnine boven andere wijzen van behandeling hebben kan, wordt aangevoerd. Daaruit blijkt althans, dat het veel spoediger en veel beter dienst deed dan de gymnastiek. Intusschen moeten wij niet vergeten, dat het meisje zes maanden te voren voor het eerst de menstruatie gekregen had, die zich, wel is waar niet herhaald had, maar waarmeê toch de overgang in een nieuw levenstijdperk was begonnen, dat zoo men weet veel minder dan de leeftijd van 6—14 jaren door de chorea bezocht wordt. Een ander voorbeeld leert echter, dat ook strychnine in de steek laat even goed als de vooraf gebruikte zwavelbaden en de gymnastiek; het betreft een meisje van 13 jaren, dat eindelijk na 132 dagen onder behandeling geweest te zijn, genezen ontslagen werd; het laatste vierendeel jaars was de gymnastiek als middel tot genezing gebezigd.

Die gymnastiek bestaat daarin, dat men begint met de lijders op de maat een arm of been regelmatig te laten bewegen; daarna beproeft men meer zaamgestelde bewegingen; vervolgens laat men de meest zamengestelde spierwerkingen zeer spoedig maken, hetgeen juist voor de chorealijders het gemakkelijkst is, eindelijk leert men ze die langzaam en bedaard ten uitvoer brengen.

TROUSSEAU wil dit niet op zichzelve maar als hulpmiddel der strychnine aangewend hebben; BLACHE en

BONNEAU bezigen het ook niet alleen, maar in verband met zwavelbaden. De uitkomst dezer laatste gecombineerde behandelingwijze doet MOYNIER ons kennen uit een tabellarisch overzigt van 49 meisjes, van welke er twee drie jaar oud, de overige tusschen de zes en 14 waren, bij welke de gemiddelde duur der behandeling was 37 dagen en van 25 jongens, waarvan er een 3, een 5, de overige van 6—13 jaar oud waren, bij welke de gemiddelde duur der behandeling 81 dagen was.

Wanneer men nu ten slotte deze twee reeksen van waarnemingen, betreffende strychnine aan de eene, zwavelbaden en gymnastiek aan de andere zijde, in haar geheel overziet dan blijkt, 1°. dat bijaldien er eenig verschil ten voordeele van de strychnine bestaat, dit zeer gering is, 2°. dat geen dier middelen evenmin als eenig ander, dat men tot nog toe beproefd heeft, een specificum tegen chorea kan noemen, 3°. dat de gemiddelde duur der tot genezing voerende behandeling veel langer is dan men gewoonlijk zegt; namelijk in alle deze 117 te zamen genomen, gemiddeld 56 dagen. Bij de 81 meisjes 33 en 37, bij de 36 jongens 74 en 81 dagen. Men ziet daaruit tevens, dat in de bedoelde gestichten van verpleging de ziekte bij de meisjes tweemaal veelvuldiger voorkwam dan bij de jongens, maar daarentegen bij deze laatste tweemaal zooveel tijd kostte ter genezing dan bij de meisjes. Wij moeten hier nog bijvoegen, dat in gevallen, die zóo hevig zijn, dat zij aldra doodelijk dreigen te worden door de beleedigingen, waartoe de verschrikkelijk stuipen aanleiding geven, door gemis aan voeding, door gemis aan slaap enz., narcotica de eenigste toevlugt zijn, want in den slaap rusten de spieren. Hier echter dient men stout toe te tasten. TROUSSEAU gaf in een dergelijk geval aan eene publiek vrouw 14 grein mur. morph. alvorens zij insliep en deze slaap den weg tot genezing baande. Het chloroform, dat als smeersel door GASSIER geprezen, (drie gevallen), ingeademd door MARSH geroemd wordt (een geval), werd door ANDRAL gebezigd bij eene chorealijderes van 17 jaar. Daar alle middelen weinig baatten en de toestand gevaarlijk dreigde te worden, deed men chloroform inademen, doch slechts zoolang de narcose duurde, bleven de stuipen uit, zoodra de narcose week, kwamen zij met vernieuwde hevigheid terug. Men herhaalde dit eenige malen, maar eindigde met het middel als nutteloos te laten varen.

FISTULAE VESICO-INTESTINALES, UTERO-INTESTINALES EN VESICO-UTERINAE: hiervan worden door Prof SIMPSON eenige gevallen meêgedeeld in zijne »Contributions to obstetric pathology and practice. Edinb. 1853" (verkort meêgedeeld in de Arch. général. de Médecine. Juillet 1854). Hij doet aan die waarnemingen een overzigt voorafgaan van de gesteldheid van het bindweefsel van het bekken en van de kenteekenen van de ontsteking er van (pelvic cellulitis). Pijnen in het bekken en den onderbuik, waarin door gelijktijdig exploreren door de scheede en palperen van den buik ongewone zwelling en verdikking aan of in de tusschengelegen organen was te ontdekken, koorts die meestal langeren tijd aanhield, soms hectisch werd, diarrhoe, stoornis van de urinelozing en menstruatie, later bij overgang in abscesvorming doorbraak en ontlasting van pus en vervolgens van faeculente en gasvormige stoffen door urethra en vagina; — ziedaar de voornaamste verschijnselen, die SIMPSON in zijne waarnemingen meêdeelt. Of de bovengenoemde fistulae in elk geval uit eene ontsteking van het bekkencelweefsel met overgang in abces hun oorsprong nemen, laten wij in het midden. Dat doorboring van de ingewanden zelve uitgegaan, hetzelfde gevolg kan hebben, kan onder anderen blijken uit de in ons vorig N°., door Prof. VAN GEUNS, meêgedeelde belangrijke ziektegeschiedenis.

Dat een omschreven, zakvormig tusschen de bekkeningewanden besloten, purulent exsudaat van het peritonaeum dien uitgang in doorboring zou nemen, is infa waarschijnlijk. Dat men onder het celweefsel van het bekken, van welks ontsteking SIMPSON spreekt, hoogstens ook de buitenste laag van het peritonaeum kan verstaan, waardoor dit met de onderliggende organen verbonden wordt en niet het vastere weefsel van het weivlies, spreekt van zelve. De ontsteking, waarvan SIMPSON gewaagt is vooral door DUBOIS te Parijs met meer opmerkzaamheid, dan vroeger daaraan ten deel viel, behandeld en welligt daaraan heeft men de anatomische studie over de fasciae van het bekken van JARJAVAY in de Arch. gén. de Médec. 1849 te danken, even als SIMPSON aanleiding gaf tot het stuk van PRIESTLEY over pelvic abscess and fascia in het Monthly Journal of med. sc. May 1854.

Nopens de aan de fistulaevorming voorafgegane toestand der lijderessen en den afloop ontleenen wij aan de ziektegeschiedenissen nog het volgende:

I. De eerste waarneming betreft eene moeder van drie kinderen, die ongeveer een halfjaar na de geboorte van het laatste kind pijnen in het bekken, koorts, diarrhoe en de overige symptomen van ontsteking van het bekkencelweefsel kreeg. Er bestond een absces tusschen de wand van de blaas en den hals van den uterus. Het brak door en de urine ontlastte zich met de pus door het orificium uteri heen, welks voorste labium zeer gezwollen was. Onder de aanstipping met lapis infernalis enz. verminderde de incontinentia urinae langzamerhand en hield eindelijk geheel op. Kort daarna bezweek de lijderes aan longtering.

II. Eene dame kreeg eenige dagen na hare bevalling koorts met symptomen van cellulitis pelvica aan de linker kant. Eerst vloeide er pus uit het orificium uteri, later vond men faeculente stoffen in de vagina; met behulp van de sonde vond men een fistel, die uit den uterus naar de linker regio iliaca liep; zij bezweek later buiten behandeling van SIMPSON, wiens vriend Prof. LAWRIE te Glasgow meerdere soortgelijke gevallen waarnam.

III. Eene ongehuwde 23jarige vrouw kreeg koorts met pijnen in het bekken en in de liesstreek; nadat die verschijnselen eenige dagen geduurd hadden, ontlastte er zich purulente stof per anum. Een jaar daarna was zij zoover hersteld, dat zij meende te kunnen huwen, doch zij leed veel aan ontstekingachtige pijnen met

leucorrhoe en uitblijven der menses. Zij werd niet zwanger. Verscheidene jaren na haar huwelijk kreeg zij verschijnselen van cystitis met diarrhoe en purulente urine. Vier jaren later pas stierf zij onder verschijnselen van hersenlijden (van de toestand der nieren wordt niet gesproken) terwijl ten laatsten faeculente stoffen zich met de urine door de urethra ontlastten. Bij exploratie door het rectum vindt men een vinger hoog eene opening, waarin eene sonde vrij diep kan worden ingebragt. Buitendien bestond er benevens deze fistula recto-vesicalis aanmerkelijke verdikking en adhaesie.

SIMPSON meent, dat meestal de openingen niet te gelijker tijd, maar na elkander ontstaan, doordien toevallig de eene bestaande opening verstopt raakt of zich sluit en de pus zich dan, of daarnevens of in een andere rigting, in een ander der omliggende ingewanden een weg baant.

IV. In het *Dublin quarterly Journal* 1850, p. 220. wordt een ander geval van fistula vesico-intestinalis medegedeeld. Het linker ovarium, ter grootte van een oranjeappel vond men onmiddelijk aan rectum en vesica vastgehecht. De uitgezette holte van het ovarium bevatte eene weeke papachtige massa gemengd met faeculente stof en gangreneuse overblijfselen; van achteren stond zij in gemeenschap met het onderste gedeelte van de flexura sigmoidea, van voren met de blaas. De fistuleuse gemeenschap tusschen darmkanaal en blaas scheen hier door middel van het ontaarde ovarium gevormd te zijn. Een jaar voor den dood reeds gingen gas- en faeculente stoffen er door heen. De lijderes had buitendien een niersteen en vergrooting van de lever.

INDIGO IN DE URINE. — V. SICHERER (LIEBIG'S Annalen April) onderzocht eene urinesoort, die constant blaauw was, maar overigens geenerlei afwijkingen aanbood. De blaauwe kleurstof zette zich van zelf niet neder, zelfs niet na lang staan. Eerst bij toevoeging van eene bijna gelijke hoeveelheid rookend zoutzuur, verdund zwavelzuur of salpeterzuur werd de kleurstof afgescheiden, waarbij de pis allengs roodbruin gekleurd werd en ten laatste geheel ondoorschijnend werd waarna de kleurstof of na schudden als donkerblaauw schuim, of na eenig verwijl als een dun, roodblaauw huidje te voorschijn kwam.

Het gezuiverde blaauwe poeder was onoplosbaar in koud en kokend water, in verdunde zuren en alcaliën, en oplosbaar in kokenden alcohol en aether; uit deze oplossingen zet het zich bij bekoeling weder af. Volgens V. S. komt het pigment vooral bij het sublimeren met indigo overeen. Bij 280° verandert het in purperachtigen damp en sublimeert in prismata en naalden, die met gesublimeerden indigo volkomen overeenstemmen.

Het pigment verhoudt zich tot geconc. zwavelzuur als indigo, het lost onder warmteontwikkeling met donkerblaauwe kleur op, door chloor wordt het gedecomponeerd, verbleekt niet door zwavelzuur, wordt met matig sterk salpeterzuur gekookt, geel. Door ligt oxydeerbare stoffen als ijzeroxydul, zwaveligzuur, zwavelammon. wordt het bij vermenging met alcaliën of alcalische aarden ontkleurd of gereduceerd; de kleur wordt hersteld door atmospherische lucht of verdund zoutzuur.

De qualitatieve eigenschappen doen het V. SICHERER voor identisch met indigo houden vooral zoo de elementaire zamenstelling, die nog onbekend is, er mede mogt overeenkomen.

Analoge onderzoekingen omtrent dit onderwerp zijn door HASSALL (Gaz. hebdomadaire 17 Julij) verrigt. Deze meent, dat in de regel de urine, wanneer zij indigo bevat, eenige dagen aan de lucht moet worden blootgesteld om blaauw te worden; evenzoo bevordert licht, warmte, vooral sterke zon de indigovorming. Hij meent, dat zij dikwerf voorkomt en leidt de indigo van veranderde haematine af.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

DUITSCHLAND. — Uit een officiëel overzigt van het geneeskundig personeel in de gezamelijke kroonlanden van Oostenrijk blijkt dat er in het jaar 1852 waren: 6398 artsen (1 op 5434 inwoners), 6148 heelmeesters (1 : 5655), 18789 vroedvrouwen (1 : 1850), 2951 apothekers 1 : 11781. Van deze waren er bezoldigd door den staat 650 artsen, 424 heelmeesters, 330 vroedvrouwen, en door de gemeenten 2405 artsen, 1610 heelmeesters en 5247 vroedvrouwen. Het grootst aantal artsen was in Lombardije 1 : 1513 inw., met 1 heelmeester op 5764, eene vroedvrouw op 1565 en eene apotheek op 3428 inwoners; in Venetie 1 : 1834 met een heelmeester op 5127, eene vroedvrouw op 1055 en eene apotheek op 3430 inwoners; in Tirol 1 : 2653 met een heelmeester op 3184, eene vroedvrouw op 979 en eene apotheek op 9659 inw.; in Neder-Oostenrijk 1:2712 met een heelmeester op 1862, eene vroedvrouw op 860 en een apotheek op 13347 inwoners.

Het geringst aantal artsen was in Zevenburgen 1 : 28878 inw. met een heelmeester op 14537, eene vroedvrouw op 1839, eene apotheek op 37686 inwoners; in Gallicië en Krakau 1 : 25029 inw. met een heelmeester op 15349 eene vroedvrouw op 8928, eene apotheek op 37350 inwoners.

— Aan het op nieuw in werking komende Josephinum in Weenen, zijn tot hoogleeraren benoemd: JOSEPH ENGEL voor de beschrijvende anatomie, JOH. CHIARI in de verloskunde en F. SCHNEIDER in Chemie. Verder zijn voorloopig aangesteld C. V. ETTINGSHAUSEN voor Botanie en mineralogie, Dr. W. BERNATZEK voor theoretische geneeskunde, D. HAUSCHKA voor de practische geneeskunde.

— Het getal der studenten aan gezamelijke Universiteiten van Pruissen bedraagt 4156, waarvan 692 aan de geneeskundige faculteit zijn ingeschreven (in Berlijn 279, Koningsbergen 78, Greifswald 84, Halle 59, Breslau 107, Bonn 85.

— Te Dorpat is overleden de Hoogleeraar in Chirurgie C. A. CARUS (Zeitsch. f. Kl. Med. V. 4); in Leipzig de geheime Med. Rath. Dr. CLARUS in 80jarigen ouderdom (Med. Cent. Zeit. 26 Juli 1854). Het berigt in enkele Ned. bladen voorkomende, omtrent het overlijden van den Hoogleeraar CARUS in Leipzig, wordt in de Duitsche wetenschappelijke tijdschriften niet bevestigd. Vermoedelijk heeft dus eene naamsverwisseling plaats gehad.

— In Keulen heeft een congres van Rijn-Westphaalsche homöopathen plaats gehad. Onderscheidene leeken doch slechts 9 artsen zijn daar verschenen. Op dat congres werd daarentegen medegedeeld dat in Noord-Amerika 2000 homöopatische artsen zouden zijn, en dat de homöopathie ook in Europa veld wint, getuigen de 4 tijdschriften in Duitschland, 3 in Engeland en 3 in Frankrijk, en de leerstoelen aan de Universiteiten te Weenen en Praag, voor de homöophathie opgerigt.

BINNENLAND

AMSTERDAM. — De berigten omtrent de Cholera in het buitenland zijn de volgende:

In Parijs zijn van 17 Julij—2 Augustus 633 nieuwe gevallen in de hospitalen voorgekomen, waarvan 301 doodelijk afliepen. Eene vrij aanzienlijke vermeerdering had weer plaats sedert 25 Julij zoodat van dien dag af gemiddeld 56 gevallen daags zich voordeden. De cijfers der in de stad behandelde lijders zijn niet bekend.

In meer dan 50 departementen van Frankrijk is thans de ziekte heerschende. In het Departement des Bouches du Rhone was de sterfte aan Cholera tot 26 Julij 2356; in het dep. la Haute Marne waren 28 Julij 2769, in de Haute Saône 1096, la Meuse 1246, la Marne 1058 sterfgevallen. Op verschillende plaatsen heerscht daarbij de suette, waaraan vele choleralijders in het stadium van reactie sterven.

In Marseille vermindert de epidemie sterk, volgens de laatste berigten waren de sterfgevallen 40 daags. Den dag, waarop de meeste sterfgevallen voorkwamen, was het cijfer 192. Te Toulon daarentegen is zij toenemende, er is daar gebrek aan geneeskundige hulp. Te Aix en Arles woedt zij nog hevig.

In Spanje zouden enkele gevallen te Cadix zijn voorgekomen. In Italie neemt de ziekte in Genua voortdurend toe. Op 1 Aug. zijn 264 personen aangetast en overleden 124. Zij heerschte voornamelijk in eenige zeer enge, ongezonde straten, waar de huizen met 7—9 verdiepingen gebouwd zijn.

In Rome komen dagelijks eenige gevallen voor, in Napels schijnt volgens sommige berigten de epidemie sterker te woeden.

In Petersburg waren 9 Julij 670 gevallen, den 10den kwamen 55 nieuwe gevallen voor, den 14den 113, zoodat daar de ziekte aan het toenemen is. In Reval en Dorpat treedt zij hevig op, minder in Riga.

In Engeland Schotland en Ierland is zij op verschillende plaatsen verspreid, nergens evenwel nog met bijzondere hevigheid heerschende. In London is de sterfte aan Cholera aanzienlijk toegenomen. Zij bedroeg in de laatste week tot zaturdag 5 Aug. 399 terwijl zij in de drie voorafgaande weken was 5, 26, en 133.

De berigten uit Barbados luiden dat 13000 personen aan Cholera op dit eiland gestorven zijn, uitmakende $\frac{1}{7}$ der bevolking.

— Aan het Amst. Handelsblad is uit Utrecht geschreven dat de lessen in de scheikunde van den Hoogleeraar MULDER voortaan zullen worden waargenomen door Dr. GUNNING, lector in de Chemie, Dr. OUDEMANS en den Heer VLAANDEREN Phil. nat. Candid.

— Door de Maatschappij tot Nut van het Algemeen is als prijsvraag voor het volgend jaar uitgeschreven: »Eene gezondheidsleer in den vorm van een leerboek voor de hoogste klasse der volksscholen en het herhalingsonderwijs."

— 9 Augustus vierde te Maassluis de Heer C. J. VAILLANT lid der Prov. Geneesk. Commissie te Dordrecht, zijn 50jarig Doctoraat in de geneeskunde. Den hooggeachten jubilaris werd bij die gelegenheid een kostbaar geschenk in zilver ter herinnering aan dien dag aangeboden.

— Op verzoek is eervol ontslagen als Stads Heelmeester en als lid der plaatselijke Geneesk. Comm. te Gorinchem de Heer M. C. MEULEMAN, en in zijne plaats als Stads Heelmeester benoemd de Heer H. BURKENS, als lid der plaatselijke Geneesk. Comm. de Heer A. DE BOER VERVOORN, Med. Chir. et art. Obst. Doctor.

(*G. C.*)

BIBLIOGRAPHIE.

F. Hastings: On the special treatment of Pulmonary consumption and Hooping-cough. London, 1854, Highley, 5 s.

A. W. Clarke: A Treatise on Diseases of the Lungs, having special reference to consumption, including Diagnosis and Treatment. London, 1854, Highley, 7 s. 6 d.

G. Pilcher: On some points in the Physiology of the Tympanum. London, 1854, S. Highley 1 s.

H. Dayman: The Effects of Civilization on the fortunes of the medical Profession. Londen, 1854, S. Highley.

On the Use of Milk-Whey in the cure of Disease, with an account of the Etablishment at Interlaken in Switzerland under the Superintendence of Dr. *A. Mani*, Physician at Interlaken. London, 1854. S. Highley. 1 s.

H. Gray: On the structure and use of the Spleen. London, 1854. J. W. Parker and Son. 15 S.

J. Struthers: Anatomical and Physiological Observations. Part. I. Edinburgh, 1854. Sutherland and Knox. 5 s.

J. M. Duncan: On the Displacements of the uterus. Edinburgh, 1854. Sutherland and Knox. 2 s.

Ch. West: An Inquiry into the Pathological Importance of Ulceration of the os uteri, being the Croonian Lectures. London, 1854. Longman.

Ch. S. Meigs: A Treatise on acute and Chronic Diseases of the Neck of the Uterus. Philadelphia, 1854. Blanchard and Lee.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 19 AUGUSTUS 1854. 33.

HET OPENBAAR GEZONDHEIDSWEZEN IN ENGELAND.

De openbare gezondheidsregeling was onlangs het onderwerp van gewigtige discussies bij de wetgevende magt in Engeland. Terwijl daar sedert 1848 het toezigt op de algemeene grondheidsbelangen aan de General Board of Health was opgedragen (zie Weekbl. II p. 20 en 355) moest thans bij het naderen van het tijdstip, waarop volgens de wet de werking der genoemde instelling zou eindigen, over haar al of niet voortbestaan worden beslist. In hare inrigting werd daarbij eene belangrijke wijziging gebragt.

De hoofdinhoud der gevoerde discussies in de beide vertegenwoordigende kamers bij deze gelegenheid gevoerd, zal onze lezers met het een en ander bekend maken. Uit de mededeeling daarvan kan blijken hoe in Engeland de staatszorg voor de gezondheid der ingezetenen door de regering en de volksvertegenwoordiging hoog gewaardeerd wordt.

Naar aanleiding eener aanvraag van een crediet voor de General Board benoodigd, werd op 6 Julij in het House of Commons de vraag geopperd over het al of niet wenschelijke dier instelling. Een lid, PECHEL, verlangde bij die gelegenheid hare opheffing. Hij achtte de Board nutteloos en inconstitioneel en beklaagde zich over de onregtvaardigheden, die door haar en door de public health-Act der steden werden aangedaan.

PALMERSTON bestreed, als lid der regering, eene dergelijke uitspraak. »Niets, zeide hij," »was zoo gemakkelijk dan zulk eene verklaring. Zoo de cholera nimmer in het land was geweest, en er niet was aangetoond hoe de bevolking door gebrekkige voorzieningen in het belang der algemeene gezondheid was weggemaaid, zou hij zich kunnen begrijpen, dat iemand eene bijzondere instelling tot het houden van toezigt op de gezondheidsbelangen onnoodig achtte; na de ruime ondervinding echter bij onderscheidene gelegenheden verkregen, dat het volk in sommige plaatsen door eene verschrikkelijke epidemie als weggevaagd werd, en bij de waarschuwing, die men nog onlangs tegen de gevolgen van onvoldoende voorzieningen had gehad, kon hij zich niet begrijpen, hoe iemand nu nog in ernst de nutteloosheid van de G. Board kon beweren. Hij kon verzekeren, dat zoo de leden even als hij in de gelegenheid waren geweest, om over den toestand van sommige steden in het land te oordeelen, men verwonderd zoude zijn, niet dat er nu en dan ziekten op die plaatsen uitbreken, maar dat niet reeds de geheele bevolking door ziekte is uitgeroeid. Als voorbeelden noemde hij Newcastle in het Noorden en Dartford in het Zuiden, waar de toestand inderdaad van zoodanigen aard was, dat men er van huiverde, dat zoo iets nog in een beschaafd land bestaan kon.

De Board of Health nu deed een onberekenbaar nut. Haar streven om ziekten in 't land af te weren, verdiende den algemeenen dank. Wat de geopperde bezwaren betrof, moest hij opmerken, dat het doel der instelling niet was om de plaatselijke inrigtingen te beheerschen, maar inderdaad om het plaatselijk zelfbestuur te vestigen. Tot dit einde waren reeds vele plaatselijke commissiën (aan welke de General Board hare magt tot toepassing der wet mogt opdragen) in het leven geroepen, en werden door deze zeer nuttige maatregelen in het belang der gezondheid genomen. De gang van die zaken moest niet worden gestoord, vooral niet op dit oogenblik, terwijl de vrees bestond voor het op nieuw uitbreken van cholera.

Hij gaf toe, dat er gebreken waren in de instelling en hij had reeds een voorstel van wijzigingen gereed om die gebreken op te heffen, hetwelk [illegible]



spoedig te zullen [illegible]. De Board had eene groote magt, maar was niet in het Parlement vertegenwoordigd door een verantwoordelijk lid. Tot dit einde kwam het hem wenschelijk voor, dat de secretaris van het dep. van binn. zaken voor de verpligtingen aan de zorg voor de gezondheid van het volk verbonden, aansprakelijk zou worden gesteld. Die minister was in zijn oog uit den aard der zaak daartoe het meest aangewezen. Door hem zouden dan de leden der commissie voortaan worden aangesteld en ontslagen, en zouden instructiën voor hunnen werkkring worden gegeven. Contrôle over de instelling en vertegenwoordiging in het parlement zouden daardoor in het leven geroepen zijn. Voorloopig wenschte hij voor den tijd van twee jaren de commissie te bestendigen, na verloop van welken tijd men zou kunnen beoordeelen of zij naar wensch had gewerkt. Of eene zoodanige instelling permanent noodig zijn zou, moest afhangen van de ondervinding, of de steden zelve de noodige maatregelen zouden nemen. Wanneer dat het geval eenmaal was, zou een centraal bestuur niet meer noodig zijn."

Hierna voerden nog eenige leden van het huis het woord. De instandhouding der commissie werd daarbij als wenschelijk op den voorgrond gesteld, doch door onderscheidene leden werd op eene gewijzigde inrigting aangedrongen. Enkele voeren daarbij hevig uit tegen de tegenwoordige leden der commissie, voornamelijk tegen CHADWICK en SOUTHWOOD SMITH, aan wie men in de eerste plaats overdrijving verweet in hunne verschillende rapporten, en tevens, dat zij bij het invoeren der gezondheidsmaatregelen, tegen den wil der steden en met despotisme te werk gingen.

In de vergadering van het huis der Lords werden die aanvallen door SHAFTESBURY, den Bisschop van London, CARLISLE en BROUGHAM bestreden. SHAFTESBURY (zelf lid der commissie) deelde mede, dat in 182 steden de health-Act was toegepast, waarvan in 168 op verzoek der belasting betalende, en 14 op aanwijzingen van stedelijke besturen, of van bijeenkomsten (vestries) op grond van het exces der sterfte. In geene plaats was anders de toepassing geschied, alhoewel de wet de magt er toe gaf in elke plaats, waar de sterfte 23 op 1000 inwoners bedraagt. Door de overige sprekers werden met warmte de goede naam en groote verdiensten van CHADWICK en SOUTHWOOD SMITH gehandhaafd.

De belofte door PALMERSTON 6 Julij gedaan werd den 7den vervuld door het aanbieden van een wetsontwerp overeenkomstig de reeds door hem uiteengezette beginsels.

Bij de behandeling dier wet drong hij nader nog aan op de noodzakelijkheid van maatregelen in het belang der gezondheid te nemen. »Niet zoo zeer voor de meer gegoede klassen", zeide hij, »in wier bereik de beste hulp van deskundigen lag, en die de plaatsen, waar epidemiën heerschten, ontvluchten konden, maar voor de armen, die aan hunne woonplaats gebonden, de hulp der kunst en wetenschap ontberen moesten, en bij gebrek aan de noodige kennis ongeschikt waren om zichzelven voor de nadeelige invloeden, waaraan zij waren blootgesteld, te vrijwaren, moest de wetgeving waken. De gezondheid der armen was voor hun niet, zoo als bij de gegoeden, eene quaestie van genot en welbehagen (comfort), maar van bestaan, en voor het land eene quaestie van welvaart. Zoolang zij tot werken geschikt waren, konden zij nuttig voor zich en weldadig voor het land zijn, maar wanneer ziekte hen onderdrukte, waren zij in hopelooze armoede gedompeld en zij, zoowel als hunne gezinnen, kwamen ten laste der gemeenten, tot welker welvaart zij moesten medewerken. Engeland genoot door zijn gematigd climaat het voorregt, dat physiek welzijn en 's menschen krachten zich konden ontwikkelen. Het land leverde voor het volk genoeg middelen tot genot en tot nijverheid op. Met die voorregten had men echter te uitsluitend op de materiële welvaart zelve gelet. Men had vergeten, dat die maatschappelijke verhoudingen, die het meest geschikt waren tot het voortbrengen van welvaart, ook het meest aanleiding gaven tot het voortbrengen van voorwaarden, die de gezondheid benadeelen. Hij bedoelde hier het zamenwonen in steden. De handel- en nijverheidsbelangen vorderden dit. De steden zijn ook in bevolking toegenomen en daarmede ook de algemeene welvaart, maar er was niet genoeg gelet op de aan steden

eigene invloeden, die de gezondheid ondermijnden van die massa's van arbeiders, van wie de aangroei van kapitaal en welvaren afhing. Om dit te verbeteren was in 1848 door CARLISLE de instelling van eene Gen. Board in het leven geroepen, die door de verspreiding van de noodige inlichtingen, en door het aanwakkeren der plaatselijke organisatie tot bevordering der algemeene gezondheid van het volk zou werkzaam zijn. De commissie daartoe in London gevestigd, zou kennis nemen van den gezondheidstoestand in het land, zou de noodige inlichtingen verzamelen, en, waar noodig, tot raadgeving gereed staan. Bij eene latere uitbreiding der wet was de werkkring dier centrale commissie er op gerigt om in steden en districten plaatselijke commissiën in het leven te roepen, zamengesteld uit personen van die streek, die met kennis van den toestand van het district en door nader onderzoek zoodanige voorzieningen in het belang der gezondheid zouden maken, als noodig waren.

De wet gaf nu aan die commissiën eene ruime magt, niet grooter evenwel dan noodig was om haar doel te bereiken. De magt bij de wet aan de General Board verleend, mogt op verzoek deswege van de zijde der steden aan de plaatselijke commissien worden overgedragen. Een groot beletsel tegen de plaatselijke verbeteringen was door deze regeling opgeheven, terwijl daardoor de groote onkosten (van gemiddeld 2000 Pd. St.) voor het brengen van elke zoogenaamd local-act voor het Parlement, vermeden werden. Van 300 steden was nu reeds het verzoek gekomen om toepassing der wet tot het oprigten der plaatselijke commissien. In 180 waren die ligchamen reeds gevestigd.

Sedert 1848 was de Health-Act in werking gebleven; met het einde der zitting zou echter de termijn van haar bestaan ten einde zijn. Hare werking mogt echter thans niet ophouden. De belangen van millioenen waren daarmede verbonden, vooral in tijden van epidemiën. Bij gemis van gezondheidsregeling in de steden kwamen vele lijders aan heerschende ziekten, en hunne familien ten laste der gemeenten, en werden verder de kinderen in een ziekelijken staat, waaruit zij nooit herstelden, opgebragt, en werden deze daardoor ten slotte bezwaren voor de gemeenten of voor de liefdadigheid.

Niet alleen op gronden van menschelijkheid en uit pligtsgevoel, maar ook uit geldelijke en handelsbelangen, en op grond van het plaatselijk welvaren van het land, was het Parlement verpligt zorg te dragen, dat eene regeling ter bevordering der gezondheid niet zou ophouden. Thans vooral niet, nu eene epidemie dreigde. Het voorbeeld van Newcastle lag nog versch in het geheugen. De ziekte was thans ook weer in de hoofdstad. De ondervinding had geleerd, hoezeer men hare hevigheid matigen kan, hoe een der meest afdoende maatregelen, de tijdige behandeling bij de eerste verschijnselen door eene house-to house visitation met gelukkig gevolg was bekroond! Hij bragt voorbeelden daarvan bij, onder anderen, dat van Newcastle waar, bij de laatste hevige epidemie, van 800 soldaten slechts 4 aan de ziekte waren gestorven terwijl zij van uur tot uur aan het deskundig toezigt waren onderworpen.

Het Parlement zou, bij het afbreken van de regeling, welke die maatregelen mogelijk maakte, de duizende menschenlevens op het geweten hebben, die daarvan het slagtoffer konden worden."

Na deze inleiding ging P. over tot het uiteenzetten der wijzigingen, die in de bill waren voorgesteld. Die wijzigingen waren geheel overeenkomstig hetgeen hij daaromtrent reeds in eene vroegere vergadering (zie boven) had medegedeeld. Hij meende, dat nu in vele bezwaren zou zijn te gemoet gekomen. Kwamen er thans klagten in over de werking van de commissie, de minister van B. Z. zou de magt bezitten om het noodige gevolg er aan te geven, welke magt hij nu niet bezat. Het had bij de regering een punt van overweging uitgemaakt of de daarstelling van een nieuw (office) ministerie voor deze zaak, of een afzonderlijk ambtenaar, die in het Parlement zitting had, noodig ware. Het gouvernement vreesde dat dit noodeloos uitstel van zaken zou te weeg brengen. Het had tot zulk eene verandering niet kunnen besluiten.

Wat de beschuldigingen betrof, die tegen de personen, welke thans de g. Board zamenstelden, waren gerigt, hij liet die in het

midden. Hij kon alleen verklaren dat de Board zelve veel goeds had gedaan. Wat den tegenstand betrof, die van de zijde der steden zou zijn ondervonden, als een feit dat het tegenovergestelde bewees, voerde hij aan dat men circulaires had rondgezonden aan de steden om ze op te wekken tot petitionering tegen de verdere voortduring der wet, en dat slechts 2 of 3 petitiën waren ingekomen. Hoe het echter daarmêe gesteld zij, de regering was bereid een onderzoek deswege in het werk te stellen. Wat de personen die als leden de Board zamenstelden, betrof, deze moesten hier niet beoordeeld worden. [Intusschen deelde hij mede dat de tegenwoordige leden bereid waren om hun afscheid te nemen, en zij hem dit voornemen bereids hadden medegedeeld.] Het kwam hier op de zaak aan. Deze wekte ieders belangstelling. Geene maatregelen tot bevordering der gezondheid mogten verzuimd worden. Wanneer eenmaal voldoende maatregelen overal zouden zijn doorgevoerd, zouden ziekten zoo als de cholera en de typhus hun kwaadaardig karakter grootendeels verliezen, en men moest in het oog houden, dat het verlies van menschen, door ziekten, die hadden kunnen voorkomen worden, veel grooter is dan dat, hetwelk door oorlog en emigratie wordt geleden."

Alhoewel nu, wat de hoofdzaak betrof, genoegzaam algemeen in het house of commons erkend werd, dat de instelling van eene centrale gezondheidscommissie wenschelijk was, kwam er echter eene sterke oppositie tegen de voorgestelde maatregelen. LORD SEYMOUR vooral verzette zich met groote kracht tegen de 2de lezing der bill. Van de organisatie der commissie, zeide hij, hing af, of de instelling goed zou werken; zoo als ze nu bestond was ze eer een ongeluk voor het land. De wet van 1848 veroorloofde eene inmenging van hèt gezag in elke handel en elke industrie. De inspecteurs mogten elke woning binnentreden, verbeteringen bevelen en des noods op kosten van den eigenaar doen bewerkstelligen. Bij die grieven, beweerde hij, hadden ook de adviezen van de commissie, noch de uitvoering die zij aan de wet had gegeven, voldaan. Als voorbeelden noemde hij de interment-act, die tegen het algemeen verlangen was doorgezet, en waarbij de gevoelens van anderen werden gekwetst in de teederste betrekkingen. De watertoevoer in Londen had de commissie getracht geheel onder haar bestier te krijgen. Zij zou London van water voorzien, dat men uit de Surrey-hills zou opgraven! Hare voorstellen dienaangaande werden verworpen. Voor de afvoer van stoffen (sewerage) wilde zij het tubulaire systeem doorzetten, met dat gevolg dat de sewerage-commissioners hun ontslag indienden. Eindelijk wees hij op de groote onkosten van drukloonen, die de commissie veroorzaakte. Alle hare rapporten liet zij bij 5000—6000 exemplaren verspreiden, om met haar werk te pronken.

Hij wilde nu wel de voortzetting van de act nog voor een jaar toestaan, maar zij moest op andere wijze worden ten uitvoer gelegd. Hij gaf daartoe het denkbeeld aan van een in het parlement verantwoordelijk president der commissie, die met 2 secretarissen zou werken. Die president moest zijn een practisch man, geen sanitary theorist."

Na SEYMOUR verdedigde MILNES de tegenwoordige instelling en haalde, ten betooge dat de wet niet tegen het verlangen van het land werd toegepast, het feit aan dat van 182 steden, die nu onder de Act gebragt zijn, slechts 6 eenige oneenigheid met de gener. Board gehad hadden. SEYMOUR had het advies der commissie omtrent enkele gewigtige zaken trachten belagchelijk te maken. Intusschen had de regering van den arbeid der commissie groot nut getrokken, en dat geen practisch gevolg aan eenige dier adviezen had kunnen gegeven worden, moest voor een deel worden toegeschreven aan het ingewikkelde der zaken, waarbij zoovele particuliere belangen in het spel waren.

RUSSEL voerde eindelijk nog het woord om op de aanneming der voorgestelde wet aan te dringen, waarvan het beginsel, het toezigt namelijk op de gezondheidsbelangen niet betwijfeld werd, maar hoofdzakelijk de wijze van uitvoering tot nu bezwaren opleverde. Ook hij erkende dat de tegenwoordige leden van de Board verkeerd in sommige opzigten hadden gehandeld en bij de uitoefening hunner magt, het heerschende

begrip van Selfgovernment der steden niet genoeg hadden geëerbiedigd. Intusschen moest tevens worden erkend dat er ten aanzien der armenwetten, der gezondheidsbelangen en der opvoeding bij de plaatselijke besturen zooveel werd verzuimd, dat een centraal toezigt noodig was. Niet genoeg beleid had de Board getoond bij de toepassing der aan haar tot dat einde verleende magt.

Naast al de grieven die tegen de bestaande commissie werden geopperd, en die hij voor een deel wilde toegeven, wilde hij evenwel ook de verdiensten erkend zien, die haar toekwamen. In verschillende opzigten had het land veel aan haar te danken. Hij zette dit in bijzonderheden uiteen, en roemde vooral die maatregelen, welke gedurende de cholera-epidemiën waren ten uitvoer gelegd, en waaraan het behoud van duizende menschenlevens moest worden toegeschreven, terwijl het rapport door de commissie over dit onderwerp uitgegeven, als een der uitmuntendste werken, die ooit door eenige commissie waren geleverd, moest worden erkend.

Wat de personen betrof die thans de Board uitmaakten, wijdde hij vooral uit over CHADWICK, wiens groote verdiensten hij in het licht stelde, zonder zijne fouten te verbloemen. Aan CHADWICK had het land veel te danken. Naast hetgeen hij voor de gezondheidsbelangen van het land had verrigt, was in zijn arbeid bij het onderzoek der groote armen-quaestie de kiem gelegd tot die maatregelen, die volgens zijne overtuiging, Engeland van het gevaar eener sociale revolutie gevrijwaard hadden. Aan zijn onderzoek verder had men allergewigtigste verbeteringen in het policiewezen te danken. Hij was een man van groote energie; wat hij aanvaardde volbragt hij met onvermoeiden ijver. Hij had echter een gebrek aan meer energieke menschen eigen. Wat hij goed dacht, wilde hij doordrijven. Hij had daarbij geen eerbied genoeg voor de zienswijze van anderen, en ontzag zich niet de algemeene opinie te trotseren.

Terwijl nu de tegenwoordige leden der commissie zich daaruit zouden verwijderen, mogt men op eene meer gewenschte toepassing der health-Act rekenen. Het in te stellen onderzoek over de werking der wet zou aantoonen of er wijzigingen in de wet zelve zouden worden vereischt.

Die aandrang van RUSSELL, naast de herhaling van PALMERSTON's verklaring dat de tegenwoordige leden der commissie hun ontslag hadden ingediend, mogt evenwel niet baten. Den 31sten Julij werd de bill met eene meerderheid van 74 tegen 65 stemmen afgewezen.

Den 1sten Augustus, den volgenden dag, werd door de regering eene nieuwe wet voorgedragen. MOLESWORTH ontwikkelde voor het huis de beginselen dier wet. Zij waren overeenkomstig de in het huis uitgedrukte wenschen. Een afzonderlijk departement zou worden opgerigt, dat het bestuur zou hebben over de p. health-Act enz., en over elken maatregel in het belang der gezondheid te nemen. Het departement zou geen deel uitmaken van het departement van binnenlandsche zaken, maar even als de poor-law-Board zelfstandig zijn ingerigt. Een president van de Board, in het parlement zitting hebbende, zou daar verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de p. health-act., en voor alle provisionele regelingen die de Board zou maken, en hij zou alle vragen betreffende de algemeene gezondheid beantwoorden. Een secretaris en een ondersecretaris zouden hem zijn toegevoegd. Wijders zouden de inspecteurs van de commissie, gesalarieerde ambtenaren worden, en alzoo uitsluitend tot het werk, waarmede zij door de Board zouden zijn belast, mogen werkzaam zijn. Voor CHADWICK werd eene belooning voor bewezen diensten gevraagd van 1000 Pd. St.

Dit wetsontwerp nu vond geen tegenkanting meer. De hevigste tegenstander van het vroegere, SEYMOUR, verklaarde zich al dadelijk bevredigd. Ook ten opzigte der aanvrage der compensatie voor CHADWICK, gaf hij als zijn gevoelen te kennen, dat die man aanspraak op dit bewijs van erkenning zijner verdiensten had. Bij de verschillende lezingen der wet, zoowel in het House of Commons, als in dat der Lords, bleek de genoegzaam algemeene goedkeuring. Slechts enkele aanmerkingen werden daarbij gemaakt ten opzigte van beginselen in de Health-Act. Onderscheiden leden wenschten eene verandering in de bepaling, dat op de aanvraag van $\frac{1}{10}$ der belasting betalende, de steden

door de Board onder de health-Act konden worden gebragt.

MOLESWORTH antwoordde op die bedenking, dat dit ontwerp slechts strekte om een nieuwe Board te constitueren. Het zou de taak van dien nieuwen president zijn, in de volgende zitting de noodige verbeteringen in de health-Act zelve voor te stellen. Ten opzigte van het vastgestelde tractement van dien president (2000 pd. st.) merkte hij verder op, dat dit alzoo bepaald was, omdat, bij het aftreden van een ministerie, ook hij zijne betrekking moest neêrleggen.

De behandeling van deze zaak in het Engelsche Parlement gaf ons bij het nagaan daarvan stof tot velerlei opmerkingen. Wij willen echter het verhaal der feiten, dat zelf luide genoeg spreekt, grootendeels aan ieders eigen overwegingen overlaten en bepalen ons slechts tot het in het kort zamenvatten van hetgeen omtrent eene hoofdzaak blijkt.

De algemeene gezondheidsregeling wordt in Engeland tegenwoordig door de regering en door de vertegenwoordiging onder de gewigtigste onderwerpen van staatszorg gerekend. Dit blijkt uit het geen door de leden der regering PALMERSTON, RUSSELL en MOLESWORTH werd in het midden gebragt, het blijkt uit den opmerkelijken ijver door hen aan den dag gelegd, om met zoovele tegenkanting, zoo onmiddellijk gereed te zijn met de nieuwe middelen, waarmede de door haar verlangde regeling zou tot stand gebragt worden, en nog meer blijkt het uit de oppositie, die, hoezeer ook tegen de bestaande inrigting en vooral tegen de personen gerigt, het beginsel der zaak, de noodzakelijkheid van een toezigt van staatswege op de algemeene gezondheid, veeleer op den voorgrond stelde. De wet toch, die uit den boezem der oppositie ontsproot en wier beginselen door de regering werden omhelsd, werd zonder eenigen tegenstand, door de beide vertegenwoordigende huizen aangenomen.

Die wet waarbij een afzonderlijk departement voor de behartiging der gezondheidsbelangen van het land wordt ingesteld, hetwelk men niet ondergeschikt aan het dep. van b. zaken wilde hebben, maar zelfstandig bestuurd en zelf verantwoordelijk aan het Parlement, getuigt dat men de gezondheidsbelangen onder de gewigtigste volksbelangen telt. Eene ondervinding van 6 jaren strekt ten waarborg, dat men hier niet op ijdele, speculatieve gronden bouwt.

Waar eenmaal de waarde der zaak wordt begrepen, daar zal de volledige ten uitvoerlegging niet achterblijven. Waarborgt intusschen de aangenomen organisatie in Engeland nu reeds die volledige ten uitvoerlegging, en waarborgt ze die beter dan vroeger? Wij durven het niet beslissen. Aanzienlijke verbeteringen meenen we te zien in de verantwoordelijkheid van den toekomstigen president aan de vertegenwoordiging. Want die verantwoordelijkheid zal, wij betwijfelen het geen oogenblik, bij een volk dat gezond verstand heeft, in de eerste plaats de gezondheidsbelangen van het volk zelve gelden, en zal te gelijk een waarborg opleveren, dat hetgeen voor die belangen zal behooren gedaan te worden, kracht vindt in de sympathie der natie. Zij zal de misgreep voorkomen, die men teregt of te onregt aan de vroegere commissie verweet, die van opdwingen van het goede met magt in plaats van door overtuiging, door rede. Vooral in eene zaak als deze is de kracht der eenvoudige waarheid groot genoeg om de vooroordeelen te overwinnen, en de ondervinding zal het leeren, dat de welbegrepen vrijheid van het volk en de zoo diep ingewortelde begrippen van zelfbestier, zoo als die in Engeland heerschen, door eene goed ingerigte staatsregeling der openbare gezondheid niet behoeven en niet zullen getrotseerd worden. Wij durven die gezondheidsregeling de grootste mate van populariteit voorspellen.

Dat de nieuwe Board in Engeland niet geheel aan de eischen zal beantwoorden, vrezen wij van haar evenzeer als van de vroegere. Vele gezondheidsmaatregelen mogen met algemeene kennis, gezond verstand en begrip der maatschappelijke verhoudingen in een land kunnen worden doorgevoerd, [het ware te wenschen dat al wat het gezond verstand gebiedt in deze, reeds verwezenlijkt ware]; een niet geneeskundige moge daarom als president van

de Board veel nut kunnen stichten, voor den helderstem staatkundige zal evenwel de beoordeeling van alle zaken, die niet dan met grondige kennis der natuur-wetenschappen, met die der geneeskunde in het bijzonder, kunnen worden onderzocht, eene onmogelijkheid zijn, en hij zal daarin misgrepen doen, waarover hij zich niet zal kunnen verantwoorden. Een niet geneeskundige kan zich niet verantwoordelijk stellen, bijv. voor de wetenschappelijke grondslagen, waarop maatregelen tegen heerschende ziekten te nemen, questiën zoo als die van aannemen of verwerpen van quarantaine en zoo vele andere, berusten. De geneeskundige die een helder verstand heeft, zal zich, naar ons oordeel veeleer, het voldoend inzigt in de staatkundige verhoudingen van een land, dat men voor het toepassen van gezondheidsmaatregelen noodig heeft, kunnen verwerven. En mogt ook al een zoodanige bij het beramen dier maatregelen, uit een politiek of regtskundig oogpunt kunnen falen, tegen zulk eene fout bestaat een waarborg in de vertegenwoordiging; tegen fouten, die de wetenschappelijke grondslagen dier maatregelen betreffen, bestaat zoodanige waarborg op verre na niet in dezelfde mate. Desniettemin zal aan een niet geneeskundige — Sir B. HALL is reeds benoemd — de leiding van de Board en aan hem alleen de verantwoordelijkheid worden opgedragen. Wij gelooven dat de ondervinding zal leeren, dat men hiermede in een gewigtig beginsel faalt. Wij rekenen dit een gebrek in de nieuwe organisatie, dat nog moet worden aangevuld. In den practischen geest van Engeland hebben wij echter vertrouwen genoeg, dat spoedig in de ondervonden bezwaren zal worden voorzien, en alzoo dat land in deze zaak als toonbeeld zich zal blijven ontwikkelen.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

CAVERNEUSE BLOEDGEZWELLEN. — Ofschoon reeds door vroegere ontleedkundigen, o. a. ANDRAL, CRUVELHIER e. a. waargenomen, en onder den naam van *tissu placentaire, t. caverneux* en *erectile* beschreven, werden de caverneuse gezwellen of het caverneus weefsel eerst door ROKITANSKY scherp afgescheiden van de eigenlijke teleangiectasiën (*Handb. der path. Anat.* Bd. I. p. 276). Zij zouden namelijk niet ontstaan door verwijding van reeds aanwezige bloedvaten, zoo als deze laatsten, maar uit een geheel nieuw gevormd weefsel zijn zamengesteld, dat uit bindweefselbundels bestaat, die een van vele openingen voorzien stroma vormen, waarvan de tusschenruimten met een structuurloos vlies bekleed zijn en bloed bevatten. Als overblijfsels van een epithelium, beschouwt R. een groot aantal bij het onderzoek vrij gewordene gestaarte cellen. De celachtige ruimten dezer gezwellen, die veel overeenkomst hebben met die van de corpora cavernosa penis, staan met elkander in verbinding, daar het geheele gezwel, wanneer het doorgesneden is, kan ledig gedrukt worden. Dit weefsel zoude altijd met eene ader in verbinding staan, terwijl er geene slagaderverlakkingen in konden ontdekt worden. R. zag het voorkomen aan de dij in verbinding met de vena saphena, aan de lippen, in het diploë der schedelbeenderen, in de pia mater, doch vooral in de lever in gemeenschap met takken van de poortader.

VIRCHOW (*Arch. f. Path. Anat.* enz. Bd. III. p. 445) kon zich met deze beschouwingswijze van ROKITANSKY niet vereenigen en meende dat deze ten onregte het ontstaan van caverneuse gezwellen, of liever van caverneuse ectasiën, zoo als V. ze noemde, uit praeexisterende bloedvaten ontkende. Hij had namelijk alle overgangen gezien van een eenvoudig vaatrijk weefsel tot het volkomene caverneuse gezwel. Terwijl de vaten wijder worden, verdwijnt het tusschenliggende weefsel, de vaten krijgen spoelvormige, zak- en blaasvormige uitzettingen, hunne rokken worden dunner en langzamerhand komen de rokken van verschillende zakken met elkander in aanraking, waarop eindelijk de eene zich in de andere opent. Ten slotte blijven alleen enkele bandvormige stroken over, die geheel uit lange vezelcellen, waarschijnlijk gladde spiervezelen van den vaatwand bestaan.

In twee latere verhandelingen van ROKITANSKY, waarin hetzelfde onderwerp besproken wordt en waarvan de eene getiteld is: *Ueber die Entwicklung des Krebsgerüstes* (*Sitzungsber. der Wiener Akad.* Bd. VIII. p. 391) de andere: *Ueber die cavernöse Blutgeschwulst und einen gemeinhin als Teleangiektasie angesehenen Gefässtumor* (*Zeitschr. der W Aertze.* Bd. X. Hft. 3 en 4) verdedigt hij zijne vroegere meening dat de caverneuse gezwellen niet door uitzetting van bloedvaten ontstaan. Betreffende de ontwikkeling van hun stroma, kwam hij door fijner anatomisch onderzoek tot het resultaat, dat deze geheel op dezelfde wijze plaats heeft, als hij vroeger bij het kankerstroma had waargenomen, namelijk door het uitgroeijen van holle, kolfvormige verlengsels uit de uit bindweefsel bestaande balken: in deze verlengsels, die kernen en cellen bevatten, vormen zich later door opslorping openingen, die zoodoende

een jonger netwerk daarstellen. Organische spiervezelen of andere bestanddeelen van vaatrokken, werden door hem niet gezien. De caverneuse gezwellen zouden dus van de kankers slechts door den inhoud van de tusschenruimten van hun stroma verschillen, die bij de eerste door kankersap, bij de laatste door bloed gevormd wordt. Ook gaat de verwantschap tusschen beide soorten van gezwellen nog verder. In de lever komen namelijk caverneus weefsel en kankerknobbels niet zelden gelijktijdig voor en ook het eerste komt soms in vele organen en weefsels te gelijk vóór. Gewoonlijk dringt een caverneus gezwel de omliggende deelen uit hunne plaats: in de lever geschiedt zulks echter niet, doch schijnt het zich aan een aan zijn volumen beantwoordend gedeelte van het leverparenchym te substitueren, waarbij de levercellen allengs door vetmetamorphose te gronde gaan. Dat de gemeenschap met de bloedvaten en wel met de aderen in het bijzonder, eerst later plaats grijpt, maakt R. daaruit op, dat hij nevens met bloed gevuld caverneus weefsel in de lever, ook jongere gezwellen aantrof, die nog bloedledig waren: door indringen van de kolfvormige verlengsels van hun stroma in het lumen eener naburige ader, komt later eene gemeenschap met deze tot stand of de aderwanden gaan door drukking geheel verloren. Dit ingroeijen van het caverneus weefsel in de ader, biedt eene verdere overeenkomst met de kankergezwellen aan. Aan het slot zijner laatstgenoemde verhandeling, maakt R. nog melding van een weinig beschreven en insgelijks van de teleangiectasie te onderscheiden vaatgezwel, dat uit eene verzameling van meestal evenwijdig verloopende, bloedvoerende buizen bestaat, welke eenen structuurloozen uitwendigen en eveneens structuurloozen binnensten wand bezitten, die beiden door eene met langwerpige kernen en gestaarte cellen doorkruiste tusschenzelfstandigheid gescheiden worden. Zoowel de stammen als de vertakkingen dezer buizen loopen blind uit. R. beschouwt deze voortbrengselen als gevormd door de ontwikkeling van bloedvaten, wier wanden alleen uit een hyalijn vlies bestaan, binnen de door hem meermalen beschrevene holle verlengselen van een bindweefselstroma. Ook in deze kanalen is het bloed reeds aanwezig, vóór dat eene gemeenschap met de naburige aderen tot stand komt.

Het door ROKITANSKY betreffende de ontwikkeling van de caverneuse gezwellen uit holle, kolfvormige verlengselen medegedeelde, werd ook door SCHUH (*Zeitschr. der W. Aertze* 1853 Juni en Juli, en *Wiener med. Wochenschr*, 1853 n°. 39) bevestigd, ofschoon hij hun voorkomen tegelijk met kanker als iets toevalligs beschouwde en niet meent, ze daarom tot de boosaardige pseudoplasmata te moeten brengen.

Dat de caverneuse gezwellen in groot aantal gelijktijdig kunnen voorkomen, bewijst een geval door ESMARCH in VIRCHOW'S (*Archiv. f. Path. Anat*. Bd. VI. s.) medegedeeld. Aan de bovenste extremiteit van eene 29jarige vrouw werden van de hand tot aan de schouderstreek 64 zulke gezwellen van onderscheidene grootte geteld. Hun verband met het aderlijk stelsel viel duidelijk in het oog, want als eenige der oppervlakkig gelegene gezwellen zamengedrukt werden, zag men de daaraan beantwoordende aderen opzwellen. Zij bestonden uit een sponsachtig, wijdmazig weefsel, dat zamengesteld was uit fijne en dikkere vezels, waarvan de tusschenruimten met vloeibaar of gestold bloed, of wel met phlebolithen gevuld waren. Het mikroskopisch onderzoek bevestigde de overeenkomst van dit weefsel met de corpora cavernosa. De wanden der met bloed gevulde holten waren bekleed met platte, langwerpig ronde of spoelvormige epitheliumcellen, die met duidelijke kernen voorzien waren. Het stroma zelf bestond uit bindweefselbundels met een golvend verloop, enkele elastieke vezelen en vele gladde spiervezelen. Nergens kon E. bewijzen voor het ontstaan van dit weefsel uit eene zamenvloeijing van reeds bestaande bloedvaten ontdekken, doch nergens ook zag hij de door ROKITANSKY waargenomene, kolfvormige buizen. Haarvaten werden slechts hier en daar in de grootere balken aangetroffen. Sommige der kleinere gezwellen zaten zijdelings op den wand eener ader en hadden gemeenschap met haar lumen, door middel van eene ronde opening met gladde randen, door welke men met eene sonde uit de ader in het caverneus weefsel kon komen. Aan andere dezer gezwellen kwamen aan twee tegenovergestelde gedeelten de uiteinden eener ader te voorschijn, wier wanden men echter binnen het caverneus weefsel niet kon vervolgen, doch daarmede geheel schenen zamengesmolten te zijn. E. tracht de verschillende meeningen van ROKITANSKY en van VIRCHOW in overeenstemming te brengen, door drie verschillende vormen van caverneuse gezwellen aan te nemen, die volgens hem, allen in de lever zouden kunnen voorkomen. Tot den eersten dezer vormen zouden dan de gezwellen behooren, die ROKITANSKY in zijn handboek beschrijft, waartoe ook de waarneming van E. benevens een door CRUVELHIER waargenomen geval behoort. Tot den tweeden vorm brengt hij de caverneuse ectasiën van VIRCHOW, benevens eene door CRUVELHIER onder den naam van *tissu érectile accidentel* beschrevene waarneming. Eindelijk zouden de in den jongsten arbeid van ROKITANSKY geschilderde, caverneuse levergezwellen met een stroma, dat met dat van kankers overeenkomt, den derden vorm daarstellen. E. meent echter dat deze laatsten met meer regt tot de kankergezwellen moeten gebragt worden en dat zij waarschijnlijk dikwerf als fungus haematodes zullen zijn beschreven.

In het volgend nummer zullen wij dit overzigt van het in den laatsten tijd over de caverneuse gezwellen medegedeelde besluiten met een uittreksel uit een onlangs verschenen opstel van VIRCHOW over hetzelfde onderwerp en met de onderzoekingen van LUSCHKA, die insgelijks eene belangrijke waarneming daaromtrent heeft bekend gemaakt. (*Wordt vervolgd.*)

SULPHAS STYCHNINI TEGEN CHOLERA. — In de zitting van 19 Junij j. l. van de Académie des Sciences heeft Dr. ABEILLE eene nota ingediend, waarbij hij te kennen gaf, dat hij bij 22 choleralijders, allen in

het stadium algidum verkeerende, strychnine had toegediend en wel in eene gift van 0,015 tot 0,030 grammen twee malen per dag [elke gift in vier uren in vier malen genomen]. Bij 19 van de 22 is de reactie binnen de 4—24 uren van het toedienen van het geneesmiddel af of gedurende zijn gebruik ingetreden. Van die 19 zijn 9 later aan cholera-typhus gestorven. Bij de 3 overigen van de 22 is geene reactie gekomen, die echter bij de overigen soms zóo sterk was, dat men eene aderlating moest verrigten; 10 te redden uit het stadium algidum der cholera op de 22 is volgens ABEILLE een resultaat zóo gunstig als geen ander geneesmiddel kan aanwijzen.

In een opstel der Gazette médicale van 29 Julij j. l. komt ABEILLE nog eens weder op deze behandelingswijze terug, en verhaalt, dat zijne methode in éene kliniek van het Hotel Dieu en door verschillende geneeskundigen te Parijs, met bijna dezelfde resultaten als door hem verkregen, is nagevolgd. Hetzelfde zoude het geval zijn bij de officiële proefnemingen bij cholera algida welke op last der Académie genomen worden. Doch hij had ook ondervonden, dat door de werking van het geneesmiddel nu en dan long-apoplexiën voorkwamen, volgens A. ontstaan door dat het hart, door de strychnine tot versnelde werking aangezet het bloed in de haarvaten der longen te sterk doet ophoopen en zoodoende vaatverscheuring te weeg brengt in een weefsel, waarin reeds vóor de toediening van het middel door den algiden toestand eene stasis in de capillaria was geboren geworden. Om dit te voorkomen zet hij op de borst, ter hoogte van de basis der longen 30 à 40 bloedzuigers en herhaalt deze gift naar gelang der krachten der lijders, laat de zieke een weinig later een warm bad nemen, doch zorgt daarbij, dat het hoofd door middel van ijs of koud water koel blijft. — Later heeft hij ook nog, vóor dat het algide stadium was ingetreden, strychnine toegediend en het warme bad en in $\frac{4}{7}$ der gevallen hielden de krampen, diarrhoea en brakingen op en trad er spoedig beterschap in. Hij geeft het daar in eene potio gummosa van 60 grammen alle uur $\frac{1}{2}$ der gansche drank, en geeft de bovengemelde dosis 's avonds en 's morgens. Om te voorkomen, dat het middel weder wordt uitgebraakt, geeft hij na de toediening van het middel een stukje ijs om het braken tegen te gaan. Braakt de zieke niet binnen het tijdsverloop van 10 minuten dan is het middel reeds geabsorbeerd, maar men geeft dezelfde gift weder, wanneer er terstond braking mogt ontstaan. Wanneer in het stadium algidum de pols en de warmte weder terugkeeren, moet men verminderen en niet meer dan éene dosis per dag geven, en bij volle reactie geheel met het middel staken.

De methode van ABEILLE wordt volgens de Union médicale ook reeds in de departementen beproefd. Wanneer ons later iets dienaangaande ter kennis mogt komen, zullen wij het mededeelen.

SUBCUTANE OSTEOTOMIE. — B. LANGENBECK te Berlijn heeft in de Duitsche kliniek van 29 Julij op het voordeel gewezen om de scheiding van den zamenhang van beenderen zoo te verrigten, dat zij overeenkomen met de gewone subcutane teno-myotomiën en dergelijke. Welligt gaf hem de grovere osteotomie van MAYER, vroeger vermeld, tot die toepassing aanleiding. Zij bedoelt, evenals MAYER's osteotomiën, kromme beenderen regt te maken, beenige anchylosen der gewrichten die niet gebroken kunnen worden, eene andere rigting te geven enz. — Hij gebruikt daartoe eene boor van 2 lijn breedte, wier kruk als die van een boogtrepaan is vervaardigd, en een steekzaagje van $1\frac{1}{4}$ lijn breedte. In het been, dat gekliefd moet worden, maakt hij met de boor een doorgaand gat (nadat de weeke deelen door eene kleine incisie zijn gekliefd) en zaagt het been van uit dat gat naar den omtrek toe tot digt bij de oppervlakte naar beide zijden in, zoover, dat daarna het herstellen van de rigting met weinig kracht kan geschieden.

Als algemeene regel stelt L. het volgende:

1°. De beenderen kunnen op overeenkomstige wijze als de pezen en spieren onderhuids gekleefd worden; de subcutane osteotomie staat, als verwonding, tot de resectie met doorsnijding der weeke deelen, gelijk de subcutane tenotomie staat tot de klieving der pezen met doorsnijding der huid.

2°. Gedeeltelijk onderhuids doorzagen van kromme beenderen is boven het geheel doorzagen te verkiezen, daar de bewegelijkheid der breukstukken daardoor vermeden wordt.

3°. Genezing per primam intentionem door dadelijke callusvorming, evenals bij eenvoudige beenbreuken, kan na de subcutane osteotomie niet verwacht worden, waarschijnlijk, omdat de door het boren en zagen gevormde beensplinters als vreemde ligchamen in de beenwonde terugblijven, en door ettering moeten verwijderd worden. Het vast worden van het been geschiedt meer op de wijze van met huidwonde gecompliceerde fracturen, nadat de doorgezaagde oppervlakten met granulatiën bedekt zijn, en binnen denzelfden tijd als deze beenbreuken.

4°. De subcutane osteotomie is in alle gevallen van beenverkromming en beenige anchylose aangewezen, waarbij de gewelddadige verbreking wegens te groote vastheid van het been niet kan uitgevoerd worden.

LANGENBECK heeft een drietal waarnemingen hierbij gevoegd, waarvan bij twee gevallen de osteotomie verrigt werd wegens rachitische verkromming van de tibia en bij éen wegens eene in een hoek genezen fractuur van het onderbeen.

VERSLAGEN.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

1ste *Sectie. Vergadering van 18 Mei* 1854. Dr. LEHMANN deelt mede dat onlangs op de kraamzaal eene vrouw van 17 jaren verpleegd is, die behalve syphilitische ulcera primaria en condylomata der genitalia gezond was, en ook gedurende hare zwangerschap aan

geenerlei ziekte geleden had. Zij bragt een kind van ongeveer 5½ maanden ter wereld, dat eenige minuten ademde en daarop stierf. Op beide oogen ziet men omstreeks het midden der cornea, die thans door het bewaren op spiritus zeer dof geworden is, eene kleine, ronde, weinig uitpuilende vlek, die bij nader onderzoek door een in het weefsel van het hoornvlies afgezet produkt blijkt veroorzaakt te zijn. De overige deelen van het oog zijn gezond. Eene m. pupillaris is niet meer aanwezig. Bij hetzelfde kind werden als overblijfselen eener uitgebreide peritonitis, overal adhaesiën tusschen de organen der buikholte aangetroffen, waardoor de darmen aan den buikwand waren gehecht en met elkander, zoowel als met de lever, de milt en de nieren tot ééne massa zamengegroeid waren.

Uit de over deze praeparaten gehoudene discussiën bleek, dat het moeijelijk te bewijzen viel dat de in het hoornvlies afgezette exsudaten en de buikvliesontsteking als resultaat van de syphilis der moeder moesten beschouwd worden, bij welke niet eens verschijnselen van secundaire lues waren waargenomen. Noch van het hoornvlies, noch van het peritonaeum was zoodanig eene betrekking tot syphilis bekend. Alleen verhaalde Dr. GILDEMEESTER onlangs een kind van weinige weken behandeld te hebben, waarvan de moeder gedurende hare zwangerschap aan primaire en secundaire syphilis had geleden. Dit kind, dat bij de geboorte volkomen gezond scheen, vertoonde reeds in de eerste week eene geelachtig-bleeke, cachectische huidkleur met onregelmatige roode vlekken op den rug en de ledematen, ozaena met uitvloeijing van een purulent, bloederig vocht uit de neusgaten en overleed eindelijk onder verschijnselen van peritonitis, namelijk braken, pijnlijk opgezette buik met blaauwachtig roode vlekken en uitgezette aderen van zijne bekleedselen, benevens roodheid, zwelling en hitte van het scrotum tegelijk met koorts.

Daarop werden door Dr. GILDEMEESTER onder het mikroskoop praeparaten van tela adiposa uit het onderhuidbindweefsel van de borststreek eener onvoldragene doch overigens gezonde vrucht vertoond. Geheele kwabjes bestonden uit eene ophooping van groote, ronde en ovale cellen, die een teeder celvlies, een volkomen helderen, doorschijnenden, sereuzen inhoud en alleen eene ronde of meer langwerpige, gladde kern bezaten. Deze cellen waren door een dun structuurloos vliesje tot een kwabje vereenigd. Het was in vele kwabjes gemakkelijk het optreden van het vet in den inhoud der cellen waar te nemen. Even als bij de gewone vetmetamorphose binnen de cellen zag men het eerst rondom de kern kleine vetkorreltjes ontstaan, die allengs tot eene kogelronde droppel aangroeiden en eindelijk de cel geheel opvulden. In sommige cellen zag men de kern nog door het vet heenschemeren. Uit deze praeparaten bleek dus duidelijk dat de cellen van het weefsel oorspronkelijk geen vet bevatten, doch dat dit er eerst later in optreedt, hetzij door omzetting van den celinhoud, hetzij door aanvoer van buiten.

Dezelfde toonde vervolgens praeparaten van het stroma van een carcinoma melanoticum, waarin vele vlok-vormige verlengselen gezien werden, die in vorm geheel met chorion-vlokken overeen kwamen, en ten deele met dezelfde pigmentligchamen opgevuld waren, die ook in groote hoeveelheid in het eigentlijk merg van het gezwel voorkwamen; overigens werden er ook kleine, rondachtige, kleurlooze en kernhoudende cellen ingezien, benevens enkele cholestearine krystallen. Sommige van deze vlokvormige verlengselen van het stroma en hunne stelen schenen geheel uit eene ophooping van deze cellen en van pigmentkorrels te bestaan, terwijl andere duidelijk door een meestal sterk geplooid, hyalien vlies begrensd waren. Spr. herinnerde hierbij aan de jongste onderzoekingen van ROKITANSKY betreffende de ontwikkeling van het kankerstroma.

Nadat Dr. ZEEMAN nog onder het mikroskoop uit de ingewanden van een bloedzuiger afkomstige roode bloedkrystallen had laten zien, werd de vergadering gesloten.

Vergadering van 1 Junij. — Door Prof. SURINGAR wordt een cerebellum ter tafel gebragt, welks linkerhelft door een enorm bloedextravasaat voor het grootste gedeelte verwoest was. De 68-jarige vrouw, uit wier lijk het praeparaat afkomstig was, was 10 dagen vóór haren dood in bewusteloozen toestand en aan de linkerzijde verlamd in het Binnengasthuis gebragt en had 2 dagen lang haar bewustzijn herkregen, doch was 2 dagen vóór haar overlijden weder in den vorigen toestand teruggekeerd. De haemorrhagie en de paralyse bevonden zich derhalve in dit geval aan dezelfde zijde.

Dr. LEHMANN heeft onlangs de lijkopening gedaan van het kind eener 37-jarige primipara, die gedurende hare zwangerschap lang aan f. intermittens geleden heeft, namelijk eerst aan tertiana, later aan quotidiana vergezeld van pijnen in den buik, nausea, brakingen en diarrhoe. Het kind lag met de voeten vóór, de partus verliep traag en moest met den forceps getermineerd worden. Reeds terstond trok de uitgezette buik, waarin geen hydropische vochtgolving kon waargenomen worden, de aandacht. Het kind werd 24 uren later icterisch, de huid werd oedemateus en erysipelateus en na vier dagen volgde de dood. Bij de sectie werden geene andere afwijkingen gevonden dan in de nieren, welke beide eene kolossale grootte vertoonden, en in omvang met die van een 14 jarig kind overeenkwamen, zonder dat het weefsel eenigerlei ziekelijke verandering vertoonde. De glandulae suprarenalis waren met bloedstremsels gevuld: de regter ureter was nabij de blaas sterk vernaauwd. Door deze beide groote nieren waren de darmen naar voren gedrongen. In een der plexus choroïdei werd nog een vast, fibrineus exsudaat aangetroffen, waarin beginselen van bindweefselvorming te ontdekken waren.

Ten slotte vertoonde Dr. TILANUS nog eene zijwaarts verdubbelde misgeboorte en onvolkomene janiceps, welke ter wereld was gebragt door eene kat.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PARIJS. — Door de Société de Chirurgie zijn voor de jaren 1855 en 1856 als prijsvragen uitgeschreven:

1°. Déterminer les meilleurs modes de traitement applicables aux abscès par congestion symptomatiques d'une lésion de la colonne vertébrale.

2°. Faire connaître les resultats ultérieurs des amputations des membres abdominaux au point de vue de l'anatomie, de la physiologie pathologique et prothèse.

— De onlangs overledene LALLEMAND heeft aan de Acad. des Sciences een legaat van 50,000 frs. gemaakt met het doel om een prijs te stichten, die door de Academie zou worden toegekend aan zoodanige arbeid als zij zou oordeelen, dat het meest tot de voortgangen der anatomie, physiologie of pathologie van het zenuwstelsel zou hebben bijgedragen.

DUITSCHLAND. — De jaarlijksche vergadering der Duitsche natuurvorschers en artsen zal dit jaar van 18 tot 25 September plaats vinden te Göttingen.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Door de Hollandsche Maatschappij der wetenschappen te Haarlem zijn, onder andere, de volgende prijsvragen uitgeschreven om voor 1 Januarij 1856 beantwoord te worden:

1°. Daar door de proeven van C. LUDWIG. (Versuche über die Beihülfe der Nerven zu der Speichelsecretion, HENLE Z. f. rat. Medic. Neue Folge. Bd. I, Heft 2.) de directe invloed der zenuwen op de afscheiding van het speeksel schijnt bewezen te zijn, vraagt de Maatschappij: welke is de invloed der zenuwen op de hoeveelheid en de zamenstelling der secreties ook van andere organen en hoe is die invloed het best te verklaren?

2°. Welke is het nut der kliercellen in de secretieorganen, en wat brengen zij toe ter bereiding en zamenstelling van het afgescheiden vocht. Men verlangt hierbij althans voor eenige organen een naauwkeurig onderzoek van de verandering, die deze cellen en hare inhoud gedurende de secretie ondergaan.

4°. Welke is de invloed der zenuwen op het ontstaan en de ontwikkeling van het ontstekingsproces. Kan ontsteking en etterafscheiding worden verwekt na doorsnijding van spinaalzenuwen hetzij boven, hetzij onder hun ganglion? Kan sterke prikkeling van een ganglion eener spinaalzenuw ook eene periphaerische ontsteking in de deelen, waarin die zenuw zich verspreidt, veroorzaken?

4°. Bestaat er werkelijk verband tusschen de in ons land menigvuldig voorkomende milthypertrophiën en eene ziekelijke bloedmenging, door overvloed van witte bolletjes in het bloed bemerkbaar (*Leukaemie?*).

De maatschappij wenscht deze zaak, zoowel uit een ziekte-ontleedkundig, als klinisch standpunt nader toegelicht te zien.

5°. Men verlangt eene vergelijkende beschrijving van het water- en chylvaatstelsel bij de visschen, waarbij vooral het verschillend verband tusschen chyl- en bloedvaten, als ook het aanwezen van watervaten in de kieuwen volgens FOHMAN en TREVIRANUS naauwkeurig worde onderzocht.

6°. Men verlangt een vergelijkend physiologisch onderzoek, door proeven gestaafd, van het nut en de wijze van werking der eigenaardige afscheiding in de dikke darmen bij verschillende zoogdieren. Men wenscht dat onderzoek althans op verscheurende, gehoefde en knaagdieren te zien toegepast.

7°. Waar, wanneer en hoe wordt in het menschelijk ligchaam suiker voortgebragt?

De eereprijs is eene gouden medaille op den stempel der Maatschappij geslagen met den naam van den schrijver en het jaartal op den rand, of honderd vijftig gulden naar verkiezing van den schrijver, en nog daarenboven, indien het antwoord zulks waardig geoordeeld wordt, eene premie van honderd vijftig gulden. De antwoorden moeten duidelijk geschreven, met een verzegeld billet, des schrijvers naam bevattend in het Nederduitsch, Fransch, Latijn, Engelsch, Italiaansch of Hoogduitsch (doch met geene Hoogduitsche letter) franco gezonden worden aan den secretaris der Maatschappij, den Hoogleeraar J. G. S. VAN BREDA te Haarlem.

— Door de Ned. Maatsch. tot bev. der Nijverheid, zijn in hare 77ste vergadering, onder andere, de volgende prijsvragen uitgeschreven.

1°. Welke zijn de stoffen die de arsenikhoudende verw- en kleurstoffen kunnen vervangen, in woningen of bij voorwerpen van dagelijksch gebruik. Men verlangt daarbij eene naauwkeurige en volledige opgave van de bereidingswijze en de chemische geaardheid van de voorgestelde surrogaten, de aanwijzing voor hun gebruik benevens de monsters, en bewijzen dat zij in duurzaamheid en fraaiheid bij de arsenikhoudende kleurstoffen niet te zeer achterstaan om hunne algemeene invoering mogelijk te maken.

Prijs, 2de gouden medaille der Maatschappij. Inzending vóór ultimo Sept. 1856.

2°. In vele landen is het slagtvee zóo menigvuldig, dat het vleesch bijna geene waarde heeft en de veefokkerij hoofdzakelijk gedreven wordt om de talk, de huid, de horens, enz. Bij de groote duurte van dierlijk voedsel hier te lande, zou het van belang te achten wezen, dat van dat vleesch, op verschillende wijzen verduurzaamd, werd aangevoerd en voor geringen prijs te bekomen ware. Men is reeds begonnen uit Rusland vleesch-extract uit te voeren, waarvan het Ned. pond *f* 1,42 zoude kosten en gelijk staan met 24 Ned. ponden goede soep. Gedroogd- gezouten- en onder vet bewaard vleesch wordt uitgevoerd uit Noord-Amerika, Buenos-Ayres en Australie. Onze Molukken drijven handel in gedroogd herten- en buffelvleesch, *dinding* genaamd. Te Galveston in Texas bestaat eene fabriek van scheeps- of vestingbeschuit met vleesch-extract bereid, die gemakkelijk bewaard kan worden, en waarvan een pond gelijk zou staan met vijf ponden vleesch.

De Maatschappij looft hare eerste gouden Medaille

uit aan hem, die het meest van eene der bovengenoemde of dergelijke vleeschspijzen zal hebben ingevoerd en in den handel gebragt, zoodat daaruit een volksvoedsel is ontstaan, of met grond daarvan kan verwacht worden. Bewijzen in te zenden voor ult. Sept. 1857.

Verder looft de Maatschappij nog prijzen uit voor het als handelstak in het leven roepen eener vischkweekerij, voor proeven omtrent het aankweeken van maïs, en over eene reeks van andere onderwerpen, die minder tot onze wetenschap betrekking hebben.

— Uit de berigten over de Cholera in het buitenland blijkt, dat deze ziekte in Frankrijk aanzienlijk is verminderd, vooral te Parijs, Marseille, Aix en Toulon. In Montpellier daarentegen komen meer gevallen voor.

In Spanje begint de ziekte als epidemie op te treden. Van Barcelona is dit althans bekend.

In Italië woedt zij nog hevig. In Genua was het getal zieken 224 en dooden 104 op 3 Aug., 133 en 75 op 4 Aug. Zij is daar echter aan het verminderen, doch zij breidt zich over de omstreken uit. Ook in Livorno en Nizza zijn vele gevallen voorgekomen. In Rome worden geene off. cijfers bekend gemaakt. Men spreekt echter van 70 sterfgevallen daags, welk cijfer later nog zou verdubbeld zijn. Volgens eene andere opgaaf zouden echter in het geheel tot 7 Aug. slechts 75 personen zijn aangetast. Vele ontvlugten de stad. In Napels kwamen op 2 Aug. 595 Choleragevallen voor en zijn 248 op dien dag gestorven (volgens de berigten, welke aan den nieuwen President van de Board of Health te London, Sir B. Hall, waren toegezonden). In een der politieke dagbladen wordt gemeld, dat reeds meer dan 70,000 personen de stad ontvlugt hebben.

In Munchen zijn sedert 27 Julij, waarop het eerste Cholerageval voorkwam, tot 13 Aug. 338 personen aangetast en 150 gestorven. In Stuttgardt hebben enkele, 2—3 sterfgevallen aan Cholera, die men als ch. nostras doet voorkomen, plaats gehad. Ook in Augsburg zijn enkele aan de ziekte overleden.

Uit Barbados luiden de laatste berigten, dat 16,817 personen aan Cholera zijn overleden.

Uit London is het wekelijksch overzigt nog niet bekend geworden. Uit een gezegde van den Pres. van de Board of Health schijnt echter te blijken, dat de epidemie niet is toegenomen.

— Bij Kon. besluiten is aan den Heer J. SWAVING eervol ontslag verleend als Off. v. Gez. 2de Kl. bij de Marine, en is de Off. v. Gez. 3de Kl. F. L. SCHMIT op pensioen gesteld (*f* 550). Mede is op verzoek eervol ontslag, onder toekenning van pensioen, verleend aan den Heer J. A. VAN NES Chirurgijn bij 's rijks werf te Hellevoetsluis en visiteur der quarantaine aldaar.

NEERLANDS INDIE. — Bij de civiele en militaire geneesk. dienst te Bezoekie is geplaatst de off. v. gez. 3de kl. J. C. SPITZAR thans te Batavia, bij het groote mil. hospitaal te Sourabaija de off. v. gez. 2de kl. P. A. BOL thans te Bezoekie en de apotheker 3de klasse S. A. BLEEKRODE thans te Batavia; bij de geneesk. dienst te Makasser de off. v. gez. 3de kl. M. H. DE VOGEL thans te Batavia; bij het groot mil. hosp. te Willem I de off. v. gez. 2de kl. J. C. J. HELMUTH thans te Samarang; bij het groot mil. hosp. te Weltevreden de apoth. 3de klasse P. G. WIJERS thans te Sourabaja; te Tjillatjap de off. v. gez. 3de kl. C. N. CRUQUE.

Een tweejarig verlof naar Nederland is wegens ziekte verleend aan den off. v. gez. 3de kl. H. G. KORNDOERFFER.

BIBLIOGRAPHIE.

R. B. Todd: Clinical Lectures on Paralysis, Diseases of the Brain and other Affections of the nervous System. London, 1854. John Churchill.

G. Gibb: A Treatise on Hooping-Cough, its complications, Pathology and Terminations, with its successful treatment by a new remedy. London, 1854. Renshaw. 7 s.

D. Macloughlin: The result of an Inquiry into the invariable existence of a premonitory Diarrhoea in Cholera, in a series of communications to the Registrar-General. London, 1854. Churchill.

C. Holthouse: Six lectures on the Pathology of Strabismus, and its treatment by Operation. London, 1854. Churchill.

Jos. Ridge: Case of Strangulation of the Jejunun released by Gastrotomy. London, 1854. Richards.

A. Smee: The Eye in Health and Disease. With a description of the Optometer, for the adoptation of Spectacles, for Impaired, defective or aged Sight. 2de Ed. London, 1854, Longman. 5 s.

Jabez Hogg: The miscroscope; its History, Construction and Applications, London, 1854. Orr. 6 s.

J. Balbirnie: The watercure in Consumption and Scrofula. An Exposition of the Question of their Curability. London, 1854. Longman, 15 s.

Ph. J. Roux: Quarante années de pratique chirurgicale. T. I. Paris, 1854. V. Masson. 6 fr.

L. A. Gillebert-d'Hercourt: De la curabilité des luxations fémorales congénitales. Paris, 1854. J. B. Baillière.

B. Trompeo: Cenni sull'igiene della gente di mare segnatamente su di una piu salubre e regolare alimentazione. Torino, 1854.

Oudet: Introduction à l'étude de l'anatomie et de la physiologie des dents. 1½ feuil. Paris 1854. J. B. Baillière.

A. d'Arcet: Quelques observations sur les eaux minérales de Saint-Christan. Pau, 1854. Imp. de Pouvet. fr. 1,50.

A. Delondre et *A. Bouchardat*: Quinologie. Des quinquinas et des questions qui, dans l'état présent de la science et du commerce, s'y rattachent avec le plus d'actualité. Avec 23 planch. Paris 1854. Germer-Baillière. fr. 40.00

C. James: Rapport sur les eaux minérales de la Corse. 3 feuill. Paris 1854. Imp. de Martinet.

Cayol: Du ver rongeur de la tradition hippocratique. Défense de l'hippocratisme moderne contre les attaques d'un certain parti néo-catholique. Paris 1854. Dentu. fr. 1,50.

A Morié: De l'application de l'électricité à la thérapeutique. Paris 1854. V. Masson. fr. 2.

Follet: Considérations pratiques et théoriques sur l'oblitération et l'aberration de l'esprit. Paris 1854. V. Masson. fr. 3,50.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.
IV. Zaturdag, 26 Augustus 1854. 34.

KLINIEK.

RUPTURA LIENIS SPONTANEA.

DOOR

Dr. C. SWAVING, te Batavia.

1ste *Waarneming.*

In den avond van den 12den April 1854 werd in het stads-verband te Batavia opgenomen de Chinees WA. ATTIN van Meester CORNELIS, naar gissing 35 jaren oud, en geboren op Java. In den geleidenden brief had de Djaksa van Meester CORNELIS vermeld, dat geene familie W. in zijne ziekte konde bijstaan en deswegens wenschte hij in de Stedelijke zieken-inrigting verpleegd te worden.

Den volgenden dag werd bij de gewone visite WA. ATTIN in eenen soporeusen toestand op zijnen rug liggende gevonden; de armen langs het ligchaam uitgestrekt, dat eene gewone lengte en omvang had. De voeding had uiterlijk niet veel geleden. De huid wasachtig geel, droog en van meer dan gewone temperatuur. Het hoofd was een weinig voorover gebogen met de kin nagenoeg op de breede borst. De buik min of meer gewelfd, gespannen. De ledematen duiden niets bijzonders aan, uitgenomen eene eeltzweer aan den linker hiel.

De oppassers verhaalden, dat WA. ATTIN sinds zijne opname geen woord gesproken en niets genuttigd heeft, uitgenomen koud water. Het slikken was moeijelijk, de ligging aanhoudend op den rug en stoelgang even als de urinlozing, onwillekeurig. Met behulp van anderen overeind gebragt zijnde, kon patiënt zeer langzaam drinken. De ademhaling was diep, niet snorkend. Het gelaat toonde een diep lijden aan, de kleur was even als dat van het geheele ligchaam ligtgeel, dof. De oogen half geopend, in de binnenste hoeken een wit geelachtig slijm. Het hoornvlies dof. De oogappel verwijd, iris onbewegelijk. De bovenlip opgetrokken, waardoor de bovenste vooruitstekende snijtanden, bedekt met een taai, vuilachtig geel slijm, te voorschijn kwamen. De neus spits met onbewegelijke neusvleugelen. De tong ligt rood aan de randen, in het midden een zwart droog beslag, de punt spits met verhevene tepeltjes. De goed gevormde borstholte helder bij de percussie. De pols klein, niet hard, 80 à 90 slagen in de minuut. Onder den rand der valsche ribben konde de regter leverkwabbe bij de betasting gevoeld worden. Uitgebreide doffe toon in de maagstreek en linker hypochondrium. Aanmerkelijke uitzetting of zwelling was in de bovenbuikstreek niet zigtbaar. De blindedarmstreek niet gevoelig bij de betasting en geen gerommel in den buik. De pisblaas was evenmin als het coecum of colon transversum te voelen. De faeces waren in geringe hoeveelheid en ligt bruin, en werden even als de urine bewusteloos ontlast.

De vragen, tot patiënt gerigt, bleven onbeantwoord, alleen een flaauwe oogopslag en gekreun waren teekenen, dat de sopor niet volkomen bestond.

Diagnosis. Waarschijnlijk febris remittens, die aan zich zelve overgelaten is, nu in het typheuse tijdperk overgaat, met aanmerkelijke opgezetheid van lever en milt. Bij eene volkomene onbekendheid met datgene wat voor de opname met Pat. voorgevallen was, en bij gemis van vele subjective verschijnselen volstrekt geene apodictische diagnosis. Rijstwater, koud water naar believen, arrowroot. Revulsiva. Sulph. quinini, alle

uren 2 grein bijaldien het slikken mogelijk is, anders in lavementen.

Den 14den en 15den April waren de verschijnselen niet verminderd. De sopor en het moeijelijke slikken waren meer en meer toegenomen. Duidelijk was het gelaat meer ingevallen en ligt blaauwe tint met straffe spieren en ingevallen oogen. De tong was drooger geworden. Het oog ongevoelig voor het licht, het slikken was op den 15den onmogelijk; en op den 16den des morgens ten negen ure is WA. ATTIN volkomen bewusteloos gestorven.

A tête réposée de hersenen- en buikverschijnselen analytisch en synthetisch overwegende, konde ik zelfs geen schijn van febris remittens overgegaan in typhus abdominalis herkennen. Bij gebreke van de anamnese had ik bij het eerste bezoek het vroeger aanwezen van pathognomische teekenen eener intermitterende of remitterende koorts verondersteld, vooral op grond van den habitus en der lever- en miltzwelling, en aangenomen, vooral op grond van den bestaanden soporeusen toestand met onwillekeurige ontlasting van faeces en urine, dat eene gevoeligheid in de blinde darm- en navelstreek, gargouillement, typheuse stoelgangen spoedig zouden volgen; doch deze prognosis door de uitkomst niet bevestigd zijnde, verlangde ik de historia morbi uit de anatomische afwijkingen op te sporen en opende daarom vier uren na den dood op den eersten paaschdag bij eenen warmtegraad van 30° Celsius het lijk, dat nog warm en buigzaam was. De vermagering was niet bijzonder in het oogloopend. Langs de linea alba nabij den navel eene insnijding makende, stroomde onmiddelijk een dun waterachtig bloederig vocht uit den buik, die niet opgezet was. Hierdoor werd mijne belangstelling voor de autopsie aanmerkelijk verhoogd. Vochtgolving in de buikholte was gedurende het leven niet herkend en alzoo aan inwendige bloeduitstorting niet gedacht. Flaauwte, koud zweet, koude handen en voeten, groote angst, braken, enz., waren niet waargenomen, zoodat het onvoorziene verschijnsel bij het onderzoek na den dood ons verrastte. (De harttoonen en geruisch der carotides waren niet onderzocht.)

Buikholte. Onder en boven het ineengeschrompelde net, in de geheele buikholte, vooral in het bekken, bevond zich een dun waterachtig bloed, eene hoeveelheid vochts van 4 à 5 pond. De buikbekleedselen omgeslagen zijnde bleek het, dat het buikvlies gaaf was. De omvang van het geheele darmkanaal in het oogloopend tezamen getrokken. De dunne 4″—5″, de dikke darmen 6″—7″ in omtrek. De geheele spijsbuis in anaemischen staat met bleekte des weefsels zonder in het oog vallende afwijking der vastheid. Het darmscheil doorschijnend wit, zonder vet. De darmscheilklieren bijzonder klein en ligt geel van kleur. De ligchamen der lendenwervelen door het mesenterium zigtbaar. In het andere hypochondrium en een hand breedte onder den rand der valsche ribben een massa zwart geronnen bloed. De linker kwabbe der lever, een gedeelte van het colon transversum en descendens, een gedeelte van de maag en de geheele milt waren daarmede bedekt. De maag ligt onder de lever en dwarsche karteldarm. Het slijmvlies van het geheele darmkanaal bezit eene naar wasgeel trekkende, bleekheid in het maag-slijmvlies alleen eenige vaatrijke plekjes van geringen omvang. De ineengekrompene maag bevat eenig bruinachtig vocht, de dunne darmen een weinig slijm en de dikke darmen faecale stoffen van ligt gele kleur, in geringe hoeveelheid en in kleine stukjes verdeeld met een paar ascarides.

Vaatovervulling, overvoeding van de lever. De linker kwabbe komt in het linker hypochondrium en slaat zich om de milt. Donkerrood bruin van kleur, stevig en bloedrijk. De galblaas dun en doorschijnend, gevuld met een ligt groen vocht. Het geheele poortaderstelsel gevuld met donker bloed, zonder werktuigelijke belemmeringen.

De milt lang 20 N. dm., breed 10″, dik 7″, donker rood, het binnenste fibreuse bekleedsel glad. Het ondereinde als het ware in drie kwabben verdeeld. Zwaarte naar gissing 5 à 6 pond. Om het ligamentum gastro-lienale bij den zoogenaamden hilus was eene massa git-zwart geronnen bloed, van eene tamelijke consistentie. Het ligamentum van de tunica albuginea voorzigtiglijk verwijderd zijnde, kwam er aan de bin-

nenste vlakte in het parenchyma eene scheur ter lengte van 2′, die dwarsch liep en 1″ diep was. Een paar duimen onder de gezegde scheur bestond onder het omhulsel eene donkere blaauwe streep van 3″ lengte (bloeduitvating.)

De pulpa in de scheur vertoonde een nieuwer breiachtig rood-bruin weefsel met ledige bloedvaatjes, wier lumen met het ongewapende oog zeer duidelijk gezien konde worden. In de scheur waren verder witte ligchaampjes, ter grootte van speldenknoppen (Malpigische blaasjes?). De gescheurde milt in de lengte doorgesneden zijnde, vertoonde zich eene gelijkvormige, donker bruine massa, die niet papachtig maar zelfs min of meer vast was.

Het pancreas normaal, ligt geel van kleur. De nieren bloedledig, de pisblaas was te zamen getrokken en bevatte een weinig ligt gele urine. De genitalia normaal.

Borstholte droog. De longen bloedledig, zamengedrongen klein, ligt roodachtig van kleur met zwarte plekken. Knarssen bij het insnijden. Van achteren eenige geringe aangroeijingen. Het hartenzakje bevatte veel serum. Het hart, inzonderheid het regter gedeelte, groot. Het spierweefsel vast, aan de oppervlakte witte verhevene plekjes van 5‴—2‴ in omvang. De holten bevatten een weinig ligt rood, waterachtig bloed.

Schedelholte. De schedelbeenderen dun. De vaten der hersenvliezen en hersenen bloedledig even als de boezems. De hersenen wit, zeer hard, tusschen de bast- en mergachtige zelfstandigheid weinig of geen onderscheid. In de hersenholten en het ruggemergskanaal tusschen de vliezen ligt rood vocht; zeker vloeiden 5 á 6 oncen uit het bekkeneel en de hersenholten. De zenuwen wit glinsterend.

De autopsie bewijst al te duidelijk, dat de bovenstaande ziektegeschiedenis niet als eene proeve van diagnostische ervaring medegedeeld wordt. A posteriori zou de autopsie zelfs tot een bewijs van onoplettendheid kunnen dienen. Hoe dit zij, naar aanleiding van die lijkopening heb ik den Resident van Batavia ambtshalve verzocht, onderzoek te laten doen naar WA. ATTIN vóór zijne verpleging in het stadsverband, daar bij de obductie miltscheuring gevonden is, die van zelfs, maar ook door werktuigelijke beleediging ontstaan kan zijn. In afwachting op dat antwoord zullen wij bij het onderhavige geval eenige oogenblikken stilstaan.

De lijkopening heeft geene vaatovervulling des darmkanaals of der hersenen, geen typhusproces aangetoond, maar eene bloedledigheid aller organen, met uitzondering van lever en milt. Aan het exsudaat in de hersenen en aan de bloeduitstorting in de buikholte kan de paralytische toestand der hersenen en van het spijskanaal gedurende het leven toegeschreven worden. Het exsudaat in de hersenen bestond reeds toen WA. ATTIN in het hospitaal opgenomen werd, doch gedurende het leven is de bloeduitstorting in de buikholte niet herkend en na den dood is het buikvlies gaaf gevonden. Was het extravasaat in de buikholte bij de opname ontdekt, dan zoude zeker ontsteking des buikvlies en hare gevolgen voorspeld zijn geworden, daar bij bloedextravasaat alras exsudative buikvlies-ontsteking in onderscheidene graden, uitgebreidheid en hevigheid ontstaan kan; doch bij de lijkopeningen bleek ons ook, dat langen tijd eene aanzienlijke hoeveelheid bloeds zonder eenig ontstekingsproces te bevorderen in het buikvlies kan verwijlen, wanneer geene drekstoffen tegelijk aanwezig zijn. Of bij WA. ATTIN de bloeduitstorting in den beginne zeer gering geweest is, doch later vooral kort voor den dood aanmerkelijk toegenomen is, durven wij evenmin aan te nemen, als dat hersenschudding de drukking voorafgegaan zoude zijn. Bij bloedverlies wordt meermalen waargenomen, dat de hoeveelheid cerebro-spinaalvocht in en om de hersenen aanmerkelijk toeneemt. RUD. VIRCHOW, die zich de proefnemingen van DONDERS ten nutte gemaakt heeft, zegt: hoe meer bloed des te minder cerebro-spinaalvocht en omgekeerd. (Handbuch der Speciellen Pathologie und Therapie 1854, B. I heft 1, p. 112 in fin.) maar niet altijd vindt men bij bloeduitstorting ten gevolge van eene miltbersting bloedarmoede der hersenen. Op den 12den December des vorigen jaars viel de Inlander BABINDRIN uit eenen kinaugaboom en stierf kort daarna. De politie geene uiterlijke teekenen van beleediging aan het lijk bespeurende, zond het ter schouwing

naar het stadsverband. Bij de obductie bleek, dat de vergroote milt gescheurd was aan de binnenste oppervlakte van onderen. Voor het overige was geen de minste beleediging aan het lijk te ontdekken. De buikholte was vol bloed, en de hersenen overvuld met bloed, zoodat wij toen ons de vraag voorgesteld hebben, of niet welligt BABINDRIN door hersencongestie duizelig geworden en daardoor uit den boom gevallen is?

Voor ongeveer drie jaren geleden verrigtte de Heer D. PEREBOOOM VOLLER eene geregtelijke obductie bij eenen Inlander, die na eene ligte mishandeling van zijnen heer gevallen en plotseling gestorven was. Uitwendig was geene beleediging, uitgenomen eene zeer ligte aan het hoofd, gevonden. Er bestond bloedovervulling der hersenen, lever en milt met uitstorting van bloed en water in de buikholte. De milt was vergroot, de pulpa in eene vloeibare pap veranderd, aan de binnenzijde van onderen ingescheurd. De scheur stond met een absces in verband. Bij drukking kwam daaruit etter te voorschijn. In de verzameling der geregtelijke schouwingen, gedaan in het stads-verband van af 1835 tot nu toe, kwamen vele belangrijke gevallen van miltscheuring voor, doch alle door werktuigelijk geweld.

Dat WA. ATTIN vroeger aan intermitterende koortsen geleden zal hebben, waardoor lever en milt vergroot zijn geworden, is meer dan waarschijnlijk, ofschoon bij de beoordeeling der gesteldheid van lever en milt, vooral aan klimaats- en plaatselijke invloeden gedacht moet worden. Wanneer men dagelijksch lijken van Inlanders en Chineezen opent, dan beaamt men gaarne AUGUST FÖRTER's opmerking: »dat nl. de gesteldheid der milt in lijken zeer veel verscheidenheid aanbiedt; haar onderzoek en beoordeeling uiterst moeijelijk zijn en toekomstige nasporingen zullen moeten uitmaken, welke der gevondene afwijkingen, die wij thans als binnen de grenzen der norma blijvende verschillen beschouwen, ziekelijk zijn en omgekeerd, of niet veel, wat wij tegenwoordig voor pathologisch houden, physiologisch is." (Leerboek der Pathologische Anatomie p. 295.)

De grootte en de gedaante der milt is over de geheele aarde aan velerlei wisseling onderhevig, doch inzonderheid in een tropengewest onder het Maleysche en Mongolische ras. Bij velen, aan eenen gewelddadigen dood gestorven, komt eene vergroote milt te voorschijn, zonder dat eenig indirect ziekteverschijnsel zulks gedurende het leven aangetoond heeft, en bij vele zieken bij wien men na den dood eene ziekelijke milt verwacht had, treft men eene normale aan.

Door palpitatie en percussie is vaak, doch niet immer, de ware grootte der milt gedurende het leven te bepalen. De linker leverkwab, eene groote maag, de bogt van den dikken darm, de linker nier, het net, het darmscheil, de buikbekleedselen staan soms het physisch onderzoek in den weg. Soms maakt eenig extravasaat de physieke diagnosis moeijelijk. Vaak leert de lijkopening dat de milt, door het middenrif opwaarts te schuiven, een gedeelte der linkerborstholte inneemt en onder de vergrootte linker leverkwabbe ligt, ja, zich nog vaak om haar slaat [1]). Ook wordt somwijlen de milt benedenwaarts gedrukt, wanneer er uitstorting in de pleura is. De auscultatie, de percussie geeft bij den lijder in staande positie of op de regter zijde of op den buik liggende met opgetrokken beenen vaak, doch niet immer, die verplaatsing of de zwelling te kennen. Door inspectie kan men hoogst zelden den vorm der milt herkennen. Niet alleen de indirecte teekenen, doch ook de directe teekenen van miltziekten hebben bij ons aan crediet verloren, naarmate wij meerdere autopsiën verrigt hebben.

Wanneer onze ervaring dienaangaande niet volkomen overeenstemt met die van anderen. dan gelieve men indachtig te zijn aan de opmerking van BROUSSUIS: »il est important de ne pas trop généraliser les observations que l'on a faites dans un seul pays." (Histoires des Phlegmasies. T. III, p. 275. Bruxelles 1828.)

En wanneer eene vergrootte, vaste milt voor ons ter beschouwing ligt, hoe zullen wij dan, gedachtig aan de tallooze hypothesen der physiologen, omtrent de positie van dat orgaan, een oordeel over zijne patholo-

[1]) Deze lijkopening heeft als zoo velen geleerd, dat leverzwelling de miltzwelling niet uitsluit.

gische gesteldheid durven vellen? Is men omtrent de normale weefselbestanddeelen dèr milt in onzekerheid, hoe moeijelijk is het dan niet, om eene afwijking in omvang voor pathologisch te houden? Het mikroskopisch onderzoek van het bevattende, het parenchyma, en het bevatte, het bloed, zoude zonder twijfel eenige meerdere zekerheid omtrent de gesteldheid der milt van WA. ATTIN hebben gegeven, voornamelijk omdat de sectie 4 uren na den dood verrigt is, doch of het een allezints voldoend resultaat zoude hebben opgeleverd om te verklaren, dat de miltscheuring bij WA. ATTIN zonder tusschenkomst van eenig geweld ontstaan is, trekken wij in twijfel. Er zijn waarnemingen van spontane miltruptuur aan de vergetelheid onttrokken; doch dit vond bij typhus, cholera-typhoïd, bij tusschenpoozende koortsen en andere ziekten plaats. De meeste pathologen hebben eene verandering in vloeibare pap waargenomen, wanneer de milt van zelf gescheurd is.

Dr. WASKLEVICZ verrigtte in het hospitaal te Batavia in 1845 de lijkopening der Inlandsche vrouw ARILDA, aldaar den 25sten Junij overleden, na eene bilieuse koorts. Het uitwendig voorkomen was goed gespierd, de huid geelkleurig. Het pericardium bevatte geen vocht; de ostia atrio-ventricularia van het hart min of meer vernaauwd, het atrium dextrum verwijd, de valvula sigmoïdea aörtae verhard. Toen hij de buikholte opende, vloeiden er 2 oncen donkerrood, brijachtig vocht naar buiten. De uterus verhief zich 2 duimen boven het schaambeen; het corpus was 3 duimen hoog en van voren naar achteren 2 à 2½ duimen in diameter. Het maagslijmvlies verdikt, bleek, houdende een weinig dik groen vocht. De folliculi mucosae van het intestinum ileum zeer groot, de processus vermiformis verlengd. De lever vergroot rijk aan bloed, geel groenachtig van kleur. De galblaas bevatte een weinig zwarte, teerachtige gal; derzelver hals was vernaauwd. De milt zeer groot en broos. In derzelver onderst achterste gedeelte zag men een ruptuur in twee rigtingen en van twee duimen dimensie, waarvan de randen met geronnen bloed bedekt waren (Natuur- en geneeskundig Archief voor N. J. 4de jaargang p. 134 Batavia 1847). In dien zelfden jaargang p. 207 deelde Dr. TROMM iets over *malaxis splenitica* met spontane bersting der milt mede. Patient was aan endemospyra typhosa overleden. Bij de opening der buikholte vertoonde het eerst het groote net een bijzonder voorkomen, vermits het in het algemeen met een donker bloed geïnfiltreed was. Bij het opnemen van hetzelve kwam men de bron dezer infiltratie spoedig op het spoor, want de milt, wier volumen ten minste viervoudig vergroot was, was geborsten, waardoor de vermelde infiltratie ontstond. De ruptuur bevond zich langs den benedensten scherpen rand van dat orgaan, hetwelk in zulk eenen weeken klomp ontaard was, dat het bij de poging om het uit te nemen, als eene gistende donkerbruine dun papachtige (zeer veel op wijngist gelijkende) massa uiteenvloeide."

JAMES ANNESLEY geeft onder de organische afwijkingen der milt ook de ruptuur op, from the congestion of blood to which it has been subject on the cold stage of an ague. (Researches into the causes, nature and treatment of the most praevalent diseases of India, London 1841 p. 312). De scheuren in de milt door buitenmatige opvulling met bloed neemt ook Dr. JULIUS BUDGE aan. (Allgemeine Pathologie 1845 p. 501) Dr. F. PRUNER, die in zijne Krankheiten des Orients 1847, de miltziekten en detail bespreekt, maakt geen gewag van miltscheuring. In de geele koorts vond Dr. EDUARD JÖRG de milt in gezonden staat (Einflus des Tropenklima's, 1851 Leipzig p. 231) en bij Dr. CHARLES CAMBOY DE CAMBRAI, die in zijne Traité des maladies des pays chauds et specialement de l'Algérie Paris 1847 over de dysenterie spreekt, wordt geen gewag van miltscheur gemaakt, ofschoon vele afwijkingen genoemd worden. De recherches sur la rupture spontannée de la râte par le Docteur VIGLA heb ik niet gelezen, doch aangeteekend gevonden, dat VIGLA slechts zeventien gevallen van spontane ruptuur heeft kunnen vereeenigen.

G. ANDRAL [1]), C. ROKITANSKY [2]), A. FÖR-

[1]) Precis d'anatomie pathologique T. II 1re part. p. 433. Paris 1829.

[2]) Ziektekundige ontleedkunde 2 d. Haarl. 1849. p. 371.

STER [1]) en andere beroemde pathologen hebben de spontane miltbersting geconstateerd, zoodat bij mij geen de minste twijfel aan dat verschijnsel bestaat, ofschoon ik geene spontane miltscheuring waargenomen heb, tenzij de besprokene daarvoor gehouden moet worden.

In het laatst van April ontving ik van het plaatselijk bestuur eene voorloopige mededeeling, dat de chinees WA. ATTIN naar het stads-verband opgezonden is geworden, uit hoofde hij ziek zijnde, voor de woningen van deze of gene zich had opgehouden. Verdere nasporingen verzekerden mij, dat WA. ATTIN tot medio Maart jl. als metselaarsknecht werkzaam geweest was, doch na dien tijd een zwervend leven geleden had, daar hij geen t'huis had. Ik dacht aan DEJEAN, die meer dan zestig malen bij geregtelijke schouwingen te Batavia de milt gescheurd gevonden heeft. Voormaals plagten de Chineezen volgens DEJEAN in de oude stad Batavia bij vechtpartijen met hunne duimen hunne tegenpartij in de linkerzijde te stooten, waarvan de dood door scheuring der milt geen zeldzaam gevolg was. (Commentar. in GAUBII, Pathol. T. II, p. 209.) Deze acte de barbarie wordt op Palembang onder de Chineezen nog bedreven, doch is hier nu onder hen hoogst zelden; alhoewel de gezwollen milten of de koortskoeken onder den Kleurling zeer bekend zijn. Vele goede schrijvers maken van de miltgezwellen bij kinderen gewag, zoo als Dr. F. PRUNER BEY [1]), CHARLES WEST [2]), FLUTWOOD CHURCHILL [3]), ALOÏS BEDNAR [4]), E. HENOCH [5]) en anderen doch alleen C. M. BILLARD [6]) haalt een voorbeeld van miltscheur door congestie aan, zoodat ik voor mij zelven, zonder nader bewijs aarzelde, nu al of niet den scheur in de vaste milt van WA. ATTIN aan werktuigelijk geweld toe te schrijven; doch naauwelijks was de voorgaande waarneming geboekt, of andermaal trof ik zeer onverwacht eene ruptura lienis aan, die mij tot de overtuiging bragt, dat eene miltbersting van zelfs ontstaan kan, niettegenstaande de pulpa vast is, zoodat welligt de milt van WA. ATTIN in eenen koortsaanval van zelf geborsten is.

[1]) Pathologische Anatomie, p. 296.

[1]) t. a. pl. 264.

[2]) Lectures on the diseases of infancy and childhood, 1848. p. 446.

[3]) The diseases of children, 1850. p. 511.

[4]) Die Krankheiten der Neugebornen und Säuglingen, 1852, 3ter Theil. p. 140.

[5]) Klinische waarnemingen, uitgegeven door ROMBERG en vertaald door Dr. C. COBÉE. p. 139.

[6]) Traité des Maladies des enfans nouveau-nés et à la mamelle. Paris, 1833. p. 448.

(*Wordt vervolgd.*)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

CAVERNEUSE BLOEDGEZWELLEN. — (*Vervolg en slot van pag.* 336). VIRCHOW (*Ueber cavernöse (erectile) Geschwulste und Telangiektasien, Archiv. f. path. anat. enz.* VI. 4) meent teregt, dat van eene poging om de uiteenloopende meeningen over den aard dezer gezwellen in overéénstemming te brengen door eenvoudig de verschillende onderzoekingen met elkander te vergelijken, zoo als ESMARCH gedaan heeft, niet veel te verwachten is, doch dat alleen door herhaalde nieuwe nasporingen eene beslissing kan verkregen worden. Hij acht het daarbij noodzakelijk de gezwellen van de huid en het onderhuidbindweefsel aan eene afzonderlijke beschouwing te onderwerpen, en ook die van de lever op zich zelf te behandelen. Daar ook deze laatste door ROK. meer bepaaldelijk zijn onderzocht, zoo maakt hij ze thans ook het eerst tot het onderwerp zijner beschouwingen. Nadat hij heeft doen opmerken dat de caverneuse gezwellen van de lever in sommige landen zeldzamer schijnen te zijn dan in andere en na de vraag opgeworpen te hebben of eene verschillende levenswijze, vooral het gebruik van zure dranken, die slecht gegist hebben, daarop ook misschien invloed zouden kunnen uitoefenen, geeft hij vooreerst eene naauwkeurige beschrijving van de grovere anatomische eigenschappen, van den vorm, den omvang, de plaatsing der caverneuse levergezwellen en van hun netvormig weefsel. Tot het fijner anatomisch zamenstel overgaande, verklaart hij nimmer de door ROK. beschrevene buisvormige verlengsels te hebben aangetroffen, en hoewel hij de mogelijkheid van hun bestaan niet betwijfelt, houdt hij het er echter voor, dat zij zeldzaam voorkomen: daarentegen bevestigt hij nogmaals het voorkomen van gladde spiervezelen in de trabeculae van het caverneus weefsel. Gelijk reeds ROK. had vermeld, vond ook V. dat het caverneuse gezwel van de lever zich niet tusschen de leverelementen, doch in hunne plaats ontwikkelt, zoodat zij zich voor sommige groepen van acini substitueren. Het geheele vaatstelsel van deze deelen gaat langzamerhand tot eene caverneuse ectasie over, die onmiddelijk met de aderen

en slagaders in verbinding staat, zonder dat een bijzonder haarvatenstelsel kan aangetoond worden. Het proces begint met eene vermeerdering van het tusschen de acini aanwezige bindweefsel, waarop spoedig eene atrophie van de secernerende gedeelten van het orgaan volgt. In het jonge bindweefsel, dat in den beginne zeer rijk aan kernen is, worden de vaten wijder, terwijl hunne wanden dikker worden en met het omliggend bindweefsel inéensmelten. Waarschijnlijk heeft tegelijk met deze verdikking der vaatwanden ook eene nieuwe vorming van gladde spiervezelen plaats. Later met de toenemende verwijding der vaatlumina atrophiëren zoowel het tusschenweefsel als de vaatwanden, die te zamen in onafscheidbaren zamenhang de trabeculae van het gezwel vormen, en slechts hier en daar blijven van den aanvang af meer vaste en digte plekken over. Eene gemeenschap van een groote aderlijke of slagaderlijke vaatstam met een caverneus gezwel, heeft V. nimmer waargenomen. Wanneer een dezer gezwellen echter een eenigzins belangrijken omvang had konden soms zeer groote, soms vrij aanzienlijke vaatstammen, zoowel van de poortader als van de leverader tot in hunne kapsel uitgepraepareerd worden, hetgeen soms den schijn kan geven alsof een caverneus gezwel een zijdelingsch aanhangsel van een groot aderlijk vat uitmaakt en welligt verklaren kan, hetgeen ESMARCH meent gezien te hebben; eene opening in den aderwand zoo als deze beschrijft, trof V. nooit aan. Door injectie konden ondertusschen zoowel kleine aderen als slagaderen tot in het caverneuze weefsel opgevuld worden, zoodat V. het als een beslist feit beschouwt, dat in de holten van deze gezwellen, zoowel veneuse als arterieuse vaten hun bloed uitstorten. Na de overeenstemming in het maaksel van deze gezwellen met dat der placenta aangetoond te hebben, behandelt V. de vraag of zij tot de boosaardige voortbrengselen moeten gerekend worden. Hij erkent dat de plaatselijke verwoesting en atrophie der weefsels, waarin zij zich ontwikkelen, de uitbreiding die zij langzamerhand verkrijgen, hun voorkomen op meer dan eene plaats te gelijk, zelfs hun metastatisch ontstaan, zoo als VIRCHOW eenmaal in de lever na extirpatie van een gezwel van den testis waarnam, geene goedaardige eigenschappen zijn; gewoonlijk echter hecht zich het begrip van boosaardigheid vooral aan de eigenschap van het algemeen worden, of liever aan de mogelijkheid van eene infectie van het organisme. Bij de caverneuse gezwellen kan hiervan geene sprake zijn; de gronden die ROK. voor hunne boosaardigheid opgeeft, houden dan ook geen steek. — Ten slotte erkent V. dat onder den naam van erectile gezwellen vele produkten beschreven zijn, die met het boven vermelde weinig overeenkomst vertoonen, en geeft aan ROKITANSKY en SCHUH toe, dat het beter zou zijn, wanneer men den naam van caverneus gezwel beperkte tot die vormen, die het best door de sponsachtige gezwellen van de lever vertegenwoordigd worden. Tot den fungus haematodes van BELL, de teleangiectasie van V. GRAEFE heeft men veel gebragt, wat of slechts de partiële ectasie van een afzonderlijk vat was, of een ander met eene vaatverwijding gepaard gezwel daarstelde. Zulk eene verbinding met eene ectasie van vaten, kan eene geheele verandering in den aard der gezwellen brengen, en een *carcinoma telangiectodes*, een *sarcoma telangiectodes*, eene *struma aneurysmatica* en *varicosa* doen geboren worden, alsmede den *naevus vasculosus seu telangiectodes* en den *Myoma telangiectodes*, waarvan V. de kenmerken op eene meer uitvoerige wijze uitéen zet.

Eindelijk beschrijft LUSCHKA in dezelfde aflevering van VIRCHOW'S *Archiv* een caverneus gezwel dat zoowel om de plaats waar het gevonden werd, als om zijn eigenaardig zamenstel, merkwaardig mag genoemd worden. Het had de grootte van een duivenei en bevond zich in de mergzelfstandigheid van het linker hersenhalfrond van een 40jarigen zelfmoordenaar, waar het door eene verweekte laag hersenstof van 1 lijn dikte werd omgeven. Hier kon het gemakkelijk uitgeligt worden, zonder dat een verband met bloedvaten kon worden waargenomen. De kleur van het gezwel was bruinrood en de consistentie die eener versche placenta. Op zijne oppervlakte zag men een groot aantal kleinere en grootere blaasvormige verhevenheden digt opéen geplaatst, waardoor veel overeenkomst met eene kleine mola hydatidea ontstond. Sommige dezer blaasjes waren gesteeld, andere niet. Op eene afgespoelde doorsnede van het weefsel ontdekte men eene menigte openingen, welke bij nader onderzoek, doorgesnedene blazen bleken te zijn. De wanden van deze waren stijf en collabeerden ook niet, wanneer de inhoud was uitgedreven. De holten der blazen hadden gemeenschap met elkander, doch waren gescheiden door eene vezelige tusschenzelfstandigheid, waarin de blaasjes als het ware ingevat waren. Deze hadden een zeer verschillenden omvang, van dien van eene linze tot dien van een papaverzaad; bovendien zag men er onder het mikroskoop tot van 0,01 Mill. toe; ook hadden niet allen denzelfden vorm; sommige waren rondachtig, andere kolfvormig of buisvormig, wederom andere hadden uitzettingen of wel gesteelde aanhangsels. Hunne wanden waren zeer doorschijnende en bleven weken lang in water liggen, zonder dat zij eenige verandering ondergingen. De meesten van deze holle ligchamen waren met bloed gevuld, waarin roode bloedligchaampjes van den gewonen vorm en omvang, doch geene kleurlooze bloedcellen gezien werden. Sommige en wel de kleinste vormen bevatteden alleen cholestearinekrystallen, vetkorrelcellen en moleculen van koolzure kalk. Onder het mikroskoop vertoonde zich het weefsel als een stroma, waarvan de balken ten deele hol waren en in gemeenschap stonden met talrijke, holle, kolfvormige aanhangsels, die uit het stroma waren gegroeid en in zijne tusschenruimten vrij uitpuilden. De kleinste en jongste dezer aanhangsels waren geheel solide, de meesten der grootere waren hol geworden door het uitéenvallen van het weefsel binnen in de ligchamen tot eene fijnkorrelige massa. Zoowel de wanden dezer holle ligchamen als de zelfstandigheid van het trabeculaire weefsel, bestonden uit zeer fijne,

stijve, regtloopende fibrillen en breede, bandvormige stroken, die overal tot lamellen vereenigd waren. Daartusschen zag men hier en daar spoelvormige bindweefselligchaampjes, als ook op sommige plaatsen zeer dunne, structuurlooze of fijngestreepte en gevezelde lamellen. Alle deze bestanddeelen boden volkomen wederstand aan azijnzuur: kali caust. deed alleen na langdurige inwerking de fijnste fibrillen eenigzins opzwellen, terwijl de bandvormige vezels naauwelijks iets minder scherp van omtrekken werden. Hoe het bloed in de boven beschrevene holten ontstaan was, kon niet met zekerheid aangetoond worden; L. meent echter dat zulks even als bij andere nieuwgevormde plasmata zal geschied zijn en wel even als zulks BRUCH van de met bloed gevulde kanalen in een mergzwam beschreven heeft.

Het zamenstel van dit caverneus gezwel heeft dus groote overeenkomst met de beschrijving van ROKITANSKY, die wij in ons vroeger nr. medegedeeld hebben, met dit onderscheid dat het niet de tusschenruimten van het stroma zelf zijn, waarin het bloed zich bevindt, even als zij in kankergezwellen het kankersap bevatten, doch de holten der kolfvormige vegetatiën, waarvan de wanden nu eens de ruimten van het stroma bekleeden, dan weder vrij in deze ruimten uitpuilen, of wel zich boven de oppervlakte van het gezwel verheffen.

Uit alle deze hier meêgedeelde onderzoekingen blijkt dus genoegzaam, dat het zamenstel en de wijze van ontwikkeling van alle gezwellen, waarvan men het weefsel caverneus noemt, niet dezelfde zijn en dat VIRCHOW regt had te vorderen, dat men tot toelichting van betwijfelde punten, gezwellen van dezelfde organen bestudere. Doch ook, wanneer hieraan voldaan werd, zijn de resultaten van het onderzoek nog zeer uiteenloopende geweest, zoo als uit het verschil van meening van ontleedkundigen als VIRCHOW en ROKITANSKY blijkt. Wat de wijze van ontwikkeling uit holle kolfvormige ligchamen betreft, die door den een ontkend, door den anderen verdedigd wordt, zoo achten wij dit een punt van ondergeschikt belang, en kunnen naauwelijks begrijpen hoe ROK. hieraan zoo veel waarde kan hechten, en het zelfs als een argument voor de overeenkomst van de caverneuse gezwellen met kanker wil doen gelden, daar hij zelf, zoo als vele zijner jongste nasporingen getuigen, deze produkten onder de meest verschillende omstandigheden aantrof. Behalve in het geval van LUSCHKA, waar zij eene meer belangrijke rol in de zamenstelling van het gezwel schijnen te vervullen, en dat welligt overeenkomst aanbiedt met het vaatgezwel dat ROK. in zijn jongsten arbeid over dit onderwerp heeft beschreven, is het voorkomen van de genoemde *Hohlgebilde* waarschijnlijk in de meeste gevallen iets meer toevalligs, hoe belangrijk ook vele der daaromtrent door ROK. medegedeelde bijzonderheden, die wij in de gelegenheid waren in meer dan een geval bevestigd te zien, te achten zijn. Evenmin zal men zijne overige bewijsgronden voor de boosaardige natuur dezer gezwellen kunnen toegeven. Het voornaamste punt in questie is echter de betrekking van het caverneuse weefsel van de lever tot het vaatstelsel. Wanneer wij VIRCHOW en ROKITANSKY hieromtrent zoo verschillende gevoelens zien aankleven, kunnen wij de moeijelijkheden die aan de beslissing van dit vraagstuk in den weg staan, ligtelijk beseffen, en moeten wij het oordeel daarover van verdere nasporingen laten afhangen.

G.

OVER DEN INVLOED VAN DE MANNELIJKE EN VAN DE VROUWELIJKE DIEREN BIJ DE REPRODUCTIE VAN DE DIERSOORT heeft ORTON in eene verhandeling eenige stellingen voorgedragen, waarvan de voornaamste door Dr. HARVEY in het Monthly Journal van Augustus zijn medegedeeld. Zij komen grootendeels overeen met die, welke ook WALKER in zijn werk *On Intermarriage* heeft bekend gemaakt. ORTON zegt dat bij de reproductie eener diersoort geene toevallige vermenging van de ligchaamsdeelen en hoedanigheden der beide ouders plaats heeft, doch dat elk der beide ouders tot de vorming van bepaalde organen en tot de ontwikkeling voor bepaalde hoedanigheden bijdraagt. Meer in bijzonderheden tredende, beweert hij dat de vader voornamelijk de uitwendige kenmerken, het algemeen voorkomen bepaalt en dus de uitwendig geplaatste deelen en bewegingsorganen (b. v. hersenen, zenuwen, gevoelsorganen, huid, benevens de beenderen en spieren vooral der ledematen) terwijl de moeder vooral de inwendige deelen en vegetatieve organen bepaalt, z. a. het hart, de longen, de klieren en spijsverteringswerktuigen, zoodat zij de rigting geeft aan alles wat groei, voeding en afscheiding betreft. Hij wil daarmede echter niet beweren dat het mannelijk dier geheel zonder invloed is op de inwendig gelegene organen van het vegetatief leven of het vrouwelijk dier op de uitwendige deelen en bewegingskrachten van hun kroost. De wet is slechts binnen zekere beperkingen geldig. Als bewijzen voor zijne stelling voert hij eene menigte voorbeelden aan uit verschillende klassen van het dierenrijk, daarbij vooral de aandacht vestigende op hetgeen men bij het kruissen der rassen en bij bastaarden waarneemt. Zoo geeft hij o. a. het onderscheid op, dat men opmerkt tusschen den muilezel, die uit een ezel en eene merrie is voortgesproten, en het jong van een paard en van eene ezelin. Onder de verschillende omstandigheden, die deze algemeene wet kunnen wijzigen noemt hij den invloed, die uitgeoefend wordt op het kroost van het vrouwelijk dier, door het mannelijk dier, waarmede het het eerst een vruchtbaren coïtus heeft uitgeoefend, en waarvan de jongen, die het later van andere dieren heeft, den indruk blijven vertoonen. Als verdere bewijzen van zijne stelling voert hij nog voorbeelden aan die aantoonen, dat het melkgeven van dieren en hunne geschiktheid om vetgemest te worden, hoofdzakelijk van de zijde der moeders op hen overgaat. Ook meent hij gezien te hebben dat ziekten van de organen van het vegetatief leven, meermalen en in meer hevigen graad van den kant der moeders dan van dien der vaders op de kinderen overgaan, zoodat hij langen tijd gewoon is geweest, in zaken,

die op levensverzekering betrekking hadden, de levenswaarschijnlijkheid te beoordeelen uit de familiegeschiedenis van moeders zijde. Hiermede is in overeenstemming, dat de dochters van eene vrouw, die vele kinderen heeft gehad, dikwerf even vruchtbaar zijn als hare moeders, alsmede dat dochters van moeders, die tweelingen ter wereld gebragt hebben, meer dan andere vrouwen tweelingen baren.

DE INVLOED DER ZENUWEN OP DE VOEDING VAN HET BEEN heeft SCHIFF getracht beter te doen kennen door de volgende proef. Uitgaande van de stelling, dat doorsnijding der zenuwen in het been evenals in het oog hyperaemie en exsudatie ten gevolge heeft en zoo doende vooral bij jonge dieren hypertrophie van het been te weeg brengt, maar tevens, dat de doorsnijding der zenuw verlies van beweging veroorzaakt en daardoor atrophie van het been teweeg brengt, heeft hij beide verschijnselen, die elkander min of meer tégenwerken en opwegen, trachten te isoleren. Hij deed daarom zijne proeven op de onderkaak, waarvan hij slechts aan een kant de zenuw, namelijk den nervus maxillaris inferior doorsneed. Die van de andere kant bleef ongedeerd zoodat de bewegelijkheid van de onderkaak weinig of niet leed en dus deze oorzaak van atrophie de uitwerking van de doorsnijding der zenuw op de voeding van het been niet verduisterde noch beperkte. Weinige dagen reeds na de doorsnijding zag hij het periosteum aan die helft van de onderkaak verdikt, meerdere lagen er van op elkander liggen met beginnende verbeening. Na drie weken zag hij bij een volwassen hond, op een tijdstip dus, dat de beenderen der ledematen geene waarneembare veranderingen vertoonen, reeds eene enorme hypertrophie van de geparalyseerde zijde; en na vier weken zag hij bij een jongen hond de verlamde helft der kaak monsterachtig verdikt. SCHIFF gelooft niet, dat het de paralyse der in de zenuwen bevatte sympathische vezels is, die de uitzetting der vaten te weeg brengt en deze hypertrophie doet ontstaan; nimmer toch, zegt hij, heeft de wegname van het pars cephalica van den sympathicus dergelijke uitwerking op de voeding van het been als de doorsnijding van de onderkaaks-zenuw. Verdere proefnemingen zullen deze, vooralsnog met de aangenomen functie van de sympathische vezelen strijdige meening, en het daaraan te gronde liggend feit moeten ophelderen en bevestigen. (Archiv. general Juillet. 1854).

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — Wij deelden in N°. 31 het berigt mede, dat onze landgenoot Dr. MOLESCHOTT zijn privaatdocentschap had neergelegd ten gevolge der door de Badensche regeering tegen hem gerigte beschuldiging van op »frivole und unsittliche Weise" zijne lessen aan de Heidelbergsche Universiteit te hebben ingerigt.

Sedert is in onderscheidene dagbladen dit onderwerp besproken, en het heeft den Hr. MOLESCHOT daarbij niet aan verdediging ontbroken. In onderscheidene Duitsche dagbladen vinden wij vermeld, dat dien leeraar door zijne leerlingen eerebewijzen zijn aangeboden, die als protest kunnen gelden tegen de tot hem gerigte beschuldiging. Het Amsterdamsche Handelsblad nam dezer dagen in zijne berigten een stuk op, hetwelk door een aantal Professoren, Doctoren en Studenten onderteekend in een Duitsch dagblad zou zijn opgenomen en waarin geprotesteerd wordt tegen de onverdiende beschuldiging en aan de Badensche regeering verzocht de gronden te willen bekend maken, waarop het bewuste verwijt is steunende. In de Nieuwe Rott. Courant is in een ingezonden stuk eene verdediging van MOLESCHOTT geplaatst, waarin het gebeurde veel minder aan de Badensche regeering, dan aan den naijver van eenigen wordt toegeschreven, wijl de positie van MOLESCHOT als docent zoo veel was verbeterd.

Om een juist oordeel in deze te hebben zou het noodig wezen, dat de gronden voor de beschuldiging werden openbaar gemaakt. Zoo lang dit het geval niet zijn zal, is in het vage dier beschuldiging een krachtig argument voor hare ongegrondheid te vinden. De noodzakelijkheid van vrije ontwikkeling der wetenschap gedoogt vooral niet, dat haar door personele naijver hinderpalen kunnen in den weg gelegd worden.

— De koning der Sandwichs eilanden heeft zorg voor de gezondheid der ingezetenen van zijn rijk, getuige de volgende zinsnede door hem onlangs bij het openen van zijn parlement uitgesproken: »ik noodig u uit ten spoedigste de wetten te behandelen, die u zullen aangeboden worden ten einde de vaccine op al de eilanden van mijn rijk verpligtend te maken en eenen permanenten gezondheidsraad op te rigten." Het feit is opmerkelijk, dat in een zoo ver afgelegen rijk de Europesche civilisatie, die gelijk bekend is van de Sandwichs eilanden, door het voorbeeld van eene verlichte regeering (sedert den koning TAMEAMEA) groote schreden gedaan heeft, ook wat de zorg voor de gezondheid der ingezetenen betreft, gereeden ingang vindt.

— De Cholera is in Italie wel eenigzins verminderd doch altijd nog vrij hevig. In Genua kwamen in de laatste dagen ongeveer 100 zieken daags voor, op den 14den 107 en 78 sterfgevallen. Een later bulletin vermeldt 85 aangetasten en 47 dooden. In de omstreken is de ziekte voortgaande. In Turin en Livorno zijn meerdere, in Pisa, Florence en Viareggio enkele gevallen voorgekomen. Een klein stadje de Caluso, van 5000 zielen, is letterlijk gedecimeerd.

In Napels schijnt de ziekte allerhevigst te hebben gewoed, en zou de Cholera op enkele dagen tot 400 personen hebben weggevaagd; volgens het laatste berigt was de sterfte tot 100 daags verminderd.

In Spanje heerscht de Cholera te Sevilla, Cadix en Grenada. In Catalonie is zij aan het verminderen. In Madrid kwamen enkele gevallen voor.

Ook in de Alpenstreken vertoont zich de ziekte thans. In het vroeger vrijgebleven Zwitserland zijn nu in het Canton Tessin gevallen voorgekomen.

In Beijeren is de ziekte in Munchen en Neurenberg heerschende. Uit Munchen werden tot den 16den 659 aangetasten en 248 aan Cholera gestorvenen vermeld. Het cijfer der sterfgevallen in de laatste dagen beliep tot den 16den tusschen de 18 en 30 daags.

In Augsburg schijnt de ziekte zich uit te breiden. Overigens wordt nog uit geene Duitsche Staten het optreden der ziekte vermeld.

In Parijs blijft de ziekte stationair. Van den 3den Aug. tot den 16den zijn 712 nieuwe lijders in de hospitalen behandeld en 379 overleden. In de stad zijn volgens de opgaven aan den burgelijken stand van 25 Julij tot 17 Augustus 1446 aan Cholera gestorven, dus gemiddeld 60 daags.

In Marseille is de epidemie zeer verminderd. Uit een overzigt medegedeeld in de Gaz. des Hopitaux blijkt dat hier het hoogste sterftecijfer aan Cholera was 139 op 22 Julij. Op dien dag hadden 192 sterfgevallen in het geheel plaats. Op 13 Aug. werden de buitengewone maatregelen tot geneeskundige hulp reeds buiten werking gesteld. De sterfte was toen 29.

In London was de sterfte in de voorlaatste week 644, in de laatste week tot 19 Augustus 729, zoo dat daar de ziekte nog toenemende is. Zeer uitgebreid is zij geweest in Greenwich en Deptford. In Liverpool is zij toenemende.

— Tot proeve der verfijnde manier, waarop de verkoopers van geheime geneesmiddelen hunne waar aan den man trachten te brengen, kan eene circulaire strekken, dezer dagen van wege het Verkoophuis alhier aan H.H. Geneeskundigen gerigt. De Rob BOYVEAU LAFFECTEUR wordt hun daarbij voor *f* 2,50 in plaats van voor *f* 4 de flesch van 5 oncen aangeboden, en wel opdat zij zich daardoor schadeloos zouden gesteld zien voor de moeite van zich met de bezorging te belasten, en zij in de gelegenheid zouden zijn behoeftige patienten hunner praktijk een voordeel te bezorgen!

†MIDDELBURG. 21 Aug. 1854. — Door de Prov. geneesk. Comm. van Zeeland zijn in hare laatste zittingen geëxamineerd en bevorderd de heeren: J. DE VISSER tot stedelijk en plattel. Heel- en Vroedm. en tot Scheepsheelm.; J. PICHAL tot Vroedmeester; A. HALFFMAN tot sted. Heelmeester; A. B. VAN DEN BREE tot plattel. en Scheepsheelm. en A. R. HAMAN tot plattel. Heelm.

Wijders is van Zwol vertrokken naar Goes de Heer J. J. HAAK; naar Indië als Scheepsdoctor met de bark *het Zeepaard* de Heer D. N. VAN DER LINDE; is benoemd tot plaatselijk Geneeskundige te Kloetinge de Heer T. J. HAMAN, thans woonachtig te Stoppeldijk; en heeft zich gevestigd te Tholen de Heer Med. Doctor BOOM.

† PARAMARIBO 25 Junij 1854. — In de laatste tien dagen hebben er geene nieuwe sterfgevallen aan gele koorts plaats gehad. Op den 23 Junij stierf in het militair hospitaal een jager van 50 jaren en hoezeer deze aan algemeene zwakte, onder verschijnselen van dysenterie overleden was, heeft de chef van de milit. geneesk. dienst de civiele geneeskundigen alhier uitgenoodigd om de lijkopening bij te wonen. Dr. LANDRÉ heeft nogmaals in een brief aan den gouverneur tegen deze handelwijze geprotesteerd.

— 20 Julij. — De vermindering der gevallen van gele koorts heeft geen stand mogen houden: de ziekte die zich in het begin der vorige maand op de Engelsche brik *Pilgrim* vertoonde, breidde zich weldra op de overige koopvaardijschepen uit, en maakte wederom meerdere slagtoffers. Zoo stierven er op den 29 Junij 1 van het Ned. schip *Cuba*, den 30sten 1 van het N. Amer. schip *Cuba*, den 3den Julij 2 van de *Noord-Holland*, den 4den 1 van het N. Amer. schip *Rouble*, den 6den 1 van de *Antonie en Eugenie*, den 10den 1 van de *Josina Louisa*, den 11den 1 van het N. Amer. schip *Rouble*, den 15den 1 van de *Mina*, den 16den 1 van de *Aidina Anna Susanna*, den 17den 1 van de *Noord-Holland*, den 19den 1 van de *Mina*. Vijf dezer schepen zijn spoedig, nadat de eerste ziektegevallen zich op die bodems voorgedaan hadden, naar zee kunnen gaan, en waarschijnlijk is het alleen daaraan toe te schrijven, dat de epidemie ten minste hier op de reede, geene grootere verwoestingen heeft aangerigt. Eén Ned. schip (*Louisa Christina*) en twee N. Amerik. schepen zijn tot nu toe van ziekte vrij gebleven.

— Eene catarrhale aandoening, die zich in den aanvang van Julij begon vóor te doen, verkreeg van den 7den der maand af eene zoodanige epidemische uitbreiding, dat in een paar dagen het meerendeel van de bevolking der stad daardoor was aangetast. Ook vernam men weldra dat deze influenza zich op de plantages aan de Saramacca, aan de Suriname en aan de Commewijne algemeen onder de negers vertoond had. Zij is thans, hoewel in minderen mate nog voortheerschende en kenmerkt zich hoofdzakelijk door coryza, hoest, keelontsteking, bronchitis en hoofdpijn, bij velen met koorts en gastrisch-bilieuse verschijnselen gepaard. Bij enkelen openbaarde zich deze ziekte door een zeer hevigen aanval van catarrhus suffocativus. De sterfte onder de bevolking in het algemeen is niet grooter dan gewoonlijk.

— Bij gouvernements-resolutie van den 17den Julij is eene quarantaine bepaald geworden voor alle vaartuigen komende van Barbados, waar de cholera groote verwoestingen onder de bevolking aanrigt. De duur dezer quarantaine is vastgesteld op 40 dagen voor die vaartuigen, welke sedert hun vertrek van Barbados, geene zieken onder hunne equipages gehad hebben.

BIBLIOGRAPHIE.

E. Warlomont: Du pannus et de son traitement, avec trente observations de la cure radicale de cette affection par l'inoculation blennorrhagique. Bruxelles et Paris, 1854. V. Masson. fr. 2,50.

L. A. Gillebert d'Hercourt: De la curabilité des luxations fémorales congénitales. Lyon 1854. Savy.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 2 SEPTEMBER 1854. 35

KLINIEK.

RUPTURA LIENIS SPONTANEA.

DOOR

Dr. C. SWAVING, te Batavia.

(*Vervolg en slot van blz.* 246.)

2de *Waarneming.*

Febris intermittens quotidiana, recidiva, leveraandoening, dood. Excentrische overvoeding van het linker hart en passive verwijding van het regter hart met een zeer dun driepuntig klapvlies, korrel-lever, zuchtige zwelling van de rokken der galblaas met vernaauwing van den hals, miltscheur *en uitstorting van bloed.*

RAHIBIN, Maleijer, oud naar gissing 30 jaren, van eene rijzige gestalte, breede gewelfde borst, git zwart haar en oogen, ligt gele, gladde, gezonde huid, werd den 18den April 1854 in het stadsverband alhier ingenomen. Sedert het laatste jaar had hij in de naburige Residentie Buitenzorg rondgedwaald en nu te Batavia zonder behoorlijke pas aankomende werd hij door de politie aangehouden, die bij het verhoor ontdekkende, dat R. de koorts had, hem naar het Hospitaal opzond. Bij zijne opname geen hoest- of buikverschijnselen, doch slechts eene zuivere febris intermittens quotidiana kunnende ontwaren, gaf ik hem sulphas quinine om de 2 uur 2 greinen tot den 20 April. Alstoen verklaarde pat., dat de koorts weggebleven, doch daarvoor buikloop in de plaats gekomen was. Eene sol. saleb cum muriate morphii had dit verschijnsel weldra doen ophouden.

Van den 21—28 April scheen R. wel te zijn. Hij klaagde over niets, zag er goed uit en at met smaak zijne rijst. De tong was rood door den betel. De milt kwam zekerlijk een paar vingeren breedte beneden den rand der valsche ribben te voorschijn; doch bij eenen inlander is dit geen ongewoon verschijnsel.

Den 28sten April kwam de koorts terug, waarvoor andermaal sulphas quinine toegediend werd en wel tot den 1sten Mei. Van den 1—5 Mei bleef de koorts achterwege en pat. gevoelde zich zoo als hij zeide wel, alleen loomte in de beenen. Het wit der oogen een weinig geel gekleurd. Den 5den Mei klaagde R. over leververschijnselen, die door palpitatie en geelzucht bevestigd werden. De lever was niet beneden den rand der valsche ribben te voelen, doch in den hartkuil de linker leverkwabbe. R. was volkomen bij bewustzijn. Huid droog, heet, geene ontlasting, weinig urinelozing met eene brandige gewaarwording, koorts, pols klein, week en snel (90—110), dorst, onrust. Hirudines, oleum Ricini, daarna pilulae uit sulph. quin. gr. XV, pulv. rhei gr. xx, merc. dulcis gr. v., extr. Helenii qs, ut f. p. N. 20 s. a. 3 u. 5 stuks.

Den volgenden morgen om 9 uur is hij overleden.

De oppassers verhaalden, dat R. daags te voren onderscheidene malen van zijne legerstede was opgestaan, dat hij rijstpap gegeten had, en dat hij 's avonds nog naar het stilletje gegaan was, waarin zij grijsachtige schuimende stoffen gezien hadden. Gedurende den nacht had hij geslapen, doch tegen den morgen was hij begonnen te kreunen en om negen uren onverwacht gestorven, nadat hij kort te voren om rijstwater gevraagd en gedronken had.

Lijkopening vijf uren na den dood. Droog, helder weder, 30° Celsius.

Uitwendige teekenen. De huid met eenen geelen tint als van curcuma overtrokken. De door den betel zwarte tanden gaaf. De ledematen stijf. De buik gespannen, opgezet. Bij het aanslaan dof. Aan de genitalia noch aan eenig deel sporen van syphilis.

Buikholte. De voorste bekleedselen des ligchaams wegnemende ontwaarde ik, dat in de buikholte bloed met een weinig lichtgeel serum aanwezig was. De buikspieren waren goed ontwikkeld en met eene vetlaag bedekt. Het buikvlies gaaf. De darmen opgevuld met gaz en even als het groote net en darmscheil met veel vet voorzien. De maag redelijk groot, de buitenste oppervlakte der lever hobbelig oneffen, even als eene granuleerende oppervlakte, doch ligt bruin en ligt geelachtig van kleur. Milt en pisblaas niet zigtbaar door de pneumatosis intestinalis. Tusschen de darmkronkels veel donker vloeibaar bloed. Het kleine bekken opgevuld met bloed en ligt geel serum. Het extravasaat zal zeker zes ponden bedragen. Het geheele darm-kanaal is van buiten en van binnen wit geel, bloedeloos, de rokken zuchtig gezwollen, voor het overige gezond. De darm is bijzonder uitgezet; doch bevat evenmin als het overige gedeelte des kanaals drekstoffen, slechts een weinig slijm. De galpigmentkleur der buiksorganen deelt zich aan mijne handen mede. De alvleeschklier een weinig vergroot, doch gezond. De darmscheilklieren groot en hard.

Lever ongeveer van gewonen omvang; de regter kwabbe bultvormig en de linker met dikke randen; zwaarder dan gewoonlijk, hard doch kleinder dan gewoonlijk bij inlanders gezien wordt. De oppervlakte ongelijk, hobbelig, gegranuleerd zoo als gezegd is. Het is alsof het weivliesomhulsel vernietigd is. Onder het opensnijden vooral der linker kwabbe een knarsend geluid. De doorsnedevlakte der lever geelachtig-wit, en bruin. Geen bloed of gal vloeit uit de zamengedrukte vaten. De korrels zijn klein, de roode tint nagenoeg verdwenen. De galblaas opgezet met een weiachtige doorzijging der rokken. In die blaas eene donker-groene, taaije massa (ingedikte gal), die de langwerpige gedaante der blaas aangenomen had. Het inwendige vlies der blaas zwart groenachtig, welke kleur door het scalpel niet weggenomen konde worden. De ductus cysticus aanmerkelijk vernaauwd, nagenoeg in den hals verstopt. De ductus hepaticus en choledochus volkomen open, zonder gal en met dikke wanden.

De Glissonsche kapsel verdikt, wit, glinsterend, stevig aan de lever en galkanalen bevestigd en bevat ronde harde ligchaampjes van verschillende grootte van 1‴—1″ in omtrek. De vena portarum en andere groote bloedvaten buiten de lever sterk opgezet met donker zwart bloed en zonder werktuigelijke belemmeringen.

Milt in omvang 28″ lengte, 18″ dikte, weefsel vast, roodbruin van kleur, omhulsel glad, glinsterend. Van achteren en bovenwaarts nabij den hilus dwarsch gescheurd, ten lengte van 4″. Het omhulsel is zeer dun en in de scheur is de pulpa even als op de doorsnedevlakte, dat is vast, met eenige kleine bloedvaatjes voorzien. Voor het overige was aan de milt, die zekerlijk 4 oude ponden woog, niets abnormaals te zien.

Nieren slap, flets, klein, plat, rood bruin, de kelken ligt rood, met slijm en urine gevuld, weinig vet om de nieren, in vergelijking van de overige organen. De pisblaas te zamen getrokken bevatte weinig gele urine. Het slijmvlies bloedeloos. Tusschen de darmen waren regts vlokken van geronnen bloed van eene andere kleur als het bloed, dat in de geheele overige buikholte voorkwam, zoodat ik aan bloeding uit het buikvlies of uit de darmen dacht, doch ik heb geene andere bron voor de bloeding dan de gescheurde milt kunnen vinden.

Borstholte. De regter long vereenigd met het borstvlies, de linker vrij. De beide longen ligt rood en grijsachtig van kleur, weinig bloed bevattende, zamengedrukt, de longaderen gevuld met donker blaauw bloed.

Het hart omgeven met veel vet, in het hartezakje veel geelachtig vocht. De wand van de linker hartenkamer is vijfmaal dikker dan de regter, zonder dat de holte zelve bijzonder uitgezet is. De valvula tricuspidalis in het oogloopend dun en klein. Beide holten bevatten coagula van fibrine. De bloedvaten normaal.

Schedelholte. Op de vliezen eene nederzetting van galpigment; zij zijn bloedeloos

even als de boezems. De hersenvaten daarentegen fraai opgespoten. De bastachtige is van de mergachtige massa zeer duidelijk te onderscheiden. Roode stipjes in de witte zelfstandigheid. Tusschen de vliezen veel ligt-geel vocht. De hersenholten nagenoeg zonder vocht, de plexus choroïdei zeer sterk geïnjicïeerd. De sterk ontwikkelde granulationes Pachioni hadden uitholling en in de schedelbeenderen achter gelaten.

Deze tweede waarneming wordt eigenlijk medegedeeld, om aan te toonen, dat eene vaste milt zonder werktuigelijk geweld kan scheuren, hetgeen ik bij WA. ATTIN voor eenigen tijd geleden betwijfelde, daar mij slechts waarnemingen bekend waren, die van eene *verweeking* bij miltruptuur getuigen.

De ruptuur der overvulde haarvaten en bloeduitstorting komt in de leversubstantie ook voor, doch het schijnt, dat het leveromhulsel sterker is dan het miltomhulsel, ten minste verbloeding door spontane leverruptuur is mij nog niet voorgekomen en waarnemingen van anderen zijn mij onbekend.

RAHIBIN is van den 18den April af in het hospitaal opgepast en aan geene werktuigelijke beleediging blootgesteld geweest. Zelfs een dag vóor zijnen dood, toen hij over leverlijden begon te klagen, heb ik naauwkeurig zijn buik betast en gepercuteerd en toen geen de minste teekens van eenig extravasaat, wel van miltzwelling gevonden. En behalve dat aan het lijk geene de minste verwonding te bespeuren was, hebben ook de oppassers en de naast RAHIBIN liggende zieken getuigd, dat hij niet gevallen is.

De ruptura lienis spontanea gedurende het leven is een hoogst zeldzaam geval, wanneer de bruikbare waarnemingen van de onbruikbare gezifd worden. Vaak zal eene spontane aangenomen zijn, waar werktuigelijk geweld vóór of na den dood de ware oorzaak der scheur is. Wanneer een lijder aan febris remittens biliosa in doodsbenaauwdheid verkeert en zich ontbloot heen en weêr werpt, onophoudelijk braakt of eene ondragelijke hitte in de bovenbuiksstreek ontwaart, vooral in eenen aanval van koorts, dan gebeurt het wel eens, dat hij met vuisten op het ligchaam slaat. Zoude dan niet door het hevig braken of door zijn slaan de opgezwollen milt kunnen bersten, vooral wanneer het parenchym a vermurwd en het fibreus-omhulsel sterk gespannen is? Een val uit het bed op de linker zijde kon bij miltuitzetting even zoo goed als een val uit eene mast of boom ruptuur daarstellen. HALLER merkte reeds op, dat de milt door uiterlijk geweld scheuren kan, zonder dat men aan de buikbekleedselen er iets van onderscheiden kan.

In deze dagen heb ik een veertienjarig meisje, dat van eene verdieping gevallen was, aan inwendige verbloeding verloren, vermoedelijk ten gevolge van lever-ruptuur, zonder dat er aan de buikbekleedselen eenig letsel te zien was, doch wel sugillatie van de regter wang en regter elleboog.

De ziektebeschrijving van RAHIBIN steekt in het oogloopend tegen de anatomische geschiedenis af. Ware het nu, dat waarnemingen van spontane milt-rupturen overvloedig in de periodieke geschriften bekend gemaakt werden, dan zou ik welligt te regt de scherpe kritiek mijner ambtsgenooten moeten duchten, daar het anamnestisch onderzoek verzuimd is geworden. Over het algemeen is de Inlander, die in ons gasthuis opgenomen wordt, voor anthropologische en prognostische studiën, wanneer de physieke diagnostiek niets positiefs aanwijst, geen geschikt voorwerp, daar hij veelal eene voor ons onverstaanbare taal, (Javaansch, Soendasch, Bougineesch of Madureesch) of slecht Maleysch spreekt. Bovendien is hij even als de oppassers vergeetachtig, leugenachtig en zeer vreesachtig voor ons hospitaal, en onverschillig voor zijn leven. Voegt hierbij het overgroot getal lijders, dat onder perpendiculaire zonnestralen dagelijks bezocht moet worden, dan zal welligt eenigzins verschooning gevonden kunnen worden, dat de levensgeschiedenis van RAHIBIN, die oogenschijnlijk aan zuivere intermittens leed, door mij niet uitgevorscht is geworden. Welligt zal aan de bovenvermelde redenen ook toegeschreven worden, dat er aangeteekend is geworden, dat R. van den 1—5 Mei zich redelijk wel gevoeld heeft; doch ik kan verklaren, dat de habitus van R. die zeer goed maleysch sprak en mij door zijne beleefde

manieren voor zich innam, niets ziekelijks aanduidde. Het wit der oogen doet zich bij vele Inlanders min of meer geel voor en klagte van loomheid in de beenen is niets buitengewoons. Geen proces duidde eenige afwijking der voeding aan, ascites evenmin als oedema der voeten bestonden er. Verschijnselen van galsteenkoliek of galstasis, noch van koorts-cachexie of eenige andere chronische ziekte waren door mij waargenomen. Zelfs heeft het objectief positief onderzoek niets aangewezen of op iets mijn aandacht gevestigd. Er was geene gegranuleerde lever door de gespannen dikke buikbekleeedselen te voelen, wel dat de linker kwabbe tot aan den maaggroef kwam en de milt gezwollen was, hetgeen evenwel bij vele Inlanders, die op moerasplaatsen wonen, het geval is. De gesteldheid der huid, het gelaat zelfs deed geen leverziekte vermoeden. Over haemorrhoïdaal-verschijnselen was niet geklaagd. Neusbloeding bij lever- of miltziekten wordt te Batavia bijna nimmer waargenomen.

Een dag vóor den dood ontstond er duidelijke opname van het galpigment in het bloed, dat aan eene leveraandoening of aan eene werktuigelijke stoornis in de galbuizen deed denken. Gelijktijdig dacht ik aan de oorzaak der febris intermittens en diarrhoea. Aan febris intermittens had R. bij zijne opname en tien dagen later bij herhaling geleden. Ik dacht aan abscesvorming, daar ik vier dagen te voren in tegenwoordigheid van mijnen ambtgenoot Dr. PEERE-BOOM VOLLER den Javaan KOETJIS geopend had, die wegens leverontsteking den 28 April j.l. in de ziekeninrigting opgenomen was. In de linker kwabbe waren etterlagen en eene kyste met etter gevuld. In de lobulus Spigelii eene holte opgevuld met eene fijne, korrelachtige, bruine massa, waarin drie steentjes verborgen waren, die gezamenlijk twee greinen wogen. Zij zijn bros, glinsterend, op de breuk geelachtig van kleur, hoekig; gedroogd zijnde vallen zij bij eene geringe aanraking tot gruis. De galblaas was in eenen blinden zak veranderd met dikke, ineengeschrompelde rokken en bevatte etter en een steentje, dat gedroogd 17 greinen woog. De kleur van die concretie is groen zwart, van buiten op de breuk wit met zwart; van binnen sponsachtig en viel bij aanraking in stukken. Van de galbuizen geen spoor te vinden, evenmin als van de opening van den ductus choledochus in een bindvliesachtigen zak veranderd, waarin zich etter opgehoopt had. Het geheele darmkanaal gaaf, doch buitengewoon door gaz opgezet en zoo als het geheele ligchaam, met veel vet opgevuld. Dat met galsteenen eene vetmetamorphose of kankervormige gezwellen gepaard gaan, heb ik meer dan eens op de snijtafel gezien. Dan laten wij tot RAHIBIN terugkeeren. ANDRAL deelt in zijne Clinique médicale, T. IV, p. 214, Bruxelles 1835, twee gevallen mede, waaruit blijken zoude, dat de intermitterende koorts dàn eens de leveraandoening voorafgaat, dàn eens zich gedurende het beloop vertoont, doch de koorts zal bij RAHIBIN eerst waarschijnlijk door de ontsteking van het bindweefsel der lever en later door die der galblaasbuis te voorschijn zijn geroepen en die ontsteking zal door de ziekelijke verandering der gal daargesteld zijn. Wanneer de cirrhose begonnen is, zal onmogelijk te bepalen zijn. De aetiologische momenten zijn onbekend. Is het beloop der ziekte moeijelijk te verklaren, de anatomische geschiedenis zal beter te volgen zijn.

Het onderzoek post mortem heeft eene lever aan den dag gebragt, die R. T. H. LAENNEC in zijne XXXVII waarneming (T. II p. 361 Paris 1831) *cirrhose* van wege hare kleur genoemd heeft. Zij was wat den vorm betreft ongeveer de *hobnail liver* van Dr. C. HANDFIELD JONES (Lancet, june 26, 1852 p. 614) en zoude die gedaante welligt volkomen bereikt hebben, wanneer de dood door geene miltruptuur verhaast was geworden. Het waren inzonderheid de groote poortadervaten, die door het abnormale voedings-proces aangedaan waren. Of de perihepatitis, dan wel de ontsteking van het celweefsel, hetwelk de zoogenaamde glissonsche kapsel helpt vormen, oorspronkelijk voorafgaan is, dan of de hartafwijking, het ontoereikend sluiten des driepuntigen klapvlies aanleiding daartoe gegeven heeft, zou ik hoogst ongaarne durven te bepalen, wanneer waarnemingen van anderen mij daaromtrent geene inlichting gaven.

Volgens GEORGE BUDD komt mechanische hyperaemie der lever bij hart- en longziekte zeer dikwerf voor en hij zoude volgens BECQUEREL, WUNDERLICH[1]) en HENOCH[2]) bij het verwekken van *cirrhose* eene groote rol spelen, wanneer daarbij nog andere invloeden gelijktijdig op de lever werken.

Dat in ons geval nu het hartlijden oorspronkelijk op de lever, wier vorige omvang niet te bepalen is, evenmin als het begin harer ziekte, gewerkt heeft en de ontsteking van het weivliesblad, dat de lever omkleedt, of van het bindweefsel van de Glissonsche kapsel, dat het geheele leverweefsel doortrekt in de poortader-takken, bloedvaten en galkanalen schedevorming omhult, bevorderd heeft, zal zeker mogen aangenomen worden. Of wel bij die slepende ontsteking van dat bindweefsel nog aan eene ontaarding volgens JONES moet gedacht worden, zal ik niet beslissen, daar de beste schrijvers over *cirrhose* ROKITANSKY[3]) en E. MONNERET[4]) opmerken, dat deze nog raadselachtige ziekte der lever niet altijd uit eene en dezelfde grondziekte bestaat.

Nadat de leverkwaal eene zekere vordering gemaakt heeft, en de gal in hare physiologische of chemische bestanddeelen veranderd is, zal de galblaas-buis ontstoken zijn, waardoor de gal belet werd uit te vloeijen en daardoor in de blaas in eene taaije massa, als was, veranderde, die de wanden der blaas prikkelde. Welligt hebben ook de harde, opgezwollene klieren, die in de Glissonsche kapsel waren of de verdikte kapsel zelve op den ductus cysticus of hals der blaas gedrukt en daardoor de gemeenschap met den ductus choledochus en hepaticus en de galblaas eerst belemmerd, later geheel afgesneden. De zuchtige zwelling van de rokken der galblaas kan van geene oude dagteekening zijn en zeer zeker zullen de verschijnselen den 5 Mei bij R. waargenomen, aan de ontsteking der blaas toe te schrijven zijn. Van het duodenum is die ontsteking niet uitgegaan, ten minste daarvan waren geene sporen te vinden. Door de mechanische belemmeringen van hart en lever is er overvulling der bloedvaten, die naar de milt loopen, ontstaan. Vele geneesheeren hebben de opzetting der milt voor een zeer standvastig kenteeken van *cirrhose* opgegeven, maar niemand hunner heeft, voor zoo verre ik weet, geboekt, dat cirrhose tot miltruptuur aanleiding heeft gegeven. Het is zonderling, dat maag- en darmbloeding, zelfs bloeding van het buikvlies bij cirrhose en geen miltruptuur waargenomen zijn. Misschien heeft vroeger eene opzetting der milt ten gevolge van intermitterende koortsen bij RAHIBIN bestaan. Milt-hyperaemien worden vooral op moerasplaatsen waargenomen. De invloed der hitte, vooral eene zeer drooge temperatuur verwekt, volgens onze ervaring lever-hyperaemien met hare gevolgen; miasmatische invloeden werken daarentegen meer op de milt. Daar nu op Batavia beide invloeden vereenigd voorkomen, zoo vinden wij ook meestal lever en milt gelijktijdig gezwollen, dat is grooter dan zij gewoonlijk in een gematigd land voorkomen. Ik weet, dat andere tropen-geneesheeren hierin met mij verschillen; doch HASPEL (Maladies de l'Algerie 1850) onder anderen heeft in Oran en niet te Batavia zijne waarnemingen gemaakt. Het denkbeeld dat de eenvoudig levende inboorling bijna nimmer door leverziekten wordt aangetast, vindt hierin zijne verklaring, dat de eenvoudig levende inboorling zelden na zijnen dood geopend wordt, en dat bij hun vaak lever-ziekte chronisch onder zoo duistere verschijnselen zoo als bij RAHIBIN verloopt. Hoe dit zij, door de veneuse stasis, die in de groote poortaderen der lever plaats had, is er opzetting der milt ontstaan, die welligt door den koortsaanval, of door de nachtkoude, of ook welligt door de werking der voorgeschrevene geneesmiddelen zoodanig toegenomen is, dat haar fibreus omhulsel geborsten is. Het is opmerkelijk, dat die inpermeabiliteit van het leveraderstelsel geene duidelijke ascites, zelfs geen oedema pedum heeft voortgebragt, vooral daar bij de minste veneuse stasis zóó spoedig bij den Inlander sereuse uitzweeting

---

[1]) Handbuch der Pathologie und Therapie 3 B. p. 1105.

[2]) Kliniek der buikziekten 1853 p. 155 door Dr. EKAMA.

[3]) Ziektekundige ontleedkunde, 2de deel p. 331.

[4]) Etudes cliniques sur la maladie qui a reçu le nom de cirrhose du foie. Archiv. géner. de Méd. Août Septembre 1852.

te voorschijn komt. BRIGHT vond bij sterke *cirrhose* der lever de milt bijna zesmalen zoo groot en vleesachtig, maar daar was ascites met verwijding der buikaderen gedurende het leven waargenomen. Of het bloed van RAHIBIN door deszelfs menging op het miltweefsel gewerkt heeft, mag ik niet aannemen, daar dat weefsel vast, ongeveer vleesachtig was. Volgens de getuigenis der oppassers is R. bij volle kennis gestorven, na dat welligt kort te voren de milt geborsten was. VIGLA zegt, dat de dood veelal spoedig na miltruptuur volgt, doch dat het verschil in eenige uren tot zes dagen bestaan kan. Cerebraal-toevallen, zoo als bij WA. ATTIN, zijn bij hem niet waargenomen. Hetgeen ook opmerkelijk is, daar er eene nederzetting van galpigment op de hersenvliezen gevonden is, waaraan SCHÖNLEIN (Klinische Vorträge in dem Charité-krankenhause zu Berlin, redigirt und herausgegeben von GÜTERBOCK p. 311) het delireren toeschrijft. Welligt waren er gevaarvolle hersenverschijnselen ontstaan, bijaldien pat. langer geleefd had. HENOCH[1]) ten minste, die de voornaamste schrijvers geraadpleegd heeft, maakt ons op de aandoening van het zenuwstelsel bij *icterus* oplettend.

[1]) Kliniek der buikziekten p. 292 seqq.

Waarom de icterus slechts één dag voor den dood tegelijk met de galblaasontsteking volkomen ontwikkeld is, kan moeijelijk positief aangewezen worden; waarschijnlijk is door de gezwollene klieren van de Glissonsche kapsel de ductus hepaticus of choledochus gedrukt. Misschien moet hier ook aan reflectie of aan spasmus ter oorzake van de secundaire galblaas-ontsteking gedacht worden.

Bij WA. ATTIN waren alle de organen behalve lever en milt bloedledig, bij RAHIBIN slechts het darmkanaal.

Bij geregtelijke obductiën van miltscheuring stellen wij ons de volgende vragen voor:

1º. Is de ruptuur voor of na den dood geschied?

2º. Is de ruptuur van zelfs of door geweld ontstaan?

3º. Is de ruptuur het resultaat van een suicidium of homicidium, van eigen of vreemd geweld?

4º. In welken toestand verkeerde de door traumatische inwerking verscheurde milt? en

5º. Hebben de physieke en physiologische momenten de milt doen scheuren en daardoor den dood veroorzaakt?

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN

GENEZING VAN HYDROCELE. — Niet tevreden met de zoo gevierde behandeling door injectie met jodiumtinctuur, hebben BELLUCCI en B. LANGENBECK weder nieuwe middelen ter genezing van hydrocele voorgeslagen. BELLUCCI gebruikt, daar genoemde injectie pijn veroorzaakt en toevallen na zich kan slepen, eene zalf van 3 tot 6 grammen pulv. fol. digitalis op 30 gr. axungia waarmede het scrotum dagelijks gedurende een zestal dagen wordt ingewreven.

LANGENBECK heeft daarentegen injectiën met chloroform voorgeslagen. De behandeling door insnijding, acht hij wel de meest radicale manier (slechts 1 op 50 gevallen mislukt), maar hij noemt ze teregt eene belangrijke en soms gevaarlijke operatie, die 4 tot 6 weken behandeling vereischt. De injectie met jodiumtinctuur eischt slechts 2 à 3 weken, de plaatselijke ontsteking is minder hevig, maar zij zou meermalen mislukken (1 op 10 malen). Deze laatste consideratie bragt hem tot het gebruik der chloroform, waarvan hij bij de aanraking met de huid opgemerkt had, dat zij deze snel in ontsteking met uitgang in exsudaat brengt, waarbij het echter niet ligt tot ettermaking komt.

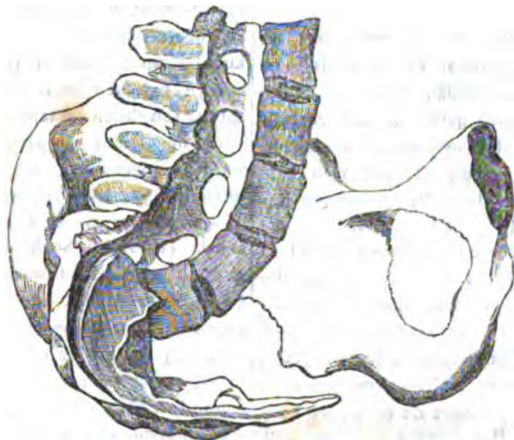
Na ontlasting van het serum door de canule, spuit L. 1 tot 1½ drachme chloroform in, brengt de vloeistof door zacht kneden van het scrotum met de binnenvlakte van de tunica vaginalis in aanraking, laat haar na 2 minuten weder uitloopen en doet dan 1 tot 2 injectiën met koud water om de chloroform volledig weg te spoelen. Daarna wordt het scrotum in lappen met koud water gehuld. — De verschijnsels gedurende en na de chloroforminjectie zou geheel overeenkomen met die na jodiuminspuiting, zij treden alleen spoediger te voorschijn en zijn van korteren duur. Zoodra de chloroform met de tun. vag. in aanraking komt, klaagt de lijder over hevig brandende pijnen in het scrotum en vooral aan den zaadstreng tot in de lendenstreek; deze duren nog ¼ uurs na het afvloeijen der injectie, verdwijnen dan, terwijl slechts eene gevoeligheid van het scrotum bij het betasten overblijft. Of er chloroform wordt opgeslorpt, waagt L. nog niet te beslissen. Koortsachtige reactie zag bij niet; gedurende de eerste 24

uren zwellen de deelen, doch niet zoo sterk als bij jodiuminspuiting, er is geringe fluctuatie op te merken. Spoedig wordt de uitgezweette massa vast; zij blijft 8 tot 10 dagen duidelijk waarneembaar, terwijl de gevoeligheid bij aanraking slechts 2 tot 3 dagen aanhoudt.

LANGENBECK voegt bij zijne mededeeling (in de Deutsche Klinik van 5 Aug.) de historie van een viertal gevallen, waarbij de injectie een aanvankelijk goed resultaat gaf. — Of zij grootere zekerheid geeft dan de jodiuminjectie is hieruit nog niet af te leiden; één voordeel meent hij reeds te kunnen mededeelen, dat de opvolgende zwelling van den bal minder hevig is en deze spoedig verdwijnt. Nieuwe, lang waargenomen gevallen moeten dus nog worden afgewacht, vóór dat men oordeelen kan over de vraag, of er eenigerlei reden is om het anaestheticum boven het jodium te gebruiken.

TWEE NIEUWE BEKKEN-VORMEN. — Door H. F. KILIAN Hoogleeraar te Bonn zijn onlangs twee nieuwe deformiteiten van bekkens in zijn werk: *Schilderungen neuer Beckenformen u. ihres Verhaltens im Leben*; Mannheim 1854, bekend gemaakt. De eene dezer vormen wordt met den naam van spondylolisthesis, wervelverschuiving of verplaatsing (van σπόνδυλος wervelbeen en ὀλίσθησις afglijden) de andere van Akanthopeles, (van ἄκανθα spina) pelvis spinosa bestempeld.

Van den eersten vorm zijn tot hiertoe slechts 4 specimina bekend. Een van deze wordt in de Maternité te Brussel gevonden, het tweede is door SEYFFERT te Praag beschreven, het derde door EVERKEN te Paderborn waargenomen, het vierde door SPAETH in Weenen wereldkundig gemaakt. Het beloop der baring was bij alle deze voorwerpen zoodanig gestoord, dat bij de drie eerste de sectio caesarea, bij het vierde de perforatie gevorderd werd. Twee dezer bekkens, namelijk het Prager en het Paderborner, zijn in het werk afgebeeld en uitvoerig beschreven. Het wezen dezer deformiteit bestaat in eene voorwaartsche verschuiving des laatsten lendenwervels, zoodat de voorvlakte van den eersten heiligbeenswervel grootendeels bedekt wordt.



Door deze wervelverplaatsing (Lordosis), welke in eenen verschillenden graad kan plaats grijpen, verkrijgt het bekken eene eigenaardige gedaante en is als het ware een nieuw genus van bekkens ontdekt, waaraan de volgende hoofdcriteria moeten worden toegekend. De voorvlakte van den eersten heiligbeenswervel is door de onderste gewrichtsvlakte des laatsten lendenwervels, welke zoo als het schijnt gedeeltelijk van kraakbeen ontbloot is, bedekt. De vleugels aan de grondvlakte des heiligbeens zijn naar voren en binnen gebogen. Het geheele heiligbeen is sterk binnenwaarts gekromd, het staartbeen steekt naar binnen in den uitgang des bekkens uit. Doordien de voorwand van het bekken naar boven is gedrongen, wordt de helling gering. De vlakke, overigens goed gevormde darmbeenderen en de een weinig naar voren geplaatste acetabula schijnen hierbij van minder belang. Wat de genesis van een zoodanig bekken betreft is KILIAN van gevoelen tegen de meening van KIWISCH VON ROTTERAU en SEYFFERT, die het als een vitium congenitum willen doen voorkomen, dat hier aan een pathologisch proces na de geboorte moet gedacht worden. Eene voorafgaande dyscrasie, welligt Scrophulosis of Tuberculosis kan vermoedelijk als de grondoorzaak dezer zuiver locale verweeking beschouwd worden, zoowel van het cartilago intervertebralis tusschen den laatsten lendenwervel en het heiligbeen, als van de hier liggende ligamenta en wervelbeenderen zelven, waarbij het tevens aan eene inflammatoire irritatie niet zou behoeven te ontbreken. Wanneer eenmaal eene zoodanige verweeking bestaat, is het niet moeijelijk na te gaan, dat krachtige ligchaamsbeweging of het dragen van zware lasten de anders zóó vast verbondene vertebrae lumbales kunnen verplaatsen, en dat wanneer eens deze verschuiving begonnen is, dit allengs door een voortgezet ziekteproces en andere voortwerkende oorzaken moet toenemen. Deze beschouwingswijze vloeit zoowel uit de anamnesis van 2 gevallen als uit een naauwkeurig onderzoek der praeparaten voort. Overigens

moet KILIAN toestemmen, dat het specimen van SPAETH, volgens het onderzoek van ROKITANSKY onbetwistbaar voor eene aangeborene deformiteit moet gehouden worden.

Is nu eens door zekere waarnemingen geconstateerd, dat er eene wervelverschuiving van den laatsten lendenwervel bestaat, dan kan van de kennis dezer eigenaardige vernaauwing van den ingang des bekkens terstond voor de diagnose gedurende het leven partij worden getrokken. Door oplettendheid, gepaard, aan eene in het exploreren wel geoefende hand, moet toch deze anomalie van het bekken kunnen worden ontdekt. Eene sterke uitholling van de geheele lendenstreek bij gemis van alle kenteekenen van rhachitis of osteomolacie kan reeds het vermoeden er van opwekken, dat door inwendig onderzoek verder tot zekerheid gebragt wordt. De opmerking, dat de laatste lendenwervel sterk in den ingang des bekkens promineert, het heiligbeen sterk gekromd is en het os coccygis naar binnen puilt, levert de beste criteria voor de diagnose op. Voor de prognose moet hun gewigt afhangen van het meer of minder belangrijk mechanisch beletsel, hetgeen zij aan de baring in den weg stellen.

Naauwelijks door het lezen van dit werk met dit soort van bekken bekend geworden, was ik reeds in de gelegenheid met den Heer SCHEFFER Heel- en Stadsvroedmeester alhier een analoog geval bij eene barende waar te nemen. Het betrof eene 33jarige primipara, slecht gevoed en armoedig gehuisvest, welke in hare jeugd aan spondylarthrocace lumbalis gedurende geruimen tijd geleden had. Ten gevolge hiervan bestond er eene sterke kyphosis der drie bovenste vertebrae lumbales en sterke inbuiging, Lordosis, der onderste. Sporen van rhachitis waren nergens zigtbaar. Bij het inwendig onderzoek werd een sterk gekromd heiligbeen gevonden met vooruitpuilenden ondersten lendenwervel, die duidelijk over den eersten heiligbeenswervel heen naar beneden gedrongen was, zoodat de conjugata hierdoor slechts 2¾″ bedroeg. Het hoofd stond bewegelijk op den ingang. Na eenen arbeid van 4 dagen was onder afwisselend krachtige weeën het hoofd met een goed segment in den ingang gedrongen en met een groot gezwel bedekt. Daar de barende zeer vermoeid en afgemat was en de weeën genoegzaam hadden opgehouden, vreesden wij onder die omstandigheden alleen van de perforatie hulp te kunnen verwachten, maar besloten toch vooraf, daar de dood van het kind niet zeker was, eerst nog eene poging met de tang in het het werk te stellen, waartoe die van OSIANDER, met het doel om het hoofd sterk te comprimeren, gebezigd werd. Het mogt ons gelukken onder krachtige tractien een levend kind te extraheren, hetwelk behouden is. Het kraambed verliep zonder eene belangrijke stoornis, zoodat wij dus de diagnose van het bekken gelukkig door de autopsie niet kunnen bevestigen.

De 2de anomalie, door K. Akanthopelis of pelvis spinosa genoemd, bestaat daarin, dat zich scherpe cristae of spinae in de rigting en binnen het bereik der linea ileo-pectinea vertoonen. De scherpe lijnen of kammen zijn als eene hypertrophische vorming der cristae of pectines pubis te beschouwen, welke menigvuldig in het mannelijk bekken voorkomen. De vergrooting zoowel in lengte als hoogte, welke zij soms in het vrouwelijke ondergaan bepaalt zich meestal tot ééne zijde. De spinae, die geheel het voorkomen van doornen hebben en zich insgelijks in de rigting der linea ileo-pectinea vertoonen, zijn steeds volledige nieuwe voortbrengsels en geven aan den ingang des bekkens een in het oog vallenden vorm. Zij zijn tot hiertoe nergens duidelijk beschreven, noch door afbeeldingen opgehelderd. Zij schijnen steeds op eene bepaalde plaats der ongenaamde lijn voor te komen, namelijk daar, waar de synostosis pubo-iliaca ligt, d. i. bijna regt over het middenpunt van den bovensten rand der heupkom en puilen meestal direct in de ruimte van het bekken uit. Zij zijn 3—4‴ hoog, zeer puntig toeloopende, bestaan uit een zeer vast beenweefsel, waardoor zij bijna ivoorachtig hard worden en komen, volledig ontwikkeld, slechts aan ééne zijde van het bekken voor. Er volgen vijf zeer belangrijke waarnemingen, waarin dit pelvis spinosa door scheuring of doorboring van het weefsel der baarmoeder tijdens de baring den dood zal berokkend hebben, ten bewijze van hoeveel gewigt zoodanige bekkens bij die verrigting kunnen zijn; want er volgt niet uit, dat er altijd nadeelige gevolgen door moeten ontstaan. Wat den oorsprong van dezen bekkenvorm betreft, rijst al wederom de vraag op of hier een vitium primae conformationis moet worden aangenomen, dan wel eene ontwikkeling op lateren leeftijd. KILIAN is van meening, dat alle de vormingen van spinae en cristae, welke hij aan een naauwkeurig onderzoek heeft onderworpen met osteophyten moeten gelijkgesteld worden, en dat zij eerst na de geboorte gedeeltelijk door pathologische, maar ook door physiologische processen tot ontwikkeling gebragt worden. Zij worden in verschillende trappen van ontwikkeling waargenomen en niet alleen bij vrouwen, welke gebaard hebben, maar ook bij zoodanige, waarbij het sexuaal-systema niet tot zoodanige ontwikkeling is gekomen, zelfs worden zij niet zeldzaam in het mannelijk bekken aangetroffen. Het schijnt dat hoofdzakelijk arthritische insulten, coxalgiën, etterdepots aan het heupgewricht of de symphysis pubis enz. hiertoe aanleiding gegeven hebben. Evenwel beweert hij dat de osteophytenvorming aan bekkens, die het voorwerp van verloskundige waarnemingen geweest zijn, voor het uitwerksel der zwangerschap moeten gehouden worden. Zoo als namentlijk, volgens de leer van K., in het algemeen alle organen in en om het bekken tijdens de zwangerschap in grootte en omvang toenemen, zou ook het bekken met zijne cristae en spinae hierin deelen. Dit denkbeeld herinnert aan de analoge verklaring der puerperale osteophyten van ROKITANSKY, welke als hyperostosen des schedels zijn opgemerkt, en aan gelijksoortige onderzoekingen van DUCREST en ALEXIS MOREAU. Wat deze in den schedel hebben waargenomen, meent K. met nog meer regt in het bekken te kunnen aannemen. Men vindt namentlijk niet zeldzaam in de bekkens van puerperae aan de inwendige

oppervlakte en aan de zeer vaatrijke rami horizontales ossium pubis, aan den bovensten heiligbeenswervel en ook op vele andere plaatsen eene uitgebreide laag van verbeend exsudaat, dat ter dikte van $\frac{1}{4}-\frac{1}{2}'''$, laagsgewijs de oppervlakte der beenderen bedekt en zich door kleur en een eigenaardig fijn korrelig maaksel onderscheidt. Het verhoogd vaatleven, dat door de zwangerschap voornamelijk in de geheele spheer der geslachtswerktuigen en ook in het perosteum van het bekken wordt te weeg gebragt zou dus als oorzaak dezer eigenaardige beenafzetting moeten beschouwd worden. Wanneer men zich namelijk voorstelt, dat zoodanige vascularisatie door individualiteit en vele andere omstandigheden niet alleen aanmerkelijk verhoogd is, maar nog bovendien door eene bepaalde bloedcrasis eene hoogere beteekenis heeft verkregen, zoo zoude de weg hierdoor gevonden zijn, langs welken gedurende de zwangerschap en *door deze* eene sterke exsudatie van beenstof juist op de cristae en spinae plaats grijpt, deze vergroot en scherper doet worden. De scherpe en puntige beenuitgroeisels, welke in eenen hoogen graad vijandig op het levende organisme kunnen werken, worden daarom door KILIAN voor puerperale osteophyten verklaard.

De verdienste, van de aandacht der verloskundigen op dit bekken meer bepaald gevestigd te hebben, moet zeker aan K. worden toegekend, hoewel wij ongaarne hierin eenen nieuwen vorm van bekkens hebben zien opgegeven. Een bekken toch met eene sterk geprononceerde spina van de eene of andere of beide der synostoses pubo-iliacae geeft nog geenszins het regt, om daaruit terstond een nieuw genus van bekkens te construeren, daar dit onzes inziens wel als eene toevallige complicatie, niet als iets wezentlijks dient beschouwd te worden. De leer van het bekken mag toch wel vereenvoudigd, maar niet noodeloos nog omslagtiger gemaakt worden dan zij is. Bovendien moeten wij volmondig bekennen, dat de beschrijving van dit pelvis spinosa noch nieuw, noch verrassend voor ons geweest is. Wij meenen toch, dat gelijksoortige verhevenheden en scherpe lijnen, zoogenaamde eminentiae ileo-pectineae in rhachitische bekkens dikwijls voorkomen.

In de verzameling van onze Clinische school alhier bezitten wij vooral twee specimina, waarin eene zoodanige spina in het eene op de linker zijde der synostosis pubo-iliaca, in het andere op beide zijden eene lengte van circa 3''' heeft bereikt. Beide deze bekkens zijn van rhachitische primiparae afkomstig en belangrijk in den ingang vernaauwd; zij hebben hierdoor een zoodanig mechanisch beletsel opgeleverd, dat in het eene de sectio caesarea, en het andere de kephalothrypsie noodzakelijk werd. De spinae op zich zelven beschouwd waren hier zeker zonder nadeeligen invloed op het organisme der barende. Deze aanmerking zoude ook wel op een paar waarnemingen van K. kunnen gemaakt worden, dat namelijk de scheuring en doorboring der baarmoeder meer ten gevolge der vernaauwing des bekkens en der aangewende langdurige kunsthulp, dan wel direkt door de scherpe dorens mogt ontstaan zijn.

In ieder geval komt het ons voor, dat de nadeelen, welke door K. zijn beschreven, wel steeds groote zeldzaamheden zullen zijn, en dat deze spinae en cristae, wanneer zij in een bekken van normale wijdte mogten voorkomen, geenen invloed op de verrigting der baring zullen uitoefenen. De meening, dat de spinae op eene gelijksoortige wijze als de puerperale osteophyten zouden tot stand komen, schijnt ons eveneens toe hypothetisch te zijn. Daargelaten de omstandigheid, dat wij nog nimmer bij lijkopeningen van puerperae iets dergelijks in den schedel noch in het bekken hebben kunnen waarnemen, blijft toch ook hun voorkomen meestal aan éene zijde van het bekken op die wijze moeijelijk te verklaren, en maakt hun groote omvang en ivoorachtige hardheid het zeer onwaarschijnlijk, dat zij zich eerst gedurende de zwangerschap zouden ontwikkelen. Veel aannemelijker komt het mij voor, dat de oorsprong dezer uitgroeisels reeds van een vroeger tijdperk van het leven dagteekent, en dat deze vermoedelijk in een versterkt verbeeningsproces van het oorspronkelijk kraakbeen moet gezocht worden, waardoor het ongenoemde been dan nog door kraakbeen gescheiden is. Deze meening wint bij mij veld door de naauwkeurige beschouwing van een bekken van een 16jarig meisje, dat ik voor mij heb, waarin dit kraakbeen nog niet geheel verbeend is, en zich reeds eene zoodanige verhevenheid op beide de synostoses pubo-iliacae, maar vooral aan de linker begint te vormen.

Misschien heeft de drukking der pezen van de psoasspieren hierop tevens eenigen invloed.

Dr. L. LEHMANN.

BOEKAANKONDIGING.

On the structure and use of the spleen, by HENRY GRAY, F. R. S. London J. W. PARKER AND SON, 1854.

Er behoorde zeker eenige moed toe, om na al wat van de vroegste tijden af tot op heden over de milt geschreven is, en na alle de weinig vruchtbare pogingen van de meest uitstekende ontleedkundigen en physiologen, om eenig licht te verspreiden over de nog zoo duistere beteekenis van dit orgaan, zijne krachten te beproeven aan de beantwoording der vraag, die voor de schitterende Astley Cooper prijs van het jaar 1853 was uitgeschreven. Zoo als bekend is, werd daarin eene op oorspronkelijke proefnemingen en waarnemingen gevestigde beschrijving van het weefsel en het nut van de milt verlangd. Het was bovenstaande verhandeling, die door de met de beoordeeling der ingekomene antwoorden belaste geneeskundigen van het Guy's hospitaal der bekrooning waardig werd gekeurd, en waarmede wij daarom onze lezers, af is het ook met weinige trekken, wenschen bekend te maken. De schrijver heeft zich niet bezig gehouden met de verschillende theoriën over den bouw en de functiën der milt, die door vroegere en latere waarnemers zijn bekend gemaakt, te wederleggen,

doch is geheel zelfstandig te werk gegaan en heeft zijne conclusiën geheel uit zijne eigene waarnemingen afgeleid, hetgeen hem zeker als verdienste mag toegerekend worden. Hij heeft zich vergenoegd met een beknopt historisch overzigt te geven van hetgeen vroeger over het onderwerp, dat hij behandelt, is in het licht verschenen, en schetst daarop uitvoerig de eerste ontwikkeling van de milt en van hare verschillende weefselelementen, hoofdzakelijk volgens hetgeen hij daaromtrent bij het hoenderembryo waarnam. Wij vermelden hiervan alleen, dat hij duidelijk geelachtig groene gal in de galblaas van dit embryo aantrof, langen tijd voor de ontwikkeling van de miltader en voor hare gemeenschap met de vena portarum, hetgeen de meening van KÖLLIKER wederlegt, dat de kleurstof der gal zou ontstaan uit de in de milt vernietigde roode bloedligchaampjes. Ten einde de veranderingen van den omvang der milt op onderscheidene tijdperken na de geboorte na te gaan heeft hij een groot aantal gewigtsbepalingen van het orgaan op verschillenden leeftijd en onder verschillende omstandigheden in het werk gesteld, waaruit afgeleid wordt, dat de milt haren grootsten wasdom bereikt heeft op den volwassen leeftijd, en dat zij in hoogen ouderdom niet alleen absoluut, doch ook in verhouding tot het geheele ligchaam in gewigt afneemt, dat bij dieren haar gewigt sterk toeneemt, wanneer de spijsvertering haar einde nadert (hetgeen ook LANDIS e. a. reeds waargenomen hadden) en later weder vermindert, alsmede dat hare grootte en dus ook hare werkzaamheid afhangt van den toestand der algemeene voeding.

Het anatomisch onderzoek van de verschillende deelen, die het weefsel van de milt zamenstellen, ofschoon met veel vlijt bewerkt en door duidelijke afbeeldingen opgehelderd, heeft over het algemeen weinige zaken opgeleverd, die niet reeds door vroegere schrijvers, vooral KÖLLIKER, waren bekend gemaakt. Alleen stippen wij aan, dat bij de behandeling van de contractibiliteit der milt, de Schr. erkent, dat hij er niet in slaagde, door middel van een sterken galvanischen stroom zamentrekkingen in de milt van schapen en van ossen op te wekken; bij honden en bij katten volgde hierop slechts eene zeer langzame en flaauwe contractie en rimpeling van de oppervlakte, doch nimmer gelukte het, daardoor bloed uit het orgaan te drijven. Uit een groot aantal proefnemingen op paarden leerde G., dat de hoeveelheid bloed, die men uit de miltader verkrijgt, naar omstandigheden zeer verschilt. Zij was het grootst aan het einde van de digestie, of wanneer veel vocht in de maag gebragt was, alsmede na transfusie van bloed, hetzij in de poortader, hetzij in andere aderen. Ook zag men de milt sterk door bloed opzwellen, wanneer de ademhaling belemmerd was, gelijk bij inademing van chloroforme geschiedde. Betreffende het bloed van de miltader, zegt G., dat hij daarin roode bloedschijfjes van zeer onderscheidene grootte, vorm en kleur aantrof, enkele binnen cellen besloten, velen overgaande tot pigmentkorrels of staafvormige krystallen, zoowel vrij als door een celvlies omgeven; eindelijk een groot aantal kleurlooze bloedligchaampjes. Het scheikundig onderzoek van dit bloed leerde, dat daarin in het algemeen minder vaste stoffen aanwezig waren dan in ander aderlijk bloed of in dat van de miltslagader, dat in vergelijking met dit laatste ook het gehalte aan roode bloedschijfjes zeer verminderd was, terwijl de hoeveelheid ijzer daarentegen, ofschoon zeer variërende, gemiddeld grooter was, verder dat het veel meer eiwit bevatte, en wel het meest, wanneer het getal bloedligchaampjes zeer gering was, eindelijk, dat de vezelstof was toegenomen. De wei van dit aderlijk bloed vertoonde standvastig eene donkerroodbruine kleur, die van daarin aanwezige vrije haematine afhing. Uit het onderzoek van de miltpulpa bleek, dat zoowel hier als in de Malpighische ligchaampjes, die als overal geslotene blaasjes beschreven worden, een voortdurende groei, ontwikkeling en ondergang van cellen met eiwitaardigen inhoud plaats heeft, en dat dit het sterkst geschiedt bij overvoedde dieren, daarentegen geheel ontbreekt bij dieren, waaraan men voedsel onthouden heeft. Als een standvastig verschijnsel beschrijft G. de veranderingen van bloedschijfjes tot pigment, die in de pulpa en in de kleinste bloedvaten plaats vinden, ofschoon hij cellen met onveranderde bloedligchaampjes in de milt van den mensch slechts zeer zelden waarnam; ook deze pigmentvorming werd rijkelijker waargenomen in milten van dieren, die overvloed van voedsel kregen, dan bij uitgehongerde dieren.

Hoewel hij de methode die SCHERER bij zijne analyse van de miltpulpa aanwendde, letterlijk opvolgde, slaagde GRAY er niet in, de resultaten te verkrijgen, die genoemde scheikundige in den jongsten tijd heeft bekend gemaakt. Hij kon namelijk daarin geen acid. uricum ontdekken, noch hypoxantine. Ook stoffen die met galzuren overeenkwamen of suiker, werden door hem niet gevonden. Als hoofdbestanddeel der pulpa vermeldt hij eene eiwitachtige stof, terwijl daarin ook veel bloedkleurstof en ijzer, benevens melkzuur en phosphorzuur voorkwamen

Aan de vergelijkende ontleedkunde van de milt is een groot gedeelte van het werk gewijd, dat zeer vele belangrijke bijzonderheden bevat, daar de Schr. een groot aantal van milten van onderscheidene diersoorten heeft onderzocht, waartoe het rijke museum van HUNTER hem eene uitmuntende gelegenheid heeft aangeboden. De voor deze aankondiging beschikbare ruimte verbiedt ons hieromtrent in nadere bijzonderheden te treden, waarom wij alleen vermelden dat G. bij alle gewervelde dieren zonder uitzondering eene milt aantrof, hoewel hij haar het meest ontwikkeld vond bij de zoogdieren.

In het laatste hoofdstuk van het werk wordt de physiologie van de milt besproken. Naar aanleiding van al hetgeen hij in de vorige hoofdstukken heeft gezegd, meent de Schr. dat dit orgaan dient om zoowel de quantiteit als de qualiteit van het bloed te regelen. Hij toont vooreerst aan hoe uit het veerkrachtige weefsel van de milt, uit den omvang van hare aderlijke bloedvaten, uit de verschillende hoeveelheid bloed die men er onder zekere omstandigheden uit verkrijgt, reeds kan opgemaakt worden, dat dit orgaan tot een

reservoir van bloed is ingerigt. Het ontvangt het overtollige bloed, dat in de tot een zekeren graad uitgezette bloedvaten zonder stoornis te veroorzaken, niet meer kan opgenomen worden en werkt dus onder bepaalde omstandigheden als eene veiligheidsklep voor de algemeene circulatie, gelijk onder anderen geschiedt, wanneer een aanzienlijke aanvoer van nieuwe stoffen uit het spijsverteringskanaal plaats heeft, of wanneer belemmeringen in den bloedsomloop zijn ontstaan. Deze functie geschiedt op geheel mechanische wijze door het veerkrachtige weefsel van de trabeculae en de kapsel van het orgaan.

Niet alleen op de quantiteit van het bloed, wordt door de milt invloed uitgeoefend, ook het zamenstel van deze vloeistof ondergaat in haar eene wijziging.

Dit blijkt vooreerst uit de vermindering van roode bloedligchaampjes, die het bloed in de milt ondergaat, en die het sterkst is bij krachtige voeding en wanneer nieuwe voedingsstoffen uit het darmkanaal in het bloed overgaan. De oorzaak daarvan is de verandering dezer bloedschijfjes in pigment, die in de pulpa van het orgaan bij alle gewervelde dieren standvastig aangetroffen werd. In weerwil van deze vermindering trof G. in het bloed der miltader in de meeste gevallen meer ijzer aan dan in dat der slagader, in andere gevallen werd daaraan de pulpa zeer rijk gevonden, waaruit hij opmaakt dat dit bloedbestanddeel onder zekere omstandigheden in de milt kan opgehoopt worden.

De groote rijkdom van het milt-aderbloed aan eiwit, de vermeerdering van de parenchymacellen in de pulpa bij dieren die meer voedsel gebruiken dan zij tot hunne instandhouding behoeven, haar ontbreken bij uitgehongerde dieren, de eiwitachtige secretie der Malpighische ligchaampjes, die onder dezelfde omstandigheden toe- of afneemt, leiden hem verder tot de stelling, dat de milt moet beschouwd worden als eene voorraadschuur voor sommige bloedbestanddeelen, die bij rijkelijken aanvoer van buiten daarin verzameld worden, om in tijd van nood, weder gebruikt te kunnen worden. Eindelijk acht hij het niet onwaarschijnlijk dat de meerdere hoeveelheid fibrine van het bloed der v. lienalis haar oorsprong heeft in een deel der in het miltparenchyma vernietigde bloedligchaampjes. Niet tevreden met aldus aangetoond te hebben, welke de verrigtingen zijn die de milt vervult, meent de Schr. ten slotte nog als praktisch Engelschman het nut van deze functiën te moeten aantoonen, waartoe hij echter welligt door de wijze waarop de prijsvraag ingerigt was genoodzaakt was. Een overzigt van de literatuur de milt betreffende, die wij echter met behulp van de lijst van oudere geschriften, die wij bij GIESKER aantreffen, nog met vele boeken zouden kunnen vermeerderen, en waarop wij ook de in 1852 verschenen Diss. van HLASEK misten, besluit het werk.

Wij meenen in het voorafgegane de voornaamste zaken, die in deze prijsverhandeling besproken worden, opgegeven te hebben en moeten hen, die meerdere bijzonderheden verlangen naar het werk zelf verwijzen. Ofschoon men uit het hier medegedeelde reeds kan opmaken, dat de onderzoekingen van den Schr. geen groot aantal nieuwe feiten of nieuwe beschouwingen hebben opgeleverd, zal men hem echter dank weten dat hij door zelfstandige en vlijtige waarnemingen vele nog twijfelachtige of bestredene punten nader heeft toegelicht. Vooral verdienen zijne uitvoerige beschrijvingen van de milt eener groote reeks van verschillende diersoorten, welke die van alle vroegere ontleedkundigen in belangrijke bijzonderheden overtreffen, benevens zijne vergelijkende onderzoekingen van het miltaderbloed onder verschillende omstandigheden, onze belangstelling. Bij al het duistere dat ons in vele zaken nog overblijft, valt het moeijelijk te verklaren, welke van de verschillende theoriën de milt betreffende, waarmede wij telkens begiftigd worden, de meeste waarschijnlijkheid voor zich heeft, en dus ook in hoever die van den Schr. de voorkeur verdient boven die van anderen. Wij herinneren slechts dat reeds HOME, DOBSON en anderen in denzelfden zin als GRAY, de milt als een regulator van het bloedvolumen leerden kennen, en dat KÖLLIKER het eerst het vernietigingsproces der roode bloedligchaampjes in de milt beschreef, hoewel deze daaraan welligt meer waarde toeschrijft dan onze schrijver. Het boek is overigens in een duidelijken, eenvoudigen stijl geschreven, ofschoon de Schr. in zijne zucht om de zaken die hij behandelt duidelijk voor te stellen, niet van herhalingen is vrij te pleiten. G.

BERIGTEN.

PARIJS. — Het hooger onderwijs heeft in Frankrijk eene nieuwe regeling ondergaan. Wat de Geneeskunde en Pharmacie betreft, is de gewigtigste verandering, dat het getuigschrift van bekwaamheid voor de officiers de Santé, de pharm. 2de kl., voor de droogisten en de vroedvrouwen, hetwelk nu door geneeskundige jurys, eene soort van departementale commissiën, wordt gegeven, voortaan bij uitsluiting door de geneeskundige faculteiten te Parijs, Montpellier en Straatsburg of door de leeraren der écoles préparatoires, onder voorzitting van een hoogleeraar aan eene geneeskundige faculteit, wordt verleend, en verder dat, terwijl vroeger voor het getuigschrift van off. de Santé het bewijs gevorderd werd, dat hij zes jaren de praktijk van een Med. Dr. gevolgd had, hij thans het bewijs moet overleggen van 12 inschrijvingen (drie jaren studie) aan eene geneeskundige faculteit of van 14 inschrijvingen aan eene école préparatoire. Men wil alzoo eene degelijke opleiding van hem vorderen.

Voor hen, die den graad van Med. Dr. verlangen, zijn de verpligte retributien van frs. 1100 op frs. 1260 verhoogd: De inscriptiën, ten getale van 16, zijn verlaagd van frs. 50 op frs. 30; de examengelden zijn daarentegen verhoogd. De onverpligte retributiën bedragen frs. 150 per jaar. De vijf examens-probatoires worden eerst na het 4de studiejaar afgenomen. Er is

echter nog een examen op het einde van elk studiejaar ingevoerd.

De Pharmaceuten 1ste kl. moeten in het vervolg 3 jaren in eene Apotheek werkzaam zijn geweest en drie jaren de lessen aan eene pharmaceutische school hebben gevolgd. Het getuigschrift van bekwaamheid wordt gegeven door de écoles supérieures de pharmacie. Dit getuigschrift is voor het geheele rijk geldig, dat der pharmaceuten 2de kl. wordt alleen voor de departementen van het ressort der school verleend.

De verpligte retributiën voor de Pharmaceuten 1ste kl. bedragen frs. 1390, voor de droogisten frs. 100, voor de off. de Santé frs. 580, voor de pharmaceuten 2de kl. frs. 460. Met 1° Januarij treedt de nieuwe regeling in werking.

LONDON. — De zamenstelling van de Nieuwe General Board of Health in Engeland is de volgende: President sir B. HALL; de secretarissen van staat en de president en vice-president van de Board of Trade zijn ex-officio leden der Commissie. Verder zijn aangesteld een secretaris, een 2de secretaris, vijf klerken, twee superintending-inspecteurs (eene plaats is nog vacant) en twee geneeskundige inspecteurs Drs. SUTHERLAND en G. MILROY.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — In Italië is de cholera aanmerkelijk verminderd. Terwijl in Napels van 21 Julij tot 17 Aug. 9529 personen waren aangetast en 4361 bezweken telde men volgens de laatste berigten na den 17 slechts ongeveer 40 sterfgevallen daags. Ook op Sicilië zou de ziekte zijn ontstaan. In Genua is het cijfer der aangetasten op een 60tal daags, dat de overledenen op 40 verminderd. In Rome schijnt de ziekte zich meer uit te breiden. Geene cijfers worden echter bekend gemaakt.

In Munchen waren tot 22 Aug. 1850 aangetasten en 491 overleden. Van den 22sten tot den 26sten worden gemeld 216, 205, 172, 203 en 145 aangetasten, en 68, 83, 75, op den 25sten 63 dooden In Neurenburg en Regensburg heeft de ziekte tot nu weinig uitgebreidheid gekregen.

Ernstiger werd zij in Augsburg van waar van 23 tot 28 Aug. 73, 132, 145, 80, 95, 89 aangetasten, en 33, 32, 42, 26, 40, 25 aan cholera gestorvenen vermeld zijn. In deze opgaven, even als in die van Munchen moet men de ongewone verhouding van aangetasten en gestorvenen in aanmerking nemen en de uitgebreidheid der epidemie liefst naar het cijfer der laatsten beoordeelen.

In Parijs is geene verbetering in den staat der ziekte. Van 17—23 Aug. werden in de hospitalen 384 nieuwe zieken opgenomen en zijn 181 overleden. Volgens de opgaven aan den burgelijken stand zijn van 18—24 Aug. in de stad aan cholera 598 personen, dus gemiddeld 85 daags, gestorven.

Uit latere berigten omtrent Straatsburg blijkt, dat de ziekte daar, hoewel met geringe uitbreiding tot nu voortbestaat.

Volgens het overzigt der sterfte in London, zijn in de laatste week 847 aan cholera overleden.

Van Hamburg werd door den Zweedschen consul aldaar aan zijne regering berigt dat enkele sterfgevallen aan cholera in deze stad waren voorgekomen. Volgens de politieke dagbladen zouden deze gevallen tot de gewone jaarlijks voorkomende cholera nostras moeten worden gerekend. Ook uit Stockholm en uit Linz wordt van enkele gevallen gewaagd.

Wat van het berigt zij, dat in Breda gevallen van cholera zijn voorgekomen is ons nog niet nader gebleken. Enkele sterfgevallen aan cholera worden ook uit andere plaatsen vermeld. Ook in Amsterdam wordt van een paar gevallen gesproken. In deze week is een lijder (behoorende op eene Engelsche Stoomboot) in het gasthuis aan cholera bezweken.

— Uit een paar berigten in de Geneeskundige courant voorkomende zien wij met genoegen, dat de Geldersche afdeelingen der maatschappij ter bev. d. Geneeskunst onlangs verscheidene vergaderingen gehouden hebben, die van groote belangstelling en inwendigen bloei getuigen. Den 12 Aug. heeft eene gezamenlijke bijeenkomst van al de Geldersche afdeelingen te Zutphen plaats gehad.

— Den 6den September aanstaande des namiddags ten 2 ure zal hier de algemeene vergadering van het Genootschap ter bevordering van Genees- en Heelkunde onder presidium van Prof. W. VROLIK gehouden worden, in het lokaal de Eensgezindheid, op het Spui.

— Tot leden der openbare gezondheidscommissie te Rotterdam zijn in de raadsvergadering van 31 Aug. benoemd de H.H. H. T. LÖHNIS en B. EICKMA als leden van den raad, Mr. J. C. REEPMAKER en N. J. A. C. HOFFMANN als regtsgeleerden, Drs. G. P. F. GROSHANS en C. A. J. A. OUDEMANS als geneeskundigen, Dr. K. M. GILTAY en M. C. MENSING als natuurkundigen, A. T. VAN DER VLIET en P. J. HAAXMAN als scheikundigen, J. A. SCHOLTEN, A. W. VAN DAM en J. F. METSELAAR als bouwkundigen.

†DORDRECHT. — Door de Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Zuid-Holland, residerende te Dordrecht, zijn in hare zitting, gehouden den 30sten Augustus 1854, geëxamineerd en bevorderd: M. G. NEURDENBURG en W. P. WEEBERS voor Stedelijke Vroedmeesters, en D. MALTHA PCZ. voor Droogist.

NEERLANDS INDIË. — Magtiging is verleend om aan den uit Nederland aangekomenen part. Geneesheer C. A. THEPASS eene acte van toelating uit te reiken tot de uitoefening der Genees- Heel- en Verloskundige practijk, in de Afdeeling *Toeban*, residentie Rembang.

Gelijke magtiging is verleend voor het eiland Billiton aan W. VERWEY, laatst plaatselijk geneesheer te Krawang. Bij de civiele en mil. geneesk. dienst op het eiland Batjan (res. Ternate) is geplaatst de off. v. gez. 3de kl. J. G. TH. BERNELOT MOENS, thans te Batavia.

— Den 24sten Junij is te *Buitenzorg* bij Batavia overleden de Heer J. GERDENIER Med. et Art. Obst. Doctor.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 9 SEPTEMBER 1854. 36.

OVER DE SNELKUUR VAN SCABIES.

(UIT EEN RAPPORT VAN DE COMMISSIE VOOR CHIRURGIE VAN DEN GENEESKUNDIGEN KRING TE AMSTERDAM)

Is in het algemeen elke vooruitgang in de kennis van eene ziekte, ieder beter begrip van het wezen van eene ziektevorm van belang te noemen, met bijzondere belangstelling wordt teregt zoodanige aanwinst gadegeslagen, wanneer zij op ons therapeutisch handelen invloed hebben kan; de geneeskunstoefenaar toch kan daardoor des te eerder voldoen aan zijn voorname roeping, ziekten te genezen! Is menige pathologische nieuwigheid van den laatsten tijd zonder invloed op de therapie gebleven, van andere daarentegen is het nut van die kennis bij de behandeling van groot gewigt geweest. Vooral geldt dit van den ziektevorm, over welks behandeling wij spreken willen, van den scabies. Terwijl het toch nu als vast aangenomen kan worden, dat de schurft eene geheel plaatselijke ziekte is, eene eruptie van papulae, vesiculae en pustulae, veroorzaakt door de irritatie van den acarus scabiei; — heeft het jaren, ja eeuwen geduurd, voor dat deze schijnbaar eenvoudige explicatie der ziekte, niettegenstaande zij telkens voorgeslagen werd algemeen als waar erkend is. Gaat men nu de behandelingswijze gedurende dien tijd na, dan ziet men over het algemeen, dat zij, die de ziekte voor locaal en afhankelijk van den acarus beschouwden, even als diegene, die zonder juist pathologisch begrip haar empirisch trachtten te genezen, eene *eenvoudige* medicatie volgden; terwijl daarentegen zij, die haar als algemeene ziekte, als eene scherpte van het bloed beschouwden, of haar uit den slijm of uit een dierlijk schimmelproces of uit eene decompositie van de mur. ammonia. in de lymphe (!) enz. afleidden, het gebruik van allerlei inwendige middelen aanprezen, allerlei gecompliceerde zalven met metaalzouten, zwavel, kwik, aetherische oliën en narcotica voorschreven.

Dat gebrek aan eene juiste indicatie bij de behandeling gaf aanleiding, dat de een veel langer tijdsverloop noodig had voor de genezing dan de ander; zoo variëert het gemiddeld aantal dagen voor de behandeling en genezing aangegeven volgens vroegere mededeelingen van BLASIUS van 6 tot 31. De inwrijving van zwavelzalven toch eischte volgens FRICKE gemiddeld 31 dagen, V. HORN en BIETT 14 dagen, volgens PICHOREL 6—12 dagen; de wasschingen met zwavelig water kostten aan AUTENRIETH en DUPUYTREN 16; de zwavelberookingen aan BIETT 38. Eenvoudige inwrijvingen met olie en vet vorderden volgens DELPECH 17, BOILEAU 14 dagen.

Allengs nu is in de laatste jaren bij het beter begrip van het wezen der ziekte de duur der behandeling door velen verkort. VAN LEEUWEN meldt ons in zijne keurige bijdrage Over de scabies, in het jaar 1846, dat HEBRA 8 à 9 dagen behandeling noodig had, waarvan 3 voor de eigenlijke genezing, den dood der schurftmijten, de latere dagen voor de nabehandeling. VLEMINCKX leerde ons dat in het Nederlandsche leger in 1814 eene smeerkuur van HELMERICH was voorgeschreven waarbij den eersten en derden dag een bad en den tweeden dag 4 inwrijvingen met eene zalf uit zwavel, helleborus albus, nitrum en axungia gedaan werden, zoodat hiermede de kuur in 3 dagen kon afloopen. Hij vermeldt er echter bij, dat zij spoedig verlaten werd daar men van meening was, dat de toen ter tijde zich in het leger ontwikkelende ophthalmia militaris het gevolg van dit snel onderdrukken van het exanthema kon zijn. Eene behandeling van 12 dagen waarbij de inwrijvingen met grootere

tusschenruimten plaats hadden, werd daarna gevolgd. Het schijnt echter, dat deze contra-indicatie hier te lande niet lang is in het oog gehouden, immers de oude HELMERICHsche kuur wordt nog in het Handboek der Chirurgie van KERST van 1850 vermeld als eene geneeswijze bij ons leger in gebruik.

Nog korter was de behandelingswijze van BAZIN, die met een bad begon waarop éene inwrijving met eene zwavel-potaschzalf volgde, 24 uur later eene tweede inwrijving en den volgenden dag een gewoon bad. Het meest duidelijke bewijs, dat de dood der schurftmijten als de voornaamste indicatie bij de genezing der scabies beschouwd wordt, vindt men in de snelkuur van HARDY.

Het was in Julij 1851 dat HARDY geneesheer in het Hôpital St. Louis te Parijs, in de Societé médicale des Hôpitaux vermeldde dat hij 400 gevallen van scabies met ééne inwrijving genezen had. Hij liet de lijders dadelijk na de opname in het hospitaal het geheele ligchaam gedurende ½ uur met groene zeep inwrijven om de huid te reinigen, de epidermis week te maken en de acarusgangen te openen; daarop een warm bad nemen gedurende een geheel uur, waarin de lijder voortgaat zich met zeep te wrijven, en bij het verlaten van het bad, eene inwrijving doen met de zwavel-potaschzalf gedurende een half uur, die dus de gangen door de voorafgegane manipulatiën geopend vindende de acari en hunne eijeren dooden kan. Na twee uren is dus de kuur afgeloopen. HARDY schreef daarbij voor om de huid niet dadelijk af te wasschen, maar tot des avonds de zalf onder de kleederen te laten zitten; terwijl de mogelijk nog van acari voorziene kleederen zoo met zwaveldamp doortrokken werden, zoodat de dieren hierdoor zouden sterven.

Het groote voordeel, dat HARDY, met deze kuur beoogde, was dat het op deze wijze onnoodig werd om de lijders voor eenvoudige scabies in de hospitalen op te nemen, zoodat zij na verloop der 2 uren naar huis konden terugkeeren.

Volgens eene latere mededeeling is dit doel bereikt. Gedurende het eerste half jaar van 1853 werden 2327 lijders op deze wijze behandeld, waarvan slechts 56 of 1 op 41 binnen éene maand recidiveerden. 100 bedden in St. Louis voor scabieusen gebruikt, waarop ieder lijder gemiddeld 8 á 10 dagen verbleef, kwamen zoo vrij.

In Frankrijk zelve werd deze HARDY'sche snelkuur door anderen niet grondig besproken. Alleen kennen wij eene les van DEVERGIE, die waarschuwt om in het dooden van den acarus niet het voornaamste van de behandeling te zien. Men herinnere zich hierbij, dat DEVERGIE welligt de eenige onder de levende dermatologen is, die nog van meening is, dat de acarus een product van de scabies is en dus ontkent, dat de oorzaak alleen in de mijten en haar broed gelegen is. Evenzoo was het onderwerp een punt van discussie in eene zitting van de reeds genoemde Societé Médicale des hôpitaux in den zomer van 1852, waarbij verscheidene leden bekenden nog geen vertrouwen in de methode te hebben. — Met des te meer kracht en na zorgvuldige waarnemingen werd de kuur in België en Duitschland aan kritiek onderworpen.

De inspecteur der militaire geneeskundige dienst in Belgie Dr. VLEMINCKX heeft de methode spoedig in de militaire hospitalen doen beproeven en het resultaat daarvan in eene memorie aan de académie de médécine de Belgique medegedeeld. Dat resultaat was zoo bepaald gunstig voor de behandelingswijze, dat hij de onveranderde kuur in alle hospitalen en gevangenissen voorgeschreven heeft, met dit onderscheid, dat de personen niet, zoo als HARDY voorsloeg zonder afwassching van de zalf naar huis keerden, maar eerst na een tweede of reinigingsbad genomen te hebben. Tot desinfectie van de kleederen, liet hij deze in ijzeren kasten tot 100° C. verhitten, eene manier reeds eenigen tijd tot reiniging van de kleederen van ongedierte in de gevangenhuizen in gebruik [1]).

Tot meer grondige en rationele beschouwing gaf de snelkuur in Duitschland aanleiding aan HELMENTAG, VOLZ, WUCHERER, HEBRA en FROHNMÜLLER, terwijl observatiën mededeelden CLESS, STUTZ, FISCHER, PRACHER, KRANICH enz.

[1]) De off. v. gez. BAUM heeft later deze kasten in het Repertorium N°. 16 afgebeeld en ook nadere gunstige resultaten van de snelkuur in het Belgische leger medegedeeld.

Het zou ons te lang ophouden wanneer wij ieder dezer bijdragen refereerden. Slechts enkele dezer geneeskundigen hebben de snelkuur, zoo als HARDY ze voorschreef, consequent beproefd, de meeste modificeerden ze nog eens en prezen dan hunne methode. Alleen VOLZ, STUTE, SICHERER en KONINGHOFER deelden een meer of minder groot aantal gevallen mede waarbij de HARDY'sche kuur volkomen gelukte.

HELMENTAG en FISCHER te Keulen (Weekblad 1853, p. 226) volgden de kuur wat de opvolging der manipulatiën betreft, zij gebruikten echter in plaats van de genoemde zalf eene oplossing van ½ once bijtende potasch in 6 oncen water, waarmede de personen na het bad gedurende een half uur ingewreven werden. Een bad besluit de kuur, terwijl de kleederen, even als VLEMINCKX doet, verhit worden. Hun resultaat was zeer gunstig. — WUCHERER, die eene brochure (neue Behandelungsweisen der Krätze) schreef, waarin een groot aantal meer of min gecompliceerde behandelingswijzen kritisch beschouwd werden, concludeerde tot het nut van eene snelkuur met terpentijnolie en tot eene zoogenaamde geconcentreerde smeerkuur met zeep. — PRACHER, CLESS en KRANICH meenden, dat het secundaire exantheem nog eenige dagen behandeling vereischt. — HEBRA heeft (Zeitschrift der Gesellschaft der Wiener Aerzte Jan. ll.) eenige van de zooeven genoemde bijdragen aan eene recensie onderworpen. Hij vermeldt hierbij de snelkuur met terpentijnolie van WUCHERER op 68 pers. beproefd te hebben, maar verklaart de meesten niet door éene inwrijving van de acari te hebben kunnen bevrijden, zoodat hij 4⅝ dag. gemiddeld noodig had. De eigenlijke HARDY'sche kuur vermeldt hij niet volgens eigen ondervinding, hoewel FROHNMÜLLER later medegedeeld heeft, dat HEBRA bij 50 personen opgemerkt had dat ze langer dan gewoonlijk in behandeling moesten blijven.

HEBRA is toch van gevoelen, dat het eenvoudig dooden der acari en vernietigen der eijeren wel het voornaamste maar niet het eenigste der behandeling is, en vergelijkt de kuur met die van eene wond door een splinter; haal er de splinter uit, de wond is daardoor nog niet genezen, zegt hij. Hij waarschuwt tegen het toepassen van dezelfde methode op alle individu's en drukt meer dan de voorstanders der snelkuur op het secundaire exantheem, dat deze verwaarloozen, — (omdat het van zelve geneest).

Eene uitvoerige bijdrage gaf FROHNMÜLLER in de Deutsche Klinik van 6 Mei. Eene ondervinding op 269 gevallen doet hem ten zeerste de methode aanbevelen. Hij behield zijne lijders zoolang als er nog huiduitslag was, in het hospitaal, daar bijzondere voorschriften hem daartoe dwongen; den eersten dag werden 29, den 2den 38, den 3den 70, den 4den 53, den vijfden en later 79 ontslagen. In den regel was éene inwrijving voldoende. Als naziekten en complicatiën beschouwt hij 1° de teruggeblevene blaasjes en puisten die binnen de eerste dagen van zelve verdwijnen, 2° het exantheem veroorzaakt door het mechanische wrijven, dat later ontstaat, en even zoo van zelve verdwijnt, 3° de complicatiën eczema, lichen, furunculi en ecthyma, die op gewone wijze behandeld worden.

Nadat in het vorige jaar enkele lijders in het Binnen-gasthuis alhier door ééne inwrijving bleken genezen te zijn, zijn sedert het begin dezes jaars de meeste schurftlijders, die zich ter opname aanmeldden en anders naar het Buiten-gasthuis gezonden werden, door de snelkuur genezen.

Van Jan. tot Junij [1]) kwamen er 36 scabieusen voor, die allen zonder aldaar langer dan een paar uren te verblijven in het gasthuis behandeld zijn; na een half uur met groene zeep te zijn ingesmeerd, gedurende één uur de huid in een warm bad te hebben verweekt, werden zij door den badbediende met de zwavelzalf uit onze formulae medicamentorum (zwavel 1 onc., groene zeep 2 onc., vet ½ onc.) gedurende ruim ½ uur stevig gewreven over het geheele ligchaam en vooral op die plaatsen waar de acari zich bij voorkeur bevinden. Alle hebben daarop het gasthuis met de zalf op het ligchaam verlaten en zijn den volgenden dag teruggekomen om een reinigingsbad te nemen en schoone kleederen aan te trekken. Van enkele lijders zijn de kleederen, zoover zij niet konden gewas-

[1]) Later zijn nog een 12tal gevallen op dezelfde manier behandeld.

schen worden, zooals lakensch goed enz. ter dooding der mijten verhit. Behalve deze 36 lijders zijn nog verscheidene personen, die om andere redenen in het gasthuis verpleegd werden op dezelfde wijze door éene inwrijving behandeld.

Het resultaat hiervan was, dat den volgenden dag bij het nemen van het reinigingsbad de jeukte en verscheidene papulae en vesiculae reeds verdwenen of verdoofd waren, dat de excoriatiën en pustulae de volgende dagen verdwenen; aan enkele wier huidziekte door eczema of impetigo gecompliceerd was, werd vergund nog eenige eenvoudige baden te komen nemen, — terwijl bij geen dezer recidive opgemerkt is. — Het waren meest verouderde gevallen, die van 2 weken tot 1 *jaar*, gemiddeld 9 weken, geduurd hadden.

Overwegen wij nu de resultaten van deze behandelingswijze dan gelooven wij te mogen aannemen, dat het mogelijk is om de lijders door ééne insmering van schurft te bevrijden, dat deze in den regel voldoende is om de mijten en eijeren te dooden; dat het wel is waar meermalen gebeuren kan, dat een of meerdere gangen intact blijven, overslagen zijn, maar dat, zoo de kuur met zorg wordt gevolgd, zulks zeldzaam is, getuige dat HARDY slechts 1 recidive op 47 gevallen had.

Een objectie die nu reeds tegen de kuur gemaakt is, is deze dat het dooden der mijten nog geene genezing der ziekte is.

Het is waar, dat het wezen van de scabies bestaat in de prikkeling en ontsteking van de huid, terwijl alleen hare oorzaak in de acari gelegen is. Volgens het oude, sublata causa tollitur effectus, verdwijnt echter deze ziekte van zelf, wanneer de oorzaak weggenomen is, en wanneer men in eene ziekte in het algemeen het met de behandeling zoover gebragt heeft, dat de nog overige verschijnselen zonder hinder aan den lijder aan te brengen, met zekerheid kunnen gezegd worden van zelve te zullen verdwijnen, dan gelooven wij is het niet vermetel reeds te zeggen, dat de ziekte genezen is, dat de kuur eene genezingskuur is geweest.

Wat gebeurt bij de snelkuur? De opperhuid wordt met eene alcalische zeep ingewreven, zij wordt zacht, door het opvolgende bad worden de voorste wanden van den mijtgang met water gedrenkt, deze steekt boven de epidermis uit, kan gemakkelijker gevonden worden. De potasch die of in solutie of in de zalf of in de zeep wordt aangewend, doet de epidermiscellen van elkander wijken, zij worden door het aanhoudend wrijven afgestooten, de acari en de eijeren kunnen of mechanisch of chemisch vernietigd worden. De papulae, vesiculae en pustulae die ontstaan waren door het sympathisch prikkelen der huidzenuwen door de acari, verdoven door de vochtige warmte en de alcalische vloeistof, hare ontsteking wordt verdeeld. Verlaat de lijder de kuur, zijne gangen, zijne blaasjes en puisten zijn geopend, hij mist alleen wat epidermis; deze herstelt zich zeer spoedig.

Eene meermalen aangevoerd feit echter is, dat de mechanische prikkeling zelve wederom de oorzaak van een nieuw exanthema is. Het is waar — maar wrijft men niet weder het exantheem zal, zoo men wil onder laauwe baden, binnen weinige dagen verdwijnen. Komt het door de inwrijving of door complicatie tot ware huidontsteking, tot lastig lichen, eczema, impetigo, eene geregelde behandeling zal hiertegen moeten aangewend worden.

Het is echter duidelijk dat de snelkuur, wat de behandeling van dat secundaire exanthem betreft, veel boven de gewone voor heeft. Na de eerste inwrijving toch wordt de huid niet weder op nieuw geïrriteerd, terwijl de 5, 10 of meermalige inwrijvingen telkens nieuw exanthema te voorschijn roepen of de genezing van het vorige verhinderen.

De snelkuur is dus *voldoende*, zij is *rationeel*.

Overwegen wij ten slotte hare voordeelen voor de hospitaalpraktijk en die in de burgerpraxis.

Wij zagen het reeds, dat het niet noodig is om alle lijders met scabies in de hospitalen ter verpleging op te nemen, dat in een hospitaal te Parijs daardoor 100 bedden vacant werden en vele duizenden verpleeg-

dagen uitgewonnen werden. De 36 lijders aan welke de opname in het gasthuis alhier geweigerd werd, maar de genezing in 2 uren aangeboden werd, deden menige onkosten voor de gasthuizen uitwinnen. Herinneren wij dat Prof. SCHNEEVOOGT in het vorige jaar in zijn rapport over het Buitengasthuis mededeelde (Weekblad 1853 p. 287), dat in 12 jaren aldaar 1471 scabieusen behandeld werden, en dat door den verwaarloosden toestand der lijders, maar vooral door het aangetast worden door koortsen en andere ziekten in het gasthuis zelf, voor ieder hunner een gemiddelde verpleegtijd van 36 dagen noodig was, waarvan dus een groot gedeelte aan het verblijf in het gasthuis niet aan de scabies moest geweten worden, — dan springt het voordeel van eene kuur in het oog, die bij de meesten althans de verpleging in een gasthuis onnoodig maakt. — Een ander voordeel is dat de kleederen, ligging, bed als anderzins niet gedurende eene kuur van verscheidene dagen, hetzij door de acari, hetzij door de gebruikte medicamenten verontreinigd worden en zoodoende niet onaanzienlijke kosten gespaard worden.

Een hoofdvoordeel van de methode achten wij nu vooral voor de burgerpraxis gelegen in de omstandigheid dat de zieke dadelijk ophoudt voor andere contagieus te zijn. Wij weten het allen hoe moeijelijk het is om huisgezinnen waarin meerdere leden door scabies aangetast zijn, daarvan te bevrijden. De langdurige, onvolledige kuur verhindert niet, dat niettegenstaande het gedurig verwisselen van kleedingstukken telkens nieuwe infectie ontstaat en weken lang heeft de lijder even als de arts met de ziekte te strijden. — Kan men nu alle leden des gezins te gelijk in ééne zitting van het contagieuse bevrijden, de reiniging der kleederen door wassching of door verhitting kan ook in eens geschieden en het doel spoedig bereikt worden.

Hiertoe is het nu niet alleen noodig dat door de voorbereidende kuur met zeep en bad de epidermis bijzonder zacht en week worde, maar de inwrijving met de zwavelpotaschzalf moet aanhoudend gedurende het laatste half of geheel uur met kracht geschieden. Genitalia, zitbeenstreek, oksel mogen hierbij even min als de extremiteiten gespaard worden; de pijn mag niet te veel afschrikken, immers men wordt door ééne goede inwrijving van de bij andere kuren zich telkens herhalende torture bevrijd. De insmering geschiede dus door een geschikt persoon.

Wat het middel betreft waarmede de huid ingewreven wordt, de meeste gevallen zijn met de zwavel-potaschzalf, die de Franschen de Helmerichsche noemen, behandeld (2 d. fl. sulphuris, 1d. carb. potassae, 8 d. vet, in Belgie sulf. calcii liq.); hier gebruikte men de zalf waarbij in plaats van potasch groene zeep genomen werd, met minder vet. FISCHER gebruikte de potassa solutie; WUCHERER terpentijnolie of alleen zeep. Volgens de resultaten schijnt de keuze van het middel echter niet het voornaamste te zijn, immers bij allen gaat hetzelfde vooraf, verweeking van de opperhuid en inwrijving met eene alcalische zeep in een warm bad.

Wij zullen ten slotte niet in het breede behoeven te betoogen dat HEBRA's objectie, dat niet ieder persoon geheel op dezelfde wijze kan behandeld worden, ten volle beaamd moet worden. Zeer jeugdige leeftijd, bijkomende ziekte, huisselijke omstandigheden zullen even als in andere ziekten hier ook in acht moeten genomen worden, zoodat wij aan het genezen in 2 uren niet te angstvallig zullen moeten vasthouden; evenmin de opname van scabieusen in hospitalen in bijzondere gevallen kunnen wenschen afgeschaft te zien. Zoo veel echter meenen wij als zeker te mogen aannemen, dat op de voorgestelde wijze de scabies door ééne inwrijving kan genezen worden en dat deze genezingswijze hare bijzondere, niet te miskennen voordeelen heeft.

Junij 1854. J. W. R. TILANUS.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

VERMINDERING VAN ZIEKTEN EN STERFTE ONDER DE KINDEREN. — Uit een door de Acad. des Sciences en de Acad. de Médecine te Parijs onderzochte arbeid van MOURIEZ, werden als resultaten getrokken, dat: 1° de ziekten en sterfte der kinderen voor een groot deel afhangen van het onvoldoende der voedende beginselen voor de beenderen in de gewone spijzen, 2°. dat men door deze, proteïn-verbindingen met phosphas calcis, die het hoofdbestanddeel uitmaken van een door MOURIEZ aangewezen praeparaat, onder den vorm van (*semoule*) *gries* in de spijzen der voedsters der kinderen en der zwangere vrouwen op te nemen, die sterfte en ziekten der kinderen aanzienlijk kan verminderen.

Deze praktische resultaten zijn door de Acad. de Médecine goedgekeurd en door de Acad. des Sciences bekroond met eene medaille bij den concours naar de Montyonsche prijzen. Terwijl de feiten daardoor ons vertrouwen verdienen, kan de mededeeling er van strekken tot bevestiging van een reeds in de wetenschap erkend, maar niet genoeg in praktijk gebragt beginsel. Bij 70 kinderen, die sedert 1849 werden waargenomen, was de sterfte in het 1ste levensjaar, die in Parijs gewoonlijk 1: 4 is, onder den invloed van deze voeding slechts 1: 6. De keuze der voorwerpen maakt deze waarnemingen nog van meer beteekenis. Dr. PEGOT-OGIER, geneesheer eener liefdadige instelling in het 5de arr. koos 18 vrouwen, die gezamenlijk 22 kinderen hadden gehad. Van deze 22 waren 8 in het eerste levensjaar gestorven en de 14 overblijvende waren zwak en lympathisch. Die vrouwen werden deels gedurende de zwangerschap, deels onder het zogen twee malen per dag met eene soep gevoed, bereid met de gries van MOURIEZ; overigens werd niets aan hare levenswijze veranderd. Van de 18 kinderen zijn 3 aan toevallige ziekten gestorven, de overige genoten eene goede gezondheid. Dezelfde vrouwen dus, die vroeger 8 van 22 kinderen verloren hadden, verloren onder den invloed van de nieuwe voedingswijze slechts 3 van 18, en terwijl de eerste zwak en lymphatisch waren, genoten de laatste eene stevige gezondheid.

Wordt uit deze waarnemingen aangetoond hoe de voedingswijze slechte constitutie, zwakte, rachitismus, verkrommingen, wanstaltigheid der beenderen en moeijelijken groei voorkomt, ook de genezing daarvan wordt met haar verkregen. De volgende waarnemingen worden daaromtrent meêgedeeld. Een vroegtijdig (7 maanden) geboren kind tot de achtste maand gezoogd, bleef tot den leeftijd van ruim 1½ jaar, zwak en onvermogend om te staan, klein, met een groot hoofd, gezwollen uiteinden der beenderen aan de geledingen van armen en beenen. Van Februarij 1852 werd het kind gevoed, uitsluitend met melk en met bouillon, bereid met het praeparaat. Van de eerste maanden af was reeds eene aanmerkelijke verbetering zigtbaar, die voortdurend toenam, zoodat het kind in Junij goed kon loopen en in alle opzigten als hersteld kon worden beschouwd. De voedingswijze is tot Julij 1854 nog voortgezet.

Een ander kind dat op den leeftijd van 6 maanden gespeend werd en van dat oogenblik af verviel, een opgezette buik, slechte spijsvertering, kromme beenderen kreeg en onder voortdurend toenemen der verschijnselen op den leeftijd van 18 maanden niet staan kon, herstelde in weinige maanden, met het beschreven régime geheel.

Eene derde waarneming betreft een zuigeling, die voortdurend vermagerde en in marasmus verviel. In dit geval bleek, dat de melk der moeder slechts sporen van phosphaten bevatte. Het kind genas spoedig nadat de voedster aan het régime van MOURIEZ was onderworpen. In dit geval en in eene 4de waarneming wordt op den gunstigen invloed dezer voedingswijze ook op de tandvorming gewezen.

In vele steden bevat de melk der voedsters te geringe hoeveelheid phosphas calcis; in 18 gevallen aan het onderzoek der Akademie onderworpen, werd dit bewezen; de melk bevatte ½, ⅓ of ¼ van de normale hoeveelheid en in 3 gevallen in het geheel geen phosph. calcis. Zoodra de vrouwen aan de voedingswijze van MOURIEZ werden onderworpen, werd in de melk het voor de voeding der beenderen en der belangrijkste organen noodzakelijk beginsel opgenomen en in gevallen waar de melkafscheiding te gering was, werd de hoeveelheid ruimer en voldoende om het kind te zogen.

(*Un. Méd.* 5 *Août* 1854.)

DE TINCTUUR DER BLOEMEN VAN COLCHICUM AUTUMNALE heeft prof. FORGET (Zie Bull. de Thér. Juill. 1854) beproefd bij rheumatismus articularis, ten einde de werkzaamheid der bloemen met de reeds bekende werking van den bol en van de zaden te vergelijken. De hoeveelheid der tinctuur, die gewoonlijk gegeven wordt, bedroeg driemaal daags 10—20 gutt., waarbij meestal ligte buikaandoening volgde. Somtijds had hij echter tot drie drachmen daags kunnen klimmen, terwijl hij tot regel stelde, dat hoewel het middel werkzaam is in eene dosis die geen diarrhoe opwekt, het toch geraden is te klimmen tot er meerdere stoelgangen daags plaats vinden. Over het algemeen komt de Tr. der bloemen overeen met die der zaden, maar is krachtiger. FORGET deelt in het geheel 8 waarnemingen mede. De eerste betreft een 60jarigen jichtlijder, wiens rheumatismus articularis acutus of liever wiens jichtaanval in de linkeronderste extremiteit, na 4 dagen bestaan te hebben, behandeld werd met Tr. florum colchici, zoodat hij den 4den daarna hersteld was. Na verloop van 25 dagen een nieuwe aanval in het linkerbeen; nu wachtte men niet zoo als boven, maar gaf het den tweeden dag met dat gevolg, dat 4 dagen daarna de pijn en zwelling geweken waren. De tweede waarneming betreft een vijftigjarigen jichtlijder, die van een hevigen aanval, welke sinds 6 dagen bestaan had, onder het gebruik van de Tr. flor. colchic. in 4 dagen bevrijd was. De 3de waarneming betreft een jong mensch, die voor de derde maal een aanval van acuut gewrichtsrheumatisme

had; de eerste keer had zijne ziekte vijf weken, de tweede keer iets korter geduurd, ditmaal 14 dagen; zes dagen bestond de ziekte, bleef niettegenstaande het gebruik der colch. Tr. verslimmeren tot den 10den dag, waarop beterschap begon. De wisselvalligheid van den duur en van de behandeling van rheumatismus, is door prof. FORGET bij zijne besluiten niet uit het oog verloren, zonder dat hij echter zóo ver gaat als Dr. GOUZÉE, die wil dat acuut gewrichtsrheumatisme even zeker en even spoedig geneest, wanneer men er niets aan doet dan met verschillende methoden van behandeling. FORGET doet ons ook de keerzijde van zijne proefnemingen kennen; deze ziet men in de waarneming van hydrarthrosis genu, waar de colchicum te vergeefs aangewend werd en onder groote vesicatoria genezing volgde, en in eene tweede van exacerbatie van jichtig rheumatismus, waar de colchicum geheel en al werkeloos bleek, waar ook het gedurende 2 maanden voortgezet gebruik van iodium niets afdeed. Eene derde waarneming komt op hetzelfde neer.

Eene vierde betreft eene neuralgie van den armvlecht, waar colchicum en vesicatoria vruchteloos aangewend, aconitum blijkbaar goed gevolg had, doch voor korten tijd; dampbaden voltooiden pas de genezing. Na eene waarneming van ischias, afwisselend met gastralgia, waarin het middel niets uitwerkte, deelt FORGET nog eene vroegere waarneming meê van eene geestelijke zuster, die aan onbedwingbaar braken overleed, tengevolge van een drank met 4 gramm. dus 1½ dr. tinctuur der zaden van colchicum. Het is daarom zaak met kleine dosis te beginnen.

EENVOUDIG MIDDEL OM JODIUM-DAMPEN IN TE ADEMEN. — Hoezeer het nut, dat er, bepaaldelijk bij longtuberculose van jodium-inhalaties kan verkregen worden, ons nog vrij problematisch voorkomt, is het echter een feit, dat de methode om ziekten der luchtwegen met inhalaties te behandelen van dag tot dag algemeener in praktijk gebragt wordt. Daarom gelooven wij diegenen, welke proefnemingen omtrent de geneeskracht der jodiumdampen zouden willen doen, geen ondienst te bewijzen door ze oplettend te maken op het hoogst eenvoudig apparaat, ten dien einde uitgedacht en aangewend door Dr. H. JACQUART (zie Gaz. des Hôp. van 15 Julij 1854, n°. 84), en dat zeer geschikt zou zijn om de verschillende zamengestelde, veelal dure apparaten door anderen uitgedacht, te vervangen.

Het instrument bestaat uit eene hevelvormig gekromde glasbuis, in wier knie men eenige jodium-fragmentjes brengt; eene der armen bezit een kort verlengstuk, onder een stompen hoek aangebragt en aan zijn uiteinde afgeplat, ten einde als mondstuk tusschen de lippen genomen te worden; de andere arm wordt ligt afgesloten door een propje losse watten, zoodat er vrijelijk lucht kan geäspireerd worden, doch de jodiumdampen aan die zijde niet ontwijken.

Wil men het apparaat volmaken, zoo kan men ter plaatse van de knie een klein zakje aanbrengen, waarin dan de jodium-fragmenten worden gelegd; deze verwijding der glasbuis is echter niet strikt noodzakelijk. Om dit apparaat te gebruiken, behoeft men de hevelvormige knie eenvoudig in eene kom heet water te dompelen, met de voorzorg, dat het vrije uiteinde der buis steeds boven de oppervlakte van het water uitsteke. Het getal en de duur der inademingen worden naar de omstandigheden geregeld.

SPASMUS DUBINI. — Wij hebben onlangs bij eene meer breedvoerige beschrijving dezer ziekte ons over de gebrekkige vermelding der verschijnselen van die ziekte gedurende het leven beklaagd. Dit gebrek wordt eenigzins verbeterd door een stukje van Dr. PIGNACCA in het Sept. n°. der Gazetta medica Lombarda (1853). In het eerst ziet men hevige schokken in de spieren, allen even sterk, die zich binnen korteren of langeren tijd opvolgen, en die in alle opzigten gelijken naar die, voortgebragt door de werking van eene electriseermachine. Daarna vertoonen zich weinige dagen later de schokken, die zich eerst tot een vinger, tot een arm of been, of tot de eene helft van het gelaat hadden bepaald, in de gansche helft van het ligchaam, waartoe het eerst aangedane deel behoorde. Deze schokken worden gevolgd door aanvallen van hevige contracties in het zieke deel 2 of meermalen per dag. Eindelijk worden in de laatste dagen de aangetaste deelen geheel paralytisch.

PIGNACCA verhaalt verder, dat deze ziekte alleen bij landlieden wordt gezien, dat van de 100 aangetasten 94 sterven, welke wijze van behandeling men ook volgt; dat bij de lijkopening geen een verschijnsel wordt gezien, dat de hevige verschijnselen gedurende het leven kan verklaren. PIGNACCA heeft in den tijd van omstreeks 6 jaren 40 gevallen dezer ziekte gezien.

BOEKAANKONDIGING.

M. POLANO Heelkundige gevallen waargenomen in de heelkundige kliniek van het stedelijk ziekenhuis te Rotterdam. Rotterdam H. A. KRAMERS 1854. ƒ 1.40.

Overtuigd van de verpligting die op den geneesheer van een druk bezocht ziekenhuis rust om hetgeen daar belangrijks voorkomt zijne kunstgenooten ter kennisname niet te onthouden, heeft de Heer POLANO, in tegenstelling van hen, die in meer of min uitvoerige overzigten alles wat hun voorkomt mededeelen, — eene wijze van mededeeling vooral aan kleine Duitsche clinica eigen, — eenige uitgezochte gevallen in bovenvermeld werkje beschreven. Teregt meent hij dat op deze wijze men alleen nuttig is en alleen lezers vindt. — Hij koos daartoe eenige gevallen waarbij de chirurgicale hulp waarlijk nuttig was, zonder dat zij tot die gewaagde, zoogenaam schitterende operatiën behoorden, waarvan onze naburen ons zoo dikwerf onvruchtbare voorbeelden opdisschen.

Het eerste geval betreft een blepharophymosis en entropium door canthoplastie genezen. Het entropium werd door uitsnijding van een ovaal stuk huid op de gewone wijs verholpen; de naauwe oogspleet door eene insnijding in den buitenooghoek verbreed, waarbij de wondranden omzoomd werden met het bindvlies, dat van de oogleden zijdelings afgetrokken werd; ter vermindering van de spanning werd daarna het bindvlies in eene op den tarsaalrand loodregte rigting gekliefd en op 1 millim. afstand van den buitenooghoek de uitwendige huid verticaal ingesneden. — Deze methode verschilt dus van de gewone manier van VON AMMON, daar deze naar den door insnijding nieuw gevormden ooghoek dadelijk het bindvlies van den bulbus verplaatst en daar vasthecht; de genezing van den hoek per primam intentionem is hem het voornaamste. De ondervinding echter geleerd hebbende, dat deze rationele indicatie zoo niet altijd vervuld wordt, hetzij door te groote spanning der conjunctiva bulbi, hetzij door hare dunheid, Ref. ondervond dit ook een paar malen, had S. vooral het genezen van den nieuwen ooglidsrand op het oog waartoe hij de uitpuilende huidranden eerst afsneed en daarop het slijmvlies der oogleden zijdelings verplaatste.

De afloop van S. geval was gunstig; de nieuwe oogspleten wonnen 14 en 12 millimeters in breedte, de rigting der ooghaven werd hersteld. Of hier een blepharophymosis congenita geweest is of eene aan de langdurige bindvliesoogsteking consecutive, is niet zeer duidelijk, Ref. meent het laatste. Dergelijke blepharophymosis komt toch veelvuldig met entropium als verkregen gebrek voor, de 29jarige patient had wel, zoo ver hare herinnering reikt, zeer kleine oogen gehad, maar sedert hare prilste jeugd aan oogziekte geleden. In de epicrise van het geval geeft S. eene oordeelkundige beschouwing der opereermethoden tegen dergelijke gevallen aangewezen.

Belangrijk is het tweede geval; bij eene beklemde entero-epiploocele werd na de hernostomie doorboring van den darm gevonden. Deze hechtte zich aan de breukpoort vast, er ontstond anus praeternaturalis. Onder eenvoudige behandeling sloot de uitwendige wond tweemalen, maar brak, daar de kleine darmwond zich niet gesloten had, weder open. Zeven maanden na de herniotomie ging S. tot de enterorophie over, de darm werd uit zijne verbindingen los gemaakt, naar buiten gehaald, de wondranden met vier geknoopte hechtingen naar binnen omgekruld, zoodat de weivlies-oppervlakten tegen elkander kwamen. De genezing had geregeld plaats, nadat eene kleinere overgebleven opening, eenige dagen na de eerste hechting, nogmaals door een paar draden gesloten was. Bijna een jaar later bevond de lijder zich voortdurend volmaakt wel.

In eene uitvoerige epicrise betoogt S. het ontoereikende van de mechanische verklaring van het ontstaan van breuken en is geneigd zich daar toe aan te sluiten aan hen die aan een plaatselijk ontstekingproces, Roser, of aan verdwijning van bindweefsel of aan atrophie der klieren, Linhart, het naar buiten treden van het peritonaeum en zoo het vormen van de breuken toeschrijven. Ter diagnose van onzekere gevallen is de S. niet ongeneigd om bij het ontbreken van een tympanitische toon een proefpunctie in de breuk ter onderscheiding van hydrocele te doen. Hij meent dat bij eenige voorzigtigheid geene beleediging van den darm mogelijk is (?). — De inhoud van den breukzak in S. geval beschouwende neemt hij een uitzakking van het colon transversum aan; het uitgezette, verdikte net schijnt dus reeds langen tijd in den breukzak verkeerd te hebben en eerst later de daarvan verbonden darm mede uitgezakt te zijn, [anders toch laat zich die ontaarding van het net niet verklaren; de explicatie der verplaatsing van het colon door scybalae is dan ook onnoodig]. Na rekenschap gegeven te hebben waarom S. de opening in den darm in de wond vastgehecht had en het hypertrophische net niet afgesneden maar met een draad omgeven had, behandelt hij het ontstaan en de behandeling van den anus praeternaturalis en voornamelijk de soort waartoe S. geval behoort, eene anus ontstaan na het verlies van een klein gedeelte van den darmwand. Teregt werden hier de gewone operatieve hulpmiddelen niet te pas komende geoordeeld, daar bij deze soort veelal natuurgenezing volgt en moest hier tot het losmaken der darm en sluiting der darmwonde door de Lembertsche naad besloten worden.

Na eene beschouwing van de verschillende meeningen over het al of niet verrigten van primaire amputatiën bij gecompliceerde fracturen der ledematen beschrijft S. ten derde een geval waar hij zijn voornemen volvoerde »om waar hij anders geamputeerd zoude hebben te beproeven of door resectie niet nog veel te behouden zoude zijn." Het betrof een man van 39 j. met verbrijzeling van het elleboogs-gewricht met huidwonde; er was afscheuring van het olecranon en schuinsche fractuur van het boveneinde der ulna. Het olecranon, en verscheidene losse fragmenten werden weggenomen en het boveneinde der ulna ter lengte van 3 à 4 centimeters afgezaagd. De genezing had na aanmerkelijke ontsteking en vorming van abscessen plaats. Het lid werd nog zeer bruikbaar.

In de epicrise verdedigt de S. het dadelijk wegnemen van splinters bij fracturen, waarbij hij nog een belangrijk geval van amputatie na fr. metacarpi vermeldt, waar het achter blijven van eenige kleine splinters belangrijke ontsteking te weeg bragt; vervolgens vermeldt hij het zeldzame van de genezing van dergelijke fracturen zonder operatie onder herinnering aan de vele noodlottige gevallen, en geeft hij ten slotte een uitvoerig overzigt der gunstige ervaring in de laatste jaren in de oorlogen van resectiën verkregen.

Een vierde geval betreft de fistula vesico-vaginalis. Na eene inleiding waarbij de vooruitgang in de begrippen van ontsteking, levenskracht, reproductie geschilderd wordt, die wederom op de autoplastiën toegepast worden, wordt het geval verhaald. De 28 jarige patient die sedert 10 jaren aan verschillende syphilitische aandoeningen geleden had, had eene opening tusschen rectum en vagina van $2\frac{1}{2}$ centim. lengte, waarschijnlijk 6 jaar vroeger door een sjanker ontstaan. De operatie

geschiedde na wondmaking der randen door zijdelingsche hechting met 3 geknoopte naden. Hoewel de opening niet geheel sloot, werd zij toch aanmerkelijk kleiner, zoo dat zij naauwelijks meer eenige hinder aanbragt.

Refer. hoopt dat hij door dit overzigt van het werkje van den Heer P. een juist denkbeeld gegeven heeft van het belangrijke zijner gevallen en van den rijkdom der vraagpunten, welke hij op even heldere als wetenschappelijke wijze behandeld heeft. Men moet echter de ziektegeschiedenissen zelve lezen om de oordeelkundige wijze waarop de chirurgicale hulp is aangebragt, te leeren kennen, evenals de met zorg bewerkte epicrises om de wetenschappelijke verantwoording der handelwijze op den regten prijs te stellen.

Het werkje op onderhoudende wijze geschreven vinde vele lezers ter voldoening der moeite daar aan door den bekwamen schrijver besteed. J. W. R. TILANUS.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — Den 6den September werd alhier de jaarlijksche algemeene vergadering van het Genootschap t. bev. van genees- en heelkunde gehouden. De Hoogleeraar W. VROLIK, opende als voorzitter de vergadering met eene toespraak, waarin hij met verwijzing naar de laatste reorganisatie van het genootschap overeenkomstig de behoeften van onzen tijd, de leden opwekte om het oude, doch nu vernieuwde gebouw door werkzaamheden te schragen en te versieren. Hij gaf vervolgens berigt over het verlies van leden, welk het genootschap in de laatste twee jaren had ondergaan.

Dr. DE BORDES, de algemeene secretaris, bragt vervolgens een uitvoerig verslag uit over de werkzaamheden der verschillende sectiën gedurende het afgeloopen jaar, waaruit bleek dat vooral in de 1ste en 4de sectiën (die voor anatomie en physiologie, en die voor Heel- en Verloskunde) de werkzaamheden belangrijk waren geweest. (Den hoofdinhoud van dit verslag, voor zoo ver de behandelde onderwerpen niet reeds in het weekblad vermeld zijn, hopen wij nader te kunnen mededeelen).

Tot thesaurier van het genootschap werd, in de plaats van den Heer A. VAN DER HOUT, die voor deze betrekking had bedankt, gekozen de Heer J. J. F. LA CAVE, en werden de oudbestuurders de Heeren P. J. VAN MAANEN en VAN DER HOUT bij acclamatie tot honoraire bestuurders benoemd.

Tot nieuwe leden werden benoemd de HH. D. J. COSTER Med. Dr. te Amsterdam, J. KIESTRA heel- en vroedmeester te Ee, D. LUBACH Med. Dr. te Haarlem, H. MATTHYSEN Off. v. Gez. 1ste Kl., J. B. ROLL Med. Dr. te Amsterdam, K. A. ROMBACH Med. Chir. et Art. Obst. Dr. te Hellevoetsluis, F. J. J. SCHMIDT Med. Ch. et A. Obst. Dr., 2de geneesheer aan het ziekenhuis te Rotterdam en J. L. CHANFLEURY VAN YSSELSTEIN Med. Chir. et Art. Obst. Dr. te 's Gravenhage.

Ten slotte werden wetenschappelijke mededeelingen gedaan door Dr. DORNSEIFFEN over een geval van vergiftiging door haar, en van den Heer LUSINK over een geval van partus arte provocatus, en werd na het overdragen van het presidium aan Prof. V. GEUNS de vergadering gesloten.

Na afloop vereenigden zich de leden aan een diner.

— De Heer Chirurgijn PANHORST te Bennekom heeft een *ontwerp* rondgezonden tot het tot stand brengen eener naamlooze Vennootschap onder de benaming van *Maatschappij ter verschaffing van dennennaalden-baden*. Deze vennootschap heeft tot doel de daarstelling eener badinrigting te Bennekom, welke den naam zal voeren van WILLEMSBAD en het toedienen in die badinrigting van damp- en gewone baden, hoofdzakelijk uit de naalden of bladen der gewone den (pinus sylvestris) verkregen; waartoe met de aldaar opgerigte boschwol-fabriek eene overeenkomst is gesloten. Het kapitaal zal ƒ 15,000 groot zijn.

— In Munchen was de stand der *Cholera* van 27 Aug. tot 1 Sept. 806 aangetasten, tot 2 Sept. 468 overledenen; in Augsburg van 29 Aug. tot 4 Sept. 617 aangetasten en 287 overleden. In beide plaatsen blijft de epidemie stationair. In Neurenburg is zij meer toenemende, alhoewel niet zeer uitgebreid; een 20tal zieken komt dagelijks voor. In Leipzig zijn enkele gevallen voorgekomen.

In Parijs werden van 24—30 Aug. in de hospitalen 331 nieuwe zieken behandeld, en kwamen 179 sterfgevallen voor, hetwelk eene geringe vermindering aanduidt.

Uit Italië zijn de berigten over het geheel gunstiger, behalve uit Rome en Sicilië.

In London neemt de Cholera sterk toe. Er stierven in de laatste week 1287 personen aan deze ziekte. In verschillende plaatsen van Engeland, Schotland en Ierland is zij verspreid, doch in geringer mate dan te London. In Edimburg kwamen 9 à 10 gevallen voor.

In ons land schijnt zich tot na toe geene epidemie te ontwikkelen. Uit Breda zijn na de gevallen, de vorige week daar voorgekomen; geene nieuwe gemeld. In Amsterdam bepaalt het getal zich tot enkele; ook in Rotterdam is vóór 8 dagen één geval, dat doodelijk afliep voorgekomen; het betrof een Napolitaansche matroos op een schip dat reeds 25 dagen voor den wal had gelegen. In Maastricht hebben zich eenige gevallen voorgedaan.

— Wij lezen in eenige bladen, dat in de vergadering van den gemeente-raad te Utrecht door het raadslid, den hoogleeraar MULDER, het voorstel is gedaan tot het benoemen van eene gezondheidscommissie voor de stad Utrecht. Dit hoogst belangrijk voorstel, door den hoogleeraar op uitnemende wijze toegelicht, heeft algemeen deelneming gevonden. De toelichting zal op voorstel van den hoogleeraar ACKERSDIJK, aan de leden van den raad in druk worden rondgedeeld.

— Door de Provinciale Geneeskundige Commissie te Haarlem zijn in hare Vergadering van 10—17 Aug. bevorderd de H.H. G. H. SWEERING van Hoorn tot stedelijk Apotheker, G. J. A. DE WAIJER van Amsterdam en J. F. NUIJENS van Wervershoof tot pl. heelmeesters,

D. D. AVIS van Hoogcarspel en C. F. IMMING van Andijk tot pl. Vroedmeesters. (*Rep.*)

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te s' Gravenhage zijn tot Plattelands- en Scheepsheelmeester bevorderd de Heer R. KRUL, tot Droogist de Heer H. J. FURNEE. (*G. C.*)

— Den 28sten Augustus is te Groningen in den ouderdom van 28 jaren overleden de Heer A. W. WILLEMS, apotheker.

†PARAMARIBO 5 Augustus 1854. — De stand der gele koorts is in de laatste veertien dagen niet verbeterd; op de koopvaardijschepen, die nog van ziekte waren vrij gebleven, en onder de militairen zijn verscheidene personen daardoor aangetast; ook heeft zich onder de burgers een geval van galkoorts (?) voorgedaan, hetwelk om den spoedigen doodelijken afloop binnen drie dagen en de daarbij gepaard gaande verschijnselen als hoogst verdacht moet worden beschouwd. Dit geval betrof eenen sedert zeven jaren in deze kolonie gevestigden Europeaan, die op eenen 28 jarigen leeftijd overleed. — Even als gedurende de epidemie in het jaar 1850 schijnt men zich ook thans te beijveren om geruststellende rapporten te verspreiden en de meest gunstige berigten naar het buitenland te zenden. Zoo werd op den 26 Mei aan de ingezetenen van Curacao namens den gouverneur a. i. bekend gemaakt, dat »blijkens bij Z. H. Ed. gestr. ontvangene *officiële* berigten van den 4den Mei uit Suriname, de ziekte, welke aan boord van Z. M. Korvet *Heldin* en het stoomschip *Sindoro* gewoed heeft, geheel geweken was: het laatste sterfgeval had op 22 April te voren plaats gehad."

Men zal zich herinneren, dat na gemeld tijdstip nog zes sterfgevallen, waarvan het laatste op 6 Junij, op genoemde oorlogschepen plaats hadden. Het is niet te ontkennen dat zoodanige berigten op zijn minst als hoogst voorbarig moeten worden aangemerkt, en dat dit geenzins de weg is om de verspreiding der ziekte tegen te gaan, maar veeleer om haar door het opheffen van quarantaine, het afgeven van gezondheids passen enz., in de hand te werken. Aan de gele koorts bezweken wederom:

op den	23	Julij	van het Ned. schip *Alina*,	1
»	»	»	van de ingezetenen dezer stad (zie hierboven).	1
»	26	»	van de mil. geneesk. dienst.	1
»	28	»	van het N. Am. schip *R. H. Knigt*.	1
»	29	»	van het Ned. schip *Mina*.	1
»	31	»	van het N. Am. schip *R. H. Knigt*.	1
»	3	Aug.	van het Bataljon Jagers.	1

Het totaal der overledenen bedraagt thans 58 personen.

Op den 26 Julij overleed in den ouderdom van 29 jaren de officier van gezondheid 3 klasse J. F. TRENKWALDER, benoemd voor de geneesk. dienst in Oost-Indiën, doch tijdelijk hier dienst doende.

AMSTERDAM. — Na het afdrukken van bovenstaand Cholera-berigt is ons uit Rotterdam gemeld, dat aldaar in den loop der week nog onderscheidene gevallen zijn voorgekomen, en tot heden 8 personen aan die ziekte zijn overleden.

BIBLIOGRAPHIE.

Codex, pharmacopée française, redigée par ordre du gouvernement; par une commission composée de M. M les professeurs à la Faculté de médecine et de l'Ecole spéciale de pharmacie de Paris. Paris 1854. Béchet jeune. fr. 9,75.

L. F. C. M. Morétin: De l'étiologie du goître endémique et de ses indications prophylactiques et curatives. Paris, 1854., Louis Leclerc.

P. E. Garreau: Essai sur quelques points de pathogénie et de classification médicale. Paris 1854. Victor Masson. fr. 4,50.

J. Ch. M. Boudin: Histoire du typhus cérébro-spinal ou de la maladie improprement appelée méningite cérébro-spinale épidémique. Paris 1854. J. B. Baillière.

F. Séguy: Quelques réflexions sur la fièvre typhoïde. 2½ feuill. Montpellier 1854. Imp. de Grollier.

Estor: De la simplification en chirurgie. 14 feuill. Montpellier 1854. Imp. de Ricard.

Marin: De la leucorrhée ou fleurs blanches des femmes. 5 feuill. Paris 1854. Imp. de Moquet.

Comte de Szapary: Magnétisme et magnéto-thérapie. Paris 1854. Dentu. fr. 6.

A. Turck: Mémoires sur les composés chlorurés dans les liquides albumineuses, suivi d'une lettre sur l'élasticité des globules du sang et sur leur compression dans les vaisseaux. 1 feuill. Epinal 1854. Imp. de veuve Gley.

Boussingault: Mémoire de chimie agricole et de physiologie, Paris 1854. Mallet-Bachelier. fr. 7.

Alexandre: Molière et les médecins. 2 feuill. Amiens 1854. Imp. de Duval.

Meurisset: Recherches sur quelques points obscurs des maladies de la moëlle épinière. Paris 1854. Leclerc. fr. 1,50.

F. Coutenot: Trachéotomie suivie de succès. Réflexions sur la cause ordinaire de la mort après cette opération. 1 feuille. Besançon 1854. Imp. de Jacquin.

Ch. Daremberg: Oeuvres anatomiques, physiologiques et médicales de Galien, traduites sur les textes imprimés et manuscrits, etc. T. Ier. Paris, 1854, J. B. Baillière, fr. 10.00.

Segond: Traité d'anatomie générale. Paris, 1854. V. Masson. fr. 6.

A. D. Valette: De la cure radicale des hernies inguinales et d'un moyen nouveau de l'obtenir. Paris, 1854. V. Masson. fr. 2,50.

C. G. Lehmann: Handbuch der physiologischen Chemie. Leipzig, 1854. Engelmann. 2½ thl.

Fl. Kupferberg: Ein Beitrag zur pathologischen Anatomie der Geschwülste im Verlaufe der Nerven. Inaugural-Abhandl. Mainz, 1854, 24 Sgr.

J. Czermak: Physiologische Studien. 1e Abthl. Beiträge zur Physiologie d. Gesichtsinnes. Wien, 1854. Brau Müller. ⅔ thl.

F. Günzburg: Untersuchungen über die erste Entwickelung verschiedener Gewebe d. menschl. Körpers. Breslau, 1854. Trewendt u. Granier. 1⅓ thl.

E. Reissner: Beiträge zur Kenntniss der Haare des Menschen u. der Säugethiere. Breslau, 1854. Trewendt u. Granier. 1⅓ thl.

K. von Reichenbach: Der sensitive Mensch und seine Verhältniss zum Ode. 1e Bd. Stuttgart, 1854. J. G. Cotta. 3 thl.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 16 SEPTEMBER 1854. 37.

HET OPENBAAR GEZONDHEIDS-WEZEN IN ENGELAND.

(*Vervolg van blz.* 335.)

Wij deelden onlangs in het Weekblad, pag. 329 en volgende, in hoofdtrekken de wijzigingen mede, welke de openbare gezondheids-regeling in Engeland heeft ondergaan, en waardoor die zaak voor het vervolg tot de gewigtigste onderwerpen van staatszorg in dat land is verheven. Wij voegden daarbij onze meening, dat de volledige ten uitvoerlegging ook niet zal achterblijven waar eenmaal de waarde dier zaak zou worden begrepen. Wij verheelden het toen echter niet, dat ons de nieuwe organisatie voor als nog niet volledig toescheen, omdat aan een niet geneeskundige de verantwoordelijkheid zou zijn opgedragen in zaken, tot welker beoordeeling telkens grondige kennis der natuurwetenschappen en der geneeskunde in het bijzonder gevorderd wordt en de noodige waarborgen niet bestonden, dat deze grondslag in zijne volle waarde zou zijn erkend. Alhoewel wij van den praktischen geest van Engeland verwachtten, dat spoedig in de daardoor ondervonden bezwaren zou worden voorzien, konden wij echter niet vermoeden, dat die bezwaren zoo spoedig als nu geschied is, zouden zijn opgeheven.

De nieuwe President van den Board of Health toch heeft reeds getoond, dat hij de openbare gezondheidsregeling op wetenschappelijke grondslagen wil vestigen, en dat hij de middelen weet te kiezen, om dat doel te bereiken. Reeds nu is bij zijn departement een geneeskundige raad aangesteld, waarin de uitnemendste deskundigen zitting hebben ter zijner inlichting en tot waarborg voor den lande.

Tot leden van dien raad zijn benoemd: JOHN AYRTON PARIS, JAMES COLLINS BRODIE, JAMES CLARK, BENJAMIN GUY BABINGTON, ALEXANDER TWEEDIE, WILLIAM BALY, WILLIAM LAWRENCE, JOHN SIMON, RICHARD OWEN, NATHANIEL B. WARD, JOHN BACOT en WILLIAM FARR, uit wier titels van presidenten van het Royal College of Physicians, van dat der Surgeons en van de vereeniging der Apothekers, van andere bestuurders en leden van die collegien, van geneesheeren en heelmeesters der koningin, van aangestelden bij de voornaamste hospitalen, van hoogleeraren aan de universiteit in de natuurwetenschappen en geneeskunde of van personen die krachtens hunne betrekking met de openbare gezondheid in onmiddellijke aanraking staan, ten duidelijkste blijkt hoe zwaar het beginsel bij die benoeming heeft gewogen om zoodanige personen te kiezen, die een groot publiek vertrouwen genieten, terwijl wij uit de wijze der benoeming, gedeeltelijk geschied door den President van den Board, gedeeltelijk door de genoemde collegien van kunstoefenaren, zien, dat men het vertrouwen van de deskundigen vooral bij die keuze in het oog hield.

Welke beteekenis nu de aanstelling van dien raad heeft, kan eenigzins nader blijken uit den inhoud van den brief waarmede de President van den Board of Health, Sir HALL de eerste zitting opende. Alhoewel daar in geene volledige uiteenzetting van het doel van den raad en zijn werkkring wordt gevonden, hetgeen wij uit den inhoud van dat stuk aan den drang der omstandigheden, — het sterk heerschen der cholera — toeschrijven, wordt er nogtans genoeg in aangewezen om dat doel en dien werkkring te kunnen begrijpen, en de ruime inzigten te doen kennen, die het nieuwe gezondheidsbestuur leiden bij het aanvaarden van zijne zoo gewigtige taak.

»Ik ben belast," zeide Sir HALL »met de verantwoordelijkheid voor het gezondheidsbestuur (sanitary administration) van het

land, maar ten opzigte van de wetenschappelijke onderwerpen daarmede verbonden, waarover de geneeskundigen moeten worden geraadpleegd, of waartoe van den geneeskundigen stand diensten of inlichtingen noodig zijn, wensch ik door een geneeskundigen raad te worden bijgestaan, aan wiens overwegingen ik vraagstukken kan onderwerpen, en wien ik kan verzoeken zoodanige onderzoekingen te ondernemen als gevorderd worden.

De toepassing van de public health-act in de steden, die zulks verlangen, is het speciaal werk van dit departement; daarnaast is het, in tijden van epidemiën, belast met de zorg om die verordeningen uit te vaardigen en maatregelen te nemen, die tot voorkoming of vermindering dier ziekten kunnen leiden. Het zal u duidelijk zijn, dat ik thans, in verband met die laatstgenoemde verpligting, uwe diensten noodig zal hebben.

Zal echter dit departement een algemeen vertrouwen verkrijgen, en zal de wetenschap der openbare gezondheid hare plaats innemen onder die onderwerpen waarmede de staatkunde zoo eigenaardig zich zal moeten vereenigen — zoo als ik meen, dat vroeger of later het geval moet worden, — dan zal er een ruimer veld voor dit departement en voor zijne deskundige raadgevers, geopend worden.

De toestand van het land, zijne welvaart en armoede, zijne groote steden, waarin de uitersten van weelde en van gebrek bestaan, zijne opeenhooping van bevolking op dezelfde plaatsen, zijn velerlei bedrijven en nijverheid dit alles zijn punten die studie vorderen, om de uitwerksels op de gezondheid en het leven te leeren kennen van verschillende handel, beroepen, bedrijven, van woningen, van ligging, van watertoevoer en van afvoer van stoffen, van vervalsching van voedingsmiddelen dranken en geneesmiddelen, alle onderwerpen die het welzijn der natie in hare levensader raken.

Over vele van deze onderwerpen hoop ik in het vervolg van wetenschappelijken bijstand nut te trekken. Op het oogenblik is het dringendste onderwerp de epidemie, die in de hoofdstad en in andere deelen van het rijk heerscht. Met deze brengt mijne pligt mij thans elk uur in aanraking en ik zou het diep betreuren zoo ik naast hetgeen dit departement thans tot bijstand van de plaatselijke autoriteiten of waar noodig ter handhaving der wet zal kunnen doen, niet in staat werd gesteld om door uwe medehulp uit dit verschrikkelijk bezoek feiten en lessen af te leiden, waarvan later nut zal kunnen worden getrokken.

Op de hartelijke medewerking van de Poor-law-board, van den registrar-general, van de commissioners of sewerage voor de hoofdstad (het bestuur der armenwet, het hoofd van het inschrijvingsstelsel, de bestuurders van het afvoerstelsel) mag ik rekenen, terwijl de beambten van het inschrijvingsbureau (registration staff) en plaatselijke gezondheidscommissiën door het geheele land mij groote diensten kunnen bewijzen. Wat het meeste waarde echter heeft zal ontbreken, tenzij ik door uwe medehulp al de mogelijke inlichtingen verkrijg betreffende den loop en de omstandigheden, waaronder de epidemie voorkomt, welke alleen door geneeskundige wetenschappelijke waarneming kunnen ontdekt worden.

Ik heb het plan reeds nu onderzoekingen in het werk te stellen naar die voorwaarden, waaronder de epidemie voorkomt, welke door meteorologische, mikroskopische en chemische onderzoekingen kunnen verzameld worden. De heeren, die deze onderzoekingen zullen leiden, zullen het plan daarvan en hetgeen bereids verrigt is, aan uwe goedkeuring onderwerpen. Ik heb verder een vorm doen ontwerpen, welke ik, na door u goedgekeurd en vastgesteld te zijn, voornemens ben aan de bevoegde geneeskunstoefenaren in Londen rond te zenden, met het doel om kennis te verkrijgen van het getal van behandelde cholera-gevallen, van de verhouding van aangetasten en overledenen, en van de in het werk gestelde geneeskundige behandeling. De vaststelling van dezen vorm der opgaven is onmiddelijk een onderwerp van behandeling in deze bijeenkomst. Dr. SUTHERLAND zal u mededeelen wat verrigt is, om te voorzien in het toezigt op de uitvoering der verordeningen van den Board door de plaatselijke besturen, en ik zal u zeer verpligt zijn voor elke aanwijzing hieromtrent of omtrent andere maatregelen, die gij wen-

schelijk acht. Ik heb ook gezorgd, dat copijen u zullen worden voorgelegd van de door den Board uitgegeven bladen ter verspreiding, om tot raadgeving tijdens de epidemie te dienen. Ik zal dankbaar zijn voor alle verbeteringen in deze, terwijl toch inderdaad alles wat kortelijk en duidelijk het publiek inlicht, het best geschikt is, om de kalmte te bevorderen en vertrouwen op te wekken in de maatregelen, die ter voorkoming der ziekte genomen worden."

De werkzaamheden in de eerste bijeenkomst van den geneeskundigen raad bestonden in overwegingen over de circulaire van Sir HALL aan de geneeskunstoefenaren, waarbij aan deze de benoeming van den geneeskundigen raad en zijne zamenstelling werden berigt en onder de sanctie van dien raad de medewerking van den geneeskundigen stand werd gevraagd tot het verkrijgen eener stelselmatige opgave van de gevallen van cholera, van de wijze van behandeling en de verkregene resultaten, »ten einde door de verzameling van de ondervinding tijdens deze epidemie bij te dragen tot de verligting van zoodanig lijden des menschdoms in de toekomst."

Ten slotte werd op het ingekomen berigt van het hevig uitbreken der epidemie in Wisbech onmiddelijk aan den geneeskundigen inspecteur Dr. MILROY opgedragen, zich naar die plaats te begeven.

Wij bepalen ons bij deze mededeeling, die ter aanvulling strekt van ons vorige berigt over deze zaak, en waarmede wij onze laatste bezwaren, toen geopperd, als opgeheven willen beschouwd zien. Wij willen over de geheele zaak thans ook niet verder in overwegingen treden. Slechts op één enkel punt uit de mededeeling van den President van het gezondheidsbestuur willen wij bijzonder de aandacht vestigen. Het blijkt er uit met welke ruime beginselen men deze zaak wenscht te zien ontwikkelen en hoe men ook het wetenschappelijk onderzoek wil aanvaarden van de uitwerkselen, die de toestand van het land, zijne welvaart en armoede, zijne maatschappelijke verhouding enz. op 's menschen leven hebben. Dat onderzoek van staatswege in het werk gesteld zal dien tak van wetenschap, dien wij hygiène publique noemen, binnen korten tijd van groot gewigt en invloed op de welvaart der volken doen kennen, zoodat eenmaal, niet alléén Engeland en de anderen staten, die op gelijken weg van vooruitgang reeds zijn, voordeel er van zullen trekken, maar dat zelfs de hardnekkigste miskenning, die thans de toepassing van dien tak van wetenschap nog te veel te beurt valt, er door overwonnen zal worden. Men zal dan overal, waar men die wetenschap miskende, betreuren dat men te lang de voordeelen heeft gemist, die een juist inzigt in de zaak den staat en al zijne burgers had kunnen verschaffen, en men zal zich haasten om nog te vergoeden wat door die miskenning aan de gewigtigste belangen van al de ingezetenen te kort is gedaan.

Uit dit oogpunt komt ons thans vooral de gang der zaken in Engeland gewigtig voor. Zonder miskenning van den vooruitgang van Belgie en van Frankrijk, dien wij op zichzelven reeds groot genoeg achten om te wenschen, dat ons land vroeger er naar gestreefd had, om die landen in zake der gezondheidsregeling ter zijde te zijn, — zijn wij echter voor ons er van overtuigd, dat de ingeslagen weg in Engeland veel betere waarborgen oplevert voor krachtigen vooruitgang. In den staat van Engelands openbare gezondheidsregeling toch, gelijk die thans is daargesteld, zien wij eene volledigheid, die slechts dáar zal kunnen overtroffen worden waar te gelijker tijd door de juiste regeling der geneeskunstoefening, de openbare zorg voor de gezondheid volledig zal zijn in werking gebragt.

Ons vaderland kon, — wij herhalen hier wat wij vroeger reeds hebben gezegd, — door zijne ligging te midden van de meest beschaafde landen van Europa, door de veelzijdige vorming zijner bewoners in talen en in verschillende takken van wetenschap, eerder dan eenig ander land, al wat kennis en beschaving mag genoemd worden, in zich opvatten en aan één veelzijdig oordeel getoetst, in toepassing brengen. Ook wat de hervorming der geneeskundige staatsregeling, de algeheele zorg voor de gezondheid ingesloten, betreft, kon in ons land een staat van zaken worden in het leven geroepen, waardoor wij de volledigheid nog meer kon-

den nabij komen, dan binnen kort van eenig ander land te wachten is, — de bouwstoffen er toe liggen immers gereed, voor een groot deel zijn zij reeds bewerkt, slechts de ernstige wil en het juiste inzigt bij de Hooge Regering zijn noodig om door de deskundigen het gebouw verder te zien optrekken. Waarom, konden wij vragen, moesten er jaren verloren gaan voor eene zaak, waarvan het tot stand brengen voor onze hooge staatslieden slechts met geringen arbeid verbonden behoefde te zijn? Wisten wij de redenen, welligt waren de hinderpalen door de deskundigen spoedig op te heffen, of zoo niet, zouden zij billijk de grieven, zoo dikwijls over hetgeen hun in dezen verzuim toeschijnt, geuit, kunnen terugtrekken. Doch liever nog laten wij alle grieven varen, liever zien wij de zamenwerking tot stand komen van allen, die hetzij vroeger, hetzij later tot het goede inzigt gekomen, thans bereid zijn hunne krachten tot het goede doel in te spannen. Mogt het voorbeeld van onze Hooge Regering spoedig aantoonen, dat zij die zamenwerking wil, en daardoor voorkomen, dat bij velen, die thans vol ijver zijn voor eene hoogst gewigtigste zaak, voor een tijd lang de lust ontzinke, om zonder resultaten van hun streven te zien, te blijven voortarbeiden. In beginsel zouden wij het moeten afkeuren, zoo dit het geval werd, maar wij mogen het, van eene praktische zijde beschouwd, niet ontkennen, dat de hoogere beginselen van pligtsvervulling vaak worden weggecijferd, wanneer de noodige steun ontbreekt. En wij mogen de hooge regering er op wijzen, dat van die steun, die door eene behoorlijke geneeskundige staatsregeling van hare zijde moet worden gegeven, de lust tot wetenschappelijke ontwikkeling en de gestrengste pligtsvervulling van den geheelen geneeskundigen stand meer nog afhankelijk is, dan men bij eene oppervlakkige beschouwing zou meenen, en dat des te duurder verpligtingen op haar in deze rusten, terwijl thans het geheel onvoldoende der regeling van de geneeskundige zaken van staatswege den kundigen en den eerlijken kunstoefenaar groote nadeelen doet dragen, en de onkunde en oneerlijkheid onder de kunstoefenaren en buiten hen beschermt ten koste van de dierbaarste algemeene belangen. Wij zijn bereid het bewijs voor die stelling te leveren. Wij wenschen echter van harte, dat dit niet noodig worden zal.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

EKLAMPSIS URAEMICA. In de Wiener Medic. Wochenschr. van 22 Julij, n°. 29 vinden wij het volgende geval van eklampsis uraemica door Dr. LUMPE medegedeeld.

Eene 30jarige multipara, te voren steeds gezond was den 29sten October 1853 gemakkelijk bevallen van een levend kind. Door aanhechting der placenta ontstond er eene zware haemorrhagie; gedurende het kraambed eene metroperitonitis, welke in genezing overging. Toen pat. genoeg hersteld was, om het bed te verlaten, bestond er nog groote zwakte, matig oedeem en bijzondere zwaarte der voeten, welke verschijnselen aan de overgeblevene anaemie werden toegeschreven. Den 21sten November, derhalve op den 23sten dag na de bevalling, kreeg de vrouw, na eene hevige gemoedsaandoening, allerhevigste hoofdpijn: den volgenden morgen was zij volkomen blind, haar aangezigt, vooral de oogleden, waren oedemateus gezwollen, de pupillen uiterst verwijd; de vrouw was angstig, onrustig; de pols en huidwarmte normaal, het oedeem der voeten bijna geheel verdwenen; de hoofdpijn verbeterd, misselijkheid. Er werden ijs-fomenten op het hoofd gelegd en een laxans gegeven. — Er ontstond welhaast galachtige braking en spoedig daarna een hevige aanval van eklampsis, die 20 min. duurde. Het bewustzijn keerde terug, doch de blindheid bleef voortbestaan. Van dien tijd af volgden er ongeveer om het uur aanvallen, die steeds toenamen in intensiteit en duur; het bewustzijn verdween ook in de vrije tusschenpozen.

De urine na den eersten aanval, door middel van den katheter uit de volle blaas ontlast, bevatte zeer veel albumen. De qualit. analyse toonde aan: urophaeine vermeerderd; uroxanthine zeer vermeerderd; uraeum verminderd; acid uric. vermeerderd; chloriden en aardphosphaten verminderd; sulphaten en phosph. natri vermeerderd; veel eiwit; sporen van suiker en koolzure ammonia; in het sediment slijmcellen, epithelium, kristallen van urea ammon. en van acid. uricum; vezelstof-cylinders uit de nierbuisjes.

Er werd, behalve de ijsomslagen, Benzoëzuur in suikerwater aangewend: de urine werd dikwijls door den katheter ontlast. — Tot middernacht kwamen er 10 aanvallen; tot aan den volgenden middag 4, welke bijna een uur lang duurden met volkomen verlies van bewustzijn, stertoreusen adem en singultus. Toen de

krachten zeer begonnen te zinken, werd er moschus, gr. i. p. d. gegeven. — Na den laatsten aanval in den middag, die tevens ook de langste was, viel de vrouw in een diepen slaap van drie uren, en ontwaakte daaruit met half teruggekeerd bewustzijn en volkomen gezigtsvermogen. Er volgde eene rustige nacht. Den volgenden dag slechts eene onbeteekenende hoeveelheid albumen in de urine; den 25sten geen spoor meer. Het gezigtsvermogen bleef goed, het oedeem was in 't gelaat weder verdwenen, aan de voeten daarentegen weder merkbaar toegenomen. De urine-afscheiding was de volgende dagen copieus. In eene maand tijds herstelde pat. volkomen onder 't gebruik van eene goede voeding, martialia en laauwe baden.

Dr. LUMPE ziet in dit geval eene »bevestiging van FRERICH's theorie der puerperale eklampsie — haar ontstaan uit uraemische intoxicatie" — doch vindt het merkwaardig, dat de eklampsie eerst in de 4de week na de bevalling optrad, derhalve nadat de eigenlijke werkzame oorzaak, de drukking op de aderen door de zwangere baarmoeder, had opgehouden te werken. Volgens ons inzien kan het geval naauwelijks als bevestiging der theorie van FRERICHS worden aangemerkt. Ten eerste toch zouden wij bijna aarzelen, een geval van uraemische eklampsie, dat zich in de 4de week na eene bevalling op de beschrevene wijze opdoet, te rekenen tot de *puerperale* eklampsie, doch er liever een geval van stormachtig optredenden, acuten m. Brightii in zien; hoewel wij namelijk de mogelijkheid geenszins betwijfelen, dat eene gedurende de zwangerschap ontwikkelde Brightsche nierziekte op het oogenblik der bevalling reeds zoo ver gevorderd kan zijn, dat zij blijft voortbestaan en, geheel chronisch wordende, op een later tijdperk tot uraemie zou kunnen aanleiding geven, zoo is dit hier blijkbaar niet het geval geweest. Gedurende de zwangerschap toch was er volstrekt geen oedeem waargenomen, en, wat meer zegt, onmiddelijk na de genezing der uraemische toevallen *hield de albuminurie geheel op* en herstelde de vrouw, welken uitgang men alleen kan verwachten in zeer acuut opgetredene gevallen van m. Br. (evenals b. v. bij het Cholera-typhoid), doch die onverklaarbaar zou zijn bij eene reeds vrij chronisch gewordene nierziekte.

Doch dit daargelaten, zoo is in alle geval niet FRERICHS's theorie, doch slechts het minst beteekenende gedeelte van Fr. theorie door deze waarneming bevestigd. Dat uraemie van hevige spasmi pleegt verzeld te gaan, wist men reeds vóór FRERICHS, en vóór hem was reeds het denkbeeld geopperd, dat de puerperale eklampsie door nierziekte met albuminurie werd veroorzaakt. Het is vooral de omzetting van het uraeum in carbon. ammon. en de aanwezigheid van het laatste in het bloed en de uitgeademde lucht, waarop Fr. bijzonder aandrong; en hierop is in het aangehaalde ziekte geval volstrekt niet gelet; deze theorie wordt dus hier evenmin bevestigd, als wij nog ooit ergens eene bevestiging daarvan gezien of gelezen hebben.

Intusschen blijft het geval op zich zelf belangrijk als een voorbeeld van in genezing overgegane eklampsia uraemica. Moeijelijk valt het te beoordeelen, in hoeverre de behandelingswijze tot de genezing heeft bijgedragen: jammer is het, dat Dr. LUMPE met echt Weener nonchalance omtrent de therapie, de dosis niet heeft opgegeven, waarin het acid. benzoicum werd toegediend, noch ook duidelijk opgaf, wanneer dit middel werd vervangen door den moschus.

Evenmin als het voorafgaande, hebben twee andere ziektegevallen, die door Dr. LUMPE in N° 31 der Wiener Med. Wochenschr. worden medegedeeld, eenige bewijskracht voor de theorie van FRERICHS, zooals wij die opvatten.

2°. Eene 30jarige vrouw had reeds viermaal gebaard: de eerste maal werd er onder aanvallen van eklampsie een dood kind geboren; de 2de bevalling was natuurlijk, doch werd 14 dagen later gevolgd door eklamptische toevallen; de 3de en 4de bevalling waren geheel normaal.

Gedurende hare 5de bevalling, welker beloop traag was, vertoonden zich weder hevige aanvallen van eklampsie, voorafgegaan door onrust, amaurose en braken. De aanvallen waren 4 in aantal, hielden na de bevalling op en werden gevolgd door terugkeer van het bewustzijn; echter zonken de krachten spoedig en overleed de vrouw eenige uren later. De urine bevatte zooveel albumen, dat zij door koking geheel stolde. — De voornaamste resultaten der lijkopening waren de volgende: op de pia mater der groote hersenen lag op verscheidene plaatsen een etterachtig exsudaat; in de zijdelingsche hersenholten was ½ once waterhelder serum; de linker nier verkeerde in het 2de stadium van Brightsche ziekte; de regter was geatrophieerd ter grootte van een duivenei.

In dit geval is de zamenhang der puerperaal-eklampsie met de nierziekte gemakkelijk aan te wijzen. Bij de 1ste en tweede bevalling bestond er namelijk Brightsche ontaarding in de regter nier, terwijl de linker nog geheel gezond was: bij beiden ontstonden er dan ook aanvallen van eklampsie. Bij de 3de en 4de bevalling verkeerde de regter nier reeds in het stadium van atrophie, en was de linker nier nog altijd gezond; derhalve [?] ontstond er geene eklampsie. Dat er bij de 5de bevalling weder terughouding van uraeum in het bloed moest ontstaan, is duidelijk wegens den vergevorderden staat van ziekte, waarin thans de eenige nog fungerende nier verkeerde. Merkwaardig blijft het in dit geval, dat bij zoo sterke ontaarding van beide nieren en daaruit ontstaande overvulling van het bloed met uraeum, de laatste zwangerschap desniettemin ongestoord verliep tot op het einde toe; Dr. LUMPE meent dat men hierin het bewijs zou kunnen zien, dat niet de hoeveelheid van het in het bloed aanwezige uraeum alleen het uitbreken van eklampsie en haar gevaar veroorzaakt, maar dat er nog een ander moment bij moet komen, hetwelk, gelijk FRERICHS meent, de verandering van uraeum in koolzure ammonia bewerkt.

Zoo gereedelijk als ieder het eerste deel dezer gevolgtrekking zal toestemmen, even weinig geregtvaardigd

is het laatste gedeelte. In vele gevallen zal welligt de *graad* van uraemie reeds toereikende zijn om het eindelijk uitbreken der eklampsie te verklaren, zonder dat er een bijzonder moment behoeft gezocht te worden. Doch, aangenomen, dat er in de meeste gevallen een nieuw moment bij moet komen, zoo is er door het hier vermelde geval weder geen het minste positieve bewijs geleverd voor de door FRERICHS aangenomen omzetting van het uraeum. Noch het bloed, noch het serum in de hersenholten zijn aan een chemisch onderzoek onderworpen, welk onderzoek waarschijnlijk tot een negatief resultaat zou gevoerd hebben: Ref. althans heeft in dergelijke gevallen nimmer iets anders verkregen.

Het 3de geval, dat zeer onvolledig is medegedeeld leert niets anders, dan dat ook hier sterke albuminurie de aanvallen van eklampsie begeleidde: dit geval ging in genezing over onder het gebruik van acid. tartaricum.

F. J. J. S.

VERGIFTIGING DOOR HAAR. — In de vergadering van het Genootschap tot bevordering van Genees- en Heelkunde op 6 Sept. j. l. werd door Dr. A. A. DORNSEIFFEN de mededeeling gedaan eener vergiftiging door fijn geknipt *haar*, hetwelk in groote hoeveelheid op Java was ingegeven en gedurende 10 jaren hevig lijden in het moederland had ten gevolge gehad. — Het geval is het volgende:

Eene vrouw uit den fatsoenlijken stand, welke in het jaar 1840 uit Java repatriëerde, alwaar zij gedurende 4 jaren eene zeer goede gezondheid had genoten, welke ook voor dien tijd haar deel was geweest, bespeurde korten tijd voor haar vertrek, pijnen in de maag en ingewanden, die bij drukking vermeerderden en in den beginne bij het gebruik van spijzen niet toenamen, doch later neiging tot braking opwekten. Daarna verminderde hare eetlust geheel en al en reeds spoedig na hare aankomst was zij, weleer eene gezette vrouw met gezonde gelaatskleur, mager en zeer bleek geworden. Tot in het jaar 1844, derhalve gedurende 4 jaren, waren hare pijnen gedurende dag en nacht onlijdelijk, waarvoor zij door eene ineengebogene houding eenige, hoezeer ook geringe beterschap kon vinden. In dat jaar na het gebruik van oesters zeer ongesteld geworden zijnde, waarbij hevige brakingen en diarrhoea ontstonden, bespeurde patiente merkelijke vermindering van hare vroegere krampen en maagpijnen, doch geheel geweken waren zij niet, zij duurden bij afwisseling met meerdere en mindere hevigheid voort tot in het jaar 1850, wanneer haar toenmalige geneesheer, door de herhaalde klagten sedert zoovele jaren en de daartegen te vergeefs aangewende middelen gedrongen, besloot eene kuur te beproeven tegen eene Taenia, die hij vermoedde, waarvoor een dec. Rad. Pun. Gran. met de noodige Ol. Ric. werd aangewend. En nu, na de hevige evacuatie van stoffen, die hierdoor per anum teweeg gebragt werd, vond men bij het zoeken naar den lindwurm eene groote massa fijn geknipt *haar* ter groote van enkele lijnen tot 1½″, na welke ontlasting alle vroegere pijnen, die sedert zoovele jaren lang ondragelijk waren geweest, binnen korten tijd geheel verdwenen en eene geheele herstelling tot hare vroegere gezondheid weldra volgde.

Nadat het aan patiente bekend was geworden eene zoo groote hoeveelheid haar te zijn kwijt geraakt, bragt zij zich te binnen de wijze waarop en omstandigheden waarbij zij voor 10 jaren op Java dit zoude hebben kunnen binnenkrijgen. Bij gelegenheid namelijk van eene ongesteldheid kort voor haar vertrek uit Indië had eene maleische meid eene inlandsche drank Jamboe genaamd voor haar gereed gemaakt en ingegeven. Door middel van deze drank, die zeer drabbig en dik was, verklaarde zij het zich alleen mogelijk zooveel fijn geknipt haar te kunnen ingenomen hebben zonder er dadelijk iets van te hebben bespeurd — zij meende dan ook nu stellig door tijgerhaar vergiftigd te zijn, hetgeen vroeger door haar was vermoed, omdat dit middel in Indië menigvuldig met dat doel door inlanders schijnt te worden aangewend. Eene geringe hoeveelheid van het per anum geloosde, hetwelk spreker bij het verhaal onlangs door patiente getoond was geworden, bevatte bij later onderzoek benevens eenige plantenvezelen onderscheidene bruine dierlijke haren; tijgerhaar was het evenwel niet, de haren der huid van panthers en luipaarden, zelfs van den koningstijgér zijn veel fijner als dit, terwijl de mondborstels dier dieren veel dikker zijn. Het komt het meeste nabij aan het geknipte haar der manen of der staart van het paard of ezel of ook wel der huidharen van het zwijn (van Sus babyrussa zoo als door den voorzitter Prof. W. VROLIK op de vergadering vermoed werd). Zelden wordt men in staat gesteld de geheimzinnige verhalen van langzame vergiftiging op Java, die somwijlen na jaren lange kwijning den dood ten gevolge heeft, op zoodanige overtuigende wijze bevestigd te vinden, als in even gemeld geval plaats had, redenen waarom spreker meende geenen ondienst te bewijzen met de mededeeling van dit, hoewel niet op onzen bodem te huis behoorende feit, waardoor een tooneel van verschijnselen naar het moederland was overgebragt, waartegen jaren achtereen te vergeefs hulp was ingeroepen en hetwelk door een toeval aan het licht was gekomen.

LIENTERIE. — HAUNER (*Klin. Bericht pro* 1852—53 etc. in *D. Klinik* n°. 30 1854) verwondert er zich over, dat deze ziekte in de handboeken over kinderziekten van BEDNAR, COLEY, WEST, RILLIET en BARTHEZ in het geheel niet vermeld wordt. Hij nam daarvan in de warme zomerdagen 6 gevallen waar, bij kinderen van 2—6 jaren. Nadat zij gedurende eenige dagen onlustig waren geweest, onrustig sliepen, nu en dan over een gevoel van drukking in de maag en van volheid in den buik met oprispingen hadden geklaagd, soms waterige stoffen uitbraakten, doch daarbij bleven eten en trage, kleiachtige ontlastingen hadden, zonder dat koorts, hoofdpijn of buikpijn en groote zwakte werden opgemerkt, werd hunne ongesteldheid eerst dan in het oog vallend, als zij terstond na het gebruik van het een of ander voedsel verlangden af te gaan en spoedig

onder buikrommelingen eene groote hoeveelheid ontlastten. De ouders vergeleken de ontlastte stoffen met melk, met soep, met groenten of ooft, kortom juist met het voedsel, dat de kinderen kort te voren gebruikt hadden. Er werd in de eerste dagen weinig acht geslagen op deze ongesteldheid en de kinderen kwamen eerst dan in behandeling als zij er regt ziekelijk en bleek uitzagen, zeer stompzinnig en onverschillig waren geworden, nu ook dikwijls de spijzen uitbraakten, slechts met tegenzin aten, slecht sliepen, sterk vermagerden, 's avonds koorts hadden, grooten dorst te kennen gaven en ook de gebruikte vloeistoffen per anum ontlastten.

De kinderen zagen er bleek uit, met ingevallen gelaat, diep liggende, doffe oogen, de huid was over het geheele ligchaam droog, vuil bleek, de pols zwak en klein, de ademhaling moeijelijk doch regelmatig, de buik was niet ingevallen, zoo als bij verouderd darmlijden bij kinderen het geval schijnt te zijn, doch integendeel even als bij tympanites opgezet, de percussie of zelf diep drukken wekten geene pijn op. In de uitgebraakte en per anum ontlastte stoffen zag men bij één kind half gekaauwde rijstkorrels, stukken vleesch met wat slijm, eenigzins met gal vermengd, bij een ander stukken appel en verweekt brood, bij een derde stukken aardappel en erwten, om kort te gaan men zag daarin het kort te voren genuttigde voedsel. De ontlastte stoffen reageerden zuur en de slechts bij kleine hoeveelheden geloosde urine was rijk aan piszuur.

H. onderstelt dat de oorzaak dezer ziekte moet gezocht worden in eene gestoorde innervatie van den pylorus met verslapping van zijn sphincter, en dien ten gevolge te spoedig doorglijden van de spijzen door de maag en gebrekkige chymificatie derzelve, verhoogde peristaltische bewegingen der dunne darmen en verminderde galafscheiding. Hij was niet in de gelegenheid lijkopeningen van zulke zieken te doen; doch vermoedt dat deze toch niet vele resultaten zouden opleveren. Wat de behandeling betreft zag hij het meeste nut van een krachtig braakmiddel uit ipecacuanha en Oxymel squillae bestaande, waarop hij later tonica liet volgen vooral Rheum of Tinct. rhei aquosa, of wel een Infus. Ipecac. c. Rheo. Reeds in weinige dagen was daardoor het lijden opgeheven, de spijsvertering normaal geworden en hadden de kinderen een gezond voorkomen gekregen.

MECHANISME VAN DE ERECTIE VAN PENIS EN CLITORIS. — Prof. BOCHDALEK heeft de organen die de erectie van penis en clitoris veroorzaken tot het onderwerp zijner beschouwingen gemaakt (*Prag. V. J. Schrift.* 1854, III) en is daaromtrent tot de volgende conclusien gekomen. Het mechanisme der erectie van den penis is zamengesteld en komt tot stand door willekeurige en onwillekeurige spieren, peesachtige en veerkrachtige elementen, zeer aanzienlijke en buitengewoon talrijke aderen, die op bepaalde plaatsen met bogtige verwijdingen voorzien, een zeer gekronkeld verloop hebben en waarin dus het bloed onder zekere omstandigheden zeer langzaam kan voortbewogen worden, ja zelfs tot stilstand komen kan. Bij de erectie zijn niet alleen de mm. ischio- en bulbocavernosi (welke laatste THEILE met regt onder de half onwillekeurige spieren rekent,) en volgens KÖLLIKER alleen de spieren van de trabeculae der cc. cavernosa werkzaam doch daartoe wordt nog de medewerking vereischt van een ander in de bekkenholte gelegen spierstelsel, namelijk van vele vezelen en bundels die deels hun oorsprong nemen van de schaam- en zitbeenderen, deels en wel hoofdzakelijk van de fascia pelvis en óf zelf óf door middel van pezen en elastische vezelen, de in de nabijheid van den voorsten bekkenwand gelegene adervlechten bedekken en omstrengelen, waardoor zij deze onmiddelijk en middelijk kunnen zamensnoeren of zamendrukken. Aan dit proces nemen zelfs spieren deel, die nog eene andere bestemming hebben, zoo als m. compressor urethrae, de m. levator ani, ja zelfs de obturator internus. Eindelijk kan men ook aan de groote menigte aanzienlijke, uit veelvuldig gekronkelde en hier en daar uitgezette aderen bestaande vlechten, die zich in het algemeen in de geheele bekkenholte bevinden, doch vooral achter den voorsten wand van het bekken, zoo als b. v. bij de vrouw de uitgebreide vlechten rondom de scheede, in de labia pudenda interna, in den semibulbus cavernosus, naauwelijks een ander doel toeschrijven als de vertraging van het bloed en derhalve het opzwellen van de genitalia.

WERKING VAN HET IJZER. — Uit eenige op zich zelven genomene proefnemingen met verschillende ijzerpraeparaten, verkreeg Dr. KLETZINSKY de volgende resultaten. Na het gebruik van Pomatum ferri waren binnen 36 uren in de faeces 0.013 milligr. ijzer meer dan hij ingenomen had. Bij proeven met Jodur. ferri waren daarin 0.003 milligr. minder, terwijl bijna $\frac{1}{3}$ van Jodium in de urine gevonden werden; met zwavelijzer 0.004 milligr. meer in de faeces, met ijzeroxyde 0.004 milligr. minder; met metallisch ijzer, dat de meeste digestiestoornissen veroorzaakte, 0.010 milligr. meer; met lactas ferri, waarvan het melkzuur uit suiker bereid was, 0.008 milligr. minder, met azijnzuur ijzeroxyde volgens de bereiding van KLAPROTH 0.005 milligr. minder. Het gemiddeld verschil uit deze proeven verkregen is zoo gering, dat men het uit feilen in de waarneming en de berekening kan verklaren. K. toonde voorts aan, dat de stelling van HANNON dat het ijzer in de darmen niet wordt opgelost door zijne waarnemingen bevestigd wordt en meent dat slechts die metalen worden geresorbeerd, welke met eiwit oplosbare verbindingen aangaan. (*Zeitschr der W. Aerzte.* X. 6.)

VERSLAGEN.

GENEESKUNDIGE KRING TE AMSTERDAM.

Vergadering 28 *Aug.* — Na het aannemen van drie nieuwe leden en het verrigten van eenige huishoudelijke werkzaamheden, gaf Dr. SYBRANDI een rapport over de *verspreiding der siekten over den aardbol* naar aan—

leiding van C. F. FUCHS *Medizinische Geographie*. De rapporteur beschouwde in *de eersten plaats* de endemische ziekten, welke FUCHS in drie hoofdgroepen verdeelt, namelijk de *catarrhale*, de *enteromesenterische* en de *dysenterische* groep, welke groepen volgens FUCHS elk hare bepaalde streek hebben, zoowel in horizontale als in verticale rigting, waar zij hoofdzakelijk te huis behooren; in de *tweede plaats* de epidemische ziekten, van welke sommige, zooals de dysenterie, cholera asiatica en anderen, tevens in eene bepaalde streek endemisch zijn, andere wel niet in eene bepaalde streek endemisch, maar er toch zoo dikwijls voorkomen, dat zij er als 't ware het burgerregt verkregen hebben, zooals bijv. de gele koorts; en nog andere die alleen nu en dan epidemisch voorkomen, maar wier geboorteplaats men niet met zekerheid kan opgeven, zoo als bijv. pokken en mazelen; in de *derde plaats* die ziekten, welke genoegzaam in alle streken der aarde voorkomen, maar in haar verloop en uitgang door klimatische en andere invloeden gewijzigd worden, zoo als rheumatismus en pneumonie. Vervolgens wijst de rapporteur op het praktisch nut, hetwelk van de beoefening der geneeskundige aardrijksbeschrijving verwacht kan worden namelijk ten opzigte van zoodanige lijders, welke op de plaats hunner woning moeijelijk van hunne kwalen genezen en voor welke eene verplaatsing naar eene andere streek, waar zoodanige kwalen zeldzaam zijn, heilzaam kan werken. Als voorbeeld hierover brengt de rapporteur de phthisis tuberculosa bij, voor welke ziekte men steeds het klimaat van Italië en zuidelijk Frankrijk als heilzaam heeft geprezen; op grond van statistieke opgaven betwijfelt FUCHS, of dit klimaat wel zoo onvoorwaardelijk voor teringlijders verdient aangeprezen te worden, terwijl ook anderen (BURGESS, *Das Klima von Italiën und seine Heilwirkung bei Lungenschwindsucht, übers. von* Dr. HAGEN) zich tegen het algemeene gevoelen, hetwelk hieromtrent vooral in Engeland heerscht, hebben verklaard. De rapporteur durft evenwel aan de meening van FUCHS, als zoude bij voorkeur de zoogenaamde catarrhale streek (*Oberharz*, het *Thüringerwald*, de *Alpen*), alwaar phthisis hoogst zeldzaam voorkomt en slechts 0,9 pCt. der algemeene sterfte zoude veroorzaken, voor teringlijders bijzonder geschikt zijn, niet onbepaald zijne stem geven, maar zoude dan veleer met Dr. HAGEN en met Dr. HELFFT (*Handb. der Balneotherapie*) het verblijf te Wiesbaden, te Baden-Baden en te Meran in Tyrol voor zoodanige lijders aanbevelen, daar in deze plaatsen de temperatuur aan weinige afwisselingen onderhevig is en de nadeelige invloed van den Noordenwind door hooge bergen wordt afgeweerd. De rapporteur eindigt zijne beschouwing over het werk van FUCHS met de verklaring, dat men hem den lof niet kan ontzeggen, van met vlijt en zorgvuldigheid de bouwstoffen voor eene geneeskundige aardrijksbeschrijving te hebben bijeenverzameld, maar dat hij met eene zekere voorbarigheid uit deze bouwstoffen een gebouw heeft opgetrokken en uit te weinig daadzaken algemeene gevolgtrekkingen heeft afgeleid.

Dr. VAN CAPPELLE meldde daarop nopens de epidemische constitutie in Julij, dat het ziektekarakter *gastrisch* was; ruim ⅙ gedeelte van de opgegeven ziektegevallen behoorden tot de morbi gastrici. *Bronchitis* en *bronchopneumonia* werden bij kinderen betrekkelijk dikwijls waargenomen en waren, hoewel zelden doodelijk, meestal hardnekkig. *Febris gastrica* en *biliosa* en *gastricismus* werden zeer dikwijls waargenomen. *Diarrhoeae* van gastrischen aard waren menigvuldiger dan in een der vorige maanden dezes jaars; hun getal bedroeg 161 of ruim 16 proc. van het geheele aantal opgegeven ziektegevallen. Zij lieten langen tijd een gevoel van afmatting en dysphorie na. *Cholerinae* waren evenzeer toegenomen, waren ligt en herstelden spoedig. *Intermittentes* werden minder gezien, bijna evenveel tertianae als quotidianae; zeer weinig quartanae. *Typhus* was minder menigvuldig. Van *tussis convulsiva* werden 19 nieuwe gevallen genoteerd. De toestand van zwangeren en kraamvrouwen was voldoende.

De sterfte was gering, 438. Terwijl de sterfgevallen aan ziekten van hersenen en ruggemerg, respiratie- en circulatie-organen in aantal waren verminderd, overleden er meer personen dan vroeger aan ziekten der digestie-organen. Phthisis had 43 maal en typhus 28 maal den dood tengevolge. Één sterfgeval aan cholera asiatica, had 18 Julij op Kattenburg plaats.

Bij de discussiën werden door de leden nog enkele lethale cholera-gevallen vermeld die in de vorige week (van 19 tot 26 Aug.) hier ter stede waren voorgekomen, zoodat niet onwaarschijnlijk eene epidemie te vreezen is. Omtrent maatregelen door de geneeskundigen vooraf te nemen, besloot men nader besluit te nemen.

Onder de vrije mededeelingen liet Prof. SCHNEEVOOGT naar aanleiding van het berigt omtrent het Baudscheidtismus in dit weekblad pag. 287 geplaatst, den zoogenaamden levenswekker zien. Het is een bundel naalden, die met behulp van een spiraaldraad met kracht in de huid kunnen gestoken worden. De walgelijke brochure die daarbij verkocht wordt vermeldende, betreurde Spr. de kwakzalverij, die daarin doorstraalt. Gelijk men verwachten kon, kan soms eene acupunctuur met zoodanig werktuig neuralgische en rheumatische pijnen doen verminderen, vooral als de wondjes met een prikkelende olie worden ingewreven.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

ENGELAND. — In een rapport van Mr. FINLAISON over de friendly societies komen de volgende mededeelingen voor, betreffende den gemiddelden tijd van ziek zijn onder de arbeidende klassen op verschillende leeftijden. In 99 van de 100 vereenigingen voor ziekengelden (benefitclubs) worden geene candidaten toegelaten op den leeftijd van 45 jaren. Boven dien leeftijd vermeerdert ook het ziek zijn. Het gemiddeld getal dagen per jaar ziek

zijn van personen uit de arbeidende klassen is tusschen 15 en 16 jaren 6¼, van 16—26 j. 6½, 26—36 j. 7, 41—46 j. 8½, 46—51 j. 10¼, 51—56 j. 12½, 56—61 j. 16½, 61—66 j, 23½, van 66 tot 71 jaren 36 dagen. Mr. FINLAISON voegt er bij, dat bij het onderzoek over de mate van ziek zijn per jaar over de geheele massa van de mannelijke leden der friendly societies, van 15 tot 85 jaren kan worden opgemaakt, dat elk man juist vijf jaren in die 70 jaren, ziek is, maar gedurende het tijdvak, waarin hij arbeidt, van 16—66 jaren is hij in die 51 jaren maar 78 weken of juist 1½ jaar ziek. Verder is in de 2de helft van dit tijdvak van 41—66 jaren de tijd van ziek zijn 1 jaar, het dubbel van dat in de 1ste helft van 15—41 jaren, waarin het een half jaar is.

— Een bakker in Engeland heeft eene nieuwe theorie over het ontstaan der Cholera geopperd, die bij ter openbare kennis gebragt heeft. In het jaar 1832 had hij eeu groote hoeveelheid buitenlandsch meel gekocht, dat lang in entrepot had gelegen. Hij proefde van de verschillende zakken om het oudere van het nieuwere meel af te scheiden, onmiddelijk werden hij en zijne knechten door de Cholera overvallen. Na nog eenige proeven genomen te hebben kwam bij tot de overtuiging, dat het oude meel die verschijnselen opwekte en verbakte voortaan geen ander dan versch meel. Zijne kalanten bleven gezond, terwijl rondom de ziekte hevig heerschte, deelde zijne waarneming aan het gezondheidsbestuur mede, maar vond geen gehoor, »omdat hij geen zaakkundige was.” Intusschen hield hij sedert dien tijd de verschepingen van groote hoeveelheid oud meel in het oog, en lette op de gevolgen. In eene reeks van gevallen vond hij zijne verwachting bevestigd. In Leeds brak de Cholera met groote hevigheid uit, 14 dagen nadat eene groote hoeveelheid oud meel, daar heen gezonden was. Evenzoo in Warschau, en in andere plaatsen. Ook het tegenovergestelde nam hij waar, het plotseling ophouden namelijk der Cholera zoodra veel versch meel aan de markt gekomen was. Ware de bakkerstheorie maar de ware!

— In de Times is de behandeling van cholera met oleum ricini aan de orde van den dag. De behandelingswijze wordt in Londonsche hospitalen beproefd. Zoodra wij eenig wetenschappelijk resultaat daarvan zullen hebben leeren kennen, hoopen wij het mede te deelen.

IERLAND. — Voor den tijd van 6 maanden zijn de wetten ter afwering van schadelijke invloeden (nuisances) en ter voorkoming van besmettelijke en epidemische ziekten, in werking gesteld.

In Schotland worden mede de maatregelen van den general board in werking gebragt.

MUNCHEN. — Prof. AUG. VOGEL te Munchen heeft de atmosphaerische lucht gedurende den choleratijd te Munchen onderzocht en in eene brochure de resultaten zijner onderzoekingen medegedeeld, waaruit hij met groote zekerheid het besluit trekt dat de cholera-ziektestof niet (!) in de vorm van een gaz-aardige koolwaterstof verbinding in de atmosphaer voorhanden is. Hij ondersteunt veeleer de zienswijze der natuuronderzoekers, dat het miasma der cholera in vasten toestand in de lucht zweeft. Voor het aannemen van eene cholera-smetstof, als een vast isoleerbaar bestanddeel van de atmosphaer, pleit vooral het eigenaardig optreden der ziekte, daar deze dan eens van het focus van ontstaan in een aanhoudende gang, dan eens met bizarre sprongen, in landen met de meest verschillende bodemformatien en temperatuur, voortgaat, dat zij verder klaarblijkelijk den togt van menschen en goederen volgt, hetwelk geen plaats zou behoeven te hebben, wanneer die smetstof vluchtig ware, en dat eindelijk bij haar optreden, werkelijk eigendommelijke infusorien en schimmels, voornamelijk van roode kleur zijn bespeurd, die zich op de zetmeel bevattende voedingsmiddelen, aardappelen, meel in zeer korten tijd en in groote hoeveelheid ontwikkelden, en door de leeken reeds lang voor booze voorteekenen eener ophanden zijnde epidemie gehouden werden.

Uit dat oogpunt acht VOGEL de afsluiting genoegzaam voor doelloos, daar de smetstof en dispositie voor de cholera, waarvan geheel München thans geinfecteerd is, zich zeer snel verspreidt en men niet weten kan, of zij niet door viervoetige dieren, vogels, vlinders van de eene plaats naar de andere kan gebragt worden (!).

In het laboratorium van den hoogleeraar worden sedert eenige dagen proeven in het werk gesteld, over in den vorm van onzigtbare vlokken in de lucht zwevende organische vormsels; te gelijk moeten echter proeven genomen worden met de lucht in streken, die die van de cholera vrij zijn gebleven. Voor doelmatig houdt VOGEL chloorberookingen, waardoor de in de lucht zwevende (?) of aan de goederen hangende (?) organische (?) stoffen vernietigd worden, het herhaaldelijk wasschen der handen met eene verdunde chloorkalkoplossing, en berookingen met terpentijn olie, zoo als deze in het Muncher hospitaal plaats vinden.

SCHAFFHAUSEN. — Alhier debiteert een Apothe- J. C. LAFFON een »*nieuw en zeker middel tegen den lintworm,*” hetwelk bestaat uit pillen, welke zijn zamengesteld uit het etherisch extract van den onderaardschen stengel van *Aspidium Lonchitis, helveticum* en *filix mas*, uit het alcoholisch extract van de bloemen van Achillea mutellina en moschata en poeder van de bloemen van Arnica doronica. De verhouding dezer bestanddeelen is niet bekend. De kuur bestaat daarin dat de patient 36—40 uren voor het nemen der pillen, nuchter moet blijven, behalve het gebruik van koud water. Vervolgens worden 120 pillen, om de vijf minuten 10—12, genomen, en na eenige uren rust een once Ricinus olie, welke met het versche kruid van de beide genoemde Achillaea-soorten en de versche wortels van de drie aspidium-soorten gedigereerd is. Spoedig daarop volgt, zonder eenige pijn, ontlasting waarna de geheele worm afgaat. Het middel kost 3 pruissische daalders! Teregt wordt in het Tijdschrift voor Wetenschappelijke Pharmacie dit zamengestelde middel niet aanbevelingswaardig genoemd en op de eenvoudiger zeker werkende middelen tegen den lintworm die wij thans bezitten gewezen.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — Uit een berigt van den Obermedianalrath Dr. PFEUFFER hetwelk deze in eene der laatste bijeenkomsten van de Muncher geneesheeren medegedeelde, blijkt dat der verbreiding der Cholera in Beijeren veel grooter is geweest dan men uit de berigten der dagbladen kan opmaken, die ziekte echter overal aan het afnemen was. Verder was waargenomen, dat in vele der bezochte plaatsen van Opper Beijeren, Starnberg, Ingolstadt, Freising, Erding, enz. de eerste ziektegevallen meestal personen betroffen, die uit de hoofdstad waren gekomen. Hetzelfde wordt uitdrukkelijk ook vermeld van Regensburg. In Augsburg en Neurenberg had men het overbrengen der ziekte uit geinfecteerde plaatsen niet kunnen aanwijzen. Als een opmerkelijk verschijnsel wordt medegedeeld dat in de gevangenis te Ebrach waar ongeveer 1000 personen uit alle oorden des rijks gevangen zitten, de ziekte zich uitbreidde nadat het eerst eene persoon werd aangetast die uit Moosburg over Munchen getransporteerd was. PFEUFFER wees daarbij op het nadeel van niet openlijk de volle waarheid over de uitgebreidheid der ziekte mede te deelen.

In Munchen was het cijfer der aangetasten van 4—10 Sept. 391, dat der aan Cholera overledenen van 3—9 Sept. 307, de epidemie dus aan het verminderen. Evenzoo in Augsburg waar van 5—11 Sept. 442 werden aangetast en 213 overleden.

In Parijs werden in de hospitalen van 31 Aug. — 6 Sept. 272 nieuwe zieken behandeld en overleden 123. In de stad stierven van 28 Aug. — 7 Sept. 743 personen aan de ziekte dus ruim 67 daags. Eenige vermindering wordt dus opgemerkt.

Overigens schijnt de ziekte in Frankrijk algemeen te verminderen. Het totaalcijfer der sterfgevallen door de epidemie bedraagt thans 73,500.

In Italie blijft de epidemie verminderen.

In London overleden 2050 personen in de week tot 9 Sept. aan de ziekte. De geheele cholerasterfte bedraagt daar thans in de laatste 9 weken 6120. Bij vergelijking met 1849 is deze epidemie tot nog toe minder sterk. Het gezondheidsbestuur is krachtig werkzaam. Enkele wijken der stad lijden bijzonder sterk. Reeds vroeger was opgemerkt, dat de sterfteverhouding van Cholera in de laagste streken van London verreweg grooter was dan in de hoogst gelegen gedeelten. Wij laten echter die speciale opmerkingen, bij deze algemeene berigten achterwege, om, wanneer zij later alle behoorlijk verzameld zullen worden medegedeeld, de wetenschappelijke resultaten er van te leeren kennen.

Uit ons land weten wij alleen van Amsterdam, dat in de laatste week nog enkele gevallen zijn voorgekomen en enkele lijders uit één gezin in het gasthuis zijn gebragt en dat te Rotterdam sedert onze vorige opgave tot 15 dezer 21 aan cholera gestorvenen zijn aangegeven.

— De voorbereidende maatregelen bij het naderen der Cholera hebben hier ter stede tot nu toe nog geen goeden uitslag gehad. Een voorstel van de plaatselijke geneeskundige commissie ter oprigting eener centrale cholera-comm. met een lid van het stedelijk bestuur in haar midden is niet goedgekeurd; van hier dat slechts eenige leden der geneesk. commissie met 2 vroegere leden zich later op herhaald verzoek van het Sted. Bestuur tot cholera-commissie hebben willen vormen. Zij bestaat nu uit dezelfde leden als ten vorige jare behalve de HH. VROLIK, VAN HEES en HULSHOFF, terwijl de Prov. Commissie aan haar Dr. PENN, alleen om haar adviserend ter zijde te staan, heeft toegevoegd.

Al de geneesheeren, behalve de stads-Doctoren, zijn dezer dagen bij gedeelten verzocht ter kamer van Burg. en Weth. te compareeren. De waarnemende Burgemeester heeft hen aldaar uitgenoodigd even als ten vorige jare zes consultative cholera-bureaux in verschillende gedeelten der stad op te rigten, bestuur, dag- en nachtdienst, enz. zelf naar believen te regelen; de lijsten der geneeskundigen in zes groepen verdeeld heeft ZEd. Achtb. aan eenige der aanwezigen tot dit einde ter hand gesteld.

Naar wij vernomen zijn reeds vijf dier voorloopige commissien bijeengekomen en hebben alle geneesheeren eenparig geweigerd op de voorgestelde wijze de bureaux te organiseren en daaraan deel te nemen.

Terwijl alle geneesheeren zich natuurlijk bereid verklaarden, om bij het uitbreken eener epidemie diensten te verleenen, werden als redenen dezer weigering onder andere aangevoerd: de onaangename behandeling die de leden der centrale en sub commissiën ten vorigen jare willens of onwillens van het Stedelijk Bestuur moesten ondervinden, als het ontbinden dier commissiën *tegen hun advies* in het midden der werkzaamheden, het min heusch plotselijk buiten dienst stellen der adsistent-stads-doctoren, — het weigeren van het Stedelijk Bestuur om dit jaar eene goed georganiseerde centrale cholera-commissie op te rigten, — maar *boven alles* dat de herhaalde en dringende vertoogen, die met de noodige voorstellen van verschillende zijden aan den Raad in de twee laatste jaren gedaan zijn, om de geneeskundige dienst der stads-armen te verbeteren, tot nu toe geenerlei gevolg gehad hebben en alles bij het gebrekkige oude gebleven is enz.

De geneeskundigen hebben gemeend op deze wijze aan het Stedelijk Bestuur te moeten toonen, dat hunne herhaalde klagt over verwaarloozing der gezondheidsbelangen der ingezetenen hun waarlijk ernst is, hoewel het hun leed moet doen, dat zij aan een beroep op hunne welwillendheid voorloopig een weigerend antwoord hebben moeten geven. Alléén door krachtige maatregelen van het Stedelijk Bestuur en der centrale cholera commissie zelve zullen de cholera-bureaux, die ten vorige jare zoo veel nut gedaan hebben, nu georganiseerd kunnen worden. Bij het blijken van ernstigen wil van het Stedelijk Bestuur zullen toch de geneeskundigen hunne medewerking niet ontzeggen.

†ZWOLLE. — Vertrokken van Zwolle naar elders de Heer S. JOUKLES, Chirurgijn.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. | ZATURDAG, 23 SEPTEMBER 1854. | 38.

VOORSTEL TOT OPRIGTING EENER GEZONDHEIDSCOMMISSIE TE UTRECHT.

Reeds menigmaal hebben wij voorbeelden en krachtige vertoogen uit het buitenland aangevoerd, waar die strekken konden tot bevordering der openbare zorg voor de gezondheid, nog liever echter voeren we die aan, welke uit vaderlandschen boezem ontsproten. Wij haasten ons daarom mededeeling te doen van het » *Voorstel ter benoeming eener gezondheidscommissie der stad Utrecht, gedaan in de raadsvergadering van* 5 *September* 1854 *door* G. J. MULDER," van welk belangrijk stuk ons door welwillende bemiddeling een exemplaar is geworden.

» Als een der jongere leden van den Stedelijken Raad zou ik mij thans nog niet hebben durven veroorlooven, een dieper ingrijpend en veelomvattend voorstel aan U M. H. te doen, bij al dien overwegingen van onze laatste bijeenkomst daartoe niet als van zelve de verpligting hadden aan de hand gedaan. Er werd toen namelijk gehandeld over den gezondheidstoestand van onze stad, maar in het voorbijgaan en naar aanleiding eener andere aangelegenheid.

Nu de woorden » gezondheidstoestand van Utrecht" eenmaal alhier uitgesproken zijn, mag ik niet verzuimen, die woorden in diepen ernst met U op te vatten en daarbij stil te staan. Uit den aard van mijne maatschappelijke stelling toch mag ik Uwe hulp en Uw licht inroepen, waar het geldt belangen van het leven en alzoo het zedelijk en stoffelijk welvaren onzer medeburgers, en Uwe aandacht bepalen bij al datgene, wat dat welvaren bedreigen kan; en als lid van commissiën, door de belangstelling des konings in het leven geroepen, om deze aangelegenheid, hetzij weleer, hetzij thans nog voor het gansche vaderland te overwegen, heb ik het voorregt den blik van kundige mannen over dit onderwerp te hebben leeren kennen, zoodat ik in hunnen geest hier het woord kan voeren.

Zietdaar M. H.! de verklaring mijner vrijmoedigheid, die mij overigens tot een duren pligt is.

Met de uitbreiding der kennis, inzonderheid van de natuurvoorwerpen en werkingen breidt zich de zorg uit voor leven en gezondheid. Vandaar die veelvuldige bemoeijingen in de laatste jaren bij alle beschaafde natiën, om de eerste levensvoorwaarden in naauwgezette overweging te nemen, waarop men weleer soms geene aandacht gevestigd had. Het onderzoeken van de lucht en het water, hetgeen eerst sedert $\frac{3}{4}$ van eene eeuw mogelijk was, bepaalde de aandacht op de geaardheid van beide, en de vraag welken invloed die geaardheid op het leven der menschen hebben moest, was een noodwendig uitvloeisel van het onderzoek, hetwelk was voorafgegaan. Wilt deze toepassing van verkregen kennis uitbreiden over alles, wat de physische invloeden van den mensch betreft, en gij hebt den sleutel van het eerst kortelings ontstaan zijn van bemoeijingen, wier behartiging van onze vaderen niet kon worden gevergd, omdat de kennis ontbrak, die den grondslag dier behartiging vormen moest. Nu die kennis eenmaal verkregen is, rust op den tijdgenoot de verpligting, die kennis te gebruiken.

Het moet rondborstig worden gezegd: in Nederland is men in het ter harte nemen van deze gewigtige taak niet aan de spits van beschaafde volken, ja men volgt er veel te traag de uitnemende voorbeelden, die andere landen geven in de zorg voor bewaring en handhaving der gezondheid vanwege

de overheid het volk ten beste geschonken. De Hooge Regering heeft sedert de herstelling van ons vaderland, sedert zijne verlossing uit de Fransche heerschappij deze hoogst belangrijke aangelegenheid onder alle besturen tot op deze dagen toe, niet of hoogst onvolkomen behartigd, zoodanig dat de deskundigen, vermoeid en uitgeput van billijke klagten daarover aan te heffen, uit dien hoofde, en uit dien hoofde alléen, bijna niet meer klagen maar het als hoopeloos beschouwen, dat van boven af door ingrijpende maatregelen zal voorzien worden in hetgeen met een algemeen woord *gezondheidspolitie* kan worden uitgedrukt. Eene geheele boekverzameling van Nederlandsche voortbrengselen ligt er voor, over eene betere en meer waardige behartiging van de handhaving van het leven en de gezondheid van Nederlands ingezetenen; voorstellen van wetten over vele deelen van het ontwerp, op last der regering bijeengebragt, zijn er aanwezig, maar blijven jaar in jaar uit gedrukt papier zonder leven, zonder werking, zonder kracht.

Verre van mij, om daardoor een verwijt uit te drukken, want de tijd, aan menig Bestuur gegeven, was te kort, om zich in alles grondig te bewegen, wat het staatsbelang vorderde. Ik druk met het voorgaande slechts een feit uit, een feit, hetwelk niemand loochenen kan, dat door de Hooge Regeering geene voldoende zorg wordt gedragen voor den algemeenen gezondheidstoestand in Nederland.

Hoezeer het onmogelijk is, dat door de plaatselijke besturen kan worden aangevuld, wat door het algemeen bestuur behoorde te geschieden, zoo zijn er toch vele punten, met name die van plaatselijken aard, die door plaatselijke besturen kunnen worden opgenomen, onderzocht en getoetst en beoordeeld, en waarvoor onder goedkeuring van hooger Bestuur maatregelen kunnen beraamd worden, die — al omvatten zij niet alles — toch veel omvatten en van nuttige gevolgen zijn kunnen.

Bij al den lof die aan de plaatselijke geneeskundige commissiën moet worden toegekend is het buiten kijf, dat de zamenstelling dier commissiën en het verband, waarin zij staan tot de plaatselijke besturen, aan die commissiën niet de noodige kracht verleenen. Rotterdam heeft dit in deze dagen regt goed begrepen, door eene gezondheidscommissie te benoemen, bestaande uit deskundigen, in vereeniging met Raadsleden, die zamen vertegenwoordigen, hetgeen in zulk eene commissie leven moet. Twee leden van den Stedelijken Raad hebben daarin zitting met twee regtsgeleerden, twee geneeskundigen, twee natuurkundigen, twee scheikundigen en drie bouwkundigen.

Zoo doende, maar zoo doende ook alleen kunnen de algemeene belangen van de gezondheid der inwoners met vrucht bevorderd worden; de kundigheden gevorderd, om omvattende en doeltreffende, maar ook uitvoerbare maatregelen voor te slaan, zijn zamengedrongen in één ligchaam, hetwelk nu slechts met hartelijke belangstelling behoeft bezield te zijn voor het welzijn der ingezetenen, om zijn aanwezen met eere te verdienen.

Aan de noodzakelijkheid van meer dan geneeskundige kundigheden, indien men de gezondheid der inwoners bewaren en bevorderen wil, kan niet getwijfeld worden: ja in eigenlijken zin heeft men aan geneeskundige kundigheden hier geen behoefte, behalve in zoo verre als het *bewaren* en *bevorderen* van gezondheid, thans ook meer of min een aanhangend deel der geneeskunde heet te zijn.

Het zijn natuur- en scheikundige invloeden, die moeten gekend en gewijzigd, dikwerf moeten bestreden of vernietigd worden. De kennis van bouwkundigen wordt overal gevorderd, waar het geldt de zorg voor gebouwen, voor straten, riolen, grachten en vele andere zaken meer. Regtskundige kennis is onmisbaar ter beoordeeling van het *mijn* en *dijn*. Al die kennis te zamen moet in den Stedelijken Raad worden vertegenwoordigd, niet door papier maar door het gemoed van de zoodanigen, die oor- en ooggetuigen waren van deze belangen der inwoners en van het grondig beoordeelen dier belangen.

Het zou bij het doen van een voorstel ongepast wezen, meer te doen dan de zaak uit te spreken voor mannen, die geen ander belang ter dezer plaatse kennen, dan het waarachtig belang der inwoners, waarvoor gij M. H.! naar het algemeen oordeel der

burgers van deze stad, te regt gehouden wordt. Ik heb dus thans den wijden en nuttigen omvang van de werkzaamheden van zulk eene gezondheidscommissie, ingerigt, zoo als ik die daar schetste, niet nader te ontwikkelen. Gij verstaat dien omvang en erkent zijn gewigt.

Het zij mij slechts geoorloofd, één punt een weinig nader te ontwikkelen, hetwelk, naar mijn oordeel, alléén in zulk eene corporatie goed behandeld worden kan en waaraan, mede naar mijn oordeel, zoodanig eene dringende behoefte bestaat, dat het niet mag worden uitgesteld tot verwijderde tijden. Het is juist dat punt, hetwelk aanleiding tot mijn voorstel gegeven heeft. Ik bedoel de groote menigte geheel slechte en ongezonde woningen, die er in onze stad, vooral voor de minder gegoeden bestaan, ja ik ga veel verder, ik bedoel den ongunstigen gezondheidstoestand van Utrecht.

VONDEL noemde weleer Utrecht een *paradijs van weelde* en GRAEVIUS (oratio de palladio Trajectino p. 295) getuigt er van het volgende: »Si quis est in Europa locus, qui aut coeli solique clementia, agri circumjacentis amoenitate, abundantia omnis generis annonae, cum ad praesidium tum ad blandimenta vitae, aedificiorum splendore, viarum amplitudine et celebritate, nobilitate et comitate incolarum, formositate quoque elegantissimarum et castissimarum puellarum, si quis est in Europa locus, qui tot aliisque dotibus homines possit sollicitare, ut aut sedes ibi figant perpetuas, aut ver aetatis transigant in studiis praeclaris, nostra certo est beatū Trajectum."

Verre van sommigen dezer lofspraken te willen ontzenuwen, heeft eene droevige ervaring in de latere jaren geleerd, dat hier en daar op dien lof valt af te dingen.

Het ziektekarakter moge hier in het algemeen niet ongunstig zijn: blijkens de statistieke opgaven van den Heer DE MAN (Tijdschrift van de Maatsch. der Geneeek. 1852, Mei bl. 201) is de sterfte in Utrecht ongunstig en in het geheel niet in verhouding met den vriendelijken aanblik der stad.

In de steden der Provincie Utrecht, waaronder de stad Utrecht de voornaamste plaats inneemt, is de sterfte zoodanig, dat in vergelijking met de steden der andere provinciën, Utrecht de derde ongunstige plaats inneemt; de sterfte is toch in de steden in deze afnemende reden: N.-Holland, Z.-Holland, Utrecht, Zeeland, Gelderland, Friesland, Overijssel, N.-Braband, Groningen, Drenthe. [Naauwkeurig blijkt dit uit de aanteekeningen van Dr. SCHICK (de gezondheidstoestand van 's Gravenhage) waar hij opgeeft voor de sterfte over 10 jaar, berekend voor elk jaar, voor: Amsterdam 1 : 28,2, Rotterdam 1 : 29,6, Middelburg 1 : 30,3, Leyden 1 : 32,3, Haarlem 1 : 32,6, Utrecht 1 : 33,1, Groningen 1 : 35,3, 's Gravenhage 1 : 35,8, Arnhem 1 : 35,9, 's Hertogenbosch 1 : 37, Zwolle 1 : 38,8, Leeuwarden 1 : 39,2, Maasricht 1 : 40,5. In London is zij 1 : 40, in Parijs 1 : 32, zoodat Utrecht bijna gelijk staat met Parijs.]

Maar elk onzer weet het, dat er bepaalde schadelijke oorzaken *moeten* bestaan, die gezondheid en leven bedreigen; eerst veelal bij de minder gegoeden, vanwaar dan aanstekende ziekten overslaan tot de meer bevoorregten en alzoo geesels worden voor de geheele Burgerij. Ik noem u den typhus en de cholera, en ik heb niet meer noodig, om dien hoog geroemden gezondheidstoestand van onze bloeijende stad voor uwe voorstelling in een ander licht te doen optreden, dan het geschiedde in de dagen van GRAEVIUS.

Gevolgen hebben oorzaken. Wie kent die oorzaken van den soms dreigenden vorm, die typhus en cholera in onze schoone stad aannemen; wie weet aan te wijzen, welke bronnen van verwoesting hier werkzaam zijn?

Met hoogst prijzenswaardigen ijver verbetert het Stedelijk Bestuur alhier sedert eenige jaren het stelsel van goten en riolen en levert daarin een merkwaardig voorbeeld voor andere gemeenten. Maar er is veel meer: de excrementen der menschen worden dagelijks met duizende ponden in de stadsgrachten neêrgelaten en maken die grachten tot opene riolen van het afzigtelijkste vuil. De bodem is overal doorboord met gestapelde putten voor excreta en modder, zoodat de druipend vloeibare deelen door dien bodem heendringen en onder huizen en straten te voorschijn komen, om daar den dampkring te bederven. Voegt daarbij, M.

H., dat een aanzienlijk deel der populatie in woningen leeft, waar de eerste behoeften voor leven en gezondheid ontbreken: licht, luchtverversching, droogte; woningen, die veeleer holen, dan huizen mogen genoemd worden, waar alle toezigt, alle politie ontbreekt en er is niet meer noodig, om u Utrecht de stad aan uwe zorg toevertrouwd te doen kennen als der behartiging overwaardig.

Er schijnt geen tijdstip gunstiger om onze stad van uwentwege uit een gezondheidsoogpunt te doen onderzoeken, dan het tegenwoordige, nu er twee commissien werkzaam zijn, om de woningen van de minder gegoede volksklasse te verbeteren, bemoeijingen van hoogst loffelijken aard. Maar er schijnt mij ook geen tijdstip meer eene verpligting voor het Stedelijk Bestuur aan te wijzen, om aan deze bemoeijingen van welgezinde ingezetenen der stad kracht en steun en rigting te geven, dan juist thans.

Ik wenschte namelijk te mogen zien, niet slechts, dat er nieuwe en doelmatige woningen verrezen, maar dat de oude, de bronnen van verderf, werden opgeruimd. Zonder dat vermeerdert men het aantal gezonde, die door de voortwerkende bronnen van verderf kunnen overvallen worden.

En hoe kan dit op ruimere schaal, hoe doelmatig en afdoende geschieden, indien de geheele stad niet uit een enkel punt wordt overwogen, indien niet *alle* schadelijke buurten en alle huizen worden aangeduid, indien niet *alle* bronnen worden aangewezen, waaruit verderf ontstaan kan.

Eene eerste zaak zou alzoo zijn, kennis van al het nadeel, wat er in onze stad leeft, eene uitvoerige en in bijzonderheden tredende beschrijving der stad, met ontwikkeling van alles wat nadeelig is. Voorts eene aanwijzing van middelen, die tot verbetering kunnen leiden.

Ik wenschte, dat op groote schaal te zien opvatten, waardig die stad, die met een uitmuntenden zoom is omringd, die U vriendelijk toelacht en ongetwijfeld een eerste stap was op den weg ter verbetering van den gezondheidstoestand alhier, door de vrije lucht beter toe te laten tot die woningen, die zich weleer achter hooge wallen, met boomen veelal beplant verborgen hielden.

Ik wenschte de naauwe straten en stegen, de dusgenoemde sloppen en gangen opgeruimd te doen worden; ik wenschte alle woningen van minder gegoeden, op de eene of andere wijze verbeterd te doen worden en een plan voor Utrecht in project te zien komen hetgeen de woorden van GRAEVIUS tot waarheid maken kan.

Wij M. H. behoeven daarvan weinig te beleven om toch een uitnemend werk tot stand te brengen. Is eenmaal toch aangewezen in een openbaar gemaakt verslag, dat deze en die buurten als geheel en al schadelijk en voor leven en gezondheid verwerpelijk behooren te worden opgeruimd en naar een aangewezen maatstaf vroeger of later behooren verbeterd te worden, dan vinden belangstellende inwoners bepaalde aanwijzingen tot die verbetering; dan moedigt men daardoor de belangstelling aan, en, wat niet het geringste is, dan bekomt men eene stad, al zij dit ook in verwijderde tijden, die naar een doordacht, naar een algemeen plan is ingerigt.

Laten er twee, drie eeuwen verloopen eer er op ruimere schaal iets van deze onze wenschen zal verwezentlijkt zijn, dan hebben wij het voorregt wat aan zoo weinigen gegeven is, om nog voort te werken na onzen dood.

Elders breekt men geheele straten af, om den doortogt te verbeteren voor menschen. Ik wenschte met het voorgestelde de menschen te bewaren, die door die breedere straten togen zullen. Overal onteigent men voor spoorwegen en noemt dat ten algemeenen nutte. Menschen bij leven en gezondheid te bewaren, moet ook ten algemeenen nutte heeten: Spoorwegen zijn er om de menschen.

Utrecht kan in deze een uitnemend voorbeeld geven, door op eenmaal diep in te grijpen in de kennis van hetgeen er schadelijk in haar leeft; in het openbaar maken van die kennis; in het op ruime schaal aanwijzen van middelen tot verbetering; in het inroepen van hartelijke belangstelling van alle weldenkenden; in het plegen van overleg tusschen besturen en inwoners, een element, hetwelk in onze stad zoo uitnemend ontwikkeld is, dat het niets te wenschen overlaat. En mogten wij het beleven, dat

uit Utrecht eene stem gerigt werd aan het wetgevend ligchaam, om ten algemeenen nutte eene gansche buurt, uit schadelijke woningen bestaande, op te ruimen en door betere te doen vervangen; ik zou met dankbaarheid opzien tot U. M. H. die den eersten steen van het gebouw eener betere toekomst zoudt hebben gelegd.

Onze vaderen bouwden naar hunne zienswijze, naar hunne behoefte, naar hunne gestellen. Zij rekenden er niet op, dat wij die na hen gekomen zijn, aan andere invloeden moesten weerstand bieden, dat de tijden veranderen en de ligchamen der menschen in die tijden; zij hadden geene natuurkennis en meenden, dat veel van datgene afwering was, hetwelk hun oog niet onmiddelijk trof. Onze voorvaders lieten toe, dat de bodem, dien wij in onze stad bewonen voor ons moest worden een van alle kanten door drek en vuil doordrongen, die vrij bestookt en onzen dood verhaast.

Wij M. H. moeten wijzer zijn, omdat ons meerdere kennis, die later is geboren, wijzer heeft gemaakt. Maar die meerdere kennis moet breed opgevat worden. Het moet openbaar worden uitgesproken: »het is slecht gesteld, *dat* ontbreekt er aan; sla dien weg in en gij komt eenmaal tot beter."

Het eerst komt hier ongetwijfeld in aanmerking het opruimen van eenige in het oogloopende brandpunten van aanstekende ziekten, wier kennis onmiddelijk wordt verkregen. Bijaldien men de geneeskundigen hoort, die in die holen steeds de grootste ellende zien leven, en aldaar ziekten behandelen in vormen, die elders niet waargenomen worden. Met de vernietiging der bronnen te wachten, tot er een algemeen plan mogt zijn tot stand gebragt; zou niet zijn met beleid te handelen. (Als zoodanig zijn mij door een geacht geneeskundige aangewezen: de keukentjes van Korverzee, de Meeboomspoort, de holle Bilt en anderen).

Ik ga niet zoo verre, als ik wenschen zou, want ik spreek geen woord van uitvoering van het algemeene plan en ik laat dat na, omdat mij geene middelen bekend zijn, waardoor van Utrecht in zekeren bepaalden tijd, naar een doortastend plan, eene gezonde woonplaats zou te maken zijn. Zulke middelen zouden bij onze Engelsche buren niet ontbreken, waar men — om slechts van eene stad te gewagen — b. v. in Croydon op eenmaal naar een algemeen plan, overvloedig water in alle huizen voerde en al het vuil uit de stad verwijdert, zoodat daar geene excrementen overnachten. Ik zwijg van elke uitvoering, en van overdrijving zal dus niemand mij kunnen verdenken. Die uitvoering laat ik aan hen over, die zullen zijn voorgelicht door kennis, welke ik alleen wensch verzameld te zien, kennis van het kwaad, dat bestaat over de gansche stad, kennis van algemeene middelen om *eenmaal*, hetzij dan ook na eeuwen, Utrecht te doen wezen een voorbeeld van gezond wonen.

Het verzamelen van die kennis kan alleen het werk wezen van mannen, die zamen vereenigen wat altoos meer of min eenzijdig ontwikkelden niet geven kunnen. Ik bedoel van eene gezondheidscommissie zamengesteld uit geneeskundigen, natuur- en scheikundigen, bouwkundigen, ondersteund door mannen, die met de gronden van het regt bekend zijn en vereenigd met leden van Uwen Raad, zoodat ter dezer plaatse aan u elke bijzonderheid kan worden medegedeeld en toegelicht, welke in dat ligchaam is overwogen. Ik wensch in deze het voorbeeld van Rotterdam geheel voor oogen te houden, aan hetwelk mij in beginsel niets schijnt te ontbreken. Aan zulk eene commissie kan en moet alles worden opgedragen, wat den openbaren gezondheidstoestand betreft en wat voor een groot deel buiten datgene ligt, hetwelk ik als voorbeeld heb ontwikkeld; ik bedoel de zorg voor eet- en drinkwaren, voor fabrijken en trafijken en zoovele andere bemoeijingen meer, dat ik ze thans niet noemen kan. De naam van *gezondsheids-commissie* alleen drukt genoegzaam uit, wat tot hare bemoeijingen zal behooren.

Om echter noch in de bemoeijingen der plaatselijke geneeskundige commissie te treden, noch in te grijpen in hetgeen eene mogelijk te verschijnen algemeene geneeskundige staatsregeling voor Nederland en dus ook voor Utrecht zou kunnen voorschrijven; voorts om een gewigtig onderwerp, wat tijd vordert, niet aan eene onzekere toekomst over te laten, een onderwerp,

dat als op zichzelf staande mag beschouwd worden, en hetwelk thans met vrucht kan worden behandeld, bepaal ik het voorstel, hetwelk ik in overleg met onzen geachten voorzitter, de eer heb aan U te doen tot het volgende:

1o. Te willen benoemen eene commissie van deskundigen, die belast zijn a) met een in bijzonderheden afdalend onderzoek van al datgene, hetwelk de plaatselijke gesteldheid van Utrecht, voor de bewoners min gunstig maakt, b) met de aanwijzing en beschrijving van al datgene wat uit het genoemde oogpunt aan geen twijfel onderhevig is: c) met de aanwijzing der middelen om al dat schadelijke te verwijderen, zoodat de stad eenmaal worde eene plaats, waar de gezondheid door geene plaatselijke gesteldheid meer kan worden bedreigd.

2o. Die commissie zamen te stellen uit 2 regtsgeleerden, 2 geneeskundigen, 2 natuurkundigen, twee scheikundigen, twee bouwkundigen en daarin twee raadsleden te doen plaats nemen, opdat de zorg voor de gezondheid der burgers een voortdurend onderwerp zij en blijve van de overwegingen van den stedelijken raad, daar in die zorg leve en in bijzonderheden telkens ter sprake kome.

3o. Aan die commissie toe te kennen eene zekere som, voor de uitgaven van hare vergaderingen gevorderd, voorts voor het doen vervaardigen van teekeningen en plans van het bestaande en hetgeen door haar in de toekomst gewenscht wordt, en ter bezoldiging van eenen door haar aantenemen secretaris of adjunct.

4o. Aan die commissie den naam te geven van gezondsheidscommissie der stad Utrecht, onder voorbehoud om haar al zulke vragen voor te leggen, of haar zulke bemoeijingen op te dragen, die in het algemeen belang door haar het best zulks worden opgenomen."

Het is onnoodig van onze zijde hier iets bij te voegen. In MULDER's betoog ligt eene overtuiging, die noodwendig voor de zaak zal innemen. Dat het voorstel in Utrecht ingang vinden zal, betwijfelen wij naauwelijks; dat het in nog meer groote plaatsen ingang vinden mogt, wenschen we, in haar belang, met zoodanige opvatting omtrent de verhouding der plaatselijke regeling tot eene algemeene, als in dit betoog heerscht, van harte. Mogt slechts spoedig deze algemeene regeling zulke pogingen ondersteunen en tegelijk in de behoeften van de groote menigte kleine gemeenten in ons vaderland voorzien!

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

DE HAMER VAN MAIJOR. — In de *Gaz. des Hôpitaux* van 1 Julij 1854, n°. 78 wordt de aandacht gevestigd op den, volgens den schrijver te weinig bekenden en gebruikt wordenden *hamer van Maijor*. Zoo als men weet behoort dit werktuig tot de middelen, welke aangewend worden, om op de huid een krachtigen tegenprikkel aan te wenden; het is een metalen hamer van gewone grootte, welke gedurende eenige minuten in kokend water wordt gedompeld, en vervolgens gedurende 1—10 seconden stevig op het ligchaam wordt aangedrukt, al naar dat men de huid slechts rood wil maken of eene blaas vormen. Vooral in gevallen van dreigende asphyxie door ophooping van schuimig bronchiaalslijm zou deze wijze van handelen volgens de weinige personen, die er de proef van genomen hebben (onder anderen RAUER en HERVIEUX), een uitstekend nut aanbrengen; zij zou minder sterk aangrijpend en echter even werkzaam zijn als de applicatie van moxen, terwijl zij de drooge koppen en andere dergelijke middelen verreweg in kracht overtreft.

De aanprijzing van dit middel geschiedt naar aanleiding van eene waarneming van Dr. ARAN, die er gebruik van maakte bij eene zwangere vrouw, lijdende aan eene belangrijke organische hartziekte, ten gevolge waarvan zij herhaaldelijk werd aangetast door aanvallen van catarrhus suffocativus. Opdat men behoorlijk zou kunnen oordeelen over de waarde, welke aan deze waarneming te hechten is, nemen wij het volgende over uit de ziektegeschiedenis. — Den 6den Junij werd de vrouw plotseling aangetast door benaauwdheid met hevige afscheiding van schuimig slijm in de bronchiën; in één uur tijds expectoreerde zij eene ontzettende hoeveelheid (six énormes crachoirs) roodachtige, schuimige stof. Nu hield echter het uithoesten op en er ontstonden symptomen van asphyxie: het aangezigt en de extremiteiten werden koud en cyanotisch, de pols bijna onvoelbaar, de ademhaling zeer versneld en laborieus; het schuimige, bloederige vocht bleef zonder toedoen van de zieke voortdurend uit den mond loopen. Sinapismen en hand-

baden waren zonder eenig nut aangewend. De zieke gebruikte het weinige bewustzijn, dat haar overbleef, om met eene gebrokene stem te smeeken, dat men haar stil zou laten sterven.

Als laatste redmiddel kwam ARAN de Mayor'sche hamer voor den geest; met drie gewone, groote hamers werd de huid der borst op 15 plaatsen gebrand, vooral in de regio epigastrica en langs de aanhechtingspunten van het diaphragma. De zieke scheen te herleven, zij opende de oogen wijd en zag verwonderd rond; de pols werd duidelijker voelbaar en de regurgitatie van slijm werd sterker, scheen eenigzins onder den invloed van den wil terug te keeren. — In de eerste uren na deze handeling worden een emeticum uit gr. xvi ipecac. en gr. jβ tart. stibiat., en eene potio uit unc. v syr. ipecac., dr. j pulv. ipecac. en gr. xv sulph. cupri toegediend. Vier uren na de eerste aanwending, werd er weder op 15 plaatsen gebrand, en een paar uren later nogmaals op 13. Iedere keer volgde er eene duidelijke verbetering van den toestand. Echter was de zieke eerst 10 uren na het begin van den aanval, als wanneer zij eene groote hoeveelheid schuimig slijm op eenmaal uitbraakte, geheel buiten gevaar te rekenen. Na eene vrij kalme nacht was zij den volgenden dag in haren gewonen toestand. — Hoewel de vrouw derhalve als voor het oogenblik van een dreigenden dood gered kon beschouwd worden, maakte hare ziekte spoedige vorderingen, de slijmophooping keerde spoedig terug en de vrouw overleed 20 dagen later. Als hoofdoorzaak van het lijden werd er in het lijk eene ontaarding en aanmerkelijke vernaauwing van het linker ostium venosum gevonden.

Hoewel wij gaarne het nut en vooral de gemakkelijke aanwending van de bedoelde brandingen erkennen moeten wij echter bekennen, dat wij het aangehaalde geval ongelukkig gekozen rekenen, om naar aanleiding daarvan den brandhamer zoo sterk te verheffen. Het komt ons namelijk zeer gewaagd voor, om de redding van het leven grootendeels daaraan toe te schrijven; het voornaamste, wat er door bewerkt werd, was het opwekken van eenig meerder bewustzijn, waaromtrent echter verzwegen wordt, of het duurzaam of slechts voorbij gaande was: het gevaar week eerst, toen de krachtige, tevens toegediende braakmiddelen hunne werking deden. Inderdaad is er in dergelijke gevallen nimmer veel gewonnen, voordat eene ruime braking en gelijktijdig ontlediging van de bronchien de oorzaak der asphyxie weg nemen; en hiertoe zal het voorname middel wel altijd een flksch emeticum zijn. Gewoonlijk echter is het in die gevallen uiterst moeijelijk om door emetica braking op te wekken, hetgeen waarschijnlijk is toe te schrijven aan het reeds zeer gezonkene zenuwleven. Daarom is het van belang, tevens door peripherische prikkels de centra nervosa zooveel mogelijk op te wekken en te doen herleven: alle dergelijke huidprikkels moeten dus als hulpmiddelen worden beschouwd en wij oordeelen het van ondergeschikt belang, welke daartoe gekozen worden, mits men slechts zorge dat de kracht van het gekozene middel zooveel mogelijk geëvenredigd zij aan den graad van asphyxie. Zeker zullen in de reeks dier middelen de huidbrandingen door kokend water hunne bepaalde plaats innemen, de bijzondere verkieslijkheid boven andere middelen en de algemeenen bruikbaarheid zien wij echter niet in. Eindelijk verklaren wij volstrekt niet te begrijpen, waarom juist de aanhechtingspunten van het diaphragma bij voorkeur werden gekozen om er de brandingen te bewerkstelligen. Deze verkiezing kan alleen berusten op een geheel verkeerd begrepen wijze van werking der huidprikkeling; door deze toch kan men zich slechts voorstellen, dat centripetale zenuwen geprikkeld worden terwijl zij tevens eenig nut doen door bloed naar de peripherie te deriveren. Op beweginszenuwen of spiervezelen kunnen de brandingen geen directen invloed uitoefenen; buitendien was er in het hier vermelde geval volstrekt geen grond, om aan gestoorde werking van het diaphragma, als oorzaak van de asphyxie te denken.

Veel meer afdoende komen ons twee waarnemingen voor, welke later in de Gaz. des Hop. van 11 Julij, n° 82 werden medegedeeld door Dr. MAVEL (d'Ambert). Zij zijn belangijk genoeg, om in haar geheel te worden medegedeeld.

1°. Den 1sten April 1847 werd Dr. M. te middernacht bij een 25-jarigen man ontboden, doch onmiddelijk ontvangen met het berigt, dat hij te laat kwam, daar de zieke reeds als verloren moest beschouwd worden. Deze man, die een groot huisgezin te onderhouden had, was reeds lang door tusschenpozende koortsen geplaagd en zeer verzwakt; desniettegenstaande had hij zoo lang mogelijk zijn arbeid voortgezet, doch was onlangs weggestuurd. Sedert dien tijd had hij groote ellende geleden, had zich nog den laatsten dag vruchteloos veel moeite gegeven om arbeid of hulp te krijgen; s'avonds 'thuis komende had hij eene magere soep gegeten en was te bed gegaan. Te 10 uur s'avonds braakte hij sterk, begon te geeuwen, werd aangetast door rillingen en verloor kort daarna zijn bewustzijn. Te 12 uur lag hij geheel ongevoelig en koud ter neder met verlamde extremiteiten; de oogleden waren gesloten, de pupillen wijd, de ademhaling bijkans geheel wegblijvende, de pols was geheel verdwenen en hartslagen klein en traag.

Dr. M. begon onmiddelijk aanrakingen te doen met een in kokend water gedompelden hamer, en wel achtereenvolgens op het epigastrium, de hypochondria en de hartstreek. De eerste aanrakingen werden volstrekt niet bespeurd, doch bij de laatste begon de zieke eerst ongeregelde bewegingen te maken en eindelijk te schreeuwen. Nu konden hem eenige lepeltjes warmen wijn worden ingegeven en na een kwartier uurs had hij zijn bewustzijn geheel terug gekregen. — De man werd verder met quinine behandeld en herstelde geheel.

2°. Het tweede geval betreft eene vrouw van 60 jaren, welke sedert langen tijd lijdende was aan chronische bronchitis, die reeds dikwijls aanleiding had gegeven tot anasarca. S'nachts te 2 uur vond Dr. M.

haar oogenschijnlijk in stervenden toestand: de huid was koud en ongevoelig, de pols ontbrak geheel; slechts twee, zeer diepe ademhalingen hadden er per minuut plaats; de oogen waren gesloten, de mond geopend; de zieke gaf niet het minste teeken van bewustzijn. Ook hier deed de applicatie van den Maijor'schen hamer weder eene uitstekende werking, doch niet zoo snel als in het vorige geval. Eerst een kwartier na de eerste aanraking begon de zieke te zuchten, te kermen, eindelijk te spreken; de pols en de ademhaling herkregen hun normalen rhythmus, en de zieke herstelde zoo goed als hare slepende borstkwaal het toeliet.

Dit zijn werkelijk twee wanhopige gevallen, waar men de redding van het leven bepaaldelijk en alleenlijk aan de in het werk gestelde kuur moet wijten. Andere krachtige huidprikkels zouden misschien even goed in staat zijn geweest, hetzelfde resultaat te weeg te brengen, doch zeker is het, dat er wel geene hulpmiddelen overal zoo snel bij de hand zullen zijn, als een gewone hamer en kokend water. Vooral wegens de eenvoudigheid van het middel is het derhalve aan te bevelen in geval van nood.

HET WATER VAN DEN PUT OP DE NOORDERMARKT

DOOR

E. H. VON BAUMHAUER.

Als vervolg op de vroeger door mij in dit Weekblad medegedeelde analysen van het water der Duinwatermaatschappij en van het Weesperschuitwater, laat ik hier het onderzoek volgen door den Heer VAN MOORSEL en mij op dezelfde wijze als bij genoemde watersoorten ingesteld op het water van den door wijlen den Heer C. P. FRIES, in 1850 geboorden put op den Noordermarkt, van hetwelk in Januarij 1851 door den Hoogleeraar G. J. MULDER en mij analysen zijn gedaan, die bekend gemaakt zijn in het Tijdschrift voor de Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, uitgegeven door de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Deel IV bl. 289. De troebelheid van het water, die ik destijds toeschreef aan den jeugdigen ouderdom van deze put, en wier verdwijning ik toen meende te kunnen voorspellen, als wanneer de door de putboring losgemaakte gronden zich langzaamerhand zouden hebben gezet, bestaat echter nog, maar de oorzaak daarvan is mij sedert dien tijd helder geworden, waardoor tevens is aangetoond, dat van die troebelheid geen nadeel bij het gebruik van dit water voor de gezondheid te duchten is. Bij het onderzoek toch is het mij gebleken, dat het water geschept op eene zekere diepte in de ijzeren buis helder is, maar aan de lucht spoedig troebel wordt, zoodat, wanneer het water in den boven de ijzeren buis geplaatsten wijden cilindervormigen ijzeren vergaarbak eenigen tijd verblijft en dan door de pomp wordt opgeheven, men natuurlijk troebel water moet pompen. De oorzaak van de troebelheid is gelegen in het voorkomen van ijzerverzuursel opgelost in koolzuur, hetwelk bij het ontsnappen van dit gas wordt nedergeslagen, een verschijnsel, hetwelk wij bij alle ijzerhoudende wateren (staalbronnen) kennen. Het water van de Noordermarkt moet dus onder de staalwateren worden gerangschikt, waarmede het door zijn vrij aanzienlijk gehalte aan ongebonden koolzuur insgelijks overeenkomst bezit. Of dit ijzergehalte aan het water zelf moet toegeschreven worden, dan wel of het koolzuurhoudend water ijzer oplost van de ijzeren pijpen, waardoor het stroomt, is moeijelijk uit te maken.

Het water, hetwelk tot dit onderzoek is gebruikt, is op den 7den Maart aan de pomp gehaald, nadat ik vooraf gedurende een uur had laten pompen, om zooveel mogelijk versch water te hebben. Dit water was troebel en werd bij het staan aan de lucht nog meer troebel, zoodat de fleschen gedurende eene week open zijn gebleven, na welken tijd op den bodem een bruin bezinksel was gevormd, terwijl het water vrij helder was geworden; het water aldus helder geworden, is tot het onderzoek gebruikt.

Het bezinksel uit eene flesch, die 7 liters water bevatte, werd op een filtrum verzameld, uitgespoeld en gedroogd bij 120° C.; het bedroeg 0,155 gr. dus op 1 liter 0,0221.

Uit twee kilo's water werd, na uitdamping in platina schalen en drooging bij 140°, gevonden

2,7385 gr.
2,7200
2,7240
2,7225

gemiddeld voor 1 kilo 1,3631 of 1,3852, wanneer het bezinksel daarbij wordt gerekend.

Dit residu liet bij behandeling met water onopgelost terug

0,7835 gr.
0,7720
0,7785

gemiddeld voor 1 kilo 0,3890 of 0,4111 met het bezinksel, zoodat in 1 kilo water 0,9741 gr. oplosbare zouten voorkomen.

Uit de waterige oplossing werd aan chloorsodium verkregen { 1,848, 1,846, } waarvan 0,004 moet worden afgetrokken, die in de tegenproef waren gevonden, en aan chloridum platini et potassii { 0,2370; 0,2230; } zoodat in 1 kilo gevonden zijn aan chloorpotassium 0,0351, aan chloorsodium 0,8864.

In de waterige oplossing werd verder gevonden aan kiezelzuur 0,0024, aan koolzure kalk met een spoor ijzersesquioxyde, dat bij gewigt niet te bepalen was, 0,0054 en aan pyrophosphas magnesiae 0,0924, of in 1 kilo aan kiezelzuur 0,0012, aan kalk 0,0015, aan magnesia 0,0168.

Wegens het groote keukenzoutgehalte werd het chloorgehalte bepaald uit 200 gr. water, en daarin gevonden { 0,414 0,425 } chloorzilver, of aan chloor in 1 kilo 0,5180.

In den ketelsteen van twee kilo's werd gevonden

		gemiddeld in 1 kilo
kiezelzuur	0,0449 0,0444	0,0223
ijzersesquioxyde met sporen van aluinaarde en phosphorzuur	0,0054 0,0044	0,0024
koolzure kalk	0,4234 0,4374	0,1205 kalk
pyrophosphas magnes.	0,3634 0,3624	0,0659 magnesia

Twee kilo's versch water werden met zwavelzuur oververzadigd, en tot ongeveer een once ingedampt; het residu werd in eene kolf met bijtende potasch gedurende geruimen tijd gekookt, terwijl de dampen gevoerd werden door verdund zoutzuur; dit zoutzuur gaf aan chloridum platini et ammonii, na aftrek der hoeveelheid gevonden in de tegenproef, 0,366, overeenkomende met 0,0139 ammonia (NH^3) in een kilo.

In een goed vertinden koperen bekken werden 34 kilo's water tot droog toe uitgedampt, en daarna door water het oplosbare van het onoplosbare gescheiden, terwijl de oplossing met zooveel water werd verdund, dat de vloeistof juist eene kan uitmaakte.

Uit 81,66 CC dezer vloeistof werden verkregen 0,0074 zwavelzure baryt, zoodat in 1 kilo water voorkomen 0,0008 zwavelzuur (SO^3).

Eene zelfde hoeveelheid vloeistof werd uitgedampt, en vervolgens in het in weinig water opgeloste residu naar de aanwezigheid van salpeterzuur gezocht, doch geen spoor gevonden.

163,32 CC dezer vloeistof werden met chloorbaryum en ammonia gepraecipiteerd, en het praecipitaat op een filtrum verzameld (alles bij afsluiting van de dampkringslucht): dit praecipitaat verloor door ontleding met salpeterzuur 0,282 koolzuur, zoodat in 1 kilo water voorkomt 0,0506 koolzuur, voorhanden in oplosbare carbonaten. Van het in water onoplosbare werden genomen 0,800, die door salpeterzuur verloren 0,244; zoodat in 1 kilo water voorkomt 0,1186 koolzuur, voorhanden in door uitdamping onoplosbaar geworden carbonaten.

Tot het onderzoek op jodium werden 7 kilo's versch water met scheikundig zuivere bijtende potasch (die vooraf naauwkeurig op jodium onderzocht was) in eene porseleinen schaal tot droog worden uitgedampt; het residu eenige malen met kokenden alcohol uitgetrokken; de alcoholische solutie weder tot droog worden uitgedampt, en het residu in eenige druppels water opgelost; door middel van amylum en ontleding met ondersalpeterzuur houdend salpeterzuur werd eene donkerblaauwe verkleuring verkregen. Eene proef in het werk gesteld om uit 20 liters water op deze wijze behandeld het jodium als joduretum palladii te bepalen gaf geene weegbare hoeveelheid.

Bij deze gelegenheid herhaalde ik het onderzoek op jodium in het water van de Duinwatermaatschappij en in het Weesperschuitwater. Uit 14 liters duinwater op genoemde wijze behandeld kreeg ik wel is waar eene jodiumreactie, doch deze was slechts eene flaauw violette verkleuring; het Weesperschuitwater daarentegen gaf eene meer sprekende reactie, die echter geenszins te vergelijken was met die, welke uit eene veel geringere hoeveelheid Noordermarktwater werd verkregen. Ik moet dus de vroeger door mij beweerde afwezigheid van jodium in die beide wateren terugtrekken, ofschoon beiden slechts een minimum bevatten. In dit voorjaar, toen ik met deze proeven bezig was, werd ik tot een ander doel genoodzaakt eenige proeven van CHATIN over het voorkomen van jodium in de wateren en in de lucht te herhalen, en het is mij toen duidelijk gebleken, dat in alle wateren en waarschijnlijk in alle stoffen jodium voorkomt, en dat men hetzelve daarin kan aantoonen, indien men er maar genoegzaam groote hoeveelheden van neemt; zoo vond ik b. v. duidelijke jodiumreactie in 6 kannen uit regenwater gedestilleerd water, hetwelk met nitras argenti niet in het minst opaliseerde. Boven op het plat van het gebouw Felix Meritis heb ik gedurende tien dagen ongeveer 800 liters lucht door potassa caustica laten stroomen; ik heb echter geene jodiumreactie gekregen; en toch ben ik overtuigd, dat indien ik zoo als CHATIN tien of twintig duizend liters had gebruikt, ik insgelijks eene mogelijk flaauwe reactie zoude gevonden hebben. De groote vlugtigheid en daarbij geringe verwantschap van het jodium maken het tot een waarschijnlijk nimmer ontbrekend bestanddeel onzer dampkringslucht, waaruit het regenwater, en de daaruit ontstane wateren hun jodiumgehalte putten, en waaruit vele andere stoffen, die tot het jodium eene sterkere verwantschap bezitten, hetzelve opnemen. De alles beheerschende mode is ook in de wetenschap ingedrongen; sedert de laatste jaren is het mode geworden, om in de wateren alle mogelijke stoffen op te zoeken, en reeds vele, als fluor, arsenicum, borium, koper en andere metalen zijn daarin in uiterst geringe hoeveelheden gevonden geworden. Dat opzoeken van die uiterst geringe sporen van vreemde stoffen in die wateren heeft, volgens mij, zoowel voor de kennis der wateren als voor de wetenschap ook eene uiterst geringe waarde, daar ik vermeen niets te veel te beweren, wanneer ik zeg, dat bij het onderzoek eener genoegzaam groote hoeveelheid regenwater (mogelijk eenige duizende emmers) men daarin alle op de oppervlakte der aarde in eenigzins aanzienlijke hoeveelheid voorkomende stoffen zal vinden; onze dampkringslucht toch lost niet alleen de vlugtige zelfstandigheden op, maar neemt zeer vele niet vlugtige in gesuspendeerden toestand mede, die dan door den regen worden medegevoerd.

Doch keeren wij tot het Noordermarktwater terug, om de uitkomst mede te deelen van de analyse van de vroeger besprokene 0,155 gr. bezinksel, die zich uit zeven liters water hadden afgezet.

Dit bezinksel werd in zoutzuur opgelost, hetgeen niet volkomen gebeurde, zoodat aan onoplosbaar, bij 140° gedroogd, 0,009 werden gevonden, waarvan bij gloeijing slechts 0,002 (kiezelzuur) overbleef. Wij vinden dus hier in 1 kilo water 0,0003 kiezelzuur en 0,0010 organische zelfstandigheid.

Uit de zoutzure oplossing werd verkregen:
ijzersesquioxyde 0,130 of in 1 kilo 0,0186
koolzure kalk 0,015 » » » » 0,0021
pyrophosphas magnesiae 0,902 » » » » 0,0001 magn.

Eindelijk werd nog in den toestel van MARSH naar arsenicum gezocht, zoowel in de waterige solutie als in den ketelsteen verkregen door uitdamping van 34 kilo's water, alsook in het bezinksel ontstaan uit het water eener flesch, die ongeveer 7 kilo's water bevatte, doch geen spoor arsenicum gevonden; hoewel VAN ANKUM in zijne door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen bekroonde Verhandeling het Noordermarktwater als arsenicumhoudend opgeeft.

Vatten wij de uitkomsten van dit onderzonk te zamen, zoo vinden wij dat 1 kilo Noordermarktwater bevat:

Keukenzout	0,7555	0,9741 in water oplosbare stoffen.
Chloorammonium	0,0436	
Chloorcalcium	0,0019	
Chloormagnesium	0,0399	
Koolzure soda	0,0801	
Koolzure potassa	0,0308	
Kiezelzure potassa	0,0024	
Zwavelzure kalk	0,0013	
IJzersesquioxyde	spoor	
Verlies en organische stoffen	0,0186	
Koolzure kalk	0,2152	0,3890 ketelsteen
Koolzure magnesia	0,0460	
IJzersesquioxyde met sporen aluinaarde en phosphorzuur	0,0024	
Magnesia aan organische zuren verbonden	0,0438	
Kiezelzuur	0,0223	
Verlies en organische stoffen	0,0593	
Koolzure kalk	0,0021	0,0221 bezinksel.
Koolzure magnesia	0,0002	
IJzersesquioxyde	0,0186	
Kiezelzuur	0,0003	
Organische stoffen	0,0009	
Iodium	spoor	
Salpeterzuur	niet	
Arsenicum	niet	
Som der vaste bestanddeelen	1,3852	

Het soortgelijk gewigt van het water bij 16° is gevonden 1,00148. Het vrije koolzuurgehalte is bij dit onderzoek niet bepaald; Prof MULDER vond vroeger in 1 kilo water bij 0° C en 760 mm. 191 CC, ik daarentegen 126 CC.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

SCHOTLAND. — Uit een rapport van Mr. DRUMMOND blijkt dat het aantal krankzinnigen, dat in Schotland door de parochiale besturen wordt onderhouden, voortdurend toeneemt. In 1851 was het getal dezer ongelukkigen 3436, in 1852 3689, in 1853 3882. De kosten van verpleging per hoofd zijn ongeveer 12 Pd. 6 sh. 6 d. per jaar.

HEIDELBERG. — Dr. MOLESCHOTT is aan de bearbeiding van een populaire physiologie werkzaam, waarvoor hij, volgens de Schwab. Mercur een honorarium krijgt van ƒ 10,000 van den boekhandelaar F. A. BROCKHAUS. Een bewijs zegt de K. Zeit. niet alleen voor de levendige belangstelling in de natuurwetenschappen onder de beschaafde klassen van Duitschland, maar ook voor de deelneming, welke de maatregel tegen MOLESCHOTT genomen, in ruime kringen heeft opgewekt.

Volgens de Berl. Z. zou Dr. MOLESCHOTT het voornemen hebben zich in Kiel te vestigen.

— Den 10den stierf alhier Dr. W. G. BISSCHOFF hoogleeraar in de Botanie.

GÖTTINGEN. — Den 18den September werd de vergadering der Deutsche Naturforscher und Aerzte geopend; vooraf werd aan de leden tot aandenken aan deze vergadering rondgedeeld, eene elegant en met platen geillustreerde beschrijving en geschiedenis van Göttingen, van de Universiteit, de omstreken en van de wetenschappelijke, voornamelijk natuur- en geneeskundige instellingen. RUD. WAGNER uit Göttingen hield eene voordragt over eenige onderwerpen van anthropologie. Hij sprak daarbij over de afstamming van het menschelijk geslacht uit éen paar, en ontwikkelde zijn gevoelen, dat van natuurwetenschappelijk standpunt deze stelling noch bewezen, noch geloochend worden kan. Ook zijne onderzoekingen over het voortduren der ziel na den dood bleven zonder bepaald resultaat,

maar was hij in deze tegen het grove materialisme. Dr. GÖSCHEN uit Berlijn sprak over het doel en de beteekenis van de algemeene vergaderingen der vereeniging; GUMBEL uit London over de cel in betrekking tot de druiven- en aardappelziekte. De vergadering werd voortgezet.

BINNENLAND.

LEIDEN. — Den 17den Sept. overleed alhier in den leeftijd van 38 jaar Dr. J. H. MOLKENBOER. Zijn dood wordt door allen, die zijn vast en regtschapen karakter, zijn helderen en geleerden geest, gekleed in de bescheidenste vormen, meer van nabij leerden kennen en hoogschatten, opregt betreurd. Zijn afsterven is een verlies voor onzen stand, dien hij ten sieraad verstrekte en niet minder voor de wetenschap, die hij met zooveel ijver en geluk beoefende, dat zijn naam ook buiten de grenzen van ons land teregt met eere genoemd wordt.

Eene korte opsomming van hetgeen door hem op wetenschappelijk gebied verrigt werd, zal voorzeker velen aangenaam zijn, en tevens het bewijs leveren voor zijne meer dan gewone werkzaamheid, vooral indien men in het oog houdt, dat dit alles verrigt werd, trots de beslommeringen van eene niet onbelangrijke, schoon minder lucratieve, geneeskundige praktijk, die hij met groote naauwgezetheid waarnam.

Reeds in 1840, nog student zijnde, gaf hij met zijn vriend C. KERBERT. de *flora Leydensis* uit, in ons land het eerste werk van dien aard, waarin de planten volgens hare natuurlijke verwantschappen gerangschikt werden en in bijzonderheden beschreven.

Kort daarna, den 12den Oct. 1840 promoveerde hij in de geneeskunst, op eene dissertatie *de colocynthide*.

Thans den praktischen loopbaan ingetreden, bleef hij echter eene bijzondere voorliefde koesteren voor de botanie en legde hij zich vooral toe op de studie der kryptogamische planten, waartoe zijne aanstelling aan 't Rijks Herbarium, welke kort na zijne promotie plaats vond, hem eene schoone gelegenheid aanbood. Hij bleef aldaar, met opoffering van een goed deel zijner vooruitzigten in de geneeskundige praktijk, gedurende 7 jaren werkzaam. De vruchten van deze studie, in welke zijn vriend Dr. J. DOZY hem gewoonlijk ter zijde stond, werden 't eerst nedergelegd in het *Tijdschr. v. natuurlijke geschiedenis van* J. VAN DER HOEVEN en DE VRIESE. Onder meer daarin voorkomende opstellen van zijne hand, noemen wij vooral de *Bijdragen tot de flora kryptogamica Leydensis*, waarin eenig honderde soorten van planten gevonden worden, die grootendeels tot dusverre als inlandsch niet bekend waren.

In 1844 zag het licht: Muscorum frondosorum novæ species ex archipelago indico et japonico, scripserunt Dr. DOZY et J. H. MOLKENBOER, welke arbeid ook is opgenomen in de *Annales des sciences naturelles* van 1844.

In 1845 volgde hierop een plaatwerk, onder den titel: *Musci frondosi inediti archipelagi indici*,.... *apud Hazenberg et soc.* behelzende de afbeeldingen van de in het straks genoemde werk beschrevene planten. Van dit werk, dat in het vorige jaar voltooid werd, bestaan 6 afleveringen, met 60 platen.

In datzelfde jaar 1845 geweerd MOLKENBOER de eer van *honoris causa* benoemd te worden tot *matheseos magister et philos. nat. doctor*.

Als verdere vruchten zijner studie noemen wij het bryologisch gedeelte van den *prodromus florae batavae*, door hem gemeenschappelijk met DOZY bewerkt.

Ook nam hij een werkdadig aandeel aan de uitgave van het werk *Plantae Junghuhnianae*, waarin de planten van het akademisch herbarium beschreven worden. Hij behandelde daarvan de *umbelliferae* en, in vereeniging met DOZY de *musci acrocarpici*.

Eindelijk zond hij in 1853 met laatstgenoemden, zijnen vriend, eene verhandeling in aan de Haarlemsche maatschappij v. wetensch. bij gelegenheid van haar eeuwfeest, welke arbeid door haar werd opgenomen in hare werken, en onder den titel van *Prodromus florae bryologicae Surinamensis et Venezuelae* in het licht verscheen.

Als onvoltooiden arbeid voegen wij hier nog bij de in den loop van dit jaar verschenen 1ste aflevering der *Bryologia Javanica*, een werk van breeden aanleg, waarin al de bekende mossoorten van den Indischen archipel zouden worden beschreven en afgebeeld. Ook dit wordt in vereeniging met DOZY uitgegeven.

Niettegenstaande den opgenoemden door hem verrigten omvangrijken en op tijdroovend natuuronderzoek gegronden letterarbeid, die hem het lidmaatschap van verschillende geleerde genootschappen deed verwerven, en zijnen naam in de wetenschappelijke wereld vestigde, wist hij echter nog voor velerhande andere bezigheden den tijd uit te woekeren.

Zoo nam hij, om niet te spreken van de persoonlijke leiding waardoor hij van meer dan één de studie steunde, een werkdadig deel in de oprigting of in de verbetering van vele instellingen. Hij was een der oprigters van de *vereeniging voor de flora van Nederland en zijne overzeesche bezittingen*, en bestuurde als conservator het herbarium van die vereeniging op zoo doeltreffende wijze, dat het thans tot model mag strekken voor andere inrigtingen van dien aard. *De Maatschappij van tuinbouw* heeft het vooral aan zijnen ijver voor het tot stand brengen van tentoonstellingen te danken, dat zij de hoogte heeft bereikt, waarop zij zich thans mag verheugen te zijn gekomen. Evenzeer droeg hij zeer bij tot het ontstaan der landbouwtentoonstelling ter dezer stede. Als groot bevorderaar der horticultuur bezat hij eene verzameling cacteën, die eenig in ons land mag genoemd worden en die hij op liberale wijze ten voordeele van hen, die in de aankweeking dezer planten belangstelden, liet dienen. MOLKENBOER was het aan wien wij het hoofdzakelijk te danken hebben, dat onze artsenijschat met den *Penghawar jambi* is verrijkt geworden, naardien hij het eerst, op zijne kosten, eene kist vol hiervan uit Java liet overkomen, met dit middel proeven nam en te weeg bragt, dat van Hooger Hand middelen zijn

beraamd geworden om te zorgen, dat deze plant niet uitgeroeid, maar veel meer ten bate der geneeskunst verder aangekweekt zou worden. — Eindelijk nog herinneren wij er aan, dat MOLKENBOER was een zeer ijverig en nuttig lid van het hoofdbestuur der *Maatschappij tot bevord. v. Geneesk.*, van den *raad van discipline* der geneeskundigen te *Leyden*, van de commissie voor *plaatselijk geneesk. toevoorzigt* ter zelfder plaatse enz.

AMSTERDAM. — De Cholera schijnt in Italie te hebben uitgewoed; daarentegen zijn de berigten over Sicilie des te ongunstiger. Volgens de berigten zou Messina 13000 inwoners in zeer korten tijd hebben verloren. Op 23 Aug. den 2den dag van het uitbreken der ziekten zouden 100 en op de volgende 500—600 sterfgevallen daags zijn voorgekomen. Zelfs is gesproken van een dag waarop 1000 sterfgevallen voorkwamen. De toestand in die plaats wordt verschrikkelijk afgeschilderd. Ieder vlugtte en de geneeskundigen en pharmaceuten zoude mede (zoo het waar is, schandelijk genoeg) de lijders aan hun lot overlaten. Een 20 tal galeislaven zou zijn vrijgelaten om de dooden te begraven. Volgens het laatste berigt zoude op 14 Sept. de epidemie haar einde reeds hebben bereikt, en slechts 5 nieuwe gevallen zijn voorgekomen.

In Palermo zouden van 13 Aug. tot 1 Sept. 4249 personen aan de ziekte zijn gestorven, doch ook daar de epidemie zijn verminderd, en van 28 Aug. tot 2 Sept. 785 personen zijn overleden.

In Munchen is de epidemie aan het verminderen, van 11—17 Sept. werden 249 aangetast en overleden 10—16 Sept. 204; evenzoo in Augsburg, waar van 12 tot 18 Sept. 252 werden aangetast en 91 overleden. In Neurenberg, Ingolstadt en andere plaatsen blijft de ziekte heerschen. Daarentegen verdween zij genoegzaam uit Regensburg.

In Noord-Duitschland is in enkele plaatsen de epidemie uitgebroken.

In Parijs was het totaal cijfer der sterfgevallen in de stad en de landelijke gemeenten van 8—14 Sept. 414 dus 59 gemidddeld daags tegen 67 in de vorige week; van dit cijfer kwamen in de hospitalen 129 voor.

In London stierven 1549 personen aan Cholera in de laatste week tot 16 September, dus 501 personen minder dan de vorige week.

In Liverpool was de epidemie toenemende Evenzoo in Ierland.

Uit ons land is alleen bekend geworden, dat in Vlissingen op een der rijksschepen »de Ruiter" eenige gevallen van cholera zijn voorkomen, waarvan 4 zijn overleden. De noodige maatregelen van verspreiding der bemanning enz. zijn genomen en naar het schijnt, het gevaar voor verdere verspreiding der ziekte geweken. Ook is in de dagbladen melding gemaakt van enkele gevallen in Terneuzen en Doesburg. In Amsterdam neemt de ziekte niet sterk toe. Het juiste cijfer der aangetasten is ons onbekend, dat der overledenen aan den burgelijken stand tot heden middag (22sten) aangegeven, bedroeg 35, waarvan 28 in de maand September, 7 in de vroegere maanden.

Te Rotterdam zijn van 16—22 dezer 78 aan den burg. stand aangegeven als aan cholera overleden, in de 3 laatste dagen 20, 13 en 18. De epidemie neemt geregeld toe.

— Ten vervolge op het berigt in ons vorig nummer betrekkelijk de te nemen maatregelen bij het heerschen der Cholera hier ter stede, diene, dat in deze week ook de 6de voorloopige commissie van geneeskundigen weigerend aan het stedelijk bestuur heeft geantwoord.

Ten einde nu in de noodige geneesk. hulp te voorzien, is door de plaats. gen. commissie voorgesteld 6 permanente consultatieve bureaux te vormen uit de 12 stadsdoctoren met 12 assistenten. Wegens finantiele bezwaren is dit voorstel echter door het Sted. Bestuur niet goedgekeurd, maar is een 12tal Doctoren, voor het meerendeel dezelfde, die het vorig jaar de betrekking van assistent-geneesheer vervulden, uitgenoodigd, op nieuw op denzelfden voet als vroeger assistentie te verleenen, alléen met het uitzigt op eenige verhooging van honorarium, wegens het tijdelijke der betrekking. Eenpariglijk hebben die Doctoren het voorstel afgewezen, omdat zij daarin eene miskenning zagen van de behoeften op het oogenblik en van hun gevoel van eigenwaarde, waaraan zij ten vorige jare te kort gedaan rekenden.

Wij betreuren het, dat het Sted. Bestuur den eenigsten weg, waardoor thans in de noodige geneeskundige hulp kan worden voorzien, niet is ingeslagen. Tot heden heeft de epidemie nog geene belangrijke uitbreiding gekregen; weinig is echter te voorzien, hoe spoedig de doortastende maatregelen noodig kunnen zijn, en men zal zich gewis in dit geval meer beklagen, dat er te weinig gedaan en bij tijds voorbereid is dan dat men zich, bij het spoedig verdwijnen der ziekte, over eene gelukkig noodeloos gewordene, doch dan geringe uitgave beklagen mag.

De centrale Cholera-commissie heeft van hare zijde al de geneeskundigen uitgenoodigd, zich aan de subcommissien, bestaande uit H.H. buurtcommissarissen, aan te sluiten, ten einde als deskundigen de aanwending der hygieinische middelen tot beteugeling der ziekte te bevorderen. Vele hebben zich daartoe reeds bereid verklaard. Het spreekt echter van zelf, dat de werkkring dezer subcommissien, die voor een goed deel ook bestaan moet in het aandringen bij de mingegoedden op het onverwijld zoeken van geneeskundige hulp bij de geringste voorboden der ziekte, achterwege moet blijven, zoolang die geneeskundige hulp niet voldoende is georganiseerd.

— Z. M. heeft tot Kommandeur der Orde van de Eikenkroon benoemd den 1sten Off. v. Gez. 2de klasse Dr. C. GOBÉE, en tot ridders der Orde van den Ned. Leeuw de Off. v. Gez. 1ste kl. G. A. QUARIN WILLEMIER en J. H. VAN DEN BROEK.

— Tot leeraar in de scheikunde aan de koninklijke Akademie te Delft is bij kon. besl. benoemd de Heer E. MULDER Dr. in de wis- en natuurkundige wetenschappen.

— 20 Sept. werd te Leiden de Heer N. DE KEYZER Med. Dr. tot Doctor in de verloskunde bevorderd.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

ZATURDAG, 30 SEPTEMBER 1854. 39.

OVER DE SECTIO PERINAEALIS

VAN

Prof. SYME.

In dit tijdschrift is nog niet gesproken over de door SYME aangeprezene methode van behandeling der stricturae urethrae, welke later den naam van sectio perinaealis of urethrotomia externa heeft gekregen. Onlangs zijn in de Gazette médic. en in de Deutsche Klinik weder gevallen van deze of diergelijke operatie opgegeven; waardoor wij gereede aanleiding vinden om haar ook hier ter sprake te brengen. Thans, tien jaren nadat deze operatie door den Professor van Edinburgh is aanbevolen, kan er een meer door de ondervinding gestaafd oordeel over geveld worden.

In 1844 gaf SYME in de »London and Edinburgh Monthly Journal of Medical Science" het verhaal van een geval, waarin hij eene vernaauwing der urethra had genezen met eene van buiten af door het perinaeum heen gemaakte insnijding der strictuur, langs eene vooraf daardoor gevoerde gesleufde sonde. In 1849 gaf hij een werkje uit: » on stricture of the urethra and fistula in perineo," waarin hij deze operatie en hare indicaties breeder uiteenzette en bij het reeds vermelde geval nog veertien andere voegde, die op twee na, allen genezen waren door de meergenoemde doorsnijding der strictuur van het perinaeum uit. Hij zeide tot deze wijze van behandeling gekomen te zijn, omdat de tot hiertoe gebruikelijke methoden hem gebleken waren in de meeste gevallen eene enkele palliative of tijdelijke hulp te verschaffen en gepaard te gaan met groot gevaar van belangrijker kwaad te veroorzaken, dan hetgeen zij moesten wegnemen of verligten; terwijl daarentegen zijne nieuwe methode voldoende moest zijn, om zelfs in de meest verouderde en hardnekkige vormen van strictura urethrae eene radicale genezing cito, tuto et jucunde te verschaffen. De gebruikelijke behandelingsmethoden afzonderlijk nagaande, zegt hij van de dilatatie met bougies, dat zij, eenige weinige ligte gevallen uitgezonderd, onafscheidbaar is van een aantal accidenten, die de genezing tegengaan, het lijden vermeerderen en zelf het leven van den patiënt in gevaar brengen; dat de bougies alleen, geene blijvende genezing kunnen teweeg brengen; en dat eindelijk de dilatatie-methode geheel onvoldoende is bij die gevallen, waarin de strictuur eene neiging heeft om terug te springen en zich weêr zamen te trekken. Dezelfde nadeelen wil hij tienvoudig toegepast hebben op de geärmeerde bougies, op de cauterisatie; welke methode van behandeling hij daarenboven voor ontoereikend houdt, om eene wezenlijke organische strictuur weg te nemen. De inwendige incisie verwerpt hij als onnoodig in die gevallen, welke door eene eenvoudige dilatatie wijken, en onvoldoende wanneer de neiging tot zamentrekken in de structuur zich buitengewoon sterk openbaart. De boutonnière, — d. i. de insnijding in het perinaeum, ten einde het geöbstrueerde kanaal op te zoeken, zonder andere geleiding dan dan de punt van een catheter tegen de strictuur aangevoerd, bij de zoogenaamde impermeable stricturen, — deze noemt hij de meest verwerpelijke van alle methoden, omdat hierbij, behalve het gevaar van een onvolledig kanaal te vormen, dat voortdurend geneigd blijft zich zamen te trekken en door zijne gedraaide rigting ongeschikt is, nog eene groote kans van mislukken overblijft bij het beproeven om een catheter in de blaas te brengen. Deze operatie waarschuwt hij vooral niet te verwarren met de door hem aangegevene insnijding van het

perinaeum langs eene te voren door de strictuur heengevoerde sonde. Dit laatste is eene conditio sine qua non zijner operatie, die evenwel hierdoor niet minder voor algemeene toepassing vatbaar moet zijn, dewijl S. voor zeker houdt, dat er geene impermeable stricturen bestaan, maar dat voor eene geoefende hand alle permeabel zijn.

Zijne operatie beschrijft S. als volgt:

De patiënt, bij voorkeur geheel onder den invloed van chloroform gebragt, wordt op den kant van zijn bed geplaatst. Twee helpers aan beide zijden geplaatst, ondersteunen de naar boven gerigte beenen. Eene gesleufde sonde, met zwakke bogt en zóo dun, dat zij gemakkelijk door de strictuur heen kan gevoerd worden, wordt ingebragt en aan een der helpers overgegeven. De operateur, zittende of geknield, maakt nu eene incisie langs de middellijn van het perinaeum of de penis, waar ook de vernaauwing zich moge bevinden. Deze incisie moet omtrent éene of anderhalve duim lang zijn en de integumenten met alle de weefsels, die buiten de urethra gelegen zijn, bevatten. Hierop neemt de operateur het handvat der sonde in zijne linker-, en de bistouri in zijne regterhand; voelt, met zijne voorste vingers de bistouri vasthoudende, naar de sleuf van de sonde en steekt de punt van de bistouri in deze sleuf, *achter* de plaats der strictuur; voert nu het mes naar voren totdat hij de geheele strictuur heeft doorgesneden; neemt hierop de gesleufde sonde uit de urethra en brengt eenen zilveren catheter in de blaas, welke daar op de gewone wijze bevestigd wordt. Is deze operatie volbragt, — hetgeen in korteren tijd moet kunnen gebeuren dan noodig is om zulk eene korte beschrijving te lezen, — dan moet de patiënt nog tweemaal vierentwintig uren stil in het bed gehouden worden; na dien tijd wordt de catheter uitgenomen en mag de patiënt zich meer gaan bewegen. Op den loop der urien, hetzij die terstond zijnen natuurlijken weg volgt of nog door de wond zich blijft ontlasten, behoeft niet gelet te worden. Dit komt van zelf teregt, wanneer slechts na acht of tien dagen weder eene bougie van middelbare dikte wordt ingebragt en zulks nog twee maanden lang iedere week of veertien dagen herhaald wordt. In de meeste gevallen is deze kuur voldoende en van blijvend effect. Mogt echter de neiging tot contractie in de strictuur bijzonder sterk zijn geweest, of mogt de levenswijze van den patiënt zoodanig zijn, dat zij aan de hernieuwde vorming der strictuur bevorderlijk konde gerekend worden, dan zal men voorzigtigheidshalve later nog vier of vijfmalen 's jaars eene bougie laten inbrengen.

Als de slotsom eindelijk zijner ervaring betrekkelijk deze operatie stelt SYME:

1o. dat het doorsnijden eener strictuur door uitwendige incisie in staat is, om deze ziekte volkomen te genezen in hare meest verouderde en hardnekkige vormen;

2o. dat in minder hardnekkige gevallen, die echter eén veelvuldig gebruik van bougies vorderen, deze operatie verkieslijk is boven de dilatatie, omdat de uitwendige incisie eene meer spoedige, blijvende en zekere genezing verschaft.

Deze met zoo veel ophef aangeprezene en als geheel nieuw voorgedragene operatie heeft tot zeer vele aanmerkingen en hevige discussies aanleiding gegeven. In deze discussies is de goede trouw in de wetenschap wel eens verdacht geraakt. Lijnregte tegenspraak omtrent den uitslag der operatie in hetzelfde geval, aan beide kanten gestaafd door getuigen, wier positie waarborg behoorde te geven voor de waarheid, maakte het moeijelijk te bepalen in hoe verre men aan de uitspraken van SYME geloof moest slaan. In de British and Foreign medico-chir. Review werd dit toen ten tijde met regt »the mysteries of the perineal section" genoemd. LIZARS, gewezen professor der chirurgie te Edinburgh, bijgestaan door MULLAR en GAY, MILLER, professor aan dezelfde academie, COURTENAY e. a., namen zoo veel af van de goede resultaten der gevallen, waarin SYME geopereerd had, dat er weinig meer van overbleef. Volgens het zeggen dezer autoriteiten hadden de gevallen van SYME aangetoond, dat zijne operatie nu eens onvoldoende, dan weer van lastige gevolgen vergezeld, en schier altijd levensgevaarlijk was. De Engelsche tijdschriften zijn een tijdlang gevuld geweest met allerlei zooda-

nige tegenspraak betrekkelijk deze operatie.

In het begin van het vorige jaar heeft SYME te Londen in de Royal medical and chirurgical Society eene voorlezing over zijne behandelingsmethode gehouden. Bij deze gelegenheid heeft hij wel iets teruggenomen van de boven opgegevene algemeene toepassing. Hij beperkte nu de indicaties voor zijne operatie tot de drie volgende vormen: 1°. wanneer de strictuur zich onderscheidt door eenen buitengewonen graad van irritabiliteit, die aan alle pogingen ter dilatatie weerstand biedt; 2°. wanneer de strictuur eene groote neiging tot contractie vertoont; 3°. wanneer de strictuur wel is waar zich laat dilateren, maar de urienlozing pijnlijk, moeijelijk en onzeker blijft. Als voornaamst accident na de operatie noemde hij nu eene rij van nerveuse verschijnselen, die echter spoedig verdwijnen en waarvoor het beste geneesmiddel is, de verzekering van den chirurg, dat zij spoedig zullen voorbij zijn. Zijne operatie op nieuw beschrijvende, voegde hij er nu weder het verhaal van elf gevallen bij, die allen met eenen gunstigen uitslag waren bekroond. Ten slotte gaf hij de verzekering, dat hij, na reeds zeventig keeren deze operatie gedaan te hebben, er geene belangrijke accidenten van had gezien.

Met hevigheid werd hiertegen opgekomen. WADE deed het gevaar dezer operatie uitkomen, sprekende van gevallen, waarin de dood was gevolgd door den grooten schok, dien het geheele gestel er van had ondervonden, door phlebitis en door infectio purulenta. Gevaarlijke haemorrhagiën, infiltraties van urien en blijvende fistuleuse openingen noemde hij op, als de accidenten, die andere chirurgen na deze operatie hadden geobserveerd. Ook zeide hij van FERGUSSON te weten, dat in een van de beste gevallen van SYME's operatie de strictuur was teruggekeerd en de patient naar Londen terug had moeten komen, om zich aan eene dilatatiekuur te onderwerpen. Te gelijk maakte hij van deze gelegenheid gebruik, om op nieuw de voordeelen van zijne behandelingswijze met potassa fusa te doen uitkomen. JOLLY noemde de operatie onnoodig. Eene dertigjarige ondervinding in een groot hospitaal had hem geleerd, dat er zeer weinige gevallen zijn, die niet door eene doelmatige aanwending der bougie kunnen genezen worden. Hij had geen enkel geval ontmoet, waarin hij niet door geduld en volharding met de bougie alleen zijn doel had bereikt. HENRY SMITH verhaalde een geval, waarin de ziekte drie jaren na de operatie was teruggekeerd, en twee gevallen, waar de dood na de operatie was gevolgd. Deze zelfde SMITH heeft dezer dagen ook in de Medic. Times and Gazette medegedeeld, dat hij van goede autoriteiten vernomen had, dat een patiënt, aan welke SYME vier dagen te voren de sectio perinaealis had gedaan, te Edinburgh was gestorven. COULSON was de eenige die de operatie van SYME verdedigde, ofschoon hij de indicaties hiervoor eenigzins anders stelde. Hij herinnerde dat reeds in 1811 aan de Society het voordeel der uitwendige incisie was aangetoond door CHEVALIER; dat ARNOTT in 1822 voor de Society over deze operatie had gelezen; en dat ook het daaropvolgende jaar SHAW deze kwestie weer had opgewarmd.

Niet alleen echter aan gene zijde van het kanaal heeft men zich met deze operatie bezig gehouden.

In Frankrijk deed AMUSSAT deze operatie. In de Revue van MALGAIGNE 1852 vindt men de beschrijving hiervan. SÉDILLOT sprak van deze operatie, en deelde vier gevallen mede in de Gaz. des Hôpit. 1852. Later meerdere in de Gaz. médic. 1854. MAISSONNEUVE in de Gaz. des Hôpit. 1853.

Onder de Duitschers hebben zeer breedvoerig over deze operatie gesproken: WUTZER (Deutsche Klinik, 1851) en ADELMAN (Deutsche Klinik, 1854).

Tot het verkrijgen nu van een goed inzigt in deze operatie en hare indicaties gelooven wij het best geleid te zullen worden, wanneer wij ons de drie volgende vragen ter beantwoording voorstellen:

1°. Komen er gevallen van strictura urethrae voor, waarbij het noodzakelijk is van snijdende werktuigen gebruik te maken?

2°. Is het verkieslijk in deze gevallen de incisie te maken volgens de methode van SYME?

3°. Welke accidenten zijn er van de doorsnijding van strictuur te vreezen?

I. Alle voorkomende gevallen kunnen wij gevoegelijk verdeelen in die, waarin eene bougie door de vernaauwing heen kan gevoerd worden, — permeable stricturen —; en in die, waarin dit niet gelukt, — impermeable stricturen —. Voor SYME zijn er geene impermeable stricturen. SYME heeft bewezen een Chirurg van den eersten rang te zijn. Dat het nu voornamelijk afhangt van de geoefendheid van den operateur, of eene gegevene vernaauwing meer of minder permeabel is, behoeft geen bewijs. De meest geoefende Chirurgen echter, de meest bedrevene specialisten, zijn nu en dan gestooten op gevallen, waarin het hun onmogelijk was met eene bougie door de vernaauwde urethra heen te komen. Schier in ieder werk over dit onderwerp zal men er voorbeelden van vinden. Wanneer SYME dan zegt dat er voor hem geene impermeable stricturen zijn, zal men dit met regt pogcherij kunnen noemen. En al was dit niet zoo, dan nog zoude men steunende op de geoefendheid van eenen enkelen geene algemeene regels hiernaar kunnen inrigten. Ieder, wien een dringend geval van ischurie bij veroouderde strictuurvorming voorkomt, zal niet die geoefendheid hebben in het doorvoeren van bougies, die men mag veronderstellen bij dengenen, die dagelijks deze operatie doet. De wetenschap nu is niet alleen voor specialisten; maar de regelen van handelen behooren zoo opgegeven te worden, dat zij ook door den encyclopedist kunnen opgevolgd worden. Daarom alleen reeds zoude men impermeable stricturen moeten aannemen. Laten deze imperm. stricturen dan nog urien door, kan de blaas zich, ofschoon onvolkomen, nog gedeeltelijk van haren inhoud ontlasten, dan is er nog tijd om nevens de geprezene algemeene behandeling en het herhaalde beproeven om met capillaire, vooral getortilleerde bougies door de vernaauwing heen te komen, de permanente druk, en de cauterisatie van voren naar achteren aan te wenden. Komt er echter geene urien meer door de vernaauwing, of blijven deze laatste hulpmiddelen zonder gewenschte uitwerking, dan zal men genoodzaakt zijn met snijdende of stekende instrumenten hulp te verschaffen. : Het cathéterisme forcé en den catheter-trocart, beide middelen waaraan het toeval den gelukkigen uitslag moet bezorgen, stellen wij hier buiten kwestie. Tusschen de punctie en de boutonnière, zal men moeten kiezen. De punctie zoude verkieslijk kunnen zijn, wanneer men gegronde reden heeft om te verwachten, dat, na deze tijdelijke hulp, de vernaauwing door de gewone middelen spoedig zal overwonnen worden. In ieder ander geval van volkomene ischurie bij impermeable strictuur zal men meer mogen verwachten van de boutonnière. Kan immers deze operatie gedaan worden op zoodanige wijze, dat men genoegzame zekerheid heeft om de urethra achter de strictuur te zullen vinden en alzoo den natuurlijken weg der urien te kunnen herstellen, — waarover hieronder meer —, dan zal zij, niet alleen tijdelijke verligting maar te gelijk voortdurende verwijding van het lumen der urethra veroorzakende, te verkiezen zijn boven de tijdelijke hulp der punctie. Zijn er daarenboven fistuleuse openingen der urethra, dan wordt de indicatie voor de boutonnière vermeerderd, omdat dan niet alleen de operatie meestal gemakkelijker wordt maar ook deze fistulae er tegelijk door genezen worden.

Komen er alzoo gevallen van impermeable stricturen voor, waarbij het noodzakelijk is van snijdende werktuigen gebruik te maken, ook bij permeable stricturen doet deze noodzakelijkheid zich voor.

Er zijn er die beweerd hebben, dat men iedere permeable strictuur door een doelmatig gebruik van bougies konde genezen, of minstens brengen tot zoodanigen toestand, dat de urienloozing op de gewenschte wijze gaat en de patient buiten het nu en dan invoeren eener bougie geenen last meer van zijne ziekte heeft. Voor verreweg de meeste gevallen is dit waar. Eene goed doorgevoerde temporaire dilatatie, of ook eene naar de vereischten van het geval gewijzigde permanente dilatatie, geeft op de minst ingrijpende wijze de meest afdoende resultaten. Wanneer SYME aan de bougies zoo veel nadeel toeschrijft en de behandeling der stricturen alleen met bougies voor de meeste gevallen verwerpt, kan men hem toevoeren hetzelfde wat hij zeide tegen degenen die hem de gevaren en het mislukken zijner operatie te-

genwierpen, dat gebrek aan de noodige oplettendheid en geoefendheid de oorzaak is van vele accidenten na deze operatie. De behandeling met bougies, hetzij men eene temporaire, hetzij eene permanente dilatatie doet, vereischt de meeste oplettendheid om aan elk afzonderlijk geval de behandeling zoo juist aan te passen, dat het doel bereikt en de zoo gevreesde accidenten voorkomen worden, en niet minder geoefendheid, omdat deze operatie, volgens het getuigenis van groote autoriteiten eene der moeijelijkste, door ongeoefende handen verrigt, niet alleen het doel moet missen, maar zelfs de grootste onheilen kan na zich slepen.

Men heeft ook veel gesproken van eene radicale genezing van stricturen, en wel eens gezegd, dat eene eenvoudige behandeling met bougies geene radicale kuur konde te weeg brengen. Verstaat men onder eene radicale genezing eene zoodanige, die geen spoor van de vorige ziekte meer laat bemerken, waardoor niet alleen het kanaal zijne natuurlijke wijdte weer heeft verkregen, maar ook zijne vroegere elasticiteit op die plaats, waar vroeger de strictuur was, heeft terug bekomen, — en dit laatste is daarom van belang, omdat dit alleen volkomene zekerheid tegen recidiven geeft, zoolang geene nieuwe uitwendige schadelijke invloed eene nieuwe strictuurvorming veroorzaakt —, geeft men zulk eene definitie van radicale genezing, dan zal wel geene andere wijze van behandeling in staat zijn deze voorttebrengen, dan juist eene dilatatie met bougies. Ofschoon nu deze resultaten zeldzaam zijn worden zij toch, wanneer de strictuur in hare eerste vorming wordt behandeld, verkregen. Dat eene behandeling met snijdende werktuigen, hetzij door de strictuur zelve heengevoerd, hetzij op een tegenoverliggend gezond gedeelte van het kanaal ter verwijding aangewend (REYBARD), nooit zoodanig resultaat kan te weeg brengen, ligt voor de hand en behoeft geen verder betoog. Ook de behandeling met caustica, vooral met dieper ingrijpende, zal niet ligt zulk eene radicale genezing geven. Daarom is de behandeling met bougies verkieslijk en in de meeste gevallen ook toereikende. Doch er komen ook gevallen voor waar de dilatatie-methode met bougies niet voldoende is. Wegens het minder voorkomen van zoodanige gevallen willen wij ten betooge hiervan een enkel voorbeeld bijbrengen.

Den 28 October 1850 werd onze hulp ingeroepen door den heer E..., wegens onvolkomene urienloozing. Van ongeveer vijftigjarigen leeftijd had deze persoon zich tot hiertoe over eene goede gezondheid mogen verheugen, welke niet anders gestoord was geworden dan door toenemende moeijelijkheid bij het wateren. Van deze kwaal, die reeds zeer lang had bestaan, wist de patient zich het eerste begin niet juist meer te herinneren. Evenwel scheen het hoogst waarschijnlijk, dat de blennorhagiae, die hij in zijne jeugd had gehad, hiervan de oorzaak waren geweest. Tot hiertoe had dit ongemak hem niet verhinderd, zijne bezigheden als militair waar te nemen. Nu echter was zijne ziekte tot die hoogte geklommen, dat hij door herhaalde drang tot wateren gekweld, zijn water slechts zeer moeijelijk, dropsgewijze en onvolkomen, konde ontlasten. Pogingen om met bougies hulp aan te brengen waren zonder gewenscht gevolg gebleven. Bij het onderzoek werd eene harde vernaauwing in de pars membranacea urethrae gevonden, waarop aanvankelijk de bougies bleven stooten zonder daarin door te dringen. Na twee dagen herhaalde pogingen, om met getortilleerde capillaire bougies door de strictuur heen te komen, gelukte het eindelijk den derden dag hiermede tot in de blaas te komen. Permanente dilatatie (brusque), waardoor na vier dagen de vernaauwing tot op 5‴ diameter was uitgezet. Nadat de hierdoor ontstane irritatie geweken was, temporaire dilatatie gedurende tien dagen; totdat ook hierdoor eene bougie van 5‴ diameter gemakkelijk door de vernaauwing kon gevoerd worden. Ofschoon nu het lumen der urethra wijd genoeg scheen, om reeds eene gemakkelijke urienlozing te verkrijgen, kon desniettemin de patient nog maar dropsgewijze en niet zonder veel inspanning zijne blaas ontlasten. Dat dit niet aan atonie of andere ziekten der blaas was toe te schrijven, bleek daaruit, dat de patient terstond na het uithalen der bougie met een vollen en krachtigen straal waterde. Waren er echter maar eenige oogenblikken na het aanwenden eener

bougie verloopen, dan begon de urienlozing weder even moeijelijk als vroeger te gaan, zoo lang tot weder eene bougie was ingevoerd, wanneer voor dat oogenblik alleen de patient zich in eene gemakkelijke ontlasting van zijne blaas mogt verheugen. Eene tweede permanente dilatatie, eveneens door eene vrij lang voortgezette temporaire gevolgd, deed wel een paar nommers in wijdte winnen, bragt echter geene verandering in de moeijelijke urienlozing. Terstond na het uit halen eener bougie van 5⅝''', die zeer gemakkelijk ingevoerd konde worden, sprong de strictuur even als een elastieke ring weder tot haar vorig naauw kaliber terug. Eene diepe incisie met het bekende instrument van CIVIALE, — waaraan wij eenige wijzigingen hebben laten brengen en waarvan het mesje een centimeter uitspringen kan — door de twee kort achter elkander gelegene stricturen in de pars membranacea heengevoerd, bragt hier terstond eene gewenschte verandering. Zonder nu in eene nadere beschrijving van deze operatie en hare gevolgen te treden, zij het genoeg hier te vermelden, dat de strictuur door deze diepe incisie hare eigenschap van elastiek te zijn en terug te springen geheel verloor, en de patient zich vijf weken na het begin der behandeling in eene goede opening mogt verheugen, welke zich tot nu toe heeft blijven bevestigen.

Zoodanige gevallen — resilient stricture, SYME, rétraction élastique brusque, REYBARD — komen niet veel voor; maar wanneer zich deze neiging tot terugspringen zóo sterk vertoont als in het opgegevene geval is eene dilatatie-kuur met bougies onvoldoende en is er indicatie voor het gebruik van snijdende werktuigen.

Nog eene andere soort van stricturen is er, die eveneens zeer moeijelijk door eene behandeling met bougies tot genezing gebragt kunnen worden. Wij bedoelen de zoogenaamde cicatricieële stricturen. Deze, meestal door mechanische beleedigingen ontstaan en door een hard lidteekenweefsel gevormd, laten zich met de bougies wel tot op eene zekere hoogte verwijden; maar altijd blijft er eene harde massa over, die niet tot resorptie is te brengen, en door de geneigdheid om zich meer en meer zamen te trekken — hier minder uitgedrukt en veel langzamer voortgaande dan bij de vorige soort — aan de behandeling met bougies voortdurend wederstand blijft bieden. Bij deze soort van stricturen kan er eveneens indicatie zijn, om van de snijdende werktuigen gebruik te maken. Meer dringend echter wordt deze indicatie, wanneer er te gelijk fistuleuse openingen achter de strictuur zijn. Deze fistulae immers kunnen niet genezen zoo lang de strictuur de irritatie van het achter haar gelegene gedeelte der urethra blijft levendig houden; welke irritatie niet weggenomen kan worden, wanneer niet eerst de strictuur tot op de normale wijdte van het kanaal is gedilateerd. Kortheidshalve verwijzen wij tot de Geneesk. courant (24 en 31 Maart 1850), alwaar twee karakteristieke gevallen van cicatricieële stricturen met fistelvorming door ons zijn medegedeeld.

Op onze bovengestelde vraag krijgen wij dus ten antwoord dat er zoowel impermeable als permeable stricturen voorkomen, waarbij het noodzakelijk is van snijdende werktuigen gebruik te maken.

Voor dat wij nu tot de beantwoording onzer tweede vraag overgaan, is het noodig nog van twee hulpmiddelen te gewagen, die men ligtelijk konde aanvoeren als geschikt om bij de boven opgegevene gevallen van permeable stricturen de incisie te vervangen. Wij meenen de zoogenaamde dilatatores en de cauterisatie met potassa f. Wat de eerste betreft, wanneer van hen alleen eene dilaterende werking verlangd wordt, is hunne uitwerking gelijk te stellen met die van bougies; terwijl het van algemeene bekendheid is dat bij het doen eener dilatatiekuur de strictuur eer naauwer dan wijder wordt wanneer men de dikte der bougies te spoedig vermeerdert, en deze wat al te mechanisch op de strictuur laat werken; worden echter de dilatatores gebruikt met het doel om de strictuur door te scheuren, dan zal men altijd met minder zekerheid en meer gevaar opereren dan bij eene doorsnijding. De nadeelen van zoodanige doorscheuring kunnen wij hier nu niet nader uitéénzetten; waarom wij verwijzen naar de Revue de MALGAIGNE (november 1851, p 309), alwaar een doodelijk afgeloopen geval van gefor-

ceerde dilatatie met de daarna ingestelde autopsie vermeld staat.

De cauterisatie met potassa fusa zoude misschien zeer voordeelig de incisies kunnen vervangen. Dit middel is echter nog te weinig beproefd om er een gegrond oordeel over te kunnen vellen. Andere en meerdere autoriteiten dan WADE alleen, worden hier nog vereischt. C. v. IJ.

(Wordt vervolgd.)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

SULPHAS STRYCHNINI TEGEN CHOLERA. — Wij hebben in ons N°. 33 van dezen jaargang medegedeeld hetgeen ABEILLE omtrent de methode van toediening, de theorie waarmede hij de werking van het geneesmiddel verklaarde, benevens de feiten, die aanleiding gaven, dat de sulphas strychnini meer dan eenig ander middel bij de thans afnemende cholera-epidemie werd aangewend, ter sprake gebragt. Thans nu de debatten zijn gesloten, rust op ons de pligt onze lezers de verdere resultaten van het onderzoek te verhalen, volgens de voornaamste opstellen, die sedert onze laatste mededeeling zijn openbaar gemaakt.

Behalve een opstel van Dr. CERISE, die zich tegen de sulphas strychnini verklaart, omdat hij niet houdt van die »thérapeutique aventureuse", bevat de Union médicale no. 98 een rapport van Dr. SÉE over hetzelfde onderwerp en gelezen in de Société médicale des hopitaux. Reeds in 1832 had JENKINS in Engeland de strychnine tegen cholera aangeprezen, in 1849 had MANEC in de Salpétrière 18 van de 23 lijders, waarvan slechts eenigen in het stadium algidum verkeerden, onder deze behandeling zien genezen [1]). Geheel onafhankelijk van ABEILLE had SÉE reeds in Maart van het loopend jaar in de Pitié tot op den 10den Aug. de sulph. strychn. aangewend. 47 lijders ontvingen eene dosis van 0,015 tot 0,025 milligr. in eene solutio gummos. van 120 grammen. Van die 47 moeten afgetrokken worden 16, die aan hevige cholerines leden, de overige 31 verkeerden allen in het stadium algidum. De 16 lijders herstelden allen binnen den tijd van 1—6 dagen. Van de 31 ware choleralijders, stierven er 19, 10 in het stadium algidum binnen den tijd van 8—40 uren, 3 in het begin der reactie, 6 in het stadium typhosum. Van 56 choleralijders, die door denzelfden geneeskundigen met andere middelen werden behandeld stierven er 22 dus $\frac{2}{5}$, een resultaat gelijkstaande met het succes der strychnine waar met inbegrip der herstelde cholerinelijders ook $\frac{2}{5}$ overleden. In het stadium algidum zag men niet de minste invloed der strychnine, noch het gezonken leven, noch de pols, noch de krampen, noch de urineloozing scheenen het allerminste er van te ondervinden. Men kan dit aan gestoorde absorptie toeschrijven en dit door grootere giften trachten te voorkomen, maar dan loopt men gevaar, dat wanneer de natuur hare regten herneemt, eene te groote hoeveelheid wordt opgeslorpt en de lijder aan de medicatie bezwijkt. Scherpzinnig gevonden proefnemingen door Dr. VERNOIS genomen, bevestigden het vermoeden, dat de absorptie ten eenemale sluimerde. Maar in de minder hevige gevallen, in die der cholera moyenne, zoo als SÉE ze noemt, waar de absorptie nog eenigzins bestaat dáar was de strychnine van bepaald nut, zonder dat men de dosis verhoogde, iets hetwelk men niet mag vergeten om ongelukkige voorvallen te voorkomen. Hield men in die gevallen met de strychnine op, terstond keerden de naauwelijks tot zwijgen gebragte verschijnselen terug, om weer voor de hernieuwde toediening te wijken. In zijn résumé plaatst SÉE dan ook de strychnine boven het opium, omdat zij het braken en de diarrhoea doet ophouden zonder even als het opium of de excitantia eene hevige reactie te doen geboren worden. Zoo als gezegd is, in cholera algida deelt zij het lot van alle medicamenten.

Eenigzins hiervan verschillen de uitkomsten van Dr. HOMOLLE (*Union médicale* no. 101), die op last van de regering naar de Vogesen gezonden, even als vele practici, in dit departement de strychnine heeft aangewend en niet het zwavelzure zout. Hij gaf eerst, 0,020 grammen strychn. met 2 gramme ceylonsche kaneel en 2 deci-gramm. aloë; later liet hij de aloë weg, en gaf van dit mengsel in 20 poeders verdeeld, elk kwartier één poeder, of elk half uur in een drankje »fortement éthérée", waarop hij een lepel koud water of een stukje ijs liet nemen. Ook hij zag eene zeer goede werking in die gevallen, waar het stadium algidum nog niet zijn geheel schouwtooneel had ontvouwd; de brakingen hielden reeds bij het derde of vierde poeder op, de krampen namen allengskens af even als de praecordiaal angst, de lijder werd kalm, de dorst nam af, de pols kwam op, de stem keerde terug en de diarrhoea minderde in hoeveelheid en verkreeg eene andere natuur. HOMOLLE meent zelfs dat de agonie der lijders waar het geneesmiddel was toegediend veel kalmer was dan bij anderen, langs andere wegen behandeld. Statistieke bescheiden worden niet medegedeeld. Tegenover deze gunstige resultaten hebben de geneesheeren van het burgergasthuis te Aix niet het minste nut van strychnine gezien. Zoo deelde ook Dr. CHAMPOUILLON een doodelijk afgeloopen geval mede in de *Gaz. des Hopit.* n°. 101, waar men tevens leert hoe Dr. VIGLA te vergeefsch dit geneesmiddel aanwendde, even als Dr. SANSSOT te Charly sur Marne en verschillende Parijsche geneesheeren. Even ongelukkig was Dr. HÉRARD in het hôpital St. Antoine te Parijs, die

[1]) Reeds in 1830 had Dr. DREYFAS de strychnine (niet het sulph. strychn.) endermatisch aangewend.

24 lijders met sulphas strychnine geheel overeenkomstig het voorschrift van ABEILLE behandelde. Wel is waar, kon hij zich niet even als andere geneeskundigen over ongelukkige verschijnselen door het geneesmiddel veroorzaakt, beklagen, maar de werking heeft hem niet voldaan; van de 14 zware gevallen toch bleven slechts 3 in het leven, en in de overige gevallen voldeden hem andere geneeswijzen oneindig beter. Daarentegen schreef Dr. COUSIN, dat hij van de 5 gevallen 4 zag genezen (*Gaz des hopit.* 104).

Eindelijk werd in de zitting van den 5 Sept. j.l. in de Académie de Médecine het rapport over de behandelingswijze van Dr. ABEILLE gelezen. Men had ABEILLE gelegenheid gegeven in het hopital du Roule ondertoezigt van Dr. BOUDIN zijn contra-proef te nemen en ook hier was de uitslag niet gunstig en bewees de strychnine in geen geval te zijn een specificum tegen de cholera gelijkstaande met de specifieke werking der quinine in intermittens. Bij de discussies bleek het, dat vele leden geene gunstige resultaten hadden gezien, dat andere verontwaardigd waren, dat men zóo ligtzinnig proeven met zulk een gevaarlijk geneesmiddel nam, dat men het eens was met het rapport der commissie om de stukken van Dr. ABEILLE aan de commissie voor de cholera ter hand te stellen (gelijkstaande met een overgaan tot de orde van den dag). Bovendien bewees ook het algemeen aannemen van een amendement van Dr. GIBERT, dat men de aandacht wel op het kapitale feit behoorde te vestigen, dat het cijfer der genezingen door de methode van Dr. ABEILLE gelijk staat met het cijfer, dat men met elk andere methodieke behandeling der cholera verkrijgt, hoe min vertrouwen de voornaamste geneeskundigen in dit geneesmiddel had verkregen.

KUNSTMATIGE BEREIDING VAN TAURINE $C^4 H^7 N S^2 O^6$. — De meer en meer gevoelde behoefte naar kennis aangaande de constitutie van organische stoffen, openbaart zich duidelijk in de tegenwoordige rigting van het scheikundig onderzoek. Geene onderzoekingen ontmoeten dan ook meer belangstelling dan die, welke over die constitutie licht verspreiden, omdat de overtuiging meer en meer gevestigd werd, dat alleen door uitbreiding van de nog zeer gebrekkige kennis in dit opzigt, opheldering in het stofwisselingsproces van het planten- en dierenrijk te wachten is. Gedurende vele jaren waren de talrijke tot dit doel ingestelde onderzoekingen schijnbaar vruchteloos en slechts enkele malen, als het ware om de moed levendig te houden, mogt men eene bevredigende uitkomst verkrijgen. Allengs evenwel beginnen zij met eenen goeden uitslag bekroond te worden en blijkt aan een ieder tevens de groote waarde van de grondslagen, die de vroegere in die rigting ingestelde pogingen hebben gelegd. De weg, die men inslaat, is deze: men laat verschillende agentiën op eene stof inwerken en tracht uit de hierbij gevormde decompositie-producten de rangschikking der moleculen in de oorspronkelijke stof op te maken. De resultaten zijn dikwijls hoogst belangrijk, maar 't eigenlijke doel wordt zelden bereikt; er blijft omtrent de constitutie meestal nog vrij wat onzekerheid bestaan. Uit de kennis van deze decompositie-producten laat zich evenwel dikwijls eene rationele methode afleiden om de opbouwing der oorspronkelijke stof te beproeven en wanneer het gelukt op deze wijze niet slechts eene isomere stof, maar een volkomen identisch ligchaam met het langs analytischen weg verkregene daar te stellen, dan springt de onmisbaarheid der eerste onderzoekingen ook voor dit doel duidelijk in het oog. Tot de proeven om langs dezen weg organische stoffen synthetisch daar te stellen behooren de onderzoekingen van STRECKER, die onlangs in de *Comptes rendus* zijn medegedeeld. Onder meer andere waarnemingen omtrent de constitutie van organische stoffen, die niet bepaald tot het forum medicorum behooren, vinden wij daar de met gelukkigen uitslag bekroonde pogingen om taurine kunstmatig te bereiden. REDTENBACHER heeft vroeger het vermoeden geopperd, dat zij uit zwaveligzuur, aldehyd en ammonia zou zijn opgebouwd:

$$2\ SO^2 + C^4 H^4 O^2 + NH^3 = C^4 H\ \ N S^2 O^6,$$

omdat taurine met potasch gesmolten onder ammoniak-ontwikkeling zwavel- en azijnzure potasch oplevert; maar de inwerking van zwaveligzuur op aldehyd-ammoniak leverde een met taurine isomeer ligchaam met geheel verschillende eigenschappen en bewees derhalve het tegendeel. Na eenige vruchtelooze, op analogie met andere bekende ontledingen berustende, pogingen gelukte het STRECKER uit isethionas ammoniae door verhitting tot 230° een ligchaam te verkrijgen, hetgeen en in zamenstelling en in eigenschappen met taurine overeenstemt. Het isethionzuur wordt bereid door droog elaylgas (olievormend gas) en watervrij zwavelzuur met elkander in aanraking te brengen. Het verbindt zich met bases en vormt zoo ook isethionas ammoniae, dat slechts om twee aequiv. water van taurine verschilt:

$$N H^4 O.\ C^4 H^5 O.\ 2\ SO^3 = C^4 H^7 NO^6 S^2 + 2\ HO.$$

Wordt dit zout nu tot 230° verhit, dan verliest het 11% water, en indien men het daarna in water oplost, worden er uit deze oplossing door alcohol kristallen gepraecipiteerd, die volkomen identisch zijn met de taurine uit de gal.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

LONDON. — De geneeskundige raad bij het gezondheidsbestuur te London benoemde eene commissie om over de behandelingswijze van cholera met Oleum Ricini een onderzoek in het werk te stellen. Die commissie bestond uit de HH. Dr. PARIS, Dr. BABINGTON, Dr. TWEEDIE, Dr. BALY en Mr. WARD. Die commissie onderzocht 11 gevallen, door Dr. JOHNSON behandeld, die in een staat van collapsus verkeerden; van deze liepen er zes doodelijk af. Vijf andere, die niet in een complete

collapsus verkeerden, herstelden; evenzoo drie gevallen van diarrhoe.

De mededeelingen bij den geneesk. raad ingekomen, van 14 verschillende geneeskeeren, van 6 in hospitalen praktiserende en 8 particuliere geneeskundigen loopen over 89 gevallen. Van deze was de afloop van 68 doodelijk; 15 lijders herstelden; 6 waren nog onder behandeling. Het verslag hierover is aan den president van het gezondheidsbestuur toegezonden.

MUNCHEN. — 19 Sept. overleed in het dorp Egern de door zijne verhandelingen over het mesmerisme algemeen bekende Dr. ENNEMOSER.

GÖTTINGEN. — In de 2de zitting der vergadering van de Deutsche Naturforscher und Aertze, hield Dr. RECLAM eene voordragt over het verband tusschen volksleven en volksziekten. De volgende algemeene vergadering zal te Weenen gehouden worden; tot bestuurders zijn voor die vergadering gekozen de Prof. HYRTL en SCHRÖTTER. In de sectiën werden door Prof. WAGNER voordragten over de rassen, door Prof. HENLE over de structuur der cornea gehouden, en vele andere zaken behandeld, waarvan gedrukte verslagen uitvoerig melding maken.

MADRID. — Door het stedelijk bestuur zijn 100 geneesheeren aangesteld tegen 25 francs daags. om op de snelste en krachtigste wijze de uitbreiding der cholera tegen te gaan.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — In de gewone vergadering van de Geneeskundige Kring, afdeeling Amsterdam van de Maatschappij ter bevordering van de Geneeskunst, op 25 September l.l., zijn naar aanleiding van eene mededeeling, dat 1°. het Sted. Bestuur de goedkeuring van passende maatregelen bij het beginnen van eene cholera-epidemie geweigerd had, 2°. de daartoe uitgenoodigde doctoren de betrekking van assistent-stadsdoctoren hadden afgewezen en 3°. al de stadsdoctoren met uitzondering van één, het besluit hadden genomen, om ontslag uit hunne betrekking te verzoeken — breedvoerige discussiën gehouden over de vraag, wat den geneeskundigen te doen zal staan, wanneer onverhoopt dit ontslag mogt worden aangenomen. Onder de algemeene blijken van billijking der handelwijze van de stadsdoctoren deed Dr. PENN, een voorstel om eene commissie te benoemen, ten einde onverwijld de noodige maatregelen voor te bereiden, waardoor de gevolgen van eene mogelijke staking der dienst, die ten nadeele der armen kon uitloopen, zouden worden voorkomen; door Prof. VAN GEUNS werd voorgeslagen, om aan de plaatselijke commissie te kennen te geven, dat de leden van den Kring het verzoek om ontslag der Stads-Dren billijkende vertrouwen dat de Commissie van Geneesk. Toevoorzigt bij staking der gewone dienst eene interimaire dienst zou organiseeren, tot deelname waaraan zij de leden van den Kring zal bereid vinden. Tot dit laatste werd besloten en bepaald om een nader adres te rigten aan den Gemeenteraad, met verzoek om de definitive organisatie der geneeskundige armenverzorging binnen kort in behandeling te nemen. Uit de discussiën bleek nader de algemeene afkeer der leden, om, zonder nadere organisatie der dienst bij ontslag der tegenwoordige geneesheeren die betrekking aan te nemen. Na het uitbrengen van het epidemiologisch verslag over Augustus en na eene vrije mededeeling van den Heer LIERNUR werden de gewone rapporten tot de volgende vergadering uitgesteld.

— Naast hetgeen uit bovenstaande berigt over de vergadering van den Geneeskundigen Kring reeds blijkt, dient tot aanvulling, dat bij missive van den 25sten door 11 van de 12 stadsdoctoren aan den Raad ontslag is aangevraagd, en wel tegen 1°. October, wanneer hun niet vóór dien tijd de verlangde assistentie zou geworden, en het vooruitzigt worden verzekerd op eene spoedige en definitieve verbetering der geneeskundige armen-verzorging.

Ten gevolge hiervan besloot het dagelijksch Bestuur tot onmiddelijke bijeenroeping van den Raad, ten einde voortestellen, dat een crediet van *f* 16,000 zou worden verleend om in de uitgaven te voorzien, die de Cholera zou na zich slepen, en dat hiervan eene som van *f* 4800 zou worden beschikbaar gesteld om overeenkomstig het voorstel der plaats. Geneesk. Commissie, voorloopig voor den tijd van 2 maanden, te strekken tot honorarium voor de doctoren bij de consultative bureaux.

Wij juichen dit voorstel en de algemeene toestemming van den Raad daarop gegeven, gaarne toe en wij zouden onverdeelden lof over de herstelling eener — wij gelooven onwilekeurige — fout ook aan het dagelijksch Bestuur hebben willen toekennen, maar wij zien ons thans verpligt, tegelijk eene teregtwijzing te geven aan verkeerde opvattingen die bij dat Bestuur schijnen te bestaan omtrent de handelingen der Amsterdamsche geneeskundigen in 't algemeen, en omtrent de bedoelingen en handelwijze der stadsdoctoren in het bijzonder. Die verkeerde opvatting blijkt uit de Missive van Burgemeester en Wethouders aan de leden van den Raad, waarin het mislukken der aangewende pogingen bij de gezamelijke geneeskundigen om hen te bewegen, even als in 1853 de zes consultative Cholera-bureaux zamen te stellen, wordt toegeschreven aan het »verflaauwen van den burgerzin die nog in het vorige jaar aan zoo velen de handen had doen ineenslaan". Die opvatting is ten eenemale onjuist. De geneeskundige stand is thans, als vroeger, bereid, waar algemeene belangen dit vorderen, en uit den aard zijner betrekking meer dan eenige andere stand in de Maatschappij, niet alleen tijd en geld maar ook gezondheid en rust op te offeren en zijn leven in de waagschaal te stellen. Die zin, die hooger dan gewone burgerzin verdient gesteld te worden, zal niet verflaauwen getuige de langdurige ondervinding die bij elke epidemie vernieuwde bewijzen geleverd heeft, getuige hier op nieuw het besluit boven vermeld, in den kring genomen. De ware verklaring is dat er bij de geneeskundigen geen lust bestond om, met miskenning van bewezen en te bewijzen diensten het stedelijk bestuur ten dienste te staan, voordat de ernstige wil van dat Bestuur zou

zijn gebleken om op één doeltreffende wijze de medewerking van de geneeskundigen uit te lokken. De geneeskundigen wilden anders liever zelfstandig in hetgeen voor het algemeen belang thans zoo noodig zijn, voorzien.

Het tweede punt, dat wij niet kunnen voorbijgaan, is de miskenning van de bedoelingen en handelwijze der stadsdoctoren. Wij moeten hieraan veeleer met iederen onbevooroordeelde, onze goedkeuring hechten en zouden het afkeuren, zoo zij, met eene overtuiging, als zij duidelijk in hun adres hebben uitgesproken, niet met de meeste kracht op een onverwijld ontslag hadden aangedrongen. Verre, dat de uitdrukking in de Missive van Burg. en Wethouders dat »de geneesheeren misbruik maken van den moeijelijken toestand in welken wij ons zien geplaatst, om hunne voornemens en eischen door te drijven" geregtvaardigd kan worden, moet ieder met die geneesheeren veeleer ten volle beamen, dat zij de verantwoordelijkheid niet op zich mogten nemen van het verzuim, dat bij het heerschen eener Cholera-epidemie, het gevolg moet worden van eene niet goed geordende dienst der armen', en dat zij (bekend met den uitslag der onvoldoende voorstellen van het stedelijk bestuur tot het verkrijgen van de noodige assistentie) na de vergeefsche pogingen en herhaalde aanvragen daartoe van twee uit hun midden, geen tijd verder noodeloos mogten doen verloren gaan. Dat zij er toe geregtigd waren zal niemand hun kunnen betwisten, terwijl reeds sedert zoolang op eene definitieve regeling der geneesk. armenverzorging van verschillende zijden en met de noodige voorstellen was aangedrongen, maar daaraan, onverklaarbaar, geen gevolg was gegeven.

Welke de ware oorzaken waren van den moeijelijken toestand waarin het dagelijksch bestuur zich bevond, kan hieruit voor een deel opgemaakt worden, doch wij willen ze thans niet verder ontwikkelen, terwijl wij slechts de handelingen onzer kunstgenoten in het ware daglicht willen stellen, en wel te minder willen we het, nu die moeijelijke toestand door de eigen voorstellen van het bestuur is opgeheven, en de overtuiging in de raadsvergadering van alle zijden is gebleken over de noodzakelijkheid der regeling, die de stadsdoctoren als een hoofdmotief in hun adres te kennen gaven.

Thans zal op nieuw, en zoo wij hopen duurzaam de zamenwerking van de geneeskundigen met het stedelijk bestuur verzekerd zijn. De belangen, waarom het te doen is, vorderen die zamenwerking, die door geene verkeerde opvattingen immer moet worden in de waagschaal gesteld.

Tengevolge van het in den raad verhandelde is reeds door het Stedelijk Bestuur aan de stadsdoctoren een beleefd schrijven gerigt, waarin hun de verlangde assistentie wordt toegezegd.

— In Munchen en Augsburg blijft de Cholera verminderen. In Munchen werden van 18—24 Sept. 157 aangetast en overleden van 17—23 Sept. 131 ; in Augsburg kwamen van 19—26 Sept. 199 aangetasten en 67 overledenen voor. Daarentegen nam de ziekte in andere plaatsen van Beijeren, zoo als Neurenberg, weder eenigermate toe.

In Parijs met de landelijke gemeenten zijn van 15 tot 21 September 128 sterfgevallen aan Cholera aangegeven, waarvan de grootste helft in de hospitalen voorkwam.

Ook in Stokholm schijnt de ziekte te zijn uitgebroken, althans wordt door het Deensche Gouvernement die plaats als geïnfecteerd beschouwd.

In Londen stierven in de laatste week tot 23 September, 1284 aan Cholera. Op nieuw is dus deze week eene vermindering opgemerkt. Het totaalcijfer in de 10 weken sedert haar ontstaan, bedraagt thans 8953. In 1849 waren op hetzelfde tijdstip, 12,664 aan de Cholera bezweken.

In Amsterdam zijn volgens de opgaven der plaatselijke Geneeskundige Commissie van 29 Aug. tot 29 Sept. door Cholera aangetast 93 en overleden 60. De cijfers der overledenen van de laatste dagen waren 5, 2, 4, 6. Te Rotterdam zijn Cholera-overledenen aangegeven aan het bereau van den burg. stand van 23—29 September 18, 24, 13, 20, 16, 18, te zamen 109.

Er is sedert 25 September een Cholera-bureau opgerigt met 3 doctoren, om op elk uur van den dag en de nacht de eerste hulp te bieden. — Er is tot nog toe geen bijzonder Cholera-hospitaal in gereedheid gebragt.

— Over eene circulaire van den M. v. b. Z. aan de Presidenten der Prov. Geneesk. Comm. gerigt betreffende het nemen van maatregelen bij het heerschen der Cholera, kunnen wij hier thans slechts ter loops berigten.

— Wij zien in de Geneesk. Courant dat er onder eenige plattelands-heelmeesters het plan is opgevat tot het oprigten van een nieuw geneeskundig Weekblad getiteld: *Hippocrates*. Brieven om medewerking zijn daartoe rondgezonden. Het doel is om den stand der stedelijke en plattelands-heelmeesters te vertegenwoordigen en voor te staan, en een geschikt middel te verkrijgen, om de soms te groote aanmatigingen der Med. Doctoren te wijzigen, en tegen de zich onder het bevallige kleed van liberalisme verbergende partijdigheid der redactien van bestaande tijdschriften een wapen in handen te krijgen. De circulaire der Provincicale Geneeskundige Commissie te Zeeland mede vuurde het denkbeeld aan.

Bij al de onbestemdheid van het berigt en van de beschuldigingen uitgebragt door de oprigters van het nieuwe blad, bepalen wij ons tot de mededeeling van het plan. Wij hebben noch lust, noch ruimte over om er tegen te strijden.

— Door Curatoren van het Athenaeum te Deventer is ter benoeming van een Hoogleeraar in de Botanie en Geologie aan den Gemeenteraad een drietal voorgeschreven, bestaande uit de HH. GUNNING, MULDER en RAUWENHOF.

— Te Leiden is op 25 Sept. benoemd tot Doctor in de verloskunde de Heer F. C. R. BENTFORT, Med. Dr. te Soeterwoude.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 7 OCTOBER 1854. 40.

OVER DE SECTIO PERINAEALIS

VAN

Prof. SYME.

(*Vervolg en slot van blz.* 401.)

II. Is de Syme'sche methode van incisie bij stricturen de verkieslijke?

Bij impermeable strictuur kan van de operatie van SYME strikt genomen geen spraak zijn; want hij ontkent het bestaan dezer str. en stelt als eerste voorwaarde zijner operatie, dat er eene gesleufde sonde door de vernaauwing heen kunne gevoerd worden. Ten onregte heeft SYME zijne operatie tot zoodanige gevallen beperkt, en zeer juist wordt hieromtrent door ADELMAN aangemerkt, dat SYME halverweg is blijven steken. In de gevallen toch van imperm. strictuur, zoo als wij die boven bepaalden, zal de insnijding van buiten naar binnen, — de boutonnière —, te pas kunnen komen. Aangaande deze operatie zijn verschillende gevoelens geuit. Het zoude ons bestek te buiten gaan om nader in een onderzoek van deze kunstbewerking, die reeds zeer oud moet zijn, te treden. Over het algemeen als zeer gevaarlijk aangezien, is zij een tijd lang minder ter sprake gekomen. Gevallen, waarin men haar door groote autoriteiten met zoo slecht gevolg had zien verrigten, dat de lijder na lang martelen van de operatie-tafel weder te bed moest gebragt worden zonder dat het gelukt was de urethra achter de strictuur te vinden, of waarin men na vruchtelooze pogingen tot de punctio vesicae de toevlugt had moeten nemen, waren niet geschikt om aan deze operatie veel crediet te geven. Desniettemin werden er later ook goede resultaten van bekend gemaakt. ECKSTRÖM, ARNOTT, JAMESON en vooral KRIMER deelden goed gelukte gevallen hiervan mede. In 1828 gaf KRIMER een werkje uit, waarin hij aantoonde hoe men de boutonnière konde doen met vrij veel zekerheid van het kanaal te zullen vinden, wanneer men op eene tegen de strictuur aangebragte sonde de urethra vóór de strictuur opende, op die plaats het lumen van de vernaauwing opzocht, — hetgeen hij wilde bevorderen door in de gemaakte opening het speculum van LISFRANC te plaatsen; terwijl SÉDILLOT tot hetzelfde doel aanraadt om de wondranden met draden zoo uitéén te houden, dat deze plaats steeds onder de oogen blijft, — daarin eene zeer fijne sonde bragt, en langs deze sonde de strictuur opensneed; zoodat hij eveneens deed als SYME, alleen met dat onderscheid dat hij de opening der strictuur op de plaats van de strictuur zelve opzocht. Dit laatste nu zal voorzeker gemakkelijker zijn dan wanneer men van het ostium cutaneum uit door de urethra heen met eene dunne sonde deze opening moet trachten te treffen. Volgens de methode van KRIMER komt de vernaauwde plaats voor de oogen en zal de opening der strictuur, — daar de urethra schier nooit geheel en al gesloten zal zijn, — al is die ook fijn, gevonden worden. De hierin gebragte dunne sonde zal tot veilige geleiding der insnijding strekken. Mogt men daarbij al niet dadelijk door de geheele vernaauwing heen komen, dan kan men eerst zoover doorsnijden als de sonde is ingevoerd, ten einde op die plaats gekomen, weer even als bij het begin te handelen. Op deze wijze werd ook door WUTZER ADELMAN en SÉDILLOT, bij imperm. str., de operatie der boutonnière met goed gevolg gedaan.

Ofschoon nu SYME zijne operatie niet op imperm. str. wil toegepast hebben, gelooven wij dat zij zoo gewijzigd juist hier aangewezen is. Het eenige onderscheid is daarin gelegen, dat SYME, de impermeabiliteit van

stricturen ontkennende, zijne geleidings-sonde, van het ostium cutaneum uit door de vernaauwing heenvoert, terwijl anderen, bij stricturen die voor hen impermeabel zijn, de urethra vóór de strictuur openende daar ter plaatse de geleidings-sonde inbrengen.

Dat deze operatie, even als iedere andere, naar de voorkomende omstandigheden zal behooren gewijzigd te worden, behoeft naauwelijks aangemerkt te worden.

Zijn er fistuleuse openingen, dan zal men, deze verwijdende van achteren naar voren, door de op andere wijze impermeable str. misschien kunnen heenkomen, en zoo de operatie gemakkelijker maken, — zie het 2de geval van WUTZER; — of eene sonde, van voren door de urethra en eene tweede van achter door de fistula voerende, de tusschenliggende vernaauwing kunnen doorsnijden, — 3de en 8ste geval van WUTZER.

Iets anders is het met permeable stricturen. Voor deze alleen wil SYME zijne operatie hebben aangewezen. Juist bij deze gelooven wij dat zijne sectio perinaealis overbodig is. Niet dat wij de verdiensten van SYME ook hierin geen regt willen laten wedervaren. Zijne operaties hebben getoond, even als die van REYBARD, dat men in de urethra diepe overlangsche insnijdingen makende niet dat gevaar te duchten heeft, wat men vroeger daarvan onderstelde. Door CIVIALE, REYBARD en SYME is een nieuw tijdperk in de behandeling der stricturen geopend. Wanneer het immers om het doorsnijden eener strictuur te doen was, plagt men vroeger als eerste voorwaarde te stellen, om alleen de strictuur en niets meer dan de strictuur in te snijden, met angstvallige bezorgdheid om vooral niet eenig gezond gedeelte der urethra mede in de incisie te bevatten. Hiervan getuigen de talrijke tot dat einde uitgedachte en aangeprezene instrumenten. Alle deze instrumenten waren niet in staat meer dan kleine scarificaties te verrigten. Met sommigen zelfs — bijv. de zoo kunstmatig bewerkte en met ophef aanbevolene sarcotomes van LEROY D'ETIOLLES — was het niet mogelijk de minste scarificatie te doen. Het ontoereikende hiervan inziende, vervielen REYBARD en SYME in een tegenovergesteld uiterste. SYME sneed het kanaal geheel open en REYBARD liet alleen de huid en het onderhuidscelweefsel vrij. Beiden maakten hunne incisies op een bepaald gedeelte van den omtrek van het kanaal, waar ook de strictuur moge gezeten zijn. Beiden willen de incisie als algemeene behandelingsmethode voor stricturen doen gelden. Beiden houden het er voor, dat overlangsche insnijdingen der urethra geene aanleiding tot recidiven geven. Ofschoon dus in zooverre overeenkomende is er één essentiëel punt, waarin zij verschillen. Na de operatie laat SYME het kanaal aan zich zelve over; in enkele gevallen alleen laat hij er een catheter in liggen; meestal bepaalt hij zich tot het enkele keeren invoeren eener bougie. REYBARD daarentegen stelt het meeste belang in zijne nabehandeling. Hij doet zijne diepe incisies, om aan het vernaauwde kanaal eene zelfs meer dan normale wijdte te geven; waarbij hij zijne dilatatores gebruikt, om de cicatrisatie der wondvlakten afzonderlijk te verkrijgen. SYME deze nabehandeling verzuimende krijgt minder wijdte van het kanaal na zijne grootere incisies. Wanneer wij dus bij perm. str. de methode van SYME achter die van REYBARD stellen, willen wij ook deze laatste niet geheel nagevolgd hebben. Twee voorname tegenwerpingen hebben wij daar tegen. Vooreerst dat hij altijd op een bepaald gedeelte van den omtrek van het kanaal snijdt, en vervolgens dat hij zijne incisies te diep maakt. Hij opereert alleen op het boven-zijdelingsche gedeelte der urethra uit vrees van de arteries te treffen, de arteria bulbi wanneer hij in het beneden zijdelingsche gedeelte sneed, de transversa perinaei wanneer hij van onderen sneed. Zijne incisies maakt hij zoo buitengewoon diep om recidiven te voorkomen. Wat het eerste punt betreft, zouden wij, wanneer wij een bepaald gedeelte van den omtrek der urethra moesten uitkiezen om bij voorkeur in te snijden, liever even als SYME, altijd op de benedenvlakte opereren. Immers bij de twee soorten van perm. strict., die wij boven als alleen de incisie aanwijzende opgegeven hebben, zal eene incisie van onderen bijna altijd de gewenschte zijn. De resilient strictuur, wanneer zij de insnijding vordert, annulair zijnde, kan op elk gedeelte van

den omtrek [nagenoeg even goed doorgesneden worden. De cicatriciëele strictuur, zich meestal aan den onderwand van het kanaal bevindende, zal in de meeste gevallen eene incisie van onderen vorderen. Dat daarenboven recidiven zouden voorgekomen worden door deze zeer diepe incisies schijnt ons toe zeer onwaarschijnlijk te zijn. De ondervinding heeft nog te kort over de methode van REYBARD gesproken. Eene aprioristische redenering echter zegt ons, dat na de doorsnijding eener strictuur er altijd nog ongelijkheid van het kanaal moet blijven, — en nog veel meer, wanneer niet de strictuur zelve, maar een tegenoverliggend gedeelte van den omtrek is ingesneden —, tegelijk met verlies van elasticiteit op de plaats waar de insnijding gemaakt is. Het onvermijdelijk gevolg hiervan moet zijn onderhouding van irritatie op deze plaats, ten gevolge van stagnatie van urien. Het kanaal immers tot geleiding en niet tot bewaring van urien dienende kan geene stagnatie van deze stof verdragen, maar geraakt daardoor in ontsteking. Eene voortdurend bij elke urienloozing zich herhalende oorzaak van ontsteking, in een kanaal dat gebleken is tot strictuurvorming praedispositie te hebben, zal wel onvermijdelijk vernieuwde strictuurvorming moeten te weeg brengen.

In de operatie-methode van CIVIALE daarentegen vindt men het voordeel dat men minder diep insnijdende, dit op alle plaatsen van den omtrek van het kanaal kan doen, en bepaaldelijk op die plaats waar de strictuur gelegen is, zonder vrees van eene arterie te treffen. En ofschoon minder diep, zijn deze incisies toch voldoende. Het boven opgegeven voorbeeld, waarbij wij nog meerdere zouden kunnen voegen, strekke hiervan ten bewijze. Na de insnijdingen van REYBARD moge het wat langer duren voor dat het kanaal aan zich zelve overgelaten, zich weer tot eene volkomene recidive vernaauwd heeft. Recidiven zijn hier desniettemin eveneens te verwachten. Ook na deze methode zal men niet kunnen nalaten voortdurend, met grootere of kleinere tusschenpoozen, bougies te blijven invoeren ter onderhouding van de wijdte van het kanaal en ter voorkoming van recidiven. Daarom gelooven wij dat men bij het doen van incisies bij stricturen het meest doelmatig en met het minste gevaar handelt, wanneer men hierbij de door CIVIALE aangeprezene methode volgt.

Het antwoord op onze tweede gestelde vraag is dus: dat de operatie van SYME, eenigzins gewijzigd, alleen bij imperm. str. kan te pas komen; dat daarentegen bij perm. str. de incisie het meest voordeelig volgens de methode van CIVIALE zal gedaan worden.

III. Welke accidenten zijn er van de doorsnijding der stricturen te vreezen?

De accidenten na de operatie der boutonnière zijn zekerlijk niet zoo hoog te rekenen als men die wel heeft opgegeven. Het voornaamste accident dat men te verwachten heeft is dat men het kanaal achter de strictuur niet vinden en alzoo de operatie niet volbrengen kan. Ofschoon nu na de bovengemelde, door KRIMER en SÉDILLOT zoo bijzonder aanbevolene voorzorg om het kanaal vóór de strictuur te openen en geopend te houden, ten einde van daar uit het lumen der vernaauwing op te zoeken, dit accident niet ligt kan voorkomen, zoo heeft de ondervinding geleerd dat de vaak zoo veranderde toestand der deelen, waarop men opereren moet, niettegenstaande zeer naauwkeurige anatomische kennis, dit mogelijk maakt. In dit geval zal men of volgens SIMON de prostata tot geleidingspunt nemende, het kanaal achter de strictuur moeten openen, — zoo als dit beschreven is in de London med. gazette 1851 pag. 1083 —, of volgens LEROY D'ETIOLLES de boutonnière urétro-rectale kunnen doen, — zie zijne urologie pag. 401. —

Ofschoon men nu SYME niet geheel en al behoeft te gelooven, wanneer hij zegt na zijne talrijke operaties geene gevaarlijke accidenten ondervonden te hebben, en steunende op de waarheidsliefde zijner antagonisten, het er voor houden wil dat doodelijke haemorrhagiëen, levensgevaarlijke urieninfiltraties en plotselinge dood door schokking der zenuwen accidenten zijn, die men van deze operatie te verwachten heeft, dan zal men toch daarom niet behoeven te aarzelen om in het zeldzaam voorkomende geval van imperm. str., waar alle andere middelen falen, zooals wij dit boven opgaven, als ulti-

mum refugium tot deze operatie te grijpen. In de meeste gevallen immers zal men de haemorrhagie meester kunnen worden, daar de wond open voor de oogen ligt en er direct op kan gewerkt worden; zal men het gevaar van urien-infiltratie kunnen voorkomen, door de insnijding wijd genoeg te maken en de wond vrij te laten, zonder tamponeren of eenigerlei opvulling, waardoor de vrije afloop van urien zoude kunnen gehinderd worden. Na iedere operatie kan men accidenten, zelfs eenen doodelijken afloop verkrijgen, zonder dat daarom een enkel ongelukkig afgeloopen geval ons tot de geheele verwerping der operatie mag doen besluiten. Zien wij nu dat anderen deze operatie met gelukkigen uitslag hebben gedaan, dan is men geregtigd om steunende op deze autoriteiten in het zeldzaam voorkomend geval van deze operatie eene afdoende hulp te verwachten.

Ook de incisie van permeable str. kan gevaarlijke accidenten na zich slepen. De diepe incisies van REYBARD zijn nog te weinig aangewend om eene bepaalde uitspraak omtrent het hieraan verbondene gevaar te doen. Hij zelf geeft als accidenten zijner operatie op: hevige haemorrhagiëen, uitstorting van bloed in de blaas, bloed proppen in het kanaal, ecchymosen, infiltraties van urien en hevige pijnen bij de waterloozing. Dat deze accidenten niet alleen den goeden uitslag der operatie kunnen verhinderen, maar zelfs levensgevaarlijk kunnen worden, behoeft geen bewijs. Bij de incisies van CIVIALE zijn deze accidenten niet in dien graad te vreezen. Haemorrhagiae zullen hier niet ligt zoo hevig zijn, dat zij eene afzonderlijke behandeling vorderen; ook infiltratie van urien heeft men hier minder te verwachten. Het is er echter verre van af dat men bij deze operatie-methode ook geene gevaarlijke accidenten te duchten hebbe. Zonder hier melding te maken van die accidenten, welke deze moeijelijke operatie, wanneer zij niet doelmatig verrigt wordt, moet na zich slepen, zij het voldoende aan te voeren dat CIVIALE zelf een geval opgeeft waar gevaarlijke urien-infiltratie en abcessen volgden. Ook twee gevallen van dood na eene urétrotomie worden door hem medegedeeld.

Ten slotte gelooven wij daarom te moeten stellen, dat de insnijding van stricturen zoodanige gevaarlijke accidenten kan na zich slepen, dat men tot deze operatie niet dan in dringende noodzakelijkheid, met de meest mogelijke voorzigtigheid en op de ergste accidenten voorbereid, mag overgaan.

C. v. Y.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

WAARNEMINGEN BIJ EENE VROUW MET EENE MAAGFISTEL. — Onze kennis van het proces der spijsvertering in de maag berust grootendeels, even als die van de overige functien van het organisme, op hetgeen men bij proefnemingen op dieren heeft waargenomen. Eene regtstreeksche waarneming van de veranderingen die het voedsel in de maag van den mensch ondergaat en van de vochten die in dit orgaan worden afgescheiden was slechts in die hoogst zeldzame gevallen mogelijk, waar bij lijders de maag door eene fistuleuse opening een uitweg naar buiten had. Het is bekend hoe bij zoodanig een lijder voor een 20tal jaren door BEAUMONT waarnemingen werden gedaan, die, hoezeer zij niet zonder vrucht voor de wetenschap zijn geweest, echter vele vragen onbeantwoord hebben gelaten, die eerst later bij meerdere vorderingen onzer physiologische kennis zijn opgeworpen. Voor korten tijd is wederom zoodanig een geval voorgekomen en de HH. GRÜNEWALDT en SCHRÖDER hebben daarvan gebruik gemaakt, om onder de leiding hunner leermeesters, de hoogleeraren BIDDER en SCHMIDT, de eigenschappen van het maagsap bij den mensch nader te bestuderen. Zij hebben de uitkomsten van hun onderzoek in hunne dissertatie, *Disquisitiones de succo gastrico humano ope fistulae stomachalis institutae*, Dorpati Liv. 1853, bekend gemaakt. Het voorwerp van hunne waarnemingen was eene gezonde, 35jarige boerin, die haar kind van 3 maanden zoogde. De spleetvormige, 3—4''' lange opening der fistel bevond zich onder de linkerborst, tusschen de kraakbeenderen van de 9de en 10de rib en ongeveer $2\frac{1}{2}$ duim van het proc. xiph. sterni verwijderd. Hare harde, eeltachtige randen waren gewoonlijk aanéén gesloten, waardoor evenwel niet verhinderd werd, dat steeds een gedeelte van den maaginhoud daardoor naar buiten ontlast werd. Uit de plaats dezer opening, die tot een regt van boven naar beneden gerigt kanaal voerde, en uit de resultaten door de percussie verkregen, meende men te mogen opmaken dat de perforatie van de maag zich aan haren voorsten

wand, nabij de cardia en den blinden zak bevond. De wijze waarop het gebrek was ontstaan, kon niet met zekerheid vastgesteld worden.

GRÜNEWALDT, die de beschrijving van de physische en chemische eigenschappen van het uit de fistelopening verkregene vocht tot zijne taak koos, terwijl zijn medewaarnemer zich met het physiologisch gedeelte van hun onderwerp belastte, trachtte vooreerst de hoeveelheid van het dagelijks afgescheiden maagsap te bepalen.

Tot dit einde liet hij door middel eener elastieke canule op verschillende tijdperken na het gebruik van voedsel en ook in nuchteren toestand der vrouw, vocht uit de fistel naar buiten vloeijen en teekende deszelfs hoeveelheden, voorkomen, reactie enz. zorgvuldig op. Het bleek hier echter reeds terstond dat men bij proeven op menschen dezelfde naauwkeurigheid van observatie niet kan bereiken, als bij dieren. Behalve de weerspannigheid der vrouw, die zich niet dan ongaarne tot het verrigten der waarnemingen verleende, droegen verschillende omstandigheden er toe bij, om aan de uitkomsten van des Schr. bepalingen minder waarde te verleenen. Daaronder behoorden de ongunstige plaatsing van de fistel, waardoor slechts een klein gedeelte van de maagcontenta naar buiten konden vloeijen, de onzekerheid hoeveel van deze laatste op rekening van het afgescheiden maagsap, hoeveel op die van bijgemengd speeksel, hoeveel op die van door den mond met de spijzen of afzonderlijk ingevoerd water moesten gebragt worden. G. kwam tot het resultaat dat, na aftrekking van de berekende hoeveelheid speeksel, elk uur gemiddeld 584 gramm. vocht uit de opening vloeiden, waaruit bij afleidt dat in 24 uren 14,016 kilogr, en dus voor elk kilogr. ligchaamsgewigt van de vrouw, die 53 kilogr. woog, 264 gr. maagsap werden afgescheiden. Bij het vermelden dezer enorme hoeveelheid, welke die, welke BIDDER bij honden gevonden had, nog overtreft, moeten wij echter doen opmerken, dat de Schr. de geheele hoeveelheid ongefiltreerd vocht die hij uit de fistel verkreeg, met uitzondering van het speeksel, waarvan hij de quantiteit berekent, als maagsap beschouwt, en zelfs weinig acht slaat op de vochten, die de vrouw als drank gebruikte. Ook zien wij uit zijne tabellen dat een groot gedeelte van haar voedsel uit soep, melk enz. bestond, na welker gebruik natuurlijk veel vocht uit de maag te voorschijn kwam. Het door de canule ontlastte vocht was gewoonlijk waterachtig, dun vloeibaar, helder, of met overblijfselen van spijzen vermengd en daardoor niet zelden gekleurd: soms was er ook gal bijgemengd en enkele malen werd er sarcine in aangetroffen, zonder dat eenige stoornis van de gezondheid der vrouw werd opgemerkt. Behalve in den nuchteren toestand, wanneer het vocht neutraal of ligt alkalisch was, reageerde het altijd zuur, ook werd opgemerkt, dat deze zure reactie des te sterker was naarmate meer roggebrood gegeten was, dat zelf reeds veel melkzuur en azijnzuur bevatte. Bij drie analysen van dit vocht, die door Prof. SCHMIDT werden gedaan, werd daarin nimmer vrij zoutzuur aangetroffen: de organische zuren die daarin steeds voorkwamen schrijft G. aan de omzetting van het gebruikte voedsel toe. Wij moeten hier echter niet verzwijgen, dat het later gebleken is, dat de redeneringen die de schr. uit deze veronderstelde afwezigheid van vrij zoutzuur afleidt en de aan het eerste zijner Diss. gestelde thesis: *Fieri omnino potest ut succus gastricus humanus statu genuino non acidae sit reactionis,* eenigzins voorbarig waren, daar volgens een achter de Diss. van SCHRÖDER gevoegd naschrift, het, na het afdrukken der beide geschriften, gelukte de vrouw te overreden om des morgens nuchteren raauwe erwten door te slikken, waardoor eene afscheiding in de maag werd veroorzaakt die reeds terstond zuur reageerde en waarin bij scheikundig onderzoek vrij zoutzuur werd gevonden en wel gemiddeld 0,200 op 1000 deelen.

SCHRÖDER nam waar, dat wanneer de vrouw des morgens nuchteren suikervrije stijfselpap genomen had, reeds na 2 minuten een suikerhoudend vocht uit de opening vloeide: hetzelfde zag hij binnen korten tijd gebeuren wanneer gekookt zetmeel onmiddellijk in de maag gebragt was. Daardoor is het buiten allen twijfel gesteld, dat het speeksel ook in de maag voortgaat het zetmeel in suiker om te zetten. Daar dit door BIDDER op grond van waarnemingen bij honden ontkend was, herhaalde S. diens proeven op een hond met een maagfistel, doch zag eveneens hier de verandering van het zetmeel in de maag uitblijven. Hij erkent dit verschil in uitkomsten niet te kunnen verklaren. Gecoaguleerd eiwit, alsmede verschillende soorten van gekookt en raauw vleesch werden zoowel buiten het ligchaam, als in de maag zelf aan den invloed van het maagsap blootgesteld. Uit eenige dezer proefnemingen bleek onder anderen, dat raauw rundvleesch spoediger verteerd werd dan gekookt en kalfsvleesch spoediger dan gekookt rundvleesch. Verder zag men, dat wanneer kleine stukjes gestremd eiwit in gazen zakjes binnen de maagholte waren gebragt, daarvan na 5 uren 23.6°/₀ en na 8 uren 39.05°/₀ vaste stoffen waren opgelost, eene hoeveelheid die aanmerkelijk geringer is, dan die, welke binnen een gelijk tijdsverloop bij honden werd waargenomen, zoodat men aan het maagsap van deze dieren eene sterker oplossende kracht moet toeschrijven, dan aan dat van den mensch. De veranderingen der spiervezelen van het gebruikte vleesch, die S. op onderscheidene tijdstippen mikroskopisch onderzocht, bestonden hoofdzakelijk in dwarsche scheuren van het sarkolemma der primitiefbundels, waardoor meer of min vierhoekige fragmenten ontstonden, daarop volgde later ook gewoonlijk eene splijting in de lengte dezer bundels. Twee uren na het eten is het vleesch slechts in zoover veranderd, dat het bindweefsel, hetwelk de primitiefbundels vereenigt, opgelost, het sarkolemma echter nog onveranderd is. Na 3½—4½ uren kon men naauwelijks daarin eenige sporen van zijn vroeger weefsel meer ontdekken. Na drie uren was het grootste gedeelte reeds uit de maag verwijderd en waarschijnlijk in de dunne darmen overgegaan. De cellen van het vetweefsel verliezen spoedig hare vliesjes, zoodat het daarin bevatte vet vrij wordt. Na verloop van 1 uur zag men

reeds veel vrij vet in den maaginhoud: hoewel het daarin tamelijk lang vertoeft, zag men het geene verdere veranderingen ondergaan. Van 2—3½ u. na het gebruik van gecoaguleerd eiwit, kon men daarvan onder het mikroskoop nog onopgeloste deeltjes ontdekken: de kaasstof van de melk zag men nog na 2½ u. deels als eene amorphe massa, deels als doorschijnende, vliezige stukjes, nevens onveranderde melkbolletjes en vrij vet. Vergelijkende waarnemingen bij een hond met eene maagfistel bevestigden dat bij dezen de vertering van het vleesch sneller plaats heeft: hier was namelijk na 2 uren de structuur der spiervezelen reeds evenveel veranderd als bij den mensch na 3½—4½ u.: na verloop van één uur waren zij reeds verbleekt en sterk opgezwollen, hetgeen men bij den mensch nimmer waarnam.

Ten slotte doet S. opmerken dat de groote hoeveelheid maagsap, die bij de vrouw werd afgescheiden, eene bevestiging is van de meening van BIDDER en SCHMIDT dat dit vocht eene gewigtige rol speelt bij de intermediaire stofwisseling. G.

TIJDSBEPALING VAN HET EERSTE VERSCHIJNEN EN VAN HET TERUGKEEREN DER MENSTRUATIE. In het *Archiv. f. Physiolog. Heilk.* van VIERORDT 1854. 3tes Heft geeft G. SCHWEIG eene uiteenzetting der statistieke methode met het oog op de behoefte der geneeskundige wetenschap. Zonder ons te dezer plaatse met het eigenlijke onderwerp van zijn stuk bezig te houden, ontleenen wij daaraan alleen wat zijne waarneming hem leerde omtrent de menstruatie; de daartoe betrekkelijke feiten, die door hem alleen ter loops als voorbeelden worden aangehaald, zijn de volgende:

De tijd, die er bij gezonde vrouwen tusschen het begin van twee op elkander volgende menstruatie's verliep, bedroeg ruim 27 dagen. Hij voegt namelijk zijne afzonderlijke waarnemingen tot groepen van telkens 250 bijeen, telt het aantal dagen, die er tusschen het begin van eene menstruatie tot het begin van eene tweede verliepen, op en deelt deze som door 250. De gemiddelde tijd bedroeg voor de 8 groepen, die bij uit zijne waarnemingen maken kon, hoogstens 27,88 en minstens 27,30 dagen. Het verschil bedraagt aldus niet meer dan even een halven dag. Telt hij het aantal dagen van zijne uit 250 waarnemingen bestaande groepen bijeen, dan vindt hij, dat de gemiddelde opgemaakt uit 1750 van die uit 2000 slechts 2 honderdste verschilt; voor de plaats zijner waarnemingen zal de laatste uit 2000 gevallen opgemaakte gemiddelde tusschentijd der menstruatie (27,52 dag) wel der waarheid zeer nabij komen. Zij bedraagt dus, gelijk wij zeiden, even 27 en een halven dag.

De gang van zaken op dit punt blijkt nader uit de graphische voorstelling in hoeveel gevallen het begin der menstruatie terugkeerde op den 26, 27, 28sten dag en verder op elk der daaraan voorafgaande en daarop volgende dagen. Op den 18den dag keerde de menstruatie terug in 8, op den 36sten in 10 gevallen enz. Bij die graphische voorstelling krijgt men een kromme lijn die van den 18den tot den 26sten dag (waarop eene menstruatie na het begin der vorige zich vertoonde) geregeld klimt (230), op den 27sten iets daalt (219) (het gevolg van de nog niet genoeg talrijke waarneming) op den 28sten hooger klimt (240 maal van het geheele 2000-tal waarnemingen) om van nu af geregeld te dalen tot den 36sten dag.

De dagen der week schijnen op het beginnen der menstruatie geen invloed te hebben, want verdeelt men de 2000 gevallen over de zeven dagen der week, dan wijken het maximum (296) op donderdag en het minimum op woensdag (278) te weinig van de gemiddelde 286 af, om daarin het werken van een bijzondere oorzaak op te merken; volgens de waarschijnlijkheidsrekening toch zou het maximum zelfs tot 311 kunnen stijgen, zonder dat men daaruit nog zulk een besluit zou mogen trekken.

Een ander door SCHWEIG als voorbeeld aangehaald punt uit de leer der menstruatie betreft haar eerste optreden. Hij heeft daartoe de door OSIANDER, ROBERTON, MURPHY, BRIÈRRE DE BOISMONT en andere gegeven waarnemingen vereenigd. Zij bedragen gezamenlijk 6440 gevallen. Eenmaal openbaarde de menstruatie zich het eerst op het zesde, eenmaal op het zevende, meermalen op de volgende levensjaren, het meest (namelijk in 1206 van de 6440 gevallen) op het 15de jaar, om op de latere jaren telkens kleinere groepen te geven tot aan het 25ste jaar, waarop zij slechts tweemaal op al die 6440 gevallen voor het eerst zich vertoonde. Graphisch voorgesteld krijgt men eene regelmatige kromme lijn, wier hoogste punt op het 15de levensjaar valt, daarvoor en daarna geregeld klimt en daalt. Berekent men percentsgewijze hoeveel maal die gebeurtenis op elk der jaren tusschen het 10de tot het 20ste levensjaar voorvalt, dan vindt men 19 percent voor het 15de, 16 en 15 pc. voor het 14de en 16de, 11 pc. voor het 13de en 17de, 6 en 7 pc. voor het 12de en 18de, 4 en 3 pc. voor het 11de en 19de, 1 en 2 percent voor het 10de en 20ste levensjaar.

INGEZONDEN STUKKEN.

Aan de Redactie van het Nederlandsch Weekblad voor Geneeskundigen.

Wel-Edele Heeren!

De, uit den aard der zaak (als slechts half gehoorde) min juiste mededeeling in de dagbladen van de voorstellen door mij in de Raadsvergadering van 28 Sept. j. l. ter tafel gebragt, doet het mij wenschelijk voorkomen u daarvoor eene plaats te verzoeken.

De natuurlijke aanleiding tot die voorstellen was, de zucht om het opgerezen conflict zóo uit den weg te ruimen, dat daaronder het welzijn der Gemeente het minst schade leed; — zóo uit den weg te ruimen, dat daardoor noch aan de waardigheid der Stedelijke Regering, noch aan de waardigheid van den Geneeskun-

digen Stand werd te kort gedaan: — en het allerminst werd te kort gedaan aan het groote oogmerk naar hetwelk wij allen streven — de verzachting van het lijden onzer arme medeburgeren, het bevorderen van de spoedige verbetering onzer Geneeskundige Armverzorging en, daardoor en daarnevens, van den Openbaren Gezondheidstoestand onzer Stad.

Ik nam daarbij *eenerzijds* in aanmerking:

1°. Dat *twee en zeventig* Geneesheeren, op de afdoende gronden in uw Weekblad van 16 Septemb. j. l. ontwikkeld, verklaard hadden: »ofschoon zij 't den armen zieken niet aan hulp zouden laten ontbreken — toch, onder deze omstandigheden, en zoolang die dezelfde bleven, ongeneigd te zijn, regtstreeks der Stedelijke Regering tot het vormen van subcommissiën ten dienste te staan: — maar dan liever zelfstandig te voorzien in hetgeen blijken zou voor het algemeen belang noodig te zijn."

2°. Dat — uit beweegredenen, wier hooger regt en hooger doel wel niet te misbillijken zijn — bij de beraadslagingen in den, uit *honderd zes en vijftig* leden bestaanden *Geneeskundigen Kring* (Afdeeling Amsterdam van de door Z. M. den Koning, bij besluit van 26 Nov. 1849, erkende Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst) op 25 Sept. j. l., »gebleken was *van den algemeenen afkeer* der leden om, *zonder nadere organisatie der dienst*, bij het *ontslag* der tegenwoordige Stadsgeneesheeren, die betrekking aan te nemen — doch tevens besloten was aan de Plaatselijke Commissie te kennen te geven, dat de leden van den Kring, het verzoek om ontslag der Stads-Doctoren billijkende, vertrouwen, dat de Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt, bij staking der gewone dienst, eene interimaire dienst zou organiseren, tot deelname waaraan zij de leden van den Kring bereid zal vinden." (Zie Weekblad van 30 Sept. jl.).

Ik nam daarbij *anderzijds* in aanmerking, dat bij den Raad — ook uit min volledige bekendheid met al de *bijzondere* feiten en met de noodwendige gevolgen, die uit den loop der gebeurtenissen waren voortgevloeid — alligt het denkbeeld op den voorgrond kon worden gezet, dat men hem eenen zedelijken dwang wilde aandoen — en de Raad in elk geval verpligt was, het gezag der Stedelijke Regering zoo veel doenlijk te handhaven.

In mijne dubbele verhouding, als Raadslid en als Geneeskundige, zag ik alzoo kans van gevaar in iedere *regtstreeksche* beslissing op het adres der Stadsdoctoren. Onvoorwaardelijk *afwijzend* — zou zij een wezenlijk onregt jegens de Geneeskundigen zijn geweest, en welligt de schromelijkste gevolgen hebben kunnen te weeg brengen. Onvoorwaardelijk *toestemmend* — zou zij misschien, naar buiten, juist dat denkbeeld van zedelijken dwang hebben kunnen opwekken, waartegen sommigen, en evenmin ten onregte, opkwamen.

De wijsheid van den Raad heeft beide klippen weten te ontzeilen. Vóórdat ik echter dien uitslag kon voorzien, en toen de discussie op het gebied der personaliteiten dreigde over te gaan, deed ik de beide onderstaande voorstellen, met het oogmerk om ze in geheime zitting te zien behandelen en dáár in de gelegenheid te zijn, zonder ter eener of ter anderer zijde tot openbare krenking aanleiding te geven, al de bovengenoemde bijzondere feiten en den loop der gebeurtenissen in het licht te kunnen stellen.

Ik hoopte alsdan, dat het aannemen dier voorstellen door den Raad, (welke, als zoodanig, ten opzigte van de antecedenten der quaestie op een geheel frisch standpunt stond) *aan de behandeling van en aan de beslissing over het adres der Stadsdoctoren voorafgaande*, de waardigheid der Stedelijke Regering, de waardigheid van den Geneeskundigen Stand, het belang der arme zieken, het bespoedigen der betere regeling onzer Geneeskundige Armendienst en eindelijk het zoo omzigtig mogelijk aanwenden van de geldmiddelen der Stad, gelijkelijk zoude handhaven. —

En nu, zonder verdere toelichting, de voorstellen zelve:

I. Dat de Raad, in verband met een vroeger reeds door den ondergeteekende gedaan voorstel, het Dagelijksch Bestuur uitnoodige de behandeling der voorslagen omtrent de betere inrigting der geneeskundige armverzorging, in eene der eerstvolgende vergaderingen, aan de orde te stellen.

II. A. Dat de Raad, in verband met een der aanhangige voorstellen omtrent de Geneeskundige Armendienst, en behoudens de beslissing omtrent eene latere *duurzame* organisatie in den geest van dat voorstel, reeds nu het getal stadsdoctoren *tijdelijk* brenge op *Twintig* en de voordragt der alzoo toe te voegen Doctoren alsmede de verdeeling hunner werkzaamheden opdrage aan de Plaatselijke Geneeskundige Commissie.

B. Dat de Raad het jaarlijksch Honorarium dier Doctoren, tot den tijd der definitieve organisatie toe, vaststelle op *f* 300.

C. Dat de Raad de Plaatselijke Geneeskundige Commissie uitnoodige, zich in verband te stellen, met de Afdeeling der Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst te Amsterdam, tot het organiseren van consultatieve geneeskundige hulp bij de subcommissiën.

D. Dat eindelijk de Raad de uitvoering van het een en ander stelle in handen van het Dagelijksch Bestuur.

Dr. J. P. HEIJE.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — In de Circulaire van den Minister v. b. Zaken, waarover wij in ons vorig nummer slechts ter loops konden berigten, worden de Presidenten der Provinc. Geneesk. Commissiën, als hoofden van het Geneesk. toezigt uitgenoodigd, bij de Gemeentebesturen, en bij de plaatselijke Geneesk. Commissien hunnen krachtigen invloed te doen gelden op het aanwenden van alle middelen die tot afwering of vermindering der epidemische Cholera iets kunnen bijdragen. Onder de maatregelen hiertoe strekkende, worden genoemd: het verplegen der eerste lijders in afzonderlijke lokalen en het zooveel mogelijk verwijderen der gezonde huisge-

nooten uit de besmette woningen; de spoedige verwijdering der lijken uit zoodanige vertrekken waarin ook gezonden zich moeten ophouden. Op veel plaatsen zijn lijkenhuizen bij de begraafplaatsen; waar ze ontbreken is ligt een ander lokaal beschikbaar. Indien het begraven binnen 36 uren na het overlijden, behoudens de noodige voorzorgen, niet bij policiereglement in eene gemeente is toegestaan, kan op onverwijlde vastelling eener zoodanige verordening bij het bestuur worden aangedrongen.

Op den voorgrond wordt geplaatst de behoefte aan spoedige geneeskundige hulp vooral ter bestrijding der eerste verschijnselen of zoogenaamde voorloopers der ziekte. De wenschelijkheid van hospitalen, in groote steden vooral op meer dan eene plaats, en van het derwaards op doelmatige wijze vervoeren der lijders ligt voor de hand, maar voornamelijk wordt hier het oog gerigt op het opsporen en snel behandelen van lijders aan diarrhoea. Terwijl regelmatig huisbezoek tot dit einde *door Geneeskundigen*, in zijn volle uitgestrektheid op de meeste plaatsen onuitvoerlijk is, wenscht de Min. alleen dat men in dien geest doe, wat mogelijk is. Kan het getal artsen voor de armenwijken in de steden tijdelijk niet zooveel worden vermeerderd dat zij geregeld ook ongeroepen de gezinnen bezoeken, men zorge althans dat er op bepaalde plaatsen voortdurend één aanwezig is tot wien men zich om hulp wenden kan en dat deze spoedig over de noodige geneesmiddelen beschikken kunne.

Hoe afkeerig ook van het noodeloos verontrusten der gemoederen, acht de Minister het noodig dat waar de ziekte zich heeft vertoond of haar ontstaan kan worden voorzien, men nuttige maatregelen enkel om geen bezorgdheid te verwekken, niet moet achterwegen laten. Waar de epidemie eenige aanmerkelijke hoogte bereikt heeft, acht hij het noodzakelijk voor den waren staat van zaken openlijk uit te komen en door het bekendmaken van de maatregelen van voorzorg en leniging rust en bemoediging te verschaffen. Ook het verspreiden van gedrukte raadgevingen aan het volk omtrent den te volgen leefregel en de schadelijke invloeden waarvoor men zich wachten moet, kan onder zulken omstandigheden veel nut stichten. Zij worden kort en duidelijk door de geneesk. Commissie opgesteld en op haar gezag door de gemeentebesturen publiek gemaakt.

Eindelijk acht de Minister in bedreigde gemeente bovenal het organiseren van gemengde Commissiën wenschelijk, die zich speciaal de belangen der behoeftige lijders en hunne gezinnen aantrekken. Hij wijst hier op de voorbeelden te Groningen, te Amsterdam en Rotterdam gegeven.

Naast deze hoofdpunten, welke de Minister aan de aandacht aanbeveelt, acht hij het verder van groot belang, dat op de plaatsen, waar nu de ziekte zich vertoont zoo volledig mogelijk de omstandigheden worden opgespoord, die op haar ontstaan en verspreiding invloed schijnen uit te oefenen, dat alle merkwaardige feiten betrekkelijk deze epidemie met zorg worden verzameld en opgeteekend, opdat daaruit later door of van wege zijn departement een geheel kunne worden zamengesteld en publiek gemaakt.

Tot dit einde rekent hij herhaalde bezoeken van de door de cholera aangetaste plaatsen alsmede veelvuldige nasporingen noodig, en begrijpende, dat het voor vele der Presidenten, wier tijd beperkt is, moeijelijk zijn zal, zich met dit onderzoek persoonlijk te belasten, wenscht hij dat ook andere leden der Commissie die taak op zich zullen nemen of, zoo ook bij hen zwarigheden bestaan, geeft hij in overweging te beproeven de zaak door een daartoe bijzonder geschikt Med Dr. buiten de commissie te doen tot stand brengen, aan wien hiervoor tijdelijk eene billijke schadeloosstelling uit de kas der commissie kan worden toegekend.

— Door den Heer WINTGENS is aan de 2de kamer der Staten generaal een wetsontwerp tot oprigting van plaatselijke Gezondheidsraden ingediend.

Het voorstel vindt zijn uitgangspunt in de wenschelijkheid van eene behoorlijke politie op de woonverblijven in het algemeen. Aan dit oorspronkelijke denkbeeld, meende echter de voorsteller eene heilzame uitbreiding te kunnen geven met eene meer algemeene strekking ten behoeve der publieke gezondheid. Het voorstel is verdeeld in afdeelingen, waarvan de eerste voorschrijft, dat, waar de Gemeenteraad het verlangt, een raad van gezondheid wordt opgerigt, wiens zamenstelling bij plaatselijke verordening wordt geregeld; in wiens onkosten uit de kas der gemeente, op gelijke wijze wordt voorzien als geschiedt voor de kamers van koophandel en fabrieken en waaraan eindelijk alle plaatselijke ligchamen van raadgevenden aard inlichting en raad, de plaatselijke geneeskundige commissien bovendien bijstand verschuldigd zijn. De zelfstandigheid der gemeentebesturen bij dezen tak van lokale politie wordt in het ontwerp op den voorgrond gesteld.

De roeping der voorgestelde gezondheidsraden is het voorbereiden van de maatregelen die door de gevestigde overheden moeten worden genomen en door voorlichting en vermaning het verkeerde te doen kennen en de middelen van herstel te doen aangrijpen. Daartoe strekt een jaarlijksch gezondheidsverslag van dien raad, waarin de voorstellen tot verbetering van den gebrekkig bevonden toestand zijn opgenomen, welk verslag wordt openbaar gemaakt. Die raad zal geene nieuwe magt in den staat zijn maar eenvoudig een raadgevend ligchaam wezen.

Eene andere gewigtige werkzaamheid van den raad is het waken tegen heerschende ziekten en andere voor de algemeene gezondheid nadeelige verschijnselen. Na verhoor van deskundigen zal hij een beredeneerd voorstel doen van de middelen tegen het kwaad in het werk te stellen. De gemeenteraad, en als het gevaar geen uitstel gedoogt, de burgemeester verordent dan de noodige veiligheidsmaatregelen, door eene straf tegen de overtredingen van het verordende gewaarborgd.

De 2de paragraaph van de 2de afd. handelt over het toezigt van de woonverblijven, die door de eigenaren aan anderen in huur of leengebruik worden afgestaan en niet door henzelve worden bewoond. In de eerste plaats wordt van alle die woningen opgave vereischt met aanwijzing der grootte en van het aantal bewoners, van verschillende leeftijden en geslacht. De gez. raad zal bij zijn jaarlijksch verslag zorgvuldig letten op den invloed dien de toestand der woonverblijven op den algemeenen toestand uitoefent en de noodige wenken en waarschuwingen daarin vooral aan de minggegoedden geven ten opzigte van de keuze van het verblijf en de wijze van het te bewonen en in te rigten

Wijders zal na verhoor van de belanghebbende op procesverbaal van de leden van den gem. raad de ontruiming of de noodig aangewezene herstellingen kunnen worden bevolen door Burgemeester en Wethouders, behoudens hooger beroep op Gedeputeerde Staten. De reiniging van woonverblijven die door onreinheid voor de algemeene gezondheid gevaarlijk zijn, wordt door Burgemeester en Wethouders bevolen ten koste der nalatigen of, zoo deze onvermogend zijn, van de gemeente. Verblijven die in het belang der algemeene gezondheid noodzakelijk moeten worden geslegt, worden onteigend ten algemeenen nutte overeenkomstig de daaromtrent bestaande wet.

Het toezigt op vaartuigen en andere tilbare verblijven, tenten, keeten wordt aan het Gemeentebestuur ter regeling overgelaten.

De raad van gezondheid heeft het regt van onderzoek en toegang tot alle openbare werken en inrigtingen, tot zoodanige plaatsen waar tijdelijke ophooping van personen plaats grijpt, scholen, werkplaatsen, gestichten, slaapsteden, wasch- en badhuizen, en tot de woonverblijven in het algemeen belang aan zijn toezigt onderworpen. In geval van verzet biedt de politie den noodigen bijstand.

— Het Handelsblad meldt, dat Dr. VAN DER PLAATS. Pres. der Prov. Geneesk. Commissie in Vriesland is benoemd tot ridder van de Orde der Eikenkroon.

— Op zijn verzoek is de 1ste Off. v. Gez. H. H. NAEGELI op pensioen gesteld (ƒ 1500), met de vergunning de activiteitsuniform te dragen met het distinctief van den rang van kolonel. Tot 1ste Off. v. Gez. 1ste kl. is benoemd de 1ste Off. v. Gez. 2de kl B. RODI, tot 1ste Off. v. Gez. 2de kl., de Off. v. Gez. 1ste kl. A. J. BLANKEN.

Tot Off. v Gez. 2de kl. bij de Marine is benoemd de Off. v. Gez. 3de kl. H. L. VERNHOUT, rang zullende nemen tusschen de Off. v. Gez. 2de kl. H. EVERTSE en L. VAN DER HEGGE ZIJNEN.

— Den 24sten September is in den ouderdom van 63 jaren overleden de Heer G. KROON vroeger Chirurgijn te Rotterdam.

†LEYDEN. — Den 19den Sept. jl. werd in den gemeenteraad alhier eene nieuwe verordening vastgesteld voor de stadsgeneesheeren, waarin weinig vertrouwen doorstraalt op het karakter van mannen, die in de uitoefening hunner betrekking voorzeker met veel meer bezwaren en opofferingen te kampen hebben dan eenig ander, die der stad zijne diensten wijdt. Of getuigt het niet van geringschatting, wanneer men van den stadsgeneesheer eischt, dat hij bij het aanvaarden zijner betrekking eene instructie bezweere, wier eerste artikel, als kende hij zijnen pligt niet, inhoudt, dat hij verpligt is met de meeste naauwgezetheid »zijne geneeskundige diensten te bewijzen? of wanneer men hem in art. 2 voorhoudt dat »het verboden is" de zieken, die hij ten zijnent ontvangt, »in de opene lucht te laten vertoeven?"

Onzes inziens staat de geneesheer, die met de zorg voor de arme zieken der gemeente belast wordt, geenzins op hetzelfde standpunt als andere ambtenaren. Zijne betrekking is compatibel met die van den raad. Zijne benoeming moet daarom te meer een bewijs zijn van vertrouwen, en niet met een wantrouwend oog gegeven worden. Daarom behooren ook in eene verordening voor de stadsdoctoren geene voorschriften van humaniteit te huis. Den goede kwetsen zij in zijne eer, en hem die zijnen pligt vergeet zullen zij wel niet terughouden.

Doch ook in andere opzigten is de nieuwe instructie gebrekkig te noemen. Zoo verliest de hulp, die de arme ontvangt, zeer veel in waarde, en wordt de geneesheer belemmerd in de uitoefening van zijn vak, door omslagtige bepalingen als artikel 9. »Zoodra de stadsgeneesheer oordeelt, dat de aard en de armoedige omstandigheden van den lijder niet toelaten, dat hij in zijne eigene woning verblijft, onderzoekt hij of de zieke in het Nosocomium Academicum kan worden opgenomen. Als daartoe geene gelegenheid is, geeft hij een verzoekbillet voor den burgermeester bestemd af, ten einde op de lastgeving van dezen de zieke in het Caecilia-gasthuis zou kunnen worden opgenomen. Lijders aan chronische ziekten mogen alleen in den uitersten nood naar het Caecilia-gasthuis worden verwezen. Door den stadsgeneesheer wordt, hetzij aan den hoogleeraar, hetzij aan den geneesheer van het Caecilia-gasthuis, eene opgave van den toestand des op te nemen lijders gezonden."

†ASSEN. 1 Oct. — In hare vergaderingen van den 25 en 26 September heeft de Provinciale Geneeskundige Commissie van Drenthe geexamineerd en toegelaten tot heelmeester ten platte lande en tot vroedmeester de Heer F. F. W. BODE, tot vroedmeester de Heer J. PONDMAN, heelmeester ten platte lande te Annerveensche kanaal; tot heelmeester ten platte lande de Heer H. T. M. KOSTER; tot vroedmeester den Heer J. S. VAN MARLE, Heelmeester voor eene stad en ten platte lande van Frederiksoord; terwijl er een aspirant droogist is afgewezen.

Te Peize heeft zich als Heelmeester ten platte lande en als vroedmeester gevestigd de Heer F. F. W. BODE.

AMSTERDAM. — In het buitenland schijnt de Cholera op de plaatsen waar zij tot nu het hevigst woedde, aanmerkelijk verminderd.

Uit Beijeren zijn de berigten veel gunstiger. Uit Munchen en Beijeren worden reeds geene dagelijksche

bulletins meer medegedeeld. Ook in Augsburg was het der cijfer aangetasten en der overledenen verminderd.

In Parijs en de landelijke gemeenten is het cijfer der sterfgevallen de week van 22—28 Sept. weer gedaald op 78, welk cijfer de week te voren bedroeg 128. In de verschillende departementen van Frankrijk is de vermindering nog aanzienlijker; in de meeste vooral in het zuiden heeft de epidemie nagenoeg opgehouden.

In Londen is de sterfte aan Cholera in de week tot 29 September gedaald tot 754. Uit Stokholm is berigt dat van 21 Aug. tot 18 Sept. 250 personen zijn aangetast, waarvan 123 zijn gestorven.

Minder gunstig zijn de berigten uit ons vaderland. Het blijkt dat de epidemie zich meer en meer verspreidt.

In 's Gravenhage zijn tot nog toe (6 Oct.) slechts drie gevallen van Cholera asiat. voorgekomen; het eerste op 23 Aug. betrof een schipper die pas uit Rotterdam hier aankwam, het tweede een koetsier die den 2den dezer te Rotterdam geweest zijnde bij zijne terugkomst alhier des avonds ziek werd en den nachts overleed; het derde op gisteren begonnen is heden met den dood geeindigd. — De laatstbedoelde zieke is uit het steenkolenschip, dat hij als knecht bevoer, overgebragt naar het voor de Cholera zieken ingerigte gebouw (het welk vroeger tot gasthuis voor syphilit. en huidzieken diende,) bij het welk de geneeskundige behandeling is opgedragen aan de Doctoren HOLTROP, VOLLGRAFF en H. C. KIPS, die daarvoor een honorarium van *f* 5 daags genieten.

Te Utrecht is evenzoo de Cholera weder uitgebroken. Den 27 September is eene Cholera commissie benoemd uit twee leden van het dagelijksch bestuur en twee geneeskundigen. Deze heeft eenige wenken en raadgevingen voor het publiek door de plaatselijke geneeskundige commissie vastgesteld, in de Utrechtsche Courant geplaatst. Van 20 Sept tot 3 October zijn te Utrecht 98 Cholerazieken aangegeven, waarvan er 50 overleden. Te Groningen zijn onderscheidene gevallen voorgekomen, en is de ziekte op enkele punten hevig uitgebroken; te Schiedam zijn van 26 Sept. tot 2 Oct. aangot. 15 en overl. 8. Te Amersfoort Nijkerk en in Veenhuizen kwamen ook gevallen voor. In de Haarlemmermeerpolder in de omstreken van Aalsmeer, alsmede in die gemeente zelve is reeds een vrij groot getal zieken gezien. Het Cholera hospitaal in het midden van den Meerpolder gelegen is op nieuw in werking gesteld, en de geneesheer (BOLKESTEIN) die ten vorige jare daar van regeringswege was aangesteld, is op nieuw in functie getreden. In eenige andere gemeenten van het ressort van Amsterdam, Sloten, Uithoorn, Nieuwer Amstel zijn enkele Cholera gevallen voorgekomen.

In Amsterdam zijn volgens de opgaven der pl. Geneesk. Commissie van 30 Sept. — 6 Oct. 52 aangetast en overleden 42. Het laatste cijfer uit de opgaven aan den burgerlijken stand genomen is genoegzaam juist. Het cijfer der aangetasten is echter zeer onvolledig te noemen.

— te Rotterdam zijn aan het bureau van den burgerlijken stand aangegeven van 30 Sept.—6 Oct. 14. 22, 11, 10, 13, 16 te zamen 86 aan Cholera overledenen.

— Onlangs schijnt te Londen eene *Universal Academy of Medicine* te zijn opgerigt met het doel om tot band tusschen de geneeskundigen van alle naties te verstrekken, alle ontdekkingen en uitvindingen op het gebied der Geneeskunst bekend te maken en te beschermen, decoratiën en medailles uit te reiken enz. enz. President-stichter is de Graaf A. P. DE RICHMONT, Doct. Med. Grootkruis, Commandeur en ridder van vele ordes enz. enz.

Een onzer genoot de eer (!) om volgens besluit van den Academical council van 20 Sept. ll. uitgenoodigd te worden om als bestuurder titulair, honorair of corresponderend lid zich aan die Academie aan te sluiten; *f* 250, 125, 50 of 25 aan den president overzendende zou hem het Diploma dadelijk toegezonden worden. — Het is bekend, dat er in Engeland meer zulke vereenigingen zijn, die op die wijze eene belasting op de ijdelheid trachten te innen; eene van en voor geneeskundigen scheen er nog te ontbreken. — De brief, met schoone stempels voorzien, waarin de uitnoodiging en de statuten vervat zijn, kost reeds 40 cts. port.

— Bij de geneesk. dienst der landmagt in West-Indië is benoemd tot Apoth. 3de kl. A. J. H. KIEREN.

NEERLANDSCH INDIE. — Benoemd zijn tot dir. Off. v. Gez. 2de kl. bij de civiele en militaire geneesk. dienst ter Westkust van Sumatra de Off. v. Gez. 1ste G. J. VAN THIENEN, thans te Samarang; tot Off. v. Gez. 1ste kl. bij het groot militair hospitaal te Samarang, de Off. v. Gez. 2de kl. F. L. W. VOGLER, thans te Batavia.

Het besluit waarbij aan M. DE GROOT Med. et. art. Obst. Dr. acte van toelating was verleend als practiserend geneesheer in de residentie Madioen, is ingetrokken.

— Tot corresponderende leden in Nederland van de natuurkundige vereeniging in Nederlandsch Indie zijn benoemd de H.H. J. VAN DEN BROEK te Utrecht en HERKLOTS.

— Bij het groot militair hospitaal te Sourabaya is geplaatst de Off. v. Gez. kl. C. M. LENZ thans te Bawean; overgeplaatst naar Batavia is de Off. v. Gez. 2de kl. J. R. A. BAUER thans aan de westkust van Sumatra, geplaatst bij de geneeskundige dienst ter westkust van Sumatra de Off. v. Gez. 3de kl. P. G. NEEB en E. W. A. LUDEKING, beiden thans te Batavia.

BIBLIOGRAPHIE.

J. B. Snoep: Brief aan een Vriend over de circulaire der Provinc. Commissie van geneesk. Onderzoek en Toevoorzigt in Zeeland van den 19 Mei 1854, Goes, 1854, L. de Four *f*0.30.

F. Rochledert Phytochemie. Leipzig, 1854. Engelmann. 2¼ thl.

C. H. Schauenburg: Das Accommodationsvermogen der Augen. Lahr, 1854. Geiger. ⅓ thl.

J. L. Casper: Mörder-Physiognomien. Studie aus der prakt. Psychologie. Berlin, 1854. Hirschwald. 12 Sgr.

N. Eulenberg: Mittheilungen aus dem Gebiete der Schwed. Heilgymnastik. Berlin, 1854. A. Hirschwald. 6 Sgr.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 14 OCTOBER 1854. 41.

DIAGNOSE VAN SLUITING DER VENA CAVA SUPERIOR.

A priori schijnt het niet zeer moeijelijk, om uitgaande van de verschijnselen, die sluiting, verstopping, vernaauwing der aderen in het algemeen vergezellen en er door worden teweeggebragt, daaruit af te leiden, welke de verschijnselen zijn bij sluiting der vena cava superior, om vervolgens uit deze de diagnose er van op te maken. De gang van zaken toch zal ongeveer hierop nederkomen. De vena cava is vernaauwd en wordt langzamerhand geheel of bijna geheel verstopt of afgesloten. De gevolgen daarvan moeten zijn: belemmerde en eindelijk belette afvoer van het bloed langs dien weg naar het hart; ophooping dus in de aderlijke stammen, die in den hoofdaderstam uitmonden; uitzetting dier takken, zoodat zij meer dan gewoon zigtbaar zullen worden; overvulling met bloed tot in de haarvaten toe, cyanose en sereuse uitzweeting in het gebied van de bovenste holle ader, dat is dus anasarca aan de bovenste ledematen en de geheele bovenhelft des ligchaams. Die toestand blijft bestaan, zoo lang niet het bloed van de peripherie vrij genoeg langs een anderen weg naar het hart kan terugkeeren. Die weg kan geen andere zijn, dan langs de aderen, welke de bovenhelft des ligchaams met de benedenhelft, het gebied der vena cava superior met dat van de vena cava inferior, in gemeenschap brengen. A priori zouden wij zeggen, dat de supplementaire circulatie bij sluiting der vena cava superior denzelfden loop zal nemen, als bij die der vena cava inferior; met dien verstande, dat het bloed in omgekeerde rigting stroomt, en onder aanname, dat in die aderen zich of geene klapvliezen bevinden, of dat door de uitzetting van het vat hare sluiting ontoereikend geworden is en niet meer gelijk vroeger aan den bloedstroom slechts eene bepaalde rigting geeft. In een geval, waar wij gedurende het leven, hoofdzakelijk uit de zigtbare supplementaire circulatie verstopping der vena cava inferior diagnostiseerden, leerde de lijkopening dat er: niet, zoo als wij als meest waarschijnlijk aannamen, verstopping door stolling in het vat, maar dat er van buiten af, en wel door ontaarding van het omringende leverweefsel teweeggebragte aanmerkelijke vernaauwing en insnoering der vena cava inferior, ter plaatse waar zij de venae hepaticae opneemt, bestond; voorts dat het bloed zijnen weg naar het hart nam door de tot een pinkdikte uitgezette, bij het leven reeds zigtbare venae epigastricae-mammariae en meer dan gewoon zigtbare venae cutaneae-lumbales en verder hoofdzakelijk door de langs de wervels heenkronkelende venae lumbales, die in de azygos uitmondden, in mindere mate door de vena hemiazygos, de benedenste venae intercostalis en eene uit de vena renalis komende vena diaphragmatica. In andere gevallen, waarvan men er enkele bij H. STANNIUS (*Ueber Verschliessung grösserer Venenstämme*, Berlin 1839) vindt opgeteekend, waar de vena cava inferior tot digt bij het hart gesloten was, deelden ook de venae hepaticae en meerdere venae phrenicae en de in de axillaris uitmondende huidaderen (geval van Reynaud) in de supplementaire circulatie, wier hoofdwegen echter steeds de vena azygos en venae epigastricomammariae waren.

Denzelfden weg mag men verwachten, den secundairen bloedstroom bij sluiting der vena cav. superior te zien volgen, maar gelijk wij reeds zeiden, in omgekeerde rigting. Drukt men de uitgezette vena epigastrica dan zal de ader bij verstopping van de vena cava superior boven den vinger zwellen, bij sluiting van de vena cava inferior beneden den

vinger, hoewel in dit laatste geval minder, maar weinig of in het geheel niet, indien de gedrukte ader soms ruimere zijtakken afgeeft.

Wanneer eindelijk bij sluiting der vena cava superior de supplementaire circulatie volledig is tot stand gekomen, zouden de cyanose en hydrops moeten wijken, even goed als dit bij sluiting der vena inferior geschieden kan, gelijk wij onder anderen zagen bij eenen aan phthisis tuberculosa overledenen militairen muzikant, wiens vena cava inferior voor een groot gedeelte in een vezelige streng veranderd werd gevonden, zonder dat bij het leven eenige stoornis daarop wees. Is dit echter bij sluiting der vena cava superior inderdaad mogelijk, of heeft de ervaring tot nog toe slechts geleerd, dat de met die belemmering der veneuse en daardoor der capillaire circulatie gepaard gaande stoornissen in verschillende organen steeds eerder den dood veroorzaken? Men denke aan de gewigtige organen, die onder die cyanose en sereuse uitzweeting zullen moeten lijden: de hersenen met hare holten; de larynx met de op zichzelve reeds enge toegang tot de respiratieholte; de pleura costalis, wier in de azygos uitmondende vaten naar onze meening de hoofdbron van hydrothorax zijn, overvloedig serum zullen uitzweeten, zoodat ook van dien kant de respiratie bedreigd wordt. Daartegenover staat slechts de inderdaad niet veel belovende uitweg en afwatering, s. v. v., die voor anasarca van de bovenhelft des ligchaams open staat naar de benedenhelft; het serum toch, dat op het gebied der vena cava superior in het bindweefsel wordt afgezet, zal naar beneden zich verplaatsen, het zal zakken, zoo lang de lijder ten minste niet geheel en al horizontaal ligt.

Hoe waarschijnlijk de aldus a priori opgestelde verschijnselen van sluiting der vena cava superior en de daaruit, met het oog op den gelijksoortigen gang van zaken bij sluiting der vena cava inferior, afgeleide diagnostiek moge zijn, kan alleen de ervaring dergelijke vragen oplossen, als wij zoo even nopens den uitgang van sluiting der bovenste holle ader en de mogelijkheid om daarmede voort te blijven leven, opperden.

Dr. DUCHEK, adsistent aan de kliniek van HAMERNJIK te Praag, heeft naar aanleiding van twee aldaar gedurende het leven erkende gevallen dit onderwerp uitvoerig behandeld in het Prager V.jahrschr. 1854. Bd. I. Hij heeft daarbij gebruik kunnen maken van drie in het Weener museum voorhanden praeparaten en van de daarbij behoorende ziektegeschiedenissen, die ROKITANSKY hem mededeelde, voorts van eenige in de litteratuur verspreide waarnemingen op het lijk, zoodat in het geheel 19 min of meer volledige, soms zeer schrale, waarnemingen door hem bijeenverzameld zijn.

Wij zullen eerst nagaan, hoe in die gevallen de vena cava superior ontoegankelijk werd gemaakt. Driemaal werd de ader door lidteekenweefsel, dat zich in haren omtrek vormde, ingesnoerd. In twee van die drie gevallen was het ontstekingsproces van eene tuberkuleuse bronchiaalklier uitgegaan en vond men haar omtrek of in eene kalkaardige massa veranderd of tot een straalvormig lidteekenweefsel zamengekrompen. Ook de eerste waarneming van DUCHEK behoort, wat de wijze van ontstaan aangaat, tot deze rubriek. In de regter bronchus was een straalvormig lidteeken, waarin de vena cava mede begrepen werd, en waardoor zij ten slotte gesloten raakte. Dat dit lidteeken in de bronchus van eene zweer afhankelijk was, willen wij niet betwijfelen; dat echter gelijk D. wil, die zweer eene syphilitische zal geweest zijn, daarvoor vinden wij in het sectieberigt zeer weinig, dat het aannemelijk maakt; de aanwezigheid van cicatrices aan de vulva toch is geen afdoend bewijs. Dat eene verweekte en later, na uitstorting van haren inhoud in den bronchus, ineengekrompen bronchiaalklier de oorzaak geweest zij, komt ons waarschijnlijker voor, wanneer wij lezen, dat op meerdere plaatsen van binnen verweekte, door kanker aangedane, klieren werden aangetroffen, en wanneer wij zien, dat de verschijnselen van sluiting der ader pas in het tijdstip vallen waarop de uteruskanker erkend werd, die den dood der patiente veroorzaakte. Zoo doende zou deze waarneming, wat hare wijze van ontstaan betreft, ook behooren tot die gevallen, waar kankergezwellen de sluiting der vena veroorzaakten. Die geschiedde in 7, of naar onze meening in 8, van de 19 gevallen. De kanker drukt of de vena toe of door-

boort haren wand en verstopt dus het lumen, of met de vernaauwing ontstaan er stolsels in de ader, of wel er wordt in het vat eene kankermassa aangetroffen, zonder dat de wand zigtbaar is aangedaan. De insnoering van buiten af geschiedt langzamerhand en geeft daardoor meer gelegenheid tot de stolling van supplementaire circulatie dan de vorming of kankervorming in het vat zelve.

In de derde plaats geeft aneurysma aanleiding tot de sluiting der vena door toedrukking, en wel in 6 van de 19 gevallen; het aneurysma betrof 5 maal de aorta adscendens en eenmaal den arcus aortae. In de vierde plaats gaf stolling in een der takken der vena cava superior aanleiding, dat zij zelve door uitbreiding dier stolsels verstopt geraakte; dit greep plaats in twee gevallen; in het eene was caries ossis petrosi, in het andere verbranding en zamentrekking der aan den hals gelegen weefsellagen de verwijderde oorzaak.

Wanneer wij ons wel herinneren, zullen deze vier oorzaken kanker, aneurysmata, door zamentrekking van de omliggende weefsels veroorzaakte insnoering en uit andere aderen tot in den stam voortgezette stolsels, ook de meest veelvuldige oorzaken van sluiting der vena cava inferior zijn.

Wat de verschijnselen van die der v. c. superior betreft, deze waren volgens de door DUCHEK waargenomene en verzamelde gevallen, de volgende: zwelling der halsaderen, opzetting dar aderen van het aangezigt. Anasarca alleen aan de bovenhelft des ligchaams. Deze plaatselijke anasarca ontstond soms zeer langzaam, soms ook onder hevige verschijnselen zeer plotseling, naar gelang de ader langzaam, zoo als door insnoering, of plotseling, zooals door thrombusvorming, ontoegankelijk wordt. Zij blijft bestaan zoo lang er geen geheel en al voldoende collaterale bloedstroom tot stand is gekomen. De weg, dien het bloed dan neemt, verschilt eenigzins naarmate de sluiting der vena cava digter of verder van het hart verwijderd plaats greep, naarmate dus hetzij alle, hetzij meerdere of mindere harer takken in de toegankelijkheid van den hoofdstam deelen. Het eenvoudigste, maar ook zeldzaamste geval is dat, waar de sluiting reeds onder de vena azygos aanvangt. Alsdan zet de vena azygos zich uit en ontvangt al het bloed der venae anonymae, dat zij naar beneden, dus in eene omgekeerde rigting, waarin anders het bloed haar doorstroomt, zal afvoeren. De azygos en hemiazygos ontvangen het bloed uit de aderen der borstkas en brengen het door de venae lumbales adscendentes, de venae renales en suprarenales, of ook wel door directe zijtakken in de vena cava inferior over. Des noods zou die weg alleen voldoende zijn, maar meestal nemen 2o, de venae mammariae een gedeelte van het bloed der venae anonymae en der borstkas op en storten het in de venae epigastricae over. Tevens storten 3o. in dezelfde venae epigastricae ook de oppervlakkige hals- en thoraxaderen haar bloed uit, of ook ze vormen aan thorax en abdomen vaatnetten, die van boven met de vena axillaris, beneden met de saphena en epigastrica inmonden; 4o. kunnen de venae vertebrales de subclavia en hypogastrica vereenigen; 5o. de v. phrenicae superiores, die met de onderste intercostales gemeenschap hebben, staan in verband met de v. phrenicae inferiores en deze met de vena cava of wel met haar tak de meseraica superior; 6o. de onderste intercostales hebben gemeenschap met de lumbales.

Eenigzins anders is de loop van zaken, wanneer de stam der vena cava superior tot aan zijn oorsprong uit de venae anonymae verstopt is. Dan is meestal ook een groot stuk van de azygos, soms ook van de hemiazygos verstopt. Ten onregte meent men dikwijls, dat daarom het overige gedeelte dier aderen eveneens verstopt zou zijn; integendeel meestal is het benedenstuk der azygos en der hemiazygos verwijd, en dient als reservoir, waarin de intercostales haar bloed, en dat, hetwelk zij uit de bovenste ligchaamshelft overnemen, uitstorten.

Strekt eindelijk de verstopping zich nog verder tot in eene of in beide de venae anonymae uit, dan deelen ook de boveneinden der mammariae en vertebrales daarin, en vindt voor haar benedeneinde 8o. hetzelfde plaats, als boven voor de azygos werd aangegeven; 9o. het bloed van de takken der anonyma, van de jugularis communis, subclavia en jugularis externa wordt gedeelte-

lijk door oppervlakkige huidaderen, gedeeltelijk door anastomose der ven. intercostalis suprema met de onderste intercostalis en inde nog opene gedeelten der azygos en hemiazygos en mammaria interna, en voorts nog door de phrenicae superiores en inferiores in de vena cava inferior overgebragt.

Breidt de obliteratie zich nog verder in de takken der anonymae uit, dan zullen hoe langer hoe kleiner zijtakken en anastomosen tot hetzelfde doel leiden, waaraan vooral de huidaderen deelnemen.

Hoe lang de sluiting der vena cava bestaan heeft, daaromtrent geven de meeste der aangehaalde waarnemingen geen bepaald antwoord; in enkele gevallen schijnt zij vrij lang, soms ongeveer 2 jaren, bestaan te hebben, waaruit genoegzaam blijkt, zegt DUCHEK, hoe weinig het proces op zichzelve het leven van den lijder bedreigt. De dood was dan ook in slechts een geval (aan CRUVEILHIER ontleend) van dit proces zelf afhankelijk. In al de overige gevallen had zich de collaterale bloedsomloop reeds ontwikkeld en stierven de lijders aan marasmus, ten gevolge der andere ziekten, waarmede de adersluiting zamenging, aan tuberculose, kanker, aneurysma, of ook aan bersting van dit laatste. In de tweede waarneming van DUCHEK stièrf de met kanker behebte lijderes aan algemeene hydrops, de collaterale bloedsomloop was hier nog niet ver genoeg gevorderd. Tevens, wat men in de meeste gevallen mag veronderstellen, hoewel er slechts in enkele bepaald op gelet is, verkeerden de nieren in een hyperaemischen toestand, die aldra tot albuminurie en zoodoende ook van dien kant tot sterkere toename van den oorspronkelijk mechanischen hydrops leiden moest.

Z.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

INVLOED VAN DE BARENSWEEËN OP DE FREQUENTIE VAN DEN POLS. — Door HOHL is in het jaar 1834 reeds aangetoond, dat het baarmoedergeruisch bij elke wee steeds meer frequent, luider en door eigenaardige zingende geluiden vergezeld wordt, totdat het bij de acme der wee verdwijnt, om, wanneer deze afneemt, met dezelfde frequentie en dezelfde geruischen weder te voorschijn te treden en langzamerhand tot den toestand, waarin het zich vóor de wee bevond, terug te keeren. Prof. MARTIN vond (VIERORDT'S *Archiv.* XIII. 3. bl. 369), dat hetzelfde klimmen en afdalen ook in de pulsatiën van elke voor den tastzin toegankelijke slagader bij eene barende vrouw is waar te nemen, met uitzondering van het geheel uitblijven op de hoogte der wee, hetgeen hier niet plaats heeft. Hij geeft op, dat de pols eener barende vrouw, die in de pauzen tusschen de weeën en vóor het begin der baring b. v. 5—6 slagen in 5 seconden heeft, met het begin der wee tot 7 klimt, langzamerhand ook tot 8 en 9, en allengs weder afdaalt, nadat deze frequentie niet zelden met eenige oscillatiën heeft aangehouden; ongeveer op de volgende wijze, wanneer men van 5 sec. tot 5 sec. telt: 5567778878887765. Wanneer de arbeid wat lang duurde en met veel inspanning gepaard ging, bleef de pols ook in de tusschenpoozen tusschen de weeën frequent, tot op het oogenblik, waarop de vrucht wordt uitgedreven; ook scheen het toenemen van de frequentie van den pols gedurende de weeën veel aanmerkelijker en tevens langer aanhoudende. M. meent door deze waarneming het bestaan eener naauwe sympathie tusschen het hart en de baarmoeder ontdekt te hebben, waardoor veel licht verspreid wordt over het aandeel, dat het zenuwen het vaatstelsel aan de weeën hebben. Men is volgens hem genoodzaakt tot verklaring daarvan een zenuwcentrum aan te nemen, waarheen de prikkel, welke het intreden der weeën veroorzaakt, geleid wordt en waarvan uit het hart en de spiervezelen der baarmoeder tot beweging worden aangespoord. Dit centrum moet in het gebied van den n. sympathicus gezocht worden. Het vermelde feit zou van veel belang zijn, om ware weeën van gesimuleerde of van koliekpijnen te onderscheiden, om den duur van de baring te berekenen en eindelijk om ziekelijke stoornissen der weeën te beoordeelen.

Waarnemingen over hetzelfde onderwerp werden in de kliniek van Prof. MARTIN door den Hr. MAUER gedaan, die daaromtrent nog de volgende bijzonderheden vermeldt (Ibid bl. 377). Naarmate men den pols in een later tijdperk der baring onderzoekt, vindt men dat zijne frequentie bij elke wee sterker toeneemt. In het 5de tijdperk is die toename slechts gering en biedt ongeveer denzelfden toestand aan, als in het 1ste tijdperk. Hetzelfde geldt ook van den tijd gedurende welken het klimmenvan de polsfrequentie aanhoudt; het staat in eene regtstreeksche verhouding tot de intensiteit der weeën. Ook in de pauzen tusschen de weeën neemt met elk opvolgend tijdperk de polsfrequentie toe; in die van het 5de tijdperk is zij het grootst, terwijl zij met elke wee slechts weinig klimt, totdat zij eindelijk tot den normalen toestand, die vóor de baring plaats had, terugkeert. Gelijk reeds ten deele door SACOMBE werd opgemerkt, staat de tijd, gedurende welken de pauze tusschen de weeën voortduurt, tot het

aanhouden van het klimmen en dalen van de polsfrequentie in eene omgekeerde verhouding, d. i. de pauze is in den aanvang langer van duur, met het vorderen der baring wordt zij steeds korter. Bij stoornis der weeën wordt zulk een regelmatig klimmen en dalen niet waargenomen. Zoo is bij zwakte der weeën het toenemen der polsfrequentie gering en deze is, even als de weeën zelve, zeldzaam. Bij krampweeën heeft het toenemen onregelmatig en snel plaats. Bij onstuimige overhaaste weeën geschiedt het klimmen en dalen met sprongen, waarbij de polsfrequentie eene aanmerkelijke hoogte bereikt. Schreeuwen en weenen der barende, of andere omstandigheden, die in normalen toestand den hartslag kunnen veranderen, hebben op het toe- en afnemen van de polsfrequentie geen bijzonderen invloed. Opwekkende geneesmiddelen, o. a. ipecacuanha, voorts sinapismi, aanwending van warmte, b. v. door een zitbad van 35° R. doen de polsfrequentie meestal in de pauze der weeën ten bedrage van éénen slag binnen 5 sec. toenemen, doch niet gedurende de wee, secale cornutum daarentegen ook gedurende de wee. Ook bij de inademing van chloroforme, waardoor bij chirurgische operatiën dikwijls de hartslag langzamer wordt, blijft de pols in de pauze en gedurende de wee even frequent, ja wordt soms nog frequenter. Hoe regelmatiger dit klimmen en dalen van de polsfrequentie plaats heeft, des te volkomener en doeltreffender zijn ook de weeën; wordt daarin onregelmatigheid waargenomen, zoo zijn ook de weeën gebrekkig. Dit bevestigt zich in alle tijdperken der baring. Ook de sterkte van den polsslag wisselt gedurende het verloop der baring. Gedurende de wee merkt men meestal op, dat de pols in het geheel niet meer te voelen is, zoo als dikwijls in het 1ste tijdperk geschiedt; hiertoe zal echter zeker ook de spanning der buigspieren bijdragen. Eindelijk neemt men bij verschillende personen en bij verschillenden duur der baring vele verscheidenheden waar. Ten slotte bespreekt de Schr. de mogelijkheid of de gemelde veranderingen in de circulatie welligt hetzij door willekeurige spierinspanning, hetzij door verhoogde ademhalingsbewegingen, of door directe prikkeling door middel van het bloed zou kunnen te weeg gebragt worden. Hij komt tot het resultaat, dat het rhytmische klimmen en dalen van de polsfrequentie daaruit niet kan worden verklaard, doch dat men daartoe het voort planten der prikkel, die de weeën doet tot stand komen, door middel van de ganglia, van het sympathische zenuwstelsel moet aannemen.

STATISTIEKE VOORSPELLINGEN. — Dr. COLLIER had de gelegenheid de Londensche sterflijsten van haar eerste begin (XVIde eeuw 1558 of 1562) tot op heden onderling te vergelijken. Hij leerde daaruit: 1°. dat de sterflijsten der XIXde eeuw vergeleken met die der XVIIIde eeuw aantoonden, dat de sterfte aan catarrh (flux) in die twee tijdvakken was gestegen van ½ persoon op 1000 dooden, tot op het ⅐ of ⅙ gedeelte van de gansche sterfte, dat dit trapsgewijze begon te klimmen in het eerste vierde gedeelte van de tegenwoordige eeuw, langen tijd vóór dat de cholera asiatica zich in Engeland vertoonde. 2°. Dat in 1825 of in eenig ander tijdstip tusschen dat jaar en 1800, toen de catarrh 3, 4 ja zelfs 8 malen boven het normale middengetal der XVIIIde eeuw was gestegen, ieder staatsman, die de gezondheid der burgers ter harte nam en die het principiis obsta huldigde het kwaad gemakkelijk had kunnen voorkomen, omdat het toen nog beperkt was en ook nu nog niet wordt opgemerkt in menig land-district, waar het normale middengetal bijkans hetzelfde is als dat van 1700—1800. 3°. Dat evenals de sterfte door catarrh aanhoudend toenam vóór het verschijnen der cholera, zij altijd aanhield sedert de onderscheidene bezoeken der laatste ziekte en dat de catarrh door de tegenwoordigheid der cholera wel nog verhoogd, maar toch van jaar tot jaar geheel onafhankelijk steeds toenam en de cijfers van diarrhoea en bronchitis (de twee vormen van bloedbederf door de catarrh veroorzaakt volgens COLLIER) steeds verhoogde. 4°. Dat aan deze twee vormen van bloedbederf in de laatste tien jaren in Londen zijn overleden 52000 menschen, zijnde dit 8½ maal het bedrag der overledenen in denzelfden tijd aan die ziektevormen, die in de tafels van den Registrar onder de term cholera voorkomen. Overeenkomstig met deze opmerking had men eene berekening kunnen opmaken van het cijfer der overledenen aan cholera in 1854. 5°. De cijfers in die tafels gaven alle reden, dat een zeker rekenaar (wiens naam hier niet wordt genoemd) in het Februarijnommer van 1851 van *Tait's Magazine* 1853—54 als het uiterste tijdperk aangaf voor het derde bezoek der cholera in Engeland. 6°. Dat dezelfde lijsten dienzelfden rekenaar in staat stelden om in de tweede maand van het jaar aan de presidenten van den Board of Health het juiste bedrag op te geven der sterfte aan catarrh in dit jaar. 7°. Dat deze cijfers hem in staat stelden om eene groote toename van sterfte in 1851 vooruit te zeggen, hetwelk inderdaad werd gewaarmerkt door eene vermeerdering van omstreeks 7000 sterfgevallen. 8°. Dat men daardoor den tijd van dit jaar (1854) kon bepalen, waarin de troepen of de landverhuizers zich het best konden inschepen. 9°. Dat deze getallen kunnen doen zien, dat de catarrh afhangende van eene zekere bloedziekte een voorlooper is en aankweeker der cholera in groote steden, en dat die oorzaak in zeer uitgebreide land-districten in het geheel niet werkt, waar het normale middengetal van 1600—1853 (behalve bij het jongste bezoek der cholera) bijna geene pertubaties heeft ondergaan. 10°. Alle zoogenaamde genaturaliseerde pesten begonnen altijd met de armen, bij daarop volgende aanvallen klommen zij op tot de hoogere rangen en heerschten daar somtijds nog wel uitsluitend, zoodat de meer genoemde rekenaar met alle regt, nu twintig jaar geleden kon verzekeren, dat ook zoo de gang der cholera zou zijn. Zoo bezigde ook de Engelsche zweetziekte 27 jaren om van het gemeen dat in 1483 in Milford-Haven aanlandde trapsgewijze op te klimmen door de middenklassen naar het hof en den troon van HENDRIK VIII, welk monarch slechts aan zijne sterke

constitutie zijn behoud te danken had. Wij zien dit nu weder, de geschiedenis der Cholera van 1832, 1849, 1853, 1854 bewijst ook weder dit toenemen der ziekte onder de hoogere rangen in de maatschappij.

(*The Lancet* Aug. 1854).

PISZUUR IN HET LONGWEEFSEL. — A. CLOETTA vond dat piszuur zeer dikwijls in het longweefsel van plantetende dieren voorkomt: uit elk van 6 ossenlongen die hij onderzocht, verkreeg hij piszuur uit het waterig extract. De fijngehakte longen werden met gedestilleerd water overgoten, en na 24 uren zoo goed mogelijk uitgeperst. Het eiwit en de kleurstof werden door koken geprecipiteerd en zoo lang barytwater bij de gefiltreerde vloeistof gevoegd, totdat geen neerslag meer volgde. Het gefiltreerde vocht werd nu op het waterbad langzaam uitgedampt, dewijl voortdurend de barytverbindingen, die zich op de oppervlakte vormden, werden verwijderd. Wanneer het volumen der vloeistof slechts nog ongeveer 50 C.C. bedroeg, werd er eenig azijnzuur bijgevoegd; na eenigen tijd verkreeg men een precipitaat, dat de bekende piszuurkrystalvormen vertoonde. Het chemisch onderzoek stemde met het mikroskopisch onderzoek overeen. Uit het waterig extract van eene geheele ossenlong verkreeg bij op deze wijze 60 milligr. piszuur.

VERSLAGEN.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER GENEESKUNST AFDEELING LEYDEN EN OMSTREKEN

De vergaderingen der laatste maanden leverden slechts weinig op, dat geschikt is ter mededeeling in dit blad. Hoofdzakelijk moet zulks toegeschreven worden aan den buitengewoon gunstigen gezondheidstoestand. Een zeker aantal diarrhoeen en cholerines uitgezonderd, werden namelijk slechts zeer weinige ziekten waargenomen. Wij moeten ons dus tot de korte vermelding van het weinige, dat hier volgt, bepalen.

Dr. BOOGAARD toonde onder anderen een gezwel, ter grootte van eene noot, dat bij eene 70jarige vrouw, die aan epileptische toevallen geleden had, in de schedelholte aan de basis cerebri gevonden was. Het lag in de regter fossa sylvii en was waarschijnlijk in de zachte hersenvliezen ontstaan. Het gezwel is vast en tamelijk rijk aan bloedvaten, welke bij mikroskopisch onderzoek gebleken waren in een netvormig stroma te liggen, van hetwelk vele kolfvormige verlengsels uitgingen, die ten deele ook bloedvaten vertoonden. In de meeste dezer verlengsels werden corpora amylacea gevonden, die wat hunne kleurverandering door jodium en zwavelzuur betreft, geheel met die van het ependyma ventriculorum overeenstemde.

Een absces in den voorsten lobus der groote hersenen werd door denzelfden vertoond. Het had nagenoeg de grootte van een hoenderei en bevatte eene dikke etterachtige stof, waarin uitsluitend kernlooze etterligchaampjes (cellulae pyoides) gevonden werden. De wanden van het absces zijn tamelijk hard, in den omtrek is echter de hersenzelfstandigheid verweekt en geelachtig gekleurd. Het mikroskopisch onderzoek liet evenwel nog op aanmerkelijken afstand van het absces, daar waar in de hersenmassa noch verkleuring noch verweeking was waar te nemen, tusschen de hersenvezels een aantal korrelcellen en veel vrij vet bemerken; zoodat hier ten duidelijkste bleek, dat men de uitbreiding en dus ook de belangrijkheid der ziekelijke veranderingen in de hersenen niet enkel door het gewoon anatomisch onderzoek kan bepalen.

Ten derde vermelden wij nog twee exemplaren van *echinococcus hepatis* uit de lever van een volwassen man. Op de binnenvlakte der blazen, die met een helder vocht gevuld waren geweest, zag men een groot aantal kleine witte korreltjes, die elk uit eene groep van ten minste 50 kleine echinococci bestaan. Dr. B. toonde de groote overeenkomst aan, welke de koppen van deze echinococci met die van taenia bezitten.

De overige door Dr. B. vertoonde praeparaten bestonden in een *bekken* en *lendenwervels* met een aantal fracturen ten gevolge van een val; eene strictura urethrae met consecutieve veranderingen van blaas, ureteres en nieren; een carcinoma colli uteri; een hart met slechts twee valvulae semil. aörtae, van welke de eene ten gevolge van atheroma verscheurd was; eene milt met zoogenaamde metastatische ontstekingsplekken.

De Heer Chir. AALBERTSBERG werd geroepen bij een armen vermagerden man, die over stekende pijnen in den anus klaagde. Bij de exploratie op den 4den dag bleek het dat de anus ter grootte van een gulden geopend was, met naar binnen getrokken rand, en dat het onderste gedeelte van het rectum geheel gevuld was met scherpe puntige voorwerpen, welke bleken te bestaan uit kaakjes en graten van vischkoppen, ter hoeveelheid ongeveer van twee handen vol. De patient had 2 dagen te voren met veel appetijt een maaltje schol-koppen genuttigd. De volgende dagen werden er nog enkele graten verwijderd en na verloop van eene week was de ligte proctitis door middel van emollientia hersteld.

BOEKAANKONDIGING.

CH. DAREMBERG: *Oeuvres anatomiques, physiologiques, et médicales de Galien traduites sur les textes imprimés et manuscrits, accompagnées de sommaires, de notes, de planches et d'une table des matières, précédées d'une introduction ou étude biographique, littéraire et scientifique sur Galien.* T. Ier. Paris, 1854, J. B. BAILLIÈRE, fr. 10.00. XVI. 706 pp.

De beoefening onzer wetenschap in Frankrijk biedt ons in de laatste jaren een merkwaardig verschijnsel aan. Oogenschijnlijk verkeerende in een zekeren graad van zelfgenoegzaamheid bepaalde de kennis der genees-

kundé tot nog voor eenige jaren in Frankrijk zich tot datgene wat het land zelf had voortgebragt en drong van alles wat het buitenland verrigtte luttel weinig en eerst na verloop van vele jaren tot den Franschen geneeskundigen door. Dit is in den laatsten tijd veel veranderd. Om strijd deelen de Fransche tijdschriften tegenwoordig bijna alles mede wat vooral Duitschland en Engeland in de geneeskunde aan het licht brengen, de geschriften der Fransche geneeskundigen getuigen door een trouw raadplegen van buitenlandsche bronnen van dit toenemend cosmopolitisme, terwijl het tegenwoordig niet meer onder de zeldzaamheden behoort belangrijke buitenlandsche werken binnen korten tijd in het Fransch te zien vertaald.

Met deze toenemende kennisneming van hetgeen buiten Frankrijk de tijd waarin wij leven oplevert, gaat ook de kennisneming gepaard van hetgeen in de oudheid en in latere tijdperken voor de geneeskunde is gedaan. En hierin staat Frankrijk tegenwoordig ver boven andere landen. Terwijl in bijna alle landen van Europa de geschiedenis der geneeskunde meer en meer op den achtergrond wordt geschoven, ziet men in Frankrijk de regering zelve het beoefenen der geschiedenis aanmoedigen en ondersteunen, en acht een man als ANDRAL het niet beneden zich eene cours te geven over de geschiedenis der geneeskunde op eene wijze den grooten clinicus waardig, althans naar datgene te oordeelen wat wij van die cours in de Union Médicale zien opgenomen. Zoo gaf de bekende physioloog FLOURENS zeer onlangs nog eene studie over de geschiedenis van de ontdekking des bloedomloops.

Vóor dien tijd was reeds LITTRÉ begonnen met zijne uitgave van HIPPOKRATES, waaraan nog alléen het laatste deel ontbreekt om dit heerlijke werk de kroon op te zetten. DAREMBERG, reeds door onderscheidene proeven op het veld der geschiedenis bekend, vatte in 1851 het plan op om de grieksche en latijnsche medici classici tot ééne verzameling te vereenigen, waarin de teksten geheel op nieuw herzien met aanteekeningen verrijkt en vloeijend vertaald zouden worden. De Académie des Sciences en die de Médecine waren met dit plan zeer ingeingenomen, het gouvernement trok zich de zaak aan, en droeg Dr. DAREMBERG de eervolle taak op alle bibliotheken en verzamelingen van handschriften in het buitenland te bezoeken om door het raadplegen van de dáar nog verborgen schatten de reeds bekende teksten te zuiveren en te veranderen en de nog niet bekende schrijvers zoo doenlijk aan het licht te brengen. Een in het vorig jaar door hem uitgegeven verslag van de onderzoekingen, alléen van de bibliotheken in Engeland, kan ons doen zien, wat men van die missie te hopen heeft. Reeds in 1851 was aan het plan van de collectie der medici classici uitvoering gegeven door een op de keizerlijke bibliotheek uitgegeven eerste deel van de werken van ORIBASIUS, in 1854 door een tweede gevolgd, dat al het dergelijke, wat uitvoering en lagen prijs betreft ver beneden zich laat, en dat wat deugdelijkheid van bewerking betreft met de beste voortbrengselen kan wedijveren. Onze vroegere landgenoot Dr. CATS BUSSEMAKER heeft in die uitgave een groot deel gehad, en het is misschien wel daaraan te wijten, dat hem, tot sekretaris van DAREMBERG benoemd, in dit jaar door het Fransche gouvernement de taak werd opgedragen DAREMBERG op zijne ontdekkingsreizen in de boekerijen van Europa te vergezellen. Uit dit alles kan men zien dat in dat zoo „wufte" Frankrijk nog al offers worden gebragt voor degelijke wetenschap. Trouwens geen wonder in een land, dat onderrigt door de werken van AUGUSTIN THIERRY, GUIZOT, VILLEMAIN, THIERS en zóo vele anderen de geschiedenis zóo hoog had leeren schatten.

Het voor ons liggend werk, is weder een nieuw bewijs van den gewekten lust voor de geschiedenis in onze dagen. Zoo als de vertaler in de voorrede zegt is het werk niet voor eigenlijke vak-geleerden, maar meer bepaald voor de geneeskundigen in het algemeen ondernomen, aan welk doel men misschien wel het gemis eener tekst heeft te danken, en men geene volledige verzameling van de werken van GALENUS zal ontvangen, welk een en ander later zal worden verholpen, door een uitgave van alle werken van GALENUS in de »collection." In het deel dat voor ons ligt zijn besloten de volgende werken van G.: 1°. dat een goed medicus een wijsgeer is, 2°. de opwekking tot de studie der kunsten, 3°. dat het karakter der ziel het gevolg is van de menging des ligchaams, 4°. over de gewoonten, 5°. Over het nut van de deelen des menschelijken ligchaams, het physiologisch hoofdwerk van GALENUS in zijn geheel. Alles is zeer vloeijend, met gebruik van de verschillende edities en handschriften kritisch vertaald en met aanteekeningen voorzien, die óf de tekst ophelderen óf reden geven waarom zóo en niet anders vertaald is. Men kan wel is waar hier en daar het minder met den vertaler eens zijn, maar over het algemeen geeft de vertaling den juisten zin overal goed terug. Maar vooral verdienen de noten bijzonder geroemd te worden, die eene belezenheid en kennis van zaken verraden, die in onzen tijd bij een medicus tot de zeldzaamheden mag gerekend worden. Ter eere van ons land zij het gezegd, hoe ook hier weder dikwerf doorstraalt, dat Dr. CATS-BUSSEMAKER den vertaler met raad en daad krachtdadig heeft bijgestaan. Men kan het aan alles zien, dat er noch moeite noch tijd is gespaard. Zoo heeft de vertaler in de Jardin des Plantes alle ontledingen van GALENUS nagedaan, en is daardoor in staat gesteld de juiste verklaring te geven en voor goed uit te maken, dat GALENUS nimmer lijken van menschen heeft ontleed maar meest altijd apen. Als proeve zouden wij b. v. aanteekening 2 op blz. 480 aanhalen, waar over het aantal der longkwabben wordt gesproken enz. enz. Waar het te pas komt zijn figuren in den tekst gelascht. Het gansche werk zal in 4 deelen compleet zijn en besloten worden door eene uitvoerige beschouwing van alles wat GALENUS voor de geneeskunde heeft gedaan.

Deze korte mededeeling van den inhoud van het werk zelve moge voldoende zijn om den lust te wekken, dat onze lezers het boek zelf inzien en kennis maken met de geestvoortbrengselen van een man, wiens gezag zelfs

nog heden niet geheel is verdwenen en die dikwerf aan de eene zijde door velen al te zeer is verheven en aan den anderen kant al te nietig is beoordeeld en die zeker in alle gevallen niet heeft verdiend bij ons tegenwoordig geslacht ten éénemale een vreemdeling, een onbekende te zijn, ofschoon men zich nog altijd gemakkelijk schikt naar zóo menig dogma, door hem in de wereld gebragt en door de lateren gevolgd. Toen bij de wedergeboorte der letteren en de uitbreiding onzer meer stellige geneeskundige kennis door de groote vorderingen der ontleedkunde in de XVIde en XVIIde eeuw de autoriteit van GALENUS taande en men het juk van zijne systematiek en dialektiek allengskens moede werd, ging men echter weder al te ver, — zoo als bij alle omwentelingen het geval is, — en meende men tot in onzen tijd ook nog dat alléen bij de jongeren alle wetenschap was en kennis en dat wij niets meer konden leeren uit HIPPOKRATES, GALENUS, ARETAEUS, PAULUS AEGINETA. Ik aarzel geen oogenblik de verwarring in onze therapie en de miskenning van het belangrijke der hygiène, dat uitsluitend beoefenen van de individuële geneeskunde met totale terugzetting der medicina publica, het gebrek van wat men gewoon is wijsgeerigen zin en ruimen blik te noemen bij het grootst aantal medici der XIXde eeuw aan de vergetelheid toe te schrijven, waarin het werken en denken van onze voorgangers door den geest der XIXde eeuw is gedompeld.

Het past hier niet dit een ander breeder te bewijzen, maar dit wil ik er toch nog bijvoegen, dat het verwondering bij een ieder moet wekken, die aanspraak op het bezit van gezond verstand wil maken, waarom dat juist zij, die zich met de geschiedenis onzer wetenschap in het bijzonder en met de geschiedenis in het algemeen hebben onledig gehouden telkens en herhaalde malen de geschiedenis moeten verdedigen in hare belangrijkheid voor onze vorming als medicus tegen menschen, die haar veroordeelen, niet omdat zij zoo oordeelen na zich langen tijd met haar te hebben bezig gehouden, *niet*, omdat zij het nuttelooze en tijdverspillende zelve, ipsis oculis, hebben leeren zien, maar die het doen, omdat het nu eens in onzen tijd »mode" is geworden zich reeds zeer vroeg als volleerd te beschouwen dat al het werken van het voorgeslacht, in al die folianten neergelegd, ware ballast is. En toch ligt de schade voor de hand, en zoude dit nog duidelijker zijn, wanneer ik plan had eene Apologie der geschiedenis te schrijven. Maar onredelijk is het niet te zeggen: Keur af, veroordeel zóo veel ge wilt, maar bewijs mij eerst dat gij in de zaak, welke ook, die gij veroordeelt, geheel te huis zijt en haar van alle zijden hebt bezien. Eerst dan, en ook eerst dan alléen voegt een afkeurend oordeel.

Ziet bijv. GALENUS, overschat in de middeleeuwen door de Arabieren, door de scholastici en nog veel later beschouwd, als de medicus ver boven alle andere verheven, zóo zelfs dat VESALIUS zijne eerste oppositie tegen hem niet met open front maar in een brief aan ROELANTS over de China moest binnensmokkelen, omdat het toen nog eene ketterij was in den vollen zin des woords tegen hem op te komen, — dieselfde GALENUS en met hem de gansche oudheid waarvan hij het hoofdarchief is, wie onzer gewone practici kent hem, ofschoon ze hem volgen, en zich nog menigwerf zeer behagelijk voelen in eene dialektische «Voltaire" door GALENUS het eerst vervaardigd en verbreid? Is dat wel regt en billijk? Daarvoor had de geschiedenis hen kunnen behoeden, die onder een harer schoonste voorregten telt, dat zij het onregt der tijden en de onregtvaardigheid der menschen weet te herstellen, dat zij te midden der overblijfselen der oudheid tusschen goed en kwaad weet te onderscheiden, dat zij een ieder regt laat wedervaren naar zijne verdienste, dat zij de oorzaken weet op te sporen van de omwentelingen in de maatschappij en op het gebied van menschelijke kennis en dat zij het heden en de toekomst hun voordeel kan laten doen met de ondervinding van het verleden.

A. H. L.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

BERLIJN. — Van het Archiv. fur Ophthalmologie, waarvan wij vroeger melding maakten, is thans de eerste afdeeling van den 1sten band onder redactie van GRAEFE in het licht verschenen. In een naschrift wordt berigt dat het slot van dien Bd. in Januarij, en wel onder mederedactie van de HH. ARLT en DONDERS zal verschijnen, en met dat stuk het plan der verdere uitgave zal worden medegedeeld. Wij vestigen de aandacht op dit Archiv, dat, voorzeker onder eene redactie als de genoemde, voor ieder, die de reuzenschreden in de Ophthalmologie van den lateren tijd wil volgen, een hoogst welkom verschijnsel mag genoemd worden.

MUNCHEN. — Prof. Dr. THIERSCH, Prosector in de Anatomie alhier, is tot buitengewoon Hoogleeraar aan de Universiteit te Erlangen, en tot director der kliniek benoemd.

BINNENLAND.

†PARAMARIBO, 21 Augustus. — Sedert ons berigt van den 5den dezer, zijn de gevallen van gele koorts veel zeldzamer geworden, en hadden er slechts weinige sterfgevallen plaats, als:

Op den	5 Aug.	van de komp.	*Veldartillerie*	1
»	» 7	»	van de schroefstoomboot *Paramaribo*	1
«	» 10	»	van de ingezetenen	1
			te zamen	3,

allen wederom Europeanen. Van lijkopeningen heeft men, sedert Dr. LANDRÉ in dato 24 Junij ll. dienaangaande aan het Gouvernement een beklag indiende en waarop hij geen antwoord ontving, niets meer vernomen.

Volgens uit Curaçao ontvangene berigten is er op Z. M. korvet *Pallas*, op zijne reis van Suriname derwaarts, één man aan gele koorts overleden. Hoewel dit schip slechts weinigen tijd in Suriname vertoefd heeft en vóór de monding van de Commewijne is blij-

ven liggen, zoo is hetzelve niet buiten verkeer gesteld met de schepen ter reede van Paramaribo.

Het is te wenschen, dat men hier eindelijk tot de overtuiging zal gekomen zijn, dat quarantaines tegen de gele koorts noodzakelijk zijn. Vele geneeskundigen, zoowel in deze als in de naburige kolonien zijn zijn van gevoelen, dat Guijana de elementen niet oplevert, die tot het ontstaan van gele koorts vereischt worden, en dat deze ziekte hier steeds van elders werd aangebragt. Dr. HOSTMANN zegt dienaangaande in zijn werk over de beschaving van negers in Amerika enz. Deel II, bl. 222, na de noodzakelijkheid van quarantaine maatregelen betoogd te hebben: »Men mag veilig aannemen, dat het uitbarsten van gele koorts in Suriname altijd aan de zorgeloosheid der regering is toe te schrijven."

Naauwelijks schijnen wij van de gele koorts bevrijd te zijn, of eene nieuwe ramp hangt ons boven het hoofd. In het begin van Augustus was hier het gerucht verspreid, dat zich in het district Nickerie twee gevallen van cholera epidemica hadden opgedaan. Op den 14den daaraanvolgende werd dit berigt helaas! bevestigd en namens den gouverneur bekend gemaakt, dat op den 4den Augustus het aantal der aldaar door de cholera aangetasten heeft bedragen 70, waarvan 29 zijn overleden, als:

van Plantage	Crappahoek	aangetast	24	overl.	10
» »	Hamptoncourt	»	34	»	11
» »	Waterloo	»	3	»	3
» »	Hazard	»	2	»	2
» »	Good Intend	»	5	»	1
» »	Lot N°. 36	»	2	»	2
			70		29

Bovendien zouden er 9 Indianen aan die ziekte zijn bezweken.

Van den 4den tot den 7den Augustus hadden zich geene gevallen meer voorgedaan. Men beweert hier, en ook de Royal Gazette van Demerary deelt mede, dat de ziekte door een vaartuig uit Barbados te Nickerie is aangebragt.

De negers hebben in het algemeen eene bijzondere voorbeschiktheid tot diarrhöen, en niet zelden ziet men deze ziekte bij hen een adynamisch karakter aannemen, waardoor zij in weinige dagen aan uitputting bezwijken. Toen in het jaar 1846 de bloedloop in deze kolonie epidemisch heerschte, nam men onder de negers vele gevallen van dysenteria paralytica waar, die geheel het beeld van de cholera algida daarstelden. Het is dus ligtelijk te begrijpen, dat bovengemelde berigten hier eene algemeene verslagenheid hebben te weeg gebragt. Eene groote sterfte onder de negers zoude voor de kolonie eene onherstelbare ramp zijn.

In Demerary was, volgens berigten van den 9den dezer, de gezondheidstoestand aldaar zeer voldoende. Eene strenge quarantaine werd gehandhaafd tegen vaartuigen komende van Barbados of andere besmette plaatsen.

— Den 4den September. Op het stoomschip *Sindoro*, waarop zich sedert den 30sten Mei ll. geene sterfgevallen meer hadden voorgedaan, is de gele koorts andermaal uitgebroken. Van 23 nieuwelings uit Nederland aangekomen schepelingen, meerendeels jonge lieden, zijn er een twintigtal binnen weinige dagen naar het hospitaal gezonden; bij de meesten, als ook bij twee officieren van dat schip werden er verschijnselen van gele koorts waargenomen. Onder de ingezetenen dezer stad zijn ook weder eenige gevallen waargenomen; in één gezin werden drie jonge kinderen aangetast. Het jongste dezer kinderen, 20 maanden oud, in deze kolonie uit Europeesche ouders geboren, bezweek op den 5den dag der ziekte onder zwarte brakingen en weinige oogenblikken na den dood was de huid sterk geel gekleurd en met paarsche vlekken als bezaaid. Al de overige aangetasten waren geboren Europeanen.

Overigens werden hier en daar galkoortsen, bij enkelen met icterische huidkleur, waargenomen, deze onderscheidden zich van de gele koorts hoofdzakelijk door de dagelijksche remissien en het langere beloop der ziekte, en niet zelden gaan zij in tusschenpoozende koortsen over.

Aan de gele koorts zijn overleden:

op den	21 Augustus,	van de ingezetenen	1
» »	23 »	» » »	1
» »	25 »	van de *Sindoro*	1
» »	27 »	van het Batt. Jagers	1
» »	28 »	van de ingezetenen	1
» »	30 »	van de *Sindoro*	1
		Totaal	6

Het lijk van eenen op den 25sten Augustus overleden zestienjarigen scheepsjongen werd geopend; in de maag vond men eenen groote hoeveelheid zwarte stof. Bij deze cadaveris sectio waren alléén militaire geneeskundigen tegenwoordig. Bij voortduring worden er schoone gezondheidspassen afgegeven. Zoodanige pas bekwam ook de Fransche Schoener *la belle Poule* bestemd naar Cayenne, eene plaats waar men de van gele koorts verdachte schepen steeds aan eene strenge quarantaine onderwerpt.

In het Nickerie district zijn volgens de bij het gouvernement ontvangen berigten, van den 17den tot den 19den Augustus 18 personen door Cholera aangetast geworden, waarvan 9 zijn overleden, als:

op Plantage Hamptoncourt	aangetast	17,	overleden	8
te Nieuw Rotterdam	»	1,	»	1

Van den 19den tot den 27 Augustus hadden er zich geene nieuwe gevallen voorgedaan, en waren op laatstgemelden dag geene cholera-lijders meer te Nickerie.

AMSTERDAM. — Volgens off. berigten zijn in geheel Beijeren sedert de aanvang der Cholera-epidemie tot 30 Sept. in het geheel 12753 personen door de ziekte aangetast en 6163 gestorven. De ziekte vertoonde zich in 343 plaatsen. Het meest leden Opper-Beijeren en Zwaben waar 7592 en 3782 werden aangetast en 3982 en 1559 overleden. In Neurenberg werden van 8 Aug. tot 8 Oct. 536 aangetast en overleden 289. Thans is de epidemie bijna geëindigd. Dagelijks komen nog slechts enkele gevallen voor. In Augsburg zijn sedert 6 Aug. 3600 aangetast, waarvan 1200 overleden. Op ruimen schaal werden de maatregelen ter wering

der ziekte genomen. In de geneesk. hulp werd door 48 assistent-doctoren met 18 gewone geneesheeren en 8 mil.-artsen voorzien. Wijders was voor een hospitaal, soepinrigtingen en voor een personeel van wakers gezorgd. Uit Weenen is berigt, dat in de laatste 14 dagen tot 5 Oct 293 personen door Cholera zijn aangetast waarvan 140 overleden.

In het Innthal (Tirol), dat tot nu van alle epidemien vrijgebleven was, zijn sporadische gevallen van Cholera voorgekomen.

In Parijs en de landelijke gemeenten is het cijfer der sterfgevallen van 29 Sept. tot 5 Oct. weer gedaald op 52. De sterfte aan Cholera bedraagt in geheel Frankrijk thans 96715.

In London is de epidemie op nieuw sterk verminderd; in de laatste week was de sterfte 411. Evenzoo is in Liverpool de epidemie aan het afnemen. Het aantal sterfgevallen bedroeg in de laatste 3 weken 173, 270, 171; het totaal in 10 weken 925.

In Amsterdam zijn de opgaven van 7—13 Oct. 97 aangetasten en 43 overledenen. In het cijfer der aangetasten zijn vele gevallen begrepen, die reeds in de vorige weken hadden plaats gehad, doch waarvan de opgaven eerst deze week door de geneeskundigen gedaan zijn. De dag- en nachtdienst aan de 6 Cholerabureaux is sedert 4 October goed geregeld.

In Utrecht zijn sedert ons laatste berigt tot 11 dezer 114 aangetast en 63 bezweken. Uit Leyden is berigt dat van 23 Sept. tot 10 Oct. 56 werden aangetast en 29 overleden. Uit Groningen hebben wij geene nadere opgaven omtrent den staat der ziekte vermeld gevonden maar wel het bewijs gezien dat men door de reiniging van 1300 woningen, en het voorzien met stroo van 2500 legersteden benevens door het verschaffen van goed voedsel de noodige voorzorgen ernstig ter harte neemt. Den 9den Oct. waren 9 lijders in behandeling.

In Schiedam zijn van 2—8 Oct. 17 aangetast en 12 overleden. Verder melden de berigten uit Veenhuizen van 30 Sept. tot 6 Oct. 10 aangetasten; Dedemsvaart 4 overledenen; Meppel 24 overledenen, de ziekte zou daar echter hebben opgehouden; Smilde 2 overledenen.

Te Rotterdam zijn van 7—13 Oct. aan den burgerlijken stand aangegeven 8, 13, 7, 8, 7, 4, te zamen 47 overledenen.

— Door HH. Med. Drn. te Tiel is aan het Sted. Bestuur een adres ingediend waarin de wenschelijkheid van het nietbouden der aanstaande kermis in het belang der algemeene gezondheid wordt betoogd.

— Als Chirurgijn bij 's Rijks werf te Hellevoetsluis en Visiteur der quarantaine aldaar is eervol ontslagen: de Heer J. A. VAN ES, met een pensioen van *f* 200·

— Tot Apoth. 2de kl. bij het pers. van de geneesk. dienst der landmagt is benoemd: de Heer D. T. GROENEWOUD, Apoth. 3de kl.

— Tot Hoogleeraar in de botanie en aanverwante vakken aan het Athenaeum te Deventer is benoemd: de Heer L. MULDER; tot Assistent aan het Chemisch laboratorium: de Heer JACOBSON.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te Amsterdam zijn in hare zitting van 26 Sept. tot 7 Oct. bevorderd: de H.H: F. VAN DER WISSEL, tot Sted. Heel- en Vroedmeester; L. F. E. MEUTER en J. SCHOUTENDORP, tot Droogisten.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te 's Hage zijn in hare vergadering van 8 dezer bevorderd tot Plattel. Heel- en Vroedmeester de Heer A. C. VAN EWYCK; tot Apotheker H. C. COBBERGH en K. C. VORSMAN. *(G. C.)*

— Den 6den October is te Tiel overleden de Heer J. VAN WERMESKERKEN, Apotheker. *(G C.)*

†ZWOLLE. — Ofschoon in Overijssel zich op onderscheidene plaatsen gevallen van Cholera asiatica hebben voorgedaan, zoo blijft onze stad daar gelukkig nog van verschoond tot dus verre, iets dat te meer bewondering wekt, aangezien het verkeer met besmette plaatsen dagelijks plaats vindt. Wel treft men vele diarrhöen, waaronder sommige Cruentae aan, gevallen van echte Cholera asiatica, zijn nog niet voorgekomen. Tussis convulsiva heerscht onder de kinderen zeer algemeen, ook pneumonie en bronchitis zijn niet zelden. Mogt de ziekte onverhoopt uitbreken, zoo is reeds een geschikt gebouw in gereedheid gebragt, tot verpleging van Choleralijders. Het plan bestaat om ook hier eene gezondheidscommissie te vormen. Te Zwartsluis is dit reeds geschiedt; in de afgeloopene week waren aldaar aangetast 18 lijders, 7 overl. 11 in behandeling. Te Genemuiden is een geval voorgekomen even als ook te Vollenhoven in het gehucht St. Jans Klooster, dat spoedig doodelijk afliep. Tot dus verre heeft de ziekte zich aldaar niet verder geopenbaard. Te Blokzijl is een geval gemeld bij eene uit Meppel komende persoon. Te Avereest zijn zeer spoedig vier kinderen uit hetzelfde huis bezweken; de opgave als zouden zij aan vergif gestorven zijn, is bezijden de waarheid. Te Gramsbergen heeft de Cholera zich bij een schipper uit Utrecht komende, geopenbaard; het geval verliep snel doodelijk.

BIBLIOGRAPHIE.

P. J. van Wageninge: Vrijmoedige gedachten over, ná en vóór (eventuele) cholera asiatica. Rotterdam, 1854. H. Nijgh. *f* 1.

F. C. Schneider: Proeve van eene geregtelijke scheikunde, voor Nederland bewerkt door Dr. *W. M. Perk.* 1 Afl. Tiel, 1854. H. C. A. Campagne. *f* 1.75.

A. C. Lados: Lessen over de verloskunde, gegeven aan de leerlingen-vroedvrouwen in de verloskundige school te Gent. 1 Afl. Gent, 1854. J. S. v. Doosselaere. *f* 3.

A. von Graefe: Archiv fur Ophthalmologie I. Bd. abth. 1. Mit drei Tafeln Abbildungen Berlin, 1854. P. Jeanrenaud. 3 Th.

F. von Studzieniecki: Die Cornification und die Lues cornificativa (plica Polonica). Wien, 1854. Gerold u. Sohn. 1 fr. 40 kr.

G. A. Spiess: Ueber die Bedeutung der Naturwissenschaften für unsern Zeit und über das körperliche Bedingtsein der Seelenthätigkeiten. Frankf. a. M. 1854. Herrmann. ½ thl.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 21 OCTOBER 1854. 42.

TINEA. EPILATIE VAN BAZIN.

In het vorige jaar heeft BAZIN zijne inzigten omtrent de verschillende soorten van tinea bekend gemaakt, en daarop eene wijze van behandeling gegrond, waarvan hij nu de resultaten mededeelt. [1]) Hij noemt deze ziekte »eene aandoening der haren, veroorzaakt en onderhouden door eene parasietplant." Deze plantvorming stelt hij tot de tinea in dezelfde betrekking als de acarus tot de schurft. Hij gewaagt daarbij van de besmettelijkheid als van eene uitgemaakte zaak, en bevestigt tevens de mogelijkheid van de inoculatie der tinea.

Hij onderscheidt vijf soorten van tinea:

1o. *t. faveuse* (porrigo favosa en scutulata der schrijvers, eigenlijk gezegde tinea);

2o. *t. tonsurante* (t. tondante van Mahon, herpes tonsurant van Cazenave);

3o. *t. mentagre* (mentagra of Sycosis der Schr.);

4o. *t. achromateuze* (porrigo decalvans van Bateman, vitiligo van Cazenave);

5o. *t. décalvante* (alopecia idiopathica der Schr.).

Alle deze soorten hebben volgens BAZIN met elkander hetzelfde kenmerk gemeen, dat zij door een Cryptogaam veroorzaakt worden. De zitplaats daarvan stelt hij in het onderste gedeelte van den folliculus pili, onder de plaats waar de voortzetting der epidermis, die den folliculus bekleedt, in den bulbus pili overgaat. Van daar uitgaande verspreidt deze schimmelplant zich zoo wel binnen in het haar als naar buiten onder de epidermis. Door toeneming in omvang ligt zij de epidermis op, komt buiten den folliculus en wordt aan de oppervlakte zigtbaar, bekleed door de epidermis die den folliculus omgeeft en met een haar in het midden.

Deze zitplaats nu maakt volgens den Schr. als eerste indicatie bij de behandeling het uittrekken van het haar noodzakelijk, ten einde den zetel der ziekte te kunnen bereiken; waarna de tweede indicatie het dooden van de parasiet door een daarop vernietigend werkend middel »agent parasiticide" eischt.

Aan de eerste indicatie voldoet de Schr. met zijne epilatie, welke op de volgende wijze gedaan wordt. Men begint met de haren ter lengte van twee tot drie centimeters af te snijden, het hoofd van ongedierte te zuiveren met unguentum neapol. of door een zwavelbad, de korsten los te maken met laauw warme wasschingen of pappen, en eindelijk het geheele hoofd met de straks te vermelden lotio parasiticida te wasschen om den op de oppervlakte zittenden schimmel te vernietigen Hierna begint men de zieke haren met een pincet uit te trekken. Laat het haar zich moeijelijk uittrekken, dan doet men op die plaats eerst eene inwrijving met de »huile de cade," of met de »huile de noix d'acajou" (1 deel op 30 axungia) of met soda en kalk in zalf (eveneens 1 op 30 deelen axungia). Het beste echter werkt hier de »huile de cade" [1]).

Zoodra nu eene plaats ter grootte van een centimeter van haren ontbloot is begint men terstond de lotio parasiticida om aan de tweede indicatie te voldoen. Hiertoe verkiest BAZIN het sublimaat of het acetas cupri (3 op 500 grammes). Na vooraf de huid met zeepwater gewasschen te hebben brengt men deze lotio met eene kleine

[1]) Gaz. d. Hôp. b. 71, 77 en 92 — 1853. Revue de Malgaigne Août. 1854.

[1]) Over deze »huile de cade" (Ol. Juniperi) en de beste bij huidziekten aanbevolene soort, zie men »Bulletin de thérap." Août. 1846 en Gaz. médicale no. 5 van 1848. Omtrent de »huile de noix d'acajou," welke men bij de nieuwere Schr. vermeld vindt; zie men het woordenboek der droogerijen van N. LEMERY, Rotterdam, 1743. pag. 3."

zachte borstel of fijne spons op de zieke plaats.

Op deze wijze behandelde B. 202 patienten; 128 in het hospitaal en 74 aan het dispensaire. Onder deze waren 122 met favus, 28 met t. tondante, 4 met t. achromateuze en 44 met mentagra.

De gemiddelde tijd van verblijf in het hospitaal wordt door hem, over 60 lijders aan favus, vijf maanden opgegeven.

Als gemiddelde tijd van behandeling vond hij voor 66 gevallen van favus, drie maanden en twintig dagen.

De genezing heeft hij voldoende bevestigd gezien bij 41 gevallen van favus en 15 t. tondantes. Van de 122 favus zijn hem drie recidiven voorgekomen.

Zijne observaties brengen hem tot het besluit dat deze wijze van behandeling boven elke andere te stellen is, 1° met betrekking tot den goeden uitslag, 2° wegens de volkomene herstelling der aangedane deelen, 3° om den korteren behandelingstijd, en 4° in aanmerking van de geringe onkosten die zij veroorzaakt.

Ofschoon nu deze behandeling van BAZIN niet nieuw is en reeds lang door andere dermatologen is aangewend, gelooven wij echter dat zij nog nooit op zoodanige methodieke wijze is doorgevoerd. En al is zij niet nieuw blijft zij toch der aanbeveling steeds waardig, wanneer zij boven de andere wijzen van behandeling zich bijzonder aanbeveelt.

Dit laatste meenen wij te moeten betwijfelen.

Vergelijken wij immers hiermede hetgeen wij vroeger omtrent de door ons gevolgde behandeling van favus aanvoerden (1ste Jaarg. pag. 145 en 155); hetgeen wij nu voor een nog veel grooter aantal lijders kunnen bevestigen, dan voert ons dit tot het besluit, dat:

1° het goede gevolg der door ons gevolgde behandelingswijze niet minder is. Tot op dit oogenblik deze behandeling volgende bij 347 kinderen, die in het hospitaal met tinea zijn verpleegd en waarvan verreweg het grootste gedeelte aan favus leed, — onder welken favus wij ook verstaan de teigne tondante van BAZIN —, zagen wij van dat geheele aantal niet meer dan zes recidiven; terwijl het ons niet aan de gelegenheid ontbrak om de kinderen nog langen tijd na hun ontslag, — meestal een jaar lang —, wekelijks te zien.

2° het volkomen herstel der aangedane deelen door onze behandeling eveneens verkregen wordt. Immers blijven alleen de plaatsen die vóór de behandeling kaal geworden zijn, door dat er eene spontane genezing door uitzweering had plaats gevonden en de folliculi pilorum geöblitereerd zijn, van haren ontbloot. Welke wijze van behandeling zal dan ook op deze plaatsen weer haar doen groeijen? Alle andere plaatsen verkrijgen weer een gezonde en ruime haargroei.

3° dat de behandelingstijd bij ons veel korter is. Vroeger verkregen wij als gemiddelde verpleegtijd 168 dagen. Na dien tijd met deze behandeling meer en meer gewoon geraakt, en niet de minste nadeelige nevenwerking ziende, hebben wij meer en meer durven doortasten, en later dezen verpleegtijd nog aanmerkelijk kunnen verkorten.

De laatste 60 lijders aan favus geven ons het volgende resultaat:

voor 30 meisjes 1345 dagen verpleegtijd;
dus gemiddeld voor één meisje. . 45 dagen.
voor 30 jongens 1237 dagen;
dus gemiddeld voor één jongen. . 42 »
langste verpleegtijd voor een meisje 114 »
kortste » » » » 27 »
langste » voor een jongen 76 »
kortste » » » » 22 »

4° dat ook de onkosten ten voordeele van de door ons gevolgde behandeling komen. Deze toch zullen wel voor het grootste gedeelte afhangen van den verpleegtijd. BAZIN geeft op dat een lijder, aan het dispensaire behandeld, aan de administratie slechts 1 franc 25 cent. kost. Hij vergeet echter hierbij in aanmerking te nemen dat aldaar drie epilatores ter zijner dispositie zijn gesteld om onder zijn toezigt de epilatie te doen. Deze zullen der administratie toch ook wel onkosten veroorzaken.

Als algemeene wijze van behandeling blijven wij alzoo de door ons gevolgde, vroeger beschrevene methode — die van BAUMES uit de Antiquaille te Lyon — volgen en

aanbevelen. In bijzondere gevallen echter kan de epilatie met het pincet voordeelig zijn. In de privaatpraktijk hebben wij er eenige keeren gebruik van moeten maken, vooral omdat er een zeer verspreid vooroordeel bestaat tegen de vroeger gebruikte pikpleister en het moeijelijk valt om den leek hiervan terug te brengen of het onderscheid tusschen de meergemelde wijze van werking der méthode BAUMES en de vroegere pikpleister begrijpelijk te maken. Ook in het hospitaal hebben wij de epilatie van BAZIN meermalen beproefd. Wij zijn er echter van teruggekomen omdat de veel grootere moeite niet beloond werd. maar veeleer de genezing zich langer liet wachten. Ook bedriegt men zich wanneer men meent dat deze epilatie minder pijnlijk is. Uit de vergelijking is ons gebleken dat de korte pijn bij het opnemen der pleisterstrooken verreweg verkozen wordt boven de langdurige teistering bij het afzonderlijk uittrekken der haren.

De Schrijver voegt bij zijne verhandeling nog eenige opmerkingen betrekkelijk leeftijd, geslacht en tijd van besmetting zijner patienten met tinea. Den schrijver ook hierin te volgen zoude ons te ver voeren; te meer daar de uitkomsten die wij hieromtrent van een veel grooter aantal observaties verkregen, in het geheel niet strooken met die van BAZIN.

C. v. Y.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

d **OVER DEN LOOP DER CHOLERA**, heeft Dr. MARC D'ESPINE in het Journal de Genève 15 Sept. eene mededeeling geplaatst, strekkende ten betooge dat de Cholera-epidemie binnen een niet lang tijdverloop hare tegenwoordige wandeling door Europa staken zal en Zwitserland niet of slechts in geringe mate zou aantasten. De beschouwingen van een man als M. D'E., bekend door zijne vele en hoogst belangrijke onderzoekingen in de medicina publica, verdienen dat men er kennis van neme.

Gelijk bekend is, bleef Zwitserland van het eerste optreden der Cholera in 1830 tot op den jongsten tijd van die ziekte verschoond, doch was meermalen de epidemie uit verschillende foci de Zwitsersche grenzen genaderd, zoo als toen de Cholera in 1832 zich van Parijs tot Dijon uitbreidde en de epidemie in Marseille (1835) in het noorden tot Valence doordrong. In dien tijd liet M. D'E zijn eerste artikel over den geografischen loop der Cholera in het licht komen, waarin bij haren gang in Europa van 1830 — 1833 van het Zuid-Oosten naar het Noord-Westen, en van 1833 — 1835 in hare terugkeerende beweging van het Westen naar het Oosten aanwees. Hij beproefde uit deze daadzaken haren verderen loop af te leiden, alsmede de kansen te berekenen, die men in Zwitserland had, om voor het oogenblik de ziekte te ontkomen, en gelukkiger wijze bevestigde zich deze voorspelling. De in haar geboorteland, Azië, teruggekeerde Cholera, verdween sedert 1836 of 1837 geheel uit Europa tot het jaar 1847, toen zij in Astrakan weer uitbrak om haren tweeden loop te beginnen. Zonder denzelfden loop te nemen als in 1830 — 1833 was echter de rigting van het Zuid-Oosten naar het Noord-Westen; zij kwam in Engeland en in Parijs in 1848 en maakte toen in Frankrijk eene keerbeweging die haren terugloop bepaalde. Zij trad op in Guijonne, Languedoc, in Provence en aan de kust van Genua. In Marseille was in 1849 eene nog verschrikkelijker epidemie dan die van 1835, ook ditmaal breidde zij zich tot Valence uit. M. D'E. geloofde zijne geografische wet van 1835 volkomen bewaarheid en schreef in Oct 1849 zijn 2de artikel. Hij maakte daarin de gevolgtrekking, dat alzoo de uitstraling van Marseille de Zwitsersche grenzen zou bereiken, de ziekte van Marseille naar het Westen zou worden gedragen. Ook dit bevestigde zich; wel werd het in 1835 vrijgeblevene Lijon in Nov. 1849 aangetast, maar het bleef bij weinige gevallen.

De repulsiefkracht tegen de Cholera van zekere streken (over welker immuniteit eene reeks van geologische hypothesen is gemaakt) boeide reeds in 1849 M. D'E's aandacht; zij was bevestigd voor het centrum van het vasteland van Europa, voor het plateau der Alpen namelijk, en alzoo voor Zwitserland, en het denkbeeld kwam bij hem op, of de reden van het vrijblijven van Lyon niet dáarin was gelegen, dat deze stad bijna geheel op een, door de Rhône uit de Alpen aangevoerde, alluviaalgrond staat. Tevens was hem echter ook die bijzonderheid niet ontgaan, dat in plaatsen, waar reeds de ziekte geweest was, van jaar tot jaar een nieuw uitbreken (recrudescenties) ontstond, zoo lang de ziekte haren elliptischen loop in Europa niet had volbragt.

Die elliptische loop heeft zes jaren 1830 — 1836 geduurd bij het eerste optreden der epidemie, hetwelk met het laatste uitbreken in Napels en Maltha eindigde. Het tweede optreden begon in 1847, maakte de reflexbeweging in Europa zelf reeds in 1849 en duurt evenwel nog in 1854, 7 jaren na het eerste verschijnen, voort, ten gevolge van het onophoudelijk nieuw optreden in plaatsen waar de ziekte reeds eens of meermalen gewoed heeft, zoo als in Petersburg reeds vier of vijf malen. Elk nieuw uitbreken straalt meer of minder ver van zijn focus naar de peripherie uit, en brengt daardoor zoo wel de plaatsen waar de ziekte reeds was, als de tot nu vrijgeblevene in ongerustheid. Tot op

het laatste jaar waren gedeelten van Denemarken, Koppenhagen onder anderen, van de Cholera geheel bevrijd gebleven, maar de repulsiefkracht eenmaal overwonnen zijnde, ontstond de ziekte op eene schrikbarende wijze. Onder de nog niet aangetaste geheele landen kan men alleen noemen het centraal plateau van Europa, Zwitserland, eenige gedeelten van Tirol en Savoije. Op de vraag nu, of de repulsiefkracht van dit plateau tot het laatst toe weerstaan zal en of Genève, aan den zoom gelegen, voortdurend die weldaad genieten zal, daaromtrent oppert M. D'E. volgende opmerkingen.

Men moet zich de 4 krachten die den tot nu gevolgden loop der Cholera verklaren in hare gelijktijdige en verschillend gecombineerde werking voor oogen stellen 1° de kracht der overdraging (translation) waardoor de epidemie van den aanvang af van het Zuid-Oosten naar het Noord-Westen is voortgegaan en vervolgens door eene keerbeweging van het Westen naar het Oosten zich weer naar haar uitgangspunt begaf; 2° de kracht der uitstraling die in elke streek en stad ontstaat, die sterk is aangetast, en waardoor het veld der epidemie wordt uitgebreid. 3° de kracht van het weder uitbreken (der recrudescenties), waardoor in verschillende plaatsen bij herhaling de ziekte optreedt. 4° de afstootende kracht tegen de epidemie, die blijkbaar geworden is in de immuniteit van bepaalde plaatsen en streken.

Ten opzigte der wet van de overdraging, gevolgd door de keerbeweging die zich in de 6 jaren der eerste epidemie zoo duidelijk getoond heeft, moet men erkennen, dat de tegenwoordige epidemie zich, nadat zij zich gedurende 4 jaren op eene analoge wijze uitbreidde, van 1850—1854 zich alleen door herhaald op nieuw optreden (recrudescenties) staande gehouden heeft. Na de epidemie van 1849 in Marseille zette de Cholera haren loop naar het oosten voort; men geloofde toen niet, dat wij nog ver meer verwijderd waren van het oogenblik waarop Europa van de tweede epidemie zou bevrijd worden. Sedert dat tijdstip ontstond de Cholera telken jare op verschillende plaatsen van Europa, alleen door de kracht van de recrudescenties. Ten opzigte van dit punt evenwel had M. D'E. in 1849 reeds, toen de keerbeweging in Frankrijk zoo snel plaats greep, in plaats van haren loop eerst in Amerika te volbrengen, de vraag gedaan, of de keerbeweging, die toen in het zuiden van Europa plaats had, wel met die in 1835 gelijk te stellen was, en of trots deze keerbeweging wij eene andere moeten wachten op het tijdstip waarop de Cholera, die thans in Amerika heerscht, langs den Atlantischen Oceaan zal terugkeeren en hare intrede langs Portugal houden zal, zoo als in 1835? De opmerking, hoe snel de voortgang zich had doen kennen (Marseille was bij den terugkeer der tweede epidemie reeds 2 jaren na haar optreden in Europa aangetast, bij de eerste epidemie eerst na 5 jaren), leidde M. D'E. toen reeds tot het denkbeeld eener tweede latere reflexbeweging, en vraagt nu of de tegenwoordige Choleraepidemie in Marseille, die hare rigting naar het oosten schijnt te nemen, langs Nizza, Genua, Livorno, Napels, Palermo en Messina aan de eene zijde en Lombardije aan de andere zijde, niet de tweede keerbeweging zou kunnen zijn, en of men hieruit niet eenigermate het nabij zijn van het einde der tweede Cholera-epidemie zou mogen opmaken. M. D'E. gelooft het.

Zwitserland zelf is echter juist op dit tijdstip, waarop de tweede Europesche epidemie haren aftogt schijnt te zullen maken, meer dan ooit door de uitstralende kracht der epidemie bedreigd. In het zuiden namelijk door Lyon, verder door Frankrijk in verschillende rigtingen, door de vertakkingen der epidemie in Dijon, Chalons, Straatsburg tot Muhlhausen, door Macon tot Lons le Saulnier, door het uitbreken der ziekte aan de andere zijde in Munchen, Augsburg, Stuttgart, terwijl zelfs reeds eene der Zwitsersche steden, Aarau in het Noorden is aangetast. Blijkbaar heeft de repulsiefkracht van Zwitserland niet meer zoo ver als vroeger de epidemie kunnen afhouden. Men zou hierbij aan Koppenhagen en de hevige epidemie aldaar kunnen denken en daaruit eene gevolgtrekking voor Zwitserland maken, zoodra eenmaal de repulsiefkracht zal overwonnen zijn. Doch er is nog een groot onderscheid tusschen eene stad, die van alle zijden met foci omgeven is, en voor een groot land, welks geheele bodem tot nu absolut antipathisch tegen de Cholera schijnt te zijn. Het kan geschieden, dat zoo de Cholera voortgaat epidemisch in Europa op te treden, men het getal der van de epidemie verschoond blijvende plaatsen meer en meer ziet verminderen, dat ook Zwitserland zal aangetast worden, maar wij zijn nog niet zoo ver, en wanneer het tweede optreden der epidemie, waaronder Europa nu reeds 7 jaren lijdt, binnen kort een einde zal nemen, zoo als men redelijkerwijze hopen mag, dan is het te gelooven, dat Zwitserland tot het einde der epidemie weêrstand zal bieden. Misschien wint ze eenig terrein, misschien zullen de aanvallen eenige plaatsen aan de grenzen bereiken, maar haar centrum zal niet aangetast worden, en zelfs waar de repulsiefkracht niet toereikende zijn zou, zal de intensiteit niet groot worden. Even als in Lyon waar, bij eene bevolking van 300,000 inwoners, slechts weinige honderd gevallen voorkwamen, alhoewel in den omtrek de epidemie hevig woedde, zal de repulsiefkracht de aanvallen der Cholera verijdelen. M. D'E. stelt de volgende besluiten, waaraan hij echter niet de waarde van bewezen stelllingen wil toekennen:

1°. De gang, dien de Cholera sinds twee maanden langs de kust der Middellandsche zee vervolgt, terwijl zij eene oostelijke rigting neemt, mag doen hopen, dat de tegenwoordige epidemie in Europa, in 1847 begonnen, binnen kort verdwijnen zal. (De schijnbaar onregelmatige wandelingen der epidemie zouden naar de wetten der uitstraling en der recrudescenties kunnen verklaard worden, en veranderen aan den grooten loop der ziekte niets).

2°. Alhoewel de uitstralingen der laatste foci der epidemie Zwitserland veel meer genaderd zijn dan ooit vroeger, kan men toch hopen, dat ook ditmaal Zwitserland verschoond zal blijven, of dat er althans geene epidemie van groote intensiteit zal ontstaan.

WORM VAN DE TONG DER HONDEN. — Betreffende het zonderling wormvormig ligchaam, dat zich tusschen de tongspieren van honden en enkele andere diersoorten bevindt en dat door PLINIUS onder den naam van *lytta* beschreven en met de hondsdolheid in verband gebragt werd, heerscht nog groot verschil van meening onder de ontleedkundigen. Nadat eenige oudere waarnemers dezen zoogenoemden worm voor eene zenuw, CASSERIUS hem voor eene spier verklaard hadden, gaf MORGAGNI er eene zeer juiste beschrijving van en wierp de vraag op of dit ligchaam niet tot steun van de dunne tong bij hare bewegingen zou kunnen dienen, welke vraag door GURLT en LEYH toestemmend beantwoord werd. De meeste der latere onderzoekers waaronder STAUNIUS, GURLT, LEYH, TOURTUAL, e. a. bragten de lytta tot de kraakbeenderen. BRÜHL vond er één weefsel in, dat hij met geen ander wist te vergelijken. Daarentegen beschouwde PRINZ haar als een spierapparaat, even als ook BAUR, die hare spieren naauwkeuriger beschreef. Eindelijk beschrijft RUDOLPHI den worm als een spoelvormige band of pees.

VIRCHOW, aan wien wij deze historische opgave ontleenen (*Archiv. f. path. Anat.* enz. VII. 1) zag de lytta bij geen hond ontbreken. Zoowel bij jonge als bij oude honden was zij steeds zeer goed ontwikkeld, met dit onderscheid alleen, dat zij bij de eersten veel oppervlakkiger ligt en aan den onderkant der tong als een wit, wormvormig ligchaam zeer duidelijk doorschemert. Zij ligt overal door spieren omgeven, waarmede zij echter slechts door middel van zeer los bindweefsel zamenhangt. Van voren is zij juist in de middellijn naauw vereenigd met het corium der tong; naar achteren verliest zich haar fijn, peesachtig uiteinde in het tusschen-spierweefsel. Wat hare inwendige zamenstelling betreft, zoo vond V. de beschrijving van MORGAGNI zeer juist. Men kan met het bloote oog aan het eigenlijk ligchaam der lytta gemakkelijk twee zelfstandigheden onderscheiden: de eene roodachtig, vleezig, door witte plekken in eenigzins onregelmatige afdeelingen onvolkomen gescheiden, de andere witachtig, vast, met een zeer kraakbeenig voorkomen. De eerste bevindt zich op den rug, de andere op het onderst gedeelte van het ligchaam, echter zoodanig, dat op dwarse doorsneden de kraakbeenachtige zelfstandigheid zich gemeenlijk als eene ronde, spoelvormige figuur voordoet, die door de roodachtige laag halfmaansgewijs overdekt wordt. Aan de steel verdwijnt deze scheiding: zij ziet er meest eenigzins roodachtig of ook witachtig uit en doet zich als eene vrij elastische, niet zeer vaste draad voor. Onder het mikroskoop zag V. nimmer eenig spoor van kraakbeen, doch steeds op de bovenste oppervlakte des ligchaams dwarse spiervezelen. Deze waren fraai ontwikkeld, zeer breed, met vele kernen voorzien en digt opeengeplaatst. Zij verliepen, meestal met vrij sterke kromming van de eene zijde naar de andere en bevatteden talrijke zenuwvertakkingen. Vooral aan de steel, gaan overlangsche spiervezelen naar de lytta heen, doch helpen haar nergens zamenstellen. Het witte vaste gedeelte bestond standvastig uit digt vetweefsel, dat binnen eene digte, vezelachtige scheede besloten was, waarvan de spieren haren oorsprong nemen en die zich nog voor een deel rondom deze voortzet om naar boven in een los bindweefsel over te gaan, waarin de vaten en zenuwen naar de spieren gaan en waarin vele kleine hoopjes van vetcellen verstrooid liggen.

De lytta is dus noch eene pees, noch een kraakbeen, doch een geheel eigenaardig, half spierachtig, half vetachtig-fibreus ligchaam. Door de geheele lengte van de steel zet zich soms eene centrale vetophooping voort, waarom heen een digt, golvend bindweefsel ligt; bij jongere dieren ontbreekt het vet en het bindweefsel omgeeft slechts vaten, zenuwen en hier en daar eene spiervezel.

V. meent dat door dit ligchaam vooral het plooijen van de tong bevorderd wordt, die voor het zuigen en lekken gevorderd wordt. Wanneer men aan de steel der lytta trekt, zoo buigt zich de punt der tong naar beneden en tegelijk ontstaat, door de bevestiging in het midden der punt, eene langwerpige sleuf, die over het geheele voorste gedeelte van den rug der tong voortloopt en voor het voortglijden van vloeistoffen zeer bevorderlijk is. De dwarse spiervezelen op den rug van het ligchaam kunnen het stijfworden daarvan voortbrengen en zijn groote rijkdom aan zenuwen doet vermoeden, dat zij werkelijk actief zijn. Het is dus waarschijnlijk, dat de lytta bij het zuigen en lekken stijf wordt en dat, wanneer de overlangsche spieren van de tong werkzaam zijn, telkens eene sleuf op den rug der tong wordt gevormd, doordien de stijve, van voren vastgehechte lytta naar achteren verschoven wordt en het midden van de punt der tong met zich trekt.

PSEUDOCORMUS OF DE GEBOORTE VAN EEN HOOFD ZONDER LIGCHAAM. — H. C. L. BARKOW van Breslau heeft als gelukwensch van den grijzen TIEDEMANN, ter gelegenheid van het vijftigjarig doctoraat van dezen, de beschrijving uitgegeven van eene merkwaardige en zeldzame misgeboorte, te gelijk, met een welgevormd onvoldragen mannelijk kind ter wereld gekomen. — Zij bestaat slechts uit een hoofd zonder romp en zonder ledematen. Het is in geen bijzonder amnion ingesloten, maar bevindt zich met den tweelingbroeder in een gemeenschappelijk ei. Het heeft zijne eigen streng, die met die van den tweelingbroeder zamenhangt. Het hoofd is vrij goed ontwikkeld; in hetzelve wijken alleen de ooren, de mondspleet en de onderlip van de natuurlijke gesteldheid af. De linker helft der onderkaak ontbreekt namelijk. Met dit hoofd is eene soort van hals verbonden, waarop eene buikholte volgt, die zich in de scheede van de boventallige navelstreng voortzet en zich aldaar verliest. Zij bevat eene darmlis met eene maagverwijding. Eene vena omphalo-meseraica gaat uit de streng van het normale kind naar het boventallig hoofd, dat evenzeer nog een tak van de navelslagaderen ontvangt. De beenderen van het hoofd zijn grootendeels nog kraakbeenig, en verbonden met het onvolledig rudiment eener wervelkolom, waaraan twee ribben zitten.

Met het tongbeen is een zak vereenigd, welke een rudiment van long schijnt te zijn. In de schedelholte zitten vrij volkomen hersenen, die zich met een kort ruggemerg verbinden, gelegen in eenen benedenwaarts gesloten zak. BARKOW herkende duidelijk de reuk-, de gezigt-, de verdeelde, zwervende en ondertongzenuwen. Er is geen spoor van hart aanwezig. Het blijkt derhalve een op zichzelf staand hoofd te zijn, door middel zijner bloedvaten parasitisch verbonden met de streng van zijnen tweelingbroeder.

De litteratuur van dezen gebrekkigen en hoogst belangrijken vorm is zeer beperkt. Behalve de waarnemingen van LYCOSTHENES en RUDOLPHI, welke BARKOW opnoemt, zoude vermeld behooren te worden het door hem over het hoofd gezien geval van NICHOLSON, overgenomen door mij op mijne twee en zestigste plaat. Het aldaar afgebeeld en beschreven hoofd is echter even als bij RUDOLPHI door acranie misvormd, terwijl het door BARKOW beschrevene vrij gaaf ontwikkeld is. Belangrijk blijft steeds dergelijke wording van een meer of min voltooid hoofd, terwijl de overige ligchaamsbouw terugbleef, waarvan men nu drie goed beschreven en behoorlijk ontlede waarnemingen in de jaarboeken der wetenschappen bezit. Ik heb gemeend de lezers van dit Weekblad geene ondienst te doen, door hunne aandacht te rigten op deze verhandeling van BARKOW, die met eene fraaije afbeelding versierd is.

W. V.

ROODE PHOSPHORUS VOOR LUCIFERS. — Gelijk bekend is heeft Dr. DE VRIJ voor eenige jaren (Weekblad 1851 p. 100) op grond van proefnemingen beweerd, dat de roode amorphe phosphorus in het dierlijk organisme niet oplosbaar, dus niet vergiftig is. CHEVALIER nu heeft onlangs van die eigenschap partij trekkende, voorgeslagen om den rooden in plaats van den gewonen phosphorus bij het maken van lucifers te gebruiken. CAUSSÉ namelijk had de Fransche regering opmerkzaam gemaakt, dat de ontvlambare stof van de lucifers vergiftig is en dat het gebruik daarvan om te vergiftigen meer en meer menigvuldig wordt, — dat het moeijelijk, ja onmogelijk is om later bij geregtelijk onderzoek zoodanige vergiftiging door scheikundige nasporingen te constateren, daar de bestanddeelen van het vergif dan niet van de gewone in het organisme aanwezige stoffen verschillen; dat het mogelijk is bij de bereiding eenige stof te voegen die later herkend kan worden. Hij stelde daarom voor, om bij de fabrikagie er tartarus emeticus bij te voegen. CHEVALIER over deze bijdrage in de Académie de Médecine den 12 Sept. rapporterende en het gevaar der vergiftiging erkennende, stelde zich de vraag voor of het niet mogelijk ware de massa voor de lucifers zoo te bereiden, dat ze niet vergiftig waren. Hij sloeg daartoe het oog op den rooden phosphorus of deze den gewonen niet kon vervangen. Proeven van LASSAIGNE en REYNAL leerden hem dat een halve grein roode Ph. door vogels zonder hinder verdragen wordt, dat hij in de excrementen weder teruggevonden wordt, terwijl de gewone ph. bij een gift van $\frac{1}{4}$ grein deze dieren doodt. [DE VRIJ gaf een hond tot bijna 1 drachme rooden ph. zonder dat deze eenigen hinder veroorzaakte]. Een mengsel van chloras potassae met den rooden ph. en gom was evenzoo voor een jongen hond onschadelijk. RENAULT en DELAFOND herhaalden die proeven met denzelfden uitslag.

Door dus in het mengsel voor de lucifers noodig, den rooden in plaats van den gewonen phosphorus te gebruiken, zou niet alleen de lucifer zelve niet meer als middel ter vergiftiging kunnen dienen, maar zouden ook de werklieden, die deze vervaardigen niet meer aan de zoo menigvuldige nekrose der beenderen blootgesteld zijn, daar deze verschrikkelijke ziekte volgens CHEVALIER alleen aan de phosphordampen, die uit de gebruikte massa en de lucifers zelve opstijgen, toe te schrijven is. De substitutie van den gewonen ph. door rooden zou dus een dubbel nut hebben.

VERSLAGEN.

AFDEELING ZEELAND DER NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER GENEESKUNST.

Den 12den Oct. werd de gewone vergadering gehouden van de afd. Zeeland der Maats. t. B. d. G. en werden weder twee geneeskundigen als leden aangenomen. Behalve huishoudelijke werkzaamheden en het uitbrengen van andere rapporten, werd een gedeelte van den tijd besteed aan belangrijke discussien over het Epid. ziektekarakter in verband gebragt met het weder optreden der asiatische cholera in het naburige Vlissingen. Het bleek, dat men ten vorigen jare, toen Walcheren van die ziekte verschoond bleef, te Middelburg in de ziektevormen meer toenadering bespeurde tot haar, dan thans, daar al het buiklijden, dat de geneesheer in de laatste weken waarneemt, duidelijk in verband staat met de gewone najaarsepidemie van zoogenaamde gastrische ziekten. Behalve eene bijdrage over *calculosis*, hoorde de verg. met belangstelling een verslag aan van de commissie voor Pharmacodynamiek, welke dit jaar de aandacht der practici gevestigd had op het gebruik der *spiraea ulmaria* als diureticum en van het *Penghawar Jambie* als haemostaticum. Het bleek daaruit dat de *spiraea*, gebruikt als infusum of decoctum — 2 ons op 8 ons — of als extract, onder sommige omstandigheden een onmiskenbaren invloed op de *diuresis* had, zoodat zij eene plaats verdient in te nemen onder de *diuretica*, waarmede men gedurende de langwijlige behandeling van hydropici zoo gaarne afwisselt — vooral ook wegens hare goedkoopte. Wat de *Penghawar* betreft, was het eenstemmige gevoelen der practici, dat het slechts op mechanische wijze bij *haemorrhagien* werkt en niets boven andere haemostatica vooruit heeft.

Naar aanleiding van het beslotene op de Algemeene Vergadering (Tijds. August. pag. 101 en 104) werden twee commissien benoemd, éene voor Topografie bestaande uit de Heeren DAMME, FOKKER en J. C. DE MAN

en eene andere, betrekking hebbende op de Hygiène, tot welker leden verkozen werden de Heeren DE MARÉE, CORNELIJE en HARINGMAN.

BOEKAANKONDIGING.

Lessen over de Verloskunde gegeven aan de leerlingen-Vroedvrouwen in de Verloskundige School te Gent, door A. C. LADOS. Gent 1854, 1ste Aflevering. 8°. p. 210.

Onder dezen titel is bij onze naburen een nieuw handboek voor Vroedvrouwen verschenen, dat in het vlaamsch dialect geschreven is. Het denkbeeld om in het vervolg van de leerlingen-vroedvrouwen meerdere kundigheden te eischen, maar haar ook tevens een uitgebreider werkkring toe te kennen, dan thans bij de wet bepaald is, door haar het uitvoeren van sommige kunstbewerkingen zoowel met werktuigen, als met de hand te veroorloven, wordt hierbij door den schrijver op den voorgrond geplaatst en door de bijzondere geschiktheid der vrouwen nader gemotiveerd. Op deze overtuiging vestigt hij de hoop dat in Belgie bij de aanhangige geneeskundige staatsregeling de vraag, of de vrouwen in het belang der maatschappij al dan niet met kunstmatige verlossingen mogen belast worden, bevestigend zal worden beantwoord. Hoezeer wij erkennen en ook door de geschiedenis der wetenschap in het buitenland voor bewezen houden, dat er wel eens vrouwen gevonden worden, wier bijzondere talenten voldoende waarborgen opleveren, dat de studie en beoefening der verloskunst door haar even goed als door mannen kan worden behartigd, en dat eene geoefende vrouw in het uitvoeren van kunstbewerkingen met de hand wel met den Vroedmeester kan wedijveren, zoo mogen wij toch zoodanige voorbeelden slechts als zeldzame uitzonderingen laten gelden. In eenen tijd vooral, waarin de verloskunst sedert lang niet meer eene zoo ondergeschikte rol speelt, dat zij zich als eene zuiver mechanische hulp uitsluitend binnen de naauwe grenzen der baring bepaalt, maar tot wetenschap verheven eene grondige kennis van den geheelen omvang der geneeskundige zoowel als der hulpwetenschappen van haren beoefenaar vordert, kan het denkbeeld van haar geheel aan vroedvrouwen over te laten niet wel veld winnen, tenzij eene volledige emancipatie der vrouwen mogelijk ware. Wat ons land althans betreft, behoeft men slechts eenigzins met de klasse van menschen bekend te zijn, die het ambt van Vroedvrouw kiezen, om terstond te beseffen, dat er geene hooge wetenschappelijke eischen aan personen kunnen gedaan worden, bij wie het schoolonderwijs in de jeugd zulke geringe vruchten heeft gedragen, dat men alleen lezen en schrijven als de eenige voorwaarden van hen kan vorderen voor de toelating tot de verloskundige lessen. In het algemeen is het echter wel te wenschen, dat voor de dagelijksche praktijk het vertrouwen op dezen stand van kunstoefenaars terugkeere, hetwelk vroeger zijn deel was. Hiertoe behooren zij eene betere intellectuële vorming en meerdere beschaving, dan thans gewoonlijk het geval is. En wij vereenigen ons dus in zooverre met het denkbeeld van den geachten S., maar geenszins met zijn plan, om den werkkring der Vroedvrouw tot het geheele gebied der verloskunst uit te strekken. Haar werk blijve bepaald tot het diaetetisch bestier der zwangerschap, der baring en van het kraambed in den physiologischen toestand en tot de hulp bij weinig beteekenende afwijkingen. Zij kenne echter tevens de meer gewigtige stoornissen, om deze bij tijds te herkennen, en de hulp, die vereischt wordt van anderen, te kunnen inroepen. Wij weten bij ondervinding, dat geschikte, verstandig ontwikkelde vrouwen tot die hoogte kunnen onderwezen en opgeleid worden. Aan halfkenners de uitoefening der verloskunst, boven al het oordeel over de behoefte aan hulp door geneesmiddelen, het doen van aderlatingen daaronder begrepen, toe te vertrouwen, zou ten eenemale verkeerd zijn. Wij houden daarom de beperking door de instructie der Vroedvrouwen bij ons aangewezen, voor volkomen juist, in zooverre haar wel kunstbewerkingen met de hand onder gewone omstandigheden, normale gesteldheid van het bekken enz. worden toevertrouwd, maar het gebruik van werktuigen wordt ontzegd.

De keering van het kind bij eene dwarsche ligging, waarbij ieder tijdsverzuim noodlottig kan zijn, kan haar gerust worden overgelaten, indien zij, gelijk het behoort, door goed klinisch onderwijs geoefend is. De zwarigheid, wel eens aangevoerd, dat het gebruik van de tang hierbij op het nakomend hoofd noodig zijn kan, heeft naar ons inzien geen grond. Bij de normale ruimte van het bekken is de hand tot het uithalen van het hoofd in dit geval voldoende en verreweg boven het aanleggen der tang ter beveiliging van het kind te verkiezen. Bij complicatie met een vernaauwd bekken alleen achten wij instrumentale hulp somtijds geoorloofd. Zoodanig geval blijve echter buiten de bevoegdheid der vroedvrouw, en het voorschrift voor haar verpligtend, om hierbij de hulp van den verloskundigen arts of welervaren vroedmeester tijdig in te roepen. Hiertoe zal zij in staat zijn, wanneer zij in het gewigtig verloskundig onderzoek naar behooren is onderwezen.

Wat nu het werk zelf betreft, deze eerste aflevering bevat 39 lessen. Als inleiding gaat in de eerste plaats eene korte geschiedenis der verloskunde in vroegere tijden vooraf, waarop in de tweede het bedrijf der vroedvrouwen wordt besproken, Daarna volgt eene beknopte beschrijving der zamenstelling van het menschelijk ligchaam. De harde en zachte geslachtsdeelen worden hierna uitvoerig uiteengezet en door duidelijke afbeeldingen in den tekst opgehelderd. Bij de verschillende afmetingen dezer deelen is de nieuwe maatsbepaling in centimeters opgegeven, maar ook de oude in duimen ter vergelijking bijgevoegd. Vervolgens wordt de leer der zwangerschap, der baring en van het kraambed, volgens het tegenwoordig standpunt der wetenschap afgehandeld en wel uitvoeriger dan men in de vroegere handboeken voor Vroedvrouwen aantrof, hetgeen met

de meening des S. aangaande de meerdere kennis, welke de Vroedvrouw bezitten moet, in overeenstemming is. Het geheele werk is zoo doende, na deze eerste aflevering te oordeelen, niet in eene dorre schets of eene soort van catechismus ontaard, maar een zeer onderhoudend leerboek geworden, dat ons voorkomt een der beste te zijn, dat ooit voor Vroedvrouwen geschreven is en daarom eene waardige plaats naast het in ons land bekende door BAKE en de vertalingen van NAEGELE en PLATH kan bekleeden. Wij wenschen het in vele handen en houden ons overtuigd, dat het niet alleen door leerlingen, maar ook door meergevorderden, zelfs door Vroedmeesters met vrucht zal kunnen geraadpleegd worden, hoewel wij moeten betwijfelen, of niet sommige zinsneden voor onze Vroedvrouwen wegens de Vlaamsche taal moeijelijk te verstaan zullen zijn.

Dr. L. LEHMANN.

BERIGTEN.

HAARLEM. — Door den Geneesk. Kring alhier is aan den Gemeenteraad het volgende adres, door de HH. A. P. KLEYNENBERG en L. J. EGELING als President en Secretaris onderteekend, ingezonden:

» De alhier gevestigde afdeeling der *Nederl. Maatsch. tot bevordering der Geneeskunst*, — tot wier werkkring onder anderen ook behoort alles wat met de geneeskundige politie en den gezondheidstoestand der ingezetenen in verband staat, — heeft in hare vergadering van de maand September ll. met groote belangstelling kennis genomen van het »*Ontwerp voor een algemeen Politiereglement*" dat onlangs aan den Gemeenteraad is ingediend.

Het was haar hoogst welkom in dit ontwerp menig blijk te vinden, van zorg voor het physiek welzijn der burgerij en van de overtuiging, dat maatregelen ter bevordering van den algemeenen gezondheidstoestand niet liggen buiten den kring der verordeningen uitgaande van uwen raad. Het is haar eene aangename voldoening, in dien zin bepaaldelijk te kunnen wijzen op het Ve Hoofdstuk van het Ontwerp-reglement [»*Politie op de Publieke huizen.*"]

Maar van de andere zijde mag de afdeeling het niet ontveinzen, dat zij zich bij de lezing van dat ontwerp grootelijks teleurgesteld heeft gevonden.

Het ontwerp is (naar hare bescheiden meening) in vele opzigten zóó onvoldoende, de leemten daarin komen haar voor zóó talrijk te zijn en zóó uitgestrekt, dat zij het zich tot eenen duren pligt rekent, de overtuiging daarvan openlijk uit te spreken — met alle bescheidenheid, maar toch ook met die kracht, die het hooge belang van het onderwerp vordert en de ontwijfelbare waarheid van hetgeen zij wenscht onder uwe aandacht te brengen, gebiedt.

De regeling der *gezondheidspolitie* is ook in onze stad eene dringende behoefte.

Maar — wij mogen het niet verzwijgen, — wat in het IVe Hoofdstuk van het ontworpen reglement, [»*Gezondheidspolitie en Redding van Drenkelingen*]" als regeling der gezondsheidspolitie voorkomt, verdient dien naam *niet*. De vaststelling eener bepaling omtrent het schoonmaken van hokken waarin varkens worden gemest, en op het muilbanden der honden, en eenige artikelen omtrent de hulp aan drenkelingen te verleenen, is nog geene gezondheidspolitie.

Het is ons geenzins ontgaan, dat ook in andere Hoofdstukken van het ontwerp bepalingen voorkomen, die tot dit onderwerp behooren, — maar de wijze waarop de gezondheidspolitie in dit onderwerp is behandeld, — wij zouden bijna zeggen is verwaarloosd, — bewijst naar wij meenen ten duidelijkste, dat de ontwerpers zich ten dien opzigte op een naar onze overtuiging verkeerd standpunt hebben geplaatst.

De afdeeling gevoelt zich verpligt een protest in te leveren tegen zulk eene opvatting als die, om de gezondheidspolitie als ter loops af te doen in een hoofdstuk van een algemeen politiereglement.

Zij neemt tevens de vrijheid te dezer plaatse de opmerking te maken, dat zij, ofschoon geheel instemmende met de stelling uitgedrukt op blz. 2 van de missive, die het ontwerp-reglement begeleidt;

»dat het openbaar gezag moet waken voor de *al*»*gemeene* belangen, voor welke de particulier niet »in staat en niet bevoegd is te waken, dat het zich »daarentegen onthouden moet van hetgeen binnen »het bereik van het toezigt van den particulier ligt" geenzins kan instemmen met het daaruit getrokken besluit, dat het openbaar gezag geene politiebepalingen zou moeten maken omtrent de vervalsching van levensmiddelen.

Neen! juist *omdat* dit gezag moet waken, dáár waar het toezigt van den particulier te kort schiet, *daarom* zijn bepalingen tegen het vervalschen van levensmiddelen (en omtrent vele andere punten van geneeskundige politie) dringend noodzakelijk. Het moge waar zijn wat aldaar gezegd wordt omtrent de vermenging van melk met *water*, de schijnbare juistheid dier redenering verdwijnt, wanneer men zich eene vervalsching voorstelt met andere stoffen, — zoo als b. v. bij de melk, met hersenzelfstandigheid, krijt, kalk enz, de vermenging van brood met aluin, zwavelzuurkoper enz., — gelijk elders na naauwkeurig onderzoek is ontdekt. Van dergelijke vervalschingen ligt de ontdekking ongetwijfeld buiten het bereik van den particulier. Het vervalschen van levensmiddelen — de onderzoekingen voor een paar jaren in Engeland door de *Analytical Sanitary Commission* verrigt, hebben het geleerd, — is eene kunst geworden, die met de wetenschap gelijken tred houdt, en wier ontdekking vaak groote moeijelijkheid oplevert, en bijna altijd meerdere en andere kennis vordert, dan ligt in het bereik van den verbruiker. Hetzelfde beginsel dat de vervalsching van edele metalen als misdaad straft, zal het minder toepasselijk zijn ten aanzien van stoffen die veel meer dan gene voor het leven en de gezondheid der burgers schadelijk zijn?

Het is hoog tijd — en de Afdeeling stelt er prijs op die overtuiging luide en krachtig uit te spreken, — het is hoog tijd, dat de gezondheidsbelangen der stad uit een ruimer standpunt worden bezien.

Er is bijna geen onderwerp van grooter omvang en waartoe meer verschillende kundigheden worden vereischt, dan de regeling van alles wat met de gezondheid der ingezetenen in verband staat. Niet door enkele artikelen in een algemeen politiereglement wordt daarin voorzien! Niet met enkele bepalingen is die zaak afgedaan! Zij vereischt grondiger onderzoek, uitgebreider toepassing der verkregen kennis.

Elders heeft men zich reeds de ontwijfelbare voordeelen verzekerd, die uit eene toepassing van de leeringen der gezondheidsleer voortvloeijen. Waarom zou niet ook Haarlem die voordeelen kunnen genieten? Waarom zou niet ook de Gemeenteraad van Haarlem, door eene goede organisatie der openbare gezondheidsregeling, een vernieuwd blijk geven, dat zijn ernstig streven is, de bevordering van het waarachtig welzijn der burgerij?

Vertrouwende op uwe belangstelling in alles wat tot heil van de stad onder inwoning kan strekken, en overtuigd bij alles wat daaraan bevorderlijk zijn kan, reeds vooruit zich van uwe goedkeuring verzekerd te kunnen houden, meent de afdeeling de vrijheid te mogen nemen, den wensch naar eene goed georganiseerde gezondsheidsregeling en geneeskundige politie uit te spreken, en op eene regeling van dit onderwerp van een ander standpunt dan bij het ontworpen politiereglement is ingenomen, — krachtig aan te dringen. Zij neemt daarbij de vrijheid u te wijzen op hetgeen in Rotterdam reeds is gedaan, in Delft en Utrecht (en waarschijnlijk ook op andere plaatsen) thans geschiedt. Zij heeft de eer U hierbij over te leggen een exemplaar van het *Nederlandsch Weekblad voor Geneeskundigen* N° 38 van dit jaar, waarin het voorstel is opgenomen, dat in den Gemeenteraad van Utrecht door den Hoogleeraar MULDER is gedaan, waarvan zij U de lezing ten sterkste aanbeveelt.

De afdeeling acht het hoogst wenschelijk, dat ook in Haarlem eene gezondsheidscommissie worde ingesteld, en meent bepaaldelijk de stad Rotterdam als voorbeeld te mogen stellen.

Voor eene dergelijke organisatie schijnt het tegenwoordig tijdstip gunstig. Het maken van een nieuw politiereglement geeft eene geschikte gelegenheid aan de hand, om aan het bedoelde onderwerp de aandacht te verleenen, die het zoo ruimschoots verdient.

Waar de afdeeling op gebreken en leemten wees, mogt zij de aanwijzing van den weg langs welken verbetering is te verkrijgen, niet achterwege laten.

Het is haar vurige wensch, dat hetgeen zij de vrijheid nam onder uwe aandacht te brengen, moge aanleiding geven tot het ontstaan van eene goede gezondsheidsregeling in deze stad, en alzoo bevorderlijk zijn aan het welzijn der ingezetenen van Haarlem."

In de raadsvergadering van 18 October heeft de Commissie uit den raad zich omtrent het standpunt, dat zij bij het ontwerpen van het politiereglement had aangenomen, verdedigd en is voorgesteld het adres ter griffie te deponeren.

†GRONINGEN. — Donderdag l.l., bij gelegenheid van het jaarfeest der Hoogeschool, werd van wege de geneeskundige faculteit eene driedubbele bekrooning toegewezen. Op de uitgeschrevene prijsvraag: *over den bouw en de verrigting der milt* waren namelijk drie zeer loffelijke antwoorden ingekomen. Dat van den Heer A. SASSE, kand. in de geneeskunde aan het Athenaeum te Amsterdam, werd bekroond met de gouden, en dat van den Heer C. STINSTRA, kand. in de letteren en de geneeskunde te Groningen, met de zilveren medaille, terwijl dat van den Heer A. F. VAN WAGENINGEN, Med. Stud. te Utrecht, een loffelijk getuigschrift verwierf. Luidens het judicium der faculteit moeten de bekroonde stukken hoogst verdienstelijk zijn en van veel vlijt en eigen onderzoek getuigen.

— In de zitting van den Raad dezer stad van 14 October werd behandeld een onlangs bij dien Raad ingediend voorstel van Dr. L. H. VERWEY alhier, over de oprigting van eene Algemeene Was-, Bad- en Verwarmingsinrigting en van eene Gezelschapszaal voor den mingegoeden stand. De Voorzitter van den Raad stelde eenvoudig voor, dit stuk — dat ter fine van onderzoek bij de leden was rond geweest — »voor notificatie aan te nemen"; — voorzeker de kortste manier om ook aan deze zaak in den kolossalen doofpot der medico-politische aangelegenheden een plaatsje te verleenen. Na over en weer praten is eindelijk besloten, »dat Burgemeester en Wethouders zullen worden verzocht op deze zaak in 1855 terug te komen." Opmerkelijk bij deze discussie was de geringe waarde, die meer dan een lid van den Raad bleek te hechten aan het tot stand komen van zoodanige zaak, als was voorgesteld. Dit moet gewis worden betreurd en belooft weinig voor de toekomst, als daarin geene wijziging mogt komen. — Bij deze gelegenheid mag vermeld worden, dat andere medico-politische aangelegenheden, als de Prostitutie enz., hier reeds sinds *vele* jaren in behandeling zijn, in weerwil van alle verzoeken der bevoegde ligchamen enz., om toch die hier allerdringenst noodige voorziening te willen tot stand brengen.

†MIDDELBURG. — Men verhaalt, dat in Holland het gerucht verspreid is, dat de Zeeuwsche oesters dit jaar buitengemeen nadeelig zijn, en dat zij aanleiding hebben gegeven tot het ontstaan van cholera. Het schijnt dat te Middelburg ook enkelen het eerste gevoelen zijn toegedaan geweest, maar het schijnt ook zeker te wezen dat aan de medische faculteit geen enkel ziektegeval bekend is dat grond zou geven tot bovengemelde meening. Het verbod om oesters binnen Middelburg in te voeren, is dezer dagen, na ingewonnen advies der Plaatselijke Geneeskundige Commissie, weder ingetrokken.

AMSTERDAM. — Uit het ons toegezonden verslag over den toestand van het weduwenfonds door de directeuren de H.H. DONKERSLOOT en ROMBOUTS uitgebragt, zien wij, dat van 1 Maart 1853 tot 1 Maart 1854 het getal deelnemers van 126 op 175, dat der aandeelen

van 206 op 280 is geklommen. Van de geldmiddelen wordt berigt, dat zij in een gunstigen toestand verkeeren, terwijl nog aan geene enkele weduwe eene uitkeering behoefde gedaan te worden, zoodat de volle contributie von *f* 3093,35, het vorige jaar betaald, zuiver ten bate van het reservefonds is aangewend. De contributie van dit jaar bedraagt *f* 4160,15, waarvoor, vermeerderd met de renten van het reeds gevestigd kapitaal, zijn aangekocht *f* 7600 2½ PCt. inschrijvingen Werk. Schuld. In het vierde jaar der uitkeering nu (1855—1856) zal voor de weduwen beschikbaar worden gesteld 40 pCt. = *f* 1664,06. Wijders blijkt uit het verslag, dat het reservefonds thans bestaat uit *f* 6100 4 pCt. en *f* 7600 2½ pCt. inschrijvingen op het Grootboek, en op 1 Maart 1855 nog eene som in cassa bleef van *f* 1402,56½. Dat deze toestand van het fonds om bovengenoemde redenen gunstig mag genoemd worden, is buiten twijfel, en wij vermelden dit gaarne.

— De Cholera heeft sedert 10 Sept. in Weenen, vooral in de voorsteden geheerscht. Tot 12 Oct werden 1014 personen aangetast en overleden 436. Op den 12den was het cijfer der aanget. 103, dat der gestorvenen 55.

In Zweden heerscht de ziekte te Stockholm waar tot 7 Oct. 954 werden aangetast en 374 overleden, en in Upsala, waar 22 zijn bezweken.

In Parijs is in de week van 6—12 Oct. weer eene nieuwe toename der epidemie opgemerkt. Het cijfer der sterfgevallen in de stad en de landelijke gemeenten bedroeg 140 tegen 52 in de vorige week, terwijl bovendien in de hospitalen 161 nieuwe ziektegevallen zich voordeden en aldaar 74 overleden. In Toulouse schijnt de epidemie vrij uitgebreid te zijn, vermits aldaar 10 Oct. 135 den 11den tusschen 75 en 80 en den 12den 39 sterfgevallen voorkwamen.

In Londen was de sterfte aan Cholera in de week tot 14 Oct. verminderd op 249. In eenige pl. lands streken in het westen van Engeland is de ziekte uitgebroken. In Dublin blijft de epidemie voortbestaan doch niet in hevigen graad.

In Amsterdam zijn de opgaven van 14—20 Oct. 36 aanget. en 33 overledenen, tegen 97 en 43 in de vorige week. Het totaal der overledenen aan Cholera bedraagt nu 178. In Utrecht werd van 11—18 Oct. (des middags 12 uren) van 124 aangetasten en 76 overledenen opgave gedaan tegen 114 en 63 in de vorige week. Het totaal der sterfgevallen aan Cholera bedraagt nu 189. Op uitnoodiging van het stedelijk Bestuur heeft zich eene commissie gevormd tot ondersteuning van Choleralijders. Uit Leiden werden 11—17 Oct. 20 nieuwe gevallen vermeld.

In Groningen was de epidemie tot den 16den niet sterk, alhoewel toenemende. Van 13—18 Oct. waren 27 ziektegevallen voorgekomen en zijn 13 personen overleden. Ook op het platteland van Groningen zijn enkele gevallen voorgekomen.

In Dordrecht zijn van 7 Sept. tot 13 Oct. 35 personen aangetast waarvan de helft bezweek. Uit Werkendam is berigt, dat dagelijks 5 à 6 personen aan de ziekte bezwijken. Ook te Gorinchem in Andel en Wijk zijn gevallen voorgekomen. Te Schiedam zijn van 11—14 Oct. 7 aangetast, 3 overleden.

Uit Meppel werd tot den 13 Oct. van 48 gevallen waarvan 35 met den dood eindigden, melding gemaakt. In het begin dezer week zijn nog onderscheidene nieuwe gevallen voorgekomen. Uit Veenhuizen wordt berigt dat op het derde gesticht der M. van weldadigheid, van 29 Sept. toen twee gevallen plaats vonden, tot 18 Oct., 175 personen zijn aangetast en 87 overleden.

Aan de gestichten wordt voor ventilatie, goede voeding, dekking, en afzondering der lijken gezorgd. Ter verpleging van zieken en reconvalescenten zijn de noodige zalen ingerigt en 3 geneeskundigen werkzaam, die over al het noodige beschikken kunnen.

Uit Ruinen, Nijveen en Hoogeveen elk is van een doodelijk afgeloopen geval melding gemaakt.

In Smilde zijn tot den 17den 15 aangetast en 7 overleden. Behalve een geval te Kloosterveen heeft onder Assen zich de ziekte niet weder vertoond. In Zwolle zijn tot 19 Oct. 3 gevallen voorgekomen, te Zwartsluis zijn tot 15 Oct. 42 aangetast en overleden 20.

In Amersfoort waren op 10 Oct. 9 lijders in behandeling; tot den 14 kwam er een bij. De gemeenteraad van deze stad heeft in zijn besluit tot het doen doorgaan der kermis tegen het advies der pl. geneesk. Commissie en dat van den Comm. des Konings in de Pro- provincie, volhard.

In Haarlem zijn 2 Choleragevallen waargenomen.

Te Maastricht heeft de ziekte opgehouden *te heerschen*; 161 personen werden aangetast waarvan 81 bezweken.

In Zeeland schijnt de ziekte zich te bepalen tot Vlissingen. Volgens het bulletin van 14 Oct. was het totaal der aangetasten aldaar 75, waarvan 30 zijn overleden.

Te 's Hage zijn van 5—13 Oct. 4 pers. aan Cholera gestorven van 14—20 Oct. 1. Te Rotterdam werden van 14—20 Oct. 7, 12, 10, 10, 3, 4, te zamen 46 aan Cholera overledenen aangegeven.

— De gemeenteraad van Tiel heeft afwijzend beschikt op het verzoek van de stadsgeneesheeren te dier plaatse betreffende het niet houden der kermis.

— Aan de Hoogeschool te Leyden werd 13 October tot Chir. Dr. bevorderd de Heer F. C. R. BENTFORT Med. et art. Obst Dr. van Soeterwoude.

— Aan de Hoogeschool te Utrecht werd 16 Oct. tot Doctor in de geneeskunde bevorderd de Heer A. HEYNSIUS Doctor in de wis- en natuurkunde, na verdediging eener dissertatie *de susurrorum vascularium explicatione physica*.

— 6 Oct. is door de Prov. geneesk. Comm. te Utrecht bevorderd tot Vroedmeester de Heer F. J. JORRITSMA Off. v. Gez. 3de kl. bij het leger in Oost-Indië. (*G. C.*)

— Uit Meppel wordt aan de G. C. berigt, dat zich de Med. Drs. W. H. CRULL te Meppel, G. VISSCHER te Hoogeveen en S. A. LAMPING te Dalen hebben gevestigd.

— Den 14den October is te Terborg in den ouderdom van 84 jaren overleden de Heer J. J. S. VAN BAERSVELD, heer van Harveld, Med. Doctor.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 28 OCTOBER 1854. 43.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

THEORETISCHE VERKLARING DER CONSONE-ERENDE AUSCULTATIE-VERSCHIJNSELEN. — Hoe-rel de semiotische beteekenis der meeste auscultatie-erschijnselen tegenwoordig vrij goed bepaald is, zoodat r voor de diagnostiek weinig daaromtrent te wenschen verig blijft, moet men bekennen, dat de physische ver-laring van menig auscultatie-verschijnsel nog lang niet aet voldoende zekerheid is gegeven. Bovenal is dit et geval met de verschillende aan het hart en de roote vaten voortgebragte geluiden, doch weinig min-er met die teekenen der stem en ademhaling, welke ten consonerende pleegt te noomen. De akustische erklaring der eerste schijnt geen physico-medicus uit en lateren tijd regt aan te durven [1]); daarentegen jn er in den lateren tijd van verscheidene zijden po-ingen gedaan, om de laatste rubriek van verschijnse-n op te helderen; niet altijd hebben wij onze lezers p de hoogte gehouden van die pogingen, omdat ze zelal weinig te beduiden hadden. Een vrij belangrijk uk echter, dezer dagen door Dr. WACHSMUTH te Göt-ngen geleverd en geplaatst in Virch. Arch. 1854 eft I p. 139 mogen wij niet met stilzwijgen voorbij-aan, dewijl het ons voorkomt op deugdelijke gronden an akoustiek gevestigd te zijn. Hoewel het niet lou-er nieuwe beschouwingen bevat, laten wij een uittrek-el van het geheel volgen, ten einde den zamenhang iet te verbreken.

De schrijver handelt 1° over *bronchophonie*. Hij her-nert aan de tegenwoordig algemeen aangenomene eening van J. MÜLLER, die het menschelijke stemor-gaan beschouwt als een *eenvoudig tongwerktuig*, waarin e tong (de ligamenta vocalia) het eenige toongevende, e hoogte van den toon bepalende is, terwijl de lucht-zil van de aangezette klankbuis alleenlijk als reson-ance-apparaat dient, zoodat de voortgebragte toon daar-oor alleen in zijne kracht en volheid, doch niet in ijne hoogte kan gemodificeerd worden. Daar nu bij a auscultatie der longen slechts die geluidgolvingen in anmerking komen, die aan de peripherie der longen a den borstwand worden medegedeeld, zoo zal het er : een gegeven geval op aankomen, of de geheele lon-n zich als een resonnance-apparaat gedragen (of er aande geluidgolvingen in ontstaan, even als gewoonlijk in de trachea en de voornaamste bronchiaaltakken), dan wel of ze eenvoudig het geluid voortleiden (door voort-loopende geluidgolvingen bewogen worden). In het laatste geval (de gewone omstandigheid van gezond longweefsel) kan de toon wel veranderd worden, doch nimmer versterkt: hoe slechter geleidend het medium is, des te zwakker, onduidelijker zal de toon worden. In het eerste geval kunnen er tweederlei omstandighe-den optreden: 1°. eene long of een longdeel wordt veranderd in een resonnerend ligchaam, dat, in verbin-ding staande met de resonnerende bronchiaalstammen, den oorspronkelijken toon *versterkt*, doch zijne toon-hoogte nimmer kan veranderen, 2°; Een ziekelijk ver-anderd longdeel enz. kan veranderen in een *zelf toon-gevend ligchaam*, dat wel is waar door het primitief toongevende (de stemtrillingen in de bronchi) in bewe-ging wordt gebragt, doch, daar het door zijn bijzonde-ren vorm zijne toonhoogte bestemt, dezen eigenen toon volhoudt, of ook wel, door den oorspronkelijken ge-modificeerd, een nieuwen, derden toon aangeeft.

In gezonde longen strekt zich het gebied der staande geluidgolvingen niet verder uit dan tot op eene zekere hoogte van de kraakbeenige bronchiaaltakken: verder op geschiedt er slechts eene gebrekkige geleiding; van daar het doffe brommen, in plaats van eene gearticu-leerde, duidelijke stem; deze laatste kan, in den nor-malen toestand alleen vernomen worden op plaatsen waar groote bronchiaalstammen digt aan de oppervlakte gelegen zijn (tusschen de schouderbladen bij magere menschen). Is de stem daarentegen duidelijk verstaan-baar op andere plaatsen, waar gewoonlijk slechts een brommen vernomen wordt, of wordt zij daar zelfs ver-sterkt waargenomen (bronchophonie), zoo weten wij door ervaring, dat dit steeds wordt veroorzaakt doordien niet al te ver van den thoraxwand, eene luchthouden-de, door vaste wanden omgeven, uit de larijnx com-municerende ruimte (bronchus of longholte) aanwezig is. Ontbreekt een dezer 4 omstandigheden, zoo komt er geene bronchophonie tot stand. Hieruit wordt afge-leid: 1°, dat bronchophonie hare verklaring niet kan vinden alléén in het vast worden van longweefsel, der-halve in medeklinken van eene vaste middenstof, doch dat zij bepaaldelijk wordt teweeg gebragt door staande golven in eene beslotene luchtruimte, welke zich digter dan gewoonlijk tot aan den borstwand uitstrekken; 2° dat deze staande golven wel resonnerend, doch niet zelf-toongevend zijn, daar de stem wel versterkt, doch hare toonhoogte niet veranderd wordt; de graad van versterking der stem hangt af van de afmetingen der luchtholte en de condensatie van het omgevende long-

[1]) Onder het afdrukken deses komt de dissertatie van A. HEYNSIUS ons een démenti geven: wij zullen erop nader terugkomen.

weefsel. — Bronchophonie en Laennec'sche pectoriloquie zijn niet specifiek verschillend, doch alleen in graad. Over de oorzaken van het eigenaardige timbre bij aegophonie zal welligt verdere waarneming ons meer leeren. —

Amphorische weêrklank en metallieke klank der stem moeten bepaaldelijk beschouwd worden als gevolgen van *self-toongevende* staande golven; hiertoe zijn groote holten noodig, doch een onmiddelijke zamenhang der beslotene lucht met die der trachea wordt niet vereischt; wanneer namelijk in zulk eene geïsoleerde holte (b. v. pneumothorax) slechts voortgeleide golvingen door een vast ligchaam worden aangebragt, wordt er door reflexie en interferentie een stelsel van regelmatige staande golvingen opgewekt. Daaruit wordt het duidelijk, waarom de amphorische weergalm slechts bij sommige klanken vernomen wordt, waarom bij een oorspronkelijk diepen toon, dikwijls een hoog metalliek klinken wordt vernomen, en eindelijk, waarom, alléén ingeval de oorspronkelijke toonhoogte coïncideert met die, welke de holte in staat is te verwekken, de stem indedaad versterkt wordt.

2° *Bronchiaalademen.* Omtrent het bronchiaalademen wordt gemeenlijk de uitspraak van SKODA zonder eenigen twijfel aangenomen, dat het namelijk volkomen op dezelfde wijze zou tot stand komen als de bronchophonie: het in den normalen toestand door de slechte leiding van het longparenchym, en door het aldaar ontstaande vesiculair-ademen, niet hoorbare tracheale en bronchiale ademen, zou bij condensatie van het longweefsel zuiver en zelfs versterkt worden overgebragt naar den borstwand door consonance. Hoe het daarbij zulke aanzienlijke toon-verschillen zou kunnen aanbieden met het tracheale ademen op de plaats van zijn ontstaan gehoord, expliceert SKODA niet genoegzaam; daarom en om andere redenen moet het bronchiaal ademen volgens W. geenszins op gelijke lijn gesteld worden met bronchophonie, maar behoort tot de geluidphaenomenen van den aard als de metallieke klank der stem, namelijk tot die welke ontstaan door *self-toongeven* van luchthoudende longholten (bronchi, cavernae). Dit zoude geschieden op dezelfde wijze als in geslotene orgelpijpen. Waar de omstandigheden voor bronchiaal ademen voorhanden zijn, geschiedt er geen luchtstrooming meer in de luchthoudende ruimte zelve (bronchus of caverne); haar openstaand einde grenst echter aan een voorbijgaanden luchtstroom van een luchtpijptak, die lucht voert naar een nog bewegelijk, uitzetbaar longgedeelte; door dat voorbij stroomen van lucht ontstaat aan den mond der holte luchtverdunning, welke tot luchtgolvingen in de overigens voor luchtverversching ontoegankelijke ruimte aanleiding geeft.

Zulk eene aan één einde geslotene luchtbuis kan, naar gelang van de kracht en de snelheid der voorbijstroomende lucht, verschillende toonen geven, en dit komt geheel overeen met de waarnemingen omtrent het bronchiaalademen. De staande golvingen toch in de stagnerende lucht opgewekt, zullen wel in hunne snelheid afhangen van de kracht en snelheid der voorbijstroomende lucht, doch zij zullen steeds op zich zelf eigenaardig, hun eigen toon bepalende blijven. Het bronchiaal ademen heeft dan ook nooit juist denzelfden timbre als het tracheale ademgeluid bij denzelfden persoon, en men bemerkt er niet zelden toonwisseling in. [?]

De amphorische en metallieke weêrklank bij het ademgeluid komt in zijne wijze van ontstaan overeen met dezelfde wijzigingen der stem.

3° *consonerend reutelen* biedt geenerlei moeite aan ter verklaring: de reutelgeluiden, welke in grootere bronchi of cavernen ontstaan, doordien de lucht zich een weg baant door vloeistof, of kleine balfbewegelijke vaste ligchaampjes aan het trillen brengt, kunnen, geheel op dezelfde wijze als de stemtrillingen, door resonance worden versterkt en op verren afstand hoorbaar gemaakt. Het consonerend reutelen komt dus geheel in dezelfde rubriek met de bronchophonie; het bronchiale ademen daarentegen behoort in ééne klasse met het metallieke klinken en den amphorischen weergalm (zoowel der stem als van het ademgeluid).

Zonder ons aan eene beoordeeling dezer theorie te willen wagen, kunnen wij echter de volgende opmerkingen niet weêrhouden. 1°. kan het niet ontkend worden, dat zij zeer eenzijdig gebruik maakt van de trillingen der lucht om alle de besprokene verschijnselen te verklaren, zonder eenigen invloed te gunnen aan de vaste deelen. Zooveel is intusschen zeker, dat alle de opgewekte geluidverschijnselen eindelijk door de vaste wanden tot aan het oor moeten geleid worden, en dat de luchtbevattende holten niet altijd zoo onmiddelijk aan de peripherie gelegen zijn, dat de vaste wanden ongeveer = o zouden kunnen gerekend worden (b. v. de nog openstaande bronchiaaltakken in een geheel gehepatiseerde longkwab). Andere schrijvers mogen derhalve misschien te ver gegaan zijn in hunne waardering van de trillingen der vaste deelen, eenigzins zullen die bepaaldelijk in rekening moeten gebragt worden.

2°. Hoe goed de theorie ook doorgevoerd en uitgewerkt is, zoo geeft zij volstrekt nog geen rekenschap van de voorwaarden, welke groote holten in de long of in den pleurazak somtijds veranderen in »zelf toongevende, toonbepalende," terwijl deze in andere gevallen slechts geschikt zijn tot »versterking der in haar overgebragte staande golven — resonance."

3°. Wordt de aegophonie slechts ter loops behandeld en zonder verder onderzoek geschoven in de rubriek van de bronchophonie. Volgens de bepaling van den schrijver intusschen, die het bronchiale ademen reeds zoo streng wil afgescheiden hebben van de bronchophonie, omdat de toonhoogte niet altijd overeenkomt met die van het tracheale ademen, zou voorzeker de aegophonie, welke, zoo al niet in hoogte, dan toch bepaaldelijk in timbre geheel verschilt van het tracheale geluid, daardoor in de tweede rubriek (bij de metallieke stem enz.) behooren geplaatst te worden. Men zou bijna vermoeden, dat over dit verschijnsel niet zonder reden zoo los is heen gestapt; de voorwaarden toch voor het ontstaan van aegophonie, hoe slecht ook

bekend, zijn bepaaldelijk niet constant van dien aard, dat ze gemakkelijk kunnen herleid worden tot die der tweede rubriek, en echter behoort de aegophonie daar bepaaldelijk te huis volgens de definitie van den schrijver. Het heeft dus wel eenigermate den schijn, alsof deze het stilzwijgen heeft bewaard, over datgene, wat niet goed in zijne theorie wilde passen.

Dr. F. J. J. S.

WAARNEMING VAN INSUFFICIENTIA VALV. SEMIL. ART. PULMONALIS. — Deze tot de groote zeldzaamheden behoorende waarneming, welke door Dr. J. BENEDIKT te Weenen is gedaan, is te belangrijker, omdat de diagnose met stelligheid langen tijd voor den dood der zieke was gemaakt.

Het geval kwam voor bij eene 60jarige vrouw, welke dikwijls aan rheumatisme geleden had, en bij welke eene bijzonder rijke vetvorming bestond. Zij kwam ook nu weder onder behandeling wegens ligten rheumatismus en droogen hoest, welke verschijnselen gemakkelijk weken onder eene diaetetische behandeling. Men had bij het physische onderzoek geenerlei afwijkingen in de hartverschijnselen waargenomen. De zieke was op het punt om het ziekenhuis te verlaten, toen zij des nachts plotseling door eene hevige orthopnoe werd aangetast, welke op grond van het physische onderzoek, werd toegeschreven aan long-oedeem. Aan het hart werd ook nu niets bijzonders waargenomen. Na eenige uren verminderde de orthopnoe in hevigheid, doch bereikte 3 dagen later weder een zeer hoogen graad, en van dezen dag af aan vernam men in plaats van den 1sten pulmonaaltoon een scherp, ruw blaasgeluid, terwijl de 2de pulmonaaltoon scherp gespleten en de harttoonen op de overige plaatsen buitengewoon geaccentueerd waren. Langzamerhand ontwikkelde er zich algemeene oedemateuse zwelling des ligchaams, de orthopnoe veranderde in eene matige dyspnoe, de auscultatieverschijnselen bleven voortdurend dezelfde tot aan den dood toe, welke ongeveer 3 maanden later plaats vond.

Er ontstond in lateren tijd een intensief trillen van den borstwand op de plaats der pulmonaalklapvliezen, dat zich niet verder dan tot die plaats uitstrekte, en duidelijk door het opleggen van de hand kon worden gevoeld. Door de percussie kon men eene gedurige vergrooting van het hart waarnemen, en wel zoo, dat eerst de dofheid in de breedte toenam, naderhand vooral in de hoogte, zoodat zich eindelijk de doffe percussietoon uitstrekte van de clavicula af tot aan de basis van het hart.

Dadelijk was de diagnose gesteld op atheromateuse ontaarding der a. pulmonalis met misvorming harer klapvliezen, en deze diagnose werd later door alles versterkt. Het vermoeden omtrent een aneurysma van den boog der aorta, dat eenige waarschijnlijkheid scheen te winnen door de doffe percussie onder de claviculae werd tegengesproken door de volkomene zuiverheid der aortatoonen, het gemis van trillingen der a. carotis en van den aortaboog, welke men in het jugulum kon voelen, eindelijk door de omstandigheid, dat de radiaal pols geheel synchronisch was met den hartslag.

De lijkopening bevestigde de diagnose. De seminulairklapvliezen der a. pulmonalis waren sterk verdikt, met hunne randen onderling vergroeid en geheel omgestulpt, zoodat zij eene naar boven convexe, naar onderen concave vlakte vormden, en in hun midden slechts een kanaal van de dikte eener pink openlieten. Een halven duim boven de klapvliezen was de stam der slagader tot een wijden zak uitgezet en ook de gezamenlijke vertakkingen waren over het algemeen verwijd. In de geheele slagader zag men op het binnenste vlies talrijke atheromateuse afzettingen. Het hart, vooral de regter afdeeling, was aanzienlijk gehypertrophieerd, de spierzelfstandigheid vettig ontaard. (Van den toestand der aorta en hare takken wordt niets gewaagd, hetgeen zeer te betreuren is. De vermelde ziektetoestand van de longslagader is reeds in verband met atheromateuse ontaarding van het aortastelsel zoo hoogst zeldzaam; allermerkwaardigst zou het dus wezen, indien zij hier geheel op zichzelve staande was waargenomen.)

(*Wiener Med. Wochenschr.* 1854. n°. 35.)

LITHOTHLIBIE. — Dr. DENAMIEL heeft onlangs in de Revue van Malgaigne (Sept. 1854) een nieuw geval vermeld, waarbij zijne, in het vorige jaar aan de Académie des Sciences medegedeelde nieuwe wijze van steenverbrijzeling was toegepast.

DENAMIEL meent, dat men door toucher in het rectum in den regel steenen van de blaas kan herkennen door met een of twee vingers tegen den achterwand der pars prostatica urethrae en der blaas te strijken, door met de vingers beurtelings den achterwand der blaas op te ligten, door den achterwand met eene schokkende beweging naar voren te drukken en des noods door de blaas met de andere hand op den onderbuik naar beneden te drukken. Hij meent, dat men op die wijze reeds een goed denkbeeld der grootte, van het getal, het al of niet vrij liggen der steenen kan verkrijgen. De invoering van eene sonde verder geeft natuurlijk nadere zekerheid.

Zijne behandelingswijze bestaat in het verbrijzelen van den steen door drukking tusschen de vingers in het rectum en een in de blaas gebragt instrument. Zij is gegrond op de overweging 1°. dat er steenen zijn, die zoo breekbaar zijn, dat zij bij de minste drukking in gruis vallen, 2°. dat de werking van alcalische wateren op de slijm die de verschillende bestanddeelen van een steen aaneen doet kleven, deze uit elkander doet vallen welke ook de scheikundige geaardheid der verschillende lagen zijn moge, 3°. dat de bodem van de blaas, waar zich de vrij liggende steenen bevinden en meestal ook de geïncysteerde, bereikbaar is voor in het rectum geplaatste vingers en dat met eene in de blaas gevoerde sonde de steen tegen de vingers kan aangedrukt worden.

DENAMIEL nu meent, dat vele steenen op die wijze in eene eerste zitting met de (aan de convexe zijde gesleufde) sonde kunnen verbrijzeld worden, terwijl bij andere steenen het gebruik van alcalische wateren deze verbreekbaar maken zal. Hij deelde hierbij een geval mede

waarin bij een jongen van 14 jaren de verbrijzeling bij de eerste keer geheel volbragt werd.

Te regt heeft men van verschillende zijden na die mededeeling erkend, dat het wel mogelijk zijn kan, dat er steenen zijn, die zoo broos zijn, dat zij op die zachte manier verbrijzeld en dus verwijderd kunnen worden, maar tevens de overtuiging uitgesproken, dat die gevallen zeldzaam zullen zijn, tot de uitzonderingen zullen behooren, en de werking van alcalische wateren, zoowel inwendig gebruikt als in de blaas gespoten, te weinig geconstateerd is, om te kunnen verwachten, dat zij bij vastere of harde steenen die verandering zullen te weeg brengen, zoodat men oordeelde, dat DENAMIEL's methode weinig invloed op de behandeling der gewone steenen zou uitoefenen.

Terwijl nu onlangs D. een nieuw geval (loco cit.) mededeelde waarbij de lithothlibie in de eerste zitting bij een jongen van 4 jaar gelukt was, heeft hij nader getracht te bewijzen, dat zijne methode zeer dikwijls aanwendbaar is. Uit de uitspraken van oudere chirurgen leidt hij af, dat er dikwijls steenen voorkomen, die bij de minste drukking uiteenvallen; in de bekende tabel van PROUST waarin de analyse van 823 steenen voorkomt, ziet hij 30 pct. steenen (die uit phosphaten en die uit phosphaten met acid. uricum) voor eene dadelijke verbrijzeling vatbaar, verder 52 pct. na behandeling met alcaliën; slechts 16 pct. (uit oxalas calcis) zouden door de lithothlibie moeijelijk of niet kunnen behandeld worden. Eindelijk tracht hij, wederom uit de uitspraken der geneeskundigen van vroegeren tijd, de werkzaamheid der lithontriptica te bewijzen, vooral der alcaliën en meent een groot voordeel er in te zien, dat de lijders niet zoo lang zich aan de kuur met alcalische wateren behoeven te wijden, dat de steen geheel van zelve uit elkander valt of geheel opgelost wordt, zoodat hunne gezondheid er bij lijden zou, maar ziet in de lithothlibie een middel om de kuur zeer te bekorten.

Wij meenen, dat D. niet geslaagd is, om de tegenwerpingen tegen het algemeene zijner methode te ontzenuwen; de eerste soort van steenen komt zeker slechts zelden voor; het nut van het gebruik der alcalische wateren is nog te weinig geconstateerd, en het gevaar van alcalische inspuitingen voor het slijmvlies van de blaas voorzeker te groot, om eene eenigzins voortgezette proefneming te kunnen wettigen. Dat de lithothlibie op voorzigtige wijze kan beproefd worden mag toegegeven worden, meer voorzeker niet.

REVACCINATIE BIJ HET PRUISSISCHE LEGER. — Dr. SCHILLING heeft onlangs de resultaten bekend gemaakt van de revaccinatie van het pruissische leger in een tijdvak van 19 jaren. Een en ander vult onze vorige mededeelingen aangaande dit punt (Jaarg. I. p. 264, 293 enz.) aan. Bij een besluit van 10 Junij 1826 werd de inenting bevolen van alle personen, die ongevaccineerd in dienst kwamen, den 16 Junij 1834 werd nog de inenting bevolen van alle dienstnemende personen zonder onderscheid, gevaccineerd of niet en moest toen de lymphe genomen worden van jeugdige voorwerpen voor de eerste maal gevaccineerd. Eene circulaire van den chef van de militaire geneeskundige dienst, dato 12 Mei 1837, deelde mede, dat de lymphe genomen uit vaccine-puisten van gerevaccineerde personen heerlijke en regelmatig verloopende puisten opleverde, die even goed de ingeënten voor pokken beschutte, en zelfs eene nog krachtigere reactie verwekte dan de lymphe van kinderen. Sints dien tijd (1834) werden nu alle personen, behalve zij die de variolae verae hebben doorgestaan, terstond nadat zij gekleed zijn, gevaccineerd. In de 19 jaren van 1834—1852 werden ingeënt 811,402 personen. De eerste inenting verliep regelmatig bij 414.595 personen. De inenting bij de personen herhaald, waar de eerste revaccinatie zonder goed gevolg was gebleven, gaf bij de herhaling goede resultaten bij 42.986 man. Bij 457,581 man werd dus de revaccinatie met een gunstig gevolg bekroond. Van deze werden in die 19 jaren 421 personen door pokken aangetast, en wel door varicellen 217, door varioloïden 191, door variola vera 13. Van al die personen stierven in dit tijdvak slechts 4 aan de pokken. In die 19 jaren waren toch 2428 personen in het pruisische leger aangetast door pokken, waarvan 86 stierven, onder die 86 waren 4 met goed gevolg, 25 met slecht gevolg en 57 in het geheel niet gevaccineerd. Vijf van die 86 waren reeds eens aan variola vera ziek geweest, terwijl van de gerevaccineerden slechts 4 zijn overleden. Voor zulk eene geringe sterfte aan pokken kan wel geen ander moment pleiten dan de revaccinatie zelve. Uit de medegedeelde staten blijkt *voorts*, dat van jaar tot jaar het getal met goed gevolg gerevaccineerden toeneemt, d. i. dat allengskens de personen gevoeliger voor de vaccine worden; in de 19 jaren toch was het van 39 op 69 gestegen, dus per jaar gemiddeld eene toename van $1\frac{1}{2}$ pCt. Dit verschijnsel zoude men door twee stellingen kunnen verklaren; dat er langzamerhand eene betere inentingsmethode in gebruik geraakt, of dat de menschen meer ontvankelijk voor de vaccine zijn geworden. Het eerste echter is niet steekhoudend, aangezien altijd dezelfde methode is gebruikt. Er blijft dus alléén over te veronderstellen, dat de tegenwoordige generatie vatbaarder is geworden voor de revaccinatie. Dit laatste zoude, volgens eenigen, gelijk staan met eene toenemende vatbaarheid voor variola-contagium in het algemeen. Want zeer dikwijls wordt het goede resultaat der revaccinatie als een bewijs aangemerkt van eene bestaande vatbaarheid voor variola-contagium, terwijl de ongunstig afgeloopene revaccinatie pleiten zoude, dat het individu onvatbaar voor pokkencontagium is. Ging dit laatste echter inderdaad op, dan moest de mortaliteit aan variola bij de 353,821 personen, waar de revaccinatie zouder eenig gevolg was gebleven, nog gunstiger zijn dan bij 457,581 met gunstig gevolg gerevaccineerden. En toch spreken de cijfers dit tegen, van de eersten toch zijn in de 19 jaren 25 gestorven en van de laatsten slechts 4, ten duidelijken bewijze, dat slechts de met goed gevolg ondernomene revaccinatie werkelijk en voor een tijd absoluut voor pokkengif beschut.

TEGENGIFT VAN SLANGENGIFT. — BRAINARD en GREENE hebben voor eenigen tijd, op grond van proefnemingen, beweerd, dat jodium en jod. potassii de werking van slangengift of pijlgift (curare), even als die van de beet van een crotalus opheft, wanneer ze vooraf met het vergif vermengd zijn, wanneer ze dadelijk na het vergif geinjiciëerd worden, of wanneer de wond, waarin zich het vergif bevindt, er mede bevochtigd wordt.

ALVARO REYNOSO heeft nader dergelijke proeven met pijlgift gedaan. Een marmot werd eene extremiteit door een band omsnoerd en onder de huid het vergif aangebragt; het dier bleef ½ uur wel, toen werd de band weggenomen, na 8 minuten begon het vergif te werken en 12 minuten later stierf het dier. Voorafgaande vermenging van het gif met jodium en joduret. potassii verhinderde de werking slechts eene enkele keer. Brómium betoonde zich zeer werkzaam in het vernietigen van het vergif, beter dan chloor, dat moeijelijk zuiver aan te wenden is. Zwavelzuur verhinderde de werking niet, hoogstens werd zij er door uitgesteld. Salpeterzuur nam de vergiftigende eigenschap niet weg, caustische potassa maakte de werking langzaam. A. R. voegt er bij, dat het gif hagedissen spoedig doodt, evenzoo visschen; terwijl hij een visch in water, waarin het vergif was opgelost, 4 dagen levend hield, stierf het dier na 8 minuten, toen men het eene kleine wond had toegebragt: een bewijs dat de kieuwen het vergif niet opnemen.

Wij voegen hierbij, dat KNOP onlangs heeft medegedeeld (*Ph. Centr. bl.* 576), dat hem wasschingen van muggebeeten met bromiumwater als zeer heilzaam tot opheffing der pijn en het verhinderen van de zwelling was voorgekomen.

JODIUM- EN SALPETERZUURGEHALTE DER LUCHT. — Reeds meermalen is in het Weekblad (I. en II.) over de proeven in Frankrijk betreffende het jodiumgehalte der lucht en hare betrekking tot krop en cretinismus volgens de proeven van CHATIN het een en ander medegedeeld. GRANGE deelt CHATIN's meening niet, dat de krop meer in jodium-arme dan in jodium-rijke streken zou voorkomen. ST. MAC'ADAM vond in Edimburg waar geen krop heerscht, geen jodium. Nu onlangs heeft HELLER nieuwe zorgvuldige proeven daaromtrent met de lucht van Weenen genomen, waarbij hij in 120 emmers lucht geen jodium kon ontdekken, zoodat ook volgens deze proef de theorie van CHATIN geen steek schijnt te houden.

Ten gelijken tijde vond hij in die lucht salpeterzuur, zoodat hij bij zijn gevoelen blijft (Weekblad I. 103), dat de gewone lucht salpeterzuur houdt, niettegenstaande anderen (l. c. p. 442) dit ontkend hebben. HELLER refereert hierbij proeven van BARRAL en ARAGO, die in het regenwater, op het observatorium te Parijs verzameld, 1 tot 36 gramm. salpeterzuur op één kubieken meter water vonden; salpeterzuur onafhankelijk van onweders daar de 36 gr. juist in het water van December gevonden werden.

NECROSE VAN HET SLIJMVLIES DER PISBLAAS. — LUSCHKA beschrijft in VIRCHOW's *Archiv* VII. 1. een merkwaardig geval van afstooting van het geheele slijmvlies der pisblaas, dat waargenomen werd bij eene 26jarige vrouw, die zich in de 20ste week der graviditeit bevond. Wegens dringende verschijnselen van retentio urinae werd de blaassteek verrigt: echter overleed de lijderes 12 dagen daarna onder typheuse verschijnselen. Bij het openen der pisblaas na den dood vloeide er stinkende, met vlokken vermengde etter uit, benevens een tot een grooten zak, die den vorm en de grootte der blaas bezat, gevormd vlies. De opening der urethra in de blaas was geheel gesloten. Op de inwendige oppervlakte der blaas, waarvan zoowel de spierrok als het subsereuse bindweefsel zeer verdikt waren, ontbrak het slijmvlies geheel. Op de meeste plaatsen lag de t. muscularis vrij en scheen als gemacereerd, terwijl andere met eene kaasachtige, vuilgeele stof bedekt waren. Daarentegen werden in den los in de blaas liggenden zak alle weefselelementen van het slijmvlies teruggevonden, met duidelijke zenuwen en bloedvaten die gedeeltelijk tot vetmetamorphose waren overgegaan. Aan zijne uitwendige oppervlakte waren vele vetachtig ontaarde spiervezelen gezien, doch van het epithelium was geen spoor meer te vinden. De mazen van het vezelig weefsel dat deze zak zamenstelde waren digt opgevuld met exsudaat, dat hoofdzakelijk uit vetkorrels, kerncellen en groote bruin gekleurde korrelhoopen bestond. L. beschouwt het door hem gevondene als het gevolg van een diphteritisch proces, d. i. van zoodanig eene ontsteking der pisblaas, waarvan het exsudaat tusschen de weefselelementen van dit orgaan werd afgezet, en waardoor deze, van hunne voeding beroofd, necroseerden en werden afgestooten.

SARCINE IN HET OOG werd door ROBIN waargenomen en wel in de kapsel eener in de voorste oogkamer verplaatste en daaruit geëxtraheerde lens. Zoowel de voorste als de achterste helft dezer kapsel was opaak, door daarin afgezette fijne korrels van phosphorzure kalk. De lens zelf was tot eene harde kern ingeschrompeld, die de helft kleiner was dan het normale orgaan. Op de geheele oppervlakte der geplooide kapsel, vooral van de voorste helft, werden in de diepte der plooijen een aantal mikroskopische plekken aangetroffen die geheel door sarcine (*sarcina ventriculi* GOODSIR) gevormd waren. Deze vertoonde geheel dezelfde kenmerken als die in andere ligchaamsdeelen waargenomen werd en bestond of uit kubieke quaternaire cellen die vrij en geïsoleerd waren, óf uit deze cellen die vier aan vier, of ten getale van 12,16 en meer zamengevoegd waren zoodat kubieke of prismatische massa's gevormd werden, die meer of min verlengd waren en de aandacht trokken door hare regelmatigheid. R. herinnert dat HELMBRECHT in de voorste oogkamer eene alga ontdekt heeft van nog onbepaalde soort, en waarvan het mycelium alleen is waargenomen, welke parasiet echter met de sarcine geenerlei overeenkomst heeft. (*Compt. rend. de la soc. de Biol.* Juin. 1854.)

SPOELWORMEN IN DEN LINKER BORSTVLIESZAK. — Op bl. 224 van dezen jaarg. vermeldden wij een geval van doorboring van den slokdarm, waar (denkelijk na den dood) 24 spoelwormen door de opening in de regter pleuraholte waren geraakt. Thans hebben wij een dergelijk, door Prof. LUSCHKA waargenomen geval te refereren, waar zich 6 spoelwormen uit het colon descendens door een retroperitonaeaal absces en eene opening in het diaphragma een weg hadden gebaand tot in de linker pleuraholte. Zij lagen hier besloten in eene bijzondere door oude pseudomembranen afgesloten ruimte tusschen den ondersten longkwab, den borstwand en het diaphragma. De gezamenlijke ingewanden waren ten gevolge eener chronische peritonaeitis te zamen vereenigd tot een verwarden klomp; hun slijmvlies was echter overal gezond. De openingen, waardoor het colon descendens in verband stond met het retroperitonaeaal absces boden duidelijke teekenen aan van ontstaan te zijn door inwerking van buiten naar binnen; het laatste was gelegen tusschen het boveneinde van het colon descendens, het bovenste gedeelte der linker nier en het diaphragma. De fistuleuse communicatie tusschen dit absces en de pleuraholte liep tusschen den buitensten en middelsten strook van het diaphragma aan de linkerzijde. (VIRCHOW's *Archiv*. Bd. VI. Hft. 3.)

BOEKAANKONDIGING.

Dr. A. HEYNSIUS. *Diss. de susurrorum vascularium explicatione physica* (pag. 36). Amstelodami 1854.

Toen ik in een referaat over de physische verklaring der consonerende auscultatie-verschijnselen, de opmerking maakte, dat eene dergelijke verklaring der verschijnselen van het hart en de slagaderen in den lateren tijd door geen physico-medicus scheen aangedurfd te worden, moest ik onmiddelijk deze uitspraak herroepen, daar mij de titel der dissertatie van Dr. HEYNSIUS onder de oogen was gekomen. Het is mij thans een genoegen door het aankondigen van dit proefschrift iets naders te kunnen mededeelen over de conclusiën, waartoe de schrijver door herhaling en uitbreiding der vroeger door KIWISCH uitgevoerde experimenten is geraakt aangaande de hart- en vaatgeruischen.

De verdeeling van het boekje is in korte woorden de volgende: van pag. 1—17 wordt eene korte kritisch-historische schets geleverd van hetgeen vóór den Schr, omtrent zijn onderwerp is gedaan; van pag. 18—28 volgt dan de uiteenzetting der door hem in het werk gestelde proeven, met de conclusiën, welke hij daaruit in het algemeen omtrent het tot stand komen van vasculair geruisch trekt; van pag. 28—36 eindelijk wordt eene korte toepassing dier algemeene theorie op de bijzondere geruischen in het hart en de groote vaten voorgedragen. Omtrent de oorzaken der normale harttoonen bewaart de Schr. het stilzwijgen, doch geeft te verstaan, dat hij daarover weldra in het *Lancet* een en ander zal mededeelen, niettegenstaande hij op pag. 1 deze oorzaken als »satis cognitae" voorstelt.

De zakelijke inhoud komt ten naastenbij op het volgende neder. Vóor den Schrijver is door bijna alle physiologen de oorzaak der geluidgevende trillingen bij het tot stand komen der vaatgeruischen gezocht in den vaatwand zelven, welke hetzij door een schok, hetzij door schuring van het bloed in beweging zou worden gebragt; bovenal CORRIGAN heeft met veel geluk eene theorie in dien geest uitgewerkt, waarin vooral waarde wordt gehecht aan plaatselijke vaatvernaauwingen: de voorbij de gedrukte plaats verslapte vaatwand zou aan het trillen geraken door de gecompliceerde stroomingen, die door de plotselinge vaatverwijding in het bloed moeten ontstaan. Andere schrijvers hebben dezelfde gedachte opgevat, doch eenzijdig òf in de slagaderen òf in de aderen de zitplaats van alle geruisch willen vinden. Alleen MONNERET heeft onderscheid gemaakt tusschen bruits solidiens membraneux en soushydrauliques; zijne theoretische beschouwingen zijn echter hoogst oppervlakkig.

In tegenoverstelling nu van alle deze schrijvers wil Dr. H. alle bron van geruisch gezocht hebben in het stroomende vocht zelf; even als CORRIGAN neemt hij aan, dat zulks alleen geschiedt op plaatsen, welke door zijdelingsche drukking vernaauwd zijn, en wel in het op de vernaauwde plaats volgende verwijdde vaatgedeelte. Ten einde de beweging van het vocht in dit verwijdde gedeelte gade te slaan, werd een behoorlijk gevormde glazen buis gebruikt en daarin water doorgevoerd, waarin fijn gepoederd succinum zwevende was. Men ziet bij deze dispositie uit het vernaauwde gedeelte den stroom als een conus voortvloeijen, die een eind verder den wand weder bereikt: de tusschen den conus en de wanden overblijvende ruimte wordt de zetel eener teruggaande beweging in bepaalde curven, doordien de conus eene soort van zijdelingsche aanzuiging uitoefent. Eene figuur heldert dit op. Om uit te maken of de trillingen der vloeistof het geruisch teweeg brengen, of wel de trillingen van den elastieken vaatwand (die zich naar de zamengestelde vochtstroomingen zou trachten te accommoderen, en zoodoende regelmatig zou gaan trillen (CORRIGAN, SAMBERNJK) werden de proeven zoowel met elastieke als met glazen buizen gedaan. In beide gevallen hoorde men even goed een geruisch, en dit is het hoofdargument, waarop Dr. H. zijn gevoelen vestigt, dat het werkelijk het vocht zelf is, waarin de geluidgolvingen ontstaan. Of deze proef daartoe voldoende is, vermeet ik mij niet te beslissen, daar ik geene genoegzame physische kennis bezit, om te beoordeelen of een glazen buis genoeg elasticiteit bezit, om in eene zekere mate te trillen, ja dan neen; ik zou intusschen vermoeden, dat de bewijsvoering van Dr. H. nog zwak te noemen is. Zeer veel belangstelling verdient intusschen voorzeker de wijze, waarop hij de vochtbeweging in vernaauwde en verwijdde buizen trachtte na te sporen. Uit zijne proeven volgt verder nog: 1°. dat de afwisselende drukhoogte of stroomkracht een werkzaam moment is tot versterking of verzwakking van het

geruisch; 2°. of de graad van coarctatie eenigen invloed heeft op de kracht van het geruisch, kon daarentegen niet uitgemaakt worden. Binnen naauwe grenzen waren deze twee voorwaarden zeker niet begrensd, doch de grenzen konden niet bepaald worden.

De toepassing der theorie op bijzondere gevallen is het magerste gedeelte van Dr. H's arbeid; hij belooft echter een uitgebreider arbeid daaromtrent in het *Lancet* te leveren. Tot mijn spijt moet ik hier intusschen den Schr. een klein gebrek aan belezenheid onder het oog brengen — met te meer spijt, omdat het mijzelven geldt, zoodat ik als verdediger mijner prioriteit moet optreden. Om de geruischen te verklaren, welke in het hart ontstaan zonder organische verandering in het endocardium, stelt de Schr. op pag. 29 de volgende hypothese: door ongelijkmatige zamentrekking der verschillende hartgedeelten, waarbij de musc. papillares hun rol van regulatoren der valv. mitralis of tricuspidalis niet behoorlijk vervullen, ontstaat er eene ligte insufficientie dier klapvliezen; de anorganische geruischen moeten aldus worden gerangschikt onder de regurgitatiegeruischen. Deze theorie is volkomen dezelfde welke een jaar geleden door mij is voorgesteld in mijn *Verslag omtrent de ziekten van het hart* enz. (Rotterdam 1853), bl. 6, en waaromtrent een referaat is te vinden in het Tijdschrift der Maatsch. t. b. d. G. 1854 bl. 116. Het eenige onderscheid bestaat daarin, dat ik haar uitwerkte volgens de hypothese, dat de valvulae mitr. en tricusp. door het bloed gesloten en door de werking der m. papillares voor omslaan behoed worden, terwijl Dr. H. haar uitwerkt voor de hypothese van REID (naar het mij voorkomt voldingend wederlegd door KÜRSCHNER 1)), dat het klapvlies door de zamentrekking door der m. papillares actief gesloten wordt. In één opzigt verheugt het mij, dat Dr. H. tot dezelfde meening als ik is gekomen, hoezeer wij van geheel andere gronden zijn uitgegaan, hij van theoretische bespiegeling, ik van praktische observaties; dit spreekt ongetwijfeld ten gunste onzer hypothese. Ik moet echter bekennen, dat het mij leed doet, dat de geringe omvang onzer oorspronkelijke literatuur haar door landgenooten geheel doet over het hoofd zien. Men zou het omgekeerde mogen verwachten. Een ander verschil tusschen Dr. H. en mij bestaat daarin, dat hij, welligt te regt op grond zijner physische onderzoekingen, met stelligheid enuncieert (»*alia theoria ad hos susurros explicandos prorsus deficit,*" pag. 29), wat ik met bescheiden twijfel op grond van klinische waarnemingen voordroeg. De Schrijver duide het mij niet ten kwade, zoo ik ten slotte de opmerking niet weerhouden kan, dat mij in zijn geheele geschrift een stellige en beslissende toon trof, die, welligt aan den beoefenaar der exacte wetenschappen geoorloofd, den natuuronderzoeker voorzeker weinig voegt. Hij vergunne mij hem te herinneren, dat tot de onderzoekingen, welke hij ons in vervolg van tijd belooft mede te deelen, niet alleen de werkzaamheid in het physisch laboratorium, maar even zeer een onvermoeid rondwandelen in de ziekenzalen zal moeten leiden.

F. J. J. S.

1) Art. Herzthätigkeit in RUD. WAGNER'S *Handw. der Phys.*

Handboek der vergelijkende Ontleedkunde, door E. O. SCHMIDT. Uit het Hoogduitsch vertaald en met aanteekeningen voorzien door P. HARTING. Tiel, 1854, bij H. C. A. CAMPAGNE.

Gaarne geef ik eenen welkomstgroet aan het *Handboek der vergelijkende Ontleedkunde* van den bekwamen SCHMIDT, door onzen HARTING niet alleen in onze taal overgebragt, maar met zeer belangrijke en zaakkundige aanmerkingen verrijkt. Hoewel het niet behoort tot de standaardwerken, welke men aan CUVIER, J. F. MECKEL, R. WAGNER, STANNIUS en V. SIEBOLD verschuldigd is, heeft het toch in zijnen beknopten vorm zeer groote verdiensten, vooral voor den jeugdigen beoefenaar der wetenschap, wien het aan tijd en gelegenheid ontbreekt, om de meer uitgebreide handboeken van vergelijkende ontleedkunde na te slaan. In kort tijdsbestek kan hij hier al datgene vinden, wat voor hem gevorderd wordt, terwijl diegene, die meer *ex professo* de vergelijkende ontleedkunde wenscht te behandelen, gewezen wordt op de litteratuur, met veel zorg aangegeven en door den ijverigen vertaler aanmerkelijk uitgebreid. Het werk is geheel op de hoogte der wetenschap en bevat omtrent de twistvragen van den dag, het *phlebenterismus* b. v., de ontwikkeling en de metamorphosen der entozoën, den *Generationswechsel* die hoofdpunten, welke elk in staat stellen daarover een oordeel te vellen, of althans er zich rekenschap van te geven. In dien zin beveelt het op onzen bodem overgebragt werk zich dan ook zeer als Handboek aan. De hoofdverdeeling is uit den aard der zaak de anatomisch-physiologische. Na eene korte inleiding, waarin de grondvormen der dieren uiteengezet en hunne klassen vermeld worden, gaat de Schrijver over tot eene beschouwing der verschillende toestellen des dierlijken ligchaams, welke hij opvolgend van de infusoriën, de straaldieren, de wormen, de geleedde dieren, de weekdieren tot aan en met de gewervelde dieren doorloopt. Hij klimt derhalve van het eenvoudige tot het meer zamengestelde op. Ongetwijfeld behoort elk daarin zijne eigene opvatting en wetenschappelijke overtuiging te volgen. Wijsgeerig is dergelijke handeling, en gemakkelijk laat zich begrijpen, dat de man van wetenschap er de voorkeur aan geeft. Maar is zij voor de studie bevorderlijk en tot het populariseren der wetenschap gewenscht, ziedaar eene andere vraag, welke ik, naar mijne ondervinding, ontkennend zoude beantwoorden. Het valt gemakkelijker de organisatie van een zoogdier dan van een straaldier te begrijpen. De jeugdige beoefenaar der wetenschap luistert met meer gretigheid naar hetgeen men hem van de hoogere dan naar hetgeen men hem van de lagere dierklassen verhaalt, en bedrieg ik mij niet, dan boezemt men hem meer smaak in voor de vergelijkende ontleedkunde, door

het uitgangspunt van den mensch te nemen en van dezen af te dalen, dan door den tegenovergestelden, zonder eenigen twijfel meer wijsgeerigen weg te volgen. De vraag is nu maar, of men aan dergelijke lust moet toegeven, of wel de strenger wetenschappelijke methode behoort te volgen? Elk leeraar beslisse dit voor zichzelven. Door hetgeen ik daaromtrent aanvoerde, wilde ik dan ook geen blaam werpen op het overigens door mij geprezen werk. Het is slechts eene kwestie van onderwijs, welke ik opwerp, en waaromtrent ik gaarne de meening van anderen vernam.

Tot het Handboek van SCHMIDT terugkeerende, blijft mij slechts over te zeggen dat de taal, waarin het ons wordt aangeboden, is, gelijk men deze van de welversneden pen van den Hoogleeraar HARTING mag verwachten. Bij het doorlezen stuitte ik slechts op een paar onnaauwkeurigheden, welke ik de vrijheid neem te vermelden, opdat zij, zoo, gelijk ik hoop, de vertaling eenen tweeden druk beleve, alsdan hare verbetering moge vinden. Voor *chorda dorsalis* zou ik *ruggesnaar* in plaats van *ruggestreng* gesteld willen zien. Bedrieg ik mij niet, dan wordt *ruggestreng*, naar ons taalgebruik, meer voor *wervelkolom* (*columna s. spina dorsalis*) gebezigd, en dat is toch de *chorda dorsalis* nog niet. Op bladzijde 102 komt het mij minder gepast voor te spreken van *heiligbeen* der cetaceën. Dit toch bestaat bij hen niet, ter naauwernood kan men zeggen, dat zij heiligbeenswervelen bezitten. Deze aanmerking geldt echter den Schrijver en niet den Vertaler. Aan dezen laatsten wensch ik alleen nog te vragen, of de term van *urinwegen* of van *werktuigen tot afscheiding van urine* hem niet verkieslijker voorkomt dan diegene, welke hij op bl. 243 bezigde. Al deze aanmerkingen zijn echter van te weinig gewigt, dan dat zij eenige afbreuk doen aan den lof, welke ik onvoorwaardelijk aan deze verdienstelijke vertaling toeken. W. V.

Beschrijving van (een) gebrekkigen hersen- en schedelvorm, door W. VROLIK. Met vier platen. 46 bl. 4°. Amsterdam, VAN DER POST.

Deze door de Koninklijke Akademie van Wetenschappen uitgegeven en door haren ijverigen Secretaris geschrevene verhandeling bevat het verslag van eene ontleding van het hoofd van een negenjarigen cretin, dat in gips besloten, den schrijver door den bekenden Dr. GUGGENBÜHL werd toegezonden.

Na eene naauwkeurige beschrijving van het praeparaat, waarbij de afwijkingen van de norma verduidelijkt worden door vergelijking met de gezonde hersenen van een meisje van gelijken leeftijd en door de goedgelukte lithographiën, bespreekt de schrijver kortelijk eenige tot zijn onderwerp betrekking hebbende vraagpunten.

Is er eenig wezentlijk verschil tusschen cretinisme en idiotisme? Ten opzigte dezer zoo vaak verschillend beantwoorde vraag deelt schrijver het gevoelen van STAHL. Hij acht ze dus niet wezentlijk onderscheiden, maar beschouwt het cretinisme als een endemisch idiotisme. Bij de ter dier plaatse aangehaalde literatuur misten wij de verhandelingen van VIRCHOW over het cretinismus in Unterfranken (Verhandl. d. physicalisch-medicinischen Gesellschaft in Wurzburg. Bd. II en III).

Hydrocephalus internus is niet zeldzaam bij cretins. Ook in het door VROLIK onderzochte geval kwam die toestand in groote mate voor, hoewel de schedel geenszins den vorm bezat, dien men anders bij het bestaan van waterhoofd gewoon is te vinden. De omvang der schedelholte was zelfs ten deele verminderd, en er waren noch ossa Wormiana noch eenig ander bewijs te vinden, waaruit men zou hebben kunnen opmaken, dat de sluiting der fontanellen verlangzaamd was geweest. Misschien moet deze anomalie daardoor verklaard worden, dat de hersenwaterzucht niet aangeboren is geweest, maar eerst later ontstond, toen de naden des schedels reeds vergroeid waren, hetgeen bij cretins niet zelden zeer vroegtijdig plaats vindt. Dat er een meer dan gewone bloedsaandrang naar de hersenen bestaan heeft, kan met waarschijnlijkheid ook worden opgemaakt uit de interessante, hoewel bij cretins niet zeldzame bijzonderheid, dat de carotiden-kanalen wijder dan gewoonlijk waren, terwijl de openingen, waardoor het aderlijk bloed den schedel weder moet verlaten, vernaauwd werden aangetroffen.

Ook bestond in dit geval asymmetrie van de hersenen en van den schedel. Merkwaardig was weder hier het betrekkelijk overwigt der kleine hersenen, wier groei geene belemmering door den aanwezigen hydrocephalus scheen te hebben ondervonden, benevens de sterke ontwikkeling van het aangezigt, dat trouwens het noodwendig gevolg is van den gebrekkigen schedelvorm.

Wat nu de oorzaken van het cretinisme aangaat, deze verschillen natuurlijk zeer. Bij het pasgeboren kind is er in den vorm des schedels niets, wat den toekomstigen cretin van een welgevormd kind onderscheidt. Eerst later ontwikkelt zich het cretinismus ten gevolge van verschillende schadelijke momenten. Van daar dat er geen eigen schedelvorm voor het cretinismus bestaat. Ofschoon het hoofd, zoo als uit een door MAFFEI medegedeeld geval blijkt, en ook door VIRCHOW gezien werd, soms zelfs een geheel normalen vorm kan hebben, zoo zal men echter meestal bij cretins kleinheid des schedels en der hersenen aantreffen. J. M. S.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

BEIJEREN. — Door den Min. v. B. Zaken is aan de onderscheidene besturen eene aanschrijving gedaan om naauwkeurige berigten uit alle plaatsen des Rijks over de afgeloopen Cholera-epidemie te verzamelen op dat deze epidemie, die zoo vele offers kostte, niet zou voorbijgaan zonder de talrijke ervaringen aan de geneeskundige wetenschap en in het bijzonder aan de gezondheidspolitie dienstbaar te maken. Eene commissie is benoemd tot het onderzoek en de bewerking der berigten, en om hieruit een verslag openbaar te maken

BINNENLAND.

†PARAMARIBO. 19 September. — De gele koorts heeft sedert het begin van deze maand weder meerdere uitbreiding gekregen. Op de forteres Nieuw-Amsterdam werden in weinige dagen door deze ziekte verscheidene manschappen van de kompagnie artillerie aangetast, van welken er 5, volgens de rapporten van den offic. van gezondh. FLEUGEL, aan zwarte braking stierven. Bij de gevallen, die in de stad werden waargenomen, werden gewoonlijk geene voorboden der ziekte opgemerkt, de meeste lijders waren plotseling door hevige koorts, met pijn in het hoofd, in de lendenstreek, en in de ledematen, aangetast. Eene zeer geirriteerde toestand van het vaatstelsel was bij velen, vooral bij kinderen, gedurende de eerste dagen der ziekte het eenige in het oog loopende verschijnsel; bij de meesten echter braking met eene steeds vochtige, later hoog rood gekleurde tong, de buik zacht en onpijnlijk, aanhoudende slapeloosheid. Delirium slechts bij enkelden in het laatste stadium der ziekte, bij de meesten volkomen bewustzijn tot zelfs weinige oogenblikken vóor den dood. Eene doodelijk afloop had in de meeste gevallen op den 4den of 5den dag plaats, en werd voorafgegaan door eenen vertraagden polslag, hardnekkige stoelverstopping, onderdrukte urine-afscheiding, benaauwdheid, pijnen in den maagstreek en eindelijk bij velen door zwarte brakingen. De gele huidkleur dikwerf eerst na den dood zigtbaar. In vele gevallen zag men bij het nalaten der koorts de ziekte in het eerste stadium abortief eindigen, bij anderen omstreeks den 5den of 6den dag eene sterke gele kleur te voorschijn treden en de ziekte allengskens in beterschap overgaan.

Hoezeer deze verschijnselen bij alle lijders werden waargenomen, blijven de geneeskundige beambten alhier de ziekte met verschillende namen bestempelen. De stadsgeneesheer noemde de ziekte in eene verklaring voor den burgerlijken stand, eene *zenuwrotkoorts;* de chef van de militaire geneesk. dienst meldde in zijne rapporten, dat de lijders waren overleden aan *febris biliosa putrida*, aan *febris intermittens*, aan *delirium tremens* enz.. het bestaan van eenige epidemie of van gele koorts blijven zij bij voortduring ontkennen. Dat nadeelige gevolgen van zoodanig uiteenloopende en zoogenaamde geruststellende verklaringen niet achterwegen zouden blijven, was te verwachten. Het bevreemdde dan ook niemand, toen men uit Curaçao de tijding ontving dat op Z. M. korvet Pallas, die hier een kortstondig verblijf had gehouden, de gele koorts was uitgebroken en vijf personen, waaronder een offic. v. gezondh., aan deze ziekte waren bezweken, terwijl er overigens op dat eiland geene gele koorts heerschende was.

Sedert ons vorig berigt zijn aan de gele koorts gestorven:

31 Aug.	van de	Portugeesche landverhuizers	1	man.
9 Sept.	»	de Ingezetenen	1	vrouw.
» »	»	het Stoomschip *Sindoro*	1	man.
» »	»	de Kompag. Artillerie	2	»
10 »	»	de Ingezetenen	1	vrouw.
» »	»	de Kompagnie Artillerie	2	man.
12 »	»	het Stoomschip *Sindoro*	1	»
14 »	»	het Koopvaardijschip *Elise*	1	»
» »	»	het Stoomschip *Sindoro*	1	»
17 »	»	de Kompagnie Artillerie	1	»
18 »	»	de Rijks-schroefboot *Paramaribo*	1	»
		Totaal	13	

De sterfgevallen onder de artilleristen hadden allen op de forteres N. Amsterdam plaats.

Volgens de laatste uit het distriet Nickerie ontvangene berigt had de Cholera aldaar opgehouden.

AMSTERDAM. — In het voorloopig verslag der Commissie van rapporteurs over de staatsbegrooting (Min. v. B. Zaken IVde afdeeling, Medische Politie), wordt weder op den hoogstgebrekkigen toestand der medische politie hier te lande gewezen, op de erkende misbruiken die niet kunnen worden geweerd en het onvoldoende toezigt, zoodat de verpligting van den staat, om zooveel mogelijk voor de bewaring van het leven en de gezondheid der ingezetenen zorg te dragen, in menig opzigt weinig wordt nagekomen. Op nieuw werd dan ook het verlangen geuit, dat eindelijk aan het ontwerpen der nieuwe geneesk. staatsregeling, welker zamenstelling reeds sedert jaren door eene commissie is voorbereid, met ernst de hand werd geslagen. Met een terugblik op het in 1853 gegeven regeringsantwoord werd gevraagd, wat er van het voornemen is, om zoo geheele herziening van dezen tak van wetgeving niet spoedig uitvoerbaar scheen, eene partiële voorziening in de meest dringende behoeften tot stand te brengen.

Naar het oordeel van verscheiden leden bestaat er reden, om zich te beklagen over gemis aan veerkracht en werkzaamheid bij de afdeeling, waarvan thans sprake is. Niet enkel blijft men steeds te vergeefsch de wetsontwerpen, die daar bearbeid moeten worden, te gemoet zien, maar ook de afdoening der loopende zaken schijnt maar al te dikwijls noodeloos vertraagd te worden.

In eene afdeeling is opgemerkt dat in Zuid- en Noord-Holland twee Provinc. Geneesk. Commissiën bestaan, in de overige provinciën slechts eene, men kon dit (?) te minder goedkeuren, omdat de meerdere of mindere werkzaamheid dezer Commissiën niet zoo zeer afhankelijk is van de bevolking als wel van de uitgestrektheid van het gewest.

Verder is gevraagd waarom de verslagen over den staat der krankzinnigen-gestichten niet meer in het licht gegeven worden.

De twijfel is geopperd, of het nut der 's rijks veeartsenijschool wel evenredig is aan de kosten (*f* 26000), zij telde toch slechts 7 leerlingen. Op het indienen eener wet omtrent de uitoefening van de veeartsenijkunst werd aangedrongen. Men wenschte eindelijk een nader verslag over de resultaten der inentingen van het rundvee.

— Aan de gezondheidscommissie te Rotterdam is door de Raad een subsidie van *f* 1000 verleend. Men verneemt dat zij hare werkzaamheden met kracht heeft aangevangen, onder anderen is zij bezig met het onderzoek naar de geschikste wijze waarop de goede hoe-

danigheid en de vervalschingen van het brood kunnen herkend worden.

— De berigten uit het buitenland over de Cholera-epidemie worden zeldzamer. In Parijs was de sterfte van 13—19 Oct., met inbegrip van de gevallen in de hospitalen 193. In Londen was de sterfte aan Cholera in de laatste week tot 21 Oct. 163 tegen 249 in de week te voren.

In Maagdenburg zouden enkele gevallen zijn voorgekomen.

Ook uit ons land zijn de berigten over het algemeen gunstiger. In Amsterdam zijn de opgaven van 21—27 Oct. slechts 23 aanget. en 15 overledenen. Naar wij vernemen worden op voorstel van eenige stadsdoctoren de 6 consultatieve bureaux voorloopig tot 3 teruggebragt.

Ook in Utrecht verminderde van 19—25 Oct. het getal der aanget. op 71, dat der overleden op 50.

In Groningen is de ziekte daarentegen toegenomen. Van 19—23 Oct. zijn volgens de berigten 54 aangetast en 32 overleden.

Ook te Veendam zijn 3 lijders, te Overgum in het werkhuis 4 bezweken.

Te Veenhuizen zijn tot 22sten dezer 107 aan de Cholera overleden. Te Smilde schijnt de ziekte nog toenemende.

Uit Amersfoort wordt berigt dat van 4—21 Oct. 39 gevallen zijn voorgekomen waarvan 24 doodelijk afliepen. Ter aanvulling van ons berigt van de vorige week uit Zwolle vermelden wij hier nog, dat van de drie gevallen daar voorgekomen, het eerste zich op den 12den voordeed bij eene vrouw, op den 13den het tweede geval bij het kind dezer patiente, een zoogeling, op den 13den het derde geval bij eene 72jarige vrouw, die aan een geheel ander einde der stad wonende, bij hare nicht (het 1ste geval) een half uur aan het ziekbed had vertoefd. Sedert deed zich op 20 Oct. nog een geval onder de gegoede klassen voor, hetwelk binnen 2 uren doodelijk afliep. Te Windesheim zijn 2 gevallen voorgekomen beide met doodelijken afloop.

In Leijden kwamen van 17—21 Oct. 21 gevallen voor waarvan 15 doodelijk afliepen. In Schiedam wordt van 17—23 slechts een doodelijk afgeloopen Choleragevallen vermeld. De nadere berigten uit Werkendam luiden dat van 13—21 Oct. slechts 4 aan de ziekte zijn bezweken. Te Rotterdam stierven 21—27 Oct. 12 aan Cholera.

— De Heer A. ADRIANI Med. Dr. is volgens het H. bl. naar New-Castle in Engeland vertrokken, aangesteld als lector in de scheikunde aan het natuur- en scheikundig Instituut.

— 24 Oct. is te Utrecht bevorderd tot Chir. Dr. de Heer A. S. L. W. G. ABELEVEN Med. Dr.

— 26 Oct. te Leijden tot Med. Dr. bevorderd, na het verdedigen eener diss. cont. tres morbi casus, in nosocomio observatos, de Heer H. J. G. VORSTMAN van s' Hage.

— Te Nieuwer-Amstel zijn overleden de Heeren H. A. ANDERSON en N. J. STEFFHAAN beide Genees- en Heelkundigen te dier plaats.

— 16 Oct. is te Rotterdam overleden de Heer J. VAN DER HOEVEN, Apotheker. (*G. C.*)

NEDERLANDSCH INDIE. — De provisionele toelating als particulier practiserend geneesheer in de residentie Rembang, verleend aan J. M. FELDMANN eervol ontslagen Off. v. Gez. 2de kl., is ingetrokken. Magtiging is verleend tot het uitreiken eener acte van toelating tot de genees- en verloskundige practijk te Batavia, aan J. C. BEYNING Med. et. art. obst. Dr., onlangs uit Nederland aangekomen.

— In onderscheidene residentiën heerscht de cholera.

BIBLIOGRAPHIE.

G. A. Spiess: Zur Lehre von der Entzündung. Frankf. 1854. Hermann. 1 thl.

C. Meyer–Ahrens: Die Bergkrankheit oder der Einfluss des Ersteigens grosser Höhen auf den thierischen Organismus. Leipzig, 1854. Brockhaus. 24 Sgr.

A. Erlenmeyer: Die Gehirnatrophie der Erwachsenen. Zweite Aufl. Neuwied, 1854. J. H. Hauser.

Rud. Wagner: Neurologische Untersuchungen. Göttingen, 1854. G. H. Wigand. 2½ thl.

F. A. Simon: Medicinische Geschichte der russisch-türkischen Feldzugs in den Jahren 1828 u. 1829 von Seidlitz, Petersens, Rinck und Witt neu herausgegeben Hamburg, 1854 Hoffmann u. Campe. 1⅔ thl.

E. Barthez u. *F. Rilliet*: Handbuch der Kinderkrankheiten. Zweite Aufl. nach dem Franz. übertragen von Dr. E. R. Hagen. 1e Lief. Leipzig, 1854. Engelmann. 1 thl.

G. Meissner: Beiträge zur Physiologie des Sehorgans. Leipzig, 1854. Engelmann. 1 thl.

B. Hirschel: Archiv für Arzneiwirkungslehre mit besonderer Rücksicht auf specifischen Heilverfahren. 1r Bd. 1 Heft. Dessau, 1854. Gebr. Katz. 8 Sgr.

A. Schilling: Neues Verfahren der Gebärmutter- und Scheidenvorfall durch einen neu construirten Mutterträger vollständig zu heilen. Dritte, umgearb. Aufl. Erlangen, 1854 Enke 12 Sgr.

J. Rex: Ueber die Geschwüre. Gekrönte Preisschrift. Prag, 1854. Credner u. Kleinbub. 28 Sgr.

C. A. Zeller: Die asiatische Krampf-Brechruhr. Die Schutz gegen dieselbe und ihre richtige Heilung. Heilbronn u. Leipzig, 1854. Landherr. 4 Sgr.

Th. J. Rückert: Die homöopathische Behandlung der asiatischen Cholera. Dessau, 1854. Gebr. Katz. ⅓ Thlr.

A. Foerster: Handbuch der speciellen pathologischen Anatomie. Leipzig, 1854. L. Voss. 4 Thlr.

A. Foerster: Atlas der mikroskopischen pathologischen Anatomie. 18 Tafeln. Leipzig, 1854. L. Voss. 3 Thlr.

R. Wagner: Lehrbuch der speciellen Physiologie. 4te durchgehends neu bearbeit. Aufl. von *O. Funke*. Leipzig, 1854. L. Voss. 2 Thlr. 4 Ngr.

Jos. Heine: Beiträge zur Lehre von der Syphilis in ihren Verbindung mit Vaccine und Diphtheritis, nebst einem Auszuge aus den Akten des Dr. Hübnerschen Prozesses. Würzburg, 1854. Halm. 12 Ngr.

Schwartz: Beiträge zur Lehre von den Schusswunden gesammelt auf den Schlachtfeldern Schleswig's und Jütlands in den Jahren 1848, 1849, 1850. Schleswig, 1854. M. Brühn. 1 Rthlr.

J. H. G. Zwanck: Beschreibung e. Bauchnittes bei Graviditas extrauterina abdominalis mit glückl. Ausgang f. Mutter u. Kind. Hamburg, 1854, Nestler u. Mellé. 6 Ngr.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 4 NOVEMBER 1854. 44.

DE GEZONDHEIDSREGELING IN NEDERLAND.

Reeds bij herhaling werd door ons op het stand brengen eener algemeene en volledige gezondheidsregeling in ons vaderland aangedrongen, en daarbij de overtuiging uitgesproken dat de staatswerkkring daarin het uitgangspunt moest worden, zoo men niet wilde dat nog voor lang ons vaderland in deze hoogst gewigtige zaak bij andere beschaafde volken ver ten achter zou blijven staan en de groote voordeelen zou missen die uit eene goede gezondheidsregeling te verkrijgen zijn. Het door den Heer WINTGENS onlangs in de 2de kamer der Staten Generaal ingediend wetsvoorstel tot instelling van gezondheidsraden (zie Weekbl. p. 412) noopt ons nogmaals op die quaestie terug te komen.

Wij toch zien in dat voorstel wel een nieuw bewijs van toenemende belangstelling voor de gezondheidszorg, maar wij zien er niet in, wat wij noodig achten, wij gelooven niet dat de ingeslagen weg aan het doel dat wij ons moeten voorstellen, zal beantwoorden. Wij vreezen het tegendeel veeleer, want wij houden ons overtuigd dat het voorstel slechts tot zeer weinig leidt wat nuttig is en wij achten de rigting, die er door zou worden gegeven aan den staatswerkkring, die in ons oog op den voorgrond moet staan, ten eenemale verkeerd.

Toen wij pas het ontwerp inzagen, was ons oordeel eenigzins anders. Wel zagen we dadelijk in, dat de voorstellen onvolledig waren en niet beantwoordden aan hetgeen wij van staatswege verlangen, maar, door de treurige ervaring geleerd, hoe weinig grond te bezitten om eene volledige regeling te mogen verwachten, meenden we het beter dat er althans reeds nu iets, dat nuttig zijn kon, zou worden verrigt, dan dat nog langer die gewigtigste belangen der maatschappij geheel en al zouden worden verzuimd. Wij zagen toen nog in het voorstel eene aanleiding tot meerdere belangstelling bij de gemeentebesturen, die zou gegeven zijn door het verschaffen van middelen ter betere behartiging der algemeene gezondheid aan die besturen, en wij waren te eer geneigd om althans het deel niet te verwerpen, terwijl wij wanhoopten aan het verkrijgen van het geheel, omdat we dat deel, eene goede politie op de woonverblijven onder de gewigtigste gedeelten der publieke zorg voor de gezondheid rangschikten. Wij zijn echter van onze dwaling terug gekomen, toen ons aangewezen was dat het ontwerp ook tot dit einde nagenoeg niets gaf, wat niet reeds gegeven was, en toen het ons uit die aanwijzing nader nog was gebleken, hoe sinds lang reeds de gemeentebesturen de magt in handen hebben gehad, om van hunne zijde reeds veel te doen wat tot bevordering der gezondheidsbelangen kan strekken. Uit het feit dat evenwel tot heden nog slechts in enkele iets tot dat einde werd beproefd, werd onze overtuiging sterker dan ooit bevestigd, dat er meer noodig was dan vrijheid tot handelen.

Wij willen hier niet treden in het betoog dat het wetsvoorstel van den Heer WINTGENS indedaad nagenoeg geene middelen biedt tot het doel, wat de voorsteller vooral op het oog heeft, de politie op de woonverblijven, die hij in zijne toelichting de ziel van zijn voorstel noemt. Wij verwijzen ten dien opzigte naar het artikel uit de Prov. Utrechtsche Courant van 19 Oct., waarin dat betoog geleverd wordt zie Weekbl. p. 452.

Van onze zijde willen we de rigting bestrijden die in het voorstel gegeven wordt aan den staatswerkkring ter zake van de gezondheidsregeling, wij willen het onvoldoende er van betoogen en iets trachten bij

te dragen dat men toch een beter inzigt verkrijge in den weg, die zal behooren ingeslagen te worden. Terwijl wij reeds vroeger meermalen een soortgelijken strijd voerden, moge men ons daarin hardnekkig vinden, wie echter nadenkt over de belangen, die het hier geldt, en wie het erkennen zal, dat die belangen, het leven en de gezondheid onzer gezamenlijke medeburgers, voor eene verre toekomst afhankelijk worden gesteld van den weg, die thans zal ingeslagen worden, en het zal inzien dat eene verkeerde rigting in de gezondheidsregeling een groot tijdverlies te weeg brengen moet, dat verlies van menschenlevens en gemis van krachtsontwikkeling der natie zijn zou, zal van ons niet vergen kunnen, dat wij onze vaste overtuiging in deze zaak zullen opofferen, en zal in onze kritiek geene zucht tot afkeuring maar veeleer eene poging tot opbouwen vinden.

Wij willen onze overtuiging aan niemand opdringen, maar dit mogen we van ieder verlangen die eenigen invloed op den gang van zaken kan uitoefenen, dat hij met de ernstigste overwegingen zich een helder bewustzijn van het doel eener gezondheidsregeling, en een goed plan van den aard der middelen en van de wijze hunner invoering trachte te verschaffen. In eene zaak van zooveel gewigt, en van zoo grooten omvang waarbij de zamenwerking van zoovelen, particulieren, gemeenten en staat in zoo onderscheidene rigtingen moet worden verkregen, mag met de meeste kracht op voldoende waarborgen vooral voor een goed begin worden aangedrongen.

Wij meenen dat de weg openligt en eene goede organisatie voor den staatswerkkring niet moeijelijk meer is. Wij zijn overtuigd dat die staatswerkkring, dien wij op het oog hebben, volkomen strookt met de beginselen der staatsregeling van ons land, dat die werkkring niet slechts niet strijdt met de bij ons meest gewenschte zelfstandigheid der gemeenten, maar veeleer juist aan deze en aan de particulieren en aan vereenigingen het middel biedt, om zelfstandig krachtig werkzaam te zijn, en voor den staat de mogelijkheid verschaft om zijne verpligting te vervullen van te waken, ook tegen het verzuim door de ondergeschikte besturen.

Terwijl de ondervinding ons leert dat tot heden in ons land het noodige ter verbetering van den gezondheidstoestand niet wordt tot stand gebragt, terwijl het middel, om die nagenoeg algemeene zorgeloosheid voor algemeene belangstelling en behartiging der gezondheidsbelangen te doen plaats maken, door den staat kan worden in het leven geroepen, wenschen wij bij de hooge Regering en onze vertegenwoordiging dat middel niet langer miskend te zien.

Dat middel is, de rede zegt het ons en de ondervinding bevestigt het, de kennis die men uit een onderzoek van den gezondheidstoestand en van de voorwaarden waardoor deze in ons land bepaald wordt, putten moet, en daaruit alleen putten kan wanneer dat onderzoek grondig en volledig wordt in het werk gesteld. Slechts daardoor kan de hoofdoorzaak der algemeene zorgeloosheid voor de gezondsheidsbelangen in ons land, het gemis namelijk der kennis in de eerste plaats van het gewigt van het onderwerp en in de tweede plaats van de middelen die tot verbetering van den gezondheidstoestand leiden kunnen, worden opgeheven. Zegt de rede het ons dat de mensch — en zoo ook de gemeentebesturen — datgene wat hij onder zijne hoogste belangen telt, niet zal veronachtzamen, dan uit onkunde, de ondervinding bevestigt ons dit ten opzigte der gezondheidsbelangen met een krachtig voorbeeld in Engeland waar de resultaten van het onderzoek naar het pauperisme de gezondheidsbelangen algemeen beter heeft doen begrijpen en waar sedert dien tijd, in weinige jaren niet slechts van staatswege maar ook door de gemeentebesturen veel, en gewis niet minder door particulieren ter verbetering van den gezondheidstoestand is tot stand gebragt.

Dien weg wij wenschen wij ook in ons land te zien inslaan en wel zoo volledig, dat daaruit eene volledige zorg voor de gezondheid voortvloeije. Miskent men die rigting, die wij aan den werkkring van den staat gegeven, en daartoe van zijnentwege de noodige middelen in het leven geroepen wenschen te zien, zal die volledige en algemeene zorg, die men voor het onderwerp eischen moet, nog lang achterwege blijven.

De middelen toch om de noodige kennis

te verkrijgen, liggen niet in de handen der particulieren, en wij beweren dat zij ook niet in handen der gemeentebesturen, althans niet dan in die van weinige liggen. We willen aannemen dat de gezondheidsraden, zooals die thans in Rotterdam en Utrecht zijn, en in nog eenige andere plaatsen kunworden opgerigt, met ernst en kracht de taak aanvaarden zullen, en veel goeds tot stand brengen. Wij blijven beweren dat die ligchamen, hoe uitmuntend ze ook worden zamengesteld evenwel op den duur niet aan het oogmerk, dat men er thans mede beoogt zullen kunnen voldoen, omdat de leden van die raden zich niet met de volle krachten aan de zooveel omvattende taak wijden kunnen. Wij herhalen hier onze waarschuwing dat men eereligchamen op den duur, wel voor raad en inlichting, maar niet voor een gestadige, onafgebroken arbeid bezigen moet. Het is daarenboven onze overtuiging dat de hygiene publique als tak van wetenschap zelfstandig moet worden beoefend, en dat hare volledige beoefening, de toewijding van personen met hnnne volle krachten, hunne onverdeelde studie eischt.

Doch hoe men ook daarover denken moge, zeker is het dat de gezondheidsraden tot de grootere plaatsen beperkt znllen moeten blijven, zoo men althans niet verlangt dat op het gebied der hygiène publique de kwakzalverij insluipe — die men met zooveel moeite uit het gebied der geneeskunst tracht te weren — waarbij de gezondheidsbelangen aan geheel onbevoegden zullen worden toevertrouwd.

Zou die grond, dat namelijk verreweg de groote meerderheid der gemeenten in ons land buiten magte is om zich de noodige kennis, die ten grondslag der openbare zorg voor de gezondheid moet liggen, te verschaffen, niet reeds voldoende zijn om te vorderen, dat de staat zelf die taak aanvaarde en daartoe de noodige middelen in het leven riep, nog meer zal zijne verpligting hiertoe in het oog springen, wanneer men in het oog houdt, dat vooral ook de medewerking van de particulieren tot het beoogde doel vereischt is, en dat de algemeene belangstelling niet dan door het verzamelen der ruimste feitelijke kennis uit ons land en door het populair worden van het begrip der stoffelijke en zedelijke nadeelen die aan het verzuim der gezondheidsbelangen verbonden zijn, kan worden opgewekt.

Maar zoo die gronden te zamen nog niet genoeg de overtuiging gaven, willen we eindelijk nog wijzen op de noodzakelijkheid, dat van den staat zelf maatregelen in het belang der gezondheid uitgaan, en nog meer daarop, dat op hem de verpligting rust te waken, dat door de ondergeschikte besturen de gezondheidsbelangen van het volk niet worden verzuimd. Zoo ver toch voorzeker mag het beginsel van zelfstandigheid der gemeentebesturen niet getrokken worden, dat de staat niet zou moeten tusschen beide treden, waar verzuim plaats vond. Zal hier echter zijne tusschenkomst geregtvaardigd zijn, zal hij in de mogelijkheid zijn de noodige teregtwijzingen geven, of verpligtingen op te leggen, zeker zal het niet met vrucht geschieden kunnen, zeker zal zijn invloed daartoe te gering blijven, zoo lang hem zelf de noodige kennis ontbreekt, waardoor hij het verzuim feitelijk kan aantoonen, en de middelen weet aan te geven, waardoor op de meest voldoende wijze in de gebreken kan worden voorzien.

Zulk eene rigting in de staatswerkkring waarbij deze zijn eigen verpligtingen in de eerste plaats vervult, leidt, waar de noodige kennis ontbreekt, hulp biedt, waar de noodige krachten gemist worden en elke poging ondersteunt die ten goede voeren kan, zal populair worden, en algemeene medewerking uitlokken. Die rigting is het, die de gezondheidsbelangen in ons land het meest bevorderen kan en waarvoor naar ons oordeel betrekkelijk zeer geringe middelen gevorderd worden. Voor het bespreken der organisatie waarmede de staat dien werkkring kan volbrengen, rekenen wij het tijdstip, waarop wij nog eenige grond hebben om te verwachten, dat de Hooge regering hare meening deswege zal doen kennen, niet geschikt, daarover willen we voor het oogenblik dus ook niet uitwijden. Alleen naar aanleiding van het wetsontwerp van den Heer WINTGENS wien we om zijn goede bedoelingen gaarne hulde toebrengen, wilden we onze overtuiging uitspreken, hoezeer het van de

rigting die aan den staatsbetrekkring zal worden gegeven, afhangt, wat in ons vaderland ter bevordering van gezondheidstoestand zal verrigt worden, met de hoop, dat daardoor allen, die invloed er op kunnen uitoefenen, tot de ernstigste overwegingen geleid zullen worden over de middelen die een goed begin van de gezondheidsregeling in ons vaderland waarborgen zullen.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

COLLODIUM TEGEN ORCHITIS. — Sedert de vorige mededeelingen over dit onderwerp in dit Weekblad (pag. 223 en 251) zijn van verschillende zijden nieuwe waarnemingen hierover bekend geworden.

De Heer Chir. G. M. LIERNUR zond der Redactie eene gedetailleerde mededeeling van vijf waarnemingen, die wij met ZEd. goedvinden hier alleen bij uittreksel vermelden. Het eerste geval betrof orchitis door onanie teweeg gebragt bij een 22jarigen, door zijn kwade gewoonte zeer verzwakten jongeling. De ter grootte van een ganzenei gezwollen hevig pijnlijke linkerbal werd met collodium bestreken, den 5den dag werd de aanwending herhaald, den 12den was de zwelling en pijn geheel geweken. — Het 2de geval werd bij een sterk gebouwden sjouwerman waargenomen, bij wien de ontsteking der beide ballen door het aanhoudend tillen van zware gewigten veroorzaakt was. Nadat den eersten dag de ballen in watten gehuld waren, werd den volgenden er collodium op gestreken, welke binnen 8 dagen volkomen genezing teweeg bragt. — In het derde geval was de orchitis een gevolg van blennorrhoea urethrae; den eersten dag na het ontstaan werden hirudines in de liesstreek geplaatst, des avonds het collodium op den bal gestreken, na 6 dagen liet de laag los en werd de aanwending van het C. herhaald; den 12den was de ontsteking genezen. — Het vierde geval betrof weder eene traumatische ontsteking bij een man van middelbaren leeftijd; den 3den dag na de beleediging werden rust, hirudines, laxantia aangeraden, vier dagen later, toen de inflammatoire pijn grootendeels geweken was, het collodium aangewend, dit na loslating 5 dagen later herhaald, zoodat de zwelling weder vijf dagen later geheel geweken was. — Gedurende het beloop van eene acute blennorrhoea urethrae was in het vijfde geval de orchitis door zwemmen ontstaan; na 2 dagen expectatieve behandeling werd het collodium gebruikt, de zwelling nam spoedig af, zoodat de laag C. den 6den dag afviel en de aanwending herhaald werd; 6 dagen later was de orchitis genezen.

Bij ieder dezer waarnemingen werd vermeld, dat op de aanwending eene brandende pijn volgde, die ½ tot 1 uur aanhield, de 2de aanwending was telkens minder pijnlijk. De genezing werd dus gemiddeld 10½ dag na de eerste applicatie verkregen.

Prof. SCHNEEVOOGT heeft het collodium eveneens bij eenige patiënten met orchitis en epididymitis aangewend, maar niet in genoegzaam aantal, dat bij daaromtrent eene beslissende uitspraak zou durven wagen. Zeker is het, dat de enkele proefnemingen hem niet gedrongen hebben, dit middel in algemeenere toepassing te brengen. Ook bij bubones is het door hem in 6 à 8 gevallen beproefd. De gunstige werking van het zoogenaamde enduit impermeable van LATOUR, waarvan in de fransche bladen zoo hoog werd opgegeven, heeft hem daartoe verleid. Hij koos daartoe zulke gevallen, waarbij de glandulae inguinales òf alleen gezwollen en verhard waren, òf reeds sporen van suppuratie vertoonden. Hij meende zich tot deze proefneming niet slechts door de ervaring van LATOUR, maar ook door de theoretische bespiegeling geregtigd, dat het collodium 1°. als huidprikkel en zoo doende als deriverend middel; 2°. door zijne impermeabiliteit als stovend middel; 3°. door zijne zamentrekking bij opdrooging als compressief middel zou werken. De uitkomst heeft intusschen niet aan de verwachting voldaan. De resorptie van de enkel verharde klieren werd er evenmin als de suppuratie van de reeds in ettering overgegane klieren door bevorderd, althans niet op zoodanige wijze, dat hij zich genoopt gezien heeft, deze proefnemingen voorloopig verder voort te zetten, of aan deze methode bij uitsluiting de voorkeur te geven boven andere. Intusschen heeft hij zich bereid verklaard, des gevorderd, de reeks zijner proefnemingen voort te zetten.

In de Kliniek van Prof. TILANUS werd het collodium voor eenige maanden evenzoo meermalen aangewend; de soms aanmerkelijke pijn der aanwending, het weinige effect der elastische laag op de spoedige resorptie der uitgezwete deelen deed de aanwending in den laatsten tijd niet meer herhalen.

VELPEAU behandelde een 8tal gevallen met collodium. In de Gaz. des Hôp. werd een overzigt van 37 gevallen van epididymitides blennorrhagicae gegeven, waarvan 21 door zwelling van den zaadstreng en eenige uitstorting van vocht in de tunica vaginalis vergezeld waren en die op VELPEAU'S gewone manier met lancetsteekjes behandeld werden, — 6 zonder eenige uitstorting, die door rust en omslagen met aq. Goulardi genazen, — terwijl 8 met collodium behandeld werden; de epididymis was bij deze zeer groot, de uitstorting van vocht vrij aanmerkelijk. Behalve bij een lijder waar de aanwending van het collodium door bijzondere omstandigheden vrij pijnlijk was, gaf ze bij alle niets dan eene geringe jeuking; het werd verder zeer goed verdragen. Of het collodium werkzaam was bleek hieruit niet; de eerstgenoemde groep van epididymitides toch vereischte 18, de tweede 17, de derde 18 dagen ter genezing.

RICORD deelde in de Académie de Méd. 12 Sept.

mede, dat hij het collodium bij 38 gevallen van orchitis of liever epididymitis blennorrhagica had aangewend, hetgeen 2 tot 5 malen bij elk geval herhaald was, steeds met tusschenruimte van 48 uren. De pijn der aanwending duurde van 6 minuten tot een kwart uur, slechts enkele malen herhaalde zij zich, doch was in het algemeen den lijders zeer lastig; de toevoeging der ol. ricini doet de pijn minder hevig zijn. Op de pijn als verschijnsel der ontsteking zelve, had het collodium niet veel invloed. Het afnemen der zwelling gedurende de 2 eerste dagen was gering, later nam de bal geregeld in omvang af. De duur der behandeling was gemiddeld 17 à 18 dagen; de kortste 7, de langste 35. Van de 38 gev. waren bij 35 de ballen bij het ontslag nog min of meer gezwollen, 3 hadden recidiven binnen 8 dagen. Te gelijker tijd behandelde R. 11 gev. door rust en omslagen met aq. Goulardi zonder collodium, de gemiddelde tijd ter genezing was 17 à 18 dagen; verder 20 gevallen met rust, inwikkeling in watten en een suspensoir, 15 dagen waren er gemiddeld tot de genezing noodig.

Ricord concludeert verder: 1°. dat het collodium elasticum (met olie) minder pijn veroorzaakt dan het gewone; 2°. dat het niet een zoo werkzaam geneesmiddel is als men zoude gelooven; 3°. dat het de pijn niet spoediger dan vele andere middelen doet bedaren; 4°. dat de behandelingstijd even lang is als bij andere geneeswijzen; 5°. dat het 't duidelijkst werkt ter vermindering van de onderhuidsche zwelling en misschien van de inflammatie van de huid van het scrotum; 6°. dat het als middel van drukking zeer zwakke uitwerking heeft; 7°. dat, als het alleen door de verkoeling bij de verdamping der ether werken mogt, opdruppeling van deze op het scrotum of koude omslagen voldoende zijn zoude en 8°. dat men niet kan aannemen, dat het door de lucht af te sluiten, gunstig op de epididymitis of orchitis zoude werken.

Armand heeft later eenige gevallen in de Gazette hebdomadaire medegedeeld, waarbij het collodium volgens zijne berekening gemiddeld 12 dagen, volgens die van velpeau gemiddeld 22½ dag ter genezing eischte, dus nog langer dan in de bovenvermelde waarnemingen van velpeau en ricord; het verschil dier tijden ligt in de berekening van af het ontstaan der ziekte of van af het eerst aanwenden van het collodium tot aan de genezing.

Men ziet dus dat de ondervinding van velen de goede uitkomsten van bonnafont zoo als bij die vroeger medegedeeld heeft, niet bevestigd heeft; dat het collodium dus in deze ziekte niet zoodanig werkzaam is, dat het boven andere middelen algemeen verdient aangewend te worden. T.

JONGSTE NASPORINGEN OMTRENT HET MAAKSEL, DE ONTWIKKELING EN DE VERRIGTING DER LEVER. — C. Handfield jones geeft in de *Philosophical Transactions* voor het jaar 1853 Vol. 143. Part. 1. p. 1. een overzigt van zijne nasporingen omtrent het aan het hoofd dezes aangeduid onderwerp. In de inleiding tot zijn betoog vermeldt hij het door de meerderheid der anatomen aangenomen gevoelen, dat de leverkwabjes bestaan uit een fijn netwerk van leverbuizen en van vaatnetten, gevormd door de poortader en de levervaten. Hij verzet zich tegen deze meening en zegt, dat als men de gemeenschappelijke galbuis van een versch gedood Guineesch biggetje (*Cavia Cobaya*) met acetas plumbi opspuit, men door de precipitatie der gal de galbuizen met het bloote oog kan volgen en zien dat zij zich verlengen en taksgewijze verdeelen in de tusschenruimte der levercellen. Zij zijn gevuld met een vocht, waarin blaasjes zwemmen, die gal schijnen te bevatten, welke later door de vernietiging der blaasjes vrij en uitgevoerd wordt. Bovendien hebben zij een inwendig plaveisel-epithelium.

De schrijver heeft de eerste wording der lever bij visschen, amphibiën en vogels bestudeerd en besluit daaruit, dat zij zich niet uit de darmbuis ontwikkelt.

Uit zijne waarnemingen, gesteund door hetgeen bowman, simon en paget hem schreven, besluit hij, dat de gal niet in de levercellen maar in de galbuizen wordt gevormd. De galbuizen zijn als ingeweven in de netten der poortader en der levervaten. De cellen vormen het eigentlijk parenchyma der lever en zijn gekernd. In vele zoogdieren hebben de cellen eene groote verwantschap tot vetachtig vocht, waarmede zij zich doortrekken. Zij bevatten in den regel suiker. Gal daarentegen komt er slechts bij ziekelijk lijden in voor. De cellen vormen geen epithelium van buizen of vaten, zoo als elders geschiedt, maar zijn op zich zelve, somtijds in bepaalde groepen en in afgesloten ruimten geplaatst. De schrijver acht het voor genoegzaam bewezen, dat suiker in de lever ontstaat uit het bloed door de poortader aangevoerd, dat suiker daarom zoowel in het bloed der leveraderen als in het parenchyma der lever voorkomt, en dat de levercellen deze suiker uit het bloed trekken en haar daarna weder aan de bloedmassa teruggeven. Suiker is niet in de galbuizen bevat en maakt ook, gelijk bernard reeds leerde, geen bestanddeel uit van de gal. Voedsel met rijkelijk suikergehalte, bijv. uit aardappelen, rijst, arrowroot, suiker bestaande, vermeerdert de suiker in de lever. Het bestaan van een parenchyma in de lever en derhalve van levercellen is gebonden aan de aanwezigheid eener poortader. In de folliculaire lever der weekdieren geschiedt de bloedtoevoer alleen door de leverslagader. Tot galbereiding wordt zoo doende geene poortader gevorderd, maar wel tot de suikervorming, als voorbereiding tot den overgang in koolzuur. De suikervorming in de levercellen zou aldus eene soort van ademhalingsverrigtingen zijn. Ten slotte wordt uit scheikundige analyse door lindsen bluth gedaan besloten: 1°. dat suiker, galpigment en vermoedelijk glycocolla in de levercellen ontdekt kunnen worden; 2°. dat in de cellen geen acidum cholicum wordt waargenomen; 3°. dat bij spijsonthouding de suiker uit de lever verdwijnt. Zoo deze gevolgtrekkingen juist zijn, blijkt, dat de levercellen geene volmaakte gal vormen; dat zij suiker leveren met twee van de elementen der gal, maar niet

het organisch zuur, dat het hoofdbestanddeel der gal is.

Ik bepaal mij tot dit overzigt der hoofdpunten, zoo beknopt mogelijk uit den inhoud dezer merkwaardige verhandeling zaamgetrokken. Zij zijn in strijd met al hetgeen vroegere waarnemingen leerden, en verdienen althans nader onderzoek, voor men hen onberroepelijk aanneme. Daar de *Philosophical transactions* niet in aller handen zijn, heb ik het niet ondoeltreffend geacht, de aandacht onzer physiologen op dezen arbeid van HANDFIELD JONES te rigten. W. V.

BOEKAANKONDIGING.

Prof. F. OESTERLEN'S *Handboek der Geneesmiddelleer*, in het Nederduitsch overgebragt door Dr. G. L. H. ELLERMAN. Naar de vijfde Hoogduitsche Uitgave op nieuw herzien en in verband met de *Pharmacopoea Neerlandica* bewerkt door Dr. D. J. COSTER, 1ste Aflevering.

Wanneer voor ettelijke jaren bij de aankondiging van een handboek over geneesmiddelleer, de vraag was opgeworpen, of een handboek over dit gedeelte der geneeskundige wetenschap wel noodig ware, zou die vraag geschenen hebben van een zinnelooze te zijn uitgegaan. Thans zult gij velen vinden, die aan de eigenlijk gezegde pharmaca zoo weinig invloed toeschrijven, dat hun de bestudering van pharmacologie bijkans overbodig toeschijnt; anderen weder, want elke actie wekt reactie, zijn vlijtiger dan ooit aan het werk gegaan en hebben de ziekten zelve niet meer op anatomische of physiologische grondslagen verdeeld, maar laten de indeeling eenigermate afhangen van het geneesmiddel, van hetwelk zij genezing wachten. Specifica te vinden is hun doel. Het zou mij thans te ver voeren, zoo ik wilde aantoonen, dat hier het oude vers toepasselijk is:

Iliacos intra muros peccatur et extra.

Eene nosologische verdeeling te willen gronden op het specificum, dat men wil aanwenden en van koper-ijzer-salpeterziekten, van chelidonium leverziekten enz. te spreken, of gelijk oudtijds van vele en velerlei geneesmiddelen, zelf in wanhopende gevallen, nog redding te willen wachten, gelooven wij te moeten afkeuren. Ook zijn wij eigenlijk niet gediend met dien overvloed van geneesmiddelen, vaak van weinig of geene waarde, met welke de pharmacopoëen zijn overvuld, reeds op geestige wijze in het begin dezer eeuw door den Schr. van STOLPERTUS gegispt. Maar van den anderen kant gelooven wij toch, dat te vele voorbeelden kunnen gegeven worden, welke voor den invloed van eenige onzer pharmaca pleiten en in welke hygiene en diaetetiek alleen ons in den steek zouden laten, om niet aan het scepticisme ook grenzen gesteld te willen zien. Kina, opium, vooral morphine, enkele kwikpraeparaten, joodpotassium en nog enkele andere middelen toch bewijzen vaak zulke diensten, dat het den arts geoorloofd is aan zijn voorschrift, verbonden met de noodige diaetetische regelen, het herstel van den lijder of althans leniging van smartelijk lijden toe te schrijven. Als ge bij loodkolijk door stoutweg senne of andere drastica voor te schrijven, den lijder ziet herstellen, de smarten van den aan osteocopi lijdende door joodpotassum bijkans tooverachtig ziet verminderen, door acetas morphii der arme phthisica eenige verademing bezorgt, door sulfas cupri het kind dat aan croup lijdende dreigt te stikken, van den rand des grafs terugroept, den herhaalden aanval eener febris apoplectica door chinine verhoedt en zoo stellig levensgevaar voorkomt, dan zijn naar mijne overtuiging deze voorbeelden genoegzaam om te bewijzen, dat het voetstoots over boord werpen van al de eigenlijke pharmaca en der onderscheidene therapeutische methodes niet te verdedigen zou zijn, al wordt ook onder het koren vrij wat kaf gevonden en al bekennen wij volgaarne, dat de glansrijkste resultaten niet op rationeele, maar op empirische grondslagen berusten. Zoo derhalve de pharmacologie niet verwaarloosd mag worden en de pharmaca een niet te verachten deel onzer therapie uitmaken, zou men kunnen zeggen, dat wat wij van pharmacologie en vooral van pharmacodynamie noodig hebben te weten, gevoegelijk ingelascht kon worden in de hand- en leerboeken van algemeene en speciële therapie. Wij gelooven dat ook dit oordeel voorbarig zou zijn en dat het bestaan van afzonderlijke werken over pharmacologie geregtvaardigd kan worden.

Vooreerst kunnen pharmacognosie en pharmacochemie moeijelijk in therapeutische handboeken uitvoerig genoeg behandeld worden. Ten tweede worden de belangrijkste middelen in onderscheidene, vaak zeer uiteenloopende, ziekteprocessen met vrucht aangewend en het is dus doelmatig ook van dat standpunt uit te gaan, bij hetwelk het geneesmiddel op den voorgrond staat: zal onze kennis van den invloed der geneesmiddelen eenmaal rationeeler worden, dan thans nog geschiedt, zoo moet vooral de physiologische werking worden nagegaan en ook voor deze is in de therapeutische handboeken geene plaats. Therapie, pharmacologie en toxicologie zijn aanverwante wetenschappen; zij zullen noodzakelijk hier en daar in elkanders gebied ingrijpen, doch eene afzonderlijke behandeling is daarom niet overbodig, noch onmogelijk. De geneeskundige handelt hier, dunkt mij op dezelfde wijze en met hetzelfde regt als de chirurg, die wel zijne operatiën en verbanden in zijne chirurgische therapie weder opneemt, maar tevens eene afzonderlijke beschouwing der operatie- en verbandleer niet overbodig acht. Achten wij dus het bestaan van afzonderlijke handboeken over pharmacologie nog noodzakelijk, dan komt de vraag op, welke de vereischten van zoodanig handboek zijn. Behalve volledigheid, heldere uiteenzetting vooral der hoofdpunten, komen hier vooral het waardeeren der physiologische rigting, die ons voor de excessen der zuivere empirici, der homoöpathen en Rademacherianen kan behoeden, en scherpe critiek, strenge zifting van het noodige en van het overbodige in aanmerking. Wij gelooven door het opgeven dezer vereischten juist de kenschetsende eigenschappen van het bekende handboek van OESTERLEN te hebben aangegeven, welks voortreffelijkheid door vijf hoogduitsche uitgaven en nu ook door de nood-

zakelijkheid eener nieuwe nederlandsche bewerking bewezen wordt. De kritiek is zelf in dit werk, gelijk bekend is, zoo scherp aangewend, dat de schrijver sommigen te ver hierin gegaan is. Wij beamen derhalve nu nog de uitspraak van den begaafden, der wetenschap te vroeg ontvallen ELLERMAN, die in de voorrede der eerste door hem bewerkte nederduitsche uitgave zegt: »Mij scheen het werk van OESTERLEN wegens deszelfs be»trekkelijke beknoptheid en tevens volledigheid, alsmede »wegens de heldere denkbeelden, welke daarin aangaande »de werking en niet-werking der geneesmiddelen naar »het hedendaagsch standpunt der wetenschap, ontwikkeld »en voorgestaan worden, alle vereischten in zich te ver»eenigen, zoo wel van een doelmatig handboek voor stu»derende jongelingen, als van eenen geschikten leiddraad »bij het onderwijs, terwijl de schat van daadzaken, in »hetzelve bevat, het niet minder geschikt maakt tot raad»pleging voor praktische geneeskundigen." Schoon pharmacognosie en pharmacochemie en het historische in het beroemde handboek van PEREIRA uitvoeriger behandeld zijn, staan bij OESTERLEN de physiologische rigting en in het therapeutische de kritiek meer op den voorgrond.

De 1ste aflevering dezer nieuwe uitgave, welke blijkens de titel in verband zal gebragt worden, met onze nieuwe pharmacopoea (voorwaar eene reden te meer tot aanprijzing) bevat de algemeene beschouwingen en van het speciële gedeelte de kwikzilver- en zilver praeparaten. Terwijl wij nu het speciële gedeelte laten rusten, om er welligt, zoo noodig, later op terug te komen, willen wij thans alleen vermelden, dat het algemeene gedeelte, bij vergelijking met de vorige uitgave de kenteekenen draagt, dat de schrijver alles naauwkeurig heeft nagezien. Het is daardoor echter onmogelijk al de kleine veranderingen in den tekst gekomen op te geven. Vele vroeger in den tekst opgenomene gedeelten zijn thans met eene kleinere letter daartusschen gevoegd. Over den aard der scheikundige werking van de geneesmiddelen wordt nu over het algemeen op eene meer omsigtige wijze gesproken, zoodat ook hier blijkt, hoevele nasporingen nog noodig zijn om tot eene volledige kennis te geraken. Geheel nieuw is (pag. 50) eene proeve van classificatie der geneesmiddelen volgens therapeutische grondslagen. Hoofdstuk 7 en 8 der vorige uitgave, zijn teregt zamengesmolten. Bij de classificatie (pag. 95) is de zesde klasse (zuiver vergiftige stoffen) weggelaten.

De vertaling scheen ons over het algemeen goed gelukt toe; alleen trof ons de invoering van een nieuw hollandsch woord: *zuurlingen*, voor het hoogduitsche *Sauerlinge*. De niet met het duitsch bekende lezer zal het wel niet verstaan, weshalve ELLERMAN beter (1ste uitgave pag. 736) van koolstofzuur-houdende wateren (Sauerlinge) sprak.

Moge bewerker en uitgevers door een ruim debiet hunne moeite en kosten beloond zien, doch vooral moge het werk dienen tot verspreiding van degelijke, kritische kennis van eene der gewigtigste gedeelten onzer wetenschap; degelijke, kritische kennis zal ook hier het beste tegengif tegen te ver gedreven scepticisme zijn.

Dr. C. DE BORDES.

ANTIKRITIEK.

Dr. SCHMIDT ontving eenige dagen (ik meen 20 Oct.) na mijne promotie (16 Oct.), naar aanleiding van de eerste regelen van zijne mededeeling van WACHSMUTH's arbeid met een zijner mede-redacteurs, op verzoek en door middel van dien redacteur een exemplaar mijner dissertatie. In dit boekje werd op *vier* plaatsen vermeld, dat ik de zaak uitvoeriger en vollediger in het Lancet behandelde. Uit particuliere mededeeling van zijne mede-redacteuren wist Dr. S., dat het stuk in het eerstvolgende nommer van het Lancet (1 Nov.) zou verschijnen. Hij kende bovendien mijn wensch, dat men, om de zaak te leeren kennen, van het stuk in het Lancet kennis nemen zou, omdat de vorm er noodzakelijk onder lijden moet, indien een stuk van ongeveer 6 vel op 2½ en dan nog wel in het latijn wordt overgebragt. In weerwil hiervan zette Dr. S. zich terstond aan de beoordeeling en zond haar ter plaatsing in het nommer van 28 October aan zijne mede-redacteurs alhier. Ik vernam met leedwezen dien vreemden en ongewonen spoed. Ik rekende hem tegen het belang der zaak, en noemde de handelwijze, op grond van het voorgaande, onheusch. Nu de Hr. S. had gemeend, niet de uitgave van het Lancet te moeten afwachten, had ik althans gedacht, en een ieder zal de billijkheid van dien eisch toestemmen:

1°. dat Dr. S. de dissertatie, het verkorte stuk, goed had gelezen;

2°. dat de zaak door hem was behandeld en de vorm was voorbijgegaan.

Dr. S. heeft aan die twee eischen niet voldaan en heeft daardoor het doel mijner bijdrage miskend. Na eene inleiding en schets van de verdeeling, die met eene onbeduidende, maar onaardige op- of aanmerking eindigen, gaat Dr. S. over ter vermelding van den zakelijken inhoud der dissertatie.

Zijne schets van het historisch-kritische gedeelte bevat niet de kern van hetgeen ik mededeelde: KIWISCH's theorie, niet de onbelangrijkste, is daarin niet opgenomen.

Zijne schets van de resultaten mijner eigene proeven is evenmin de kern van hetgeen ik vertelde. In de eerste plaats behandelt Dr. S. de door mij waargenomene eigenaardige beweging, maar geeft daarbij eene onjuiste voorstelling van de zaak, die niet de mijne is. Waarlijk, ik heb te veel moeite besteed, om den aard dier teruggaande beweging te leeren kennen, om ze als »eene soort van zijdelingsche aanzuiging" te qualificeren. Mijn streven is geweest, dergelijke onexacte uitdrukkingen niet te bezigen. Indien Dr. S. dezen weg niet op wilde, dan had men althans mogen verwachten, dat hij die uitdrukking goed gebezigd had. Hij zegt: »doordien de conus eene soort van zijdelingsche aanzuiging uitoefent." Het is juist omgekeerd: de aankomende dunnere straal wordt door de adhaesie en ten gevolge van de op deze wijze ontstaande geringere drukking een conus; van dien conus gaan de buitenste deeltjes terug, *niet* omdat de conus eene soort van zijdelingsche aanzuiging uitoefent,

maar omdat *op* den conus eene soort van zijdelingsche aanzuiging *wordt* uitgeoefend. In de tweede plaats volgt de beoordeeling van de proef ter beslissing van de bron van het geruisch: noch CORRIGAN noch HAMERNJK hebben gedacht aan hetgeen Dr. S. hun in den mond legt en ook ik heb er niet van gesproken; KIWISCH is het, die van »accommodatie" spreekt, niet »naar zamengestelde vochtstroomingen," maar naar de dunnere straal op de plaats van de verwijding, ten gevolge van de verminderde drukking. Hij noch ik noemden die trillingen »regelmatig"; zij zijn het dan ook zeker niet. »In beide gevallen hoorde men even goed een geruisch," dat heb ik niet gezegd; ik schreef wel degelijk, dat er eene grootere drukhoogte (stroomsnelheid) gevorderd wordt, om het geluid in glazen buizen te hooren, maar ik wees er op, dat de omstandigheden zeer gunstig zijn, bij aanwending van elastieke buizen, om geringe trillingen ook voor het gehoor niet te doen verloren gaan: ik noemde de eigenaardige beweging van het vocht in het hollandsch steeds *de primaire oorzaak* van het geruisch, omdat ik meende, dat de wand door medetrilling wel degelijk medehielp ter versterking, en dat die wand in elastieke buizen eerder zal medetrillen dan in glazen, is duidelijk genoeg. Men voelt bovendien de eerste trillen, de laatste niet, ook al is in beide een overeenkomstig geruisch te hooren. De Hr. S. noemt mijne argumentatie zwak; men leze en oordeele. Ten slotte vermeldt Dr. S. hetgeen er verder uit mijne proeven volgt. Wat daar onder 1°. is aangevoerd, hiervan is geen woord in mijne dissertatie te vinden, hiervan is ook geen woord waar. Dat de »drukhoogte of stroomkracht" invloed zou hebben, is niet mijne meening, maar de meening van KIWISCH, die ik *door mijne proeven met zekerheid weêrlegde*. KIWISCH heeft door ongenoegzame kennis van de grondbeginselen der hydrodynamica «stroomkracht" genoemd, hetgeen »drukhoogte" heet. Ik wees op die fout en mag zeker wel eischen, dat de Hr. S. mij niet toedicht, wat ik als eene fout van KIWISCH deed kennen. Voor het gemak van den lezer, dus ook voor den Hr. S., heb ik op blz. 18 van mijne dissertatie, op blz. 63 van het Lancet de wetten van vochtbeweging kortelijk behandeld. Ik had mogen verwachten, dat de beoordeelaar van mijn boekje die wetten kende of met aandacht de halve bladzijde gelezen had, waaruit hij die kennis ontleenen kon. Ik bewees:

1°. dat de drukhoogte en weêrstand of de hieraan gelijke zijdelingsche drukking *geen* invloed uitoefenen.

2°. dat *alleen* de stroomsnelheid invloed heeft.

Ik wees op het gewigt van die resultaten ten opzigte van den zetel van het nonnengeruisch: de Hr. S. heeft dus ook dit niet gevat.

Dan volgen eene prioriteitskwestie, eene opmerking en eene raadgeving. Waarlijk indien men ziet, dat aan het historisch-kritische gedeelte van mijn boekje 18 regels, aan de beoordeeling mijner eigene proeven 41 regels gewijd worden, en aan het laatste gedeelte 54 regels, dan zou men haast gaan denken, dat het niet een zeer ondergeschikt punt betrof, dat met de hoofdzaak niets gemeen heeft, maar een van de hoofdpunten van de eigenlijke kwestie uitmaakte. De prioriteitskwestie het eerst: gaarne zou ik den strijd hierover voorkomen hebben, omdat men hieraan zoo gevoelig is. De Hr. S. zal het mij evenwel minder kunnen kwalijk nemen, dat ik zijn verslag niet las en het Tijdschr. d. Maatsch. 1854, blz. 116, nog niet in handen kreeg, dan ik hem, dat hij een boekje, dat hem werd toegezonden, slecht las en door overhaasting onjuist beoordeelde. Wat de kwestie betreft omtrent de actieve sluiting, hiervoor verwijs ik naar het Lancet bl. 87 en de hierbij gevoegde noot, omdat ik dit antwoord niet te zeer mag uitbreiden.

Het derde gedeelte van mijn boekje zou het »magerste gedeelte" zijn. Ik zag door die uitdrukking en door de aan het eind gegeven raadgeving, dat de Hr. S het doel mijner bijdrage niet begrepen had. Ik zocht naar de oorzaak van geluidstrillingen onder bepaalde omstandigheden en paste het hier gewonnen materiaal kortelijk op *bekende* verschijnselen in het leven toe: het was alleen de vraag of de toepassing zuiver was. Ten slotte een woord over de raadgeving. In de eerste plaats komt het mij vreemd voor, waarom bij »rondwandelen" een adjectief noodig is, bij »werkzaamheid" niet: ik sprak niet van vermoeijenis. De raadgeving is naar mijn oordeel misplaatst: men zou even goed den physicus, die ook musicus is, indien hij eene theorie *gaf* van het ontstaan van toonen in verschillende muziekinstrumenten, kunnen toevoegen, dat hij dan eerst regt van *spreken* had, wanneer hij gedurende langen tijd onvermoeid allerlei muziekstukken op al die instrumenten had hooren uitvoeren. Ik zou met meer regt iets over de noodzakelijkheid van de kennis der grondbeginselen van de hydrodynamica kunnen herinneren, maar ik onthoud mij van dergelijke raadgevingen in het publiek, omdat zij nooit als zoodanig worden gegeven, zeldzaam als zoodanig worden opgenomen.

31 October 1854. A. HEYNSIUS.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — In de Utrechtsche Prov. en Stads-Courant van 19 Oct. lezen wij het volgende betreffende het voorstel van den Heer WINTGENS:

»Niet onbelangrijk voor onze stad, naar aanleiding van het voorstel onlangs in onzen Stedelijken Raad door den Heer MULDER gedaan, is de bij de Tweede Kamer door den Heer WINTGENS ingediende conceptwet »*tot Instelling van plaatselijke Raden van gezondheid.*"

Wij namen er met belangstelling kennis van, maar herhalen daarna eene vraag, reeds aanstonds bij het berigt der indiening bij ons opgekomen, *waartoe dit ontwerp?*

De algemeene Wetgever heeft in vele onzer Staatswetten *uitdrukkelijk* gewaakt tegen het ingrijpen van ondergeschikte wetgevers op zijn gebied (art. 150 Gem. w.)

Men zoude met grond kunnen vragen, of bij het aangeboden ontwerp niet eenigermate *het omgekeerde* plaats heeft? Of de algemeene Wetgever zich niet mengt in zaken, die *zuiver plaatselijk* behoorden te blijven?

De algemeene Wetgever is natuurlijk wel niet aan die beperkende bepalingen gebonden, waar buiten de plaatselijke niet gaan mag: hij kan voorschriften geven, die heilzaam en niet ongeoorloofd zijn, maar, wanneer zij in het wezen der zaak *niet regtstreeks* het doel kunnen treffen, zonder de goedkeuring of toepassing van plaatselijk gezag, zoo achten wij de taak des algemeenen wetgevers eene *bijna nutteloose*. Dit nu schijnt ons in vele opzigten het geval met de bepalingen der Conceptwet.

De Regering wil voor den algemeenen gezondheidstoestand zorgen, en daartoe *Raden van gezondheid* opgerigt hebben. Aan de gemeente-besturen wordt echter overgelaten die Raden *al-* of *niet* op te rigten en te bezoldigen (art. 1, 2, 3). Ook buiten deze wettelijke bepalingen bezitten de gemeente-besturen *dezelfde bevoegdheid*. Art. 135 Gem. w. geeft den Raad de magt tot het maken van alle verordeningen den gezondheidstoestand betreffende; art. 179*l*. draagt aan het dagelijksch Bestuur het toezigt over den publieken gezondheiddienst op; art. 203*q*. noemt onder de *verpligte uitgaven* der Gemeente, die der plaatselijke gezondsheidspolitie, zoovele bewijzen voorwaar, dat de Gemeente Wetgever aan de plaatselijke besturen uitgebreide bevoegdheid heeft geschonken; om voor dit onderwerp te zorgen. Plaatselijke gesteldheid en inzigten zullen hierbij echter de bijzonderheden moeten regelen, de verschillende inrigtingen daartoe bepalen, en haren werkkring aanwijzen.

Dit wil nu de heer WINTGENS intusschen door eene algemeene wet regelen. De tweede afdeeling (art. 5 — 31) van zijn ontwerp handelt »*van de bemoeijingen van den Raad van gezondheid in het algemeen,*" en van »*het toezigt over woonverblijven in het bijzonder.*" Zouden echter de meeste der hier voorkomende bepalingen niet evenzeer in plaatselijke verordeningen *kunnen* en *mogen* opgenomen worden, of voorgeschreven in de Instructiën dier Raden of Collegien, welke eenig Gemeente-bestuur in het belang van den gezondheidstoestand *mogt willen* oprigten. Alleen de strafbepalingen van art. 9 en 13 gaan de wetgevende bevoegdheid der Gemeentebesturen eenigzins te buiten. Zij zijn namelijk *swaarder* dan die in art. 51 Gem.w. aan den Raad toegelaten.

Wat de gedwongen reiniging der woningen betreft (art. 26—28) zoo gelooven wij, dat ook deze in plaatselijke verordeningen kan worden voorgeschreven. Wij vernamen althans dat dergelijke maatregel dezer dagen nog in Groningen *onder medewerking van het plaatselijk gezag* en *der wijkmeesters* geschied is.

De bepalingen in art. 18 en volgenden opgenomen wegens het doen sluiten of buiten gebruik stellen van voor de gezondheid schadelijk gekeurde woningen en verblijven, schijnt mede door den Raad te kunnen verordend worden. Meent deze toch, dat op advies van deskundigen, woningen in het belang der gezondheid onbruikkaar zijn, zoo ontleent hij groote magt uit art. 180 der Gemw. Hij heeft namelijk de bevoegdheid des noods ten koste der overtreders, te doen *wegnemen, beletten* of *verrigten*, van hetgeen in strijd met zijne verordeningen derhalve ook in het belang der der gezondheid wordt daargesteld, ondernomen of nagelaten.

Eindelijk zijn de bepalingen der 3e afdeeling van het wets-ontwerp, handelende »*over het regt van onderzoek en toegang,*" onmisbaar bij verordeningen op den publieken gezondheidsdienst, maar slechts aanwending der voorschriften van de algemeene wet van 31 Aug. 1853. Deze nu bepaalt in art. 1 »dat, indien zorg voor nakoming van eenig voorschrift eener *plaatsel. verordening*, welke strekt *tot bescherming van het leven of de gezondheid van personen*, het binnentreden der woningen vereischt, de *gemeenteraad* daartoe, bij diezelfde of eene afzonderlijke verordening, den last verstrekken kan. De gemeente besturen hebben hier derhalve geene andere wettelijke voorschriften noodig. Evenmin schijnt dit het geval bij *slechting* (*amotie*) van schadelijke verblijven, die — gelijk art. 30 der concept wet daarop reeds wijst — ook door eene plaatselijk Bestuur kan geschieden, krachtens de bepalingen der wet v. 28 Augustus 1851 (N°. 125) op *de onteigening ten algemeene nutte*.

Deze wet bepaalt toch in art. 1, dat onteigening ten algemeenen nutte in het publiek belang, ook van *ééne* of meer *gemeenten* kan plaats hebben. Zulks gaat dan echter niet *direct* door de gemeente besturen, maar op eene meer omslachtige wijze door tusschenkomst van den algemeenen wetgever. Men heeft dit in het Concept willen vermijden, door het gemeente bestuur zelf de bevoegdheid tot handelen te geven. Ligt deze echter niet reeds in art. 69 der wet van 28 Aug. waar men leest, dat »onteigening *ter afwering* eener gevreesde besmetting, in zeer dringende gevallen ook plaats heeft, krachtens besluit van gemeente besturen?"

Zoo meenen wij dan in het ontwerp van den heer WINTGENS eene menigte bepalingen gevonden te hebben, die behartigingswaardig mogen geacht worden voor gemeente besturen, welke besluiten mogten tot bepaalde regeling van den publieken gezondheidsdienst; die nuttige wenken voor mogelijk op te rigten Commissien kunnen behelzen.

Wij vinden daarin echter bijna geene voorschriften die niet tot het gebied van den gemeentelijken wetgever schijnen te kunnen worden teruggebragt, en houden hare opname in eene algemeene wet daarom voor minder wenschelijk zoo niet *nadeelig*.

Nadeelig voor het thans besproken onderwerp zelf, daar het uitgaande van het plaatselijk gezag, aan het zelve ook wel volkomen vrijheid moet gelaten worden, om dit onderwerp zoodanig in te rigten en zoodanig te laten werken, als het meent, dat in het plaatselijk belang het meest nuttig is. Nadeelig voor het wetgevend gezag, daar men den algemeenen wetgever geene wetten en regelen moet laten stellen, die schijnen in te grijpen in den werkkring van anderen.

Het is op deze gronden, dat wij tegen de doelmatigheid van het ontwerp van den heer WINTGENS bezwaren koesteren, ofschoon wij daarbij gaarne aan de goede bedoelingen van dezen geachten afgevaardigde hulde willen brengen en den wensch koesteren, dat de gemeente besturen door plaatselijke verordeningen bij dat onderwerp der gezondheidspolitie, al dat gezag aanwenden, dat hun, naar onze gedachten, volgens verschillende wettelijke bepalingen, toekomt."

— Het *Verein für gemeinschaftlichen Arbeiten zur Förderung der Wissenschaftlichen Heilkunde* heeft eene prijs van 100 thalers voor de beste beantwoording der vraag: »Welken invloed heeft het inwendig gebruik van verschil en de hoeveelheden van gewoon drinkwater onder verschillende omstandigheden op de stofwisseling van den mensch?" Eene analyse van het gebruikte water, de temperatuur daarvan en de kwaliteit en kwantiteit van de gelijktijdige diëet moet er bijgevoegd worden. Te beantwoorden voor 1 Julij 1855.

— In de vergadering van het Hoofdbestuur der Ned. M. t. Bev. der Geneesk., 28 Oct. gehouden, zijn voor het jaar 1855 benoemd de HH. Prof. BAART LA FAILLE tot president, Chir. van VOLLENHOVEN tot vice-president, Dr. ALLEBÉ tot bibliothecaris, Prof. SCHNEEVOOGT tot 2de secretaris, terwijl door Dr. BOURSE WILS de betrekking van thesaurier zal waargenomen worden.

— Door den gemeenteraad te Utrecht is 26 dezer besloten tot de oprigting eener gezondheidscommissie overeenkomstig het voorstel van Prof. MULDER.

— Door den gemeenteraad te Rotterdam is tot lid der gezondheidscommissie benoemd Dr. G. VROLIK, en daardoor voorzien in de vacature, ontstaan met het niet aannemen dier betrekking door den Heer MENSING.

— In Oostenrijk heerscht de Cholera; regelmatige berigten over den staat der ziekte worden echter gemist; ook blijkt het dat in Milaan Choleragevallen voorkomen. België is dit jaar niet vrijgebleven; uit Brussel, Luik en Ostende zijn ons eenige opgaven bekend, waaruit blijkt, dat althans in de laatstgenoemde plaats de epidemie hevig gewoed heeft. In Brussel daarentegen zijn de gevallen niet talrijk. Bij een volgend berigt zullen we trachten een vollediger overzigt over België mede te deelen.

In Stockholm zijn in de vorige week 89 gevallen voorgekomen en zijn 42 overleden. Het totaal der aangetasten bedraagt thans 1167, dat der gestorvenen 457. In Parijs is de epidemie gedurende de laatste week weer aanmerkelijk verminderd. In London is de Cholerasterfte in de week tot 28 Oct. verminderd op 66.

In Amsterdam waren van 28 Oct. tot 3 Nov. de opgaven 16 aanget. en 10 overleden. In Utrecht van 25 Oct. tot 1 Nov. 58 aanget., 30 overledenen. Uit Groningen zullen wij in de gelegenheid gesteld worden de volgende week een volledige opgave mede te deelen. Slechts van enkele dagen, zooals 29 en 30 Oct., is ons die thans bekend. Het getal aanget. was op die dagen 22 dat der overledenen 6; van 30 Oct.—2 Nov. werden 20 aangetast en overleden 8. De ziekte vertoonde zich vooral onder de mindere standen, doch niet bij uitsluiting. Vele kinderen bezweken. De lager liggende streken der stad, de diepen en de buurten tusschen de diepen en de wallen werden vooral getroffen. In vele huizen waar de ziekte in 1848 en 1849 zich voordeed, werd zij ook nu opgemerkt. Het karakter der ziekte is thans zachtaardiger dan in het begin der epidemie. Cholerinen waren er zeer vele, die in ware Cholera overgingen. De publieke zindelijkheid der stad, goten enz. laat veel te wenschen over.

Aan het 3de gesticht van de koloniën der M. v. Weld. te Veenhuizen zijn tot 30 Oct. 220 personen aangetast en 119 overleden. Van 28—30 Oct. waren geene nieuwe lijders bijgekomen. Te Smilde kwamen van 18—25 Oct. 15 nieuwe gevallen voor en overleden 11. Totaal 32 en 16. Te Hoogeveen was op hetzelfde tijdstip het totaal 7 en 3. Te Meppel het totaal 66 en 48; van 18—25 6 en 6; sedert is de ziekte daar als geweken te beschouwen. Te Leeuwarden kwamen na 20 Oct. geene gevallen meer voor.

In Leijden was van 21—28 Oct. het getal aanget. 4, dat der overl. 8. Te Schiedam zijn van 23—29 Oct. geene nieuwe gevallen voorgekomen, maar 2 overleden. Te Gorinchem kwamen tot 31 Oct, 29 gev. voor en stierven 17. Te Amersfoort 24—28 Oct. 5 en 1. Te Steenwijk 19—27 Oct. 6 en 4.

— Bij Konink. besl. zijn 21 Oct. 1854 tot Ridders 4de kl. van de Militaire Willemsorde benoemd de Off. v. Gez. 3de kl. A. SCHULTZ en bevorderd van ridders der 4de kl. tot ridders der 3de kl. de Off. v. Gez. 1ste kl. J. H. LE PIQUE, terwijl eervolle vermelding geschiedt van de Off. v. Gez. 3de kl. J. VAN DOLDEREN, G. A. MAGNIN en D. HELLEMA, ter zake van plaats gehad hebbende krijgsverrigtingen in Nederlands Indië.

— Zijn overleden 3 Sept. de Heer J. PLEMPER VAN BALEN Apotheker te Purmerend, 10 Oct. H. E. VAN MERREBACH Apoth. te Hoorn. (*Rep.*)

†DORDRECHT. — Door de Provinciale commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in Zuid-Holland, residerende te Dordrecht, zijn in hare zitting, gehouden 25 en 26 October 1854 bevorderd: J. GRONEMAN tot landelijk Heelmeester; F. C. G. BOLTE tot landelijk Vroedmeester; J. C. BERGMANS, geboren WENTZEL, tot stedelijke Vroedvrouw; W. A. M. VAN ZON tot Droogist.

BIBLIOGRAPHIE.

Lepelletier (de la Sarthe): Histoire de la révolution médicale au dixneuvième siècle; appréciation de ses avantâges et de ses inconvénients pour l'enseignement de la science et la pratique de l'art. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 6.

A. Morderet; Etat actuel de la vaccine, considerée au point de vue pratique et théorique et dans ses rapports avec les maladies et la longévité. Paris, 1854. fr. 2.

J. Renault du Motez: Mémoire sur les fractures des os et du métacarpe. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 2.

Philipeaux: Rapport sur le traité de la cautérisation, d'après l'enseignement clinique de M. le prof. Bonnet de Lyon. Lyon, 1854. Imp. de Vingtrinier. 3½ feuill.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 11 NOVEMBER 1854. 45.

DE GEZONDHEIDSREGELING IN NEDERLAND.

Ter opwekking van belangstelling bij het volk in het algemeen, en in het bijzonder bij personen die door hun stand in de maatschappij een vermogenden invloed op de algemeene gezondheidsbelangen kunnen uitoefenen,— om de mogelijkheid te verschaffen dat al de gemeentebesturen de verpligtingen die op hen rusten, kunnen vervullen, — om zelf eindelijk in staat te zijn de maatregelen in te voeren die van hem moeten uitgaan, heeft de staat voortdurende behoefte aan eene zoo volledig mogelijke kennis van den gezondheidstoestand in het land.

We willen dit hier nog in eenige bijzonderheden toelichten, omdat naar onze overtuiging van de al of niet erkenning dier behoefte afhangt, of in ons land eene zoo volledig mo gelijke zorg voor de gezondheidsbelangen zal worden in het leven geroepen; de rigting van den staatswerkkring, het goed begin eener gezondheidsregeling hangt er van af.

Wij zullen hiertoe weinig nieuws hebben te zeggen, hoofdzakelijk slechts te herhalen wat door anderen en door ons reeds meermalen is gezegd, maar wij schromen de herhaling niet, we grijpen veeleer gretig de gelegenheid aan, waarbij die gezegden misschien een enkel genegen oor meer kunnen vinden. Vooral ten opzigte eener verbeterde zorg voor de gezondheid moet het *gutta cavat lapidem* onze rigtsnoer blijven, en wij zullen het ons tot de grootste zelfvoldoening rekenen, wnnneer het ons zal kunnen worden toegevoegd, dat we ook droppels op DEN STEEN hebben doen vallen, die het hoofdpunt niet hebben gemist.

Ter opwekking van algemeene belangstelling is een zoo volledige mogelijke kennis van den gezondheidstoestand en van de middelen die dezen verbeteren kunnen noodig. De belangstelling is, wij zullen geen oogenblik aarzelen dit te erkennen, in den laatsten tijd grooter geworden; we zien in de oprigting der gezondheidscommissien in Rotterdam en Utrecht, in de verbeterde zorg in sommige gemeenten bij het heerschen der cholera, in die loffelijke pogingen tot verbetering der woonverblijven voor mingegoedden, in het wetsvoorstel van den Heer WINTGENS eindelijk er de blijken van; de pogingen echter, die er uit zijn voortgevloeid, zijn onvoldoende. Slechts enkele gemeentebesturen zijn opgewekt, slechts daar waar zich krachtige stemmen verhieven en tot nu zijn die gemeentebesturen, bij wie het begrip van zorg voor de gezondheid begint te leven, zoo weinige, dat ze uitzonderingen op een regel mogen genoemd worden. En de pogingen der particulieren? Zij bepalen zich hoofdzakelijk bij enkele vereenigingen in ons land, die het met den grootsten ijver evenwel nog niet gelukt is, zooveel tientallen goede, gezonde woningen te verschaffen als men er duizendtallen zou noodig hebben om in de behoeften der massa van armen te voorzien. Wij gelooven niet dat die pogingen immer die behoefte geheel zullen kunnen aanvullen, maar eene aanzienlijke uitbreiding meenen we in ons land, op goede gronden te kunnen voorspellen, zoo slechts de kennis, tot nu bij weinigen doorgedrongen, ruimer ingang vindt, en het feitelijk bewijs geleverd wordt, dat de sterfte bij de armen zoo *veel* grooter is dan bij de gegoedden, dat de ziekten, vooral die hevige epidemische vormen als cholera en typhus, onder de eerste veel meer slagtoffers eischen dan onder de laatste, en zoo men de overtuiging verkrijge, dat in de daad de opeenhooping van bevolking in te enge, slecht gebouwde woningen, de onreinheid der atmosphaer daarmede verbonden, zeer gewigtige oorzaken zijn, waar-

door het leven der armen wordt verkort, en hunne krachten worden ondermijnd. Die kennis bezitten we over ons land nog niet; waar ze bestaat is ze hoofdzakelijk uit den vreemde ontleend. Het begrip van de zedelijke en stoffelijke nadeelen, die aan het gemis van goede woningen voor de armen verbonden zijn, leeft dan ook nog niet in ons volk en werkt er nog niet, omdat nog niet, gelijk elders geschiedde, een veelzijdig en grondig onderzoek een ieder met die feiten bekend maakte, die in zijne onmiddelijke nabijheid plaats vinden. Laat daardoor het bewustzijn ontwaken, welk nadeel door den armen natuurgenoot geleden wordt, de ware menschlievendheid is groot genoeg in ons land om ruimer offers voor het doel te zien aanbrengen, — maar laat ook het begrip doordringen dat er gewigtige belangen voor de gantsche maatschappij verbonden zijn aan de verbetering van het lot van een zoo groot deel van het volk, en de koele rede zal het hare bijdragen om tot krachtiger, meer doortastende handelingen van alle zijden te leiden.

Die kennis zal door de belangstelling die ze wekken zal, meer uitrigten tot het verbeteren der woonverblijven, dan de beste wet regelende eene politie op de woningen en zal tevens doen inzien, dat naast dat middel, andere niet minder vermogende middelen te vinden zijn, waardoor de algemeene gezondheid van allen, behoeftigen en gegoedden, kan worden bevorderd. Het zal blijken, dat die middelen van verschillenden aard, ja zoo veelvuldig zijn moeten als de reeks der voorwaarden, waarvan het leven en de gezondheid van den mensch afhangen, groot en verscheiden is, en het zal noodig zijn om de belangstelling op al die middelen te rigten, om ze niet langer, zoo als tot nu, verzuimd te zien.

Niet alleen de dampkring, waarin de mensch in zijn woning leeft, heeft invloed op de soort van zijn leven, op den duur daarvan, maar hij leeft ook in een dampkring daar buiten. Die der plaats zijner inwoning, die van zijne werkplaats of van zijn schoollokaal heeft invloed op hem, en niet alleen door de reinheid of onreinheid maar ook door de temperatuur, door de vochtigheid of droogte, of door schadelijke invloeden, zoo als miasmata enz.

De mensch leeft verder niet enkel van lucht, maar hij behoeft spijzen en dranken waarvan niet slechts de aard en de hoeveelheid magtigen invloed op hem uitoefenen maar ook de wijze, waarop hij er gebruik van maakt. In s'menschen leefwijze overigens, in zijn arbeid en zijn rust, in de soort van zijn arbeid, in zijne opvoeding, in zijn morele en intellectuele leven, zijn duizenderlei momenten gelegen, die invloed op den duur en de energie van dat leven invloed hebben, ja gezamelijk dien duur en de mate der energie bepalen. Waar het ons niet om de vermindering van enkele nadeelige invloeden te doen is, maar van zoovele als binnen ons bereik liggen, en waar we bovendien de ruimste aanwending der gunstige levensvoorwaarden moeten trachten te verkrijgen, gelijk het doel eener volledige gezondheidsregeling worden moet, zal de ruimst mogelijke kennis, welke dier momenten gunstig, welke ongunstig werken, en waar en op wie ze die werking uitoefenen, een vereischte zijn.

We hechten aan dit beginsel te meer, omdat met de miskenning er van, de gewigtigste middelen ter verbetering van den algemeenen gezondheidstoestand, die namelijk, welker toepassing het meest in onze magt ligt, zouden miskend blijven, en omdat wij het begrijpen hoezeer het noodig is dat elk middel, wat eenig nut belooft, te baat zal worden genomen, om tegen de vele nadeelen, die onmisbaar zullen overblijven, een voldoend tegenwigt te vinden.

Op de ruimst mogelijke toepassing der gezondheidsleer moet de algemeene belangstelling gerigt worden, om de middelen die er toe worden vereischt, in het leven geroepen te zien. Die belangstelling zal ook hier het resultaat kunnen worden der feitelijke kennis, hoe de levensduur, de soorten van leven, de graden van gezondheid, om dit zoo uit te drukken, de mate van het ziek zijn, en de aard der ziekten, van den aard van alle levensvoorwaarden afhangt.

Hoe wij die kennis zullen verkrijgen wordt ons beantwoord met de uitmuntende resultaten die men reeds verkreeg uit den weg

die tot nu is ingeslagen. Men heeft dien weg slechts te vervolgen, en het onderzoek in verschillende rigtingen en tot meer bijzonderheden uit te breiden, om eenmaal de bronnen van al het kwaad en al het goeds dat op den gezondheidstoestand invloed uitoefent, te leeren kennen.

Het zou ons te ver leiden, wanneer wij hier den gang van dat onderzoek wilden schetsen, we willen er dus slechts op wijzen dat de verzameling en bewerking der sterftestatistiek en het onderzoek omtrent alle epidemische, endemische en andere ziekten, die menigvuldig voorkomen of groote sterfte veroorzaken, den grondslag van dat onderzoek moeten uitmaken. Deze zullen ons de streken en plaatsen, ja de omschreven plekken en woningen, en gedeelten der bevolking, alle beroepen leeren kennen, die door groote en door kleine sterfte getroffen worden, en al of niet door bepaalde ziekten, zooals cholera, typhus, intermitterende koortsen, phthisis enz geteisterd worden. Dat onderzoek zal ons dus aanwijzen waar de nadeelige en de gunstige voorwaarden te vinden zijn. De onderlinge vergelijking zal ons die voorwaarden in het bijzonder leeren waarderen, en beoordeelen.

Veel omvattend is het onderzoek, maar het belooft groote resultaten. Ver genoeg voortgezet zal het ons eenmaal de kennis verschaffen en rekenschap omtrent al de gewigtigste invloeden die op den gezondheidstoestand van ons vaderland werken; voor het oogenblik is de kennis die wij nu reeds er uit verkrijgen kunnen, een vereischte om het begrip van de noodzakelijkheid eener betere zorg voor de gezondheid ingang te doen vinden en om al die practische middelen die reeds aangewezen zijn, de verbetering der woningen, eene goede inrigting van het riolenstelsel, de zorg voor de reinheid in en om de woningen, de instellingen voor gymnastiek, de badhuizen enz. in ons land te bevorderen.

De feitelijke kennis van de nadeelen die tot nu geleden zijn alleen, zal aan dat begrip den noodigen ingang verschaffen. Zij zal ons tevens doen inzien hoe soms gemakkelijk gewigtige middelen ter verbetering van den gezondheidstoestand kunnen gevonden worden, waarvoor niet eens geldelijke opofferingen, zoo als voor de straks genoemde middelen, noodig zijn.

Meermalen werd het voorbeeld aangehaald van eene gemeente in ons land, waar de sterfte der kinderen beneden het jaar buiten alle verhouding werd gevonden met het gewone sterftecijfer op dien leeftijd, en waar bij nader onderzoek de verderfelijke gewoonte der moeders bleek, om hare kinderen niet te zogen, maar kunstmatig op te voeden. Wij vragen het: zou hier de noodige verspreiding der feitelijke kennis van de nadeelen uit eene verkeerde gewoonte ontstaan, niet alleen reeds een veel vermogende invloed uitoefenen? Zou zoo groote onverschilligheid bij vele moeders denkbaar zijn, dat zij, wanneer haar die nadeelen waren aangetoond, zouden volharden?

Een ander blijk hoe gereede ter voorziening in groote kwalen uit de kennis voortspruit, is te vinden in dat verhaal dat in LIEBIG's *Chemische Briefe* werd medegedeeld over die twee kleine dorpen, Bollweiler en Feldkirch, waar de bevolking jaren achtereen op eene vreesselijke wijze door tusschenpozende koortsen geteisterd werd, waarvan de oorzaak moest worden toegeschreven aan het ontstaan van poelen door den aanleg van een spoorweg in de nabijheid van die dorpen, welke poelen 's zomers droog en daardoor gevaarlijke moerassen werden. In de Académie des Sciences werd als onfeilbaar middel ter opruiming dier bronnen van ziekte en dood het middel voorgesteld, om die poelen met een vloeijend water te verbinden en het stilstaande water in omloop te brengen.

Blijkt uit deze voorbeelden, waarvan wij meerdere zouden kunnen aanvoeren, hoe eene weinig omvangrijke kennis soms in groote kwalen kan leeren voorzien, gewis niet altijd zal de taak zoo gemakkelijk zijn. Zoo zal een onderzoek op groote schaal en in vele rigtingen gevorderd worden, om de ware bron van de nadeelen te leeren kennen, die aan de verschillende beroepen zijn verbonden. Dat echter de eenmaal verkregen kennis ook hier tot gelukkige en gereede toepassing zal leiden, mag blijken uit het voorbeeld der arbeiders in de loodwitfabrieken, die sedert

eene daartoe gewijzigde inrigting van den arbeid tegen de vroeger zoo bijzonder nadeelige invloeden van hun beroep gevrijwaard worden.

Dat zulke kennis slechts noodig is, om de belangstelling voor dergelijke middelen op te wekken, zal wel geen nader betoog behoeven. Het is slechts de vraag hoe die kennis te verkrijgen, en wel zoo volledig, dat daardoor de volledige zorg voor de gezondheidsbelangen mogelijk wordt. Zij is het eerste middel, dat vereischt wordt, om die zorg in het leven te roepen.

Om den omvang van het onderzoek, dat er toe zal gevorderd worden, om de algemeene toepassing, die door het geheele land van de verkregen kennis gemaakt zal worden, zouden wij meenen, dat het tot den staatswerkkring behoorde, maar voorzeker moeten wij wenschen, dat het daartoe spoedig zal gebragt worden, wanneer we ons overtuigd houden, dat het noch door de particulieren noch door de gemeentebesturen kan worden aanvaard.

J. P.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

De zwaarte en het specifiek gewigt der hersenen bij krankzinnigen zijn door Dr. D. SKAE, geneesheer van het *Royal Edinburgh Asylum*, bij 172 personen, die aldaar kwamen te overlijden, bepaald. Hij doet aan de mededeeling zijner weginger de volgende inleiding voorafgaan. Sinds jaren heeft men in de grootste gestichten, zoo hier als elders, de hersenen van aan krankzinnigheid overledenen met de meest naauwlettende zorg onderzocht. De uitkomst van al die waarnemingen komt kortelijk daarop neer, dat in de meerderheid der gevallen de arachnoïdea in meerdere of mindere mate verdikt en troebel is, dat in het subarachnoïdeale bindweefsel, in den arachnoïdeaalzak en in de hersenholten serum uitgestort is, hetgeen gepaard gaat nu eens met vermeerderde dan eens met verminderde vascularisatie der hersenen en harer vliezen. Buitendien schijnt er in den ziektevorm, dien men als paralysis generalis betitelt, eene eigenaardige verweeking der grijze zelfstandigheid te bestaan, die zich openbaart niet door een bijzonder uiterlijk bij bezigtiging met het bloote oog, maar door het blijven hangen van stukjes van de hersenschors aan de vliezen bij het aftrekken van deze, verder door de gemakkelijkheid waarmede zij uiteenwijkt, wanneer men er een waterstraal op laat vallen en door eene toename in grootte van de kernhoudende cellen, waaruit de grijze stof is zaamgesteld.

Met uitzondering der laatstgenoemde aan algemeene paralysis eigene veranderingen, zijn de overige bovengenoemde anatomische afwijkingen zeer dikwijls gevonden in de hersenen van personen, die aan andere ziekten gestorven waren zonder eenig psychisch lijden. Van den anderen kant is het niet zeldzaam bij personen, die gedurende hun leven — soms maanden, soms jaren — alle verschijnselen van razernij vertoonden, hersenen te vinden, die niets ziekelijks opleverden en niet te onderscheiden waren van die van personen, welke in het volle genot van ongestoorde geestvermogens bezweken waren.

Uit deze feiten trekt SKAE het besluit, dat de genoemde anatomische veranderingen, hoewel zij vaak met krankzinnigheid gepaard gaan, toch niet de patholog.-anatomische voorwaarden zijn, waarvan de verschijnselen van gestoorde geestvermogens afhangen en dat wij dus inderdaad met de pathologie dier ziekte nog zoo goed als onbekend zijn.

Hoewel wij (altijd met de door SKAE gemaakte uitzondering voor de paralysis generalis, wier fijnere anatomische grondslag, met ter zijde stelling van de door hem aangegeven en ons niet duidelijk geworden mikroskopische kenmerken, wij met WEDL in atrophie der grijze hersenschors mogen vinden) bij dat resumé van onze pathologische kennis der zielsziekten niet veel kunnen bijvoegen, gelooven wij toch, op grond van de jongste onderzoekingen betrekkelijk den toestand des zenuwweefsels zelven in het ruggemerg door TÜRCK, betrekkelijk de vaten van hersenen en ruggemerg door SCHROEDER V. D. KOLK en ECKER enz., de wanhoop van SKAE, om ooit in het weefsel der hersenen de oorzaak der krankzinnigheid te ontdekken, niet te mogen deelen.

Dit neemt aan den anderen kant niet weg, dat wij dankbaar de bijdrage tot vermeerdering onzer kennis erkennen, die hij langs een anderen weg van onderzoek, namelijk door bepaling van het gewigt, van de specifieke zwaarte en van de graad van stevigheid der hersenmassa gezocht en ten deele gevonden heeft. Dat de resultaten uit een betrekkelijk klein getal waarnemingen nog schraal zijn, begrijpt men gemakkelijk; dat zij intusschen tot voortzetting van het onderzoek in die rigting opwekken, moge uit de mededeeling van de voornaamste punten blijken.

Wil men uit het onderzoek der hersenen van krankzinnigen in deze rigting eenige gevolgtrekking maken, dan dient men overeenkomstige bepalingen bij niet krankzinnigen ter vergelijking te kunnen bezigen. Dr. SKAE kon te dien aanzien gelukkig beschikken over de gewigtsbepalingen van wijlen J. REID, van PEACOCK en SANKEY (*Brit. a. for. Medico-chirurg. Review. Januarij*, 1853). Hij geeft vooreerst twee tabellen, eene voor de mannen, de andere voor de vrouwen, waarin 1°. zijn opgeteekend het aantal personen, gezonden en krank-

zinnigen, wier groote en kleine hersenen afzonderlijk en tezamen gewogen werden, gerangschikt naar den leeftijd van 16—20 jaar, verder naar vijfjarige tusschenruimten tot 60 jaar en voorts naar 10jarige tusschenruimten tot 90 jaar; 2°. zijn volgens dezelfde rangschikking naar den leeftijd opgegeven voor de hersenen in hun geheel, voor de groote hersenen en voor de kleine hersenen, met inbegrip van de pons en medulla oblongata, het maximum, het minimum en het gemiddeld gewigt; ten slotte de verhouding van het gewigt der groote hersenen tot dat der kleine hersenen, eveneens voor gezonden en krankzinnigen in de verschillende levensjaren.

Gaat men nu de rubriek na, waarin de maxima zijn opgeteekend, dan blijkt, dat slechts eenmaal onder 83 gevallen van krankzinnige mannen het gewigt der hersenen meer bedroeg dan 60 onc. (aveirdupods), terwijl het bij gezonden meermalen 62 en meer bedroeg. Slechts met twee uitzonderingen overtrof over elk der vijfjarige tijdvakken het maximum van het gewigt der hersenen bij gezonden dat maximum bij krankzinnigen. Onder 89 vrouwen maakte alleen eene krankzinnige, wier hersenen 61½ once wogen, eene uitzondering op het overigens met het nopens de mannen gezegde overeenkomstige resultaat.

Zou men aan dit, alleen aan de maxima ontleende, feit de vooronderstelling mogen vastknoopen, dat personen met groote hersenen minder aan krankzinnigheid bloot staan? De vergelijking van het gemiddeld gewigt der hersenen bij de krankzinnigen met het gemiddelde der gezonden, schijnt die hypothese reeds terstond in duigen te doen vallen. Neemt men namelijk het gemiddelde uit al de gevallen van krankzinnigen (83 m. en 89 vr.) bijeen en stelt dit tegenover dat der gezonden (191 m. en 117 vr.), dan valt voor beide geslachten het overwigt op de krankzinnigen. Skae ziet daarin het feit uitgedrukt, dat de hersenen der krankzinnigen in het algemeen zwaarder zijn dan die der gezonde. Wij ge looven echter dat, bij onbevooroordeeld nagaan der gemiddelde gewigten in de verschillende levenstijdperken, men uit zijne tabel tot het besluit moet komen dat, daar nu eens het overwigt aan den kant der krankzinnigen, dan eens naar dien der gezonden overslaat, dit punt onbeslist is gebleven, bij gebreke van een genoegzaam aantal waarnemingen.

Beter kunnen wij ons vereenigen met een ander besluit, dat hij trekt uit de opgaven van het gewigt der kleine hersenen. Zoowel voor de verschillende levenstijdperken als voor al de gevallen, onverschillig hun ouderdom, bijeengenomen, is het gemiddeld gewigt der kleine hersenen bij de krankzinnigen bijna steeds grooter dan bij de gezonden. Dit geldt voor de vrouwen evenzeer, doch niet zoo bestendig op de verschillende leeftijden, als voor de mannen. Het verschil in beide gemiddelde bedraagt hier dan ook veel meer als voor de hersenen in hun geheel. Skae schrijft zeker met regt het overwigt, dat deze volgens hem bij krankzinnigen bezitten en wat wij onbewezen achtten, toe aan het cerebellum. Niet weinig wordt men in die overtuiging, dat het cerebellum bij krankzinnigen in gewigt is toegenomen, versterkt door de inzage van de laatste rubriek zijner tabel, waaruit blijkt, dat het gewigt der kleine hersenen tot dat der grooten zich bij de krankzinnigen, zoowel mannen als vrouwen, verhoudt als 1 tot 6,8, terwijl die verhouding bij gezonden is als 1 tot 7.

Het cerebellum is dus bij krankzinnigen en op zich zelf genomen en in verhouding tot de geheele hersenmassa beschouwd, zwaarder dan bij gezonden.

Wij behoeven er voor den kritischen lezer niet bij te voegen: volgens opgaven, wier aantal nog klein genoeg is om aan te nemen, dat verschillende bijkomende omstandigheden daardoor reeds genoegzaam onzijdig gemaakt zouden zijn.

Onwillekeurig rijst de vraag hierbij op: leert nu ook de tabel van Skae, dat de groote hersenen bij krankzinnigen minder wegen dan bij gezonden? Tot ons leedwezen moeten wij erkennen dat, hoewel de meerderheid der opgaven er voor pleit, toch de enkele, die er tegen pleiten, juist die zijn, waar de gemiddelde uit het grootste aantal gevallen genomen is en dus het meest vertrouwen verdient. Die zaak blijft dus hangende.

Wij gaan thans over tot eene tweede reeks van opgaven, die het gewigt der hersenen betreffen, in vier door Skae aangenomen hoofdvormen van krankzinnigheid, namelijk: mania, monomania, dementia en paralysis generalis. Het aantal waarnemingen is hier weder kleiner, bedraagt in het geheel voor de mannen 61, voor de vrouwen 49.

Juist in dezelfde volgorde als wij die vormen opnoemden, neemt het gemiddeld gewigt der groote hersen bij de mannen af, zoodat zij in mania het zwaarst, in paralysis generalis het ligtst zijn. Het cerebellum daarentegen weegt juist bij paralysis generalis het zwaarst, daarop volgt mania, dan monomania, terwijl zij het ligtst zijn bij dementia. De opgaven, betreffende de vrouwen, stemmen echter daarmede weinig overeen.

Merkwaardig is de uitkomst, die de verhouding van het gemiddeld gewigt der kleine hersenen tot dat van de groote hersenen en tot dat van de geheele hersenmassa oplevert. Voor mannen zoowel als vrouwen blijkt, dat het cerebellum relatief de overige hersenmassa het sterkst overwigt heeft bij paralysis generalis, terwijl het cerebellum, eveneens relatief de overige hersenen, het laagste staat bij mania. Monomania en dementia nemen tusschen beide het midden in, verschillen weinig van elkander en volgen zelfs bij mannen en vrouwen niet in dezelfde orde.

Skae trekt hieruit het besluit, dat in gevallen van mania, eene ziekte, die meestal spoedig afloopt, het cerebellum het minst in betrekkelijk gewigt toeneemt, terwijl in de langdurige paralysis generalis met het haar kenmerkend verlies van bestuur over de willekeurige bewegingen, de betrekkelijke gewigtstoename van het cerebellum het grootst is.

Aangenomen, dat die feiten bij verdere nasporing meer en meer bevestigd zullen worden, dan ontbreekt het zeker niet aan vragen, hoe die gewigtstoename ontstaat. Skae brengt het in verband met het verlies van wil,

van zelfbeheersching, dat voor hem, boven alle andere het hoofdverschijnsel en wezenlijk kenmerk van krankzinnigheid is.

Wij willen ons in geene hypothesen verdiepen, maar wagen toch naast het vermoeden van SKAE ook te doen opmerken, dat indien men groote en kleine hersenen onafhankelijk van elkander van gewigt ziet veranderen, daaruit voortvloeit, dat met elk der drie toestanden der groote hersenen, namelijk met eene toename, met eene afname en met een normaal blijven van haar gewigt, dezelfde drie toestanden van de kleine hersenen gecombineerd kunnen zijn. Daaronder de normale toestand van beide begrepen, krijgt men dan 9 verschillende combinatiën, waardoor de verhouding van beider gewigt zal kunnen gewijzigd worden.

Wanneer wij afname van gewigt eens noemen atrophie, dan zal bijv. een normaal cerebellum bij atrophie der groote hersenen in verhouding tot deze te zwaar zijn, en het dunkt ons niet ongerijmd, dat voor een gedeelte uit atrophie van de groote hersenen het door SKAE bijna tot regel gestelde overwigt van het cerebellum mag verklaard worden.

Weinig bezwaar bestaat er zeker tegen, uit afname van gewigt tot atrophie te besluiten, die des te grooter zal zijn naarmate het orgaan langduriger in zijne functie gestoord is, en waarom men misschien bij manie het minst, bij paralysis generalis, het meest gewigtsafwijking vond. Maar zeer gewaagd dunkt het ons, uit toename van gewigt besluiten te trekken; bloed, serum, verschillende parenchymateuse exsudaten kunnen die even goed veroorzaken als buitengewone ontwikkeling der eigenlijke hersenbestanddeelen. De genoemde omstandigheden maken ons evenzeer huiverig omtrent de resultaten, die SKAE uit zijne bepaling van het *specifiek gewigt* der hersenen mogt willen afleiden. Intusschen de pogingen door hem in het werk gesteld, verdienen niettemin onze aandacht. Hij heeft in 62 gevallen van krankzinnigheid het specifiek gewigt der witte en der grijze stof bepaald, en die gewigtsbepalingen, volgens den leeftijd gerangschikt, ter vergelijking gesteld naast soortgelijke bepalingen van Dr. SANKEY. Zou niet reeds het tweederlei auteurschap van invloed zijn op zijn hoofdresultaat, dat bijna steeds het specifiek gewigt bij krankzinnigen hooger uitvalt dan bij gezonden, en dat niet enkel voor de grijze, maar ook voor de witte zelfstandigheid?

Daar tegenover staat, dat SKAE zijne eigene ervaring door die van SANKEY in het *London Fever Hospital* bevestigd ziet. Deze vond namelijk, dat juist in die gevallen, waar ernstige cerebraalverschijnselen, zoo als convulsie's, strabismus, paralysis en bewusteloosheid den dood vooraf gingen, het hoogste specifiek gewigt van beide zelfstandigheden werd aangetroffen.

Wij mogen evenwel niet verzwijgen, dat SKAE zelf dit bezwaar gevoeld heeft, blijkens de mededeeling van enkele bepalingen van het specifiek gewigt bij gezonden, die door hem zelven verrigt zijn. Zijn voorloopig, slechts met de grootste omzigtigheid op te vatten resultaat, komt hierop neder: dat in dementia het specifiek gewigt der grijze zelfstandigheid nog iets hooger is dan bij gezonden, daarop volgt dat bij melancholia en monomania, dan dat bij paralysis generalis en mania, terwijl het hoogste specifiek gewigt der grijze stof wordt aangetroffen bij epilepsia, bij welke ziekte ook de witte zelfstandigheid die bij alle overige in specifiek gewigt overtreft.

De methode, die daarbij aangewend werd, is vrij eenvoudig, zij bestaat namelijk in het beproeven van verschillende zoutoplossingen, wier specifiek gewigt ten overvloede nog met den areometer bepaald werd. Dit gedeelte van het onderzoek intusschen is aan zoo velerlei zwarigheden onderhevig, dat wij bezwaarlijk ons daartoe opgewekt zouden voelen; wel hadden wij vroeger reeds gewenscht, dat men die methode in toepassing bragt ter approximatieve bepaling van het vetgehalte der lever, waaromtrent het gewone anatomische onderzoek dikwijls genoeg twijfel overlaat. Niet veel meer partij, dunkt ons, zou men van eene bepaalde zoutoplossing kunnen trekken ter bepaling van den omvang of van de grootte der hersenen, en daardoor van den geheelen schedelinhoud met zijne weeke en vloeibare deelen, want ook hier geeft onmiddellijke weging in de lucht een genoegzaam resultaat.

Wij hebben dit referaat van SKAE aangevangen, met van hem over te nemen een overzigt van hetgeen het grover en fijner anatomisch onderzoek der hersenen bij krankzinnigen tot nog toe geleerd heeft; wanneer wij nu hier aan toevoegen de resultaten der gewigtsbepalingen van SKAE en van ter zijde een oog laten vallen op hetgeen de chemische analyse der hersenen, ook bij dieren onder de ijverige handen van V. BIBRA, geleerd heeft, dan zal men moeten erkennen, dat wij, zonder intusschen te wanhopen aan eene den onvermoeiden arbeider loonende toekomst, voor het oogenblik nog niet *ver* gevorderd zijn in de kennis der weeke stof, waarop eene stoffelijke psychologie hare theoriën moet grondvesten. Niettemin moeten wij prijs stellen op elke hypothese, wanneer zij slechts, even als het schitterend kleurenspel van de zeepbel het knaapje, dat haar blies, en zijne makkers meteen, dwingt haar na te jagen en zoodoende hunne spieren te oefenen, zoo ook den physiologischen geneeskunstoefenaar voortdrijft tot werken.

Z.

UITWERKSELEN DER DRUKKING VAN HET MIDDENRIF BIJ DE INADEMING VAN CHLOROFORME. — In de *Comptes rendus des Sciences de l'Académie des Sciences* 1854 2e semestre, Tome XXXIX n°. 2 Oct. 1854, p. 651 oppert GIRAUDET het vermoeden, dat de reden, waarom in enkele gevallen de inademing van chloroforme den dood teweeg bragt, in belemmerde werking van het middenrif moet gezocht worden. Hij zegt waargenomen te hebben, dat, als de anesthesie haar toppunt bereikt heeft, de ademhaling alleen door het middenrif geschiedt. Al hetgeen derhalve der vrije werking van deze hoofdademhalingsspier in den weg staat, moet op volslagen wijze de werking der longen beletten en doodelijke stikking teweeg brengen. Zijne proefnemingen op konijnen bevestigen de groo-

digheid zijner voorstelling. Na hen door de werking van chloroforme in bewusteloozen staat gebragt te hebben, drukte hij den buikwand op zoodanige wijze, dat de werking van het middenrif er door belemmerd werd. Eene voortzetting der drukking, gedurende tachtig seconden, was voldoende om de ademhalingsbewegingen te doen verdwijnen, en allengs ook de kloppingen van het hart te doen ophouden. Inblazing van lucht, wrijving enz. waren in dergelijk geval vruchteloos om hen in het leven terug te roepen. De lijken vertoonden de gewone verschijnsels der stikking. Bij een door chloroforme bewusteloos gemaakten jongen hond, verkreeg hij hetzelfde uitwerksel, maar met grootere snelheid, door onderbinding der middenrifszenuwen.

Hij doet opmerken, dat de meerderheid der slagtoffers van chloroforme stierf, terwijl zij ligte kunstbewerkingen ondergingen en derhalve gekleed waren. Uit de vermoedelijke drukking van keurslijf of andere kleedingstukken verklaart hij uit dien hoofde den dood. Bij allen nam men belemmerde ademhaling, kleinheid van pols, bleeke kleur enz. waar. Ik acht het niet onbelangrijk, de aandacht onzer heelkundigen op deze waarneming en voorstelling te vestigen. W. V.

BOEKAANKONDIGING.

ANTWOORD OP DE ANTIKRITIEK VAN DR. HEYNSIUS.

Men behoeft zich gewoonlijk niet te verontschuldigen, wanneer men een boek aankondigt in een Wetenschappelijk tijdschrift, vooral niet wanneer men dat boek in zijne kwaliteit van redacteur ontvangen heeft; kondigt men dit spoedig aan, zoo rekent de schrijver het zich gewoonlijk niet tot oneer; veroorlooft men zich hierbij, met bescheidenheid eenige aanmerkingen te maken, de schrijver pleegt er een teeken van belangstelling in te zien; treft men een of ander aan, waardoor men zich met regt bezwaard mag achten, en brengt men dit den schrijver met beleefdheid onder het oog, deze kan daar niets onnatuurlijks of onbillijks in vinden; mogt men eindelijk des schrijvers werk, naar diens meening, niet overal getrouw genoeg voorgesteld of volkomen begrepen hebben, zoo zal deze natuurlijk zijne eigene zienswijze en rectificatie eenvoudig en gematigd voordragen.

Dr. A. HEYNSIUS schijnt dit anders in te zien: hoewel ik van mijne zijde aan alle de opgesomde voorwaarden meen voldaan te hebben in mijne aankondiging van zijne dissertatie, en vooral bedaardheid en beleefdheid bijzonder meen betracht te hebben, word ik door hem in zijne antikritiek bedektelijk aangeklaagd van kwaadwillige bedoelingen, en openlijk beschuldigd, 1°. van onheuschheid; 2°. van zijn boekje niet goed gelezen te hebben; 3°. dat de zaak door mij niet is behandeld, maar de vorm.

Ik zal de gronden waarop de schr. deze beschuldigingen grondvest, één voor één trachten te wederleggen.

1°. Om mij van onheuschheid te overtuigen, geeft Dr. H. een kort berigt van hetgeen er vóór de plaatsing mijner aankondiging zou zijn voorgevallen. Om echter uit de geschiedenis bewijzen te putten, moet de geschiedenis niet verminkt worden, doch volledig medegedeeld. Men oordeele uit het volgende. Door Dr. PENN werd mij den 19 Oct. de dissertatie van den Hr. H. toegezonden, » ten einde, zoo ik er aanleiding toe vond, mijn referaat over *Wachsmuth's* arbeid daarnaar te wijzigen en te amplifieren." Dr. PENN schreef mij volstrekt niets meer, noch dat de dissertatie hem door Dr. H. voor mij was gegeven, noch dat Dr. H. bijzondere wenschen daaromtrent had te kennen gegeven [1]). Reeds den volgenden middag antwoordde ik, » dat het boekje mij na eene vlugtige inzage interessant genoeg voorkwam om er eene bijzondere aankondiging van te geven, hetgeen ik dus gaarne op mij nam." *Ik ontving daarop geen wederantwoord.* Ik zette mij dus aan het werk, en konde er onmogelijk aan denken, dat Dr. H. liever eene aankondiging van een Hollandsch stuk in het Lancet zou wenschen, dan van zijne Latijnsche dissertatie. Zoo mijne handelwijze nog eenige verontschuldiging zou kunnen vereischen, dan heb ik slechts te wijzen op de dissertatiën der Heeren EKKER, FABIUS, VAN TRIGT en VAN WYNGAARDEN, welke alle vroeger in het Weekblad zijn aangekondigd, zonder dat er aan schijnt gedacht te zijn, dat de schrijvers zouden verkozen hebben, dat men hunne Hollandsche stukken in het Lancet daartoe bezigde. Er worden dan ook nimmer Hollandsche tijdschrift-artikels in het Weekblad aangekondigd. Den 24sten zond ik mijne aankondiging in. Nu eerst, den 25sten, werd mij uit een schrijven van Dr. ZEEMAN namens zijne mederedacteurs onder anderen die wensch van Dr. H. kenbaar, hetgeen mij natuurlijker wijze meest bevreemdde, daar mij den 19den zijne dissertatie was toegezonden » om daarvan kennis te nemen en naar aanleiding daarvan mijn referaat te amplifieren," en daar men op mijne toezegging van eene aankondiging niets had geantwoord. Thans bedankte ik natuurlijk om aan dien wensch te voldoen. — Deze détails zijn vervelend, doch ik kon ze tot mijne verdediging niet missen, en ik ben overtuigd, dat niemand mij, na deze toelichting, van eenige onheusche bejegening zal kunnen verdenken.

2°. Om mij tegen de beschuldiging te verdedigen, als hadde ik het boekje, dat ik aankondigde, niet goed gelezen, kan ik mij alleen beroepen op hen, die én het boekje én mijne aankondiging hebben gelezen. Ik durf beweren, dat ik, zoo goed zulks in eene korte *aankondiging* mogelijk is, heb geschetst, wat de schrijver zich heeft voorgesteld, en wat door hem is bereikt. Eene *aankondiging* onderscheidt zich, volgens mijne meening, van een *referaat*, doordien er kortelijk in wordt *aangekondigd* (niet *uitgewerkt*) wat men in eenig boek te

[1]) Tot het eerste had ik geene bijzondere aanleiding, omtrent het laatste kan ik hierbij voegen, dat Dr. H. aan mij, toen ik hem een exemplaar zijner dissertatie tot het bovenvermelde doel vroeg, ook geene wenschen heeft geuit. J. P.

verwachten heeft, opdat ieder daarnaar zou kunnen beoordeelen, of hij het boek wenscht te lezen: eene *aankondiging* maakt dus geen aanspraak op volledigheid, haar hoofdvereischte is spoed; zij mist anders haar doel.

Ik behoefde derhalve volstrekt niets over de theorie van KIWISCH mede te deelen, evenmin als over die van BEAU, OGIER WARD enz. In korte woorden moest ik het standpunt mededeelen, waarop Dr. H. zijne onderzoekingen begon. Ik heb daarom CORRIGAN vermeld, omdat hij de eerste geweest is, die het vraagstuk op een goed terrein bragt en den weg baande tot volgende onderzoekingen,. (Diss. pag. 6 en pag.). De meeste volgende schrijvers, hebben min of meer op dien grond voortgebouwd en ik behoefde dus slechts met een kort woord te herdenken, waarin zij zij zich onderscheidden. Alleen den naam van MONNERET heb ik genoemd, omdat deze de eenige was, die van *sons hydrauliques* gewaagt, en dat wel omdat «de kern" van Dr. Hs. arbeid gelegen is in het gewigt dat hij toekent aan de vochtbeweging in de vaten als bron van geruisch.

Ik ga voort met de verdere onnaauwkeurigheden, die Dr. H. mij verwijt, te toetsen aan zijn boekje. »Noch CORRIGAN noch HAMERNIK zouden gedacht hebben aan hetgeen ik hun in den mond leg." Men vergelijke pag. 6, waar CORRIGAN's eigene woorden worden aangehaald; »un mouvement tout particulier du sang", »un courant tres compliquces," des courants en forme de tourbillons, qui, se produisant au contact des parois de l'artère, y determinent des vibrations extrêmement rapides." Men leze verder, het zij bij HAMERNIK zelf, het zij in Dr. H's diss. pag. 12 en 13 hetgeen deze over de «wirbelnde Bewegung," de »kreiselnde Bewegung des Blutes an den Wänden" zegt — dan zal het toch wel geoorloofd zijn, het gevoelen dezer beide onderzoekers zamen te vatten onder de korte uitdrukking »Zamengestelde vochtstroomingen, waardoor de zich accomoderende wand regelmatig gaat trillen", al hebben zij ook geen van beiden juist mijne *woorden* gebruikt, *hunne bedoeling* heb ik kortelijk opgegeven, en het is mij voor het oogenblik vrij onverschillig wat KIWISCH gezegd heeft. Ik moest in mijne aankondiging *kort* trachten te zijn; thans moet ik mij vooral op *duidelijkheid* toeleggen; het spijt mij voor de lezers van het Weekblad: het is mijne schuld niet, zoo ik ze verveel. — Ik ga daarom verder.

Dr. H. komt op tegen mijne uitdrukking »in beide gevallen [bij het gebruik van glazen of elastieke buizen] hoorde men even goed een geruisch", hij zou dat niet gezegd hebben, »maar schreef wel degelijk, dat er eene grootere drukhoogte gevorderd werd om het geluid in glazen buizen te hooren enz". In mijne uitdrukking ligt ook geenszins ingesloten, dat het geruisch geheel onder dezelfde omstandigheden *even intensief* werd gehoord, doch eenvoudig, dat er *even goed* een geruisch kan gehoord worden bij het doorstroomen van vocht in eene glazen- als in eene elastieke buis, en dit wordt op pag. 23 der Diss. als argument aangevoerd voor des schrijvers voorstelling, gelijk ik refereerde. Die iets anders in deze woorden wil zoeken, verdraait ze.

Verder heeft mijne uitdrukking »eene soort van zijdelingsche aanzuiging" Dr. H. aanstoot gegeven: ze is hem niet exact genoeg. Maar wilde hij dan dat ik de plaats uit zijn boekje geheel afschreef? Het is, dunkt mij, onmogelijk in korter woorden en duidelijker aan te geven wat er in de verwijdde buis geschiedt, dan juist met deze woorden; wil men er meer van zeggen, dan dient men te copiëren; geringschatting in die woorden te zoeken, grenst aan het ongerijmde! Ik heb die uitdrukking echter niet goed gebezigd. Helaas hier zie ik mij voor het eerst pris en flagrant délit! ja waarlijk er moest staan »doordien op den conus eene soort van zijdelingsche aanzuiging wordt uitgeoefend." Ik beken het volgaarne; maar er was weinig perspicaciteit noodig geweest, om te zien, dat ik toch de bedoeling van den schrijver volkomen had begrepen uit het voorafgaande woord »teruggaande beweging." Had ik werkelijk gedacht, dat de conus de zijdelingsche aanzuiging uitoefende, ik had niet van »teruggaande beweging" kunnen spreken. Ik geef dan ook den Schr. de verzekering, dat ik zijne meening en zijne figuur goed begrepen had, hoewel een paar pijltjes de laatste niet zouden ontsierd hebben.

Eindelijk word ik aangevallen over de conclusie, welke ik uit Dr. Hs. proeven afleid, » dat de afwisselende drukhoogte of stroomkracht een werkzaam moment is tot versterking of verzwakking van het geruisch," en daaruit worden schrikkelijke gevolgtrekkingen omtrent mijne kennis van de hydrodynamische wetten afgeleid. — Gaarne beken ik, geene volledige beschrijving gegeven te hebben van al hetgeen later volgt over den invloed der stroomsnelheid, doch ik kan niet nalaten te wijzen op hetgeen op pag. 18 en 19 der Diss. te lezen is, en daarvan zelfs een klein gedeelte aan te halen. » Pressio igitur (drukhoogte), quâ sanguis propellitur, momenti esse videtur; si enim pressio infra certam imminuitur finem, susurrus non amplius auditur, quod autem, uti videbimus, soli imminutae celeritati adscribi debet." Indien men nu in aanmerking neemt, dat er eene constante verhouding tusschen drukhoogte en stroomsnelheid bestaat, indien men eindelijk nagaat, dat de Schr. zelf in zijne antikritiek (bladz. 452 reg. 14 v. b.) beide woorden, als waren ze synoniem, achter elkander voegt, dan is het waarlijk niet zoo euvel te duiden, indien iemand, die zich niet dagelijks met physische vraagstukken bezig houdt, deze woorden heeft verwisseld.

Zoo ben ik dan alle de bewijsgronden doorgeworsteld waarop de Schr. zijne 2de bewering vestigt. Er blijft mij nog over. van de 3de te spreken: » men had van mij mogen eischen, dat ik de zaak had behandeld en den vorm ware voorbijgegaan." Ten eerste stem ik dien eisch niet toe: ik zie volstrekt niet in, waarom men den vorm, waarin eene verhandeling wordt gegoten, niet zou mogen beoordeelen: integendeel het bedroeft mij dikwijls te zien, dat daaraan door onze Nederlandsche kritiek gewoonlijk zoo weinig zorg wordt besteed. Doch ook hier heb ik mij waarlijk geene verwijtingen

te maken: met de meeste oplettendheid kan ik in mijne aankondiging geene andere aanmerking over den vorm vinden, dan die over des schrijvers stelligen en beslissenden toon, en die beslaat, om met den Schr. ook eens te tellen, slechts 5½ regels. De Schr. zal dus waarschijnlijk iets anders verstaan onder » vorm" dan ik. Overigens blijf ik, ook na de lezing der anti-kritiek, bepaaldelijk bij die aanmerking.

De Schr. heeft ten slotte nog gezien » dat ik het doel zijner bijdrage niet begrepen heb: hij zocht naar de oorzaak van geluidstrillingen onder bepaalde omstandigheden en paste het hier gewonnen materiaal kortelijk op bekende verschijnselen in het leven toe," daarom was mijne raadgeving ongepast. Het doel van des schrijvers bijdrage stond voor mij duidelijk op het titelblad van zijn boekje te lezen: dit belooft, dat hij zal handelen over de » physische verklaring der vaatgeruischen," ik achtte het daarom niet geheel ongepast, hem den welgemeenden raad te geven, om evenzeer levende vaten, als doode buizen te auscalteren. Eveneens zou ik eenen schrijver over de phijsische verklaring der viooltoonen," wel degelijk raden, soms eens eene viool ter hand te nemen. Vindt Dr. H. mijn raad onheleefd, met welk epitheton ornans moet ik den zijnen bestempelen; die daarenboven — het zij met bescheidenheid opgemerkt — hoe aannemelijk overigens, niet zoo noodzakelijk blijkt te zijn. Dat het een praktisch geneesheer wel eens geoorloofd zijn zal, jongere kunstbroeders, die zich met ijver en ingenomenheid op de juiste physische verklaring van ziekteverschijnselen toeleggen, te herinneren aan de noodzakelijkheid om, *eer zij eene stellige uitspraak wagen*, het ziekbed zelf te raadplegen, meende ik als onbetwist te mogen aannemen. Ja wat meer is, ik houd het voor eene dure verpligting en neem den welgemeenden raad niet terug, hoewel hij tot mijn leedwezen eene ongemotiveerde en, ik hoop, voorbijgaande gevoeligheid opwekte. De natuur vordert eene langdurige, trouwe dienst, eer zij hare geheimen prijs geeft. — Alle middelen van onderzoek, die ons ten dienste staan, zijn naauwlijks toereikend om een geheel wetenschappelijk doorgebragt menschelijk leven met enkele, schoone ontdekkingen te kroonen. Men verlange dus niet te maaijen, eer het trouw verzorgde gewas behoorlijk is gerijpt. De uiterlijke roem worde alleen gewaardeerd als eene bevestiging van de bedaarde inwendige voldoening over welbesteedde krachten, en men hoede zich, in den aanvang eener moeijelijke, maar, bij zulke talenten als die van Dr. H. veelbeloovende wetenschappelijke loopbaan, voor eene overgevoeligheid, die den degelijken en getrouwen natuuronderzoeker ten eenemale onwaardig is.

Dr. F. J. J. S.

VERSLAGEN.

KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN.

In de gewone vergadering van Sept. 1854 werd door den Hr. W. VROLIK, ook in naam van den Hr. VAN GEUNS een ontwerp antwoord aan den Min. van Bin. Zaken voorgedragen, op het door Z. E. toegezonden boekwerk van Dr. SAVOYEN, waaromtrent de schrijver het gevoelen der Akademie wenscht te vernemen. In dit ontwerp werden de inhoud en de strekking van het ingezonden boek, den titel voerende van *Nouvelles études philosophiques sur la dégénération physique et morale de l'homme*: Paris 1854, kortelijk uiteengezet en daaruit de oppervlakkigheid der behandeling en de ongerijmdheid der daarin voorgedragene stellingen afgeleid, die hoofdzakelijk zouden leiden tot het aannemen van een oorzakelijk verband tusschen kropgezwel en cretinisme. Vooral meenden de ontwerpers van het antwoord zich te moeten verzetten tegen de eindstelling van den schrijver: » *donc, c'est le goître, qui produit le crétinisme par la voie de la génération*." Zij kwam hun des te meer verwerpelijk vóor, omdat zij de gronden legt tot een onzinnig genezingsplan, waartoe hier en daar pogingen werden aangewend, namelijk om door vermeerdering van het jodiumgehalte in het drinkwater het endemisch kropgezwel en hierdoor ook het cretinisme te genezen. Mogten de regeringen der landen, waarin kropgezwel en cretinisme heerschen, daarin heil zoeken, dan zouden de gronden worden gelegd tot het voortdurend verzuim van al de regelen der gezondheidsleer, waaraan eene zwakke, ongezonde, stompzinnige, door kropgezwel en cretinisme misvormde bevolking haar ontstaan en het voortslepen van een rampzalig leven verschuldigd is. Op deze en andere gronden, behoorlijk in het ontwerp toegelicht, wordt een ongunstig oordeel over het ingezonden boekwerk uitgesproken en met algemeene goedkeuring besloten in dien zin aan den Min. te antwoorden.

De Hr. SCHNEEVOOGT droeg mede in naam van den Hr. PRUYS VAN DER HOEVEN een verslag voor over het rapport van den Hr. OOYKAAS omtrent het Leprozen-etablissement Batavia, in de kolonie Suriname, welk verslag dienen moest als antwoord op een brief van den Min. v. Kolonien van 22 Mei ll. Spr. stelde na eene korte uiteenzetting van den inhoud en van de strekking van genoemd rapport voor: 1°. dat den Min. v. K. dank worde gezegd voor de toezending van het verslag aan de Akademie; 2° dat den Min. loffelijke melding geschiede van den wetenschappelijken ijver en de zelfverloochenende menschenliefde, waarmede de Hr. OOYKAAS zijne moeijelijke betrekking toont te vervullen, 3° dat Z. E. dringend uitgenoodigd worde, om een nader onderzoek naar den staat van zaken in het werk te doen stellen en des gevorderd, krachtige maatregelen te laten beramen, opdat het etablissement voor de Lepreuzen zoo mogelijk naar eene gezonder plaats overgebragt worde, terwijl inmiddels de noodzakelijkste verbeteringen daarin worden aangebragt, niet alleen die, welke eene doelmatige verpleging en eene geneeskundige behandeling van de besmettelingen mogelijk maken, maar ook die, welke gevorderd worden om den Hr. O. in staat te stellen zijne wetenschappelijke nasporingen behoorlijk te doen, zijne klinische waarnemingen voort te zetten, als ook om, hoe eer hoe liever, onverholen

en algeheel zijne gedachten kenbaar te maken, omtrent de maatregelen, waarop hij in zijn verslag zinspeelt en die er toe zouden kunnen leiden om, volgens zijne uitspraak, de ziekte in de kolonie geheel uit te roeijen waartoe hij in het belang der menschheid en der wetenschap ernstig uitgenoodigd, krachtig aangemoedigd en ondersteund behoort te worden.

De vergadering besloot eenstemming dat het voorgelezen verslag aan den Minister zal worden gezonden.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

ENGELAND. — Den 27sten October l.l. overleed aan een op eene chronische hartziekte gevolgd nierlijden Dr. GOLDING BIRD, bekend door onderscheidene wetenschappelijke schriften, waaronder vooral zijn werk *On urinary deposits*, waarvan in het vorig jaar eene 4de uitgave verscheen, eene eerste plaats bekleedt.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — In het antwoord der regering op het voorloopig verslag der Kamer over het Budget, wordt gezegd, dat de regering bezig is met het in gereedheid brengen van drie ontwerpen van wet betrekkelijk de Medische Politie; zij hoopt weldra de Kamer in de gelegenheid te stellen, tot herziening der bestaande verordeningen op dit onderwerp mede te werken. Een ontwerp regelende de veeartsenijkunst zal eerstdaags aan de Kamer worden aangeboden.

— De gezondheidscommissie te Rotterdam heeft besloten onderzoek te doen naar den toestand der schoollokalen. Tevens zal zij de regels behandelen en vaststellen, die bij het bouwen en inrigten van huizen als noodzakelijk voor de openbare gezondheid moeten worden in acht genomen.

— De Cholera vermindert in ons land bijna algemeen. In Rotterdam overleden de vorige week slechts 4 personen aan deze ziekte. In Utrecht is het cijfer der aanget. van 2—8 Nov. op 26, dat der overledenen op 20 gedaald. In Amsterdam werden van 4—10 Nov. slechts 9 aanget. en 7 overledenen gemeld. In Schiedam kwamen in de laatste dagen geene gevallen meer voor. In Amersfoort zijn van 1—7 Nov. 13 lijders aangegeven, 2 overleden. In Zwolle zijn geene Cholera-gevallen meer voorgekomen. In Meppel zijn in de vorige week nog eenige gevallen van Cholera waargenomen. In Groningen is volgens de laatste berigten de epidemie nog niet verminderd.

— Tot Off. v. Gez. 2de kl. bij de marine is benoemd de Heer S. J. GOOSSEN Off. v. Gez. 3de kl. met bepaling dat hij rang zal nemen tusschen de Off. v. Gez. 2de kl. W. RUIJSCH en A. B. A. F. VON KONIGSLÖW.

— Te Utrecht is 30 Oct. overleden de Heer N. W. DE VOOGT Apotheker.

†PARAMARIBO, 1 October. — De vooruitzigten aangaande de heerschende epidemie, blijven bij voortduring zeer donker. In de afgeloopen maand werden er dagelijks meerdere personen door de gele koorts aangetast en hadden er onder de ingezetenen dezer stad eenige sterfgevallen plaats, die eenen hoogst treurigen indruk op het algemeen teweeg bragten. Het aantal sterfgevallen aan deze ziekte, hetwelk in Maart 19 en in Julij 17 beloopen heeft, is in September tot 24 gestegen. Op de forteres Nieuw Amsterdam verkreeg de ziekte vooral meerdere uitbreiding; 24 manschappen en 1 officier van de kompagnie Artillerie zijn aldaar nog onder behandeling. Sedert ons vorig berigt stierven aan de gele koorts:

Op den 22 Sept.	van	de Portugesche Emigranten.	.	1
» » 23 »	»	de Kompagnie Artillerie.	. .	1
» » » »	»	het Ned. schip *Atalante*.	. .	1
» » 25 »	»	de Kompagnie Artillerie.	. .	1
» » » »	»	de *Atalante*.	. . . .	1
» » 26 »	»	de *Atalante*.	. . . .	1
» » » »	»	de Engelsche Bark *Rolla*.	. .	2
» » » »	»	de Kompagnie Artillerie.	. .	1
» » 27 »	»	de Rijks Schroefboot *Paramaribo*.		1
» » 30 »	»	het N.-Am. Schip *Pleiades*.	.	1

Bij de meeste overledenen werden zwarte brakingen waargenomen, bij sommigen petechiae, singultus, bloedingen uit den mond en bloederige stoelgangen. (In ons vorig berigt is abusievelijk op den 22sten September een sterfgeval op de schroefboot *Paramaribo* vermeld.)

De eenmaal door de geneeskundige beambten geuitte meening, dat er hier geene epidemie heerschende is, wordt door het Koloniaal Bestuur bij *voortduring* hardnekkig volgehouden, en bekommert men zich niet om de mogelijkheid, dat de ziekte naar elders kan worden overgebragt. Men bedenke toch, dat door het afgeven van verklaringen, dat er in de kolonie geene epidemie heerschende is, de ziekte niet gestuit wordt! Op de schepen *Susanna*, *Wilhelmina* en *Antonie Eugenie* hadden toch, niettegenstaande zij allen door het Kol. Gouvernement van schoone gezondheids-passen voorzien waren, gedurende hunne reis naar het moederland, verscheidene sterfgevallen plaats! De nieuw aangekomene schepen, waaronder inzonderheid Z. M. stoomschip *Curaçao* moet genoemd worden, zijn bij voortduring op de reede toegelaten; het is ligtelijk te begrijpen, dat daardoor aan de epidemie steeds nieuw voedsel wordt gegeven. Volgens de laatste berigten uit Curaçao zoude de sterfte op Z. M. korvet *Pallas* zeer zijn toegenomen.

BIBLIOGRAPHIE.

C. Vogel: De Geneeskundige Wetenschap, theoretisch en practisch beschouwd. Naar het Hoogduitsch bewerkt en met de Nederlandsche Wetgeving in verband gebragt door Mr. *L. G. Vernée*. Tiel, 1854. H. C. A. Campagne. *ƒ* 2.20.

H. Locher: De herkenning van de Ziekten der Longen, door middel van Percussie en Auscultatie. Uit het Hoogduitsch door Dr. *Sanders van Loo*. Tiel, 1854. H. C. A. Campagne. *ƒ* 2.60.

J. Graetzer: Beiträge zur Bevolkerungs-, Armen-, Krankheits- u. Sterblichkeits-Statistik von Breslau, 1854. Aderholz. ½ thl.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 18 NOVEMBER 1854. 46.

WELK BEGRIP MOET MEN AAN HET WOORD TUBERKEL HECHTEN?

Menig een, dunkt ons, moet in verwarring geraken, wanneer hij naleest wat door verschillende schijvers van naam aangaande den tuberkel is te boek gesteld. Er bestaat toch nopens dit onderwerp zooveel verscheidenheid van meening, dat men onwillekeurig er toe zou kunnen gebragt worden om òf kortweg de competentie van alle onderzoekers te ontkennen òf het bestaan van den tuberkel zelven, als gezwel sui generis, te loochenen.

Deze omstandigheid scheen ons zóo belangrijk toe, dat wij besloten ons eenigen tijd met dit onderwerp bezig te houden, en in een onderzoek te treden naar de oorzaken, die zoodanige verscheidenheid van meening te weeg bragten en onderhielden. Bij het herlezen der beste schrijvers vonden wij ons weldra bewogen eene bescheidene poging te wagen tot bijlegging van een verschil, dat ons dagelijks duidelijker toescheen grootendeels gegrond te zijn op misverstand. Konde men er toe komen, zoo dachten wij, om aan bepaalde woorden ook eene strenger bepaalde beteekenis te hechten, dat misverstand zou ophouden, het vraagstuk in helderheid winnen en wetenschap en kunst zouden eene belemmering minder hebben.

I.

Wanneer men het gebruik, dat van het woord *tuberkel* gemaakt is, historisch nagaat, dan blijkt het terstond, dat zijne oorspronkelijke beteekenis in het beloop der tijden is gewijzigd geworden. Aanvankelijk toch gaf de uitdrukking *tuberculum*, als verkleiningswoord van *tuber* niets anders te kennen dan eene kleine verhevenheid, een gezwelletje, een knobbeltje, derhalve niet een bijzondere zaak maar een bijzondere vorm van allerlei zaken.

Wij vinden die oorspronkelijke beteekenis van het woord nog steeds in de ontleedkunde van het gezonde ligchaam. Zoo spreekt men van *tuberculum cinereum*, van *tubercula quadrigemina* der hersenen, van *tuberculum ovatum* en *conoïdeum* van het ruggemerg, van *tuberculum Loweri* van den regter hartekamer, van *tuberculum papillare* en *caudatum* van den *lobulus Spigelii* der lever, van *tubercula Santorini* aan de kraakbeenderen van het strottenhoofd, van *tuberculum atlantis*, *ossis humeri* enz. Alle deze benamingen beteekenen eenvoudig eene kleine verhevenheid, om het even welke zamenstelling deze ook moge bezitten.

Dezelfde beteekenis, hoewel niet meer zóo uitsluitend, behield men in de ontleedkunde van het zieke ligchaam. Zoo noemt men nog heden, (om te zwijgen van het oudere en in onbruik geraakte) zeker hoogst pijnlijk gezwel *tuberculum dolorosum*. Ook de nieuwvormingen, die bij *lupus* en bij *molluscum* zich als kleine gezwellen voordoen, heten *tuberkels*, zooals men ook spreekt van eene *lepra* en eene *elephantiasis tuberculosa*. Bij schrijvers over de *syphilis* vindt men gewag gemaakt van *huidtuberkels*, van *tubercules muqueux* enz. In alle deze voorbeelden is de beteekenis van het woord *tuberkel* even uitgestrekt als die van *tumor* of van ons woord *gezwel* of van het grieksche φῦμα (van φύομαι ik groei), waarvoor het nederduitsch heeft *uitwas* en *uitgroeisel*.

Niet aldus gold het oorspronkelijk van andere woorden, zooals bij voorbeeld *struma* of *scrofula*. Deze schijnen reeds terstond als *eigen namen* te zijn gebruikt geworden, ter aanduiding van eene bepaalde soort van gezwellen, die men aan den hals der varkens veelvuldig waarnam. De Grieken noem-

den zoodanig gezwel χοιράς (van χοῖρος een jong zwijn), hetgeen de latijnen vertaalden door *scrophula* (van *scrophe* een varken). Ook *porcus* schijnt men in dubbele beteekenis, zoowel voor varkens als voor kliergezwel te hebben gebruikt. Gelijksoortige toestand nu werd ook aan het menschelijk ligchaam vooral bij kinderen teruggevonden en behalve aan den hals ook aan andere ligchaamsdeelen; van daar dat men ook hier de kliergezwellen in het algemeen met den naam van χοιρώδεα φύματα bestempelde, wat wij zouden kunnen vertalen door »zwijnsknobbels."

Zoodanige meer beperkte beteekenis nu verkreeg weldra ook het woord *tuberkel*.

Reeds bij zeer oude schrijvers namelijk vindt men bewijzen, dat het de opmerkzaamheid had getrokken dat bij longteering in de longen knobbels, *φύματα*, tubercula, werden aangetroffen, die tot verwoesting van die organen aanleiding geven. Zoo b. v. in geschriften die (hoewel ten onregte [1]) aan HIPPOKRATES worden toegeschreven. Hoe meer deze waarneming werd herhaald, des te grooter gewigt erlangden deze knobbels. Welk een diepen indruk dit zoo veelvuldig zamentreffen van longknobbels en longtering op de ziektekundigen maakte, blijkt daaruit dat het aanleiding gaf tot eene wijziging van het begrip tuberkel. Het woord werd een eigennaam. Sprak men van tuberkels zoo werd terstond aan *phthisis* gedacht en werd het laatstgenoemde woord geuit, zoo veronderstelde men als van zelf *phthisis tuberculosa*. Ook nu nog zijn beide begrippen innig verbonden. Het ging hierbij onder de ziektekundigen ongeveer als bij de oude Romeinen met het woord *urbs*, dat wel eene *stad* (van zekere uitgestrektheid) in het algemeen, maar bij uitnemendheid voor Rome gebruikt werd.

Wij besluiten uit het voorgaande dat het woord tuberkel eene algemeene beteekenis bezit en eene bijzondere, in welke laatste het de eigennaam is van die knobbels, welke in naauw verband staan tot de *phthisis*, en die men dus, om het traditionele begrip geheel terug te geven, in het Nederduitsch zou mogen noemen *teringknobbels*.

[1]) PRUIJS VAN DER HOEVEN, de arte medica II. p. 373.

Deze beteekenis nu moet men streng vasthouden, zoo men niet wil dat er verwarring ontsta. Eene verandering in de terminologie, zooals door CRAIGIE [1]) werd voorgesteld, die het woord *tuberkel* alleen op de harde, scirrheuze gezwellen wil toegepast hebben, daarentegen den teringknobbel *tyroma* noemt en *tyromatosis* in plaats van *tuberculosis* gebruikt, achten wij dus zoowel onnoodig als schadelijk.

Van het woord tuberkel, in zijne meer beperkte beteekenis als eigennaam, heeft men de (door CICERO niet gebruikte) derivata *tuberculosis* en *tuberculisatio*, als ook *tuberculiseren* en *tuberkel-metamorphose* gemaakt. Bij het gebruiken van deze woorden moet men zich dus ook houden aan het (ten minste vermoedelijk) verband tusschen *tuberkel* en *phthisis*.

Het spreekt van zelf, dat men ten allen tijde getracht heeft zich eenig denkbeeld te maken, van het wezen van die zoo gevaarlijke tuberkels. Zonder dat was immers aan eene rationele therapie niet te denken. De ouden reeds schijnen getroffen geweest te zijn, door de gelijkenis die velen der longknobbels op het oog bezaten met de reeds vermelde kliergezwellen of scrofulae; het gevolg hiervan was dat men de longtuberkels als zieke longklieren beschouwde. Dit gevoelen, waarbij men moest aannemen, dat het longweefsel doorzaaid was met ontelbare kleine watervaatsklieren, heeft zeer lang stand gehouden. Men vindt het nog bij MORTON en zelfs bij PORTAL, BROUSSAIS en anderen. Eerst toen het mikroskopisch onderzoek eene naauwkeurige kennis had verschaft van het longweefsel, was men genoodzaakt dit denkbeeld vaarwel te zeggen. Daardoor verviel tevens een voorname steun van het gevoelen, volgens hetwelk *tuberculosis* en *scrofulosis* identisch zouden zijn. Niettemin blijven velen ook nu nog, doch op andere gronden, voor die identiteit strijden, een strijd, die reeds zou ten einde gebragt zijn, zoo men begonnen ware met streng te bepalen, wat men onder de woorden tuberkel en scrofel wilde verstaan.

[1]) Edinburgh medic. surgic. journal 1848. Waarschijnlijk is het woord *tyroma* door hem afgeleid van τύρευμα, hetgeen *kaas* beteekent.

Velen behelpen zich, bij het beantwoorden der vraag aangaande het wezen des tuberkels, met de uitspraak dat hij bestond uit *tuberkelstof*, even als men ook spreekt van *scrofelstof*, woorden die deksels zijn voor de onwetenheid en vaak nadeel deden, omdat men in het bezit van een woord ook meende een begrip rijker te zijn. Het ware onzes inziens wenschelijk dat men ze niet meer gebruikte.

Er is slechts één weg die leiden kan tot eene naauwkeuriger kennis van het wezen der tuberkels, namelijk die van het anatomisch onderzoek in eene rigting aangewezen door de pathologie. De ontleedkunde alleen kan ons hier niet helpen, omdat voor haar het woord tuberkel slechts de oorspronkelijke algemeene beteekenis bezit, terwijl wij thans spreken over den toestand die door de pathologie met den eigennaam tuberkel bestempeld werd.

Er zijn bovenal twee vragen welke uit dit oogpunt de pathologie tot de anatomie rigt, met de bede om voorlichting, namelijk: 1°: is er slechts éene soort van tuberkel die de grondslag der tering uitmaakt? en 2°: bestaat er slechts éene tering, te weten de *phthisis tuberculosa*?

Onder de oudere schrijvers, die zich met deze vragen hebben bezig gehouden, verdient MORTON genoemd te worden, doch vooral BAIJLE. De laatstgenoemde kwam tot het besluit, dat er verschillende ziekelijke producten in het longweefsel kunnen voorkomen, die tot verettering en uitputting (*phthisis*) aanleiding geven. Dienvolgens nam hij 6 soorten van longtering aan, namelijk 1°. *phthisis tuberculosa* of *scrofulosa*, het gevolg van de verweeking der gewone tuberkels, die hij niet nader doet kennen; 2°. *phthisis granulosa*, die veroorzaakt zou worden door de ontwikkeling van kleine, ronde, grijze, tamelijk harde en volgens hem uit kraakbeen bestaande knobbeltjes, die hij met den naam van granulaties bestempelde en streng van de tuberkels afscheidde. Deze onderscheiding van granulaties en tuberkels maakte, als eene soort van ontdekking, groot opzien en gaf aanleiding tot vele nieuwe onderzoekingen, waardoor het wel spoedig duidelijk werd, dat de granulaties niet uit kraakbeen bestonden en haar oorzakelijk verband tot eene eigene soort van phthisis vaak betwijfeld werd, maar waarbij de onderscheiding zelve door zeer velen bleef gehandhaafd. Men leze b. v. CHOMEL [1]) ANDRAL [2]) en anderen. Toen laatstgenoemde zijn werk schreef, heerschten er in Frankrijk drie verschillende gevoelens aangaande de granulaties. Er waren er, die ze met BAIJLE beschouwden als een produkt *sui generis*, dat van den tuberkel onderscheiden moest worden, terwijl anderen, op het voetspoor van LAENNEC, de granulaties hielden voor tuberkels op hunnen eersten trap van ontwikkeling en dus de onderscheiding verwierpen; terwijl nog anderen, met BROUSSAIS de zeer oude meening vasthielden en de granulaties voor lymphatische kliertjes aanzagen, die, volgens den laatstgenoemde, door chronische ontsteking waren aangetast. Eindelijk trad ANDRAL zelf nog met een vierde gevoelen op, stellende dat de granulaties niets anders zijn dan *vesiculaire* pneumoniën en dus geene tuberkels; op een vroeg tijdperk zouden men er ook eene roode kleur bij waarnemen. ANDRAL ontkent, tegenover LAENNEC, dat de granulatie het begin is van èen tuberkel, welken laatsten hij voor een etterachtig secretie produkt houdt. Tuberkels kunnen volgens hem in alle weefsels voorkomen en zelfs binnen de granulaties, die zelve daarentegen natuurlijk alleen in de longen mogelijk zijn.

Men ziet uit dit snelle overzigt tot welke eene sterke wrijving van denkbeelden de stelling van BAYLE heeft aanleiding gegeven. Zij was in zoo verre nuttig in de gevolgen. Maar vraagt men wat er van zijne onderscheiding der granulaties is overgebleven, dan moet men antwoorden: bijna niets. Op enkele uitzonderingen na wordt zij door alle latere schrijvers verworpen. De meesten, medegesleept door de groote autoriteit van LAENNEC, volgden diens uitspraak, waarnaar de granulaties overal kunnen voorkomen en niet onderscheiden zijn van de gewone jonge (*grijze*) miliair tuberkels die later geel worden, ofschoon men daarom niet

[1]) Dictionn de Médicine 1824 in voce *granulation*.

[2]) Ibid in voce *tubercule* en verder in zijne Anatomie pathol. I en in zijne Clinique médicale II.

aanneemt, dat elke gele tuberkel vroeger grijs behoeft te zijn geweest. Bij LOUIS vindt men nog een spoor der oude onderscheiding, hoewel alleen in de door hem gebruikte woorden. Hij zegt namelijk dat de *grijze* granulaties, de »matière grise," later tuberculeus wordt, dat is tot de *gele* »matière tuberculeuse" overgaat. Ook zij die, zooals b. v. ROKITANSKY, het gevoelen van LAENNEC niet deelden en den overgang der grijze tot de gele knobbels ontkennen, gebruiken niettemin voor beiden het woord tuberkel; terwijl genoemd hoofd der Weener school de granulaties van BAYLE als zeer kleine, door ontsteking te weeg gebragte, slechts enkele longblaasjes treffende (*vesiculaire*) tuberkelinfiltratie beschouwt. [1])

Was er aldus een lange strijd noodig om het gevoelen te doen zegevieren, dat de granulaties tot de tuberkels behooren en de *phthisis granulosa* dus niet mogt afgescheiden worden van de *tuberculosa*, spoediger was men het daarover eens, dat de overige door BAYLE opgestelde soorten van *phthisis* als zoodanig niet verdienden onderscheiden te worden. Deze waren 3º *phthisis cancerosa*, 4º de *melanotica*, 5º de *calculosa* en 6º de *phthisis ulcerosa*. Men moet evenwel toegeven, dat er gevallen voorkomen, hoewel hoogst zeldzaam, waarbij longkanker ulceratieve verwoesting van het longweefsel en uitputting te weeg brengt, en dat hetzelfde natuurlijk ook een gevolg kan zijn van pigmentkanker, (boosaardige melanosis). Ook bestaat de mogelijkheid, dat eene verkalkte massa door het longweefsel te prikkelen, een absces met de gevolgen van dien kan doen ontstaan, eene omstandigheid die men vroeger ten onregte meende dat zeer veelvuldig voorkwam. Eindelijk behoort de toestand welken BAYLE *phthisis ulcerosa* noemde, ongetwijfeld ten deele tot de tuberculosa of is als chronische bronçhitis (bronchectasis) of als *gangraena pulmonum* te beschouwen, maar men ging onzes inziens te ver, met haar geheel en al uit het systeem weg te strijken.

Hoe dit ook zij, de verdeeling van BAYLE werd verworpen, even als andere onderscheidingen, die alleen op oorzaken of op complicatiën steunden, b. v. phthisis *scorbutica*, *venerea*, *mercurialis*. *asthmatica*, *arthritica* enz., zoo als men er bij MORTON en bij andere schrijvers kan geboekt vinden. Alleen één vorm van *phthisis* namelijk de *tuberculosa* bleef er, op het gezag van LANNNEC over [1]), even als men gewoon werd om ook slechts één tuberkel aan te nemen, die zich in den regel als eene gele kaasachtige massa voordeed, en slechts bij uitzondering in een vroeg tijdperk eene grijze kleur vertoonde.

Opmerkelijk is het hierbij, hoe tevens bij velen ongevoelig het begrip van *tuberkel* van zijne oude, ware beteekenis als gezwel sui generis begon af te wijken en bijna synoniem werd met dat van *kaasachtige massa* waarbij men het verband tusschen tuberkel en phthisis, ten nadeele der wetenschap, uit het oog verloor. Gelijk velen den tuberkel om zijn kaasachtig aanzien met den bijnaam scrofuleus bestempelen, zoo deden anderen het omgekeerde en noemden de zoogenaamde scrofuleuse massa (ingedikten etter, vettig omgezet colloïd enz.) en al wat er kaasachtig uitzag, in watervaatsklieren, in het been, in kanker [2]), in kysten enz. *tuberkel*. De strijd over het bestaan of het niet bestaan van identiteit tusschen scrofulosis en tuberculosis, dwaalde daardoor in een dubbelen kring rond, evenzeer bleef men het voortdurend oneens over de veelvuldigheid der beentuberkels enz. Hoe ligt er aldus door de ontaarding van de beteekenis van een woord verwarring kan geboren worden, leeren wij uit het voorbeeld van een der beste onderzoekers van den jongsten tijd, namelijk van VIRCHOW.

In een paar opstellen, voorkomende in de *Verhandlungen der phys. med. Gesellschaft in Würzburg*, 1850 en 1851, deelde hij

---

[1]) In het stelsel van ROKITANSKY moeten de granulaties dus onder de grijze, » eenvoudig vezelstoffige tuberkels" gerekend worden.

[1]) LAENNEC had er vrede mede, dat men ook eene *phthisis nervosa* en eene *phthisis pituitosa* (*catarrhus chronicus bronchiorum*) aannam. Deze toestanden verdienen echter den naam van phthisis niet, omdat er geene verzwering bij aanwezig is.

[2]) LEBERT heeft daarom in zijne *physiologie pathologique* niet ten onregte voorgeslagen de tuberculeuse massa's, die soms in den kanker voorkomen, te onderscheiden door den naam *phymatoid*.

mede, dat zijne onderzoekingen hem geleerd hebben, dat er bij allerlei, zoowel oude als nieuwe, blijvende en voorbijgaande, histologische grondvormen een toestand kan voorkomen, waarbij zij in omvang toenemen en eene weelderige, endogene ontwikkeling van kernen vertoonen. Door deze snelle vermenigvuldiging der vormelementen worden de ter plaatse aanwezige bloedvaten digtgedrukt en de voeding houdt weldra geheel op. Nu geraken de opeengehoopte grondvormen met de daartusschenliggende weefseldeelen in atrophie, er ontstaat vetontaarding, door verlies van water droogt de massa in en erlangt zóo een kaasachtig aanzien. Dit proces, dat bij de typhusmassa in lymphklieren en op vele andere plaatsen voorkomt, noemde VIRCHOW » tuberkelartige Metamorphose". Wanneer het longepithelium, zooals veelvuldig plaats vindt, deze verandering ondergaat, ontstaat datgene wat men longtuberkel noemt. Hetzelde geldt van de tuberkels in andere organen.

Tuberculisatie is dus, zooals VIRCHOW in zijn tweede opstel nader praeciseerde, bij hem niet de vorming van teringknobbels, het woord staat bij hem niet zooals bij ons op éene lijn met uitdrukkingen, zooals ettervorming, kankervorming enz. maar het beteekent eene zeer algemeen voorkomende metamorphose en staat dus in kracht en in omvang naast de uitdrukking » verkalking." Men zou mogen zeggen dat het synoniem was met atrophie of met necrosis, indien hij er niet had bijgevoegd, dat de tuberculisatie werd te weeggebragt door een zamenpakken van in overmaat gevormde celachtige elementen en gepaard ging met uitdrooging. Zijne tuberculisatie is dus eigenlijk eene varieteit van de *necrosis*; het proces, waarvan die tuberkel-metamorphose, dat kaasachtig worden, in den regel uitgaat, noemt hij *tuberculosis*, terwijl de naam *tuberkel* niets verder aanduidt, dan de kaasachtige massa. In overeenstemming hiermede onderscheidt VIRCHOW ontstekingsachtige, typheuse, van den kwaden droes afhangende, sarcomateuse en andere tuberculisaties. Onder de constitutionele ziektetoestanden die veelvuldig tuberculosis — dat is de locale veranderingen welke, in den regel tuberculiseren (kaasachtig worden) — te weeg brengen noemt hij den *typhus* en de *kwadè droes*. Bovenaan staat evenwel de *scrophulosis*, die zich trouwens op verschillende wijze kan uiten, nu eens door ontstekingsproducten, dan eens door colloidvorming, dan weder door tuberculose enz.

Men ziet uit deze vermelding van VIRCHOW's stellingen over de tuberculosis, dat hij, in plaats van uit te gaan van de eenige ware traditionele beteekenis van het woord tuberkel, die zooals wij boven zagen, beantwoordt aan het denkbeeld teringknobbel, een ander begrip, namelijk dat van kaasachtig zijn, daarvoor heeft in de plaats gesteld. Niet dat wij willen te kennen geven dat de door hem beschrevene metamorphose onjuist zou zijn voorgesteld of niet zou verdienen afzonderlijk te worden bestudeerd, maar de fout ligt daarin dat hij haar een naam gaf, die aan een anderen toestand toekomt en zoo beide begrippen deed verwarren. Aangenomen eens met hem, dat de teringsknobbels oorspronkelijk op cel- en kernwoekering berusten en later tot een kaasachtigen toestand overgaan, zoo zoude men nog onder het woord tuberculisatie de *ontwikkeling* des tuberkels moeten verstaan en dit begrip niet als gelijkluidend mogen beschouwen met den *overgang* der tuberkels tot den kaasachtigen toestand.

VIRCHOW zelf heeft dan ook later (ibidem 1852) ingezien, dat hij in dwaling vervallen was en dat zijne terminologie » eher verwirrend als fördernd" was. Hij sloeg daarom nu voor dat men in de plaats van zijn woord »tuberkelartige" liever den terminus » kaasachtige" metamorphose zou gebruiken, waarmede men zou te kennen geven dat het eigendommelijke » knotige" en georganiseerde vormsel onder zekere omstandigheden even goed kaasachtig kan worden als in andere gevallen etter, kanker, typhusmassa enz. Met deze laatste omschrijving nu willen wij ons gaarne vereenigen, doch wij voegen er bij, dat wij desniettemin de uitdrukking *tuberculisatie* niet overbodig achten, als vertegenwoordigend een geheel ander begrip dan VIRCHOW vroeger daaronder verstond. Bij ons toch beteekent dit woord het ontstaan van knobbels, doch

niet van knobbels in het algemeen, (want dan zou men de ontwikkeling van wratten of puisten evenzeer tuberculisatie kunnen noemen) maar van teringknobbels.

Dit zij genoeg om de overtuiging te geven, dat het zeer noodzakelijk is de oude beteekenis van het woord tuberkel streng te handhaven. Wij hebben het onvermijdelijk geacht dit betoog te leveren, wilden wij met vrucht voortgaan op onzen weg, ter bepaling, wat eindelijk het wezen der tuberkels is. Of de teringknobbel een afzonderlijk soort van gezwel is, of er meer dan één tuberkel bestaat en of er meer dan ééne phthisis moet aangenomen worden, zijn andere vragen, die bij de beantwoording der eerstgenoemde waarschijnlijk nader bij eene oplossing kunnen worden gebragt.

Dr. J. M. SCHRANT.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

VOMITUS AERUGINOSUS. — Dr. FRAZER te Dublin heeft de groenachtig gekleurde stoffen, die bij vele onderbuikziekten uitgebraakt worden (*vomitus aeruginosus*) tot het onderwerp zijner onderzoekingen gemaakt. (*Dublin Hosp. Gaz.* en *Monthly Journal of Med. Sc.*). Gelijk bekend is, wordt dit verschijnsel niet zelden opgemerkt bij peritonitis, febris puerperalis en febres continuae met gastrische complicatie, bij darmbeklemming, intussusceptie, acute gastritis en verschillende darmontstekingen. Men heeft het toegeschreven aan de tegenwoordigheid van gal in de door langdurig braken uitgeworpen stoffen, en niet zelden vindt men deze als groene galachtige stof beschreven. FRAZER meent echter, dat zij gevormd wordt door veranderd bloed en dat haar te voorschijn treden een haemorrhagisch karakter heeft. Herhaalde mikroskopische onderzoekingen hebben namelijk hem geleerd, dat de kleine fragmenten, die men in deze stoffen vindt, stremsels van verschillenden vorm zijn, die een groot aantal bloedligchaampjes bevatten. Ofschoon men zou meenen, dat dit feit voldoende zou zijn, om des schrijvers stelling te verdedigen, zoo gelooft hij evenwel nog andere bewijzen tot haren steun te moeten aanvoeren. Als zoodanig vermeldt hij: 1°, dat het genoemde braken voorkomt in ziekten, waar veel congestie en dikwerf ontstekingachtige bloedovervulling van de vaten van maag of darmen plaats heeft, zoo als bij gastritis en koortsen met gastrische complicatie, waar men na den dood verweekte plekken in het slijmvlies of bepaalde teekenen van bovenmatige vasculariteit aantreft, zoo als des Schr. ondervinding ten minste hem geleerd heeft. 2°. Het gelijktijdig voorkomen van braken van gewoon bloed, tegelijk met de groene stof, dat soms waargenomen wordt: bovendien merkte F. op, dat in gevallen van koorts, die met vomitus aeruginosus vergezeld ging, haemorrhagische purpura gezien werd. 3°. De physische eigenschappen van het uitgebraakte vocht, die met die van bloed overeenkomen. 4°. Doet de Schr. opmerken, dat eene dergelijke groene kleur in verschillende ligchaamsdeelen en onder vele verschillende omstandigheden voorkomt. Als voorbeelden worden genoemd: de eigenaardige groene kleur van oude contusiën en van de ecchymosen, die bij land-scheurbuik op de extremiteiten waargenomen worden, de kleur van de dikke darmen in vele gevallen van doodelijke dysenterie en van het maagslijmvlies in ontstekingachtige maagziekten, de grasgroene kleur van de binnenste oppervlakte van de blaas en van de nieren na den dood in vele acute en subacute ziekten, de welbekende groenachtige tint, die men dikwijls bij vochtig gangreen waarneemt, de kleur van het ligchaam, als het na den dood tot ontbinding overgaat, de groenachtige tint van strembare lympha en van purulente exsudaten bij kwaadsappige gestellen enz. In alle deze gevallen zegt de schrijver is de hoofdzaak de dood van het bloed, dat de vitale aantrekking der zuurstof, die het bezit, verloren hebbende en onder den invloed van uitwendige (waarschijnlijk desoxyderende) inwerkingen, van kleur verandert. Ten slotte meent de schrijver dat, wanneer men de genoemde aerugineuse brakingen eenmaal herkend heeft voor haemorrhagische, men zich rekenschap kan geven van den collapsus, de koude der extremiteiten, de gestoorde circulatie en andere gevaar dreigende verschijnselen, die ze vergezellen, wanneer zij eenigzins belangrijk zijn en dat op eene rationele wijze verklaard wordt, waarom creosoot, ijs en andere bekende styptica zoo veel bijdragen om ze te doen ophouden.

Wij meenen geen regt te hebben, om twijfel in het midden te brengen tegen des schrijvers stelling, zoo lang wij deze niet op grond van mikroskopisch onderzoek kunnen wederleggen, naardien hij positief vermeldt, bloedligchaampjes in de besprokene stoffen te hebben gevonden. Wij moeten bekennen, deze stoffen nimmer onder het mikroskoop beschouwd te hebben, daar haar oorsprong ons niet twijfelachtig scheen, doch zullen zulks bij de eerste gelegenheid, die ons voorkomt, in het werk stellen. Alleen willen wij doen opmerken, dat SIMON (*Med. Chemie* Bd. II. p. 499) bij de analyse van de bij vomitus aeruginosus uitgebraakte stoffen, daarin de bestanddeelen van gal aantrof. G.

MELKZUUR BIJ DYSPEPSIE. — Op bl. 507 van den vorigen Jaarg. van dit Blad hebben wij de gunstige resultaten gemeld, die wij van het gebruik van verdund zoutzuur bij ten gevolge van chronische [illegible]

ziekten gestoorde spijsvertering hadden opgemerkt, vooral wanneer wij dit geneesmiddel korten tijd vóor en na den maaltijd lieten gebruiken. Vooral schijnen Engelsche schrijvers de minerale zuren bij door gestoorde spijsvertering veroorzaakte flatulentie en andere verschijnselen aan te wenden, tegen welke PROUT en na hem BENCE JONES e. a. vooral eene vereeniging van salpeterzuur met zoutzuur aanprezen. Dr. HANDFIELD JONES raadt thans het gebruik van melkzuur, vooral in die gevallen van dyspepsie aan, die met irritatie gepaard gaan, waar de spijsvertering pijnlijk en onvolkomen is en reeds gedurende eenigen tijd zoodanig gestoord was (*Association Med. Journ.*). Hij raadt echter aan de behandeling in het eerste begin van een hevig geval, daarmede niet terstond aan te vangen, doch te wachten totdat de irritatie en het erethismus vasorum eenigzins geweken zijn. Men geve het in doses van 15—20 gr. in een half ons water en late het bij den maaltijd gebruiken. Hij zegt, dat het zich met het voedsel schijnt te vermengen en een van de bestanddeelen van het gezonde maagsap schijnt te leveren, hetwelk waarschijnlijk onvolkomen afgescheiden wordt. De Schr. houdt dus het acid. lacticum voor het werkzame zuur van het maagsap. Hij zegt verder, dat men het gebruik van het geneesmiddel niet tot gevallen van dyspepsie behoeft te beperken, doch dat men het kan uitstrekken tot alle gevallen, waar men den tonus en de werkzaamheid van de maag wenscht te verhoogen. Het is aangenaam te gebruiken, neemt slechts weinig plaats in en alleen zijn hooge prijs is een bezwaar tegen zijn gebruik. Het zou echter bij eene veelvuldige aanwending voor geringere kosten kunnen verkregen worden. Ook de redacteur van het *Monthly Journal*, waaraan wij deze mededeeling ontleenen, zegt, dat hij sedert geruimen tijd gewoon is, bij dezelfde indicatiën het zoutzuur te gebruiken. G.

OVER DE VERHOUDING DER VERSCHILLENDE SUIKERSOORTEN TOT EENE ALCALISCHE KOPEROPLOSSING door RIGAUD. — R. vond, dat de hoeveelheden oxydum cupricum, die door de verschillende suikersoorten uit de alkalische oplossing tot oxydum cuprosum herleid worden, niet gelijk zijn, zoodat bijv. 1 aequiv. druivensuiker, 10 aeq. oxydum cupricum herleidt, terwijl door 1 aequiv. melksuiker slechts 7 aequiv, herleid worden. (Indien deze daadzaak zich dus bevestigt zal men bij de suikerbepaling door middel eener alcalische koperoplossing daaraan indachtig moeten zijn. *Red.*) *Chemisch-Pharm. Centralblatt.* 1854. S. 768.

OVER DE DESINFECTERENDE EIGENSCHAP DER KOOL EN OVER EENEN KOOL-RESPIRATOR door JOHN STENHOUSE. — De bekende fabriekant van chemische producten JOHN TURNBULL te Glasgow heeft de volgende merkwaardige proef genomen. De lijken van twee honden werden in eene houten kist op koolpoeder gelegd en daarna met een laag koolpoeder bedekt. Zonder dat de minste reuk was waargenomen, waren zij na eenige weken tot op de beenderen verdwenen. STENHOUSE ontving een gedeelte dezer kool die het digtst bij de lijken gelegen had en liet ze door TURNER in zijn laboratorium onderzoeken. Deze vond daarin weinig ammoniak, geen spoor van zwavelwaterstof, maar betrekkelijk veel salpeterzuur en zwavelzuur, benevens phosphorzure kalk.

Deze eigenschap der kool bragt STENHOUSE op het denkbeeld om geschikte respiratoren te laten maken die de toegangen tot mond en neus zoodanig bedekken dat de lucht door eene laag kool strijkt. Deze respiratoren kunnen ook dienen om miasmatische lucht in hospitalen en elders te reinigen. *Chem. Pharm. Centralblatt.* 1854. S. 495.

BOEKAANKONDIGING.

NOG EEN ANTWOORD AAN DR. F. J. J. SCHMIDT.

Het antwoord van Dr. S. op mijne antikritiek wekt een gemengd gevoel van voldoening en teleurstelling op: van voldoening, omdat het den zaakkundige duidelijk genoeg blijkt, dat het ongelijk gevoeld; van teleurstelling, omdat het niet erkend, maar door een vloed van woorden gemaskeerd wordt. Ik zal den lezer, dien het toch om de zaak te doen is, niet vergen met mij al de kronkelingen van dien vloed te volgen. Ik zal eenvoudig de *zaak*, waarover Dr. S. en ik strijden, nog eens toelichten.

1°. KIWISCH's theorie moest naar mijn oordeel noodzakelijk zijn vermeld geworden. De Hr. S. ontkent dit: »hij behoefde volstrekt niets mede te deelen van KIWISCH's onderzoekingen, hij moest alleen het standpunt mededeelen, waarop ik mijne onderzoekingen begon." Het is waarlijk haast te ongerijmd om er nog bij stil te staan. Pag. 16 en 17 van de diss. bewijzen immers onwederlegbaar, dat ik uitging van KIWISCH's proeven; de helft der diss. staat in het naauwste verband met die proeven, is onbegrijpelijk indien men KIWISCH's theorie niet kent. Alle andere theoriën hadden des noods kunnen worden verzwegen, alleen KIWISCH's theorie niet. De Hr. S. begrijpt dit nu even goed als ik: hij heeft de diss. te vlugtig gelezen, aan HAMERNJK, die hij gerust had kunnen laten rusten, en CORRIGAN een mixtum van twee theoriën (die van KIWISCH en hunne eigene) toegeschreven en KIWISCH's theorie zelve geheel uit het oog verloren. Al blijft de Hr. S. dit ook voortdurend ontkennen, den zaakkundige zal hij nooit voor zijn gevoelen winnen.

2°. De beschrijving van de door mij waargenomene eigenaardige beweging, deelde Dr. S. onjuist mede. Ik maakte hem daarop opmerkzaam. Hij erkent het en dit is mij genoeg. De wijze waarop blijft voor zijne rekening.

3°. Ik heb gezegd, dat Dr. S. het hydrodynamische gedeelte niet begrepen had. De lezer oordeele:

Ik ging uit van KIWISCH's onderzoekingen. Wat

KIWISCH *stroomkracht* noemt, beteekent *drukhoogte*. Zijne meening, in hydrodynamische bewoordingen uitgedrukt, was: dat er voor het ontstaan van een geruisch, bij aanwezige plaatselijke vernaauwing of verwijding, eene zekere *drukhoogte* en een geringe *weêrstand* gevorderd werd. Ik weêrlegde die meening door mijne proeven. Op pag. 19 der diss. staat (letterlijk vertaald): de drukhoogte *schijnt* derhalve invloed te hebben, want indien zij onder eene zekere grens daalt, verdwijnt het geruisch, *hetgeen evenwel zoo als wij zien zullen, alleen aan de verminderde snelheid moet worden toegeschreven*. Wat op pag. 19 nog onbeslist bleef, was op pag. 22 door verdere proeven reeds uitgemaakt. Wij lezen daar: uit deze waarnemingen bleek, *dat de drukhoogte geen invloed heeft maar alleen de stroomsnelheid*. Op vele andere plaatsen (b. v. pag. 27, 31, 34) herhaalde ik tot goed begrip van de zaak even stellig dit resultaat mijner proeven, en voegde er op grond van die proeven nog bij, dat ook de *weerstand* of *zijdelingsche drukking* geen invloed heeft. — De Hr. S. deelde als resultaat mijner proeven in zijne aankondiging mede: »dat de afwisselende *drukhoogte* OF *stroomkracht* een werkzaam moment is tot versterking of verzwakking van het geruisch," en haalt in het antwoord op mijne antikritiek de bovengenoemde zin van pag. 19 in het latijn ter verdediging daarvan aan!

»Omdat er eene constante verhouding is tusschen drukhoogte en stroomsnelheid zou het niet zoo kwalijk te nemen zijn, dat Dr.S. die woorden had verwisseld." Dr. S. vergist zich: het is geene woordsverwisseling, maar een begripsverwisseling. Hoe goed hij ook den titel mag gelezen hebben, het is alweêr een bewijs, dat Dr. S. het hydrodynamisch gedeelte (en hier geldt inderdaad pars pro toto) niet begrepen heeft: juist, omdat er eene zekere betrekking is tusschen de verschillende factoren van den bloedsomloop, kwam het er op aan door proeven met zekerheid uit te maken, welke van die factoren invloed heeft.

Ik zou zelf beide woorden in mijne antikritiek »als waren ze synoniem" hebben gebezigd. Het is niet mijne schuld, dat Dr. S. er weder inloopt. Ik schreef: drukhoogte (stroomsnelheid). De zaakkundige zal hieruit niet het besluit afleiden, dat ik ze voor synoniem houd.

Dr. S. voegt mij toe, dat het geene gewoonte is »tijdschrift-artikels" te recenseren. Ik heb dit niet gevraagd; alleen heb ik gezegd, dat het mij genoegen zou doen, dat men het stuk in het lancet *ook* las. In de diss. wordt, zoo als men ziet, het noodige ook wel aangetroffen, máar niet zoo uitvoerig. Van iemand, »die zich niet dagelijks met physische vraagstukken bezig houdt," was het zeker meer gepast geweest, de zaak nog eens rustig in het Lancet over te lezen, dan in *hoogstens vier dagen* eene aankondiging te leveren op een terrein, waarop hij zich nu nog niet met gemak beweegt. Indien de Hr. S. aan dien wensch had gevolg gegeven, hij had zich voor de genoemde feilen kunnen wachten en eene behoorlijke aankondiging kunnen leveren.

Ik stap hiermede van de zaak voor goed af, en laat al het overige, wat in het antwoord van Dr. S. op mijne antikritiek niet de wetenschappelijke kwestie betreft, onbeantwoord.

14 Nov. 54. A. HEYNSIUS.

[De redactie zou het bovenstaande stuk niet geplaatst hebben, indien het niet een der redacteuren gold. Dr. SCHMIDT zal er niet weder op antwoorden; hij veroorlooft zich, tot antwoord te verwijzen naar het vorige N°. van het Weekblad.]

BERIGTEN.

BUITENLAND.

EDINBURG. — Het *Monthly Journal* vermeldt den alhier door zijne kunstbroeders diep betreurden dood van Dr. RICHARD JAMES MACKENZIE, die in den ouderdom van 33 jaren, den 26 Sept. ll. aan de cholera bezweek, terwijl hij zijne diensten wijdde aan de aan de Alma oorlogvoerende troepen. Hospitaalchirurg en voorlezer over de chirurgie aan de geneeskundige school te Edinburg, voegde hij zich vrijwillig en op zijne eigene kosten bij het leger in het Oosten, met het uitsluitend doel, om zich praktisch te bekwamen in de militaire chirurgie, gelijk hij tot dusverre gedaan had in de civiele heelkunde. De correspondent van den *Morning Chronicle* zegt: »dat zijn verlies meer opregt betreurd werd, dan dat van eenig ander man, die aan de Alma het leven liet.

— Onder de berigten uit het Oosten, die MACKENZIE nu en dan mededeelde, komt ook voor dat, terwijl de cholera te Gerochler hevig woedde, de sterfte van het 79ste regiment (waaraan M. geattacheerd was, zonder echter eene officiële betrekking te bekleeden) in het oog vallend minder was, dan die van de andere 5 bataillons der divisie. »Men wenschte ons voortdurend geluk, wegens deze gunstige uitzondering," zegt hij; »die ik evenwel meen te kunnen verklaren." Zoo als gewoonlijk het geval was, heerschte de voorloopende diarrhee in groote uitgebreidheid en onophoudelijk werden strikken gespannen, om de manschappen, die diarrhee hadden, te vangen. Er werden schildwachten bij de *latrines* geplaatst, terwijl officiers op den uitkijk stonden en Dr. SCOTT en MACKENZIE meermalen op soldaten toeschoten, die herkend werden, als hebbende 2 of 3 malen gedurende één morgen den weg naar het sekreet betreden. Ieder man, die meer dan 2 malen daags daar gezien werd, werd gelast, op boete van een uur strafexercitie, zich terstond aan te geven.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — De Commissie, welke zich op uitnoodiging van Comm. des K. in de Provincie gevormd heeft, tot het vervaardigen eener statistieke beschrijving van Groningen (zie Weekbl. p. 277) heeft het programma van dien hoogstbelangrijken arbeid in hare

vergadering van 17 Oct. jl. vastgesteld. Wij ontleenen uit dat stuk bij uittreksel het volgende:

De Commissie zal geven eene beschrijving van al hetgeen den tegenwoordigen toestand der Provincie Groningen en hare bewoners kenmerkt, met wetenschappelijke toelichtingen, verklaringen en gevolgtrekkingen. In het werk zal zooveel mogelijk alles worden opgenomen wat tot de bevolking kan teruggebragt worden. Alle bijzonderheden van natuurkundigen aard, die in geen dadelijk verband staan met den toestand der bevolking, worden uitgesloten en alle geschiedkundige beschouwingen vermeden, waar die niet noodzakelijk of nuttig zijn voor de kennis van het tegenwoordige. Alle bijdragen echter, die verklaring geven van den tegenwoordigen toestand in eenig opzigt, hetzij ontleend aan natuurkundige wetenschap, letterkunde, Geschiedenis of Archaeologie, hetzij aan eenig ander vak van kennis, zijn van groot belang te achten, en behoren allezins opgenomen te worden. De beschrijving behoort te zijn zulk eene, waarin de opgegevene feiten zelve spreken, en niet zoo zeer eene beredeneerde beschouwing. Des niettemin behoeven of behooren vergelijkingen en gevolgtrekkingen waar die gepast zijn, volstrekt niet uitgesloten te worden. Met name moeten vergelijkingen tusschen den tegenwoordigen en den voormaligen toestand, en tusschen den toestand hier en dien van andere Provincien, of van het geheele Rijk en van naburige landen zeer wenschelijk worden geacht.

Het onderwerp wordt ingedeeld in 5 afdeelingen, 1° *de aardrijkskundige beschouwing en plaatbeschrijving;* 2° *natuurlijke gesteldheid en voortbrengselen;* 3° *bevolking;* 4° *de Maatschappelijke instellingen;* 5° *Nijverheid en rijkdom.*

Als speciale onderwerpen uit die afdeelingen willen we hier slechts noemen, de *grondgesteldheid, de gesteldheid der wateren, klimaat, de voortbrengselen, het aantal,* de *verdeeling en beweging der bevolking, in verhouding tot de plaatsen en huizen, de geboorte, de sterfte, den ligchamelijken toestand,* (*Afstamming, ligchaamsbouw, ontwikkeling, voeding, levenswijze, kleeding, gezondheidstoestand en ziekten,*) *de huishoudelijke toestand der arbeidende klassen, de instellingen betreffende de openbare gezondheid;* om daaruit te doen inzien, hoe belangrijk de ondernomen arbeid, ook voor onze wetenschap en hare toepassing worden kan.

De arbeid is verdeeld over 4 secties waarvan de leden onderling de speciale onderwerpen verdeelen. De beantwoording der vragen, die men van het provinciaal bestuur, de gemeentebesturen en ambtenaren verlangt, zal door bemiddeling van het gewestelijk bestuur worden verkregen.

De redactie van het geheele werk is opgedragen aan den secretaris der Commissie, Dr. ALI COHEN, in overleg met den Heer L. A. VAN ROYEN Comm. des Konings, den President der Commissie.

— Ter aanvulling van ons berigt over de laatste vergadering van het genootschap t. bev. van Genees- en Heelkunde (zie Weekbl. p. 371) ontleenen wij nog het volgende uit het verschenen verslag: In de openingsrede werd door den Voorzitter gemeld, dat het Genootschap de volgende Leden door den dood had verloren: J. G. VORSTMAN, Heel- en Vroedmeester te Delft; J. A. VAN BEMMELEN, Med. Doct. en Lector te Haarlem; B. DE JONGE, Med. Doct. en Hoogleeraar te Middelburg en J. P. VAN DORP, Med. Doct. te Tiel; de Heeren J. F. BOOMSMA, Heelmeester te ter Aar, Dr. J. A. KOOL, te Amsterdam en Prof. F. A. W. MIQUEL, te Amsterdam, hebben om verschillende redenen voor hun Lidmaatschap bedankt.

Door de Vergadering is besloten om nogmaals te herinneren, aan de door het Genootschap uitgeschrevene Prijsvragen, doch dezelve in te trekken, bijaldien voor de Algemeene Vergadering in September 1855 te houden, geene antwoorden mogten zijn ingekomen. De bedoelde Prijsvragen, met uitloving van de *dubbelde* Gouden Medaille voor de *eerste*, luiden aldus:

I. Eene Geschiedenis der Genees- en Heelkunde in Nederland, van de vroegste tijden tot aan den dood van MATTHIAS VAN GEUNS en ANDREAS BONN.

II. Het Genootschap verlangt een naauwkeurig onderzoek van de physiologische, zoowel als van de therapeutische werking van den Kinabast en van zijne alcaloïden, alsmede van die geneesmiddelen, welke door hunne therapeutische werking den Kinabast of zijne alcaloïden zouden kunnen vervangen. Bij dit onderzoek wenscht men dat de Schrijver de reeds bekende waarnemingen en proeven omtrent de physiologische werking van den Kinabast en zijne alcaloïden niet slechts oordeelkundig toetse, maar ook door eigene navorsching die werking verder toelichte: dat hij wijders, bij gebruikmaking van hetgeen omtrent de therapeutische werking van de bedoelde geneesmiddelen bekend is, zijne eigene waarnemingen des betreffende op zoodanige wijze verzamele, dat de kennis van de werking der laatstgenoemden met die der eersten in een juist en naauw verband worde.

Ten opzigte van die geneesmiddelen, welke den Kinabast en zijne alcaloïden zouden kunnen vervangen, wordt, bij eene gelijke bearbeiding als hierboven voor de Kina en hare alcaloïden gevorderd is, eene naauwkeurige opgave verlangd zoowel der physiologische als der therapeutische werking der bedoelde surrogaten, vergeleken met die van den Kinabast en zijne alcaloïden, waaruit als gevolgtrekking afgeleid worde, in hoe verre zij de laatstgenoemde in hare antitypische werking kunnen vervangen.

Tevens wordt de uitnoodiging herhaald tot het leveren van Bijdragen voor de *Topographia medica* van Nederland, in het Programma van 1846 aangekondigd. De antwoorden vrachtvrij in te zenden aan den algemeenen Secretaris Dr. C. DE BORDES.

— Uit het verslag van de commissie van rapporteurs betreffende het voorstel van den Heer WINTGENS blijkt, dat de overgroote meerderheid der leden in de Afdeelingen die aan het onderzoek daarvan hebben deelgenomen, heeft verklaard zich niet tegen een nader onderzoek van dit voorstel te zullen verzetten. Daar-

onder bevonden zich echter zeer vele leden, die nu reeds hebben verklaard, geenzins daarmede ingenomen te zijn, als naar hun inzien niet geschikt om eenige verbetering tot stand te brengen. Eenige weinige leden hebben zich bepaaldelijk tegen de nadere overweging verklaard, vermits de magt die reeds ten aanzien der gezondheid aan de gemeentebesturen is toegekend, grooter is, dan zij met de onderwerpelijke verordening zou worden en door eene nadere behandeling in de kamer een kostbare tijd zou worden ontroofd."

Wij hopen nogthans, dat eene nadere behandeling, of althans de voorloopige overweging op 17 dezer de aandacht der kamer, beter dan tot nu geschied is, op het wezenlijk belang van het onderwerp eener gezondheidsregeling zal vestigen.

— In een berigt van den uitgever H. C. A. CAMPAGNE van het Nederlandsch Tijdschrift »*Voor geregtelijke Geneeskunde en voor Psychiatrie*" wordt bekend gemaakt, dat Prof. J. V. GEUNS alhier, voortaan deel zal nemen aan de Redactie.

— De Cholera epidemie schijnt thans hoofdzakelijk te Weenen gevestigd. Sedert het begin der epidemie, 8 Sept. tot 1 Nov. zijn 3640 personen aangetast waarvan 1174 overleden.

In Munchen zijn weer onderscheidene gevallen voorgekomen. In Parijs blijft de ziekte aan het verminderen. Het totaal der sterfgevallen aan Cholera in geheel Frankrijk, bedroeg 31 Oct. 114, 178. In het Zuiden van Spanje en in Portugal heerscht de ziekte. In London bedroeg de sterfte van Cholera, de twee laatsten weken 31 en 23. Over Belgie zijn geene volledige berigten ons bekend geworden. Sedert 20 Aug. blijkt het, dat in Luik gevallen zich voordeden; over de uitgebreidheid der ziekte, kunnen wij uit zoo onbepaalde opgaven als bekend werden, weinig opmaken. Evenzoo uit Doornik en andere plaatsen. In Luxemburg schijnt de ziekte vrij hevig gewoed te hebben. Evenzoo in Gent en in Ostende, waar op een dag 17 Sept. 200 gevallen voorkwamen, waarvan 70 met den dood eindigden. Van 3 Sept. wordt het voorkomen van enkele gevallen in Brussel berigt. In October is de ziekte aldaar toegenomen. Enkele cijfers zijn slechts bekend van de lijders in de gasthuizen. In St. Jean waren tot 15 Oct. 73 en St. Pierre 19 lijders opgenomen.

In ons land vermindert de epidemie algemeen. In Utrecht werden van 9—15 Nov. 8 aang. en 9 overledenen gemeld; in Amsterdam van 11—17 Nov. 7 aang. en 8 overledenen.

In Zwolle zijn van 20 Oct.—16 Nov. slechts 2 cholera gevallen, 1 op 3 Nov., 1 4 dagen later, voorgekomen. Ook de vroeger zoo talrijke diarrhoen zijn verminderd. In Kampen zijn tot den 15 November 21 gevallen geweest, waarvan 12 doodelijk afliepen.

Te Groningen neemt de ziekte sterk af. Van 13—15 November is slechts een persoon aangetast en geen overleden. Te Veenhuizen hebben nog slechts enkele gevallen plaats gehad: op het 3de gesticht zijn 142 personen overleden. Te Amersfoort en Schiedam zijn geene nieuwe lijders voorgekomen. In Dordrecht is de ziekte als geweken te beschouwen; 90 personen zijn in het geheel aangetast, 51 bezweken.

— Door Dr. J. W. VAN DER VOORT is aan den gemeenteraad verzoek ingediend om ontslag uit zijne betrekking van Stadsdoctor. Dat ontslag is door den Raad verleend en de waarneming dier betrekking tijdelijk, tot een nader besluit, opgedragen aan Dr. H. C. SIMON.

— Als Med. Doctoren hebben zich alhier gevestigd de Heeren A. HEYNSIUS en T. C. SEEGERS. Als heelmeester heeft zich alhier gevestigd de Heer H. T. VAN DER WISSEL.

— Dr. J. H. VAN DER MEER MOHR heeft deze stad verlaten en zich te Loenen gevestigd.

— Dezer dagen is te Loenen overleden de Heer J. VAN DER PANT Med. Doctor.

— Den 15den Nov. overleed in den ouderdom van 55 jaren, te 's Hage, de Heer H. W. LIGNAC, Sted. Heel- en Vroedmeester, Lid der Plaatselijke Geneeskundige Commissie aldaar.

— Den 16 November is alhier in den ouderdom van 55 jaren overleden de Heer G. J. POOL, Med. et Chir. Doctor; vroeger te Hillegom, later alhier praktiserende, heeft hij zich meermalen ijverig met letterkundigen arbeid bezig gehouden. Behalve een prijsantwoord over de verzwering van het heupgewricht (1825), eene handleiding tot de erkenning en genezing der kraamvrouwenkoorts (1828), eene verhandeling over transfusio sanguinis (1834), eene over de natuurkennis van het bloed (1836), verscheidene werkjes over de droogmaking van het Haarlemmermeer (1838, 1839), heeft hij verscheidene wetenschappelijke mededeelingen in verschillende tijdschriften gedaan. Bovendien heeft men de vertaling van CHELIUS Handboek der Heelkunde aan hem te danken, waarbij hij in 1836 als vervolg een overzigt der oogziekten voegde, voordat deze door CHELIUS zelven waren beschreven.

Verder bezorgde hij eene Nederduitsche vertaling van verschillende werken van SPRENGEL, MARCET, BRANDIS, ALBRECHTS, HECKER, WENDT, enz.

— Den 17den overleed, in 84jarigen ouderdom, de Oud-Hoogleeraar P. J. VAN MAANEN, vroeger Med. Dr. alhier. Wij komen in het volgend nummer op 's mans verdiensten terug.

— De Tweede Kamer heeft, na eene korte beraadslaging, met 57 teg n 2 stemmen besloten, tot het in overweging nemen van het voorstel van den Heer WINTGENS.

BIBLIOGRAPHIE.

H. Lebert: Vorträge über die Cholera. Gehalt. in Zürich. Erlangen, 1854. Enke. ½ thl.

Wesen u. rationelle Therapie der Cholera von *F. G. K.* München, 1854. Enke. 3 ngr.

F. W. Heidenreich: Vorkehr u. Verfahren gegen die Cholera. Ansbach, 1854. Junge. ½ thl.

Escherich: Hygieinisch-Statist. Studien über die Lebensdauer in verschiedene Ständen. Wurzburg, 1854. Stabel. ½ thl.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 25 NOVEMBER 1854. 47.

DE JONGSTE NASPORINGEN BETREFFENDE HET PROCES DER FOECUNDATIE.

[In de vergadering van den Geneeskundigen Kring te Amsterdam werd, namens de Commissie voor Anatomie en Physiologie, door Dr. J. ZEEMAN een rapport over dit onderwerp uitgebragt. De belangrijke doch tevens omvangrijke mededeelingen, die hoofdzakelijk sinds een paar jaren daarover het licht zagen, in een geleidelijk overzigt onder de aandacht te brengen, scheen geen geheel nutteloos werk. De rapporteur meende die taak op zich te mogen nemen en met eenig oordeel te kunnen volvoeren, steunende op de proeven en waarnemingen, die hij gezamentlijk met Dr. N. MEURSINGE bij visschen en konijnen had in het werk gesteld. Moge de opname van dit rapport in eenigzins gewijzigden vorm, waardoor het meer dan de helft bekort is, maar misschien in duidelijkheid verloren heeft, den lezer van het Weekblad niet ongevallig zijn.]

Geen hoofdstuk der physiologie is gemakkelijker volgens den letter ab ovo te behandelen dan dat der foecundatie. Doch dit is niet genoeg; een grondig onderzoek vordert, dat men reeds ab ovulo en van diens bakermat aanvange. Daarom worde als inleiding herinnerd aan het ovarium met zijne bij de verschillende dierklassen gewijzigde vormen. Terwijl het bij de zoogdieren een vast ligchaam is, in welks buitenste laag de acini der geslachtsklier of folliculi Graafiani gelegen zijn, is het bijv. bij de visschen een door tusschenschotten afgedeelde zak, bij de entozoa nematoïdea eene buis, waarin de eijeren zich rondom op een rachis ontwikkelen, als bessen op een holle steel. Die wijze van ontwikkelen is vooral daarom merkwaardig, wijl de oorspronkelijk gesteelde eijeren — door welken steel bij sommige de in een gemeenschappelijk centraal gedeelte der kiemcel gevormde doijer er in overgaat — wanneer zij van de rachis, of *eijerstok* stricto sensu, worden afgestooten, een geopend kanaal bezitten, dat later de weg zal zijn, waardoor de spermatozoa tot binnen het doijervlies doordringen.

Onderzoekt men met den mensch overeenkomstige zoogdieren, dan herinnere men zich verder, hoe hier de hoofdinhoud van den Graafschen follikel het ovulum is met de membrana granulosa. De in deze cellenlaag hier en daar voorkomende grootere cellen met kern, die men wel eens als vetcellen heeft beschouwd, zouden eerder eiwitcellen moeten heeten. Gestolde gedeelten van het eiwitachtig blasteem of intercellulair vocht, dat buitendien den inhoud van den Graafschen follikel uitmaakt, zijn, volgens hetgeen de Rapp. zag, de retinacula van BARRY, wier bestaan men moge erkennen, wier bestemming echter in die benaming uitgedrukt men mag betwijfelen. Binnen in de membrana granulosa ligt het ovulum, het naast omgeven door den discus proligerus, even als de diamant in het zilver gevat is, zoo als KEBER zich uitdrukt. De cellen van dezen schijf of discus, die eerst rond zijn, worden later spits uitloopend, met hunne punt naar het ei gerigt, zoodat dit dan bij verschillende zoogdieren als in een stralenkrans gezien wordt. (BISCHOFF beeldt dit onder anderen af voor *Cavia Cobaya*). Het in de tuba gekomen ei verliest langzamerhand zijnen discus. Daarvan geheel bevrijd, bestaat het eitje uit het doijervlies, den doijer, met het, vroeger aanwezige doch thans reeds verdwenen, kiemblaasje en de kiemvlek; het krijgt onderweg, bij het doorgaan door de tuba, de eiwitlaag, hoewel die somtijds bijv. bij het Guineesche biggetje, pas later er op wordt afgezet. De eiwitlaag is, zoo men wil slechts een bijkomend iets ten opzigte van het ei. Behalve het eigenlijke doijervlies komt in verscheidene dierklassen er nog een tweede vlies bij, dat wij bij vischeijeren door een laag vocht van het eerste zagen afge-

scheiden. Zeer sterk ontwikkeld is dit chorion bij de insecten en bezit bij deze, even als het door haar bedekte doijervlies, een trechtervormige opening, die somtijds in een steelvormig uitgerekt verlengsel dezer vliezen zich bevindt.

Die opening in het doijervlies is door KEBER aan de eijeren van zoetwatermosselen gezien en mikropuly genoemd, in overeenstemming met het kanaal, dat in het plantenei den weg vormt voor het van buitenaf in den embryonaalzak indringende pollenbuisje. LEUCKART heeft die mikropuly bij dezelfde diersoorten als met de ontwikkeling der eijeren zamenhangende beschreven, hun zamenhang met de bevruchting ontkend, daar zij voor die gebeurtenis reeds door het later ontstaande chorion bedekt zouden zijn.

KEBER beweerde, dat zij pas tijdens de foecundatie ontstond en alleen dan aanwezig was. Later onderzoek (MEISSNER) leert, dat beider voorstelling vereenigd de waarheid bevat.

LEYDIG heeft de eijeren van een soort van zeemossel, der *Venus decussata*, op dit punt onderzocht en gevonden, dat het doijervlies peervormig in eene vrij groote opening uitloopt; deze opening wordt later door de eiwitlaag bedekt. Gelijk MEISSNER bij *Mermis* zag, ontstaat ook die opening door het afscheuren van den alvorens ingesnoerden hals van het doijervlies.

De mikropuly is eene, zoo ver de onderzoekingen thans gaan, zeer algemeen onder de ongewervelde dieren voorkomende eigenaardigheid van het doijervlies. Het sterkst ontwikkeld is zij bij de insecten en aan de eijeren van deze reeds afgebeeld in het plaatwerk van onzen landgenoot J. CHR. SEPP, 1764. Verder is het gezien bij dieren uit de klasse der wormen: MEISSNER ontdekte het aan de eijeren van *Mermis albicans*, een worm, die tijdelijk een parasiet is van den meikever. Volgens denzelfden heeft het ei van meerdere soorten van *Ascaris*, dat zich kenmerkt door zijnen driehoekigen vorm, wat wij ook voor den door MEISSNER niet onderzochten *Ascaris lumbricoides* bevestigen kunnen, aan eene zijner punten de meergenoemde opening. Het ei van de tot de *radiata* behoorende holothurien bezit een open kanaal, dat wel bij R. WAGNER in zijne *Icon. Zootom.* reeds was afgebeeld, maar waar JOH. MULLER het eerst opmerkzaam op maakte. MAX. MULLER, LEUCKART en nu laatstelijk LEYDIG bevestigden dit en vonden dat dit eikanaal ook het doijervlies doorboorde, terwijl JOH. MULLER beweerde, dat het wel door de twee andere lagen van het vrij dikke eiomhulsel heen liep, maar op het doijervlies blind eindigde. Aan het ei der zeeegels vond LEYDIG tot nog toe geen mikropuly.

Met deze misschien niet onherroepelijke uitzondering, en in de verwachting dat, hetgeen WITTICH en VICTOR CARUS aan het arachniden-ei beschreven, bij nader onderzoek eveneens een eikanaal zal blijken te zijn, mogen wij, met het oog op de waarneming van een mikropuly door MEISSNER aan het ei van den, tot de crustaceën behoorenden, *Gammarus pulex*, voorloopig met veel waarschijnlijkheid de mikropuly als algemeen eigendom der ongewervelde dierklassen aanmerken.

Bij de gewervelde dieren daarentegen heeft men voor het oogenblik nog weinig reden, het bestaan er van aan te nemen. De onvolledige waarneming van BARRY, de door MEISSNER eenmaal gezien en afgebeelde open plek in het doijervlies van een met een dikke eiwitlaag voorzien konijnenei, de door NEWPORT als waarschijnlijk aangenomen dunnere plaats van het doijervlies aan het kikvorschei geven gezamenlijk voor alsnog geen regt, uit analogie met de ongewervelde dieren, ook bij de gewervelde het bestaan van eene mikropuly aan te nemen, gelijk BARRY en KEBER op diens voetspoor willen. De laatste vond aldus toegeruste eijeren, doordien hij gesteelde kysten voor eijeren aanzag. De zeer onlangs medegedeelde waarneming van LEYDIG, die aan de eijerstokseijeren van *Trigla hirundo* een spoor van eene toekomstige mikropuly gezien heeft, kan, dunkt ons, bij aandachtige lezing, evenmin voor de visschen het aannemen dier opening wettigen. Binnen het epitheliumvlies van den peervormigen follikel beschrijft hij eene lichte eiwitlaag, die aan geen van beide kanten scherp begrensd is; tevens bestaat er nog geen afzonderlijk doijervlies. De fijne mo-

leculaire doijer echter, die het met vele kiemvlekken voorziene kiemblaasje omgeeft, is na de aanhechtingsplaats van den follikel toe duidelijk uitgerekt. »Mogt derhalve de binnenste laag van het eiwit later tot een afzonderlijk vlies verharden, even als aan het holothurienei, dan kan bij het afsnoeren eene mikropuly overblijven." Het blijkt uit deze woorden van LEYDIG, dat het bestaan van een mikropuly meer door hem als mogelijk voorspeld, dan wel als in het ontwikkelde ei bestaande is aangetoond. Dat de inhoud van den follikel, even als deze peervormig gerangschikt was, kan niet vreemd schijnen, maar daaruit te besluiten, dat die zelfde gedaante ook voor het vervolg zal blijven bestaan, dunkt ons eene te gewaagde gissing.

Binnen het doijervlies bevindt zich de doijer, waarbij herinnerd moge worden aan VIRCHOW's bewijs, dat de platte doijerligchaampjes, zoo als men die vooral bij visschen en batrachii vindt, niet uit enkel vet maar grootendeels uit eiwitachtige stof bestaan.

De soms biconvexe en biconcave schijfvorm van den anders ronden doijerhoop, zoo als BISCHOFF die beschrijft en afbeeldt, meent de Rapp. voor kunstmatig voortgebragt te mogen houden.

Eindelijk wordt nog over het kiemblaasje gehandeld en over de kiemvlek, wier veelvuldigheid bij vischeijeren zeer fraai te zien is. De vorming van het ei, stuk voor stuk, van kiemblaasje, doijer, doijervlies, eiwit, is zeer in het oog springend bij de Nematoidea. (Het afzonderlijk daarstellen van al deze verschillende deelen van het ei en het bestuderen hunner eigenschappen gelukt na eenige oefening zeer goed aan de eijeren van visschen.)

Daarop neemt de Rapp. de stelling van LEUCKART over, dat het onderzoek van het ei door geheel het dierenrijk, bij alle klassen van dieren, in ovaria van verschillenden ouderdom tot in die van embryonen toe leert, dat het dierei door vorming rondom het kiemblaasje ontstaat, terwijl de kiemvlek maar een ondergeschikte rol speelt, ook niet voor, maar pas later dan het haar omgevende kiemblaasje ontstaat.

Terwijl LEUCKART het ei, ten aanzien van zijne morphologische beteekenis, onder de cellen rangschikt, waarbij hij den doijer als celinhoud, het doijervlies als celvlies, het kiemblaasje met de kiemvlek als celkern met nucleolus beschouwt, heeft MEISSNER zeer te regt die stelling aldus beperkt, dat het ei alleen bij zijne eerste ontwikkeling een cel is, maar dat voor het rijpe ei de morphologische en physiologische beteekenis van cel niet meer is vol te houden. Het doijervlies toch wordt dan vaak met een chorion omgeven of gaat ook wel, gelijk bij den regenworm, geheel verloren en te gelijk is het kiemblaasje verdwenen. De cel is dus werkelijk ei geworden, d. i. een eigenaardig gevormd en voor bijzondere doeleinden bestemd orgaan.

Alvorens de verrigting van dat orgaan te beschouwen, dat wil zeggen de verandering in vorm en zamenstelling, die het ondergaat bij de bevruchting en nadien bij de eerste stappen ter ontwikkeling tot embryo, moet men bij de anatomische gesteldheid en physiologische eigenschappen van het product der mannelijke geslachtsklier stilstaan.

De ontwikkeling der spermatozoa, reeds vroeger door KÖLLIKER bij verschillende diersoorten nagegaan, heeft MEISSNER bij vijf Ascaris-soorten bestudeerd. Hij zag, dat evenals in de vrouwelijke buisvormige geslachtsklier zich de vrouwelijke kiemcellen vormen,— welke, na splijting van den kern, tot een groep van in het midden met een steel aan elkander hangende eijeren uitgroeijen, — zoo ook in de gelijkvormige mannelijke geslachtsklier de mannelijke kiemcellen ontstaan, wier straalvormige kern splijt, waarop om elk stuk kern het inmiddels voortgegroeide celvlies zich zamensnoert, totdat eindelijk geheel afgezonderde dochtercellen aanwezig zijn. Uit deze dochtercellen met hunne kernen ontstaan later de spermatozoiden; doch deze ontwikkeling grijpt pas plaats, nadat deze cel in de vrouwelijke geslachtsbuis is overgebragt. Uit de kern ontstaat door trapsgewijze vormverandering het staafvormige spermatozoid, waaraan het geborsten celvlies nog blijft hangen. Deze ontwikkeling tot spermatozoïden wordt, even als dit regel is bij andere diersoorten, ook hier soms in den testikel aangetroffen. Steeds echter bezit alleen het ont-

wikkelde spermatozoïd foecunderende eigenschappen.

Kölliker vond bij de door hem onderzochte diersoorten, dat de ontwikkeling der sperma-cellen plaats greep in canales spermatici, die van binnen met epithelium bekleed waren; terwijl in deze buizen voor het ontstaan en na het ophouden der voortplantingsvatbaarheid alleen epithelium gevormd wordt. Volgens zijne waarnemingen ontstaat er veelal niet eene enkele, maar een geheele bundel van spermatozoïden uit eene enkele sperma-cel.

De rapporteur betreurde het, dat hij niet in staat geweest was, die ontwikkeling bij de visschen bevestigd te vinden, daar hij toevallig zijne keuze had bepaald op twee vischsoorten, wier spermatozoïden de kleinste onder de kleine schijnen te zijn. (bij de baars meten zij $\frac{1}{1000}'''$, bij de snoek zijn zij niet veel grooter).

Het door andere waarnemers, tot nog toe slechts in algemeene bewoordingen, aangeduide verdwijnen en oplossen der spermatozoïden heeft meissner aangetoond op hunne vetmetamorphose te berusten, die ook hier, gelijk bij zoo vele andere grondvormen, het laatste tijdperk hunner vormverandering uitmaakt. Die vetmetamorphose is, evenzeer als wij dit voor de eerste ontwikkeling boven zagen, een zelfstandige, die zoowel voorkomt aan de spermatozoïden, welke in de mannelijke geslachtbuis achterbleven, als aan die, welke in de vrouwelijke geslachtsorganen overgebragt zijn, en ook daar, zoowel aan die in het ei, of liever in den dooijer zijn ingedrongen, als aan die, welke daar buiten gebleven, hunne bestemming niet bereiken. De spermatozoïden hebben dus een geheel en al zelfstandige ontwikkelingsgang.

De eigenaardige beweging der spermatozoa is even veel en even weinig geheimzinnig als die der flikkerepitheliumcelllen. De vastgehechte epitheliumcellen verplaatsen door hare flikkerharen, hetgeen met haar in aanraking komt; de losliggende spermatozoïden verplaatsen zich zelve. De aard hunner beweging schijnt bepaald te worden door de gedaante en de verhouding in afmeting tusschen den kop en den flikkerenden staart. Wilde men op grond dier beweging ze als diertjes beschouwen, gelijk pouchet nog in 1847 deed, dan zou men die animaliteit even goed kunnen toekennen aan de zweef- of zaaddraden der varenkruiden, waarvan die der *Chara* twee cilia hebben en daardoor als het ware aanwijzen, hoe naauw verwant de met een cilium voorziene spermatozoïden zijn aan de met vele cilia voorziene flikkerepitheliumcellen. Aan deze laatste zou men dan evenmin een zelfstandig dierlijk bestaan kunnen ontzeggen, als aan de, in de vlakte naast elkander geplaatste, vastzittende polypen. Het ongerijmde dier voorstelling blijkt genoeg, wanneer men die toepast op het met flikker-epithelium bekleede slijmvlies der neusholte; dit zou dan eene colonie van zelfstandige dieren, als het ware van miniatuurpolypen zijn. Hoewel de parallel tusschen flikkerepitheliumcellen en spermatozoïden nog met een beroep op hunne overeenkomst in chemische zamenstelling (frerichs) zou versterkt kunnen worden; terwijl eindelijk zelf de dwaling van een man als bischoff, die, naar het wel te vertrouwen oordeel van meissner, de spermatozoïden in de eiwitbuis van Ascaris mystax voor eene epitheliumvorm aanzag, voor die tot verwisseling leidende overeenkomst pleit, mag men toch niet vergeten, dat de eerste ontwikkeling der spermatozoïden als kernvorming hen reeds wezentlijk van flikkerepithelia onderscheidt.

Wij hebben aldus gezien: hoe de tot de voortplanting dienende elementair-organen zich aansluiten aan de overige grondvormen des ligchaams; hoe verder onderling de mannelijke en vrouwelijke geslachtsklier vooral in de lagere dieren met elkander overeenkomen; hoe het product, of secretum zoo men wil, der vrouwelijke klier aanvangt met de kiemcel, waaruit de eicel, die pas later een werkelijk ei mag heeten, ontstaat; hoe dat der mannelijke eveneens aanvangt met kiemcellen, waaruit de sperma-cellen ontstaan, die later de spermatozoïden worden; hoe beiden een vastbepaalden ontwikkelingsgang hebben, die bij de spermatozoïden eindigt in hunne zelfstandige, d. i. van al of niet foecundatie onafhankelijke, vetmetamorphose en die bij de eicel eindigt, waar zij door de bevruchtiging een nieuw leven begint. De regressive metamorphose van de eicel of het onbevruchte

ei, waartoe men ook het verdwijnen van het kiemblaasje moet rekenen, zal vermoedelijk eveneens eene vetmetamorphose zijn, die echter nog niet genoegzaam is nagegaan, hoewel BARRY er reeds op gelet heeft. (Denkelijk behooren hiertoe de fig. 10, 11 en 12 Tab. I, van BISCHOFF's *Meerschweinchen*).

Onder zeer gunstige omstandigheden is bij de vrouw onder een dozijn eicellen er slechts een, dat door die regressieve metamorphose niet ten ondergaat, maar waaruit onder den invloed van de spermatozoïden een waar ei wordt. Naar de veelvuldigheid te oordeelen, zou het vergaan van de eicel, als zoodanig, regel, het bereiken dus van hare physiologische bestemming slechts uitzondering zijn.

Opmerkelijk is het verder, hoe in de ronde vorm van het ei, in de met geheimzinnige flikkerbeweging voorziene spermatozoïden, krachtige hulpmiddelen gegeven zijn voor eene gemakkelijke voortbeweging door eene dikwijls met flikkerepithelium bekleede buis, die vaak een spierrok bezit, welke, blijkens directe waarnemingen bij sommige en op grond van analogie bij de overige dieren, eene peristaltische beweging ten uitvoer brengt. Vermoedelijk draagt bij sommige diersoorten die peristaltische beweging het hare bij, om de foecundatie, d. i. het indringen van de spermatozoa binnen den doijer te bevorderen; misschien ook rolt zij bij de Ascariden de driehoekige eicellen rond, of bevordert althans gedeeltelijk dien overgang van vorm.

Wij willen thans de foecundatie zelve een oogenblik vooruitloopen en kortelijk stilstaan bij een bijkomend bestanddeel van het ei, dat het op zijnen weg door de vrouwelijke geslachtsbuis ontvangt, de eiwitlaag namelijk. Dit omhulsel is evenmin een wezenlijk bestanddeel van het ei als het chorion, want beide zijn niet overal aan het ei der verschillende dieren te vinden.

Het schijnt, althans voor hen, die gaarne van eiwitmetamorphose van cellen spreken, ter ondersteuning dier beschouwing niet onbelangrijk, de waarneming van MEISSNER mede te deelen, die leert, dat het wit van het ei, het ware eiwit, bij de *Ascariden* en *Mermis* een product van cellen is. Die cellen bekleeden de holte van een bepaald gedeelte der geslachtsbuis, daarom eiwitbuis genoemd. Het zijn groote opgezwollen cellen, die behalve een kern en nucleolus een helder doorschijnenden taaijen inhoud bezitten, welke door bersting van het celvlies ontlast wordt, terwijl men in sommige gevallen het overgebleven celvlies nog als zoodanig erkennen kan. Min of meer kunstmatig ziet men hetzelfde gebeuren aan een uitgesneden stukje der eiwitbuis, waaruit dan de eiwitachtige stof in groote en kleine, heldere, licht rozenrood gekleurde droppels uitvloeit, welke droppels zich pas na eenigen tijd met het water, waarin zij zweven, vermengen. De consistentie van dat eiwit is bij verschillende soorten van Ascaris verschillend; soms is het een zoo dik vocht, dat het in klonters uit de buis gedrukt wordt. Dit celsecretum nu omgeeft van rondsom de in de buis bevatte eijeren en zet zich, terwijl het tegelijk stolt, in steeds dikkere lagen op het doijervlies af. Er bestaan dus in den striksten zin des woords eiwitcellen, wier product of secretum eiwit is, gelijk de melk het product der metamorphose van de cellen der melkklieren is.

(*Wordt vervolgd.*)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

BEHANDELING VAN LEVERABCESSEN. — Toen ik in n°. 26, 27 en 28 van dezen jaargang, dit onderwerp naar aanleiding van eenige waarnemingen behandelde, kwam ik tot de conclusie, dat het welligt verkieslijk zou zijn, bijaldien men een leverabces wil openen, en daartoe op een gunstig oogenblik kan overgaan, de opening zoo breed mogelijk te maken. Ik ontwikkelde eenige gronden, waarom het mij voorkwam, dat eene zuivere opening welligt nog meer kansen op een gunstigen afloop zal aanbieden, dan eene angstige, naauwe opening. Een paar ziektegevallen, medegedeeld in de Medic. Times and Gazette van 30 Sept. en 7 Oct.. 1854 (n°. 222 en 223) komen mij niet ongeschikt voor, om deze meening te versterken, weshalve ik er een uittreksel van mededeel. Dat de aandoening over het algemeen, slechte kansen op herstel aanbiedt, en de gelegenheid tot actief handelen op verre na niet altijd open staat, wordt ook hier weder bewezen. Van de 6 medegedeelde gevallen, liepen er 6 doodelijk af,

en 3 malen vond men zich geregtigd om de operatie te wagen. In een dezer drie gevallen kon de afloop niet anders dan ongunstig wezen, daar het bij de lijkopening bleek, dat er, reeds vóor de operatie, doorbraak van het absces in de holte van het pericardum had plaats gegrepen, waardoor eene hevige pericarditis was opgewekt. De twee overblijvende gevallen zijn het, welke ik, als bewijzen, welk nut eene tijdige en ruime kunstmatige opening der abscessen hebben kan, eenigzins uitvoerig wil mededeelen.

1. In St. Bartholomew's hospitaal werd in Junij 1853 een 45jarig man opgenomen, die door een lijden van drie maanden zeer was verzwakt en vermagerd en eene vale, bijna icterische huidkleur had. Zijne ziekte was vóor drie maanden veroorzaakt door eene mechanische beleediging der linkerzijde, welke door aanhoudende pijn werd gevolgd; eene week later aanvallen van horripilatie; na dien tijd ontwikkeling van een gezwel in het hypochondrium, dat steeds in grootte toenam. Bij de opname welving van de onderste ribben links; daaronder een belangrijk gezwel met duister gevoel van fluctuatie. Drie weken na de opname was de fluctuatie in het nog steeds vergrootte gezwel zeer duidelijk. De staat van den zieke was zeer gezonken. Men besloot, niet langer met het openen te dralen. Op de meest vooruitspringende plaats van het gezwel werd eerst met het lancet eene punctie gemaakt, waardoor meer dan een pint dunne, etterige stof werd ontlast: de opening werd daarop met de bistouri verwijd; de abscesholte liet den geheelen wijsvinger toe. In den ontlasten etter werd vergeefsch gezocht naar overblijfselen van echinococci; men mogt dus een waar absces aannemen. — Verscheidene weken na de operatie bleef de man in een zeer bedenkelijken toestand verkeeren; er volgde profuse etterontlasting. Langzamerhand verminderde nu echter de suppuratie, en men nam aanzienlijke verbetering in allen opzigte waar. Ongeveer twee maanden na de operatie, toen de zieke geregeld en duurzaam in beterschap toenam, ontstonden er verschijnselen van acute pleuritis aan beide zijden en deze aandoening eindigde na vier dagen met den dood.

Bij de lijkopening werd, behalve copieuse exsudaatuitstorting in beide pleuraholten, het volgende aangetroffen. Het gezwel was geheel verdwenen, en er was niets van het abces overgebleven dan een fistuleuse gang, groot genoeg om een vinger toe te laten. Deze gang leidde van de uitwendige opening tot diep in het verharde weefsel, dat de linker leverkwab met het diaphragma vereenigde. Aan zijn uiteinde was de leverzelfstandigheid klaarblijkelijk vernietigd geweest; en bestonden duidelijke teekenen van versche cicatrisatie. De uitbreiding der ziekelijke aandoening scheen intusschen niet aanzienlijk geweest te zijn, daar de omliggende deelen van de lever gezond waren. De fistelgang was bekleed door eene gewone, vlokkige membraan, die in geenen deele geleek op den wand van een hydatiden-zak.

De waarneming wordt besloten door de volgende opmerking. Niettegenstaande den ongunstigen afloop, getuigen de onmiddelijke gevolgen zeer ten gunste van de aangewende behandeling. Op het tijdstip, toen het absces werd geopend, zou de man geen week meer geleefd hebben, had men niet tot dien maatregel besloten; door de operatie was bijna volledige herstelling verkregen. De ziekte, die eindelijk den dood veroorzaakte, hing eigenlijk niet zamen met het lever-absces, hoewel zij zonder twijfel behoorde tot die gevallen van asthenische ontsteking, welke vooral voorkomen bij personen die lang te bed hebben gelegen wegens uitputtende ziekten."

2. Het andere geval van leverabsces ontstond bij een 27jarigen man, die 6 weken aan dysenterie geleden had, onder verschijnselen van acute ontsteking. Drie dagen later in St Georges hospital opgenomen, bood bij een zeer pijnlijk gezwel in het linker hypochondrium aan: antiplogistische behandeling bewerkte geene verbetering, zoodat 6 weken later het gezwel enorm groot werd, promineerde en duidelijk fluctuatie deed voelen. Na eene voorloopige punctie met den trocart explorateur, werd het gezwel met het lancet geopend. De etter was dun en weiachtig, doch volstrekt niet stinkend, gelijk gewoonlijk bij leveretter het geval is. — Gedurende de eerste week na de kunstbewerking hield de man zich zeer wel. had eene goede digestie en sliep gerust: hij bleef echter nog klagen over pijn in het gezwel. De etter-afscheiding was aanzienlijk; de linker helft van het gezwel is ingezonken, terwijl de regter helft even groot als vroeger is gebleven. — Hoewel er, wegens het korte tijdsverloop sedert de operatie (21 Sept,) nog niets met zekerheid omtrent den einduitslag kan gezegd worden, is echter de gang van zaken tot nog toe bevredigend genoeg, om reeds nu met voldoening terug te zien op de aangewendde methode van behandeling. Indien er later in de Med. Times verdere mededeelingen over dezen zieke mogten gedaan worden, zullen wij onze lezers op de hoogte hiervan houden. F. J. J. S.

BEREIDING EENER AANGEMAME ZOETE WEI door M. PETTENKOFER. — Ter bereiding der zoete wei als geneesmiddel raadt P. aan de lebbe van een versch geslacht kalf met koud water af te wasschen, het vet zoo veel mogelijk te verwijderen, op te blazen en dan bij 25° à 36° te droogen totdat de buitenvlakte droog is. Alsdan wordt zij midden doorgesneden en bij dezelfde temp. gedroogd. Zoodra de binnenvlakte volkomen droog is, schaaft men ook hiervan het vet zooveel mogelijk af, snijdt de aldus gezuiverde lebbe in kleine stukken en bewaart deze in eene goed sluitende flesch. Ter bereiding der wei worden 5 greinen lebbe in kleine stukjes gesneden met twee drachmen water overgoten, waarin 1 grein citroenzuur is opgelost. Men laat dit mengsel gedurende 6 à 12 uren staan, giet het vocht af en voegt dit bij ongeveer 36 oncen versch afgeroomde melk en houdt dit mengsel gedurende 15 à 30 minuten bij eene temp. van 37 à 50°. Zoodra de melk geronnen is wordt zij tot kokens toe

verhit en doorgezegen. De aldus bereide wei is eenigzins opaliserend, doch kan volkomen helder verkregen worden door de hoeveelheid lebbe en citroenzuur te verdubbelen, een kwartier lang te koken en eindelijk door een digten linnen doek te gieten. *Chem. Pharm. Centralblatt.* 1854. S. 606.

GEBRUIK VAN BROMIUM TEGEN DE GEVOLGEN VAN DEN STEEK VAN INSECTEN. — Terwijl KNOP zich in den loop des zomers bezig hield met proefnemingen, waarbij hij bromium aanwendde, kwam hij (zoo als vroeger p. 439 reeds met een enkel woord is vermeld) op het denkbeeld om het bromium te bezigen als tegengif tegen het gif der muggen. De aanwending van bromium op eene muggenbeet had ten gevolge dat de pijn spoedig ophield en er later geene zwelling ontstond. Het zou dus volgens hem raadzaam zijn om dit middel bij steken van wespen, bijen enz. te beproeven terwijl het welligt ook bij verwoundingen bij sectiën van cadavers van dienst zou kunnen zijn.

[Daar Bromiumwater moeijelijk te bewaren is zou een mengsel van brometum kalicum en bromas kalicus verkregen door oplossing van bromium in potassa liquida en uitdamping tot droogwordens toe, voor deze aanwending zeer geschikt zijn, daar men slechts eene geringe hoeveelheid van dit zoutmengsel in azijn zou behoeven op te lossen ten einde eene oplossing van vrij bromium te verkrijgen, waarmede men de wond zou kunnen bestrijken.]

VERSLAGEN.

GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER GENEES- EN HEELKUNDE TE AMSTERDAM.

1e *Sectie. Vergadering van* 28 *September* 1854. — Door Dr. LEHMANN werden de uterus en de moederkoek ter tafel gebragt van eene voor de 7de maal zwangere vrouw, die, na reeds 14 dagen aan metrorrhagiën geleden te hebben, in zeer anaemischen toestand en met naauwelijks voelbaren pols in het Gasthuis gebragt werd, waar het bestaan van *placenta praevia* werd herkend. Hoewel terstond het accouchement forcé in het werk gesteld werd en onmiddelijk na de verwijdering der placenta de bloeding ophield, bezweek de vrouw een half uur na de verlossing. Het kind, dat voldragen was, is in leven gebleven. Zoowel de baarmoeder, als de placenta zien er zeer flets en bloedeloos uit. In den omtrek van het ostium uteri, waar de centrale insertie der placenta bestaan had, ziet men vele wijde vaatmonden, terwijl de randen der placenta, welke vele bloedinfarcta bevat, sterk ontwikkeld zijn.

Dr. GOBÉE vertoont een exemplaar van *zwarte verweeking der maag*, waaromtrent hij het volgende ziekteverhaal mededeelt: Een 20jarig fuselier, van eene zeer gezonde constitutie en bloeijend uitzien, die in zijne jeugd nimmer ziek was, werd den 4den Sept. wegens een furunculus aan de kin in het hospitaal alhier opgenomen en tot den 15den Sept. met warme pappen behandeld, op welken dag hij ontslagen werd, na vooraf eene volle portie ratatouille, bestaande uit witte kool en aardappelen, te hebben gegeten. In de kazerne kocht hij terstond eenige portiën roode kool met aardappelen, die hij, nevens eene groote hoeveelheid versch wit brood, gebruikte. In den daarop volgenden nacht van 15 op 16 Sept. gevoelde hij zich benaauwd en misselijk, waarna eenige brakingen volgden. Des morgens ten 8 ure in het hospitaal opgenomen, klaagde hij steeds over benaauwdheid en neiging tot braken, dat ook van tijd tot tijd plaats had: hij vertoonde daarbij een bleek gelaat, eene dik beslagene tong, koud zweet, kleine pols en sterk opgezetten buik. Nadat hem bij ontbreken van darmontlasting een klysma was geappliceerd, gaf men hem tot bevordering van den vomitus, één scrupel pulv. rad. ipecacuanhae in twee poeders verdeeld, welke met eene tusschenpoos van 5 minuten werden toegediend en waarop 5 malen braking van onverteerd voedsel van den vorigen dag volgde. Tegen half 2 ure kreeg hij, terwijl hij eene liggende houding wilde aannemen, eene benaauwdheid en overleed plotseling. Bij de lijkopening, die 20 uren na den dood verrigt werd, zag men, dat de sterk uitgezette maag het diaphragma tot aan de 6e rib naar boven gedrongen had, terwijl zij zich benedenwaarts tot aan den navel en ter zijde tot over de lever en de milt uitstrekte. Hare wanden, die op de binnenvlakte eene donker zwart-graauwe kleur vertoonden, waren sterk verweekt en aan den blinden zak vooral zóo verdund, dat hier ter plaatse, bij het uitnemen van het orgaan uit het lijk, eene scheur was ontstaan. Overigens werd bij de lijkopening niets bijzonders opgeteekend. De maag werd tot nader onderzoek van haar weefsel in handen gesteld van eene commissie, bestaande uit de HH. GOBÉE, VAN GEUNS en GILDEMEESTER, die daaromtrent bij monde van laatstgenoemden rapport uitbragt in de

Vergadering van 12 *October* 1854. — Het bleek, dat de slijmvliesoppervlakte over hare geheele uitgebreidheid meer of min gelijkvormig graauwachtig zwart, hier en daar zelf gitzwart gekleurd was. Daarbij was dit slijmvlies zeer week en zonder eenige moeite van de onderliggende maagrokken af te scheiden: ook waren sommige plekken daarvan geheel ontbloot, die alleen uit het zeer dun en doorschijnend buikvlies schenen te bestaan. Nabij het pylorisch gedeelte zag men op het zwartgekleurde slijmvlies eene graauwachtig witte laag van eene weeke, vlokkige zelfstandigheid, die er ligt kon afgetrokken worden en hoofdzakelijk uit cylinderepitheliumcellen bestond. Wanneer men dunne, vertikale doorsneden, hetzij van den verschen, hetzij van den vooraf met azijnzuur gekookten en gedroogden maagwand onderzocht, was het, vooral onder het mikroskoop, duidelijk, dat de eigentlijke slijmvlieslaag met hare klieren en bloedvaten de hoofdzitplaats van de zwarte kleurstof was, terwijl in de daaronder gelegene weefsels slechts hier en daar met kleurstof opgevulde

bloedvaten, enkele bruingekleurde spierbundels en met een gepigmenteerden krans omgevene gl. solitariae waargenomen werden: ook werden in het subperitoneaal bindweefsel enkele bloedvaten met zwart pigment aangetroffen. Dit pigment, dat alle nuancen van goudgeel tot bruin en zwart vertoonde en aan alle scheikundige reagentia, die men er op liet inwerken, weêrstand bood, kwam zoowel vrij liggende in den vorm van korrels en onregelmatige klompen vóór, als buiten de capillaria en grootere bloedvaten, alsmede binnen cellen besloten. Deze laatsten hadden geheel den vorm en de grootte van de lebcellen der maag: zij omgaven òf slechts enkele weinige pigmentkorrels, òf waren geheel met eene zamenhangende, donkergekleurde massa opgevuld: in vele was nog de kern als eene heldere, doorschijnende plek te midden der kleurstof te herkennen. Ook lagen vele dezer cellen in groepen bijeen, die geheel den vorm der lebklieren nabootsten. De bloedvaten, waarin pigment bevat was, waren daardoor meestal zeer sterk uitgezet en vertoonden zelfs hier en daar aneurysmatische of variceuse verwijdingen. In de spierlaag, welke op gekookte praeparaten onderzocht werd, kon geene afwijking worden aangetroffen.

Voor het pigment kon wel geen andere bron aangewezen worden dan het bloed, welks kleurstof in opgelosten toestand de weefselelementen van de maag geïmbibeerd had. De vele daarmede opgevulde bloedvaten, die men in de maagwanden aantrof, duiden op eene belangrijke stagnatie van bloed, die zonder twijfel het uittreden der haematine en de verweeking der weefsels had veroorzaakt. De vraag is, of zulk eene belangrijke bloedstase met de genoemde gevolgen als lijkverschijnsel kan verklaard worden, dan wel of zij reeds gedurende het leven moet ontstaan zijn en met de waargenomene ziekteverschijnselen in verband moet beschouwd worden. Men kan toegeven, dat de verweeking en de zwarte kleuring van het weefsel na den dood, gedurende de 20 uren, die vóór de lijkopening verliepen, kunnen toegenomen zijn, door de voortdurende aanraking met den zuren maaginhoud en de ontwikkeling van ontbindingsprodukten uit de organen der buikholte. Wanneer men echter ziet, dat een jongeling van gezond en bloeijend uitzien, zonder vooraf eenige belangrijke ongesteldheid te hebben ondervonden, onder eene herhaalde overvulling der maag met spijzen en onder het gedeeltelijk uitbraken van deze, plotseling sterft en in het lijk geene andere ziekelijke afwijkingen worden gevonden, dan de belangrijke verandering der maag, zoo is het niet onnatuurlijk, deze laatste als naaste of verwijderde oorzaak van den dood te beschouwen en dus aan te nemen, dat zij reeds gedurende het leven begonnen is. Zulk eene belangrijke desorganisatie kan evenwel niet lang vóór den dood hebben plaats gegrepen en daar wij aan den anderen kant weten, dat de gewone metamorphose van bloedkleurstof in zwart pigment niet binnen eenige weinige dagen tot stand komt, zoo moet men als waarschijnlijk aannemen, dat het maagsap, dat tot op den dood toe in de maag aanwezig was, niet zonder invloed op de zwarte kleursverandering zal geweest zijn. Het is namelijk bekend, dat in de maagholte uitgestort bloed door het maagsap eene donkere, naar die van koffij gelijkende kleur aanneemt, zoo als bijv. bij lijders aan maagzweren en maagkanker zoo dikwijls wordt waargenomen.

Vergelijkt men de gevondene veranderingen, namelijk de bloedstase, zwarte verkleuring en verweeking der weefsels met die welke ook in andere organen, doch vooral in het darmkanaal, aan gangreen worden toegeschreven, dan overtuigt men zich, dat de overeenkomst groot is. Ook in dezen ziektetoestand volgt bij stremming der circulatie, dikwijls binnen een betrekkelijk gering tijdsverloop, een afsterven der weefsels, die geïmbibeerd worden door het uit de paralytisch geworden vaten naar buiten tredende bloedvocht, benevens eene meer of min zwarte kleuring der haematine door het zwavelwaterstofgas, dat zich uit de zich ontbindende deelen ontwikkelt. Moeijelijk kan met zekerheid aangetoond worden, of de geheele stoornis op den laatsten dag van het leven is ontstaan, dan wel of zij zich reeds vroeger langzamerhand heeft ontwikkeld, zonder dat objectivo of subjective verschijnselen werden opgemerkt. Daarom kan ook omtrent de meest waarschijnlijke naaste oorzaak van het proces weinig gezegd worden. Een gowigtig moment voor het tot stand komen daarvan bood zonder twijfel het spijsverteringsproces aan, gedurende hetwelk een verhoogde toevoer van bloed naar de maag plaats vindt: de onbelemmerde circulatie van dit bloed moest bij een zoo sterk door opvulling met spijzen uitgezet en uitgerekt orgaan, voorzeker hindernissen ondervinden. Het onvolledige van de ziektegeschiedenis en van de lijkopening laat echter niet toe, hieromtrent iets met zekerheid te beslissen.

Prof. VROLIK toonde daarop eene gelijksoortige zwarte en verweekte maag, die reeds sedert meer dan 30 jaren in het Museum Vrolikianum bewaard werd. Zij was afkomstig van eene herstellende kraamvrouw, die bij volkomen welzijn en na nog kort te voren haar gewoon ontbijt gebruikt te hebben, plotseling overleed. Hier had echter eene scheuring reeds gedurende het leven plaats gevonden, daar men bij de lijkopening de maagcontenta in de buikholte uitgestort vond. De maag was niet buitengewoon vergroot en haar slijmvlies niet minder donkergekleurd, dan dat van de andere.

Aan de breedvoerige discussiën, die over dit onderwerp gehouden werden, namen onderscheidene leden deel, waaronder ook Prof. SCHRÖDER VAN DER KOLK, die het wenschelijk geacht had, dat eene injectie van de bloedvaten der maag met lijm beproefd ware. Spr. zegt ze eenmaal gedaan en daarbij waargenomen te hebben, dat de injectiestof slechts tot op een afstand van 1—3 duimen van de plaats der ruptuur doordrong: de onmiddelijke omtrek van deze blijft ook glad en rimpelt niet in spiritus, zoo als het maagslijmvlies gewoonlijk doet. Hij vestigt voorts de aandacht op den n. vagus, welks verlamming hij als de primaire oorzaak van het geheele proces beschouwt. Hierdoor toch wordt de spierrok van de maag verlamd, waardoor dit orgaan tot een aanmerkelijken omvang wordt uitgezet.

Ook de bloedvaten verliezen hunnen tonus, waardoor het bloed langzamer stroomt en eindelijk tot stilstand komt. Houdt men daarbij in het oog, dat het maagsap de stolling van het bloed belet, en dit dus vloeibaar blijft, dan volgt, dat alle gunstige voorwaarden tot eene imbibitie der weefsels met gekleurd bloedvocht gegeven zijn. Welligt draagt eene versterkte maagsecretie door antagonistisch verhoogde energie van den n. sympathicus tot de genoemde veranderingen bij. Tot bevestiging zijner meening, dat paralyse van den n. vagus een geruimen tijd zonder in het oog vallende ziekteverschijnselen bestaan kan, deelde Spr. eenige ziektegevallen mede met het resultaat der lijkopeningen, waarbij de vagus op verschillende wijze ziekelijk veranderd was aangetroffen.

Dr. LEHMANN vertoonde daarna de lever van een kalf, dat slechts 2 dagen geleefd had. Het geheele orgaan was klein van omvang en bood eene enorme uitzetting van de galbuizen aan, waardoor het eigenlijke parenchyma bijna geheel verdrongen was. Vooral waren deze buizen in de regterkwab aanmerkelijk gedilateerd, waar hunne lumina met elkander in gemeenschap waren en een caverneus weefsel daarstelden, dat door tusschenschotten en balken verdeeld was. Het geheele orgaan was met galkleurstof sterk doortrokken. Daar de galbuizen en de galblaas van deze lever waren afgesneden, kon niet bepaald worden of eene belette afvoer van gal oorspronkelijk tot de uitzetting der kleinere galbuizen had aanleiding gegeven, dan wel of hier aan eene zelfstandige, bovenmatige ontwikkeling dezer laatsten gedurende den foetaaltoestand moest gedacht worden, en men eene analogie daarvan kon aannemen met de zoogenoemde caverneuse bloedgezwellen van de lever.

Prof. VAN GEUNS heeft eene 30jarige, robuste dienstmaagd behandeld, wier ziekte, die 19 dagen duurde, in de eerste dagen de verschijnselen aanbood eener gewone aanhoudende koorts met rheumatische pijnen in de schouders. Hierbij voegde zich weldra eene roseola over de geheele huid, met groote prostratie en eindelijk delirium. De urinelozing, die, even als de darmontlasting in den beginne zeer spaarzaam was, werd later zeer overvloedig en had onwillekeurig plaats. Ondertusschen hield de koorts aan, de huid werd brandend heet, de onrust der lijderes zeer groot, de buik ligt meteoristisch met alvus involuntaria. Eenige dagen vóór den dood vormden zich op de rugzijde van beide voeten gangreneuse plekken, die langzamerhand in uitgestrektheid toenamen en waarbij zich ook gangraena op het sacrum voegde. Nadat eindelijk de tong droog, fuligineus en met aphthae bedekt was geworden, volgde algemeene collapsus, die in den dood overging. Bij de lijkopening trok, behalve het dunne, donkergekleurde bloed, de groote, maar niet weeke milt en de bloedrijkdom van de lever en van de mucosa intestinorum, vooral de regternier de aandacht, die aan de vergadering vertoond wordt. Zij is klein en ongelijk van oppervlakte. Op de doorsnede ziet men, dat het grootst gedeelte van haar weefsel vervangen wordt door eene holte, die in drie vakken verdeeld is, welke de rigting en vorm der pyramiden hebben en met een dikke, geelachtig witte, kaasachtige stof gevuld zijn, die bij mikroskopisch onderzoek ingedroogde etter blijkt te zijn. De tusschenschotten, welke deze vakken vanéénscheiden zijn half doorschijnende en hebben de vastheid van kraakbeen. Het nierbekken kan niet meer herkend worden; de ureter is tamelijk wijd en met dezelfde dikke etter gevuld. De linkernier is groot van omvang en bloedrijk. In geen der organen van het lijk werd een spoor van tuberculose gevonden.

De Hr. VAN VOLLENHOVEN liet eindelijk eene witachtige, draadvormige en vlokkige massa zien, die men bij eene vrouw sedert 8 jaren reeds in de faeces had gevonden. Het mikroskopisch onderzoek bevestigt de reeds vooraf opgevatte meening, dat deze massa uit overblijfselen van slecht verteerd spiervleesch bestond.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

EDIMBURG. — De Universiteit alhier leed een zwaar verlies door den dood van EDWARD FORBES, hoogleeraar in de natuurlijke geschienenis. In den ouderdom van 39 jaren overleed hij op 18 dezer aan eene ziekte van weinige dagen.

WEENEN. — De K. K. Centraalinstelling voor meteorologie heeft uit hare waarnemingen aangetoond, dat de meening van sommigen, volgens welke het optreden der cholera met het ozon-gehalte der lucht in verband stond, ongegrond is. Als SKODA'S meening omtrent het aetiologisch moment der cholera wordt medegedeeld, dat dit het waarschijnlijkst in een organisch contagium even als het pokkengift bestaat. Wat de therapie der cholera betreft, is hij de oude scepticus.

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — In het vorig nommer is met een enkel woord vermeld, dat den 17den November alhier overleden is de Oud-Hoogleeraar P. J. VAN MAANEN, Ridder van de Orde van den Nederl. Leeuw, tot voor weinige jaren praktiserend arts te dezer stede, tot voor weinige dagen, niettegenstaande een vier en tachtigjarigen ouderdom, voortdurend belang stellende in geneeskunde en in zijne kunstgenooten. 's Mans lot- en standverwisselingen waren vele.

Den 2den November 1770 geboren te 's Hage, promoveerde hij in 1794 te Leijden more majorum op eene dissertatie *de absorbtione solidorum*. Na een korten tijd te Kampen, waar hij als stads med. doctor en lector in de chirurgie en anatomie beroepen was, gepraktiseerd te hebben, werd hij aan de Geldersche Akademie te Harderwijk als Hoogleeraar in Anatomie, Chirurgie en Obstetrie benoemd, welke betrekking hij in 1796 met eene redevoering aanvaardde: *de studio chirurgico nostra in patria melius excolendo et illustrando*, waar-

in hij met scherpe kleuren de toenmalige gebrekkige opleiding der chirurgen schilderde, het ongenoegzame van het privaatonderwijs betoogde, en het noodzakelijke van openbaar en clinisch onderrigt in de landtaal aanried (waarin men eerst 30 jaren later begonnen heeft te voorzien). Met zijn beroemden schoonvader RUDOLF FORSTEN hield hij vele jaren den roem der Geldersche Athene in de geneeskunde staande en muntte door zijn gelukkig chirurgisch talent uit. In 1806 naar Groningen als Hoogleeraar, in de plaats van wijlen Prof. MUNNIKS, geroepen en op het punt staande derwaarts te vertrekken, werd hij door Koning LODEWIJK NAPOLEON verzocht, te Harderwijk te blijven en kort daarna door dezen Vorst tot lijfarts gekozen en als Commissaris-Generaal voor geneeskundige zaken in het Koningrijk Holland aangesteld, waardoor zijne vestiging in Amsterdam, als toenmalige koninklijke residentie-stad, gevorderd werd.

Door LODEWIJK's spoedig volgende abdicatie, vervielen echter deze betrekkingen van VAN MAANEN reeds ná korten tijd en werd hij uitgenoodigd, om zijne talenten weder aan het onderwijs dienstbaar te maken. Toen LODEWIJK namelijk het land verliet, nam hij zijnen eersten chirurgijn GIRAUD mede, dien hij kort te voren tot Chirurgiae Professor aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam benoemd had. VAN MAANEN werd spoedig door den Franschen Prefect tot den opvolger van dezen Franschman, die slechts eenige weinige leçons orales gehouden had, gekozen. Ter aanvaarding van deze betrekking hield hij in April 1811 eene redevoering *de audentia chirurgica vere nobili, maxime salutifera*, doch bedankte reeds in Febr. 1813 voor zijnen post, dien hij begreep, niet naar eisch te kunnen vervullen, daar hem geene gelegenheid tot klinisch en anatomisch-chirurgisch onderwijs werd gegeven. Sedert dien tijd was hij hier ter stede de arts van vele voorname ingezetenen en de vraagbaak van jeugdiger kunstgenooten, totdat zijne vergevorderde jaren hem in Dec. 1848 de praktijk deden vaarwel zeggen.

Behalve door wetenschappelijke bijdragen in vroegere jaren (waarvan o. a. eene verhandeling over het al of niet voordeelige van volkomene gezondheid of ligchaamssterkte bij het ondergaan van gewigtige heelkunstige kunstbewerkingen in het *Geneeskundig Magazijn* van 1804 nog zeer lezenswaard is) maakte VAN M. zich voor de vaderlandsche geneeskunde verdienstelijk als bestuurder en van 1829—1852 als vaste secretaris van het *Genootschap ter bevordering van Genees- en Heelkunde* alhier, waarvan hij meer dan vijftig jaren lid was en welks vergaderingen hij nog tot vóór weinige weken met belangstelling bijwoonde. Bovendien telde de *Holl. Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen* te Haarlem, de *M. v. Ned. Letterkunde* te Leyden, het *Prov. Utrechtsch Genootschap*, het *Genootschap ter bev. der koepokinenting* te Rotterdam, die te Hoorn: *in horto salubria* en *vis unita fortior* en andere vereenigingen hem onder zijne leden. Onder de buitenlandsche maatschappijen zag hij zich vereerd met het lidmaatschap van de *Physical Society* te London, van *l'Academia Italiana del scienze, lettere ed arti* te Livorno, van de *Societas medico-chirurgica Berolinensis* en van verscheidene Belgische genootschappen. — Eene apoplexia cerebri deed den humanen en achtingswaardigen grijsaard binnen weinige dagen bezwijken.

— Omtrent de cholera worden uit de meeste plaatsen van ons land geene berigten meer medegedeeld. In Utrecht zijn van 15—22 dezer 8 aangetasten en 8 overledenen gemeld. Uit Drenthe is de ziekte genoegzaam geweken. Uit Overijssel wordt slechts 1 geval te Kampen op 18 Nov. gemeld. Wij hopen nu in de gelegenheid gesteld te worden, uit verschillende plaatsen de algemeene overzigten te kunnen geven, en noodigen onze kunstbroeders daartoe uit.

— 22 November is te Leijden tot Med. Doctor bevorderd de Heer P. H. H. VAN AERNSBERGEN, geboren te Nijmegen, na de verdediging eener dissertatie *Continens Observationes quasdam clinicas*.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te Amsterdam zijn in hare zitting van 24 November bevorderd tot Stedelijke Apothekers de H.H. J. H. GROENEWEGEN, H. C. VAN DER WILT en J. C. ADAMA.

— 13 Nov. is overleden de Heer E. D. KRUYSSE, genees-, heel- en verloskundige te Beilen. (*G. C.*)

— 17 November is te Winterswijk in den ouderdom van 43 jaren overleden de Heer H. LINDENHOVIUS, Heel- en Vroedmeester.

NEDERLANDSCH INDIE. — Bij de geneesk. dienst zijn tot Off. v. Gez. 2de kl. bevorderd: de Off. v. Gez. 3de kl. P. G. NEEB, bestemd voor Sumatra's Westkust; J. G. F. BERNELOT MOENS, bestemd voor Batjan, residentie Ternate; E. W. A. LUDEKING, bestemd voor Sumatra's Westkust en J. C. SPITZAR bij de geneesk. dienst te Bezoekie. De drie eerstgenoemde waren te Batavia gevestigd.

Geplaatst zijn bij het garnizoen te Klattin (Soerakarta) de Off. v. Gez. 3de kl. C. F. A. SCHNEIDER; aan de Westkust van Sumatra de Off. v. Gez. 3de kl. T. H. EISINGER; op het eiland Banka de Off. v. Gez. 3de kl. S. H. A. BEGEMANN en F. H. DEISSNER, allen thans te Batavia.

BIBLIOGRAPHIE.

A. Förster: Atlas der mikroskopische pathologische Anatomie. Leipzig, 1854. Voss. 3½ thl.

E. Joerg: Anweisung die Tropenkrankheiten: die Asiatische Cholera und das gelbe Fieber zu verhüten oder sicher zu heilen. Leipzig, 1854. Vos. 21 ngr.

J. Ch. G. Joerg: Die Geburt als Gesundheitsgemässer Entwickelungsact für Mutter und Kinder. Leipzig, 1854. Voss. 9 ngr.

R. Wagners Menschenschöpfung und Seelensubstanz. Ein anthropol. Vortrag. Göttingen, 1854, Wigand. ¼ thl.

H. F. Naegele's: Lehrbuch der Geburtshülfe. 4te Aufl. besorgt v. *W. L. Grenier*. 3⅓ thl.

M. Frank: Ueber öffentliche Gesundheitspflege. München, 1854. Franz. 4 ngr.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 2 DECEMBER 1854. 48.

DE JONGSTE NASPORINGEN BETREFFENDE HET PROCES DER FOECUNDATIE.

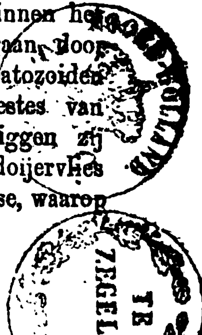
(*Vervolg en slot van blz.* 479.)

Zonder hier thans de geschiedenis der foecundatietheoriën aan te roeren, waarop wij zelfs het »ex erroribus discimus" naauwelijks van toepassing achten, gaan wij liever over tot eene korte uiteenzetting van de feitelijke kennis van het bevruchtingsproces, gelijk wij die op het oogenblik bezitten; dank zij de waarnemingen van BARRY, NELSON, NEWPORT, KEBER, LEUCKART, BISCHOFF en MEISSNER.

Het is noodig, dat wij in die uiteenzetting ook de lagere dierklassen opnemen, waarmede wij dus voor eene geleidelijke orde aanvangen.

De verschillende soorten van aardwormen (*Lumbrici*) leggen geene afzonderlijke eijeren, maar eijercapsulae of eijerdozen, waarin verscheidene soms 8 dooijers in een melkachtig taai vocht omhuld liggen. De dooijer drijft hier zonder dooijervlies in het vocht der eijerdoos rond, want het voor de bevruchting aanwezige dooijervlies is tegelijk met het kiemblaasje verdwenen. Het eijerstoksei gaat voorbij de receptacula seminis, waaruit het sperma ontlast wordt, dat dan tegelijk met de inmiddels van dooijervlies beroofde dooijers in de gemeenschappelijke doos wordt ingesloten. Die dozen worden vervolgens naar buiten gevoerd. De spermatozoiden boren zich in den naakten geleiachtigen dooijer van alle zijden in, terwijl hunne draadvormige uiteinden of staarten nog golven en trillen. In dien toestand namelijk als met spermatozoa volgeprikte dooijers, treft men ze nog in de eijerdoos aan. In den dooijer begint tegelijk het splijtingsproces; al spoedig geraken de spermatozoa in vetmetamorphose en worden daardoor opgelost.

Bij de *Ascaris mystax* (ingewandsworm van de kat) heeft NELSON de bevruchting nagegaan en MEISSNER heeft de uitkomsten van diens onderzoek, bij deze en bij andere ascarissoorten, ten volle bevestigd gevonden. De driehoekige, met een mikropuly als een afgebroken open steel voorziene ovula, geraken in de zoogenaamde eiwitbuis, die opgevuld is met, uit hunne cellen vrij wordende, spermatozoiden. De spermatozoiden, wier afmetingen bij de verschillende diersoorten in een zeker verband schijnen te staan tot de wijdte en den vorm der mikropuly, zijn nog met het gebarsten celvliesje eng omkleed en bezitten aan het eene uiteinde een vlokkig aanhangsel; hierdoor kleven zij gemakkelijk aan de min of meer ruwe oppervlakte der eiwitbuis, maar, hetgeen van meer gewigt is, ook aan het ei zelf en juist daar het gemakkelijkst, waar het is afgescheurd, en men dus niet de gladde vlakte van het dooijervlies maar de opening der mikropuly voor zich heeft. MEISSNER zag meermalen een spermatozoid met zijn vlokkig uiteinde daaraan vastgehecht en wel zoo, dat het door beweging van het object niet losraakte: ware dit het geval geweest dan zou men een eenvoudig er tegen aanleggen hebben kunnen aannemen zonder meer. Het indringen der spermatozoa onder zijn oog te zien valt natuurlijk hoogst zelden den waarnemer te beurt maar dat het geschiedt is boven allen twijfel verheven, daar men de ingedrongen spermatozoiden binnen het dooijervlies duidelijk erkennen kan. MEISSNER zag er twee tot vier, soms wel tien, binnen het dooijervlies liggen. Bij het doorgaan door de mikropuly verliezen de spermatozoiden de bovenvermelde aanhangende restes van het celvliesje; binnengedrongen, liggen zij eerst tusschen den dooijer en het dooijervlies in, ondergaan dan de vetmetamorphose, waarop



hunne uiteenvallende zelfstandigheid zich met de doijerdeeltjes vermengt. Deze vetmetamorphose, zelve onafhankelijk in haar beloop van den doijer, gelijk wij reeds zagen, brengt in den doijer eene verandering teweeg, die nog aan het splijtingsproces voorafgaat. De emulsie van doijerbolletjes namelijk met de tot vetdruppels geworden spermatozoa scheidt zich in eene centrale opeenhooping van donkere doijerkorrels en aan den anderen kant, naar de peripherie dus toe, in heldere even rosé gekleurde dropjes, die als een krans de donkere centrale massa omgeven. De doijerkorrels lossen op; men krijgt dus in het midden een heldere doijerklomp; de doijer krimpt tegelijk sterk ineen, soms tot de helft van zijn vroegeren omvang en ligt dus vrij en afgescheiden van het doijervlies. Nu pas komt midden in den zaamgekrompen doijer eene opene plek als het eerste begin van het splijtingsproces te voorschijn. MEISSNER doet vooral uitkomen, dat de splijting van den doijer dus niet de eerste phase der ontwikkeling van het bevruchte ei is.

Terwijl dit binnen het doijervlies geschiedt, zet zich te gelijker tijd daar buiten tegen aan het eiwit af, welks wijze van vorming wij reeds vermeld hebben.

Bij de foecundatie der *Insecten*, die thans in de orde onzer beschouwing volgt, moet men vooreerst in het oog houden, dat het ei aan zijn éene pool met eene, zoowel het chorion als het doijervlies doorborende, trechtervormige opening voorzien is, welke ter opname der spermatozoa bestemd is en ten tweeden, dat die spermatozoiden, reeds vroeger in de vrouwelijke geslachtsbuis gebragt, in de receptacula seminis bewaard worden. Naar de opening dier bewaarplaatsen toe is de mikropuly gekeerd, wanneer het ei met de doorboorde eipool achteraankomende de vagina verlaat. Uit die plaatsing zou men reeds met veel grond kunnen opmaken, dat langs dien weg de spermatozoiden het ei binnendringen. Te meer zou men dit mogen vermoeden wijl, niettegenstaande de zeer snelle ontwikkeling van het embryo in het insectenei, soms reeds voor het gelegd is, toch nimmer door MEISSNER een spoor van embryo-ontwikkeling bespeurd is aan eijeren, die nog boven het receptaculum seminis zich bevonden. De plaatsing van de mikropuly aan het boven of achteraankomend einde van het ei, verhinderde hier het plaats grijpen der foecundatie. Beter dan de hoogste waarschijnlijkheid is het zien van de gebeurtenis zelve. MEISSNER had het geluk bij de *Musca vomitoria* aan een ei, dat nog niet gelegd was, maar zich tusschen de vaginamond en het receptaculum seminis bevond, getuige te zijn van het vermakelijk schouwspel, dat een stuk of twaalf spermatozoiden met de koppen in de mikropuly staken, terwijl hunne nog daar buiten hangende gedeelten in levendig flikkerende slingering en golving verkeerden. Die spermatozoiden echter hadden, hoewel zij in de open mikropuly konden indringen, toch een dunne laag slijm moeten passeren, waarmede het vliegenei niet enkel buiten, maar ook reeds binnen de vagina bedekt is. Zij bezitten dus het vermogen, om zich daar doorheen te boren; — eene eigenschap, die wij bij de hoogere dierklassen veel meer werkzaam zullen zien.

Kortheidshalve gaan wij menige tot de foecundatie der insecten betrekkelijke bijzonderheid voorbij.

Wat de crustaceën betreft, het bestaan van een fijne mikropuly in het doijervlies bij *Gammarus pulex*, terwijl het ondoorboorde chorion daar overheen loopt, doet vermoeden, dat ook hier de spermatozoiden langs dien weg en wel vóor de vorming van het chorion indringen.

Omtrent het indringen der spermatozoiden in het ei of, om juister te spreken, in den doijer bij de *Mollusca* bezitten wij de zeer uitvoerige, om niet te zeggen wijdloopige, quarto-onderzoekingen van KEBER, die de verdienste heeft, de algemeene aandacht op dit punt gevestigd en daardoor de uitbreiding en erkenning van deze aanwinst op het veld der foecundatie bevorderd te hebben.

KEBER onderzocht de eijeren van *Unio* en *Anodonta*, beide ook bij ons voorkomende zoetwatermosselen. Hij verhaalt zelf meermalen gezien te hebben en ook aan andere te hebben getoond, dat een spermatozoid zich in de open steel of mikropuly van een *Anodonten-ei* bevond, dat het er soms dwars

in lag, en dat hij somwijlen een fijn draadje ver uit het vrije einde van den steel zag uitsteken.

BISCHOFF heeft met heftigheid al, wat KEBER gevonden had, bestreden, onder anderen ook beweerd, dat het dwars in de mikropuly liggende spermatozoid niets anders was, dan de op de vlakte geziene binnenste opening van dit kanaaltje. Inderdaad moet men erkennen, dat KEBER's afbeelding die vernietigende opmerking zeer goed toelaat. Daartegenover staat, dat KEBER verhaalt, de spermatozoiden uit de mikropuly te hebben uitgedrukt, doch ook hier komt ons zijne afbeelding niet overtuigend voor, want zoo niet beter, dan toch even goed kan men het voor naar buiten gedrukte doijermassa houden. Tot ons leedwezen kunnen wij dus MEISSNER's oordeel slechts beamen dat, hoewel wij gelooven aan het indringen der spermatozoiden in den doijer (min juist luidt de titel van KEBER »in het ei") dezer molluscen en dat de mikropuly daarvoor de weg is, dit echter door de beschrijving van KEBER en althans door zijne afbeeldingen niet overtuigend is uitgemaakt. De nog al aanmerkelijke grootte der spermatozoiden bij de molluscen lokt tot herhaling der waarneming in het daarvoor geschikte jaargetijde uit.

Gaan wij over tot de gewervelde dieren, dan stuiten wij bij de visschen reeds op de buitengemeene fijnheid hunner spermatozoiden. Dit is dan ook de reden, dat onze proeven en waarnemingen met eijeren uit deze dierklasse, niet tot het beoogde doel geleid hebben. Onze teleurstelling op dat punt is eenigzins vergoed, doordien het onderzoek niet ten eenenmale vruchteloos was, maar ons onder anderen van het niet bestaan van een mikropuly bij de twee door ons onderzochte soorten overtuigde. Hier zal dus het indringen der spermatozoiden op dezelfde wijze moeten geschieden als bij de volgende klasse der genoemde dieren. Bij de *Amphibien* namelijk is het van alle kanten door het doijervlies heen indringen der spermatozoiden in den doijer een onbetwistbaar feit, waarvan de eer der ontdekking toekomt aan NEWPORT; terwijl LEUCKART en BISCHOFF dit in de lente van dit jaar bevestigd vonden. Dat de onderzochte representant der amphibien een kikker was, behoeft naauwelijks gezegd te worden. NEWPORT meent, dat niet alle punten van het omhulsel van den doijer gelijke geschiktheid hebben om de spermatozoiden te laten doordringen, maar dat éene plek daartoe bovenal geschikt is, welke beantwoordt aan het donkere centrum dat de vesicula germinativa inneemt en waar het doijervlies wel niet eene opening bezit maar toch zeer verdund is. Dat de spermatozoa in den doijer waren ingedrongen, daarvan overtuigde hij zich op tweederlei wijze, vooreerst doordien hij ze door het doijervlies heen er in zag liggen, en ten tweede doordien hij het eitje stuk drukkende de doijermassa tegelijk met de daar tusschenliggende spermatozoiden naar buiten zag dringen. Dat ook hier het onderzoek niet zoo eensklaps tot resultaten voert, kan men uit de »Bestätigung" van BISCHOFF leeren, waar hij beschrijft, hoe hij eerst alleen het zich inboren der spermatozoiden in de eiwitlaag van het kikvorschei zag, waarbij de staart eenigen tijd bleef golven, hoe hij opmerkte dat de spermatozoiden als het ware het hoofd stootten tegen het meer taaije doijervlies. Dat zij dit echter hier en daar weten te doorboren, blijkt aan BISCHOFF daaruit, dat hij ze, even als NEWPORT dit beschreven had, opmerkte in de heldere ruimte, die men 1—1½ uur na de bevruchting tusschen den zich zamentrekkenden doijer en het doijervlies ziet ontstaan, of ook wel in de open ruimte, die bij het begin van het splijtingsproces de twee helften der doijermassa van elkander scheidt. Daarbij dient men echter het object van beide kanten te kunnen beschouwen.

Omtrent de vogels bestaan nog geene waarnemingen.

Des te ruimer bevestiging is echter ten deel gevallen aan het reeds voor elf jaren door BARRY beweerde indringen der spermatozoa tot in den doijer van het zoogdierei en bepaaldelijk bij het konijn. Jaren lang heeft BISCHOFF's autoriteit aan het door den Engelschen onderzoeker ontdekte feit in Duitschland de erkenning onthouden, die het verdiende, totdat hij onlangs zich gehaast heeft, na den lang gevoerden strijd, eere te geven aan wien die toekomt. Dat hij daartoe

nog de mededeeling per brief van MEISSNER's onderzoekingen, die WAGNER bijwoonde, noodig had, laten wij liefst onopgemerkt. Te liever doen wij dit, wanneer wij bij het doorlezen van BISCHOFF's meesterlijke monographie: Entwick. des Kaninchen-Eies, 1842. op meer dan eene plaats de bewijzen vinden, dat hij het indringen van de spermatozoa tot binnen den doijer voor oogen gehad heeft, zonder het te zien. Men zie BISCHOFF's Kaninchen-Ei pag. 63 en 32; hij spreekt steeds van *Samenfaden auf der Zona*, terwijl zijne afbeeldingen reeds leeren, dat zij er in lagen. Meermalen ook heeft hij in zijne monographie in het voorbijgaan de opmerking gemaakt, dat hij geloofde bij het bersten van het ei en het uitvloeijen van den doijer ook spermatozoiden mede naar buiten te hebben zien stroomen. Eindelijk heeft dat geloof voor zeker weten plaats gemaakt en de toestemming van een man als BISCHOFF, die na jaren lang tegenstreven daartoe zich verpligt gevoelt, is zeker geen gering bewijs voor de waarheid van het feit, waarvan ook wij gezamelijk met Dr. N. MEURSINGE ons hebben zoeken te overtuigen.

Wij hebben den 20sten Aug. 1854 daartoe een eenjarig konijn genomen, dat tweemaal 24 uren te voren voor het eerst gedekt was. Zonder thans af te dalen in al de bijzonderheden van het onderzoek, die wij overigens uitvoerig hebben opgeteekend, deelen wij slechts mede, dat wij, na eerst een eitje uit het ovarium onderzocht te hebben, daarna in de tuba twee halverwege tusschen uterus en ovarium zich bevindende bevruchte eitjes ontdekten. Die eitjes bestonden uit eene breede uiterst doorschijnende eiwitlaag; daarop volgde naar binnen toe de scherp begrensde zona pellucida of het doijervlies. In die zona pellucida ontdekten wij duidelijk verscheidene spermatozoiden. Binnenwaarts volgde op de zona pellucida eene schijnbaar opene ruimte, waarin zich een helder blaasje bevond, waarvan een paar zich gewoonlijk tegelijk met de splijting van de doijermassa vertoont en welker beteekenis nog onbekend is; zooveel alleen is uitgemaakt, dat zij niets te maken hebben met de vroeger aanwezige, thans reeds verdwenen vesicula germinativa. In die opene ruimte nu tusschen de centrale hoop van 8 à 10 doijerbollen, die uit de splijting van de vroeger één massa uitmakende doijer ontstaan, aan den eenen en tusschen het doijervlies aan den anderen kant ontwaarden wij, tot onze groote vreugde, een paar spermatozoiden.

De vraag of soms deze laatste ook in het doijervlies lagen, gelijk zoo vele andere, zoodat zij slechts schijnbaar in de opene ruimte zich bevonden, die vraag mogen wij, op de gronden door MEISSNER uitvoerig ontwikkeld, gerustelijk ontkennend beantwoorden. De spermatozoa lagen werkelijk binnen het doijervlies in onmiddelijke aanraking met den doijer.

In September 1854 hebben wij nogmaals een konijn onderzocht, 4 dagen na den coitus; wij vonden daar in de tuba twee eijeren, waarin slechts een klein hoopje doijerkorrels meer overig was, terwijl het doijervlies van binnen met heldere cellen bekleed was. Intusschen noch in deze twee noch in de zes andere eijeren, die wij uit den uterus namen, konden wij spermatozoa meer ontdekken; zoodat wij dan ook niet in de gelegenheid waren, het vooral door BISCHOFF aangedrongen bewijs voor het ingedrongen zijn der spermatozoa in den doijer — het na splijting van het doijervlies uitvloeijen van beide bestanddeelen — aan de voor ons liggende eijeren met vrucht in het werk te stellen.

De vele kleine voorzorgen om wel te slagen en de daarbij gevorderde gunstige zamenloop van omstandigheden maken het begrijpelijk, dat wij onder de tien eijeren, die wij uit twee konijnen kregen, slechts aan één behoorlijk zagen, wat wij het eerste zochten. Misschien is het niet geheel overbodig kortelijk aan te geven, hoe wij te werk gingen. De zuinigheid van BISCHOFF (die bij zijne konijnen eerst de eene uterus met de tuba uitsneed en de einden afbond, waardoor de dieren in leven bleven, totdat hij eenige uren later ook het onderzoek aan de andere helft van den dubbelen uterus herhaalde) hebben wij niet betracht, maar hebben aan het alvorens gedoode dier na elkander de tubae met de uteri aan weerszijde onderzocht. De uitgesneden tuba werd zoo kort mogelijk van de buikvliesplooi afgepraepareerd; zonder dat kan men haar bij

haar darmvormig gekronkeld beloop niet behoorlijk uiteenleggen. Op een glasplaatje met zwarte onderlaag uitgespreid werd zij voorzigtig met een fijn schaartje geopend. De geopende tuba zochten wij nu met een goede loup na, waarbij gelei-achtig doorschijnende eitjes in het oog vielen. Deze, het best met een fijn lepeltje uit te ligten, werden vervolgens in humor aqueus, liefst zonder of althans met een behoorlijk ondersteund dekglaasje, onder het mikroskoop gebragt.

Met het bloote oog kan men in de tuba slechts moeijelijk het zeer kleine eitje bespeuren; op de mucosa uteri gelukte dit ons in den beginne niet eens, hoe wij ook ons met de loup gewapend oog inspanden. Later slaagden wij beter, om het eitje aan zijne eigenaardige doorschijnendheid onder zeer gunstige verlichting (wat overigens bij geheel het onderzoek een onmisbaar vereischte is) tusschen de bol uitpuilende doorschijnende glandulae utriculares te erkennen. Terwijl het voorwerp nog versch is, dient men zoodanig eitje met een stuk van de mucosa uit te knippen; den volgenden dag was dit niet meer noodig, daar de beginnende ontbinding het epithelium los had doen laten en in de nu witachtige slijmige laag de eitjes thans gemakkelijker erkenbaar waren, wijl zij hunne eigenaardige doorschijnendheid bewaard hadden.

Ten slotte staan wij nog even bij de later door MEISSNER en bij de door BISCHOFF openbaar gemaakte waarnemingen stil.

MEISSNER vond spermatozoa in konijneneijeren, die overeenkwamen met die wij zoo even als vruchteloos door ons onderzocht beschreven. Zij bevonden zich namelijk reeds in den uterus; er was slechts een klein hoopje Furchungskügel meer in over, daarentegen was de zoogenaamde kiemblaas (niet te verwarren met het vroeger meermalen genoemde kiemblaasje van het ovulum) of het aaneenliggend celbekleedsel van het doijervlies zeer fraai ontwikkeld en tusschen die cellen in ontdekte MEISSNER spermatozoiden, terwijl HENLE, WAGNER, BAUM, zich met hem daarvan overtuigden. Met uitzondering van een bevonden al de spermatozoiden zich binnen de zona; dat zij er werkelijk binnen lagen, bleek bij verandering van het focus ten duidelijkste. Verscheiden lagen met hun staart tusschen twee cellen in, dus met deze in hetzelfde vlak. De verandering van het focus is bij een betrekkelijk zoo groot voorwerp een zeer geschikt middel ter plaatsbepaling. Dit nu schijnt BISCHOFF minder begrepen en daarom nog een nader bewijs gezocht te hebben in het gelijktijdig uitvloeijen van doijer en spermatozoa. Dit te zien is hem werkelijk gelukt: uit een eitje, waarvan hij een stuk eiwit had afgesneden en wat hij vervolgens door drukking langzaam kon doen uitloopen, zag hij met Prof. LEUCKART een spermatozoid tusschen de doijerkorrels in naar buiten stroomen. Het door hem onderzochte eitje was, even als ons eerste, genomen uit de tuba en de doijermassa er van was in 16—24 doijerbollen verdeeld. Hetzelfde bewijs was ook MEISSNER in staat te leveren aan een zijner eijeren, waar uit hij bij stukdrukken spermatozoiden tegelijk met de embryonaalcellen naar buiten zag komen.

In afwachting dat voor de nog niet onderzochte dierklassen weldra dezelfde feiten bevestigd zullen worden, gelooven wij, dat er genoeg gronden voorhanden zijn om aan te nemen:

1°. dat bij alle dieren de spermatozoa in den doijer dringen.

2°. dat bij vele, voorloopig kunnen wij zeggen, bij de ongewervelde dierklassen eene mikropuly aanwezig is.

3°. Deze hangt zamen met de ontwikkeling van het ei. Waar die mikropuly bestaat, mag men aannemen, dat het de weg is voor de spermatozoiden.

4°. Het is daarom niet de eenige weg en men behoeft ze dus ook niet bij alle dieren te veronderstellen (zoo als KEBER en BARRY), want de waarneming leert, dat de spermatozoiden kunnen indringen door het geheele doijervlies; dit is het geval bij de tot nog toe onderzochte gewervelde dierklassen.

5°. Eindelijk als eene derde wijze van foecundatie dringen de spermatozoa bij den lumbricus van alle zijden in de alvorens van hun doijervlies beroofde doijers in.

De spermatozoiden dringen dus bij de zoogdieren en den mensch in den doijer binnen: waar zal dit het gemakkelijkst geschieden? Zoo als men weet, zijn de spermatozoiden de geheele tuba door tot zelfs op het ovarium aangetroffen, en hoewel zij ook het vermogen mogen bezitten, de eiwitlaag te doorboren, zoo is zeker het oogenblik, waarop die nog niet gevormd is, veel meer dan eenig ander geschikt om hen in den doijer te laten binnendringen. Dit nu is bij het konijn het geval in het bovenste derde gedeelte van de tuba, dan namelijk, gelijk men dit ook reeds bij BISCHOFF kan nalezen, heeft het eitje zijnen discus proligerus verloren en ligt het geheel naakt, nog vrij van de latere eiwitlaag. Hieruit verder voort te redeneren en dus voor den mensch die vereeniging in het midden der tuba te stellen, zou zeker zeer gewaagd zijn, wanneer men weet, dat BISCHOFF het ei van het *Meerschweinchen*, eveneens een knaagdier als het konijn, toch gedurende zijn geheele reis door de tuba vrij van eiwit heeft gevonden.

De waargenomen stoffelijke vermenging van beide bestanddeelen in de kiem voor het nieuwe individu verklaart, nader dan dit tot nog toe mogelijk was, waarom dit meer of min de eigenschappen erft der beide ouders. Het proces dier allereerste ontwikkeling, waarbij de spermatozoiden in vetmetamorphose geraken en hare deeltjes zich met die van den doijer vermengen, kan gelijk WAGNER en MEISSNER doen opmerken, noch met eene gewone chemische werking, noch met de door BISCHOFF hardnekkig volgehouden contact-werking op eene lijn worden gesteld. [1]) Z.

[1]) In de derde reeks der onderzoekingen van BARRY, die in 1840 het licht zagen, was het indringen van de spermatozoa binnen den doijer van het konijnenei reeds vermeld. Bij gemis van het oorspronkelijke hebben wij aangaande BARRY'S beschouwingen kunnen raadplegen, het door PURKINJE vertaalde stuk in MÜLLER'S Archiv. 1850 Heft. VI en aldaar pag. 553 de verklaring der afbeelding, waarop eene opening in de zona pellucida als *s* aangeduid is. Verder hebben wij gebruik gemaakt van de volgende litteratuur.

TH. L. W. BISCHOFF, Entwicklungsgeschichte des Kaninchen-Eies. 1842.

TH. L. W. BISCHOFF, Entwicklungsgeschichte des Meerschweinchen. 1852.

TH. L. W. BISCHOFF, Widerlegung des von Dr. KEBER bei den Najaden und von Dr. NELSON bei den Ascariden beoachteten Eindringen des Samens in das Ei. Giessen. 1854. (ons alleen uit aanhalingen bekend).

R. WAGNER'S Erklärung des Eindringen der Spermatozoen in das Innere des Saügethier-Ei's betreffende. HENLÈ und PFEÜFER. Zeitschr. B. IV. Heft. 3. p. 404.

TH. L. W. BISCHOFF, Bestätigung de von Dr. NEWPORT bei den Batrachiern und Dr. BARRY bei den Kaninchen behaupteten Eindringens der Spermatozoiden in das Ei. Giessen. März. 1854.

G. MEISSNER, Beiträge zur Anatomie und Physiologie von Mermis albicans. Zeitschrift für wissenschaftl. Zoölogie. B. V. Heft 2. 1853.

LEUCKART, Artikel: Zeugung in R. WAGNER'S Handwörterbuch der Physiologie. 1853.

F. KEBER, Ueber den Eintritt der Samenzellen in das Ei. Königsberg, 1853.

JOH. MÜLLER, in zijn Archiv. 1854, H. I, pag. 60. Ueber das Canal in den Eiern der Holothurien. Aldaar ook vroeger over hetzelfde J. MÜLLER en REMAK.

Een verslag van G. NEWPORT, on the impregnation of the ovum in the amphibia and the direct agency of the spermatozoa. London 1853, wordt onder anderen in de Arch. gener. de Médecine. Avril 1854 gegeven, waarvan tevens de strekking schijnt te zijn om aan te toonen de noodzakelijkheid, dat Mr. COSTE over de punten, waarin NEWPORT en KEBER verschillen, zijn licht doe opgaan.

O. FUNKE, SCHMIDT'S Jahrbücher. October 1853.

F. KEBER, Mikroskopische Untersuchungen ueber die Porosität der Körper. Nebst einer Abhandlung ueber den Eintritt der Samenzellen in das Ei. Mit Zusätzen von M. BARRY, 1854.

G. MEISSNER, Beobachtungen ueber das Eindringen der Samenelemente in den Dotter. N°. I. p. 208 en N°. II. p 272. in v. SIEBOLD'S Zeitschrift für wissenschaftl. Zoölogie. 1854. VI. Heft. 2.

LEYDIG, MÜLLER'S Archiv. 1854, Heft. IV. Kleinere Mittheilungen zur thierischen Geweb-lehre.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

BERIGT OMTRENT DE IN HET ROTTERDAMSCHE ZIEKENHUIS BEHANDELDE CHOLERALIJDERS. — De Rotterdamsche Cholera-epidemie kan thans als geheel geëindigd beschouwd worden. Zij was veel minder hevig, dan die van het vorige jaar, daar het geheele aantal overledenen (omtrent het aantal aangetasten kunnen wij niets met zekerheid berigten,) slechts 411 bedroeg. De eenige maatregel, welke door het Stedelijk bestuur genomen werd, was het oprigten van

een Cholera-bureau, waar de heeren Drs. SEKER, MAURY BALLOT en KEYZER beurtelings zitting hielden. Een bijzonder Cholera-hospitaal werd er niet geopend; wel werd er een aanvang gemaakt met de inrigting van een bijzonder lokaal om te dienen ingeval de epidemie sterker mogt zijn toegenomen, doch daarvan behoefde geen gebruik gemaakt te worden.

In het Stedelijk Ziekenhuis werden 115 Cholerazieken opgenomen, en men had, even als het vorige jaar, de voldoening, dat noch van de inwonende beambten en suppoosten, noch van de verpleegde zieken iemand door de ziekte werd aangetast. Te meer mag men zich in deze gelukkigen uitkomst verheugen, daar het, wegens de meerdere bevolking van het gesticht, deze keer niet mogelijk was, even als in het vorige jaar eene geheele verdieping voor de Cholera-lijders af te zonderen. Intusschen werd de afzondering zoowel van Cholerazieken als reconvalescenten op bijzondere zalen gestreng volgehouden, en het is gewis hieraan zoowel als aan de uitstekende ventilatie van het gebouw toe te schrijven, dat het Rotterdamsche Ziekenhuis in dit opzigt zoo gunstig afsteekt tegen de Parijsche hospitalen.

Van de 115 opgenomene Choleralijders overleden er 62 (derhalve 54 pCt.), en wel 47 (dus 41 pCt.) in het tijdperk van den eigenlijken ziekteaanval, 15 (dus 13 pCt.) in latere tijdperken of aan naziekten. Betrekkelijk gering was derhalve het aantal dergenen, bij welke zich geene reactie opdoed. Daarentegen waren er slechts enkele gevallen, waar op den aanval onmiddelijk eene ongestoorde reconvalescentie volgde: in de meeste gevallen werd die gevolgd door ernstige en dikwijls vrij langdurige ziektetoestanden, waaraan, zoo als gezegd is, vele lijders bezweken.

Omtrent de wijze van behandeling kan in het algemeen het volgende gezegd worden: zoogenoemde specifica werden er niet aangewend; analeptica, excitantia volatilia, opiata, epispastica, drooge wrijvingen, verwarmingsmiddelen, wasschingen met heeten azijn enz. waren de voornaamste middelen, welke, naar gelang van omstandigheden in verschillende mate en afwisseling, werden gebezigd. Bij eene gematigde reactie meestal exspectatieve behandeling; bij neiging tot congestie of slaperigheid tegenprikkels op de huid en het darmkanaal en bloedsontlastingen. Bij onvolledige reactie en lang wegblijven der urineafscheiding werd (nadat men zich te voren had overtuigd, dat er geene urine in de blaas aanwezig was) gewoonlijk gebruik gemaakt van acidum benzoicum gr. ij o. h. — Men meende herhaaldelijk na de toediening van dit middel in zeer zorgbarende gevallen eene bijzonder ruime afscheiding van urine te zien ontstaan; in andere gevallen daarentegen had het middel niet de minste werking. Onaangename werkingen werden er van hetzelve niet gezien; als contraindicatie werd alleen neiging tot braken aangemerkt, daar het deze scheen te bevorderen; waar die neiging echter niet bestond, werd er nimmer braken door opgewekt.

Uit de urine, na het gebruik van acid. benzoic. geloosd, werden door den Heer VAN DER BURG, Apotheker van het Ziekenhuis, herhaaldelijk groote hoeveelheden acid. hippuricum in kristalvorm verkregen, welke zoo wel door chemische proefmiddelen als door het mikroskopisch onderzoek duidelijk te erkennen waren. Dit resultaat geeft ons het bewijs, dat in het reactietijdperk van Asiatische Cholera het acid. benzoicum even goed zijne gewone metamorphose in het organisme ondergaat, als in den gezonden toestand van het ligchaam. Of het middel daarom als een geschikt diureticum te beschouwen is, om de stilstaande urineafscheiding aan den gang te brengen, en het gevaar van uraemische vergiftiging te voorkomen, (zoo als FRERICHS in zijn bekend werk, bl. 231 schijnt te vermoeden) is uit onze waarnemingen niet met genoegzame zekerheid gebleken.

Uit het door eene aderlating verkregene bloed van een Choleralijder, die in $2\frac{1}{2}$ dag niet had geurineerd, in typhoiden toestand verkeerde en een dag later onder toenemende verschijnselen van uraemie (verdooving, asthma enz.) overleed, werd eene niet onaanzienlijke hoeveelheid ureum verkregen, welke salpeterzure- en zuringzure zouten schoone mikroskopische kristallen opleverden. [1]) Wij zien hierin eene nieuwe bijdrage tegen de theorie van FRERICHS over het tot stand komen der uraemie; zijne stelling althans » dat de uraemische verschijnselen bij acute ziekten, zoo als scarlatina, Cholera enz. zich zoo spoedig vertoonen, omdat de omzetting van het ureum in die ziekten bijzonder snel zou optreden," (z. zijn werk, bl. 108) wordt er niet door bevestigd.

Dat de statistiek gunstiger was, dan in het vorige jaar, (toen stierven er van de 218 in het Ziekenhuis opgenomenen 140, dus 64 pCt.) schrijven wij niet zoo zeer toe aan het verschil in behandeling (over het algemeen werden er toen meer zoogenaamde specifica aangewend: nitr. argenti, carbonium sesquichloratum, hevige excitantia, enz.), als wel aan den minder hevigen aard der epidemie. Gelijk toch deze over het algemeen veel minder personen aantastte, zoo kwamen er ook betrekkelijk meer ligtere gevallen voor, en zelfs van de zware gevallen van geheel paralytische Cholera waren er meerdere, welke in reactie overgingen. Alléén de naziekten (typhoide toestand, inzinken der krachten enz.) waren minstens even veelvuldig als ten vorige jare. Eindelijk kwam het ons voor, dat er zich vele abortieve Choleragevallen opdeden: herhaaldelijk toch gebeurde het, dat er personen werden ingebragt, waarvan men ons verhaalde, dat ze plotseling door benaauwdheid, brakingen en hevige diarrhoe waren aangetast, weshalve ze ten spoedigste naar het Ziekenhuis werden vervoerd. Bij de opname intusschen waren deze verschijnselen reeds geheel geweken, er bestond volstrekt geen habitus cholericus, doch hevige koorts met ruim zweeten, welke als ephemera protracta verliep. In de urine dezer personen werd bijna constant

---

[1]) Eene uitgebreidere mededeeling over deze chemische onderzoekingen zal door den Hr. VAN DER BURG in het tijdschr. van HAAXMAN worden gedaan.

eenig albumen aangetroffen, terwijl acid. nitric. er de bekende kleursveranderingen in hoogen graad in te weeg bragt. (Geen dezer lijders is natuurlijk in de opgave der Choleralijders medegeteld, waardoor de statistiek aanmerkelijk gunstiger zou geworden zijn.) Zulke gevallen kwamen vooral voor in de militaire kaserne, gedurende den tijd, dat aldaar de epidemie heerschte. Hoewel aldaar dit jaar een veel sterker garnizoen lag, dan in het vorige jaar, was echter het aantal ware choleragevallen er veel kleiner. Dit alles schijnt ons derhalve duidelijk van eene goedaardiger natuur der epidemie te getuigen.

Ten slotte willen wij kortelijk melding maken van een geval van f. comitata cholerica, dat tegen het einde der epidemie voorkwam. Het betrof een korporaal, die s' morgens vroeg in de kaserne werd aangetast door benaauwdheid, galbraken en dunne ontlasting. In allerijl naar het ziekenhuis vervoerd, was hij bij de opname koud, bevende; zijn gelaat, dat ons van vroeger bekend was, was bijna onkenbaar gedecomponeerd, doch had niet de echte cholera-uitdrukking; hij was zeer benaauwd; zijn pols was echter, op eene geringe versnelling na, geheel normaal. Na de opname braakte hij nog tweemaal dunne met water gemengde gal. Door de aanwending van warmte en een zweetdrijvenden drank met laudanum, geraakte hij intusschen spoedig overvloedig aan het zweeten, kreeg reactie-koorts, en voelde zich geheel verligt. Den volgenden morgen was hij geheel wel, doch te 11 uur herhaalde zich het geheele tooneel van den vorigen dag weder: horripilaties, veelvuldig gapen, koude, galbraken en zeer dunne ontlastingen, doch geen de minste afwijking in den pols. Men twijfelde, of deze verschijnselen welligt moesten toegeschreven worden aan onvoorzigtige ontblooting van het ligchaam; in minder dan een uur tijds waren zij weder geweken onder het gebruik van dezelfde middelen als den vorigen dag. Toen echter op den derden dag zich de geheele reeks van verschijnselen te 12 uur weder openbaarde, en de uitgebraakte stoffen geheel waterachtig, slechts even geelgekleurd door gal waren, terwijl het gelaat geheel inzonk en de benaauwdheid onrustbarend werd, begreep men de zaak bepaaldelijk als intermittens comitata te moeten aanzien en behandelen. Ook nu kwam er weder eene ferme reactiekoorts. Men gaf nu vóór den tijd van den vermoedelijken 4den aanval xiv gr. quinin. sulph., waarop tegen 1 uur slechts eenig malaise met pandiculatie en misselijkheid optrad, welke verschijnselen slechts zeer kort duurden. Den volgenden dag bleef de man, na nogmaals xij gr. quinin. sulph. genomen te hebben, geheel wel. Uit voorzigtigheid werden hem nog eenige dagen lang kleinere doses quinine gegeven; hij bleef verder eene ongestoorde gezondheid genieten. Er dient nog opgemerkt te worden, dat gedurende de vermelde aanvallen geene urine werd geloosd en dat de urine, gedurende het reactie-tijdperk geheel helder doch donkergekleurd was: het chemische onderzoek is ongelukkig verzuimd.

Opmerkelijk mag het genoemd worden, dat omstreeks denzelfden tijd in het Ziekenhuis nog een geval van f. comitata apoplectica werd opgenomen, dat doodelijk afliep, hoewel er in Rotterdam overigens slechts zeer weinige gevallen van f. intermittens voorkwamen [1]).

---

[1]) Naderhand is ons door Dr. BEZETH verhaald, dat ook hij tegen het einde der epidemie een geval van f. comitata cholerica te behandelen kreeg, welke door aanwending van quinine, na den 2den aanval, werd gestuit. In dit geval was de radiaalpols, gedurende de aanvallen volstrekt niet te voelen en de facies cholerica goed uitgedrukt.

NOG IETS OVER ROODEN PHOSPHORUS VOOR LUCIFERS. — In een der vorige nommers van het Weekblad (p. 430) is de voorslag van CHEVALIER medegedeeld, waarbij roode of amorphe phosphorus aangeraden werd, ter vervanging van den gewonen bij het fabriceeren der lucifers, ter vermijding der vergiftigingen met lucifers en der nadeelige invloeden, waaraan de arbeiders blootgesteld zijn.

Reeds vóór CHEVALIER echter heeft het voordeel hiervan de aandacht getrokken. Dr. DE VRIJ schreef na zijne vroeger in het Weekblad vermelde proeven, over het onschadelijke van den amorphen phosphorus in een (in *the Pharmaceutical Journal and Transactions*, London, April 1851 geplaatsten) brief aan PERCY: »if you practical English can find an easy method of converting the ordinary phosphorus into the red amorphous kind, then the manufacture of lucifer-matches may be rendered as harmless as the manufacture of sugar."

Die methode schijnt reeds gevonden te zijn. Immers wij lezen in het *Practical Mechanic's Journal* van 1 Jan. 1854 (ons door Dr. SARPHATI welwillend toegezonden), dat deze nieuwe zelfstandigheid volgens een patent van ALBRIGHT een handelsartikel geworden is. Volgens zijne methode wordt de gewone phosphorus in een glazen vat geplaatst en dit in een gesloten ijzeren kastje, waaruit een buis naar een met water gevuld bakje leidt. De ijzeren kast wordt in een zandbad geplaatst; bij matige verhitting komen gasbellen uit de buis, die aan de lucht ontvlammen. Wanneer geene gasbellen meer gevormd worden, wordt de hitte tot 500° Fahr. gebragt en, totdat al de phosphorus in den amorphen is veranderd, daarop gehouden. Na bekoeling wordt de nieuwe zelfstandigheid onder water gebroken, gewasschen en gezuiverd, door ze in dunne lagen op warme ijzeren of looden platen te leggen. De verandering van den phosphorus is zeer eigenaardig; terwijl hij oorspronkelijk toch doorschijnend, ligt geel is en zoo brandbaar is, dat hij onder water moet bewaard worden, maakt die verwarming hem zacht, ondoorschijnend en als poeder van een rooden kleur en niet dan boven een warmtegraad van 482° Fahr. ontvlambaar. Fabrikanten te Birmingham en Manchester maken bij de fabrikatie van lucifers reeds gebruik van den rooden phoshorus met chloras potassae vermengd. De zoo noodlottige invloed van den gewonen phosphorus op de gezondheid der arbeiders in de lucifersfabrieken, had ook in Engeland ten sterkste de aandacht

getrokken. CHEVALIER'S voorslag was dus aldaar reeds toegepast.

SCHROETTER geeft als fabriekmatige bereiding aan (BLEEKRODE'S Jaarboekje, 1851—1852) den gewonen phosphorus, gedurende acht dagen nabij de temperatuur te houden, in welke zij den amorphen staat weder verliezen zoude.

VERSLAGEN.

GENEESKUNDIGE KRING TE AMSTERDAM.

(AFDEELING AMSTERDAM DER NED. MAATSCH. T. BEV. DER GEN.)

Vergaderingen 25 *Sept.*, 23 *Oct.* *en* 27 *Nov.* — De eerste vergadering werd grootendeels besteed aan discussiën, betreffende de hulp door de geneeskundigen in deze epidemie te verleenen, waarvan de resultaten reeds vroeger in dit Weekblad zijn medegedeeld.

Dr. VAN CAPPELLE deelde omtrent de epidemische constitutie in de maand Augustus mede, dat het aantal zieken was toegenomen, vooral door vermeerdering van diarrhoeën en intermittentes.

Voor het jaargetijde kwamen er vrij vele bronchitides voor bij kinderen, doch veelal in ligten graad. Behalve vele gevallen van febris gastrica en biliosa en vele ligtere gastrisch-bilieuse ongesteldheden werden er zeer vele diarrhoeën en cholerines en 3 gevallen van cholera vermeld. De intermittentes waren, vooral in het Buitengasthuis, toegenomen. Er werden meer quotidianae dan tertianae en weinig quartanae gezien. Typhus was weder verminderd. Behalve erysipelas werden geene acute exanthemata opgegeven. Congestio ad cerebrum was niet zeldzaam. Evenzoo haemoptoë, vooral bij lijders aan phthisis, die soms plotseling bezweken onder een aanval van apoplexia pulmonum. Tussis convulsiva werd zeldzamer waargenomen. Van phthisis kwamen 22 nieuwe gevallen onder behandeling. De toestand der zwangeren en kraamvrouwen was gunstig.

De sterfte was gering, 448.

Aan deze mededeeling knoopte zich eene algemeene discussie over de thans heerschende cholera en vooral over de therapie, waarbij als algemeene overtuiging der leden bleek, dat van al de in den laatsten tijd nieuw aangeprezen middelen, als ricinusolie, keukenzoutinjectiën, sulphas strychnini, alcaliën, bruispoeder, geen den toets konde doorstaan en de algemeen bekende of liever de volgens algemeen therapeutische regelen aangegeven middelen alleen als aanwendbaar konden beschouwd worden.

Eindelijk sprak de heelmeester G. MARTINUS LIERNUR over de nieuwe injectiespuit bij blennorrhoea urethrae van Dr. LANGLEBERT. Deze bestaat in een gewoon spuitje, waaraan in plaats van de korte spitse canul, een langer (omtrent 5 parijsche duim) uit hoorn of ivoor vervaardigd, is aangebragt en dat in eene olijfvormige knop eindigt, en waarin in de plaats van aan de punt aan de basis verschillende gaatjes schuins zijn ingeboord. Het doel, dat de uitvinder met dit instrumentje beoogde, is, om niet alleen de wanden der urethra, zoo als zulks gewoonlijk geschiedt, te besproeijen, maar vooral om het met de fossa navicularis in aanraking te brengen, hetgeen hier natuurlijk met kracht van achteren naar voren plaats heeft. Tot deze injectiën maakt LANGLEBERT gebruik van een vocht, tezamengesteld uit 1 tot 3 gr. nitr. argent. crystall. op ½ dr. tot 1 scrup. water, om de twee dagen daarmede in te spuiten; op den tusschen invallenden dag moet de lijder zich zelve 10 à 12 maal, door middel van een gewoon spuitje, met 1 scrup. sulphas zincicus op 2 dr. water inspuiten.

Spreker meende, dat dit instrument alleen maar doelmatig was bij pas ontstane urethritides, waar men zonder gevaar van de urethra al te veel te prikkelen, een zoo dik ligchaam als de knop van dit instrument zou kunnen invoeren en waar men nog dikwerf in staat is, om door adstringerende injectiën de ontsteking uit te dooven. Echter keurde hij het voorschrift van LANGLEBERT als al te sterk cauteriseerende af. Maar vooral keurde hij de methode van LANGLEBERT af, om den lijder zich op den vrijen dag 10 à 12 maal met een gewoon injectiespuitje te laten inspuiten, omdat daardoor juist het voordeel, om een instrument met een stomp uiteinde te gebruiken, verloren gaat, namelijk dat daardoor niet zoo gemakkelijk de fossa navicularis gewond kan worden.

Daarom stelde de spreker voor, om in de plaats der lange canul nog eene tweede korte (van omtrent 2 duim lengte) evenzoo van een olijfvormige knop voorzien, maar waarin in de plaats van alleen van achteren ook van voren gaten geboord zijn, te gebruiken, ten einde daardoor in staat te zijn, zoowel het achterste gedeelte der urethra, als de fossa navicularis met het in te spuiten vocht in aanraking te brengen.

In de vergadering van *October* werd vooreerst medegedeeld, dat het volgens besluit der vergadering aan den gemeenteraad in te dienen adres, om nader aan te dringen op het behandelen der reorganisatie der geneeskundige stadsarmen-dienst niet verzonden was; dat toch zeer kort na dit besluit eene buitengewone raadsvergadering, vóór dat het adres gereed was, gehouden was, waarop de algemeene gezindheid der raadsleden gebleken was, om die zaak te behandelen en dat het bestuur het toen min raadzaam geoordeeld had, om zich nu nog daartoe tot den raad te wenden en eene nadere beslissing van de vergadering meende te moeten afwachten. De vergadering de handeling van het bestuur goedkeurende, bepaalde daarop voor alsnog voorloopig aan het vroegere besluit geen gevolg te zullen geven.

Dr. ZEEMAN bragt daarop, namens de commissie voor anatomie en physiologie, een uitvoerig rapport uit, over de jongste onderzoekingen betreffende de *foecundatie*, waarvan de inhoud in dit Weekblad N°. 47 en 48 is medegedeeld.

Omtrent de epidemische constitutie gedurende de maand September vermeldde Dr. VAN CAPPELLE, dat zij gastrisch bleef. Catarrhi en rheumata, zoowel als de

phlogosen, bleven zeldzaam en onbelangrijk. Belangrijker waren de morbi gastrici. Behalve vele meest hevige en langdurige febres gastricae, die dikwijls in intermittens overgingen, zijn er 350 gevallen van diarrhoea, 434 van cholera nostras en 26 van cholera asiatica vermeld. De diarrhoeën en cholerines waren meest hevig, doch kort van duur. Van de 26 choleragevallen liepen er 14 doodelijk af.

De intermittentes vermeerderden, vooral in de laatste helft der maand; quotidianae en tertianae waren in aantal gelijk; quartanae waren veel zeldzamer. De quotidianae waren anteponentes, dikwijls subintrantes, met gastrische complicatie, soms van hevige diarrhoea vergezeld. De overige ziekten waren onbelangrijk. De toestand van zwangeren en kraamvrouwen was voldoende. — De sterfte was grooter, 508. Deze vermeerdering werd door de cholera-epidemie veroorzaakt, daar er aan diarrhoea 14 en aan cholera asiatica 69 personen, namelijk 40 mannen en 29 vrouwen bezweken.

Vergadering 27 *November*. — Na de behandeling van enkele zaken, de Maatschappij ter bev. van Gen. betreffende en de welligt aanstaande reorganisatie der Stads Geneeskundige dienst, wordt door Dr. TILANUS namens de Commissie voor Chirurgie gesproken over de waarde van de *urethrotomia externa*. Dit rapport, welks voordragt door andere werkzaamheden in de vorige vergaderingen twee maanden uitgesteld was, wordt hier, daar inmiddels een uitvoerig stuk over hetzelfde onderwerp van Dr. CH. VAN YSSELSTEIN in het Weekblad is geplaatst, slechts kort vermeld. Van de twee gevallen, waarbij de bilnaadsnede te pas kan komen, bij impermeable en bij permeable stricturen, werd in tegenstelling met hetgeen SYME leert, de bilnaadsnede bij de eerste soort van vernaauwing van de meeste waarde erkend. Bij permeable stricturen kan zij, volgens het rapport, soms te pas komen, wanneer de eenvoudige dilatatie niet voldoende is, bij contractiele en cicatriciële bijv.; bij vergelijking van de uitwendige met de inwendige urethrotomie kan bij groote vernaauwing door het gebruik van eene zeer dunne geleistaaf de eerste reeds geschieden, waar de andere door het niet toelaten van een urethrotome niet mogelijk is. In het algemeen werd de kunstbewerking als zeldzaam geïndiceerd geoordeeld. Van een vijftal gevallen, ter toelichting door den rapporteur medegedeeld, wordt omtrent twee dezer het volgende vermeld.

Het eerste betrof eene ontoegankelijke strictuur, door den Heer Chir. GREVE, met den rapporteur behandeld. »Voor 4 jaren was bij een 50jarigen man na een val strictuur ontstaan, sedert dien tijd de urine, dan meer dan minder, door de urethra en eene pisfistel in het perinaeum geloosd, welke laatste tot herhaalde abscessen in het perinaeum aanleiding gaf. Verscheidene kundige chirurgen hadden meermalen vergeefs getracht eene bougie in te voeren; ook ons gelukte het niet. In dit geval meenden wij was alleen van urethrotomia externa hulp te wachten was. Na ontblooting van de punt van de sonde door de incisie achter het scrotum kon de opening, waardoor de geringe droppels urine vroeger heengingen, aanvankelijk niet gevonden worden; door de pisfistel kon men evenmin met eenig werktuig in de blaas komen; de bogtige loop door het verharde perinaeum verhinderde dit. In eene volgende zitting kon men wel in de diepte der wonde bij persing de urine te voorschijn zien komen, maar een gaatje werd niet waargenomen. Nadat de lijder veel gedronken had, werd later eene plek gevoeld, die bij persing en aandrang tot urineren bol werd; hierin werd eene incisie gedaan en het achtereinde der urethra gevonden. Eene dikke catheter werd 5 weken goed verdragen en toen, daar de uitwendige wond gesloten was, weggenomen. Zonder in nadere bijzonderheden van dit geval te komen wordt vermeld, dat van tijd tot tijd nog steeds een sonde van 3½ lijn dikte met gemak wordt ingevoerd en de urineloozing nu sedert verscheidene maanden zeer gemakkelijk geschiedt.

»Een ander geval betrof geheel de SYME's methode. Het was een strictuur zonder fistels, voor eene bougie van één lijn toegankelijk. Ik nam het met ons lid, den Heer LA CAVE, waar. Patiënt, een man van 30 j., had reeds menige kuur sedert 8 j., doorgestaan. Dilatatie, cauterisatie van den Heer LA CAVE, inwendige incisie, buiten 's lands gedaan, had hem telkens eenige verruiming gegeven, doch recidive bleef niet uit door gemis aan lang voortgezette invoering van bougies. Toen ik hem in Junij 1855 voor het eerst zag, meende ik, dat eene dilatatiekuur nog geïndiceerd was, de urethra liet een 1 lijn dikke elast. sonde door. De groote gevoeligheid van den lijder, de reactie op iedere invoering deed later tot eene kortere en meer radicale handelwijze overgaan. Na invoering van eene dunne zijstaaf deed de Heer LA CAVE de klieving geheel op de manier van SYME. Eene 2½ lijn dikke zilveren catheter werd 5 dagen à demeure gelaten. De wond sloot spoedig tot op eene geringe fistuleuse opening, die eerst na 6 weken geheel gesloten was. De urethra blijft sedert een jaar in goeden toestand, de invoering van een dikke sonde geschiedt gemakkelijk."

Na eenige discussiën over dit onderwerp wordt door Dr. VAN CAPPELLE namens de Commissie voor Epidemiologie berigt, dat het ziektekarakter in October gastrisch bleef met eene geringe vermeerdering van catarrhale en inflammatoire ongesteldheden.

Bronchitis was somtijds vrij hevig. Pneumonie kwam 8 maal voor. Twee gevallen van angina membranacea genazen onder het gebruik van sulph. cupri. De gastrische ziekten waren veel minder talrijk dan in September. De diarrhoea en cholera nostras kwam minder dikwijls voor. Van cholera asiatica werden 22 gevallen opgegeven, waarvan slechts 2 herstelden.

Intermittens was zeer toegenomen. Quotidianae kwamen het meest voor. Ook de quartanae waren menigvuldiger en hardnekkig. Complicatie gastrisch of catarrhaal. Er werden 4 larvatae prosopalgicae en 6 febres perniciosae opgemerkt. In het Buitengasthuis heerschten de intermittentes pandemisch. Typhus bleef heerschen, meest hevige typhoideae.

De epileptici in het Buitengasthuis leden veel. De gezondheidstoestand der kraamvrouwen was ongunstig. Er kwamen 5 gevallen van febris puerperalis met doodelijken afloop voor.

De sterfte was groot, 666. Aan cholera overleden 134 personen, 62 mannen en 72 vrouwen. Ook stierven er velen aan typhus [1]).

Ten slotte werd nog een der leden een nieuw model van breukbanden met sterk gewelfde pop, zonder metalen veder, vertoond, die door een elastieke band om het linnen bevestigd wordt.

[1]) De mededeelingen betreffende de sterfte geschieden, zoo als vroeger vermeld is, volgens de door den *Burgerlijken Stand* aan den *Kring* medegedeelde opgaven. Die vermelding geschiedt speciëel over ieder sterfgeval.

BERIGTEN.

†PARAMARIBO. 20 October 1854. — Sedert het begin dezer maand zijn aan de gele koorts overleden:

Op 1	October	van Z. M. schoener *Adder*	1
» 5	»	een uit Cayenne gevlugte gedeport.	1
» 6	»	van de kompagnie Artillerie	1
» 8	»	id. id.	1
» 10	»	» het Ned. schip *Eliza*	1
» 11	»	» » » » *Elisabeth*	1
» 14	»	» de Engelsche brik *Rolla*	1
» 17	»	» het Ned. schip *Elisabeth*	1
» 19	»	» de kompagnie Artillerie	1
» »	»	» het batt. Jagers	1

De eerstgemelde, een jongeling van 19 jaren, matroos aan boord van de *Adder*, werd in het laatst van de vorige maand op het stoomschip *Sindoro* overgeplaatst; met angst en tegenzin ging hij op dien bodem over. Reeds op den derden dag na zijne overplaatsing werd hij naar het mil. hospitaal vervoerd, na weinige uren stelden zich brakingen van zwarte stoffen in, waarop hij spoedig bezweek.

Bij eenen scheepskok van het Engelsche schip *Rolla*, een sterk gebouwden man van 36 jaren, hielden de zwarte brakingen langer dan gewoonlijk aan. Deze man, die zich op Zaturdag den 7den October in eene hooge mate aan sterke drank had te buiten gegaan, klaagde den volgenden dagen over pijnen in het hoofd en in de ledematen, men schreef zijne ziekte aan de voorafgegane dronkenschap toe en meende, dat deze van geene beteekenis was, zoodat men zich bepaalde tot het toedienen van een paar lepels ol. ricini. Des Woensdags verscheen hij weder aan het ontbijt en verklaarde zich veel beter te gevoelen. Deze beterschap was echter van korten duur, want reeds den volgenden dag, des Donderdags 's morgens, werd hij in eenen zeer gedeprimeerden toestand aan wal gebragt; zijne huidkleur was geel, met paarsche kringen om de oogen, de pols naauwlijks voelbaar, de tong vochtig, zonder eenig beslag, hij was bij zijn volle bewustzijn en verzekerde geene pijnen te gevoelen. Omstreeks negen ure begon hij een waterachtig vocht, waarin zwart bruine vlokken zweefden, te braken. Er werden poeders uit calomel, camphor en pulv. rad. jalappae voorgeschreven. Des avonds was de hoeveelheid zwarte vlokken in de uitgebraakte stof merkbaar toegenomen, de pols was nu weder voelbaar, 68 slagen, geene urine, door de stoelgang was eene stof ontlast aan die van het uitgebraakte gelijk. Vrijdags voegden zich bij de vorige verschijnselen, singultus, de zwarte brakingen hielden aan, de stoelgangen kregen meer het aanzien van teer, de urineafscheiding bleef onderdrukt. Des Zaturdags, 14 October, dezelfde toestand, geen dilirium; des namiddags echter minder helder van geest, de brakingen hielden aan en eerst des avonds ten 9 ure bezweek hij na eenige voorafgegane spasmi.

De op heden naar Cayenne vertrekkende schoener, *la Belle Poule*, is door het koloniaal bestuur van een certificaat voorzien, waarin vermeld staat, dat »zich in deze haven kwaadaardige galkoortsen voordoen."

Ten einde te doen uitkomen hoe onjuist het is, de heerschende ziekte *gal*koorts te noemen, is bovengemeld ziektegeval medegedeeld.

AMSTERDAM. — Omtrent de Cholera te Veenhuizen is ons het volgende overzigt toegezonden:

Uit eenen staat van den geneeskundigen PRAKKEN te Veenhuizen blijkt, dat van den 29 September, toen de epidemie op het derde gesticht begon, tot op den 6 Nov. toen het laatste geval zich voordeed, in het geheel 226 door de Cholera werden aangetast; van deze zijn 125 overleden en 101 hersteld. Van den 7 Nov. tot den 19 Nov. zijn er geene nieuwe gevallen voorgekomen. Op den 9 en 11 Nov. is er telken dage nog een overleden. Het getal aangetaste mannen bedroeg 114, der vrouwen 112. De verhouding tusschen de overledene en herstelde mannen en vrouwen, wordt in den staat niet opgenomen. Op den 6 Nov. toen er nog een persoon aangetast werd, bleven er nog 32 onder behandeling; van deze zijn nog twee overleden, de overige hersteld. De dagen waarop het grootste getal voorkwam, waren den 10 en 11 October, waarop er 17 en 18 aangetast werden. De dag waarop de meeste sterfgevallen plaats vonden, was de 18 October, waarop het cijfer 10 sterfgevallen bedroeg. Bedenkt men dat de 18 October de 20ste dag is sedert het ontstaan der epidemie, en dat van toen tot den 6den Nov. toen het laatste ziektegeval zich heeft voorgedaan, eene tijdruimte bestaat van 19 dagen, dan ziet men, dat juist op het midden der epidemie de meeste sterfgevallen hebben plaats gevonden. Tevens wordt berigt, dat bij velen die van de Cholera genezen zijn, de krachten in het oogloopend zijn verminderd, sommige zijn hardhoorend geworden, anderen hebben pijn in armen en beenen overgehouden, en bij sommigen zijn de spieren opgetrokken.

Vreemd is het, dat bij de communicatie die de drie gestichten te Veenhuizen onderling hebben, zoowel wat ambtenaren, boden betreft, als des zondags in de gemeenschappelijke kerken, de Cholera zoowel gedurende deze, als gedurende de vorige epidemie, alleen bepaald

bleef tot het derde gesticht. Niet een enkel geval heeft er plaats gevonden aan de andere gestichten. De epidemie is begonnen bij drie personen uit een transport van Ommerschans over Meppel naar Veenhuizen. De verhouding der aangetasten was echter niet grooter bij dit transport, dan bij de overige inwonenden, evenmin was er een verschil te vinden in de verhouding tusschen de meer en minder zindelijken.

— In de vergadering van den geneesk. Kring alhier van 27 Nov. is, naar aanleiding van het openvallen van twee vacaturen voor het Stadsdoctoraat, op nieuw de wensch geuit, dat geen geneesheer en althans geen der leden van den Kring, zich tot het verkrijgen der betrekking van Stadsdoctor of Heelmeester zou aanmelden, noch zich eene definitieve benoeming als zoodanig zou laten welgevallen, zoolang in de Geneesk. Stadsarmendienst niet eene behoorlijke reorganisatie zal hebben plaats gehad. Al de vergaderde leden hebben eenstemmig besloten zich naar dien wensch te gedragen, en is aan het Bestuur opgedragen, dit aan de overige leden bij circulaire mede te deelen.

— Wij kunnen met zekerheid berigten, dat met 1° Jan. 1855 de Heeren COBÉE en HECKMEIJER ophouden Redacteurs te zijn van het Geneesk. Tijdschrift »*het Repertorium*."

— In de zitting der Prov. Geneesk. Commissie alhier van 29 Nov. is tot Scheepsheelmeester bevorderd de Heer J. WAGNER.

— Als Med. Chir. et Art. Obst. Doctor heeft zich alhier gevestigd de Heer J. C. BELMONTE, als Art. Obst. Dr. de Heer W. BROES VAN HEEKEREN.

— Aan den Off. v. Gez. 1ste kl. op de Nederlandsche bezittingen ter kust van Guinea, R. BOOMSMA, is verleend de titulaire rang van 1ste Off. v. Gez. 1ste kl.

— Op den 28sten October is te Hees bij Nijmegen in den ouderdom van 61 jaren overleden de Heer C. ROES, Med. Doctor. (*Rep.*)

†MIDDELBURG. 27 Nov. 1854. — Door de Prov. Geneesk. Commissie in Zeeland zijn in hare laatste zitting geëxamineerd en bevorderd: tot Sted. Heelm. de Heeren G. H. JONKER en H. O. W. DE BATS; tot Sted. en Plattelands Heelm. de Heer H. CANNEGIETER; tot Sted. en Plattel. en Scheepsheelm. de Heer C. J. GUSYN; tot Vroedmeesters de Heeren A. B. VAN BREE en N. C. E. VETTEN.

— Sedert de laatste opgaaf hebben zich gevestigd te Goes als Med. Doct. de Heer K. B. VAN DORT; te Middelburg als Heel- en Vroedmeester de Heer W. J. JANSEN van Grijpskerke, te Domburg, Grijpskerke, Biezelinge en Stoppeldijk als Plattelands Heelmeesters de Heeren N. G. E. VETTEN, J. DE VISSER, A. J. VAN MOURIK en J. HUISMANS en te Middelburg als Apotheker de Heer D. VAN DER HOEK.

— Overleden zijn de Heeren G. H. VLEUGELS, Plattel. Heelmeester te Oosteiland en J. R. BORRENDAMME, Apoth. te Middelburg, en vertrokken van Renesse naar elders de Heer P. E. J. VAN OPDORP.

NEDERLANDSCH INDIE. — De civiele geneesheer H. HAAGSMA is ontheven van de hem opgedragen waarneming der Civ. Gen. dienst in de Preanger Regentschappen en is magtiging verleend tot het overschrijven zijner acte van toelating tot de Genees-, Heel- en Verloskundige praktijk voor de Residentie Rembang. Tot Stads Vroedmeesteresse te Sourabaya is benoemd D. E. FAGNOTTI geb. HENNER.

— Tot Off. v. Gez. 2de kl. is benoemd de Off. v. Gez. 3de kl. C. F. A. SCHNEIDER.

— Ontslagen uit de mil. dienst is de Off. v. Gez. 3de kl. C. M. LENZ.

BIBLIOGRAPHIE.

J. B. Simonin, père: Recherches topographiques et médicales sur Nancy. Nancy et Paris, 1854. Grimblot et Baillière. fr. 7.

E. Chassaignac: Clinique chirurgicale de l'hôpital de Lariboisière. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 2.

L. A. Ségond: Traité d'anatomie générale. Paris, 1854 Masson. fr. 7.

Goffres: Précis iconographique de bandages, pansements et appareils. Paris, 1854. Mequignon-Marvis. Prix de la livr. 2 fr. (cpl. 6 Lior).

A. Ph. Duchaussoy: Essai Pratique sur l'Absorption des Médicaments dans le Choléra. Thèse. Paris, 1854.

Hiffelsheim: Le coeur bat parce qu'il recule, ou Récherches Théoriques et expérimentales sur la cause de la locomotion du coeur. Paris, 1854.

L. Figuier: L'Alchimie et les Alchimistes. Paris, 1854. V. Lecour. fr. 3.50.

Louis Saurel: Mémoire sur les luxations des cartilages costaux. Paris et Montpellier, 1854. Baillière et Patras. 3½ feuil.

A. Pelletier (de la Sarthe): Histoire de la Révolution Médicale du XIXe siècle, appréciation de ses avantages et de ses inconvenients pour l'enseignement de la science et la pratique de l'art. Paris, 1854, J. B. Baillière. 29½ feuill.

Velpeau: Discussions Académiques. Maladies de l'utérus. Paris, 1854. Baillière. fr. 2.00.

Ch. Loude: Lettre à M. le Rédacteur en chef de la France Médicale, sur la mort apparente, les conséquences réelles des inhumations precipitées, le temps pendant lequel peut persister l'aptitude à être rappelé à la vie. Paris, 1854. Baillière. 2 feuill.

H. Ackermann: Das Wetter u. die Krankheiten. Kiel, 1854. Akadem. Buchhandl. ⅘ Thl.

Neue Arznei-Taxe f. das Königr. Hannover vom 1 Octbr. 1854. Hannover, 1854. Hahn. ¼ Thl.

H. M. Auerbach: Aufklärungen u. Verhaltungsregeln zur Abwehr der Cholera. Berlin, 1854. Huber. ⅙ Thl.

P. Du Bois-Reymond: Untersuchungen über die Flüssigkeiten, üb. deren innere Strömungserscheinungen etc. Berlin, 1854. Förstner. 18 ngr.

Th. v. Dusch: Untersuchungen u. Experimente als Beitrag zur Pathogenese des Icterus u. der acuten gelben Atrophie der Leber. Leipzig, 1854. W. Engelmann. ½ thl.

L. Fick: Phantom des Menschenhirns. Marburg, 1855. Elwert. in couvert. 12 ngr.

C. J. Fuchs: Religion u. Phrenologie. Ein kritischer Vortrag. Carlsruhe, 1855, Herder. 2 ngr.

Ch. Fuchs: Das Seelenleben der Thiere, insbesondere der Haus-Säugethieren im vergleich mit dem Seelenleben des Menschen. Erlangen, 1854. Enke. 16 ngr.

M. Huss: Ueber die endemischen Krankheiten Schwedens. Aus d. Schwed. von *G. v. d. Busch*. Bremen, 1854, Küthmann. 1 Thl.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 9 DECEMBER 1854. 49.

WELK BEGRIP MOET MEN AAN HET WOORD TUBERKEL HECHTEN?

(*Vervolg van blz.* 470.)

II.

In het voorgaande hebben wij aangetoond, dat in het woord tuberkel het traditionnele pathologische begrip van teringknobbel bevat is. Wij willen thans nagaan, wat de anatomische onderzoekingen aangaande dien teringknobbel geleerd hebben. Zoo als van zelf spreekt, zal vooral de fijnere mikroskopische anatomie ons hierbij moeten voorlichten.

Men kan de schrijvers, die zelven de tuberkels onderzocht hebben, gevoegelijk onder twee categoriën rangschikken, naarmate zij òf aannemen dat het eigenaardige van die gezwellen gelegen is in eene gebrekkige en onvolledige organisatie òf de meening voorstaan, dat integendeel een al te weelderige groei van sommige vormelementen er aan te gronde ligt.

Zij die het eerste gevoelen aanhangen getuigen eenstemmig, dat zij in den tuberkel, nu eens in grootere dan eens in kleinere hoeveelheid, eene vormlooze, tamelijk vaste zelfstandigheid hebben aangetroffen. Zij verschillen echter daarbij onderling in sommige punten, bijv. in de nadere bepaling van deze stoffe. Zoo zijn er die haar van alle andere bekende stoffen onderscheiden door den naam van tuberkelstof (LEBERT, KÖSTLIN, MANDL enz.), terwijl anderen haar rekenen tot de groep der eiwitachtige zelfstandigheden (WEDL enz.) of meer bepaald als eene, alleen in ziekelijke toestanden voorkomende, eigene soort van vezelstof of eiwitstof beschouwen (ROKITANSKY, WISLOCKI enz.) Nog anderen eindelijk houden haar eenvoudig voor gestremde vezelstof (VOGEL, SCHRANT enz.)

Een tweede verschilpunt onder de getuigen voor het eerstgenoemde gevoelen ligt daarin, dat sommigen in de vaste tuberkelmassa specifieke vormelementen, zoogenaamde tuberkelligchaampjes, aannemen (LEBERT, BROCA enz.) hetgeen de meeste anderen weder ontkennen, die daarentegen alle celachtige en vezelige elementen, die in den tuberkel mogten gevonden worden, voor toevallige bijmengselen verklaren. — Er zijn nog vele andere verschilpunten, die wij hier, om niet al te uitvoerig te worden, met stilzwijgen voorbijgaan.

De schrijvers, die tot de *tweede categorie* behooren en dus het eigenaardige van den tuberkel veroorzaakt achten door eene opeenhooping van weelderig voortgebragte elementen, zijn veel minder talrijk. Evenwel verschillen ook zij onderling in vele opzigten. Zoo noemt de een die elementen etterligchaampjes (REINHARDT), de ander vergroote en kernrijke epitheliumcellen (SCHROEDER VAN DER KOLK), terwijl een derde den tuberkel uit kernrijke en vergroote cellen van allerlei aard doet zamengesteld zijn (VIRCHOW) [1]).

Bedenkt men nu, dat van alle deze slechts in ronde getallen opgesomde meeningen nog velerlei nuanceringen bestaan en dat, terwijl de meeste schrijvers slechts van één tuberkel spreken, sommigen daarentegen meer dan eene soort van tuberkels aannemen, dan zal men gemakkelijk beseffen, hoe moeijelijk het is, in dien doolhof van gevoelens den waren weg te vinden.

Het hoofdverschil tusschen de schrijvers valt echter bij eenige oplettendheid spoedig

---

[1]) Eene volledige opsomming der verschillende gevoelens ligt hier niet in ons plan. Die er meer wenscht te kennen, verwijzen wij naar het opstel van [illegible]. Recherches sur la structure intime des tubercules, opgenomen in de Archives générales de Médecine. Mars et Avril 1854, in welk geschrift eene voor Frankrijk zeldzame kennis der literatuur gevonden [illegible] welks kritische zijde ons zwak voorkom[illegible]

in het oog; het is, gelijk wij reeds zeiden, daarin gelegen, dat de eene partij aan den tuberkel eene onvolledige, zeer gebrekkige organisatie toeschrijft, terwijl de andere partij daarentegen in een versterkt cellenleven het hoofdmoment plaatst, vanwaar de tuberculosis uitgaat.

Sterker tegenstelling is wel niet denkbaar, en toch beide partijen prijken met even beroemde namen.

Het zal daarom misschien vreemd klinken, als wij niettemin als onze overtuiging te kennen geven, dat dit schijnbaar zoo hemelsbreed verschil op eene eenvoudige wijze kan vereffend worden.

Het is ons namelijk gebleken, dat de twee partijen, terwijl zij hetzelfde woord gebruiken en beiden naar waarheid beschrijven wat zij gezien hebben, geenzins dezelfde zaak op het oog hadden. Met andere woorden: men geeft denzelfden naam aan dingen, die in wezen en in oorsprong geheel verschillen. Ziedaar dus weder de oude fout, die wij in ons vorig opstel nader aan het licht bragten. Daar men aan beide zijden niet scheen te bemerken, dat de tegenpartij eene andere zaak bedoelde, kwam de strijd natuurlijk niet ten einde, terwijl de slagen aan weêrskanten in den wind vielen.

Het gezegde zal later meer in bijzonderheden blijken. Voor het oogenblik zij het genoeg bij voorraad te hebben aangewezen, wat de oorzaak is van het hoofdverschil, dat er onder de ziektekundige ontleedkundigen ten opzigte van den tuberkel heerscht. Wij willen thans de andere verschillen, die als in den boezem der beide partijen bestaande door ons werden opgenoemd, aan eene nadere beschouwing onderwerpen.

Velen, die het wezen der tuberkels in de [illegible]kende organisatie van eene vormlooze, tamelijk vaste zelfstandigheid gelegen achten, geven aan deze stoffe den naam van tuberkelstof of ook wel van scrofelstof. Wij hebben reeds, in het vorige artikel gezien, dat het woord tuberkelstof de zaak volstrekt niet verklaart en dat het gebruik er van ongeveer gelijk staat met de uitspraak, dat men niet weet uit welke stoffe de grondzelfstandigheid des tuberkels bestaat, hoewel men tevens zijn geloof te kennen geeft, dat zoodanige stoffe in andere toestanden niet voorkomt. Wij hebben dus hier 1°. eene bedekte bekentenis van onwetendheid en 2°. eene onbewezene opvatting. Evenmin brengt het woord scrofelstof ons iets verder. Vooreerst toch weet niemand wat scrofelstof is en ten andere beslist men daarbij a priori ten voordeele van de identiteit tusschen tuberculosis en scrofulosis, hoewel dit een vraagstuk betreft, dat zoo gemakkelijk niet ten einde wordt gebragt [1]).

Meer uitgewerkt en van oneindig grooter gewigt is het gevoelen van ROKITANSKY [2]), die zich in meer stelligen toon en uitvoeriger dan al zijne voorgangers geuit heeft. Hij neemt aan, dat de tuberkel bestaat uit vast geworden proteïnestoffen, vezelstof of eiwitstof, die op den laagsten trap van ontwikkeling blijven staan. Hij bedoelt echter hierbij niet de gewone vezelstof, maar eene zoodanige, die op eene dubbele wijze ziekelijk is gewijzigd geworden; in de eerste plaats namelijk *plastisch* of *croupeus* en bovendien nog *tuberculeus*. Vraagt men naar de beteekenis van deze woorden, dan verkrijgt men tot antwoord [3]) dat de *plastische* vezelstof kleveriger is dan de gezonde en onder het mikroskoop minder het gewone digte netwerk van hoogst fijne, veerkrachtige, donker beschaduwde en zich vertakkende vezeltjes vertoont, dan wel stijve platte of meer ronde breede, vaak op die der gladde spieren gelijkende vezels of ook wel fijne golvende streepjes. Deze vezelstof is meestal een produkt van ontsteking en organiseert zich vaak tot bindweefsel. De *croupeuse* vezelstof organiseert zich daarentegen nooit. Zij bevat weinig vocht, doch is rijk aan vet, stremt uiterst ligt, bezit eene dofwitte, geelachtige of groenachtig gele kleur en valt spoedig, nadat zij is vastgeworden, tot eene op etter gelijkende vloeistof, die niet zelden op de weefsels corroderend inwerkt, uiteen. Onder het mikroskoop vertoont zij eene min of meer schotsachtige of vezelige

---

[1]) Over deze kwestie verdient gelezen te worden het oordeelkundige, hoewel hier en daar wel wat te radikaal klinkende, opstel van Dr. J. C. G. EVERS in het Nederl. Lancet 1851.

[2]) Handbuch. d. pathol. Anat. I. p. 391.

[3]) l. l. p. 143, 196.

grondmassa of flaauwgestreepte matte vliesjes, beiden met eene menigte fijne stofjes (Punktmasse) bedekt en daardoor ondoorschijnend. Naarmate deze karakters in mindere of meerdere mate ontwikkeld zijn, onderscheidt ROKITANSKY twee vormen van croupeuse fibrine, ja bij die der exsudaten zelfs drie (α, β en γ).

Tuberculeus eindelijk noemt hij [1]) de vezelstof, wanneer zij lang in den oorspronkelijken toestand (van zoogenaamde raauwheid) blijft staan. Zij komt dan voor als eene homogene grijze of gele (kaasachtige, broze, gescheurde) massa, die zich voordoet als eene hobbelige laag of als knobbels van verschillende grootte, die als zoodanig niet zelden binnen andere, niet tuberculeuse, vezelstofmassa's te voorschijn komen. Tuberculeuse vezelstof organiseert zich nooit, maar valt, na eenigen tijd onveranderd bestaan te hebben, uiteen. Wanneer plastische vezelstof tuberculeus wordt, verliest zij hare vatbaarheid voor organisatie, en wanneer de croupeuse den tuberculeusen toestand aanneemt, wordt hare verweeking er door vertraagd [2]). Alle deze eigenschappen hangen af van eene, nog voor vele wijzigingen vatbare, dyscratische constitutie [3]) der vezelstof, die hij tuberculeuse »Erkrankung" noemt, maar ons niet nader leert kennen. Er komen volgens hem nog andere ontaardingen der vezelstof voor, bijv. eene kankerzieke [4]), die eveneens croupeus en bovendien nog tuberculeus kan worden, doch zeldzamer voorkomt. Eindelijk kan ook de eiwitstof, even als de fibrine, croupeus en tuberculeus worden [5]).

In overeenstemming met deze indeeling der vezelstof neemt ROKITANSKY aan, dat de tuberkel in drie verschillende vormen voorkomt. Hij stelt 1°. een »enkelvoudig-vezelstoffigen" (uit de plastische fibrine ontstaan), 2°. een »croupeus-vezelstoffigen" en 3°. een »eiwitstoffigen" tuberkel.

De *eenvoudig-vezelstoffige* tuberkel vormt eene *grijze* half doorschijnende massa, die uit eene meest geheel en al schotsachtige of ten deele vezelachtige grondstof bestaat, die door azijnzuur opzwelt en doorzigtig wordt en de daarin gelegene grondkorreltjes, kernen en spaarzame cellen, als eene soort van cement, te zamen verbindt. De kernen en cellen doen zich daarin slecht ontwikkeld of als aangevreten voor. Deze tuberkel is de *tubercule miliaire* van LAENNEC, doch kan, volgens ROKITANSKY, niet geel en week worden, maar alleen zamenkrimpen tot een digt, niet meer glinsterend, hard knobbeltje. Hij gaat dan over tot eene vaste, amorphe, of onduidelijk gestreepte, hoornachtige massa, hij *verhoornt*. Verweeking of verkalking zou bij dezen tuberkel niet voorkomen.

De *croupeus-vezelstoffige* tuberkel, ook *gele tuberkel* genoemd, is ondoorschijnend, geel en bevat hoogst waarschijnlijk pyine. Onder het mikroskoop ziet men er dezelfde bestanddeelen in, als van den grijzen eenvoudig-vezelstoffigen tuberkel vermeld zijn; alleen zijn de kernen en cellen, doch vooral de grondkorreltjes in veel grootere hoeveelheid aanwezig. Deze tuberkel bezit twee metamorphoses: de verweeking, die tot verwoesting der betroffene weefsels voert, en de verkalking. Er bestaan bij dezen tuberkel ettelijke varieteiten, even als zulks van de croupeuse fibrine werd aangeteekend; als eene bijzondere varieteit wordt de pigmenthoudende (haemorrhagische) tuberkel genoemd.

Deze twee hoofdvormen van den vezelstoftuberkel worden door R. streng van elkander onderscheiden; de grijze kan dus niet, zoo als LAENNEC aannam, geel worden. Wat men als zoodanigen overgangsvorm beschouwde, was een tuberkel die uit een mengsel van de twee genoemden bestond, even als er trouwens ook een gedeelte niet tuberculeuse vezelstof in den tuberkel kan voorkomen.

Een derden hoofdvorm der tuberkels eindelijk bestempelt R. met den naam van *eiwitstoffigen*. Deze tuberkel, die onder acute, op typhus gelijkende ziekteverschijnselen te voorschijn komt, bestaat volgens het vroeger gezegde uit eiwit, dat zonder vezelstof te zijn geworden, eene groote mate van strem.

---

[1]) l. l. p. 201, 392. [2]) l. l. p. 400.
[3]) l. l. p. 420. [4]) l. l. p. 422, 424.
[5]) l. l. p. 443. Deze dyscratische wijzigingen der vezelstof hangen volgens hem niet altijd, zoo als vaak door bestrijders van R. wordt verondersteld, van eene eigene bloedcrasis af, maar kunnen ook door *plaatselijke* invloeden worden teweeg gebragt.

baarheid heeft erlangd. Het is tuberculeus »erkrankt" nadat het waarschijnlijk eerst de croupeuse constitutie heeft aangenomen. Deze tuberkel is zelden grooter dan een papaverzaadje en doet zich nu eens als een helder doorzigtig ligchaampje, dan eens als een matdoorschijnend, weeker, kleverig en grijsgekleurd, soms eindelijk als een ondoorschijnend, wit of geelachtig wit knobbeltje voor. Onder het mikroskoop bestaat hij uit eene weeke, amorphe, zelfstandigheid (gestremd eiwit) met daarin gelegene talrijke goed ontwikkelde cellen en dochtercellen. Even als bij de acute vorming van den grijzen vezelstoffigen tuberkel *niet zelden* plaats vindt, en ook bij den croupeus-vezelstoffigen *soms* voorkomt, zoo vertoont de eiwitstoffige zich *steeds* in groote menigte, en gelijk van grootte, gelijkmatig door de weefsels verspreid. Metamorphoses zijn van dezen tuberkel niet bekend, doch wel komen er tuberkels voor, die ten deele uit vezelstof, ten deele uit eiwitstof bestaan.

Het was ons onmogelijk in korteren vorm een duidelijk overzigt te geven van de zeer ingewikkelde beschrijving en indeeling der tuberkels volgens het stelsel van ROKITANSKY. Wij meenden zulks tevens zoo volledig mogelijk te moeten doen, omdat genoemd stelsel dikwerf onjuist wordt voorgesteld. Die er meer van wenscht te vernemen, verwijzen wij naar het oorspronkelijke.

Voor het doel, dat ons thans bezig houdt, moeten wij terstond doen opmerken, dat het begrip van tuberkel in dit stelsel beantwoordt aan de aanwezigheid van eene eigenaardig ziekelijk ontaarde vezelstoffige of eiwitstoffige zelfstandigheid, die ongeschikt is voor organisatie, langen tijd onveranderd kan blijven en gaarne de gedaante van een knobbeltje aanneemt. Men ziet reeds dadelijk, dat het denkbeeld van »teringknobbel" bij R. op den achtergrond is geraakt, hetgeen wij volgens het betoogde in ons eerste artikel voor eene fout moeten verklaren. Alleen de gele croupeuse tuberkel geeft volgens hem tot phthisis aanleiding; de eiwitstoffige mag dus eigenlijk den naam van tuberkel niet dragen en ook de grijze eenvoudig-vezelstoffige mag niet langer zoo genoemd worden, indien namelijk de stelling van ROKITANSKY juist is, dat deze niet geel kan worden en verweeken. Dit is echter, zoo merken wij

in de tweede plaats aan, volstrekt niet bewezen. Integendeel, onzes inziens heeft LAENNEC te regt geleerd, dat de grijze tuberkel geel kan worden (hoewel zulks niet van allen geldt, die eene grijze kleur bezitten), en het verschijnsel dat er grijze tuberkels voorkomen, die een weeker en geel middelpunt vertoonen, zeer goed verklaard door eene centrale verweeking ook bij den grijzen aan te nemen. Volgens ROKITANSKY zou men dergelijke verschillen in kleur aan een mengsel van de twee vezelstoffige blastemen, die den gelen en den grijzen tuberkel zamenstellen, moeten toeschrijven. Men mag het echter minstens zeer onwaarschijnlijk noemen, dat eene bepaalde soort van fibrine, (de plastisch tuberculeuse van R.), niettegenstaande zij ongeschikt genoemd wordt voor organisatie, eene uitzondering zou maken op den algemeenen regel, volgens welken alle eiwitachtige stoffen in het dierlijk ligchaam, wanneer zij niet in organisatie overgaan, of bij uitzondering indroogen (verhoornen), onder vrijwording van vet ontleed worden. Bovendien moeten wij

ten derde aanmerken, dat er geene genoegzame gronden gegeven zijn, om te besluiten tot het bestaan van eigenaardige dyscratische vormen, dat is *soorten* van vezelstof, zoo als ROKITANSKY er onder de benamingen van eenvoudig-vezelstoffig, croupeus, tuberculeus, kankerachtig, onderscheidt. Wanneer men toch in het oog houdt, door hoe velerlei momenten het stremmen van vezelstof gewijzigd wordt b. v. door rust of beweging in het vocht, dat de fibrine opgelost houdt, door verschil in temperatuur, door het toetreden der dampkringslucht, door de concentratie van het vocht, door de aanwezigheid van stoffen, die de stremming bevorderen of tegenhouden enz., als men bedenkt hoe allerlei organische bijmengselen, b. v. etterligchaampjes of andere cellen, op het uitwendig aanzien, op de vastheid en op het al of niet georganiseerd worden der stolling grooten invloed uitoefenen, — wanneer men dit alles in aanmerking neemt, dan moet het meer dan gewaagd genoemd worden,

indien men van enkel physische verschillen eene onderscheiding der vezelstof in soorten afhankelijk maakt.

Hetzelfde is ook toepasselijk op het door ROKITANSKY aangenomen dyscratisch eiwit. Spontaan gestremd eiwit is niet van gestremde vezelstof te onderscheiden, vandaar dat wij enkele der gezwellen, die hij eiwitstoffige tuberkels noemt, liever tot de fibrineuse zouden rekenen, terwijl in de overigen, die hij als week en kleverig beschrijft, naauwlijks een spoor van eene gestremde massa te vinden is en wij deze daarom liever eenvoudig als ophoopingen van epitheliumcellen of van kankerelementen beschouwen. Voor alle dergelijke gevallen, meenen wij, kan het nuttig zijn, voortaan de benaming van *pseudotuberkel, tuberculum spurium* te gebruiken.

Eindelijk hebben wij nog eene aanmerking meer bepaaldelijk tegen de beteekenis welke ROKITANSKY aan het woord *croupeus* hecht. Wij hebben gezien wat hij daaronder verstaat; doch wij meenen er eene andere beteekenis voor te moeten vindiceren. Croupeus heet oorspronkelijk al wat zich voordoet als eene croupmembraan. Nu is het bekend dat bij de croup somwijlen een week slijmerig beslag op de binnenvlakte van larynx en trachea en soms ook een vast en taai exsudaat voorkomt, dat zich meermalen als éene massa van tamelijke uitgebreidheid laat wegnemen of ontlast wordt. Streng genomen nu verdient elk exsudaat, dat bij het ziektebeeld croup gevonden wordt, den naam van croupeus, maar volgens gebruik noemt men inzonderheid zóo de vastere massa's. Wil men nu het woord ook op andere anatomische voorwerpen uitbreiden, met name op gestremde vezelstof, dan verdient de vorm welke het sterkst gestremd is, alleen dien naam [1]).

In de door ons gegevene [2]) theorie der tuberculosis hebben wij getracht al de opgenoemde zwarigheden, waartoe het systeem van ROKITANSKY aanleiding gaf, te vermijden en tevens de zaak te vereenvoudigen. Ons onderzoek gaf ons in zooverre een met het gevoelen van dien schrijver overeenstemmend resultaat, als wij zagen, dat in den jongen tuberkel eene vaste, door azijnzuur doorschijnendwordende en opzwellende zelfstandigheid aanwezig is, welke tot de groep der eiwitachtige stoffen moet gerekend worden. Daar nu de bedoelde zelfstandigheid ook nog de eigenschap bezit van spontaan te stremmen, wisten wij haar niet beter dan met den naam van vezelstof te bestempelen, te meer omdat zij ook in hare verdere metamorphoses geheel met die der fibrine overeenkomt. Dat zij verschillen in kleur en in vastheid, in hoeveelheid en in hoedanigheid der daarin bevatte vormelementen vertoont, meenden wij gevoegelijk te kunnen toeschrijven aan de van velerlei momenten afhangende wijzigingen in stremming, aan bijmengselen enz.

Wij nemen slechts éene vezelstof aan, doch onderscheiden haar, naarmate zij losser of vaster gestremd is, door de woorden: gelatineus, plastisch en croupeus. Alleen de twee laatste vormen komen bij den tuberkel voor. De *plastische* vezelstof, die minder vastheid bezit dan de croupeuse, kan zich organiseren tot bindweefsel, indroogen (zoog: verhoornen) of zich digter zamentrekken en zóo croupeus worden en daarna onder vetmetamorphose verweeken of verkalken. Vormt deze vezelstof een knobbeltje, een tuberkel, zoo treffen wij daarin diezelfde veranderingen aan. Wij noemen zoodanig gezwelletje *plastischen* tuberkel, omdat het soms tot bindweefsel georganiseerd wordt, wij noemen het *tuberkel,* omdat het ook in verweeking overgaat, en zóo tot weefselverwoesting, tot phthisis aanleiding kan geven, waardoor het aan het denkbeeld van teringknobbel beantwoordt. Wanneer de plastische tuberkel zich door indrooging verhardt of verhoornt, doet hij zich voor als een hard, grijs gekleurd, min of meer doorschijnend knobbeltje. Het was dit zelfde, hetgeen BAYLE granulation noemde. Men heeft, sedert LAENNEC na lang twisten over de betrekking waarin deze granulaties tot de tuberkels

[1]) Uit het gezegde volgt, dat wij de benaming croupeuse pneumonie, welke ROKITANSKY aan de meest gewone longontsteking geeft, dus ook niet goedkeuren. Men vindt toch in zoodanig geval binnen de luchtwegen geene zeer vast gestremde vezelstof.

[2]) Prijsverhandeling over de goed- en kwaadaardige gezwellen.

staan, eerstgenoemde gezwelletjes gewoonlijk als identiek beschouwd met de grijze tuberkels. Dit is echter slechts gedeeltelijk juist, want BAYLE neemt zelf, behalve zijne granulaties, ook grijze tuberkels aan. Wat hij bedoelde, en als eene kraakbeenachtige harde massa beschrijft, is niet anders dan de verhoornde tuberkel. Zijne ziektegeschiedenissen van *phthisie granuleuse* voor zooverre die geene combinaties met *p. tuberculeuse* voorstellen, betreffen grootendeels gevallen van genezen tuberculosis of van uitgeputte phthisis tuberculosa. Men houde daarbij in het oog, dat men ten zijnen tijde noch de verhoorning, noch de verkalking der tuberkels kende. Van daar dat hij ook eene *phthisie calculeuse* aannam. Dat ROKITANSKY de granulaties van BAYLE ten onregte voor *vesiculaire* tuberkelinfiltratie houdt, blijkt reeds daaruit, dat de laatste opgeeft dat zij de groote van graankorrels kunnen bereiken [1]).

Croupeus noemen wij de vezelstof wanneer zij sterker gestremd is dan in den plastischen vorm. Ten gevolge van die vastheid, waardoor zij arm is aan voedingsvocht, en ook mechanisch de ontwikkeling van cellen enz. binnen zich belemmert, is zij niet vatbaar voor organisatie. Zij geraakt dus in vetontaarding, bezit daardoor meestal reeds vroegtijdig eene gele kleur en valt daarna tot eene moleculaire massa uiteen en verkalkt niet zelden. De tuberkel die uit deze vezelstof bestaat en dien wij daarom den croupeusen noemen, vertoont dezelfde veranderingen. Hij organiseert zich nooit, maar kan alleen verweeken en daarbij de betroffene weefsels doen te gronde gaan (phthisis) of verkalken. Dat van de verschillende opgenoemde metamorphoses ook wel meer dan eene in denzelfden tuberkel te gelijker tijd kan gevonden worden, spreekt van zelf. Men neemt hetzelfde ook bij andere vezelstofmassa's, b. v. bij den vaatthrombus waar. De kleur van den tuberkel is *grijs*, wanneer de vezelstof tamelijk zuiver is, doch vooral wanneer er verhoorning heeft plaats gevonden, of eenig zwart pigment bijgemengd was. Hij is *geel*, wanneer hij veel korrels, zoo als bij den croupeusen toestand gewoon is, cellen en kernen bevat, doch vooral bij beginnende verweeking, waarbij hij zich kaasachtig voordoet. Dat de grijze tuberkel geel kan worden, is volgens het gezegde niet twijfelachtig. De cellen en kernen, vooral etterligchaampjes, epithelium- en vezelcellen, die bij het ontstaan des tuberkels in de vast-stremmende vezelstof besloten raakten en daardoor in hunne verdere ontwikkeling belemmerd werden, verkrijgen natuurlijk allerlei ingedroogde en atrophische vormen, die dus geen specifiek karakter bezitten.

Dit laatste brengt ons tot een ander vraagstuk, omdat sommige schrijvers, hoofdzakelijk op het voetspoor van LEBERT, in den tuberkel eigene vormelementen, zoogenaamde tuberkelligchaampjes, aannemen, van wier aanwezigheid de diagnose des tuberkels geheel zou afhangen. Dit gevoelen, waarbij de vaste, amorphe tusschenzelfstandigheid, die als eene soort van cement de tuberkelligchaampjes verbindt, niet meer als hoofdzaak bij den tuberkel beschouwd wordt, maakt dus eenigermate den overgang tot de meening van hen, die dit gezwel door woekering van bepaalde celachtige elementen doen ontstaan. Wij maken er echter ter dezer plaatse melding van, omdat LEBERT toch eene vaste niet organiseerbare en later verweekende tuberkelstof aanneemt, en zijne ligchaampjes als onvolledig ontwikkelde cellen [1]) beschouwt. Hij geeft evenwel niet op, welke cellen hierbij bedoeld worden, hetgeen die ligchaampjes veel van hunne beteekenis doet verliezen en terugbrengt tot den chaos der niet karakteristieke atrophische grondvormen. Het gevoelen van LEBERT telt dan ook weinig aanhangers en wordt zelfs in Frankrijk door sommigen, bijv. door MANDL, met kracht bestreden. Laatstgenoemde beschouwt ze eenvoudig als brokstukjes, die door het praepareren van de vaste grondzelfstandigheid des tuberkels zijn losgeraakt. Deze zelfstandigheid (en hiermede besluiten wij ons overzigt) werd volgens hem oorspronkelijk vloeibaar neergezet

[1]) Recherches s. l. phthisie pulmonaire. Paris 1810, p. 26.

[1]) Traité pratique des malad:es scrofuleuses et tuberculeuses. Paris 1849, pag. 8 Vroeger was hij meer geneigd ze voor onontwikkelde kernen te verklaren. Zie Pathologie Physiologique, I. p. 449 (1845).

en doordringt daarbij ook de cellen en andere grondvormen; spoedig hierop stremt zij en geraakt, ongeschikt voor alle organisatie, in vetmetamorphose, waarbij zij de weefseldeelen, die zij infiltreerde en omgaf, medesleept en doet te gronde gaan. —

Wanneer wij thans terugzien op den afgelegden weg en ons herinneren, hoe een groot aantal waarnemers, wier competentie in deze wel niet ontkend kan worden, bij veel onderling verschil van gevoelen, echter in één punt overeenstemmen, namelijk dat de tuberkel alle kenmerken draagt van eene zeer geringe celvorming, en dat eene amorphe van zelf gestremde, en voor organisatie niet vatbare stoffe daarin aanwezig is, dan zou het minstens gewaagd genoemd moeten worden, indien men het bestaan van dergelijke gezwellen zou willen ontkennen. Dat die gezwellen daarbij te regt den naam van tuberkel dragen, is ons evenzeer gebleken. Die zaak is onzes inziens als uitgemaakt te beschouwen. Daarentegen behoort tot de nog niet besliste punten de vraag of de bedoelde stoffe tot de groep der eiwitachtige behoort, en zoo ja, of zij dan vezelstof mag genoemd worden. Waarop ons persoonlijk gevoelen, dat hieromtrent bevestigend luidt, gegrond is, hebben wij kortelijk vermeld; wij mogen noch willen evenwel onze overtuiging aan iemand opdringen. Wat eindelijk de kwestie van het al of niet bestaan van specifieke tuberkelligchaampjes aangaat, die reeds een tiental jaren [1]) behandeld is geworden, — nu de meerderheid zich zoo eenstemmig in negatieven zin heeft uitgelaten, mag men wel aannemen, dat die zaak weldra niet dan uit een historisch oogpunt meer eenig belang zal inboezemen.

Andere verschilpunten van meestal veel minder verre strekking gaan wij thans met stilzwijgen voorbij, ook omdat zij zelden duurzaam en gewoonlijk slechts enkele voorstanders hebben gevonden.

---

[1]) LEBERT'S gevoelen werd reeds in 1843 in de voorrede van het Traité sur la phthisie van LOUIS bekend gemaakt.

Dr. J. M. SCHRANT.

(Het slot in het volgend Nummer.)

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

WAARNEMINGEN DER TEMPERATUUR BIJ KRAAMVROUWEN worden door Dr. C. HECKER medegedeeld in de Ann. des Charité-Krankenh. V. J. 2tes Heft. Zijne plaatsing aan eene verloskundige instelling stelde hem in de gelegenheid dit door GIERSE, BÄRENSPRUNG en TRAUBE naauwelijks ontgonnen veld te bewerken. De thermometers, die hij gebruikte, waren ten deele dezelfde als die GIERSE en V. BÄRENSPRUNG gebruikt hadden en overigens met deze gelijkloopend. De methode van onderzoek door TRAUBE aangegeven, werd daarbij door hem gevolgd; de temperatuursbepalingen geschiedden in de okselholte, meestal tweemaal daags; ook werd terstond na de geboorte de temperatuursbepaling in de vagina gemaakt, doch dit om natuurlijke reden later niet herhaald. De velerlei omstandigheden, die, behalve het nemen van spijs en drank bij eene kraamvrouw de regelmatige gang der temperatuur telkens storen, heeft HECKER geenszins over het hoofd gezien, doch getracht de resultaten zijner waarnemingen zoo veel mogelijk daarvan te zuiveren.

In 35 gevallen werd de temperatuur der vagina terstond na het uitdrijven der placenta bepaald. Uit de tabellarische zamenstelling dier opgaven, volgt echter geen één positief feit, hetgeen de waarnemer daaraan toeschrijft, dat de reeks zijner waarnemingen nog te beperkt is; de bedenking of de temperatuursbepaling in de vagina wel de maat aangeeft der algemeene ligchaamswarmte tracht hij te wederleggen, door te verwijzen naar zijne, voor enkele gevallen tevens opgemaakte temperatuursbepalingen in de okselholte, die met de eerste gelijken tred hielden. Des al niettemin gelooven wij, dat die plaatselijke bepaling door allerlei bijomstandigheden in zóó sterke mate kan gewijzigd zijn, dat daaruit reeds de medegedeelde onvruchtbaarheid der waarnemingen verklaard kan worden. Vooral trok het onze aandacht, dat de temperatuur niet na de uitdrijving van het *kind* maar pas na die der *placenta*, dus na een tusschentijd van denkelijk nog al verschillende lengte, bepaald werd: HECKER gaat dit punt met stilzwijgen voorbij, zoo wij meenen ten onregte, en spreekt kortweg van de temperatuur terstond na de geboorte. Doch dit een en ander daar gelaten, blijken toch de meeste waarnemingen, afzonderlijk genomen, zeer goed overeen te stemmen met de min of meer à priori door HECKER geuite stelling, dat de thermometer terstond na de geboorte des te hooger klimt, hoe krachtiger de weeën waren en hoe sneller zij op elkander volgden. In die 35 gevallen wisselde overigens de temperatuur tusschen 37 en 39 graden; in het meerendeel dus onderging zij eene niet onbeteekenende verhooging; ziedaar het eenigste feit, dat uit het bovenstaande onderzoek volgt.

Ruimer was HECKER'S waarneming van de temperatuur in het normale kraambed. Na aftrek der om verschillende reden onbruikbare gevallen, blijven er 63 dienstige waarnemingen over. Hij herhaalde bij deze zijne dagelijksche metingen zoo lang, totdat de gang der temperatuur nagenoeg gelijkmatig dezelfde bleef, hetgeen in den regel op den zesden tot den achtsten dag het geval was. In dit tijdsbestek nu vielen de volgende temperatuurswijzigingen voor. Gelijk a priori uit de pas gemelde temperatuursverhooging terstond na de geboorte zich verwachten liet, volgt daarop eene daling, die soms nog al aanzienlijk is, namelijk 1,5° bedroeg. Het minimum dier daling viel volgens de waarneming van 24 gevallen ongeveer op het 24ste uur, gemiddeld $23\frac{1}{2}$, na de geboorte. Dit resultaat is tot zoover voortgevloeid uit de waarneming van vrouwen, bij welke vooreerst op het oogenblik na de geboorte en vervolgens op verschillende tijden de temperatuur gemeten was. Is echter dat resultaat juist, dan zal men in het algemeen bij elke kraamvrouw eenige uren na de bevalling een minimum van temperatuur moeten aantreffen. Tot dat doeleinde kon HECKER nog over 24 gevallen beschikken en deze bevestigden dan ook het pas gezegde in zoo verre, dat gemiddeld 26 uur na de met het einde der bevalling in den regel gepaard gaande verheffing der temperatuur nu een daling bestaat, die te grooter is, naarmate de vroegere rijzing meer bedroeg, blijkbaar dus daarmede zamenhangt.

Het tijdstip der zogafscheiding nadert intusschen en daar dit met aanmerkelijke vaatbeweging gepaard pleegt te gaan, mag men verwachten, dat ook de temperatuur in die beweging deelen zal. Dit doet zij dan ook werkelijk. Nadat van de 63 gevallen er 10 zijn afgetrokken, waarin een blijkbare ziekelijke stoornis van het kraambed voorkwam, leerde de waarneming, dat van de overblijvende 53 gevallen er in 38, dus in 70 perc., eene physiologische met het kraambed verbonden temperatuursverheffing plaats grijpt.

In de tabellarische bijeenvoeging dier 38 gevallen is opgeteekend of de persoon primi- of multipara was, hoeveel dat maximum der temperatuur bedroeg, op hoeveel uren na de geboorte het viel, hoe frequent de pols was, hoe de borsten gesteld waren en hoedanig de algemeene toestand was. Uit die tabel vloeijen de volgende uitkomsten voort:

Vooreerst kan die temperatuursverheffing hoogst aanzienlijk zijn, zij kan namelijk *drie en een halven graad* (*Celsius*) de normale warmte te boven gaan, een exces van dierlijke warmte, zoo groot als slechts in enkele pathologische toestanden, bij de heete uitslagziekten, wordt aangetroffen.

Ten tweede is in het algemeen eene overeenstemming van de temperatuursverheffing met de frequentie van den pols niet te miskennen. De polsfrequentie intusschen in het kraambed is aan zóo vele en sterke wisselingen onderhevig, dat zij als diagnosticum slechts met de hoogste omzigtigheid gebruikt kan worden en juist daarom acht HECKER hier den thermometer boven haar verkieslijk.

Ten derde de gesteldheid der borsten, hare opzetting staat in geene standvastige verhouding tot de temperatuursverhooging, zoodat deze niet uit de bovenmatige melksecretie alleen kan verklaard worden, maar men (HECKER) liever moet aannemen, dat het proces der omzetting van bloed in melk op zich zelve in vele gevallen tot de temperatuursverhooging aanleiding geeft.

Ten vierde de algemeene toestand, die onder de benaming van zogkoorts wordt aangeduid, is te sterker uitgedrukt, naarmate de toename der warmte aanzienlijker is; dat de intensiteit dier zogkoorts niet uit de polsfrequentie alleen is opgemaakt, blijkt uit het kort te voren gezegde. Deze oorzaken der temperatuursverheffing, hetzij in den uterus, hetzij elders, bleken bij naauwkeurig onderzoek, ter verklaring niet te kunnen worden ingeroepen.

Ten vijfde: wat de tijd betreft, zoo blijkt uit de tabel, dat gemiddeld 77 uren na de geboorte de temperatuur het maximum bereikt; eene uitkomst, die vrij wel strookt met de gewone ervaring aangaande het acme der zogkoorts.

Ten zesde: hoewel de waarnemingen te weinig in getal zijn, ter beantwoording der vraag of de temperatuursverheffing, die aan de zogkoorts beantwoordt, even als deze meer bij primiparae dan bij multiparae voorkomt, mag men toch voorloopig daarop toestemmend antwoorden.

Ten zevende: tot bevestiging der boven gegeven verklaring van de temperatuursverhooging dient ook het enkele malen waargenomen feit, dat het niet zogen, wegens onvoldoenden toestand der borsten, daarop geen invloed had; de temperatuursverhooging openbaarde zich even goed.

Ten achtste: na het maximum der warmte volgt niet een plotseling maar een zeer langzaam terugkeeren tot den normalen stand; somtijds loopt nog eene secundaire verheffing daaronder door. Dit komt dus meer met eene lysis dan wel met eene krisis overeen.

Wij hebben boven gezegd, dat in 70 perc. der gevallen een aan de zogkoorts beantwoordend stijgen der temperatuur was waargenomen, in de overige bestond dit niet of in geringere mate, zoodat hier na de bevalling de temperatuur gelijkmatig, met de gewone avondverheffing en ochtend-daling verliep.

Wanneer ten slotte de temperatuursbepaling langer dan tot den zesden of achtsten dag wordt voortgezet, dan blijkt het, dat de warmte onder het normale zinkt, hetgeen beantwoordt aan de inanitie, die pas langzamerhand, onder versterkte stofaanvoer, verdwijnt.

Ten besluite zij nog gezegd, dat de ziekten van het kraambed voor thermometrische studiën in den regel niet geschikt schijnen te zijn. Z.

CHEMISCHE ZAMENSTELLING VAN PENGHAWAR DJAMBI. — Deze wortel, die tegenwoordig veel uit Oost-Indië wordt aangevoerd en door zijne opname in onze Pharmacopoea Neërlandica burgerregt in den artsenijschat verkregen heeft, is onlangs door Dr. VAN BEMMELEN scheikundig onderzocht (*Diss. inaug. de cybotio*

cussingii). Hierdoor is voldaan aan het vroeger in het Weekblad (1852 p. 301) door bevoegde beoordeelaars der Pharm. Neerl. geuite verlangen naar een scheikundig onderzoek der wortel, welks gemis door hen een argument tegen de opname in de Pharm. genoemd werd. Omtrent de uitwendige eigenschappen der haren is v. B. het eens met hen die hare werkzaamheid tot coagulatio van bloed niet boven vilt, katoen en andere stoffen stellen; omtrent de geneeskrachtige eigenschappen van het extractum aquosum belooft S. nader onderzoekingen mede te deelen.

Volgens v. BEMMELEN bevat het hout en de haren plantenwas, drie verschillende harsen, een zuur in aether en water moeijelijk, in alcohol gemakkelijk oplosbaar, dat tot de looizuren gebragt moet worden en met lood verbonden volgens de formule $C^{14} H^{8} O^{8}$ 2 (Pb O) is zamengesteld. Verder bevat het behalve een met het eerste overeenkomstig een zuur, dat de zamenstelling $C^{24} H^{8} O^{10}$ + 2 Pb O heeft.

De asch van het hout bevat in 100 d. chloretum kalicum 30,80, oxydum ferricum 0,57, calx 2.94, magnesia 3,46, kali 49,59, ac. sulphuricum 5,39, ac. phosphoricum 5,04, ac. silicicum 2,21; 100 deelen hout geeft 5,4607 d. asch. Van de haren bevatten 100 deelen 2,3982 d. chloretum kalicum.

BOEKAANKONDIGING.

Traité de la Syphilis des nouveau-nés et des enfants à la mamelle, par P. DIDAY. Paris 1854. pp. 439.

Histoire et Thérapeutique de la Syphilis des nouveau-nés et des enfants à la mamelle, par PUTEGNAT (de Lunéville). Paris 1854. pp. 216.

Het was tijd, dat door eene bevoegde hand het verspreide en rijke materiaal voor de syphilis neonatorum in een goed geheel bijéén werd gebragt. Over dit onderwerp is in den laatsten tijd veel geleverd. Nog versch ligt in het geheugen, wat in de Académie de Médecine over den pemphigus n. n. werd gezegd; wat DUBOIS over de bijzondere aandoening van den thymus en DUPAUL over die van de longen mededeelde; wat CULLERIER herhaalde keeren bijbragt omtrent het vraagstuk van de besmettelijkheid der syphilis n. n. Niet minder belangrijk was hetgeen GUBLER in de lever van aan syphilis congenita gestorven kinderen heeft gezien, en waarover DIDAY in de Gaz. médicale zijne bijzondere gevoelens mededeelde. Ook de nog onlangs gevoerde discussies over de besmettelijkheid der secundaire verschijnselen, even als de zoo talrijk verrigte en veel besprokene inoculaties grijpen diep in hetzelfde onderwerp in.

De Société de médecine de Bordeaux schreef verleden jaar eene prijsvraag over dit onderwerp uit. Hieraan hebben wij het bovengenoemde, bekroonde werk van DIDAY te danken. Waarschijnlijk is ook het werkje van PUTEGNAT aan dezelfde oorzaak zijn ontstaan verschuldigd; niet twijfelachtig immers is het, of bij eene vergelijking zal het voor DIDAY'S werk hebben moeten wijken.

DIDAY heeft zijn werk verdeeld in vijf afdeelingen, waarin hij achtereenvolgens de aetiologie, symptomatologie, prognose, geregtelijke geneeskunde en therapie behandelt.

Een kort en weinig volledig geschiedkundig overzigt laat hij voorafgaan. Hierna gaat hij de aetiologie van de syph. congenita en acquisita afzonderlijk na. Bij de syph. congenita, — gedurende het leven in de baarmoeder door de ouders aan de vrucht medegedeeld, — beschouwt hij eerst den invloed van den vader op het kind; brengt eenige voorbeelden bij ten bewijze dat de syphilitische infectie van den vader alleen reeds in staat is om het kind te besmetten; ook al is hij, op het oogenblik dat hij zijn kind procreëert, vrij van eenige zigtbare openbaring der syphilis; zelfs al heeft hij vroeger eene antisyphilitische kuur ondergaan. Dit laatste, door CULLERIER ontkend, tracht Schr. te staven door een geval van CEDERSCHJOLD en een uit zijne eigene praktijk.

Wil men nu nog onderscheid maken tusschen den toestand waarin de vader verkeert, wanneer hij zich tusschen twee achteréénvolgende openbaringen der const. syphilis, of tusschen het ulcus primarium en de eerste openbaring bevindt, in beide gevallen gelooft DIDAY den vader even geschikt om de syphilis door het sperma mede te deelen. Eindelijk kan volgens Schr. het foetus van eenen gezonden vader en onbesmette moeder geïnfecteerd worden door eenen anderen man, die besmet zijnde, met de moeder gemeenschap heeft. De gevallen, waardoor dit laatste bewezen wordt, laten altijd vele kanten ter bestrijding over. De Schr. beroept zich hier op de analogie met de variolae en de mededeeling van andere ziekten aan het foetus; even als deze van eenen vorigen man door de moeder op de kinderen uit het tweede huwelijk kunnen overgebragt worden, zoo gelooft D., dat ook hier het foetus de impressie kan krijgen van de moeder, zelfs zonder dat deze zelve zigtbaar geïnfecteerd wordt. Bij het onderzoek van den invloed der moeder onderscheidt de Schr. twee gevallen, of deze geïnfecteerd is vóór of na de conceptie. In het eerste geval is de invloed der moeder ter voortbrenging van de syphilis bij het kind zeer duidelijk en vrij zeker; in het tweede geval echter is deze minder zeker. De Schr. tracht door observaties zoowel als door theoretische bespiegelingen te bewijzen, dat er gedurende het baarmoederlijk leven van het kind tijdperken voorkomen, waarin het eene immuniteit bezit voor deze infectie. Deze tijdperken stelt de Schr. aan de beide uiteinden van dat leven, — vóór de vierde week en na de zevende maand. Na aldus den invloed van den vader en der moeder ieder afzonderlijk beschouwd te hebben, gaat de Schr. deze gecombineerd na. Hij voert voorbeelden aan, om te bewijzen, dat het mogelijk is, dat de ziekelijke invloed van een der beide ouders verbeterd en weggenomen wordt door den anderen, die vrij van syphiliti-

sche infectie is. Belangrijke en onopgeloste vraagstukken blijven het nog, welke vereeniging van temperamenten, constituties en rassen, de meest geschikte is, om de diath. syph. van een der ouders te verbeteren; bij welke vereenigingen het gevaar van de infectie des vaders geneutraliseerd wordt door het physiologisch overwigt der moeder en omgekeerd. Zijn daarentegen beide ouders syphilitisch geinfecteerd, dan is ook de infectie van hun kind bijna zeker.

Bij de syphilis n. n. acquisita — bij of na de geboorte ontstaan — beschouwt de Schr. eerst de zoo veel besprokene infection au passage. Hij zegt, dat men te vergeefs naar een authentiek voorbeeld hiervan zoekt; waarom deze wijze van infectie, zoo al mogelijk, uiterst zeldzaam moet zijn. Hij geeft hier twee voorbeelden, een van ANTONIUS GALLUS en een van hem zelven, waarbij de verloskundige een chancer kreeg door de verlossing, terwijl het kind door de passage niet besmet was.

Nu volgt de infectie bij het zuigen. Hier komt men op gladde baan; hier staan groote autoriteiten tegen elkander over. De school, die de secundaire verschijnselen voor besmettelijk houdt, vindt hier gereede verklaring. De school van HUNTER en RICORD heeft dikwijls veel moeite gehad, om hier de feiten met de theorie in overeenstemming te brengen, niettegenstaande de meest scherpzinnig uitgevondene verklaringen. Onze Schrijver behoort tot deze laatste school. Hier echter heeft hij eenen middenweg gekozen. Terwijl hij toestemt, dat de besmettelijkheid der secund. verschijnselen niet bewezen is, maakt hij evenwel eene uitzondering voor de hereditaire syphilis, en zegt, dat bij deze juist de besmettelijkheid een voornaam kenmerk is, waardoor zij zich van de gewone syphilis onderscheidt; zij is »contagieuse par le fait, quoique secondaire par la forme." In de talrijke gevallen, waarin de zuigeling door de min werd aangestoken, — door contact bij het zuigen — was het altijd volgens DIDAY hereditaire syphilis, welke deze min van eenen anderen zuigeling had gekregen, — »de la syphilis héréditaire accidentellement greffée sur un adulte."

Het vraagstuk over de mogelijkheid der besmetting voor het kind door de melk eener geinfecteerde min, laat de Schr. onbeslist.

Dat de vacciuatie de besmetting zoude kunnen mededeelen, ontkent hij, tenzij de vaccinepuist, waaruit de stof wordt genomen, een chancre is.

In het tweede gedeelte volgt de beschrijving van de verschillende openbaringen der syphilis n. n. De Schr. begint met het ulcus primarium, dat even als de bubo zeer zeldzaam bij neonati wordt waargenomen; te vergeefsch zegt hij naar een enkel voorbeeld van suppurerende bubo bij n. n. gezocht te hebben. Na het bekende over de roseola oppert de Schr. de vraag of ook erysipelas zich als eene openbaring der syphilis kan voordoen (BERTIN en DEUTSCH). Omtrent de plaques en papules muqueuses, zoo veelvuldig bij de neonati, meent Schr. dat zij hier de plaats innemen van de desquamerende exanthemen der ouderen, omdat hier de epidermis, fijn en week, geene eigenlijke desquamatie kan vormen. De fijnheid der huid, de vochtigheid en de herhaalde wrijvingen zijn hier drie momenten, die deze aandoeningen zoo veelvuldig en ook op plaatsen, waar zij bij ouderen niet voorkomen, doen ontstaan. Hiermede is eenigzins in tegenspraak wat CAZENAVE van de »syphilide cornée" bij kinderen zegt. Van de acne, impetigo en ecthyma het gewone. Van den pemphigus voert de Schr. aan hetgeen DUBOIS vóór en CAZEAUX tegen de syphilitische oorsprong gezegd heeft; waarna hij als zijne eigene opinie opgeeft, dat de diathesis syphilitica pemphigus veroorzaakt, niet ten gevolge van de syphilitische intoxicatie van het organismus, maar door de uitputting die deze diathesis na zich sleept. »Cette éruption annonce plutôt le dégré de l'infection qu'elle ne revèle sa nature." »Ce n'est point un réactif, c'est un thermomètre." De coryza wil de Schr. beschouwd hebben als eene ontwikkeling van plaq. muq. op de membrana Schneideriana. Na nog gesproken te hebben over de onyxis, over de zeer zeldzame voorkomende syphilitische aandoening der beenderen bij kinderen en over de karakteristieke habitus der kinderen, die aan de diath. syph. lijden, door DOUBLET genaamd »miniature de la décrépitude," welke de Schr. aan de chloro-anaemie, die door RICORD als eigen aan de eerste openbaring der sec. Syph. is opgegeven, wil toegeschreven hebben, gaat hij over tot de beschrijving van de belangrijke aandoeningen der ingewanden. De door DUPAUL beschrevene eigenaardige aandoening der longen wordt door den Schr. beaamd en bevestigd, even als die van den thymus van DUBOIS. Over de induratie der lever van GUBLER heeft DIDAY vroeger reeds zijne gevoelens uiteengezet, die hij hier andermaal ter sprake brengt. Volgens hem is deze verharding der lever bij het foetus het analogon van de induratie van den chancre bij de ouders. Het virus komende van het bloed der moeder zoude hier op zijnen weg in de lever dezelfde organische reactie, uitgedrukt in deze induratie, te weeg brengen, welke ook de virulente pus, die gedurende den bijslaap geabsorbeerd wordt, rondom den chancre veroorzaakt. Daarom zoude er ook geene induratie der lever waargenomen worden, wanneer de infectie van het foetus alléen van den vader is ontstaan. De peritonitis, door SIMPSON als openbaring der hereditaire syphilis opgegeven, wordt ook hier genoemd.

Vervolgens over den loop der ziekte handelende geeft de Schr. op dat hem uit de vergelijking van 158 gevallen gebleken is, dat: 1°. de eerste openbaring der syphilis bij het kind meestal plaats grijpt vóór het einde van de eerste maand, en 2°. eenmaal de derde maand voorbij zijnde, zonder dat er zich syphilis geopenbaard heeft, er zeer weinig kans bestaat dat er zich later nog accidenten van dien aard zullen voordoen. Een moeijelijk uit te maken vraagstuk blijft het, of de hereditaire syphilis in enkele gevallen hare eerste openbaring niet eerst vele jaren na de geboorte kan vertoonen, waarvan RICORD voorbeelden heeft opgegeven. De Schr. meent dat men op die wijze vele gevallen van zoogenaamde syphilis d'emblée zoude kunnen verklaren.

De scrofulen zijn als hereditaire syphilis, ten gevolge van tertiaire syphilis der ouders, opgegeven (RICORD). De schrijver stemt hiermede in; maar evenwel houdt hij deze scrofulen niet voor identisch met de gewone, en nadert hierin tot het gevoelen van MAISSONNEUVE en MONTANNIER, die hiervoor eenen bijzonderen ziektevorm onder den naam van scrofuloïden hebben ingevoerd.

In het derde gedeelte, over de prognose, vindt men eene nadere uitéenzetting van het vraagstuk der besmettelijkheid van hereditaire syphilis, waarvan reeds in het eerste gedeelte is gewag gemaakt. Vooraf wordt over den abortus ten gevolge van syphilis en van de foetus-doodende werking van het virus gesproken. De mededeeling van de syphilis van het foetus aan de moeder, door DUPAUL en RICORD aangenomen, door MAISSONNEUVE en MONTANNIER ontkend, wordt door DIDAY bevestigd. Over de mededeeling der syph. van den zuigeling aan de min spreekt de schrijver zeer in het breede. Vooral CULLERIER heeft deze mededeeling ontkend. DIDAY, de besmettelijkheid als een voornaam kenmerk der hereditaire syphilis beschouwende, neemt hier de gelegenheid waar om zijne bewijsgronden daarvoor bij te brengen. Deze komen voornamelijk op de volgende neder. Het zeldzaam voorkomen van primaire ulcera bij neonati. Het plotseling voorkomen en verder uitbreiden van syphilis op afgelegen plaatsen op het land, waar deze ziekte vroeger niet gezien was, nadat eene zieke zuigeling aldaar is aangekomen. Het onwaarschijnlijke van primaire infectie bij de minnen, zoowel omdat »Venus friget" door het vele zogen, als ook omdat de eerste accidenten gewoonlijk op de borsten worden gezien. Het moeijelijke om altijd te veronderstellen dat de ulcera primaria over het hoofd zijn gezien. Eindelijk de inoculaties van SPERINO, die getoond hebben dat het virus hereditarium inoculabel is, zelfs bij de tweede overbrenging. Wat de argumenten van CULLERIER betreft, die in de Lourcine de moeders ongestraft hare zieke kinderen zag zogen, deze worden door den schrijver wederlegd met de bekende wet van COLLES, dat namenlijk een kind syphilitisch ter wereld gebragt, ten gevolge van syphilis der ouders, nooit zijne ziekte mededeelt aan de moeder die het zoogt. Nog sprekende over de mededeeling van de syphilis der neonati aan ouderen van jaren trekt de schrijver ook hieruit een argument voor de besmettelijkheid der hereditaire syphilis; daar men bij grijsaards niet ligt eene andere wijze van infectie kan aannemen.

In het vierde gedeelte worden de moeijelijke vraagstukken beschouwd, die den medicus door den regter kunnen worden voorgelegd en waarin hij als expert dikwijls een oordeel zal moeten vellen. Eenige regelen, waarna men zich in voorkomende gevallen zoude kunnen gedragen, worden hier door den Schr. opgegeven.

In het vijfde gedeelte eindelijk wordt de therapie, uit een zeer ruim oogpunt, beschouwd. De behandeling verdeelt de Schr. in preventieve en curatieve. Bij de eerste brengt hij ter sprake de bevoegdheid om in het huwelijk te treden van een persoon die aan syphilis lijdt. Hij geeft eenige onderscheidingen op, in betrekking tot de hoedanigheid van het primair accident, de constitutioneele verschijnselen, de ondergane behandeling en den tijd die er sedert verloopen is; waarnaar hij de meerdere of mindere geschiktheid voor het huwelijk bepaalt. Hij toont zich niet afkeerig van eene wel eens meer aangeradene voorbehoedende antisyphilitische behandeling bij personen die met twijfelachtige antecedenten in het huwelijk gaan treden. Vervolgens beschouwt hij het geval, waarin het huwelijk reeds voltrokken is tusschen man en vrouw, die of een van beiden of beiden tegelijk geïnfecteerd zijn. Hierbij komt hij tot eene zeer gewigtige vraag, of namelijk de geneesheer, zoolang als er nog geen voldoende antisyphilitische behandeling is gedaan, moet trachten de bevruchting tegen te gaan, en of hij hiertoe de bekende, door de moraliteit vaak gewraakte middelen mag aanraden. Deze vraag wordt door den schrijver bevestigend beantwoord. Doet verder het geval zich voor, dat de bevruchting reeds heeft plaats gehad, dan komt de behandeling der ouders te pas. Om hierbij den Schr. niet voet voor voet te volgen, willen wij slechts aanstippen, dat hij met de meeste schrijvers overeenkomt en den abortus niet aan de kwikkuur, maar aan de syphilis toeschrijft. Daarom raadt hij in alle gevallen eene doelmatige antisyph. behandeling bij eene zwangere vrouw, die onder de diathesis syph. staat, aan.

Van zijne curatieve behandeling zij het genoeg te vermelden, dat de schrijver zeer voor de directe behandeling van het kind is, en hiertoe bij voorkeur eene smeerkuur aanbeveelt; terwijl hij de behandeling door de melk, het zij de kwik aan eene min of aan een dier worde gegeven, voor onvoldoende houdt. Alleen wanneer èn min èn kind tegelijk ziek zijn, kunnen beide behandelingswijzen vereenigd te pas komen. Is echter alléen het kind ziek, dan gelooft de schrijver het veel voordeeliger om het kind te behandelen en het daarbij eene gezonde min te geven. Geeft men immers het kind aan eene zieke min, dan zal het kind, minder gezond voedsel krijgende, dit nadeel dubbel gevoelen in zijn gestel dat reeds door de syphilis zoo zeer verzwakt is. Bij goede voorzorgen zoude men het gevaar van besmetting dezer gezonde min door het zieke kind kunnen voorkomen.

De voornaamste inhoud van dit belangrijk werk hebben wij hier zoo kort mogelijk medegedeeld. Het moge genoeg zijn om te doen zien, dat hierin zeer vele, hoogst gewigtige vraagstukken worden behandeld. De wijze waarop deze behandeld zijn en de volledigheid waarmede zij uitgewerkt zijn, is zoodanig, dat wij dit werk aan iederen geneesheer ten ruimste aanbevelen. Men zal daarin een gemotiveerd antwoord vinden op quæsties, die den geneesheer in de praktijk dagelijks kunnen worden voorgelegd, en waaromtrent zijne eigene ondervinding niet alleen voldoende zal spreken, maar de autoriteit van anderen ter beslissing door hem verlangd wordt.

Het nu aangekondigde werk is van eenen aanhanger van de leer van RICORD. Het tweede boven opgegevene

is van een antagonist. Zoo het eene deugd is ridderlijk voor zijne gevoelens uit te komen, dan mogen wij die zeker aan PUTEGNAT niet ontzeggen; want reeds op de eerste pag. van zijn werkje trekt hij vinnig los tegen de Hunterianen, die hij minder sierlijk »chancriers" noemt; misschien omdat zij, zoo als door anderen wel eens gezegd is, aan de alleenheerschappij van den chancre gelooven. Overigens kunnen wij van dit werkje niet veel meer zeggen, dan dat het eene vlijtige compilatie is, meer pleitende voor de bibliotheek des schrijvers dan voor den schrijver zelven. PUTEGNAT zegt dit werk begonnen te zijn »enhardi par ses succès" ten proeve van deze zijne »succès" vinden wij achteraan geplaatst eene lijst van alle zijne publicaties, ten getale van drie en veertig, over de meest verschillende onderwerpen, behalve een groot aantal artikelen in verschillende journalen.

Dat zal genoeg zijn voor den lezer om te weten wat hij van dezen schrijver te wachten heeft.

C. v. Y.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — Bij gelegenheid der discussiën in de Tweede Kamer over de staatsbegrooting (Hoofdst. Binn. Zaken) zijn door den Heer DE POORTER klagten aangeheven over de Medische Politie. Na herinnerd te hebben wat in het voorloopig verslag was opgemerkt (Zie Weekbl. p. 443), wijst hij op het antwoord, daarop gegeven door de Regering. Spr. zegt, de Regering heeft ons wederom beloften gedaan, maar hij vraagt nu of de drie wetsontwerpen eene algeheele of slechts partiële regeling ten doel hebben. Hij hoopt, dat de Regering er spoedig genoeg mede gereed zal zijn, om ze nog in de loopende zitting aan te bieden. Hij dringt daarop ten sterkste aan, want, al mogten zij in deze zitting niet worden afgedaan, dan zou alleen reeds de indiening een gunstigen indruk bij het Medische publiek teweeg brengen en zou het de gelegenheid hebben om zeer zeker goede aanmerkingen mede te deelen, waaruit welligt veel nut ware te trekken.

De MINISTER v. B. Z. verwijst naar hetgeen in de memorie van beantwoording is gezegd (Zie Weekbl. p. 464). De Regering houdt zich met het onderwerp bezig en hoopt weldra in de gelegenheid te zijn, eene wet op dat stuk aan te bieden. Die wet zal gegrondvest zijn geheel op de leest van het Rapport, dat de Staats-commissie daarover heeft uitgebragt. Die commissie heeft, naar het oordeel der Regering, een zeer verdienstelijk werk geleverd en met eenige wijziging zal daarvan gebruik worden gemaakt.

— Wij vernemen, dat het Geneeskundig Tijdschrift »*het Repertorium*," met 1° Januarij e. k. verder uitgegeven zal worden te Groningen, bij de Erven C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA, en dat de hoofdredactie er van heeft op zich genomen de Heer ALI-COHEN, die met Ult°. dezer maand ophoudt met de uitgaaf van het *N. Praktisch Tijdschrift voor de Geneeskunde*.

— Bij het geneesk. personeel der landmagt is benoemd tot Off. v. Gez. 1ste kl., de Off. v. Gez. 2de kl. A. M. VERHOEF.

— Aan de Hoogeschool te Utrecht zijn tot Art. Obst. Drs. bevorderd 28 Nov. de Heer S. D. CARTIER VAN DISSEL en 30 Nov. W. J. F. NUIJENS.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te Maastricht zijn in hare vergadering van 6 Nov. bevorderd: tot Sted. Apotheker W. A. VICTOR VAN HELDEN van Maastricht; tot Apothekers ten Plattelande K. W. A. NIJS van Roermonde, P. J. KNEEPKENS van Weert en A. M. H. SCHRIJNEN van Venlo; tot Vroedvrouw ten Plattelande C. H. HELLEWEGEN, echtg. TIMMERMANS van Heer; J. M. SERVAIS van Eysden. (*Rep.*)

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te Haarlem zijn in hare vergadering van 9—17 Nov. bevorderd: tot Sted. Apotheker J. M. REESE van Schiedam; tot Sted. Vroedmeester P. SCHRITT van Alkmaar; tot Heelmeester ten Plattelande P. BRINKERINK van Obdam; tot Vroedmeesters ten Plattelande P. F. SEIGNETTE van Heemskerk en A. DE ROOIJ van Gastel. (*Rep.*)

— Zijn overleden de Heeren P. C. PESANT, Heel- en Vroedmeester te Numansdorp, oud 47 jaren; te Oosterland de Heer G. H. VLEUGELS SCHUTTER, Plattelands Heelmeester; H. J. HAMMELRATH, Heel- en Vroedmeester te Venlo; de Apothekers S. N. J. PITAFFE te Roermond, J. DEWEVER te Sittard en H. G. PIROH te Maastricht.

— 30 Nov. overleed alhier de Heer C. P. THIERENS, Apotheker, in den ouderdom van 67 jaren.

†GRONINGEN 4 Dec. — De laatst aangetaste cholera-lijder in deze stad is als genezen opgegeven. Van den 12den September tot den 1sten December zijn hier in het geheel door de cholera aangetast 262 menschen, waarvan 128 mannen en 134 vrouwen, en wel 134 boven de 12 jaar en 128 beneden de 12 jaren oud; er zijn hersteld 134 en overleden 128 personen.

BIBLIOGRAPHIE.

G. H. G. Jahr: Leitfaden zur Ausübung der Homöopathie. Leipzig, 1854. Bethmann. 12 ngr.

H. Kaan: Gedanken eines Arztes üb. die Cholera als Weltseuche. Innsbrück, 1854. Wagner. ¼ thl.

W. J. Th. Mauch: Von der Ehrsamkeit und Gelehrsamkeit unsere modernen deutschen Physiologen. Rendsburg, 1854. Oberreich. ¼ thl.

B. Meyer: Die Wurmkrankheit des Menschen mit Versuchen an lebende Thieren. Zerbst, 1855. Wallerstein. ⅙ thl.

H. J. Paul: Die conservative Chirurgie der Glieder. Breslau, 1854. Trewendt u. Granier. 2½ thl.

B. Brach: Chirurgia forensis oder die forensische Lehre von den Verletzungen im Allgemeinen. Cöln, 1854. Eisen. 1⅓ thl.

H. Spöndli: Die Fruchtlagen and ihre Verwandlungen. Zürich, 1855. Schulthess. 9 ngr.

J. Goldschmidt: Die gesellschaftliche Stellung der Aerzte sonst und jetzt. Oldenburg, 1855. Schulze. 12 ngr.

G. Simon: Ueber die Heilung der Blasenscheidenfisteln. Giessen, 1854. Heyer. 12 ngr.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 16 DECEMBER 1854. 50.

WELK BEGRIP MOET MEN AAN HET WOORD TUBERKEL HECHTEN?

(*Vervolg en slot van blz.* 503.)

III.

Wij moeten thans het gevoelen ter toetse brengen, volgens hetwelk aan het ontstaan des tuberkels eene weelderige ontwikkeling van vormelementen voorafgaat. Men zou met eenig regt eenigen der oude schrijvers als voorstanders van dit gevoelen kunnen aanvoeren, in zoo verre als zij aannamen, dat de tuberkel door indrooging van eene kleine etterverzameling gevormd wordt. Men herinnert zich hoe veel opzien in der tijd de proefneming van CRUVEILHIER baarde, die na het inspuiten van kwikzilver in de luchtwegen van levende dieren, waarnam, dat zij marastisch stierven, terwijl bij de lijkopening de longen doorzaaid bleken te zijn met tuberkels, in ieder van welken eene kleine hoeveelheid kwikzilver bevat was. Die zoogenaamde tuberkels bestonden uit etter en gingen dus uit van eene weelderige ontwikkeling van etterligchaampjes. Een gevoelen, dat in de hoofdzaak hiermede overeenkomt, werd in lateren tijd door B. REINHARDT [1]) voorgestaan. Deze schrijver neemt een gelen en een grijzen tuberkel aan, die beiden een gevolg zijn van chronische ontsteking. Is het ontstekingsexsudaat etterig, dan ziet men namelijk vaak, dat eene kleine hoeveelheid etter wordt ingedikt tot eene kaasachtige massa, tot een gelen tuberkel, terwijl de etterligchaampjes tot homogene, soliede klompjes, zoogenaamde tuberkelligchaampjes veranderen. Soms is er met den etter gestremde vezelstof vermengd, in welk geval dan de tuberkel meer vastheid erlangt. De kaasachtige tuberkel kan verder indroogen en zamenkrimpen, terwijl de gele kluer bleeker wordt. De weefseldeelen, welke met den etter geïnfiltreerd werden, gaan natuurlijk in de vaste massa te gronde. REINHARDT schijnt niet aan te nemen, dat de gele tuberkel ook verweeken kan, maar de weefselverwoesting, die men gewoon is aan zoodanige verweeking toe te schrijven, veeleer afhankelijk te achten van de verettering zelve, van welke de tuberkelvorming dus als een gunstige uitgang zou moeten beschouwd worden.

Is nu het ontstekingsexsudaat niet strembaar noch etterig, maar gelatineus, dan gaat het over tot bindweefselvorming. Zoo eindigt de gelatineuse pneumonie in interstitiële hypertrophie, in longverharding. Hetzelfde proces nu maakt, wanneer het tot zeer kleine gedeelten van het longweefsel beperkt is, half doorschijnende, grijze miliairtuberkels, welke aanvankelijk eene matige vastheid vertoonen, doch later zoo hard worden als kraakbeen. Zij bestaan uit bindweefsel en veerkrachtig weefsel. Uit het gezegde volgt, dat de grijze tuberkel niet tot den gelen kan overgaan, maar in oorsprong en in zamenstel daarvan geheel onderscheiden is. —

Wij moeten alweder vragen: bezit datgene wat REINHARDT tuberkel noemt, dat is eene ingedikte ettermassa en en een hoopje vezelig weefsel, de beteekenis van teringknobbel? Wat zijn grijzen tuberkel aangaat, luidt het antwoord volstrekt ontkennend. Wij behoeven na al het voorgaande wel niet nader aan te te toonen, dat eene uit een vloeibaar blasteem, door bemiddeling van celvorming, ontstane bindweefselmassa, die op geen enkel tijdperk van ontwikkeling tot phthisis aanleiding kan geven, den naam van tuberkel ten onregte draagt. Wat verder zijn gelen tuberkel aangaat, ook deze staat in geen oorzakelijk verband tot de phthisis. Cavernen zijn volgens REINHARDT eigenlijk

[1]) Ueber die Uebereinstimmung der Tuberkelablagerung mit den Entzündungsproducten; in de Annalen d. Charité-Krankenhauses zu Berlin. I.

longabscessen, die in de meeste gevallen van een ulceratief proces der bronchi uitgaan. Phthisis pulmonum is volgens hem eene chronische ontsteking der longen, die zich door niets onderscheidt, dan door dat zij eene kleine uitgestrektheid inneemt en zich telkens herhaalt, ten gevolge van 't bestaan van zekere algemeene invloeden, vooral bloedziekten; hierdoor ontstaan bij herhaling kleine abscessen (cavernen), en (door indikking des etters) gele tuberkels. Men ziet dus: de tuberkel is volgens hem minder oorzaak van phthisis, dan wel coëffect van het pneumonisch proces, dat aan beiden te gronde ligt. Wij mogen dus besluiten, dat met hetgeen hij tuberkel noemt, geen teringknobbel bedoeld wordt, en het dus den naam tuberkel niet mag dragen.

Verder volgt uit het medegedeelde, dat REINHARDT het begrip van *phthisis tuberculosa* vervangen heeft door dat van *ulcerosa*, waarover later, terwijl hij, door niettemin de eerste benaming te behouden, tot verwarring heeft aanleiding gegeven.

Die spraakverwarring daargelaten, erkennen wij overigens gaarne, dat menig pseudotuberkel niets anders is dan een hoopje ouden ingedikten etter, of eene kleine massa vezelig weefsel, en dat er niet zelden van tuberculeuse cavernen wordt gesproken in gevallen, waar de naam van longabsces zou te pas komen. Ook houden wij het door hem gezegde over de ontwikkeling van longverharding uit gelatineuse infiltratie, of liever uit chronisch oedema pulmonum, voor allezins gegrond. —

Eene theorie, die wij thans willen vermelden, behoort aan SCHROEDER VAN DER KOLK. Terwijl deze schrijver vroeger [1]), meer in overeenstemming met het gewone gevoelen, aannam, dat bij den longtuberkel de longblaasjes (ten gevolge van ontsteking) met eene doorschijnende *lympha coagulabilis*, die weldra hard en troebel wordt, en ten laatsten verweekt, tuberkelstof, gevuld zijn, zoo heeft hij later [2]) eene geheel andere meening voorgestaan. In dezen jongsten arbeid herinnert hij namelijk aan het proces der secretie, zoo als dit aan de klieren in den physiologischen toestand eigen is. Wanneer eene klier functionneert, ontvangt zij rijkelijk plasma, welke aanwas van voedingsvocht in haar eene levendige celvorming te weeg brengt. De epithelium- of kliercellen ontwikkelen zich in grooter aantal, nemen in omvang toe, worden rijk aan kernen, enz. De longen nu, wier epithelium in den normalen toestand uit cellen bestaat, die, ten gevolge der verdamping waaraan zij blootstaan, eene platte gedaante bezitten, komen door congestie of ontsteking in een toestand, welke overeenstemt met dien der klieren, welke een vloeibaar secretum leveren. Zij ontvangen namelijk thans veel plastisch vocht, dat eene zekere hoeveelheid eiwit of fibrine bevat vandaar ontstaat eene zeer weelderige ontwikkeling van longepitheliumcellen, die rond worden en zich vergrooten met vermeerderde vorming van kernen of zelfs van dochtercellen. Men neemt zulks waar, als physiologisch verschijnsel, in de longen van een kind, dat nog niet geademd heeft, en pathologisch bij pneumonie. Is nu eene pneumonie chronisch en wordt de inhoud der longblaasjes, b. v. door dat er minder vocht aanwezig is, niet gemakkelijk ontlast, dan hoopen de nieuwgevormde epitheliumcellen zich binnen de longblaasjes op. Als gevolg hiervan worden de bloedvaten in de wanden dier blaasjes door de drukking der opgehoopte massa, atrophisch, de cellen geraken in vetmetamorphose en lossen op, en de vrij gewordene kernen of dochtercellen blijven er als zoogenaamde tuberkelligchaampjes over; onderwijl wordt de geheele massa door verlies van vocht vaster, met één woord, er is een *geïnfiltreerde tuberkel* gevormd. Deze tuberkel bestaat dus niet uit gestremde vezelstof, maar uit epithelium-elementen, die zich ten gevolge van een plastisch exsudaat (bloedwei) ontwikkeld hebben en die, binnen de longblaasjes van de voeding afgesloten, weldra onder vetontaarding afsterven en vernietigd worden.

Hetzelfde exsudaat nu, dat binnen de longblaasjes den geïnfiltreerden tuberkel doet geboren worden, verspreidt zich ook in het vezelig weefsel tusschen de kwabjes van het

[1]) Observat. anat. path. 1826, en nog later in zijn opstel over het aanwezen van veerkrachtige vezelen in de sputa van phthisici. Nederl. Lancet 1845—46.

[2]) Nederl. Lancet, Julij en Aug. 1852.

longweefsel en organiseert zich hier tot bindweefsel, ten gevolge waarvan het interlobulaire weefsel hypertrophisch wordt.

In dit tusschenweefsel verspreiden zich watervaten, wier chronische ontsteking een tuberkel doet geboren worden, dien SCHROEDER VAN DER KOLK den *interstitiëlen* noemt. Deze bezit eene graauwe kleur, ten gevolge van het bijgemend zwart pigment, dat de watervaten gewoonlijk vergezelt, heeft een kaasachtig aanzien [1]) en vertoont groote geneigdheid tot verkalking, welke laatste bijzonderheid bij den geïnfiltreerden tuberkel niet anders voorkomt, dan wanneer de kalkafzetting per continuitatem van den interstitiëlen tuberkel daarop is overgegaan. —

Na de lezing van deze voorzeker in vele opzigten uitmuntende verhandeling, uit welke wij slechts enkele punten, die meer onmiddellijk tot ons onderwerp behoorden, hebben uitgeligt, komen wij al weder met de oude vraag te voorschijn: beantwoordt hetgeen S. VAN DER KOLK daar beschreven heeft, aan het begrip van teringknobbel?

Ten opzigte van zijnen geïnfiltreerden tuberkel kan er geen twijfel bestaan, dat deze soms tot phthisis aanleiding zal geven; van den interstitiëlen ligt het minder voor de hand; de laatste is echter een gevolg van hetzelfde ziekteproces, dat den eersten vormt, en verschilt alleen door de plaats, waar hij wordt neêrgezet, zoodat hij zeer naauw aan den geïnfiltreerden verbonden is.

Wij moeten verder erkennen, dat wij, hetgeen door Prof. VAN DER KOLK beschreven werd, ook zelven gezien hebben; aan de juistheid van zijne beschrijving valt niet te twijfelen.

Evenwel is er een punt, waarin wij van den geachten Utrechtschen hoogleeraar moeten verschillen. In zijne theorie ligt de strekking om een tuberkel, die op epitheliumwoekering berust, de plaats te doen innemen van den tuberkel, die uit eene weinig of niet organiseerbare vast gestremde stoffe wordt zamengesteld. Het bestaan van dezen laatsten geheel te ontkennen, dit mogen wij niet, zoo als wij in ons vorig opstel betoogden. Aan den anderen kant hebben wij reeds erkend, dat de epitheliummassa, welke V. D. KOLK tuberkel noemt, ook door ons gezien is en dat wij toestemmen dat zij tot verwoesting van longweefsel aanleiding geeft. Zullen wij dus twee geheel verschillende dingen tuberkel noemen? Dit zou tot verwarring aanleiding geven. Er schiet dus niets anders over dan de massa, welke V. D. KOLK geïnfiltreerden tuberkel noemde, voortaan tot de tubercula spuria te rekenen. Misschien ware het woord epitheliumtuberkel ook niet ongepast. Wij moeten hierbij voegen, dat ons het voorkomen dezer epitheliummassa's ook niet zoo veelvuldig scheen plaats te vinden, zelfs niet in de longen, als men volgens het opstel van genoemden Hoogleeraar zou vermoeden. Aanvankelijk meenden wij dit verschil in bevinding te moeten wijten aan verschil in methode van onderzoek, omdat wij gewoon waren de tuberkels steeds in verschen toestand te onderzoeken; toen wij echter, volgens gegeven voorschrift, de voorzorg gebruikt hadden van de longen eerst op spiritus te plaatsen, verkregen wij niettemin geen andere slotsom. Vooral zagen wij zelden de veelkernige cellen. Overigens houde men in het oog, dat ook bij den gewonen vezelstoftuberkel, wanneer deze in een epitheliumrijk orgaan, zooals de longen zijn, voorkomt, dikwerf epitheliumcellen als inmengsels worden aangetroffen, waarom wij dan ook vroeger [1]) gesteld hebben, dat deze cellen onder de elementen behooren, die tot het ontstaan van zoogenaamde tuberkelligchaampjes aanleiding geven. Nog meer worden wij in ons gevoelen bevestigd, wanneer wij het oog van de longen wenden tot andere organen. Niet zelden ziet men, als verschillende ligchaamsdeelen te gelijker tijd door tuberculosis zijn aangetast, b. v. tuberkels in het bindweefsel onder de slijm- en weivliezen, in de hersenen, in pseudomembranen, in fibrineuse exsudaten op de pleura enz., die men dan toch wel niet aan woekeringen van

[1]) Nederl. Lancet, 1845—46. p. 429.

[1]) Prijsverhandeling over de goed- en kwaadaardige gezwellen pag. 44. Dat er onder hetgeen ROKITANSKY ten onregte acute eiwitstoftuberkels noemt, ook dingen voorkomen, die als ophoopingen van epitheliumcellen moeten beschouwd worden, betoogden wij ibidem pag. 54.

epitheliumcellen, of aan eene ontaarding van watervaten kan toeschrijven. Indien men eindelijk moet aannemen, dat de gewone geïnfiltreerde tuberkel, die een der meest voorkomende ziektetoestanden der long is, ontstaat door een pathologisch proces dat overeenstemt met het physiologische secretieproces in andere klieren, waarom dan lijden deze laatste organen zoo zelden aan tuberculosis, niettegenstaande bij hen datzelfde proces, wat in de long den tuberkel maakt, bij voortduring aanwezig is? Het secretum wordt er dikwijls genoeg in teruggehouden en ieder tijdperk van verhoogde functie wordt opgevolgd door eene periode van rust met minder exsudatie, en toch ontstaat er geen tuberkel. Maar, zal men misschien zeggen, in de longen bestaat eene sterke verdamping, die tot indrooging der opgehoopte massa aanleiding geeft. — Het is zoo, maar waarom komt dan in het saprijke kinderlijke organismus zoo vaak tuberculosis van allerlei organen voor?

Dergelijke bedenkingen nopen ons tot het besluit, dat het door S. VAN DER KOLK bedoelde proces, hoe uitmuntend ook beschreven, niet datgene is wat den gewonen tuberkel veroorzaakt, maar een minder veelvuldig voorkomenden toestand te weeg brengt, die op het oog vaak niet van den waren tuberkel kan onderscheiden worden en te gemakkelijker daarmede verward wordt, omdat hij evenzeer tot weefselverwoesting, met name in de long, kan aanleiding geven en niet zelden eene zeer nadeelige complicatie uitmaakt van de phthisis tuberculosa. De kennis van den epitheliumtuberkel is daarom voorzeker van groot belang, te achten en men moet Prof. V. D. KOLK dank weten, dat hij daarop de opmerkzaamheid der ziektekundige ontleedkundigen gevestigd heeft.

Na het reeds besprokene kunnen wij kort zijn ten opzigte der theorie van VIRCHOW [1]. Bij het tuberculiseren van een exsudaat b. v. op een weivlies gaat, volgens dezen schrijver, niet de vezelstof onmiddellijk tot een tuberkel over, maar een gedeelte der fibrine organiseert zich tot jong bindweefsel (gestaarte ligchaampjes enz.) en vaten, terwijl een ander gedeelte tot kern- en celachtige elementen wordt, die door vaak colossale endogene vermenigvuldiging, vooral der kernen, snel aanwassen. Eerst nu ontstaat de tuberkel, dat is de regressieve kaasachtige verandering, vetvorming en detritus, waarbij de kernen nog eenigen tijd als zoogenaamde tuberkelligchaampjes zigtbaar blijven. Eene gelijksoortige weelderige kernvorming met daarop volgende kaasachtige verandering, komt volgens VIRCHOW bij velerlei weefseldeelen en bij zeer verschillende toestanden voor. —

Over het onjuiste gebruik van het woord tuberculisatie, dat VIRCHOW gelijkstelde met kaasachtige metamorphose, spraken wij reeds in ons eerste opstel. Wij moeten daarom thans liever een oogenblik stilstaan bij de vraag in hoeverre de cel- en kernwoekering die in zoo veel verschillende toestanden en weefseldeelen door VIRCHOW werd aangetoond, den naam van tuberkel verdient. Hij gebruikt dit woord vooral dan, wanneer de woekerende vermenigvuldiging der grondvormen met opvolgende necrosis en indrooging, van een constitutioneel proces, namelijk van scrofulosis, afhangen. Doch wat is scrofulosis? Welk een denkbeeld kan men zich vormen van een constitutionneel proces dat volgens hem nu eens etter, dan eens colloïd, dan eens cel- en kernwoekering te weeg brengt? Men zou dan weder even goed met sommige oudere schrijvers den kanker tot de scrofulosis kunnen brengen; ja, verder consequent aan het door VIRCHOW gezegde dien als tuberkel mogen beschouwen. Nergens toch komt zooveel weelderige cel- en kernvorming voor als daar, en de kaasachtige metamorphose en de weefselverwoesting onbreken er niet. Het verband met scrofulosis bewijst dus niets.

Verder stellen wij weder de vraag of de cel- en kernwoekering beantwoordt aan het begrip van teringknobbel? Het antwoord hierop hebben wij reeds gegeven bij de bespreking der theorie van SCHROEDER VAN DER KOLK. Wat wij toen van de woekeringen van longepithelium hebben aangemerkt, namelijk dat er een pseudotuberkel door gevormd wordt, die soms tot eene phthisis kan aanleiding geven, welke echter van de phthi-

[1] Verhandlungen d. Gesellsch. in Würzburg 1850-52.

sis tuberculosa moet onderscheiden worden, ditzelfde geldt van de cel- en kernwoekering in het algemeen, doch vooral van die, welke bij den kanker voorkomt. In enkele gevallen zou men dus van pseudotuberkels die uit kankerelementen bestaan [1]), van phthisis cancerosa mogen, spreken. Meestal echter geeft zoodanige woekerende ontwikkeling van grondvormen geene aanleiding tot phthisis en in elk gevalle komt de naam tuberkel haar niet toe.

Wanneer wij thans de slotsom opmaken van het gezegde, dan meenen wij ons te mogen vleijen, dat in het voorgaande genoegzaam werd aangetoond:

1o dat in de leer der tuberculosis groote verwarring heerscht, hoofdzakelijk door dat men aan de woorden geene streng genoeg bepaalde beteekenis hechtte;

2o dat uit een pathologisch oogpunt het woord tuberkel beteekent een teringknobbel;

3o dat het ontleedkundig onderzoek geleerd heeft, dat het hoofdbestanddeel van den tuberkel eene spontaan gestremde, homogene, niet organiseerbare zelfstandigheid is, in wier verweeking de oorzaak der meest voorkomende phthisis gelegen is;

4o dat men ten onregte aan verschillende dingen den naam van tuberkel gegeven heeft;

5o dat verschillende ziekelijke toestanden als *tubercula spuria* kunnen voorkomen. Als zoodanig noemen wij thans ingedikten etter, ophoopingen van epitheliumcellen, kleine kankerachtige en sarcomateuse gezwellen, kleine gevulde bronchiaalzakjes, verschillende ontaardingen der malpighische blaasjes der milt, gezwollene follikels der slijmvliezen, hypertrophiën van het parenchyma der watervaatsklieren en meer andere toestanden, die met even weinig regt vaak tuberkel genoemd worden.

6o Dat sommige tubercula spuria tot phthisis kunnen aanleiding geven b. v. epitheliumophoopingen, etterinfiltraties, kanker, hypertrophie van 't parenchyma der watervaatsklieren enz.

[1]) Zooals b. v. geldt van sommige toestanden, die ROKITANSKY acute albumineuse tuberkels noemt.

7o Dat velen verkeerdelijk zich houden als of alle phthisis phthisis tuberculosa ware, hoewel de laatstgenoemde voorzeker het meest voorkomt. Veeleer mag men onderscheiden: eene phthisis door epitheliumwoekering (volgens S. VAN DER KOLK), eene phthisis cancerosa (BAIJLE), eene phthisis glandularum lymphaticarum, (scrofulosa?), eene phthisis ulcerosa. — De laatstgenoemde komt zelfs dikwijls voor. Afgerekend de vele gevallen waarbij zij niets anders is dan de tuberculosa zelve, ziet men haar namelijk niet zelden zelfstandig overblijven na het ophouden der tuberculosis. Men vindt dan eene of meer cavernen, die door zich verder te vergrooten of alleen door uitputtend vochtverlies, den dood veroorzaakten, en eenige verhoornde of verkalkte tuberkels daarnevens. Reeds BAYLE maakt van dergelijke gevallen melding, die hij echter, onbekend als hij was met de verhoorning en de verkalking der tuberkels, als eene bijzondere soort van phthisis beschouwde, die door granulaties (verhoornde tuberkels) of door longsteentjes (verkalkte tuberkels) zou worden te weeg gebragt [1]). Het spreekt van zelf dat de phthisis ulcerosa ook van andere processen kan afhangen, b. v. van chronische longontsteking, die tot abscesvorming is overgegaan, [2]) want waarom zou men het chronisch longabsces, dat niet zelden den lijder hectisch doet omkomen, niet als phthisis beschouwen? Eindelijk herinneren wij er aan, hoe in later tijd door de onderzoekingen van REINHARDT en vooral van VIRCHOW, de aandacht meer is gevestigd geworden op de verzweringsprocessen der bronchi, vooral wanneer deze ziekelijk verwijd zijn geworden (bronchectasis), als zijnde eene veelvuldige oorzaak van cavernen, en dus van phthisis ulcerosa.

[1]) Zie b. v. zijne 7de, 31ste en 32ste waarneming.

[2]) Hiertoe schijnen ook de waarnemingen van S. VAN DER KOLK te behooren, van welke hij in zijne observ. anat. path. p. 129 gewaagt.

Dr. J. M. SCHRANT.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

BIJDRAGEN TOT DE CHOLERA-THERAPIE. I. — De Redactie van dit blad heeft mij gevraagd om hetgeen over dit onderwerp ter mijner kennis kwam, kortelijk te refereren. Ik beloofde dit gaarne, doch nu ik de hand aan het werk sla, zie ik, dat althans hetgeen ik aantrof, weinig nieuws behelst, zoodat de oogst schraal is, en bijaldien latere, vooral Engelsche mededeelingen, niet meer opleveren, is er veel kans, dat de epidemie, die voor dezen keer hare rol schijnt uitgespeeld te hebben, voor de therapie geene blijvende vruchten zal schenken, ten ware men de overtuiging, dat al die specifieke behandelingswijzen weinig waarde hebben, als zoodanig mogt willen aanmerken. Ik geloof daarbij als mijne vaste overtuiging te moeten uitspreken, dat als eens het stadium algidum geheel is ingetreden, zoogenaamde inwendige geneesmiddelen weinig of niets meer afdoen. Zoo lang de maag en het ruggemerg nog niet geheel verlamd zijn, grijpt er braking plaats, de toegediende geneesmiddelen worden derhalve, vaak onmiddelijk, weder uitgeworpen. Dit geval is nog het gunstigste, want het is bekend, dat zoò lang de lijder nog braakt, er nog eenige hoop bestaat. Maar is de maag in nog heviger gevallen geheel verlamd, dan houdt de braking op, maar tevens (directe proeven van VERNOIS en DUCHAUSSOY, welker bijzonderheden wij nog niet kennen, hebben dit nogmaals bewezen) grijpt er geene absorbtie meer plaats. De maag is dan eigenlijk een doode zak, in welker rijstwaterachtige inhoud de ingevoerde geneesmiddelen rondzwemmen [1]). Zij blijven daar liggen om, in het gunstigste geval, bij het intreden van reactie, als de absorbtie zich herstelt, plotseling te worden opgenomen, om nu misschien eerder te schaden, dan voordeelig te zijn. Is deze beschouwing juist, dan volgt daaruit vooreerst, dat gebruik van remedia interna alleen in de voorboden, in ligtere erethische gevallen en in gelukkige gevallen, in het reactietijdperk eenig nut kan hebben, doch dat van deze middelen in het acme van het stadium paralyticum weinig is te wachten: ten tweede, dat men niet al te onbesuisd in het stadium algidum met excitantia en vooral met laudanum te werk ga, want wordt die massa later op eens in het bloed opgenomen, dan kunnen die middelen in het reactietijdperk stellig schaden, en ten derde, dat juist daarom de behoorlijke behandeling der voorafgaande diarrhoea van zooveel belang is, omdat men nu nog hopen mag iets te verrigten. Voor zeer hevige gevallen is echter deze hoop vaak ijdel. In de hevigste gevallen, in de laatste epidemie door mij waargenomen, die dan ook gewoonlijk binnen zes uren doodelijk afliepen, was geene diarrhoe voorafgegaan; reeds na de eerste ontlasting was het den opmerkzamen waarnemer duidelijk, dat onmiddelijk een hevige, stellig doodelijke aanval zou volgen en de uitkomst bevestigde helaas steeds die voorzegging. Had daarentegen de diarrhoea iets langer (2—3 dagen b.v.) geduurd voor het uitbreken der ziekte, dan bestond er hoop, dat de reactie zou intreden, de lijder behouden zou worden en zoo mogt ik in de laatste epidemie ongeveer de helft mijner lijders aan ware cholera behouden, een resultaat zoo gunstig als ik noch in 1849, noch in 1853 mogt verkrijgen. Het al of niet voorafgaan van diarrhoea was mij daarom bij de prognosis een vrij zekere maatstaf. Voor gevallen als de eerstgenoemde achten wij de therapie onvermogend. Misschien vindt de lezer deze stellingen al te sceptisch en meent hij dat ik den werkkring van den arts verklein. Ik geloof echter, dat hij dan dwaalt. Den geneesheer blijft nog veel te doen. Vooreerst de behandeling der prodromi, ten tweede, het zorgen, dat in den aanval niet geschaad wordt, ten derde, de behandeling zoo wel van het intredende als van het verder gevorderde stadium reactionis. Ik acht de laatste taak, zoo wij ze mogen volbrengen, zeker niet de minst moeijelijke, noch de minst belangrijke. Het is mij zelfs toegeschenen, dat hier veel meer afhangt van het oordeel en van de leiding van den geneesheer dan in het stadium algidum. In dat reactietijdperk komen zoo vele en zoo velerlei toestanden voor, dat juist hier streng geïndividualiseerd moet worden, terwijl wel niemand zal ontkennen, dat dit veel minder het geval is met het ademende lijk, sit venia verbo, welks beeld de lijder aan cholera paralytica ons geeft. Ik zou verder kunnen aantoonen, dat onze kunst in verschillende andere ziekten bijkans nog magteloozer is, en dat bij deze, evenzeer als bij cholera, de bekende woorden van GAUBIUS· *Natura deficiente, aut repugnante, irrita artis molimina,* gelden, doch ik zie, dat ik afdwaal en in plaats van den opgenomen taak eigene inzigten ga mededeelen. Het gezegde strekke tot rigtsnoer mijner kritiek, waar ik ze mogt willen gebruiken. Onze mededeeling voor heden beperken wij tot de behandeling der prodromi en der ligtere vormen.

DUVAL (Bulletin de therap. Aout 1854 pag. 147) heeft aan de Académie de Médecine de volgende formule aangeboden. ℞ rad. Angelicae. rad. gent. rad. cal. arom. rad. helenii, cort. Simarubae ãã 16 grammen, gedurende 8 dagen te trekken met een litre genever. Dit aan ons Cholera-bitter herinnerend middel zou van Indische zendelingen afkomstig zijn. In Indie zouden vele personen nooit zonder deze tinctuur uitgaan en 1—2 eetlepels zouden genoegzaam zijn, om de choleradiarrhoea onmiddelijk bij haar ontstaan te stuiten. Een dergelijk universeel middel wordt door zekere PERROCHET *Médecin des épidemies* in het kanton Montmorency aanbevolen en zou in de *Abeille médicale* zijn opgegeven. Ik vond het in een Duitsch journaal overgenomen. Te bed liggen, aanbrengen van warmte aan de

[1]) Over het toedienen van emetica bij dien toestand, durven wij geen oordeel te vellen. Pv. rad Ipecac. zal ook wel blijven zwemmen. Wij bekennen gaarne dat ons de moed om emetica toe te dienen steeds heeft ontbroken. Grijpt er nog braking plaats, dan schijnen zij ons onnoodig, ja zelfs schadelijk. Bij volledige paralyse vreezen wij, dat zij om de opgegeven redenen onwerkzaam zullen blijven.

voeten en gebruik van de volgende mixtuur zijn de hoofdzaak ℞ Aq. destill. Lactucae 90 grammen, aq. menth. pip. 20 grammen, Extr. monesiae 1 gramme (ongeveer 26 grein) en Syr. acet. morphii. 20 grammen. Van deze mixtuur wordt alle uur of elk half uur 1 lepel toegediend. Vijf of zes lepels waren steeds voldoende ter beteugeling der diarrhoea. In hevige gevallen wordt daarbij gevoegd het op de buik leggen van flanel met ol. chamomillae en kamfer (in welken vorm?) doortrokken en zoo er krampen in de ledematen aanwezig zijn, worden deze tweemaal, met een uur tusschenpoozing, ingewreven met liquor ammonii anisatus et camphoratus. De lijder is den volgenden dag gewoonlijk hersteld. Het middel heeft in het kanton zoo veel roem, dat het in alle apotheken aanwezig is en zelfs zonder voorschrift van eenen geneesheer, afgeleverd wordt.

In het *Bulletin de Therap.* heeft MONNERET gehandeld over de geneeskracht van groote giften magisterium bismuthi, en daarbij ook gesproken over het gebruik van dit middel bij cholerine's en aanverwante ziektevormen. Bij volledig ontwikkelde cholera acht hij dit geneesmiddel ongenoegzaam. Hij herinnert daarbij dat hij reeds in 1849 over het gebruik van dit middel in genoemde ziektevormen heeft gesproken. Bij eenvoudige diarrhoea, tijdens het heerschen der Cholera, geve men daags 20—30 grammen d. i. ongeveer 6—8 drachmen. Enteralgiae en borborygmi, die zoo vaak gedurende het heerschen van Cholera worden gezien, wijken voor 2—3 theelepeltjes van dit middel, waarbij de lijder naar gewoonte mag blijven eten en uitgaan. Cholerine met magisterium Bismuthi in hooge giften behandeld ging nimmer in Cholera over. Bij Cholerine moet de lijder vasten en gebruike alle 4 uur 1 theelepeltje Magist. bismuthi; braakt hij tevens (?) dan neme hij liever alle twee uur ½ theelepeltje. Het middel, wordt echter wel eens onveranderd per alvum uitgeworpen of ook wel uitgebraakt (!!). Dan geve men opium. De genezing volgt in 2—3 dagen. Het middel, dat door een aanwezige status gastricus niet gecontra-indiceerd wordt, wordt dan in verminderde giften voortgebruikt. Bij *diarrhoea cholerica* (wat de schrijver hiermede bedoelt is niet duidelijk) deed het middel soms het braken bedaren, doch de alvus hield aan, of de ziekte ging voort, schoon de evacuatiën ophielden. Bij diarrhoea na cholera is het middel weder hoogst nuttig en verbetert de digestie; soms wordt onder het gebruik van het bismuthzout de tong zwartachtig door de vorming van sulfuretum bismuthi, welke omzetting overigens gevorderd wordt, zoo het geneesmiddel nuttig zijn zal. Wij behoeven wel niet te doen opmerken, dat de schrijver vrij ruw met de dosis omspringt en geenszins helder is in de verdeeling der onderscheidene lagere ziektevormen en gelooven dat niemand geneigd zijn zal zulke giften toe te dienen, daar eenvoudige toestanden zonder dezelve toch wel wijken en de meer hevige vormen, volgens den schrijver zelve, er niet voor wijken, al weten wij dat bismuth in sommige der lagere vormen en tegen de lastige hik in het reactietijdperk vaak goede diensten kan bewijzen.

Eene laatste bijdrage ontleenen wij aan een opstel van BURGGRAEVE te Gent in de Societé de médecine aldaar voorgedragen. (zie *Bulletin de la societé* enz. Oct. pag. 305) De spreker handelde over de electriciteit als geneesmiddel (waarover later) en sprak tevens over de prophylaxis. Hij deed daarbij opmerken, dat het te vroeg stuiten der diarrhoea nadeelig kon zijn. Ligte diaphoretica met middenzouten, liefst sulfas magnesiae, geene prikkelende harsachtige purgantia, schenen hem in een zeer vroeg tijdperk nuttig om de materies peccans te verwijderen; als deze verwijderd was zou de diarrhoea van zelve ophouden. De middenzouten zouden tevens voordeelig zijn, doordien zij het bloed vloeibaar hielden. De gift (1—2 theelepels op een glas water) is nog al onschuldig; de spreker schijnt overigens meer regeling der galafscheiding dan wel vermeerderde alvus te bedoelen, en beriep zich op zijne ondervinding gedurende zijne ontleedkundige loopbaan. Als hij zich ten gevolge der werkzaamheden op het amphitheater, onwel gevoelde, gebruikte hij steeds de sulfas magnesiae met goed gevolg. Of de vergelijking geheel juist is, betwijfelen wij. Bij de discussien in eene volgende vergadering kwam de meening van Dr. CHAVANNES te Lausanne ter sprake, die een cryptogaam in de geevacueerde massa's weder gevonden had, vroeger door BOEHM te Berlijn insgelijks waargenomen, en die aan de sporulae dezer mikroscopische zwam de verspreiding der ziekte toeschrijft. Noch BURGGRAEVE noch de aanwezige leden hadden die plant in de excreta kunnen vinden, en zij waren dus niet geneigd, aan dezelve eenig gewigt te hechten. Uit den loop der discussien blijkt verder dat vele leden, althans zoo er geen gastricisme bestaat, de purgantia vreesden. (Ook elders is het nadeel van gebruik van purgantia gedurende het heerschen der Cholera gebleken, waarvan HIRSCH in het straks te melden stuk voorbeelden mededeelt.) Dr. WILLEMS prees in dit laatste geval vooral de Ipecacuanha als emeticum. Eindelijk vinden wij nog in een belangrijk stuk (HIRSCH Ruckblick auf die neuere Cholera-litteratuur in SCHMIDT's Jahrbucher 1854 n°. 10 pag. 82) eene reeks van aanbevelingen uit verschillende stukken, welke reeds grootendeels in het vorige jaar waren uitgegeven, omtrent de behandeling, ook der prodromi. Hieruit blijkt dat GENDRIN in een vroeg tijdperk aan de VS. groot gewigt hecht; na de VS. zou de diarrhoea ophouden en zij zou critisch zweet en rijkelijke urinsecretie ten gevolge hebben. Te Kopenhagen werd *carbonium trichloratum* geprezen. De overige aanbevelingen zijn grootendeels die van laudanum inwendig of in clysmata, met onderscheidene adstringentia, zooals loodsuiker, ratanhia. Waar de diarrhoea niet week, gaven MANDL, ARAN en GUIJOT alle 2 uren 1½ grein sulf. chinin., kreosoot, argentum nitricum enz. minerale zuren, waarover later. Sulfas chinin. wordt zelfs weder als prophylactium geprezen (SEMANAS *Union médicale* 1853 n°. 147 GUIJOT LOGAN) Te Dantzig bleek echter aan HIRSCH en anderen dat die praeservatieve kracht niet bestaat. De purgantia (sulfas sodae en citras magnesiae) worden even als door BURGGRAEVE, door GUIJOT en GORLIER (*Uni-*

ou médicale 1853 n°. 151) besproken, die het gebruik echter ook tot een iets verder gevorderd stadium schijnen uit te strekken.

Ligte diarrhoeae en cholerine's zagen wij gewoonlijk onder eenvoudige behandeling wijken; wij meenen dat rust, opium, ligte diaphoretica gewoonlijk voldoende zijn; wij zouden vreezen door purgantia, welke dan ook, den sluimerenden vijand te wekken en achten vooral de mededeeling van specifica die weinig specifieks hebben onnoodig. Wij kunnen natuurlijk nooit bepalen of door behoorlijk behandelen der prodromi in een gegeven geval de aanval der ziekte zelve gecoupeerd is, al is dit in onderscheidene gevallen hoogst waarschijnlijk. Wij ontveinzen daarbij echter niet, dat laudanum vaak een status gastricus te voorschijn roept, of ongenoegzaam was. In de laatste epidemie hebben wij gemeend, even als in het vorige jaar bij hardnekkige diarrhoeae, ook bij degene die voor laudanum niet weken, veel voordeel te hebben verkregen het extr. nucis vomicae alcoh. (gr. $\frac{1}{12}$ — $\frac{1}{8}$ alle uur tot de diarrhoea bedaart). Volgens onze ondervinding bedaart de diarrhoea spoedig, en keert de euphorie spoediger terug dan na gebruik van laudanum. Al prijzen wij het niet als specificum aan, gelooven wij toch dat het eenig vertrouwen verdient. De aanprijzing is trouwens gelijk bekend is, niet nieuw.

In een volgend artikel wenschen wij de mededeelingen omtrent de behandeling der geheel ontwikkelde ziekten te refereeren.

Dr. C. DE BORDES.

VERGROEIJING VAN HET ZACHT GEHEMELTE MET DEN WAND DER PHARYNX BIJ SYPHILITISCHEN, zoodanig dat het in zijne geheele uitgebreidheid aan het zijdelingsch en achterst gedeelte der pharynx gehecht is en de mondholte volkomen van de neusholte afgesloten is, werd, ofschoon zij tot de grootste zeldzaamheden behoort, drie malen door Prof. SIGMUND waargenomen. Eene gedeeltelijke vergroeijing van een van beide helften van het velum palatinum is minder zeldzaam, en zal door naauwkeurige onderzoekers, vooral bij verwaarloosde en meermalen recidiverende syphilitischen, dikwijls aangetroffen worden. De volledige aanhechting kwam in de door S. waargenomene gevallen daardoor tot stand, dat de pharynxwand even als de gehemeltebogen met zweren bedekt waren, de ulceratie zeer lang duurde en de uvula en de tonsillae vernield had, derhalve onder omstandigheden die eene langzame vorming van nieuw bindweefsel bevorderen en bij syphilitische zweren dikwijls voorkomen, wanneer aan den eenen rand celvorming en cicatrisatie plaats vinden, terwijl aan den anderen nieuwe weefselvernietiging wordt waargenomen. S. zag in de door hem waargenomene gevallen, zelfs in die van gedeeltelijke vergroeijing, dat het begin altijd van het laagste punt der achterste gehemeltebogen uitging, waarbij de pharynxwand met zweren bedekt en dus van zijn beschermend bekleedsel beroofd was. Het waren alle voorwerpen, die lang aan syphilis hadden geleden. Ook zijn het niet de recente zweren van het gehemelte en van de tonsillae die binnen de tijdsruimte der gewone secundaire aandoeningen der huid en slijmvliezen ontstaan, welke ulceratie en vergroeijing doen geboren worden en ze begunstigen; doch het zijn die zweren van het slijmvlies, welke op meer van de oorspronkelijke ziekte verwijderde tijdstippen, gelijktijdig met andere zoogenoemde tertiaire vormen — tuberkels en beenlijden — ontstaan. Opmerkelijk was de geringe subjective stoornis, welke deze vergroeijingen bij de lijders veroorzaakten en alleen te verklaren door het langzaam ontstaan en het allengs daaraan gewoon raken. Eene meer uitvoerige beschrijving der bovengemelde drie waarnemingen is te vinden in n° 48 van het *Wiener Med. Wochenschrift.*

OVER DE RESPIRATIE-BEWEGINGEN EN RESPIRATIEZENUWEN deelde Prof. BUDGE in de zitting van 24 Nov. der Nederrhijnsche Maatschappij voor natuur- en geneeskunde het volgende mede. Door de zamentrekking van het middenrif, zou de borstholte behalve dat zij verruimd wordt, door de aanhechtingspunten van deze spier noodzakelijk ook verengd worden, wanneer niet de indringende lucht de borstkas gelijkmatig uitzette. Bij gesloten mond- en neusholte, even als bij verminderde uitzetbaarheid der longen, worden de onderste ribben inderdaad naar achter tegen de wervelen aangetrokken. Van de werking der intercostaal-spieren kan men zich slechts met zekerheid overtuigen, wanneer te voren een middenrif-zenuw of beide worden doorgesneden. Voornamelijk in het eerste geval, waarin men beide zijden kan vergelijken, blijkt het duidelijk dat HALLER'S zienswijze de juiste is en de intercostaalspieren geene expiratie- maar inspiratie-spieren zijn. Bij zoodanige proef naderen aan de eene zijde alle ribben tot elkander, terwijl aan de andere zijde, waarbij het middenrif nog medewerkt de onderste ribben naar achteren naar de wervelen getrokken worden. Uit zijne nieuwste proeven deelt spr. nog mede, dat men door de prikkeling van een nervus vagus de respiratie-bewegingen oogenblikkelijk tot stilstand kan brengen. Wanneer men deze zenuw doorgesneden heeft en het onderste einde prikkelt, staat het hart stil, maar de respiratie-bewegingen duren voort; daarentegen houdt oogenblikkelijk het ademen op en blijft het hart ongestoord voortkloppen, wanneer men het bovenste einde prikkelt. Dit verschijnsel heeft daarin zijn grond dat alle expiratie-bewegingen door prikkeling van den genoemden zenuw vermeerderd worden en daardoor het ademen ophoudt. Deze sterke expiratie-bewegingen, worden kenbaar in het sluiten van de neus en van de stembanden en door het intrekken van het middenrif.

OVER HYGROMA PLACENTARE sprak Prof. ALBERS in diezelfde zitting. Hij toonde aan dat dit kleinblazig voortbrengsel, ook wel met den naam van mola hydatidea bestempeld, aan de placenta-oppervlakte van de baarmoeder begint en zich verder in haar weefsel,

betwelk doorgaans verhardingen vertoont en zoo verder door de weefsels die zich tusschen het ei en de baarmoeder bevinden, uitbreidt. De blazen zelve zijn verschillend van grootte, van die eener lins tot die eener hazelnoot, dan eens rond, dan weder fleschvormig, driehoekig of kanaalvormig, dan eens hangende aan, of liggende in de draadvormige bandmassas, die door het geheele weefsel trekken, en die met de blazen, een weinig bindweefsel en wijde bloedvaten dit zoogenaamde hygroma vormen. Al de blazen zijn afgeslotene, met serum gevulde holten. Kwik dringt volgens de proeven van ALBERS niet uit de eene in de andere blaas door noch in de ronde draden waaraan deze hangen. De draad bestaat uit digte bindweefsel-bundels en is arm aan vaten. De bindweefsel-vezels zijn deels de gewone golvendverloopende, deels met een kern voorzien en spoelvormig. Tusschen deze ziet men bij 300-maal vergrooting enkele ruimten zich verwijden en langzamerhand zich tot eene blaas vormen, even als zulks bij het hygroma sacrale congenitum het geval is. Het geheele gezwel wordt dus gevormd door de in massa waterzuchtig gewordene bindweefselruimten. De oorzaak der waterverzameling is de verharding van het bindweefsel in massa of van die draden die door het gezwel heenloopen, of zich als harde vaste knobbels voordoen, die door drukking bij de bloedvaten de sereuse uitstorting veroorzaken. Deze laatste omvorming van het placentaweefsel kan uit ontsteking of uit eene scrophuleuse afzetting zijn oorsprong nemen. Door de sluiting der vaten die van deze ontaarding het gevolg is, moet het foetus sterven en wordt de abortus noodwendig. Dit proces moet zich vroeger ontwikkelen omdat het foetus even als het ei, dat in zijn menbranen duidelijk te erkennen is, op een vroeger tijdvak der ontwikkeling wijzen.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PARIJS. Door de Sectie voor Genees- en Heelkunde van de Académie des Sciences, is een Programma vastgesteld van de voorwaarden, waaraan de mededingers naar den prijs van BREANT moeten voldoen, overeenkomstig de voorschriften bij het legaat gesteld.

1°. Om den prijs van 100,000 Frs. te behalen, zal men moeten: of eene geneeswijze vinden, waarbij de Cholera Asiatica in de groote meerderheid der gevallen (l'immense majorité des cas) geneest; of op eene onbetwistbare wijze de oorzaken van de Asiatische Cholera aantoonen, zoodat door het opheffen dezer oorzaken men de epidemie doet ophouden; of eindelijk een prophylacticum vinden, dat zeker is, zooals bijv. de vaccine voor de kinderpokken.

2°. Om den jaarlijkschen prijs van 5000 Fr. te behalen, zal men met stellige bewijzen in de atmospheer het bestaan moeten hebben aangetoond van stoffen, die in het voortbrengen of verspreiden van epidemische ziekten eene rol spelen.

In het geval waarin de genoemde voorwaarden niet worden vervuld, kan de jaarlijksche prijs van 5000 Fr., volgens de bepalingen van het testament, aan hem worden toegekend, die het middel zal gevonden hebben, om radicaal de huidziekten (dartres) te genezen, of die omtrent de aetiologie daarvan licht zal hebben verspreid.

BINNENLAND.

†**PARAMARIBO**, 1 November 1854. — Sedert ons vorig berigt zijn aan de gele koorts overleden:

Op 20	October	van	het Batt. Jagers.	1
» 21	»	»	» » »	1
» »	»	»	de ingezetenen	1
» 22	»	»	het Batt. Jagers.	1
» 23	»	»	» » »	1
» 24	»	»	de Nd. Am. brik Amazon.	1
» 26	»	»	het Batt Jagers	1
» 29	»	»	» » »	1
» 31	»	»	» » »	1

Het derde hier vermelde sterfgeval betrof een kind van 3 jaren, dat onlangs met zijne ouders uit Nederland hier was aangekomen. Van de jagers en artilleristen, die in de maand October overleden zijn, stierven er: één op den 1sten dag, 4 op den 2den dag, 2 op den 3den dag, 1 op den 4den dag, en 2 op den 6den dag nadat zij in het hospitaal of in de infirmerie waren opgenomen.

Volgens in de laatste dagen uit Curaçao ontvangene berigten is de gele koorts ook op Z. M. brik *de Lynx* uitgebroken.

Opmerkelijk is het dat de Gouverneur van Curaçao a. i. — na op den 26sten Mei aan de ingezetenen van dat eiland bekend te hebben gemaakt, dat *blijkens ontvangene officiële berigten*, de ziekte, die in Suriname op de schepen gewoed heeft, geweken was — op den 28 Junij eene quarantaine bepaalde voor schepen komende van Suriname, aangezien, *volgens bij het bestuur ontvangene berigten*, de *gele koorts* aldaar heerschende was. Maar nog meer opmerking verdient het, dat hier in Suriname aan den op den 23sten October van Curaçao aangekomen schoener *Essex*, eene quarantaine is opgelegd, uithoofde op dat eiland de gele koorts heerschende is! Ware de quarantaine in de maand Februarij op Z. M. korvet *Heldin* toegepast, dan zoude daarvan naar alle waarschijnlijkheid veel nut te verwachten zijn geweest, thans is zoodanige maatregel als doelloos en voor den handel belemmerend te beschouwen, zoo al niet belagchelijk te noemen.

AMSTERDAM. — Door de Plaatselijke Geneeskundige Commissie alhier is aan de geneeskundigen eene Circulaire gezonden van den volgenden inhoud:

Wij hebben de eer UEd. ZGL. te berigten, dat wij de onderstaande Circulaire hebben afgezonden aan al de H. H. Apothekers hier ter stede, opdat gij U in uwe voorschriften daarna zult kunnen regelen en tevens om mede te werken tot behoorlijke naleving der Wet.

»Bij het doen van onze jaarlijksche inspectie der »Apotheken, hebben wij op nieuw ontwaard, dat vele »Apothekers in het denkbeeld verkeeren, om de ge-

»geneesmiddelen, naar de *Pharmacopoea Belgica* bereid, »af te leveren, indien niet op het voorschrift des Geneesheers uitdrukkelijk de *Pharmacopoea Neerlandica* vermeld wordt.

»Ten einde alle dwaling daaromtrent in het vervolg »te voorkomen, hebben wij de eer U te melden, dat »voortaan al de geneesmiddelen moeten afgeleverd worden, bereid naar de Nederlandsche Apotheek, ten ware, »dat op het voorschrift des Geneesheers een andere bereidingswijze staat aangeduid.

»Wij verzoeken U alzoo van dit voorschrift kennis »te nemen en U voortaan dienovereenkomstig te gedragen, terwijl wij hiervan aan al de Geneesheeren hier »ter stede kennis hebben gegeven."

Wy nemen alzoo de vrijheid U te verzoeken, om in uwe voorschriften zoo veel mogelijk U te houden aan de *Pharmacopoea Neerlandica*, ten zij overwegende redenen het noodzakelijk maken daarvan af te wijken, en in dat geval van de bereidingswijze, welke door U verlangd wordt, op uw voorschrift te willen doen blijken.

— 12 December werd te Leijden tot Med. Dr. bevorderd de Heer C. SCHOKKER van Enkhuizen, na openbare verdediging zijner diss. *med. inaug. continens: casum aneurysmatis ossis tibiae.*

— 15 Dec. werd te Leijden tot Chir. Doctor bevorderd den Heer J. B. WIJNHOF van Haarlem.

— De Prov. Geneesk. Commissie te Utrecht heeft geëxamineerd, en tot Plattelands Heelmeester bevorderd den Heer L. DAAMS.

— Door de Prov. Geneesk. Commissie te 's Hage is 7 November bevorderd tot Stedelijke Vroedvrouw J. M. GROCH geb. TER LAAK; 5 December tot Vroedmeester J. PRINS; tot Plattelands Heelmeester A. VAN ZUIDAM.

(*G. C.*)

— Te 's Hage heeft zich gevestigd Dr. SWAVING.

(*G. C.*)

— Van Nieuwveen heeft zich verplaatst naar Leijderdorp Dr. W. P. VAN RHIJN.

†GRONINGEN. — Den 6den December overleed alhier de Heer W. C. VAN MESDAG, sedert 1814 Apotheker en ruim 25 jaren Lid en Secretaris van de Plaatselijke Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt te dezer stede. De overledene bereikte den ouderdom van 62 jaren en was in zijnen tijd een zeer goed gevormd pharmaceut uit de school van P. DRIESSEN.

— Bij de Afdeeling *Groningen* der *Ned. Maatsch. t. B. d. Geneeskunst* is thans het plan in behandeling, om, zoo mogelijk, eene verbeterde geneeskundige-armendienst hier ter stede te doen tot stand komen. Ook hier toch is zoodanige verbetering dringend noodig, zoowel in het belang der geneeskundigen, als vooral in dat der armen. Eene commissie uit de afdeeling is sinds eenigen tijd bezig het daartoe noodige, op ruime schaal, voor te bereiden. Het zou een nuttig werk zijn, indien later de arbeid dier commissie algemeen bekend werd gemaakt, ten einde ook elders van de door haar uit het geheele land bijeengebragte gegevens het noodige gebruik zou kunnen gemaakt worden.

BIBLIOGRAPHIE.

Wiener medicinisches Notizenblatt enthaltend Mittheilungen über das Verhalten der Cholera-epidemie und ihre Heilart. Herausgegeben vom Doctoren-Collegium der Medicinischen Facultät in Wien. Haupt-Redacteur Dr. *J. J. Knoltz*. Wien, 1854. Rudolf Lechner. pro 1—12. 18 ngr.

Pharmacopoea Austriaca. Ed. Quinta. Viennae, 1854. Tendler et Soc. 25 sgr.

F. Angermann: Das Stottern, sein Wesen und seine Heilung. Berlin, 1854. Trowitzsch u. Sohn. 15 sgr.

W. Stens: Die Therapie unserer Zeit, in Briefen. Sondershausen, 1854. Eupel. 1½ Thl.

H. Welcker: Anweisung zum Gebrauch der Blut-Fleckenscala, eines Mittels zur Erforschung des Blutfarbestoff gehalt e. Giessen, 1854. Ricker. 1 Thl

F. Salzer: Beiträge zur Lehre von den Gefässgeräuschen. Giessen, 1854. Ricker. ¼ Th.

C. Stammler: Geschichte der Forschungen über den Geburtsmechanismus von den ersten Zeit bis zur Mitte d. 16 Jahrhunderts. Giessen, 1854. Ricker. ⅓ Th.

G. H. G. Jahr: Allgemeine u. specielle Therapie der Geisteskrankheiten und Seelenstörungen. Nach homöopathische Grundsätzen. Leipzig, 1854. F. O. Weigel. 2 Thl. 12 gr.

Ed. Schnitzlein: Meine Behandlung der Cholera, ihre Entstehung, Verbreitung, Heilung und Verhütung. München, 1854. Franz. 3 Ngr.

F. C. Schneider: Commentar zur neuen österreich. Pharmacopöe. 1 Bd. 1 Hälfte, Wien, 1854. Manz. 1 thl. 26 ngr.

Jahresbericht über die Verwaltung des Medicinalwesens, die öffentlichen Kranken-Anstalten u. den Allgemeinen Gesundheitszustand des Kantons Zürich i. Jahre 1853. Zürich, 1854. Orell, Füssli u. Co.

Scanzoni: Compendium der Geburtshilfe. Wien 1854. Seidel. 1 thl. 24 ngr.

L. E. Parmentier: Quelques recherches sur la cicatrisation des plaies exposés au contact de l'air. 5½ feuill. Paris, 1854. Imp. de Rignoux.

F. W. Pavy: Recherches sur la destruction du sucre normal dans l'économie animale. 1 feuill. Paris, 1854. Imp. de Martinet.

L. A. Desmarres: Traité théorique et pratique des maladies des yeux. 2e. Ed. revue et augm. T. 1. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 9.00.

E. Puel: Des ulcérations du col de la matrice et des leurs diverses formes, envisagées sous le triple rapport des causes de production, du diagnostic différentiel et du traitement. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 2.50.

A. Dumoulin: Considérations sur quelques affections scrofuleuses, observées chez le vieillard. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 2.00.

A. Mordret: État actuel de la vaccine, considérée au point de vue pratique et théorique, et dans ses rapports avec les maladies et la longévité. Paris, 1854. Germer-Baillière. fr. 2.00.

J. F. Champollion, le jeune: Recettes médicales pour les maladies cutanées, traduites d'un fragment egyptien en dialecte thebain. ½ feuill. Paris, 1854. Imp. de Lahure.

A. Becquerel: Traité élémentaire d'hygiène privée et publique. 2°. Ed. revue, corrigée et augmentée. Paris, 1854. Labé. fr. 6.00.

Amette: Code médical. 2e. Ed. revue et augmentée. Paris, 1854. J. B. Baillière. fr. 4.00.

W. Harvey: The Ear in health and disease. London, 1854. Renshaw. 2 s. 6 d.

NEDERLANDSCH

WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. ZATURDAG, 23 DECEMBER 1854. 51.

EEN GEVAL VAN GALACHTIGE DYSCRASIE DOODELIJK EINDIGENDE MET MORBUS MACULOSUS WERLHOFII, WAARGENOMEN IN HET STADSVERBAND TE BATAVIA.

MEDEGEDEELD DOOR Dr. C. SWAVING.

ASNAD, Maleyer, geboren te Tangerang nabij Batavia, oud naar gissing zestig jaren, den 16den Augustus 1854 in het ziekengesticht opgenomen zijnde, zag ik voor de eerste maal den dag daaraan volgende. In één laauw bad gereinigd, was hij op zijne kribbe gaan liggen. Hem latende opstaan antwoordde hij, dat zijne krachten gering en beenen zwak waren, terwijl hoofdpijn, duizeligheid en zwart zien (matta-glap) hem sinds langen tijd kwelden. De gele Albuginea en gele tint der huid, de koordvormige gezwollene ader in de bovenbuikstreek ter linkerzijde van de witte lijn met den eenigzins gewelfden onderbuik vielen mij onmiddelijk in het oog. (Pat. verklaarde, dat die ader zóo gezwollen was, dewijl hij zoo even met smaak veel rijst gegeten had.) Mijne hand voelde onder den regter ribbenrand geen lever, doch wel eene milt aan de linkerzijde, die tot aan den navel nederdaalde. ASNAD had het voorkomen van een afgeleefd doch nog welgemoed man. Wegens vermoeidheid legde hij zich neder. Hij wist geene andere ziekte zich te herinneren, dan dat hij jaren lang aan den koek leed en gedurende de laatste maanden geelzucht met eene ondragelijke huidjeukte ontwaard had. Verschillende beroepen heeft ASNAD uitgeoefend. Eerst landbouwer, daarna visscher, vervolgens op eene Gouvernements-kruisboot, en daarna visscher en eindelijk praauwvoerder.

Tijdens zijn vierjarig verblijf op de kruisboot gebruikte hij van tijd tot tijd genever, doch niet onmatig en het heulsap heeft hij, volgens zijne verklaring, waaraan ik weinig geloof hecht, nimmer gedronken. Hij is gehuwd en bezit eene huwbare dochter. Zijne ouders zijn voor jaren geleden gestorven. Dat is alles wat ASNAD omtrent het verledene mij wist mede te deelen.

Status praesens. Zijn geheugen, even als de weinige geestvermogens zeer zwak. Het oog dof, de oogleden half geopend. Het wit icterisch gekleurd. Hoofdhaar weinig en grijs even als knevel en baard. Tanden en kiezen nogthans, uitgezonderd twee der laatstgenoemden, gaaf, maar zwart en rood van den betel. Tandvleesch gaaf.

Borst- en buikholten, wat den vorm aanbelangt, regelmatig en bevatten geene door aanslaan merkbare vochtverzameling. In den anus liet het speculum niets abnormaals blijken. Genitalia geätrophiëerd, zonder lidteekenen. Het physiek onderzoek met den gehoorbuis leverde geene teekenen van eenige afwijking in de borstorganen op; doch de percussie begint regts van af den borsttepel dof te worden en strekt zich tot op twee vingeren breed van den min of meer omgebogenen ribbenrand uit. Het ademhalingsgeruisch wordt daar, waar de percussie mat is, niet gehoord. In de maaggroef is onduidelijk de linker leverkwab te voelen. Links is de percussie-toon dof van af de 9 ribbe tot aan de navelstreek. Geene pulsatio abdominalis. Spijsvertering normaal. Faeces gebonden, ligt graauw van kleur [illegible] bruin, de donker bruine urine doet het papier geel kleuren. Pols week, klein, zwak, langzaam 50—55 sl. Plaatselijke of objective verschijnselen, die een bepaald leverlijden aanduiden noemt ASNAD niet op of ontkent ze waargenomen te hebben, zoo als pijn, braking, enz. Voorspelling, wegens de algemeene pathologische verschijnselen, in verband tot zijnen leeftijd, ongunstig.



Diagnosis. Beginnende ontaarding van het leverweefsel met miltgezwel of chronische atrophie der lever; de ontaarding kan nog niet ver gevorderd zijn, daar oedema pedum noch ascites waargenomen worden en de spijsvertering goed schijnt te zijn. Kip en brood met vruchten. Sulph. quin en rheum tegen de miltzwelling. 24 Aug. Dezelfde plaatselijke en algemeene verschijnselen, alhoewel de hersenverschijnselen zich minder, de buikverschijnselen zich duidelijker vertoonen, inzonderheid de venenektasie en miltopzetting, eetlust nogthans goed, geen dorst. Stoelgang dagelijks en regelmatig, de stof gekleurd, gebonden. De urine blijft donker bruin, soms blaauwachtig, kleurt het wit papier geel; neutraal, zuiver salpeterzuur doet het onveranderd van kleur blijven, doch er ontstaan vlokken, die op den bodem van het glas zich vereenigen. Onzuiver salpeterzuur doet de kleur der urine in groen en rood veranderen. Voorts is gedurende het verblijf in het gesticht niets bespeurd. *Diagnosis.* Door het gemis van eenig oedemateus verschijnsel en van ascites en door de goede digestie wordt de cirrhose der lever in twijfel getrokken; doch de mogelijkheid van eene beginnende lever- en nierontaarding voor als nog aangenomen. Hetzelfde diëet en eene oplossing van jod. potassae tegen de korrellever en nieren. (Daar een mijner ambtgenooten mij om een exemplaar van cirrhose gevraagd had, zoo was mijne gedachte inzonderheid op ASNAD gevestigd.)

6 September. Bij de bestaande hoofd- en buikverschijnselen hebben zich onverwacht *bloedbraking en bloeduitstorting onder de opperhuid* over de geheele oppervlakte des ligchaams gevoegd. De bloedbraking is gisteren namiddag begonnen, zonder eenige benaauwdheid of hoest en heeft zich reeds drie malen herhaald. Het bloed zwart, dik, geronnen, in groote klompen zonder lucht of iets anders. Te zamen welligt 4 à 5 oncen. Na de eerste bloedbraking heeft ASNAD de bloeduitstorting onder de opperhuid waargenomen. Op de armen waren de grootste vlekken van donker blaauw bloed. In het aangezigt even als op de voorste vlakte des ligchaams stippen. Op den rug vele strepen bloeds. Bij het staan zijn de regter buikspieren zeer gespannen. De onderbuik meer dan vroeger gewelfd. Bij de ligging is het onduidelijk door de pneumatosis of er vocht in de buikholte bestaat. Mijne exploratiekunst trek ik in twijfel, omdat ik ascites bij de bestaande pathognomische verschijnselen van cirrhose verlangde te ontdekken; doch ik kon geene vochtgolving bespeuren. Zwakheid van geest en ligchaam, algemeene vermagering, inzonderheid het *zwart zien* toegenomen. De gele huid dor en gerimpeld. Digestie tamelijk goed, eetlust, geen dorst, stoelgang was den laatsten tijd om den anderen dag normaal geweest. Dezelfde voeding, mixt. mucilaginosa cum acido nitrico dil.

7 September. Dezelfde verschijnselen. De bloedbraking heeft zich gisteren avond van 4—8 uren herhaald. De oppervlakkige huidaderen uit de beide liezen naar boven loopende gezwollen, doch in geen gemeenschap met de oppervlakkige huidader der bovenbuikstreek ter linker zijde, die bijzonder kronkelvormig opgevuld is. De regter zijde min of meer ingevallen, de tusschenruimte der valsche ribben duidelijk zigtbaar. De processus ensiformis van het borstbeen eenigermate naar buiten gedrongen. In de maaggroef was de percussietoon duidelijker en uitgebreider dan vroeger. Tusschen den rand der linker leverkwabbe en de opgezwollene milt eene zeer heldere toon. De dwarsche en nederdalende karteldarm schijnen door lucht sterk opgezet te zijn. Bij de percussie even als bij de betasting geen pijn. In de binnenste hoeken der icterische oogen dikke, gele, vuile slijm. Patiënt klaagt over huidjeukte en dat hij niet zien kan. Pols zeer langzaam 45—50, eetlust afgenomen. Geen stoelgang. De sieri wordt verboden om de tong te zien.

8 Sept. Bloedbraking zoo als vroeger, doch in geringere hoeveelheid, zeker geen once sinds gisteren; nacht eerst redelijk goed, niettegenstaande de *huidjeukte.* De bloedvlekken loopen meer in elkander, eenige veranderen van kleur en zijn meer verheven. De tong licht rood, glad, vernisachtig, met bloed bedekt, even als het slijmvlies van den mond. De buik meer opgezet. De linea alba eenigzins ingedrukt. De omvang van den

buik over den processus ensiformis 0.80 Ned. el. Over den navel 0.72 Ned. el. Van de schaambeenvereeniging tot aan den processus ensiformis 0.37 Ned. el. Patiënt heeft eene lengte van 1.71 Ned. el. Fluctuatie is er niet, maar wel eene zeer duidelijke *pneumatosis intestinalis* te bespeuren. Voeten noch handen gezwollen, geen dorst, geen stoelgang, eetlust, trek naar genever. Dc. fr. Tamarind. cum manna.

9 Sept. De ligchaamszwakte en cerebraalverschijnselen nemen aanvankelijk toe. Bloedbraking van donker zwart bloed, kleursverandering der bloedstrepen en vlekken onder de opperhuid. In een der stoelgangen vaste, goed gevormde gekleurde stoffen; zoodat ik naauwelijks gelooven kon, dat de stoelgang van ASNAD was, des te meer omdat het gele slijm in de binnenste hoeken der oogen, veelal diarrhoea of dysenterie van chronischen aard bij den Inlander aanwijst. De urine minder donker bruin dan vroeger. Door salpeterig zuur een donker blaauw, groenachtig nederslag, dat zich langzaam weder oplost. Door eene verzadigde sublimaatoplossing ontstaan er vlokken en een coagulum, dat bij verhitting even als versch gebrande hoorn riekt. Het witte papier wordt geel gekleurd door de urine, het lakmoes papier, blijft onveranderd. Bloed is niet in de urine aanwezig. De huid minder geel; in de bovenbuikstreek loopen de bloedvlekken meer en meer in elkander. De huidtemperatuur niet verhoogd. De mondholte vol bloed. In den endeldarm is met het speculum niets te zien, dat eenige afwijking aanduidt. Eene sterke ontploffing van een zeer kwalijk riekend gaz achtervolgt het plaatselijk onderzoek. Pols zeer zwak. Dezelfde drank en kip met brood.

10 Sept. Gekleurde breiachtige ontlasting, drie bierglazen, eiwit en galpigment bevattende, urine. Meerdere pneumatosis intestinalis en verergering der cerebraalverschijnselen, bloedbraking.

11 Sept. Eene ondragelijke stank verspreidt zich uit den mond, de zwakte neemt toe. Bloedbraking en bloeding uit de mondholte.

12 Sept. De conjunctiva rood opgespoten, geene icterische oogen. Breiachtige gekleurde ontlasting. De bloedvlekken onder de opperhuid hebben allerlei kleuren. De oppervlakkige huid-buikaderen minder duidelijk dan vroeger gezwollen. P. kan niet meer overeind zitten. Hij klaagt over aanhoudende duizelingen, blindheid en somnolentie. Sterke vermagering des ligchaams, pols klein en zwak, 40—45.

13 Sept. Des morgens ten elf ure vond ik P. op zijnen rug in agonie bewusteloos liggen. Het bloed loopt uit den mond, handen en een groot gedeelte van het ligchaam met bloed bedekt. Onwillekeurige urinelozing en bloedontlastingen hadden sinds gisteren avond onophoudelijk plaats gehad; ten drie uren p. m. is ASNAD zonder eenige convulsie of benaauwdheid overleden en twee uren daarna begaf ik mij andermaal naar het stadsverband om het lijk te onderzoeken.

Lijkopening. Het lijk was zeer mager, warm, de ledematen buigzaam en aan het achterste gedeelte des ligchaams de purpuravlekken tot grootere te zamen gevloeid. Bij het opensnijden der borst- en buikholten kwam eene dunne laag onderhuidsvetweefsel te voorschijn en ter hoogte der leverstreek in de regter zijde tusschen de huid en ribbenspieren in het celweefsel een *bloedextravasaat* van 5″ in omvang, zoo ook in de linker zijde. Het bloed zag er licht rood uit.

De longen en het hart normaal. Om het hart veel vet, in het hart weinig dun, licht blaauw bloed, de longen luchthoudend, geel van kleur, aan de onderste en achterste deelen der longen hypostasis en oedema. De luchtpijptakken met slijm en zwart pigmentum gevuld.

Het geheele darmkanaal met lucht gevuld, vooral de dikke darmen, die eenen omvang van 20″ hadden. Het S. R. lag midden in de groote bekkenholte met vet omgeven. In het mesenterium bloed-extravasaat en gezwollen klieren. De darmrokken licht geel, oedemateus, doorschijnend, in het geheele darmkanaal eene donkerbruine, zwarte, taaije, kleverige, stinkende massa, die in de dunne darmen meer rood, in de dikke darmen meer zwart zich voordeed. In den endeldarm was eene breiachtige massa, die op koffijdik geleek. Het slijmvlies afgewasschen zijnde, is bleek van kleur en levert geene bouwsverandering op. Hier en daar kon evenwel het bloed uitgeperst worden. De solitaire en

peyersche klieren niet zigtbaar. De maag heeft eenen gewonen omvang en bevat eene chocolaadkleurige massa, waarin geen bloed te herkennen is. De maag afgewasschen zijnde, vertoonde een bleek slijmvlies, waaraan eenige zwarte vlokjes waren blijven hangen.

In de dunne darmen bevinden zich nog *ascarides*, in het coecum eene menigte *oxyrus vermicularis*. Het buikvlies gaaf en geen vocht. De milt vast, licht rood, weinig zwart bloed bevattende, lang 28″, breed 26″, zwaarte 2 medicinale ponden, 9 oncen en 2 drachma. De tunica externa vast, glad, wit. De olijfkleurige lever woog slechts 9 oncen meer dan de milt. De regter kwabben dik, rond, bultig uitgehold, met de opening naar voren, maar de ribben rond. De holle oppervlakte der regter kwabben raakten ongeveer tot de 4 borstribben. De onderste achterste vlakte veel langer en dunner dan de bovenste voorste. De lobulus anterior weinig, de lobulus posterior zeer sterk in verhouding tot de lever ontwikkeld. De volle oppervlakte had eene lengte van 26″. De linker leverkwabben klein, vast en dun, reikende tot het midden van de maaggroef. De buitenste vlakte was glad, de substantie vast en gelijkvormig van weefsel op de doorsnede, van binnen even als van buiten dezelfde olijfkleur. De vaten waren in hunnen doortogt onbelemmerd. Galblaas klein, matig gevuld met licht gele gal even als de galbuizen, die open en niet vernaauwd waren. Aan de glissonschen kapsel was niets bijzonders te ontdekken, het met lucht opgevulde *colon* was zeer sterk tegen de uitgeholde lever- en galwegen gedrukt. De buikslagader ledig, de holle ader en poortader even als gewoonlijk met donkerblaauw bloed gevuld. Het pancreas licht geel, hard, van gewone grootte en drukte niet op den ductus Choledochus. De regter nier woog 5½ ons, de linker 4 ons en 6 drachma. Beiden rood, bloedrijk, vast, normaal van bouw, pisblaas zamengetrokken.

De schedelbeenderen dik, de naden ongeveer vergroeid, de aderlijke boezems bloedledig. De hersenvaten een weinig opgevuld. De hersenen wogen 3 med. ponden 2 oncen en 2 drachma, de zelfstandigheid vast, niet glinsterend. De groote hersenholte met serum gevuld en sterk ontwikkelde plexus choroideae. De weefsels noch de organen, die door de sectie zigtbaar werden, vertoonden eenen icterischen tint.

Het bovenstaande is aan het ziekbed en sectietafel door mij ter neder geschreven, om het met de lever (bijaldien het een fraai exemplaar van *cirrhose* geweest ware) eenen mijner ambtgenooten aan te bieden. Ik geloof, dat het geval waardig is overwogen te worden, ofschoon de lever geene bijzondere afwijking van bouw vertoont, en daarom wordt het den goedgunstigen lezer van het Nederlandsch Weekblad voor Geneeskundigen medegedeeld.

Toen ik ASNAD voor den eersten maal onderzocht, kwam ik door het physiek onderzoek der lever en van het miltgezwel, de verwijding der onderhuidsche buikader en cerebraal verschijnselen als duizeling, zwart zien enz., tot de conclusie, dat de geelzucht aan eene beginnende cirrhose toe te schrijven was. Later bleek het door het wegblijven van buikwaterzucht of zwelling der voeten en het aanwezig zijn van tamelijk goeden eetlust en normale defaecatie, dat de leversubstantie niet geheel ondoordringbaar was en de galwegen niet geheel verstopt of toegedrukt konden zijn. Ontstekingsverschijnselen van lever, maag of darmen bestonden er niet en waren volgens p. niet voorafgegaan. Galstasis door eene spastische zamentrekking of paralyse van den ductus choledochus werden door de langdurigheid en aanhoudendheid van het geval bij het gemis van dyspeptische verschijnselen niet aannemelijk gemaakt. De urine duidde evenwel behalve galpigment ook eiwit aan, waardoor de waarschijnlijkheid van eene gegranuleerde lever met de Brightsche ziekte vermeerderde. Later zoude zelfs de bloedbraking en de duidelijke pneumatosis intestinalis voor eene geheel ontwikkelde cirrhose kunnen gepleit hebben, doch ascites en kleurlooze stoelontlastingen bleven afwezig. Ik kan niet ontkennen, dat genoemde pathognomonische verschijnselen van cirrhose met de hersenverschijnselen, die zoo vaak bij cirrhose en Brightsche ziekte worden waargenomen, mij

vaak deden overhellen, om te veronderstellen, dat er ascites aanwezig was, maar dat ik de handigheid niet bezat, om ze door de bestaande pneumatosis intestinalis te herkennen. Denkende aan de tegenstrijdigheid der buikverschijnselen onderling, zelfs vóór de bloedbraking en vóór de bloeduitstorting onder de opperhuid, veronderstelde ik eene dyscrasie van het bloed, ten gevolge van miasmatische invloeden, die de milt vergroot hadden, en die eene lever-atrophie, welke de galbereiding stoorde, veroorzaakten. Na den morbus maculosus Werlhofii werd die gedachte aan eene slechte bloedmenging meer en meer bevestigd; maar de kiem der ziekte bleef mij eenigzins raadselachtig.

Het onderzoek na den dood heeft geleerd, dat wel eene primaire of secundaire chronische atrophie der lever, doch geene cirrhose nog minder eene stremming in het bloed- of galvatenstelsel bestond; en dat dezelfde hersenverschijnselen, die zoo vaak eene korrelontaarding der lever en der nieren vergezellen, ook zonder die ontaarding kunnen voorkomen. De lever, die wij gevonden hebben, komt het meest overeen met de beschrijving, die ROKITANSKY van de roode leverontsteking geeft, alhoewel de kleur meer naar het olijfgroene overhelde. Wanneer het ons geoorloofd zij eene aanmerking te maken op ROKITANSKY's verdeeling in gele en roode atrophie der lever, dan moeten wij opmerken, dat bij die atropie niets meer afwisselt dan de kleur; dus dat eene verdeeling naar de kleur niet met onze waarnemingen overeenkomt. Doch ter zake.

Volgens de verschijnselen gedurende het leven en na den dood te oordeelen, wordt het moeijelijk de lever als de eenige kiem der ziekte te beschouwen. Waarschijnlijk heeft ASNAD vroeger aan intermitterende koortsen geleden, zoodat de miltopzetting de atrophie voorafgegaan zal zijn. Hij immers heeft verklaard, dat hij jaren lang aan den koek geleden heeft. Jaren lang zal hij door zijne betrekking aan moerassige stranden verkeerd en daardoor eene koortscachexie verkregen hebben, die eene secundaire atrophie op zijn zestigjarigen leeftijd verooorzaakt zal hebben.

ANDRAL zegt in zijne *Clinique médicale, Maladies de l'abdomen*, III. p. 420, dat de verschijning van geelzucht soms met overvloedige bloeduitstortingen, hetzij uit de mondholte hetzij uit het slijmvlies der maag of darmen, te gelijker tijd kunnen voorkomen, zonder dat in dergelijke gevallen de lijkopening eene bouwsverandering der lever heeft kunnen aantoonen, doch ANDRAL spreekt van geelziekte in *fièvres graves*. Dat in de gele koorts bloedbraking en bloedafgang met geelzucht vaak voorkomen, zonder dat de lever eenen anormalen bouw bezit, leert onder de vele schrijvers over die koortsen ook Dr. EDUARD JÖRG (Tropenkrankheiten 1851). Maar doet de gele huidkleur in die gele koorts ons niet aan de icterus neonatorum denken? Het bevreemdt ons, dat ALANN WEB, dien HEUSINGER stoutweg een enragirter Chemiker noemt, in zijne *Pathologia indica* de geelzucht niet besproken heeft, ja zelfs in de meeste door hem en andere Britsch-Indische geneesheeren medegedeelde casus van leverziekten is daarvan niets gerept. Volgens JAMES ANNESLEY ontstaat de geelzucht in febris inflammatoria en remittens biliosa door eene verhoogde afscheiding en door geene verstopping. De gal zoude volgens hem in die koortsen uit het darmkanaal opgeslurpd worden, vooral wanneer active purging has not been instituted sufficiently early in the disease (sic). Voor het overige meent ANNESLEY, dat geelzucht slechts als een verschijnsel van eene functionele of organische ziekte van eenig gedeelte des galstelsels beschouwd moet worden (On the diseases of India, 2de Ed. p. 252). WÜNDERLICH is ook niet met de verklaring van geelzucht uit eene bloedcrase, wanneer de lever normaal is, bijzonder ingenomen. Volgens hem is de genesis en physiologie der geelzucht nog niet zoo helder, gelijk men zich wel gelieft voor te stellen (Path. u. Therap., Bd. II. p. 287). Te veronderstellen, dat in ons geval de geelzucht uit eene oorspronkelijke, eigenaardige op de lever inwerkende ontmenging des bloeds na een onmatig gebruik van heulsap of genever ontstaan is, zoude men willekeurig zijn, als men veronderstelde voorafgegane pyaemie, slangenbeet, kwikcachexie, lood-intoxicatie of iets dergelijks, waarvan het een noch het ander bekend is, in reke-

ning te brengen. Het feit is, dat vermoedelijk door moerasgif, miltgezwel, koortscachexie ontstaan is en daarna eene chronische geelzucht, albuminurie en zes dagen voor den dood morbus maculosus Werlhofii, zonder ondoordringbaarheid der lever-bloedvaten of galbuizen, zonder lever- of nierontaarding, maar slechts eene olijfkleurige leveratrophie. Dit pathologisch feit uitsluitend te verklaren uit eene oorspronkelijke leverziekte of uitsluitend toe te schrijven aan eene verontreiniging des bloeds met galbestanddeelen, kan volgens de medegedeelde waarneming niet als een logisch alternatief gesteld worden.

Lever en bloed alléén zullen niet door schadelijke momenten aangedaan zijn geworden, maar ook het geheele zenuwstelsel.

Latere berigten willen, dat ASNAD nagenoeg een jaar wegens ziekte zijne woning niet heeft kunnen verlaten, waardoor hij met vele wederwaardigheden heeft te worstelen gehad. Hoe het zij, het is mijne bedoeling natuurlijk niet, om hier het wezen van geelzucht, albuminurie of purpura als selfstandig ziekteproces te onderzoeken; alleen wilde ik opmerken, dat alle symptomen, welke als eigenaardig bij de *cirrhose* opgegeven worden, in de bovengemelde waarneming voorgekomen zijn, uitgenomen *ascites*, en dat het wegblijven van dat verschijnsel juist de *cirrhose* in twijfel heeft doen trekken. Hierbij kwamen nog de redelijke goede spijsvertering en gekleurde faeces. De lijkopening heeft bewezen, dat er geen *cirrhose*, maar olijfkleurige lever-atrophie aanwezig was. In hoe verre de leeftijd, het klimaat of het verblijf in het ziekengestischt op het beloop der ziekte invloed heeft gehad, is moeijelijk te bepalen.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

BIJDRAGEN TOT DE CHOLERA-THERAPIE. II. (*Vervolg van* p. 516) — Wij gaan nu over tot de mededeeling van eenige nieuwe of op nieuw bij Cholera aangeprezene methoden en geneesmiddelen. Als men het opstel van Dr. MICHEL te Avignon (Bulletin de thérap. Aout 1853 pag. 147) leest, dan blijkt daaruit, hoe voorbarig mijne klagten waren over het onzekere der therapie bij cholera. Te Avignon is dit jaar de ziekte den 7 Junij onder de militairen uitgebroken, van welke een derde binnen 10—12 dagen aangetast werd. Daarna kwam de ziekte in het krankzinnigengesticht, waar 50 der 200 aangetasten bezweken. Vervolgens werd het hôpital des vieillards et des incurables aangetast, en daarna verspreidde de ziekte zich door de stad, vooral in de armste en meest onzindelijke wijken; de sterfte was aanzienlijk. Deze bijzonderheden strekken ten bewijze, dat de aangeprezene middelen te midden eener belangrijke epidemie zijn beproefd. Die middelen nu zijn Pv. Doveri en het in 1849 door den S. reeds aangeprezen uitwendig gebruik van knoflook, in zalfvorm in de buik, borst, ledematen enz. ingewreven, waarbij destijds het inwendig gebruik van een knoflookaftreksel was gevoegd. Dit laatste vooral scheen ettelijke lijders niet zeer aangenaam toe, en derhalve meende de S. zijne methode te moeten wijzigen. 60—75 centigrammes Pv. Doveri (d. i. ongeveer 12—15 van onze greinen) in een aftreksel van klaprozen in verdeelde giften veroorzaken bij het begin van het stadium algidum kalmte en gewoonlijk heilzame slaap. Zoo de reactie uitblijft wordt de plaatselijke knoflookbehandeling gebruikt. En nu het resultaat. Van 100 behoeftige cholera-lijders verloor de S. er slechts *acht*. Uit geene enkele bijgevoegde waarneming blijkt echter dat de S. werkelijke cholera-gevallen behandeld heeft.

RIEDER was nog gelukkiger. Hij gaf Acet. Zinci gr. IV, Pv. G. arab. Unc. β. Aq. destill. Unc. IV. a. $\frac{1}{2}$ uur $\frac{1}{2}$—1 eetlepel. Van 156 dus behandelde lijders stierven er slechts 9, terwijl van 631 door andere geneesheeren zonder zink behandelden 247 stierven. *Zur Ehre des Vfrs*, zegt HIRSCH, *müssen wir an eine Selbsttäuschung glauben*. Bij zulke resultaten waren waarlijk wel de proefnemingen met en de discussiën over *sulfas strychnini* onnoodig en wij bezitten dus twee proefhoudende anticholerica, die helaas te weinig bekend zijn!!

Omtrent het *sulfas strychnini* deelen wij, ten vervolge der vroeger in dit blad gedane mededeelingen, de waarnemingen mede van SEE en van BONNAFONT insgelijks te vinden in het Aug. n°. van het *Bullet. de therap.* De eerste herinnert, hoe reeds in 1832 en in 1849 de nux vomica en haar alkaloïde beproefd zijn[1]); 47 zijner lijders werden met sulfas strychnini, in eene gift van 15 tot 25 milligrammen [2]) behandeld. Het

[1]) Verg. te dien opzigte o. a. het nog altijd lezenswaardig rapport der Staatscommissie tot onderzoek enz. 's Gravenh. 1832. p. 143.

[2]) 1 Milligr. is ongeveer één vijfenzestigste deel van ons grein. In het oorspronkelijk staat 0,015—0,025 milligr. eene zeer onduidelijke opgave. Vergelijk omtrent de door ABEILLE aangeprezene gift dit Weekblad 1854 pag. 338, waar van 0,015—0,030 grammen tweemaal daags wordt gesproken, dat is een kwart à

werd gegeven in een julap. gummosum, bij braking met een ijskoud koffijaftreksel en soms met 4—6 drup. pels *laud. de rousseau*; sinapismi werden aan de ledematen en op de maagstreek gelegd en het gebruik van ijs tot lessching van den dorst toegestaan. Van deze 47 konden 8 als cholerine's worden beschouwd. In 8 andere gevallen bestonden rijstwaterachtige of ligtgroene stoelontlastingen, braking, ligte koude en ingezonkene oogen. Al deze lijders herstelden na 1—7 dagen behandeling. De 31 overblijvende gevallen konden alle tot de zwaarste gerekend worden. Vele waren reeds in stadio algido in het hospitaal ingebragt, na gedurende korteren of langeren tijd aan diarrhoea te hebben geleden. Op de zalen zelve werden 14 lijders aangetast en eenige van hen zonder dat er eenige voorbode had plaats gegrepen. Van deze 31 lijders bezweken er 19 en wel 10 in het stadium algidum, na 8—40 uren, 3 in het begin der reactie en 6 in het stadium typhoïdeum. Op 31 zware gevallen bezweek dus ⅔ der lijders; op 39 zware en minder hevige gevallen bezweek ongeveer de helft, en met inbegrip der cholerine's bezweek omstreeks ⅖ van het totaal aangetasten. Op 56 andere gevallen, die met zwavelzuur, citroenzuur, ipecacuanha of opium behandeld werden, en in verschillenden graad aangetast waren, bezweken er 22, dat is ingelijks ⅖ van het totaal. Door den S. wordt verder aangetoond, dat eene slechte constitutie van den lijder de schuld van het negatieve resultaat niet kan dragen, dat de verschijnselen der ziekte onder het strychnine-gebruik niet veranderen, dat zelfs het middel zijne physiologische werking niet uitoefent, dat het uitbreken van cholera-typhoïd er niet door voorgekomen wordt. Hij schrijft het negatieve resultaat toe aan het ontbreken van absorbtie, waarschuwt tegen de nadeelen der opeengestapelde giften, waardoor bij het herstel intoxicatie zou kunnen plaats grijpen. In ligtere gevallen, waar nog absorbtie plaats grijpt, zijn kleine giften voldoende en brengen volgens den S. werkelijk nut aan. De diarrhoea houdt onder strychnine-gebruik op, doch keert dadelijk terug, als het middel wordt nagelaten, zoodat het herstel van het geneesmiddel, niet van de natuurkracht alleen, afhangt. De slotsom van den S. is, dat de strychnine in ligte choleragevallen zeer nuttig zijn kan en boven het opium en de excitantia moet gesteld worden, wijl zij de diarrhoea tot staan brengt, zonder hevige reactie op te wekken. In cholera algida is zij onvermogend, wijzigt zij de verschijnselen niet en geeft eene sterfte van ⅔ der aangetasten. Het oordeel van BONNAFONT is insgelijks ongunstig. Zijne waarnemingen dagteekenen reeds van 1835 en werden in Algerie in eene hevige epidemie onder de turksche bevolking, gedaan. De buitengewoon groote sterfte deed hem allerlei middelen beproeven en zoo kwam hij ook tot de strychnine, hopende dat dit middel door zijne krachtige werking op het zenuwstelsel eene heilzame reactie zou veroorzaken. 15 zeer zware lijders werden met strychnine behandeld; 5 herstelden, 10 bezweken. De 1ste lijder nam eerst 5 milligrammen binnen 4 uur tijds. Deze dosis onder herhaald braken gegeven, deed niets af; eene tweede gift werd insgelijks zonder gevolg gegeven. Den volgenden dag werden 10 milligrammen voorgeschreven; eerst in den loop van den dag kwam ligte reactie; de lijder herstelde voorspoedig. Sinapismi enz. enz. waren niet verzuimd. Twee andere lijders kregen onmiddelijk 10 milligr. binnen 4 uren te nemen, en daarna werd nogmaals dezelfde gift gegeven. Bij den een ontstonden ligte spiertrillingen, hevige krampen (waar?) injectie der oogen enz. en van toen af herstelde hij. Bij den anderen lijder, die bezweek, deed het middel niets af. Drie dagen later werden 4 zwaar aangetasten met 20 milligrammen behandeld: drie bezweken spoedig, een herstelde. Twee der overledenen hadden dezelfde verschijnselen vertoond als de straks vermelde herstelde. De nu herstelde had geen zigtbaar uitwerksel van het middel vertoond. Bij vier volgende lijders werd de gift tot 25 milligrammen gebragt, binnen 4 uur in te nemen. Na eenigen tijd (5 uren na het eerste gebruik) waren tweedier lijders zeer opgewekt met opgezwollen, pijnlijk tandvleesch, drooge gezwollene tong, wilde, roode oogen; de beide anderen bleven kalm, de tong was plat en breed als gewoonlijk. Hij die het sterkst opgewekt was geweest, herstelde toch nog vrij spoedig; de andere bezweek. Van de twee, die door het middel niet zigtbaar aangetast waren, bezweek een en de andere herstelde. Die opgewekte toestand scheen overigens de reactie niet te bevorderen. Nog vier lijders werden aan dezelfde behandeling onderworpen; aan twee hunner werden 25 milligrammen, aan de beide anderen 30 milligrammen, binnen 4 uren te nemen, voorgeschreven. Drie bezweken, zonder dat eenig verschijnsel op strychninewerking had geduid. De vierde bezweek insgelijks, doch onder zeer belangrijke verschijnselen. Nadat de strychnine te 12 uur was gebruikt, nam men te 3 uur het volgende waar; de braking iets verminderd, de diarrhoea steeds aanhoudende, de oogen geïnjicieerd, tandvleesch gezwollen, mond droog, huid koud, kleverig, algemeene opgewektheid, de pols niet voelbaar. Eene exciteerende drank werd voorgeschreven. Te 6 uur wentelde de ongelukkige zich onophoudelijk op zijne matras rond, het gelaat gezwollen, bloeding uit de mond; plotseling rees hij overeind, riep een zijner afwezige bloedverwanten, zakte toen in schijnbaar apoplectischen toestand neder. Door eene VS. werden eenigen druppels zwart bloed ontlast. De lijder verviel in diep coma, in hetwelk hij nog eenige dagen bleef en bezweek toen. Wij willen uit deze laatste mededeelingen alleen de leering trekken, dat zelf toxische giften, gelijk BONNAFONT ze gebruikte (schoon die gift inderdaad weinig verschilt van de door ABEILLE zoo geprezene) niet in staat zijn om bij cholera algida reactie op te wekken, dat het gunstige resultaat niet aan het middel kon worden worden toegeschreven en dat het middel in enkele gevallen stellig schaadde. Waar geene intoxicatie volgde was welligt het middel uitgebraakt.

---

een half van onze greinen, die iets grooter zijn dan de Fransche greinen.

of niet in de bloedmassa opgenomen. Wij herinneren aan de bekende therapeutische regel dat, waar men niet kan helpen, men niet moet schaden.

Dat het gebruik van *sulfas chinii* als prophylacticum en bij cholera-diarrhoea door ons in onze vorige bijdrage aangestipt, aanleiding zou geven tot eene herhaalde aanprijzing van dit reeds in de eerste epidemie gebruikte middel (zie o. a. rapport der staatscommissie van 1832 pag. 159) is niet te verwonderen. SERRES *Médecin des épidemies à Bax* (*Bull. de therap.* Sept. 1854 pag. 189) heeft het wederom als panacé aangeprezen. Hij beschouwt apodiktisch de cholera als eene f. intermitt. larvata, de ziekte als product van miasma paludosum. Als bewijzen voert hij aan den oorsprong aan de *Ganges* en dat de ziekte het hevigst in moerasstreken zou heerschen. Hoe valsch de laatste bewering is, bewijzen de onderscheidene epidemiën in ons land voldingend. Juist Amsterdam bekend wegens het endemisch heerschen van f. interm. heeft betrekkelijk altijd minder geleden, als b. v. het door die koortsen veel minder bezochte Utrecht. Dat Zeeland nimmer zwaar geteisterd is, hebben DE MAN en VAN DEN BROECKE voldingend bewezen. In het 1ste tijdperk geeft SERRES gedurende twee dagen of langer 15 greinen sulfas chinii in drie giften. In het 2de tijdperk wordt het middel (2 grammen daags) in eene mixtuur (a. ¼ uur 1 lepel) gegeven, benevens nu en dan 1 eijerlepeltje koude punsch of wijn met suiker. In het derde tijdperk moet alweder sulfas chinii worden gegeven, maar de lijder (wijzer welligt dan de arts), door het gedurige braken afgemat, weigert de mixtuur en houdt de mond vast gesloten. Nu moet het middel in clysmavorm worden toegediend. Dat clysma moet bestaan uit 2 grammen sulfas chinii, 30 grammen roode kina, de doijer van 2 eijeren en 1 kilogr. water; 2 kopjes daarvan worden om de drie uur ingespoten. Gedurende het herstel, moet met het middel nog eenige dagen worden voortgegaan. Bij het ontbreken van statistiek of van mededeeling van enkele gevallen, kan er van verdere kritiek geene sprake zijn, en moet de lezer den S. maar op zijn woord gelooven. Een ander antitypicum, de *liquor Fowleri* is door GUTERBOCK zonder eenig gevolg gebruikt.

Een ander middel wordt hoofdzakelijk op theoretische gronden, door SCHEIDER te Pyritz (*Med. Centralzeit.* 1854 n°. 26) aanbevolen. De proeven van SCHULTZ SCHULTZENSTEIN over kunstmatige vorming van ontstoken bloed, deden den S. in de epidemie van 1853 proeven nemen eerst met *ol. rorismarini*, daarna met *tinct. cinnamomi*. Toen deze niet nuttig bleken, ging hij over tot *oleum cinnamomi acuti*. Dit middel bragt hem, ook in zware gevallen, meer voordeel aan dan eenig te voren gebruikt middel. Daarom wordt het middel tot verder onderzoek aanbevolen, ten einde te beslissen, of het bij den aanvang en in de acme eener epidemie en in hevige gevallen even nuttig is, als in ligtere vormen en bij het afnemen der epidemie. De gift is 2½—5 druppels, alle half uur of elk kwartier met water. 8 of 9 onvolledig verhaalde waarnemingen, die eigenlijk met uitzondering der eerste, weinig afdoen, moeten het nut bewijzen, van dit *erethibiticum anapepticum*.

Dat minerale zuren, vooral *salpeterzuur* reeds sinds lang aanbevolen zijn, behoeven wij wel niet te herinneren. WORMS (*Gazette des hopitaux* 1853 n°. 153) heeft o. a. er weder de aandacht op gevestigd. Volgens hem zijn kleine giften der zuren (1—2 grammen in een kilogr. water) het zekerste middel, tegen verdachte diarrhoeae en om de ontwikkeling van cholera daaruit te voorkomen. In zware gevallen zijn die zuren in groote giften, volgens zijne meening, het eenigste middel, om reactie te wekken, zonder den lijder tevens in gevaar te brengen. Onder derzelver gebruik houdt wel de diarrhoea op, doch geenszins het braken, welks te spoedig ophouden, voor dat de reactie is begonnen, zoo als algemeen bekend is, gevaarlijk is, ja zelfs het te vroeg opgehouden braken komt onder derzelver gebruik weder te voorschijn. Tot in het midden van Dec. 1853 had WORMS zich tot het zwavelzuur bepaald. Toen hij echter op den 18den en 19den Dec. 12 hoogst gevaarlijke choleralijders op zijne afdeeling had opgenomen, die zoo wel door hem, als door andere artsen, als onherstelbaar verloren werden beschouwd, ging hij tot het salpeterzuur over, dat hij dus voorschreef. ℞ Dec. alth. 150 grammen, acidi nitrici fumantis 4 grammen (ongeveer één drachme) aq. menthae 4 grammen (?) syr. simpl. 30 grammen. *S.* alle uur 1 eetlepel. Tot zijne verbazing begon reeds *één* uur nadat de drank voor het eerst gebruikt was, een weinig reactie en 3 uur later was de vroeger niet meer voelbare pols weder vol en krachtig. Tien dezer lijders herstelden zeer spoedig; twee stierven vijf dagen later aan cerebraalcongestie. Volgens HIRSCH (t. a. p. pag. 111) zijn zwavel- en salpeterzuur zeer werkzame middelen bij de voorboden, bij cholerine en misschien ook in het eerste begin der geheel ontwikkelde ziekte. De Amerikaansche geneesheeren gebruikten dezelve gedurende de laatste choleraepidemie (die van 1853 namelijk) zoowel bij de voorboden als in de ziekte zelve, en verzekeren, dat zij door hen betere resultaten verkregen dan door andere middelen. Door HESTER wordt in vele gevallen met collapsus, ingezonken oogen, niet voelbare pols enz., een mengsel van salpeter- en zwavelzuur zeer geprezen (acid. sulf. gtt. xii. acidi nitrici gtt. x, aq. destill. unc iβ sacch. albi q. s. S. alle 10 minuten 1 theelepel.). Dit mengsel werd door HIRSCH in een exquisiet geval van choleradiarrhoea bij eene dame, die zeven maanden zwanger was en na den aanval abortus kreeg, met uitstekend nut gebruikt. Andere geneesheeren te Dantzig konden dit mengsel bij cholerine's en diarrhoeae niet zoo hoog roemen en ook het nut bij cholera algida kon HIRSCH niet waarnemen. Twee lijders aan dien vorm door HIRSCH met de HESTER'sche mixtuur behandeld bezweken aan choleratyphoïd, nadat de ziekte zeer langzaam was verloopen. Over de minerale zuren vergelijke men nog dit Weekblad pag. 306.

(*Wordt vervolgd.*)

GENEZING VAN HARDNEKKIGE INTERMITTENS verkreeg BRUGUIER (Rev. Thérap. d..méd.) in vier gevallen, die wij kortelijk willen overnemen.

De eerste waarneming betrof eene febris quartana, die reeds meer dan een jaar duurde. Na den lijder gedurende eenige dagen eene zeer geregelde leefwijze te hebben doen in acht nemen, deed men hem een kwartier uurs voor den vermoedelijke aanvang van den koortsaanval een voetbad nemen; zoodra hij begon te gapen, te rekken, hoofdpijn en koude rillingen te krijgen, deed men eene aderlating op den voet. Het duurde niet lang of de koude verminderde; de zieke werd in een zeer warm bed gelegd; en men gaf hem van tijd tot tijd wat lindebloesem. Aldra volgde op dit eerste tijdperk de hitte; deze was niet zeer sterk; het zweet was niet overvloedig; in een woord, het acces was zeer kort. De koorts kwam niet terug.

De tweede waarneming betreft eveneens eene derdendaagsche koorts, die langer dan een jaar bestond. Op dezelfde wijze voorbereiding door leefregel, op dezelfde wijze aderlating aan den voet. Het tijdperk van koude en dat van hitte zijn korter dan in de vorige aanvallen en even als in het eerste geval komt de koorts niet terug. De verschijnselen van koortscachexie verbeteren zich tevens ook zeer spoedig.

In de derde waarneming had de derdendaagsche koorts sinds 8 maanden bestaan en ging met zeer sterk uitgedrukte verschijnselen van cachexie gepaard. Aderlating op den voet van 400 gramm. De koortskoude is een weinig minder lang, de hitte een weinig minder hevig; het geslagen zijn der leden sterk uitgedrukt, even als bij de voorgaande zieken; de aanvallen komen niet weder en de zieke begint te beteren en genas aldra geheel.

Het vierde geval eindelijk is dat van eene febris interm. quot., die sinds verscheidene maanden bestond en die, even als de vorige, werd weggenomen door de aderlating aan de voet, altijd gelijk boven reeds gezegd is, vergezeld door het hier onmisbare heete voetbad.

Wij twijfelen er geen oogenblik aan of ieder zal na de lezing dezer beknopt medegedeelde waarnemingen, ons toestemmen, dat het niets nieuws is. Wij herinneren ten overvloede nog hoe NEPPLE quartanae heeft zien wijken op eene aderlating, nadat te voren alles te vergeefs beproefd was. Intusschen de hardnekkigheid van quartanae is eene eigenschap, die zelfs de sulph. chin. er niet aan afgenomen heeft en voor dergelijke gevallen is de flaauwe herinnering van den medicus van een oud middel dikwijls niet genoeg om het in praktijk te brengen, maar geschiedt dit pas, wanneer de mededeeling van een nieuw voorbeeld de aandacht verlevendigt.

NIEUWE METHODE VAN MELKANALYSE door Dr. LECONTE. — De hiervoor benoodigde toestel is hoogst eenvoudig en bestaat uit eene aan het eene uiteinde toegesmolten glazen buis van ongeveer 2 centimeters diameter, die in vijf deelen verdeeld is, zoodat iedere afdeeling den inhoud van vijf cubiek centimeters heeft. Aan het open uiteinde dezer buis is eene naauwere buis gesoldeerd, die in twintigsten van cubiek centimeters verdeeld is, terwijl zich op het uiteinde derzelve eene andere buis bevindt van denzelfden diameter als de onderste, doch veel korter en zonder verdeeling, ten einde als trechter te dienen. Wil men nu de deugdelijkheid van melk onderzoeken, zoo giet men in de onderste buis vijf cubiek centimeters melk en 20 cubiek centimeters acetum glaciale, sluit de buis met een glazen plaat of stop en schudt het mengsel totdat de aanvankelijk gecoaguleerde caseine is opgelost. Na weinige oogenblikken scheidt de boter zich op de oppervlakte af als witte vlokken, die men door middel eener spirituslamp doet smelten, waarna men hare hoeveelheid bepaalt door middel der op de buis opgebragte verdeeling. (*Journ. de Chemie Méd.* Oct. 1854 p. 577).

BOEKAANKONDIGING.

De geneeskundige Politiewetenschap, theoretisch en practisch beschouwd, door Dr. CARL VOGEL. Naar het Hoogduitsch bewerkt en met de Nederlandsche wetgeving in verband gebragt door Mr. L. G. VERNÉE. Tiel, H. C. A. CAMPAGNE, 1854. 8°.

In N°. 5 en 6 van dezen jaargang (Weekbl. p. 43 en 53) wezen wij op het oorspronkelijke werk van VOGEL, waarvan wij hier de vertaling aankondigen. Wij maakten opmerkzaam op dat werk, omdat naar onze meening de resultaten der ondervinding van een man, die 25 jaren in eene staatsgeneeskundige betrekking was geweest en sedert geruimen tijd de hoofdleiding der geneeskundige zaken in Sachsen-Weimar had, overweging verdienden, vooral op een oogenblik, waarop eene geneesk. staatsregeling in fieri is, zooals ten onzent. In hetgeen over de inrigting van het geneeskundig bestuur (§ 30—46) en over de uitoefening der geneeskunst en der pharmacie (het voornaamste van het speciale gedeelte van het werk) wordt medegedeeld, was, meenden wij, voor hen, die bij ons op den gang van zaken invloed zouden uitoefenen, menige nuttige wenk te vinden, die ter gelegener tijd behartigd kon worden. Alleen echter van den zaakkundige, die met eigen oordeel gebruik er van kon maken, en die van de aprioristische opvattingen en abstracte begrippen van den schrijver het zakelijke wist af te scheiden, kon het werk naar ons inzien dit nut hebben, maar ongeschikt rekenden wij het om, zoo als des vertalers doel schijnt, de belangstelling voor het onderwerp bij meerderen, dan tot nu het geval was, te wekken.

VOGEL behandelde de geneeskundige politie van een eigenaardig standpunt. Hij gaf in zijn werk onder den naam van geneeskundige politie eene leer der aanwending van politie-middelen tot geneeskundige doeleinden. Wij willen hier die opvatting niet bestrijden, maar tot

beter begrip van ons oordeel over het nut der vertaling toelichten. VOGEL's leer mag vergeleken worden met hetgeen de therapie is in de geneeskunde (strictiori sensu). Even als in deze de leer der geneesmiddelen en van hunne aanwending slechts een deel, en wel het laatste deel, de slotsom is der geneeskunde in haar geheel, en even als men van deze leer weinig of niets begrijpen kan, zonder dat men de overige deelen kent, even als zij ter toepassing onbruikbaar is zonder kennis der ziekten, evenzoo is de leer der aanwending van politiemiddelen op geneeskundige doeleinden (op genezen van ziekten en bewaren en bevorderen van gezondheid) onbruikbaar, onbegrijpelijk zonder de volledige kennis der objecten in het speciaal, waarop die middelen zullen worden toegepast. Voor hem die deze kennis bezit, (VOGEL bestempelt haar op eene spitsvindige wijze, ter onderscheiding van de geneeskundige politie met den naam van »polizeiliche Medicin") mag die leer nut hebben, voor hem die haar mist, is VOG. leer ongeveer hetzelfde, wat de therapie is voor den Apotheker, die volstrekt geen begrip heeft van de pathologie.

Zal het werk van VOGEL daarom niet met vrucht gelezen kunnen worden door hen, die geene genoegzame voorstudien hebben gemaakt, gewis heeft zijn inhoud voor de zoodanigen ook weinig aanlokkelijks en staat het *in dit opzigt* verre achter bij werken, zoo als van FRANK uit den vroegeren, of van SCHÜRMAYER uit den lateren tijd, waarin de onderwerpen der geneeskundige politie zelve worden uiteengezet.

Wij zouden desniettemin met de vertaling van het werk vrede kunnen hebben, zoo wij de verspreiding van die vertaling onder de deskundigen konden wenschen; wij zouden dan alleen den uitgever over zijn vermoedelijk zeer gering debiet moeten beklagen. Wij mogen echter die vertaling in geenen deele aanbevelen. Het doet ons leed, dat wij dit zeggen moeten, maar het werk van VOGEL, in het oorspronkelijke reeds niet zeer helder, heeft door de vertaling in duidelijkheid niet zelden nog verloren en soms is de zin van het oorspronkelijke door eene verkeerde vertolking geheel onkenbaar geworden. Ten bewijze hiervan strekke bijv. het volgende.

In de § 13 en 14 zegt VOGEL: »Nach der höchsten Auffassung des obersten Staatszweckes besteht derselbe in der Verwirklichung des Vernünftigen. Unsere Vernunft muss nämlich anerkennen, dass überhaupt die möglichste Verwirklichung des Vernünftigen die Aufgabe des Menschen auf Erden sey." en iets verder: »Verwirklichung des Vernünftgemässen kann aber offenbar nur in gleichem Schritte mit der Entwicklung und Vervolkomnung der dazu erfoderlichen Kräfte des Geistes und des Körpers erforlgen. Diese Entwickiung und Vervollkomnung ist also selbst eine Forderung der Vernunft."

De vertaler maakt daarvan; »Naar het meest uitgebreide denkbeeld, dat men zich van het hoogste doel van den staat vormen kan, bestaat het, *in de ontwikkeling des verstands*. Onze rede moet namelijk erkennen, dat de meest mogelijke *ontwikkeling van het verstand* de taak des menschen op aarde is ..: *Ontwikkeling des verstands* kan evenwel blijkbaar slechts gelijken tred houden met de ontwikkeling en volmaking der daartoe gevorderde krachten van geest en ligchaam. Die ontwikkeling en volmaking zijn alzoo zelve *eene vordering in verstand*."

De vertaling van *Verwirklichung* door *ontwikkeling* in plaats van bijv. door *verwerkelijking*, van *vernünftigen* en *vernunftgemässen* door *verstand* in plaats van door het *rationeele* of *hetgeen de rede aan de hand geeft* en eindelijk van *Forderung der Vernunft* door *vordering in verstand* in plaats van door *eisch der rede*, maakt inderdaad het denkbeeld des S. onkenbaar.

Eene andere proef van onjuiste zinbedervende vertaling wordt gevonden in § 100 waar: »Der persönliche Beistand ist gehörig, wenn er das nach der Ausbildung der hierher bezüglichen Kenntnisse und Fertigkeiten, d. h. nach dem Standpunkte der Medicin als Wissenschaft und Kunst Mögliche rechtzeitig und mit Humanität leistet" in het Nederduitsch heet: »De persoonlijke bijstand is behoorlijk, wanneer de hiertoe betrekking hebbende kennis en bekwaamheid, d. i. van het standpunt der geneeskunde, als wetenschap en kunst, met *alle mogelijke* menschelijkheid en ter juister tijd wordt toegepast." Hiermede is de zin volstrekt niet uitgedrukt, dat de persoonlijke bijstand dan voldoende is, wanneer deze al wat volgens het standpunt der geneeskunde *mogelijk* is, ter juister tijd en met humaniteit volbrengt.

Wij stippen andere onnaauwkeurigheden, zoo als de vertaling van *polizeiliche Mittel* door *politische middelen*, § 21, van *Unterste Behörden* door *minste besturen* § 36 en meerdere soortgelijke voorbij om eindelijk nog een blik te werpen op de bewerking, die op den titel wordt beloofd.

Die bewerking bestaat in eenige noten, waarin wij onderscheidene wetsbepalingen regelende de geneeskunst in ons land en enkele andere aanwijzingen uit de Nederl. wetgeving terugvinden, in andere, waarin eigene opmerkingen of toelichtingen of ook wel uittreksels uit Ned. geschriften omtrent de behandelde onderwerpen worden gegeven.

Wij moeten bekennen, dat wij uit den titel »Bewerkt en met de Nederlandsche wetgeving in verband gebragt" en uit de opdragt van die bewerking aan een Minister van Justitie meer en wel eene kritische beschouwing van VOGEL's stelsel, of althans van eenige hoofdzaken, hadden verwacht met de praktische strekking om te doen zien wat wel, wat niet met onze staatsinrigting en wetgeving strookte. Vooral van de zijde van een Jurist hadden wij gewenscht, bij de verspreiding van een dergelijk werk als dat van VOGEL, aangewezen te zien, dat het Polizei-systeem van een Duitschen staat in menig opzigt bij ons niet te huis behoort. Doch wij willen den Vertaler niet hard vallen over hetgeen hij niet gedaan heeft, maar alleen zien op hetgeen hij geeft, maar ook dan kunnen we omtrent de bewerking weinig loffelijks melden.

Dat weinige willen we vooropstellen. Het bestaat in die enkele aanwijzingen uit de Ned. wetgeving omtrent de verjaring, huiszoeking en in beslag nemen en in enkele der uittreksels uit Nederlandsche geschriften ter toelichting van behandelde onderwerpen, die niet algemeen bekend zijn, en uit dien hoofde nuttig zijn kunnen.

Wat de mededeeling van wetsbepalingen omtrent de uitoefening der kunst en eenige door den Vert. gemaakte opmerkingen betreft, ontmoeten we eene onvolledigheid en onjuistheid, die den niet deskundige inderdaad op een dwaalweg leiden. Zoo wordt bijv. in de noot op bl. 110 de inhoud der Art. 11, 12 en 13 der Wet van 12 Maart 1818 medegedeeld, (waarbij de gecombineerde uitoefening der Genees-, Heel-, Verlosen Artsenijmengkunst wordt verboden), terwijl die bepalingen sinds bijna 17 jaren bij de Wet van 27 Maart 1838, Staatsblad n°. 10 zijn ingetrokken, wat betreft de gecombineerde uitoefening der Genees-, Heel- en Verloskunst. Zoo worden in eene andere noot omtrent de regeling der winkelvisitatiën alleen de bepalingen van het Kon. Besl. van 31 Mei 1818 aangehaald, en de besluiten van 28 April en van 12 Julij 1821 (Staatsblad n°. 2 en 7), benevens de bepalingen hieromtrent gemaakt bij de invoering der Pharm. Neerlandica, niet vermeld.

Ook op des Vert. opmerkingen of toelichtingen valt veel af te dingen. Zij mogen gewis niet alle ad rem en enkele zeer onduidelijk genoemd worden. Zoo bijv. de noot op p. 49 waar op het gezegde van VOGEL: »dat de wetten de meest omzigtige, en naar gelang van omstandigheden, ook openlijke overweging door de drukpers vorderen, opdat niet ligt eene bijvoeging, verandering of intrekking noodzakelijk worde, hetgeen voor de waardigheid der wetgeving beleedigend is" door den vertaler wordt aangemerkt, dat V. hier zeker bedoelt na de afkondiging en invoering der wetten. De vert. moet hier ironisch spreken of zijn noot is onduidelijk.

Als een bewijs van het gevaar wat de *sutor* loopt, wanneer hij *ultra crepidam* gaat, mag de naive noot strekken p. 104, waar het woord *sympathie*, door VOGEL gebezigd in de beteekenis van zoogenaamde sympathetische kuren, wordt toegelicht door eene aanhaling uit de dictionnaire van NYSTEN: sympathie, *sympathia, consensus, συμπαθεια, de συν*, avec et *παθος*, passion, affection, rapport qui existe entre les actions de deux ou de plusieurs organes plus ou moins éloignés etc."

Op deze gronden moeten we over de Nederduitsche bewerking van VOGEL een ongunstig oordeel uitspreken. Wij verklaren echter, dat wij dit ongaarne doen vooral hier, waar het iemand geldt, in wiens arbeid we overigens een blijk erkennen van belangstelling in de geneeskundige staatsregeling en wij zoodanig blijk van iemand, die buiten de geneeskundigen staat, op hoogen prijs stellen. Het is ons voornemen niet met dit gezegde de pil van een ongunstig oordeel over zijn werk te vergulden, maar het is een gevolg van onzen hartelijken wensch, dat er buiten de geneeskundigen, en vooral onder de juristen, meerdere mogten gevonden worden, die in het onderwerp zoover indrongen, dat zij een begrip kregen van de belangen van den staat en van iederen staatsburger in het bijzonder, die er mede verbonden zijn. Was die wensch vroeger vervuld geweest, wij zouden het langdurig verzuim niet hebben beleefd, wat ten opzigte der regeling van de geneeskundige zaken in ons land is gepleegd.

Maar aan de andere zijde mogten wij, die de geneesk. staatregeling onder de gewigtigste onderwerpen van staatszorg rekenen, niet zonder ernstige, zij het ook voor hem, wien ze het eerst treft, harde waarschuwing laten voorbijgaan, dat het onderwerp eene geheel eigene kring van kennis vordert om het goed te begrijpen, en dat het zonder die speciale kennis, of zonder genoegzame voorlichting, niet behandeld kan worden zonder de grofste fouten te begaan. De wanbegrippen, die ten dezen opzigte bestaan, waren het, die tot nu de geneeskundige politie — wij verstaan er hier onder de algeheele publieke zorg voor de gezondheid — hâren heilzamen invloed ook in ons land deden missen en niemand zal ons bij die overtuiging eene waarschuwing kunnen euvel duiden, van welker inachtneming of verwaarloozing de toekomst van eene zoo gewigtige zaak afhangt.

J. P.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

PARIJS. — Door de Académie de Medecine zijn zijn de volgende prijsvragen uitgeschreven voor 1855.

Prix de l'Academie. Determiner pas faits precis le degré d'influence que les changements de lieux, tels que l'emigration dans des pays chauds et les voyages sur mer exercent sur la marche de la tuberculisation pulmonaire (1000 fr,).

Prix Portal. Du goitre endemique; étiologie, anatomie pathologique, prophylaxie: rapports avec le cretinisme (1000 fr.)

Prix Civrieux. De la catalepsie (1000 fr.)

Prix Capuron. Question relative a l'art des Accouchements. Des morts subites dans l'état puerperal (1000 fr.)

Question relative aux eaux minerales. Determiner par l'observation médicale l'action physiologique et therapeutique des eaux minerales *alcalines*, et préciser nettement les cas de leur application (1500 fr.).

Prix Itard pour le meilleur livre ou mémoire de médecine pratique ou de therapeutique appliquée (3700 fr.).

Voor 1856. *Prix de l'Académie.* Faire l'histoire des applications du microscope à l'étude de l'anatomie pathologique, au diagnostic et au traitement des maladies: signaler les services que cet instrument peut avoir rendus à la Médecine: faire pressentir ceux qu'il peut rendre encore, et premunir contre les erreurs auxquelles il pourrait entrainer (1000 fr.).

Prix Portal. De l'anatomie pathologique des kystes (1000 fr.).

Prix Civrieux. Etablir par des faits les differenc-

qui existent entre la Nevralgie et la nevrite (2000 fr.).

Prix Capuron. De la saignée dans la grossesse (1000 fr.).

Prix d'Argenteuil pour la période quinquennale de 1850 à 1856 (12000 fr.)

Voor 1857. *Prix Lefèvre.* De la mélancolie (1800 fr.).

BINNENLAND.

AMSTERDAM. — In de Deventer Courant wordt het volgende gemeld:

De Hoogleeraar L. MULDER gaf dingsdag jl. zijne eerste les waarbij de Burgemeester, de Curatoren, de Hoogleeraren, de Studenten aan het Athenaeum en de Pharmaceuten tegenwoordig waren. Hij schetste in algemeene trekken den weg, dien hij wilde bewandelen ten opzigte van de verschillende vakken van onderwijs, aan zijne leiding toevertrouwd. Hij sprak over de methode, die hij bij de behandeling der kruidkunde, der algemeene waren kennis en van den wetenschappelijken landbouw zou volgen. In heldere en algemeene trekken werd de aard van deze verschillende deelen der wetenschap door hem ontwikkeld, en werden tevens de hoofdverdeelingen van iedere afdeeling afzonderlijk medegedeeld. De waarde der wetenschappelijke beoefening werd overtuigend betoogd, maar tevens het groote belang eener verbinding van theorie en praktijk duidelijk op den voorgrond gesteld. Opmerkelijk was zijne verklaring, dat hij den landbouw wetenschappelijk wenscht te zien drijven, niet door onderzoekingen te doen in een scheikundig laboratorium, om het daar gevondene voor orakeltaal te verklaren en het onmiddelijk in het groote toe te passen; maar wel om de eenvoudige, bruikbare kennis der natuur te vereenigen met de practische uitoefening van den landbouw. Van de indeeling en beschouwingen der latere schrijvers werd doorgaans melding gemaakt, waarna de spreker overging, om zijne zienswijze over de door hen medegedeelde denkbeelden kortelijk te ontwikkelen en te verdedigen.

— Wij vernemen, dat de Verzekerings-maatschappij voor geneeskundige behandeling, onder directie der Heeren GUY DE CORAL en HOELEN, waartegen, bij de oprigting ten vorigen jare, door de gezamenlijke geneeskunstoefenaren en pharmaceuten het bekende protest werd onderteekend en publiek gemaakt, met Januarij aanstaande door gemis aan deelneming, wordt ontbonden.

— Door den Gemeenteraad te Rotterdam zijn in de zitting van 14 December voor den tijd van 5 jaren benoemd bij het burgerlijk armbestuur tot geneeskundigen de HH: J. D. OPPENHEIM, F. LE ROI, F. M. DU PREE, A. D. FUHRI, S. BEZETH, G. VROLIK en G. H. VAN VOLLENHOVEN; tot heelkundigen H. A. BICKER CAARTEN, L. F. VAN SALINGEN SCHOT, M. MOBLAART en G. P. KRUYFF; tot vroedmeesters E. DEKKER en W. NOLEN; tot vroedvrouwen C. M. JOLLES geb. ELKEN, E. H. BARTO geb. ANDRES, M. RIP. geb. DE RUITER, M. C. DRIEMEIJER geb. KOLKMEIJER; tot assistent-vroedvrouwen B. E. OTTING geb. BOSBARNBRINK, M. B. HENDRIKS geb. RIKKERS, J. M. DE GRAAF geb. VAN DRIEL en A. H. VAN VLIET geb. LEEMAN; tot stads-apotheker A. C. CRAMER.

— 16 Dec. is te Utrecht tot Med. Dr. bevorderd de Heer E. R. VAN EISCHTORFF van Winterswijk na verdediging van een spec. chir. med. de Methodo cruris, exciso pede, per osteoplasin longitudine augendi.

— 18 December is te Utrecht bevorderd tot Art. Obst. Dr. de Heer A. F. VERHOEFF Med. Dr. te Utrecht.

NEDERLANDSCH INDIE. — Bij de civiele en mil. geneesk. dienst. de Saparoea is overgeplaatst de Off. v. gez. 3de kl. J. L. G. LE RUTTE, thans te Samarang; bij het garnizoenshospitaal te Ambonia de Off. v. Gez. 3de kl. J. W. ARNDT, thans te Samarang; geplaatst bij het mil. hosp. te Samarang de Off. v. Gez. 3de kl. J. F. E. HARTSTEEN en J. R. HESSIG beiden thans te Batavia. Op hun verzoek zijn eervol ontslagen de Off. v. Gez. 3de kl. P. J. FRANK en de Apoth. 2de kl. J. P. BOUVEROY VAN NIEUWAAL.

†PARAMARIBO 20 Novemb. — Slechts drie gevallen van gele koorts met doodelijken afloop zijn in deze maand voorgekomen. Op den 3den Nov. stierf een jager op den derden dag der ziekte, op den 5den op het fort Nieuw-Amsterdam een artillerist, en op den 7den de vrouw van eenen op den 31 Oct. aan deze ziekte overleden korporaal; zij was eene Europesche vrouw in fort Zeelandia woonachtig. Sedert den 24sten van de vorige maand hebben zich geene nieuwe ziektegevallen onder de ingezetenen of op de schepen voorgedaan, en bepaalde zich de ziekte alleen tot de militairen. In het begin van de vorige maand werd de heerschende ziekte door den chef van de mil. gen. dienst met den naam van blutsvlekken-typhus bestempeld, later echter met dien van febris biliosa maligna, ook in de certificaten voor de vertrekkende schepen wordt steeds van kwaadaardige galkoortsen gesproken; het hierboven vermelde sterfgeval op het Fortres N.-Amsterdam werd echter door den Off. van Gez. VLEUGEL aan gele koorts toegeschreven.

De algemeene gezondheidstoestand in deze kolonie is voldoende, de sterfte was in de laatste dagen gering te noemen.

BIBLIOGRAPHIE.

C. H. Jones and *E. H. Sieveking*: A Manual of pathological Anatomy. London, 1854. Churchill. 12 s. 6 d.

J. Nottingham: Practical observations on conical cornea and on the short sight and other Defects of vision connected with it. London, 1854. Churchill. 6 d.

E. Ballard: On pain after food. Its causes and treatment. London, 1854. Walton. 4. s. 6. d.

H. Davies: Lectures on the physical Diagnosis of the Lungs and Heart. 2e. Ed. London, 1854. Churchill. 8 s.

H. Lee: Pathological and surgical observations, including a short course of Lectures delivered at the Lock hospital, and an Essay on the surgical treatment of haemorrhoidal Tumours. London, 1854. Churchill. 7 s. 6 d.

J. Swan: The Brain in relation to the Mind. London, 1854. Longmann. 5 s.

NEDERLANDSCH
WEEKBLAD VOOR GENEESKUNDIGEN.

IV. Zaturdag, 30 December 1854. 52.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN

BIJDRAGEN TOT DE CHOLERA-THERAPIE. III. — (*Vervolg van* p. 526). Een der jongste voorslagen is die van BURGGRAEVE, die de reactie door galvanisme wil opwekken (Zie *Bull. de la Soc. méd. de Gand* Oct. pag. 305). Hij herinnert dat DUCHENNE te Boulogne in 1849 dit middel te vergeefs had beproefd, doch vermeldt niet, dat reeds in de eerste cholera-epidemie in 1831 het galvanisme in het hospitaal van BOEHR te Berlijn was gebruikt, hoewel zonder bevredigend resultaat: (zie het reeds meermalen aangehaalde rapport der Staatscommissie pag. 157). Het denkbeeld om de galvanische electriciteit te beproeven was bij den S. ontstaan door de mededeeling van Prof. EVERARD aan de *Academie royale de médecine de Belgique*, omtrent de zoogenaamde atomistische methode van MANDT, lijfarts van Keizer NIKOLAAS. Kleine giften strychnine komen onder de aangeprezene-middelen voor, en daar hare werking met die der electriciteit overeenkomt, meende BURGGRAEVE ook deze laatste te moeten beproeven. De ontkleedde lijders worden in een laken gewikkeld, hetwelk nat gemaakt is met eene sterke oplossing van keukenzout en ammonia liquida. Alleen het hoofd en eene der handen blijven buiten het laken. In die vooraf behoorlijk droog gemaakte hand wordt eene der polen (*excitateurs*) geplaatst van het inductieapparaat, dat door middel van twee kolommen van BUNSEN in werking wordt gebragt. Met den anderen *excitateur* worden wrijvingen verrigt op het natte laken, waarbij men zorge om vooral te drukken op de plaatsen, op welke men eenen sterkeren indruk wil maken, zoo als de hartstreek, de regio epigastrica, het ruggemerg en achtereenvolgend de ledematen. Om de vijf minuten laat men de lijders even rusten; soms werden de polen verwisseld, als hare werking begon te verzwakken. Tot lessching van den dorst werd koud water gegeven. Iedere bewerking duurde $\frac{1}{2}$ uur en werd om de twee uur herhaald. De lijders bleven in het laken, totdat de reactie volledig was, zes uren of langer: vervolgens werden zij van drooge kleederen voorzien, in eene warme, behoorlijk geventileerde kamer geplaatst. Bij volledige reactie werd verder niets toegediend; in het tegenovergestelde geval werd $\frac{1}{12}$ grein campher of $\frac{1}{12}$ grein moschus in atomistische gift met melksuiker toegediend. Vier waarnemingen worden medegedeeld. In het eerste geval (*Choléra au premier degré*) waren de meeste verschijnselen der cholera reeds aanwezig, de bloedsomloop was echter nog niet gestremd, de stem reeds cholerisch, de huid begon hare warmte te verliezen. De lijder had reeds eenige uren te voren aan diarrhoea geleden. Hij werd onmiddelijk te bed gebragt en geëlectriseerd. Éene bewerking van 15—20 minuten was genoegzaam om de huidwarmte terug te roepen. Den volgenden dag was er volledige reactie en had de lijder ruim urine geloosd; het herstel greep voorspoedig plaats, zonder dat er ergens congestie was opgemerkt. De tweede waarneming betrof een zwak, twaalfjarig kind, dat sinds den vorigen avond aan diarrhoea had geleden en 's morgens ten 11 ure in het stad. algidum met begin van cyanosis verkeerde; de pols was niet voelbaar. De kleine lijder werd onmiddelijk in het laken gewikkeld en aan de inwerking der electriciteit blootgesteld. De bewerking scheen, te oordeelen naar het geschrei en het wringen met het geheele ligchaam, zeer ingrijpend, zoodat de bewerking slechts eene halve minuut kon worden voortgezet, waarop vijf minuten rust volgden. Werd de geleidraad op de nervi vagi en diaphragmatici gebragt, ter plaatse waar deze in de borstkas intreden, zoo ontstond eene korte hijgende ademhaling; werden de buikspieren aangeraakt, dan ontstonden sterke uitademingsbewegingen. De onderste ledematen werden bij bewegingen van buiging en uitstrekking stijf. De reactie was na $1\frac{1}{2}$ uur volkomen. Nergens werd congestie opgemerkt. De lijder bleef nog den geheelen nacht in het laken en werd eerst den volgenden ochtend gekleed. Spoedig ontlastte hij veel heldere urine; het herstel greep zeer spoedig plaats. Het derde geval werd bij eene 23jarige minne waargenomen. Bij hare opname, nadat zij zeer kort ziek was geweest, waren koude en cyanosis reeds zeer sterk ontwikkeld, de pols niet meer voelbaar. De electrische stroom werd vooral langs de ruggegraat en in de regio epigastrica geleid. De stem verkreeg hare helderheid bij aanraking der n. laryngei terug. Na een half uur ontstond sterke warmte, eerst aan den hals, vervolgens in de hartstreek; de krampen hielden op. Men liet toen de lijderes rusten. Schoon warmte en zweet aanhielden, was de reactie onvoldoende, de circulatie herstelde zich niet; de veneuse stasis hield op onderscheidene plaatsen aan, de lijderes was dof. Later kwam de diarrhoea terug en werd de lijderes weder iets kouder. Sinapismi aan de voeten, koude omslagen op het hoofd deden niets af, de dofheid nam toe; op den derden dag der ziekte werden bloedzuigers aan de neusgaten geplaatst, doch naauwelijks was er een weinig bloed uitgevloeid of de lijderes verviel in nog dieper coma en bezweek onder

stuiptrekkingen. In het vierde geval (*cholera sicca*) keerde onder het gebruik der electriciteit de warmte wel terug, maar de reactie bleef uit en de lijderesse bezweek spoedig. De cholera is, volgens den S., in haren geheel ontwikkelden vorm eene asphyxia nervosa; alle onze hulpmiddelen moeten derhalve ten doel hebben, om deze te bestrijden, doch in het stadium algidum zijn, wegens gemis van absorbtie, de inwendige geneesmiddelen van weinig nut en kunnen uitwendige middelen meer heil aanbrengen. Volgens B. is de bewerking ook in hospitalen, met gering bezwaar verbonden. De lijder toch blijft gedurende ettelijke uren in het natte laken en heeft slechts koud water of een stukje ijs noodig. De geneesheer of zijn helper kunnen van bed tot bed de lijders electriseeren, waartoe de toestel op een tafeltje op rollen geplaatst kan worden. Te sterk zweeten is nadeelig. Nadat de reactie plaats heeft gegrepen, wordt de lijder van zijn laken bevrijd, op een schoon bed, in eene warme kamer nedergelegd. Hij krijgt nu een weinig punsch of iets dergelijks of de boven opgegevene atomistische poeders met moschus en campher. De S. treedt daarna in eene vrij uitvoerige afkeurende kritiek der meer gewone middelen en trekt uit het medegedeelde het besluit, dat de behandeling der cholera door electriciteit aan den aard der ziekte beantwoordt. Zij heeft het voordeel boven de meestal werkeloos blijvende inwendige geneesmiddelen, dat zij het levensbeginsel (*la vitalité*) opwekt, terwijl de organen zelve ongedeerd blijven, zoodat door de behandeling geene nieuwe bronnen van gevaar worden geopend. De aanwending moet echter nog tijdig geschieden. Is het bloed reeds te zeer gedecomponeerd, dan heeft men er weinig meer van te wachten.

Wij vermeenden deze mededeeling belangrijk genoeg, om haar iets uitvoeriger mede te deelen, al is het resultaat nog niet zeer opbeurend. Gevallen als de eerste hebben wij en voorzeker velen met ons, vaak zonder electriciteit even wonderdadig door de natuur zien herstellen. Het tweede geval is van meer belang; de derde en vierde toonen aan dat, ja de huid warm wordt, maar dat de reactie onvolledig was; in het derde geval werd het ontstaan van typhoïd niet voorgekomen [1]). Het niet slagen in het 4de geval bewijst trouwens niets tegen de methode, want dergelijke gevallen zullen wel altijd de kunst te magtig zijn.

Het meerendeel der tot nu toe gedane mededeelingen waren nog niet in het reeds dikwijls aangehaalde stuk van HIRSCH opgenomen. Wij willen thans hoofdzakelijk, doch niet alleen naar aanleiding van dat stuk nog ettelijke methoden en geprezene middelen bespreken.

GENDRIN, die in Dec. 1853 eenige lessen over de cholera heeft gegeven (*Gazette des Hopitaux* n°. 146—149) onderscheidt vijf tijdperken, *prodrômes*, *période phlegmorrhagique*, *cyanique*, *asphyxique* en *reactionnelle*. Hij, bij wien de ziekte de 4de periode bereikt, is zonder uitzondering verloren. Komt een lijder in het cyanotische tijdperk in behandeling, dan moet men trachten de abnormale secretie te doen ophouden, waartoe rijkelijk laauwwarme dranken, narcotica, vooral opium, ligte excitantia, vooral acetas ammoniae (15 grammen) met laudanum (4 grammen) dienen. Deze middelen kunnen echter weinig afdoen, omdat de steeds geëxcerneerd wordende vloeistof eenen scheidsmuur tusschen het middel en de vlakte, die het moet opslorpen, daarstelt. Daarom verrigte men tevens sterke herhaalde wrijvingen met stimulantia, zoo als bals. fionaventi, ten einde der bloedsomloop in de haarvaten te bevorderen, de stasis in deze tegen te gaan en zoo doende het stilstaan der geheele circulatie te beletten. Uitwendig aangebragte warmte doet volgens GENDRIN weinig af. Deze middelen zijn in ligte gevallen voldoende. Hoe hevig de cholera ook zij en in welke periode de lijder verkeere, zoo worden toch door G. een, twee tot vier kleine aderlatingen verrigt, ten einde de bloedmassa te ontlasten van eene zekere hoeveelheid zwart, half gecoaguleerd bloed, het bloed zoo weder meer vloeibaar te maken en zoo de stasis, die tot de cyanotische verschijnselen aanleiding geeft, op te heffen. In zeer hevige gevallen is het moeijelijk om bloed te doen uitvloeijen; dan strijke men langs de ader. Zoo al bij de eerste V. S. weinig bloed wordt ontlast, wordt toch bij de latere V. S. eene voldoende hoeveelheid verkregen. »*Pour nous*," zegt G., »*l'ancre du salut des malades est la saignée*." Iedere V.S. zij echter klein, ten einde den lijder niet te veel uit te putten. In de periode *phlegmorrhagique*, d. i. bij bestaan van braking en diarrhoea, is de V.S. in staat om de abnormale secretie onmiddelijk te doen ophouden. Eene gunstige verhouding in het reactietijdperk wordt door hem aan die voorafgegane V.V. S.S. toegeschreven. Bij ligte reactie is er verder weinig behoefte aan kunsthulp. Zoo de reactie zich niet volledig ontwikkelt, de lijder nu eens koud dan warm is, moet de reactie krachtiger worden opgewekt door sinapismi of vesicautia op de maagstreek, waardoor primair de circulatie in de haarvaten en secundair de geheele circulatie worden opgewekt en tevens kritisch zweet wordt uitgelokt. Blijft er prikkelbaarheid van het darmkanaal over, zoodat zelfs vloeibare spijzen weder worden uitgebraakt, zoo laat G. bloedzuigers op de maagstreek of aan den anus zetten, voorts baden, verweekende pappen enz., benevens het gebruik van ligt verteerbaar voedsel. Goede ventilatie kan zelfs de ontwikkeling van typhoïd (volgens den S. de complicatie van typhus en cholera) voorkomen. Als symptomatica worden nog in hevige cholera's, bij nerveuse verschijnselen, hevige krampen enz., vlugge prikkels, b. v. aether inwendig gebruikt; ol. cajeputi is te prikkelend, kan tot ontsteking aanleiding geven. Bij hardnekkig nablijvende braking en hik doen vesicantia op de maagstreek goede diensten. Het cholera-exantheem vordert in den regel geene therapeutische hulpmiddelen.

JOLLY heeft in de *Union médicale* (April en Mei 1854) insgelijks een overzigt der pathologie en therapie der cholera gegeven. Nieuws voor de behandeling vonden wij in het overigens goed geschreven stuk niet. Hij prijst vooral voorzigtig gebruik der excitantia en, het

1) Over den toestand der nieren wordt bij de lijkopening van het derde geval niet gesproken.

geen wij hier vooral wilden vermelden, hij keurt, in tegenspraak met GENDRIN, de aderlating en het gebruik van narcotica af.

ARAN (*Union médicale* 1853 Dec. N°. 151 en 153) deed vooreerst opmerken, dat de epidemie te Parijs in 1853 goedaardiger was dan die van 1849 en van vorige jaren. Hij behandelt, gelijk reeds gezegd is, de prodomi met sulfas chinii, of ook wel met opium, bismuth, kreosoot, bij gastrische verschijnselen met Ipecacuanha als emeticum in den ochtend en daarop des avonds clysmata met laudanum. Nagenoeg dezelfde middelen benevens excitantia werden in het begin (de *période phlegmorrhagique*) gegeven, doch waren dan meest ontoereikend. Later verkoos hij een potus met 15 druppels kreosoot, 25 druppels laud. liq. syd. en 125 grammen Jul. gummos., of kreosoot in pilvorm, benevens een clysma met 0,30 grammen nitras arg. en 100 grammen water, of nog liever een clysma uit tinct. jodii 10 grammen, jod. kalicum 1 gramme en 100 grammen water. Door dit clysma zijn hardnekkige diarrhoeae bestreden. Bij gelijktijdig braken wordt ijs of punsch à la glace, seltserwater enz. gegeven, voorts warme kruiken. De kuur moet soms 4—5 dagen duren. In 7 gevallen vermeent de S. door deze behandeling de ontwikkeling der geheele ziekte te hebben voorgekomen. In het stadium algidum zijn onderscheidene middelen zonder veel gevolg gegeven, b. v. groote giften laudanum en kreosoot, de reeds vermelde clysmata met nitras argenti of jodium, excitantia, baden, ipecacuanha (dat in drie gevallen niets deed) koud water gebruik (in één doodelijk afgeloopen geval), joduretum potassii. Het voornaamste der mededeeling van ARAN betreft echter het gebruik van keukenzout inwendig en in clysmata, volgens de methode van GAVIN-MILROY. Keukenzout is overigens, gelijk onze lezers wel weten, reeds zeer spoedig en herhaaldelijk geprezen. Van 13 zoo behandelde lijders herstelden negen, zijn er vier gestorven. De lijder gebruikt elke twaalf uur eene mixtuur, welke 50 grammen keukenzout (d. i. ongeveer 13 van onze drachmen) bevat, opgelost in een aromatisch water, om hiervan alle 5—10 minuten 1 theelepel te nemen, waarna telkens een stukje ijs wordt gebruikt, doch verder geen drank wordt toegestaan; voorts clysmata ieder 1 eetlepel keukenzout bevattende en alle uur of om de twee uur te appliceeren; bij hevige praecordiaal-angst wordt de MAIJOR'sche hamer op de regio epigastrica aangewend. Onder dit keukenzout-gebruik verminderden de braking en de diarrhoea, de alvus werd gekleurd, meer consistent, de reactie ging geregeld voort en werd niet gestoord door ontstekingen der ingewanden of der hersenen; de dorst wordt insgelijks spoedig minder en de eetlust kwam weldra terug. De behandeling mag niet te spoedig gestaakt worden en men moet vooral met de clysmata nog gedurende eenige dagen voortgaan.

Als curiosum om voor heden te besluiten en de reeds stereotype *trois prises de Ipecacuanha* niet weder te herhalen, deelen wij nog mede, dat zekere ROUX een echt militair geneesmiddel voor zijne kameraden van de garde nationale heeft gebruikt, namelijk *buskruid*. Zijne geneeskracht was hem door eenen Duitschen arts aangeprezen, en nu gaf hij eerst aan eenige zijner kameraden, die aan cholera leden een paar patronen tot inwendig gebruik. Later gaf hij poeders bevattende 2 greinen kool, even veel zwavel en salpeter. De kool werkt antiseptisch, de zwavel diaphoretisch, het salpeter diuretisch. Zoodanig poeder wordt alle kwartieruur gebruikt met een weinig bessengelei. Als de diarrhoea bedaart, geeft ROUX 2 oncen ol. ricini met bouillon, waarna spoedig stinkende ontlastingen volgen. De genezing greep spoedig plaats. Van 21 zoo behandelde choleralijders bezweek er *geen enkele*. HIRSCH merkt daarbij op, dat fijngestooten steenkool met brandewijn te Dantzig onder het werkvolk een zeer geliefkoosd choleramiddel was.

(*Wordt vervolgd.*)

THERAPEUTISCHE WERKING DER CERIUMZOUTEN. Dr. SIMPSON, die reeds vroeger de aandacht gevestigd heeft op de tonische eigenschappen van de nickelzouten, heeft onlangs in de *Medico Chirurg.-Soc.* te Edinburg eenige nog onvolledige waarnemingen voorgedragen over de therapeutische werking van eenige andere metalen. Het cerium als nitraat toegediend in giften van één grein 2—3 maal daags scheen te werken als een tonicum sedans van veel waarde, groote overeenkomst aanbiedende met bismuth en de zilverzouten. Het was met goed gevolg bij hardnekkig chronisch darmlijden aangewend, en had gunstige resultaten opgeleverd bij dyspepsie met irritatie, met gastrodynie en pyrosis en bij chronisch braken: ook had het spoedig verligting aangebragt bij den vomitus van zwangere vrouwen. Het was een goed tonicum en nuttig plaatsvervanger van de zilverzouten, bismuth en acidum hydrocyanicum. S. had het niet dikwijls bij convulsive ziekten aangewend, zoo als chorea en epilepsie, waar nitras argenti gebezigd werd, doch de toediening van de ceriumzouten zoude zeker het voordeel hebben, van lang voortgezet te kunnen worden zonder vrees voor kleuring der huid. Voor zooveel zijne proefnemingen met cadmium leerden, bood dit veel overeenkomst aan met de antimoniumbereidingen en wekte diaphoresis en braken op. Tellurium werd, behalve zijn hoogen prijs, uit de praktijk verbannen door zijne onaangename uitwerkingen. Zoo vermeldde S. een geval waar eene gift van dit metaal op eene onachtzame wijze aan een student in de godgeleerdheid was toegediend en gevolgd werd door de ontwikkeling van zulk een blijvenden stank, dat voor het overige van den tijd der zitting de patient van zijne medestudenten afgezonderd moest gaan zitten.

VERSLAGEN.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER GENEESKUNST, AFDEELING LEYDEN EN OMSTREKEN.

Op de vergaderingen der 3 laatste maanden van dit

jaar trokken vooral de volgende mededeelingen onze aandacht:

Prof. KRIEGER vertoonde een onder de knie geamputeerd linker been, aan hetwelk zich een gezwel bevond, dat meer dan twee vuisten in omvang had. Het onderste gedeelte van de tibia ontbrak geheel en al, zoo 't bleek, verwoest door de ziekelijke massa; alleen was het kraakbeen aan het voetgewricht overgebleven. Het gezwel bestond uit eene fibreuse kyste, in wier wand zich enkele kleine beenplaatjes, waarschijnlijk overblijfselen van het verloren gegane beengedeelte, vertoonden, terwijl in het bovenste gedeelte der kyste het uiteinde van het overgebleven gedeelte der tibia in de holte uitstak, en aan den benedenwand der holte het van zijn been beroofde gewrichtskraakbeen gezien werd. De holte dezer kyste was gevuld met eene mergachtige massa en met bloedcoagula, welke inhoud zich van den wand gemakkelijk liet losmaken. Bij het mikroskopisch onderzoek werden in genoemden zak, behalve de gewone bloedbestanddeelen, geen andere histologische grondvormen gevonden, dan die, welke aan het beenmerg, vooral aan dat van kinderen, eigen zijn. Het contentum bestond dus hoofdzakelijk uit eene *hypertrophische ontwikkeling van beenmergcellen*. Nieuwgevormde vaten werden er niet in aangetroffen; alleen verspreidden zich van den binnenwand der kyste eenige vezelbundels een eindweegs in den inhoud. Het bleek bij nader topographisch onderzoek, dat de *musculi tibialis ant.*, *extensor hall. longus* en *extensor digit. longus* aan de buitenzijde van het gezwel verliepen, terwijl aan de binnenzijde de *tibialis post.* en de overige buigspieren gevonden werden. De *arteriae tibialis ant.* en *postica* liepen langs het gezwel en vertoonden niets bijzonders. Bij het inblazen van lucht in de laatstgenoemde slagader, kwamen onder water eenige zeer kleine luchtbelletjes in den zak te voorschijn. De zak zelf bleek grootendeels door het vaneen gedreven en verdikte periostium gevormd te zijn, terwijl ook aan het vrij in den zak uitstekende beeneinde eene duidelijke uitzetting werd opgemerkt, zoodat de beenschors was vaneengedreven en het *cavum medullare* verwijd. In deze mergholte strekte zich de ziekelijke massa nog een eindweegs uit, waarbij zij zich door losser zamenstel en door verschil in kleur van het overige nog gezonde beenmerg onderscheidde.

Het beschrevene gezwel had zich sinds den aanvang van 1853 bij een 20jarigen zeeman ontwikkeld. Toen Prof. KRIEGER den man voor de eerste maal zag, bezat het gezwel de grootte van eene okkernoot en was gelegen aan de *tibia* en ongeveer drie vingers breedte boven den binnenenkel. Het werd toen als eene *exostosis* beschouwd. In Maart van hetzelfde jaar deed de man nog eene reis naar Oost-Indië, doch ondervond daarbij meer en meer last van zijn gebrek. Onderweg schijnt ten gevolge van een val het, waarschijnlijk toen reeds zeer verdunde, been te zijn gebroken. Na de terugreis zag Prof. KRIEGER den patient weder in Junij jl., waarbij het bleek, dat het sterk in omvang toegenomenen vaak uit kleine huidwonden bloedend gezwel, zeer duidelijk, isochroon met het hart en de slagaderen, pulseerde, welke klopping ophield, wanneer de *art. poplitaea* sterk gedrukt werd, waarbij dan tevens het gezwel collabeerde. Door middel van het stethoscoop vernam men alleen een dof kloppen, doch geen geblaas. Als meest waarschijnlijke diagnose werd gesteld, *aneurysma ossis tibiae* en later de amputatie van het been, na toediening van chloroform, verrigt.

Het later in het werk gestelde ontleedkundig onderzoek heeft niet geleerd van welke oorzaak de zoo duidelijke klopping bij het leven heeft afgehangen, noch ook den weg doen kennen, langs welken het bloed, bij drukking der poplitaea, het gezwel weder verliet [1]).

Onder de praeparaten, welke Prof. HALBERTSMA den leden vertoonde, kwam het volgende voor:

Een opperarmbeen met een *processus supra-condyloïdeus internus*. Het uitsteeksel waarvan de grootste afmeting 1, 7 *centim.* bedraagt, is eenigzins haakvormig naar beneden gekromd en bevindt zich 6 *centim.* boven den condylus internus aan de binnenvlakte van het been. Hij doet hierbij opmerken, dat naar het oordeel van alle onderzoekers, dit uitsteeksel te beschouwen is als het rudiment van een beenbrug of boog, die bij zoovele dieren den *canalis supra-condyloïdeus ossis humeri* helpt vormen, waardoor gewoonlijk de arteria ulnaris (bij lage deeling der arteria brachialis de brachialis zelve, zooals bij Mustela) en de nervus medianus hunnen loop nemen. Bij den mensch ontspringt volgens KNOX en WILBRAND van de punt van den bovenvermelden processus supra-condyloïdeus een vezelachtige band, die naar den condylus internus nederdaalt en waaronder de art. brachialis en N. medianus doorloopen, in een geval, dat TIEDEMANN waarnam en in zijne suppl. ad tab. Art. corp. hum. afbeeldt. heeft er eene hooge deeling der art. brachialis plaats gegrepen en loopt de art. uln. met den n. med. aan de inwendige, de art. rad. aan de uitwendige zijde van

---

[1]) De beschrijving van dit zeldzame geval maakt den inhoud uit van eene onlangs (13 Decemb. 1854) verschenen: *dissertatio inauguralis continens casum aneurysmatis ossis tibiae* van den Heer SCHOKKER. In deze verhandeling komt eene goede afbeelding van het gezwel *in situ* voor, doch men mist daarbij met eenige teleurstelling eene teekening der gevonden histologische elementen. Ook de beschrijving van deze laatsten, die toch onzes inziens voor het goed begrip der zaak van het grootste belang is, laat wel iets te wenschen over. Uit de literatuur deelt de Heer SCHOKKER twee gevallen mede: een van PEARSON en een van SCARPA, beiden onder den naam van *aneurysma tibiae* beschreven, bij welke van beenmergcellen natuurlijk geene melding gemaakt wordt, doch die overigens in de verschijnselen wel overeenkomst vertoonen met het geval, dat het onderwerp der dissertatie uitmaakt. Eene vergelijking van dit geval met caverneuse gezwellen, over welke de schrijver kortelijk spreekt, en met kanker zou echter misschien vruchtbaarder geweest zijn.

het uitsteeksel, hetgeen de analogie met den dierlijken vorm nog treffender maakt.

Het voorkomen van den proc. supracondyloïdeus int. is betrekkelijk niet zeldzaam te noemen, wanneer men bedenkt, dat onder anderen STRUTHERS er 14 gevallen van waarnam, terwijl in het Breslauer museum 10 exemplaren daarvan worden gevonden.

Spreker vermeldt nog, dat dit uitsteeksel niet moet verward worden met een dergelijk, dat boven den condylus externus aan den buitenrand van hetzelfde been voorkomt, en dat men als analogon van een op dezelfde plaats bij phalangista, phascolomys et talpa voorkomend beenstijltje houden moet. Bij den mensch schijnt het uiterst zeldzaam te zijn, dewijl, voor zoo verre Spr. bekend is, alleen BARKOW er een voorbeeld van aanhaalt.

Ten tweede werd door Prof. HALBERTSMA ter ta el gebragt een preparaat uit het lijk van eene bejaarde vrouw, waaraan *twee duidelijke halsribben* worden aangetroffen. Aan weerszijde hebben zich dezelve, zoo als gewoonlijk, ontwikkeld uit het vrijgewordene voorste knopje van het dwarsche uitsteeksel van den *zevenden halswervel*. Aan beide is aan het achterste uiteinde der rib, dat met capitulum en tuberculum voorzien is, eene duidelijke articulatio costo-spinalis voorhanden, anatomisch volkomen overeenstemmende met hetzelfde gewricht der tien bovenste ribben. Het voorste uiteinde is regts door bandmassa met de eerste ware rib verbonden; links geschiedt deze vereeniging door een duidelijk gewricht met een uitsteeksel, dat van den bovenrand der eerste ware rib ontspringt. Door deze laatste omstandigheid komt de overtollige rib aan deze zijde meer horizontaal te liggen, en wordt de overtollige intercostaalruimte eenigzins wijder dan regts.

Beide ribben hebben, de vrij aanmerkelijke kromming medegerekend, eene lengte van 6 centimeters. De regter loopt naar voren eenigzins puntig uit, de linker daarentegen eindigt knopvormig, zoodanig dat men deze laatste gedurende het leven, aan den hals der vrouw boven het sleutelbeen niet alleen heeft kunnen voelen, maar ook duidelijk zien, daar de huid door dit knopvormige einde opgeligt werd. De geneesheer had dezen knobbel gehouden voor het sterker ontwikkeld tuberculum costae primae, waarvan de fransche chirurgen zeggen zich bij de onderbinding der art. subclavia als gids te bedienen; voorwaar eene dwaling, die allezins te vergeven is.

Aan beide halsribben kwam even achter het voorste uiteinde eene vrij diepe sleuf voor, waarover de art. subclavia verliep. De m. scalenus anticus hechtte zich voor de arterie vast aan het voorste einde der halsribben, terwijl vóór de spier als gewoonlijk de vena subclavia verliep, grootendeels echter op de eerste ware rib en slechts gerugsteund door de uiteinden der overtollige ribben.

Volgens den spreker zoude men kunnen denken, dat deze twee ribben geene hals- maar eerste ware borstribben voorstelden, die slechts zooveel minder ontwikkeld waren, dat zij het borstbeen niet bereikten. De kracht van dit denkbeeld wordt echter dóór de drie volgende omstandigheden gemakkelijk ontzenuwd. Vooreerst toch waren zij geplaatst boven twee ribben, wier kraakbeenige verlengsels met het borstbeen zonder gewricht (synchondrose) verbonden waren. Ten tweede had de wervel, waarmede de besprokene ribben articuleerden, het karakter van eenen zevenden halswervel; de processus spinosus, ofschoon den naam niet verdienende van prominens, eindigde knopvormig, terwijl die van den naastvolgenden bovensten wervel in twee knobbels uit liep. Ten derde kwam de 4de zenuwstam voor den plexus brachialis, die zooals bekend is, door de voorste takken der 4 onderste halszenuwen en een gedeelte van den n. intercostalis I gevormd wordt, onder die ribben te voorschijn, welke hierboven voor halsribben verklaard werden. De 5de stam voor den plexus ontbrak niet, maar detacheerde zich uit eenen n. intercostalis, welke onder die ribben verliep, die spreker voor de eerste ware gehouden heeft. Hij voegt hier ten slotte bij, dat eene dusdanige bepaling, als het ware door eenen omweg, noodzakelijk werd, aangezien het geheele lijk niet tot zijne beschikking stond en het tellen der ribben en wervels dus niet konde geschieden.

Onder de gevallen, waarmede Dr. BOGAARD de vergadering bezig hield, kwamen voor:

Eene *arteria pulmonalis*, waarin zich een aantal aan den vaatwand vastzittende *coagula* bevonden. Het praeparaat was van een 72jarigen man afkomstig, die onder de verschijnselen van eene zeer belemmerde respiratie gestorven was. In den regter hoofdtak der arterie bevond zich één groot coagulum; in de takken, die zich door de linker long verspreiden, waren er vele kleinere. De oorzaak van de vorming dezer coagula scheen hier in eene *atheromateuse ontaarding* der vaatwanden gezocht te moeten worden.

2°. De *trachea*, *larynx* en *pharynx* met de daarbijgelegene *watervaatsklieren* uit het lijk van een 23-jarigen man, die aan *leukaemie* geleden had. Hij was op de chirurgische kliniek, voor eene sterke zwelling der tonsillen opgenomen, maar het was spoedig gebleken, dat tevens vele gl. lymphaticae, vooral die aan den hals, vergroot en *zeer pijnlijk* waren. Na eenigen tijd was de lijder over hinder in de ademhaling gaan klagen; eindelijk was er nog diarrhee bijgekomen en stierf patient, omstreeks 3 maanden na het begin zijner ziekte. Bij de lijkopening vond men alle watervaatsklieren vergroot; de meesten zeer bloedrijk en week, anderen vast, geelachtig wit en als tuberculeus ontaard. In het pericardium en in de regter pleuraholte bevond zich eene vrij aanzienlijke hoeveelheid sereus exsudaat, zoodat de regter long daardoor te zamen gedrukt was. In het hart vond men, behalve een weinig dun, rood bloed, een aantal groenachtig gele, weeke proppen, die bij mikroskopisch onderzoek uit bijna niets anders dan uit kleurlooze bloedcellen bleken te bestaan. Dergelijke proppen kwamen bovendien bij het doorsnijden van bijna alle groote bloedvaten te voorschijn; in de kleinere vaten zag men echter meer rood bloed. . Hoewel zich de juiste verhouding tusschen de kleurlooze en de

gekleurde bloedcellen niet wel laat berekenen, kan men echter stellig verzekeren, dat het aantal kleurlooze dat der gekleurde *zeer ver* overtrof. In de vermelde coagula zag men omstreeks 30 der eersten tegen 1 der laatsten. De buiksorganen leverden niets bijzonders op. De milt was volstrekt *niet* grooter dan gewoonlijk. — Zoo als bekend is, werd tot nog toe bij *leukaemie* meestal eene vergroote milt, soms ook vergrooting der watervaatsklieren gevonden. Dr. BOGAARD meent dat, wanneer men de laatstgenoemde organen voor de plaats mag houden, waar de meeste kleurlooze bloedcellen gevormd worden, en zoo in de milt de gekleurde bloedcellen (althans gedeeltelijk) te gronde gaan, men zich de vermeerdering van elk dezer beide processen als de oorzaak van het ontstaan der *leukaemie* zou kunnen voorstellen. In het hier vermelde geval had in de vergroote en bloedrijke watervaatsklieren, volgens het mikroskopisch onderzoek blijkbaar eene bijzonder sterke ontwikkeling van kleurlooze bloedcellen plaats.

3°. Een stuk van het *intest. jejunum* met het daaraan gehechte mesenterium uit het lijk van eenen man, die gedurende de digestie om het leven was gebragt. Onder demucosa van het intestinum en in het mesenterium ziet men vele sterk met witten chylus *gevulde chylvaten*. Onder het mikroskoop werd *het begin der chylvaten* in de darmvlokken duidelijk waargenomen. In de cylindervormige vlokken zag men een, meestal aan het begin eenigzins kolfvormig gezwollen, eenvoudig kanaal; in de breedere vormde het chylvat gewoonlijk eene lus. Van capillaire netten werd nergens een spoor gezien. S.

BOEKAANKONDIGING.

De herkenning van de ziekten der longen door middel van percussie en auscultatie. Een leerboek ten dienste van studenten en praktiserende geneesheeren van Dr. HANS LOCHER te Zurich. Uit het Hoogd. vert. door Dr. L. J. SANDERS VAN LOO te Amsterdam. Met eene voorrede van Prof. J. VAN GEUNS. Te Tiel bij CAMPAGNE 1854. — pag. IX en 263.

Bestaat er meestal weinig reden, om zich te verheugen over de groote vermenigvuldiging der handboeken over allerlei specialiteiten, en vermag een nieuw handboek veelal slechts weinig belangstelling op te wekken, gansch anders is het gesteld met het onlangs in onze taal overgebragte werk van LOCHER; het voldoet zóó bij uitstek aan de vereischten van een *leerboek*, dat ik niet aarzel, het boven, zeker vóór de talrijke reeds bestaande handleidingen en leerboeken over hetzelfde onderwerp ten dringendste aan te bevelen aan allen, die zich beginnen te oefenen in het physisch onderzoek der longen, en een gemakkelijken, doch tevens veiligen leiddraad bij hunne oefeningen wenschen te gebruiken. Waardoor het zich bijzonder onderscheidt, en welk standpunt het inneemt in de reeks der handboeken, is door Prof. VAN GEUNS in de voorrede, waarmede hij de vertaling begiftigde, zoo volledig aangetoond, dat ik zou moeten vreezen van plagiaat beschuldigd te worden, indien ik op mijne beurt eene breedvoerige karakteristiek van het werk trachtte té geven. Ik veroorloof mij derhalve voor eene uitvoerige uiteenzetting van LOCHER'S eigenaardigheden naar die voorrede te verwijzen, en vergenoeg mij hier, tot staving van mijn gunstig oordeel, slechts kortelijk de volgende kenmerkende eigenschappen van het boek op te geven:

1°. Eene strenge kritiek van de voornaamste autoriteiten op het gebied van de physische diagnostiek.

2°. Zelfstandigheid van bewerking, gegrondvest op onbevooroordeelde eigen waarneming.

3°. Eerlijkheid in het juiste waarderen van physische verschijnselen, en in het erkennen van de leemten van het physisch onderzoek.

4°. Bevattelijke voorstelling en levendigheid van stijl.

Mijne onbewimpelde verklaring intusschen, zonder eenig voorbehoud afgelegd, dat LOCHER'S werk buitengewoon bruikbaar en bijzonder aanbevelingswaardig is, geeft mij het regt, de kleine fouten, welke ik er in meende te vinden, aan te wijzen, zonder dat ik behoef te vreezen, dat men daarin een streven zal zoeken om de verdiensten van het werk te verkorten. Ook de uitstekendste werken zijn zelden volkomen onberispelijk, en bij voorbaat merk ik aan, dat LOCHER'S feilen vooral voortvloeijen uit overdrijving van zijne zoo even opgesomde kenmerkende deugden.

Zoo kan ik mij in de eerste plaats niet ontveinzen, dat des schrijvers streven naar zelfstandigheid hier en daar wel wat te ver gedreven is, dat hij tegenover zijne eigene subjectieve meeningen, die van anderen soms te weinig eerbiedigt: een voorbeeld moge dit ophelderen. LOCHER verzet zich tegen de 4 toonrijen, welke SKODA heeft aangenomen voor de percussie-geluiden, hij verwerpt de 2de en 4de geheel (*helder* en *dof*, *hoog* en *laag* percussiegeluid) en brengt de 3de (*tympanitisch* en *niet-tympanitisch* geluid) tot een ondergeschikten rang. Niemand zal hem natuurlijk daartoe het regt ontzeggen, doch teregt zal menigeen de wijze veroordeelen, waarop hij deze belangrijke zaak behandelt. De verwerping van de 4de rij wordt niet genoegzaam gemotiveerd in de korte aan dit onderwerp gewijdde regelen (bl. 68), waarin althans volstrekt niet bewezen wordt, dat die toonrij niet bestaan zoude. Hinderlijk is vervolgens de persiflerende toon, waarop (bl. 69 en 70) geïnsinueerd wordt, dat SKODA de 2de rij zonder bewustzijn en overtuiging zou gesteld hebben; onuitstaanbaar is het eindelijk, wanneer op bl. 70 de verklaring wordt afgelegd, dat allen, die na SKODA die rij aannamen, dit zonder nadenken, alléén op de autoriteit van SKODA afgaande, moeten gedaan hebben: de schrijver moge *vol* en *helder*, *leeg* en *dof* als synonieme namen beschouwen (bl. 71), hij mag een ander niet van onnadenkendheid beschuldigen, omdat die dit anders inziet. Dikwijls is er een hemelsbreed verschil in toon waar te nemen, al is in twee gevallen het door percussie voortgebragte geluid ongeveer even intensief,

het midden houdende tusschen geheel vol en geheel ledig; dit is b. v. het geval bij de percussie van een thorax met zeer dikke wanden, waardoor men een matig vollen doch dofklinkenden toon verkrijgt, en bij de percussie van een klein darmstuk, dat slechts een geringen, korten, doch uiterst helderen klank geeft; daarom noemen velen met SKODA den eersten toon *vol* en *dof*, den tweeden *ledig* en *helder*, daar zij in de meerdere of mindere dofheid of helderheid van den toon iets geheel eigenaardigs bespeuren, dat geheel onafhankelijk is van de volheid van het geluid. Evenzoo zal menigeen soms, bij vermoeden van longtuberculose, een gering verschil in klank*hoogte* bij de percussie der beide longtoppen bespeuren, en daaraan zelfs, in verband met andere verschijnselen, *belang* meenen te mogen hechten. LOCHER moge nu (welligt te regt?) deze onderscheidingen van ondergeschikt belang achten, hij gaat zeker te ver door de subjectieve indrukken van anderen te ontkennen, en daarin niets dan zinsbegoocheling door de groote autoriteit van SKODA te zien.

In de tweede plaats trof het mij, dat LOCHER'S kritiek op verschillende plaatsen niet geheel van partijdigheid is vrij te pleiten. Overal wordt LAENNEC met bijzondere voorliefde gevindiceerd, en de feilen van SKODA groote gestrengheid gegispt; waar iets op SKODA'S inzigten valt aan te merken, geschiedt dit veelal op scherpen, bijtenden toon; is de schr. daarentegen in tegenspraak met LAENNEC, zoo gebruikt hij zachte, gematigde uitdrukkingen (men vergelijke het hoofdstuk over onbepaald ademen (bl. 217—219), en dat over aegophonie (bl. 232—235). In het hoofdstuk over de physische verklaring van het tot stand komen van bronchiaalademen (bl. 172—181) en van bronchophonie (223—227) op ongewone plaatsen, waar de palm noodzakelijk aan SKODA moest worden gereikt, worden zijne verdiensten wel ten volle erkend, doch daarnevens eene zoo breedsprakige verdediging van de verklaringswijze der Fransche school voorgedragen, dat men deze eindelijk voor even verdienstelijk zou gaan aanzien. Het harde verwijt van eenzijdigheid op bl. 224—225 tegen SKODA gerigt, had althans ook wel mogen gerigt worden tegen zijne tegenwoordige tegenstanders in Frankrijk, die zeker niet minder eenzijdig redeneren.

In een netwerk van tegenstrijdigheden wikkelt zich LOCHER, om SKODA nog eens regt hard te kunnen vallen: hij verzet er zich namelijk tegen, dat deze het *onbepaalde ademen* als eene bijzondere soort heeft aangevoerd en gebruikt daarbij vrij onzachte uitdrukkingen, welke ik hier niet afschrijf: ik bepaal mij tot de volgende aanhalingen. »Wij zouden moeten erkennen, dat wij zelf onbepaald en onduidelijk hebben gehoord, maar niet mogen spreken van onbepaald ademen als iets zelfstandigs"; want »elk geluid moet noodzakelijk behooren tot het vesiculaire of bronchiale", en »de natuur levert nooit iets onbepaalds." (bl. 218 en 219). Intusschen wordt op dezelfde bladzijden gezegd, dat »het geenszins te ontkennen is, dat een zoodanig onbepaald ademen werkelijk bestaat en menigmaal voorkomt" en »het meest geoefende oor wordt er toe vereischt om sommige »*overgangsvormen*" juist te bepalen." Men kan voorwaar niet erger met zichzelf in tegenspraak komen. Ik voor mij zou het houden met de laatst aangehaalde zinsneden, maar met de bekentenis »dat het onbepaalde ademen werkelijk bestaat", zou ik dan ook de zaak voor even afgedaan houden, als met de erkentenis »dat er werkelijk *groen* bestaat", waarbij ik mij zou hoeden, op dezelfde bladzijde iemand te veroordeelen, omdat hij niet wilde toegeven, dat alles blaauw of geel moet zijn — en vooral het *groen* als iets zelfstandigs te ontkennen, omdat »de natuur geene onbepaalde kleuren zou kunnen leveren."

Het is duidelijk, dat er dikwijls ziekelijke toestanden der longen voorkomen, waarbij slechts verspreidde deelen zoo verdigt zijn, dat ze gelegenheid geven tot bronchiaalademen, terwijl andere gedeelten vesiculairademen blijven opleveren; een geoefend oor moge het zoover brengen, dat het eenigermate leere beoordeelen, hoe veel van elke soort aanwezig is, doordien het geluid iets nader tot een der uitersten komt — de beide ademgeluiden tegelijk te onderscheiden zal wel nimmer gelukken, en een *bijzonder, eigenaardig* geluid zal er dus steeds in die gevallen gehoord worden, even als *groen* altijd *groen* zal blijven, al komt het ook nog zoo nabij aan geel of blaauw.

Uit alles blijkt het duidelijk, dat LOCHER zich veel moeite gegeven heeft, om het al te uitsluitende gezagvoeren van SKODA tegen te werken, zijne fouten aan te wijzen, en LAENNEC'S verdiensten in een helder licht te plaatsen. Volgaarne erken ik, dat aan dit hervormingswerk groote behoefte bestond, doch tevens kan ik de opmerking niet weerhouden, dat de schr. door zijn brandenden ijver voor de gestelde taak den schijn op zich heeft geladen, van non sine irâ et studio tegen SKODA te velde te zijn getrokken, en zich heeft laten verleiden tot een polemischen vorm, welke in een *handboek* minder is goed te keuren.

Deze zijn de aanmerkingen, welke zich bij eene herhaalde lezing van LOCHERS werk aan mij opdrongen Mogt ik er nog eene van ondergeschikt belang bijvoegen, het zoude eene klagt zijn over de al te groote menigte soms zeer gezochte aardigheden, welke de Schr. veilig had kunnen weglaten, daar zijn stijl uit zichzelf levendig en boeijend genoeg is.

Tot den vertaler kan niet anders dan een woord van dankbaarheid gerigt worden over de wijze, waarop hij zich van zijne taak heeft gekweten: hij heeft met juistheid en naauwgezetheid vertaald en het oorspronkelijke in gemakkelijke, zoo al niet overal even vloeijende, taal teruggeven. Eenige weinige germanismen, welke ik opteekende, kunnen hem, bij het misbruik, dat daarvan, zelfs in oorspronkelijke geschriften, pleegt gemaakt te worden, naauwelijks verweten worden; mogt er intusschen van zijn werk, gelijk mij niet onwaarschijnlijk voorkomt, met der tijd eene nieuwe uitgave noodig worden, zoo zal hij weldoen, het van deze kleine smet te zuiveren.

Dr. F. J. J. S.

BERIGTEN.

AMSTERDAM. — In de vergadering der Afdeeling Groningen van de Ned. M. t. bev. der Geneesk. werd 21 dezer door eene daartoe benoemde commissie een verslag uitgebragt betreffende de reorganisatie der armenverpleging in Groningen. Over de voorstellen daarin vervat, zal in eene buitengewone vergadering 4 Januarij aanstaande worden beraadslaagd. In afwachting der resultaten dier beraadslaging deelen wij de hoofdzaken uit dat verslag mede. De voorstellen zijn: 1°. dat de stad verdeeld worde in 6 wijken, waarin de geneesk. dienst aan 6 doctoren, de heelkundige dienst aan 3 chirurgen zal worden opgedragen; 2°. Benoeming der geneeskundigen door de stedelijke regering op voordragt der gecombineerde diaconien. Periodieke aftreding om de 5 jaren met herkiesbaarheid; 3°. oprigting van eene armen-apotheek; 4°. Benoeming van een stadsvroedmeester; 5°. De uitoefening der genees- en heelkunst bij de armen-behandeling niet aan dezelfde persoon op te dragen; 6°. De levering van breukbanden en andere heelkundige toestellen op te dragen aan de heelkundigen; 7°, Betere bezoldiging der geneeskundigen met de armenbehandeling belast, in verband met; 8°. dat de geneesheer zelf altijd zijne lijders zal moeten behandelen of bij ontstentenis aan den raad van toezigt op te geven, wie der collega's zich tijdelijk met de behandeling zijner lijders heeft willen belasten 9°. het opdragen van cenige kleine heelkundige bezigheden, zoo als het zetten van bloedzuigers, aan de zoogenaamde lavementzetters, die nu reeds bij enkele diaconien zijn aangesteld, en eindelijk dat er een raad van toezigt worde zamengesteld uit leden van den gemeenteraad, leden der verschillende diaconien en geneeskunstoefenaren. De commissie wenscht dat men zich met deze voorstellen wende tot den gemeenteraad om diens invloed te verkrijgen tot eene noodzakelijke overeenkomst tusschen verschillende diaconien.

Onder meer inlichtingen uit verschillende steden van het land verkregen, de verschillende punten betreffende wordt omtrent punt 7°. medegedeeld dat de honoraria voor elk der geneeskundigen te Middelburg bedragen jaarlijks *f* 500, Kampen *f* 500 en *f* 400, Nijmegen *f* 525 en 450, Leijden *f* 500 en *f* 350, Delft *f* 350, Zwolle *f* 400, Arnhem *f* 500; voor de heelkundigen te Middelburg *f* 250, te Kampen *f* 400, Nijmegen *f* 375 en *f* 320, Leijden *f* 430, Delft *f* 350, Zwolle *f* 300, Arnhem *f* 400, terwijl het bedrag der gezamelijke onkosten van het personeel, buiten de stadsvrouwen, den genees- en heelkundige van het stadsziekenhuis en de twee armendoctoren der genoemde kleinere gezindten is: te Groningen (3500) zielen) *f* 1300, te Middelburg (15,800 zielen) *f* 2250, Kampen (11,000 inw.) *f* 1300, Nijmegen (20.700 inw.) *f* 1870, Leyden (36,000 inw.) *f* 4120 en bovendien *f* 500 aan den stadsverloskundige *f* 1000, aan den hospitaalgeneesheer, *f* 500 aan den hospitaalchirurgijn; te Delft (18,250 inw.) *f* 2400, Zwolle (18,250 inw.) *f* 1950, Arnhem (19,300 inw.) *f* 1800.

— In de vergadering van den gemeenteraad alhie (27 dezer) zijn tot stadsdoctoren benoemd den HH M. C. SIMON en H. BRUINS LICH. Slechts 3 sollicitante hadden zich voorgedaan, zoodat geene dubbeltallen op d voordragt konden worden geplaatst. Enkele leden van de raad namen daaruit aanleiding om den invloed, dien d geneeskundige kring hierop had uitgeoefend, af te keu ren en gaven er den naam aan van ongeoorloofden ze delijken dwang, waaraan de gemeenteraad zich nie moest onderwerpen. Wij zouden *als tegenstelling* kur nen volstaan met van onze zijde te vragen of de dwan van de zijde der stedelijke regering de geneeskundige tot nu toe opgelegd, om op eene wijze, die door alle de kundigen wordt afgekeurd, de geneeskundige armenbe handeling op zich te nemen, meer geoorloofd ware Wij meenen echter, dat dergelijke interpretatie van d handelingen der stedelijke regering van onze zijde eve ongeoorloofd zou zijn, als van de zijde van leden va den gemeenteraad eene interpretatie als de bovenstaand ten opzigte der handelingen van den geneesk. stand Dat deze handelingen een zedelijken invloed zullen uit geoefend hebben, hopen wij, dat zij ongeoorloofd zijn, ont kennen we. Integendeel houden wij staande, dat de ge neeskundige stand verpligt is naar zijne overtuiging t handelen, en wij verheugen er ons in, dat ten opzigt der geneesk. armenverzorging in Amsterdam eene goed overtuiging thans onder de deskundigen algemeen gevestig is door het bespreken dier aangelegenheid in de bijeen komsten van den geneeskundigen kring. Dat hierui de wensch is voortgevloeid, dat geen geneeskundige zic aan een zoo gebrekkige staat van zaken, als in Am sterdam gevonden wordt, zou aansluiten, is een nood wendig gevolg. In het uitspreken van dien wensch ma niets meer, maar ook niets minder worden gezocht da eene handeling berustende op eene gevestigde overtui ging bij den geneeskundigen stand en die als zoodani wel tot zijne verpligtingen gerekend, maar gewis nie ongeoorloofd genoemd mag worden. Zullen de lede van den raad denzelfden weg volgen en zonder neven denkbeelden bij de behandeling dezer zaak alleen he belang der geneesk. armenverzorging voor oogen hebben dan durven wij de beste en meest gewenschte over eenstemming in dit belangrijke onderwerp voorspellen.

— Te Utrecht werd 21 dezer tot art. obst. Doct bevorderd de Heer G. C. DE RUITER Med. Doctor.

— Te Groningen werd 21 dezer de Heer G. STINSTRA bevorderd tot Med. Doctor na verdediging eener *Commentatio Physiologica de Functione Lienis.*

NEDERLANDS-INDIE — Magtiging is verleend te het uitreiken eener acte van toelating tot de uitoefenin der genees- en heelkundige praktijk in de Preanger Re gentschappen aan J. P. FRANK eervol ontslagen, Off. v Gez. 3de kl., en tot het uitoefenen der geneesk. prak tijk te Batavia aan F. A. C. WAITZ, gepens. Stadsge neesheer van Samarang. Overgeplaatst zijn bij het groo militair hospitaal te Samarang de Apoth. 2de kl. G STOMPENDISSEL, en te Willem I, de Apoth. 3de kl. G VAN ZALM thans te Batavia.



